

PI4 coe/10

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX — NR. 1—3, IANUARIE—MARTIE, 1991

CUPRINSUL

VIAȚA BISERICESCĂ

† TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, <i>Frații către Irași. Mesaj transmis publicației «Datina creștină», de la Chișinău</i>	3
<i>Ședințele de lucru ale organelor centrale deliberative și executive ale Bisericii Ortodoxe Române (Diac. Augustin R u s u)</i>	5
<i>Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la a șaptea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Pr. Asist. Constantin C o m a n)</i>	8
<i>Din viața Bisericilor Ortodoxe surori</i>	22
<i>C r o n i c ă</i>	24

ATITUDINI

Pr. Prof. Ion Bria, <i>Istoria nu se oprește aici</i>	27
Pr. Prof. Ion Bria, <i>Uniatismul în România: anacronic și antiecumenic</i>	29
Pr. Dr. Gheorghe I. Drăgulin, <i>Uniunea atdeleană și o necesară reinterpretare a istoriei ei</i>	32

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

Pr. Prof. Ion Bria, <i>Consiliul Ecumenic al Bisericilor</i>	40
--	----

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI AL PATRIEI NOASTRE

Pr. Teodor M. Popescu, <i>Uniunea în lumina adevărului istoric. Cauzele ei sociale și politice</i>	43
Pr. Asst. Alexandru M. Ioniță, <i>Domnitorul Alexandru Ioan Cuza și episcopul ortodox Melchisedec Ștefănescu în slujba idealului național</i>	63
Pr. Ion Popescu, <i>Lupta lui Avram Iancu pentru drepturile sacre ale limbii române în Transilvania</i>	78
Pr. Ion Popescu, <i>Dobrogea în timpul lui Alexios I Comnenul</i>	90
Pr. Ion Popescu, <i>Uzile etimologice eronate lingvistico-istorice despre vechimea ortodoxiei în România</i>	105

Mitropolia Moldovei și Bucovinei
Biblioteca "Dimitrie Stăniloae" Iași

M00443

Nr. INV. 443

Mitropolia Moldovei și Bucovinei

Lotă:

P 1-4

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX — NR. 1—3, IANUARIE—MARTIE, 1991
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte: *Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri: *P. S. ROMAN IALOMÎTEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor; P. S. SERAFIM FĂGĂRĂȘANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului; P. S. DAMASCHIN SEVERINEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei.*

Redactor: *Pr. DUMITRU DIMA.*

COLABORATORI :

Înalt Prea Sfințiii Mitropoliți, Prea Sfințiii Episcopi, Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cîntăreți bisericești; Prea Cucernicii Consilieri administrativi, patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți, candidați la titlul de doctor în teologie ș.a.

• VIAȚĂ • BISERICĂȘCĂ •

FRAȚII CĂTRE FRAȚI *

Păstrîndu-ne neștirbită vistieria credinței strămoșești, a graiului și a conștiinței de neam, frații din aceeași tulpină de latinitate daco-romană, dintr-o parte și alta a Prutului, am înfruntat vitregiile istoriei și am păstrat unitatea noastră de inimă și cuget. Flacăra acestor valori veșnice n-a încetat a încălzi dragostea și nădejdlile noastre, n-a încetat a le lumina și a le întări, chiar cînd dureroase și brutale frămîntări ne-au despărțit vremelnice, pentru că flacăra noastră călăuzitoare, prin bezna dictatelor și a dorinței de cotropire, și-a avut izvorul în lumina Sfințelor noastre Rusalii, lumina Duhului Sfînt. Aceasta ne-a luminat calea istoriei și a culturii noastre creștine și a datinei străbune. Această lumină a Duhului Sfînt, păstrată în chivotele inimilor sfinților noștri strămoși și înaintași, a fost așezată spre dreaptă viețuire și statornicie, dîrzenie și răbdare, înțelepciune și curaj fără asemănare, pînă la jertfă, prin ctitorii, altare și carte de învățătură, de către Ștefan cel Mare și Sfînt, de către Mitropolitul Varlaam, cel cu graiul și mintea de aur, de smeriții purtători de Dumnezeu și iubitori ai frumuseții Lui — sihaștrii din lăcașurile sfinte presărate pe plaiurile dintr-o parte și alta a Prutului. Numai cu asemenea forțe de suflet, numai cu astfel de arme ale uni-

* Mesaj publicat în ziarul «Datina creștină», care apare la Chișinău.

tății și cu credință în Dumnezeu, în graiul nostru sfânt și în
tăria și veșnicia neamului nostru, am izbutit să fim aici la
porțile Europei, nu numai spațiu de întâlnire și sinteză a cul-
turilor, ci și pavăză, chiar, pentru dezvoltarea culturii și civi-
lizației europene.

Din această vistierie de credință, dragoste, unitate și pre-
țuire pentru tot ceea ce împlinesc măreț și trainic dincolo de
Prut și în Bucovina frații noștri din același sân de mamă
sfântă, ierarhia, clerul și credincioșii, noi cei de aici îi înso-
țim clipă de clipă cu tot ceea ce sufletul de frate năzuiește
să îplinească pentru fratele său.

Dragostea și binecuvântarea noastră dau glas acestor sim-
țăminte prin mijlocirea revistei, atât de inspirat și de cuprin-
zător intitulată *Datina creștină*, și sîntem încredințați că ea
va aduce lumină, căldură și curaj în sufletul celui ce o citeș-
te. Pe toți îmbrățișîndu-i frățește, rog pe Tatăl, pe Fiul și pe
Duhul Sfînt să le fie întru toate ocrotire și întărire.

† T E O C T I S T

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ȘEDINȚELE DE LUCRU ALE ORGANELOR CENTRALE DELIBERATIVE ȘI EXECUTIVE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Potrivit prevederilor statutare, la reședința patriarhală din București, s-au desfășurat, în perioada 21—26 ianuarie 1991, ședințele de lucru ale organelor centrale bisericești : *Consiliul Național Bisericesc, Adunarea Națională Bisericească, Sinodul Permanent și Sfântul Sinod*, în cadrul cărora a fost analizată, sub toate aspectele, activitatea Bisericii Ortodoxe Române, desfășurată în cursul anului 1990.

Tot în această perioadă au avut loc și lucrările Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, reînființată în cursul anului 1990.

În zilele de 21—22 ian. 1991, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist s-au desfășurat lucrările Consiliului Național Bisericesc, organ suprem administrativ pentru problemele întregii Biserici și totodată organul executiv al Sfântului Sinod și al Adunării Naționale Bisericești, compus din 9 membri, 3 clerici și 6 mireni, aleși de Adunarea Națională Bisericească, precum și din consilierii administrativi patriarhali.

În cadrul ședinței, Consiliul Național Bisericesc a luat în examinare dările de seamă pe anul 1990, privind activitatea desfășurată în cadrul sectoarelor Administrației Patriarhale : Sectorul I — Cancelaria Sf. Sinod, Sectorul II — Economico-financiar, Sectorul III — Relații externe bisericești, Sectorul IV — Biroul de presă și comunicații, Sectorul V — Comunități externe și schimbul de burse, precum și în cadrul Institutului Biblic : Editură, Tipografie, Ateliere, și al Casei de Pensii și Ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române.

Cu acest prilej, Consiliul Național Bisericesc a avizat dările de seamă respective și a recomandat supunerea lor pentru examinare și aprobare de către Adunarea Națională Bisericească.

În ziua de 23 ian. 1991, s-au desfășurat lucrările Adunării Naționale Bisericești, organ reprezentativ central al Bisericii Ortodoxe Române pentru toate chestiunile economico-administrative, menit a susține interesele și drepturile Bisericii Ortodoxe Române, a susține așezămintele culturale și filantropice ale Bisericii, precum și pentru a exercita orice alte atribuții ce-i revin potrivit Statutului B.O.R. și regulamentelor bisericești.

În cadrul acestei ședințe de lucru, Adunarea Națională Bisericească, potrivit prevederilor statutare, a validat alegerea a 7 noi membri delegați ai adunărilor eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților și, respectiv, a Episcopiei Oradiei. Astfel, la data acestei ședințe, Adunarea Națională Bisericească cuprindea 28 de ierarhi, membri ai Sfântului Sinod, care fac parte de drept din Adunarea

Națională Bisericească, 17 clerici și 34 de mireni, reprezentanți ai celor 17 Adunări eparhiale, delegați în Adunarea Națională Bisericească.

Adunarea Națională Bisericească a examinat și aprobat raportul general anual întocmit de Consiliul Național Bisericesc, privind activitatea pe anul 1990 a sectoarelor Administrației Patriarhale, a Institutului Biblic și de Misiune (Editură, Tipografie, Ateliere) și a Casei de Pensii a Bisericii Ortodoxe Române, elaborat pe baza dărilor de seamă ale acestor sectoare, studiate și avizate în cadrul celor 6 comisii permanente ale acestui organ bisericesc. Tot cu acest prilej a fost aprobat proiectul de buget al Administrației Patriarhale și au fost verificate și aprobate conturile de gestiune ale sectoarelor productive ale acesteia. De asemenea, în cadrul acestei ședințe, s-a aprobat schimbarea titlaturii Episcopiei Maramureșului în *Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului*.

În ziua de 24 ianuarie 1990, s-au desfășurat la București, sub președinția I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, lucrările Colegiului Electoral Bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților. Colegiul electoral bisericesc, constituit din membrii Adunării Naționale Bisericești, membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților și ceilalți membri de drept (rectorii Institutelor teologice universitare și directorii Seminariilor teologice din Patriarhia Română), a ales prin vot secret ca arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților pe P.S. Episcop Vicar *Pimen Suceveanul* al Arhiepiscopiei Iașilor.

În zilele de 25 și 26 ianuarie 1991, sub președinția P. F. Patriarh *Teoctist*, s-au desfășurat lucrările Sfântului Sinod, cea mai înaltă autoritate a Bisericii Ortodoxe Române pentru toate chestiunile spirituale și canonice, precum și pentru cele bisericești de orice natură.

Din bogata ordine de zi a acestei ședințe de lucru a Sfântului Sinod, amintim câteva hotărâri semnificative pentru viața și lucrarea Bisericii Ortodoxe Române :

— Alegerea, la propunerea Sinodului Permanent și cu recomandarea I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, a noului episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, în persoana P. Cuv. Protosinghel *Calinic Dumitriu*, starețul minăstirii Rîșca, și ridicarea acestuia la treapta arhieriei, urmînd a purta titlatura de *Botoșăneanul* ;

— Aprobarea schimbării întinderilor teritoriale intervenite pe de o parte între Arhiepiscopia Iașilor și Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și, pe de altă parte, între Arhiepiscopia Bucureștilor, Arhiepiscopia Tîrgoviștei și Episcopia Argeșului ;

— Aprobarea schemei calendarului bisericesc pe anul 1992, potrivit căreia în acel an Sfintele Paști se vor serba duminică, 26 aprilie ;

— Acordarea binecuvîntării pentru organizarea și funcționarea Asociației «*Frăția Ortodoxă Română*», cu caracter misionar și umanitar ;

— Reînființarea minăstirii «Sfinții Trei Ierarhi»-Iași și «Înălțarea Domnului»-Golia în Arhiepiscopia Iașilor ; «Sfânta Ana»-Vodița, Strehaia, «Sfânta Ana»-Orșova și Bucovăț în Arhiepiscopia Craiovei ; Cotmeana, Bascovele, Glavacioc și «Nașterea Maicii Domnului» în Episcopia Argeșului ; Sărăcinești și Manu în Episcopia Rîmnicului ;

— A luat act de darea de seamă asupra desfășurării lucrărilor celei de-a treia Conferințe Naționale a Preoților din Biserica Ortodoxă Română (23—24 oct. 1990) și a făcut recomandări adecvate pentru studierea proiectului de Statut al Conferinței de către o Comisie sinodală împreună cu Comitetul de pregătire a Conferinței ;

— A luat act de dorința episcopilor Aradului și Oradiei de reînființare a Institutelor teologice universitare din acele localități și a făcut recomandările necesare în vederea întreprinderii demersurilor necesare pentru asigurarea spațiilor școlare și de cazare și a bazei materiale necesare ;

— Reînființarea Seminarului teologic din orașul Dorohoi, jud. Botoșani, începând cu anul școlar 1991—1992, pentru elevii Arhiepiscopiei Iașilor și Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților ;

— Organizarea, în cursul anului 1991, a cursurilor pastorale de definire și promovare a clerului, cu o tematică adecvată, în șapte centre din Patriarhia Română (București, Iași, Sibiu, Cluj-Napoca, Craiova, Caransebeș, Buzău) ;

— Aprobarea unor măsuri vizînd îmbunătățirea procesului de învățămînt în seminariile teologice în legătură cu : admiterea în clasa a IX-a, organizarea examenului de bacalaureat, revizuirea programei analitice la Pedagogie și altele ;

— Aprobarea temei «Educația moral-religioasă a tineretului» pentru întrunirile preoțești din luna iunie 1991 și a temei «Misiunea social-caritativă a Bisericii», pentru cea din luna noiembrie 1991.

De asemenea, tot în cadrul acestei ședințe de lucru a Sfîntului Sinod a fost examinată activitatea externă a Bisericii Ortodoxe Române din ultimul trimestru al anului 1990 privind relațiile cu Bisericile Ortodoxe surori, cu Biserica Anglicană, cu Bisericile Protestante și cu organizațiile creștine internaționale, precum și activitățile ecumenice desfășurate în țară cu participare internațională. S-a făcut, de asemenea, evaluarea participării teologilor ortodocși români la diferite întruniri intercreștine.

Un loc aparte l-a ocupat analizarea amănunțită a situației parohiilor ortodoxe române din diaspora românească și a măsurilor menite să promoveze unitatea acesteia.

S-a luat act, de asemenea, de măsurile întreprinse de Biserica Ortodoxă Română pentru sprijinirea Bisericii Ortodoxe din Basarabia și Bucovina, sub toate aspectele, și de continuarea acestei activități și cu participarea mai intensă a tuturor eparhiilor din Patriarhia Română.

**PARTICIPAREA DELEGAȚIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
LA A ȘAPTEA ADUNARE GENERALĂ
A CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR**

Canberra, orașul care acum 80 de ani nu exista și care a fost construit pentru a fi capitală, a devenit, pentru o perioadă de două săptămâni, loc de întâlnire pentru creștini provenind din cele mai diverse culturi de pe toate continentele planetei noastre.

Aproape 4000 de persoane au participat, cu diferite mandate, la cea de a șaptea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a avut loc între 7—20 februarie 1991, în campusul universitar al Universității Naționale din Canberra, capitala federală a Australiei. Celor 826 de delegați oficiali ai Bisericilor membre, cu drept de vot, li s-au adăugat ; cei șapte președinți ai C.E.B., aleși de Adunarea generală precedentă (Vancouver, 1983) și 22 de membri din Comitetul Central, care-și încheie mandatul la prezenta adunare, delegați reprezentând Bisericile membre asociate, invitați, cu titlu personal, ai Adunării, 89 de consilieri, specialiști în diverse domenii, delegați-observatori ai Bisericii Romano-Catolice și ai altor Biserici care nu sint membre C.E.B., delegați reprezentanți ai diferitelor consilii creștine mondiale, regionale sau naționale, asociate C.E.B. sau care colaborează cu acesta, invitați reprezentând alte religii, un număr mare de vizitatori acreditați, cu drept de participare la toate lucrările adunării, 175 de tineri care au slujit ca stewards la asigurarea aspectelor practice ale lucrărilor adunării, 180 de membri din personalul permanent C.E.B., cărora li s-au adăugat 150 de membri personal asociat, serviciile de traducere și comunicații, interpreți etc., membri și colaboratori ai Comitetului local de organizare al Bisericilor din Australia. Au fost, de asemenea, acreditați aproximativ 500 de jurnaliști, redactori, producători radio-t.v., reprezentând presa religioasă și cea laică.

Obiectivele Adunării generale. O Adunare generală a C.E.B. are în principal trei mari obiective :

Mai întâi, acela de a reafirma și de a celebra, în același timp, această alianță constituită de însuși faptul întâlnirii Bisericilor în cadrul C.E.B., ca o «comunitate frățească a Bisericilor», bazată pe o mărturisire comună doctrinară minimală : credința într-un singur Dumnezeu închinat în trei persoane : Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

În al doilea rînd, o Adunare generală oferă Bisericilor membre posibilitatea de a trece în revistă și de a evalua activitatea depusă de C.E.B. împreună cu ele și în numele lor de la adunarea precedentă în domeniul unității și al misiunii, al slujirii și înnoirii. În același sens s-a publicat un raport al Comitetului Central «De la Vancouver la Canberra», la care se adaugă raportul președintelui Comitetului Central și cel al secretariatului general.

În al treilea rînd, potrivit Constituției C.E.B., Adunarea generală este organul legislativ suprem al C.E.B. și în această calitate ia act de raportul Comitetului Central, alege dintre delegații oficiali ai Bisericilor pe membrii noului Comitet Central și pe cei ai prezidiului, aprobă

orientările generale ale activității C.E.B., diferitele programe și responsabilități majore în domeniul public ale acestuia.

Lucrările propriu-zise ale Adunării generale de la Canberra au fost precedate de o întâlnire a femeilor creștine participante la adunare, desfășurată între 4—8 februarie, și o întâlnire a tinerilor creștini, între 2—5 februarie. Cele două întâlniri au adoptat câte un mesaj pe care l-au adresat plenului Adunării generale.

Lucrările pe secții. Cea de-a șaptea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a avut ca temă de dezbatere și reflecție teologică o rugăciune, o invocare : «Vino, Duhule Sfinte, și înnoiește întreaga creație !». S-au prezentat la această temă două referate principale, unul semnat de Prea Fericirea Sa Partenie al III-lea, patriarhul Alexandriei, și celălalt de tinăra profesoară Chung Hyun-Kyung din Coreea de Sud. Tema generală a adunării a fost dezbătută în patru secții de lucru, fiecare din acestea oprindu-se asupra uneia din următoarele patru subteme :

- «*Duhule, izvor de viață, păzește credința Ta !*» ;
- «*Duhule al adevărului, eliberează-ne !*» ;
- «*Duhule al unității, reconciliază poporul Tău !*» ;
- «*Duhule Sfinte, transfigurează-ne și ne sfințește !*».

Fiecare secție, la rîndul ei, a fost împărțită în 10—12 subsecții care au dezbătut aceeași subtemă și au înaintat, prin intermediul unui raportor, concluziile către comitetul de redactare a raportului secției respective. Lucrul pe secții și subsecții este inima Adunării. Aici se dă posibilitatea fiecărui delegat să participe efectiv la discuții, să transmită experiențe proprii sau ale Bisericii pe care o reprezintă sau să se îmbogățească cu experiențele celorlalți. Cele patru secții au finalizat lucrările lor în patru rapoarte care au fost prezentate în plenul Adunării, constituindu-se în documente ale acesteia. Rapoartele au servit, la rîndul lor, ca bază pentru raportul general al Adunării.

Comitetele de lucru. Paralel cu lucrările pe secții și-au desfășurat activitatea următoarele nouă comitete de lucru, în componența căroră au intrat circa 200 de delegați :

1. Comitetele director care s-a îngrijit de bunul mers al lucrărilor Adunării, în ansamblul lor.
2. Comitetele de numiri care a întocmit, la recomandarea Bisericilor membre și a înaintat plenului Adunării, lista cu numele persoanelor propuse pentru președinția Consiliului și pentru Comitetul Central.
3. Comitetul de validare, care s-a ocupat cu acreditarea delegaților.
4. Comitetul de orientare a programului. Pe baza lucrărilor din secții și a altor elemente din programul Adunării, acest comitet a recomandat plenului orientările generale de care Comitetul Central va trebui să țină seama în activitatea viitoare a C.E.B.

5. Comitetul cu problemele de actualitate a recomandat Adunării lista cu problemele majore cu care este confruntată omenirea în diferite puncte ale globului și textul declarațiilor privind aceste probleme. Au fost adoptate declarații referitoare la războiul din Golf, Orientul Mijlociu și amenințările la adresa păcii mondiale; conflicte interne; populațiile autohtone și drepturile lor; Africa de Sud; Situația din Pacific; Statele baltice și alte regiuni cu stare tensionată din diverse părți ale globului (Uniunea Sovietică, Sri Lanka, Salvador).

6. Comitetul însărcinat cu redactarea mesajului Adunării ce urmează a fi adresat tuturor Bisericilor membre.

7. Comitetul de raport a recomandat Adunării un raport cuprinzând sinteza rezultatelor lucrărilor pe secții asupra temei, a subtemelor și a problemelor puse în discuție.

8. Comitetul de examen a recomandat Adunării deciziile privitoare la raportul președintelui și al secretarului general, la chestiunile constituționale etc.

9. Comitetul de finanțare a analizat situația financiară a C.E.B. și a făcut recomandări Adunării privind acest domeniu.

Ședințele plenare. Un capitol extrem de important al Adunării l-au constituit ședințele plenare care s-au desfășurat la Centrul Național de Conferințe din Canberra. Au avut loc 25 de ședințe plenare, de regulă câte două în fiecare după-amiază, iar în ultimele trei zile câte patru pe zi. Având în vedere conținutul acestora putem vorbi de trei categorii de plenare: plenare cu caracter general, rezervate ceremoniilor oficiale și discursurilor oficiale; plenare deliberative, rezervate analizei rapoartelor teologice sau politicii generale a Consiliului, plenare administrative, consacrate alegerilor, problemelor organizatorice, programului viitor al Consiliului etc.

Șase ședințe plenare au fost dedicate unor probleme importante legate de lucrările Adunării. Ele s-au desfășurat sub următoarele titluri:

- «Duhul vorbește Bisericilor»;
- «A face alianță pentru a menține viața»;
- «Fără viziune, umanitatea este condamnată la pieire»;
- «Să împărțim darul vieții; Către o nouă comunitate»;
- «Dreptul pământului și al identității»;
- «Bisericile solidare cu femeile».

Cultul. Parte integrantă și centrală a programului Adunării a constituit-o cultul zilnic care s-a desfășurat într-un cort imens, cu o capacitate de 4 000 de locuri. În acest cort s-a oficiat în ziua de 10 februarie Sfânta Liturghie ortodoxă de către un sobor de preoți și diaconi asistați de I.P.S. Stylianos, arhiepiscopul Patriarhiei Ecumenice pentru Australia. În fiecare dimineață, timp de o jumătate de oră, se desfășura o rugăciune comună, al cărei conținut era stabilit și multiplicat pentru toți participanții de către un comitet de cult. Lucrările Adunării s-au deschis și s-au închis printr-un cult comun oficial.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române. Delegația Bisericii Ortodoxe Române, condusă de către I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, a fost alcătuită din : P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, P.C. Pr. Dumitru Gh. Popescu, rectorul Institutului teolo-

gic universitar din București, P.C. Arhidiacon Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic universitar din Sibiu, P.C. Pr. Alexandru Moraru, rectorul Institutului teologic universitar din Cluj, P.C. Pr. Semen Petre, profesor la Institutul teologic universitar din Iași, P.C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal la Serviciul de presă și comunicații al Patriarhiei Române, P.C. Pr. Asist. Constantin Coman, redactor responsabil la «Vestitorul», P.C. Pr. Mircea Basarab, de la parohia ortodoxă română din München, P.C. Pr. Ioan Ioniță, de la parohia ortodoxă română din Lansing, Illinois, Maica Filoteia Cosma de la minăstirea Agapia, Drd. Ioan Munteanu, Drd. Mihai Săsăușan de la Sibiu, student Popescu Cristian de la Institutul teologic universitar din București, student Florea Petru de la Institutul teologic universitar din Cluj, student Ailenei Alexandru de la Institutul teologic universitar din Iași, student Ciocnea Cristian, președintele Asociației Studenților Creștini Ortodocși, studentă Carol Anișoara, vicepreședintă a Ligii Tineretului Ortodox, drd. Duță Florea și student Niță Ciprian, ca stewards. Alături de delegația română s-au aflat mai tot timpul și Pr. Prof. Ion Bria din staff-ul C.E.B. și P.C. Diac. Tița Mihai, în calitate de consilier.

Alegeri. Între cei șapte președinți ai C.E.B., aleși de Adunarea Generală de la Canberra, se află din partea ortodoxă Prea Fericirea Sa,

Partenie al III-lea, patriarhul Alexandriei, iar din partea Bisericilor Vechi-Orientale, Prea Fericirea Sa Shenouda, patriarhul Bisericii Ortodoxe Copte din Egipt.

De asemenea, moderatorul (președintele) Comitetului Central al C.E.B. a fost ales tot un reprezentant al familiei mari a Bisericilor Ortodoxe și Vechi-Orientale, arhiepiscopul Aram Keshishian, din Biserica Apostolică Armeană.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și P.S. Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, au fost aleși membri în Comitetul Central; I.P.S. Mitropolit Daniel a fost ales și în Comitetul Executiv. De altfel, Înalt Prea Sfinția Sa a fost ales și în Comitetul permanent al comisiei «Credință și constituție», iar Prea Sfințitul Nifon Ploieșteanul a fost ales în Comitetul de selecționare a candidaților pentru postul de secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care urmează să fie ales în 1992, an în care își încheie mandatul actualul secretar general, pastorul Emilio Castro din Uruguay.

*

Texte oficiale. — Așa cum am amintit, Adunarea generală a adoptat în plenul ei rapoartele comisiilor de lucru, rapoartele diferitelor comitete de lucru și diverse alte texte propuse discuțiilor — așa cum a fost și textul prezentat de ortodocși, de exemplu — care au devenit texte oficiale ale Adunării, ele urmînd să fie publicate într-un volum separat.

Prezentăm, în continuare, în traducerea P.C. Pr. Constantin Co-man, mesajul celei de a șaptea Adunări a C.E.B., adresat Bisericilor membre, precum și textul prezentat de participanții ortodocși în cadrul Adunării.

Am adăugat, apoi, declarațiile unor personalități ortodoxe, în legătură cu rezultatele acestui important eveniment creștin.

«VINO, DUHULE SFINTE!»

(*mesajul Adunării Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor — Canberra, 1991*)

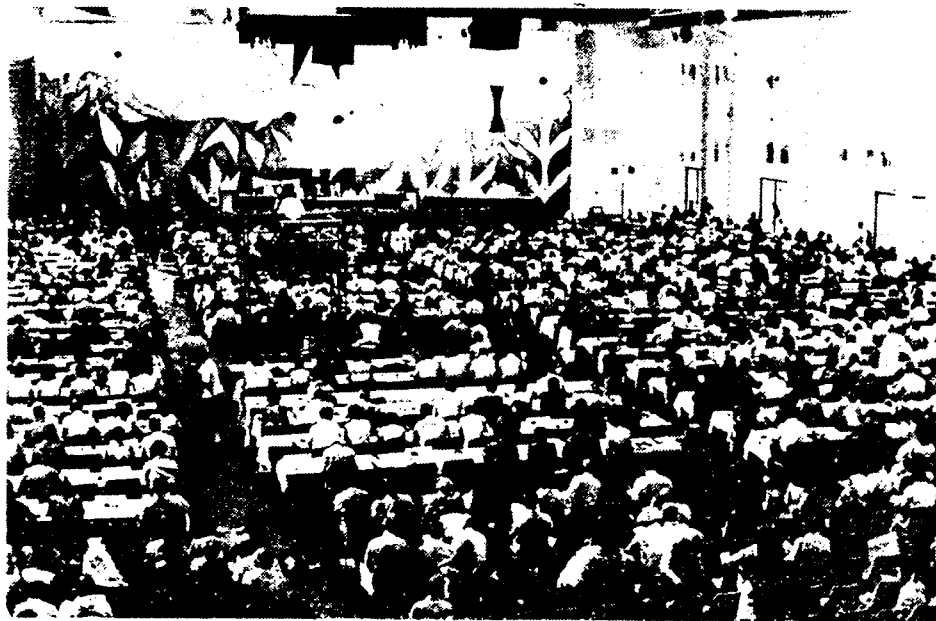
1. A șaptea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, reunită la Canberra, Australia, între 7—20 februarie 1991, salută Bisericile, creștinii și popoarele lumii. Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comunitate a Bisericilor din lumea întreagă care mărturisesc pe Iisus Hristos ca Domn și Mîntuitor și se străduiesc să răspundă împreună vocației lor comune spre slava lui Dumnezeu cel Unul, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh.

2. Adunarea Generală a fost găzduită de către populația indigenă, de către Bisericile, guvernul și poporul Australiei. Tuturor le exprimăm recunoștința noastră pentru primire, ospitalitate și ajutorul lor.

«Vino, Duhule Sfinte, înnoiește întreaga creație!», aceasta a fost tema celei de a șaptea Adunări a C.E.B. Noi, participanții la această adunare, am încercat — prin intermediul rugăciunii, al reflecției teologice și al trăirii în comun — să înțelegem speranțele, provocările timpului nostru, recapitulîndu-le în următoarele cereri :

*Duhule, izvor de viață, păstrează creația Ta !
 Duhule al adevărului, eliberează-ne !
 Duhule al unității, reconciliază poporul Tău !
 Duhule Sfinte, transfigurează-ne și ne sfințește !*

3. Am primit cu bucurie și gratitudine diversitatea culturilor, tradițiilor și expresiilor credinței creștine. Mulțumim lui Dumnezeu pentru conștiința crescîndă a unității care însoțește această diversitate. Aducem

laudă lui Dumnezeu aflînd de progresele ecumenismului în diferite locuri din lume. Pe parcursul acestei Adunări am fost mișcați de diversitatea vizibilă a rugăciunilor, a spiritualităților, a teologilor și a eforturilor creștine. Această bogăție am dori să o împărtășim Bisericilor noastre și oamenilor din lumea întreagă. Recunoaștem vigoarea și inspirația pe care Bisericile și Adunarea generală prezintă le datorează participării femeilor. Reafirmăm, cu acest prilej, sprijinul nostru față de propunerile formulate în cadrul deceniului ecumenic «Bisericile solidare cu femeile!». Salutăm înnoirea mișcării ecumenice a tinerilor și ne bucurăm de proiectul întîlnirii ecumenice mondiale a tinerilor și studenților, prevăzută pentru anul 1992. Afirmăm, o dată în plus, importanța persoanelor care au daruri diferite de ale noastre și dorim ca acestea să poată participa activ la întreaga viață a Bisericilor.

4. Prezența la Adunarea noastră a invitaților, reprezentanți ai altor religii ale lumii, ne-a reamintit că este din ce în ce mai necesar să respectăm în fiecare om chipul lui Dumnezeu, să ne primim unii pe alții ca semeni și să recunoaștem responsabilitatea pe care trebuie să ne-o

asumăm împreună față de creația lui Dumnezeu și față de umanitatea care face parte integrantă din aceasta.

5. Ne-am întâlnit într-un timp în care amenințările la adresa creației întregi și a supraviețuirii umanității nu încetează să se agraveze. În momentul în care mediul nostru înconjurător fragil este în criză, ne dăm seama de faptul că ființa umană nu este rege al creației, ci face parte dintr-un tot interdependent. Ne-am angajat să lucrăm împreună pentru salvagardarea creației. Ne-am declarat solidari cu un mare număr de populații autohtone, minorități, oameni de culoare, victime ale opresiunii de orice fel. Am reafirmat că toți au dreptul la justiție, în fața prăpastiei care se adâncește între bogați și săraci. Acum când războiul face ravagii în diferite puncte ale globului, mai cu deosebire în regiunea Golfului, noi am organizat privegheri cu rugăciuni pentru pace și am lansat apeluri pentru ca să se pună un termen imediat de încetare a ostilităților din Golf și pentru a se găsi soluții drepte conflictelor din lume.

6. Lumea noastră cunoaște încă multe feluri de diviziuni, dintre care multe sînt datorate factorilor economici și politici. Femeile, copiii, tinerii și persoanele handicapate sînt primele victime ale relațiilor tensionate și ale nedreptăților. Sfîntul Duh îndeamnă Bisericile să se angajeze în relații de dragoste și de solidaritate. El le cheamă să caute unitatea vizibilă și o eficacitate mai mare în misiunea lor. Receptivi la chemarea Duhului, invităm Bisericile să stabilească relații noi de reconciliere între popoare, să pună în valoare darurile tuturor membrilor lor.

7. Noi, Bisericile Consiliului, trăim încă dezbinarea. Reconcilierea între Biserici nu s-a împlinit încă. Totuși, în sinul mișcării ecumenice, ne-a fost dat să ieșim din izolarea noastră pentru a intra într-o comunitate solidară: ne simțim din ce în ce mai responsabili unii față de ceilalți, în bucurie și în suferință. Călăuziți de Duhul Sfînt, căutăm să fim mai adevărați unii față de alții și față de Hristos Domnul nostru, care se roagă neîncetat ca «toți să fim una». Noi știm, de asemenea, că plenitudinea reconcilierii este un dar de la Dumnezeu și că sîntem chemați a intra în această reconciliere transformati și sfințiți de Sfîntul Duh.

8. Dumnezeu și omenirea au fost împăcate prin Crucea lui Hristos, jertfă scumpă. Asumîndu-ne această slujire a reconcilierii (2 Cor. 5, 18), îi vom descoperi prețul. Devenim astfel un popor misionar, nu pentru a domina popoare și națiuni, cum s-a întîmplat prea adeseori în activitatea misionară, ci pentru a lua parte la însăși misiunea lui Dumnezeu care conduce umanitatea la comuniunea cu Sine prin Hristos și pentru a împărtăși cu toți credința noastră și binefacerile ei.

9. Adunarea a înălțat rugăciuni Duhului Sfînt pentru a da creștinilor o viziune reînnoită a împărăției lui Dumnezeu, care să le permită să perceapă «taina Evangheliei» (Ef. 6, 19) care le-a fost încredințată. Ne rugăm, așadar, să ne fie dat a aduce «roadele Duhului», care fac

văzută voia lui Dumnezeu : dragostea și adevărul, dreptatea și libertatea, reconcilierea și pacea.

10. Noi afirmăm că pocăința, iertarea lui Dumnezeu, iertarea reciprocă fac parte integrantă dintr-o viziune nouă a împărăției lui Dumnezeu. Conștienți de schimbările rapide și profunde care afectează numeroase regiuni ale lumii, ne angajăm să punem în lucrare noile propuneri privitoare la datoriile mondiale, la militarism, la ecosisteme și la rasism. Noi afirmăm că Duhul Sfânt ne dă speranță în fața acestor probleme obsedante și ne dă forța necesară pentru a rezolva conflictele profunde care dezbină comunitățile umane. Ne-am angajat să nu înțetăm a arăta pocăință. Chemăm și pe ceilalți să se angajeze alături de noi în rugăciunea pentru ca puterea Sfântului Duh să refacă integritatea noastră și a comunităților noastre.

11. Pe calea aceasta care ne conduce spre Împărăția lui Dumnezeu, spre unitatea Bisericii și a umanității, ne rugăm împreună cu oamenii din lumea întreagă :

Vino, Duhule Sfinte !

Vino, Duhule Sfinte,

Tu care înveți pe cei smeriți și judeci pe cei mândri.

Vino, speranță a săracilor, mîngîietorule al celor obosiți, mîntuitor al celor naufragiați,

Vino, minunat acoperămint al tuturor celor vii, singură scăpare a tuturor celor morți.

Vino, Duhule Sfinte, ai milă de noi, umple cu puterea Ta goliciunea noastră.

Răspunde la slăbiciunea noastră cu plenitudinea harului Tău.

Vino, Duhule Sfinte, înnoiește toată Creația ! Amin !

DECLARAȚIA PARTICIPANȚILOR ORTODOCȘI ÎN ATENȚIA CELEI DE A ȘAPTEA ADUNĂRI GENERALE

1. *Introducere.* Delegații oficiali și ceilalți participanți ai Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor Ortodoxe Orientale, necalcedoniene, la a șaptea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, reunită la Canberra—Australia, doresc să aducă prezenta declarație în atenția tuturor participanților, în scopul de a exprima câteva din problemele care-i preocupă. Am vrea să introducem aceste comentarii exprimînd grațitudinea noastră față de Consiliul Ecumenic al Bisericilor pentru numeroasele lui contribuții al căror beneficiar a fost dialogul între Biserici și pentru modul în care a sprijinit eforturile tuturor membrilor săi în vederea surmontării lipsei de unitate. Ca ortodocși, apreciem ajutorul dat, în cursul celor citorva decenii, procesului de dialog care a adus în pragul comuniunii depline Bisericile Ortodoxe și Bisericile Vechi-orientale necalcedoniene.

Recunoaștem, de asemenea, aportul Consiliului Ecumenic al Bisericilor prin intermediul activităților Comisiei «Credință și constituție» și ale Comisiei pentru «Misiune și evanghelizare», contribuția sa la reinnoire și la încurajarea vieții parohiale, activitățile de ajutorare în

cadrul Comisiei de întrajutorare și slujire a Bisericilor și de asistență a refugiaților, fără a uita Programul «Dreptate, Pace și Salvagardare a Creației».

În același timp, însă, ceea ce am trăit cu prilejul acestei Adunări întărește un anume număr de probleme care n-au încetat a fi în atenția ortodocșilor după Adunarea generală de la Vancouver. Am dori să le facem cunoscute Adunării de la Canberra împreună cu reflecțiile pe care ni le inspiră ele astăzi.

Problematizările ortodocșilor, pe care urmează să le formulăm mai jos, nu trebuie înțelese ca expresie implicită a unei rețineri în a continua dialogul. Declarația prezentă nu vine din dezinteresul și nici din indiferența față de surorile și frații noștri din alte Biserici și comunități creștine, ci numai din atenția deosebită pe care noi o acordăm viitorului mișcării ecumenice, împlinirii obiectivelor și idealurilor sale așa cum au fost acestea definite de fondatorii ei.

2. Preocupări ortodoxe

a. Bisericile Ortodoxe țin să sublinieze că pentru ele țelul principal al Consiliului Ecumenic al Bisericilor trebuie să fie restabilirea unității Bisericii, ceea ce nu exclude voința de a asocia unității Bisericii unitatea omenirii și a creației întregi. Din contră, unitatea creștinilor va constitui un aport real la unitatea umanității și a lumii. Pe de altă parte, însă, aceasta nu trebuie să se realizeze în dauna rezolvării chestiunilor de credință și de disciplină bisericească, care separă pe creștini. Unitatea vizibilă, atât în credință cât și în structura Bisericii, constituie un obiectiv specific concret și nu trebuie să fie socotită ca deja împlinită.

b. Ortodocșii constată că există o deviere crescândă de la baza (doctrinară) a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Această bază definește cadrul în care ortodocșii participă la viața Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Reamintim că : «Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comunitate frățească a Bisericilor care mărturisesc pe Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor după Scripturi și se străduiesc să răspundă împreună vocației lor comune spre slava lui Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh» (Constituția). Dacă CEB nu va orienta activitățile sale viitoare în această direcție, riscă să înceteze a mai fi un instrument în slujba restabilirii unității creștine și tinde să devină un loc de schimb de idei, o tribună fără un fundament teologic creștin specific. Într-un astfel de loc va fi din ce în ce mai dificil și în cele din urmă imposibil să ne mai rugăm împreună pentru că nu vom mai avea în comun nici măcar o viziune teologică elementară.

c. Faptul că această bază teologică este tot mai mult marginalizată în cadrul activităților CEB stă la originea acestor tendințe periculoase care se manifestă în sinul său. Afirmația că Iisus Hristos este mîntuitorul lumii este absentă din numeroase documente ale CEB, lucru foarte regretabil. Avem sentimentul că aceste documente se îndepărtează din ce în ce mai mult de concepțiile creștine întemeiate pe Sfînta Scriptură și în special de cele ce se referă la :

- Dumnezeu cel în Treime ;
- mîntuire ;
- «vestea cea bună» a Evangheliei însăși ;
- Biserica.

Sperăm că se va acorda un loc mai important rezultatelor Comisiei «Credință și constituție» în diversele documente ale CEB și că tendințele care merg în sens contrar nu vor fi încurajate. Ortodocșii acordă o importanță cu totul deosebită lucrărilor Comisiei «Credință și constituție» a CEB și privesc cu neliniște tot ceea ce urmărește slăbirea locului și rolului ei în structura Consiliului.

d. Ortodocșii urmăresc cu interes, dar nu fără o oarecare indispoziție, extinderea obiectivelor CEB în domeniul relațiilor cu celelalte religii. Desigur, ei sprijină inițiativele de dialog, în special pe cele care urmăresc promovarea unor relații de sinceritate, de respect reciproc și de colaborare cu credincioșii altor religii. În orice dialog creștinii sînt chemați să dea mărturie despre integritatea credinței lor. Un dialog autentic presupune intensificarea eforturilor teologice pentru a putea exprima mesajul creștin în forme care pot vorbi diferitelor culturi din lume. Totuși, toate acestea trebuie să se facă ținînd seamă de criteriile teologice care definesc limitele diversității. Credința biblică în Dumnezeu trebuie să rămînă neatinsă. Definirea acestor criterii va fi posibilă numai prin studiu teologic și trebuie să fie prioritatea absolută pentru CEB, dacă acesta dorește să-și extindă obiectivele.

e. Ortodocșii au luat act cu o vie neliniște de unele referate în legătură cu tema acestei Adunări. Referitor la aceasta ei așteaptă textele finale ale Adunării. În același timp, însă, semnaleză tendința unor persoane de a afirma, cu tot mai multă ușurință și fără discernămint, prezența Duhului Sfînt în cele mai diverse acțiuni și evenimente. Ortodocșii țin să scoată în evidență păcatul și greșeala care există în orice acțiune omenească și faptul de a nu amesteca pe Duhul Sfînt în toate faptele noastre. Avem datoria de a denunța tendința care consistă în a substitui un spirit oarecare, spiritul lumii sau alte spirite, Duhului Sfînt care purcede de la Tatăl și rămîne în Fiul. Tradiția noastră are un respect profund față de culturile locale și regionale, dar ne este imposibil să invocăm «spiritele creaturilor pămîntului, al aerului, al apei și al mării». Pnevmatologia este inseparabilă de hristologie sau de doctrina despre Sfînta Treime mărturisită de Biserică pe temeiul revelației divine.

f. Ortodocșii regretă că poziția lor referitoare la comuniunea euharistică nu a fost înțeleasă de mulți dintre membrii Consiliului Ecu-menic al Bisericilor, care socotesc că ortodocșii insistă fără motive serioase asupra abținerii de la comuniunea euharistică. Ortodocșii invită, o dată în plus, pe frații și surorile lor din CEB să înțeleagă că este în joc tocmai unitatea în credință și ecleziologia ortodoxă fundamentală și nu este vorba de o atitudine triumfalistă.

Pentru ortodocși, euharistia este expresia supremă a unității și nu un mijloc de a accede la aceasta. Ei trăiesc situația actuală în simi-

mișcării ecumenice ca o experiență a crucii separării creștinilor. În acest sens, problema hirotoniei femeilor în treptele sacerdotale și episcopale trebuie înțeleasă într-un context teologic și ecleziologic.

g. În sfârșit, sîntem preocupați în mod egal de modificarea procedurii de decizie în sînul CEB. Dacă sistemul actual prezintă unele avantaje, el poate, de asemenea, crea multe probleme. Ca ortodocși observăm modificări care par a restrînge din ce în ce mai mult posibilitățile pe care le avem de a da mărturie în sînul unei organizații internaționale care, fără ei, ar fi o organizație protestantă. Noi credem că această tendință este nefastă pentru eforturile ecumenice.

h. Pentru ortodocșii reuniți la această Adunare, tendințele amintite, ca și alte fapte, pun sub semnul întrebării înseși natura și identitatea Consiliului, așa cum au fost acestea definite în Declarația de la Toronto. În acest sens, prezenta Adunare de la Canberra apare ca o răscruce în istoria mișcării ecumenice.

Tocmai pentru acest motiv, trebuie să punem întrebarea : «A venit momentul pentru Bisericile Ortodoxe și pentru alte Biserici membre pentru a reconsidera relațiile lor cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor?»

Rugăm pe Duhul Sfînt să ajute pe toți creștinii să-și reînnoiască angajamentul lor în favoarea unității vizibile.

Canberra, 19 februarie 1991

CONSIDERAȚII ALE UNOR PERSONALITĂȚI ORTODOXE ÎN LEGĂTURĂ CU LUCRĂRILE ADUNĂRII GENERALE DE LA CANBERRA

— I. P. S. *Bartolomeu* de Calcedon — Patriarhia Ecumenică :

«În cadrul acestei adunări generale s-au observat două curente, cel al Bisericilor tradiționaliste ale Răsăritului, dar și al unor Biserici din Occident care s-au alăturat poziției noastre, și cel al unor tendințe extremiste reprezentate de multe Biserici, în special din lumea a treia, care, prin insistența lor — nu numai în timpul adunării generale, ci și cu mulți ani înainte — asupra vestitei lor «teologii contextuale» și asupra «limbajului inclusiv», precum și altele, au determinat pe ortodocși să hotărască redactarea și prezentarea în plen a unui text conținînd gîndurile și neliniștile acestora în legătură cu prezenta Adunare generală și, în general, în legătură cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor și raporturile Bisericilor Ortodoxe cu acesta.

Consensul ortodocșilor atît în timpul discuțiilor, cît și în ceea ce privește redactarea Declarației participanților ortodocși este un eveniment important și grăitor pentru unitatea panortodoxă. De asemenea, reprezentanții Bisericilor Vechi Orientale au fost întru totul de acord cu noi în această acțiune.

Cred că acest text al ortodocșilor va problematiza factorii de răspundere ai mișcării ecumenice și va constitui un element de temperare a tendințelor și ambițiilor exagerate ale unor membri ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Referitor la părțile pozitive, aici trebuie să subliniem alegerea unei teme pnevmatologice și accentuarea din partea ortodocșilor a necesității invocării Duhului Sfânt în teologia celorlalte Biserici creștine.

Sperăm că a șaptea Adunare generală va înnoi Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în urma criticii exercitate și a experiențelor tuturor, și va constitui un punct de reper în viața acestuia, mai ales că în cițiva ani vom serba o jumătate de secol de la înființarea sa».

— I. P. S. Mitropolit *Ioannis Zizioulas* al Pergamului :

«A VII-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a demarat cu o temă foarte frumoasă, deosebit de importantă pentru noi ortodocșii. Din nefericire, maniera în care a fost pusă în lucrare această temă nu este satisfăcătoare pentru noi. Primul lucru pe care l-aș observa, cu regret, este acela că Adunarea nu a oferit spațiu pentru dezbateri teologice. Teologia și morala, gândirea și acțiunea sînt încă separate în viziunea ecumeniștilor și se dă mai multă atenție, așa cum s-a putut ușor constata, acțiunii. În aceste condiții, cred că foarte curînd Consiliul Ecumenic al Bisericilor, așa cum se întvede din lucrările acestei Adunări, va ajunge în situația în care în cadrul lui nimeni nu se va mai interesa de teologie. O astfel de temă, despre Duhul Sfînt, nu poate fi în nici un caz abordată fără teologie. Aceasta este o primă observație pe care am dorit să o fac.

O a doua observație s-ar referi la ușurința cu care frații noștri protestanți vorbesc despre Duhul Sfînt. Pentru noi ortodocșii Duhul Sfînt este Dumnezeu, este Cel care va judeca faptele noastre. Nu putem spune că în fiecare lucrare a noastră, în fiecare lucru, în fiecare inițiativă a noastră există Duhul Sfînt. Din păcate, nu am putut să transmitem protestanților aceste adevăruri în care credem și, desigur, vina este a noastră. De fapt, răspunderea noastră cea mai mare este aceea că nu dezvoltăm o teologie care să lege tradiția noastră de prezent, de problemele cu care este confruntat omul de astăzi. Avem mare nevoie de o interpretare a Sfintei Tradiții pentru zilele noastre. Din nefericire, nici facultățile noastre de teologie nu ne oferă o astfel de interpretare. Ele ne dau o dogmatică așa cum au formulat-o Părinții Bisericii, ruptă însă de realitatea timpurilor noastre. Personal, la Tesalonice unde predau, am încercat să împart dogmatica în două părți, una în care mă ocup de descrierea dogmelor așa cum le-am primit de la Sfînții Părinți și cea de a doua în care dau o interpretare a dogmelor pentru omul contemporan. Trebuie să vedem de ce o dogmă ca aceea a Sfintei Treimi de exemplu este o chestiune vitală, de viață și de moarte, pentru noi cei de astăzi. Aceasta ar trebui să fie lucrarea teologiei fiecărui timp. Dacă teologia ortodoxă contemporană ar face acest lucru, ar oferi o interpretare a Tradiției pentru timpul nostru, ar vedea

și protestanții că nu avem o credință abstractă, ci o credință care are însemnătate fundamentală pentru viața omului.

Deci critica mea nu este numai la adresa protestanților, ci și la adresa noastră a ortodocșilor. Întii pentru faptul că nu am dezvoltat o teologie care să fie legată de prezent și în al doilea rînd, chiar în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, nu am avut o prezență care să-i convingă pe ceilalți că noi ortodocșii avem ceva de spus pentru omul și pentru lumea contemporană».

— Pr. prof. *Dumitru Gh. Popescu*, rectorul Institutului teologic universitar din București :

«Tema centrală a Adunării a fost formulată astfel : «*Vino, Duhule Sfinte și înnoiește întreaga creație !*». Pentru prima dată în istoria Consiliului Ecumenic al Bisericilor, tema unei adunări generale este centrată în Duhul Sfînt. Patru din cele șase teme precedente erau explicit centrate în Hristos. Ele mărturiseau și celebrau pe Iisus Hristos ca singură speranță a lumii, lumină a lumii, pe Cel ce liberează și unește, pe Cel ce este viața lumii. Chemarea adresată Duhului Sfînt de a reinnoi întreaga creație a fost înțeleasă, înainte de toate, ca o rugăciune pentru înnoirea fiecărui creștin, pentru reinnoirea Bisericilor și a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Cu toate că în cele patru secții s-a discutat pe larg despre problema unității creștine, care constituie preocuparea de căpetenie a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, despre cultură și libertate, sau despre transfigurarea omului prin lucrarea Duhului Sfînt, totuși accentul principal al Adunării, așa cum rezultă din tema centrală însăși, s-a pus pe preocupările de ordin ecologic și social, ce îmbrățișează întreaga creație. Preocupările de acest gen revin cu insistență, sub diferite forme, în rapoartele celor patru secții ale Adunării.

Raportul secției I denunță cu fermitate deteriorarea îngrijorătoare a condițiilor de viață de pe planeta noastră din cauza poluării grave a mediului natural. Iar una din cauzele principale care au favorizat această stare de fapte constă în legătura exterioară dintre om și natura înconjurătoare, între «*res cogitans*» și «*res extensa*», care l-a determinat pe om să domine natura și să o exploateze în mod iresponsabil. Sau, cum se spune în raportul Secției I, «*gîndirea dualistă care separă spiritul de materie și omul de natură... a dat naștere unor structuri și scheme de dominație și exploatare asupra naturii*». Prin accentul pe care îl pune pe prezența Duhului în creație, Adunarea a căutat să depășească relația exterioară dintre om și natură, care s-a soldat cu deteriorarea mediului natural, pentru a scoate în evidență legătura interioară a omului cu creația, că omul este parte din lumea creată și că este responsabil înaintea lui Dumnezeu și a propriei lui conștiințe pentru conservarea, integritatea și administrarea lumii văzute.

Contextul acestor preocupări de la Canberra a permis multora dintre valorile spiritualității ortodoxe să pătrundă în documentele Adunării. Dacă se parcurg rapoartele pe secții, se pot descoperi la tot pasul idei și noțiuni ca cele de energie, de transfigurare, de mîntuire cosmică în Hristos, de Sfînta Treime, specific tradiției răsăritene, iar la cultul zilnic s-a rostit adesea Crezul de la Niceea și Constantinopol, în forma lui originară, fără adaosul Filioque. Acestea și multe altele demonstrează cu prisosință că delegații ortodocși, în general, și cei ai Bisericii noastre, în special, au contribuit în mod decisiv la promovarea adevărului ortodox în documentele întrunirii. I. P. S. Daniel a făcut o expunere apreciată despre legătura dintre unitate și comuniune, ca două noțiuni identice, și nu separate. Desigur, aceste valori, idei și adevăruri sînt risipite în rapoartele de secții, fără o viziune organică de ansamblu. De aceea, s-a cerut ca, în programul de viitor al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, să se depună eforturi susținute pentru elaborarea unor teologii coerente de care are nevoie vitală mișcarea ecumenică și rămîne o prioritate a ei. Considerăm că Ortodoxia va avea un cuvînt greu de spus în această privință.

În concluzie, am vrea să subliniem că prin tema aleasă, centrată în Duhul Sfînt, Adunarea generală de la Canberra inaugurează o nouă eră în mentalitatea ecumenică. Accentul pus pe prezența și lucrarea Duhului în creație constituie o reacție împotriva raționalismului ca produs al unei mentalități mecaniciste cu privire la modul de a vedea și interpreta universul, dar și o aspirație către o viziune spirituală a lumii mai apropiate de creștinismul biblic. Mai mult decît atît, am putea spune că prin afirmarea prezenței Duhului în creație și invocarea Sa sub formă de rugăciune, Adunarea de la Canberra marchează trecerea de la un sistem închis al universului, alimentat permanent de viziunea apocaliptică a entropiei, către un sistem deschis al cosmosului, menit să-și găsească împlinirea lui, într-o nouă creație, într-un cer nou și un pămînt nou, în taina materiei transfigurate prin Hristos în Duhul Sfînt după voința Tatălui.

Cu toate carențele ei teologice, datorate mai ales faptului că n-a reușit să descopere adevărata relație dintre Hristos și Duhul Sfînt, putem spune, totuși, în lumina considerațiilor anterioare, că Adunarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Canberra constituie o adevărată piatră de hotar pe calea mișcării ecumenice contemporane, fiindcă s-au pus bazele unei autentice și profunde întîlniri între tradiția apuseană și cea răsăriteană, precum și cele ale unui rodnic dialog între teologie și știință».

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

BISERICA ORTODOXĂ SÎRBĂ

Alegerea și intronizarea noului patriarh
al Bisericii Ortodoxe Sîrbe

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Sîrbe, întrunit la palatul patriarhal din Belgrad în ziua de 1 decembrie 1990, sub președinția I. P. S. Mitropolit Vladislav de Dabrobosanski, a luat în discuție problema succesiunii la conducerea Bisericii Ortodoxe Sîrbe, ca urmare a recomandării consiliului de medici de la Academia militară de medicină privind prelungita stare precară a sănătății Patriarhului Gherman. Avînd în vedere această situație, Sfîntul Sinod, elogiînd îndelungata, bogata și jertfelnică slujire a Patriarhului Gherman în fruntea Sfîntului Sinod, a hotărît alegerea unui nou patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe. În aceeași ședință s-a procedat, prin vot secret, la alegerea noului patriarh. Episcopul de Raško-Prizren, Pavel, a întrunit 20 de voturi din 25, devenind astfel al 44-lea patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe în linie directă de la Sfîntul Sava și al 4-lea de după reînființarea Patriarhiei Sîrbe, în 1920.

Patriarhul Pavel (din botez Gojko Stojčević) s-a născut la 11 septembrie 1914 în satul Kučecanci (Donja Micholjac) din Slovenia, în familia unui agricultor. A urmat gimnaziul la Tuzla și liceul la Belgrad. S-a înscris apoi la Seminarul teologic din Sarajevo și a absolvit în continuare Facultatea de teologie din Belgrad. A intrat în monahism în 1944 la mînăstirea Vujan. În 1948 a fost sfîntit ierodiacon, în 1954 ieromonah, primînd rangul de protosinghel, iar în 1957 pe cel de arhimandrit. Din 1949—1955 a îndeplinit diferite ascultări la mînăstirea Rače; în 1950—1951 a fost profesor suplinitor la Seminarul din Prizren. Și-a continuat studiile la Facultatea de teologie din Atena în anii 1955—1957 și, la 27 mai 1957, a fost ales episcop de Raško-Prizren. Ca slujitor și liturghisitor, episcopul Pavel a dus o viață aspră de ascet. Activitatea sa cărturărească și publicistică este foarte bogată, constînd în numeroase studii de liturgică, bizantinologie, filologie și istorie bisericească, apărute, timp de peste 20 de ani, în publicațiile bisericești și de specialitate.

A desfășurat, de asemenea, o bogată activitate editorială, prin grija sa fiind retipărite o serie de valoroase opere sîrbești, ca, de exemplu, lucrarea lui A. Skabalanović, *Sărbătorile creștine*, raritate bibliofilă, apărută la Kiev în 1915—1916, în 6 volume (retipărită în 1986), sau *Octoihul* (cuprinzînd glasurile 5—8), tipărit la 1493 și descoperit la mînăstirea Dečani. Acest monument al culturii slave din sud-estul Europei a fost retipărit în 1973, în 300 exemplare. Tot prin stăruința sa au fost tipărite: *Trebnik*, *Slujebnic* și *Molitfelnic*, în limba sîrbă. Însă cea mai mare realizare a sa a fost, în calitate de președinte al unei comisii speciale a Sfîntului Sinod, traducerea în limba sîrbă a *Noului Testament*, care a apărut în 1984. După o nouă revizuire, traducerea a fost declarată ediție oficială a Sfîntului Sinod și retipărită în 1990. Episcopul Pavel a fost și președintele comisiei liturgice a

Sfântului Sinod, care a tradus și a introdus în uzul Bisericii Ortodoxe Sîrbe *Liturghierul* în limba sîrbă, în locul limbii slave bisericești. În 1988 Facultatea de teologie din Belgrad l-a declarat «doctor honoris causa».

Instalarea noului patriarh s-a făcut duminică, 2 decembrie 1990, în catedrala din Belgrad, dumnezeiasca liturghie fiind oficiată de un important sobor de slujitori. În numele soborului arhieresc mitropolitul Jovan de Zagreb—Ljubljana l-a felicitat și i-a pus Panaghia originală a Sfântului Sava, odată cu insignele patriarhale. În răspunsul său, Sanctitatea Sa Patriarhul Pavel a declarat : «Ca al 44-lea Patriarh pe tronul Sfântului Sava, programul activității noastre patriarhale este Evanghelia lui Hristos, deoarece în Biserica Ortodoxă a lui Hristos toți oamenii sînt un trup și un duh al Domnului. Deviza noastră este : a sluji, a te jertfi, a duce crucea. Jertfa este temelia unității vieții bisericești».

După alegerea și întronizarea sa, potrivit tradiției, Sanctitatea Sa Patriarhul Pavel a trimis tuturor patriarhilor și întîistătorilor Bisericilor Ortodoxe, celorlalte Biserici creștine, o scrisoare în care face cunoscută alegerea și întronizarea sa în demnitatea de patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

Iată textul acestei scrisori, care a fost trimisă și Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist :

«Cu dragoste frățească vă informăm pe Prea Fericirea Voastră că Sfînta adunare a episcopilor Bisericii Ortodoxe Sîrbe, incredințindu-se că Patriarhul Gherman nu mai poate să-și împlinească înalta slujire, pe data de 1 decembrie 1990 ne-a ales, iar pe data de 2 decembrie 1990 ne-a întronizat ca noul patriarh sîrb.

Primiți-ne, vă rugăm, în comuniunea de rugăciune.

† PAVEL
Patriarhul Serbiei»

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adresat noului patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe următoarea telegramă :

«*Prea Fericirea Voastră,*

Vă transmitem salutările noastre cordiale cu ocazia alegerii Prea Fericirii Voastre pe tronul patriarhal al Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

Rugăm pe Domnul și Mintuitorul nostru să Vă binecuvinteze cu mulți și rodnici ani și să vă țină în pace.

Cu frățească dragoste în Hristos,

Rămîn al Prea Fericirii Voastre frate și împreună-slujitor,

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE»

Cu aceeași ocazie, noul patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe a primit telegrame de felicitare din partea întîistătorilor Bisericilor Ortodoxe surori și a altor Biserici creștine, precum și din partea a numeroși ierarhi și reprezentanți ai organizațiilor creștine. (Revista «Glasnic», LXXI, nr. 12 (decembrie) 1990).

Pr. PAUL MIHAIL

CRONICA

Marti, 1 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie în catedrala patriarhală, înconjurat de soborul catedralei.

Joi, 3 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat șantierul de construcții de la Institutul teologic universitar din București.

Vineri, 4 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a avut o întâlnire cu membrii corpului profesoral al Institutului teologic universitar din București și cu P.P. C.C. consilieri patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor. În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Domnul Petre Paizan, președintele Asociației «Noua Generație de Tineret» din S.U.A. Tot în aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Domnul Virgiliu Radulian, președintele secției române U.N.I.C.E.F. și pe Doamna Alexandra Zugrăvescu din partea «Comitetului pentru ocrotirea copilului».

Duminică, 6 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat în fruntea soborului catedralei patriarhale Sfânta Liturghie și slujba Aghiazmei celei mari.

Marti, 8 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe membrii consiliului de conducere a Ligii Tineretului Ortodox Român.

Joi, 10 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Vineri, 11 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Domnul John Mc Fall, deputat laburist în Parlamentul Angliei, în legătură cu coordonarea unor activități comune privind îngrijirea copiilor orfani.

Duminică, 13 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii la catedrala patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură făcând apel la rugăciune pentru sălășluirea păcii în zona Golfului.

Marti, 15 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe pastorul Dr. Zdzislaw Pawlik din Polonia, consilier pentru Europa al Fondului creștin pentru copii și pe Carol Mickelsen din S.U.A., director cu problemele financiare ale aceluiași organism.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit în aceeași zi pe Domnul James B. Edgerly și Segat Gratiano din partea Academiei Profesorilor pentru pacea lumii — S.U.A.

Joi, 17 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba de sfințire a bisericii Sfântul Antonie. cel Mare, din cartierul Colentina-București.

Luni, 21 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Consiliului Național Bisericesc, care au continuat și în ziua de 22 ianuarie 1991.

Marti, 22 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Gordan Wiebalck (Elveția) din partea instituției «Solidaritatea Internațională Creștină».

Miercuri, 23 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Adunării Naționale Bisericești. În aceeași zi Prea Fericitul Sa a primit pe Vasile Malanețchi din Chișinău, directorul ziarului «Datina creștină», căruia i-a acordat un interviu.

Joi, 24 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la lucrările Colegiului electoral bisericesc, pentru alegerea arhiepiscopului Sucevei și Rădăuților.

Vineri, 25 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat ședința de lucru a Sf. Sinod. În aceeași zi împreună cu un grup de ierarhi și preoți Prea Fericitul Părinte Patriarh a participat la Palatul Cotroceni la o întâlnire cu Președintele României, Domnul Ion Iliescu.

Marti, 29 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o parte din membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române care urmează să participe la Canberra — Australia la lucrările celei de a VII-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Miercuri, 30 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Institutul teologic universitar din București, la festivitățile prilejuite de sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi — ocrotitorii acestui institut.

Simbătă, 2 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Domnul Torgay Erling din partea Secretariatului pentru relații internaționale și ecumenice ale Bisericii din Suedia.

Duminică, 3 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii la biserica Sf. Vineri din Ploiești și a vizitat Școala generală nr. 21 din acest oraș.

Miercuri, 6 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație a Uniunii Artiștilor Plastici Bisericești.

Marti, 12 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație din partea «Ordinului Cavalerilor Ioaniți» din Germania, venită în România cu ajutoare.

Miercuri, 13 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a avut o întâlnire cu președintele Republicii Moldova.

Joi, 14 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Domnul Milan Rosutik, ambasadorul Republicii Ceha și Slovaca la București.

Duminică, 17 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Domnul Dr. Iozef Miklosko, vice prim-ministru al Guvernului Republicii Cehe și Slovace.

Marti, 18 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a întâlnit, la reședința patriarhală, cu Domnul Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României.

Vineri, 22 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Domnul Henk van Apeldoorn, reprezentant în România al Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru acordarea de ajutoare.

Luni, 25 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație din partea Comisiei de întrajutorare creștină a Bisericilor Evanghelice din Elveția, condusă de pastorul Franz Schule.

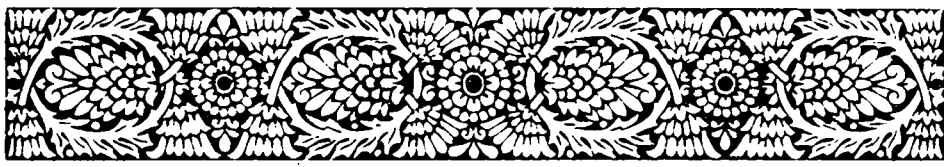
Marti 26 și miercuri 27 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române.

Miercuri, 27 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Domnul Ing. Ioan Dumitrașcu, consilier pe lângă Guvernul canadian.

Joi, 28 februarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la Opera Română, la spectacolul galei UNICEF, pentru ajutorarea copiilor din România.

Protos. TEOFAN SAVU
Secretarul Cabinetului patriarhal

ATITUDINI

ISTORIA NU SE OPREȘTE AICI

După revoluția din decembrie 1989, nimic mai normal decît nevoia de a interpreta pozițiile oficiale ale Bisericii în materie de etică socială și politică, poziții exprimate sau tacite în deceniile trecute sub regim totalitar. Biserica însăși, prin instanțele ei de conducere, a făcut o analiză critică a acestei perioade. S-au emis multe puncte de vedere, care în majoritatea lor combină atacul împotriva regimului dictatorial cu acuzația contra autorităților bisericești. Cea mai autentică voce a fost a acelor care sînt martorii (martirii) acestei epoci, adică cei care au înfruntat deschis nedreptatea și violența regimului. Dar cea mai reprezentativă interpretare aparține celor care au exprimat recunoștință preoților și credincioșilor pentru lupta lor de a păstra vie credința.

Noi nu judecăm aici validitatea acestor percepții, analize, mărturii. Ne întrebăm numai care este natura unei evaluări reprezentative și care sînt criteriile ei ?

Mai întîi a evalua înseamnă a discerne evenimentele și a recunoaște acele realități care au rezistat și s-au transmis mai departe ca moștenire constructivă. Se poate spune că, în ce privește libertatea religioasă, dictatura din această perioadă a avut o față dublă : una care afirma religia ca o realitate personală (și chiar socială) și deci o tolera într-o oarecare măsură, și alta care nega valoarea religiei pentru societate. Accesul limitat la religie coexistea cu negarea religiei. Acest amestec între rațional și irațional este caracteristic dictaturii din această perioadă. Critica trebuie deci să distingă unde s-a plasat Biserica în această politică ambiguă. Se cuvine recunoștință tuturor episcopilor, preoților și credincioșilor, care prin practica personală și în comun a credinței au afirmat valorile creștine, cu toate că oficial erau denigrate ca fiind fără influență asupra omului și societății.

Dacă admitem această dublă față a regimului, atunci nu se poate vorbi de supraviețuirea Bisericii și a credinței. Într-adevăr, scoaterea religiei dintre valorile umane, restricțiile de a face misiune explicită, limitele libertății religioase, toate acestea sînt realități, nu mituri. Dar identitatea credinței și a Bisericii este și ea o realitate, care n-a putut să fie anihilată. Legea Cultelor din 1949 este produsul constrîngerii, dar, în același timp, ea a recunoscut această realitate. Credincioșii au

refuzat să creadă în dualismul pe care ideologia marxistă materialistă voia să-l impună vorbind de contradicția dintre idealism și materialism. Creștinii n-au admis existența a două principii ale lumii care se contrazic. Ei au rezistat fiindcă au crezut că istoria, lumea aceasta, deși supusă stricăciunii și morții, poartă totuși germenele nestricăciunii și vieții. Credința în înviere le-a dat energia să suporte suferința ca o trecere spre bucurie.

Prin urmare să nu se recurgă ușor la teoria supraviețuirii pentru a explica conduita Bisericii ca instituție. Teorie, deoarece este inadmisibil, teologic, să se afirme că Biserica este în stare de supraviețuire. Cei care cred în Biserică, cred că existența ei se află în mâinile lui Dumnezeu și că nici o forță nu poate să o smulgă din aceste mâini. Biserica a fost zdruncinată din lăuntru și din afara ei, dar ea n-a cedat.

Apoi, este nevoie să se facă distincție între ascultarea față de autoritățile Statului și fidelitatea față de ideologia Statului, contrară Bisericii. Mulți au fost siliți să intre în alianță, fără să-și însușească ideologia și, în consecință, nici n-au propovăduit-o. Pentru a menține prezența manifestarea ei publică, Biserica a lăsat Statul să-și exercite puterea fără o critică severă din partea ei. Mulți au fost infideli față de vocația lor personală, dar n-au fost infideli față de misiunea dată lor de Biserică. Biserica se comportă diferențiat: compasiune față de «lapsi», excomunicare a celor ce nu mai sînt fideli misiunii Bisericii.

Un alt criteriu ar fi sensibilitatea Bisericii față de cei ce au suferit în trup și suflet. A cere «iertare» nu-i suficient. Este nevoie să se facă dreptate celor ce au fost victima in justiției. Dacă Biserica prin tăcerea, absența sau indiferența ei a creat nedreptate cuiva, atunci ea trebuie să repare aceasta imediat. Ea are chemarea să ceară puterii politice să facă și ea dreptate victimelor regimului.

De asemenea, este nevoie să se recunoască faptul că etica socială și politică este un domeniu în care Biserica poate foarte ușor să creeze confuzii și conflicte. Biserica are integritatea și consecvența ei, dar, după latura umană, ea poate să dea răspunsuri istorice care nu reflectă sfințenia ei. Din această cauză, ea ezită să ia riscul să se pronunțe într-un fel sau altul. Totuși, în situații de criză, ea trebuie să ajute pe credincioși să discearnă între bine și rău, să nu amestece valorile.

Ce concluzii teologice și pastorale se pot trage din experiența credincioșilor din această perioadă ?

Putem să avem o înțelegere mai clară a naturii și misiunii Bisericii în dualitatea ei : în același timp realitate distinctă de lume și organism care trăiește în istorie. Desigur, Biserica nu admite dualismul, deși crede că forțe divine dublează istoria. Dar cîtă vreme este pe «cale», Biserica se află într-o permanentă luptă cu ambiguitățile istoriei.

Biserica și teologia trebuie să ia distanță față de acea «simfonie» (raportul dintre Biserică-instituție și puterea politică-Stat) pe care s-a altoit regimul politic totalitar. De altfel, această simfonie a dispărut, dar ea trebuie să fie împiedicată să revină. Credincioșii nu mai îngăduie să se greze pe credința Tor în tradiție patriotismul de care are nevoie o anumită putere politică. Apoi, responsabilitatea Bisericii trece dincolo

de interesele egoiste ale unei națiuni, de politica unui guvern.

Biserica înțelege mai bine acum că are o vocație profetică. Ea poartă cu ea o credință, adică o viziune despre lume, despre comunitatea și persoana umană. Cu această viziune ea creează istorie, cultură, spiritualitate. Cu spiritul ei profetic ea trebuie să critice ceea ce se opune Evangheliei și drepturilor omului. Ea trebuie să știe să critice chiar clerul și poporul în situații de criză.

Nimeni nu poate să facă judecăți definitive asupra perioadei trecute. Alte schimbări pot interveni, care vor crea noi confuzii și constrângeri sociale. Există deziluzii și frustrări cu răspunsurile date și cu măsurile luate de autorități pînă acum. Dar istoria și dezvoltarea ei nu se opresc aici. Biserica nu poate să fie dependentă de evaluarea istoriei trecute. Biserica trebuie să continue lucrarea ei. Timpul viitor va ridica ipoteca pe care unii o pun azi pe umerii ei. Biserica are nevoie de încrederea tuturor, ca astfel să se concentreze pe misiunea ei actuală. Ea are nevoie de libertate ca să spună poporului că transformarea a avut loc și că este deci posibilă o zi nouă, o realitate nouă.

Pr. prof. ION BRIA

UNIATISMUL ÎN ROMÂNIA : ANACRONIC ȘI ANTIECUMENIC

«Unirea cu Roma» : un concept politic

La origine, «unirea cu Roma» este un concept politic — și un eșec politic — rezultat din combinația dintre politica religioasă a Imperiului bizantin și misiunea politică a papalității romane, sub pretextul apărării creștinismului. Constrîns de împrejurări, împăratul Mihail Paleologul propune papei Grigore X, la conciliul de la Lyon din 1274, un acord prin care recunoștea că Biserica romană deține supremația asupra Bisericii universale. Cînd împăratul «latinophron» a voit să impună Bisericii sale unirea cu Roma, cu ajutorul patriarhului Ioan Vekkos, populația greacă s-a întors împotriva lor. Pretențiile Romei, acceptate de împărat, n-au fost luate în considerare de popor.

Două secole mai tîrziu, sub amenințarea otomanilor, împăratul Ioan VIII consimte să recunoască papei «plenitudinea puterii» în speranța că va obține ajutor împotriva turcilor. Conciliul de la Florența, din 1439, în prezența împăratului, a papei Eugen IV și a cardinalului Bessarion, proclamă *decretul de unire* între cele două părți ale Bisericii : Răsăriteană și Apuseană, decret în favoarea romanilor. Ca și după sinodul din Lyon, poporul și clerul ortodox, constrîns să aleagă între turban și tiara papală, s-a ridicat împotriva papalității. «Unirile» acestea n-au lăsat nici o urmă, mai ales că s-a văzut că papii erau mai degrabă preocupați să extindă puterea lor politică în Răsărit decît să ofere protecție creștinilor împotriva turcilor.

Deși erau numiți «schismatici», ortodocșii sînt mereu în obiectivul acestei politici a papalității. Prin intermediul catolicilor polonezi are loc *unirea de la Brest, în 1596*, contra ortodocșilor din Bielorusia și Ucraina. Cu aceasta s-a creat un precedent și un model, la care Roma se va referi mai tîrziu.

Uniația în Transilvania

Prin *uniație* se înțelege aici trecerea forțată a unei părți din Biserica Ortodoxă autohtonă a Transilvaniei sub ascultarea episcopului catolic de Roma, la începutul secolului al 18-lea, sub pretextul că Biserica Ortodoxă este schismatică și deficientă și se zbate în dificultăți politice. Iezuiții, în cursa lor de a impune autoritatea politică a pontifului roman, nereușind să planteze misiuni latine în teren ortodox, au recurs la această formă intercalată de Biserică «unită», care, pe de o parte păstrează «ritul oriental», iar pe de altă parte pierde învățătura ortodoxă despre Biserica locală și despre autoritatea în Biserica universală. «Unirea» este impusă în anii 1699—1701, sub mitropolitul Atanasie Anghel, în condiții politice dificile pentru românii din Transilvania. Românii ortodocși n-au putut să reziste deoarece era vorba de o coaliție între Imperiul habsburgic și catolicism, în scopul de a se extinde în Transilvania. De altfel, episcopii uniți cu Roma au devenit consilieri ai guvernului austriac.

Ambiguități ale «unirii cu Roma»

Promotorii «uniației» și-au creat propria lor argumentare istorică și politică. Este vorba mai întâi de mistificarea creștinismului la români, prin afirmația că Roma stă la originea încreștinării românilor, că Roma ar fi avut jurisdicție inițială în aceste părți. Trecerea românilor la Ortodoxia bizantino-slavă ar fi o operă tîrzie, din secolele 9—14. Uniația ar fi deci o cale de a reveni la creștinismul de origine.

Se înțelege că ortodocșii nu acceptă această interpretare a istoriei creștinismului la români, care a prins rădăcini aici încă din primele veacuri, sub inspirația, misiunea și jurisdicția Bisericii Orientale. Roma n-a creat creștinismul în țările române cu acordul ei. Nici începutul, nici autonomia, nici autocefalia Bisericii Române n-au fost decise de Roma. Biserica Română n-a luat ființă cu confirmarea Romei.

Dar și caracterul creștinismului român este mistificat, prin aceea că uniții nu vor să admită că există o Biserică Ortodoxă de limbă latină și cultură romană. Ortodoxia este exclusiv greacă și slavă, deci orientală, deci antioccidentală. Catolicismul ar fi singura confesiune occidentală, europeană. Or, tocmai acesta este geniul Ortodoxiei române, anume a fi o Biserică de limbă și cultură latină în creștinismul răsăritean. Noi avem credința în comun cu slavii și grecii, dar prin limbă și cultură avem acces direct la spiritul occidental, european. Noi nu putem să fim antioccidentali. Nu este nevoie de uniatism pentru a ajunge la cultura occidentală. Acuzația de antioccidentalism este superfluă.

Eliberare sau supunere etnică și religioasă a românilor ortodocși prin uniație?

Unul din argumentele uniației este acela că ar fi servit emanciparea socială, politică, culturală a poporului ortodox. Or, uniația este rezultatul unui prozelitism dublu, politic și confesional, deoarece catolicismul în Transilvania s-a identificat cu puterea politică a Habsburgilor (Traian Vedinas, *Dezbinarea imperială*, în «Telegraful Român», nr. 15—16, 1991, p. 2). Prin unirea cu Roma nu s-a obținut elibe-

rarea națională a românilor. Gheorghe Șincai (1754—1816) dezaprobă unirea anume din această cauză.

Din anul 1700 pînă în 1760 românii din Transilvania n-au avut episcop ortodox. La 1700 mitropolia din Alba Iulia a fost desființată. Dacă după aceea au fost tolerați, episcopii ortodocși erau obligați să nu se opună trecerii românilor la altă confesiune și să întrerupă legăturile cu Biserica din Țara Românească. Tot în acest timp minăstirile ortodoxe din Transilvania au fost distruse în totalitatea lor. Tema de uniție nu are nimic suspect, ci are în vedere faptul că, în afară de privilegiile ierarhiei unite, ea n-a fost un remediu eficace contra dezechilibrului confesional și politic în Transilvania. Dacă uniții sînt sinceri, vor admite aceste ambiguități ale unirii lor cu Roma.

Contribuția uniților

Să recunoaștem că uniții au avut contribuții majore la istoria Transilvaniei. Să reținem doar :

— Aportul lor la apărarea drepturilor românilor din Ardeal și la emanciparea lor națională. Uniții au cerut pentru români egalitatea în drepturi cu celelalte națiuni, precum și reprezentarea românilor în guvern.

— Contribuția uniților la dezvoltarea conștiinței naționale și la ridicarea culturală a populației românești, prin studierea originii românilor, prin îmbogățirea limbii, prin organizarea școlilor unite din Transilvania.

— Complementaritatea bisericească dintre «cele două stranê», care, în fond, sînt de același rit și de același neam. Uniții s-au opus uneori încercărilor de catolicizare. Ioan Inocențiu Micu-Klein (1692—1768) a plătit aceasta cu exilul la Roma.

— Cele două Biserici au fost, într-o unitate deplină, forțe capitale în actul de întregire a României în 1918.

Confruntare sau dialog ?

Pe ce contează azi ortodocșii în dialogul cu ierarhia unită ?

— Pe memoria istorică a uniților care cunosc că ei au fost ortodocși, parte integrantă dintr-o Biserică autohtonă a Transilvaniei, înaintea de a fi uniți cu Roma. De altfel, această memorie nu poate fi negată, deoarece descendenții generației din 1700, care n-au acceptat uniția, se află în mijlocul lor.

— Pe conștiința națională a uniților, care cunosc că identitatea etnică și unitatea națională din Transilvania, ca și din toată țara, au fost apărate de ortodocși, eu mult înainte și cu mult mai multe sacrificii decît uniții. Ambele Biserici au reușit unitatea României din 1918.

— Pe linia ecumenică a romano-catolicilor care cunosc că unitatea creștinilor prin «trecerea la Roma» a ortodocșilor este o eroare eclesiologică gravă. De altfel, uniatismul, ca formă de prozelitism, a fost condamnat de ambele Biserici. «Uniția apare ca fiind caricatura și contradicția însăși a unității» (Y. Congar, 1054—1954. *L'Eglise et les*

Eglises. Neuf siècles de douloureuse séparation entre l'Orient et l'Occident, «Irenikon», tom. 1, p. 42).

— Pe conștiința că în construirea Europei de mîine, Ortodoxia Română este recunoscută și are locul ei ca Biserică de limbă și cultură romană, alături de celelalte Biserici europene, inclusiv cea unită.

— Pe convingerea că ierarhia unită nu profită de dificultățile politice și economice de azi ale Bisericii Române și că renunță să fragilizeze o instituție care servește interesele întregului popor român.

— Pe logica drepturilor umane, pe dreptul imprescriptibil al fiecăruia de a alege forma de credință sau de religie care îi convine. Credincioșii uniți și ortodocși au dreptul egal de a alege credința lor și de a se constitui ca Biserică sau comunitate confesională.

— Biserica Ortodoxă Română, în proiectul ei de a cultiva terenul ecumenic în România, dorește să reia dialogul cu ierarhia unită, atît de necesar pentru reconcilierea națională.

Care este *concluzia*? Parte din misiunea Bisericii Ortodoxe este de a învăța corect istoria creștinismului la români. Mai ales azi cînd creștinismul european este pus pe seama unor «patroni» (Sf. Benedict, Chiril și Metodie) lăsînd a se înțelege că acest creștinism are perioade de referință cunoscute numai de unele Biserici, iar de altele nu. Se vorbește azi de «evangelizarea» Europei, termen asociat cu presupuziția că Roma stă la originea încreștinărilor în Europa. Or, creștinismul la români a prins rădăcini aici încă din primele veacuri sub inspirația și jurisdicția Bisericii Răsăritene.

Parte din misiunea Bisericii este aceea de a proteja profilul Ortodoxiei române, adesea denigrată ca Ortodoxie slavonă, bulgară, bizantină. Ortodocșii români sînt deja «occidentali» prin limba și cultura lor, în care a fost indigenizat creștinismul. Ei nu sînt străini de Europa, în discordanță culturală și lingvistică cu Bisericile din Apus. A spune că ortodocșii români trebuie să devină catolici ca să fie europeni, denotă o lipsă flagrantă de viziune.

Ortodoxia nu vrea să creeze diviziuni între Biserici, dar ea are misiunea de a spune clar că Roma, Sfîntul Scaun, Sfîntul Părinte, toate acestea sînt probleme grave ale unirii Bisericilor, și nu răspunsuri sau soluții ale unirii.

Pr. prof. ION BRIA

UNIȚIA ARDELEANĂ ȘI O NECESARA REINTERPRETARE A ISTORIEI EI

Cucerirea libertății și a democrației prin Revoluția din decembrie 1989 a produs frămîntări și întrebări și în domeniul vieții bisericești. După mai mult de patruzeci de ani de unificare cu Biserica Ortodoxă Română, unii dintre foștii uniți au ridicat obiecții împotriva statutului lor de mai înainte, solicitînd independența confesională.

Deoarece ei au formulat și unele nedrepte acuzații împotriva Ortodoxiei, cum vom arăta mai jos, intenționăm să neglijăm vechea metodă demonstrativă polemică. Aceasta constă din derularea întregului

proces istoric al dureroasei despărțiri religioase a românilor. În anii de libertate creștină în care trăim, reamintirea în amănunt a disensiunilor și a luptelor lor bisericești ar răni nu numai porunca evanghelică a dragostei, ci și pe aceea a ecumenismului universal. Iată de ce vom îmbrățișa o metodă mai schematică, privind doar câteva caracterizări, mai mult sau mai puțin întemeiate, care circulă prin intermediul cărților polemice uniate din prezent și din trecut. Ne gândim îndeosebi la Dr. George Fireza, S. J., *Armele credinței*, ediția a II-a revăzută și completată de Dr. N. Brînzeu, Lugoj, 1933, 254 p., și la Alexandru Rațiu, *Biserica furată. Martiriu în România comunistă*. Traducere de Dana Mocan, Cluj-Napoca, Editura Argus, 1990, 141 p.

Sloganele principale care au fost popularizate mai mult astăzi în disputa uniată de la noi sînt următoarele :

1. «Acum 250 de ani părinții noștri (...) s-au unit cu Biserica Catholică de bună voie», ține să ne convingă autorul din urmă. El citează aici o enciclică a ierarhiei lui bisericești din anul 1948. După analizele istorice întreprinse de către atîția învățați de azi și după noile documente publicate pînă în anii din urmă, nu mai are rost să mai insistăm, repetînd concluzii acceptate aproape pretutindeni. De aceea vom afirma simplu că «sfînta unire» de la 1700 nu a fost o urmare a neliniștii existențiale, exclusiva căutare a mîntuirii, ci îndeosebi afacere politică și aranjament diplomatic. Doctrina oficială a Bisericii care se forma avea nevoie de aprobarea unui «teolog», spion care însoțea pretutindeni pe episcopul român. Cît despre credința nouă pe care poporul simplu nu o cunoștea și nu o înțelegea, istoricul greco-catolic Petru Maior afirmă următoarele : «Iar noi, românii, să ținem obiceiurile Bisericii Răsăritului și latinii încă să nu ne clevețească pre noi, căci cele patru puncturi, care sînt între uniți și neuniți (cu ertare să fie zis de mine), necum să scie românii cei proști și neînvățați, dară dintre cărturarii românesci, încă mulți nu le înțeleg, ci numai pleve vorbesc, neînțelegînd unul pre altul».

Din cele amintite pînă aici — subliniem încă o dată — se vede că evenimentele de la începutul mișcării uniate din Transilvania s-au datorat aproape în întregime mijloacelor lumesti, propagandei viclene și intrigilor. Pe lîngă acuza de manipulare și de nesinceritate în cele spirituale, se mai vede ambiguitate în credință, ba chiar încrîncenare partizană prin insistența latinizantă a convingerilor noilor păstori.

Titulatura bisericească a confesiunii, în vădită evoluție de-a lungul cîtorva veacuri, arată cel mai potrivit relativizarea teologică treptată a celor smulși de la vechea lor credință ortodoxă. Din «Biserică Greco-Catolică», din epoca începuturilor ei și a cerinței respectării neschimbate a celor patru puncte florentine de doctrină, aceasta a ajuns să se numească în zilele noastre «Biserică Catholică Orientală de rit bizantin». Alteori ea este cunoscută ca «uniație».

Desigur că acum nu i se mai respectă din vechiul patrimoniu ortodox decît ritul, calendarul, în parte căsătorirea preoților, barba slujitorilor.

Într-o deplină comportare evanghelică, greco-catolicii ar trebui să se declare în mod sincer latini, fără să mai confişte pe căi oculte doctrina ortodoxă şi formele ei canonice de exprimare. În realitate, lipsa de decizie în păstrarea identităţii vechii credinţe, punându-se accentul doar pe forme bisericesti orientale, maschează o politică expansionistă condusă din afara Bisericii noastre. Procedul echivoc a neliniştit şi recentul Conciliu Vatican II. În cadrul lui, unele glasuri s-au ridicat împotriva pericolului latinizării devenite tot mai insistente. Strădanii-le atitor veacuri de uniaţie şi diplomaţie s-ar compromite numai în câţiva ani, datorită catolicizării pe care ierarhia ei superioară a urmărit-o metodic şi hotărît. Pericolul acesta se pare că a fost întrevăzut de mult. Poate aşa se explică de ce un istoric de talia lui Petru Maior a cerut ca «nemica din obiceiurile şi tocmelele cele papistăşeşti să nu cuteze a vâri întră români».

2. «*Aşadar, adevărata lege strămoşească a poporului român e legea catolică, unită cu Roma*», ne asigură amintitul învăţat iezuit. Prin aceasta schisma românească din Ardeal este decretată religie strămoşească. Cea din urmă se regăseşte tocmai după 1700 de ani de la pierderea ei ! Este curios totuşi, în concluzia de mai sus, că aici nu este inclusă şi partea ei răsăriteană. Prelungind raţionamentul observaţiei noastre, relevăm faptul că nici un istoric greco-catolic nu evidenţiază şi contribuţia culturii străromâne de la noi. Despre evanghelizarea românească timpurie prin Sfântul Apostol Andrei nu se rosteşte un cuvânt. Şi mai inexplicabilă apare nedumerirea în legătură cu faptul că unii reprezentanţi ai ei au activat şi în Apus sau au murit la Roma. În orice caz, un Ioan Cassian, un Dionisie Smeritul, un Ioan Maxenţiu nu este — luat fiecare individual — mai prejos decât oricare reprezentant al Şcolii Ardelene cu care ne întâlnim atât de des.

Cine cunoaşte cât de mult au iubit ei climatul sobornicesc al vieţii bisericesti şi cât de deschis au combătut centralismul din Biserică îşi poate explica uşor reticenţa semnalată.

După convingerea Dr. Fireza, Biserica Greco-Catolică «ne-a adus în legătură vie cu naţiunile civilizate ale Apusului, mai ales cu centrul de civilizaţie al aceluia, cu Roma...» (p. 63).

Afirmaţia nu-şi dovedeşte greutatea probantă scontată, deoarece românii au fost şi sînt beneficiarii celei mai înalte culturi medievale, aceea a Bizanţului. Chiar sub forma lui posterioară de «Byzance après Byzance», fenomenul avea să rodească la noi epoca brîncovenească de care cultura noastră bisericească nu are a se ruşina.

Dacă asupra istoriei româneşti nu s-ar fi abătut pustiirile atitor barbari şi stagnarea monopolului turcesc, desigur că altele ar fi fost urmările sălăşuirii noastre sub egida bizantină. Cu mult înainte, cronicarul moldovean a precizat că «de la Râm ne tragem», dar a făcut-o firesc şi fără retorică. Insistenţa cu care ni se aminteşte întoarcerea la străbunii de sînge constituie în realitate un fel de rasism sacru. La vremea sa, Apostolul neamurilor a precizat poziţia evanghelică a problemei : «Nu mai este iudeu, nici elin ; nu mai este nici rob, nici liber ; nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că voi toţi una sînteţi în Hristos Iisus» (Gal. 3, 28).

Pe de altă parte, zestrea istorică a poporului român este alcătuită și din aportul majoritar al geto-dacilor. Prin strădaniile lui B. P. Hasdeu și ale altor învățați, fenomenul a fost completat prin «dacismul» pe care ei l-au evidențiat.

Punte între Apus și Răsărit, uniția nu poate fi de asemenea, căci ea implică ignorarea alterării credinței comune milenului întâi creștin. Și preocuparea de denigrare a Ortodoxiei face imposibilă asumarea acestui rol irenic.

Exagerări identice, cu ocolirea adevărului istoric, se întilnesc și în afirmațiile despre înființarea școlilor în Ardeal și în general despre cultura lui. Este cunoscut doar că de veacuri, în modestele pridvoare ale bisericilor ortodoxe s-au predat elevilor cunoștințele necesare lumînării lor.

3. «*Unirea din 1700 a fost întoarcerea la unitatea originară a Bisericii*», după opinia aceluiași Alexandru Rațiu. Înainte de această aserțiune se face elogiul centralismului apusean și al posibilităților vaticane de a lucra peste capetele conducătorilor statelor. Totuși se cuvine să observăm că semnele adevăratei Biserici a lui Hristos nu se pot arăta cu elemente neesențiale, lumești. Autorul citat își propune să dovedească dreapta-credință a opțiunii sale, dar nu reușește să aducă în sprijin decît elementele romanizării, diplomației, culturii.

Se știe că în Ardeal, poporul simplu nu făcea deosebire de netrecut între «cele două străni». Uneori, slujbele lor erau făcute de un preot unit, alții de către cel ortodox. Deși amintește și el acest fapt, Alexandru Rațiu nu-i găsește nici o rațiune, încrîncenîndu-se în vechile și împietritele poziții ale facțiunii lui. Unui preot unit i se oferă în 1948 demnitatea de episcop ortodox. O refuză cu următoarea motivare: «Bisericile nu se potrivesc cu ateismul comunist». Din nou iese la iveală neînțelegerea catolică a raporturilor de nesubordonare dintre religios și lumesc, dintre bisericesc și politic. Exagerarea fanatică, exprimată mai sus, pune evident semnul egalității între Ortodoxie și totalitarismul de dureroasă faimă în care și ea a fost silită să-și ducă viața. Totuși, în altă parte, amintitul autor acceptă o astfel de situație, fără să observe cît de grav se contrazice: «Astăzi în unele țări comuniste Biserica Catolică există datorită unui compromis cu guvernul: religia este considerată un fel de problemă privată a credinciosului, dar Biserica nu trebuie să pătrundă în viața publică; totul trebuie făcut privat și în liniște» (p. 54). Acomodarea aceasta silită devine totuși infamantă numai pentru Biserica Ortodoxă Rîmînă!

Altădată, la o anchetă, unor preoți uniți li s-a oferit convertirea la Ortodoxie în schimbul eliberării lor. Nu miră pe nimeni faptul că statul comunist încerca să tragă foloase din orice situație. Replica lor însă: «ne-am simțit jigniți de acest mesaj» (p. 18) demonstrează că ei și-au uitat strămoșii care au murit în credința ortodoxă cu un sfert de mileniu în urmă. De aici, de la o astfel de mentalitate a înstrăinării, condamnarea iremediabilă a confrăților cu alte convingeri și atitudini duce în mod evident la concluzii greșite: «Comuniștii au reușit să anu-

leze unirea cu Roma și să distrugă Biserica Greco-Catolică prin intermediul celor 36 de preoți ticăloși, dirijați de Patriarhul Justinian» (p. 101).

Alteori Ortodoxia este pusă pe aceeași treaptă ecleziologică pe care s-a situat de veacuri Protestantismul.

Introdus ca un Ianus în Biserica românească, greco-catolicismul a rămas în istoria ei — dincolo de unele valori realizate — un ferment de răzvrătire. Aceeași vrajbă a produs-o și în rindul altor popoare în care a pătruns: sirieni, ucraineni, greci, bulgari etc. Ilustrativă este în această privință duelarea teologică de un veac între «Unirea» de la Blaj și «Telegraful român» de la Sibiu.

Într-un manual greco-catolic de dogmatică, jumătatea volumului este ocupată de problema primatului papal. Dată fiind această tendință, este ușor de explicat cauza care transformă teologia în polemică și în apologie. Înfruntările de pînă mai ieri dintre școala ultramontană, cultivată în preajma ultimului război: Aurelius Palmieri, Martin Jugie, A. A., S. Tyskiewicz, S. J. și Ortodoxie — cu răsunset prelungit și pe meleaguri transilvane — au devenit atît de supărătoare încît au trebuit să fie temperate chiar din partea catolicismului. Preocupările științifice majore ale unor Yves Congar, Karl Rahner ș.a. au îndeplinit tocmai acest rol.

4. *«Iar Biserica Ortodoxă a privit cu satisfacție cum ereticii greco-catolici se mistuie în lagărele comuniste ale exterminării»* (Sorin Paliga, *O trădare?*, în «Phoenix», 12 martie 1990). Alteori formularea nedreaptă și exagerată de mai sus vorbește despre «Biserica din catacombe» exclusiv pe seama greco-catolicilor.

Despre imaginara «satisfacție» amintită nu se poate vorbi în realitate nici în glumă. Mai întii, pentru că și Ortodoxia a suferit același regim persecutor din partea ateismului totalitar. Numai prin Harul lui Dumnezeu, ea nu a ajuns la desființarea pe care sora ei din Albania o trăiește și astăzi. După cum prea bine se știe în anii din urmă, fiecare al treizecilea preot ortodox a trecut prin pușcăriile comuniste. Referitor la această situație, un recent articol colectiv constată: «Pe lingă tot felul de angajamente și delațiuni, din epoca lui Ceaușescu și Iliescu, găsim probe certe ale unei campanii sistematice de distrugere a Bisericii Ortodoxe [Române]» (*Securitatea de ieri — S.R.I.-ul de azi*, în «România liberă», XLIX (23 mai 1991), nr. 404, p. 2). În al doilea rînd, întristător este alt fapt și pentru creștinii din Apus și pentru cei din Răsărit. Ne gîndim la poziția ecleziologică pe care primii s-au situat, de parcă Biserica Ortodoxă nu le-ar fi soră de milenii. Felul în care acestea pledează îndepărtarea de ea, ca în cazul unei comunități lipsite de condiții soteriologice, amintește de maniheismul și de intransigența altor erezii din trecut.

În privința raporturilor cu Statul, Ortodoxia nu crede că el ar fi cumva o emanație a lucrării diavolești față de care puterea spirituală ar apărea în chip iremediabil antagonică. Biserica noastră nu are de ce să se retragă în pustie, de la început, din fața acțiunii Statului, deoarece însăși interpretarea augustiniană cea mai riguroasă a istoriei face astăzi loc unei a treia «cetăți» — cultura și strădaniile ei.

Creștinilor de tradiție intelectuală apuseană le e proprie o manieră în care dialogul este evitat în folosul unei confruntări pentru «drepturile Bisericii». De aici ia naștere un militantism greu de imaginat în mentalitatea ortodoxă. În acest caz, principiul ierarhic devine și mai rigid, supunerea se impune ca virtutea creștină cea mai de seamă. În numele ei trebuie să se sacrifice toate celelalte : familie, libertate, o viață normală. Desigur că nu orice impediment pe care acțiunea Bisericii îl întâlnește în drumul ei prin istorie poate fi socotit suferință și jertfă «pentru adevărata credință» (*Biserica jurată*, p. 34).

În rama acestui triumfalism uniatic al «activității în catacombe» se afirmă următoarele virtuți care ar aparține în exclusivitate greco-catolicilor : numai ei au suferit pentru credință ca și Apostolul Pavel, în timp ce Ortodoxia ar fi făcut compromisuri ; numai la ei s-a dovedit ordine și adevărată rugăciune ; numai ei au propovăduit «cu timp și fără timp», drept care s-ar fi înregistrat numeroase convertiri la catolicism dintre ortodocși ; numai ierarhii lor au fost «adevărații păstori ai României» (*ibid.*, p. 31).

5. «*Biserica Greco-Catolică românească este mândră de aceia dintre conducătorii ei care au primit cununa de martir*», conchide de asemenea Alexandru Rațiu. Sacrificiul suprem de care este vorba nu are acoperire sută la sută cu realitatea faptelor. Cel mult — pentru ultima etapă a procesului și numai pentru cei ajunși să se stingă la Sighet, la Gherla și aiurea. Dar și calvarul acestora a avut felurite nuanțe. «Multe minăstiri ortodoxe deveniseră domiciliu forțate și erau sate întregi care erau destinate arestului la domiciliu» (*ibid.*, p. 26). În această situație de cotopire securistică nedorită și neaprobată au fost Neamțu, Căldărușani, Curtea de Argeș, Ciorogirla.

Dar «detenția» în aceste minăstiri nu echivala cu aceea de la Aiud sau, ulterior, de la Midia. În locașurile amintite puteau sluji zilnic Sfânta Liturghie, li se lăseseră costumele preoțești și mașinile de scris. Ei aveau la îndemână bani personali, acces la asistență medicală și îngăduința vizitelor prietenești. Cei care erau arestați la domiciliu, stare care nu echivala nici cu închisoarea, nici cu lagărul de muncă forțată, se puteau mișca într-un spațiu de 15 kilometri ; din când în când primeau vizitele membrilor familiilor. «E drept — recunoaște scurt autorul citat — că aici aveam slujbe și ni se plătea o mică leafă» (p. 59).

Nici pe planul vieții libere din societate, acest martiraj atât de mult proslăvit nu este real. Fiind deposedați în 1948 de Biserica lor și de poziția pe care au deținut-o în ea, greco-catolicii au ocupat ușor, în anii următori, anumite servicii în calitate de «proletari». Așadar, actualii «martiri» sau măcar mărturisitori au avut dosare «curate» și au tras bune foloase în timpul defunctei orânduiri.

Nu identică a fost situația preoților ortodocși care, cu familie, au îndurat decenii în șir destinul dramatic al clasei avute și «reacționare». Ei și copiii lor erau socotiți în societatea de atunci cetățeni de rangul al doilea. Odraslele de preoți nu puteau presta serviciul militar decât

pe șantiere de muncă severă, nu primeau viza de locuit în orașele mai mari și nu aveau acces la anumite facultăți, socotite unități de elită.

De asemenea se mai observă că unii clerici uniți sint foști comuniști în vîrstă, care au servit regimul ca membri ai corpului didactic sau ai celui de contabili. Au îmbrățișat misiunea preotească la o vîrstă înaintată și pentru a doua remunerație bănească, pe lingă pensia de la Stat.

De aici și un anumit aspect arheologic al comunităților lor de astăzi, ceea ce în planul cotidian se manifestă ca ierarhie fără adepți numeroși.

Din punct de vedere istoric, martirajul greco-catolicilor nu este ceea ce ar vrea ei să fie. Se știe că în Biserica primară, mucenicii dădeau mărturie în fața păginilor idolatri despre credința cea adevărată și revelată. Or, în persecuțiile prin care au trecut uniții, aceasta nu a fost pusă la încercare.

Fiind o suferință pentru o învățătură particulară, martirajul lor se diminuează în apreciere, fără a scădea după valoarea consecvenței și a tăriei de caracter. După cuvîntul lui Alexandru Rațiu, «în lumea liberă din afara închisorii, mulți catolici îl critică pe Papă; în închisoare noi am suferit pentru că am vrut să-i rămînem fideli» (p. 24). Cum afirmă doctrina catolică, «adevărată unitate a Bisericii e unitatea cu Papa, succesorul Sfîntului Petru» (p. 93).

Prin urmare, problema primatului papal desparte acum iarăși credincioșii români, așa cum a separat la anul 1054 cele două părți ale creștinătății.

În cel mai bun caz, problema poziției Papei în Biserică este o teologumenă apuseană pentru afirmarea căreia nu merită să-ți dai viața.

Experiența bisericească a primului mileniu — prin pentarhia ecumenică — a dovedit o bună și justă dezvoltare și fără această premisă adăugată cu timpul. Nici în greco-catolicismul veacului nostru nu se mai convoca «Soborul cel mare». Rațiunea acestei atitudini o constituia apărarea dogmelor diferite ale catolicilor, iar nu aprofundarea a ceea ce era comun cu Ortodoxia. Primele manifestări ale acestei evoluții se puteau ghici încă de pe la 1700. Deși actul de unire a fost dosit mai mult de două veacuri, el lăsa impresia că românii primesc întreaga învățătură catolică (și primatul pontifical), de vreme ce documentul întrebuintează expresia nebuloasă și generalizatoare «toate ale Romei».

Discuția asupra gradului de sobornicitate de o parte și de alta a dialogului are și o importanță practică. Astfel proprietățile și imobilele bisericești nu pot să fie retrocedate. Ele nu aparțin ierarhiei, ci întregului popor al lui Dumnezeu. Fundamentul acestei judecări îl constituie faptul că ele nu au fost zidite în ținuturi de necredincioși. Bisericile de după 1700 din Ardeal s-au înălțat, de obicei, pe locașuri modeste mai vechi, de lemn. În multe cazuri, ele au fost demolate cu dușmănie sau bombardate cu tunurile. Stau mărturie pînă astăzi sfinții cu ochii scoși de baionetele soldaților generalului Bukov la Mînaștii Rîmeș.

În acest caz nu mai este justificată retrocedarea lor, nici din partea ortodocșilor, nici din aceea a uniților. Elocventă este în zilele noastre statistica numerică a adepților, care trebuie să constituie majoritatea.

După criteriul enunțat, cei trecuți în 1948 la Ortodoxie s-au identificat cu credința și cu urmașii strămoșilor lor de acum câteva veacuri. Sînt mai mulți episcopi în această situație, ca să nu mai amintim de sutele de preoți aderenți. De aceea patrimoniul moștenit trebuie să-l fructifice împreună.

Din cealaltă parte se face mare caz de iubirea care trebuie să domnească între creștini. Aceasta însă nu poate să fie despărțită de dreptate. Pe urmă pe Dumnezeu nu-l putem iubi decît în dreptate și adevăr. Din faptul că unii greco-catolici vor să se întoarcă la uniție se poate trage concluzia că ei se situează, în realitate, în afara acestor virtuți și indeosebi a iubirii.

6. *Idealul refacerii Bisericii Catolice Orientale de Rit Bizantin* la noi este greu de gîndit și de înlăptuit în societatea românească post-totalitară. Cele câteva sute de mii de credincioși uniți nu ar constitui printre zecile de milioane de ortodocși decît o rană, un impediment, o posibilitate de repetată confruntare. Unde s-a reactivat această mișcare nu a dus decît la fierbere publică și la disensiuni.

Insuficiența ei este de ordin lăuntric, atunci cînd se conține Biserica un organism puternic, ierarhizat și structurat în jurul Papei. Premisa înlătură de la început orice speranță profetică, ancorind în exteriorul istoriei sau în fapte de construcție pur omenească. S-a văzut această lipsă în afirmarea acelorași elemente arheologice sau în apărarea inovațiilor latine de care nu am fost scutiți mai multe veacuri. De aceea catolicii înșiși le reproșează uniților neputința lor.

Dimpotrivă, istoria biblică și cea bisericească cuprinde exemple de instrumentare divină a unor personaje negative. Tot așa refacerea credinței strămoșești a românilor în 1948 a putut veni prin intermediul de foc al ateismului totalitar.

Epoca pe care o trăim nu mai este una de confruntare etnică, ci de așezare și de creație. Nu mai avem nevoie astăzi nici de «noul Bizanț», nici de «mica Romă». Dacă se rămîne doar la romantismul veacului trecut, cu *Gramatica* lui Cipariu și cu istorismul lui, glorios de altfel, riscăm să ne dovedim niște întîrziți. «Casa Europei», care se construiește sub ochii noștri, nu admite fisuri, ci cooperare reală și de valoare. Noi, românii, sîntem privilegiați și originali prin dreapta-credința a Ortodoxiei pe care am moștenit-o. În plus, aceasta mai are avantajul perpetuării ecumenicității adevărate în care s-ar putea regăsi toate Bisericile și denominațiunile creștine.

În acest scop, dreapta-credința a Apostolului Andrei trebuie să se întîlnească nu numai cu mărturia Apostolului Petru, ci și cu experiența simțului său practic.

În lumina acestui deziderat, reînvierea uniției la români echivalează cu o inactuală și dureroasă pseudomorfoză.

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR

Se împlinesc 30 de ani de la intrarea Patriarhiei Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în noiembrie 1961, cu ocazia Adunării Generale de la New-Delhi (vezi: Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei*, București, 1989, p. 104—156). Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB) a luat ființă la Adunarea generală de la Amsterdam, în august 1948, într-un context politic critic creat de al doilea război mondial. Într-adevăr, separarea în blocuri economice și militare a Europei și a lumii a adâncit crizele și diviziunile istorice existente, de care Bisericile erau în parte responsabile. O Biserică împărțită nu poate să vindece o lume divizată. Pornind de la acest principiu, Consiliul Ecumenic a chemat Bisericile dispersate să constituie o mișcare de restaurare a unității lor văzute, ca astfel să slujească împreună o umanitate suferindă și deșirată. Biserica Ortodoxă Română intră în Consiliul Ecumenic (format în 1948) cu înțelegerea că nu există incompatibilitate între participarea ei la comuniunea panortodoxă și prezența ei într-o comunitate ecumenică pluriconfesională.

În prezent Consiliul Ecumenic cuprinde 317 Biserici membre din 145 țări, reprezentând milioane de credincioși de toate confesiunile, tradițiile și culturile. Practic, toate Bisericile protestante și ortodoxe sînt membre ale Consiliului. Din cauza doctrinei despre autoritatea episcopului de Roma, Biserica Romano-Catolică nu este membru al Consiliului, deși participă la activitatea unor comisii. Consiliul Ecumenic al Bisericilor este un «instrument privilegiat» al mișcării ecumenice, dar aceasta este mai largă și cuprinde alte platforme și structuri care urmăresc același scop: unitatea creștinilor.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu este o «supra-Biserică», dar nici un simplu forum de dezbateri teologice sau o organizație de asistență intra-bisericească. Bisericile în Consiliu formează o «comunitate conciliară», ele acceptînd și mărturisînd împreună un Crez, numit «bază»; «Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comuniune de Biserici care mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor după Scripturi și de aceea caută să împlinească la un loc chemarea lor comună spre slava lui Dumnezeu — Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt». Cel dintîi scop al Consiliului este de a «chema Bisericile la

unitate văzută, într-o credință și într-o comuniune euharistică exprimată în cult și viața comună în Hristos, și de a înainta spre unitate, ca astfel lumea să creadă».

Consiliul lucrează pentru refacerea unității văzute a creștinilor pe mai multe planuri. Mai întâi, planul doctrinal, confesional, deoarece Bisericile au moștenit o situație de separare și de diviziune în materie de formulare și de interpretare a tradiției apostolice. Din cauza acestor diferențe și divergențe confesionale, Bisericile nu sînt în măsură să practice comuniunea euharistică reciprocă. Consiliul Ecumenic a făcut în ultimii ani o analiză a acestor doctrine comune și doctrine divergente existente. Rezultatul este documentul despre *Botez, Euharistie și Preoție*, document care marchează o etapă importantă pe calea spre unitatea văzută.

Un alt plan este cel misionar, diaconal, social, care se referă la modul în care Bisericile transmit împreună Evanghelia lui Iisus Hristos, prin opera de evanghelizare și misiune, ca și la modul în care ele asistă și slujesc națiunile și popoarele, lumea în general, în efortul lor de a transforma societatea din punct de vedere economic și politic. Prin programele sale speciale, Consiliul Ecumenic sprijină Bisericile membre în rezolvarea multor probleme critice, naționale și internaționale, ca : rasismul, violarea drepturilor omului, violența, refugiații, minoritățile, victimele nedreptății economice și ecologice, sinistrații etc. Consiliul se pronunță pentru rezolvarea pașnică a conflictelor, pentru demilitarizare, pentru pace și progres.

Consiliul Ecumenic este convins că solidaritatea Bisericilor în toate aceste probleme umanitare este un alt nume al unității văzute. El a fost adesea criticat că pune un accent exclusiv pe dimensiunea «orizontală» a unității. În problemele politice controversate, CEB are o atitudine pastorală care ține seamă atît de interesele Bisericilor membre, respectiv de protejarea vieții și misiunii creștinilor ce se află într-o situație dificilă, cît și de exigențele dreptății și drepturilor umane, ca și de limitele impuse de statutul său internațional.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor a fost definit ca o «călătorie comună spirituală spre unitatea văzută», ca un «pelerinaj ecumenic». Pe plan spiritual, CEB încurajează Bisericile să practice, în fiecare loc și în toate locurile, unitatea deja existentă între creștini, prin rugăciuni comune, manifestări cultice, reuniuni cu caracter spiritual, pelegrinaje. Există un «ecumenism spiritual» care scoate în evidență cît de apropiați și de uniți sînt creștinii, prin puterea Duhului Sfînt, chiar fără să-și dea seama de acest lucru.

Prin urmare, Consiliul Ecumenic încurajează Bisericile să practice acest ecumenism integral și coerent, cu înțelegerea că el este un simbol a ceea ce Bisericile vor fi în viitor : o comunitate ecumenică în lume, în serviciul ei, pentru ca astfel toți să fie una în Hristos. Desigur, Consiliul Ecumenic nu se substituie Bisericilor, singurele în drept să stabilească modalitățile și condițiile unirii. Ortodocșii au o contribuție distinctă la teologia Consiliului Ecumenic, mai ales prin accentuarea tezei că unitatea de credință stă la baza unirii Bisericilor.

Unitatea văzută se practică și se realizează nu numai la nivel global, ci și pe plan local. În acest proces un rol important au structurile locale de dialog și cooperare. În România se fac pregătiri pentru înființarea unui Consiliu ecumenic național, cu participarea Bisericilor membre în CEB și a altor Biserici. Proiectul înființării unei Societăți biblice în România a fost deja acceptat. Patru Biserici din România sînt membre : Biserica Ortodoxă Română, Biserica Evanghelică după Confesiunea de la Augsburg, Biserica Reformată, Biserica Evanghelică Sinodo-presbiteriană. Ele sînt reprezentate în Comitetul Central al CEB prin trei membri : I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, și Episcopul Kalman Ciha din Cluj. Consiliul Ecumenic al Bisericilor are sediul la Geneva — Elveția. Ultima Adunare generală a CEB a avut loc la Canberra — Australia, între 7—20 februarie 1991.

Pr. prof. ION BRIA

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI PATRIEI NOASTRE

UNIATIA ÎN LUMINA ADEVĂRULUI ISTORIC CAUZELE EI SOCIALE ȘI POLITICE *

Problema unirii Bisericilor este tot atât de veche ca și despărțirea lor. Curînd după ruperea de raporturi oficiale între Biserica papală și Biserica de Constantinopol (16 iulie 1054), rupere de raporturi care a devenit *schismă* prin perpetuarea ei, s-a încercat restabilirea lor prin numeroase tratative între Bizanț și Roma, a căror istorie se întinde pe patru secole de greutate și de zăbucium. Cîteva uniri formale, parțiale sau personale, s-au încheiat, mai importante fiind cele sinodale de la Lyon (1274) și Florența (1439), care toate au învederat zădărnicia lor. Acestor tratative și uniri între cele două lumi și Biserici creștine, greacă-ortodoxă și apuseană-latină, le-a pus capăt cucerirea Constantinopolului de către turci (1453).

Unirea o ofereau de obicei grecii, din nevoia de a obține ajutor din Apus împotriva turcilor, care, la cîteva ani după schismă, năvălesc în Imperiul bizantin, ocupă mare parte din el în Asia Mică și amenință restul. Deși înaintarea turcilor a putut fi oprită cîteva secole, prin rezistența Bizanțului și prin cruciade, vecinătatea lor, pofta lor de cucerire, slăbiciunea imperiului creștin i-au făcut un pericol continuu pentru acesta.

Încercări de unire s-au făcut, e drept, și din alte interese, dar toate erau politice: fie cel al împăraților Comneni, de a obține și coroana imperiului german, cu care papii secolului al XII-lea erau în grele conflicte, fie cel al împăraților greci de la Niceea de a obține Bizanțul, ocupat de latini în cruciada a patra (1204), fie cel al lui Mihail Paleologul de a opri pe latini, ațîțați de Carol de Anjou, să reocupe Constantinopolul, pierdut la 1261, fie al celorlalți împărați Paleologi pînă la sfîrșit, cei mai nefericiți împărați bizantini, de a primi ajutorul creștinilor din Apus împotriva turcilor, ajutor fără care Bizanțul se pierdea, cum s-a și pierdut, la jumătatea secolului al XV-lea. Toate tratativele care s-au dus în aceste patru secole — și au fost numeroase — și cele cîteva înțelegeri care s-au realizat pe cale de dis-

* Articol reprodus după revista «Ortodoxia», I (1949), nr. 4 (nov.-dec.), p. 19—46.

cuții între ierarhi și teologi, ca și uniunile care s-au încheiat formal au fost motivate și interesate politic, și de aceea fără durată. Este interesant de subliniat că la căderea Constantinopolului sub turci, Imperiul bizantin se găsea unit bisericește cu Roma și primea oarecare ajutor împotriva turcilor, dar acest ajutor venea prea târziu și era prea puțin ca să poată împiedica sfârșitul așteptat.

În perspectiva de a se latiniza bisericește sau de a fi stăpîniți de turci, bizantinii au preferat pe cea din urmă, socotind pericolul politic mai mic decît pe cel religios. Au strigat, cum se știe, că vor vedea mai bucuros turbanul turcesc decît pălărie de cardinal, și au intrat sub stăpînire necreștină cu mare și explicabilă ură împotriva creștinilor din Apus, și îndeosebi a papei, care speculase nefericirea grecilor timp de patru secole, pentru a-i constrînge să i se supună și să adopte credința romană. Această preferință fanatică, pe care latinii au criticat-o și condamnat-o ca pe o nebunie, nebunie pe care Dumnezeu, după voia lor, a și pedepsit-o, era în realitate foarte îndreptățită și semnificativă. Ea exprima just sentimentul firesc al grecilor, cărora li se făceau repetate promisiuni de ajutor ce nu li se da și care mai erau și amenințați de latini cu cucerirea, în strîmtoarea politică și militară în care au trăit ultimele secole.

Inițiativa tratatelor de unire au avut-o totdeauna împărații bizantini, nu Biserica Ortodoxă. Din inițiativa împăratului s-au dus delegați greci la sinodul de la Lyon, cerînd și primind unirea în numele lui, și numai la cererea constrîngătoare a împăratului au pornit cu el bătrînul patriarh Iosif II și numeroși ierarhi și teologi la Ferrara și Florența pentru unirea de la 1439. Chiar ierarhii din alte țări, ca Isidor al Kievului — de fapt al Moscovei — grec, și Damian al Moldovei, ca și mitropoliții greci care reprezentau și scaunele patriarhale orientale, primeau unirea în interesul politic suprem al Imperiului bizantin, aflat în ajunul căderii lui sub turci. Popoarele ortodoxe n-au primit însă unirea și ea n-a folosit decît papalității: lui Eugeniu IV, care, prin unirea de la Ferrara—Florența, adică prin recunoașterea primatului papal de către greci, a reușit să zădărnicească sinodul antipapal de la Basel și să înlătore conciliarismul, care se opunea amenințător papismului. Unele uniri parțiale sau apropieri bisericești trecătoare, ca aceea a statului româno-bulgar sub Ioniță Asan (1204), doritor să obțină de la Inocențiu III coroana imperială, pentru el, și titlul de patriarh pentru mitropolitul Tîrnovei, au avut de asemenea scopuri politice și au trecut fără efect.

Cu căderea Bizanțului sub turci, grecii nu mai aveau interes politic să ceară ajutor creștinilor din Apus. Dîndu-și seama în cele din urmă latinii că pericolul turcesc îi amenință și pe ei au pornit la sfîrșitul secolului al XIV-lea să îndepărteze pe turci de la granița lor confesională. Din nefericire, ei au pierdut marile bătălii de la Nicopole (1396) și Varna (1444), prilejuind grecilor constatarea că latinii nu pot rezista turcilor nici cît au rezistat ei, ortodocșii, care s-au consolat, apoi, în nefericirea lor politică, cu mîndria de a-și fi păstrat Biserica și credința. După bătălia de la Mohaci (aug. 1526), turcii au cucerit și stăpînit și Ungaria, în cea mai mare parte, și au pus principatul Transilvaniei

sub suzeranitatea lor, situație care a durat aproape un veac și jumătate, pînă spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, cînd Imperiul habsburgic ia locul stăpînirii turcești în aceste părți, sub împăratul Leopold I (1657—1705), de a cărui domnie se leagă istoria uniției din Transilvania.

Sfîrșindu-se Imperiul bizantin, nu mai era la Constantinopol un împărat creștin strimtorat de turci, care să aibă nevoie de ajutor din Apus cu prețul unirii bisericești. Grecii se găseau sub jug necreștin și intrau sub regim de persecuție. Viața lor politică, socială și culturală devenea mult mai grea sub turci. Aduși la starea de simpli contribuabili apăsați, tributari stăpînitorilor lor pentru dreptul de a trăi, pe care-l răsculpărau cu haraciul, tributari cu copiii lor, din care se recruta armata ienicerilor turciți, cu munca lor, cu bunurile lor poftite sau răpite de funcționari abuzivi și cruzi, umiliți și obligați să trăiască în obscuritate, în lipsă, fără drepturi, fără școli, amenințați uneori cu trecerea forțată la islamism, neputînd să facă propagandă religioasă, să ridice bisericl noi și abia putînd repara pe cele vechi, creștinii din statul turc erau socotiți mai ales acum ca o pradă ușoară pentru Roma. Ei nu mai puteau firește să fie atrași pe cale de tratative, ci pe cale de propagandă. Nefericirea lor îi făcea mai accesibili ademenirilor romano-catolice. Influenți în Orient prin prestigiul și prin influența Franței, aflată în bune raporturi cu turcii de la începutul secolului al XVI-lea (Francisc I), romanb-catolicii folosesc, în locul tratativelor, toate celelalte mijloace pentru a atrage pe ortodocși la unire.

Din secolul al XVI-lea, papii organizează propagandă și pun în serviciul ei pe cei mai fideli și mai perseverenți servi, care au fost iezuiții, protejați politic și diplomatic de ambasadorii Franței la Constantinopol. Iezuiții lucrează pe față și în ascuns, înființează școli, răs-pîndesc cărți (grecii nu aveau tipografie la Constantinopol), caută legături personale cu ierarhi, teologi și oameni mai însemnați, folosesc bani și promisiuni și reușesc să cîștige unele cunoștințe și simpatii între ortodocși, din care voiau să facă agenți ai propagandei lor în Orient. Fanatismul, perseverența, lipsa de scrupule, mijloacele diabolice de care se folosesc în acest scop, le ilustrează sfîrșitul tragic -al patriarhului care li s-a opus mai mult, rezistînd cu mijloace politice și ajutat anume de reformați, Chiril Lucaris († 1638), deus din scaun de mai multe ori și în cele din urmă sugrumat și aruncat în mare, pentru plăcerea și banii iezuiților.

Roma înființează congregații speciale pentru propagandă (De propaganda fide), colegii pentru uniții orientali, viitori apostoli ai uniției, trimite uneori scrisori patriarhului de Constantinopol, ca Grigore XIII lui Ieremia II, mai tîrziu și enciclici adresate tuturor ortodocșilor (sec. XIX), caută legături cu ortodocșii pe orice altă cale. Unele succese s-au obținut prin aceste procedee: treceri individuale la Biserica papală. Roma însă nu se putea mulțumi cu asemenea succese mici. Orgoliul și interesele ei cereau uniri în masă, și pentru aceasta nu ajungeau congregațiile, colegiile, misionarii, scrierile și acțiunea unionistă a cîtorva nămiți. Pentru a cîștiga popoarele ortodoxe, trebuiau văzute și ajutate în starea grea în care se găseau, aceasta în primul rînd în statele romano-catolice, ca Polonia și Lituania, Ungaria, Austria, adică

acolo unde puterea politică avea de asemenea interesul și mijloacele de a constrînge pe ortodocși la schimbarea confesiunii cu cea a stăpînilor lor, credincioși servili ai sfîntului părinte de la Roma.

Singurele uniri în popor, pe care a reușit să le realizeze papalitatea, au fost în adevăr cele făcute cu sprijinul politic al statului în țările catolice cu populație ortodoxă, trăind sub regim de persecuție și în stare de mizerie : așa s-au unit, cum se știe, o parte din rutenii din Polonia și Lituania la sfîrșitul sec. al XVI-lea și o parte din românii transilvăneni peste un secol. Istoria acestor uniri este asemănătoare. Asupriți ca niște robi, lipsiți de drepturi politice și sociale, mefiind socotiți ca națiune, ținuți sub apăsarea seculară a guvernului și a nobililor, în stare de sărăcie și de ignoranță, aduși de multe ori la disperare și revoltă singeroasă, trăind și muncind doar în folosul unor stăpîni străini de neamul și de credința lor, care-i disprețuiau și urau, cu patimă, rutenii din Polonia-Lituania și românii din Transilvania habsburgică s-au găsit în situația de a vedea în uniație singura cale de îmbunătățire a stării lor politice și sociale și a se sustrage exploatării și constrîngerilor al căror obiect erau. Uniația n-a fost operă de convingere, nici cel puțin rezultatul propagandei religioase ; ea a fost efectul constrîngerii prin asuprire și prin promisiuni amăgitoare, un act de silnicie, la care au colaborat deopotrivă puterea politică a Statului habsburgic și Biserica Romano-Catolică, prin iezuiți și prin primatul Ungariei.

Acest fapt trist, care e Uniația, are o lungă preistorie singeroasă¹. Cît îi privește pe români, asuprirea lor politică și religioasă a început odată cu impunerea stăpînirii maghiare regale în Transilvania, după anul 1000. De notat că țara n-a făcut niciodată parte integrantă din regatul apostolic al ungarilor. Ea a format un principat condus de guvernatori indigeni sub suzeranitatea regelui maghiar și se conducea după legile sale. Această legătură de suzeranitate era mai strînsă sau mai slabă, după raportul de forțe dintre principii transilvani și regii Ungariei. Sub suzeranitatea turcească chiar, Transilvania se conducea în același fel și cu aceleași drepturi de principat, tributatar turcilor. Ea n-a fost transformată în pašalic, ca regatul ungar. Stăpînirea austriacă, următoare celei turcești, deși creștină, a schimbat însă situația și uniația a fost urmarea fatală a acestei schimbări politice, care menținea și chiar agrava situația socială grea a românilor.

Care era această situație ?

La venirea maghiarilor în Transilvania, românii erau stăpînii pămîntului. Din interesul de a-i domina și de a se bucura de pămîntul țării, regii maghiari au adus și au favorizat în Transilvania maghiari, secui și germani (sași), care au primit pămînt, drepturi și avantaje politice și sociale în paguba românilor. Populația indigenă era pusă astfel în inferioritate față de cuceritori și coloniști. La apăsarea politică se adăuga cea religioasă. Ca «regat apostolic», Ungaria avea o misiune religioasă : pe aceea de a combate și a converti la credința Romei pe

1. Vezi Ștefan Lupșa, *Catolicismul și românii din Ardeal și Ungaria pînă la anul 1586*. (Teză de doctorat în Teologie), Cernăuți, 1929 ; Ștefan Mețes, *Istoria Bisericii românești din Transilvania*, vol. 1, ed. 2, Sibiu, 1935, pp. 31—67.

«schismatici», care erau românii ortodocși. Din sec. al XIII-lea, cînd Bizanțul era ocupat de latini, papii încearcă stăruitor să atragă pe români la romano-catolicism. Scrisoarea lui Grigore IX către regele Bela IV (în nov. 1234) mărturisește că «niște pseudo-episcopi de ritul grecilor», care erau adică episcopi români ortodocși, prezintă pericol pentru ungerii și sașii romano-catolici, dintre care atrăgeau pe mulți la ortodoxie. Prin conlocuirea cu neamurile venite peste populația ei românească, Transilvania devenea teren de concurență confesională și a rămas așa pînă în zilele noastre. Uniația este forma cea mai tristă și mai caracteristică a acestei concurențe, în interesul căreia Biserica Romano-Catolică a abuzat și de puterea politică a Habsburgilor și de mizeria socială a românilor și de buna lor credință de oameni greu apăsați, năzuind la o situație mai bună.

Prin așezarea în Transilvania a unor națiuni privilegiate, care dau pe cei mai mulți «domni de pămînt», cum se numeau moșierii, românii ajungeau din ce în ce mai mult în starea de iobagi, servi, care trăiau și munceau pe moșiile stăpînilor și în folosul lor. Stăpînirea maghiară aducea sau întărea organizația socială feudală, care se consolida mai ales după stingerea dinastiei arpadiene, sub regii angevini francezi (sec. XIV). Ca popor cucerit și cel mai numeros, românii dau pe cei mai mulți iobagi, și traiul acestora era foarte greu. Țărănimea iobagă contribuia cu munca ei, cu dări în bani și în natură la îmbogățirea și la bunul trai al regelui, al nobililor și al clerului superior al Bisericii romano-catolice, latifundiarilor țării. Deposețați de pămînt, țărani erau exploatați în condiții grele. Deși între regi și nobili era uneori încordare, interesele lor sociale erau aceleași și-i împăcau, în paguba țărănilor iobagi. Șerbia se întărea din ce în ce mai mult prin legi speciale, prin abuzul domnilor de pămînt, prin hotărîrile conducerii țării, prin identitatea de interese sociale ale celor bogați și puternici: regele, nobilii și episcopii romano-catolici, marii posesori de pămînt. Situația de «schismatici» a românilor, deosebirea lor confesională, contribuia la nefericita lor stare politică și socială, supuși tuturor rigorilor legale și tuturor abuzurilor de putere, confiscării de avere și expulzării din țară, pentru că erau ortodocși. Hotărîri sinodale și ordine regale din sec. al XIII-lea—XV-lea² confirmă în chipul cel mai trist greutatea situației politice și sociale în care-i aducea și-i ținea pe români concesiunea lor ortodoxă.

Nemulțumirea țărănilor români, pe care nedreptățile și suferințele îi uneau cu ceilalți de starea lor, ungerii sau secuii, a izbucnit adesea în mișcări revoluționare (1116, 1290, 1330, 1344, 1408, 1430, 1434, 1435)³, stimulate în acești din urmă ani de mișcarea religioasă husită din Boemia și culminînd pentru această epocă în răscoala țărănească din anii 1437—38, cunoscută sub numele de răscoala de la Bobilna⁴.

2. Ștefan Meteu, *op. cit.*, pp. 41—43, pentru cel de la 1428.

3. *Istoria României*, manual unic pentru clasa XI medie, ed. IV, București, 1948, pp. 107—108.

4. *Ibidem*, p. 109—120. I. Lupas, *Der siebenbürgische Bauernaufstand von 1437—1438*, în *Zur Geschichte der Rumänen. Aufsätze und Vorträge*, Sibiu, 1943, p. 126—127.

Aceste răscoale aveau din partea românilor și un pronunțat motiv și caracter religios, mai îndreptățit încă decît cea a husiților. Tendințele de catolicizare ale Bisericii papale, ura și disprețul arătate românilor de către romano-catolici ca unor «valahi schismatici», obligația de a contribui cu munca și dijmele la întreținerea clerului romano-catholic, legăturile lor de sînge, de limbă și de credință cu românii din Principate alimentau și întăreau nemulțumirea lor religioasă. Motivul religios era de aceea important în mișcările lor sociale revoluționare și el ia, în secolul XVI, în revolta lui Gheorghe Crăciun (1569—1570), un caracter foarte pronunțat⁵. Deosebirea confesională, care, pe lângă cea politică și socială, diferenția și separa și ea pe țărani români de stăpîinii și asupritorii lor, mai ales pe moșiile Bisericii Romano-Catolice, dădea nemulțumirii lor acest caracter religios, devenind o luptă între Ortodoxie și Romano-catolicism, o luptă confesională pe teren social. Cele mai dese și mai sîngeroase răscoale s-au făcut pe moșiile Bisericii Romano-catolice⁶. Faptul este semnificativ.

În secolul al XVII-lea, cînd frămîntările religioase, prin apariția protestantismului și prin fricțiunile confesionale noi, înmulțesc și agravează nemulțumirile politice și sociale, mișcările revoluționare devin mai numeroase. Cu puțin înainte de începutul mișcării protestante, la 1514, se produce una din cele mai importante și mai sîngeroase răscoale, cea a lui Gheorghe Doja⁷.

Aceste revoluții sociale, întărite de ideile religioase, n-au putut îmbunătăți totdeauna situația țărănimii și mai ales pe a celei române. Dimpotrivă, unele au agravat-o prin lipsa de omenie a domnilor de pămînt și a guvernatorilor. În urma răscoalei de la Bobîlna (1437—38), nobilii maghiari, secui și sași, solidari în numele intereselor lor de clasă asupritoare, au constituit *Uniunea celor trei națiuni* (Unio trium nationum), care, cu puteri unite, a apăsât și mai greu asupra poporului român, exclus dintre națiunile transilvane recunoscute, trăind doar ca «tolerat» politic și religios, la discreția stăpînilor privilegiați, pe pămîntul care fusese al lui. Această Uniune politico-socială a celor trei națiuni a fost «fundamentul constituțional al principatului independent al Transilvaniei»⁸.

Ea a constituit temeiul quasi-legal al izolării și desconsiderării românilor ca națiune și confesiune religioasă și a înrăutățit situația iobagilor în general, supunîndu-i și mai mult intereselor domnilor de pămînt. După răscoala lui Gheorghe Doja, în timpul căreia s-a ridicat în regiunea Crișurilor și un preot român, Popa Laurențiu, tras în țepă și ars, și după care Doja însuși a fost torturat și ucis în chip groaznic, situația țărănilor devenea și mai grea.

Dieta nobililor hotăra în oct. 1514 : «Toți țărani care s-au răscolit împotriva domnilor lor naturali ar merita să fie dați morții pînă la unul, ca niște criminali ce sunt. Dar, ca să nu se verse atîta sînge și

5. I. Lupaș, *Siebenbürgische Bauernkstände im 16 Jahrhundert*. *Ibidem*, p. 262—265.

6. *Istoria României*, p. 106.

7. *Ibidem*, p. 176—179; I. Lupaș, în *op. cit.*, p. 249—255.

8. I. Lupaș, *op. cit.*, p. 131.

ca să nu dispară de pe pământ toți iobagii, fără de care nobilii n-ar putea trăi, se dispune să fie extirpați numai căpitanii, hotnogii, fruntașii și instigatorii prostimii, precum și aceia despre care se va adevăra că au ucis pe nobili, ori au necinstit femeile de ale acelora. Țăranul la care se va afla armă își va pierde mâna dreaptă»⁹.

Nemulțumiți cu atît, nobilii obțin și de la regele maghiar un decret, care hotăra ca țăranii să plătească pagubele ce au făcut în timpul răscoalei și să fie legați de glie pentru totdeauna, adică să nu se mai poată muta de pe o moșie pe alta, devenind astfel șerbi în veci (perpetua rusticitate subiecti). Țăranii datorau atunci proprietarului: o zi de clacă pe săptămînă, o sută de dinari cens pe an, 1/9 ca dijmă, 12 pui, 2 giște și la zece case un porc gras. Biserica Romano-Catolică primea și ea o zecime din produsele pămîntului muncit de iobagi. Obligațiile oneroase ale țăranimii erau codificate și consacrate după trei ani în opera juristului maghiar Ștefan Werböczy, «*Opus tripartitum juris consuetudinarii inlyti Regni Hungariae*», carte de legi care a rămas pentru secolele următoare izvorul principal al dezvoltării juridice și politico-constituționale a țării¹⁰. Acest «dreptar», scris — cum s-a zis — «cu sînge de iobag», era făcut în folosul nobililor pentru o mai grea apăsare a țăranilor¹¹, între care românii erau cei mai numeroși și mai asupriți. El a fost valabil pînă în 1848¹².

De notat că asemenea mișcări și măsuri aveau loc cu puțin înainte de dezastrul de la Mohaci (august 1526), căruia avea să-i urmeze ocuparea Budei (1546), subjugarea Ungariei și trecerea Transilvaniei sub vasalitatea turcilor. Necunoscînd nimic decît interesul lor de clasă dominantă, nobilii se arătau inconștienți de pericolul turcesc, în fața căruia țara se găsea slăbită prin nedreptăți și frămîntări sociale, care făceau ca țăranii din Transilvania să găsească mai ușoară stăpînirea turcească decît pe cea creștină a nobililor transilvani și mai tîrziu a împăratului austriac¹³. Se crede, de aceea, că înfrîngerea de la Mohaci, care a făcut pe turcii stăpînii Ungariei și suzeranii Transilvaniei, se datorește și refuzului țăranilor de a sprijini pe nobili în luptă¹⁴. Bătălia avusese loc, în adevăr, la doisprezece ani după revoluția lui Doja, înăbușită în foc, sînge și cruntă nedreptate, și la nouă ani după codificarea asupririlor legitime ale lui Werböczy. Este explicabil sentimentul cu care țăranii socoteau stăpînirea turcească o pedeapsă a lui Dumnezeu pentru nedreptățile nobililor¹⁵.

Aceasta n-a înțeleptit pe asupritorii țăranilor. Dimpotrivă, în secolul al XVI-lea, cum am spus, asuprirea crește și mișcările revoluționare se înmulțesc. La greutățile și suferințele pe care iobagii români le împărțeau cu ceilalți, se adaugă pentru ei un nou motiv de apă-

9. *Istoria României*, p. 178.

10. I. Lupas, *op. cit.*, p. 253.

11. *Istoria României*, p. 179.

12. I. Lupas, *op. cit.*, p. 252.

13. *Ibidem*, p. 262 și în *Das Ende der türkischen Oberhoheit und der Beginn der habsburgischen Herrschaft in Siebenbürgen*, în același volum, p. 369.

14. *Istoria României*, p. 179.

15. I. Lupas, *op. cit.*, p. 261.

sare și de îngrijorare, cel religios adus de Reformă. Ideile protestante pătrund în Transilvania de timpuriu și cîștigă, cele luterane pe sași, cele calvine pe unguri și pe secui. Și unii și alții încep propagandă stăruitoare pentru a atrage pe români la noua lor confesiune. În această concurență religioasă, maghiarii aveau avantajul puterii politice. Conducerea țării folosește măsuri — bune și rele — pentru calvinizarea românilor. Aceasta era o soluție a problemei politice. Calvinizarea ar fi slăbit cu totul elementul românesc, l-ar fi deznaționalizat și ar fi întărit considerabil pe cel maghiar, deoarece schimbarea confesiunii aducea cu sine schimbarea naționalității. Mulți dintre cnejii și nobilii români din Transilvania au fost maghiarizați în cursul secolelor, unii prin catolicizare¹⁶, alții prin calvinizare. Țăranii însă au rezistat și propagandei romano-catolice și celei protestante, păstrîndu-și naționalitatea prin Biserică¹⁷. Calvinismul a fost totuși un mare pericol pentru români, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea¹⁸, și acțiunea lui prozelitistă a fost una din cauzele uniției. Ingerințele și presiunile conducerii calvine a Transilvaniei au contribuit la hotărîrea celor care au primit unirea. Pericolul calvinizării biciuia zelul iezuiților, care nu voiau să piardă în ortodocși o pradă pe care amenința s-o înghită calvinismul, în paguba lor. Pentru principii maghiari ai Transilvaniei, calvinizarea românilor ardeleni trebuia totodată să înlăture influența domnilor din Principatele Române asupra lor¹⁹, așa cum, după aceea, unirea cu Biserica papală trebuia să rupă pe românii transilvăneni de cei de peste munți²⁰.

Conducerea politică a Transilvaniei avea și interesul și puterea de a sili pe români să se calvinizeze. Stăpînii foloseau pe de o parte propaganda, pe de alta luau măsuri de constrîngere : tipăreau cărți de învățătură calvină pentru români în limba acestora și obligau pe preoți să le cumpere și să le citească ; ajutau pe calea aceasta introducerea limbii române în cult, — Palia însăși s-a tipărit într-o tipografie calvină, la Orăștie, 1582, după traducerea ungurească a lui Găspăr Heltai²¹, —, întăreau sau chiar numeau pe mitropoliții români, pe care-i subordonau superintendentului calvin și funcționarilor maghiari, chemau pe preoții români la sinodul calvin de la Cluj, impuneau credința și practicile calvine, interziceau icoanele și posturile, inspectînd satele ca să

16. Ștefan Lupșa, *op. cit.*, p. 91.

17. Despre pericolul deznaționalizării, vezi Sabin Opreanu, *Săcuizarea românilor prin religie* (Biblioteca Secțiunii geografico-etnografice, nr. 1), Cluj, 1927.

18. Comp. N. Iorga, *Histoire des Roumains et de la Romanité orientale*, vol. VI, Bucarest, 1940, pp. 363—365, 368 (despre noul asalt calvin asupra Ortodoxiei la sfîrșitul sec. XVII).

19. *Ibidem*, p. 368. Despre concurența dintre cele două propagande, romano-catolică și calvină, v. și George Popoviciu, *Uniunea românilor din Transilvania cu Biserica romano-catolică, sub împăratul Leopold I*, Lugoj, 1901, p. 33, 63. Pentru greutățile făcute românilor în scop de calvinizare (indeosebi condițiile impuse mitropoliților), vezi Ștefan Metes, *op. cit.*, cap. X, p. 266—299, și XI p. 300—333 și George Popoviciu, *op. cit.*, cap. II, pp. 11—23, III, 24—30 și IV, pp. 31—39.

20. Gh. Ciuhandu, *La valtra sufletească a neamului*, nr. VII : *Desbinarea religioasă a românilor ardeleni. Falsificarea credinței și istoriei*, Arad, 1927, p. 44.

21. Ștefan Metes, *op. cit.*, p. 86.

controleze aplicarea ordinelor, înlocuiau chiar dreptul matrimonial al românilor²².

Ortodoxia românilor era privită de protestanți ca «erezie» și ca «idololatrie». Luteranii și calvinii convin să o distrugă, în timp ce unitarienii — eretici — erau recunoscuți confesiune receptă (1570). Dieta ardeleană hotărâ la 30 noiembrie 1566 la Sibiu: «Eresul (legea ortodoxă) să se lepede mai virtos dintre români, ai cărora păstori orbi fiind, povățuiesc pe orbi și așa duc poporul spre pieire. Acelora care nu ar vrea să asculte adevărul, să poruncească principele ca cu episcopul și superintendentul Gheorghe²³ să se dispute din Biblie și dacă totuși nu ar voi să treacă la religiunea cea adevărată (la calvinism), unii ca aceia, fie episcopi români, fie preoți sau călugări să fie scoși din țară. Tot poporul să asculte numai de episcopul Gheorghe și de preoții aleși de el, iar cine ar tulbura pe aceștia să fie tratat ca trădător»²⁴. Ortodoxia era pusă astfel și ea în afara legii. Dieta din 1573 proclama în adevăr libertatea de conștiință numai pentru cele patru confesiuni recepte — romano-catolică, calvină, luterană și unitariană —, iar cea din 1575 declara pe români tolerați de azi pe mâine, după bunul plac al principilor și al nobililor: «Tolerantur pro tempore usque ad beneplacitum principum ac regnicolarum»²⁵.

Calvinismul reușise să înfrângă puterea romano-catolicismului de la jumătatea sec. al XVI-lea, desființa episcopia catolică de Alba Iulia și seculariza averile bisericesti, dar Ortodoxia nu era ușurată cu aceasta. Calvinismul lua locul romano-catolicismului ca religie prozelitistă și persecutoare, imitând și chiar întrecând romano-catolicismul²⁶. Pe de altă parte, unii principii calvini ispiteau pe români cu privilegii, pentru a-i atrage mai ușor la confesiunea lor²⁷. Situația românilor se schimbă întrucîtva sub principele catolic Ștefan Báthory și mai ales sub Mihai Viteazul. În sec. al XVII-lea, ea se agravează însă din nou. Abuzurile de putere ale conducătorilor Transilvaniei se înmulțesc. Mitropoliții români, aleși de obicei la București, sînt întăriți în scaun cu obligația de a respecta un număr de condiții impuse de principe, inspirat de superintendentul său, condiții care trebuiau să ducă la calvinizarea românilor ortodocși. De la cinci condiții impuse întii de Gabriel Bethlen, în 1624, se ajungea la cincisprezece și apoi la nouăsprezece, impuse de urmași. Teofil însuși, primul mitropolit român unionist, a fost întărit în scaun cu obligația de a respecta cele nouăsprezece condiții impuse de calvini.

Astfel, în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, Biserica Ortodoxă Română din Transilvania era ca și supusă celei calvine. Superintendentul calvin, care se intitula și «episcop român» (ölah püspök), o supraveghea; el autoriza și controla ținerea sinoadelor, aproba hotărârile lor, acuza și putea să înlătore pe mitropolitul român. Clerul ortodox

22. George Popoviciu, *op. cit.*, p. 14—15.

23. Episcop român calvin, pus de maghiari.

24. La Ștefan Metes, *op. cit.*, p. 81.

25. Citat la George Popoviciu, *op. cit.*, p. 14, nota 3.

26. *Ibidem*, p. 13.

27. Ștefan Metes, *op. cit.*, p. 186, 205—206, 289, 306. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea I, București, 1942, p. 352—365.

primea instrucțiuni calvinești, care trebuiau comunicate poporului. Abuzurile de putere săvârșite asupra mitropoliților Ilie Iorest (1640—43) și Sava Brancovici (1650—1680, † 1683), depuși din scaun, iar ultimul închis și maltrat de calviști, cu «nemaiauzită păgânească și cumpli-tă tiranie», după spusa unui cronicar maghiar²⁸, ilustrează între multe alte abuzuri și opresiuni religioase situația grea a Bisericii române din Transilvania în preajma unirii.

Asemenea măsuri constrângătoare și unele ademeniri au făcut ca unii români să treacă la calvinism, din interese materiale. Numărul lor era însă mic. Clerul și poporul rezistau și aceasta îndârjea pe stăpînitori. Prin colecția de legi numită «*Compilatae constitutiones Transilvaniae et Partium Hungariae eidem adnexarum*» din 4 martie 1669 se luau măsuri care trebuiau să ducă la exterminarea poporului român și la desființarea Bisericii lui²⁹. Prințul Gabriel Bethlen (1613—29) a încercat chiar calvinizarea în masă a românilor ardeleni, cerînd pentru aceasta și invoirea patriarhului de Constantinopol, Chiril Lucaris, care avea prieteni între calvini și care s-a opus dorinței prințului transilvan, făcîndu-l atent asupra nemulțumirii ce ar produce planul lui între românii din Principate³⁰. De notat că Bethlen, care voise pe rînd coroana cîtorva țări, s-a visat și «rege al Daciei», adică al celor trei țări românești unite sub stăpînirea sa, după succesul anterior, trecător, al lui Mihai Viteazul.

Pasiunea confesională a principilor transilvani era pusă în serviciul politicii lor, iar situația politică și socială a românilor o favoriza. Starea lor se tot înrăutățise. Țăranii iobagi munceau numai pentru domnii de pămînt, putînd doar, de la un timp, să se mute de pe o moșie pe alta. Domnii își păstrau toate privilegiile, întărite cu legi și abuzuri de putere și aveau drept suprem de judecată asupra iobagilor lor³¹. Răscoalele din 1610, 1658—59, 1697 vădesc nemulțumirea țăranilor cu starea lor socială, în secolul al XVII-lea. Este drept că, în interese confesional și politic, unii principii transilvăneni din acest secol au acordat ușurări de sarcini iobăgești preoților români: Gabriel Bethlen, aspirant, cum am spus, la coroana Daciei și la calvinizarea în masă a românilor ardeleni, Acațiu Barcsay (1659—60), român calvinizat și maghiarizat, Mihai Apaffy³², în speranța că «Dumnezeu va lumina pe preoții români» să treacă la confesiunea calvină a conducătorilor țării³³. Asemenea privilegii interesate nu erau însă respectate de dieta Transilvaniei — cum nu vor fi nici cele acordate de împăratul Leopold I uniților, și preoții trebuiau să muncească din greu, ca și iobagii, ca să poată trăi și plăti. Satele erau prea mici, preoții numeroși — cite 6—10 într-un sat, — veniturile lor puține. Elementul român ortodox

28. Mihai Cserey, citat de George Popoviciu, *op. cit.*, p. 21 (și n. 2).

29. George Popoviciu, *op. cit.*, p. 19—20.

30. Răspunsul patriarhului la scrisoarea principelui, în text latin și traducere românească, precedat de un interesant studiu lămuritor al situației, la Pr. Nicolae M. Popescu, *Chiril Lucaris și Ortodoxia română-ardeleană* (Extras din rev. «Biserica Ortodoxă Română», an LXIV (1946), nr. 7—9, iulie-sept.), București, 1946.

31. Ștefan Meteuș, *op. cit.*, p. 205—206.

32. *Ibidem*, p. 186, 289; Constantin C. Giurescu, *op. și loc. cit.*

33. Ștefan Meteuș, *op. cit.*, p. 465—466.

rămînea deci sub povara legilor nedrepte, a greutăților politice și sociale, a prigoanei și a fanatismului confesional, care toate îi apăsau ca iobagi și ca religie ne-receptă.

În situația aceasta se găseau românii transilvăneni, cînd țara lor trecea sub stăpînire austriacă la 1688, cu un deceniu înainte de unire. Această importantă schimbare politică agrava și ea situația socială și religioasă a românilor. Habsburgii năzuiau de mult la stăpînirea frumoasei țări de peste munți. Principii ei, cu excepții ca a lui Sigismund Bathory, se opuneau însă influenței austriece și-i rezistau uneori cu ajutorul turcilor și al domnilor români din principate³⁴. Victoriile și cucerirea lui Mihai Viteazul — el guverna Transilvania cu învoirea împăratului Rudolf II (1576—1612), care o socotea provincie austriacă — întăreau pentru prea puțin influența imperială. Viena continua însă să se amestece în Transilvania, pe care voia s-o scoată de sub suzeranitatea turcă și s-o pună sub a ei, căutînd să atragă la politica imperială și pe domnii români (Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu).

La patru ani după victoria de la 1683 asupra turcilor la Viena, armata împăratului Leopold I intra în Transilvania. Mihail Apaffy era recunoscut principe ereditar (1687), dar anul următor era silit să se declare supus împăratului de la Viena. După moartea lui (1690), împăratul făcea ca fiul lui, Mihail Apaffy II, minor atunci, să renunțe la dreptul său la majorat (1696) și numea un om imperial guvernator al Transilvaniei. Revoluția lui Emeric Tököly, care se proclamase principe al Transilvaniei, încurajat de turci și ajutat de Constantin Brîncoveanu să bată trupele imperiale la Zărnești (august 1690), n-a reușit să smulgă lui Leopold I Transilvania. Victoria de la Zenta asupra turcilor, cîștigată de prințul Eugen (1697) și pacea de la Karlovitz (1699) asigurau Vienei stăpînirea peste Ungaria și Transilvania, turcii mai păstrînd doar Banatul Timișoarei.

Stăpînă pe Transilvania, Viena avea tot interesul ca s-o cîștige politicii și scopurilor sale pe toate căile posibile. Opozițiile naționale și religioase îngreuiau mult opera de austrificare a Transilvaniei politice și policonfesionale. Împăratul era german și catolic, ungurii antiimperiali și calvini, sașii luterani, iar românii ortodocși, simpli tolerați, fără calitate de națiune recunoscută și de religie receptă, fără drepturi politice și sociale, fără reprezentanți în dietă³⁵. Ei erau însă elementul cel mai numeros și deci cel mai important din punct de vedere demografic. În socotelile politice fie ale principilor maghiari, fie ale împăratului german, această superioritate numerică și etnografică constituia un serios motiv de teamă. Pentru a putea stăpîni Transilvania și a ține în friu națiunile privilegiate, împăratul trebuia să cîștige și să apropie pe români. Legăturile lor religioase și naționale cu Principatele Române vecine, aflate sub suzeranitate turcească, impuneau Curții vieneze o deosebită atenție pentru români. Constantin Brîncoveanu, care obținuse de mult cetățenia transilvană și titlul de conte (1688) și avea în Transilvania proprietăți, ctitorii și legături im-

34. *Istoria României*, p. 175.

35. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, pp. 367, 393—394.

portante, este numit de Leopold I «principe al imperiului» (30 ianuarie 1695).

Înțelegînd situația, în ceea ce avea favorabil și defavorabil pentru români, împăratul face din cîștigarea românilor preocuparea sa principală. Starea lor socială mizeră îi da posibilitate și îndemn ca să-i atragă pe calea acordării de drepturi și de privilegii, de care se bucurau maghiarii, sașii și secuii, ca națiuni și confesiuni recepte. În concepția timpului, românii puteau să iasă din situația lor grea de iobagi, «tolerați pînă la buna plăcere» a prințului și a domnilor, prin trecerea lor la o confesiune privilegiată, și aceasta trebuia să fie pentru împărat propria sa confesiune, cea romano-catolică. Leopold I se gîndea, firește, nu la binele românilor, ci la interesele Austriei, al cărei scop era ca «prin românii cîștigați la legea împăratului să sfarme cu totul puterea dominantă a calvinismului intolerant al nobililor unguri», zice istoricul Ștefan Meteș³⁶.

Ostili și catolicismului imperial și german și Ortodoxiei române, calvinismului ușurau în adevăr, prin intoleranța, nedreptățile și abuzurile lor, apropierea românilor de împărat, pentru a cărui religie totuși simțeau repulsie firească³⁷. Domnia austriacă depindea însă de întărirea catolicismului, mult slăbit de întinderea calvinismului și luteranismului în Transilvania, iar întărirea catolicismului presupunea și scoaterea românilor de sub ordițele și influența calvinismului. Mijlocul socotit indicat pentru aceasta era unul singur: atragerea românilor ortodocși la Biserica Romano-Catolică a împăratului. Interesul religios era astfel strîns legat de cel politic. Calvinii înșiși aveau, din partea lor, aceeași concepție; de aceea, încercau deznaționalizarea românilor prin calvinizare. În noile condiții politice, concurența confesională se intensifica în chip firesc: românii sînt asaltați din două părți³⁸. Calvinii și împăratul se întrec să-i atragă. În măsura în care împăratul ademenește pe români cu drepturi și privilegii, pentru a se uni cu Biserica romană, calvinismului se opun, se agită, intervin și caută s-o împiedice și la Viena și în Transilvania, unde, prin hotărîrile dietei, puteau să zădărnicească aplicarea hotărîrilor imperiale.

Sentimentele maghiarilor și sașilor față de stăpînirea habsburgică romano-catolică le arătase reaua primire făcută armatei imperiale mai ales la Brașov, care a trebuit să fie asediat și bombardat, ca să fie luat (mai 1688), ca și mișcările revoluționare, care se produc încă de la începutul ocupației austriece, sub conducerea lui Francisc Tokay și a predicatorului reformat Martin Kabai (1697), apoi a lui Francisc Rákoczi (1703—1711), acesta fiind sprijinit de regele Franței, Ludovic XIV, interesat la înfrîngerea habsburgilor. Inflăcărînd pe țărani de toate neamurile cu lozinci religioase («pentru Dumnezeu și pentru libertate») și chemîndu-i să scuture «jugul de fier al nemților», Rákoczi este ales principe independent al Transilvaniei, declară detronată dinastia habsburgilor (prin hotărîrea de la Onod, în iunie 1707) și dușmani ai pa-

36. *Op. cit.*, p. 318—319.

37. N. Iorga, *op. cit.*, p. 445.

38. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 372.

trierii pe cei care nu vor intra în rîndurile răsculaților. El scria românește stolnicului Constantin Cantacuzino că vrea să ocrotească bisericile ortodoxe din Transilvania, pe care casa de Austria și-a pus în gînd «să le prigonească foarte, ca pe niște pietre de sminteală a viitoarelor sale intențiuni răuvoitoare». Împăratul Leopold I era strîmătorat și îngrijorat de războiul pentru succesiunea Spaniei, și mișcarea lui Rákoczi era cu atît mai periculoasă, cu cît ea devenea generală, cuprinzînd și pe nobili, care voiau s-o facă folositoare pentru clasa lor. Părăsit de politica franceză, neajutat de țarul Petru cel Mare, spre care se îndreptase, trebuind să treacă în Polonia, Rákoczi n-a reușit să înlătore dominația habsburgică. Este deosebit de interesant însă că românii, care intrau în rîndurile armatei lui, erau nemulțumiți mai ales de prigoanele puse la cale de agenții habsburgilor, spre a-i sili să-și lase credința³⁹, pe care, între timp, prin acțiunea unionistă a mitropoliților Teofil și Atanasie, o părăsise un număr de clerici și credincioși ortodocși.

Avînd a ne ocupa numai de cauzele uniației, istoria încheierii ei nu intră în subiectul nostru, decît în măsura în care ea poate să lumineze problema acestor cauze. Mulțumirea habsburgică romano-catolică de a stăpîni Transilvania era împreunată, cum am spus, cu greutatea mari. Problema religioasă, totdeauna grea, făcea acum și mai grea pe cea politică. Maghiarii calvini erau ostili dominației germane și spiritul lor de revoltă continuu aprins. Răscoala lui Rákoczi a fost urmată de altele (1721, 1727, 1750), la scurte intervale⁴⁰, pentru ca spre sfîrșitul secolului să izbucnească cea a românilor sub Horia, Cloșca și Crișan (1784). Numărul și starea mizeră a românilor, am zis, îi impunea atenției imperiale, interesată să contrabalanseze cu elementul autohton Uniunea celor trei națiuni privilegiate, preocupate exclusiv de drepturile și de favorurile lor. De aceea, abia stăpînă pe Transilvania, în care era primită cu vădită ostilitate, Curtea vieneză a început să lucreze pentru cîștigarea românilor pe singura cale posibilă atunci, cea religioasă. A atrage la romano-catolicismul austriac populația cea mai numeroasă a Transilvaniei era tot ce putea servi mai bine cauza imperială. Cîștigați pe de o parte împotriva națiunilor conlocuitoare necatolice, românii ar fi fost ruși pe de altă parte, prin unire, de frații lor din Principate, la a căror îngrădire de influență în Transilvania și eventual dominare în țările lor, Habsburgul se gîndea în același timp⁴¹.

Mijloacele folosite pentru năimirea românilor erau cel religios, al propagandei iezuite, și cel politic, al promisiunilor de îmbunătățire a situației românilor, — unul spiritual, altul material, dintre care efecte propriu-zise a avut numai cel din urmă. Oamenii care s-au pus în serviciul uniației au fost cardinalul Kollonics, arhiepiscop de Strigoniu,

39. I. Lupaș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la 1784* (Biblioteca istorică a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, II), Cluj, 1934, pp. 11—15.

40. *Istoria României*, p. 278.

41. Iezuitul Antidius Dunod în misiune diplomatică la București și în Transilvania (I. Lupaș, *Das Ende der türkischen...*, p. 371—373; 394); N. Iorga, *op. cit.*, p. 440.

primat al Ungariei, hiperzelos serv al Romei papale, om influent și ascultat la Curtea vieneză, ajutat de iezuiți, îndeosebi de preotul Paul Barány din Alba Iulia, iar din partea românilor de mitropoliții Teofil (1692—1697) și Atanasie (1698—1713), ambii hirotoniți la București și obligați prin promisiuni solemne să nu trădeze cauza ortodoxă și română. Împăratul Leopold I, care fusese crescut pentru cariera ecleziastică, și cardinalul Kollonics, care fusese crescut, dimpotrivă, pentru cariera militară, aveau împreună suficientă pregătire politică și religioasă pentru a încerca să manevreze poporul atît de greu năpăstuit al valahilor schismatici, momindu-l cu promisiuni de drepturi politice și sociale, pe care ei singuri nu le aveau între națiunile transilvane.

Uniția a fost efectul acestor promisiuni. Românii nu au fost convinși de propaganda iezuită să treacă la Biserica papală, ci încințați cu făgăduiala că vor obține drepturi ca națiunile confesiunilor recepte, și anume ca Biserica de care ținea însuși împăratul. Oamenii cardinalului Kollonics și ai împăratului Leopold I îmbiau stăruitor pe români la uniție, pentru care puneau înaintea lor «munți de aur», cum zice un istoric ardelean al unirii⁴², și pe care, ca să învingă rezistența românilor, o prezentau nu ca pe o părăsire a religiei lor, ci ca pe o simplă recunoaștere a celor patru puncte deosebitoare, primite de ortodocși la sinodul din Florența (1439), dintre care romano-catolicii țineau mai ales la unul, primatul papal.

Chiar dacă sinoadele lui Teofil din februarie și iunie 1697 nu s-au ținut și dacă așa numitele hotărîri ale lor nu sînt autentice, cum cred unii istorici⁴³, ci sînt, așa cum ni se prezintă, falsificări iezuite, cele date ca spuse de Teofil în sinod despre suferințele românilor erau ca fapte, din nefericire, adevărate. În convorbirile pe care le-a avut cu preoții, Teofil le-a dat asigurări, în urma celor primite de el însuși de la agenții romano-catolici, că starea lor se va schimba cu totul în bine. Cu asemenea asigurări a reușit el să înduplece un număr de preoți — căci de drepturile acestora era vorba la început — să adere la ideea unirii cu Biserica Romei. În speranța că preoții vor putea să aducă la romano-catolicism și poporul, — în același timp se făcea propagandă la ruteni —, se declara preoților ortodocși încă din august 1692 că, dacă vor să scape de toate greutățile, să nu se mai plătească datoria de iobagi către domnii de pămînt și să ia dimpotrivă ei dijmă de la credincioșii lor, n-au decît să treacă prin unire la Biserica Romano-Catolică, de care ține și împăratul, noul stăpînitor al țării.

Catolicizarea prin unire devenea astfel expresia celei mai apreciate lealități față de împărat și totodată singura posibilitate de îmbunătățire a situației de iobagi a românilor, — a preoților în primul rînd. Împăratul îmbia pe români la unire în forme pe de o parte promițătoare, pe de alta amenințătoare: «Care dintre preoții români de ritul grecesc — zicea rescriptul imperial din 14 aprilie 1698 — mărturisind, se va declara, că va păzi ritul grecesc după norma celor uniți cu catolicii, și va recunoaște pe Pontiful roman, acela se va bucura de privile-

42. George Popoviciu, *op. cit.*, p. 28.

43. *Ibidem*, p. 42, 49—62; Ștefan Metes, *op. cit.*, p. 328.

giile preoților catolici ; iară cine va socoti că nu poate face numita mărturisire, sau se va uni cu una dintre celelalte religii primite, sau va rămîne în statul religiunii sale, în care e acum, se va bucura de privilegiile religiunii aceleia, pentru care se va declara, sau se va socoti în statul și dreptul religiunii în care se află acum»⁴⁴.

Curînd după acest rescript imperial, cardinalul Kollonics adresa guvernului transilvan și preoților români un manifest (2 iulie 1698), în care-i asigura nu numai de dobîndirea bunurilor pămîntești, ci și a celor cerești, dacă se vor uni cu Roma : «Ca răsplată convertirii se vor bucura de fericirea eternă, iară aici pe pămînt vor fi părtași la grația și favoarea deosebită a augustului împărat, care cu plenitudinea puterii sale, va ocroti persoanele și bisericile greco-catolice, întocmai cum sînt ocrotite și privilegiate persoanele și bisericile de rit latin. Cînd privilegiile acordate membrilor și Bisericilor unite ar fi vătămăte sau călcate în picioare, în asemenea cazuri vor avea să judece aceleași foruri bisericești și civile, întocmai ca și cînd ar fi vorba de drepturile și de privilegiile Bisericii catolice. Iar dacă acestea ar refuza ocrotirea, contrar dorinței împăratului și ar nesocoti privilegiile și favorurile acordate preoților și bisericilor greco-catolice, să se facă plîngere la împăratul, contra instanțelor inferioare, pentru că n-au dat ascultare plîngerilor legitime, și el va griji și îi va apăra pe ei, și cu brațul său sever va răzbuna nedreptatea la vreme de lipsă»⁴⁵.

Propunerile și asigurările împăratului vienez și ale primatului ungar erau ispititoare pentru preoții români «bieți oameni sătui de necazuri», cum zicea N. Iorga⁴⁶. La unire au aderat întii un număr de protopopi și de preoți, îndemnați de Teofil. Dacă mitropolitii unioniști Teofil și Atanasie s-ar fi tras din familii de țărani, cărora li se interzisese accesul la episcopat⁴⁷, poate că ei n-ar fi cedat îmbierilor imperiale și iezuite ; dar ei erau nemeși, adică de neam nobil, și nobilii au trădat mai ușor cauza național și religioasă a românilor, pentru privilegiile materiale cu care, ceva mai înainte, li se întinsese blidul calvinizării.

Teofil n-a avut timp să-și desăvîrșească opera, fiind oprit de moartea (1697). Începutul propagandei se poate socoti de altfel făcut sub înaintașul lui, Varlaam, sub care, pe de altă parte, calvinismul însuși progresa în dauna Ortodoxiei⁴⁸. «Începătorul sfișierii unității românești în forma bisericească, singura cu putință», zicea Nicolae Iorga⁴⁹, a fost însă Teofil. Opera lui nefastă a fost continuată de urmașul lui, Atanasie, sub aceleași presiuni, asigurări și iluzii pămîntești, ca și sub Teofil.

Cum Constantin Brâncoveanu și mitropolitul Teodosie al Țării Românești, unde se alegeau și se hirotoneau mitropoliții Transilvaniei,

44. La George Popoviciu, *op. cit.*, p. 75.

45. *Ibidem*, p. 77—78.

46. *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ed. 2, vol. I, București, 1929, p. 422, unde se arată și cît aveau drept să primească de la credincioși, după o hotărîre din 1688.

47. Dieta din 1642 oprise hirotonia de fii de iobagi ortodocși (George Popoviciu, *op. cit.*, p. 16).

48. Ștefan Meșes, *op. cit.*, p. 317—319.

49. *Istoria Bisericii românești*, vol. cit., p. 426.

erau în cunoștință de mișcarea unionistă a lui Teofil, ei cer lui Atanasie, la hirotonia sa în București (februarie 1698), împreună cu patriarhul Dositei al Ierusalimului, aflat atunci în țară, să se lege sub jurământ că va păstra credința Mărturisirii ortodoxe și va observa instrucțiunile ce i s-au dat cu acest prilej, trebuind să se adreseze totdeauna mitropolitului din București pentru lămuririle de care ar avea nevoie⁵⁰.

Asigurările date lui Constantin Brâncoveanu, lui Teodosie și lui Dositei de către Atanasie Anghel s-au dovedit fără efect. Presiunile și promisiunile imperiale și iezuite au fost mai tari decît legămîntul de la București. În urma rescriptului imperial de la 14 aprilie 1698, care făcea cunoscut guvernului transilvan că preoții români, care se vor uni cu Biserica papală, se vor bucura de privilegiile preoților catolici, și a memoriului cardinalului Kollonics — cînd Atanasie nu era încă întărit în scaun, o listă de adeziuni la uniție circula prin Transilvania, culegînd 38 de semnături de protopopi. La 7 octombrie 1698, iezuiții redactau pe baza ei la Alba Iulia manifestul unirii, întărit cu pecetea Mitropoliei, dar nu încă și cu semnătura lui Atanasie. Deși hotărit pentru unire, mitropolitul pregeta cu formele. El păstra încă legături utile cu Țara Românească, unde la 1700 primea de la Constantin Brâncoveanu moșia Merișani-Argeș.

În urma actului unirii semnat de protopopii români, împăratul dă prima «diplomă leopoldină», privitoare la românii uniți, din 16 februarie 1699, prin care se primea și se întărea de împărat unirea acceptată, acordîndu-se Bisericii unite drepturile, privilegiile și scutirile celei romano-catolice, clerul unit fiind scutit prin ea de sarcinile iobăgiei. Mitropolitul Atanasie, chemat la Viena, semnează acolo un act, prin care garantează «stăruitor și sincer» unirea lui cu Biserica romană la 20 martie 1701. Nesocotindu-se validă hirotonia lui «schismatică» de la București, el este hirotonit din nou la Viena (25 martie 1701) ca «episcop» al românilor, fiind deci retrogradat. Mitropolitul român de Alba Iulia devenea astfel un episcop unit, subordonat ierarhiei romano-catolice. Atanasie primea în schimb titlul de consilier și un lanț de aur, purtînd chipul împăratului.

Printr-o nouă diplomă leopoldină, din 19 martie 1701, se reinnoiau drepturile acordate uniților. Favoarea imperială se întindea de astădată și asupra țaranilor valahi : cei care se vor uni cu Biserica romano-catolică «vor fi primiți între staturile țării, ca ceilalți fii catolici ai patriei», ieșind astfel din starea lor umilitoare de simpli tolerați⁵¹.

Cînd Atanasie se întoarce de la Viena ca episcop unit, după ce întărise unirea cu jurământ semnat echivoc ca «Vlădică», pentru a masca degradarea sa, adună mulți preoți și popor ca să asiste la ceremonia instalării și să le vestească isprava sa. «S-au citit acolo — zice un istoric maghiar, Bod Peter, citat de Gh. Șincai, — poruncile împărătești și despre Vlădica și despre unire și despre altele, pe care înțelegîndu-le puținii dintre preoții români, gîndeau că ei fără știrea lor

50. De văzut pentru aceste instrucțiuni, N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ed. 2, vol. II, București, 1932, p. 18—20; Ștefan Mețeu, *op. cit.*, p. 328—329.

51. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 375—376.

toți s-au boierit»⁵². Această ironie exprimă cum nu se poate mai bine amăgirea românilor cu o «boierie» închipuită, crezând în documente latinești pe care nu le înțelegeau. De necunoștința lor de limbă latină s-a abuzat de altfel, cum se știe, în însuși actul condițiilor unirii, într-un fel înțelese și admise de români și în alt fel puse în scris de iezuiți.

Pentru a obține adeziunea la unire, iezuiții trebuieră totuși să facă unele concesii religioase românilor, renunțând adică la impunerea doctrinei romano-catolice integrale, cum se gîdeau să facă la început. Românii erau asigurați că își vor păstra credința, cultul, calendarul, practicile religioase, căsătoria clerului, cu condiția primirii celor patru puncte cunoscute, dintre care era esențial pentru unire primatul papal. Ortodocșilor li se prezenta, chiar, unirea ca simplă recunoaștere a papei ca șef bisericesc, în locul patriarhului grec de la Constantinopol, aflat sub stăpînire turcească. Prin unire, românii se bucurau deci de cinstea de a ține de Biserica împăratului creștin și a sfîntului părinte de la Roma, care îi asigurau de toată dragostea de rigoare, chemindu-i la unire în interesul lor veșnic și mai ales pămîntesc.

Că era vorba în realitate numai de interese pămîntești era și este lucru mai presus de orice îndoială. O dovedesc aceasta nu numai repetatele invitații imperiale și iezuite la unire, pe bază de făgăduite bunuri materiale, ci și nemulțumirea catolicilor Transilvaniei, în frunte cu calviniștii, că unirea românilor îi păgubea de multe venituri scoase din sudoarea valahă și că împovăra pe ceilalți contribuabili, scăzînd adică numărul iobagilor, datorită românilor care urmau să se bucure de privilegiiile și scutirile promise uniției. Interesant că uniția nu mulțumea măcar pe toți catolicii⁵³. Cît privește pe calviniști, aceștia căutau s-o prezinte ca fără folos și importanță pentru Biserica Romano-Catolică. Românii, ziceau ei, nu au propriu vorbind o religie, ci o «superstiție barbară, supusă la toate fără-de-legile» care nu va aduce nici un folos religiei catolice⁵⁴. Într-o scrisoare către împăratul Leopold I, din 14 iulie 1699, guvernatorul Transilvaniei, care căuta să împiedice cu orice preț unirea românilor cu Biserica papală, zicea de asemenea că uniții sînt mai mult superstițioși decît religioși, ba chiar sălbatici și că «această unire religioasă», adică uniția, «e o răsturnare a legilor țării, prin care împovărează umerii celorlalți locuitori contribuabili și se ațîță principii vecini de secta grecească (graecanicae sectae), iar prin faptul uniunii, catolicii n-ar fi cîștigat nimic»⁵⁵. Calvinii reluau deci împotriva unirii argumentul adus de Chiril Lucaris împotriva calvinizării voite de Gabriel Bethlen.

Impresionat și de asemenea argumente și de agitația amenințătoare ce întrețineau calviniștii pe tema unirii românilor cu Roma, făcînd pe împărat să se teamă de eventuale greutăți politice, prin provocarea celorlalți români, Leopold I, care, la protestul lui Constantin Brâncoveanu împotriva unirii la care erau siliți românii transilvăneni, răs-

52. La George Popoviciu, *op. cit.*, p. 160.

53. *Ibidem*, p. 79—80, 115, 117, 118.

54. La Hurmuzaki, citat de George Popoviciu, *op. cit.*, p. 115.

55. George Popoviciu, *op. cit.*, p. 117.

pundea cu cinism să-și vadă de ale sale⁵⁶, are unele ezitări și încearcă să cîștige pe români fără a nemulțumi pe ceilalți. O diplomă imperială din 26 august 1699 anunța că românii pot să se unească cu oricare din cele patru confesiuni recepte sau să rămână la credința lor⁵⁷. Era un fel de a arăta inutilitatea și vanitatea unirii.

Nenorocirea românilor făcea ca ceea ce le promitea sau acorda împăratul de la Viena să reducă sau să nesocotească guvernatorul și dieta Transilvaniei. Prin legi speciale, dieta restrîngea privilegiile acordate de împărat românilor uniți. Diplomele imperiale favorabile lor sau nu erau publicate, sau nu erau aplicate întocmai. Împăratul nu putea să forțeze situația cu orice preț, și românii rămîneau mai departe în starea lor de popor fără națiune. Unirea făcea din ei, cum a zis Barițiu, o religie tolerată, dar nu o națiune recunoscută. «Ce folos, zice el, că cu religiunea indigenată puteai intra pe o ușă, dară cu națiunea tolerată te scotea și arunca în stradă pe alta»⁵⁸. La disprețul ce li se arătase pînă atunci ca valahi superstițioși și eretici se adăuga acum cel arătat de calviști romano-catolicismului. Înfuriați de trecerea românilor la altă confesiune decît a lor, de la o «idololatrie» la alta, calvinii pornesc să distrugă acum «capiștele papistășești ale valahilor»⁵⁹.

Românii nu puteau vorbi, pentru că deși primeau din partea împăratului unele ușurări de ordin social-economic, nu aveau nici drepturi politice ca alții, nici măcar organizație bisericească proprie, autonomă. Ei erau doar scoși de sub tutela superintendentului, pentru a fi supuși ierarhiei romano-catolice; schimbau doar «protectorul», care purta grijă de mîntuirea lor. Cînd românii uniți au obținut un reprezentant în dieta transilvană, în persoana episcopului, fecior de țaran, Ioan Inochentie Clain (1724—1751, † 1768) și cînd acesta a ridicat glasul său românesc vibrant în favoarea neamului său apăsător, amăgit și batjocorit, dieta a răsunit de urlete și de imprecății furioase la adresa «valahilor obraznici», care rămîneau osîndiți la perpetuă lipsă de drepturi, robie și umilință⁶⁰. Bunul episcop n-a găsit mai multă ascultare nici la Viena imperială, nici la Roma papală, ambele darnice în promisiuni, și a trebuit să demisioneze din scaun și să moară îndurerat la Roma, departe de poporul necăjit, pe care Teofil și Atanasie socoteau că-l vor «boieri» prin uniație.

Făcută numai din interese materiale — politice și sociale — uniația nu le-a satisfăcut nici măcar pe acestea. Exceptînd îmbunătățirea situației clerului unit, înființarea unor școli pentru români și de la un timp primirea lor în administrație, ca și cîteva fărîmituri căzute de la masa domnilor, uniația a fost o erudă deziluzie și o mare pagubă sufletească pentru poporul român. Ea a stricat unitatea lui sufletească, a împărțit și a învrăjbit neamul românesc din Transilvania în două tabere, i-a slăbit puterea de rezistență la presiunea politică

56. N. Iorğa, *Histoire des Roumains*, vol. cit., p. 531—532.

57. George Popoviciu, *op. cit.*, p. 116.

58. *Ibidem*, p. 108.

59. N. Iorğa, *Istoria Bisericii românești*, vol. II, p. 24.

60. *Ibidem*, p. 121.

pe care o suferea și mai ales a agravat situația clerului și poporului rămas ortodox. Unirea a creat două categorii de români: unii relativ privilegiați, de fapt mai mult în clerul lor, alții tot mai mult oproșiți și apăsați, persecutați de acum crunt pentru stăruința lor în «schismă».

Ortodocșii rămăneau fără mitropolit și episcopi, trebuind cu timpul, și nu fără greutate și pericol, să se adreseze ierarhilor sirbi din Banat. Legăturile bisericești cu Țara Românească, atât de însemnate pentru unitatea sufletească a neamului, li se interzic. Reacția puternică ce se produce împotriva unirii la glasul preotului Ioan Țirca (Circa) și al călugărilor Visarion Sarai și Sofronie din Cioara, protestele și fierberea credincioșilor, care voiau să-și păstreze neschimbată legea, au umplut închisorile pînă la Kufstein cu români ortodocși, preoți și mireni, închiși unii pe viață. Cei mai de seamă sînt torturați groaznic, trași în teapă sau pe roată, bunurile lor confiscate. Generalul Bucow ardea sau distrugea cu tunul biserici și minăstiri ortodoxe. Biserica Ortodoxă intra într-un regim de grea persecuție, care întrecea cu mult în tiranie și crime pe cele de mai înainte, cînd poporul român avea, întreg, o singură credință⁶¹. Pentru fericirea cerească și pămîntească a clerului unit au trebuit să sufere toate prigoanele, batjocurile și silniciile româniei ortodocși. Actul religios al nefericiților și nevrednicilor mitropoliți Teofil și Atanasie, care dorea să fie liberă azeziune, se impunea românilor cu armele generalilor străini, catolici fanatici, francezul Rabutin⁶² și germanul Bucow, ba și cu apăsarea exercitată asupra românilor ortodocși de răutăciosul episcop unit Petru Paul Aron (1752—64), urmașul lui Ioan Inochentie Clain.

Abia după șazeci de ani de la unire căpătau românii ortodocși un episcop al lor, care trebuia să depindă bisericește de sirbi, și abia în secolul trecut aveau iarăși un mitropolit al lor, în persoana lui Andrei Șaguna (1864). Biserica uniată continua între timp să se bucure de avantaje, care, prin grija Romei, prin concordat și prin slăbiciunea guvernelor de mai înainte, au mers crescînd pînă în vremea noastră. Prin hotărîrea din octombrie 1948 a unui mare număr de protopopi și preoți uniți, urmați de credincioși, opera nedreaptă, silnică, nefastă de acum 250 de ani s-a desfăcut. Unitatea religioasă și sufletească a poporului român s-a refăcut. De la bucuria ei n-au lipsit decît cei care trebuiau să înțeleagă, ei mai întîi, silnicia săvîrșită asupra neamului prin uniație și să revină ei cei dintîi la sinul Bisericii strămoșești, care este a poporului român, nu a unui patriarh din afară — episcopii uniți, — care nu pot avea azi nici măcar trista scuză a mitropoliților ardeleni supuși împăratului de la Viena.

Unii istorici și clerici uniți și-au acordat plăcerea de a prezenta uniația, numită cu evlavie «sfînta Unire», ca pe o mare binefacere și

61. De văzut Silviu Dragomir, *Istoria desrobirii religioase a românilor ardeleni*, indeosebi vol. II, Sibiu, 1930; Comp. I. Lupas, *Eroi și mucenici ai Ortodoxiei*, ziarul «Cuvîntul», 9 foiletoane între 5 și 20.IX.1930.

62. Comp. N. Iorga, *Histoire des Roumains*, vol. cit., p. 518, 521, 525.

ca pe o datorie și o făptă de onoare pentru poporul românesc, ca pe început de fericită viață nouă, ca pe «piatra viitorului neamului», ca pe o salvare din pericolul calvinizării și maghiarizării, ca pe o trezire a sentimentului național, ca pe o schimbare adusă de mîna lui Dumnezeu, ca fiind o «restaurare a catolicității» poporului nostru, primită de el «cu multă voie bună»⁶³. Pentru a găsi justificare și merite uniației n-a rămas acuzație și insultă care să nu fi fost adusă Ortodoxiei ca «schismă», ca «pericol de grecizare și de slavizare» a poporului român, ca ignoranță și condamnare la incultură, cum n-a rămas nefolosit nici un superlativ elogios pentru ridicarea uniației la rangul de renaștere și act de mîntuire națională a poporului român, prin opera latinistă și culturală a școlilor de la Blaj. Din nefericire însă pentru noi ca neam și ca Biserică română, nici școlile lui Petru Paul Aron, nici bursele vieneze sau romane, nici blidul diplomelor leopoldine, nici călătoriile lui Iosif II prin Transilvania în care gemeau românii, nici laudele mie-roase ale Romei, nici colegiul unit al lui Pius XI n-au putut compensa prigoanele, umilințele, suferințele, mizeria și singele sutelor și miilor de credincioși și de preoți români ortodocși închiși, bătuți, torturați, uciși de stăpînirea străină și asupritoare, de dragul uniației, adică a sfîșierii sufletului românesc, nici bisericile luate ortodocșilor, arse sau distruse de tiranul care se numea Bucow, nici înstrăinarea sufletească la care erau siliți românii ortodocși, prin îndepărtarea lor de Țările Române, nici nedreptățile și umilințele la care Ortodoxia era supusă prin îndrăzneala Vaticanului și prin aroganța ierarhiei unite în chiar zilele noastre.

Uniația a fost o mare durere și pagubă pentru neamul nostru ; a fost trădare de credință și de neam pentru un blid aurit, în care Viena și Roma puneau nu drepturile firești și sacre ale poporului român băștinaș, ci doar momeala cu care să poată atrage un număr de nefericiți, care nu-și dădeau atunci seama că nu putea exista pentru ei ca români și ca ortodocși o contravaloare a sacrificiului ce li se cerea. Uniația a fost, după cuvîntul unui cronicar, «cu vicleșug plăzmuită lege nouă papicească, dejghinare iar nu unire, învederat sămn înșelător, ce în Transilvania nu s-au aflat»⁶⁴.

Uniația a fost un act de violență și de asuprire religioasă a poporului român, un atentat la libertatea și la viața lui națională, un blestem asupra nației tolerată, încătușare sufletească, învrăjbită, spori- rirea nedreptăților și a suferințelor neamului românesc.

Prof. TEODOR M. POPESCU

63. De văzut acestea și alte ipocrize afirmații la George Fireza, *Unirea de la 1700 și cum s-au învrăjbit iarăși românii ?*, ed. 2, Lugoj, 1921.

64. La Gh. Ciuhandu, *op. cit.*, p. 63.

DOMNITORUL ALEXANDRU IOAN CUZA ȘI EPISCOPUL ACADEMICIAN MELCHISEDEC ȘTEFĂNESCU ÎN SLUJBA IDEALULUI NAȚIONAL

Unitatea și independența sînt cele două mari și fundamentale aspirații ale neamului românesc, strîns legate una de alta și într-o perfectă condiționare reciprocă. Plămădit ca popor unitar pe o întinsă arie din sud-estul Europei, românii și-au păstrat neîntrerupt, în decursul timpului, comunitatea etnico-lingvistică și cultural-spirituală. Pe scena istoriei ei pășesc ca un singur neam, complet încreștinat și vorbind o limbă unitară. Vitregiile vremii și unele particularități ale orînduirii feudale — caracterizată în general prin fărîmițare politică — au făcut ca românii să nu se poată constitui într-un singur stat pe teritoriul locuit de ei, ci în trei unități de sine stătătoare: Țara Românească, Moldova și Transilvania. Această stare de lucruri nu a afectat însă unitatea poporului român, exprimată în continuitatea limbii și a culturii, în similitudinile structurii social-economice și religioase a întregului teritoriu locuit de ei. Indiferent că trăiau la sud, la est sau la vest de Carpați, românii au păstrat strînse legături; organizarea internă, domnia, dregătoriile, Biserica, poliția și armata erau identice. Aceste realități, întemeiate pe fondul istoric și lingvistic comun al tuturor teritoriilor locuite de români au alimentat o puternică și constantă conștiință a unității de neam, conștiință care și-a găsit expresie în lupta pe care au purtat-o cu hotărîre de-a lungul veacurilor pentru unitatea, integritatea și independența patriei lor comune. Deși vremurile i-au răsfirat în multe părți românii au simțit dintru început nevoia de a se considera același popor, în tot cursul istoriei ei căutînd, pe căi simple la început, pe căi potrivite cu o cultură mai înaltă ulterior, să realizeze o unitate românească. Lupta pentru înfăptuirea acestui ideal firesc și legitim totodată a fost îndelungată și deloc ușoară, căci adversarii dinlăuntru și din afară s-au opus cu multă îndirjire. Românii însă n-au renunțat nicicînd, căci idealul făuririi unui stat puternic și de sine stătător pe meleagurile vechii Dacii nu putea fi ucis și cu atît mai puțin uitat, pentru că el era adînc împlîntat în însuși sîngele și spiritul lor, în datul lor existențial. «Oriunde am fi, oricum am fi sîntem hotărîți să mergem pînă la capăt, în credința că nu se poate cu nici un chip ca, și înaintea celei mai sălbatice forțe organizate, să piară drepturile unui popor de a trăi liber și unit pe pămîntul în care nu este fir de țărînă care să nu fie acoperit de cel mai nobil sînge»¹.

După cum se cunoaște toate eforturile depuse în această direcție, soldate cu jertfe fără de număr, au avut drept prim și durabil rezultat Unirea Principatelor. Încununare a unui îndelungat proces, acest eveniment, cu adevărat epocal, a pus bazele statului național român, a permis angajarea lui pe drumul progresului și al civilizației și a creat un cadru corespunzător pentru dezvoltarea modernă pe plan economic, social, politic și cultural.

1. Dr. Gh. I. Florescu, *Iași 1916—1918, capitala rezistenței pînă la capăt*, în «Aspecte ale luptei pentru unitate națională, Iași, 1600—1859—1918», Iași, 1983, p. 234.

Între cei care au depus eforturi fără preget și se înscriu la loc de frunte în slujba idealului național de unitate și independență se numără și colonelul Alexandru Ioan Cuza, cel dintii domnitor al Principatelor Române Unite, și episcopul academician Melchisedec Ștefănescu al Romanului.

Fiu ilustru al poporului român, luptător de frunte pentru formarea și consolidarea statului național unitar, personalitate de seamă a neamului nostru, care a participat în mod nemijlocit la înfăptuirea istoricului act al Unirii Principatelor Române, primul conducător al românilor sub sceptrul căruia pe harta politică a lumii și-a făcut apariția România modernă, Alexandru Ioan Cuza, «a rămas și a doua zi ceea ce fusese în ajun: un om cinstit, plin de dragoste pentru țara sa, sub nici o formă ametit de un succes neașteptat, foarte hotărît să pună în practică ideile sale de reformă și progres...»².

Inteligent și energic, cunoscând foarte bine nevoile reale ale țării sale, domnitorul Cuza a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a salva și a întări Unirea. Referindu-se la actul Unirii cu prilejul primirii sale la București, Cuza Vodă mărturisea: «Marele act pe care l-ați îndeplinit este un act de curaj, în care depun un efort dublu pentru a întreprinde cu concursul dumneavoastră tot ceea ce poate să asigure fericirea națiunii. Fiți convinși că în acest scop nu voi ocoli nici oboșala și nu mă voi feri de primejdii»³. Într-adevăr, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a pus interesele și nevoile țării mai presus de orice, de propria-i persoană chiar. Pentru interesele și prosperitatea României — declara el —, mă voi reîntoarce cu plăcere în viața particulară lăsînd un tron pe care nici nu l-am rîvnit, nici nu l-am căutat, pe care nu l-am datorat decît stimei compatrioților mei și pe care l-am acceptat, chiar din prima zi, decît numai ca pe o povară obositoare. Nu-mi va rămîne nimic de dorit, dacă retragerea mea poate consolida independența României, poate da garanții reale prosperității sale⁴. La el tot ce era național, tot ce privea neamul a găsit înțelegerea cea mai deplină, căci înainte de toate el a iubit poporul și a luptat pentru ridicarea lui. Avea simțul dreptății foarte dezvoltat, adevăr recunoscut chiar și de adversarii săi; față de clasele sociale era un potrivnic al boierilor, un partizan declarat al maselor și un luptător dirz și hotărît pentru dreptate și egalitate socială.

O trăsătură caracteristică și esențială a domnitorului Cuza este fierbintele său patriotism, dragostea sa nedrămutată pentru pămîntul țării și pentru poporul cu a cărui năzuință s-a identificat. Așa cum s-a apreciat, Alexandru Ioan Cuza a primit domnia ca un mandat imperativ; era convins că alegerea sa fusese concepută doar «ca un mijloc de a se ajunge la împlinirea unor dorințe ce fuseseră refuzate de pu-

2. *Români la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Documente externe*, vol. I, București, 1984, p. 513.

3. *Ibidem*, p. 432.

4. *Ibidem*, p. 606—607. Să se vadă și recenzia subsemnatului la această lucrare, publicată în «Biserica Ortodoxă Română» CII (1984), nr. 1—2, p. 142—145. Dintr-o regretabilă greșeală de tipar se indică p. 647—648 și nu 606—697 cum este corect (p. 144).

terile garante». În concepția fruntașilor partidei naționale noul domn ales trebuia să fie în ambele Principate intermediarul care urma să asigure Unirea Principatelor sub un prinț străin, potrivit programului adoptat de mișcarea unionistă⁵. Românimea alesese în ianuarie 1859 mai mult o cauză decât un om și Cuza întruchipa această cauză. Așadar, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a știut dintru început — și patriotismul său se cere măsurat prin sinceritatea necondiționată cu care a acceptat sarcinile și rolul pe care istoria și poporul i le-au încredințat — că domnia sa este tranzitorie. A păstrat tronul, după propria sa mărturisire, ca pe un depozit sacru pentru a înlăptui dorințele națiunii și l-a părăsit când necesitatea națională a impus-o. Responsabilitatea deplină a acestei înalte sarcini l-a determinat să accepte «deplin și liber» consecințele abdicării. «Venirea unui prinț străin, se confesa el după abdicare, a fost scopul eforturilor mele conștiente. Nu voi avea nici un regret de ceea ce s-a petrecut, dacă abdicarea mea va contribui la consolidarea destinului națiunii»⁶.

Deși hărțuit mereu de adversitățile interne, accentuate de dificultățile economice și financiare și de imixtiunea, sub diferite forme, a puterilor garante, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a acționat cu stăruință și convingere pentru împlinirea programului social și național, manifestând o înălțime de spirit și un patriotism am putea spune unice. Știa să se impună și nu admitea nici un compromis când era vorba de interesele majore ale națiunii. Aducându-i-se la cunoștință condițiile impuse de Turcia pentru recunoașterea actului din ianuarie 1859 (printre altele păstrarea hotarelor dintre cele două Principate și valabilitatea unirii numai pe timpul domniei sale), domnitorul Cuza sublinia în mesajul de deschidere a adunării din 3 decembrie 1861: «Unirea va fi așa cum o dorim noi»⁷.

Cunoscînd periculosul joc al intereselor marilor puteri ale vremii, care în mod intenționat tergiversau recunoașterea unicului ales de adunările electivă din Moldova și din Țara Românească, Alexandru Ioan Cuza a știut să acționeze cu prudență și să evite orice pas greșit care ar fi putut periclita epocala izbîndă. Cînd, în sfîrșit, împotriva tuturor piedicilor ce i s-au pus în cale atît în interior cît și în exterior, Unirea și alesul națiunii au fost recunoscute, Cuza își anunța compatrioții cu o nedisimulată și entuziastă bucurie: «Românilor! Unirea este îndeplinită! Naționalitatea română este întemeiată. Acest fapt măreț dorit de generațiile trecute, aclamat de corpurile legiuitoare, chemat cu căldură de Noi, s-a recunoscut de Înalta Poartă și de puterile garante și s-a înscris în datinile națiilor. Dumnezeuul părinților noștri a fost cu țara, a fost cu Noi. El a întărit silințele noastre prin înțelepciunea poporului și a condus națiunea către un falnic viitor. În zilele de 5 și 24 Ianuarie ați depus toată a voastră încredere în alesul Nației, ați

5. Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, 1979, p. 89.

6. Gh. Platon, *Unirea Principatelor și Belgia*, în «Unirea Principatelor și puterile europene», București, 1984, p. 119; Alexandru M. Ioniță, *Unirea: ideal și realizare*, în «Biserica Ortodoxă Română», CIII (1985), nr. 1—2, p. 140.

7. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a, vol. XIII, București, f.a.n., p. 16.

întrunit speranțele voastre într-un singur Domn. Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiți patria, veți ști dar a o întări»⁸.

Recunoscută și pe plan extern ca fapt împlinit Unirea din ianuarie 1859 a fost consolidată printr-o serie de reforme largi și radicale care s-au realizat nu în interesul unei grupări sau al alteia, ci în interesul național, căci Cuza Vodă a folosit domnia în folosul exclusiv al națiunii, exemplu cu puține precedente în istorie. Schimbările și transformările care interveniseră în viața social-politică și națională a poporului român începînd cu a treia decadă a veacului trecut atinseseră mai mult aspectul formal și nu de fond. Era ușor să decretezi pe hîrtie transformarea unui popor, înlocuirea, în articole, a privilegiilor cu egalitatea, a fărâdelegilor cu libertatea, a neștiinței cu lumina, dar era foarte greu să faci să pătrundă aceste principii în viața reală, practică. I-a revenit domnitorului Cuza misiunea să dea viață programului revoluției de la 1848, să înfăptuiască suita de reforme demne să dea noua structură statului român modern. În decurs de numai cîțiva ani, cît a durat domnia lui Cuza, în viața țării s-au produs numeroase prefaceri. Au fost ani dinamici în cursul cărora s-au pus baze puternice pentru cucerirea independenței naționale și crearea statului modern: stabilirea unei singure capitale, la București, adoptarea numelui de România, numirea reprezentanților români în principalele capitale ale continentului — pentru a marca și pe această cale existența unui stat cu atribute de independență —, plus numeroasele reforme, legiuri și măsuri care arătau capacitatea poporului român de a intra, în scurtă vreme, în pas cu statele moderne ale Europei. Reforma administrativă, reforma electorală, reforma fiscală, reforma agrară, reforma școlară — cu noi și moderne așezăminte de învățămînt, știință și cultură —, reforma armatei — cu un singur comandament de stat major —, pregătirea reformei constituționale —, toate sint opera domniei lui Cuza.

Obiectivul urmărit aproape cu obsesie de domnitorul Cuza a fost întărirea și consolidarea tînărului stat. Paradoxal însă succesele repute în această direcție i-au slăbit propriile poziții și i-au grăbit abdicarea. Avea dreptate M. Kogălniceanu — unul dintre prietenii și sfătuitoarii săi —, cînd afirma că «nu greșelile ci faptele sale cele mari l-au detronat».

Înțelegînd că intrigile partidelor interne, intensificate în special după actul său din 1864 pentru impunerea reformei agrare și improprietărea țaranilor, nu fac decît să slăbească puterea statului și că puterile străine acționau în vederea revenirii la situația anterioară anului 1859, Vodă Cuza nu a manifestat nici cea mai mică dezaprobare pentru demersurile ce se făceau în vederea aducerii unui prinț străin pe tron românesc. Semnarea actului de abdicare s-a efectuat în cea mai deplină liniște și fără nici o tulburare. Această atitudine vorbește de la sine despre patriotismul său. În sînul unicului stat creat prin unirea celor două Principate, de acum definitiv consfințită, viața național-românească se dezvoltă cu un plus de forță și omogenitate. Cuza cunoștea acest fapt și n-a dorit ca prin ambiții personale să pericliteze

8. *** *România la 1859...*, vol. II, p. 182.

în vreun fel această stare de lucruri. De aceea, când ambasadorul Franței la Viena, ducele de Grammont, îi sugera — în cadrul convorbirii din 24 aprilie 1868 — reîntoarcerea în România și-i promitea sprijinul țării sale, Cuza i-a răspuns cu hotărîre: «Dați-mi voie să vă spun un lucru: anume că orice s-ar întîmpla nu voi consimți niciodată a reintra în România prin o intervenire străină... Nu aș vroi să ajung altfel decît prin țară (...); dar dacă aș vedea țara mea amenințată de o mare primejdie, dacă un mare interes românesc ar cere conclucrarea mea, dacă ar trebui să plătesc cu persoana mea, în acea zi aș fi gata, orice s-ar întîmpla»⁹. «Printul Cuza, nota consulul belgian la București, J. Poumay, este un om care dorește mai presus de orice fericirea țării sale»¹⁰.

Luciditatea cu care domnitorul Cuza a apreciat faptele și a acționat în cuprinsul stării de provizorat pe care a reprezentat-o domnia sa este îndemnul unei inegalabile demnități umane și patriotice. Lui îi revine meritul de a fi transformat visul secular al românilor în realitate și de a fi impus, la jumătatea veacului trecut, ritmul înnoirii în toate domeniile vieții românești. Și sub raport bisericesc domnitorul Alexandru Ioan Cuza a desfășurat o intensă activitate, cum pînă la vremea sa nu desfășurase nici unul dintre șezătorii pe scaunele domnești ale țării. Aproape că nu este sector bisericesc în care Cuza să nu fi încercat să aducă o înnoire, care să fie în pas cu vremea.

Unirea Principatelor și independența pe care domnitorul Cuza înțelegea s-o asigure tinărului stat puneau hotărît problema încetării amestecului străin — atît în viața politico-socială cît și în aceea bisericească —, amestec resimțit îndeosebi în timpul ocupațiilor pe care le-au îndurat Țările Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Marea majoritate a mînaștirilor închinete, lipsa unui organ central de conducere, abuzul de hirotonii din partea unor ierarhi străini de interesele românești stau la baza decretelor promulgate în anul 1863 prin care se stipula folosirea limbii române în săvîrșirea cultului divin și secularizarea averilor mînaștiresți. Urmărind afirmarea independenței Bisericii Ortodoxe Române și organizarea ei unitară — pentru a corespunde independenței și unității pe care înțelegea să o realizeze cît mai deplin și cît mai curînd pentru stat —, domnitorul Cuza a promulgat apoi, în decembrie 1864, *Decretul organic* în al cărui prim capitol, la art. 1, se legiferau următoarele: «Biserica Ortodoxă Română este și rămîne independentă de orice autoritate bisericească străină, intru tot ce privește organizarea și disciplina»; iar în art. 3 se specifica și natura raporturilor: «Sinodul general — prin consultațiuni cu Biserica Ecumenică de Constantinopol menține unitatea dogmatică a sfintei religii ortodoxe române cu Biserica mare a Răsăritului»¹¹. De-

9. A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. XIV, p. 62.

10. Ionel Gal, *Informații documentate externe referitoare la ecoul internațional al Unirii Principatelor*, în «Unirea Principatelor și puterile europene», p. 184.

11. Fotie Balamaci, *Documente. Corespondența între Patriarhia de Constantinopol și Mitropolitul D. D. Nițon, între Domnitorul Alexandru Ioan Cuza și între toate Bisericile Ortodoxe cu privire la legile aprobate de către Guvernul Român pentru Sinodul din 1864* (traducere), București, 1913, p. 10.

cretul mai prevedea și înființarea unei autorități sinodale-centrale, căci într-o Biserică ce nu depindea de o alta, nevoia impunea existența unui sinod ca for central de conducere ¹².

Patriarhului ecumenic care încerca să-și justifice istoricește dreptul de jurisdicție asupra Bisericii Românești domnitorul Cuza îi replica următoarele : «Ca creștin doream să acopăr dacă ar fi cu puțință — sub umilința cuvenită a unui fiu supus al Bisericii —, tristețea pe care mi-a pricinuit-o încercarea Sfinției Voastre (...) Purtînd însă, ca Principe, povara neamului românesc nu pot să tac, ci, într-adevăr, sînt dator să apăr de orice ispită vechea autocefalie a Bisericii dacice (...) întocmai ca și creștinii primelor secole am suportat toate năvălirile barbarilor, fără ca să fim doborîți, și astfel am conservat cu dreaptă mindrie națională limba, legile și tradițiile străbunilor noștri și cu ele și deciziunile și vechile datini ale Bisericii, care și de noi s-au păstrat într-o curățenie pură, cu mult mai mult decît în multe alte părți. Așa s-a păstrat de către români vechiul și laudatul obicei al Bisericii vechi, care era de dorit ca să se fi păzit pretutindenea, de a se desăvirși adică Biserica lui Hristos, clerul împreună cu poporul. Și chiar aceste deciziuni vechi și rînduiri ne-au condus ca să cunoaștem că o Biserică, oricare ar fi, nu poate să aibă dreptul de a se amesteca în chestiuni de administrație sau să schimbe rînduiala internă a unei alte Biserici independente și autocefale (...) Biserica Ortodoxă Română este și rămîne independentă de orice altă autoritate bisericească străină, în toate cele ce privesc organizația și administrația sa internă» ¹³.

Subliniem aici că în toate cele hotărîte asupra Bisericii Românești domnitorul Cuza a avut un colaborator destoinic, episcopul academician Melchisedec Ștefănescu al Romanului, în persoana căruia însăși ierarhia noastră bisericească din acea vreme a recunoscut pe teologul desăvirșit, numindu-l «cel mai învățat dintre noi» ¹⁴. Într-adevăr, Biserica Ortodoxă Română înregistra prin recrutarea învățatului Melchisedec una din rarele și totodată marile sale cueeriri pentru corpul ierarhiei, care impresiona prin ținuta sa moral-patriotică și prin aceea de mare cărturar.

Desăvirșit teolog și luminat ierarh —, care a putut strînge în mintea lui învățătura lumii, în inima lui bunătatea creștină și în voința lui «înfăptuirea necurmată» (Preotul Nicolae M. Popescu) —, episcopul academician Melchisedec Ștefănescu al Romanului face parte din pleiada

12. Pentru amănunte privind componența și atribuțiile acestuia să se vadă *Ibidem*, p. 10—14 și Magistrand Constantin Drăgușin, *Legile bisericești ale lui Cuza Vodă și lupta pentru canonicitate*, în «Studii teologice», IX (1957), nr. 1—2, p. 93—102.

13. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 70—77.

14. Constantin C. Diculescu, *Episcopul Melchisedec. Studiu asupra vieții și activității lui. Cu un portret și excerpte din corespondență*, București, 1908, p. 15. Răspunsul trimis de Cuza în iulie 1865 patriarhului ecumenic, din care am citat fragmentele de mai sus, sînt dovada concretă a colaborării Cuza-Melchisedec. Temeinicia argumentelor, varietatea și bogăția lor și nu mai puțin logica afirmațiilor indică pe autorul lor — profund cunoscător al învățăturii ortodoxe, al canoanelor și al istoriei Bisericii românești în general, care nu putea fi altul decît Melchisedec, prieten și sfetnic al domnitorului Unirii.

oamenilor înțelepți și patrioți care, în anii de răscruce ai secolului trecut, au luminat cărările spre morală și ideal și au lucrat neostenit, prin strădanii cărturărești, pentru ridicarea culturală a poporului român. Alături de alți cărturari patrioți, el a desfășurat o bogată activitate în domenii variate ale vieții culturale și bisericești, fiind un promotor al progresului general, manifestat în toată amploarea lui în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Episcopul academician Melchisedec Ștefănescu a fost în primele rânduri ale făuritorilor Unirii Principatelor și ale patrioților care au contribuit cu cuvântul și cu fapta la dobândirea independenței de stat.

După cum se știe între deputații desemnați să reprezinte și să susțină interesele naționale în Divanul ad-hoc al Moldovei se numără și episcopul academician Melchisedec Ștefănescu, pe atunci având rangul de arhimandrit și îndeplinind funcția de director și profesor la Seminarul din Huși. Alături de ceilalți cărturari patrioți ai Moldovei acelei vremi, între care se distingeau mitropolitul Sofronie Miclescu și arhimandriții Neofit și Filaret Scriban, el a fost unul dintre făuritorii Unirii Principatelor, înfăptuită în ianuarie 1859. Contribuția sa la pregătirea și înfăptuirea acestui act crucial din istoria poporului român s-a desfășurat pe multiple planuri, Melchisedec îndemnând și stăruind, ca puțini alții, cu cuvântul și cu scrisul la unirea fraților ¹⁵.

Orator încercat în arta rostirii cuvântului, episcopul academician Melchisedec Ștefănescu a folosit catedra și amvonul pentru a menține trează conștiința maselor și a întări hotărârea lor privind necesitatea împlinirii acestui ideal național multiseclar. Cuvântarea rostită la 29 iunie 1856, cu prilejul prăznuirii hramului catedralei Episcopiei Hușilor, rămâne un punct de referință pentru modul în care acest devotat slujitor al Altarului și-a folosit talentul și pregătirea în slujba cauzei naționale ¹⁶. Produs al unei profunde trăiri, în care spiritul creștin se împletește cu cel patriotic național, cuvântarea aceasta se caracterizează prin fundamentarea biblico-teologică transpusă pe tărîm românesc și adecvată intereselor poporului nostru. Intitulată sugestiv *Jürtfă pentru Unirea Principatelor* ¹⁷, cuvântarea este o sinceră pledoarie pentru unirea românilor într-o singură unitate socială, unire cerută, după însăși afirmația lui Melchisedec, de «originea, religia, datinile și conformitatea (unitatea, *n.n.*) limbii locuitorilor din amîndouă Principatele, precum și de nevoile reciproce» ¹⁸.

Îndemnînd la unire pe ascultătorii săi, episcopul academician Melchisedec Ștefănescu afirma imperativ: «nu vrem să mai fim sclavi și să ne tîrim înaintea mîndriei și a despotismului străin; vrem să gustăm și noi o fericire legală, de care se bucură toate națiile civilizate;

15. Preotul Niculae M. Popescu, *Episcopul Melchisedec. La 50 de ani de la moartea lui*, în «Biserica Ortodoxă Română», LX (1942), nr. 5—6, p. 175.

16. Alexandru M. Ioniță, *Unirea...*, p. 137—138.

17. A fost publicată pentru prima dată la Iași în ziarul «Steaua Dunării» nr. 33 din 14 iunie 1856. Ulterior a fost reprodusă în *Acte și documente relative la istoria renascerii României*, vol. III, publicate de Ghenadie Petrescu, episcop de Argeș, Dimitrie A. Sturdza, membru al Academiei Române, și Dimitrie C. Sturdza, București, 1889, p. 620—627.

18. *Acte și documente...*, p. 623.

nu vrem să mai fim în dezbinare, vrem să dăm mâna cu frații noștri, ca toți cu o gură și eu o inimă să mărim pe Dumnezeu și să lucrăm mîntuirea patriei noastre, în înțelesul Europei civilizate»¹⁹. În continuare, patriotul ierarh arăta fiecărei clase sociale, în parte, urmările binefăcătoare ale unirii și pericolul divizării: «Ce voiești tu nobleță română, floarea nației noastre, și care mai mult decît toți datorezi a te interesa de fericirea patriei? Voiești oare ca în călătoriile prin țările civilizate totdeauna să fii silită a te rușina de tine însăși, să-ți ascunzi originea, să tănuiești nația și țara ta și să cauți a te ascunde sub o mască de grec, leah, ungur sau alta oarecare, afară de fața ta cea frumoasă de român? Dacă este înjosire, apoi dă mâna cu nobleța soră din Valahia și atunci vei avea curaj a declara noblețea română înaintea noblețelor europene și acelea te vor saluta și te vor stima după vrednicie. Voiești să fii cinstită, mare și puternică? Ajută mai întii patria ta să se facă cinstită, mare și puternică. Ce voiești sfințite clerule român? — urmașule al Apostolilor, înaintea cărora Hristos s-a rugat pentru unire. Voiești să rămii în ignoranță și dispreț deapurarea și să privești cu întristare corupția și pierderea sufletelor din neștiința legii lui Dumnezeu pe care ești dator a o predica oamenilor? Dacă vrei să scapi de răspunderea cea înfricoșată, apoi dă mâna cu celălalt cler frate din Valahia și prin întrunite puteri să ne silim a merge pe urmele statelor creștine, să înavuțim Biserica lui Dumnezeu, a patriei noastre cea lipsită de piinea cerească și astfel străinul să nu mai aibă pretext de a ne dezbrăca, sub cuvînt de a ne păstra credința și biserica și, după zisa lui Pavel, să nu se mai «laude» străinul «în trupurile noastre cele muritoare!». Ce voiți neguțătorilor? Veți voi oare ca pentru siguranța persoanei și a averii voastre și în viitor să alergați la protecții străine în sinul țării voastre ca, în relațiile comerciale să vă rușinați a spune că sînteți români și în țara voastră să fiți împiedicați și respinși de viclenia dușmană, care țintește ca românul în patria sa să nu aibă altă soartă afară de munca ostentivă a cîmpului? Dacă aveți simț național, iubire de patrie și dorință de folosul vostru propriu, apoi înfiorați-vă de dezbinare și alergați la unire cu frații voștri din vecinătate, ca în unire să fiți tari și respectabili și steagul comercial al patriei să fluture pe mările lumii și să vă aducă bogățiile neamurilor (...) Ce voiți voi sătenilor? Voiți oare să fiți orbi totdeauna, sclavi în rînd cu dobitoacele, să robiți brațele voastre și să vărsați sudoarea voastră în folosul străinilor ce încalcă țara voastră cînd vor? Voiți ca pe totdeauna să fiți salahorii lor și în loc de plată să nu luați decît jefuire, loviri și tratare de dobitoace? Dacă nu voiți a lăsa aceste dureri și fiilor voștri ca moștenire și ca ei să vă blesteme, în loc să vă pomenească pentru că i-ați născut, apoi strigați și voi unire cu frații voștri din Valahia și unirea aceasta vă va deschide și vouă o cale luminoasă și vă va face să gustați din rodirile dreptății și libertății»²⁰.

Concluzia se impunea de la sine. Unirea românilor într-un singur stat reprezenta, în concepția episcopului Melchisedec, «sfîrșitul sclaviei

19. *Ibidem*.

20. *Ibidem*, p. 624—625.

noastre morale și materiale, care nu este de șaptezeci de ani ca a vechilor iudei ci de veacuri și nu numai la un Babilon ci la o mulțime de Babilonuri»²¹. Apoi se referea la datoriile contemporanilor săi pentru moștenirea primită, față de care avem nobila misiune nu numai de a o păstra ci și de a o îmbogăți și încredința urmașilor. «Strămoșii noștri, arăta el, și-au vărsat sîngele de multe ori, și-au pus sufletele pentru ca să ne păstreze nouă patria aceasta. Oare ce ar zice ei cînd ar vedea că strănepoții lor sînt așa de mici la suflet încît nu voiesc a jertfi pentru viitorul ferice al nației nici măcar o deșartă ambiție, un netrebnic egoism, un orb interes, mai ales cînd chiar aceasta numai în părere este jertfă? Ce ar zice Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul și alții care au cunoscut că mintuirea patriei noastre este în unire și o au căutat cu jertfe mari; ce ar zice cînd ne-ar vedea pe noi că, avînd ocazia de unire, fugim de ea, ne temem de ea cînd ea chiar ni se propune? Eroii cei mari ai nației noastre au dorit să vadă zilele pe care noi le-am ajuns și nu s-au învrednicit de dîsele. Noi, care am ajuns asemenea zile, să ne folosim de ele! Să ne jertfim niște pagube pârute pentru niște folosuri reale și glorioase pentru viitorul nostru. Să ne lăsăm un nume de laudă pentru urmași, care să se poată mîndri că au avut niște predecesori vrednici, iar să nu ne defaime că nu am voit a ne folosi de ocazie, așa precum noi defăimăm și ne îngrețosăm de acele fețe înjosite din istoria noastră, care au viclenit cauza patriei noastre și s-au făcut unelte de robia noastră pierzînd patria, ca Isav întîia naștere pentru o mincare de linte»²².

După ce a arătat lămurit ascultătorilor săi neajunsurile dezbinării și foloasele unirii, episcopul Melchisedec Ștefănescu își încheia patriotica și inflăcărata cuvîntare invocînd mila lui Dumnezeu și mărturisindu-și propriile convingeri: «Din toate acestea eu rămîn statornic în convingerea mea: 1) că cel ce se împotrivește Unirii Principatelor lucrează contra voinii lui Dumnezeu, contra ideii de progres a omenirii și, prin urmare, este dușman și lui Dumnezeu și oamenilor, iar prieten doar Satanei; 2) că pentru a ajunge la această fericită unire noi avem nevoie a jertfi abuzurile și obiceiurile cele rele ce s-au înrădăcinat în noi: egoismul, particularitatea, materialitatea. Virtutea nu se poate săvîrși fără jertfe, ba cîteodată se cere și o totală lepădare de sine — ardere de tot cum zice Scriptura! Fie, Doamne, mila Ta spre noi precum am nădăjduit întru Tine. Această nădejde nu o rușina pînă veac. Noi am moștenit-o de la marele erou al patriei. El a murit cu ea și noi nu o vom părăsi pînă la cea de pe urmă răsufflare; Dumnezeuul părinților noștri, a zis el înaintea morții, nu vă va părăsi ci se va îndura și va scula dintre voi pe unul carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în libertatea și puterea de mai înainte»²³.

Atitudinea sa sinceră și vădit unionistă l-a impus în ochii clericilor din Eparhia Hușilor, care l-au ales ca reprezentant al lor în Diva-

21. *Ibidem*, p. 625.

22. *Ibidem*, p. 626.

23. *Ibidem*, p. 626—627.

nul ad-hoc al Moldovei. Alegerea sa a avut loc la 29 august 1857²⁴. Împreună cu ceilalți membri ai Divanului, Melchisedec Ștefănescu a votat reformele și îmbunătățirile propuse și a luat cuvîntul pentru sprijinirea lor. Între ele amintim: autonomia și neutralitatea Principatelor și unirea lor într-un singur stat cu numele de România (ședința din 7 octombrie); libertatea cultelor și înființarea unei autorități sinodale centrale (ședințele din 25 octombrie și 4 noiembrie); recunoașterea ne-atîrnării Bisericii Ortodoxe din Principatele Unite de orice chiriarchie, alegerea ierarhilor numai dintre pămînteni (ședința din 4 noiembrie); egalitatea tuturor românilor în fața legii și accesul la funcțiile statului, raporturile dintre proprietari și săteni și împrumutarea și înființarea dregătorilor obștești.

După încheierea lucrărilor Divanului ad-hoc din Moldova, episcopul academician Melchisedec Ștefănescu a revenit la Huși, la catedră și la amvon, continuînd cu aceeași stăruință activitatea pentru unire. Era prea convins că unelirile împotriva din afară se vor înteți și de faptul că ideea unirii trebuia să pătrundă cît mai adînc în rîndurile poporului. De aceea el va activa cu mult zel în această direcție, ținînd mai multe cuvîntări, dintre care cele din 16 și 18 decembrie 1858, în catedrala din Huși, rețin în mod special atenția. Cea dintîi a fost rostită cu ocazia alegerii deputaților dintre micii proprietari și tîrgoveți din ținutul Fălciu²⁵, pentru Adunarea electivă care trebuia să desemneze pe viitorul domn. Iubirea de biserică și de patrie apare ca un laitmotiv în această cuvîntare. «Dezlegați din sufletele voastre toată legătura nedreptății, a părtinirii, a intereselor voastre particulare și însuflețiți-vă numai de acel mare interes comun, mîntuirea patriei — îi îndemna Melchisedec pe ascultătorii săi; pătrundeți-vă de acel sfînt adevăr că făcîndu-se bine pentru întreaga patrie va fi bine și pentru fiecare îndeosebi (...) Voi acum nu sinteți ai voștri, sinteți ai unei țări, ai unui popor care pune în voi toate nădejdele sale. Gîndiți-vă că numele ce aveți a scrie pe biletul de alegere are să fie o sentință dată de voi spre moartea ori viața fraților voștri și a patriei voastre. Deșteptați-vă! Biserica se roagă, patria se uită la voi (...) minutul cel mare a sosit, cuvîntul trebuie să înceteze, rămîinindu-ne numai bătaia inimii și nădejdea la voi care astăzi țineți soarta țării în mina voastră. Dumnezeu să vă fie și să ne fie într-ajutor»²⁶.

A doua cuvîntare²⁷ a fost ținută cu prilejul alegerii deputaților dintre marii proprietari din același ținut Fălciu. Iată ce le spunea el, printre altele ascultătorilor săi: «Către voi mă adresez acum, nobililor-alegători, nobili și după naștere, nobili și după drepturi, știință și putere. Voi «judecătorii lui Israil», întii născuți ai poporului nostru,

24. Nicolae Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane*, vol. I. *Istoria Bisericii din România (1850—1895)*, București, 1905, p. 93; Prof. Nicolae Grosu, *Clerici moldoveni care au luptat pentru Unire: Episcopul Melchisedec al Romanului*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLV (1969), nr. 1—2, p. 5.

25. Este redată integral în *Acte și documente...*, voi. VII, Bucuresci, 1892 p. 1354—1358.

26. *Ibidem*, p. 1357—1358.

27. Textul integral în *Ibidem*, p. 1374—1377.

căpeteniile țării, floarea nației noastre, stelele orizontului nostru politic! (...) Prin știința, înțelepciunea și caritatea voastră sperăm că veți ști să alegeți dintre voi persoanele cu inima plină de căldura aceea sfântă prin care Dumnezeu scrie și conduce soarta popoarelor (...) Pentru aceea la voi speră toată țara, tot ce suflă pe pământul patriei la voi se uită și cere ca să desăvârșiți ceea ce cu atîta căldură ați apărut, mîntuirea patriei și a nației! (...) Învățăturile și cunoștințele voastre acum să vă aducă aminte de toți bărbații mari ce au înflorit în patria noastră în politică, în legislație, în administrație, în patriotism, în pietate și cu dinșii măsurați ceea ce voiți să faceți pentru țară (...) fie ca voi, fraților alegători mari, să ne alegeți și deputați mari, care să știe și să poată săvîrși pentru patria lor fapte mari»²⁸.

Bazat pe spiritul religios și pe iubirea de patrie, episcopul academician Melchisedec Ștefănescu i-a îndemnat pe alegători să fie cu luare aminte la mărirea și sfințenia misiunii ce aveau. De alegerea lor «depindea rolul pe care urma să-l aibă țara în lume, căci precum soarta unui vas depinde de căpitanul său, așa și aceea a unei țări depinde de acela care o cîrmuiește și de însușirile lui. Alegătorul să întrebuițeze deci toate luminile, să se elibereze de toate prejudecățile, să se hotărască numai după conștiința sa și sub ochiul lui Dumnezeu (...) Iar dacă te îndoiești de luminile tale pentru un lucru așa de grav — îi sfătuia episcopul Melchisedec în continuare —, cere Părintelui Luminiilor să te îndrepteze așa încît să alegi pe bărbatul cel mai în stare prin firea și trecutul său de a înțelege mărirea mandatului și de a ridica la domnie un bun cetățean»²⁹.

Constituirea statului național român modern, pe care o înțelegea ca o milă, ca o îndurare dumnezeiască pentru neamul românesc³⁰, i-a produs luminatului ierarh și patriot care a fost Melchisedec Ștefănescu o legitimă satisfacție. «Eu, cel dintii, în Eparhia Hușilor, mărturisește el, l-am pomenit la sfintele rugăciuni ale Bisericii, chiar înainte de a primi ordinul de la chiriarhul meu, și am lăcrimat de bucurie cînd, după tristele guverne caimăcânești, pentru întia oară am auzit pe diacon pronunțînd la ectenie cuvintele: Pentru binecredinciosul și de Hristos iubitorul domnul nostru Alexandru Ioan I, Domnului să ne rugăm»³¹.

Modul cum aborda chestiunile bisericesti și problemele național-patriotice, profunzimea cu care le analiza și argumenta, precum și forma aleasă în care el le prezenta au atras luarea aminte a domnitorului Alexandru Ioan Cuza care, la propunerea lui Mihail Kogălniceanu, îl numește, la 30 aprilie 1860, în fruntea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice³². Referitor la numire un cotidian al vremii a consemnat cuvinte foarte elogioase la adresa sa, recunoscînd în persoana chemată la această înaltă demnitate pe omul cu principii liberale și pro-

28. *Ibidem*, p. 1376—1377.

29. Ioanu Kalînderu, *Episcopulu Melchisedec. Discursu de recepțiune, cu Răspunsulu D-lui Dimitrie A. Sturdza*, Bucuresci, 1894, p. 63.

30. Nicolae Dobrescu, *Episcopul Melchisedec*, în «Convorbiri literare», XLI (1907), nr. 10, p. 982.

31. *Ibidem*. Să se vadă și Ioanu Kalînderu, *op. cit.*, Anexa B, p. 75.

32. Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Roman, 1984, p. 300.

gresiste care frământau atunci Europa. Melchisedec, se afirma în continuare, aduce cu sine pe lângă avantajele omului de stat și virtuțile și dulceața ministrului Altarului³³. Prezența unui cleric în guvern a surprins însă prin noutatea ei pe unii contemporani, care — invocînd «tinerețea și nevîrsta» noului ministru — au criticat hotărîrea luată de domnitor³⁴. Pentru a nu da naștere la comentarii arhimandritul Melchisedec a demisionat imediat din guvern³⁵, fapt ce a provocat mîhnirea domnitorului Cuza care, ripostînd adversarilor săi că «o fi nevîrstnic cu anii, dar nu cu mintea», preciza că «de vreme ce Dumnezeu și-a adus aminte și de norodul său și a trimis un călugăr învățat ca Părințele Melchisedec, îl vom învrednici cu altă cinstire»³⁶. Simpatia și aprecierile domnitorului Unirii pentru această personalitate a episcopatului românesc se vede și din apostila pe care acesta o pune pe scrisoarea lui de demisie din postul de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice: «Primim cu părere de rău asemenea demisie de la Prea Cuviosul Arhimandrit Melchisedec, care prin nobila sa purtare la lucrările divanului ad-hoc consultativ, destul închezășluie adevărate servicii într-un moment de tranziție așa de gingaș; însărcinăm totodată pe ministrul nostru, secretar de stat la Departamentul dinlăuntru și președintele al Consiliului, a da publicitate acestei a noastre mărturisiri precum și demisiei de față; a o comunica oficial Prea Cuvioșiei Sale precum și a ocîrmui, ad-interim, Ministerul de Culte», Alexandru Ioan I³⁷.

Adeseori era convocat de Cuza, și una din convorbirile lor lasă să se întrevadă cele afirmate mai sus căci el, Cuza, «îl asigura pe eruditul ierarh care la îndemnul lui Filaret Scriban prezentase demisia din postul de episcop al Dunării de Jos —, că tot ceea ce i se va propune constructiv pentru binele Bisericii va face...»³⁸.

Cu începere din martie 1862 Melchisedec Ștefănescu a fost numit membru și în comisia instituită de guvernul lui Cuza pentru secularizarea averii minăstirilor închinete. El a acționat cu toată priceperea și devotamentul în această direcție, fiind convins că astfel se va pune ca-

33. Arhiereul dr. Veniamin Pocitan-Ploieșteanul, *Momente din viața și activitatea lui Melchisedec între anii 1856—1861*, București, 1936, p. 49; † Gherontie Nicolau, *Biografie. Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, în vol. «Melchisedec zugrăvit de cîțiva dintre ucenicii săi» (articole adunate și tipărite de † Gherontie, episcopul Constanței), Cernica, 1939, p. 36—37.

34. Celor care s-au ridicat împotriva promovării arhimandritului Melchisedec Ștefănescu în fruntea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii, Mihail Kogălniceanu — în calitate de prim-ministru — le-a răspuns că, în virtutea prevederilor legale, «toți românii sînt deopotrivă înaintea legii și egal îndreptățiți a primi funcțiuni de stat, că membrii clerului pot fi alegători și aleși, pot fi desemnați deputați și prin urmare pot fi chemați prin voința suveranului a fi miniștri» — Constantin C. Diculescu, *op. cit.*, p. 42, nota 2.

35. Ministeriatul său a durat doar cîteva zile. Pe larg la Constantin C. Diculescu, *op. cit.*, p. 42—43 și la † Gherontie Nicolau, episcopul Constanței, *art. cit.*, p. 37—39. Vezi aici și textul demisiei lui Melchisedec și apostila domnitorului Cuza.

36. Emanuel Copăcianu, *Cumpăna apelor sau Vodă Cuza trece Milcovul*, Craiova, 1983, p. 72.

37. Constantin C. Diculescu, *op. cit.*, p. 43.

38. Pr. prof. Niculae I. Șerbănescu, *Biserica Ortodoxă Română în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866)*, în «Glasul Bisericii», XL (1981), nr. 1—2, p. 163.

păt ingerințelor din afară și că intrate în vistieria țării aceste venituri vor contribui la consolidarea și dezvoltarea statului român.

Dorința poporului român pentru dobândirea independenței a găsit în episcopul academician Melchisedec Ștefănescu pe unul dintre cei mai devotați și hotărâți sprijinitori ai ei. El a îndemnat, cu cuvîntul și cu fapta, pe clericii și credincioșii din Eparhia Dunării de Jos — unde păstora atunci —, să ajute financiar și material armata de pe front, răniții din spitale și familiile acestora. Cum era și firesc, episcopul Melchisedec Ștefănescu a dat, personal, cel dintîi exemplu. Pentru atitudinea sa caritativă a primit la 22 mai 1877 o scrisoare redactată în românește, de la consulul rus P. Romanenco, prin care acesta îi mulțumea pentru donarea a 2.400 kg. ceai, 32 kg. zahăr și a două bucăți de pînză în lungime de 72 coți — destinată pentru ambulanța armatei imperiale³⁹. În actele sale de corespondență s-au găsit și două scrisori-răspuns prin care Ministerul de război și Mihail Kogălniceanu — în calitate de ministru al afacerilor străine — îi mulțumeau pentru donarea sumei de 1.000 de lei, destinată cumpărării de arme⁴⁰. De altfel, acestea nu sînt singurele donații personale ale episcopului Melchisedec Ștefănescu făcute în grelele împrejurări ale anilor 1877—1878. Se știe că el a mai donat, la 22 septembrie 1877, și suma de 2.000 lei pe seama Crucii Roșii⁴¹.

La 6 și 8 septembrie 1877 episcopul Melchisedec a rînduit ca în toate bisericile din eparhie să se facă parastas pentru ostașii români căzuți la Plevna⁴², iar la 16 ale aceleiași luni a trimis clerului și credincioșilor o *Pastorală* în limbile română, rusă și bulgară în care scria: «Războiul ce se urmează pentru independența țării și pentru libertatea creștinilor de sub jugul barbariei înmulțește pe zi ce trece tot mai mult numărul ostașilor răniți... Îngrijirea acestora reclamă de la patriotismul și dragostea noastră creștină ajutoare multe și grabnice spre salvarea vieții acestor martiri ai țării și ai crucii creștine... Se impune dar ca în curgere de o lună de zile, în timpul sfintelor slujbe, să se poarte un disc prin biserici în care să se adune hărăzirile pentru ostași, iar voi, iubiții noștri fii duhovnicești, să înălțați rugăciunile voastre pentru izbînda armatelor creștine. Să ne grăbim deci cu toții, bătrîni și tineri, bărbați și femei, avuți și săraci a ajuta la restabilirea sănătății și vieții acestor bravi ostași care cu brațele și cu piepturile lor s-au făcut zid de apărare pentru noi toți, oprind sălbăticia și turburarea vrăjmașilor de a inunda țara noastră și de a aduce asupra-ne jaful, pustiirea și dezonarea. Să-i iubim pe acești bravi ostași răniți ca pe cei mai buni prieteni ai noștri. Să ne fie scumpă viața lor și să nu pre-

39. Preot Paul Mihail, *Legăturile culturale-bisericești ale episcopului Melchisedec cu Rusia. Corespondența sa din anii 1849—1892*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXVII (1961), nr. 3—4, p. 295; Idem, *Contribuția Episcopului Melchisedec la războiul pentru independență*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977), nr. 5—6, p. 419.

40. *** *Documente privind Războiul pentru Independență*, vol. VI, București, 1913, documentul nr. 262, p. 141; Preot Paul Mihail, *Contribuția...*, p. 420.

41. *** *Documente privind...*, documentul nr. 641, p. 317—318.

42. Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, *Dosar nr. 1620,1877*, p. 70 v.

getăm a contribui fiecare dintre noi, după putere, spre grabnica lor în-sănătoșire. În felul acesta suferințele și durerile fraților noștri ostași, răniți în lupta pentru țară și credință, vor aduce cu sine glorie eternă atît neamului românesc cît și sfintei noastre credințe creștine care propovăduiește și înalță mila mai presus de toată jertfa... ei se vor mindri că sînt români și creștini, văzînd că România creștină toarnă balsamul dragostei pe ranele lor, îi poartă în brațele sale și prin rugăciunile și ajutoarele sale le trimite îngeri păzitori la patul durerii»⁴³. *Pastorală* aceasta a trezit un ecou deosebit în inimile destinatarilor care au donat o însemnată cantitate de îmbrăcăminte și alimente precum și 1.500 lei — pe care episcopul Melchisedec i-a depus la 25 noiembrie 1877⁴⁴.

Adevărat păstor, episcopul Melchisedec a rămas în mijlocul credincioșilor în grelele momente ale războiului, deși obligații oficiale reclamau prezența sa în București. «Cauza care mă face a nu putea veni în București constă în pericolul la care era expus orașul nostru, după declararea războiului, de a fi din zi în zi bombardat de monitoarele turcești de pe Dunăre. În astfel de situație eu n-am voit a mă depărta din mijlocul alor mei și am preferat a împărți cu ei soarta tuturor»⁴⁵.

Episcopul Melchisedec a trăit sincer grozăviile acestui război, dar și speranța fermă că sîngele vărsat va rodi libertatea popoarelor creștine. Acest adevăr reiese din următoarele rînduri pe care le trimitea, la 8 septembrie 1877, episcopului Filaret Filaretov, fostul său coleg de la Kiev: «Acum inimile noastre ale tuturor sînt îndreptate către acea nefericită Plevnă, care este stropită și continuă a fi scaldată de sînge creștinesc. Să dea Dumnezeu ca acest sînge mucenicesc să devină sămînța eliberării și fericirii popoarelor creștine ortodoxe ce sînt astăzi în suferință»⁴⁶.

După încheierea războiului, episcopul academician Melchisedec Ștefănescu a săvîrșit la Ghecet-Smîrdan, jud. Tulcea, în prezența domnitorului și a guvernului țării, slujba Te-Deumului. De asemenea, a dat dispoziție ca în toate bisericile din Eparhia Dunării de Jos să se facă rugăciuni pentru cei căzuți în război, numele lor să fie scrise pe plăci de marmură și să se ridice, în memoria lor, monumente comemorative⁴⁷. Episcopul Melchisedec a rînduit apoi ca în biserici să se citească *Proclamația* guvernului român, dată în Brăila la 14 noiembrie 1878 și adresată tuturor locuitorilor din această parte a țării, indiferent de naționalitate sau religie.

Pentru atitudinea și contribuția sa la actul independenței, episcopul Melchisedec, pe lingă mulțumirile de care am amintit mai sus, i s-a

43. Preot Paul Mihail, *art. cit.*, p. 420—421; † Eftimie Bîrlădeanul, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu și independența de stat a României*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LIII (1977), nr. 5—6, p. 314.

44. Pr. Paul Mihail, *Din corespondența episcopului Melchisedec*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 5—6, p. 586.

45. *Idem*, *Legăturile culturale...*, p. 279.

46. *Ibidem*, p. 280—281.

47. † Epifanie Norocel Tomitanul, *Figuri luminoase de slujitori bisericești din secolul al XIX-lea, luptători pentru cultura și unitatea neamului*, în vol. «Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, în trecut și astăzi», Galați, 1981, p. 129.

acordat și distincția «Crucea de mare ofițer»⁴⁸. Cinstirea celor care s-au jertfit pentru ca «să cînte libertatea pe maluri dunărene» a devenit, în ceea ce-l privește pe episcopul academician Melchisedec Ștefănescu al Romanului, o datorie de conștiință pentru tot restul vieții, ei fiind pomeniți la toate sorațele îndătinute ale Bisericii.

*

Dacă este adevărat că autorul mării fapte rămîne totalitatea unui popor, că autorul adevărat va rămîne mereu anonim, fiind însuși poporul român în totalitatea lui, cu toate energiile lui din trecut, cu toți semănătorii de prin veacuri, cu toți dascălii de ieri, cu întreaga jertfă a uneia din generațiile sale⁴⁹, atunci este bine să i se vorbească unui popor de oamenii lui mari. De ceilalți oameni vorbesc cărturarii către alți cărturari și se luminează între dinșii asupra celor săvîrșite. Dar despre fruntașii unui popor, despre aceia prin care a fost mai mare, mai vrednic de laudă poporul acela, despre dinșii trebuie să se audă pretutindeni în graiul tuturor. Pentru că aceia care alcătuiesc un popor nu sînt legați numai prin faptul că stau pe același pămînt, că vorbesc toți o limbă și, cînd le sînt prielnice împrejurările, se umbresc sub mîndria aceluiași steag. Ei mai sînt legați și prin amintirea unui trecut care e același pentru toți. Fiecare dintre noi are scurta viață pe care i-o îngăduie norocul lui, dar noi toți împreună, cei luminați și cei fără lumină, cei bogați și cei fără avere, cei de sus și cei umiliți — așa de mulți încît nu se mai deosebește lumina, averea și mărirea, noi toți sîntem mai bătrîni decît cel mai bătrîn dintre noi și amintirea noastră merge pînă la începutul neamului. Cînd ni se spun toate cele ce ni s-au întimplat cu acest neam, simțim că noi am cîștigat bătăliile mîntuitoare, că noi am scos cărțile înălțătoare de suflet, că noi am arat cinstit și răbdător ogoarele ce au dat bogăția. Și cînd vremurile sînt grele, ne mîngîiem gîndind la cele ce am făcut atuncea și ne mîndrim citind paginile de aur ale trecutului⁵⁰.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza și episcopul academician Melchisedec Ștefănescu al Romanului sînt două personalități de referință în epopeea neamului pentru unitate și independență. De pregătiri, preocupări și principii diferite, dar uniți pînă la identitate de același sfînt fior în slujba idealului național, Cuza și Melchisedec au contribuit într-o măsură decisivă la impunerea națiunii române în istoria modernă a popoarelor lumii. Mărețele și istoricele înfăptuiri naționale în toate domeniile de activitate, realizate în a doua jumătate a veacului trecut, le-au impus numele cu litere de aur în istoria românească de totdeauna, domnitorul Alexandru Ioan Cuza rămînînd pentru poporul român «nu idolul de o clipă ci neuitatul părinte și binefăcător», iar episcopul academician Melchisedec Ștefănescu al Romanului, «glorie a episcopatului român și podoabă a țării sale».

Pr. asist. ALEXANDRU M. IONIȚA

48. *Ibidem*, p. 130.

49. Ion Agîrbiceanu, *Marele anonim*, în «Cele trei Crișuri», 1928, nr. 11—12, p. 176.

50. N. Iorga, *Locul românilor în istoria unviersală*, București, 1985, p. 3—4.

LUPTA LUI AVRAM IANCU PENTRU DREPTURILE SACRE ALE LIMBII ROMÂNE ÎN TRANSILVANIA

Înainte de revoluția din 1848—49 în Transilvania, națiunea română nefiind recunoscută ca națiune politică, nici limba română nu era recunoscută ca limbă oficială în stat.

În lupta pentru emanciparea poporului român, conceputul de națiune se identifică cu cel al limbii, căci «*pentru Națiunea română nimic nu e mai sacru ... decât limba*», afirma Avram Iancu¹, sau, cum spunea G. Bariț, «*limba este sufletul dătător de viață al națiunii*»².

În lupta pentru afirmarea drepturilor limbii române în Transilvania ca limbă recunoscută în stat, alături de limbile naționalităților conlocuitoare, s-a ridicat neînfricat Avram Iancu.

În Dieta Transilvaniei din 1847 s-a ajuns să se legifereze ca limbă oficială a statului limba maghiară. Folosirea limbii germane era restrinsă la «pământul crăiesc», iar folosirea limbii române nu era asigurată nici în biserică, nici în școală, nici pe plan local în cadrul unităților administrative³. La 14 aprilie 1848 Ungaria s-a proclamat independentă de Austria în care fusese inclusă din 1699 prin pacea de la Carloviț, iar atunci s-a hotărât și anexarea Transilvaniei la statul ungar, act pe care românii nu l-au acceptat. La marea Adunare națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, unde s-au adunat 40.000 de români, în programul politic-social al românilor din Transilvania prezentat de Simion Bărnuțiu s-a cerut independența națiunii române și desființarea iobăgiei, iar în ziua următoare, la 4/16 mai, în programul concretizat sub forma unei petiții naționale, în 16 puncte, între altele s-au prevăzut, pe lângă independența națiunii române și reprezentarea ei în dietă, justiție, administrație și armată, și independența Bisericii românești și reînființarea vechii Mitropolii, desființarea iobăgiei și a dijmelor fără despăgubiri, înființarea gărzii naționale românești, libertate comercială și industrială, libertatea cuvântului, a scrisului și a tiparului, înființarea de școli românești de toate gradele în sate și orașe, înființarea unei universități românești, votarea unei noi constituții de către adunarea constituantă, bazată pe principiile de egalitate și frățietate, libertate și dreptate. În ultimul punct se respingea unirea Transilvaniei cu Ungaria hotărâtă de revoluționarii unguri fără consultarea națiunii române⁴.

Revendicările românilor din Transilvania au fost prezentate de episcopul Andrei Șaguna de la Sibiu (1808—1873), în fruntea unei delegații, împăratului Ferdinand V al Austriei, la Innsbruck, iar în ianuarie și februarie 1849, în două audiențe, noului împărat, Francisc Iosif I (1848—1916), căruia i-au cerut, printr-un memoriu separat, și consti-

1. Biblioteca Academiei Române, Mss. rom., nr. 1060, f. 263.

2. «Gazeta Transilvaniei», 1861, nr. 33, p. 143.

3. S. Retegan, în «Anuarul Institutului de istorie și arheologie», Cluj, XVI, 1973, p. 190.

4. Victor Chereștegiu, *Adunarea Națională de la Blaj*, București, 1966, p. 421.

tuirea românilor din Imperiul habsburgic într-o singură națiune, independentă, cu limbă și administrație națională și autonomă.

Noul guvern ungar format în martie 1848, ca și Dieta Transilvaniei din Cluj, cu reprezentanți numai ai aristocrației maghiare, ai sașilor și secuilor, n-au voit să recunoască dreptul românilor la autodeterminare. Nesocotind hotărârile reprezentanților națiunii române luate pe Cîmpia Libertății din Blaj, în ședința Dietei din 17/29 mai 1848 de la Cluj s-a votat anexarea Transilvaniei la Ungaria.

Uniunea principatului Transilvaniei cu Ungaria avea să fie sancționată curînd, la 29 mai 10 iunie, și de împăratul Ferdinand. Fațîș s-a trecut acum la persecuții împotriva românilor, la urmăriri și arestări. Pe Cîmpia Libertății de la Blaj are loc în 1848 o nouă adunare (a treia) în luna septembrie, 3/15 și 13/25, timp de zece zile, la care au participat peste 20.000 de români. S-a cerut hotărît încetarea persecuțiilor și abuzurilor, desființarea iobăgiei și anularea anexării Transilvaniei la Ungaria. Pentru apărarea națiunii române, Comitetul național a hotărît înființarea a 15 legiuni române formate pe ținuturi, avînd în frunte un prefect și un viceprefect. Comanda supremă a fost încredințată lui Avram Iancu, prefectul legiunii «Aurarii Gemina», din Munții Apuseni, devenit comandant de oaste la vîrsta de 24 de ani și care avea să poarte cu glorie steagul revoluției românilor din 1848—1849 din Transilvania.

Conducătorii revoluției maghiare, în frunte cu Kossuth Lajos, au refuzat să recunoască drepturile național-politice ale românilor și au pornit lupta armată sub conducerea generalului revoluționar polonez Iosif Bem (1794—1850), împotriva românilor conduși de Avram Iancu. Trupele habsburgice și țariste aveau să pună însă capăt, în iulie-august 1849 revoluției ungare, care au știut să profite de neînțelegerile dintre revoluționarii unguri și români, datorită refuzului conducătorilor unguri, care n-au acceptat colaborarea cu românii împotriva asupritorilor comuni. Rezultatul acestor lupte pentru români a fost imens, în jertfe de vieți omenești și distrugerii de bunuri materiale: «Patru prefecti și 10 tribuni, aproape 100 de centurioni și peste 100 de preoți și protopopi, toți împușcați sau spînzurați de revoluționarii maghiari (unii judecați de așa-numitele «tribunale de sînge»), vreo 40.000 de țărani români căzuți în lupte, împușcați sau spînzurați, vreo 300 de sate arse și distruse»⁵.

Față de imensele jertfe aduse de națiunea română, s-a crezut că românii și-au dobîndit de acum drepturile lor politice în Statul habsburgic, precum și drepturile recunoscute limbii române, alături de drepturile celorlalte limbi ale naționalităților conlocuitoare (sași, maghiari, sîrbi).

Sub aspectul social și politic, în urma revoluției din 1848—1849, s-au obținut și pentru români unele avantaje. A fost desființată instituția medievală a celor «trei națiuni», și ca atare umilința pentru poporul român de «tolerat». În funcții publice au avut dreptul să fie promovați și salariați români, nu numai din nobilimea maghiară și pa-

5. Pr. Dr. Mircea Păcurariu, *Politica Statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului, 1867—1918*, Sibiu, 1986, p. 8.

triciatul săsesc. A fost desființată iobăgia, iar fostul iobag devenea proprietar al pământului urbarial pentru care înainte plătea dijme și făcea robote. Nobilimea a pierdut acum monopolul asupra pământului și s-a format o pătură largă de țărani români proprietari de pământ, care aveau să constituie una din forțele sociale de rezistență națională și revoluționară.

Dacă sub aspectul drepturilor sociale și politice se poate vorbi că s-au înregistrat unele progrese, nu același lucru se poate vorbi și despre drepturile limbii române.

Îndată după înăbușirea revoluției, în întreg imperiul s-a instalat regimul absolutist, care a spulberat viziunile optimiste ale revoluționarilor români. Aristocrația austriacă și cea mai mare parte a aristocrației ungare, rămase credincioase împăratului, au format mai departe baza socială a imperiului. Toată puterea de stat era concentrată la Viena de unde porneau toate dispozițiile pentru provinciile monarhiei cu naționalități diferite, ale căror interese naționale și sociale erau cu totul nesocotite. Peste tot se introduce ca limbă oficială de stat limba germană. Generalizarea ei era urmarea automată a principiului centralizării Statului habsburgic.

La sfârșitul anului 1849, funcționarii români din Munții Apuseni sint înlocuiți cu funcționari germani aduși din Bucovina.

În presă se aduc numeroase obiecții împotriva limbii române, că nu ar fi suficient cultivată, că românii nu au un număr îndestulător de cadre calificate care s-o folosească, iar introducerea ei nu ar face decât să îngreueze mecanismul administrației, fiindcă în limba română ar lipsi o literatură juridică, comentarii juridice, colecții de sentințe și alte învinuiri ostile.

Românii se consideră jigniți și, ca protest, întocmesc numeroase petiții și memorii pe care le înaintează forurilor politice.

Avram Iancu se arată cel mai revoltat și face din limbă o problemă de onoare națională.

Procesul se declanșează legat de «pădurile moșilor»⁶.

Anii de după revoluție au adus pentru locuitorii Munților Apuseni o gravă înrăutățire a stării lor materiale. Începând din 1849, locuitorii Munților pierd unul din drepturile lor cele mai vechi, dreptul de folosire liberă a pădurilor, care constituia pentru ei «pîinea cea de toate zilele».

S-au impus acum taxe bănești, așa-numitele licențe de pădurit pentru lemnul verde de construcție sau de lucru. Aceste taxe au fost tot mereu ridicate, pînă în 1852, încît muntenii nu le mai puteau plăti. Oficiul silvic din Cîmpeni a mers și mai departe, supunînd la taxe și lemnul verde de foc.

Prin ordinul din 10 ianuarie 1850, privind emanciparea iobagilor, se asiguraseră acestora drepturile pe care le aveau înainte de 1848, inclusiv păduritul și pășunatul. Or, acest drept era încălcat, lucru care a dus la conflictul deschis cu fiscul statului, ce considera că pădurile din

6. G.B.D. (Bogdan Duică), *Pădurile moșilor și Avram Iancu*, în «Societatea de miine», I, 1924, nr. 9—10, p. 384—386.

munți figurează ca «alodiu», adică proprietate nobiliară, devenită acum proprietate de stat, și nu «coloniatură», proprietatea de liberă folosință a muntenilor. Cum scria Iancu în memoriul său, în numele comitatului Zarandului «înainte de 1848 era lege și oprea pe nemeș a face din coloniatură alodiatură» (Mss. 1060, f. 256 v).

Cei mai afectați de încălcările, fiscului sînt locuitorii celor 11 comune din subcercul Cîmpeni: Albac, Scărișoara, Certeje, Ponorel, Bistra, Vidra de Sus și de Jos, Neagra, Secătura, Cîmpeni, Sohodol, care își cîștigau traiul aproape exclusiv din lemnărit și creșterea vitelor. Munții ajung din nou un focar de revoltă, în special în vara și în toamna anului 1852.

Cel care preia în 1849 cauza moșilor pentru a le apăra drepturile asupra pădurilor în cercul Cîmpeni, ca împuternicit al lor, este Avram Iancu. Se înaintează numeroase petiții și memorii forurilor guberniale și direct împăratului, prin care i se cerea repunerea moșilor în drepturile lor printr-un act de grație. «Ideea că românii și-au jertfit zadarnic viața și avutul nu-l mai părăsește de acum pe fostul prefect al legiunii aurarii gemina. Revolta împotriva împăratului perfid și dușman al libertății popoarelor, îi roade de acum neconținut sufletul»⁷.

Biblioteca Academiei Române păstrează, în colecția de manuscrise, un volum cu manuscrise privind anul revoluționar 1848—49 din Transilvania, înregistrat la cota 1060, în care se află un număr de documente redactate de Avram Iancu: *Scrisoarea către Simion Bărnuțiu din 15 august 1852* (f. 252); *Cererea, în numele locuitorilor din satul Muntele Rece, către «Comanda districtuală», împotriva abuzurilor privind coloniatura* (f. 254 r.v.) (colonus -um = cultivator de pămînt, legat de pămîntul pe care-l lucra); *Memoriul în numele comitatului Zărândului către împărat, privind nedreptățile făcute moșilor în legătură cu drepturile de proprietate* (f. 256—257 r.v.); *Cererea satului Muntele Rece către împărat* (f. 258 r.v.); *Cererea satului Măguri către împărat, privind coloniatura* (f. 260 r.v.); și *Actul cel mai important în legătură cu tema noastră, Memoriul către împărat, privind dreptul de folosire a limbii române* (f. 262—264 v)⁸.

O notă caracteristică a petițiilor și memoriilor înaintate, deși înfățișează cererile anumitor sate și comitate, în ele se vorbește, fără excepție, «în numele întregii Națiuni române», fiindcă suferințele și nedreptățile îndurate erau ale întregii națiuni române.

Întocmite pentru apărarea drepturilor moșilor asupra pămînturilor și pădurilor, asupra pescuitului, a vînatului, a morăritului și crișmăritului, o dominantă a revendicărilor o constituie recunoașterea drepturilor limbii române în stat, aprobarea înființării de școli cu limba de predare în limba română și aprobarea înființării unei Academii, pentru ridicarea nivelului culturii poporului român între celelalte naționalități ale Imperiului habsburgic. În memoriul înaintat în numele comitatului Zarandului, prin care se cerea îmbunătățirea soartei națiunii

7. Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1965, p. 261.

8. Victor V. Grecu, în «Limba română», XXXII (1983), 2, p. 96—103; Simion Retegan, în «Vatra», II, 1972, nr. 3, p. 11; nr. 4, p. 16.

române, «atit materială, cit și intelectuală, pentru care de secolii luptându-se, afară că i s-au singerat inima de multele patimi și suferințe, nu au dobîndit alta...», arătînd superioritatea numerică a românilor, «că abia vine la 100 de români unul de altă națiune», cere cu argumente bazate pe realitatea istoriei și a logicii juridice să se «dea îndărăpt» drepturile moșilor, iar «la urmă, în privința îmbunătățirii soartei noastre intelectuale se roagă poporul român din Zarand, în numele națiunii sale..., să se îndura a ierta Națiunii Române să facă o colectă de bani pentru înființarea unei Academii, în care să se propună științele împărătești în limba română și iară alte limbi ce sînt de lipsă pentru oricare om cult al imperiului. Această a noastră cerere e de aceea mai jalnică, cu cit : fără astfel de Academie vedem pericolul națiunii noastre, fiindcă pînă acum în întreg Zărândul sau Tablele care arată oficialatul și satul numa limba nemțească, care faptă cu atit e mai întristătoare pentru fieștecare român, cu cit oricare călător dintr-insele va vrea a zice că Zarandul e locuit numai de nemți, batăr că nemții în Zarand nici în proporțiune nu pot sta cu românii»⁹. Cererea pentru «ridicarea unei Academii în care științele împărăției să se predea în limba românească, iar alte științe să se propună ca un studiu de lipsă pentru un om cult al imperiului. Această cerere în privința Academiei e de cea mai tare de la inima noastră de statul nostru», o înaintează Avram Iancu și în numele satului «Măguri» din Munții Apuseni (Mss. 1060, f. 260).

În scrisoarea adresată din Sibiu, la 1 iulie 1852, de Avram Iancu lui G. Bariț, folosirea liberă a limbii române este așezată înaintea tuturor revendicărilor : «...pe lîngă limbă, Academia și primo și secundo loco»¹⁰.

În revendicările formulate în petiții și memorii semnate de Avram Iancu, clocotește toată revolta lui de tribun ridicat în numele moșilor pentru dobîndirea drepturilor «Națiunii române».

Pentru dobîndirea drepturilor națiunii sale, Avram Iancu merge personal, ca altădată Horea, la Viena, unde se prezintă împăratului, însoțit de delegați și cere să li se facă dreptate.

Sosește la Viena în martie 1850, împreună cu tribunul, protopopul Balint, și cu viceprefectul Maior, și sînt primiți în audiență de prezentare în ziua de 8 martie.

Între timp, sosesc la Viena și alți delegați din Transilvania : Bărnuțiu, Laurian, Ion Maiorescu, Popasu și Aron Florian și sînt primiți de împărat la 11 martie 1850. Dar, în afară de retorică protocolară, delegații nu obțin nimic pozitiv.

Ca să-și arate generozitatea, împăratul ținuse să decoreze, la propunerea guvernului său, un număr de 135 de luptători revoluționari (61 români, 60 sași, 13 unguri și un armean), lui Avram Iancu acordîndu-i cea mai înaltă decorație, ca și lui Balint și Axente, «Crucea de aur, pentru merite, cu coroană». Un număr de 34 de decorații se acordaseră revoluționarilor români și de țarul Rusiei¹¹.

9. Mss. nr. 1060, f. 257 ; Victor V. Grecu, *art. cit.*, p. 98.

10. Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 224, facsimilul scrisorii.

11. *Ibidem*, p. 270—271.

Autoritatea administrativă l-a invitat pe Iancu la Alba-Iulia să-și ridice decorația, dar cu toate invitațiile și ofertele protocolare, Iancu a refuzat să se prezinte. În august 1850 pleacă din nou la Viena, însoțit și de această dată de o delegație națională. Românii sînt tratați de împărat tot cu vorbe protocolare și cu aminări. Delegații insistă în cererile lor pe lingă guvern și așteaptă. La începutul anului 1851, Iancu este chemat de prefectul poliției să declare dacă primește sau nu primește decorația împăratului și Iancu arată motivele pentru care nu poate accepta decorația împăratului și de ce primește pe cea rusească. Invitat din nou, Iancu cere să se ia notă pentru ce refuză darul onorific al împăratului: *«Să se decoreze mai întii Națiunea cu împlinirea promisiunilor»*.

Curtea imperială nu se aștepta la o asemenea înfruntare. Ca urmare, Iancu și ceilalți fruntași, între care Bărnuțiu, Laurian și Cipariu, au fost siliți de poliție, din ordinul imperial, să părăsească Viena. «Alungat ca un răufăcător, eroul munților pleacă astfel din capitala imperiului în ziua de 21 februarie 1851. Activitatea sa ca membru al delegației române ia cu aceasta sfîrșit, dar și nădejtile puse în simțul de dreptate al monarhului se spulberă definitiv... Înfringerea programului de pe Cîmpia Libertății devine astfel inevitabilă. Nici autonomia, nici integrarea într-o unitate compactă a teritoriilor locuite de români nu se încadrează în concepția rigidă și reacționară a guvernanților din Viena. Chiar revendicările de ordin cultural pe care le susține delegația română la Viena sînt considerate ca fiind nerezonabile»¹².

Este de înțeles revolta lui Avram Iancu în aceste momente și furile de minie aprinse în sufletul său. Va ști însă cum să-i răsplătească împăratului pentru ingratitudea sa și va aștepta momentul potrivit.

Intors acasă, populația din munți clocotea de revoltă din cauza măsurilor luate din partea fiscoșului care-și atribuisese cu de la sine putere proprietatea pădurilor de pe fostele domenii camerale.

Avram Iancu a căutat să apere interesele foștilor săi lăncieri, dar autoritățile locale au fost refractare, ca și cele centrale. La începutul lui iulie 1852 călătorește împreună cu Balint, în acest scop, la Sibiu, și puțin mai tirziu conduce o delegație a 18 comune din munți la Deva, pentru a înmîna guvernatorului Schwarzenberg o cerere în numele revendicărilor lor, ca și un memoriu pentru a fi înaintat împăratului. Este anunțată intenția împăratului Francisc Iosif de a vizita Transilvania, precum și itinerariul, de la Dobra la Deva, apoi Săcărîmb, cu minele de aur, prin Brad, Hălmașiu și Abrud, Alba Iulia și Sibiu, prin secuime, Cluj și Baia Mare. Iancu roagă pe guvernatorul Transilvaniei să intervină pe lingă împărat să modifice programul călătoriei și să viziteze și regiunea Cîmpenilor, centrul luptelor revoluționarilor români, iar el se angajează, personal, să pregătească, împreună cu motii săi, o primire imperială suveranului. Era tocmai ceea ce-și dorise Avram Iancu, de a-i arăta împăratului cum se primesc oaspeții și cum știu românii să-și onoreze oaspeții.

12. *Ibidem.*

În vederea apropiatei vizite a împăratului, și ca răspuns la memoriul lui Iancu adresat împăratului, în iunie 1852, guvernatorul Schwarzenberg a căutat să facă ceva și a trimis în Munți o comisie guvernamentală, cu misiunea de a stabili la fața locului, în fiecare sat în parte, care păduri sînt ale fiscului și care sînt ale comunelor. În realitate, fiscul nu avea nici un drept de proprietate asupra pădurilor comunelor din munți.

Comisia a început să-și desfășoare lucrările în limba germană, refuzînd românilor dreptul de folosire a limbii lor. În aceste împrejurări nedrepte, cele 11 comune ale subcercului Cîmpeni, la îndemnul lui Iancu, au refuzat să mai conlucreze și acțiunea comisiei a rămas fără rezultat. Avram Iancu, în calitatea sa de împuternicit al comunelor din munți, avînd atribuția să întocmească procesul-verbal al lucrărilor comisiei; a refuzat să-l întocmească în limba germană și și-a arătat revolta și protestul său energic. Aceste motive l-au determinat să adreseze direct împăratului Francisc Iosif, la scurt timp după vizita acestuia în Munții Apuseni, la sfîrșitul lui iulie 1852, în numele celor 11 comune din munți, un memoriu exclusiv pentru apărarea drepturilor limbii române și el formează unul din cele mai strălucite acte de mîndrie națională pentru afirmarea demnității limbii române, lupta pentru afirmarea limbii române fiind paralelă cu lupta pentru afirmarea drepturilor politice și naționale ale românilor din Transilvania.

Dar, înainte de a trece să examinăm actul respectiv, pentru a-l înțelege, să urmărim primirea făcută împăratului în Munți.

Îndată după întoarcerea de la Deva, Iancu mobilizează satele în vederea evenimentului așteptat cu interes de toți românii, care-și puseseră mari nădejdi în aprobarea revendicărilor lor de către împărat. Construiește cu cheltuiala sa proprie, în Cîmpeni, un mare pavilion din lemn cioplit artistic și-l împodobește cu ciubărașe, donițe, flamuri și chilimuri naționale, în care a instalat o somptuoasă sufragerie pentru împărat și suita sa. S-a îngrijit să se repare drumurile de munte și podurile, s-au ridicat arcuri de triumf și a cerut moșilor să pună la dispoziție înalților oaspeți cai buni de călărie. A invitat pe Barițiu să vină la Cîmpeni să rostească la sosirea împăratului aici un discurs în limba germană. Timp de două săptămîni au fost pregătiri febrile în munți, cînd la 19 iulie s-a adus la cunoștință oficială că împăratul a aprobat să-și modifice programul inițial și a hotărît ca de la Brad să ia drumul prin Baia de Criș la Hălmagiu și, de acolo, pe la muntele Găina, prin Vidra lui Avram Iancu, la Cîmpeni, Roșia, cu minele de aur, și Cluj. Toate pregătirile pentru primirea împăratului se îndeplinesc sub supravegherea și cu cheltuiala proprie a lui Iancu, și «părinții săi înșiși sînt puși la contribuție pentru a regiza gesturi simbolice cu tîlc adînc»¹³. Andreica este însărcinat să organizeze Zarandul în vederea primirii în comunele pe unde va trece convoiul. Protopopul Balint avea misiunea să-l întîmpine pe suveran la Dealul Mare, între Băița și Brad, iar Iancu să-l aștepte pe muntele Găina, unde se proiectase un scurt popas pentru a se servi o gustare.

13. *Ibidem*, p. 280.

Desfășurarea programului începe în dimineața de 21 iulie când împăratul a sosit la punctul stabilit, fiind întâmpinat de protopopul Balint, oferindu-i-se un buchet de flori de fiicele protopopului Mihai din Zlatna, îmbrăcate în costum național. La amiază convoiul ajungea la Hălmațiu, de unde, după un scurt popas a plecat spre muntele Găina, ajungând după-amiaza. Aici urma să fie întâmpinat de Avram Iancu, care sosise dis-de-dimineață să supravegheze pregătirile primirii. Pe drumul Hălmațului spre Găina, tribunul Mihai Andreica cu o ceată de călăreți și cu steaguri a servit ca escortă de onoare. Iancu nu-l întâmpină însă pe muntele Găina pe împărat. El se lasă în mulțime să supravegheze desfășurarea primirii, care este condusă tot de protopopul Balint și «care asigură într-o scurtă, dar călduroasă alocuție pe tînărul monarh de devotamentul poporului român, dovedit prin fapte și jertfe chiar în ținutul acesta». În schimb, îl întâmpină pe piscul muntelui pe împărat mama lui Iancu, «fluturînd un steag alb în fruntea unui banderiu de amazoane călări»¹⁴. Cînd convoiul ajunge jos, în comuna Vidra, se oprește în fața casei lui Avram Iancu, unde toată comuna era adunată să-l ovaționeze pe împărat. Tatăl lui Avram Iancu, Alisandru, îi urează «bun venit» și-i oferă darurile omeniei: pîine și vin, pe o tavă, omagial. Avram Iancu nu se arată nici aici în fața împăratului. El era tot în mijlocul mulțimii, de unde veghea desfășurarea cortegiului. Pe înserate suveranul sosește la Cîmpeni și e condus în urale cu făclii aprinse pe sub porți de triumf, pînă la cartierul ce i se pregătise. La masă cu împăratul iau loc foștii prefecti, Balint și Axinte, fără ca Iancu, spre mirarea și întrebarea anturajului împăratului, să se prezinte și să-l întâmpine pe împărat. Guvernatorul, neliniștit, întreba și nu înțelegea din ce pricină Iancu nu se prezintă împăratului. Iancu stătea retras în mijlocul mulțimii enorme care venise să-l aclame pe suveran. El era mulțumit în sufletul său că putuse să-i răsplătească ingratitudinea ce i-o arătase, izgonindu-l cu poliția ca indezirabil din Viena, cu un an mai înainte, în luna februarie, cu omenia ospetiei românești. Dacă împăratul va fi înțeles lecția, nu se știe ce gust îi vor fi avut bucatele servite.

Moții adunați așteptaseră ca împăratul să le vorbească, să le exprime recunoștința sa pentru meritele cîștigate prin jertfe în lupta contra dușmanilor dinastiei, să le mulțumească pentru entuziasmul lor sincer ce și l-au manifestat primindu-l, ei așteptaseră să-și exprime gratitudinea sa în fața poporului și să le aprobe solemn recunoașterea drepturilor lor ce le-au fost încălcate și răpite, cerute prin atîtea petiții și memorii. Iancu, din mijlocul mulțimii moților săi, aștepta acest cuvînt, ca din partea celor adunați să-i mulțumească solemn în numele națiunii române. Dar împăratul i-a lăsat și de data aceasta dezamăgiți, fără să le spună nimic, fără să le promită nimic, și își va continua călătoria mai departe spre Roșia, unde vizitează minele de aur și vechea cetate și urcă la Detunata, unde este primit la fel cu entuziasm. Și aici, pe o masă de piatră improvizată, împăratul este servit, de tinere moațe din Roșia, Abrud și Bucium, cu mincăruri românești, pe care le găsește

14. *Ibidem*, p. 277.

delicioase. Nici aici Iancu nu se arată împăratului, deși el mersese înaintea cortegiului și aranjase cu cheltuiala sa totul. Intrigat pretutindeni de absența lui Iancu, prințul Schwarzenberg întreba mereu mirat de ce Iancu nu este prezent, și își exprima teama față de tribunul Balint, dacă ei se află cu adevărat în siguranță în mijlocul maselor românești. Li s-au dat toate asigurările și se găseau diferite presupuse motive pentru absența lui Iancu, și cortegiul imperial își continuă mai departe vizita ajungând la Cluj.

Însoțit de o ceată de 120 de lăncieri moți călări, Iancu merge în fruntea lor să întâmpine cortegiul imperial la Cluj, dar nici aici Iancu nu se prezintă în fața împăratului. Va fi așteptat tot timpul cuvintul împăratului dator «Națiunii Române», în numele căreia Iancu să-i răspundă, dar... aceeași ingratitude imperială.

Istoricul Silviu Dragomir în lucrarea sa închinată lui Avram Iancu (București, 1965, p. 279) se întreabă: «De ce, totuși, nu se prezintă în audiență? De ce se ține departe de suita împăratului? De ce nu se decide a pleda cauza moților măcar printr-un nou memoriu susținut cu căldură și convingere?»

Iancu a rămas dator istoriei cu lămuririle ce necesită toate aceste întrebări».

Trebuie spus că Iancu nu a rămas dator istoriei cu nici o lămurire pentru comportarea sa plină de demnitate, care întruchipa însăși demnitatea unei națiuni întregi jignite și nedreptățite în drepturile ei pentru care se jertfise eroic, ci împăratul Francisc Iosif I a rămas în istorie îndatorat cu răspunsul pe care trebuia să-l dea «Națiunii Române» și nu i l-a dat, și pe care Iancu l-a așteptat în tot timpul vizitei acestuia în Munți, ca să poată să-i răspundă în numele națiunii sale, dar nu i s-a dat prilejul, și pentru care nu a avut nici motivul să se înfățișeze înaintea acestui suveran «care trece de acum în ochii poporului român ca prototipul ingraturidunii și perfidiei habsburgice»¹⁵. Cele întâmplate confirmau afirmațiile lui N. Bălcescu: «Libertatea naționalităților nu poate veni de la curțile împărătești și din mila împilatorilor și a despoților, ci numai dintr-o unire strânsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele împilate»¹⁶.

Tulburat și revoltat, cu fața palidă, cum scria mai târziu Sterca Șuluțiu, care l-a văzut atunci la Cluj, când se întoarce la Cîmpeni se oprește la casa ierarhului (= statului), «unde doboară cu bastonul pajura cu două capete și o calcă în picioare, plin de furie nestăpînită»¹⁷.

Acesta a fost răspunsul pe care l-a dat atunci Iancu împăratului și răspunsul său a fost clar și de înțeles, ca să nu mai aibă nevoie de alte lămuriri.

Dar dacă acesta a fost răspunsul în Cîmpeni, Iancu i-a trimis împăratului un răspuns și la Viena, cuprins într-un memoriu, în care se referă la dreptul de folosire a limbii române (Mss. 1060, f. 262—264 v), cerindu-i recunoașterea ei ca limbă oficială în stat, avîndu-se în

15. *Ibidem*, p. 282.

16. N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, 1953, București, p. 335.

17. Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 281.

vedere aspirațiile legitime de progres ale românilor. Dreptul de exprimare liberă în limba lor, atîta drept, se cuvenea acum și românilor, care-l primiseră cu atîta căldură și-l ovaționaseră în limba română, care i-a fost de înțeles și împăratului.

În memoriul adresat, Iancu «arată în numele națiunii jealnica stare a națiunii române», că «prin patentele împărătești din 31 decembrie 1851, prin care se declară constituțiunea din 4 martie 1849 desființată, credeau românii a fi revenit timpul care să însuflețească națiunea prin introducerea în dreptul ei cel etern, adică în dreptul de a să folosi cu limba sa națională în toate lucrurile atingătoare de națiunea română în lontru împărăției, dară, cu jele trebuie să mărturisim... că despre viitorul națiunii noastre române sîntem foarte triști, mai ales de cînd au eșit comisiunea gubernială pentru repunerea mai multor comune în proprietatea și în drepturile de proprietate legale, fiindcă numita comisiune au denegat plenipotentului ei avocat Avram Iancu dreptul de a duce protocolu în limba română și, precum se vede din copia aici... acusă /inclusă/, trebuia să se facă tocma repunere în proprietate alor 11 comune; așa dar comisiunea a denegat dreptu de a se folosi cu limba sa cele 11 comune curate românești. Prin urmare, cel mai viu exemplu că românului numai în limba sa i se poate face dreptate și în alta numai grație; dară națiunea română au desvoltat destulă putere morală despre coapta sa naționalitate și că nu merită a fi guvernată după grația uneia sau altei națiuni... Niciodată nu ne-am cutreierat /cutremurat/ mai tare decît /atunci/ cînd am văzut că procesu(l) în privința repunerii în proprietate ne sta împedecat sigur, pentru că 11 comune nu știu nemțește...

Sacritisimă majestate, tare credem că Providența au fost decretat ca să se folosească românii în lucrurile lor cu limba română. Înainte de aceasta, încă cu un secol întreg și-au rezervat-o ca un argument în contra acelora care ziceau că limba română nu-i destoinică pentru a să folosi românii în toate lucrurile atingătoare de ei, și iară în contra acelora că românii n-au destui bărbați de a purta lucrurile în limba română; dar, tocma să lăsăm că românii n-au destui bărbați din sînul națiunii să umple dregătoriile, totuși, nu-i destoinică cauza de a impune națiunii române limba cea nemțească, și aceasta alăturată cu voința majestății sale pe tron pronunțată, nici de cum nu poate sta, fiindcă aceea prea înaltă voință dă drept asemenea de mare fieștecărei națiuni. Iară mai încolo, mai lesne pot învăța dregătorii decît o națiune o limbă care n-are nici o asemănare cu cea română, și, mai alesne un cult decît un necult, că pe cel necult numai limba care o înțelege îl poate cultiva; prin urmare, cine dorește cultura unui necult îi dator să învețe limba sa ca să-l cultiveze, așa și acei dregători care voesc binele națiunii noastre vor învăța limba ei la care îi și datori fiindcă la vistieria statului și națiunea română contribuie... iară limba care nu are viață politică este moartă, prin urmare și națiunea politicește este moartă. Din care causă ne rugăm... ca din astă tristă stare să se emancipeze națiunea noastră și să i se dea drept de a să guverna prin limba sa națională...

Națiunea română crede că poporul cel sărac merită o descilinită milă de la dreptatea majestății tale apostolice...»¹⁸.

Nesocotirea limbii române de către comisiunea gubernială, care a împiedicat rezolvarea problemei proprietății celor 11 comune din Munții Apuseni asupra pământului și pădurilor lor, ce și-a desfășurat lucrările în limba germană, refuzând românilor dreptul de folosire a limbii lor, și asta în preajma vizitei împăratului în Munții Apuseni, a jignit direct și profund pe Iancu, în calitatea sa de împuternicit, el avind atribuția să întocmească procesul verbal al comisiunii pentru cauza moților în limba română. Iancu consideră însă jignită direct Națiunea Română, căreia i se refuză dreptul istoric și natural de folosire a limbii sale în redactarea actelor juridice de stat și demască în memoriul înaintat toate actele abuzive guberniale și imperiale împotriva limbii române, care nu vizau decît deznaționalizarea românilor din Transilvania. Împotriva acestui pericol național, pentru apărarea drepturilor națiunii române la viață se ridică hotărît Avram Iancu, după cum se ridicase mai înainte cu arma în mână, acum se ridică cu arma scrisului, și dovedește cu o argumentare logică implacabilă necesitatea recunoașterii limbii române ca limbă oficială în stat și respinge rînd pe rînd toate argumentele aduse în replică de adversarii limbii române. Aspirațiile poporului român la cultură și progres, emanciparea sa politică și națională reclamă utilizarea limbii naționale, reclamă o Academie, școli, publicații, tipărituri în limba română, fiindcă «mai lesne un cult decît un necult și pe cel necult, numai în limba care o înțelege îl poți cultiva, — prin urmare, cine dorește cultura unui necult e dator să-i învețe limba ca să-l cultiveze, așa și aceia dirigători care voiesc binele națiunii noastre vor învăța limba ei», și aceasta ca o datorie, «fiindcă la vistieria statului și națiunea română contribuie». Și constringerea argumentării logice este și mai stringentă: «... noi nu avem deplină încredere în toți aceia care judecă Națiunea Română că trebuie să se guverneze în limba nemțească..., din cauză că pentru Națiunea Română nimic nu e mai sacru... decît limba, ...iară limba care nu are viață politică este moartă, prin urmare și națiunea politicește este moartă».

Acesta este crezul înscris și formulat de Avram Iancu în lupta sa pentru afirmarea drepturilor limbii române în Transilvania, crez care va forma de acum programul de luptă al românilor din Transilvania pînă la victoria cea mare de la 1 Decembrie 1918.

Care a fost «descilinita milă de la dreptatea majestății sale apostolice», solicitată de Avram Iancu? La 8 martie 1853 se primea răspunsul din partea «guberniului» de la Viena, că cererea, nu numai că este incompatibilă cu dispozițiile oficiale, dar nici nu reprezintă o dorință reală a comunelor; este mai degrabă expresia unei tendințe subversive a unor tulburători ai binelui de obște, care trebuie admonestați și supravegheați¹⁹.

Autoritățile de stat din Transilvania avuseseră grijă din timp să ia măsurile împotriva tulburătorilor «binelui de obște».

18. Mss. 1060, f. cit.; Simion Retegan, în «Vatra», II, 1972, nr. 4, p. 16.

19. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 16.

În august 1852, după vizita împărătească și după înaintarea memoriului lui Avram Iancu la Viena, comandantul districtului Alba Iulia a dispus începerea în regiunea Munților Apuseni a lucrărilor de măsurare cadastrală.

În subcercul Cîmpenilor, comisia cadastrală întâmpină refuzul categoric al moșilor de a accepta înscrierea pădurilor lor la fisc și începe răzvrătirea deschisă, mai întâi a comunelor Ponorel, Albac, Vidra de Jos și Vidra de Sus, care antrenează după ele și comunele Neagra, Scărișoara și Secătura. În declanșarea mișcării, Iancu a jucat rolul hotărîtor, drept care este învinuit de forurile superioare ca principalul instigator. Acuzat, ca și Andreica și Darabant, că vor să răscole poporul din nou, comandantul militar și civil al districtului Alba Iulia, colonelul Springenfeld, pătrunde cu trei companii în munți și arestează la 17 august pe cei trei conducători revoluționari. Andreica și Darabant sînt închiși la Cîmpeni, de unde sînt mutați apoi la Abrud, iar Avram Iancu este escortat la Alba Iulia în stare de arest, unde a fost ținut cîteva zile în clădirea judecătorei de ocol.

Se vede că jertfa lui Horea, Cloșca și Crișan nu era deplină aici fără jertfa lui Avram Iancu. «Un funcționar sau ofițer austriac cu numele Hoehn, găsește cu cale să-l trateze brutal». Craiul munților este legat, lovit peste față și, se crede, lovit și în cap. Tratamentul nedemn îl infurie peste măsură pe Iancu și cînd este dezlegat zdrobește cu un picior de scaun tot ce întilnește în cameră. În starea sa de agitație arestatul este imediat expedit la Sibiu, unde autoritățile îi insceneză formal un proces și-i comunică achitarea. La începutul lui octombrie era liber, iar la 23 octombrie ajunsese la Cîmpeni, unde i se expediaseră 13 bucăți din actele sale confiscate la 17 august²⁰. Peste mintea și sufletul lui Iancu de acum cobora piola și negura munților. Cazul său trecuse ca un fior de cutremur prin sufletele tuturor românilor. Episcopii Andrei Șaguna și Sterca Șuluțiu de la Blaj protestaseră în scris la Viena. Se căutase repararea celor întîmplate. Barițiu spune că i se făcuse oferta lui Iancu de a primi o funcție la Viena într-un minister cu 2400 de florini sau la Sibiu, cu un salariu de 1800 de florini. «Se știe că Iancu a respins oferta motivînd refuzul și de astă dată cu neîmplinirea promisiunilor date poporului român»²¹.

El curma vorba celor ce-l întrebau, repetînd cu mîhnire: «— Eu nu-s Iancu. Eu sînt umbra lui Iancu, Iancu e mort!».

Durerea lui Iancu se contopește cu durerea națiunii sale și pe amîndouă el le cîntă, acum din fluier, pădurilor munților săi, apelor Crișului și Arieșului și stelelor de pe cer, încredințat că îl aud și-l înțeleg.

Dar credem că prin negura de vreme și Iancu va fi auzit și înțeles și el închinarea ce i-o aducea tribunul împlinilor așteptărilor sale, Vasile Goldiș :

20. Idem, în «Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie», din Cluj, tom. XV, 1972, p. 260.

21. Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 284.

«Avram Iancu, fecior bălai cu ochi albaștri, dulcele «Crai al Munților», suflet fără prihană, mucenic al suferinței, erou nebiruit, jertfelnic prea bogat al dorului nostru de libertate și dreptate, ție ne închinăm! De două ori, Iancule, ai murit pentru învierea neamului tău... Dar bucură-te, suflet fără prihană... Ne aducem aminte, te înțelegem, te preamărim, te iubim și mai virtuos sufletele noastre se oțolesc scaldate în oceanul înviorător al iubirii tale de neam. Tu ai durat neamului tău cetate nebiruită de vreme, fiindcă i-ai zidit suflet, credință și ideal...

Tu, Iancule, și moșii tăi, ați trăit și ați murit pentru dreptate și libertate. Idealul acesta rămîne la temelia vieții noastre naționale. Pentru izbăvirea și desăvîrșirea acestui ideal vor trăi și vor muri generațiile, care le urmează. Ci tu, dormi liniștit, Iancule, acolo la pragul biseriței din Țebea, în umbra gorunului lui Horea. Geniul tău veghează deasupra națiunii române»²².

Pr. ION IONESCU

DOBROGEA ÎN TIMPUL LUI ALEXIOS I COMNENUL *

Urcarea pe tronul Bizanțului, în aprilie 1081, a lui Alexios I Comnenul (1081—1118) a însemnat o reînviere a vieții politice, sociale, economice, religioase a Imperiului și, implicit, scoaterea lui din ruina internă și externă la care ajunsese, în timpul guvernării reprezentanților aristocrației civile (1025—1081). În acel timp, Imperiul bizantin era redus aproape la perimetrul capitalei¹. Pecenegii² controlau teritoriul cuprins între Dunăre și Balcani, în timp ce Italia și Sicilia, pierdute de bizantini, au devenit centrul unei noi puteri internaționale, aceea a normanzilor lui Robert Guiscard, ducele Apuliei și al Calabriei. O nouă putere islamică, selgiucizii, au cucerit teritoriile asiatice ale Imperiului,

22. Avram Iancu: *un caracter*, în «Societatea de mîine», I (1924), nr. 19—20, p. 283—84.

* Lucrare principală de seminar întocmită în cadrul cursurilor de doctorat în teologie, specialitatea «Bizantinologia», sub îndrumarea D-lui Prof. dr. Emilian Popescu, care a dat și avizul pentru publicare.

1. Nicolae Șerban Tanașoca, *Pretafa la Ana Comnena, Alexiada*, traducere de Mariana Marinescu, tabel cronologic și note de N. Șerban Tanașoca, București, 1977, p. VI. Pentru domnia lui Alexios I vezi și: Ferdinand Chalandon, *Essai sur le regne d'Alexios I-er Comnène*, Paris, 1900, 2346; Idem, *The Earlier Comnène*, în «The Cambridge Medieval History», vol. IV, «The Eastern Roman Empire» (717—1453), Cambridge, 1923, p. 318—350; J. M. Hussey, *The later Macedonians. The Comneni and the Angeli, 1025—1204*, în «The Cambridge Medieval History», vol. IV, «The Byzantine Empire part. I Byzantium and its neighbours», Cambridge, 1975, p. 222 s.u.; Georges Ostrogorsky, *Histoire de l'Etat Byzantin*, Payot, Paris, 1967, p. 377—396; Louis Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, Edition Albin Michel, — 1969, p. 238—262.

2. Pecenegii erau neamuri turanice venind din Asia și au apărut în estul teritoriului de azi al țării noastre la sfîrșitul sec. al IX-lea, trecînd Dunărea în anul 934. Vezi Petre Diaconu, *Despre pecenegi la Dunărea de Jos, în secolul al X-lea*, în «Studii», V, 1965, p. 1126 și urm.; Idem, *Les Petchenègues au Bas-Danube*, București, 1970, p. 16 și 33—34.

iar Niceea ajunsese capitala puternicului sultanat de «Rum», creat pe fostele ținuturi bizantine³. Unitatea spirituală, Biserica, era ruptă prin marea schismă din 1054, iar Imperiul se confrunta cu mari certuri interne, cu lupte civile singeroase. Tezaurul era secătuit, iar prestigiul și autoritatea statului fuseseră știrbite de schimbările dese de împărați și de incompetența lor.

Acestea sînt, în linii mari, condițiile interne și externe în care se afla Bizanțul la venirea pe tron a lui Alexios I Comnenul. La moartea sa, Alexios I lăsa moștenire fiului său Ioan II Comnenul (1118—1143) cîrmuirea unei mari puteri, deoarece reușise să-i restituie Bizanțului hotare sigure și stabile. Deși Italia fusese pierdută, expansiunea normanzilor peste Adriatica a fost definitiv stăvilită. Dalmația și Rascia, precum și formațiunile latine din Orient îi recunoșteau suzeranitatea.

Și Dobrogea, inclusă în thema Paristrion, a cunoscut o relativă înflorire în perioada domniei lui Alexios I. Unii cercetători străini, precum V. G. Vasilievsky⁴, P. Golubovsky⁵, J. Kulakovsky⁶, P. Mutafciev⁷, N. V. Zlatarsky⁸, Ivan Iordanov⁹, s-au ocupat în treacăt de această problemă. Mai îndeaproape s-au ocupat, mai ales de formațiunile statale dobrogene din sec. al XI-lea, N. Iorga¹⁰, N. Bănescu¹¹, C.

3. Nicolae Șerban Tanașoca, *op. cit.*, p. VI.

4. V. G. Vasilievsky, *Vizantia i peceneghi*, în «Trudi V. G. Vasilievskago» I, St. Petersburg, 1908, p. 1—175.

5. P. Golubovsky, *Peceneghi, torki i 'polovji do nașestvia tatar*, Kiev, 1884, p. 206—208.

6. J. Kulakovsky, *Gde nahodilas Vicinskaia eparhia Konstantinopolskogo patriarhata?* în «Vizantiski Vremeni», IV, 1897, p. 315—330.

7. Mutafciev, *Les Bulgares et les Roumains dans l'histoire des pays danubiens*, Sofia, 1932, p. 231—259.

8. N. V. Zlatarski, *Kakov norod se razbita u Anna Komnena pod iztaza γένος τῆς Σχισμῆς*, în «Izvestia na Istoriceskogo Drujestvo v Sofia», XI—XII, 1931—1932, p. 71—82.

9. Ivan Iordanov, *Dobrudža (491—1092) selon les données de la Numismatique et de la Sphragistique*, în «Dobrudža, Etudes ethno-culturelles», Sofia, 1987, p. 182—209.

10. N. Iorga, *Cele dintii cristalizări de stat ale românilor*, în «Revista istorică», V, 1919, p. 103—113; trad. franceză. *Les premières cristalisations d'Etat des roumains*, în «Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine» (B.S.H.A.R.), V—VIII, 1920, p. 33—46; Idem, *Histoire des Roumains*, II, București, 1937, cap. I, «La Vlasca de Durostorum», p. 77—92.

11. N. Bănescu, *Cele mai vechi știri bizantine asupra românilor de la Dunărea de Jos*, în «Anuarul Institutului de istorie națională al Universității din Cluj», I, 1921—1922, p. 138—160; Idem, *Les premiers témoignages sur les Roumains du Bas-Danube*, în «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» (B.N.J.), III, 1922, p. 287—310; Idem, *La domination byzantine sur les régions du Bas-Danube*, în «B.S.H.A.R.», XIII, 1927, p. 10—22; Idem, *Ein ethnographisches Probleme am Unterlauf der Donau aus dem XI. Jahrhundert*, în «Byzantion», VI, 1931, p. 297—307; Idem, *Les Duchés Byzantins de Paristrion (Paradunavon) et de Bulgarie*, Bucarest, 1946, p. 90—97.

Brătescu¹², C. Necşulescu¹³, Ion Barnea¹⁴, Radu Ciobanu¹⁵, N. Ş. Tanaşoca¹⁶, Petre Diaconu¹⁷. Ultimul afirmă că «dacă am lua în considerare descoperirile arheologice, am avea tot dreptul să spunem că gurile Dunării, cum şi cea mai mare parte a Dobrogei au rămas în stăpînirea bizantină în tot timpul războiului dintre pecenegi şi trupele lui Alexios I»¹⁸.

Publicarea în ultimul timp a unor traduceri din cronicarii bizantini, precum Mihail Attaleiates¹⁹, Ioan Skylitzes²⁰, Ioan Zonaras²¹, dar mai ales Ana Comnena²², precum şi studiile elaborate pe baza acestor izvoare de Silvia Baraskl²³ aduc un plus de lumină în această problemă. O contribuţie importantă privind viaţa bisericească au adus-o Emilian Popescu²⁴ şi Petre Diaconu²⁵, valorificînd o serie de studii şi documente publicate de N. Oikonomides²⁶ şi Jean Darrouzès²⁷.

12. C. Brătescu, *Dobrogea în sec. XII: Bergeau, Paristrion*, în «Analele Dobrogei», I, 1920, p. 8 ş.u.

13. C. Necşulescu, *Ipoteza formaţiunilor politice române la Dunăre* în «Revista istorică română» (RIR), VII, 1937, p. 122—151.

14. Ion Barnea, *Stăpînirea bizantină asupra Dobrogei între anii 971—1185*, în «Din istoria Dobrogei», vol. III, *Bizantini, romani şi bulgari la Dunărea de Jos* (DID), p. 71—335; Idem, *Sigilii bizantine inedite din Dobrogea*, în «Pontica», XV, 1983, p. 267 şi urm.; Idem, *Sceaux byzantins du Nord de la Dobroudja*, în «Revue des études sud-est européennes» (R.E.S.E.E.), XXIII, 1985, 1, p. 29 ş.u.; Idem, *Sceaux byzantins de Dobroudja*, în «Studies in Byzantine Sigilography» edited by Nicolas Oikonomides. Dumbarton Oaks, 1987, p. 77—88.

15. Radu Ciobanu, *Puncte de vedere asupra iarmaţiunilor politice din Dobrogea în sec. XI*, în «Peuce», II, 1971, p. 249—255.

16. N. S. Tanaşoca, *Les Mixobarbares, et les formations politiques du XI-e siècle*, în «Revue roumaine d'histoire», XII, 1973, 1, p. 61—82.

17. Petre Diaconu, *Despre pecenegi...*; Idem, *Un sigiliu de plumb al lui Alexios I Comnenul descoperit la Păcuiul lui Soare*, în «Studii şi cercetări de numismatică» (S.C.N.), IV, 1968, p. 249—252; Idem, *Les Petchènègues...*; Idem, *Les Coumans au Bas-Danube aux XI-e et XII-e siècles*, Bucurest, 1978; Idem, *S-au emis monede în Dobrogea bizantină (secolele X—XII)?* în «Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie» (SCIVA), 32, 3, 1981, p. 407—412.

18. P. Diaconu — Dumitru Vilceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină*, Bucureşti, 1972, p. 20.

19. Mihail Attaleiates, *Istoria*, în «Fontes Historiae Daco-Romanae», vol. III, (F.H.D.R.), Bucureşti, 1975, p. 66—77.

20. Ioan Skylitzes, *Continuarea cronografiiei*, în «F.H.D.R.», III, p. 58—65.

21. Ioan Zonaras, *Cronica*, în «F.H.D.R.», III, p. 101—229.

22. Ana Comnena, *Alexiada*, în «F.H.D.R.», III, p. 80—119; *Alexiada* în traducerea Marinei Marinescu..., 2 vol. Bucureşti, 1977.

23. Silvia Baraskl, *Schriftliche Quellen betreffend die Dobroudcha seitigen Niederlassungen am Donauer im XI. bis XIV. Jahrhundert*, în «Dacoromania», 4, 1977—1978, p. 17—26. Idem, *Izvoate scrise privind aşezările dobrogenice de pe malul Dunării în secolele XI—XIV*, în «Revista de istorie», XXXIV, 2, 1981, p. 313 ş.u.

24. Emilian Popescu, *Ştiri noi despre istoria Dobrogei în secolul al XI-lea: Episcopia de Axiopolis*, în vol. «Monumente istorice şi izvoare creştine», editura Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos, Galaţi, 1987, p. 127—147.

25. Petre Diaconu, *Despre organizarea ecclesiastică a regiunii Dunării de Jos (ultima treime a secolului X—XII)*, în «Studii Teologice» (S.T.), XLII (1990), nr. 1 (ian.-feb.), p. 103—120.

26. N. Oikonomides, *Un decret synodal inédit du patriarche Jean VIII Xiphilin concernant l'élection et l'ordination des évêques*, în «Revue des Etudes Byzantines» (R.E.B.), Paris, XVIII, 1960, p. 55—78.

27. Jean Darrouzès, *Le traité des transferts*. Edition critique et commentaire, în «R.E.B.», 42, 1984, p. 147—214.

Pornind de la această scurtă trecere în revistă a istoricului cercetărilor, lucrarea de față își propune să analizeze problemele cu care se confrunta Dobrogea în perioada domniei lui Alexios I Comnenul, din perspectivă politică, economică și religioasă, ținând seama de izvoarele bizantine, de descoperirile arheologice și de progresele cercetărilor istorice.

Viata politică. În momentul venirii lui Alexios I Comnenul la conducerea Imperiului, în primăvara anului 1081, situația themei Paristrion era destul de tulbură. Lui Tatos²⁸ de la Silistra i s-au adăugat alte căpetenii rebele. Numărul pecenegilor poșosiți la sud de Dunăre era sporit de alte triburi de același neam care se revărsau continuu în Imperiu, sporind numărul rebelilor. Lor le urmează triburi cumane²⁹ care, la început, au pactizat cu șefii pecenegilor. Ana Comnena³⁰, celebra fiică a împăratului, descrie amănunțit războiul dintre bizantini și pecenegi, aliați cu alte neamuri de la Dunărea de Jos. Începutul l-au făcut pavlicienii, pe care Ana Comnena îi numește manihei³¹, aduși din Asia de către Ioan Tzimiskes și stabiliți în regiunea Filipopolei (Plovdiv) ca pavază împotriva barbarilor de la Dunăre. Travlos (Τραβλος), «bilbiitul», fost om de încredere al împăratului, s-a ridicat în 1014 împotriva acestuia, mobilul fiind o hotărâre împărătească, care nemulțumise pe manihei, din rindul cărora făceau parte și rudele lui. Travlos a încercat un tratat de alianță cu «scitii», adică cu pecenegii care locuiau în Paristrion, câștigând de partea sa pe șefii din Glavnitza și Dristra, ca și din regiunile învecinate. Chiar s-a căsătorit cu fiica unui conducător «scit» și încerca, în ciuda eforturilor împăratului de a-l câștiga, să creeze, prin invaziile pecenegilor, prejudicii imperiului.

Înfățișând situația de la Dunărea de Jos, așa cum era ea în 1086, Ana Comnena menționează un fapt care a dat naștere la discuții aprinse: «Un neam scitic (Ἕνος τῆ Σκιθικόν) prădat zi de zi de sauromați (cumani n.n.), părăsindu-și sălașele, a coborât la Dunăre. Cum aveau nevoie să se înțeleagă cu cei care locuiesc la Dunăre, căzind de acord asupra acestui lucruri, au intrat în tratative cu conducătorii lor, cu Tatos, numit și Chalis și cu Sesthlay și cu Satza, căci trebuie să amintesc

28. Căpetenie de la Dorostorum-Dristra, cf. Ioan Skylitzes, *op. cit.*, în «F.H.D.R.», III, p. 65.

29. Cumanii, viitorii aliați ai bizantinilor de la Lebonion, erau neamuri turcice și au locuit în regiunea Crimeii, «stepa cumanilor», de unde au venit pe teritoriul de azi al Moldovei în anii 1067—1071. Vezi și Petre Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube...*

30. Ana Comnena, născută la 2 decembrie 1083, era fiica lui Alexios I și a Irinei Ducas, fosta soție a lui Nichifor Bryenios. Țigilat de fratele său, Ioan Comnenul în singurătatea minăstirii Teotos Keramitomeu, a elaborat «Alexiada», operă istorică închinată tatălui ei, care are 15 cărți. Vom folosi în lucrarea de față următoarele ediții ale Alexiadei: a) Ana Comnena, *Alexiade (Règne de l'Empereur Alexios I Comnène 1087—1118)*, text établi et traduit par Bernard Leib, Paris, 1937—1945; b) *Alexiada*, traducere de Marina Marinescu... 2 voi., București, 1977, precum și câteva pasaje din *Alexiada* incluse în «F.H.D.R.», III, traduse de Prof. Al. Elian, p. 80—119.

31. Ana Comnena dă pavlicienilor și bogomililor numele arhaizant de manihei; despre pavlicieni, v. Paul Lemerle, *L'Histoire des Pavliciens d'Asie Mineure d'après les sources grecques*, în «Travaux et Mémoires», V, 1973, p. 41—144.

și numele celor mai de seamă dintre dînșii, deși trupul istoriei se murdărește cu aceștia — unul ținînd în stăpînire sa Dristra, ceilalți Vicina și celelalte. După ce s-au înțeles cu aceștia, trecînd Dunărea fără teamă, de acum încolo prădau ținutul învecinat, ocupînd chiar și unele orașele. Apoi, bucurîndu-se de oarecare tihnă, au arat pămîntul, semănînd mei și griu»³². Textul acesta a generat o bogată literatură de specialitate³³ privind mai ales caracterul formațiunilor politice și apartenența etnică a conducătorului lor, precum și a populației peste care stăpîneau. Apartenența lor la o anumită populație este imposibil de stabilit în mod ferm într-o vreme în care elementul românesc, cel slav, cel grecesc și cel turanic dădeau Paristrionului oriental aspectul unui mozaic etnic; pe care cronicarii bizantini nu omit a-l sublinia³⁴. Cronicarul contemporan Mihail Attaleiates cunoștea că populația de la Istru «era pe jumătate barbară» (μιζοβάρβαρον) «de toate limbile..., iar orașele multe și mari de pe malul acestui fluviu întrețin nu puțină oaste»³⁵. Cronicarii bizantini foloseau termenul arhaizant de «sciți» sau «scitic» cu o varietate de înțelesuri pentru a desemna această populație «amestecată ca neam», de a cărei apartenență etnică nu erau siguri, dar care locuia în timpul lor aceleași teritorii pe care trăiseră sciții de altădată³⁶. Totuși, uneori, ei fac o deosebire clară între «sciții de la Istru», identificați cu populația pe jumătate barbară (μιζοβάρβαρον) sau cu localnicii (οἱ ἑγχώριοι) din aceeași regiune și între pecenegi (οἱ Παρτινῶναι) care nu pot fi considerați «băștinași» doar pentru că poposiseră pe teritoriul Dobrogei cu cîteva decenii în urmă³⁷. De aceea, informația Anei Comnena interpretată izolat, neținîndu-se cont de integrarea ei în textul general al cronicii, necorelată cu informațiile cronicarilor bizantini din sec. XI—XII sau neraportată la cadrul general istoric duce la concluzii diferite. Prin «neamul scitic» (Γένος τι Σκυθικόν) unii cercetători: Vasilevsky³⁸, Golubovsky³⁹, Kulakovsky⁴⁰ au înțeles ruși, alții, ca N. Iorga⁴¹, N. Bănescu⁴², români, în fine, alții chiar pecenegi, uzi sau cumani⁴³. În ceea ce privește numărul conducătorilor cetăților de la Istru,

32. Ana Comnena, *op. cit.*, VI, 14, 1, ed. E. Leib, vol. II, Paris, 1967, p. 81—82.

33. O analiză atentă a acestei probleme o fac I. Barnea, în *DID*, p. 139—145 și Radu Ciobanu, *op. cit.*, p. 250—253.

34. Răzvan Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident, la începuturile culturii medievale românești* (sec. X—XIV), București, 1974, p. 53—54 și 71—73.

35. Mihail Attaleiates, *op. cit.*, p. 73. Prin termenul «mixobarbari», bizantinii adoptînd un cuvînt din greaca clasică, denumeau pe străinii bizantinizați (prin adoptarea limbii grecești și a religiei creștin-ortodoxe), sau pe acei bizantini care aveau în ascendența lor străini. Pentru detalii vezi N. Ș. Tanașoca, *Les Mixobarbares...*, p. 61—82.

36. *DID*, p. 145.

37. *Ibidem*, p. 146; Vezi M. Attaleiates, *op. cit.*, în «F.H.D.R.», p. 78, cu toate că același autor făcuse anterior afirmația că pe sciți «limba populară îi numește pecenegi», în «F.H.D.R.», p. 68.

38. *Supra*, nota 4.

39. *Supra*, nota 5.

40. *Supra*, nota 6.

41. *Supra*, nota 10.

42. *Supra*, nota 11.

43. Vezi *DID*, p. 145.

V. G. Vasilievsky ⁴⁴ și N. Iorga ⁴⁵ consideră că sînt patru : Tatus, Sethlav și Satzas, precum și Chalis, supranumele primului, din care ei mai fac o persoană. Istoricii români N. Iorga ⁴⁶ și N. Bănescu ⁴⁷ îi consideră pe acești conducători voievozi români. Mișcarea din orașele dunărene nu apare în viziunea lor ca o răscoală împotriva dominației bizantine, ci reprezintă o încercare de creare a primelor formațiuni politice românești independente. Concluziile lui N. Iorga și N. Bănescu au întîmpinat opoziție din partea istoricilor bulgari ca P. Mutafciev ⁴⁸, care consideră pe Satzas slav, iar pe ceilalți doi pecenegi — și V. N. Zlatarsky ⁴⁹, care vede în ei uzi sau cumani.

Un alt grup de cercetători admite originea pecenegă a celor trei conducători : P. Chalandon ⁵⁰, C. C. Giurescu ⁵¹, C. Necșulescu ⁵², I. Barnea ⁵³, B. Cîmpina ⁵⁴, Radu Ciobanu ⁵⁵, Petre Diaconu ⁵⁶, C. Cihodaru ⁵⁷, E. Stănescu ⁵⁸, origine pe care o împărtășesc fără rezerve. Izvoarele contemporane totuși nu sînt clare în legătură cu originea etnică a celor trei căpetenii. Tatos este menționat de către Skylitzes Continuatus ⁵⁹, cu 15 ani înaintea evenimentelor de care vorbește Ana Comnena, în aceeași calitate de șef al populației de la Dunăre, aliat cu vestarhul Nestor, ducele Paristrionului din 1072—1073. Tatus apare apoi menționat în transcriere greșită Tatrys (Τατρύς) la Attaleiates ⁶⁰, dar corectă la Zonaras ⁶¹, care-l numește direct «un conducător al pecenegilor» (τινὸς ἀρχηγῶς πετσινάκων) ; acesta din urmă însă se referă la el mult mai tîrziu după evenimente. Ținînd seama de indicațiile destul de confuze ale lui Skylitzes, Mihail Attaleiates, Ana Comnena, Zonaras și de compoziția etnică — foarte amestecată a populației de la Dunărea de Jos, nu ne putem pronunța cu exactitate asupra originii etnice a conducătorilor formațiunilor politice de la Dunărea de Jos, de la sfîrșitul sec. al XI-lea. Sigur este însă că s-a putut realiza o alianță pece-nego-paristriană ⁶².

44. Supra, nota 4.

45. Supra, nota 10.

46. Supra, nota 10.

47. Supra, nota 11.

48. Supra, nota 7.

49. Supra, nota 8.

50. P. Chalandon, *Essai sur le règne d'Alexis I-er...* p. 116 ș. u.

51. C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1935, p. 310—313.

52. Supra, nota 13.

53. *DD*, p. 143.

54. B. Cîmpina, *L'influence byzantine sur le Bas—Danube*, în «Revue d'Histoire», 1, 1962, p. 162.

55. Supra, nota 15.

56. Petre Diaconu, *Les Pečhènègues*, p. 100—110.

57. C. Cihodaru, *Observații critice asupra însemnării toparhului* în «Studii și cercetări de istorie», Iași, 1961.

58. E. Stănescu, *Les Mixobarbares de Bas—Danube au XI-e siècle*, în «Nouvelles Etudes d'Histoire», III, București, 1965, p. 48.

59. Supra, nota 28.

60. Mihail Attaleiates, *op. cit.*, în «F.H.D.R.», p. 275 : «Τατρύς αὐτῶ ἢ προσηγορία»

61. Ioan Zonaras, *op. cit.*, în «F.H.D.R.», p. 226—227.

62. N. Ș. Tanașoca, *Les Mixobarbares...*, p. 63.

După trecerea «neamului scitic» la sud de Dunăre, monahul Travlos, chemînd în ajutor pe «sciti», a început să prade împreună întreg teritoriul bizantin. În locul comandanților Pakourianos și Vranas (Βραυᾶς), desemnați de Alexios să se opună invadatorilor și căzuți în luptă, împăratul a desemnat alți doi conducători, în persoana lui Tatikios și Humbertopoulos, mărind și numărul efectivelor militare⁶³. Scitii au fost înfrinți și alungați în apropierea orașului Filipopolis. Războiul dintre bizantini și pecenegi a continuat în primăvara anului 1087 cînd Tzelgu, șef peceneg în fruntea unei coaliții armate formate din 80.000 de soldați : sauromați (cumani), sciți (pecenegi) și daci (unguri), a prădat Charriopolis și orașele învecinate. Armata bizantină condusă de Nicolae Mavrokatakalon a repurtat o victorie neconcludentă, Tzelgu și Solomon conducătorul dacilor (ungurilor) căzînd pe cîmpul de luptă⁶⁴. Aceasta a făcut ca însuși împăratul să întreprindă o expediție de pedepsire și exterminare a cumanilor. În acest scop s-a folosit și de flota bizantină de la Anchialos condusă de Gheorghe Euphorbenos care s-a îndreptat pe mare și pe Dunăre spre Silistra pentru a împiedica sosirea de ajutoare și eventuala retragere a pecenegilor⁶⁵. Încercarea pecenegilor de a încheia o pace cu bizantinii a eșuat, căci Alexios I, folosindu-se și de o eclipsă de soare, pe care a interpretat-o ca un semn, a arestat pe membrii ambasadei încredințîndu-i viitorului duce al Paristrionului, Leon Nikeretis, soli care au fost ulterior eliberați. Trupele bizantine conduse de împărat au ajuns pînă la Dristra, «oraș renumit printre cele situate la Dunăre»⁶⁶, pe care l-au asediat reușind chiar să pătrundă în cetate. Cele două fortărețe din exterior încă mai erau controlate de rudele lui Tatu, care reușesc să fugă, pentru a cere ajutor cumanilor.

Cu ocazia luptelor dintre bizantini și pecenegi, Ana Comnena menționează o localitate pe care ar fi dorit s-o cucerească bizantinii, localitate situată pe Dunăre, în apropierea Dristrei, dar pe care dintr-o confuzie o numește nu Preslavul Mic — Păciul lui Soare⁶⁷, ci Preslavul Mare. În momentul sosirii lui Tatu cu ajutor cuman s-a iscat o divergență între pecenegi și cumani privind împărțirea prăzii de război, ce s-a terminat cu un conflict militar. Pecenegii învinși s-au retras spre Ozolimna, unde au fost impresurați de cumani. Ana Comnena arată că «Ozolimna este un lac foarte mare ca diametru și ca perimetru și care, sub raportul mărimii, nu stă mai prejos de nici unul dintre lacurile de oriunde despre care vorbesc geografii. Și e situat dincolo de cele «o sută de movile» și riuri foarte mari și foarte frumoase se varsă într-însul ;

63. Ana Comnena, *op. cit.*, VI, 14, 2—7, ed. B. Leib, vol. II, p. 82—86 cf. *DID*, p. 147, n. 43.

64. *Ibidem*, VII, 1, 1, în «F.H.D.R.», p. 95. Solomon a fost rege ungar (1063—1074) și reprezenta curentul filogerma din regatul maghiar.

65. *Ibidem*, VII, II, 2, în «F.H.D.R.», p. 97.

66. *Ibidem*, III, 2, în «F.H.D.R.», p. 100—101 : «πόλις δὲ αὐτῆ τῶν περὶ τὸν Ἰατρον διαχειμένων περιφανής».

67. *Ibidem*, VII, III, 4—5, în «F.H.D.R.», p. 103. Identificarea Preslavului Mic cu Păciul lui Soare o propune Petre S. Năsturel, *Peut-on localiser le Petite Preslav à Păciul lui Soare? Commentaire à Anne Comnène, Alexiade*, VII, în «R.E.S.E.E.», III, 1965, 1—2, p. 17—36; dar la p. 56 îl localizează în Bulgaria pe ruinele fortăreței Tzar Kroum.

iar spre miază-zi poartă corăbii multe și mari, de transport, încît se crede de aici limpede cît este de mare adîncimea lui. A fost numit Ozolimna nu pentru că răspîndește un miros rău și pătrunzător, ci pentru că, venind cîndva la lac o oaste hunică (pe acești huni⁶⁸ limba populară îi numește uzi) și punîndu-și tabăra pe malul lacului, au numit acest lac Ozolimne... Numai în timpul împăratului Alexis, strîngîndu-se acolo din toate părțile au dat lacului numele său»⁶⁸.

Ozolimna (Ὀζολίμνη; Οὐζολίμνη) a fost identificată de către istorici în mod diferit, fiind plasată de la gurile Dunării pînă la Pliska. Unii au identificat-o cu marile lacuri din sudul Basarabiei⁶⁹, alții cu lacul Razelm⁷⁰, în Balta Ialomiței⁷¹, cu Delta Dunării⁷² sau cu unul din lacurile dunărene dinspre Silistra, în apropiere de Silistra sau în nord-estul Bulgariei⁷³. Ultima ipoteză a lui I. Barnea se apropie și de cea a lui Petre Diaconu, care plasează Ozolimna în nord-estul Bulgariei lîngă Pliska⁷⁴.

Tot cu ocazia luptelor dintre bizantini și pecenegi din anul 1091 sînt menționați o serie de păstori de pe Valea Vardarului și a Strumei «numiți în limba populară Vlahi»⁷⁵, recrutați de cezarul Nichifor Melissenos. Nu este exclus ca acești «vlahi», veche populație românească, să fi fost recrutați și din părțile Dobrogei.

În scurt timp însă pecenegii au fost eliminați de pe harta istoriei de către o coaliție bizantino-cumană la 29 aprilie 1091, în urma luptei de la Lebunion cînd, după afirmația Anei Comnena «un neam întreg, nu foarte numeros, ci de-a dreptul de nenumărat, cu femei și copii, a fost complet nimicit în acea zi»⁷⁶.

Momentul acesta de la Lebunion reprezintă sfîrșitul parțialei autonomii paristriene (din punct de vedere al controlului teritoriului dobrogean) și integrarea totală în stăpînire bizantină.

Demnitari vlahi și bizantini în Dobrogea. Sfîrșitul parțialei autonomii paristriene și restaurarea administrației Imperiului la Dunărea de Jos, alungarea pecenegilor din peisajul politic al Dobrogei deschideau un nou capitol în evoluția acestei părți de lume. Mărturii diverse

68. Ana Comnena, *op. cit.*, VII, V, R., în «F.H.D.R.», p. 105—107.

69. W. Tomaschek, *Zur Kunde der Hämus-Halbinsel II, Die Handelswege im 12 Jahrhundert nach den Erkundigungen des Arabes Idrise* în «Sitzungsberichte der Wiener Akad. phil. hist. Klasse», t. CXIII, 1886, p. 308, cf. *DID*, p. 150.

70. N. Iorga, *Cele dintîi cristalizări...*, p. 169; D. M. Pippidi, *Note de lectură. Halmyris și Ozolimne*, în «Studii clasice», XIII, 1971, p. 182—184 dovedește că vechiul Halmyris este actualul Razelm.

71. N. Grămadă, *Ozolimne, așezarea Ozolimnei, originea numelui*, în «Codrul Cosminului», II—III, 1925—1926, p. 85—97.

72. I. Ferentz, *Cumanii și episcopia lor*, Blaj, 1931, p. 4.

73. *DID*, p. 151.

74. Petre Diaconu, *Où localiser Ozolémne*, în «Studia Balcanica», Sofia, 1970, p. 93—94; *Idem, Les Petchénégues*, p. 121—129 și 66—69.

75. Ana Comnena, *op. cit.*, VIII, 3, 4, ed. B. Leib, vol. II, p. 135; Vezi și «F.H.D.R.», p. 108—109: «βλάχους τούτους ἢ παρὴ κελεῖν οἶδε διάλεκτος»; M. Gyóni, *Le nom de βλάχοι dans l'Alexiade de Anne Comnène*, în «Byzantinische Zeitschrift», 44, 1951, p. 241—252. Vezi despre vlahi în serviciul Bizanțului la N. Oikonomides, *Des Valaques au service de Byzance? A propos de l'utilisation du mot κομέντο aux X-e et XI-e siècles*, în «R.E.S.E.E.», XXV, 1987, p. 187—190.

76. Ana Comnena, *op. cit.*, VIII, 5, 8, trad. de Mariana Marinescu, vol. II, p. 20.

concordă în a atesta, la sfîrșitul secolului al XI-lea și începutul celui următor, continuarea stăpînirii bizantine în Dobrogea, întreruptă pentru un timp doar pe o parte a teritoriului, după numirea vestarhului Nestor pînă la lupta de la Lebunion. Așa cum o dovedesc sigiliile descoperite, aici activau numeroși și importanți dregători ai Imperiului, fără însă ca izvoarele timpului să menționeze un eveniment mai notabil ⁷⁷.

În interiorul cetății bizantine din insula Păcuiul lui Soare a fost descoperit, în vara anului 1966, un sigiliu de plumb aparținînd împăratului Alexios I Comnenul. Pe avers poartă efigia împăratului, în picioare, îmbrăcat într-o mantie lungă, pe cap purtînd o coroană. Legenda ar fi fost: «(Αλεξίω) Δεσποτῶ τοῦ κομνηνοῦ». Pe revers se află efigia lui Hristos cu barbă, șezînd pe un tron cu spetează. În jurul capului se poate distinge un nimb cu cruce, poartă tunică și mantie, iar în mîna stîngă ține Evanghelia. Numele lui Alexios nu se mai păstrează, fiind șters încă din vechime, iar atribuirea sigiliului acestui împărat este sugerată de asemănarea reprezentărilor cu cele de pe monedele skifate. La Păcuiul lui Soare nu s-au mai găsit și alte vestigii după Alexios I, ceea ce l-a determinat pe Petre Diaconu ⁷⁸ să dateze sigiliul pentru prima parte a domniei împăratului.

Imediat după distrugerea pecenegilor la Lebunion, Ana Comnena menționează un duce de Paradunavon în persoana lui Leon Nikerites (δοῦξ τοῦ Παραδουνάβου), căruia în anul 1087 Alexios I îi încredinșază 150 de soli ai pecenegilor pentru a-i conduce la Constantinopol ⁷⁹. Eunuc, crescut din copilărie printre soldați, Leon Nikerites a ajuns un comandant de oști foarte încercat și mult prețuit de Alexios I Comnenul. El se întîlnește ca duce de Paradunavon — Paristrion, după luna mai 1091, cînd Ana Comnena face mențiunea că Alexios I Comnenul îi trimite sub supraveghere pe Gheorghe, fiul lui Dekanos ⁸⁰. Ducele Paristrionului a jucat un rol important în timpul domniei lui Alexios I Comnenul, urcînd repede pe cele mai înalte trepte ale ierarhiei nobiliare bizantine. Calitatea de duce al Paristrionului o atestă și o serie de sigilii cu legende metrice ⁸¹. Vitalien Laurent ⁸² a analizat cursul evoluției titlaturii lui Leon Nikerites, așa zisul «cursus honorum». Primele sigilii aparținînd lui Leon Nikerites îl desemnau ca titlatura de «βεστάρχης», titlatură care este schimbată după numirea sa ca duce de Paradunavon. Sigiliul descoperit în 1985 la Noviodunum: «Κόριε βοήθει τῷ σῶ δούλῳ Λεόντι Προέδρῳ τῷ Νικερίτῃ» ⁸³, îl prezintă ca «προέδρος», titlatură neconsemnată în nici o altă sursă. Leon Nikerites se pare că a urmat ca «μεγαλεπιφανέστατος» protonobilissimus, mare

77. Răzvan Theodorescu, *op. cit.*, p. 54.

78. Petre Diaconu, *Un sigiliu de plumb al lui Alexios I. Comnenul...*, p. 249.

79. Ana Comnena, *op. cit.*, VII, trad. de Mariana Marinescu, vol. I, p. 267.

80. *Ibidem*, vol. II, VIII, 9, 7, p. 33.

81. J. Ebersolt, *Sceaux byzantins du Musée de Constantinople, extrait de la «Revue numismatique»*, 1914, nr. 377 (364), p. 33: «Σφραγίς Λεόντος δούκους τοῦ Νικερίτου»

82. V. Laurent, *Les sceaux byzantins du Medallier Vatican presentés, décrits et commentés*, Citta del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1962, p. 111—112.

83. *Ibidem*, p. 82.

duce și anagrapheus al insulei Cipru, iar din noiembrie 1103 «ἐκλαμπρότατος», protonobilissimus, al împăratului Alexios I⁸⁴. Ana Comnena îl mai menționează în luptele împotriva normanzilor din anii 1107—1108⁸⁵ și, pentru ultima dată, în războiul împotriva selgiucizilor⁸⁶. De numele acestui duce se leagă și un sigiliu al Irinei Nikeritisa⁸⁷. Nu se știe însă, cât a stat la conducerea themei Paristrion Leon Nikerites. În primăvara anului 1095⁸⁸ la Dunărea de Jos apare un nou pericol și anume cel cuman; foștii aliați ai bizantinilor la Lebunion, cumanii vor fi ocupat mai întâi Paristrionul nord-dunărean, un teritoriu care ar fi putut fi anexat Imperiului după luptele cu pecenegii dintre anii 1087—1091, apoi, conduși de un pretins fiu al lui Roman IV Diogene (1068—1071), exilat de Alexios I în Caucaz și recunoscut de cumani drept împărat bilegitim al Bizanțului, pătrund în Imperiu, jefuind totul în calea lor pînă la Adrianopol. Știrea despre trecerea cumanilor peste Dunăre i-a fost transmisă împăratului de către Pudilă, un fruntaș al vlahilor (Πουδίλου τινὸς ἐκκρίτου τῶν βλάχων)⁸⁹, probabil unul dintre conducătorii de la Dunărea de Jos. Aceasta este o dovadă în plus că vlahii, autohtonii acestor regiuni, erau în serviciul Bizanțului. Ion Barnea⁹⁰ face o legătură între numele lui Pudilă și dealul Bădilă de lângă Isaccea, lăsînd să se înțeleagă că în această zonă ar fi trecut conducătorul vlahilor și tot pe aici ar fi înaintat cumanii. Emilian Popescu consideră⁹¹ că «opiniile unora că Pudilă n-ar fi fost vlah din regiunile Dunării de Jos, ci din Pen. Balcanică și că ar fi îndeplinit rolul de iscoadă în folosul Imperiului bizantin»⁹² nu sînt bazate pe nimic, de aceea le socotește total neverosimile. Pudilă era un șef al vlahilor (ἐκκρίτος τῶν βλάχων) și-și exercita funcția într-una din cetățile de la Dunăre, așa cum și alți conducători bizantini, pecenegi ori de alte nații și-o exercitau în localități din această regiune: Tatos la Dristra, Sesthlav la Vicina, Satzas probabil la Isaccea. Vlahii, veche populație românească despre care amintește Ana Comnena, locuiau în Dobrogea și în nord-estul Bulgariei. Numai aceștia ar fi putut călăuzi pe cumani prin strîmtorile Balcanilor sau vesti pe împărat despre trecerea lor peste Dunăre, dat fiind că numai pe la vadurile de pe cursul inferior al acestui fluviu puteau trece cumanii în Imperiu⁹³.

Ultimul conducător bizantin al themei Paristrion a fost Demetrius Katakalon. Prezența acestui înalt demnitar ca duce de Paristrion este

84. *Did.*, p. 154.

85. Ana Comnena, *op. cit.*, XIII, 5, 1, ed. B. Leib, vol. III, Paris, 1935, p. 106, n. 18.

86. *Ibidem*, XV, 2, 5, ed. B. Leib, vol. III, n. 193.

87. Ion Barnea, *Sigilii bizantine inedite...*, p. 270: «Κόριε θούραι, Είρινη τῆ Νικερητήση» — «Doamne, ajută Irinei Nikeritisa».

88. Cf. Emilian Popescu, *op. cit.*, p. 136 și nota 50, p. 145.

89. Ana Comnena, *op. cit.*, X, II, 6, în «F.H.D.R.», p. 114—115. «În timpul nopții sosind un oarecare Pudilă fruntaș al vlahilor și aducînd vestea trecerii cumanilor peste Dunăre...»

90. *Did.*, p. 155 și n. 270.

91. Emilian Popescu, *op. cit.*, p. 145, n. 48.

92. Este vorba de C. Daicoviciu, *Romanitatea scitică de la Dunărea de Jos*, în «Acta Musei Napocensis», 8, 1971, p. 192.

93. C. Cihodaru, *Românii dintre Dunăre și Marea Neagră în secolele X—XIII*, în «Analele științifice ale Universității Iași», fasc. XXIII, 1977, sect. III, istorie, p. 70.

susținută de două sigilii de plumb, identice, descoperite la Silistra și Constantinopol. Sigiliul acesta în dublu exemplar are pe avers bustul Sfântului Dimitrie, îmbrăcat militar. Pe revers poartă legenda: «Dimitrios Katakalon, antypatos (proconsul, *n.n.*), patrikios și katepan al Paradunavonului» (Κόρις βοήθει Δημητριῶ ἀνθυπάτω πατρικίῳ καὶ κατεπάνω τοῦ παραδουνάβου τὸν κατακάλον). Omis de izvoarele literare Demetrius Katakalon este cunoscut numai datorită sigiliului în dublu exemplar, datat după caracterele epigrafice și după titlurile pe care le poartă în ultima decadă a secolului al XI-lea⁹⁴.

Un înalt demnitar bizantin, probabil comandant militar, va fi existat și la Noviodunum, ipoteză probată de descoperirea aici a unui sigiliu aparținând lui Adrian Comnenul, fratele mai mic al lui Alexios I Comnenul. Prezența la Noviodunum a sigiliului lui Adrian Comnenul se explică prin vreun ordin sau scrisoare pe care a adresat-o unui comandant bizantin, foarte probabil, în timpul războiului contra pecenegilor din anii 1087—1091 sau mai târziu, în timpul invaziei cumane, dar în nici un caz după 1105, anul morții posesorului⁹⁵. Acest sigiliu amintește de un alt sigiliu al lui Grigorie Maurokatakalon, comandant bizantin capturat de pecenegi și răscumpărat din îndeemnului lui Alexios I Comnenul⁹⁶. Sigiliile acestea confirmă importanța rolului avut de vadul și orașul de la Noviodunum în timpul domniei lui Alexios I Comnenul.

Viața economică. În urma reintegrării totale a Dobrogei în stăpînirea bizantină, viața economică a cunoscut o amploare deosebită: o serie întregă de așezări situate de-a lungul Dunării au trecut de faza rurală, ajungînd în situația de târguri, iar unele chiar adevărate orașe, mai ales cele situate la vaduri: Noviodunum, Carsium, Dristra, Vicina⁹⁷. Dristra era, potrivit Anei Comnena, «un oraș renumit printre cele situate la Dunăre»⁹⁸, reședința lui Tatu și apoi a ducelui Paris-trionului; Vicina⁹⁹ era reședința lui Sesthlav; Noviodunum, oraș important, poate fosta reședință a lui Satzas; iar Axiopolis trebuie să fi

94. N. Bănescu, *Sceau inédit de Katakalon, katepano de Paradunavon* în «Echos d'Orient», XXXV, 1936, p. 405—408; Idem, *Sceau de Démétrius Katakalon katépano de Paradunavon* în «Echos d'Orient», XXXIX, 1940, p. 157—160; Idem, *Les Duchés byzantins...*, p. 95—96; *DID*, p. 154.

95. Ion Barnea, *Sceaux byzantines du Nord de la Dobroudja...*, p. 29—31.

96. Ana Comnena, *op. cit.*, VII, II, 1; VII, III, 3, ed. B. Leib, vol. III, p. 89, 95—96; Vezi și I. Barnea, *Sigilii bizantine de la Noviodunum*, în «S.C.N.», IV, 1968, p. 243, n. 5.

97. *DID*, p. 325.

98. *Supra*, nota 66.

99. Problema localizării Vicinei constituie obiectul unei pasionante dezbateri. Aproape nu e zonă arheologică mai importantă pe ultima porțiune a Dunării care să nu fi fost aleasă drept loc unde ar fi existat acest misterios oraș: Măcin, Troesmis, Iglîța, Isaccea, Niculițel, Mahmudia, Păcuiul lui Soare, Ismail (Cetatea Albă), Cernavodă. Majoritatea specialiștilor înclină mai mult spre ipoteza lui P. S. Năsturel, *Așezarea Vicinei și ținutul de Apus al Mării Negre în lumina unui portulan grec*, în «S.C.I.V.», 1—5, 1957, p. 295—305, care susține localizarea Vicinei la Isaccea.

fost un oraș important, deoarece a existat aici, precum vom vedea, o episcopie.

Contribuția cea mai importantă la formarea culturii materiale și, implicit, a ceramicii feudale timpurii de la Dunărea de Jos, este cea adusă de populația locală (οἱ ἐγγόριοι). Dar în afară de ceramica locală de tip Dridu, s-a descoperit un număr însemnat de vase și fragmente ceramice de import, în cea mai mare parte de proveniență bizantină, majoritatea în așezările feudale de la Dinogeția—Garvăn, Capidava, Păcuiul lui Soare, Nufăru, Noviodunum, Carsium, Axiopolis¹⁰⁰. În așezările feudale timpurii amintite și în alte centre situate de-a lungul Dunării dobrogene, dar încă necercetate îndeajuns, viața și legăturile cu Bizanțul au căpătat un avânt deosebit, mai ales după distrugerea pecenegilor la Lebunion sau, cel mai târziu, în ultimii ani ai secolului al XI-lea. De proveniență autohtonă sau, poate, bizantină par a fi țesăturile de mătase brodate în fir de aur cu ornamente zoomorfe, datînd de la sfîrșitul secolului al XI-lea și începutul secolului al XII-lea și descoperite la Dinogeția¹⁰¹. De proveniență sigură bizantină este însă un medalion din email, descoperit în 1983 la Noviodunum¹⁰². Deși este datat pentru perioada 1081—1180, epocă în care tehnica bizantină a emailurilor atinsese cele mai înalte rafinamente, este posibil, totuși, să aparțină perioadei lui Alexios I Comnenul.

Viața economică intensă desfășurată în Dobrogea în această perioadă este probată și de circulația monetară, cu însemnate cantități de piese de aur, argint, bronz și de billon (aliaj de plumb cu argint). Monedele de bronz din prima parte a domniei lui Alexios I sînt neskifate și mai puține la număr¹⁰³. Circulația monetară se intensifică după victoria de la Lebunion, intensificare probată de descoperirile monetare de la Dinogeția, Isaccea, Limanu, Noviodunum¹⁰⁴. Monedele skifate din timpul lui Alexios I Comnenul, în măsura în care au fost emise și în prima parte a domniei lui, au circulat cu mare intensitate abia după anul 1000. De la începutul domniei lui Alexios I și pînă la reforma monetară din 1092—1093 numerarul bizantin care circula la Dunărea de Jos era reprezentat exclusiv de «folles anonimi» de bronz care s-au răspîndit numai în Dobrogea, nu și la nord de Dunăre¹⁰⁵. Reforma lui

100. Em. Condurachi, Ion Barnea, Petre Diaconu, *Nouvelles recherches sur le limes byzantin du Bas Danube aux X-e—XI-e siècles*, în «Proceedings of the XIII the International Congress of Byzantine Studies», Oxford, 5—10, septembrie 1966, edited by J. M. Hussey, D. Obolensky, S. Runciman, London, 1967, p. 193.

101. Petre Diaconu, *A propos de la culture materielle byzantine du Bas-Danube aux X-e—XII-e siècles*, în «Actes du XV-e Congrès international d'études byzantines», Athènes, Septembre 1976, vol. IV, *Histoire*, Athènes, 1980, p. 100; Ion Barnea, *Arta creștină în România*, vol. 2, 1981, p. 27—28.

102. Florin Topoleanu, *Un médaillon byzantin en émail cloisonné découvert à Noviodunum*, în «R.E.S.E.E.», XXVI, 1981, nr. 4, p. 311.

103. Petre Diaconu, *Un sigiliu de plumb...*, p. 250.

104. Ileana Băncilă, *Note asupra unor tezaure de monede bizantine*, în «S.C.N.», I, 1957, p. 426; *DID*, p. 334.

105. Octavian Iliescu, *Monede bizantine din secolele XII—XIII găsite la Dunărea de Jos*, în «Ilfov. File de istorie», 1978, p. 144.

Alexios I a creat o nouă monedă de aur, denumită hyperpiron¹⁰⁶, și care se deosebea de emisiunile anterioare ale nomisimei de aur¹⁰⁷. Un astfel de hyperpiron s-a descoperit în 1928 la Kalipetrovo, lângă Silistra¹⁰⁸. Moneda bizantină a circulat în special de-a lungul cursului inferior al râului la : Păcuiul lui Soare, Noviodunum etc.¹⁰⁹. Ceea ce probează o viață economică intensă în Dobrogea este și faptul că, în această perioadă, s-au emis aici monede. Administrația bizantină din Dristra, nemaiavind posibilitatea aprovizionării pentru o perioadă de timp cu monede de la Bizanț și pentru a putea plăti soldele stratiotilor, a recurs la scoaterea unor emisiuni monetare¹¹⁰.

Pecenegii veniți și stabiliți în Dobrogea au continuat să practice creșterea vitelor, dar, în același timp, influențați de băștinași, populație tradițională de agricultori, să cultive și griul și meiul, ocupație atestată de Ana Comnena și descoperirile arheologice.

Viața bisericească. În timpul domniei lui Alexios I Comnenul la Dristra exista o mitropolie. Ea era continuatoarea mitropoliei înființate de Ioan Tzimiskes și dependentă atunci de Patriarhia din Constantinopol unde se afla pe locul 71 în lista episcopiiilor sufragane¹¹¹. Împăratul Vasile II Macedoneanul o transformă într-o simplă episcopie sufragană Arhiepiscopiei de Ohrida, ca și Episcopia Vidinului — devenită și ea sufragană Ohridei — și avind 40 de clerici și 40 de paroikoi (țărani dependenți de clerici) «ἔχειν τὸν Δίστρας ἐπίσκοπον εἰς τὰ κάστρα τῆς ἐνορίας αὐτοῦ καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα τὰ περὶ αὐτὴν κληρικούς 40 καὶ παροίκους 40»¹¹². În ce moment al secolului al XI-lea Episcopia Dristrei a devenit din nou mitropolie este greu de precizat. Petre Diaconu¹¹³ crede că acest eveniment a avut loc în deceniul al cincilea al sec. al XI-lea. O listă alcătuită în timpul unui sinod de la Constantinopol, ținut după ruptura dintre Biserica Răsăritului și cea a Apusului din iulie 1054, menționează pe locul 26 un mitropolit de Dristra fără a-i da și numele¹¹⁴. Mai tirziu, în actele sinodale din 14 martie 1072 se amintește mitropolitul Leontios al Dristrei¹¹⁵ (Λεοντίου Δρίστρας) pe locul 26. Existența ca mitropolie trebuie pusă în legătură și cu faptul

106. σπέρπιρον «trecut prin foc», adică aur affinat prin topiri succesive, cu titlu de 20,5—21 carate, adică 850—880/1000 aur fin. Vezi Octavian Iliescu, *L'hyperpère byzantin au Bas Danube du XI-e au XV-e siècle*, în «R.E.S.E.E.», 7, 1969, p. 116.

107. νόμισμα — monedă în genere. Desemnînd o monedă de aur, ea a înlocuit vechiul termen, de origine latină, solidus (moneda creată de Constantin cel Mare, în 309).

108. Octavian Iliescu, *Monede bizantine*, p. 145; Idem, *Premiers apparitions au Bas-Danube de la monnaie réformée d'Alexios Comnène*, în «Etudes byzantines et post-byzantines», I, 1979, p. 13.

109. Plese skifate de billon-Trachy.

110. Petre Diaconu, *S-au emis monede...?*, p. 410—411.

111. H. Gelzer, *Ungedruckte und wenig bekannte Bistümer Verzeichnisse der Orientalischen Kirche*, II, în «Byzantinische Zeitschrift», 1893, p. 55.

112. *Ibidem*, p. 33; Vezi și Adrian Gabor, *Organizarea administrativă și religioasă a Imperiului bizantin dată de Vasile II Macedoneanul și importanța ei pentru istoria poporului român*, în «S.T.», XLI (1989), nr. 5—6 (sept.-dec.), p. 114.

113. Petre Diaconu, *Despre organizarea ecleziastică...*

114. Paul Georgiev: *L'Organisation religieuse dans les terres bulgares du nord-est après l'an 971* în «Dobroudža», p. 157.

115. N. A. Oikonomides, *op. cit.*, p. 56—57.

că în această vreme, la Dunărea de Jos răsăriteană și în centrul cel mai important al acestei regiuni, Dristra, se manifestau din plin tendințele de autonomie politică ale orașelor și ale formațiunilor locale¹¹⁶. În perioada domniei lui Alexios I Comnenul mitropolia Dristrei este menționată de «Notitiae episcopatum» atribuită lui Nil Doxopatris¹¹⁷ în capitolul «Eparhia și mitropoliile supuse Constantinopolului sub numele de Rodostolon sau Dristra, cu cinci episcopii sufragane, dar pe care o plasează însă greșit în Hemimont» (τὸ Ῥοδοστολὸν ἦτοι ἡ Δίστρα, ἡ τῆς Αἰμιμοντίας ἔχουσα ἐπίσκοπός ἐ) ¹¹⁸. Până în prezent nu s-a descoperit nici un sigiliu al vreunui conducător al ei ori al unui episcop sufragan din regiunile paristriene. Unul dintre conducătorii mitropoliei, Christophor, urmașul probabil al mitropolitului Leontios, a luat parte la lucrările sinodului din Constantinopol în ziua de 21 martie 1082¹¹⁹. Întemeindu-ne pe izvoarele literare sîntem încredințați să credem că eparhia Dristrei nu și-a încetat de drept niciodată existența, nici în secolul al XI-lea și nici în cel următor, ea existînd «de jure» și în cazul vacanțelor episcopale. Foarte important de subliniat este faptul că în cadrul ei au existat episcopii sufragane. Mult timp existența unor asemenea episcopii a fost postulată de către cercetători, în special pe temeiul descoperirilor arheologice, fie la Dinogetia, fie la Noviodunum sau în alte părți¹²⁰.

De curînd a fost pus în lumină un izvor clar care atestă existența unei episcopii la Axiopolis¹²¹, cetate veche de tradiție getică și greco-romană. Știrea se găsește într-un «tratată de transferuri» publicat de Jean Darrouzès, de fapt un registru ținut în cadrul Patriarhiei din Constantinopol, în care se consemnau transferurile ierarhilor de la scaunele lor episcopale sau ale celor mutați sau detronați de la bisericele pe care le avuseseră la alte mitropolii sau episcopii. La nr. 53 este înregistrată episcopia de Axiopolis, despre care se spune: «Fiind fără slujbă (σχαλάχων) (deținătorul scaunului) de Axiopolis i s-a dat mai întii (scaunul cetății) Abydos și apoi cel de Apros»¹²². Jean Darrouzès a dovedit că acest fapt s-a întîmplat în vremea patriarhului Nicolae Gramaticul, care a păstorit între anii 1084—1111, pe o bună perioadă de timp a domniei lui Alexios I Comnenul¹²³. În schimb, prof. Emilian Popescu fixează mai bine evenimentul pentru primăvara anu-

116. Răzvan Theodorescu, *op. cit.*, p. 71.

117. Pentru această mențiune a mitropoliei vezi Jean Darrouzès, *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*, texte critique, introduction et notes, Paris, 1981, la «Notitia XI», nr. 71, p. 123.

118. Jean Darrouzès, *op. cit.*

119. N. A. Oikonomides, *op. cit.*, p. 60—61.

120. Ion Barnea, *Sigiliul unui ierarh al Rosiei în așezarea de la Garvăn*, în «S.C.I.V.», VII, 1—2, 1956, p. 194—195; Idem, *Monumente creștine și viața bisericească în secolele VII—XIV*, în «Monumente istorice și izvoare creștine...», p. 114.

121. Emilian Popescu, *op. cit.*, p. 127—147.

122. Jean Darrouzès, *Le traité des transferts...*, p. 182. Titlul tratatului este «Despre mutări» (transferări) efectuate de arhierii hirotoniți de la episcopii la patriarhii și despre cei mutați și deposezați de scaunele lor pe care le-au avut la alte mitropolii și episcopii.

123. *Ibidem*, p. 190—206; 210.

lui 1095¹²⁴, în timpul invaziei cumane, cînd cetatea a fost fie distrusă, fie amenințată, iar ierarhul locului a fugit la Constantinopol unde, după un timp, a fost numit mitropolit de Abydos și apoi i s-a mai dat și scaunul arhiepiscopal de Apros în Europa. Mutarea ierarhului de Axio-polis (fără să-i știm rangul) pe scaunul metropolitan de Abydos pare să indice o avansare în grad, căci, după cît se pare, cetatea dobrogeană de pe malul Dunării avea rangul de episcopie. În cazul acesta, ea depindea de mitropolia de Durostorum, fapt probat de «Notitia episcopatum» atribuită lui Nil Doxopatrīs, dar și de faptul că acolo era centrul puterii bizantine din thema Paristrion, sediul conducătorului ei.

Emilian Popescu emite și ipoteza funcționării ei ca mitropolie, în acest caz ierarhul de aici va fi fost mutat, ca și alții, pe același post¹²⁵, ipoteză susținută atît de importanța așezării, una din cele mai mari din Dobrogea, cît și de trecutul ei religios. Episcopi sufragani ai Mitropoliei Dristrei ar mai fi putut exista la Dinogetia, Capidava, Troesmis sau în alte părți. În sprijinul acestei ipoteze vin o serie de descoperiri arheologice constînd într-un număr însemnat de cruci engolpion, simple și chiar duble (relicvar). Cele de mici dimensiuni puteau fi purtate de oricine. Dar crucile mai mari duble — relicvar — erau purtate de clerici, monahi și chiar de anumite personalități laice, care dețineau un rol important în viața politico-administrativă a țării. Numărul mare al acestor cruci reprezintă un indiciu că nu toate vor fi fost episcopale. Dar crucea-engolpion de aur descoperită la Dinogetia—Garvăn, precum și sigiliul lui «Mihail, arhipăstorul Rosiei», descoperit în aceeași așezare «constituie, cum aprecia Ion Barnea, documente deosebit de importante pentru dovedirea existenței unui ierarh în acest loc, în secolele XI—XII»¹²⁶.

Mitropolia Dristrei, prin sufraganii ei, și-a putut extinde autoritatea și în unele regiuni din stînga Dunării, cuprinzînd zona de astăzi a Munteniei și Moldovei, fapt sugerat oarecum de scrisoarea lui Ioannes Tzetzes către mitropolitul Leon Charsionitul¹²⁷. De bună seamă jurisdicția bisericească se exercita și peste populația barbară sau «mixo-barbară» creștinată, după cum a fost cazul călugărului Eftimie care a creștinat o serie de pecenegi de peste Dunăre, în deceniul al cincilea al secolului al XI-lea¹²⁸.

Existența în Dobrogea a unor monumente de arhitectură bisericească la Basarabi—Murfatlar¹²⁹ sprijină presupunerea că aici ar fi existat încheigate așezări monastice într-un mediu foarte amestecat din

124. Emilian Popescu, *op. cit.*, p. 137.

125. *Ibidem*.

126. Ion Barnea, *Monumente creștine...*, p. 114; Vezi și Idem, *Arta creștină...*, p. 26 și pl. 54 p. 136; pl. 101, p. 230—231.

127. J. Ghepard, *Tzetzes letters to Leo at Dristra* în «Byzantinische Forschungen», VI, Amsterdam, 1979, p. 191—239, cf. P. Diaconu, *Despre organizarea ecleziastică*.

128. Georgios Cedrenus, *Historiarum compendium Ioannis Skylitzes ope (conlectum) am Immanuele Bekkero suppletum et emendatum Excerpta ex Breviario Historica Ioannis Skylitzes*, II, Bonnæ, Ed. Weber, 1839, p. 584.

129. Vezi despre complexul rupestru de la Basarabi—Murfatlar la Ion Barnea, *Monumente creștine...*, p. 92 ș.u.

punct de vedere etnic. O altă problemă care se pune în legătură cu viața bisericească este cea a originii etnice a ierarhiei. Mai mult ca sigur ierarhii de la Durostorum, Axiopolis, Dinogetia etc. erau greci, iar limba de cult folosită a fost greaca și nu slavona¹³⁰.

Atestarea mitropoliei de Dristra, cu cele cinci episcopii sufragane, între care va fi fost și Axiopolis, înseamnă și o dovadă de continuitate etnică și administrativă a populației locale.

Din cele expuse mai sus, reiese că o serie de izvoare literare și arheologice dau mărturie despre o relativă înflorire politică, economică și bisericească a Dobrogei în perioada domniei lui Alexios I Comnenul (1087—1118). Ceea ce aceste izvoare ne spun ar putea fi rezumat precum urmează :

1. Prima parte a domniei lui Alexios I coincide cu invaziile pecenegilor și cumanilor și cu perioada relativei autonomii teritoriale a unor formațiuni politice la Dristra, Vicina și Isaccea, conduse de căpetenii probabil pecenege, dar întruchipînd aspirațiile populației locale, populație formată dintr-un conglomerat etnic.

2. Victoria bizantinilor de la Lebunion a adus Dobrogea în totalitate în stăpînire bizantină, perioadă după care avem mențiuni despre unii conducători politico-militari vlahi (autohtoni) sau bizantini.

3. Viața economică intensă care se desfășura în Dobrogea în orașe precum : Dristra, Vicina, Păcuilul lui Soare, Garvăn, Noviodunum, Carsium, Axiopolis etc. este probată de o intensă circulație monetară, cu însemnate cantități de piese de aur, argint, bronz sau billon, de proveniență bizantină sau autohtonă.

4. În această perioadă a existat și o intensă viață bisericească desfășurată în jurul mitropoliei de la Dristra, eparhie cu cinci episcopii sufragane între care, probabil, și cea de la Axiopolis. Atestarea acestei mitropolii cu episcopii sufragane constituie și o dovadă de continuitate etnică și administrativă a populației locale.

Drd. GABOR ADRIAN

UNELE AFIRMAȚII ERONATE LINGVISTICO-ISTORICE DESPRE VECHIMEA CREȘTINISMULUI ORTODOX LA ROMÂNI

Despre vechimea creștinismului ortodox la poporul român s-au făcut unele afirmații eronate de către unii istorici și lingviști români și care sînt aduse în discuții ca justificări documentare, însă de pe poziții confesional-subiective.

Istoricul P. P. Panaitescu, de exemplu, afirma : «cuvîntul *episcopus* n-a dat un derivat în limba română, pentru că în general poporul român a trăit un creștinism primitiv, fără episcopat, într-o țară unde nu erau orașe și deci nu puteau fi episcopi»¹. La rîndul său, Al. Rosetti susținea : «terminologia creștină, în afară de termenii latini care denumesc noțiunile fundamentale ale cultului (*biserică, botez, cîșlegi, creș-*

130. Emilian Popescu, *op. cit.*, p. 141.

1. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 104.

tin, cumineca, Dumnezeu, inger, Paști, păgin, sin «sfînt» etc.) este sud-slavă: termenii slavi arată că organizarea cultului s-a făcut în perioada de după secolul al IX-lea»².

Ne vom opri, de moment, asupra acestor afirmații venite din partea celor doi prestigioși învățați români, ca să nu mai amintim și de alții, ca de pildă istoricul Alexandru Xenopol, în secolul trecut, care impune reluarea cercetărilor despre vechimea creștinismului ortodox la poporul român.

Aprecierea din partea istoricului P. P. Panaitescu a unui «creștinism primitiv» trăit de poporul român în epoca paleocreștină, dacoromană, este dezmințită de urmele unor bazilici descoperite pînă acum, îndeosebi în Dobrogea, vechea Scythia Minor, în număr de peste 33 din sec. IV—VII³, ca cele șase bazilici din Tomis, cele cinci din Trophaeum Traiani, șapte din Histria, sau din restul țării, de la Porolissum (Moigrad), de la Cenad (Morisena, jud. Arad), de la Slăveni (com. Gostavăț, jud. Olt) din sec. IV, care rivalizează în epocă cu bazilicile din Imperiul roman.

Aspectul lingvistic al cuvîntului *episcopus* în limba română, «n-a dat un derivat», de unde concluzia că n-am fi avut episcopi și episcopate în perioada paleocreștină, dacoromană, și cuvîntul ne-ar fi venit din limba slavă, *jepiskop*, *jepiskup*, argumentația nu poate fi susținută. Din grecescul *episkopos*, prin filiera latină, *episcopus*, în limba română avem două derivate: *piscop* (*piscup*) și *piscopie*. Cuvîntul se întilnește și în onomastică și în toponimie: *Pisucești*, *Pisuceșcu*, *Pisuceasca*⁴ etc. Cuvîntul *piscop* (*piscup*) îl întilnim în *Cazania a II-a* a lui Coresi (1581) și în *Palia de la Orăștie* (1581—1582). În *Cronica lui Radu Greceanu* se menționează: «Iar domnul (= Constantin Brâncoveanu, n.n.) mergînd la Buzău, la ghenarie în 6 zile, au făcut Boboteaza acolo, și cu toată orînduiala ei făcînd slujba la piscupie...»⁵. Termenii folosiți pînă în secolul al XVIII-lea erau *piscopie* și *piscup*, și nu *episcopie* și *episcop*, care sînt neologisme venite cu influența bizantino-fanariotă, după Constantin Brâncoveanu, și nu ne-au venit prin slava bisericească, începînd din secolele IX—X, cum se afirmă și se fac aprecieri. (Din slava bisericească ne-au venit cuvintele bisericești *popă* (sl. *popu*) și *vlădică* (sl. *vladika*). În Italia meridională se întilnește forma *piskopo*, cuvînt aflat și în greaca bizantină: *piskopos*⁶. În portugheză avem *bispo*, în alb. *pespek* și în magh. *püspök*. Evoluția în limba română din latinul *episcopus* în *piscop* (*piscup*) și *piscopie* a avut loc pe teren romanic, de vreme ce în Italia meridională avem *piskopo* și în portugheză *bispo*. Realitățile istorice dovedesc la rîndul lor prezența episcopilor în peri-

2. Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1986, p. 286.

3. † Epifanie Norocel, *Pagini din Istoria veche a creștinismului la români*, 1986, p. 94; Adrian Rădulescu, *Bazilici și monumente creștine în contextul etnogenezei românești din secolele III—VII în Dobrogea*, în vol. «Monumente istorice și izvoare creștine», Galați, 1987, p. 9—77.

4. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 360; idem, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 367.

5. *Cronicari munteni*, București, 1961, vol. II, p. 30—31.

6. H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*, București, 1966, p. 186.

oada dacoromană. În Scythia Minor — Dobrogea — a existat o înfloritoare viață cultural-spirituală creștină gravitând în jurul episcopiei din Tomis, atestată încă din sec. al III-lea prin episcopul *Evangelikos*, cunoscut din actul martiric din jurul anului 290 al sfinților *Epictet* și *Astion*, care au suferit martirajul în cetatea Halmyris de la gurile Dunării, după cum cunoaștem din același act martiric și numele primului preot creștin din Dobrogea, *Bonosus*⁷, poate un autohton geto-dac. Dintre cei nouă episcopi atestați la Tomis, ajunsă mitropolie în sec. al VI-lea cu mitropolitul Paternus (518—520) și având 14 scaune episcopale sufragane, patru dintre ei purtau nume romane: Bretanio, Terentius, Paternus și Valentinianus. Întreagă această situație ecleziastică din Scythia Minor face dovada «existenței unei vieți religioase organizate în forme creștine încă din sec. al III-lea d.Hr.»⁸. O viață religioasă creștină organizată cu biserici, cu preoți și cu episcopi avem în secolul al IV-lea și în Gothia romană, ținuturile de astăzi ale Munteniei și sudul Moldovei și Basarabiei. Comunitățile creștine din Gothia romană erau organizate într-o Biserică ortodoxă, numită «*Biserica lui Dumnezeu din Gothia*», cum rezultă din *Actul martiric al Sfântului Sava «Gotul»* (373—374), cu episcopi, cum a fost episcopul Theofil, care a participat la Sinodul I ecumenic de la Niceea (325), Ulfila, ucenicul său, care a predicat creștinismul în limbile gotă, greacă și latină, Goddas, got de neam, cu preoți, ca autohtonul Sansala, dintr-un sat de autohtoni, și gotul Gutticas dintr-un oraș, poate Pietroasele (jud. Buzău), unde se crede că a fost și centrul puterii lui Athanaric. Cu un regim asemănător celor din Gothia romană, este de considerat 'că vor fi fost și comunitățile creștine din celelalte provincii, ca Transilvania, unde cercetările arheologice din 1968 și 1980 de la Apahida au dus la concluzia că aici a fost un important centru administrativ, militar și religios din sec. al V-lea, unde a fost identificat și mormântul unui episcop, iar tezaurul de la Cluj-Someșeni din imediata apropiere ar aparține mai degrabă unei biserici, decât unei principese ostrogote sau gepide, cum s-a presupus⁹. Dacă se iau în considerare și toate antichitățile creștine descoperite pînă acum pe tot teritoriul țării noastre, din secolele IV—VII, se constată un creștinism organizat cu locașuri de cult și cu o ierarhie bisericească slujitoare, și nu se justifică cu nimic afirmațiile istoricului P. P. Panaitescu.

Referindu-ne la afirmațiile lui Al. Rosetti, trebuie precizată, mai întâi, componența cultului creștin, care are două părți.

O primă componentă o formează partea individuală sau privată a cultului, care se referă la nevoile individuale sau private ale credincioșilor. A doua componentă o formează partea generală sau colectivă și se referă la sărbători, care privesc întreaga colectivitate creștină. Cultul individual sau privat dovedește că dacoromanii creștini (= *christianus*) se rugau (= *rogare*), se închinau (= *inclinare*) erau

7. *Vieți de sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 151—159.

8. Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei*, II, București, 1968, p. 465.

9. Mircea Russu, *Paleocreștinismul nord-dunărean și etnogeneza românilor*, în «Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca», XXVI, 1983—1984, p. 42.

botezați (= *battizare* — *baptizare*), se *cuminecau* (= *comminecare* — *communicare*), erau *cununați* (= *coronare*), erau *înmormîntați* (= *in + monumentum*), pentru care se făceau *priveghiuri* și *privegheri* (= *per-vigilare*), *comînduri* (= *commandare* — *commendare* = îndeplinirea ritualului prescris pentru morți), *pausuri* (= *repausare* — *pausare*, contaminat cu slavul *pomană* (= *pomenu*). La *capetele* (= *capitare*) rituale de 3, de 9, de 40 de zile, de un an și în continuare (*sîmbetele morților* = *sambatha mortuus*) se aduceau *căpețele* (= *capitelum*), contaminat cu slavul *colaci* (= *Kolaci*), și *grîu* (= *granum*) *fiert* (= *fervere*), contaminat cu sl. *Kolivo* (*colivă*). Cum se constată, toate cuvintele care denumesc momentele din viața creștină individuală sau privată dacoromană sînt moștenite din limba latină vorbită.

Cultul creștin ortodox colectiv sau general, care se referă la sîrbători (= *servatoria*), pe lingă *duminică* (= *dominica dies*), sîrbătoare care a înlocuit oficial pe *Dies Solis* «în ultimii ani ai secolului al IV-lea»¹⁰, toate marile sîrbători creștine vin din epoca dacoromană, începînd cu *Paști* (= *pascha*, — *ae*). Legat de *Paști* avem sîrbătoarea *Florii* (= *Floralia* — *Florilia*) pentru *Intrarea în Ierusalim a lui Iisus Hristos*, apoi *Înălțarea* (* *inaltiare*), la 40 de zile după *Înviere* (*in + vivus*), după *Paști*, și la 50 de zile avem *Duminica Pogoririi Duhului Sfînt* sau *Duminica Cincizecimii* (πεντηκοστή — ἤς, fr. *Pentecôte*), la romani *Rosalia*, sîrbătoarea pomenirii morților în timpul înfloririi trandafirilor. Cuvîntul *Rosalia*, care dovedește proveniența creștinismului românesc din latina populară, îl păstrăm prin filiera slavă de mai tîrziu (v. sl. bg. *rusalija*), *Rusalii*, care a acoperit cuvîntul din dacoromană *rusaie*, *rusai*, cum se mai aude și astăzi izolat în unele regiuni ale țării noastre, ca în Zarand și Munții Apuseni, unde se folosește și forma veche *Flurii* și numele de botez *Flurie*¹¹. A doua mare sîrbătoare a anului bisericesc după *Paști* este *Crăciun*, cu data fixă la 25 decembrie, devenită prima mare sîrbătoare bisericească a anului în sec. al IV-lea, ea fiind *Anul Nou* la creștini. În popor *Crăciunul* a fost socotit adevăratul *Anul Nou*, «avînd unele caractere ce amintesc în chipul cel mai evident de «*Kalendae Januariæ*»¹², care au ajuns la români cîrînde — *corinde*, prin contaminarea slavă, *colinde*. Caracterul vechilor *calendae* romane, la populația romanică nord-dunăreană devenită în masă, începînd din timpul lui Constantin cel Mare (306—337), creștină, era acum creștin, în sensul că se vestea marea sîrbătoare a *Nașterii Domnului* (= *Nascere Domini*). Marea sîrbătoare creștină a însemnat pentru dacoromanii creștini și prima lor *chemare* sîrbătorească în *biserici* (= *basilica*) la începutul anului bisericesc, anunțată prin *corinde* cu *lerui Doamne*, *lerui*, *ler* (= *Alleluia Domine*). Prima *chemare* sîrbătorească în *biserici* la începutul anului bisericesc, *calatio*, *-onem*, a ajuns în limba română *Cărăciune*, prin contracție: *Crăciun* (ar. *cîrciun*,

10. Vasile Pîrvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului dacoroman*, București, 1911, p. 107.

11. Cuvinte auzite de noi în com. Blăjeni, jud. Hunedoara, și în comunele din jur, în cursul anilor 1943—1946.

12. Petru Caraman, *Substratul mitologic al sîrbătorilor de iarnă la români și slavi*, Iași, 1931, p. 63.

crăciun, megl. *cărciun*)¹³. La Crăciun se anunțau în biserici creștinilor dacoromani din partea *preoților* (= *presbiterum*) data *Paștilor*, sărbătoare cu dată schimbătoare, fixată la Sinodul I ecumenic din 325 de la Niceea. O dată cu anunțarea datei *Paștilor* se anunțau și sărbătorile cu dată schimbătoare legate de Paști, precum și momentele legate de viața cultică dintre *Crăciun* și *Paști*: *cîrnelegi* (= *carnem ligat*), cînd se lăsa *săc* (sau *sec*) (= *siccus*) de *carne* (= *carnis*) și cînd se lăsa *săc* (*sec*) de lactate și ouă, folosite în *săptămîna albă* sau *cîșlegi* (= *caseus ligat*) după care urmau *păresimile* (= *quadragesima* — *quaresima*), cuvint devenit în limba română *păresimi*, prin trecerea lui *qu-* în *p-* (ca în *aqua*, *-ae* = *apă*). Perioada dintre *Crăciun* și *Paști* este marcată de specificul ortodox al termenilor: *cîrnelegi* și *cîșlegi*. Cum se știe, Biserica apuseană nu are *cîșlegi*, fiindcă acolo se folosesc în post lactate și ouă. Alături de marile sărbători creștine *Paști* și *Crăciun* păstrăm în limba română din perioada paleocreștină, dacoromană, și celelalte sărbători creștine cu dată fixă, cu nume grecești sau semite, compuse cu latinul *sanctus* = *sînt*, *sîn*, cum avem: *Sîntămăria* (*Mare*, la 15 august, și *Mică*, la 8 septembrie); *Sînmedru* — *Sîmedru* (= *Sanctus Demetrius* — Ἅγιος Δημήτριος), nume de sărbătoare care aparține Bisericii Ortodoxe, și care «a pătruns de timpuriu, și anume înainte de pronunțarea vocalei eta, η, ca i»¹⁴; *Sîngeorz*, ar. *Sămğorğu*, megl. *Sămgorzu* (= *Sanctus Georgius*), de asemenea sărbătoare specifică Bisericii Ortodoxe; *Sîmpietru* (= *Sanctus Petrus*); *Sînnicoară* (= *Sanctus Nicolas*); *Sîntoader* (= *Sanctus Theodorus*); *Sînvăsii* (= *Sanctus Vasilius*); *Sînzien* (= *Sanctus dies Johannes*); *Sînt Indrei* (= *Sanctus Andréas*) etc. Sărbătorile creștine cu numele lor din latina populară sînt păstrate pînă astăzi în limba română din epoca dacoromană. Dacă în cărțile de ritual și în vorbire avem astăzi pentru acești termeni populari creștini reversurile lor din slava bisericească, limba oficială în cancelariile domnești și în cultul Bisericii Ortodoxe Române secole întregi, după cum în apus a fost limba latină, aceasta nu dovedește decît o contaminare lingvistică sau înlocuirea termenilor vechi dacoromani cu alții veniți prin filiera slavă, cum avem: *Sîmpietru* cu *Sfîntul Petru*, *Sînnicoară* cu *Sfîntul Nicolae* etc.

Prezența unui cult creștin ortodox organizat din perioada dacoromană dovedește o Biserică Ortodoxă organizată, în cadrul căreia se exercita cultul creștin ortodox, atît cel individual, privat, cît și cel general sau colectiv în limba latină vorbită, de către o ierarhie organizată cu biserici, cu preoți și episcopi și personal ajutător monahal și cu mînăstiri, cum a fost descoperit nu de mult și complexul mînăstiresc de la Slava Rusă din sec. IV—V¹⁵.

13. Prezența cuvintului în megl. *cărciun*, în ar. *cîrciun* — *criciun*, în dr. *crăciun* dovedește etimologia din *calatio*, *-onem*, cu rotacizarea lui *-l-* intervocalic și prin asibilare, cu trecerea lui *t + i + vocală* la *-ci-*, ca în *fecior* = *fe-tiolus*, *tăciune* = *titionem*, *picior* = *petiolus*. Rădăcina cuvintului este *căr-* (= *cărăciune* = *calationem*), și nu *cre-* (*creationem*), prin slavă *Kra* — susținută de Al. Rosetti.

14. H. Mihăescu, *op. cit.*, p. 58.

15. Andrei Opaiț, Cristina Opaiț, Teodor Bănică, *Complexul monastic paleocreștin de la Slava Rusă*, în «Revista monumentelor istorice», LIX, 1990, p. 18—28.

O Biserică organizată a însemnat și o societate organizată socio-politic, cu tradițiile și cu felul ei propriu de viață, cu obștile sâtești agrare în cadrul romanilor populare ajunse voievodate independente și apoi cu organizare statală. Biserica creștină ortodoxă se dovedește, istoric, a fi făcut parte integrantă din viața însăși a poporului român cu care s-a identificat de la începutul său ca popor dacoroman.

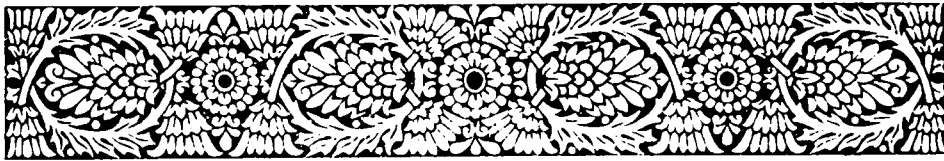
În fața acestei realități expuse, se mai pot justifica afirmațiile lui Al. Rosetti și ale altora care l-au secondat și-l secondează?

Centrul cultului creștin este Sfânta Liturghie, cu săvîrșirea minunii transformării pîinii și a vinului euharistic în însuși Trupul și în însuși Sîngele Domnului Iisus Hristos, *Taina Sfintei. Cuminecări* sau a *Sfintei Împărtășanii, Sfînta Euharistie* (= mulțumire). Liturghia ortodoxă a Sfîntului Ioan Gură de Aur este o prescurtare a Liturghiei Sfîntului Vasile cel Mare, iar aceasta este o prescurtare a Liturghiei Sfîntului Apostol Iacob, de prin secolele II sau III, de la primii ucenici ai Apostolilor, care, la rîndul ei, este perpetuarea *sfintei Cine de taină*, săvîrșită de Mintuitorul în seara de miercuri spre joi, 13 spre 14 nisan (martie), cu pîine dospită, înainte de mintuitoarele Sale sfînte patimi, și a poruncit ca «*aceasta să faceți spre pomenirea Mea*» (Luca, 22, 19).

Stăm, de la începutul creștinismului nostru ortodox dacoroman, ascultînd numai această sfîntă poruncă, împreună cu părinții și cu toți înaintașii noștri, la *sfînta Cină de taină* în bisericile noastre ortodoxe, laolaltă cu Sfînții Apostoli, avîndu-L în mijloc pe Domnul Iisus Hristos. Ne împărtășim dintru început cu Sfîntul Trup, cu pîinea dospită sfînțită, și cu Sfîntul Sînge, cu vinul sfînțit, ambele elemente ale Sfintei Euharistii, după cum o dovedește în limba noastră vorbită însuși cuvîntul *cuminecare*, din perioada dacoromană (sec. II—VI, VII), din limba latină populară — vorbită: *communicare—comminecare*. La poporul român, popor dintru începuturile ființei sale ca popor dacoroman ortodox, s-a săvîrșit numai Sfînta Liturghie ortodoxă, în cadrul căreia ne-am împărtășit cu întreg trupul Domnului Iisus Hristos, cu pîinea dospită sfînțită și cu vinul sfînțit. Și cît vom fi sub soarele vieții și sub cerul ocrotirii lui Dumnezeu, porunca Lui dreaptă vom împlini: *Aceasta să faceți spre pomenirea Mea* (Luca 22, 19).

Pr. ION IONESCU

• DOCUMENTARE •

MAESTRI AI ARTEI CONTEMPORANE. ZUGRAVI

Considerații generale. Pictorii laici de prestigiu pe care i-am prezentat în această revistă — Luchian, Tonitza, Șt. Dimitrescu, Stoenușcu¹ ș.a. — au făcut doar incursiuni mai mult sau mai puțin pasagere în domeniul picturii bisericești. Au făcut aceasta la începutul carierei, când arta lor nu era încă cristalizată sau către finele acesteia, ca o supremă experiență, ca Tonitza la Durău sau Stoenușcu la Craiova (Biserica Sfintul Gheorghe Nou).

Am înregistrat astfel pictura bisericească a unor personalități care s-au ilustrat, și-au dat deplina măsură a artei lor, în pictura laică. Aceste aventuri trecătoare n-au fost lipsite de importanță. Istoria artei noastre le-a consemnat ca pe niște contribuții valoroase în care fiecare maestru a adus în acest domeniu cu tradiții milenare pecetea personalității sale. Am înregistrat o fertilizare a bătrânei picturi bizantine în care răsunau regulile vetuste, dar nu mai puțin venerabile ale erminilor. S-a făcut dovada că nu fusese totul spus, că pe un fond ce părea pentru totdeauna cristalizat se mai puteau aduce contribuții, se mai puteau face pași înainte sub raport artistic. Chiar și opera atât de puțin personală a lui Tattarescu a avut importanța ei în evoluția picturii religioase, ca să nu mai vorbim de neașteptata și îndrăzneța activitate a lui Grigorescu în perioada sa de zugrav, pe care avea să o părăsească pentru totdeauna după Barbizon.

În perioada de după primul război mondial, în care pictura noastră laică a atins o dezvoltare care ne-a așezat printre primele popoare din lume datorită unui complex de factori, printre care dețin un loc important contribuția zugravilor, care au pregătit atmosfera necesară, și influența artei populare, tradiția milenară a artei folclorice — cum au subliniat-o istoricii de artă străini, ca un Focillon sau un Lassaingne² — au apărut și pictori care s-au dedicat în egală măsură, cu egală sollicitudine, atât artei laice, cât și celei religioase. Opera lor a avut asemenea dimensiuni, încât cercetătorul nu poate decît să-i încadreze cu egală îndreptățire și într-un domeniu și în celălalt. Fenomenul merită un popas mai îndelungat. Este verosimil să credem că în această dublă activitate se manifestă un act de osmoză artistică. Anumite caractere ale artei lor ca decorativul și monumentalul implicat în compoziții se întrepătrundeau, oferind artistului prilejul să le fecundeze, să le înalte și pe una și pe alta, și arta laică și cea religioasă. Imprumuturile acestea au fost astfel fertile în rezultate.

Dintre pictorii cu dublă personalitate artistică, laică și bisericească, consacram lucrarea de față lui Ștefan Constantinescu și lui Gheorghe Vinătoru, pre-

1. De toți aceștia ne-am ocupat în paginile acestei reviste pentru a trasa imaginea căutărilor și înfăptuirilor din domeniul cu tradiții seculare al picturii religioase din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX. (Tattarescu—Grigorescu, în «B.O.R.», XCIII (1975), nr. 5—6; Luchian—Tonitza—Dimitrescu—Artachino, în «B.O.R.», XCVII, (1979), nr. 9—12; Stoenușcu, în «B.O.R.», XCVIII, (1980), nr. 1—2).

2. Focillon, *Le peinture au XIX-e et XX-e siècles (Du réalisme à nos jours)*, Paris, 1928, p. 472.

cum și celui ce a înscris o pagină luminoasă în pictura bisericească, pictorul Ghiță Popescu.

Ștefan Constantinescu. Prob și intransigent, urmărind tenace crezul său artistic, Ștefan Constantinescu n-a făcut nici o concesie curentelor efemere. Nu a aderat la nici una din mișcările mai mult sau mai puțin extremiste care au fost importate și la noi din Occident între cele două războaie. Avea vocație de clasic. Nu-l întâlnim de aceea printre pictorii din generația sa grupați în asociațiile așa-zise de avangardă, influențați de reviste ca *Unu* sau *Integral*, care militau pentru arta suprarealistă ori pentru cubism (M. H. Maxy, Corneliu Mihăilescu, Marcel Iancu, Victor Brauner etc.)³.

Șt. Constantinescu, Sfinta Treime (compoziție) — Biserica Sfinta Treime-Tei (București)

Ca să judecăm omul și opera nu ni se pare nimic mai ilustrativ decît aprecierea pictorului și exigentului critic de artă Tonitza. După moartea lui Șt. Dimitrescu în 1940, el recomandă pe Șt. Constantinescu să ocupe scaunul rămas

3. P. Oprea, *Societăți artistice bucureștene*, București, 1969; Dan Grigorescu, *Pictura românească*, Buc., 1977, p. 324, ș.u.

vacant, iar grupul celor patru să rămână cu același număr de membri. Ca să justifice această alegere din marele număr de pictori în viață, Tonitza îl caracteriza pe «Fănică», cum îl mîngiau confratii, ca pe un om de caracter, cinstit, bun camarad și valoros artist. Se cunoaște cît de mare a fost prestigiul «Grupului celor patru» (Șt. Dimitrescu, Șirato, Tonitza și Han) în evoluția picturii românești și cît de severe și competente erau judecățile de valoare ale lui Tonitza⁴.

Șt. Constantinescu era moldovean. Originea sa explică multe din atributele sale temperamentale, care descind din «moldovenism». S-a născut la Tirgu-Ocna la 14 martie 1898.

Spre deosebire de alți îndrăgostiți de arta murală, Șt. Constantinescu a făcut, de tînr, ucenicie de zugrav, nemulțumindu-se cu învățătura oficială de la Școala de Belle-Arte, unde a avut ca profesor pe Stork și pe Mirea.

A fost, ca odinioară Grigorescu, ucenicul unui zugrav de icoane și biserici, A. Serafim, autorul picturii de la bisericile Sf. Vasile și Sf. Nicolae «Tabacu». În naosul bisericii Sf. Gheorghe de la mînăstirea Cernica se mai află o mare icoană cu opera acestuia. Atras de pictura murală, care-i revela înclinația către constructivism, artistul nostru lucra verile cu un alt zugrav, D. Gheorghiu. Așa a lucrat la Nicorești, la Amărăștii-de-Jos, de lângă Caracal, unde Șt. Constantinescu în cele din urmă a terminat singur lucrarea, luîndu-și zborul către independență.

Tot în această epocă a începuturilor, atras de dorul de aventură și de nevoia lăuntrică de a explora și alte orizonturi și altă lumină, cutreieră Mediterana, ostroavele și țărmurile ei, mereu cu blocul de desen sub braț. Patru ani, îmbarcat pe vaporul «Traian», el observă și notează oameni și locuri, țărături arse de soare, inundațe de lumina sudului.

Face o nouă experiență, care-i permite să se perfecționeze în mînuirea desenului de amănunt, lucrează la Fabrica de timbre, pe care apoi o părăsește după ce a pătruns tainele și ale acestui gen. Dar toate acestea nu erau decît exerciții pentru zborul cel mare, pictura murală și cea de șevalet, peisajul, natura cu adîncurile ei pline de mister și poezie.

Deși în anii de maturitate, Șt. Constantinescu a acordat o atenție sporită picturii monumentale, devenind chiar profesor de această specialitate la Școala de Belle-Arte, el nu a abandonat pictura de șevalet, pe care a împletit-o permanent cu aceea de zugrav sau de decorator în mozaic. Dovada ne-o oferă expozițiile sale și mai ales expoziția de mare amploare, cu proporții de retrospectivă din anul 1970 de la sala Dalles. Tot astfel, el a rămas fidel Saloanelor oficiale și altor manifestări colective în țară și în multe capitale europene.

În anul 1976, la Salonul de toamnă se puteau admira două peisaje de mari dimensiuni, plasate alături de frunții picturii contemporane, Baba, Ciucurencu ș.a.

Pictura sa de șevalet se înscrie și ea în marea familie a coloriştilor care caracterizează pictura noastră de la Grigorescu și mai ales de la Luchian încoace.

Ne aflăm în fața unui stil personal, caracterizat, cum s-a afirmat pe drept cuvînt, prin sensibilizarea poetică a culorii și a desenului⁵. Ca și alți colorişti din aceeași familie stilistică, Șt. Constantinescu interpretează lumea înconjurătoare în funcție de lumină, pe care o descoperim în jocul cromatic, în jocul de lumini și umbre⁶, în freamătul poetic, care ne revelează lumea sufletească a pictorului.

Ca și alți frunții ai picturii noastre, el e un liric⁷, un poet al liniilor și culorilor. Tot ceea ce creează, recunoaște unul dintre reputații noștri critici de artă⁸, se situează în dimensiunea poetică. Vom întîlni la el o paletă bogată, plină de resurse care conferă peisajelor căldură, transparență și o vivacitate remarcabilă⁹. Din acest punct de vedere, el continuă, ca și Luchian, ca și cei mai mulți dintre marii noștri colorişti, în doze desigur variabile, vechea noastră artă populară a

4. «Șt. Constantinescu e un talent serios, cu mult gust, format cu o mare disciplină interioară» (*«Universul literat și artistic»* din 30 mai 1926).

5. Mircea Deac, *Prefață la «Catalogul expoziției de la Dalles»*, din anul 1970.

6. Dan Grigorescu, în *Pictura românească*, Buc., 1976, p. 302.

7. Eugen Schileru și Radu Bogdan, *Artele plastice în România...*, Buc., 1959, p. 28.

8. Mircea Deac, *op. cit.*, supra.

9. Ionel Jianu, în «Rampa» din 26 martie 1937.

creatorilor anonimi, ai smalțurilor olarilor, ai scoarțelor, ai costumului național¹⁰, care formează specificul artei noastre.

Așa cum observa André Lhôte¹¹ au existat întotdeauna două familii de pictori. De o parte, cei care practică o pictură în care este exprimat mai ales învelișul

Șt. Constantinescu, *Compoziție pentru Cripta Inculeț, Iași*
(fotografie proiect)

carnal al lucrurilor, o pictură fizică, iar opus acestora, o altă mare familie, mai tîrzie istoricește, posteroară lui Courbet, care caută esența ființelor și a obiectelor, care investighează «nectarul ascuns». Desigur, Șt. Constantinescu face parte din această din urmă familie. Iar aceasta o vom descoperi mai ales în desenele sale, în care prin cîteva modulații ale liniilor ne descoperă esența unui peisaj sau caracterul unui personaj. La expoziția din 1970 aceste desene aduse din colțuri îndepărtate (Spania, Italia, Franța etc.) au făcut sărbătoarea spectatorilor.

Ștefan Constantinescu este mai ales un peisagist, dar lucru demn de remarcat, el a acordat o deosebită atenție omului.

10. Zaharia Stancu, în «Duminica Universului», nr. 11 din 15 martie 1931.

11. André Lhôte, *De la paletă la masa de scris*, Buc., 1971, p. 10.

În setea sa de a descoperi modalitatea tehnică, forma de expresie cea mai capabilă să dea glas senzațiilor și gândurilor sale, maestrul Constantinescu a abordat uleiul, guașa, tușul, creionul, acuarela. El este un virtuoz al acuarelăi și al creionului. Cu drept cuvânt, Francisc Șrato, criticul sobru, ponderat și cult, sublinia îndeosebi aceste calități¹².

În acuarelă el a găsit în special mijlocul de a-și dovedi virtuozitatea de a nota spontan, rapid și cu avînt peisaje din numeroasele locuri pe care le-a vizitat. Din Balcic, de pe malul Bosforului, din Iugoslavia, din Grecia ș.a., el a realizat opere în acuarelă cu transparentă și fluiditate evocatoare¹³.

Delicate și fine, niște tapiserii cu prețiozitate de email și fildeș¹⁴, Gh. Oprescu putea să spună că «lucrarea sa cea mai mică este serioasă și atrăgătoare, o bucată rară»¹⁵. Încă de prin 1934, afirma același critic că Șt. Constantinescu reprezintă, prin toate calitățile sale, o personalitate artistică interesantă din noua generație de pictori¹⁶.

Calitățile compoziționale, economia de mijloace, laconismul expresiei le-a cucerit printr-o lungă practică în pictura murală. De acolo el le-a transpus și în lucrările de șevalet¹⁷.

Activitatea artistului nostru în pictura și decorația monumentală este remarcabilă. Enumerăm, în ordine cronologică, unele dintre operele sale laice pentru ca apoi să o facem pentru cele bisericesti:

1932 — mozaic, marmură pe teme mitologice la Societatea de gaze și electricitate;

1937 — mozaic, marmură cu teme sportive la Clubul nautic Snagov;

1939 — mozaic cu teme mitologice și la manejul de iarnă — Cotroceni;

1958 — frescă cu teme populare pe plafonul teatrului din Reșița;

1901 — frescă în holul clădirii Parlamentului; — mozaic la Geneva cu tema industria și artele, împreună cu Gh. Popescu. (Bureaux internationaux réunis pour la protection de la propriété industrielle, littéraire et artistique).

1962 — mozaic cu tema «bogățiile patriei» la restaurantul hotelului Tomis din Mamaia (în colaborare);

1964 — mozaic cu tema Istoria patriei la Muzeul de istorie naturală din București (șos. Kiseleff).

Dacă în anii 1922—1923 a pictat partea de jos a bisericii din Amărăștii de Jos (Caracal) începută de pictorul D. Gheorghiu, iar în 1924 termină în tempera pictura bisericii de la Pietroasele de Sus, în anul 1925 îl găsim zugrăvind în cîmpia arsă de soare a Bărganului, biserica din Tândărei (Ialomița). În 1926 i se încredințează pictura bisericii din Giurgeni (Ialomița), iar împreună cu Gh. Popescu zugrăvește biserica Sf. Vineri din str. Banu Manta (1928).

Printre răgazurile pe care i le oferă lucrările murale laice de care am pomenit mai sus, în anul 1939 pictează catedrala din Hunedoara, iar în 1963—1964, cînd biserica Sf. Spiridon din Capitală devine paraclis patriarhal, el este cel care o curăță și zugrăvește sfinții de pe pereții exteriori!

În 1968 realizează pictura bisericii Sf. Treime-Tei din Capitală, reprezentativă pentru stilul său ajuns de mult la maturitate.

N-ar trebui să oitem că în 1957 i se încredințează pictura mausoleului lui I. Inuleț de pe dealul Vișanului de lângă Iași, unde opera sa se încadrează în pitorescul locului. Și tot astfel mozaicul revelator al artei sale, mozaicul de la mînăstirea Cernica și Marea Icoană de la biserica Sf. Nicolae din aceeași mînăstire.

Același André Lhôte¹⁸ de care am pomenit mai înainte afirmă adevărul că orice pictură constituie portretul, esența spirituală a pictorului. Aceasta este ade-

12. A se vedea și Ionel Jianu, în «Artă și omul», nr. 9, mai 1934.

13. Francisc Șrato, *Încercări critice*, Buc., 1967, p. 52.

14. Ionel Jianu, în «Artă și omul», din 11 mai 1934; Mircea Deac, în «Înformația Bucureștiului» din 17 martie 1970; Mariana Preutu, în «Contemporanul», din 20 martie 1970.

15. Gh. Oprescu, *Anul artistic la noi și la alții*, Ed. Univ. 1934, p. 3.

16. A se vedea și Mircea Deac, *op. cit.*

17. *Ibidem*.

18. André Lhôte, *op. cit.*, p. 11.

vărat și pentru caracterizarea picturii murale a lui Șt. Constantinescu, fie că este vorba de fresca lăcașurilor de rugăciune, fie că ne aflăm în fața mozaicurilor cu subiect laic sau religios.

Pictura de la biserica Sf. Treime-Tei din Capitală ne confirmă acest adevăr. Șt. Constantinescu este întreg aici, cu tot ceea ce formează personalitatea sa artistică. Am putea spune că ea este esența artei sale, sinteza activității sale de pictor bisericesc.

Vom descoperi de aceea aici colorismul, lirismul și acel dar personal de a explora ungherele adinci ale personajelor pictate.

În opera sa de zugrav, Șt. Constantinescu a adus și unele concepte proprii. Dacă vechea artă murală bisericească era caracterizată prin fragmentarea planurilor în așa-zise registre, care limitau capacitatea de percepere a ansamblului imnului biblic, compozițiile sale renunță la registre, punând în valoare monumentalitatea interioară a bisericii. Suprafața întreagă a ansamblului bisericii devine astfel un câmp în care temele se desfășoară nestingherite.

Pictura bisericească a lui Șt. Constantinescu este fără retorică, cuminte și echilibrată. Ea respectă și valorifică vechiul patrimoniu al artei bizantine, adăugând încă un inel la lanțul acelei arte bisericești românești — mai ales moldovenești — pe care savanți ca Grabar¹⁹ și Henri²⁰ au subliniat-o în lucrările lor. Sintem siguri că și Evdochimov²¹ cel atât de sever și conservator ar fi satisfăcut de nota de majestate și discretă nuanță de ascetism care se adaugă tuturor celorlalte calități ale operei.

Numeroase distincții au răsplătit activitatea lui Ștefan Constantinescu. O ultimă expoziție la Tel-Aviv (Israel), în anul 1976 cu prefața lui Marcel Iancu, a reprezentat un mare succes. Artistul a decedat în anul 1987.

Gheorghe Vinătoru. Biografia lui Vinătoru este pitorească. Omul acesta afabil, cu zîmbetul pe buze și fața radioasă de bunătate și omenie, a avut o viață în care aventura cu atracția ei irezistibilă i-a împlinit imaginația sa bogată, care avea să se reveleze mai târziu în lumea liniilor și a culorilor.

S-a născut la Oltenița în anul 1908, pe malul Dunării, inspiratoare de vis și poezie. A studiat acolo și apoi la Liceul Matei Basarab din București. Neliniștit nu s-a mulțumit cu învățătura oricărui licean de vîrstă sa. Vinătoru înființează împreună cu câțiva colegi o societate culturală, pe care o botează «Avram Iancu» și scoate revista «Mai multă lumină» (1927—1928), ambele animate de elanuri naționale și culturale.

Atras de marea personalitate a poetului Tudor Arghezi, publică în revista acestuia, «Bilete de papagal», câteva poeme. Își caută astfel drumul cu înfrigurare. Ca și în cazul altor artiști — acela al lui Pallady de pildă — părinții vor să-l îndrume către o profesiune practică și aducătoare de câștig material. Aceea de arhitect li se părea cea mai potrivită, mai ales că și tatăl său lucra în domeniul construcțiilor. Pătrunde în Școala de arhitectură, dar îl atrage irezistibil o altă școală, aceea a Academiei de artă frumoasă condusă de C. Vlădescu, peste drum de cea dintîi, în care, ca într-o altă academie liberă, cum era Academia Julian de la Paris, la care au studiat atîția români, predau câțiva maeștri consacrați ai picturii, Petrașcu, Șirato, Tonitza. Părăsește arhitectura și petrece cinci ani între zidurile Academiei, lucrînd, mai ales sub conducerea lui Petrașcu, cu un zel și cu o dăruire care-l fac ca, încă de pe băncile școlii, să obțină un premiu la Salonul oficial de pictură, iar în același an în care termină cursurile să deschidă o expoziție personală în sala Mozart în anul 1933.

De aici încolo participă an de an la manifestările colective de pictură, la Salonul oficial, la Tinerimea artistică, la manifestări naționale peste hotare (Veneția, Zürich, Beirut, Tel Aviv, Tokio, Budapesta) sau organizează expoziții personale ori de grup. Dar setea de cunoaștere, demonul neliniștii îl împing și pe alte drumuri lăturalnice sau adiacente. Studiază astfel cu Traian Cornescu arta decora-

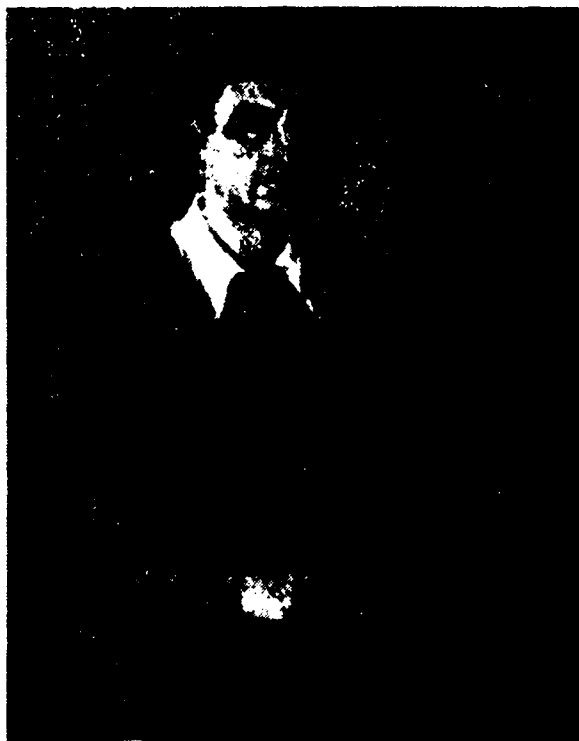
19. A. Grabar, *L'art du Moyen-Age en Europe Orientale*, Paris, 1963, p. 118; Idem, *L'origine des façades peintes des églises de Moldavie*.

20. Henri Paul, *Les églises de la Moldavie du Nord, des origines à la fin du XVI-e siècle*, Paris, 1930.

21. Evdokimov, *L'art de l'icône, Théologie de la beauté*, Paris, 1970, p. 188—189.

tivă, care-l va duce la pictura religioasă, realizează scenografia la piesele «Icarii pe Argeș» și «Iphigenia», lucrează ca pictor scenograf la Teatul Național din București.

Acestea nu erau decît exerciții de artă decorativă prealabile operei de mari dimensiuni, egală cu aceea de pictor de șevalet, pictura bisericească. Se pare că

Gheorghe Vinătoru, *Autoportret*

aceasta îl preocupa pînă la obsesie. De la decorativul și monumentalul teatral, la cel de pe zidurile lăcașurilor de cult nu era decît un pas. Acest pas, odată făcut, a fost decisiv. Vinătoru a pășit aici și a rămas, fără a părăsi șevaletul, pînă la bătrînețe. Omul era sortit să devină un zugrav, alături de un valoros pictor. Căci dacă poți fi pictor mediocru sau chiar mare dacă ai inteligență și talent, așezîndu-te în fața peisajului, a portretelor sau a naturilor moarte, pentru a înregistra senzațiile vizuale, volumele, vibrația lumii, cu mai mare sau mai mică sensibilitate, pentru a deveni însă zugrav, a nu face pastişă, a nu repeta stereotipic imagini biblice bine fixate de milenii în erminii, bine cunoscute în opera unor înaintași celebri, ca un Grigorescu sau Tattarescu, a aduce o notă nouă, personală, a rivni să reconstruiești un edificiu milenar, în care au lucrat atîtea mari personalități anonime sau cunoscute, îți trebuie curaj, știință, competență și aspirație.

De aceea, dacă opera sa de pictor laic expusă în nu mai puțin de 10 expoziții personale și de numeroase participări la expoziții colective sau de grup este considerabilă și i-a oferit un loc de invidiat în ierarhia pictorilor noștri, opera sa de zugrav nu este mai puțin importantă. Un număr impresionant de biserici stau mărturie.

Printre acestea notăm realizări de seamă ca pictura de la capela episcopală din Arad, biserica satului Polovraci, biserici din Odobești, Galați, Reșița, biserica ortodoxă de pe malurile Iordanului.

Pictura laică a lui Vinătoru a fost unanim apreciată, făcînd din el, încă din viață, un clasic al artei noastre. Făgăduielile pe care le-a făcut încă de la debutul său, în care amatorii de artă vedeau un nou Petrașcu, așa cum în Ciucurencu mulți întrezăreau un alt Pallady, poate mai sensibil, au fost realizate.

Astăzi critica vede în Vinătoru o personalitate bine conturată, cu un orizont artistic care este numai al lui. Cînd ai pătruns într-un muzeu sau într-o expoziție colectivă îl recunoști de departe, așa cum distingi pe ceilalți maeștri ai picturii noastre. Există un «stil Vinătoru» în care distingem unele caractere personale.

Descoperim la el o mare sensibilitate coloristică. El este în primul rînd, și aceasta este caracteristica sa dominantă, un colorist. A reușit aceasta folosind o gamă redusă de culori — ca un Petrașcu —, ca marii zugravi din trecutul artei bizantine, ca cei de la Hurez, de la biserica episcopală de la Argeș, ca Pîrvu Mutu, ca zugravii anonimi din Bucovina. Albastrul, verdele și negrul sînt dominantele simfoniei²². Dar combinarea, suprapunerea lor au dat accente neașteptate. Gama aceasta este caldă, strălucitoare, de o nespūsă prospețime și gingășie²³. Culoarea cîntă și incîntă²⁴ cu toate că componentele sînt întunecate²⁵. De aceea, se poate afirma că Vinătoru este un liric, un creator de poezie prin linii și culori²⁶. Filiația, consecvența cu temperamentul și debutul artistului în cîmpul poeziei la revista lui Argezi, de care am pomenit, sînt evidente.

Materia coloristică este suculentă, bogată, fără a atinge orgiastica risipă a unui Schweitzer-Cumpăna, la opusul ninsorii primăvăratice a lui Pallady și apropiindu-se oarecum de aceea a maestrului său, Petrașcu. Din combinarea, din suprapunerea spectrului său coloristic, din frămîntarea culorilor răsar reflexe de nestemate, care evocă arta atît de personală a lui Petrașcu.

Există aici, cum s-a spus cu drept cuvînt, un instinct al armonizării, alături de o tensiune cromatică, de un freamăt, de o vibrație care îmbracă totul²⁷.

Nu numai sugestiile petrașchiene cu un evident plus de sensibilitate și lirism par să fie la originea acestui dar al pictorului, dar este verosimil să credem că sucul acesta vine mai de departe, mai din adînc, din rădăcinile artei populare, pe care Vinătoru a prețuit-o și adîncit-o²⁸. Această observație ne evocă unele lucrări ale lui Vinătoru care se inspirau direct ca motiv din folclor, ca acea simfonie coloristică pe care am admirat-o prin 1950 într-o suită de personaje feminine cu marame.

La toate acestea trebuie să adăugăm încă o calitate a picturii laice a lui Vinătoru, care ne apropie de arta monumentală, pe care avea să o aplice pe pereții numeroaselor biserici zugrăvite. Este vorba de știința compoziției, la care a ajuns printr-un exercițiu cerebral, printr-o elaborare critică, rațională, anterioară creației. Preocuparea aceasta răsare de la primul contact cu opera sa. I s-a reproșat lui Petrașcu că nu posedă acest simț al compoziției. Poate că nu l-a preocupat. Relevi însă la Vinătoru acest dar chiar în lucrări mai mărunte, în tablourile cu flori de pildă pentru a atinge măiestria în lucrările cu personaje feminine și în peisaje de proporții²⁹.

Vinătoru a proiectat aceste calități în pictura bisericească. Fiecare biserică pictată de el reprezintă o sinteză a esențelor, a permanențelor artei sale, un adevărat «muzeu Vinătoru», după fericita expresie a lui Mihalache (monografia *Vinătoru*, Editura Meridiane, 1979, p. 20), care se referea la biserica din Reșița. Vom regăsi acolo lumină, colorism, lirism și simț al compoziției, care au făcut reputația sa de pictor laic. Era oare aceasta legitim? Erau aceste caractere compatibile cu arta religioasă? Nu contrazicau ele oare ceea ce pare a fi firesc unei astfel de

22. Mircea Deac, *Preață* la «Catalogul expoziției retrospective din 1978»; M. Mihalache, în *Pictura românească*, Buc., 1976, p. 379.

23. I. Jianu, în «Rampa», din 6 aprilie 1933; *Ibidem*, nr. din 12 iunie 1936.

24. Neagu Rădulescu, în «Munca» din 20 februarie 1970.

25. V. Beneș, *Lumină și culoare*, 1947, nr. 3.

26. Mircea Deac, *Preață* la «Catalogul expoziției retrospective din 1978».

27. D. Dancu, în *monografia* editată de Editura Meridiane, în 1969, p. 2; C. Prut, în «Contemporanul», din 13 februarie 1970; Anca Arghir, în «Arta plastică», 1964, nr. 4, p. 12.

28. A se vedea și D. Dancu, *op. cit.*, p. 4.

29. Vezi și G. Oprescu, în «Viața românească», 1940, nr. 3, p. 15.

arte, rațiunea, geometrismul, echilibrul, ordinea, sobrietatea, dacă nu chiar simplitatea ascetică, trăsături ale începuturilor artei bizantine anterioară Paleologilor, din perioada justiniană și comneană? Preocuparea esențială în această epocă era sublinierea forței interioare a personajelor biblice, încărcate de symbolism, zăgravul neglijând anatomia, totul fiind concentrat în redarea lumii spiritului, înlăturînd, ca pe o încărcătură inutilă dacă nu fastidioasă, elementele străine, lumina, culoarea, poezia³⁰.

Gheorghe Vinătoru, *Steaua îndrumătoare pe Dumnezeu arată*
(Cei trei magi)

Ca să judecăm arta lui Vinătoru în lumina acestor trăsături ale artei bizantine a începuturilor, ar trebui să ignorăm că aceasta a suferit o evoluție care justifică poziția sa. Artă bizantină din epoca Paleologilor dobindise în urma unei lungi evoluții umanizatoare, descătușate de influența ascetismului, tocmai aceste din urmă trăsături. Cercetătorii apuseni mai liberi, mai obiectivi în judecățile lor, au subliniat acest salt al vechii arte bizantine. Talbot Rice, de pildă, arată că «unele din lucrări au un caracter monumental în stilul mozaicurilor, dar restul este mai intim și mai delicat, combinînd sentimentul cu un strălucit simț al decorațiunii. Culoarele sînt luminoase și contrastante, iar pe spațiile negre sînt aplicate nuanțe clare în tușe largi ca să dea astfel viață și relief... picturile sînt profund umane... în ele se remarcă frumusețea concretă a lumii»³¹. Un alt cercetător, A. Grabar³², este și mai explicit: «După secolul al XII-lea, spune el, această artă a suferit schimbări atât la Constantinopol cît și în diferite alte țări ortodoxe, devenind mai liberă și mai patetică; ea deschide drumul creațiunii individuale. Se fac simțite nuanțe locale în operele diferitelor provincii ale Imperiului și în statele balcanice». În altă lucrare, același autor, referindu-se la pictura secolului al XVI-lea

30. H. Michel, *Byzantinische Kunst*, Leipzig, 1964, p. 122; Schweinfurth Ph., *Die byzantinische Form, Ihr Wesen und ihre Wirkung*, Berlin, 1943, p. 116 ș.u.; Gerwase Mathew, *Bizantine esthetics*, London, 1963, p. 3.

31. Talbot Rice, *Byzantine Art*, Penguins Books, p. 123. În același sens Talbot Rice, *Bizantine Painting, the last phase*, New York, 1968, p. 7 ș.u.

32. A. Grabar, *Recherches sur les influences orientales dans l'art balcanique*, p. 3 ș.u.

din Bucovina, semnaleză: «către sfârșitul secolului al XV-lea această artă se prezintă sub un aspect nou și capătă accente populare. Pictorul frescei caută să emoționeze, iar el o face chiar prin detaliile realiste, pe care le adaugă figurațiilor tradiționale». «Aceste caracteristici, spune autorul, referindu-se la pictura din Bucovina, vorbesc în favoarea practicienilor formați în Moldova»³³.

Gheorghe Vinătoru, *Văzut-au pruncii haldeilor...*
(Inchinarea mașilor)

În pictura sa murală, Vinătoru continuă astfel o veche tradiție românească, care-și trăgea rădăcinile din evoluția artei bizantine din epoca Paleologilor.

De altfel, ea' este în armonie cu însăși evoluția picturii laice moderne, care a căutat cu obstinație nu numai să se emancipeze de realismul pur, de reproducerea sterilă a datelor realității, dar și să realizeze încintarea spectatorului, frumosul, misterul, poezia.

Vinătoru este astfel un pictor modern prin toate trăsăturile esențiale menționate mai înainte, iar arta sa bisericească se împărtășește din același caracter. Cu drept cuvânt s-a arătat că arta modernă se caracterizează printr-un realism, cu conținut uman, sugestiv, în care artistul interpretează datele lumii inconjurătoare conform sensibilității sale. El proiectează sufletul său asupra acesteia în loc să o reproducă cu fidelitate, creînd, astfel, o atmosferă de poezie. El este preocupat totodată să realizeze o operă de artă în care domină lumina și culoarea³⁴ caracteristice picturii franceze impresioniste și postimpresioniste.

33. Idem, *L'art du Moyen-âge en Europe orientale*, Albin Michel, Paris, 1968, p. 118. A se mai vedea: A. Grabar, *L'origine des façades peintes des églises moldaves*, *Mélanges oïertes à N. Iorga*, Paris, 1930; Paul Henry, *Les églises de la Moldavie du Nord, des origines à la fin du XVI-e siècle*, Paris, 1930.

34. Huyghe, *Les contemporaines*, Paris, 1949, p. 20 ș.u.; Herbert Read, *A concise history of modern painting*, New York, 1959, p. 11; Idem, *The modern art*, New York, 1959; H. Focillon, *La peinture aux XIX-e et XX-e siècles; Du réalisme à nos jours*, Paris, 1928, p. 4, 150; Lyonello Venturi, *Pictorii moderni*, București, 1968, introducere și îndeosebi volumul *De la Manet la Lautrec*; Joseph Emil, Müller, *Arta modernă*, București, 1970, p. 18; Adrian Marino, *Modern, modernism, modernitate*, București, 1969, p. 117; Fr. Șirato, *Încercări artistice*, Buc., 1967, p. 174, 184, 220.

Ocupindu-se de Vinătoru ca pictor laic, unii autori au relevat și această fațetă a personalității sale artistice, activitatea de zugrav³⁵. Unii ca D. Dancu, care a intuit cel mai just arta lui Vinătoru relevă nu numai dubla personalitate a artistului, dar și fericita dependență de «pictura monumentală bisericească anonimă ca glorie, dar oportună, așa cum au procedat mulți tineri de real talent din generația sa». Fresca, spune acesta, «oferă și ea satisfacții de meserie», încît cine o practică îndelungată vreme, cu greu se mai desparte de ea. Este și cazul lui Vinătoru care, timp de peste trei decenii, și-a împărțit activitatea între atelier și schelă, fiind unanim considerat ca «unul dintre cei mai valoroși freschiști ai genului monumental bisericesc».

Ocupindu-se de atenta tratare a compoziției de către pictorul nostru, Comarnescu vede în aceasta un rezultat al experienței de pictor de frescă. Și Dancu și Comarnescu subliniază astfel caracterul compozițional al frescei și fericita influență a acesteia asupra artei laice, fecunda osmoză a celor două domenii.

Intr-adevăr, cine pătrunde în unul din lăcașurile pictate de Vinătoru este surprins de predilecția sa pentru minuirea unor mari mase de personaje într-o armonie care nu are nimic strident și anormal, căutat. Așa de pildă în scena Nașterii lui Iisus de la biserica «Sfinții Împărați» de la Galați, care singură ar merita o expunere specială, ne întîmpină într-o vădită concentrare, un mare număr de credincioși, care aduc omagiul lor. Ciobani și crai ce vin de departe pe cămile, cuvioși și cuvioase, țărani și țărănci în port de sat. Pictorul a subliniat îndeosebi în mijlocul planului înfii costumul național, fotele și cojoacele românești. Asistăm aici la o autohtonizare fără violență, care evocă bisericile din Bucovina. Aceleași caractere ne întîmpină și în scena Intrării în Ierusalim, de la biserica din Odobești, caracteristică și ea întregii opere a artistului.

Colorism, lirism, artă a compoziției, modernism, iată atîtea calități pe care Vinătoru le-a adus în dar picturii bisericești din România, în năzuința sa de a face nu pictură bisericească bizantină, ci românească.

A fost premiat de mai multe ori cu diverse ordine și medalii. A încetat din viață în 1986.

Ghiță Popescu. Cu Ghiță Popescu deschidem porțile unei alte categorii de zugravi, aceia care și-au închinat întreaga lor activitate picturii religioase. Tattarescu a aspirat, fără să reușească, să devină pictor laic, pentru a acosta definitiv în breasla zugravilor; Grigorescu, dimpotrivă, a debutat ca zugrav, pentru a-și închina geniul, cum se știe, picturii de șevalet; Luchian, Tonitza, Șt. Dimitrescu, Artachino, Stoenescu au făcut doar incursiuni fără continuitate în sectorul bisericesc.

De astădată, iată o personalitate înzestrată cu deosebite calități artistice, care s-ar fi putut dedica și ea ambelor sectoare, și picturii laice și celei religioase, dar care a preferat — în afara participării regulate la saloanele oficiale, dar fără să fi deschis porțile unor expoziții personale — să fie zugrav, să fie pictor monumetalist și atît, care s-a străduit să pună acolo harul, știința și devotamentul său și să rămînă breslaş modest, pictor «de gros», cum spuneau cei vechi³⁶, fără să ambiționeze la gloria picturii laice.

Există aici o explicație care lămurește, totul. Ghiță Popescu a reînnoat firul tradiției. Tatăl său a fost zugrav, iar copilul a deprins de mic, trăind pe lîngă el, privindu-i munca cu ochi mari și atenți și apoi servindu-i de ucenic, meseria și arta părintelui. Tradiție înseamnă continuitate, înseamnă păstrarea unei zestre acumulate de-a lungul vremii și transmiterea ei nealterată urmașilor. Este în primul rînd un act de fidelitate și respect. În opera lui Ghiță Popescu regăsim aceste valori.

Se știe că spre sfîrșitul vieții Tattarescu, sub povara anilor, se servea de diverși colaboratori, care executau lucrările, el rezervîndu-și doar controlul. Astfel, contractul pentru pictarea bisericii «Sfîntul Ilie» din Craiova, din 31 mai 1891,

35. D. Dancu, *Vinătoru*, Buc., 1969; Mircea Deac, *G.N.G. Vinătoru, Prefață la Catalogul expoziției retrospective din 1978*; Marin Mihalache, *Pictura românească*, Buc., 1976, p. 379; C. Prut, în «Contemporanul», din 13 febr. 1970; Marin Mihalache, în monografia *Vinătoru*, București, 1979, p. 14.

36. Ștefan Metes, *Din istoria artei religioase române*, Cluj, 1929, p. 15.

prevedea expres că lucrarea se va executa de pictorul Gh. Ioanid, Tattarescu luindu-și angajamentul de a efectua numai controlul³⁷.

«Mă angajez a executa toate picturile murale și iconăria timples sub direcția D-lui Tattarescu, artist pictor... Eu Gh. Ioanid mă oblig... a angaja tot ce va fi mai bun dintre pictorii noștri de biserici. Dl. Tattarescu va veni cît mai des pentru a cerceta și a se convinge că eu lucrez tot așa de bine și conștiincios ca și cînd dlui. era zilnic la mine... Nu voi cruța nimic pentru a-l mulțumi și mă voi sili a lucra după școala și principiile dlui. Tattarescu...».

Ghiță Popescu, *Dreptul Judecător* (Catedrala din Constanta)

Printre colaboratorii lui Ioanid de la biserica «Sfintul Ilie» din Craiova, s-a numărat, după unele mărturii orale, și tatăl lui Ghiță Popescu, care a mai pictat între altele bisericile din Urda Mare și Urda Mică din zona Argeșului. Nu posedăm suficiente mărturii pentru a defini stilul tatălui lui Ghiță Popescu, nici înțelegem activitatea pentru a ne da seama de zestrea ce-i transmitea fiului. Dar este cert că viitorul mare zugrav a fost ucenicul tatălui său. Un ucenic foarte fraged, căci el se naște în anul 1903 (în comuna Davidești din județul Argeș), iar tatăl său moare pe front, în războiul din anul 1916, viitorul mare artist avînd la data aceea vîrsta de 13 ani. Desigur o perioadă scurtă de ucenicie, asemănătoare cu aceea a lui Grigorescu la Chladek³⁸. Grigorescu se angajase la Chladek în anul 1848 la vîrsta de zece ani și rămîne lângă acesta numai timp de doi ani. Comparînd ucenicia unuia cu a celuilalt, constatăm că aceea a lui Ghiță Popescu la tatăl său a fost mai lungă.

Inclinațiilor sale native, uceniciei pe lângă tatăl său din vîrstă fragedă, Ghiță Popescu le-a adăugat studiile la Școala de belle arte, unde a avut ca profesori pe

37. I. L. Georgescu și † Roman Ialomiteanul, *G. Tattarescu și N. Grigorescu în arta bisericască românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 5—6, p. 716.

38. Al. Vlahuță, *N. I. Grigorescu*, Buc., p. 13; G. Oprescu, *N. Grigorescu*, Buc., 1961, p. 19—20; G. Oprescu, *Primul profesor al lui Grigorescu, Anton Chladek*, în «Omăgiu lui N. Iorga», Craiova, 1926, p. 233.

Paciurea, Gabriel Popescu, Mirea și Costin Petrescu³⁹. Fiecare dintre aceste puternice personalități a putut să-și aducă contribuția la formarea sa artistică, care avea să dea roadele cunoscute în viitor. Un gravor de talia lui Gabriel Popescu, un portretist ca Mirea, un specialist în pictura monumentală precum Costin Petrescu au exercitat o influență binefăcătoare asupra sa, căci pictura bisericească prin întinderea sa reclamă cumulara tuturor acestor calități.

Ghiță Popescu, *Sfinți mucenici* (Catedrala din Constanța)

Opera lui Ghiță Popescu este vastă. Nu posedăm un inventar complet al lucrărilor sale, desfășurate de-a lungul unei vieți întregi consacrate artei bisericești, fiindcă omul a dispărut în anul 1975, lăsând fără îndoială un gol ireparabil în pictura noastră murală.

După mărturiile pe care le-am cules — de la D-na Niculina Dona, soția sa, și de la fiul său — el a pictat: catedralele din Galați, Constanța și aceea din Pitești; biserica din str. Plevnei (București); biserica română din Ierusalim; biserica Sfântul Nicolae din Curtea de Argeș; biserica Sfânta Vineri din strada Titulescu (București), în colaborare cu Șt. Constantinescu și N. Stoica; bisericile din Ciorgirla și Ghencea (București); Flămînda din Cimpulung; Dioști (Romanati); Sfântul Nicolae din Giurgiu (în colaborare cu N. Stoica); a restaurat pictura bisericilor Plumbuita și Crețulescu (București).

În această vastă muncă, el s-a bucurat de colaborarea altor pictori bisericești, ca aceea a lui Avachian sau colaborarea statornică și prețioasă, începînd cu anul 1945, a dnei Niculina Dona.

Activitatea lui Ghiță Popescu nu s-a mărginit la fresca religioasă. El a realizat în domeniul decorației monumentale laice opere de prestigiu. Așa sînt, fără a putea da o listă completă a lor :

— mozaicul de la hotelul Tomis din Mamaia, la care s-a bucurat de colaborarea d-nei Dona și a lui Șt. Constantinescu;

39. P. Comarnescu, *Excepționalele fresce ale lui Gh. Popescu*, în «Tomis», 1967, nr. 8, p. 14.

- împreună cu d-na Dona și Almăjan a creat decorațiile din Piața Arini din Suceava, cu alegorii, scene de nuntă și vânătoare etc.;
- mozaicul de la Casa de cultură din Baia Mare;
- mozaicul de la Palatul Ligii Națiunilor (UNESCO) din Geneva (cu Șt. Constantinescu);
- mozaicul în ceramică la o școală elementară din Iași.

În frescă, Ghiță Popescu și colaboratoarea sa, d-na Dona, au înfăptuit «excepționale fresce» la importante edificii civile din Constanța și București, a căror tematică este inspirată din istoria poporului român⁴⁰.

Caracteristică pentru opera murală religioasă a lui Ghiță Popescu rămâne capodopera în frescă de la catedrala «Sfinții Petru și Pavel» din Constanța. La valoarea sa artistică se adaugă fără îndoială cadrul pitoresc al catedralei care însufletește pe vizitator cu aripi speciale de înțelegere. Când de pe tărâmul agitat al mării pătrunde aici, vizitatorul este cuprins de un sentiment de liniște, de grație și noblețe. Un univers de pace senină, de artă. O lume de forme și culori, o simfonie cuceritoare. Recea și întunecata pictură, pe care din nefericire o mai întâlnim în unele locașuri bisericesti, este înlocuită cu un imn înălțat frumosului. Cu drept cuvânt s-a afirmat că pictura catedralei seamănă cu un vast covor național, cu culori vii și strălucitoare, care îmbracă pereții⁴¹. Este evident că autorii săi au fost animați deopotrivă de fiorul artei și de acela al credinței în eternitatea operei lor.

Ne întâlnim în aceste aprecieri cu alți cercetători. Importanța lucrării de la Constanța necesită o prezentare mai detaliată.

Petru Comarnescu⁴² vedea în pictura de aici o adâncă simfonie de forme și culori admirabile legate și armonizate între ele. Elogiul remarcabilului critic și istoric de artă merită să fie reprodus:

«Ghiță Popescu este împreună cu Nuni Dona, valoroasa sa colaboratoare, autorul splendidelor fresce de la catedrala din Constanța și de la mai multe biserici din Galați și București.

Noua pictură murală a catedralei constănțene reprezintă o lucrare care a durat cinci ani. Dacă la catedrala din Galați predomină griul și albastrul închis, la catedrala din Constanța, tonalitățile predominante sînt roșul intens și verdele luminos.

Bogăția de scene și figuri, alcătuiind un tot organic legat ca și la zugrăvile meșterilor de la Voroneț, Vatra Moldoviței, Sucevița este impresionantă, ca și claritatea compoziției, construcția figurilor, ritmica decorativă. Unele personaje posedă o remarcabilă adâncire psihologică în spirit umanist.

A fost un efort uriaș această pictură murală, care reprezintă un triumf al frescei».

Colorismul luminos, cald și nobil, bogăția compozițiilor, reușitele chipuri ale personajelor care vibrează în lumină au fost subliniate și de I. D. Ștefănescu în raportul de recepție din 30 aprilie 1962⁴³.

O specială atenție apare cu evidență în tratarea personajelor feminine. Ele s-au bucurat din partea artistului de o sollicitudine specială. Ceva din arta laică este prezent aici. Artistul a cristalizat în figurile Maicii Domnului și ale Sfințelor Paraschiva, Ecaterina, Minodora și Filofteia grație, prospețime, și frumusețe⁴⁴. Ne întâmpină acolo niște madone — niște frumoase românce — din cea mai înfloritoare perioadă a Renașterii italiene. Rafaël și Boticelli sînt prezenți.

La acestea trebuie adăugate somptuoșitatea costumației și folosirea unor motive decorative de artă românească folclorică⁴⁵, precum și introducerea în repertoriul iconografic a unor martiri care au trăit pe pămîntul Dobrogei, cum este de pildă portretul sfințului mucenic Zotic din Tomis. Tot astfel între arcadele cupo-

40. *Ibidem*.

41. N. Cănanău, *Catedrala ortodoxă Sf. Petru și Pavel din Constanța*, Constanța, 1976, p. 11.

42. P. Comarnescu, *op. cit.*

43. N. Cănanău, *op. cit.*, p. 21.

44. P. Comarnescu, *op. cit.*

45. *Ibidem*; N. Cănanău, *op. cit.*, p. 11.

lei mari și sinii laterali din naos au mai fost pictați, ca un omagiu adus vieții creștine care a domnit pe aceste meleaguri ale Sciției Minor, Sfințul Ciril din Axiopolis, Sf. Dasius, Sf. Emilian, Sf. Dada și Sf. Maxim din Durostor. Ne aflăm în plină istorie a acelei Dobrogei în care au înflorit vechile cetăți grecești Histria, Tomis, Callatis și mai apoi o bogată viață romană și creștină⁴⁶.

Ghiță Popescu, *Maica Domnului înconjurată de îngeri și ierarhi* (Catedrala din Constanța)

Valoarea artistică a picturii bisericii «Sfinții Petru și Pavel» n-a scăpat nici specialiștilor străini. Unul dintre aceștia, care efectua un voiaj de studii prin Dobrogea, o caracteriza în acești termeni entuziaști: «Am văzut câteva mozaicuri și pictura de la catedrala orașului. Gh. Popescu, autorul picturilor de la catedrală, a coborât pe pământ toți sfinții din cer și a adus această coborîre pînă la profunzimea umanizării lor»⁴⁷.

Pictura lui Ghiță Popescu se încadrează și ea — ca și a celorlalți slujitori ai penelului prezentați în paginile acestei reviste — în tendința de a renova edificiul bătrînei picturii bizantine.

46. Răzvan Theodorescu, *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos*, București, 1976, p. 12 ș.u., p. 35, nota 9; Radu Vulpe și I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, vol. II: *România la Dunărea de Jos*, București, 1968, p. 456; N. Cănanău, *op. cit.*, p. 5. După datele istorice recente, la Niculițel în Dobrogea s-a descoperit în anul 1971 un monument funerar în a cărui criptă au fost date la iveală scheletele a patru martiri: Zoticos, Attalos, Kamasis și Philippos. A se vedea și P. Diaconu, *Despre data pățimirii lui Zoticos...*, în revista «SCIV», 1973, nr. 4, p. 633—641; D. M. Pippidi, *Sfîrșitul păgînismului în Sciția Minor*, în «Studii de istorie a religiilor antice», București, 1969, p. 284. A se vedea pentru generalități: C. Giurescu și Dinu Giurescu, *Istoria românilor*, Ed. Științifică, București, 1974, p. 14 ș.u.; *Istoria artelor plastice în România*, Ed. Meridiane, 1968, p. 9 ș.u.; Vasile Drăguț, în *Pictura românească*, Ed. Meridiane, Buc., 1976, p. 9 ș.u.

47. Alfred Hesse, în «Tomis», 1967, nr. 9, p. 19.

Solemnității reci, distante, a începuturilor picturii bizantine, i s-a substituit, progresiv, o vădită voință de umanizare. De la Paleologi și pînă azi, drumul a fost marcat de o neîncetată tentativă de a birui «rigidul», «solemnul», de a inspira prietorului un sentiment de atracție, căldură și frumos. Într-un cuvînt, de umanizare în sensul în care vorbea germanul Alfred Hesse în citatul reprodus mai sus.

De la Grigorescu încoace, toți ceilalți pictori — cu excepția lui Tattaescu — au urmărit fiecare în stilul lui această umanizare. Ghiță Popescu este un prototip. El a făcut nu pictură bizantină⁴⁸, ci pictură românească, cu mult colorism, lumină și căldură. Duhul artei folclorice românești este prezent, cu patosul ei specific.

Descoperim în opera sa ecouri nu numai ale meșterilor care au împodobit bisericile bucovinene, dar și ale cuceririlor impresioniste și postimpresioniste. Muzicalitatea, care este una dintre însușirile cele mai importante ale picturii, o regăsim în opera lui Ghiță Popescu, care a ținut pasul cu evoluția artei moderne, cu irămintările din mișcarea de idei a sfîrșitului veacului al nouăsprezecelea și începutul celui de al douăzecilea.

Prof. I.L. GEORGESCU

PREGĂTIREA CLERULUI ÎN BASARABIA DE SUD ÎN ETAPA 1857—1878

Mărturii documentare inedite confirmă preocuparea Principatelor Române, în special a guvernului din Moldova, în vederea pregătirii clerului necesar pentru bisericile din județele Ismail, Cahul și Bolgrad, retrocedate României în anul 1856.

Organizarea unui învățămînt, în general, și în special seminarial în limba română, pentru pregătirea slujitorilor bisericilor din aceste județe, se impunea de urgență deoarece în această parte de țară, la acea vreme, nu exista «nici o școală națională română întreținută de guvern»¹.

Între primele măsuri luate de către mitropolitul Sofronie al Moldovei și de căjmăcămia acestei țări a fost trimiterea, în anul 1857, a arhimandritului Theoctist Scriban, cărui i-a revenit misiunea organizării Bisericii ortodoxe române și a învățămîntului seminarial în Basarabia de Sud.

După cunoașterea stării bisericilor și a clerului de la bisericile celor trei județe, arhimandritul atrăgea atenția că pregătirea preoților de aici era «cu mult inferioară celor din Moldova». Semnalează, de asemenea, că a găsit în cele trei județe mulți dascăli cu dorința «de a păși la treptele preoțești», dar care erau «netrecuți prin seminarii».

Spre a remedia, în parte, această situație, arhim. Theoctist Scriban propunea înființarea unei școli bisericești pe lângă Consistoriul din Ismail, la care el «și alți impegați» ai Consistoriei urmau să predea lecții după programa școlilor catihetice. Mitropolitul Sofronie a fost de acord cu această propunere și astfel a luat ființă Școala catihetică de la Ismail, baza viitorului seminar din acest oraș.

Această școală urma să fie frecventată și de tineri din județul Cahul, dar la intervenția preoțimii de aici, mitropolitul a aprobat înființarea unei școli catihetice și la Cahul, pe care a pus-o sub conducerea profesorului Dumitru Theodorescu, plătit cu 360 carboave pe an din veniturile bisericilor. Din aceeași sursă s-a cumpărat și localul necesar pentru această școală.

În anul 1859, Consiliul de Miniștri al Moldovei, prezidat de Manolache Epu-reanu, a hotărît desființarea școlilor catihetice și contopirea lor cu școlile primare. Această măsură se aplica și pentru școlile din sudul Basarabiei.

La protestul arhimandritului Theoctist Scriban, hotărîrea guvernului Moldovei se aplică numai școlii catihetice din Cahul, cea din Ismail urmînd să funcționeze separat de școala primară, insistîndu-se pentru transformarea ei în seminar. În anul 1860 această școală avea două clase pregătitoare și trei seminariale cu un număr de 80 de elevi și 5 profesori. În ceea ce privește conținutul învățămîn-

48. Asupra caracteristicilor artei bizantine, a se vedea: A. Michel, *Byzantinische Kunst*, Leipzig, 1964, p. 122; Gerwase Mathew, *Byzantine esthetics*, London, 1963, p. 3; Ph. Schweinfurth, *Die byzantinische Form*, Berlin, 1943, p. 116 ș.u.

1. Arh. Ist. Centr. Fond M.C.I.P., dos. 584/1863, f. 2.

tului se adoptase programa seminarilor din Moldova, prelucrată sub ministeriatul lui Mihail Kogălniceanu.

După terminarea celor 3 clase la Ismail, tinerii își continuau studiile la Seminarul din Socola (unii dintre ei au frecventat cursurile la Seminarul din Huși).

Prin trimiterea lor la Iași sau la Huși se urmărea atît completarea studiilor, cît și «deprinderea mai bine cu limba română și destiniile țării», cum se menționa în raportul rectorului Seminarului din Ismail².

Cu cele 3 clase s-au pus bazele Seminarului din Ismail cu începere din anul 1860. Peste doi ani seminarul funcționa cu patru clase după programa școlilor similare din Moldova, motivîndu-se că nu erau posibilități bugetare și pentru clasa a V-a.

Ca la orice început și aici s-au întîmpinat greutăți mai ales din lipsa unui internat și a cadrelor didactice corespunzătoare. Este de menționat că în anul 1863 fuseseră angajați ca profesori ai seminarului și trei tineri care absolviseră «cu eminență» Seminarul din Socola, ceilalți fiind hirotoniți ca preoți în localitățile de unde proveneau.

Conducerea seminarului era preocupată să organizeze la Ismail un seminar cu studii temeinice, predate de cadre didactice bine pregătite, cu un buget sta-tornic, un local corespunzător, cu un internat în care să fie primiți, ca bursieri, tineri din cele trei județe, pe bază de concurs.

În vederea organizării unui astfel de seminar, inspectorul Seminarului din Ismail, Veniamin Arhiepescu, arăta Ministerului Cultelor și Instrucției Publice, în raportul din 20 decembrie 1863, despre necesitatea existenței aici a unui «seminar sistematic» în care să se poată pregăti atît preoți pentru sate, cît și «pentru grade mai înalte». În acest raport sublinia, între altele, că «dorințele românilor sînt de a se cultiva, civiliza și moraliza», acestea constituind «baza pe care se întemeiază prosperitatea și fericirea tuturor popoarelor bine organizate și disciplinate». Pentru ca un popor să ajungă la o asemenea fericire «nu are alt mijloc decît numai instrucția cea sfîntă și mîntuitoare a lui Dumnezeu, adică religia».

Referindu-se la starea bisericilor și a preoților din Basarabia, el arată necesitatea ca aceștia să fie «deopotrivă cu cei de peste Prut», capabili a răspîndi cultura și lumina, iar aceasta nu se poate realiza decît «printr-un cler luminat» și «moral», care nu se poate pregăti decît într-un seminar bine organizat și sistematic, cu un internat pentru cel puțin 50 de elevi. În același raport menționează și faptul că preoții de peste Prut «arată o oarecare greutate a veni în Basarabia» și de aceea baza formării clerului bine pregătit trebuie să rămînă Seminarul din Ismail³. Ministerul, din «lipsa resurselor», nu s-a angajat pentru înființarea internatului pentru anul școlar 1863/1864, dar a promis introducerea seminarului în bugetul statului pentru următorul an școlar.

Astfel Nicolae Kretzulescu, ministrul Instrucțiunii și al Cultelor, prin raportul nr. 54800/1864, adresat domnitorului Alexandru Ioan Cuza preciza că s-a prevăzut în buget suma de 50.000 lei pentru Seminarul din Ismail, indicînd și următoarele sume pentru salariile pe lunile noiembrie și decembrie 1864: cîte 1600 lei pentru profesorul de obiecte religioase; de latină și română; geografie veche și nouă și istorie; matematică și științele naturale; cîte 1000 lei pentru profesorii de elină și caligrafie și desen și 750 lei pentru cel de muzică vocală și cîntări bisericești⁴.

Prin decretul nr. 1602 din 14 noiembrie 1864, Domnitorul Alexandru Ioan I aprobă suma de lei 11.750 lei din bugetul Ministerului Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru cheltuielile necesare Seminarului din Ismail pe lunile noiembrie și decembrie 1864⁵.

Pînă la această dată profesorii primeau salariile din veniturile realizate de către bisericile din Basarabia, bugetul seminarului fiind socotit în carboave (în total 4220 de carboave, pe anul 1863).

Bugetul cuprindea salariile cadrelor didactice (acestea variau între 140 și 600 de carboave), plata personalului de serviciu, cheltuieli pentru iluminat și încălzit, plata cărților elevilor, cumpărare de cărți pentru biblioteca seminarului etc.

2. *Ibidem*.

3. *Idem*, dos. 587/1863, f. 2.

4. *Idem*, dos. 594/1863, f. 35.

5. *Ibidem*.

Theoctist Scriban, fiind președinte al Consistoriei, inspector al seminarului și profesor, era plătit cu 1200 de carboave.

În ceea ce privește localul, seminarul a funcționat cu chirie pînă a ajuns să posede un local propriu. Chiria se achita din veniturile luminărilor de la bisericile unde se realizau sume mai importante. La 19 august 1863, rectorul seminarului solicita ministerului aprobare pentru a cumpăra «un stabiliment» pentru seminar din «venitul luminărilor», care ajunsesse la suma de 3000 (trei mii) de galbeni. Se propunea a se cumpăra casele lui Emilian Eliade din Ismail care să servească numai pentru seminar și pentru un internat, necesar mai ales pentru fiii de preoți «din colonii și din districtul Cahul». Ministerul n-a fost de acord cu această propunere, așa că în anul următor se încheie contract cu Maria Galiardi pentru «casa ei de piatră și ogradă» din Ismail, pe timp de un an, în schimbul sumei de 100 de galbeni⁶.

Dintr-un raport al rectorului seminarului adresat *Episcopiei Dunării de Jos*, la 22 februarie 1865, rezultă că localul seminarului era neîncăpător, solicitîndu-se un alt local. Ulterior, la 7 mai 1865, Episcopia arăta că a găsit încăperi «foarte comode» în fața bulevardului ce trece prin mijlocul orașului, proprietatea negustorului Flor Juravliev, la acea dată ocupate de spitalul regimentului din Ismail, care va elibera localul la data de 1 iulie 1865.

Acest local cuprindea 3 edificii foarte potrivite pentru internat, săli de clasă, bibliotecă, cancelarie și locuința rectorului. Pentru acest local așezat pe Prospectul Dunării, pe Ulița Mare (strada Carol I, cum menționează Titu Maiorescu), proprietarul cerea suma de 300 (trei sute) de galbeni austrieci chirie pe an. Proprietarul era dispus să vîndă acest local în schimbul sumei de 3000 (trei mii) de galbeni austrieci⁷.

De la 3 mai 1865, Seminarul din Ismail a funcționat în continuare cu chirie în acest impunător local, pînă în anul 1874, cînd devine proprietar, prin donația făcută seminarului de către văduva lui Fior Juravliev. Socotim necesar a reproduce o parte din testamentul Evdochiei Juravliev, adică aceea care se referă la donația făcută seminarului: «... Fiindcă atît intențiile răposatului meu sot, cavalier Juravlev (sic), cît și ale mele au fost de a veni în ajutorul instrucțiunii, ale căreia binefaceri se văd pe toată ziua, și știind că nici o donațiune nu poate fi mai bine plasată decît aceasta, dau și las Seminarului Eparhiei Dunării de Jos casele situate în strada Carol I nr. 67, în care actualmente este acel seminar». În alt paragraf, testatoarea lasă 350 de galbeni «pentru înmormîntarea mea și grijile creștinești». De asemenea hotărăște a se da la trei biserici cite 15 galbeni «spre pomenirea neamului meu și a soțului meu»⁸.

În urma acestui testament, semnat la 2 martie 1874 și certificat de către Tribunalul Ismail, seminarul din acest oraș a devenit proprietarul acestui local.

Prin raportul nr. 11.082, din 3 decembrie 1874, Titu Maiorescu, ministrul Instrucției Publice și al Cultelor, comunică domnitorului țării, Carol I, hotărîrea Consiliului de Miniștri prin care s-a acceptat donația făcută de Evdochia Juravliev pe seama Seminarului din orașul Ismail.

Conținutul învățămîntului din această unitate de învățămînt rezultă din programele înaintate ministerului spre aprobare, mai ales cele din anii 1864 și 1865, la care ne vom referi în continuare.

Programa din anul 1864 a fost precedată de o analiză a stării învățămîntului seminarial și de necesitatea ca acesta să se efectueze în întregime la Ismail. Astfel în raportul care însoțește programa, rectorul menționa că: «În nici o parte a României nu se simte mai mare necesitate de preoți luminați prin instrucție și românizați prin limbă ca în Basarabia anexată». Faptul că tinerii care își începeau învățăturile în Ismail trebuiau să și le continue la seminariile din Moldova a constituit o greutate ce a dus la «enorma lipsă de servitori bisericești».

Spre a remedia această lipsă, rectorul seminarului propune o programă școlară, care să poată îndreptați pe tinerii absolvenți să fie hirotoniți, fără a mai urma la alte seminarii. Propune ca profesorul Grigore Popescu să predea: Mărtu-

6. Idem, dos. 726/1863, f. 3.

7. *Ibidem*, f. 44.

8. Idem, dos. 2597/1874, f. 24.

risirea ortodoxă, Istoria Vechiului și Noului Testament și Liturgica, rectorului revenindu-i predarea Teologiei morale și pastorale. Pentru limbile elenă și franceză propune ca profesor pe Grigorie Magnis, grec de origine și care cunoaște bine franceza și româna, avînd și autorizația ministerului pentru predarea acestor limbi, încă din anul 1863. Celelalte obiecte de învățămînt erau repartizate astfel: Istoria universală, istoria românilor, geografia veche și nouă și mai ales a României, profesorului iconom Theodor Nicolaeff; științele naturale Gheorghe Verdeanu; științele matematice Iosif Theodorescu; limba română și latină Vasile Șerban; desen, caligrafie și cîntări bisericești Vasile Artinescu; muzica vocală și tipicul Vasile Ivancenco⁹.

La propunerile rectorului Arhipescu, Consiliul permanent al Instrucției Publice opinează ca rectorul să se ocupe numai de administrarea seminarului, iar catedra de obiecte religioase să fie încredințată profesorului Grigore Popescu, absolvent al Seminarului din Socola.

Lecțiile se desfășurau după un orar cu cinci ore pe zi, dintre care trei ore dimineața (de la 8 la 11) și două ore după amiaza (de la 2 la 4). Obiectele de învățămînt prevăzute dimineața aveau o durată de cîte o oră și jumătate.

Analiza orarului din anul 1864 arată că în toate clasele numărul orelor atribuite obiectelor laice întreceau cu mult pe cele religioase (teologice). Astfel în anul I, din cele 30 de ore săptămînale, un număr de 24, respectiv 80%, erau rezervate obiectelor laice. Acest procent descreștea, ajungînd în anul IV ca el să reprezinte 58,3%.

Programa acorda importanță matematicii cu 11 ore pe săptămînă; limbilor străine, cu 20 de ore săptămînal (12½ ore limba latină; 4 ore limba elină și 3½ ore limba franceză). Un număr însemnat de ore se acordase muzicii vocale (total 16 ore), respectiv 13,3%, în afara orelor atribuite tipicului și cîntărilor bisericești.

Este de menționat că programa cuprindea și ore pentru studiul istoriei și geografiei române, în total 7 ore pe săptămînă la anul I. Un număr insuficient de ore erau prevăzute pentru limba română, respectiv 4½ ore din totalul de 120 pe săptămînă. Lipsa unui studiu temeinic la limba română era oglindită de notele mici obținute de tinerii care își continuau studiile la Seminarul din Socola.

Este de remarcat că programa seminarului nu cuprindea nici o oră pentru lucru manual și pentru educație fizică. De asemenea la alcătuirea orarului nu au fost luate în seamă unele principii didactice. Apar astfel în orar obiecte de studiu de dificultate în primele ore de după-amiază (matematica, latina etc.).

Programa din anul 1865 apare îmbunătățită. Astfel limba română se predă paralel cu limba latină și cu un număr sporit de ore (24 de ore pe săptămînă). Crește numărul de ore la istorie și geografie, ajungînd la 18; la fel orele de matematică și științele naturale. Se dublează numărul orelor de limba franceză, reducîndu-se, în schimb, numărul celor de muzică vocală. La anii III și IV se introduce ca obiect de învățămînt Explicarea evanghelică¹⁰. Nici această programă nu cuprinde ore destinate educației fizice și lucrului manual.

Mai tîrziu, în programa seminarului s-au introdus ca obiecte de studiu și medicina populară și igiena, iar din 1876 și medicina veterinară. La 1 septembrie 1876, Episcopia Dunării de Jos anunța ministerul că Gh. Antonescu, medic veterinar al județului Vaslui, dorește a preda în mod gratuit lecții de medicină veterinară. Consiliul Permanent al Instrucției Publice aprobă ținerea acestor lecții, dar numai în orele libere¹¹.

În afară de profesorii menționați mai înainte, la Seminarul din Ismail au mai fost încadrați și au funcționat și: Simeon Topalov; Petru Bărgăoanu; Simeon Vi-

9. Idem, dos. 587/1864, f. 4.

10. Idem, dos. 726/1865, f. 156.

11. Idem, dos. 3176/1876, f. 16.

gurjinski, Vasile Mândicescu; Ștefan Constantinescu; Gavriil Muzicescu; Moise Pacu; C. Codreanu; medicii Kaladinos și Gh. Antonescu.

În perioada de început, de la școala catihetică și apoi seminar cu patru clase, conducerea acestei unități de învățămînt românesc din sudul Basarabiei i-a revenit arhimandritului Theoctist Scriban, urmat de arhimandriții Veniamin Arhipescu și Ieronim și de iconomul C. Rosei.

Mai ales după înființarea internatului, seminarul a fost încadrat și cu trei pedagogi dintre care amintim pe Constantin Brovima, care preda și cîntările bisericesti, Alexe Emilianovici, Dimitrie Tutoveanu, Vasile Gavrilescu, Lazăr Lăcustă, Petre Oprea, Stănicel Ioan, Vasile Corpaci și Sava Bour. Din anul 1874 acesta din urmă a fost sprijinit spre a-și completa studiile teologice la Academia teologică din Kiev.

Elevii seminarului proveneau din cele trei județe din sudul Basarabiei. Pînă la înființarea internatului, elevii locuiau cu chirie pe la diferite gazde în oraș. Cu înființarea internatului s-a constituit și concursul pentru burse. La concursul din toamna anului 1865 au obținut burse 30 de elevi. Numărul bursierilor a crescut an de an, ajungînd la 80 în anul 1869.

După datele statistice din perioada 1865—1872, Seminarul din Ismail a avut un număr de 650 de elevi dintre care 427 au fost interni¹². În ceea ce privește proveniența elevilor, după profesia părinților, datele de la începutul anului 1875 menționează că, din totalul de 246 elevi, un număr de 100 erau fii de preoți; 51 de agricultori; 28 de comercianți; 14 de meseriași; 12 de funcționari, iar 41 erau orfani. Este de remarcat numărul însemnat de fii de mireni care au frecventat acest seminar.

Cu absolvenții acestui seminar și cu cei care mergeau să-și completeze studiile mai ales la seminariile din Iași și din Huși, numărul slujitorilor bisericilor din Basarabia a crescut, în acest sens Seminarul din Ismail a avut o contribuție importantă.

Amintind de acest seminar socotim necesar a arăta legătura permanentă care s-a menținut între această unitate de învățămînt și școlile similare din țară, sprijinul acordat de guvernul român pentru dezvoltarea învățămîntului din cele trei județe basarabene etc. Este de remarcat că în această perioadă, mai ales între 1858 și 1878 aici au luat ființă un însemnat număr de școli, gimnazii și licee, la sate și orașe, frecventate de băieți și de fete.

Un bogat schimb de experiență s-a realizat prin participarea oamenilor de școală din Moldova la examenele seminarului din Ismail. Astfel la examenul din anul 1860 a asistat arhimandritul Melhisedec, pe atunci locțiitor de episcop al eparhiei Huși; la cel din vara anului 1861 a participat profesorul Anton Velini, doctor în filosofie, membru în Consiliul școlar al Moldovei. Peste un an a fost de față la examen profesorul Dimitrie Stoica de la Gimnaziul din Iași, fost profesor la Academia Mihăileană din capitala Moldovei (1841—1856).

O importanță deosebită în crearea și menținerea acestei legături a avut trimiterea la seminariile din Moldova a absolvenților celor patru clase de la seminarul din Ismail, spre a-și completa studiile superioare la Iași, în vestitul centru de cultură din Socola, precum și la Huși. Un raport din anul 1863 sublinia că cei 20 de tineri basarabeni, care studiau în Moldova, absolviseră cursurile cu «note lăudabile».

Studiind laolaltă, tineri din provinciile surori Moldova și Basarabia, aceștia din urmă au putut să-și însușească mai bine limba română care, alături de lecțiile de istoria și geografia patriei, a contribuit la dezvoltarea conștiinței naționale, la formarea lor ca luptători pentru cauza națională.

Prof. univ. GH. PĂRNUȚA

12. Idem, dos. 2186/1873, f. 31.

IOAN VI CANTACUZINO, ÎMPĂRAT, ISTORIC ȘI MONAH *

1. Stadiul cercetărilor

Cercetînd istoria Bizanțului descoperim că o parte din împărații acestui Imperiu de odinioară pe lângă preocupări politice au avut și preocupări teologice, istorice, literare, memorialistice etc. Printre acești împărați cu preocupări multiple, la loc de frunte se numără împăratul, istoricul și monahul Ioan VI Cantacuzino, care a făcut obiectul unor cercetări ample în istoriografia trecută și modernă. În ceea ce privește izvoarele istorice, textul *Istoriei* sale s-a aflat în mai multe manuscrise, întregi sau fragmentare, începînd chiar din secolul al XIV-lea¹ sau în anumite ediții tipărite². Cele mai recente editări ale *Istoriei* lui Ioan Cantacuzino aparțin lui Georgios Faturos și Tilman Krischer, publicate în limba germană³. În cadrul cercetărilor istorice s-a simțit nevoia unor cît mai complete lucrări cu privire la Ioan Cantacuzino (1296—1383), despre originea, activitatea sa de început, realizările sale ca mare domestic, domnia sa (1347—1354) și timpul care a urmat după aceea.

În acest sens i-au fost dedicate o serie de studii și monografii. Șirul acestora începe cu lucrarea lui V. Parisot⁴ care a adus interesante informații în lumina cercetărilor de la jumătatea secolului trecut, cu privire la viața, faptele politice și genealogia casei Cantacuzinilor. O interesantă contribuție cu privire la legătura lui Cantacuzino cu familia Paleologilor (Andronic II și III) este aceea a lui T. J. Florinskij⁵.

Cu privire la activitatea lui Ioan Cantacuzino după retragerea la mînăstire, de menționat contribuția lui L. Politis⁶. De menționat de asemenea și studiile de filologie istorică dedicate de J. Drăseke scrierilor lui Cantacuzino în raport cu alte izvoare contemporane⁷. Interesant de urmărit și lucrarea lui L. Maksimovič cu privire la rolul politic al lui Ioan Cantacuzino după abdicarea sa⁸ și de ase-

* Lucrare principală de seminar, întocmită în cadrul Cursurilor de doctorat în teologie, specialitatea Bizantinologie, sub îndrumarea D-lui prof. Emilian Popescu, care a dat și avizul pentru publicare.

1. V. Laurent, IX, 9 (a. 1368), B. — *Bononiensis* 2212 (S. XV); P — Paris — *Coislin* 144 (S. XV); *Mutinensis* 224—225 (a. 1555); *Constantin* (Topkapu — Serai) 28 (s. XIV); *Monac* 106 (s. XVI), *Monac*, 184 (s. XV).

2. Trad. în limba latină J. Pontanus, Inglostadt, 1603; Ed. Princeps C.P.I. — III (1645) în C.V. (1729); A. L. Schopen, *Ioanis Cantacuzeni imperatoris historiarum libri I—IV* în C.B. Bonn 1828—1832; în J.P. Migne P. G. 153 (1866) c. 60—1300, 154 c. 16—370; T. S. Miller, *The History of John Cantacuzenus* (Book); text, translation and commentary — Diss Cathol Univ. of America, 1975.

3. Kantacuzenos Johannes, *Geschichte*, übersetzt und erläutert von Georgios Fatouros und Tillman Krischer. Erster Teil 1984, Zweiter Teil, Stuttgart; Hieresmann Verlag 1986, XIV 290 p. (Bibliothek der griechischen Literatur 21). Este o ediție critică care lipsea pînă aici. Vezi și recenzia în «Südost Forschungen», 43, 1984 și 1987.

4. V. Parisot, *Cantacuzène, homme d'état et historien*, Paris 1845.

5. Florinskij, *Andronic mladși i Ioan Kantacuzin* în J.M.N.P. 204, 1879, Jul.—Aug. 87—143, 219—251, 205 (1879), Sept.—Oct. 1—48, 28 (1880), Mart.—April. 327—334.

6. L. Politis, *Jean — Joasaph Cantacuzène fut-il copiste?* în R.E.B. 14 (1956), p. 195—199; *Idem*, *Eine Schreiberschule im Kloster τῶν Ὁδηγῶν* în «B.Z.», 51 (1958), p. 7—36; 261—287.

7. J. Drăseke, *Zu Johannes Kantakuzenes* în «B.Z.», 10 (1900), p. 72—84; *Idem*, *Kantakuzenos, Urteil über Gregoras'* în «B.Z.», 10 (1901), 106—127; *idem*, *Kaiser Kantakuzenos, Geschichtswerk*, «Neue Jahrbücher für das classische Altertum», 33 (1914), p. 489—506; *Idem*, *Thukydides, Pestbericht (II 49—53) und dessen Fortleben*, «Sokrates», 68 (1914), 181—189.

8. L. J. Maksimovič, *Politická uloga Jovana Kantakuzina posle abdikacije (1354—1383)* în «Z.R.V.I.», 9 (1966), p. 119—193.

menea lucrarea lui D. M. Nicol, despre genealogia Cantacuzinilor⁹. Tot o asemenea lucrare de genealogie și de cercetare semantică aparține lui D. A. Zakythenos¹⁰. Monografia despre Ioan Cantacuzino au mai pregătit S. Kourousis¹¹ și G. Weiss¹². O lucrare interesantă cu privire la primele măsuri ale lui Cantacuzino odată cu urcarea sa pe tron aparține lui V. Laurent¹³. O altă lucrare sub semnătura lui J. Meyendorff scoate în evidență câteva din gindurile «ecumeniste» ale acestui împărat¹⁴. Un alt cercetător de renume H. Hunger, într-un studiu documentat, scoate în evidență un aspect din activitatea de legislator a acestui împărat al Bizanțului¹⁵. Alt cercetător, E. Voordeckers, a editat din scrierile teologice ale fostului împărat Ioan VI Cantacuzino și, de asemenea, s-a ocupat într-un studiu de sederea acestuia la Mistra¹⁶. În afară de aceste studii și articole, informații prețioase cu privire la viața și opera împăratului sus numit cît și ample informații bibliografice aflăm din lucrările generale de istorie și literatură bizantină ca acelea a lui K. Krumbacher¹⁷, Gy. Moravcsik¹⁸, M. E. Collonna¹⁹, H. Hunger²⁰, G. Weiss²¹.

În țara noastră persoana și opera lui Ioan Cantacuzino s-au bucurat de mai puțin interes. De menționat, totuși, câteva lucrări dedicate începînd cu cele în manuscris²². O anumită atenție față de persoana și opera împăratului bizantin o găsim la N. Iorga, pe la începutul secolului²³. Fragmente din opera sa au fost traduse în românește și publicate în 1975 în colecția Fontes Historiae Dacoromaniae²⁴. În ceea ce privește atitudinea sa față de mișcarea isihastă ea a fost pusă în lumină de Pr. Prof. D. Stăniloae în studiul său dedicat lui Grigorie Pa-

9. M. D. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakuzenos c. 1100—1460*, Washington, 1968.

10. D. A. Zakythenos, *Καντακουζηνός Κατακουζηνός* în «N. Ellinika», 3 (1930), p. 545—546.

11. S. Kourousis, *Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός* în *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, 7 (1965), 29—35, în care afirmă cu argumente că numele de kantakuzenes aparține mînăstirii Kuzenas; Idem art. în «Bulletin d'Information et de Coordination», nr. 21 (1965), Athen — Paris (Association Internationale des Etudes Byzantines), 38.

12. G. Weiss, *Joannes Kantakuzenos — Aristokrat, Staatsmann, Kaiser und Mönch — in der Gesellschaftsentwicklung von Byzanz in 14 Jahrhundert*, Wiessbaden, 1969.

13. V. Laurent, *La date de l'entrée de Jean Cantacuzène à Byzance et la deposition du patriarche Jean Calecas*, în «Echos d'Orient», 36.

14. J. Meyendorff, *Projets de Concile Oecuménique en 1367: un dialogue inédit entre Jean Cantacuzène et le legat Paul*, în «D.O.P.», 14 (1960), p. 149—177.

15. H. Hunger, *Urkunder und Memoirentext: Der Chrysobullus Logos des Johannes Kantakuzenos für Johannes Angelos*, în «J.O.B.», 27 (1978), p. 107—125.

16. Edmond Voordeckers, *Un empereur palamite à Mistre en 1370*, în «R.E.S.E.E.», 9 (1971), p. 607—615.

17. K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, München, 1897, p. 298—300.

18. Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica I. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der türkvoller*, Akademie—Verlag — Berlin, 1958, p. 321—323.

19. M. E. Collonna, *Gli storici bizantini dal IV al XV secolo*, I, *Storici Profani*, Napoli, 1956, p. 9—11.

20. H. Hunger, *Die hochsprachliche Profane Literatur der Byzantiner*, Wien, 1978, vol. I, p. 465—469.

21. Idem, *Hauptquellen*, p. 494—495.

22. cf. *Manuscrise grecești în Biblioteca Academiei*, p. 200, nr. 213, copiate de stolnicul Constantin Cantacuzino. Este vorba de lucrarea: *Contra mahomedanilor*.

23. N. Iorga, *Medaillons d'histoire littéraire byzantine*, 25, *Jean Cantacuzène*, în «Byzantina», 2 (1925), p. 292—293.

24. *Izvoarele istoriei României vol. III Scriitori bizantini*, pub. de Al. Elian și N. Ș. Tanașoca, Ed. Academiei, Buc., 1975, p. 483—496.

lana²⁵. De asemenea numele său este amintit în încercările de genealogie ale familiei Cantacuzinilor în Țările Române²⁶.

2. Viața și opera în general

Alături de Istoria lui Nichifor Gregoras care prezintă de asemenea evenimente contemporane, memoriile împăratului-monah Ioan VI Cantacuzino sînt un izvor de primă mîna ce oferă un bogat material informațional, redînd evenimente însemnate cu un rafinat simț apologetic al strădaniilor sale de luptă cu «casa Paleologilor». În general lucrarea sa memorialistică scoate în evidență următoarele aspecte:

1. Bogate informații despre anumite evenimente din războaiele civile dintre anii 1328—1354.

2. Prezentare critică a mișcărilor populare în orașele bizantine.

3. Descrieri ale celor mai importante evenimente de război pe toate fronturile: în Balcani, cu turcii, cu italienii, cu orașele maritime.

4. Informații prețioase cu privire la viața și concepția păturilor sus-puse bizantine (în acest sens a se compara cu Nichifor Bryennios și Ana Comnena).

5. Importante evaluări cu privire la istoria economică și socială: numărul celor din «sua regală», averea împăratului, prădarea albanezilor (II 32), Dialoguri cu anumite personalități — interesant cel cu legatul papal Paul, în 1367, în care, în ciuda tonului conciliant, se arată înăsprirea fronturilor.

6. Importante dezbateri religioase în cadrul ortodoxiei bizantine, la loc de frunte înscriindu-se mișcarea isihastă la triumful căreia Ioan VI Cantacuzino a jucat un rol deosebit.

Familia Cantacuzinilor se numără printre marile familii ale aristocrației feudale bizantine tirzii²⁷. Ioan Cantacuzino era înrudit după mamă cu familia Paleologilor²⁸, tatăl său a îndeplinit printre alte funcții pe aceea de arhon de Peloponez²⁹. De la unchiul său din familia Anghelilor, un mare «stratopedarh», el a primit o bună instrucție militară³⁰. Prin soția sa Irina, care i-a dăruit trei fii: Matei, Manuel, Andronic și trei fiice, era înscris cu familia Asăneștilor.

Proprietar al mai multor terenuri și așezăminte, și cu un bogat șeptel, el a avut astfel un suport economic puternic care l-a ajutat în ascensiunea sa socială³¹. Tot în acest sens el a încheiat în 1320 o alianță cu aristocrații Theodor Synadenos și Syrgiannes³², catalogată de unii istorici ai Bizanțului ca un adevărat «triumvirat». În războiul dintre Andronic II și unchiul său Andronic III, Ioan Cantacuzino care era în vremea aceea «mare domestic» (μεγας domesticos)³³ s-a pus în alianță cu tînărul Paleolog, alianță la care s-a adăugat mai apoi și Syrgiannes. După victoria lui Andronic III (1328) el a devenit cel mai apropiat colaborator și om de încredere al tînărului împărat. În această calitate el a reușit prin mare rafinament să-l aducă pe scaunul patriarhal pe Ioan Calecas (1334) fără să

25. A se vedea în acest sens, D. Stăniloae, *Grigorie Palama*, Sibiu, 1946 și *Filocalia*, vol. VII.

26. Cercetătorul român P. S. Năsturel, într-o conferință prezentată la Institutul de studii sud-est europene, pe baza unor observații de genealogie, a făcut afirmația că s-a găsit veriga lipsă în ceea ce privește legătura dintre familiile de Cantacuzini din Bizanț și cele de la noi.

27. Cele mai importante lucrări de prosopografie aparțin lui D. M. Nicol, *op. cit.*, cu privire la nume a se vedea și D. A. Zakythenos, *op. cit.*, p. 29—35.

28. Mama sa Theodora era fiica (νετα) împăratului Andronic III, cf. D. M. Nicol *op. cit.*, p. 30; I. Kurusis *op. cit.*, p. 29.

29. G. Weiss, *op. cit.*, p. 9.

30. *Hist. I*, 334, 5—9 ed. Bonn.

31. *Ibidem II* 185 3—9; A se vedea și descrierea lui G. Weiss, *op. cit.*, p. 21.

32. V. Parisot, *op. cit.*, p. 40.

33. Cu privire la semnificația acestui cuvînt a se vedea N. Oikonomides, *Les listes des presences*; și G. Weiss *op. cit.*, p. 10. R. Guiland, *Le grand domesticat à Byzance*, în «E.O.», 37 (1938). În istoria sa el arată că în 1321 era mare domestic. Crisoarea lui Michael Gabras nr. 345 Cod. Marc. 446 fol 229—231 către marele domestic îl desemnează în acest timp ca tînăr cetățean.

bănuiască în el pe înverșunatul adversar de mai târziu, care după moartea lui Andronic III (15 iunie 1341) îi va face o opoziție evidentă³⁴. Tot în această perioadă a început și lupta ascunsă din partea împărătesei văduve Ana de Savoia. În oct. 1341 Ioan Cantacuzino e silit de adversari să se retragă la Dydimoteichos, în timp ce mama sa și soția fiului său Matei erau întemnițate³⁵. La 26 oct. 1341 Cantacuzino era încoronat împărat la Dydimoteichos cu gândul totuși de a da înțietate reginei și tinărului împărat minor Ioan V Paleologul³⁶.

Urmare acestui act, a izbucnit războiul civil, la început cu urmări nefavorabile pentru Cantacuzino, ceea ce l-a determinat să se refugieze la sârbi. Datorită ajutorului tesalienilor și mai ales prin apariția emirului turc Umur în vara anului 1343 el a reușit să se redreseze și să pornească ofensiva, devastând mai multe orașe. Căderea adversarului său Apocauos (1346) a dus, printre altele, la schimbarea de mentalitate la cei mai importanți partizani ai reginei, ca spre exemplu aceea a comandantului flotei, Fazzaloti. În această situație, are loc în cele din urmă marșul către Constantinopol (febr. 1347) și instalarea pe tronul imperial³⁷.

În ceea ce privește activitatea sa culturală, el se remarcă în primul rând prin lucrările sale memorialistice cunoscute sub titlul de *Istoriei* (Ἱστορίαι), în patru cărți, care se ocupă cu evenimentele dintre anii 1320—1356, într-o anumită privință până în anul 1362³⁸. În prima dintre cărți el imaginează o corespondență între el și Nil, identificat cu arhiepiscopul de Tesalonia Nil Cabasila, care-l îndeamnă pe monahul Christodul, (pseudonimul lui Ioan Cantacuzino), să-și scrie memoriile³⁹. Cartea I se ocupă cu lupta dintre Andronic II și Andronic III. Cartea a II-a cu domnia lui Andronic III. Cartea a III-a tratează evenimentele de la moartea lui Andronic III și până la marșul și intrarea lui Ioan Cantacuzino în Constantinopol în 1347. Cartea a IV-a se ocupă cu domnia lui Cantacuzino, abdicarea sa și anii care au urmat.

Cărțile 1, 2 și 4 au în mod asemănător cam aceeași proporție, cartea a III-a, însă, este dublă în lungime față de celelalte. Lucrarea se remarcă printr-un stil și o descriere aparte, fiind bine chibzuită, de asemenea prin cuvântări lungi orale, unele dintre ele fiind izolate din punct de vedere al conținutului, numărul acestora fiind foarte mare. Așa, spre exemplu, după sinodul din 1351, autorul încearcă să prezinte toate evenimentele, în detalii, în acest fel⁴⁰. Nichifor Gregoras, contemporanul său, dimpotrivă, atașează toate cărțile cu discuțiile teologice lucrării sale istorice. Discrepanța în descrierea ultimilor 30 de ani lasă să se întrevadă asemănarea cu opera unui refractar⁴¹. S-a observat și o anumită diferență a orinduirii textelor de sfârșit din cartea a IV-a în manuscrise⁴². Ca timp de alcătuire a *Memoriilor* se consideră prima decadă după abdicarea sa. Nu este de acceptat faptul că s-ar fi apucat de elaborarea lor înainte de acest eveniment, în schimb, în liniștea relativă a mânăstirii el avea prilejul, după căderea sa, să-i dea lucrării vieții sale un aspect de apologie a celor înfăptuite și o analiză a evenimentelor.

34. H. Hunger, *op. cit.*, p. 465.

35. *Ibidem*, p. 466.

36. *Hist. II*, 166, 10—16 a se compara cu afirmațiile făcute de Fr. Dölger, *Johannes VI Kantakuzenos als dynastischer Legitimist*, în «S.K.», 10, (1938), 19—30 Παράσπορα, Ettal, 1961, 194—207. A se vedea în acest sens și G. Ostrogorsky, *Histoire de L'Etat Byzantin*, Paris 1977, p. 533.

37. G. Ostrogorsky *op. cit.*, p. 542; Gy. Moravcsik *op. cit.*, p. 321.

38. K. Krumbacher *op. cit.*, p. 298 a vorbit de o singură notiță pentru ultimii ani, critica lui J. Dräsecke *op. cit.* în «B.Z.», 9 (1900) este numai în mod limitat corectă. A se vedea în acest sens și explicațiile date de H. Hunger în *op. cit.*, p. 467.

39. J. Dräsecke, *op. cit.*, în «B.Z.», 9 (1900), p. 81.

40. *Hist. III*, 168, 24—169, 3.

41. R. J. Loenertz, *Ordre et désordre dans les mémoires de Jean Cantacuzène*, în «R.E.B.», 22 (1964), p. 222—237.

42. H. Hunger, *op. cit.*, p. 468, a se compara cu T. S. Miller, *The History of John Cantacuzenus (Cartea a IV-a)*, Washington, 1975, p. 7.

Ca «terminus ad quem» al alcătuirii poate fi luat anul 1369, anul de început al Cod. Lauren 99 care conține și Memoriile sale⁴³. Astfel ex-împăratul se folosește de liniștea minăstirii nu pentru copiatul de manuscrise, cum se credea odinioară pe baza unor confuzii, ci pentru a-și depăna amintirile pentru posteritate⁴⁴.

Lucrarea istorică a lui Ioan Cantacuzino stă, împreună cu cea a lui Nichifor Gregoras, ca unul din cele mai importante izvoare de istorie bizantină din prima jumătate a sec. al XIV-lea. Ambele lucrări se completează reciproc, fără întrerupere, în această privință și în altele în relatarea evenimentelor⁴⁵. Monahul-scriitor Christodul îl amintește pe Gregoras în câteva rânduri, fără a-l numi, în momentul când pune întrebarea cu privire la iubirea de adevăr și informația concurenților săi⁴⁶.

În legătură cu sinodul din iulie 1361 Cantacuzino duce o ascuțită polemică împotriva lui Gregoras, care mai întâi dezvinovățise măsurile regimului său contra neascultătorilor antipalamiți. De altfel, se cunoaște o permanentă polemică și o corespondență agitatoare a lui Gregoras cu străinătatea (Trapezunt și Cipru). Cantacuzino îl caracterizează ca «defăimătorul» (σοφωφνία), arma sa verbală favorită⁴⁷. În ceea ce privește izvoarele *Memoriilor* sale se poate invoca în primul rând experiența proprie; astfel, începând de la 1320, el nu numai că observă aceste evenimente, dar le și trăiește continuu⁴⁸. Se consideră că pe baza prieteniei strânse cu Andronic III lui i-au fost accesibile, în timpul războiului civil, multe documente relevante, hrisoave, scrisori⁴⁹. La 1342 Cantacuzino aduce scrisoarea locuitorilor din Dydimotichos lui Alexios Apocaucos (II 278, 15, 281) și de asemenea chrisobulul cu așezarea lui Ioan Anghelos ca guvernator de Tesalia⁵⁰.

De remarcat că memoriile lui Cantacuzino au împrumutat unele documente sau scrisori pe care le-a inserat direct; așa este spre exemplu documentul deosebit de valoros pe care îl redă cuvânt cu cuvânt — este vorba de o scrisoare a sultanului Nasreddin Hassan, comparată uneori cu unele scrisori ale sultanului către principii din apus, dintre care unele din sec. 15—16 se mai păstrează⁵¹. Mulțimea informațiilor lasă să se creadă că el ar fi ținut un anumit jurnal pe care l-a folosit mai apoi⁵². Aceasta rezultă mai întâi din mărturiile cronologice care arată, alături de ani, și numărul indictionului, adesea și luna și ziua, de asemenea oferă informații destul de amănunțite despre trupe și despre numărul vaselor de război, numărul celor căzuți și răniți, uneori exemplificând numai acolo unde Gregoras dă numărul exact al vaselor⁵³. De asemenea numărul celor căzuți și al celor răniți

43. I. Kurusis, *op. cit.*; M. D. Nicol, *op. cit.*, p. 100; Gy. Moravcsik, *op. cit.*, p. 322. Nu face nici o afirmație în acest sens cu privire la anul 1368, cum susține H. Hunger, *op. cit.*, p. 468.

44. L. Politis, Jean — Ioasaph Cantacuzène fut-il copiste?, p. 195—199; idem, *Eine Schreiberschule im Kloster τῶν Ὁδηγῶν* în «B.Z.», 51 (1958), în care vorbește despre această minăstire celebră din Constantinopol, unde apare semnătura monahului Ioasaf pe mai multe manuscrise. După părerea noastră credem că nu era exclus ca ex-împăratul Ioan — monahul Ioasaf să fi copiat câteva manuscrise ca acelea ale *Comentariilor* Sf. Ioan Gură de Aur la «Faptele Apostolilor», atât de bogate în învățăături pentru orice viețuitor dintr-o minăstire.

45. V. Parisot, *op. cit.*, p. 15; a se vedea explicațiile lui H. Hunger, *op. cit.*, p. 468.

46. *Hist.* I, 12, 17—20.

47. *Hist.* III, 171, 15—183, 15 aici 172, 19. Cu privire la această polemică a se vedea J. Dräsecke, *Kantakuzenes, Urteil über Gregoras*, p. 106—127.

48. *Hist.* I, 10, 15; II 13, 8—15.

49. A se compara *Prostagmata Andronicos II*: I 232, 23—233, 14 — Dölger, *Reg.* 2567; 233, 17—234, 3 — Dölger, *Reg.* 2572; 234, 13—235, 10 — Dölger *Reg.* 2578.

50. *Hist.* II, 312, 15—322, 15. Conform și H. Hunger, *Urkunden und Memorien text.*

51. *Hist.* III, 94, 2—99.

52. Parisot, *op. cit.*, p. 18 ș.u., cf. și H. Hunger, *Die hochsprachliche*, p. 469.

53. G. Weiss, *op. cit.*, pp. 48, 329, 330.

lasă posibilitatea să ne gândim la anumite comunicate de război⁵⁴. Sint și locuri unde lasă de dorit în ceea ce privește numărul celor morți în luptă din partea bizantinilor în raport cu cel al turcilor și acest lucru se explică prin caracterul apologetic al lucrării.

3. Ioan Cantacuzino ca împărat

După încoronarea de la Dydimoteichos din 1341, asigurat de victoria sa prin ajutorul turcilor⁵⁵, Cantacuzino s-a încoronat pentru a doua oară la Adrianopole, la 21 mai 1346. Prin această încoronare solemnă la care asista patriarhul de Ierusalim se marca legalitatea aceluia pronunțament de la Dydimoteichos prin care începe războiul civil în 1341. Teritoriul Anei de Savoia era limitat la capitală și împrejurimile sale; ambițioasa femeie nu abandona însă lupta și făcea eforturi deosebite pentru a recruta trupe străine. Astfel, în vara anului 1346, au sosit 6000 de selgiucizi din emiratul lui Saroukhan, dar aceștia, în loc să meargă împotriva lui Cantacuzino, au devastat prin Bulgaria și împrejurimile Constantinopolului — provocând momente de tensiune. În acest timp, împărăteasa era preocupată de mișcările isihaste și de depunerea din treaptă a patriarhului Ioan Calecas, la 2 februarie 1347⁵⁶. Ieșit din tensiunea creată, Palama lucra pentru Cantacuzino, împreună cu prietenul său Isidor, promovat patriarh. La 3 febr. 1347 Constantinopolul a deschis porțile lui Ioan Cantacuzino, garnizoana orașului trecând de partea sa. Împărăteasa cedează, iar Cantacuzino este recunoscut suveran. El conduce Imperiul timp de șapte ani, având asociat la conducere pe Ioan V Paleologul, căruia i-a dat în căsătorie pe fiica sa Elena. La 17 mai 1347 a avut loc o nouă ceremonie de încoronării, de această dată Cantacuzino primind coroana imperială din mâinile patriarhului de Constantinopol, căpătând prin aceasta valoare juridică deplină și incontestabilă.

Cantacuzino a luat într-o oarecare măsură locul defunctului Andronic III, el a fost considerat ca fratele «spiritual» al acestuia și ca «tată comun» al lui Ioan Paleologul și al propriilor săi fii și în același timp conducătorul casei regale⁵⁷. Victoria lui Ioan Cantacuzino a pus capăt pentru cîtva timp războiului civil, totuși zeloții se mențineau la Tesalonic, și refuzau să-l recunoască pe Cantacuzino. Ei nu recunoșteau nici un ordin venit de la Constantinopol, dar căderea lor era o problemă de timp. Aceștia refuzau să predea orașul lui Cantacuzino și negociau cu suveranul sîrb Ștefan Dušan. Dominația lor a sîrșit în 1350 cînd Andrei Paleologul s-a refugiat la sîrbi, în acest timp guvernatorul Alexios Metochites a trimis un apel către Cantacuzino⁵⁸.

La sîrșitul anului, Ioan Cantacuzino și-a făcut intrarea în orașul lui Constantin, însoțit de Ioan Paleologul, timp în care Grigore Palama, numit mitropolit de Tesalonic și fiind împiedicat de zeloți să-și ocupe scaunul, reușește, odată cu instalarea noului împărat, să ajungă în orașul de reședință, orașul Sf. Dimitrie. Prin atitudinea sa politică și religioasă, Ioan VI Cantacuzino se remarcă printre altele ca un simbol al gândirii bizantine ortodoxe, conservatoare.

54. H. Hunger, *op. cit.*, p. 469. A se vedea și p. 345 cu privire la informațiile de la Patriarhul Nikephoros.

55. În iarna anului 1344—1345 Ioan Cantacuzino a încheiat un tratat cu sultanul Orkhan dîndu-i de soție pe fiica sa Theodora. Prin acest fapt lui i-ar reveni responsabilitatea de a fi creat culoar liber turcilor în Europa prin apelul făcut către Omour și Orkhan. A se vedea în acest sens N. Iorga, *Latins et Grecs d'Orient et l'établissement des Turcs en Europe*, în «B.Z.», XV (1906), p. 22.

56. A se vedea V. Laurent, *Notes de Chronographie et d'histoire byzantine*, în «Echos d'Orient», 36 (1937), p. 170 cf. și G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 542.

57. A se vedea Fr. Dölger, *Johannes VI Kantakuzenos als dynastischer Legitimist*, p. 19, 25, 30, 203. Astfel Cantacuzino ajunge la legitimitatea familiei imperiale pe care poporul o avea din secolul IX. Este pusă sub semnul întrebării părerea lui P. Charanis în *The Strife among the Palaeologi and the Ottoman Turks 1370—1402*, în «Byzantion», 16 (1942—1943), p. 220, «Că lipsa de curaj a poporului a permis această alegere în timp ce urmașul de drept încă trăia». Părerea este respinsă și de G. Weiss, *op. cit.*, p. 85.

58. Pentru amănunte a se vedea G. Weiss, *op. cit.*, p. 94—99.

Din punctul de vedere al ciocnirilor armate, interesant de observat că cel mai mare câștig din războiul civil nu l-a avut nici una dintre părți, ci regele Serbiei, Ștefan Dușan. Cu excepția Tesalonicului el a pus sub sceptrul său întreaga Macedonie pînă la riul Nestos, iar mai tirziu, după atacuri repetate, și Surreusul, la 25 septembrie 1345⁵⁹.

Puțin timp după ce Dușan a primit demnitatea imperială, și-a numit teritoriul «Imperiul sîrbilor și al grecilor»⁶⁰, prin aceasta se înțelegea o substituție a vechiului Imperiu bizantin. În duminica Paștelui, de 16 aprilie 1346, patriarhatul nou creat al Serbiei a dus la încoronarea solemnă la Skoplje. Neobținînd consimțămîntul Constantinopolului, actul încoronării s-a desfășurat în prezența patriarhului de Tîrnovo, a arhiepiscopului autocefal de Ohrida și a reprezentanților minăstirilor de la Athos. Liniștea statornicită în acest moment în războiul civil din Bizanț nu a afectat avansul sîrbilor chiar în primii ani de domnie a lui Cantacuzino. Astfel, Ștefan Dușan a început cucerirea Albaniei, Epirului, apoi s-a îndreptat către Etolia, Acarnania și, în final, a pus mîna pe Thesalia. După căderea Tesalonicului, însă, Cantacuzino a început recucerirea Macedoniei, dar multe orașe au recăzut în mîinile lui Dușan⁶¹. Imperiul său era jumătate grecesc. Dușan, în calitate de «împărat al sîrbilor și al grecilor», a păstrat, în administrarea sa, partea meridională, iar partea septentrională a lăsat-o fiului său Ștefan Uros⁶². Suveranul sîrb se numea în acest timp: «fere totius imperii romani dominus»⁶³. Atenția sa se îndrepta către Constantinopol, dar pentru aceasta îi trebuia o flotă care-i lipsea în acest moment, toate demersurile sale către Veneția au rămas fără răspuns. În 1346 genovezii au recucerit Chiosul care va fi bază militară navală pînă în sec. al XVI-lea⁶⁴.

Flota bizantină era în ruină după marile încercări sub Andronic III și mai ales în timpul războaielor civile. Slăbiciunea imperiului, pe uscat, era în favoarea turcilor și sîrbilor, iar pe mare în favoarea genovezilor și venețienilor. Teritoriul bizantin se reducea acum la Thracia și la insulele din nordul Mării Egee, la Tesalonic izolat de cuceririle lui Dușan și la posesiunile din Peloponez. După războaiele civile imperiul era ruinat economic și financiar, bandele turcești și sîrbești năvăleau, adesea, transformînd teritoriul într-un deșert⁶⁵.

Comerțul bizantin era ruinat, în timp ce veniturile genovezilor din Galata se ridicau anual la 200.000 de hiperperi, Constantinopolului revenindu-i anual doar 30.000⁶⁶. La începutul războiului civil împărăteasa Ana de Savoia, din lipsă de

59. Cu privire la dată a se vedea A. Solovjev, *Tsar Doukhan ou Serezou*, în «Iougosl. Ist. Tcheopis», I (1935), p. 474 cf. și G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 544.

60. Idem, *Autokratos i Samodrzhts*, în «Glas Srpske Akad.», 164 (1935), p. 154. În ceea ce privește interpretarea etnică a ideii romane a lui Dușan și a țarilor celui de al doilea Imperiu Bulgar, cf. G. Ostrogorsky, *Die Byzantinische Staatshierarchie*, în «Sem. Kondak», 8 (1936), p. 47 nota 9. Contribuții interesante în ceea ce privește istoria titlului de țar și a lui Dușan și recunoașterea sau nerecunoașterea sa de puterile străine, a se vedea M. Dimitch, *Douhanovanova țarska tiloula ou otchima sovremenika* în «Zbornik tsara Douchana», I, (1951), p. 87.

61. K. Jiretchek, *Geschichte der Serben*, I, Gotha, 1911, p. 369, cf. și G. Ostrogorsky, *Geschichte*, p. 546.

62. N. Gregoras, *op. cit.*, I, p. 747.

63. În actul adresat Veneției la 15 octombrie 1346 și emis după cucerirea Surreusului, cf. L. Ljoubitch, *Mon. hist. Slav.*, mer II, 278.

64. W. Miller, *Essays on the Latin Orient*, Cambridge, 1921, p. 298, cf. și Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 547.

65. Nikifor Gregoras, *op. cit.*, II, 683; Cantacuzino, *op. cit.*, II, 302.

66. Nikifor Gregoras, *op. cit.*, II, 432. Tot Gregoras vorbește de valoarea hiperperului care scădea în acele zile în mod vizibil. Gregoras, *op. cit.*, III, 52, iar ceea ce revenea statului în această perioadă nu era decît o mică parte din veniturile de odinioară cf. E. Stein, *Studien zur Geschichte des Byzantinischen Reiches, vornehmlich unter den Kaisern Justinus II und Tiberius Constantinus*, Stuttgart, 1919, p. 142. A se vedea și G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 507 și 548.

fonduri, puse în joc chiar bijuteriile coroanei imperiale, obținând de la venețieni suma de 30.000 de ducati⁶⁷.

La toate aceste lipsuri, în anul 1348 s-a adăugat o ciumă care a semănat moarte în capitală și în imperiu⁶⁸. Interesant de observat că în această perioadă autoritatea imperială se transformă într-un regim familial al casei de domnie, imperiul nu mai putea, aproape, să fie condus dintr-un singur centru și în această situație critică venirea lui Ioan Cantacuzino a marcat transformarea acestei suveranități colective de dinastie, într-un adevărat sistem politic. Poate și în sensul celor subliniate mai sus, dar și pentru a câștiga poziții puternice în Imperiu, el a transformat teritoriul bizantin al⁶⁹ Moreei într-un despotat autonom pe care l-a încredințat fiului său mai mic Manuel⁶⁹.

Fiul său Matei a primit de asemenea un teritoriu în Tracia occidentală, un teritoriu ce mergea de la Chrisopolis la Dydimoteichos. Prin acest sistem se urmărea în același timp să se mențină coeziunea internă, instituindu-se, astfel, o puternică forță familială⁷⁰. Sistemul acesta al lui Cantacuzino, cunoscut și anterior, va fi uzitat și în epocile următoare de casa Paleologilor. În politica externă, Ioan VI Cantacuzino a încercat să rămână pe aceeași linie de continuitate. Marele domestic al lui Andronic III, uzurpatorul din timpul războiului civil și, în sfârșit, suveranul avea o deschidere politică exterioară, cu predilectie, pentru turci⁷¹ și aversiune pentru genovezi, care câștigau 87% din veniturile de pe Bosfor deținând o flotă puternică. Dându-și seama că lipsa unei flote este cauza multor pierderi, Cantacuzino încearcă, apelând la proprietatea privată, să construiască această flotă, dar abia s-au putut aduna 50.000 de hyperperi⁷². Pentru a opri încasărilor exagerate ale genovezilor, a impus tarife vamale mai avantajoase spre a atrage vasele de import în portul bizantin și a-l evita pe cel genovez din Galata⁷³.

Atinși de această măsură, genovezii au ripostat armat și flota bizantină a fost pusă în grea încercare în primăvara anului 1349, încât toate eforturile au fost zadarnice de a scăpa de tutela maritimă genoveză. Mai târziu, însă, Constantinopolul a scăpat de această povară, în mod indirect, datorită unui nou război izbucnit între genovezi și venețieni. Genovezii voiau să controleze comerțul pe Marea Neagră și, în acest sens, au încercat să bareze trecerea vaselor străine și au confiscat în 1350 la Caffa mai multe vase venețiene care se sustrăgeau controlului⁷⁴. Veneția a apelat la Petru IV de Aragon și la Ioan VI Cantacuzino care, mai întâi, a evitat să se decidă, dar a sfârșit prin a se uni cu venețienii. La 13 februarie 1352 a avut loc o mare bătălie pe Bosfor între flota genoveză și cea venețiană și aragoneză, la care s-a adăugat o escadră de 14 nave bizantine, trimise de Cantacuzino în ajutorul venețienilor. Lupta s-a prelungit pînă în noapte fără a fi decisivă, pînă la urmă conflictul s-a încheiat prin pacea din 1355. Replierea puterii venețiano-aragoneze, după bătălia de pe Bosfor, l-a pus pe Canta-

67. F. Miclosich, J. Müller, *Acta et diplomata medii aevi sacra et profana*, voi. III, p. 124 și 140. cf. și D. Zakythinos, *Crise monétaire et crise économique à Byzance du XIII-e au XV siècle*, Athenes, 1948, p. 92, 99. Bijuteriile respective au ajuns mai târziu în trezoreria Sf. Marcu din Veneția și nu au mai fost restituite, cf. și G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 548.

68. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 49. Urmind unei cronici occidentale Constantinopolul a pierdut 8/9 din populația sa (chron. Estense, Muratori, 15, 448). Cantacuzino susține că numărul a fost foarte ridicat, *loc. cit.*

69. D. Zakythinos, *Le despotat grec de Morée*, vol. II, Athenes, 1953, p. 71 cf. și G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 549.

70. E. Stein, *Untersuchungen zur spätbyzantinischen Verfassungs und Wirtschaftsgeschichte Mittel zur Osman Gesch.*, 2 (1923—1925), p. 25.

71. De altfel lui Ioan Cantacuzino i se reproșează că prin politica sa ar fi deschis drumul turcilor în Europa, cf. nota citată supra.

72. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 80.

73. *Ibidem*, III, 68; cf. și Heyd, *Histoire du commerce du Levant au Moyen Age*, vol. I, Leipzig, 1923, p. 498.

74. G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 550. A se vedea în acest sens, G. I. Brătianu, vol. II *Marea Neagră*.

cuzino într-o situație delicată, ceea ce l-a determinat să facă pace cu genevezii încheind în același timp o alianță cu Orchan. Acest lucru i-a determinat pe genevezi să încheie, la rîndul lor, un acord cu Ioan V, oferindu-i tinărului Paleolog 20.000 de ducați în schimbul insulei Tenedos⁷⁵.

În această situație critică, sîrbi se ridică și ei contra lui Cantacuzino, Bizanțul fiind din nou în fața unui război civil. În jurul împăratului legitim, Ioan V, s-au adunat acum toți adversarii lui Cantacuzino, dar, printr-*o* manevră diplomatică, Cantacuzino a încercat să aplaneze conflictul — în acest sens fiul său Matei Cantacuzino care stăpînea în Rodopi a renunțat în favoarea împăratului primind o stăpînire în jurul Adrianopolului, dar lucrurile au dus, și în această situație, la tensiune între Paleologi și Matei Cantacuzino, culminînd cu invazia în anul 1362 a lui Ioan V în teritoriul cumnatului său. Ioan Cantacuzino, ajutat de turci, a restabilit situația, după care a urmat un jaf în Adrianopol și în împrejurimi din partea necreștinilor. Ioan V Paleologul a apelat la rîndul său la bulgari și sîrbi și a primit de la Ștefan Dușan 4000 de cavaleriști⁷⁶. Datorită intervenției lui Orchan, care a trimis prietenului său Ioan VI Cantacuzino o trupă de 10.000 de oameni în frunte cu fiul său Soliman, conflictul s-a accentuat⁷⁷. Trupele numeroase ale turcilor și-au copleșit adversarii, bulgari și sîrbi, care s-au retras. Dacă pînă în acest moment Cantacuzino a căutat să salveze legitimitatea principatului în ciuda unei lupte de aproape 10 ani cu casa Paleologilor, în acest moment cheie a căutat însă să-l îndepărteze pe împăratul legitim, proclamîndu-l pe fiul său Matei ca împărat, în anul 1353. La început, Matei nu a avut titlul definit; el avea o demnitate «care era mai ridicată decît aceea a despotului și urma imediat după aceea de împărat»⁷⁸.

Acest rang intermediar între împărat și despot fusese ocupat pentru prima oară de fiul lui Mihail VIII, Constantin Paleologul⁷⁹. Mai întîi Matei a fost ridicat la rangul de coimperator și moștenitor al tatălui său, în timp ce numele lui Ioan V Paleologul era interzis a fi pomenit la sărbătorile naționale și la rugăciunile din biserică. Ioan Cantacuzino a trecut și peste cuvîntul patriarhului Calecas, pe care l-a depus într-un sinod fiind ales în locul lui Filotel. În 1354 Matei a primit din mîinile împăratului și al noului patriarh coroana imperială în biserica din Vlaherne. Triumful casei de Cantacuzino nu a fost însă de lungă durată căci opoziția devenea din ce în ce mai puternică, iar turcii, chemați în ajutor în disputele dintre Cantacuzino și casa Paleologilor, erau un cuțit cu două tăișuri care a dus în cele din urmă la instalarea lor pe pămîntul european. Din 1352 ei s-au implantat în fortăreața Tzynpe aproape de Galipoli și în martie 1354 în urma unui cutremur de pămînt, Soliman, fiul lui Orkhan, a cucerit Galipoli⁸⁰. Cantacuzino a încercat să apeleze la prietenii lui Orchan spre a retroceda orașul care pentru

75. G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 551.

76. Cantacuzino, *op. cit.*, vol. III, 246 oferă cifra de 7.000 care se pare că este exagerată în raport cu cea a lui Nikifor Gregoras, *op. cit.*, III, p. 181 care vorbește de 4.000 de cavaleri. Cu privire la intervenția despotului Mihail Paleologul, a se vedea A. Papadopolos, *Versuch einer Genealogie der Palaiologen 1259—1453*, München, 1938, p. 74.

77. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 248. După Gregoras, *op. cit.*, III, p. 181, turcii ar fi fost în număr mai mare, pînă la 12.000 de oameni.

78. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 33.

79. *Ibidem*, III, 33.

80. Pentru cronologie a se vedea, P. Charanis, *An Important Short Chronicle of the Fourteenth Century*, în «Byzantion», 13 (1938), p. 347 ș.u. A se vedea de asemenea K. Jiretchek, *Archiv für slavische Philologie*, 14 (1892), p. 529. Data de mai 1355 propusă pentru cucerirea localității Galipoli prin deducțiile indirecte ale lui G. Georgiades Arnackis, *Gregory Palamas among the Turks and documents of his captivity as historical sources*, în «Speculum», 26 (1951), p. 111 este inadmisibilă căci se știe că este de acceptat că anul în care a căzut sub turci era încă în timpul lui Ioan Cantacuzino. G. Arnakis, *Gregory Palamas, the χλοες, and the Fall of Gallipoli* în «Byzantion», 22 (1962), p. 310 ș.u. a reluat problema fără a ajunge să redea în mod convingător cronologia sa.

turci era un punct strategic puternic spre Tracia, dar fără reușită. În această situație, însăși capitala era pusă în pericol direct⁸¹.

În timp ce Ioan V a apelat la genezezi, vechii prieteni ai lui Cantacuzino, asigurându-și ajutorul lor, un cărsar genevez — Francesco Gatiluso, care avea două galere, a promis că îl va ajuta în recăpătarea tronului. În schimbul ajutorului, Ioan al V-lea a promis mina surorii sale, Maria, și ca moștenire insula Lesbos, cea mai mare și cea mai importantă dintre insulele care rămăseseră în posesia Imperiului⁸². Pericolul s-a apropiat încetul cu încetul și, în noiembrie 1354, susținătorii lui Ioan V intră în Constantinopol, Ioan Cantacuzino fiind nevoit să abdice și să se retragă la mănăstire, unde va trăi 30 de ani, până la 15 iunie 1383⁸³. Căderea lui Ioan VI Cantacuzino nu a însemnat însă sfârșitul rolului istoric al casei Cantacuzino căci «împăfatul» Matei Cantacuzino s-a menținut încă ceva timp în regiunea Rodopi, apoi, înfrint de către sârbi, a căzut în puterea lui Ioan V și a fost pus în situația de a renunța la drepturile sale de suveran (în 1357), în schimb, toate încercările lui Ioan V de a-l disloca pe celălalt fiu, Manuel, care guverna Moreea, nu au avut nici un succes, acesta stăpânind-o până în 1380, Posesiunile bizantine din Peloponez au avut în acest timp ca guvernator pe Matei care, după căderea sa, se retrăsese aici stăpânind pînă în 1382. În acest timp de decădere singur imperiul de la Moreea rezistă cu forță expansiunii turcilor.

4. Ioan VI Cantacuzino și problema isihasmului

Războiul civil zguduise considerabil Imperiul bizantin. La mișcările zeloților care au urmat s-a adăugat, în această perioadă, o mișcare religioasă dintre cele mai importante ale epocii târzii bizantine — este vorba de disputa isihastă. De mult timp se dădea în Bizanț numele de isihăști călugărilor care se retrăgeau în liniște (ἐν ἡσυχία) spre a se ruga și a se dedica unei vieți ascetice deosebite⁸⁴.

Originile mai aparte ale acestei practici provin de la un mare trăitor din sec. al XI-lea, Sf. Simeon, marele teolog⁸⁵. Prin originile sale imediate, isihasmul bizantin se leagă, însă, de Sf. Grigorie Sinaitul care a parcurs provinciile bizantine în anii 30 ai sec. al XIV-lea, practica acestuia găsind un puternic ecou în mănăstirile bizantine, în special la muntele Athos. Isihăștii, avînd ca ideal vederea luminii necreate, pentru a ajunge la aceasta, se retrăgeau în locuri izolate, pustii și acolo, într-o poziție specială, cu ochii către pîntec, roșteau neîncetat rugăciunea inimii, «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă», în același timp controlîndu-și respirația. Împotriva practicii isihaste s-a angajat un călugăr Varlaam Calaabritul, spirit orgolios, venit la Constantinopol mai mult pentru dispută științifică, pe care a și avut-o cu enciclopedia Nichifor Gregoras, în 1331, dar logica raționalistă, impregnată de filosofia lui Aristotel, nu a prins ecou în mediul bizantin, drept care și-a îndreptat atacul contra monahilor isihăști de la Athos, cu care a început o puternică dispută. El a avut de înfruntat, însă, pe un mare apă-

81. A se vedea Demetrius Cydones, în «Migne», P.G., 154, 1013. Asupra pericolului a atras atenția Teodor Metoehites, Nickifor Gregoras și Demetrius Kydones. Chiar și Cantacuzino recunoaște aceasta mai târziu. Au fost și familii turce (familia Melikes) care au ajutat oarecum unele familii bizantine. A se vedea în acest sens V. Laurent, *Une famille turque au service de Byzance*, în «B.Z.», 49 (1956), p. 360—367.

82. Alături de generalul flotei Fazzolati din suita reginei Ana de Savoya, Francesco Gatiluso este un al doilea genevez ce aduce servicii casei Paleologilor. A se vedea G. Weiss, *op. cit.*, p. 67. Cu privire la dominația lui Gatiluso asupra insulei Lesbos, care a durat pînă la cucerirea ei de către turci, 1462, a se vedea W. Miller, *Essays on the Latin Orient*, Cambridge, 1921, p. 313, ș.u.

83. Cu privire la data căderii lui Ioan Cantacuzino, la data de 22 nov. 1354, a se vedea R. J. Loenertz, *Les recueils de lettres de Demetrius Cydones*, Vatican, 1947, p. 199.

84. G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 533; A se vedea și *Filocalia*, vol. VII.

85. I. Hausherr, *Vie de Syméon le nouveau théologien*, Rome, 1928; Dan Zamfirescu, *Probleme teologice legate de supranumele Sf. Simeon «noul teolog»*, în «Ortodoxia», X (1958), p. 395—429.

rător al teologiei ortodoxe și al practicii isihaste, pe Grigore Palama⁸⁶. A început o dispută aprinsă, Varlaam combătând posibilitatea vederii luminii taborice, căci nu se poate percepe aceasta deoarece Dumnezeu e invizibil, spunea el. La aceasta Palama răspunde făcând distincție între substanța divină transcendențială (οὐσία) și energiile divine (ἐνέργεια sau δυνάμεις) care operează în lume și se manifestă în umanitate. Isihasmul nu a reușit să se impună decât după o îndelungă perioadă deoarece chiar unii dintre reprezentanții de seamă ai Bisericii opuneau rezistență acestei practici. Din 1335, de când datează primele scrieri ale lui Palama către Varlaam, începe propriu-zis disputa oficială⁸⁷, această dispută rămânând, se pare, necunoscută mai mult timp cercurilor de curte⁸⁸. Varlaam a scris prin 1337 trei tratate contra isihaiștilor. Palama a răspuns prin 1338 acestor lucrări fără să numească pe autorul lor, cu trei tratate corespunzătoare⁸⁹. În această situație Varlaam a dat o nouă formă tratatelor care au ajuns din nou în mîna lui Palama și acesta i-a răspuns din nou în 1339, moment în care Varlaam era dus la Avignon ca sol al împăratului, care se presupune că era în ajunul plecării.

În cursul călătoriei de întoarcere de la Avignon, la oprirea în Italia probabil, îndemnat de catalanii de acolo, Varlaam a alcătuit un al treilea rînd de tratate contra isihaiștilor, numindu-le de această dată «Contra Masalienilor». Palama preconizînd că lucrările vor ajunge la sinod a plecat împreună cu Isidor din Tesalonica la Athos, unde a pregătit Tomosul aghioritic, care a fost semnat de căpeteniile monahismului atonit și aprobat de episcopul de Ierisos, Iacob, în martie 1341.

În această perioadă, nu se știe în ce măsură, Ioan Cantacuzino a fost influențat de practica isihastă. Interesant însă că adepții lui Varlaam aparțineau păturii nobiliare bizantine care în acest timp îi era favorabilă lui Ioan Cantacuzino. Totuși, împotriva obiecțiilor care i se aduceau de unii nobili, Cantacuzino se apăra afirmînd în această perioadă: «nimeni nu poate susține că eu cunosc concepția lui Palama, căci mie îmi sînt necunoscute unele părți, însă dacă va trebui să spun adevărul mai degrabă de acela mă voi lega»⁹⁰. În acest timp, sub influența lui Akindin, patriarhul își schimbă atitudinea față de Palama. Interesant de observat că Akindin este de fapt cel care mai întîi a influențat multe persoane în sprijinul isihasmului, chiar el fiind cel care trimite scrisoarea de chemare a lui Palama din Tesalonica la Constantinopol, la începutul anului 1341. Ambele partide fiind continuu în capitală, isihaiști au cerut o intervenție a sinodului pentru că disputa nu mai înceta, fiind angrenate mai multe grupuri.

La 11 iunie 1341 s-a întrunit un sinod pentru a decide în această privință dînd dreptate lui Palama și isihaiștilor. În acest timp Varlaam, după mărturia lui

86. A se vedea Gregoire Palama, *Défense des Saints Hésychastes*, introduction, textes critiques et notes de J. Meyendorff, Louvain, 1959, 2 vol.; D. Stăniloae, *Viața și învățătura sî. Grigorie Palama*, Sibiu, 1938; G. Florovsky, *Grégoire Palamas et la Patristique*, în «Istina», 8 (1961), p. 115—125; Konstantin Boris, *Gregorios Palamas, ultimul din marii teologi bizantini (1296—1359)* în «Theologia», 50 (1979), nr. 1, p. 7—21 f. *St. Grigorie Palama, Despre rugăciune, Despre Sf. Lumină, Tomul aghioritic, în Filocalia*, vol. VII.

87. G. Weiss, *op. cit.*, p. 103. Această dispută se traduce pe undeva și la nivelul dintre Orient și Occident; teologia occidentală impregnată de aristotelism față de teologia răsăriteană mai apropiată de terminologia filozofiei lui Platon. Aceste tratate au fost traduse în românește de Grigorie Mitropolitul Ungrovlahiei sub titlul *Două cuvinte doveditoare despre purcederea Sfîntului Duh*, Buzău, 1832 cf. și *Filocalia* VII, p. 207.

88. Philotheos, *Encomion*, în P. G. 151, 599 B spune clar că împăratul nu a venit la dispută pînă în 1341 cf. și G. Weiss, *op. cit.*, p. 103.

89. A se vedea titlul acestora în *Filocalia*, VII, p. 207—208, urmată de alte 3 ale lui Varlaam, din 1338, cărora Palama le-a răspuns, în 1339, pe cînd adversarul său se afla la Avignon. Au urmat alte 3 tratate ale lui Varlaam, la care Palama a răspuns prin alte 3 în 1341.

90. Cantacuzino, *op. cit.*, IV, cf. G. Weiss, *op. cit.*, p. 104.

Cantacuzino făcută în 1370⁹¹, cere acestuia un sfat la care Cantacuzino îl îndeamnă să-i lase în pace pe monahi. În ceea ce privește sinodul, se crede că Ioan Cantacuzino a jucat în culise unul din rolurile importante. Disputa lui Varlaam cu monahii de la Atos i se părea de acum penibilă și de aceea din acest moment nu a mai încercat să frneze pe filosofi în căutarea adevărului⁹². Varlaam, întors de la Tesalonic, a avut mai multe întâlniri cu Palama, dintre care una chiar în fața guvernatorului, ajungându-se la o oarecare înțelegere. Curînd după aceea însă el publică tratatele «contra masalienilor», ceea ce a creat o nouă tensiune. Palama a promis lui Achindin, care-l chemase la Constantinopol, că va veni pentru eventuale lămuriri în primăvara anului 1341 cînd va pleca și împăratul din Tesalonic la Constantinopol. Se pare, însă, că nu a mai așteptat plecarea împăratului ci luînd cu sine pe Isidor și pe Marcu au venit la Constantinopol⁹³. Aici fiind mulți cîști-gați pentru Varlaam, Palama a trebuit să facă eforturi pe lîngă arhiepiscopul pentru a-i convinge de adevărul celor susținute de el. Pentru că disputa nu înceta, după cum s-a arătat, s-a întrunit sinodul de la 11 iunie 1341 dînd dreptate isihaiștilor. La această decizie, Varlaam a trebuit să-și ceară iertare pentru a nu fi condamnat, după care a plecat în Occident. În intenția de a nu incita spiritele, sinodul nu a dat nici un tomos. La trei zile după ședința sinodului, a murit Andronic III Paleologul. După acest eveniment, isihaiștii au început să fie atacați de Achindin, motiv pentru care ei sînt nevoiți să ceară convocarea unui al doilea sinod, la care patriarhul a trebuit să emită un tomos. El pretinde însă că a dat această hotărîre numai silit de Cantacuzino, ocrotitorul împăratului minor Ioan V Paleologul. La acest sinod au fost dezaprobați Achindin și acoliții săi⁹⁴. Ioan Cantacuzino, însuși, a stăruit pentru publicarea acestui tomos după două luni și chiar după sinod ar fi luat atitudine împotriva lui Achindin. De altfel aceasta este și atitudinea patriarhului Calecas: «Atunci însă el ne-a constrîns să redactăm o scrisoare pentru monahi și imediat să o întocmim. Acest document conținea problema celor două puncte și nimic altceva»⁹⁵. Palama arată, în combaterea Tomosului lui Calecas, că acesta după sinodul din august a fost semnat de patriarh. În ceea ce privește Tomosul, John Meyendorff interpretează unele locuri în sensul unei presiuni a lui Cantacuzino, dar această presiune se referă la publicarea documentului, și nu cu privire la conținut⁹⁶. Pe de altă parte, cercetătorii consideră că ar fi de neînțeles ca puternicul «mare domestic» să pregătească publicarea fără a avea și o influență asupra conținutului acestui document, căci chiar interiorul ar respira «șiretenia diplomatică a omului de stat»⁹⁷. În raport cu aceste afirmații credem că Ioan Cantacuzino avea și formația teologică necesară, cum o vor dovedi scrierile de mai tîrziu și interesul politic de a sprijini pe isihaiști în acest moment cheie.

Cu alte cuvinte, Ioan Cantacuzino voia cu orice pret, prin publicarea Tomosului, să îmbunătățească situația palamismului. Mai întîi au semnat șase episcopi

91. Cantacuzino, *op. cit.*, II, 40; I, 552. J. Bois, *Le sinode hésichaste de 1341*, în «EO», 6 (1903) arată că detaliile acestei scene ar fi suspecte, cf. G. Weiss, *op. cit.*, p. 107.

92. G. Weiss, *op. cit.*, p. 106 este de luat în seamă că Ioan Cantacuzino în iarna anului 1340—1341 se găsea în Tesalonic cînd și Varlaam făcea pregătirile de plecare spre Constantinopol.

93. *Filocalia* VII, p. 210; G. Weiss, *op. cit.*, p. 107—108.

94. J. Meyendorff, *Palamas*, 86 A, 89.

95. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 2; II 19, 3 cf. și G. Weiss, *op. cit.*, p. 107 în contradicție cu susținerea lui P. Ioannou în art. său din «OCP», 27 (1961), p. 42 că patriarhul Ioan Calecas n-ar fi fost condus de mișcările politice. Împotriva acestei afirmații s-a ridicat Werner Osmanen care afirmă că în această perioadă «Politica și religia s-au împletit în Bizanț, ca în disputa isihastă».

96. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 6; II, 51; III, 9; II, 69; Nikifor Gregoras, *op. cit.*, XII, 6, 595; XII, 8.

97. *Filocalia*, VII, p. 211. În timpul polemicii cu Achindin, Palama a elaborat mai multe scrieri de apărare: *La ce se referă unitatea în dumnezeiere și la ce deosebirile?*; *Dialogul ortodoxului cu Varlaamitul*; *Dialogul cu Teofanes și Teotimos*, apologie mai pe larg despre lucrările dumnezeiești și despre împărțșirea de ele. Primul și al doilea Antiretic (a se vedea ed. Hristou, II și III).

cum spune Atanasie de Cizic⁹⁸, apoi însuși patriarhul a fost nevoit să cedeze acestui Tomos, deși după afirmația lui Ioan Cantacuzino la sinodul din august nu a fost chemat⁹⁹. Cantacuzino este cel care a prezidat sinodul în locul împăratului. Este sub semnul întrebării faptul că patriarhul cunoștea însemnătatea politică a procesului, cum arată el însuși în 1345¹⁰⁰, apoi el nu a negat absența sa la sinod, pe care Meyendorff o indică cu dreptate¹⁰¹. Disputa care a început acum s-a transformat în luptă politică între patriarh și Ioan Cantacuzino în lupta sa pentru tron. După descrierea lui Cantacuzino, patriarhul se comporta, după moartea împăratului, ca un veritabil nobil bizantin. El a format o *εταιρεία συλληγτικῶν*, o grupă de susținători a cărei mărime și compunere ne-au rămas necunoscute¹⁰². Între timp patriarhul s-a mutat în palatul imperial, el a trebuit în timpul absenței marelui domestic din capitală să-și întărească planurile sale politice și-n al doilea rînd să-și apropie cît mai mulți adepți¹⁰³. La sfîrșitul lui septembrie și începutul lui octombrie, împărăteasa văduvă Ana de Savoia susținută de marele duce Apocaucos și de patriarhul Ioan Calecas a demis pe Ioan Cantacuzino din postul de regent, acesta trebuind să părăsească Constantinopolul și să-și stabilească la Dydimoteichos, în Tracia, centrul operațiilor sale militare contra împărătesei și a lui Ioan Paleologul. Achindin și cei din jurul său, sprijiniți puternic de patriarhul Calecas, prezintă pe isihăști ca susținători ai lui Cantacuzino¹⁰⁴. Însă, abia la sfîrșitul lui septembrie, cînd Cantacuzino a părăsit capitala, a putut Calecas și *συγκομωσια* sa, împreună cu Apocaucos, să se îndrepte împotriva susținătorilor săi; Palama e aruncat în închisoare în primăvara anului 1343 și e lăsat acolo pînă în 1347. În toamna anului 1345, împărăteasa, realizînd faptul că poporul și monahismul sînt de partea lui Palama, renunță la susținerea patriarhului și a lui Achindin, a cărui hirotonie este declarată ilegală de senat. Toate indiciile converg spre aceea că schimbarea de situație a avut loc deci la sfîrșitul lui septembrie, cînd Ioan Cantacuzino a părăsit capitala. Pretutindeni s-a arătat neputința patriarhului în lunile decisive dintre mijlocul lui iunie și sfîrșitul lui septembrie 1341. Este clar, în același timp, că Ioan Cantacuzino s-a folosit cu regularitate de cearta religioasă pentru realizarea scopului său politic.

De remarcat că nu s-au mai înregistrat dispute după ce Varlaam, după Sinodul din iunie, a părăsit capitala, cînd au început de fapt să fie distruse și scrierile provocate de dispută. De subliniat că disputa palamită a avut un rol deosebit în ceea ce privește mișcările politice interne. După plecarea lui Ioan Cantacuzino, la sfîrșitul lui septembrie, influența lui politică scade în capitală, aici rămîne Palama pe care îl ajutase împotriva lui Achindin cu o mică ceată de credincioși. Cît de mic era acest grup îl arată o observație importantă a lui Palama într-o scrisoare către monahii din muntele Atos, scrisoare care, împreună cu scrisoarea lui Filotei, este în același timp un izvor principal pentru procedeele și atitudinea conducătorilor isihăști. La începutul războiului civil¹⁰⁵, numai cu 16 susținători, Palama a reușit să reziste în iarna anului 1342 în Sf. Sofia, unde el a rămas ca la două luni¹⁰⁶. După ce Palama a fost aruncat în închisoare, monahii din Atos au scris patriarhului, împărătesei și autorităților cerîndu-le să-l elibereze. În noiembrie

98. G. Weiss, *op. cit.*, p. 113.

99. J. Meyendorff, *Palama*, 104 A cf. și G. Weiss, *op. cit.*, p. 133; prof. D. Stăniloae vorbește de o perioadă ca la 3 luni. Din timpul celor 6 luni, cît n-a stat închis, datează epistola către Arsenie Studitul, iar din timpul cît petrecea în Sfînta Sofia, *Epistola către Damian Filozoful*. A se vedea ed. Hristou, p. 479—501. Tot din această perioadă ar data și *Epistola către monahul Dionisie*, ed. Hristou, p. 501—505.

100. *Filocalia*, VII, p. 212.

101. *Ibidem*, p. 212—213.

102. Cantacuzino, *op. cit.*, IV, 3.

103. G. Weiss, *op. cit.*, p. 114.

104. *Ibidem*, p. 115. Au existat și oponenți ca mitropolitul de Serai, dar care a sfîrșit în mod dramatic, ca și Iosif de Adrianopole și alții.

105. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 34—35; II, 209—213, 9. Cantacuzino îi desemnează aici drept *φίλοι*.

106. *Ibidem*, III, 99; II, 607; Nikifor Gregoras, *op. cit.*, XV, 8; 775.

1344 patriarhul le răspunde, justificând întemnițarea lui Palama datorită uneltirilor dogmatice și învinuirilor politice. Patriarhul îndeamnă și pe împărăteasă să le răspundă, învinovățindu-i pe Palama de pretinsă alianță cu Cantacuzino¹⁰⁷. Palama, la rindul său, a scris mai multe scrisori către diferite persoane, încercând să se apere cit mai temeinic¹⁰⁸. De remarcat că în această perioadă, într-una din scrisorile sale către monahii de la Atos și către Filotei, Palama se dovedește foarte precaut, el pledând pentru pace împotriva distrugătorului război civil și nu se observă din aceasta o atitudine pro Cantacuzino, deși acesta din urmă arată, în istoria sa, că Palama s-a lăudat, după obținerea victoriei, cu protecția lui care a trebuit adesea să-i ia apărarea împotriva «calomniatorilor»¹⁰⁹. Din primăvara anului 1343 Palama a început totuși să lucreze, ca și vechiul său prieten Isidor, care era deja un foarte energic partizan al lui Cantacuzino, dar Isidor chiar în anul absenței lui Ioan Cantacuzino din capitală a fost numai episcop de Monembasia, fără să poată să-și ia locul pînă în 1344. De asemenea, patriarhul Lazăr de Ierusalim era bănuț de a fi în partida Cantacuzinilor, deși încerca să explice că nu i-a dat nici un sprijin. De menționat de asemenea că înainte ca împăratul Ioan VI Cantacuzino să ia orașul în vara anului 1346 cînd se găsea în Selimbria — îl aflăm pe Nicolae de Monembasia în împrejurimi și în această perioadă pregătea poporul pentru venirea lui Ioan¹¹⁰. În acest timp libertatea de acțiune a palamiților era destul de limitată, lucru pentru care Palama a ridicat mari plîngerii, dar atitudinea guvernului era evidentă de a stopa activitatea palamiților care putea să slujească mult lui Ioan Cantacuzino la luarea orașului în războiul civil și să contrabalanseze situația¹¹¹. Atitudinea politică a monahilor în războiul civil, în favoarea lui Cantacuzino, s-a manifestat mai întîi în societatea de la Athos din martie 1342 cum atestă în scris împăratul-monah în istoria sa¹¹².

Opoziția organizată pe care patriarhul Calecas o formase prin acea Ἐταιρεία συγκλητικῶν nu a fost îndeajuns de puternică pentru a opune rezistență «marelui domestic». În acest timp de tensiune, cînd Cantacuzino stătea pregătit, el i-a chemat pe genovezii din Galata în ajutor¹¹³. Împărăteasa Ana și patriarhul stăteau în așteptarea trupelor străine pe care le căutau încă în toamna anului 1346. Dîndu-și seama de pericolul palamit, la 2 februarie 1347, împărăteasa a convocat ierarhii la un sinod solemn, acesta a depus pe Calecas din patriarhat, l-a condamnat pe Achindin și a reafirmat învățătura lui Palama. Înainte ca tomosul să fie semnat, Cantacuzino a reușit să intre în oraș prin poarta lăsată deschisă de ostașii generalului împărătesei, Fakeolatos. Devenit împărat, Cantacuzino eliberează pe Palama și pe cei șase ierarhi. Prietenul lui Palama, Isidor, este ales patriarh iar acesta ocupă scaunele vacante cu apropiați de ai lui Palama și chiar pe Grigorie Palama fi numește mitropolit al Tesalonicalui, a doua capitală a Imperiului¹¹⁴. Amănunțele cu privire la condamnarea patriarhului Ioan Calecas, înainte de intrarea lui în capitală la 2 febr. 1347, au rămas neclare, în această privință Cantacuzino în lucrarea sa istorică este slab informat sau trece în mod intenționat peste amănunțele respective¹¹⁵.

107. *Filocalia*, VII, p. 211, cf. G. Weiss, p. 122. Cantacuzino a ajuns între zidurile orașului, iar gruparea lui Palama a colaborat la aceasta, cf. și J. Meyendorff, *Palamas*, 118 A. 112, καὶ ὁ Καντακουζηνὸς εἰσὼ τῶν τῆς πόλεως τεύχων γίνεται τῶν περὶ τὸν Παλαμᾶν τὴν προδοσίαν συσκευασαμένων αὐτὸν și Gregoras afirmă același lucru, arătînd în plus că Fakeolatos era de față.

108. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 39. După Nikifor Gregoras, întîlnirea sinodală ar fi stat sub dictatul grupării lui Palama (ἄσοι τῆς τοῦ Παλαμᾶ πατρίας ὑπὲρχου) cf. Nik. Greg., XV, 9; II, 78. El arată, de asemenea, că alături de cler și arhimandriți ar fi fost și ἐκριτοὶ τῆς πολιτείας la sinodul din februarie.

109. G. Weiss, *op. cit.*, p. 124. O bună descriere se găsește la J. Meyendorff, *Palamas*, p. 125—134.

110. *Filocalia*, VII, p. 215.

111. *Ibidem*, p. 210.

112. Kalekas, *Explicatia*, în P. G., 150, Sp. 901 B 10, cf. și G. Weiss, *op. cit.*, p. 108, cu explicații ample.

113. *Ibidem*, p. 109.

114. J. Meyendorff, *Palamas*, p. 82.

115. G. Weiss, *op. cit.*, p. 109.

În acest timp de schimbare politică se formează o nouă «Heteria» împotriva regimului lui Ioan Cantacuzino, mai ales după alegerea noului patriarh. Conducătorul grupării era Matei al Efesului, el s-a unit cu susținătorii lui Achindin și au atras și alți episcopi¹¹⁶. Aceștia luptă insistent împotriva lui Palama și Isidor, cum arată documentul din 22 aprilie 1350. Un an mai târziu același Matei al Efesului luptă alături de Gregoras contra lui Palama. De acum atitudinea ostilă față de deosebirea ce-o făcea Palama între ființa și energiile lui Dumnezeu a fost adoptată, după ieșirea lui Varlaam și Achindin din luptă, cu deosebită vigilență de filozoful Nichifor Gregoras care se bizuia pe prietenia lui Cantacuzino. El i-a cerut lui Cantacuzino să convoace un sinod pentru a elucida această problemă, căci, văzând agitația achindiniștilor și calomniile răspândite de aceștia că el ar susține o erezie, s-a hotărât să convoace acest sinod pentru a dovedi că învățătura palamită este învățătura Bisericii. Sinodul a fost convocat pe data de 27 mai 1351 într-o sală a palatului Vlaherne, la care a participat și împăratul. Palamiții au biruit, iar în august același an s-a redactat Tomosul sinodal, lui Gregoras i s-a prescris domiciliu forțat în mănăstirea Chora¹¹⁷. Tomosul din 1351 este ca și Tomosul din 1347 nu numai o hotărâre dogmatică, ci și document de stat al gloriei împăratului Ioan Cantacuzino, cum observă cu dreptate Meyendorff¹¹⁸. Din scrierea anonimului din Cod. Vat. III, partea a IV-a, aflăm că Ioan Cantacuzino a susținut înainte de sinod că antipalamiții îl urau și voiau să-l răstoarne. Cod Vat. 2335 arată că Ioan Cantacuzino a convocat sinodul din 1351 pentru a atrage δῆμος-ul de partea sa¹¹⁹. După sinod Grigore Palama pleacă la Tesalonica, dar împăratul Ioan V Paleologul nu l-a primit în cetate pentru că îl socotea omul socrului său Ioan Cantacuzino cu care era în conflict. În aceste împrejurări Palama pleacă la Atos și abia peste trei luni cu cei doi împărați împăcându-se el a putut să-și ocupe scaunul. La sfârșitul anului 1352 sau începutul lui 1353 Ioan Paleologul l-a trimis la Constantinopol pentru mijlocirea împăcării cu Ioan Cantacuzino cu care ajunsese, din nou în conflict. Pe drum e capturat de turci; abia după un an de detenție e eliberat. Venind la Constantinopol a găsit ca împărat pe Ioan V Paleologul, care, biruitor în lupta cu Cantacuzino, l-a obligat pe acesta să intre în minăstire ca monah sub numele de Ioasaf. Gregoras a fost eliberat în acest moment și a început să insiste pe lângă împăratul Ioan Paleologul să înlăture din Biserică ideile lui Palama, dar acesta, influențat de soția sa Elena, fiica lui Cantacuzino, nu a acceptat. Victoria isihasmului, această «reformă» care nu a ieșit din cadrul ortodoxiei, a marcat profund viața religioasă și chiar politică în acest mijloc de secol XIV. Învățătura și practica isihastă a rămas normativă pentru ortodoxie, mai mult, Grigore Palama a fost canonizat la puțin timp după moartea sa, 13 nov. 1355¹²⁰.

5. Ioan Cantacuzino istoric și monah

Înainte de a vorbi de fostul împărat Ioan Cantacuzino ca istoric, trebuie mai întâi să trasăm, în câteva cuvinte, momentul eliberării sale, apoi cadrul monastic în care el și-a redactat scrierile memorialist-istorice. Conform cercetărilor, cel mai documentat eveniment din viața lui Ioan VI Cantacuzino este momentul abdicării sale¹²¹. Motivele abdicării au fost analizate în mod critic în sec. trecut de V. Parisot¹²². Împrejurările sociale și politice au făcut obiectul unui studiu al lui E. Frances, care vede în ridicarea bizantinilor în favoarea lui Ioan V Paleologul la 1354 o mișcare onestă certificată de Cantacuzino însuși ca «ultimul triumf al maselor

116. Cantac. *op. cit.*, II, 40, I 556.

117. În Migne, P. G. 150, 901 B.

118. J. Meyendorff, *Palamas*, p. 149, cf. și G. Weiss, *op. cit.*, p. 134.

119. G. Weiss, *op. cit.*, p. 134.

120. Cf. N. Ρεῆς, Τὸ ἔτος τῆς τελευταῖας τοῦ Γρ. Παλαμά, *Αθηνά* 16 (1904), p. 638 și 18 (1905), p. 39. Cf. *Filocalia*, VII, p. 216—217. Sinodul convocat la 3 aug. 1368, de patriarhul Filotei, ucenic și biograf, l-a canonizat pe Grigorie Palama.

121. D. M. Nicol, *The abdication of John VI Cantacuzene*, în «Byzantinische Forschungen», II, 1967, p. 269.

122. V. Parisot, *op. cit.*, p. 46—48.

din Constantinopol împotriva aristocrației feudale sprijinite de turci»¹²³. Momentul abdicării sale a fost tot atât de surprinzător ca și momentul intrării sale în Constantinopol la 1347 ca împărat. Ioan V Paleologul venea pe mare de la Tenedos la Constantinopol, într-o noapte, la sfârșitul anului 1354, făcând o intrare bruscă în oraș cu ajutorul lui Francesco Gatiluso. Pentru început s-au dat câteva lupte în stradă, dar poporul i-a sărit în ajutor tânărului Paleolog¹²⁴. După trei zile, Cantacuzino asediat în fortăreața Vlaherne a cedat, punând capăt luptei. A avut loc o înțelegere în care cei doi împărați au căzut de acord să domnească împreună, după câteva zile însă, invitat să vină la palat, Cantacuzino a renunțat și a intrat în monahism cu numele de Ioasaf. Aceste două sublinieri ale evenimentelor sînt de acord cu cele două referințe ale lui Nichifor Gregoras scrise înainte de 1370¹²⁵. Afirmația lui Cantacuzino că abdicarea sa a fost un act voluntar a fost tratată de unii istorici ca un act de ipocrizie, căci el afirmă că «a ales momentul potrivit ca să abdice»¹²⁶.

Deși s-a făcut această afirmație, de neîncredere, din partea unor cercetători, este demnă de luat în seamă totuși afirmația patriarhului Filotei care scoate în evidență dorința lui Ioan VI Cantacuzino de a deveni monah¹²⁷. Alături de aceste afirmații credem că Ioan Cantacuzino, avînd și o formație teologică sedimentată în timpul anilor și nenumăratelor experiențe, putea nutri acel gînd pentru monahism și înainte de abdicarea sa, iar momentul revenirii lui Ioan V nu a fost cauza ci o cumpănă, un prilej nimerit pentru a-și petrece restul vieții în mînăstire. Dacă Nichifor Gregoras contemporanul său se ridică împotriva sa, considerîndu-l drept: «Nenorocirea Bisericii și campionul fervent al tuturor ticăloșilor»¹²⁸, credem că aceasta nu reflectă obiectivitate strictă ci mai degrabă scoate în evidență subiectivismul său alături de bigotismul său religios și inconstanța sa, cum s-a dovedit în cazul mișcării isihaste. Mai mult de două săptămîni după înțelegerea din 24 nov. 1354, Ioan V și Ioan VI au condus în calitate de coimperatori (συμβασιλεύοντες) Aceasta a fost pînă în 10 dec. cînd Cantacuzino și-a anunțat intenția de a părăsi viața laică și a se retrage în mînăstire, mai întîi la Perivleptos și apoi la Athos. Toate autoritățile au fost de acord în acest moment ca el să devină monah¹²⁹. Cu privire la locul corect al retragerii, el însuși arată, ca și Gregoras și autorul cronicii scurte de la Vatican, că mai întîi a fost mînăstirea Sf. Gheorghe de la Mangana, în Constantinopol, și că el și-a luat numele de Ioasaf, după o opinie fără durată precisă în mînăstirea Charsianes din Constantinopol¹³⁰. Numai istoricul Chalkokondyles afirmă greșit că împăratul a devenit monah sub numele de Matei¹³¹. Cantacuzino însuși vorbește de dorința sa de a părăsi capitala pentru mînăstirea Vapoped de la muntele Atos, în iarna anului 1364—1365 și că el a fost constrîns să facă aceasta de Ioan V Paleologul¹³² dar nu există nici o evidență că Ioan Cantacuzino s-a retras mai timpuriu la Vapoped, cum afirmă Dukas și mai tîrziu Du

123. E. Frances, *Narodnie dvizenija osanja 1354 g.v. Konst. ntinople i otrecanie Ioanna Kantacuzina*, în «V.V.», XXV (1964), p. 142—147.

124. D. M. Nicol, *op. cit.*, p. 270; H. Hunger *Die hochsprachliche profane Literatur*, p. 466.

125. Gregoras *Historia*, XXIX, 27—30; III, p. 241—244; XXIX, 35; III, p. 247, 1—10 care dă o ușoară diferențiere cu privire la intrarea lui Ioan V. A se compara cu Cantacuzino *Hystoria*, III, 39—42, p. 284—310. Gregoras moare înainte de 1359—1360. Afirmația lui Cantacuzino că abdicarea sa a fost un act voluntar a fost tratată ca un act de justificare simplă, astfel el afirmă că: «A ales momentul potrivit ca să abdice», cf. *Hyst.*, III, 17—19, p. 308.

126. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 17, p. 308.

127. Philotheos Kokinos, *Antirrheticii contra Gregoras*, XII; în «Migne», P. G., CLI, col. 1128 C-D, cf. J. Meyendorff, *Projets de concile oecuménique*, p. 150.

128. Nikephoros Gregoras, *Historiae Byzantinae libri postremi*, ed. I. Bekker, Bonn, 1855, XXIX, 42; III, p. 252, 4—6.

129. D. M. Nicol, *op. cit.*, p. 279.

130. H. Hunger, *Das Testament des Patriarchen Matthaios I (1397—1410)*, în «B.Z.», 51 (1958), p. 293—298. A se vedea și L. J. Maksimovic, *op. cit.*, p. 144—146.

131. Chalkokondyles, *Hystoria*, Ed. Bonn, p. 37, 19—21.

132. Cantacuzino, *op. cit.*, III, p. 308, 19 ș.u.

Cange¹³³. Potrivit cercetărilor, aceasta nu a fost altceva decât un mit generat de dorința monahilor de la Atos și de confuziile de nume. În acest sens se poate aduce argumentul că împăratul monah Ioan Ioasaf Cantacuzino a fost confundat cu împăratul monah Ioan Ioasaf Uroș, care se știe că a trăit câțiva timp la Vato-ped. De altfel mai multe manuscrise de la Vatoped, care poartă semnătura lui Ioasaf, au fost desemnate a fi ale lui Ioan VI Cantacuzino¹³⁴.

Așadar locul retragerii împăratului, în 1354, a fost, fără îndoială, mănăstirea Mangana, el trăind aici până în 1357 dar în același timp, după cum s-a afirmat, a trecut și prin mănăstirea Charsianitelor, unde Ioan Charsianitul sau monahul Iob, fondatorul mănăstirii, a fost în mod evident un sprijinitor al lui Cantacuzino¹³⁵. Mănăstirea Charsianita era chiar urmărită de mulțimea orașului în zilele când Ioan V a intrat în oraș, ceea ce scoate în evidență nepopularitatea sa datorită atitudinii pro-cantacuzine¹³⁶. Patriarhul Matei care de asemenea fusese staretul mănăstirii Charsianites își amintește, prin 1390, cum mănăstirea fusese inze-strată de Cantacuzino. Istoricii Ducas afirmă un lucru care pare verosimil, acela că împăratul s-ar fi retras la Perivleptos, la un moment dat. De remarcat că numele corect al mănăstirii Charsianites pare să fi fost Nea Perivleptos¹³⁷. Se afirmă, de asemenea, potrivit cercetărilor istorice, că abdicarea lui Ioan VI în favoarea vieții monastice pare să nu fie întru totul sfârșitul activității sale în probleme de stat¹³⁸. Titlul de basileus i-a fost dat mult timp după anul 1354 și a fost folosit chiar de el în raporturile cu anumite persoane, ca spre exemplu cu legatul papal cu care a intrat în corespondență¹³⁹.

Ca istoric, după cum s-a arătat în notițele de introducere, Ioan Cantacuzino și-a redactat lucrarea după retragerea sa în 1354 și în același timp cu Nichifor Gregoras. Textul grecesc al *Istoriei* a fost tipărit cu o traducere latină, în trei volume, în așa numitul «Corpus historiae byzantinae», Paris, 1645, și o asemenea copie ar fi existat și în biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino¹⁴⁰.

Ca istoric, el a fost cercetat, analizat, suspectat și acuzat uneori chiar, la începutul cercetărilor de bizantologie, începând cu Du Cange, Gibbon și alții¹⁴¹.

133. D. M. Nicol, *op. cit.*, p. 280.

134. Idem, *Meteora the Rack Monasteries of Thessaly*, London, 1963, p. 101—102. L. Politis, *Jean Joasaph Cantacuzène iut-il copiste?*, p. 195—199; Idem *Eine Schreiberschule*, p. 24, 26, 29. Adevăratul copist fiind un alt Ioasaf de la mănăstirea «Ὁ Ὁρθόξω» din Constantinopol.

135. D. M. Nicol, *op. cit.*, p. 280.

136. H. Hunger, *Das Testament des Patriarchen Mattheios*, p. 298, 33—42. Mănăstirea a fost inzestrată printr-un chrisobul al lui Cantacuzino când el era încă împărat dar a fost desființată de Ioan V Paleologul după 1354.

137. *Ibidem*, p. 299, 4—12; D. M. Nicol *op. cit.*, p. 281 cu privire la ultimele surse referitoare la mănăstirea Charsianites sau Nea Perivleptos, a se vedea R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'Empire Byzantin I. Le siège de Constantinople et le Patriarcat occuménique, III; Les églises et les monastères*, Paris, 1953, p. 516—517.

138. A se vedea J. Meyendorff, *op. cit.*, «DOP»; XIV (1960), p. 149—152; L. J. Maksimovic, *op. cit.*, p. 119—193 cf. și D. M. Nicol, *op. cit.*, p. 281 ș.u.

139. Fr. Dölger, *op. cit.*, Sem. Kond, X (1938), p. 21 cf. și art. în *Paraspora* p. 197; Idem *Regesten der Kaiserurkunden des ostromischen Reiches V*, München-Berlin, 1965, nr. 30-48. Ioan V Paleologul se referă la socrul său ca πατήρ τῆς βασιλείας μὲν ὁ βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνός într-un chrisobul pentru mănăstirea Dochiariu din 22 sept. 1355.

140. D. M. Nicol, *John Comnen and his biography of John Kantakuzenos*, în «RESEE» 9, 1971, p. 511—527. Aici p. 529. Cu privire la copia aflată în biblioteca lui Cantacuzino nu avem încă documente sigure dar o copie a unei lucrări a lui Ioan Cantacuzino numită *Contra mahomedanilor* a circulat în Țările Române. A se vedea în acest sens *Manuscrise grecești în Biblioteca Academiei*, p. 200, nr. 213. Se pare că a fost tipărit la Basel, în 1543, prin aceasta el se dovedește un apărător al Ortodoxiei după cum se remarcă și în discuțiile cu legatul papal în Constantinopol și corespondența sa cu papa de la Avignon.

141. A se vedea E. Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, London, 1898, p. 505.

Scepticismul acesta cu privire la Cantacuzino s-a dovedit și mai acut la un alt cercetător. Este vorba de englezul George Finlay¹⁴². Dimpotrivă, din punctul de vedere al autorului, care scrie ca și Iulius Caesar o dare de seamă pentru posteritate, el pretinde a căuta tot mereu adevărul (ἀλήθεια) cum afirmă în atitea locuri¹⁴³. S-a afirmat că această iubire de adevăr va fi valabilă numai pentru detalii, în timp ce întregul ar fi numai o încercare de inducere în eroare¹⁴⁴.

Supunînd opera lui Cantacuzino unui examen critic atent, ajungem la concluzia că orice autor de memorii politice este, pînă la un anumit grad, în mod inevitabil părtinitor, aceasta fiind valabil și pentru Ioan Cantacuzino¹⁴⁵. Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că o mare parte din *Istoria* sa este scrisă în mod obiectiv. Interesant de observat că autorul scrie despre sine la persoana a III-a, care credem că este o metodă de a întări în cititor impresia de obiectivitate. Acestei părtiniri îi aparține și arta tăcerii care este demonstrată destul de bine de Cantacuzino. Astfel, el nu povestește nimic de extravagantele tinărului Paleolog. De asemenea nu dă nici un detaliu cu privire la tăcerea lui Syrgiannes și a poziției triste a lui Andronicos. Tot astfel el trece sub tăcere luarea Niceii și Nicomidiei de către turci¹⁴⁶, motiv care este lesne de înțeles.

Împotriva reproșurilor aruncate de adversarii săi, respectiv încercările lui ilegite de a lua coroana imperială, ca și strangularea Bizantului de către turci, la chemarea sa, el aduce tot mereu scuze și asigură că aceste reproșuri nu sînt făcute cu dreptate¹⁴⁷. Referitor la reproșul că în timpul războiului civil ar fi chemat trupe străine în țară, Cantacuzino se apără repetînd mereu absoluta sa iubire de pace și faptul că a fost silit la luptă de adversarii săi¹⁴⁸. El arată motivul acestor invidii (φθόνος) ca și al calomniilor (σοξοφανεία) arătînd că aceasta se datorează războiului civil dintre Cantacuzino și partida Paleologilor¹⁴⁹. De altfel împăratul Ioan VI Cantacuzino începe un Chrisalvi-Logos pentru Ioan Anghelos cu un blestem pentru invidie (φθόνος)¹⁵⁰.

De remarcat însă că, de foarte multe ori, Cantacuzino nu folosește asemenea surse necesare.

Cu toate că lucrarea sa istorică are caracterul unor memorii, cititorul primește o priveliște clară cu privire la situația istorică, politica internă și externă a regiunii bizantine, respectiv a ambelor partide din războiul civil, despre evenimentele cu turcii și cu sîrbii, despre discrepanța dintre pretențiile tradiționale ale bizantinilor și cele ale urmașilor lor, despre clasa conducătoare și realitatea amară a celor de jos, despre marea pustiire a țării, ruina economia și a finanțelor.

În întregime, memoriile oferă un tablou variat din Bizanț, o parte din începutul prăbușirii sale. De asemenea se pot găsi informații utile despre condițiile sociale de viață la care autorul însuși, aristocrat și lider al partidului, dă informații vrînd-nevrînd. Astfel, el scrie că, la izbucnirea flăcării războiului civil în 1341, în cele mai multe orașe s-au constituit două partide, cei mai distinși și cei mai puternici erau de partea lui Cantacuzino, poporul (δῆμος) din «revoluție» (στσιαστών) și cu cei lipsiți de mijloace erau de partea reginei¹⁵¹. Mai tîrziu, peste 12 ani, la sfîrșitul războiului civil dintre Cantacuzino și Ioan V, se schimbă situația; poporul era pretutindeni de partea tinărului Paleolog și lupta cu susținătorii lui Cantacuzino¹⁵². Pentru încadrarea socială a persoanelor în acțiune există, în memorii,

142. G. Finlay, *A History of Greece from its conquest by the Romans to the present time*, Oxford, 1877, p. 460.

143. Cantacuzino, *op. cit.*, I, 10, 7; II 12, 3; 368, 21 — 369, 3; 370, 9; 450, 2—9.

144. V. Parisot, *op. cit.*, p. 29.

145. H. Hunger, *Die hochsprachliche profane literatur*, p. 469.

146. Parisot, *op. cit.*, p. 21 cf. și H. Hunger, *op. cit.*, p. 470.

147. Cantacuzino, *op. cit.*, II, 595, 8—11; III, 37, 6—9.

148. *Ibidem*, I, 160, 18—162, 6; 221, 1—3; III 35, 15—21; 261, 4.

149. *Ibidem*, II, 12, 10—18; 886, 11.

150. *Ibidem*, III, 312, 15 ș.u.

151. *Ibidem*, II, 180, 19—181, 2.

152. *Ibidem*, III, 255, 9—11; 284, 23; 290, 6—291, 2; 304, 17—305, 3; 305, 22 —306, 5.

interesante exemple¹⁵³. Dintre grupele sociale el acordă o atenție deosebită soldaților, care, consideră el, trebuie să fie susținuți cu mijloace oferite de civili pentru bunul mers al societății. Cu privire la țărani, cunoaște lipsa lor de vederi și se resemnează.

Pe de altă parte, Ioan Cantacuzino, ca bizantin, cunoscător al tradițiilor, trăiește chiar într-o înțelegere apreciată a ideologiei de împărat cu toate formele sale de apariție. El pune preț pe înțietatea concepției imperiale bizantine¹⁵⁴. Demn de amintit în *Memoriile* sale este ceremonialul încoronării în perioada Bizanțului târziu, pe care el îl descrie cu prilejul încoronării lui Andronic III în 1325 cu exactitate și cu detalii¹⁵⁵. În repetate rânduri el revine la amănunte cu privire la ceremonii și în special cu privire la diferite forme de salut către împărat. Ca și alți scriitori bizantini de istorie, care intercalează cuvântări directe în lucrările lor, la fel procedează și Ioan Cantacuzino dar el îi întrece pe toți ceilalți prin cantitatea lor, mai ales a celor din a doua parte a lucrării. Autorul se ocupă în special cu cuvântări proprii, planurile și cuvântările sale fiind așezate într-un oarecare fel¹⁵⁶. Cantacuzino nu se limitează numai la atit ci, în multe locuri cheie de descrieri, lasă propria persoană să vorbească și oferă toate posibilele explicații pregătirii militare și politice. Sint prezentate de asemenea metode de gândire sau chiar puncte de vedere politice și foarte multe amănunte personale despre tot ce a gândit autorul însuși în evenimentele timpului. Unele cuvântări ale lui Ioan Cantacuzino servesc în mod firesc la clarificarea punctelor sale de vedere politice și motivațiilor sale¹⁵⁷. De asemenea Andronic III primește adesea în *Memorii* posibilitatea de a-și expune punctele sale de vedere politice¹⁵⁸, ca și unii demnitari turci¹⁵⁹. Uneori lasă să vorbească «într-un glas» (μία φωνόμενοι ἑλωσσα) colectivități întregi¹⁶⁰. De remarcat o altă particularitate de prezentare a unor cuvântări. În *Istoria* sa autorului îi place să lase cuvântările să înceapă în mod indirect cu apostrofarea partenerului¹⁶¹. *Memoriile* lui Cantacuzino au un număr interesant de scene, unele dintre ele împrumutate din autori clasici ca Tucidide, cum este spre exemplu momentul desfășurării ciunei¹⁶².

De observat că ceea ce remarcăm ca artă portretistică la alți istorici, aceasta lipsește lui Ioan Cantacuzino, deși uneori se mai întrezăresc trăsături particulare în descrierea unor persoane, ca spre exemplu Alexis, Apocaucos, ca și caracterizarea fiicei sale Elena. Ca și alți istorici și memorialiști, și Cantacuzino este tributar uneori modelelor antice și acest lucru nu-l tăgăduie dar el de multe ori evită cu-

153. *Ibidem*, I, 14, 24; 18, 10; 37, 15—24; 91, 2; 117, 24; 375, 17; 432, 3; 451, 7; II, 89, 2; 425, 23; III, 230, 13—18.

154. *Ibidem*, I, 195, 12—196, 7.

155. V. Parisot, *op. cit.*, p. 20 crede că Ioan Cantacuzino s-ar fi inspirat și din informațiile lui Pseudokodinos, *De officis*, cap. VII, J. Vergeaux, în *Le droit sur les offices*, Paris, 1966, p. 31—34, credea că ambii autori s-au folosit de aceleași izvoare originale din arhiva imperială, aceasta dovedind *Historia* I, 196, 19—203, 6 însă, cu unele omisiuni. Spre deosebire de Cantacuzino, Pseudokodinos are un limbaj uzual mai colorat, cf. și Hunger, *op. cit.*, p. 472.

156. V. Parisot, *op. cit.*, p. 10—12. Afirmația acestuia potrivit căreia cuvintele, cu puține excepții, ar fi fost împărțite egal în întreaga operă necesită o oarecare reticentă, cf. H. Hunger, *op. cit.*, p. 473. În nici un caz ele nu servesc la oarecare intenții istorico-literare.

157. Cantacuzino, *op. cit.*, II, 145, 18—152, 12; 157, 5—160, 20; 448, 211—468, 12; III, 34, 11—38, 20; 257, 22—258, 24.

158. *Ibidem*, I, 47, 50; 101; 110—112; 120—122; 123.

159. *Ibidem*, I, 355, 11—356, 21.

160. *Ibidem*, I, 97, 19—98, 13; 124, 18—125, 4; II, 152, 16—156, 16 cuvinte care sînt deosebit de lungi.

161. *Ibidem*, I, 292, 294.

162. *Ibidem*, III, 49, 15—52, 19. Spre deosebire însă de Tucidide, el atribuie acestei calamități o cauză morală, văzută ca o pedeapsă a lui Dumnezeu, aspect care lipsește la Tucidide. A se vedea J. Dräseke, *Thukydides 'Pestbericht'* (II, 47—53; III, 52, 7); T. J. Miller *The Plague in John VI Cantacuzenus and Thucydides*, în «GRBS», 17 (1976), p. 385—395. După H. Hunger, *op. cit.*, p. 475, Cantacuzino nu-l cunoștea pe Tucidide tocmai exact.

vintările banale și bombastice, aceasta amintind de procesul școlilor retorice¹⁶³. Multe modalități stilistice și de limbaj sînt de remarcant în *Istoria* lui Ioan Cantacuzino¹⁶⁴. Acuzația lui Nichifor Gregoras, privindu-l pe ex-împăratul și preopinientul său, de incultură parțială, nu a fost împărtășită de critica istorică¹⁶⁵. De remarcant că în opera lui Cantacuzino exemplele mitologice și istorice apar numai ocazional¹⁶⁶. Se întilnește la Cantacuzino predilecția aceea a scriitorilor bizantini privitoare la conducerea poporului prin previziune divină și intervenția lui Dumnezeu prin pronia sa (πρόνοια Θεού) pe care uneori, ca și Procopius din Caesarea, o înlocuiește cu termenul θεῖον.

6. Ioan VI Cantacuzino și despotatul dobrogean

Afirmarea în acest timp de adînci frămîntări interne în istoria Bizanțului a statului dobrogean — Țara Cavarnei în politica sud-est-europeană în deceniul frămîntat al sec. al XIV-lea, a fost rezultatul unei evoluții interne ascendente, capabile să creeze temeiul acțiunii externe.

Izvorul principal pentru acele vremuri în această privință este lucrarea istorică a călugărului Ioasaf, ex-împăratul Ioan VI Cantacuzino, care dezvăluie aspecte interesante din Țara Cavarnei¹⁶⁷. În anii patruzeci ai sec. al XIV-lea domnea aici arhonte Balica (Μπαλίκας τις τοῦ Καρβωνά αρχων) formula împăratului dovedindu-se asemănătoare cu aceea din «Gesta Hungarorum», referitoare la ducele de Transilvania Gelu: «...un oarecare român Gelu...» (Gelu quidam Blacus), pentru a indica numele și titlul cirmuitorului țării din colțul maritim al ținuturilor carpato-danubiano-pontice¹⁶⁸. Atît localitatea de reședință a acestui despotat, Țara Carvonei¹⁶⁹, cît și numele stăpînitorului acestei țări, Balica, au dat naștere la discuții largi¹⁷⁰. Împăratul istoric Ioan Cantacuzino arată că în momentul cînd împărăteasa Ana de Savoia a văzut că din întreg imperiul n-a mai rămas decît cu orașul lui Constantin, toate celelalte trecînd de partea lui Cantacuzino, a trimis o solie la un oarecare Balica, cirmuitor al Carvonei, cerîndu-i ajutor. Acesta a primit bine solia și a trimis în ajutor împărătesei pe frații săi Teodor și Dobrotiță în fruntea a o mie de oșteni aleși care, trecînd prin orașele de pe țărmul Pontului, l-au convins să se îndepărteze de împărat (adică de Ioan Cantacuzino) și să treacă de partea împărătesei.

Ana de Savoia i-a primit cu multă bunăvoință și cinste și pentru o legătură mai trainică a căsătorit-o pe fiica marelui duce Apocaucos cu Dobrotiță, făcîndu-l pe el strateg al armatei romeilor¹⁷¹. Acesta, cu oastea sa și cu cea a romeilor, a plecat asupra Selimvrii, în vreme ce împăratul se găsea la Dydimotichos. Phakras, protospătarul lăsat de împărat în Selimvria, avîndu-i de partea sa și pe selimvrieni, s-a ciocnit în luptă cu oștenii lui Dobrotiță și i-a învins, căci acesta nu cunoștea locurile și i-a condus greșit pe ai săi. Au fost luați mulți prizonieri chiar și Dobrotiță era să fie prins. După acea înfrîngere, Dobrotiță a rămas în Bizanț căci avea soție dintre romei și s-a bucurat de cîntea cuvenită din partea împărătesei, în timp ce fratele său Teodor s-a întors acasă împreună cu puțina oaste rămasă¹⁷².

163. V. Parisot, *op. cit.*, p. 6 care-l apropie foarte mult de Tucidide cf. și J. Drăseke, *op. cit.*, în «N. Jbb», Padg, 17 (1914), p. 500.

164. A se vedea H. Hunger, *op. cit.*, p. 473—475; cf. și G. Weiss, *op. cit.*, p. 8 și 35.

165. Nichifor Gregoras, *op. cit.*, II, 966, 18. De altfel Gregoras se contrazice căci în altă parte II, 919, 19—23 vorbește de cultura lui Cantacuzino cf. și J. Drăseke, *op. cit.*, p. 501 și H. Hunger, *op. cit.*, p. 475.

166. Hades, I, 450, 9; Odiseu și Ciclop, II, 349, 9; Atlas, III, 175, 22—176 și unii împărați romani, II, 364, 13—17.

167. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 95 în «FHDR», vol. III, p. 490—493.

168. Cf. Sergiu Iosipescu, *Balica, Dobrotici, Ioannou*, Buc., 1985, p. 66.

169. A se vedea «FHDR», vol. III, p. 491—493.

170. Sergiu Iosipescu, *op. cit.*, p. 60—74.

171. «FHDR», III, p. 491.

172. «FHDR», III, p. 493; M. M. Alexandru Dersca Bulgariu, *Formarea despotatului lui Dobrotici*, p. 237. Asupra numelui Dobrotici în forma greacă Τομροτιτζας a se vedea Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, p. 316—317.

În iunie 1348 același istoric-monah Ioan Cantacuzino relatează că împăratul de altădată, Ioan VI, ducînd cu sine și pe ginerele său Ioan V Paleologul, a pornit cu oastea împotriva Midiei, cetate aflată pe țărmul Pontului, care rămăsese în miinile lui Dobrotici ce prăda împrejurimile.

Lăsîndu-l pe fiul său Manuel în Bizanț și punînd în fruntea flotei pe protostatorul Phakeolatos și alături de el avîndu-l pe tînărul împărat, l-a silit pe Dobrotici să cadă la înțelegere. În schimbul Midiei primea cu titlul de feudă (πρόνοια) din partea noului împărat. Ioan VI Cantacuzino vechile posesiuni de-a lungul litoralului pontic, fiind socotit după mărturia aceluiași istoric printre romeni cei mai de vază (τοί ἐπιφανέστερον ῥωμαίων)¹⁷³. În calitatea sa de proniator, Dobrotici făcea parte din grupul care cuprindea reprezentanți ai aristocrației, senatori și chiar membri ai dinastiei, care primeau feude (πρόνοια) ca răsplată pentru serviciile aduse¹⁷⁴. În urma titlului de despot¹⁷⁵ care împiedica recunoașterea vreunei legături de vasalitate, Dobrotici a devenit un feud care s-a înrudit cu familia imperială după 1371 în urma căsătoriei fiicei sale cu Mihail Paleologul fiul lui Ioan V, astfel s-a încadrat în sistemul de guvernare al lui Ioan VI Cantacuzino, al cărui caracter feudal a fost recunoscut de istorici¹⁷⁶. În cadrul procesului de feudalizare accelerată a statului bizantin despotia lui Dobrotici face parte din aceeași categorie cu cea formată în munții Rodope de boierul bulgar Momcilô, numit despot de împărăteasa Ana de Savoia și sebastocrator de Ioan Cantacuzino¹⁷⁷. După informațiile pe care le avem, despotatul lui Dobrotici se întindea de-a lungul litoralului apusean al Mării Negre pînă la Anchialos și Mesemvria, cuprindea Dobrogea meridională cu vechea cetate Caliacra, «portul cel frumos», care mai tîrziu, după retragerea de la Varna, a devenit mai predilect pentru o guvernare.

Un alt aspect relevant al Istoriei lui Ioan VI Cantacuzino în legătură cu populația românească constituie interesantele lui informații cu privire la vlahii din sudul Dunării. Este interesant de menționat faptul că el nu oferă numai informații în acest sens ci chiar el este desemnat într-o scrisoare din 30 oct. 1349, de fapt o scrisoare de răspuns a sultanului Egiptului Malik Mașir Hasan în care îl numește pe Ioan VI Cantacuzino, printre altele, și «împărat al vlahilor»¹⁷⁸. De asemenea Cantacuzino vorbește despre vlahii care locuiesc în munții Rodope¹⁷⁹, și de o regiune întinsă din împărăția bizantină numită Vlachia, plină de cetăți întărite, avînd pe Ioan Anghelos prefect al lor în anul 1342¹⁸⁰.

Analizînd pînă aici viața și opera lui Ioan Cantacuzino ne dăm seama de marea complexitate a personalității sale. Implicat în marile evenimente din prima și chiar din a doua jumătate a sec. XIV-lea, el a marcat aceste evenimente și le-a dat o orientare nouă într-un spirit de adevărată «revoluție bizantină», în momentul în care începuse scăderea vizibilă a supremației Imperiului de pe Bosfor. Provenind dintr-o familie cu tradiție în cadrul sistemului feudal bizantin, el a urcat pe scara demnităților prin meritele sale proprii și, în același timp prin marea sa putere economică, s-a remarcat în special ca mare domestic în timpul lui Andronic III, după moartea căruia, printr-un concurs de împrejurări nu fortuite ci marcate a ajuns coimperator, alături de Ioan V minor și de mama acestuia Ana de Savoia.

173. Cantacuzino, *op. cit.*, III, p. 62—63.

174. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 62—63 în «FHDR», III, p. 493 și în «DID», III, p.

348. Asupra localizării Midiei a se vedea M. M. Alexandru Dersca, *op. cit.*, p. 237.

175. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 63, în «FHDR», III, p. 495. Datarea de iunie 1348 este adoptată după Dölger, *Regesten*, nr. 2940. Asupra raporturilor dintre Balica, Dobrotici și Bizanț a se vedea «DID», III, p. 347 s.u.

176. G. Ostrogorsky, *Pour l'histoire de la féodalité byzantine*, Bruxelles, 1954, p. 103.

177. În ierarhia titlurilor bizantine despotatul venea îndată după împărat și înainte de sebastocrator și de cesar, cf. G. Ostrogorsky, *Urum Despoten*. *Die Anfänge der Despotenwürde in Byzanz*, în «BZ», 1951, p. 448 s.u. A se vedea și R. Guiland, *Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire Byzantin*. Le despot Δεσπότης, în «Revue des Etudes byzantines», XVII (1954), p. 77.

178. Cantacuzino, III, 94, în «FHDR», III, p. 495 cf. și Dölger, *Regesten*, nr. 2340.

179. Cantacuzino, I, p. 146.

180. *Ibidem*, II, 319—322; A. O. Xenopol în *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, 1985, îl numește greșit pe Ioan Anghelos ca frate al lui Cantacuzino.

În iunie 1348 același istoric-monah Ioan Cantacuzino relatează că împăratul de altădată, Ioan VI, ducînd cu sine și pe ginerele său Ioan V Paleologul, a pornit cu oastea împotriva Midiei, cetate aflată pe țărmul Pontului, care rămăsese în miinile lui Dobrotici ce prăda împrejurimile.

Lăsîndu-l pe fiul său Manuel în Bizanț și punînd în fruntea flotei pe protostatorul Phakeolatos și alături de el avîndu-l pe tînărul împărat, l-a silit pe Dobrotici să cadă la înțelegere. În schimbul Midiei primea cu titlul de feudă (πρόνοια) din partea noului împărat, Ioan VI Cantacuzino vechile posesiuni de-a lungul litoralului pontic, fiind socotit după mărturia aceleiași istoric printre romeii cei mai de vază (τοὶ ἐπιφανέστερον ῥωμαίων)¹⁷³. În calitatea sa de proniator, Dobrotici făcea parte din grupul care cuprindea reprezentanți ai aristocrației, senatori și chiar membri ai dinastiei, care primeau feude (πρόνοια) ca răsplată pentru serviciile aduse¹⁷⁴. În urma titlului de despot¹⁷⁵ care împiedica recunoașterea vreunei legături de vasalitate, Dobrotici a devenit un feud care s-a înrudit cu familia imperială după 1371 în urma căsătoriei fiicei sale cu Mihail Paleologul fiul lui Ioan V, astfel s-a încadrat în sistemul de guvernare al lui Ioan VI Cantacuzino, al cărui caracter feudal a fost recunoscut de istorici¹⁷⁶. În cadrul procesului de feudalizare accelerată a statului bizantin despotia lui Dobrotici face parte din aceeași categorie cu cea formată în munții Rodope de boierul bulgar Momciló, numit despot de împărăteasa Ana de Savoia și sebastocrator de Ioan Cantacuzino¹⁷⁷. După informațiile pe care le avem, despotatul lui Dobrotici se întindea de-a lungul litoralului apusean al Mării Negre pînă la Anchialos și Mesemvria, cuprindea Dobrogea meridională cu vechea cetate Caliacra, «portul cel frumos», care mai tîrziu, după retragerea de la Varna, a devenit mai predilect pentru o guvernare.

Un alt aspect relevant al istoriei lui Ioan VI Cantacuzino în legătură cu populația românească constituie interesele lui informații cu privire la vlahii din sudul Dînării. Este interesant de menționat faptul că el nu oferă numai informații în acest sens ci chiar el este desemnat într-o scrisoare din 30 oct. 1349, de fapt o scrisoare de răspuns a sultanului Egiptului Malik Masir Hasan în care îl numește pe Ioan VI Cantacuzino, printre altele, și «împărat al vlahilor»¹⁷⁸. De asemenea Cantacuzino vorbește despre vlahii care locuiesc în munții Rodope¹⁷⁹, și de o regiune întinsă din împărăția bizantină numită Vlachia, plină de cetăți întărite, avînd pe Ioan Anghelos prefect al lor în anul 1342¹⁸⁰.

Analizînd pînă aici viața și opera lui Ioan Cantacuzino ne dăm seama de marea complexitate a personalității sale. Implicat în marile evenimente din prima și chiar din a doua jumătate a sec. XIV-lea, el a marcat aceste evenimente și le-a dat o orientare nouă într-un spirit de adevărată «revoluție bizantină», în momentul în care începuse scăderea vizibilă a supremației Imperiului de pe Bosfor. Provenind dintr-o familie cu tradiție în cadrul sistemului feudal bizantin, el a urcat pe scara demnităților prin meritele sale proprii și, în același timp prin marea sa putere economică, s-a remarcat în special ca mare domestic în timpul lui Andronic III, după moartea căruia, printr-un concurs de împrejurări nu fortuite ci marcate a ajuns coimperator, alături de Ioan V minor și de mama acestuia Ana de Savoia.

173. Cantacuzino, *op. cit.*, III, p. 62—63.

174. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 62—63 în «FHDR», III, p. 493 și în «DID», III, p.

348. Asupra localizării Midiei a se vedea M. M. Alexandru Dersca, *op. cit.*, p. 237.

175. Cantacuzino, *op. cit.*, III, 63, în «FHDR», III, p. 495. Datarea de iunie 1348 este adoptată după Dölger, *Regesten*, nr. 2940. Asupra raporturilor dintre Balica, Dobrotici și Bizanț a se vedea «DID», III, p. 347 s.u.

176. G. Ostrogorsky, *Pour l'histoire de la féodalité byzantine*, Bruxelles, 1954, p. 103.

177. În ierarhia titlurilor bizantine despotatul venea îndată după împărat și înainte de sebastocrator și de cesar, cf. G. Ostrogorsky, *Urum Despotes. Die Anlange der Despotenwürde in Byzanz*, în «BZ», 1951, p. 448 ș.u. A se vedea și R. Guiland, *Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire Byzantin. Le despot Δεσπότης*, în «Revue des Etudes byzantines», XVII (1954), p. 77.

178. Cantacuzino, III, 94, în «FHDR», III, p. 495 cf. și Dölger, *Regesten*, nr. 2340.

179. Cantacuzino, I, p. 146.

180. *Ibidem*, II, 319—322; A. O. Xenopol în *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, 1985, îl numește greșit pe Ioan Anghelos ca frate al lui Cantacuzino.

Perioadă de mai mulți ani, fățiș sau mai puțin fățiș, a antrenat războiul civil din cadrul imperiului, ce a generat atâtea mutații în cadrul societății și tradițiilor bizantine. După cum am văzut, s-a remarcat în mod evident ca un împărat autoritar cu un deosebit simț politic deși cu unele scăderi dacă luăm în seamă chemarea în ajutor a turcilor, care băteau continuu la porțile Europei.

În timpul acesta, al luptelor civile, nu a fost absent nici de la disputele religioase, în speță isihasmul, după cum am văzut, la a cărui victorie a contribuit dîndu-și seama de ortodoxia acestor practici atât de încetățenite în lumea monastică. Retras din viața politică la minăstire, ex-împăratul Ioan VI Cantacuzino a întreținut de aici continuu viața politică, dovedind încă o dată spiritul său viu politic, lăsînd, în același timp, posterității o lucrare de dimensiune, cu unele scăderi inerente oricărei lucrări memorialistice, de importanță deosebită pentru viața politică și religioasă a acelor vremuri.

Drd. COJOC MARIN

CONSTITUȚIILE DEMOCRATICE DESPRE BISERICI ȘI PRINCIPIILE DESFĂȘURĂRII VIEȚII RELIGIOASE

În fostele țări socialiste, inclusiv în țara noastră, se desfășoară ample dezbateri referitoare la drepturile și libertățile religioase. Este știut că regimurile comuniste au impus timp de decenii o strictă limitare a activității Bisericilor, atât pe teren practic, cît și teoretic. Acum are loc o mare desfășurare de energii și inițiative pe planul revigorării activității bisericesti și religioase.

Se pune problema: Care va fi noul cadru juridic ce va prescrie spațiul și modalitățile de acțiune a Bisericilor? Ne putem întoarce la modelul existent în România interbelică? Este cazul să copiem modelul existent în unele țări occidentale? Iată cîteva întrebări foarte dificile, ceea ce nu înseamnă că răspunsul nu este posibil. Dimpotrivă, este mai ușor să dai un răspuns inteligent, creator democratic, pornind de la învățămintele pe care le poți desprinde din istoria Bisericilor și religiilor, din istoria politică, din experiența țărilor democratice, apreciate și valorizate din perspectiva nivelului de cunoaștere și înțelegere al anilor 1990. Desigur că modelul românesc de reglementare a acestui domeniu de activitate nu se poate reduce la simpla copiere a unui model cunoscut în istorie sau existent în actualitate, ci trebuie să se pornească de la nevoile și trebuințele religioase ale poporului român, de la particularitățile sale istorice și naționale. Cu alte cuvinte, acest model trebuie să fie rezultatul unei reflecții proprii, al unei gândiri la care să participe toate forțele religioase și laice dornice de democrație și libertate.

Pentru a înțelege mai bine dinamica modelului de reflectare în actele normative fundamentale a principiilor desfășurării vieții religioase ar fi util să facem o scurtă trecere în revistă a istoriei drepturilor și libertăților religioase.

Acestea au fost abordate într-o manieră diferită de la o perioadă istorică la alta și de la o societate la alta. În cadrul religiilor precreștine, drepturile și libertățile religioase erau de fapt miezul normelor morale și juridice care reglementau tot ce ținea de munca și viața indivizilor și ale comunităților. În momentul divizării și multiplicării credințelor religioase, a intervenit inegalitatea pe planul drepturilor religioase. Religiiile considerate dominante sau oficiale sau ale unui anumit stat erau avantajate și protejate prin lege, în timp ce cele minoritare sau ale unor grupuri etnice mai puțin numeroase erau discriminate și se creau piedici juridice și politice în calea manifestării lor.

Inițial, creștinismul a acționat în condițiile unui mediu juridic și politic profund ostil. Drepturile și libertățile religioase au cunoscut o continuă extindere după recunoașterea oficială a creștinismului. În perioada feudalismului, cînd Bisericile s-au identificat tot mai mult cu (sau au dominat) factorul politic, a avut loc o extindere a drepturilor și libertăților religioase pentru credincioșii Bisericilor respective. În același timp, credincioșii altor Biserici au fost victime ale intoleranței și exclusivismului religios. Libertatea religioasă a devenit o realitate democratică de-abia începînd cu Renașterea, cînd, în urma revoluțiilor burgheze, Statul a garantat atât libertatea de conștiință, cît și una din principalele forme ale acesteia, respectiv libertatea religioasă. În acest moment au sporit conținutul și esența

democratică ale libertății religioase. Cam în aceeași perioadă, a avut loc trasarea prin constituție a cadrului asigurat de stat pentru libertatea religioasă.

Secole întregi, Europa a fost bintuită de devastatoare războaie religioase. De regulă, aceste războaie au fost posibile atâta timp cât în societate factorul care asigura libertatea religioasă a fost o Biserică sau un stat religios confesional. În momentul în care libertatea religioasă a fost asigurată de un stat solidar cu valorile generale religioase, dar aconfesional, s-au creat premisele juridice, politice, religioase pentru instaurarea mult visatei păci religioase, pentru încetarea confruntărilor și luptelor pe motive religioase.

Se pune problema: Care stat asigură mai multă libertate religioasă, cel laic sau cel religios? Atât istoria, cât și unele experiențe actuale, îndeosebi cele din lumea arabă, ne spun că este de preferat formula statului laic. De altfel, istoria medievală europeană ne arată că statul religios a fost sursa unor puternice conflicte religioase. Statele religioase s-au născut de regulă în societățile în care a fost predominantă o Biserică sau o religie. Dacă statul comunist a fost un stat antireligios, nu trebuie să se tragă concluzia că toate statele laice ar fi antireligioase. Spre exemplu: statul francez actual, deși se declară în mod explicit stat laic, nu acționează pentru limitarea libertății religioase. Ideal este să existe un stat care să adopte normele și valorile general religioase, dar să nu se declare în favoarea și nici să fie adeptul unei anumite religii sau confesuni.

Repararea nedreptăților făcute de comunism Bisericilor nu trebuie să ducă la unilateralizarea libertății de conștiință, respectiv la recunoașterea numai a libertății religioase. În condițiile contemporane, instituția cea mai cuprinzătoare este statul, numai el dispune de instrumentele necesare pentru garantarea libertății de conștiință și religioase. Numai prin asigurarea libertății de conștiință și a celei religioase se asigură cadrul necesar afirmării indivizilor și a grupurilor umane în conformitate cu propriile idealuri și trebuințe, cât și creării condițiilor prevenirii conflictelor și confruntărilor care au ca obiect probleme de libertate a conștiinței, pentru înlăturarea intoleranței și a persecuției pe motive de conștiință sau religioase. Astfel art. 49 al Constituției Confederației elvețiene (1874) stipulează: «Libertatea de credință și de conștiință este inviolabilă. Nimeni nu poate fi constrâns să participe la o asociație religioasă, la instrucție religioasă sau să se supună unei hotărâri religioase și nici să aibă vreo neplăcere din motive religioase».

Studierea principiilor care reglementează viața religioasă necesită și abordarea relației Stat-Biserică.

Datorită modelului specific de geneză și structurare a religiei, a societății și a politicului, a existat întotdeauna un anumit tip de relații între religie și factorul politic. La începuturile societății umane atât religia, cât și politicul (în principal datorită funcțiilor sale de reglare, organizare și conducere) se intercalau cu toate celelalte subsisteme ale societății. Ulterior, pe măsura realizării unei anumite diviziuni sociale a muncii, a conturării religiei și politicului ca domenii de sine stătătoare, a devenit și mai evidentă relația dintre cele două realități socio-umane. Din acel moment al istoriei, s-a asistat la apariția unei mari diversități de tipuri a relațiilor religie-politic, respectiv la întreaga gamă a variantelor cuprinse între relația în care are loc o dominație aproape totală, absolutistă a Bisericii, până la relația caracterizată prin dominația aproape totală, absolutistă a politicului.

Desigur dintre toate subsistemele politicului, cel care este definitoriu în relația cu religia este statul. În perioada evului mediu, Biserica, religia, în Occident, aveau un rol dominant în relațiile cu statul. S-a mers atât de departe încât Biserica și-a impus anumite puncte de vedere nu numai în ceea ce privește asigurarea condițiilor necesare funcționării sale optime, dar a avut loc un proces de preluarea a unor funcții specifice ale Statului de către Biserică. În această perioadă, Biserica a fost preocupată și de crearea sau integrarea sa în diferite structuri politice, unele fiind cu caracter statal iar altele extrastatale. Din aceste motive, Biserica a fost adeseori atrasă ca parte în conflictele sociale și politice care au avut loc în societate. Diferitele constituții sau alte acte juridice fundamentale au prescris acest tip de relație între Stat și Biserică. El a avut avantaje pe planul creării unor instrumente de natură socială, politică pentru reproducerea și consolidarea credinței, dar, în același timp, a creat premisele necesare constituirii unor curente și mișcări care, opunându-se Statului, s-au ridicat totodată și împotriva

Bisericii. De asemenea, grupurile și clasele sociale care se opuneau Statului, deși nu era în intenția lor să se ridice și împotriva Bisericii, datorită osmozei Stat-Biserică, ajungeau, totuși, să lupte și împotriva instituțiilor religioase.

După revoluțiile burgheze, acest tip de relație a fost abandonat. Forțele politice moderne au impus noi raporturi care, de altfel, au fost introduse și în constituțiile diferitelor state. De regulă, s-a pornit de la principiul că statul este suveran în domeniul funcțiilor sale, iar Biserica este autonomă în domeniul său specific de activitate. Astfel, după o practică istorică mai îndepărtată, în care Biserica s-a amestecat în treburile societății politice, în Constituția Italiei (1947) se notează: «Statul și Biserica catolică sînt, fiecare în domeniul lor de activitate, independente și suverane. Raporturile lor sînt reglementate de pactele...» (art. 7). În această privință, în Constituția Elveției se notează: «Cantoanele și Confederația au rezervat dreptul de a lua măsuri convenabile împotriva amestecului autorităților eclesiastice în drepturile cetățenilor și ale Statului» (art. 50). În Constituția cantonului elvețian Jura se notează: «Bisericile recunoscute se organizează în mod autonom» (art. 131).

Secularizarea a dus la abandonarea unor funcții social-politice și culturale realizate de Biserică și la preluarea lor de către Stat și instituții specializate laice. Firește, Biserica nu a renunțat la exercitarea unor atribuții extra-religioase, utile și necesare societății, dar nu a mai pretins exercitarea unui monopol în îndeplinirea acestora.

De asemenea, Statul și-a asumat obligația de a crea condițiile materiale, juridice, politice și organizatorice pentru manifestarea liberă a tuturor Bisericilor și instituțiilor religioase recunoscute de lege. Astfel, în Constituția regatului Danemarca (1953) se precizează: «Biserica Evanghelică Luterană... este subvenționată de stat» (art. 4). La fel cum există și situații opuse, respectiv «statul promite să nu ajute cu subsidii nici o religie...» (art. 44 din Constituția Irlandei, 1937).

Desigur, în noile condiții, în Occident, nu a avut loc o uniformizare și omogenizare a relației Stat-Biserică. În unele țări din această zonă geografică, Statul și-a păstrat un set consistent de competențe în ceea ce privește controlul și aprobarea socială a unor aspecte ale organizării și activității Bisericii. În alte țări, autoritățile statale și-au limitat controlul la concordanța activității Bisericilor cu prevederile Constituției, legilor și a cerințelor moralei și securității publice.

Astfel, în Constituția Greciei (art. 3) se precizează: «Nimeni nu poate fi scutit de îndeplinirea obligațiilor față de Stat sau să refuze aplicarea legilor pe motive de convingeri religioase». În Constituția regatului «Țările de Jos» se subliniază că «regele veghează ca toate comunitățile religioase să se mențină în limitele prevăzute de legile Statului» (art. 186).

Nu se cunosc cazuri, în perioada modernă, cînd autoritățile politice să fi renunțat la un minimum de control asupra activității Bisericilor, cultele din țările democratice nu se consideră stat în stat și nu sînt în afara unui control general pe care organele specializate ale Statului îl exercită asupra tuturor instituțiilor care funcționează pe teritoriul național și prin antrenarea cetățenilor săi.

Studierea procesului elaborării prevederilor constituționale referitoare la reglementarea vieții religioase din țările democratice ne relevă că în majoritatea cazurilor s-a stipulat rolul de arbitru al statului, de factor decident în stabilirea principiilor care trebuie să stea la temelie raporturilor dintre diferitele Biserici și instituții religioase. Pe baza învățămintelor desprinse din analiza perioadei în care relațiile dintre culte erau fixate de Biserica oficială sau de Statul care se declara de o anume culoare confesională, în epoca modernă o serie de forțe politice au ajuns la concluzia că singura modalitate de a scuti societatea de o serie de tulburări și neînțelegeri este de a conferi Statului, ca cea mai cuprinzătoare și autoritară alcătuire politică, rolul de arbitru al relațiilor intra și interculturale.

Legiuitorii au folosit diferite modalități pentru realizarea acestui obiectiv.

În primul rînd, în majoritatea constituțiilor se prevede că sînt libere să existe și să acționeze numai Bisericile recunoscute. De cele mai multe ori sînt stabilite principiile relațiilor dintre acestea. Asa, spre exemplu, în Constituția Elveției se precizează: «Cantoanele și Confederația au rezervat dreptul de a lua măsuri convenabile pentru menținerea ordinii publice și a păcii între membrii diferitelor asociații religioase» (art. 50). Actele normative referitoare la culte prevăd că Bisericile pentru a fi recunoscute trebuie să depună statute, mărturisiri de cre-

dintă, alte acte constituționale eclesiastice, din care să rezulte învățătura pe care o profesază, organizarea, activitatea, calitatea de membru, sursele de venituri etc. De regulă, aceste acte sînt analizate și adoptate de forurile legislative ale țării respective, prilej cu care sînt îndepărtate toate prevederile contrare libertății de conștiință, de religie și în general oricărui alt drept fundamental al omului.

Prin legislație și statute proprii, propuse de Culte și recunoscute de diferitele organe democratice ale sistemului politic, majoritatea statelor din țările democratice recunosc dreptul credincioșilor de a deveni membri sau de a părăsi o Biserică și interzic cultelor să ia măsuri (de orice fel, inclusiv de natură morală) împotriva credincioșilor care au părăsit sau și-au schimbat confesiunea.

După cum este cunoscut, multe neînțelegeri și fricțiuni apar între confesiunile aceleiași religii sau între religii datorită activității de misiune, evanghelizare sau prozelitism. Pentru a preîntîmpina efectele secundare ale acestui gen de activitate a cultelor, diferiți legiuitori au schițat cadrul general în care poate avea loc trecerea de la un cult la altul prin demersul eclesiastic organizat, iar alții au stabilit într-un mod mai detaliat și mai restrictiv modul de desfășurare a acestui proces. În acest din urmă caz, legislația referitoare la culte stipulează în mod expres interzicerea prozelitismului. Așa, spre exemplu, în Constituția Greciei (1975) se specifică: «Prozelitismul este interzis» (art. 3). O lege a statului Israel prevede că este ilegal ca un cult să folosească cadourile sau avantajele materiale pentru a determina pe un credincios să-și părăsească Biserica de care aparține. Desigur, aici s-ar impune o discuție. Reprezentanții cultelor interpretează în mod diferit conceptul de prozelitism. În condițiile în care în România au fost legitimate culte noi și au fost recunoscute multe asociații religioase, considerăm că teologii și doctrinarii Bisericilor și ai asociațiilor religioase, împreună cu juriștii, politologii și sociologii etc., ar trebui să inițieze o dezbatere care să se finalizeze prin adoptarea unor puncte de vedere comune, care apoi să poată fi operaționalizate în acte normative, avînd menirea de a înlătura orice posibile fricțiuni și acuzații între diferiții subiecți ai vieții noastre religioase.

Prevederile constituțiilor moderne și contemporane referitoare la viața religioasă au fost stabilite în funcție de principiile democrației și de drepturile religioase ale omului. Pe măsura evoluției vieții democratice, a creării cadrului organizatoric pentru participarea la viața social-politică a noi grupuri și categorii sociale, constituțiile, alte acte normative laice, au reflectat într-o manieră nouă drepturile și obligațiile autorităților bisericesti, drepturile și libertățile credincioșilor, limitele legale și condițiile în care autoritățile bisericesti pot acționa asupra clericilor și credincioșilor din motive de credință sau de încălcare a disciplinei bisericesti. Multe din constituțiile în vigoare, pentru a preveni arbitrarul, au prevăzut dreptul unor organisme de stat de a apăra credincioșii și clericii împotriva unor abuzuri ale organismelor bisericesti. Acest drept a fost exercitat mai ales la solicitarea cetățenilor în legătură cu activitatea asociațiilor religioase cunoscute în literatura de specialitate laică sub numele de secte «seculare» sau ale celui de-al «treilea val».

Forurile constituționale au fost preocupate de crearea cadrului necesar pentru manifestarea liberă a tuturor cultelor, indiferent că sînt mai mult sau mai puțin legate de istoria și tradițiile poporului respectiv, de numărul credincioșilor, de culoarea confesiunii etc. Aceasta a fost marea inovație constituțională în perioada modernă, asigurarea drepturilor egale pentru toate cultele, fapt ce a dus la sfîrșitul epocii Bisericilor oficiale, a Bisericilor de stat și a recunoașterii legalității numai a unei singure sau a unui număr redus de Biserici. Puține sînt constituțiile în care se afirmă caracterul național al unei biserici. Astfel, Constituția regelui Danemarca stipulează că «Biserica Evanghelică Luterană este Biserica națională daneză» (art. 4). Desigur, aceste prevederi constituționale nu au fost aplicate în viață consecvent și în toate cazurile. O serie de factori politici și reprezentanți ai unor foste Biserici oficiale sau dominante au continuat, în practică, direct sau indirect, să creeze inegalități și discriminări pentru anumite Biserici.

În sfîrșit, toate constituțiile elaborate în ultima perioadă pornesc de la premisa că asigurarea drepturilor religioase se face nu numai în cadrul unor Biserici mai mult sau mai puțin istorice, ci și în cadrul unor instituții și asociații religioase care apar și funcționează în afara Bisericilor tradiționale. Cu alte cuvinte, se con-

sideră că subiectul de drept al vieții religioase nu este numai Biserica acoperită de aura sfântă a sutelor și miilor de ani de existență, ci și noile instituții și asociații religioase create de grupuri mai mari sau mai mici de credincioși care, după părerea lor, reușesc să satisfacă mai mult și în mod diferențiat cerințele și aspirațiile religioase ale credinciosului contemporan. Într-adevăr, realitatea confirmă din plin teza că astăzi conținutul vieții religioase nu se rezumă numai la existența și activitatea Bisericilor apărute cu sute sau mii de ani în urmă, deoarece în majoritatea țărilor au apărut, funcționează și s-a legitimat instituții, asociații, societăți și comunități religioase care îndeplinesc în mod corespunzător funcții religioase, spirituale, morale, sociale, culturale etc. Aceste prevederi sînt bine ilustrate în următoarele constituții: Danemarca: «Cetățenii au dreptul să se reunească în asociații pentru a-L adora pe Dumnezeu după convingerile lor...» (art. 67); Finlanda: «Organizarea Bisericii Evanghelice Luterane și administrația sînt reglementate de legea ecleziastică. Alte comunități religioase existente vor fi conduse pe baza dispozițiilor care sînt sau vor fi adoptate referitoare la ele. Comunitățile religioase noi vor putea fi fondate respectînd dispozițiile legii în materie» (art. 83).

S-a pornit de la premisa că prevederile constituționale referitoare la viața religioasă trebuie să pornească de la rolul jucat de Biserică în societate.

În perioada evului mediu, cînd Biserica a jucat rolul cunoscut în societate și istorie, prevederile actelor legislative fundamentale referitoare la viața religioasă consacrau această realitate. Schimbarea rolului Bisericii în societate după Renaștere a determinat o nouă concepție de modelare constituțională a vieții religioase. Respectiv s-a prevăzut că Bisericiile au ca funcție esențială activitatea religioasă și morală, dar, în același timp, au fost recunoscute preocupările acestora pe linia îmbunătățirii vieții culturale, sociale, spirituale a credincioșilor, fără a mai pretinde deținerea monopolului în acest domeniu. Așa, spre exemplu, în Constituția Irlandei se menționează: «Statul recunoaște că Domnului Atotputernic trebuie să I se acorde omagiul publicului. Va fi cinstit numele Său și respectată și onorată religia» (art. 44).

Astăzi, în țările occidentale, Bisericile se concentrează asupra activității religioase și de ridicare a parametrilor vieții morale, dar în același timp, împreună cu instituțiile statale și neguvernamentale, se preocupă de satisfacerea tuturor trebuințelor și aspirațiilor omului contemporan.

Se poate conchide că începînd cu Renașterea s-a putut constata o evoluție și o metamorfoză continuă a reflectării vieții religioase în plan juridic, cu alte cuvinte s-a lucrat neîntrerupt la elaborarea unor noi principii și norme juridice care au modelat și direcționat organizarea și activitatea bisericilor și instituțiilor religioase, ale tuturor agenților vieții religioase care au cunoscut o continuă dinamică și transformare.

După îndelungate tulburări și degradări provocate de conflictele de natură religioasă, Statul nu a mai lăsat să se deruleze viața religioasă numai pe baza principiilor stabilite de teologi și Biserici, ci a trecut la elaborarea unor principii și reguli juridice laice care permiteau libera manifestare a tuturor cultelor, fără nici o discriminare după criterii profesionale sau după numărul de credincioși. Mai ales ca urmare a avansării procesului de secularizare Statul a luat măsuri constituționale și juridice pentru a împiedica Bisericile să folosească pîrghiile, mecanismele sau organizațiile social-politice și juridice laice pentru promovarea exclusivă a propriilor interese și îndeosebi cele referitoare la misiune și evanghelizare. De asemenea, tot pe cale constituțională, Statul și-a asumat obligația față de cetățenii săi de a le acorda aceleași drepturi și libertăți civice și politice, indiferent dacă sînt sau nu adepții unei anumite religii, indiferent dacă sînt sau nu credincioși. În sfîrșit, statele democratice moderne pentru a preveni unele deturnări ale Bisericilor de la rolurile lor declarate și acceptate au instituit principiul controlului Statului asupra organizării și activității acestora. Limitele și principiile acestui control sînt prevăzute în constituții, în legile cultelor, în regulamentele de organizare și funcționare a Bisericilor și asociațiilor religioase. Tot Statul urmărește dacă activitatea practică și teoretică a cultelor este conformă atât constituției și legilor generale, cît și legislației speciale referitoare la viața religioasă. Astfel, multe constituții stipulează expres că dacă activitatea unui cult sau a unei asociații religioase se abate de la statutul pe care l-a depus cînd s-a legalizat, atunci vor fi

scoose în afara legii. Astfel, în Constituția republicii și cantonului elvețian Jura se menționează: «Nici o congregație religioasă nu se poate stabili în canton fără autorizație expresă — întotdeauna revocabilă — a Marelui Consiliu» (art. 72).

Se mai impune remarcat că, în fiecare țară, prevederile constituționale referitoare la viața religioasă sînt rezultatul experienței istorice, al structurii confesionale a populației, al aplicării în practică a celui mai nou drept fundamental al omului, respectiv libertatea de conștiință, ceea ce înseamnă că fiecare individ poate să fie credincios, indiferent sau liber cugetător, judecătorul suveran fiind numai propria lui voință. În acest sens menționăm că în majoritatea constituțiilor democratice consultate nu există nici un articol care să interzică vreuna din formele de manifestare a libertății de conștiință, la fel cum nu există prevederi care să-i blameze pe cei care sînt indiferenți sau se delimitează critic de credințele religioase. Cu alte cuvinte, constituțiile moderne s-au condus după principiul că garantarea dreptului fundamental al omului de a avea o credință religioasă nu trebuie să ducă la anularea altui drept fundamental al omului, respectiv acela de a gândi liber, fără a accepta nici un fel de tutelare, ghidare sau condiționare din partea vreunei forțe divine. După ce acest segment al populației și-a cîștigat dreptul la liberă existență și manifestare, Statul a trebuit să elaboreze noi instrumente juridice și organisme pentru a urmări ca, pe de o parte, instituțiile religioase să nu acționeze împotriva indiferenților și a liber cugetătorilor, iar pe de altă parte, aceștia să nu denigreze și să nu acționeze împotriva religiei și a Bisericilor. Statele democratice au încercat să fie arbitrii obiectivi între cele două părți. Statele socialiste au pretins că au fost factori neutri, dar de fapt prin politica de stat au avantajat concepția ateistă și indiferentismul religios. Atita timp cît relațiile intracultice și mai ales dintre religii, cit și raporturile dintre culte, pe de o parte, și indiferenții religioși și agnostici, pe de altă parte, ridică probleme de relevanță socială și politică, statul trebuie să-și creeze instrumentele juridice necesare pentru a cunoaște activitatea cultelor și a instituțiilor religioase ca și pentru a aprecia dacă aceasta este conformă constituției, legilor cultelor și regulamentelor ecleziastice și nu afectează vreuna din formele de manifestare a libertății de conștiință.

În concluzie, se poate afirma că sporirea reglementărilor juridice referitoare la organizarea și activitatea cultelor, la desfășurarea vieții religioase este expresia creșterii rolului organismelor democratice ale societății în garantarea drepturilor religioase, a libertății de conștiință și a tuturor drepturilor omului pentru toate ființele umane, indiferent dacă împărtășesc sau nu o credință religioasă.

ILIE FONTA

BIBLIOGRAFIA REVISTEI «BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ» (1874—1984)

IX

V. ISTORIA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ (continuare)

7. Contribuția Bisericii la lupta pentru pace

Adunarea Cultelor din România, *Apel către toate Bisericile și organizațiile creștine mondiale, religiile lumii și oamenii, doritori de bine de pretutindeni* (1984, iun. 21—23). (An. CII (1984), nr. 5—7, p. 285—287).

A(LEXE), Gh., *Consultația privind securitatea europeană* (Eisenach — R.D.G., 1967, nov. 20—22). (An. LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 114—117).

Idem, *Colocviul internațional de la Basel* (1967, nov. 27 — dec. 1). (An. LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1147—1148).

ANGHELESCU, Paraschiv (pr.), *Românii și bulgarii*. (An. LII (1934), nr. 9—10, p. 659—662).

Relațiile bisericești româno-bulgare, element al restabilirii păcii în Balcani.

BĂLĂNESCU, Silvestru (Prot.), *Cronica ecleziastică*. (An. I (1875), nr. 10, p. 783—798).

Conferința internațională de la Bonn (1875 aug. 16).

B(UCEVSCHI), O., *Sesiunea de la Dresda a Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga* (1963, mart. 28 — apr. 3). (An. LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 249—253).

CĂCIULĂ, Olimp (Pr.), *Mesajul patriarhului ecumenic Atenagora cu prilejul omagierii Sfântului Ludovic* (1967, mai 19—21). (An. LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 680—681).

CIUREA, Al. I. (Pr. prof.), *Lucrările Comisiei Internaționale a Conferinței Creștine pentru Pace* (Moscova, 1971, febr. 3—6). (An. LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 65—68).

Idem, *Conferința mondială pentru a pune capăt înarmării* (Helsinki, 1976, sept. 23—26). (An. XCIV (1976), nr. 9—12, p. 916—918).

COMAN, Ioan Gh. (Pr. prof.), *Consultația Conferinței Creștine pentru Pace* (București, 1967, sept. 18—23). (An. LXXXV (1967), nr. 9—10, p. 928—933) (Foto. 2 buc.).

Idem, *Sesiunea grupei de lucru «Problema menținerii păcii în Europa» din cadrul Conferinței Bisericilor Europene, ținută la Oirzanow, lângă Varșovia* (1972, mai 16—19). (An. XC (1972), nr. 5—6, p. 518—519).

(COMAN), Vasile (Episcop), *Bisericile creștine în serviciul păcii și ecumenismului*. (An. XCVII (1979), nr. 1—2, p. 154—164).

CRUCEANU, G. D. (Pr.), *O statuie a lui Hristos în munți*. (An. XLVI (1928), nr. 3, p. 281).

Monumentul ridicat în cinstea Mîntuitorului în Munții Cordilieri (Anzi), cu prilejul încheierii păcii între Chile și Argentina.

DEMETRESCU, Drag. (Dr.), *Papa și războiul* (An. XL (1916), nr. 2, p. 190—191).

Incercările de a mijloci pacea între popoarele beligerante. Papa Benedict XV.

D(UDU), V., *Kl. Dalkalcew, Църквите и световният мир* (Biserica și pacea universală), în „Църковен вестник” 1936, nr. 46. (An. LV (1937), nr. 1—2, p. 101) (Recenzie).

GAGIU, I. (Pr.), *Cuvîntarea I. P. S. Nicolae, mitropolitul Krutișelor și Colomnei, ținută la Adunarea Mondială a Păcii de la Helsinki* (1955, iun. 22—29). (An. LXXIII (1955), nr. 6, p. 518—524) (Foto. 1 buc.).

Idem, *O sărbătoare a întregii lumi: a zecea aniversare a Mișcării Mondiale pentru Pace*. (An. LXXVII (1959), nr. 3—4, p. 247—262).

Din istoricul mișcării.

Idem, CĂCIULĂ, Olimp, N. (Pr.), *Sesiunea de la București a Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace* (1963, nov. 12—17). (An. LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1042—1091).

G(ORGESCU), I. V., *Conferința Uniunii Naționale a Creștinilor din India pentru apărarea păcii* (Bengalur, 1963, apr. 17—21). (An. LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 754—755).

Idem, *Atitudinea Bisericii Ortodoxe Ruse în legătură cu încheierea tratatului asupra interzicerii parțiale a experiențelor cu arme nucleare*. (An. LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1119).

Idem, *Festivitatea decernării titlului de doctor în teologie «honoris causa» vicepreședinților Conferinței Creștine pentru Pace* (1963, iun. 4). (An. LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1126).

Idem, *Participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Ruse la sesiunile diferitelor organe internaționale ale Conferinței Creștine pentru Pace și ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor*. (An. LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 71).

Idem, *Vizita în Uniunea Sovietică a reprezentanților japonezi pentru Pace* (1963, sept.). (An. LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 71—72).

Idem, *Lucrările de la Sofia ale Conferinței Creștine pentru Pace* (1966, oct. 10—23). (An. LXXXIV (1966), nr. 9—10, p. 936—937).

Idem, *Sesiunea de la Varșovia a Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace* (1967, mai 9—11). (An. LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 579—581).

Idem, *Sesiunea Secretariatului Internațional al Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace* (Praga, 1968, ian. 21—25). (An. LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 66—67).

Idem, *Precizarea Sanctității Sale Patriarhului Alexei în legătură cu mesajul Papei Paul al VI-lea pentru «Ziua Păcii»* (An. LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 81—82).

Idem, *Sesiunea de lucru a Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace* (Praga, 1968, mai 15—16). (An. LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 332—333).

Idem, *A treia Adunare Generală Creștină pentru Pace* (Praga, 1968, mart. 31 — apr. 5). (An. LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 432—443).

Idem, *Sesiunile de lucru ale organismelor Conferinței Creștine pentru Pace în R. D. Germană* (1969, oct.-nov.). (An. LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 917—919).

Idem, *Creștinii și problema păcii. Colocviu organizat de Sodepax la Baden—Austria* (1970, apr. 3—9). (An. LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 313—314).

Idem, *Lucrările Comitetului de lucru* (Sofia, 1965, mart. 2—5). (An. LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 274—275).

Idem, «*Caută pacea și o urmează*». (An. LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1187—1188).

Idem, *Intîlnirea reprezentanților Conferinței Creștine pentru Pace cu militanții romano-catolici* (Praga, 1971, febr. 1—2). (An. LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 64—65).

Idem, *Lucrările Conferinței Creștine pentru Pace de la Moscova și Leningrad* (1971, febr. 10—17). (An. LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 68—69).

Idem, *A IV-a Adunare Generală a Conferinței Creștine pentru Pace* (Praga, 1971, sept. 30 — oct. 3). (An. LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 992—994).

IONESCU, Alex. (Pr.), *Reprezentanți ai cultelor religioase la Congresul popoarelor pentru apărarea păcii* (Viena, 1952, dec. 12—19). (An. LXXI (1953), nr. 1, p. 48—65) (Foto. 3 buc.).

Dare de seamă, note, impresii, comentarii.

Idem, *Slujitori ai cultelor la Adunarea Mondială a Păcii* (Helsinki, 1955, iun. 22—29). (An. LXXIII (1955), nr. 6, p. 509—518).

Idem, *Sesiunea Consiliului Mondial al Păcii de la Colombo* (1957, iun. 10—16). (An. LXXV (1957), nr. 8—9, p. 645—655).

IONESCU—BERECHET, M., *Conferința femeilor creștine din țările socialiste ale Europei* (Kiev, 1983, apr. 20—25). (An. CI (1983), nr. 5—6, p. 1354).

IONIȚĂ, Al. M., *Sesiunea Parlamentului mondial al popoarelor pentru pace* (Sofia, 1980, sept. 23—27). (An. XCVIII (1980), nr. 11—12, p. 1126—1127).

Idem, *Sesiunea Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace* (București, 1981, sept. 7—10). (An. XCV (1977), nr. 5—6, p. 956—958).

Idem, *Sesiunea Prezidiului lărgit al Conferinței Creștine pentru pace* (Noordwykerhont—Olanda, 1981, oct. 24—28). (An. XCIX (1981), nr. 11—12, p. 1206—1207).

IONIȚĂ, Viorel (Pr. Asist. Dr.), *Consultația Direcției de Studii a Conferinței Bisericilor Europene (C.B.E.)* (București, 1982, mart. 22—25). (An. C (1982), nr. 5—6, p. 470—478).

Idem, *Sesiune de lucru a Departamentului de Studii a Conferinței Creștine pentru Pace (C.C.P.)* (București, 1984, mai 7—11). (An. CII (1984), nr. 5—7, p. 306—311).

IUFU, I., *Constătuirea pentru Pace a tuturor cultelor și comunităților religioase din Bulgaria* (Sofia, 1952, oct. 5). (An. LXXI (1953), nr. 1, p. 66—77).

Idem, *Conducătorii și reprezentanții Bisericilor Ortodoxe Autoceale sprijinind lupta popoarelor pentru apărarea păcii*. (An. LXXI (1953), nr. 9—10, p. 926—937).

KRUTIȚCHI, Nicolae (Mitrop.), *Chemarea adresată prin radio creștinilor din Germania Occidentală* (trad. de Pr. Pavel Grosu). (An. LXXXII (1954), nr. 1, p. 29—31).

Idem, *Cuvîntare rostită (...) la Congresul popoarelor pentru apărarea păcii de la Viena* (trad. de Pr. Pavel Grosu). (An. LXXI (1953), nr. 4, p. 321—327).

Idem, *Cuvîntarea rostită (...) la sesiunea Consiliului Mondial al păcii de la Stockholm* (trad. de Pr. I. Găgiu). (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 44—48).

Idem, *Cuvîntare ținută (...) la sesiunea Consiliului Mondial al Păcii de la Colombo* (trad. de Pr. I. Găgiu). (An. LXXV (1957), nr. 8—9, p. 656—658).

Idem, *(Cuvîntare rostită la sesiunea de la Stockholm a Consiliului Mondial al Păcii)* (trad. de I. Negrescu). (An. LXXVII (1959), nr. 5—6, p. 449—453).

MANOLACHE, T. N., *Înfăptuiri de seamă în lupta pentru apărarea păcii de-a lungul anului 1953*. (An. LXXI (1953), nr. 11—12, p. 1011—1042).

Idem, *Înfăptuiri în lupta pentru pace în anul 1954*. (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 26—37).

Idem, *Adunarea Mondială a Păcii de la Helsinki* (1955, iun. 22—29). (An. LXXIII (1955), nr. 6, p. 502—508).

- Idem, *Cinci ani de existență a Mișcării Mondiale pentru Pace*. (An. LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 409—424).
- Idem, *Omenirea vrea pace. Roadele unui an de strădanii în slujba Păcii*. (An. LXXV (1957), nr. 1—2, p. 122—136).
- Idem, *Strădanii noi în slujba Păcii*. (An. LXXV (1957), nr. 3—4, p. 201—210).
- Declarația lui Frédéric Joliot-Curie. Sesiunea Biroului Consiliului Mondial al Păcii. Protestul popoarelor împotriva experiențelor cu armele nucleare. Plenara lărgită a Comitetului Național pentru apărarea Păcii (București, 1957, apr. 5).
- Idem, *Evocarea victimelor bombardamentului atomic de la Hiroșima*. (An. LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 635—637).
- Idem, *Decernarea premiului Nobel pentru Pace pe anul 1962*. (An. LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 939—943).
- Laureat Prof. Linus Pauling (S.U.A.).
- Idem, *Congresul Mondial pentru Pace de la Helsinki (1965, iul. 10—15)*. (An. LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 694—702).
- MIHĂLCESCU, I. (Pr. Prof.), *N. C. Negulescu, Sinagoga și Biserica față de paciificarea omenirii* (București, 1924). (An. LXIII (1925), nr. 1, p. 58—62). (Recenzie).
- Idem, *Conferința mondială creștină din Stockholm (1925, aug. 19)*. (An. XLIII (1925), nr. 8, p. 508).
- Idem, *Conferința și Congresul internațional din Praga al «Alianței Universale pentru împrietenirea popoarelor prin mijlocirea Bisericilor» (1928, aug. 24—30)*. (An. XLVI (1928), nr. 10, p. 923—934; nr. 11, p. 1019—1027; nr. 12, p. 1116—1127; an. XLVII (1929), nr. 1, p. 1226—1233; nr. 2, p. 167—176; nr. 3, p. 257—266; nr. 4, p. 717—726; nr. 9, p. 831—841; nr. 10, p. 940—945; nr. 11, p. 1020—1028; nr. 12, p. 1130—1138; an. XLVIII (1930), nr. 1, p. 75—82, 94—95).
- NEGRESCU, I., *Apelurile adresate de către I. P. S. Nicolae Krutițki creștinilor din Europa*. (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 313—314).
- Idem, *Declarația întiiistărilor Bisericilor Gruzină și Armeană și reprezentanților Bisericii Ortodoxe Ruse*. (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 314).
- Idem, *Răspunsurile I. P. S. Mitropolit Nicolae Krutițki la întrebările posturilor de radio poloneze*. (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 314—315).
- NICA, Antim (Episc.), *Adunarea reprezentanților opiniei publice pentru securitate și cooperare europeană (Bruxelles, 1972, iun. 2—5)*. (An. XC (1972), nr. 5—6, p. 505—511).
- Idem, *Conferința mondială a reprezentanților religiilor pentru pace trainică, dezarmare și relații juste între popoare de la Moscova (1977, iun. 6—10)*. (An. XCV (1977), nr. 7—8, p. 683—684) (Foto. 2 buc.).
- Idem, *Lucrările Adunării Mondiale a Constructorilor Păcii (Varșovia, 1977, mai 5—11)*. (An. XCV (1977), nr. 7—8, p. 684—689).
- N(ICOLAE), Nic., M., D. P. *Jankiev Миръ въ душите-муръ въ света* (Pace în suflete — pace în lume), în „Пастырско дело”, 1938, nr. 1—3. (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 120). (Recenzie).
- NICOLAESCU, N. I. (Diac. Prof.), *Calea păcii și calea războiului*. (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 49—60).
- Despre declarația adoptată de Conferința țărilor europene (Moscova, 1954, nov. 29 — dec. 2).
- Idem, *Sesiunea de la București (23—25 mai 1966) a Comisiei ecumenice a Conferinței Creștine pentru Pace*. (An. LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 503—512).
- Idem, *Consultația Conferinței Bisericilor Europene «Slujirea Bisericilor pentru pace, reconciliere și securitate în Europa» (Gwatt—Elveția, 1969, nov. 25—29)*. (An. LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1122—1123).
- Idem, *Lucrările Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace (1972, sept. 12—15)*. (An. XC (1972), nr. 9—10, p. 979—982).
- PARASCHIV, Ioan V., *Perspective de colaborare între toate forțele iubitoare de pace pentru încetarea războiului din Vietnam și pentru pacea lumii*. (An. LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1177—1183).
- PĂCURARIU, Mircea, *Aspecte din lupta pentru apărarea păcii în cursul anului 1961*. (An. LXXIX (1961), nr. 11—12, p. 988—1000).
- PITIRIM (Arhiep.), *Biserica Ortodoxă Rusă și problema păcii* (trad. de Pr. Pavel Grosu). (An. LXXI (1953), nr. 9—10, p. 926—937).

PLAMĂDEALĂ, Antonie Episcop, *Seminarul de la Engelberg asupra «Consolidării păcii în Europa»*. Contribuțiile specifice Bisericilor (1973, mai 28 — iun. 1). (An. XCI (1973), nr. 7—8, p. 798—802).

Idem, *Intrunita Comisiei Internaționale a Conferinței Creștine pentru Pace* (Sofia, 1978, febr. 28 — mart. 4). (An. XCVI (1978), nr. 3—4, p. 200—204).

Idem, *Comitetul Internațional premergător al Conferinței mondiale «Slujitorii religiilor în apărarea datului sacru al vieții de la o catastrofă nucleară»* (Sovincentr—Moscova, 1982, ian. 26—28). (An. C (1982), nr. 1—2, p. 89—93).

Idem, *Reprezentanții ai religiilor și experți despre consecințele economice și morale ale înghețării producerii armelor nucleate* (Moscova, 1983, mart. 7—8). (An. CI (1983), nr. 5—6, p. 343—349).

PLOIEȘTEANU, Visarion (Episc.), *Pregătiri pentru cea de-a doua Adunare Mondială Creștină pentru Pace*. (An. LXXXII (1964), nr. 3—4, p. 260—275).

POPESCU, Gabriel, *Sesiunea de la Leningrad a Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii*. (An. LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1183—1186).

RĂDULESCU, A. C., *Adunarea Mondială Creștină pentru Pace de la Praga* (1961, iun. 13—18). (An. LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 606—710); (1964, iun. 28 — iul. 3). (An. LXXXII (1964), nr. 7—8, p. 673—716).

RĂMUREANU, Ioan (Pr. Asist.), *Congresul mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm* (1958, iul. 16—21). (An. LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 780—787).

Idem, *Documentele Congresului Mondial pentru dezarmare și colaborare internațională* (Stockholm, 1958, iul. 16—21). (An. LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 788—792).

Declarația cu privire la dezarmare. Apelul către popoare în legătură cu situația din Orientul Apropiat și Mijlociu. Chemarea Congresului Mondial pentru dezarmare și colaborare internațională. Apelul către O.N.U. Rezoluția cu privire la convocarea neîntârziată a Conferinței șefilor de guverne. Rezoluția împotriva agresiunii în Liban.

(Redacția), *Mulțămiri din străindătate către patriarhul nostru*. (An. LI (1933), nr. 7—8, p. 342).

Felicitările lui Hans Schönfeld adresate patriarhului Miron Cristea pentru poziția sa la Congresul Alianței Creștine pentru Pace prin Biserici de la București (Conferința balcanică a Bisericilor Ortodoxe).

Idem, *Chemarea către creștinii din lumea întreagă adresată de întîlștătorii Bisericilor Ortodoxe din Antiohia, Rusia, România, Georgia și Bulgaria*. (An. LXIX (1951), nr. 7—9, p. 281—284).

Apel la pace. «Biserica lui Hristos nu poate sta nepăsătoare la nevoile actuale ale omenirii».

Idem, *Consăltuirea de la Moscova a întîlștătorilor Bisericilor Ortodoxe din Antiohia, Rusia, Georgia, România și Bulgaria. Căldtoria I. P. S. Justinian în Uniunea Sovietică* (1951, iul. 17—27). (An. LXIX (1951), nr. 7—9, p. 285—302).

Idem, *Mesajul de protest al Bisericii Ortodoxe Ruse împotriva folosirii armei bacteriologice*. (An. LXX (1952), nr. 1—3, p. 30).

Idem, *Convocarea unei conferințe a tuturor Bisericilor și grupărilor religioase din U.R.S.S. pentru apărarea Păcii*. (An. LXX (1952), nr. 1—3, p. 44).

Idem, *Conferința pentru pace a tuturor Bisericilor și comunităților religioase din U.R.S.S.* (Moscova, 1952, mai). (An. LXX (1952), nr. 4—5, p. 122—138) (Foto. 1 buc.).

Idem, *Reacțiunea catolică în slujba așfătorilor de război*. (An. LXX (1952), nr. 4—5, p. 141—143).

Idem, *Declarațiile I. P. S. Mitropolit Sebastian asupra Conferinței pentru pace de la Moscova și asupra căldtoriei sale în U.R.S.S.* (1952, mai 9—12). (An. LXX (1952), nr. 9—10, p. 522—529).

Idem, *Declarațiile decanului de Canterbury cu privire la folosirea armei bacteriologice de către imperialiștii americani*. (An. LXX (1952), nr. 9—10, p. 530—534).

Idem, *În întîmpinarea Congresului popoarelor pentru apărarea păcii, Congresul național pentru apărarea păcii*. (An. LXX (1952), nr. 9—10, p. 535—537).

Pregătiri pentru Congresul național pentru apărarea păcii de la București (5—7 dec. 1952). Contribuția Bisericii Ortodoxe Române.

Idem, *Congresul partizanilor păcii din țările Asiei și zona Pacificului* (Pekin, 1952, oct.). (An. LXX (1952), nr. 9—10, p. 538—549).

- Idem, *Teologul ortodox în lupta actuală pentru pace* (trad. de I. Iufu). (An. LXX (1952), nr. 9—10, p. 550—554).
- Traducere după revista «Golos Pravoslavia», Praga, 1952, 1 (iun.-iul.).
- Idem, *Clerul și credincioșii musulmani din R. P. Bulgaria intensifică lupta pentru pace*. (An. LXX (1952), nr. 9—10, p. 557—558).
- Conferința clerului musulman de la Kolarovgrad (1952, aug.).
- Idem, *Apelul Congresului Popoarelor pentru apărarea păcii*. (An. LXX (1952), nr. 11—12, p. 793—795).
- Idem, *Mesajul adresat de Congresul Popoarelor pentru apărarea păcii guvernelor celor cinci mari puteri*. (An. LXX (1952), nr. 11—12, p. 796).
- Idem, *Congresul popoarelor pentru apărarea păcii*. (Viena, 1952, dec. 12—19). (An. LXX (1952), nr. 11—12, p. 797—814).
- Idem, *Noi dovezi asupra inumanului război bacteriologic declanșat de S.U.A.* (An. LXX (1952), nr. 11—12, p. 815—818).
- Raportul Comisiei Științifice Internaționale pentru cercetarea faptelor în legătură cu războiul bacteriologic din Coreea și China.
- Idem, *Hotărâri ale Sesiunii extraordinare în Consiliul Mondial al Păcii*, (An. LXX (1952), nr. 6—8, p. 276—280).
- Mesajul adresat guvernelor celor patru puteri și tuturor popoarelor. Rezoluția cu privire la lupta împotriva înarmării Japoniei și pentru o Japonie democrată. Rezoluția cu privire la încetarea războiului în Coreea. Apelul cu privire la convocarea Congresului popoarelor pentru apărarea păcii.
- Idem, *Sesiunea extraordinară de la Berlin a Consiliului Mondial al Păcii* (1952, iul. 1—6). (An. LXX (1952), nr. 6—8, p. 281—297).
- Desfășurarea lucrărilor. Soluționarea pe cale pașnică a problemelor privind Germania și Japonia. Războiul din Coreea. Războiul bacteriologic. Cuvîntarea mitropolitului Nicolae Krutițki. Cursa înarmărilor. Lupta pentru pace.
- Idem, *Alături de milioane de oameni, numeroase culte religioase protestează împotriva folosirii armei atomice*. (An. LXX (1952), nr. 6—8, p. 331—333).
- Idem, *Sporește numărul clericilor de peste hotare care se alătură frontului păcii*. (An. LXX (1952), nr. 6—8, p. 344—359).
- Congresul pentru pace al clerului ortodox cehoslovac (Praga, 1951, sept. 27). Intensificarea acțiunilor pentru pace în cercurile bisericești din S.U.A. Apelul episcopului Bisericii Evanghelice din Berlin pentru soluționarea pașnică a problemei germane. Lupta tineretului protestant din R. F. Germania împotriva reinvierii militarismului. Libertatea religioasă în U.R.S.S. Conferința pentru pace a cultelor religioase din R. P. Albania (Tirana, 1952, iul. 8).
- Idem, *Bisericile Ortodoxe autocefale luptă pentru apărarea păcii*. (An. LXXI (1953), nr. 2—3, p. 159—169).
- Cuvîntarea I. P. S. Patriarh Alexei la cea de-a IV-a Conferință unională a partizanilor păcii (1952, dec. 2). Cuvîntarea mitropolitului Chiril al Plovdivului la Congresul popoarelor pentru apărarea păcii de la Viena (1952, dec. 18). Participarea Bisericii Ortodoxe Autocefale din R. S. Cehoslovacia la lupta pentru apărarea păcii. Conferința națională pentru pace a cultelor religioase din R. P. Albania (Tirana, 1952, iun. 8—9).
- Idem, *Declarația cu privire la deschiderea unei campanii în favoarea tratativelor*. (An. LXXI (1953), nr. 7—8, p. 616—617).
- Sesiunea Consiliului Mondial al Păcii de la Budapesta (1953, iun. 15—20). Apelul Consiliului Mondial al Păcii (1953, iun. 20).
- Idem, *Sesiunea de la Budapesta a Consiliului Mondial al Păcii* (1953, iun. 15—20). (An. LXXI (1953), nr. 7—8, p. 618—629).
- Pacea în Extremul Orient. Situația din Coreea. Tratatul de pace cu Germania. Rolul O.N.U. în lupta pentru pace. Rolul cultelor din lumea întreagă în lupta pentru pace. Adunarea publică de la București (1953, iul. 3).
- Idem, *O victorie a păcii: încetarea focului în Coreea*. (An. LXXI (1953), nr. 7—8, p. 630—653).
- Idem, *Tineretul din lumea întreagă luptă pentru pace și libertate*. (An. LXXI (1953), nr. 7—8, p. 650—667).
- Al III-lea Congres Mondial al Tineretului (București, 1953, iul. 25—31). Al IV-lea Festival Mondial al Tineretului (București, 1953, aug.).

- Idem, *Creștinii din lumea întreagă osîndesc rasismul și se ridică împotriva discriminărilor rasiale*. (An. LXXI (1953), nr. 9—10, p. 938—944).
- Idem, *Documentele sesiunii de la Viena a Consiliului Mondial al Păcii* (1953, nov. 23—28). (An. LXXI (1953), nr. 11—12, p. 1043—1072). (Foto. 1 buc.).
- Idem, *Perspectivile luptei pentru apărarea păcii la începutul anului 1954*. (An. LXXII (1954), nr. 1, p. 19—28).
- Idem, *Rezultatele Conferinței de la Berlin* (1954, ian. 25 — febr. 18). (An. LXXII (1954), nr. 2—3, p. 221—230). (Foto. 1 buc.).
- Idem, *Documente adoptate de Biroul Consiliului Mondial al Păcii* (Viena, 1954, mart. 28—30). (An. LXXII (1954), nr. 2—3, p. 231—233).
- Idem, *Contribuția cultelor creștine din Statele Unite la lupta pentru apărarea păcii*. (An. LXXII (1954), nr. 2—3, p. 234—236).
- Idem, *Sesiunea extraordinară de la Berlin a Consiliului Mondial al Păcii* (1954, mai 25—28). (An. LXXII (1954), nr. 5, p. 516—527).
- Idem, *Conferința internațională de la Stockholm pentru slăbirea încordării în relațiile internaționale* (1954, iun. 19—23). (An. LXXII (1954), nr. 6, p. 627—632).
- Idem, *O nouă biruință a forțelor păcii. Incetarea războiului din Indochina*. (An. LXXII (1954), nr. 7, p. 743—748).
- Idem, *Sesiunea de la Viena a Biroului Consiliului Mondial al Păcii* (1954, sept. 13—15). (An. LXXII (1954), nr. 9, p. 963—965).
- Idem, *Sesiunea de la Stockholm a Consiliului Mondial al Păcii* (1954, nov. 18—23). (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 38—43).
- Idem, *Glusul conștiinței întregii umanități*. (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 61—63).
- Apelul sesiunii de la Viena a Biroului Consiliului Mondial al Păcii către popoarele lumii, pentru împiedicarea dezlănțuirii războiului atomic (Viena, 1955, ian. 18).
- Idem, *Culte religioase din țara noastră sprijină apelul de la Viena al Biroului Consiliului Mondial al Păcii*. (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 70—77).
- Idem, *O nouă contribuție la cauza păcii*. (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 78—80).
- Idem, *O adunare mondială a reprezentanților forțelor iubitoare de pace se va ține la Helsinki*. (An. LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 202—205).
- Hotărârile adoptate de Biroul Consiliului Mondial al Păcii (Viena, 1955, mart. 11—13).
- Idem, *Consiliul Mondial al Bisericilor are datoria să sprijine acțiunile Consiliului Mondial al Păcii*. (An. LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 206—211).
- Răspunsul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse la o scrisoare a Consiliului Mondial al Bisericilor.
- Idem, *Un distins luptător pentru pace: I. P. S. Mitropolit Nicolae Krutișki*. (An. LXXIII (1955), nr. 5, p. 419) (Foto 1 buc.).
- Idem, *Apelul de la Helsinki*. (An. LXXIII (1955), nr. 6, p. 500—501).
- Idem, *Contribuția Bisericii Ortodoxe Bulgare la lupta pentru apărarea păcii*. (An. LXXIII (1955), nr. 6, p. 525—526).
- Al IV-lea Congres Național al Păcii (Sofia, 1955, apr. 24).
- Idem, *Conferința de la Geneva a șefilor guvernelor celor patru puteri* (1955, iul. 18—23). (An. LXXIII (1955), nr. 7, p. 575—579).
- Idem, *Fiecare om, fiecâte un popor să acționeze pentru ca spiritul Genevei să triumfe pe toate continentele*. (An. LXXIII (1955), nr. 10, p. 890—892).
- Sesiunea de la Viena a Biroului Consiliului Mondial al Păcii (1955, oct. 12—13).
- Idem, *Spre triumful deplin al cauzei păcii*. (An. LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 84—88).
- Idem, *Sesiunea extraordinară a Consiliului Mondial al Păcii* (Stockholm, 1956, apr. 5—9). (An. LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 277—283).
- Idem, *Scrisoarea conducerii Bisericii Ortodoxe Ruse către conducătorii Consiliului Mondial al Bisericilor*. (An. LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 284—286).
- Idem, *Documentele sesiunii de la Colombo a Consiliului Mondial al Păcii* (1957, iun. 10—16). (An. LXXV (1957), nr. 8—9, p. 638—644).
- Idem, *Documente adoptate în sesiunea de la Stockholm a Biroului Consiliului Mondial al Păcii*. (An. LXXV (1957), nr. 11—12, p. 1061—1063).

Idem, *Sesiunea Biroului Consiliului Mondial al Păcii* (Delhi, 1958, mart. 22—25). (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 348—352).

Idem, *O contribuție de însemnătate istorică la cauza apărării păcii*. (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 353—356).

Incetarea unor experiențe cu arme nucleare. Interviu acordat de patriarhul Justinian posturilor de radio.

Idem, *Chemarea adresată de reprezentanții bisericilor creștine care au participat la Congresul Mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm, către creștinii din toate țările* (1958, iul. 16—22). (An. LXXVI (1958), nr. 9, p. 819—820).

Idem, *Cuvîntarea rostită de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Krutișei și Colomnei la Congresul Mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm* (1958, iul. 16—22). (An. LXXVI (1958), nr. 9, p. 821—825).

Idem, *Conferința Mișcării Creștine pentru pace de la Debreșin* (1958, oct. 31). (An. LXXVI (1958), nr. 10—11, p. 1069—1072).

Idem, *Documentele Mișcării Partizanilor Păcii adoptate în sesiunea de la Helsinki a Comitetului Executiv al Consiliului Mondial al Păcii*. (An. LXXVI (1958), nr. 12, p. 1109—1111).

Declarația Comitetului Executiv al Consiliului Mondial al Păcii. *Chemarea pentru încetarea experiențelor cu arme nucleare*.

Idem, *Noi acțiuni ale Mișcării Mondiale a participanților păcii pentru încetarea războiului rece și a experiențelor cu arma nucleară*. (An. LXXVII (1959), nr. 2, p. 137—140).

Idem, *Documente adoptate de sesiunea de la Stockholm a Consiliului Mondial al Păcii*. (An. LXXVII (1959), nr. 5—6, p. 431—434).

Apelul adresat popoarelor lumii de Comitetul Mondial al Păcii. *Declarația adoptată de Consiliul Mondial al Păcii* (1959, mai 13).

Idem, *Noi energice acțiuni în slujba păcii*. (An. LXXVII (1959), nr. 5—6, p. 438—448).

Idem, *Conferința Mișcării creștine pentru pace de la Praga* (1959, apr. 16—19). (An. LXXVII (1959), nr. 5—6, p. 456—464).

Idem, *Către creștinii din Anglia*. (An. LXXVII (1959), nr. 5—6, p. 454—455).

Cuvîntarea mitropolitului Nicolae al Krutișelor (1959, apr. 27).

Idem, *O acțiune pe care Biserica o binecuvîntează: lupta pentru apărarea eroului național al poporului grec Manolis Glezos*. (An. LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 630—634).

Idem, *Un mare luptător pentru pace, pe care omenirea nu-l va uita*. (An. LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 638—647).

Comemorarea lui Frédéric Joliot-Curie.

Idem, *La împlinirea a două decenii de la izbucnirea celui de-al doilea război mondial*. (An. LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 648—651).

Idem, *Chemarea pentru pace a P.F.P. Teodosie VI al Antiohiei și a tot Orientul*. (An. LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 36).

Idem, *Omenirea merge cu hotărîre pe calea păcii*. (An. LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 213—215).

Idem, *Declarația cu privire la dezarmare adoptată de Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii*. (An. LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 216—217).

Idem, *Forțele păcii vor învinge*. (An. LXXVIII (1960), nr. 5—6, p. 429—435).

Retrospective și perspective ale luptei pentru pace.

Idem, *Biserica Rusă și prietenia între popoare*. (An. LXXVIII (1960), nr. 5—6, p. 560—566).

Idem, *Situația internațională și sarcinile Mișcării mondiale pentru pace, oglindite în acțiunile întreprinse de Consiliul Mondial al Păcii*. (An. LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 577—588).

Idem, *Declarația Consiliului Mondial al Păcii adoptată de sesiunea Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii* (Stockholm, 1960, mai 28—29). (An. LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 589—590).

Idem, *Documentele sesiunii lărgite a Biroului Consiliului Mondial al Păcii* (Stockholm, 1960, iul. 9—11). (An. LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 591—595).

Idem, *Popoarele lumii cer pace și libertate*. (An. LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 766—772).

- Sesiunea Adunării Generale a O.N.U. (New-York, 1960).
- Idem, *O biruință istorică în lupta popoarelor împotriva colonialismului*. (An. LXXVIII (1960), nr. 11—12, p. 1020—1024).
- O.N.U. a adoptat declarația cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale.
- Idem, *Biserica Ortodoxă Rusă susține cu avânt lupta pentru pace și prietenie între popoare*. (An. LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 550).
- Idem, *Pentru asigurarea victoriei depline a forțelor păcii*. (An. LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 558—568).
- Sesiunea de la Delhi a Consiliului Mondial al Păcii (1961, mart. 24—28).
- Idem, *Sesiunea de la Varșovia a Prezidiului Consiliului Mondial al păcii*. (An. LXXIX (1961), nr. 9—10, p. 890—894).
- Idem, *Sesiunea de la Stockholm a Consiliului Mondial al Păcii* (1961, dec. 16—19). (An. LXXIX (1961), nr. 11—12, p. 976—987).
- Idem, *Adunarea Mondială a reprezentanților tuturor religiilor pentru apărarea păcii de la Tokio* (1961, iul.). (An. LXXX (1962), nr. 1—2, p. 71—77).
- Idem, *Sesiunile Comitetului Executiv al Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga* (1961, iun. 13—18). (An. LXXX (1962), nr. 3—4, p. 323—330).
- Idem, *Sesiunea de la Viena a Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii* (1962, mart. 17—18). (An. LXXX (1962), nr. 3—4, p. 331—332).
- Idem, *În Întâmpinarea Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace*. (An. LXXX (1962), nr. 3—4, p. 333—338).
- Ședința plenară a Comitetului Național pentru apărarea păcii (București, 1962, apr. 9).
- Idem, *Scrisoarea adresată de către Sanctitatea Sa Patriarhul Moscovei și al Întregii Rusii președintelui S.U.A., John Kennedy* (1962, apr. 28). (An. LXXX (1962), nr. 5—6, p. 490—491).
- Idem, *Lucrările Comitetelor, Executiv și Consultativ, ale Conferinței creștine pentru Pace* (Praga și Karlovy-Vary, 1962, mai 14—18). (An. LXXX (1962), nr. 5—6, p. 515—522).
- Idem, *Congresul Mondial pentru dezarmare generală și pace* (Moscova, 1962, iul. 9—14). (An. LXXX (1962), nr. 7—8, p. 627—657).
- Idem, *Sesiunea de la Moscova a Comitetului Executiv al Conferinței creștine pentru pace de la Praga* (1962, sept. 12—17). (An. LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 87—98).
- Idem, *P. F. Teodosie VI, patriarhul Antiohiei și Întregului Orient, despre pace și dezarmare*. (An. LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 99).
- Idem, *Sesiunea Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii* (Malmö-Suedia, 1963, mart. 2—3). (An. LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 242—246).
- Idem, *Participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Ruse la lucrările Comisiilor permanente ale Conferinței Creștine pentru Pace* (1963, febr.-mart.). (An. LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 497—498).
- Idem, *Biserica Ortodoxă Bulgară alături de luptătorii pentru apărarea păcii*. (An. LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 500).
- Idem, *Un pas înainte pe calea desăvârșirii dezarmării și a păcii*. (An. LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 751—753).
- Tratatивele de la Moscova (1963, iul.-aug.).
- Idem, *Sesiunea de la Viena a Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii* (1963, sept. 27—29). (An. LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 937—938).
- Idem, *Sesiunea Consiliului Mondial al Păcii* (Varșovia, 1963, nov. 28). (An. LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1127—1131).
- Idem, *O nobilă inițiativă: Fundația Bertrand Russell pentru Pace*. (An. LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1132—1134).
- Idem, *În Întâmpinarea celei de-a doua Adunări Mondiale Creștine pentru Pace* (Praga). (An. LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 74—75).
- Idem, *A XV-a aniversare a Mișcării Mondiale pentru Pace și a Mișcării pentru Pace*. (An. LXXXII (1964), nr. 3—4, p. 253—259).
- Idem, *Pastorul Martin Luther King, laureat al Premiului Nobel pentru Pace*. (1964). (An. LXXXII (1964), nr. 9—10, p. 866—868).
- Idem, *Sesiunea Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru pace* (Praga, 1965, mai 18—21). (An. LXXXIII (1965), nr. 5—6, p. 471—472).

- Idem, *Adunarea Comitetului Național pentru apărarea Păcii* (București, 1965, iul. 1). (An. LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 690—693).
- Idem, *Lucrările Comisiei «Pacea și țările în curs de dezvoltare» a Conferinței Creștine pentru Pace*. (An. LXXXIII (1965), nr. 9—10, p. 841—844).
- Idem, *Participarea Bisericii Ortodoxe Ruse la a treia Adunare Generală pentru Pace* (Praga, 1968, mart. 31—apr. 5). (An. LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 944).
- Idem, *Adunarea Mondială pentru Pace de la Berlin* (1969, iun. 21—25). (An. LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 499—502).
- Idem, *«Zilele Păcii Balticii»*. (An. LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 952).
- Idem, *Lucrările Conferinței Partizanilor Păcii din Țările Baltice* (1968, mai).
- Idem, *Participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Ruse la Seminarul asupra problemelor păcii internațional de la Geneva* (1969, iul. 23—29). (An. LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1139—1140).
- Idem, *Participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Ruse la consultația «Preocuparea creștină de limitarea și încetarea înarmărilor»*, (Saint-Louis — S.U.A., 1969, oct. 3—6). (An. LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1143—1144).
- Idem, *Participarea teologilor ortodoxi ruși la convorbirile teologice «Arnolds-hain»* (1969, sept. 12—19). (An. LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1144—1145).
- Idem, *Lucrările Comitetului de lucru și ale Secretariatului Internațional ale Conferinței Creștine pentru Pace* (1970, febr. 26—28). (An. LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 51—52).
- Idem, *Interviul Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei și a toată Rusia*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 51—52).
- Idem, *Rugăciuni ortodoxe pentru Pace și Unitate*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 338).
- Idem, *Declarația Consultației vicepreședinților Conferinței Creștine pentru Pace* (1969, nov. — 1970, ian.). (An. LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 343—344).
- Idem, *Interviul acordat de mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului redactorului revistei «Conferința Creștină pentru Pace»* (1970, mart. 16). (An. LXXXVIII (1970), nr. 5, p. 497).
- Idem, *Sesiunea de la Leningrad a Comisiei pentru pregătirea celei de-a patra Adunări Generale pentru Pace* (1971, febr. 12—15). (An. LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 533).
- Idem, *Interviul acordat de mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului revistei «Conferința Creștină pentru Pace»* (An. LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 533—535).
- Idem, *Ședința Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga* (1971, sept. 12—14). (An. LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1011—1012).
- Idem, *Telegrama trimisă de către P. F. Maxim, patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare, secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, U' Than* (1971, sept. 28). (An. LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1012).
- Idem, *Sesiunea anuală a Comitetului Național pentru Apărarea Păcii* (1973, febr. 13). (An. XCI (1973), nr. 3—5, p. 353—354).
- Idem, *Interviul președintelui Conferinței Creștine pentru Pace, mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului* (1971, nov. 9). (An. XC (1972), nr. 3—4, p. 320).
- Idem, *Discuțiile teologice «Arnoldshein — V»* (Mnăstirea Kirchberg — R.F.G., 1971, oct. 21—28). (An. XC (1972), nr. 3—4, p. 320—321).
- Idem, *Telegrama de răspuns a patriarhului Atenagora la mesajul papei Paul al VI-lea în legătură cu «Ziua mondială a Păcii»*. (An. XC (1972), nr. 1—2, p. 81—82.)
- Idem, *Telegrama trimisă secretarului general al Națiunilor Unite de către P. F. Patriarh Maxim*. (An. XC (1972), nr. 1—2, p. 92).
- Idem, *În slujba păcii și a colaborării între popoare*. (An. XC (1972), nr. 9—10, p. 1028—1029).
- Idem, *Lucrările Comisiei Internaționale a Conferinței Creștine pentru Pace* (Sofia, 1972, nov. 1—3). (An. XCI (1973), nr. 1—2, p. 130—131).
- Idem, *Un pas important pe calea păcii*. (An. XCI (1973), nr. 7—8, p. 852—853).
- Idem, *Conferința pentru securitate și cooperare în Europa* (Helsinki, 1973, iul. 3—7).

Idem, *Intrunirea la Academia Teologică din Sofia a reprezentanților cultelor religioase care au participat la sesiunea Congresului Mondial al Păcii* (Sofia, 1974, febr. 16—19). (An. XCII (1974), nr. 1—2, p. 85—86).

Idem, *A XXV-a aniversare a Mișcării pentru Pace*. (An. XCII (1974), nr. 5—6, p. 680—682).

Idem, *Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a luat parte la lucrările Consiliului Mondial al Păcii de la Sofia* (1974, febr. 16—19). (An. XCII (1974), nr. 7—8, p. 902).

Idem, *«Pentru instaurarea unui climat de pace trainică și colaborare între popoare»*. (An. XCII (1974), nr. 7—8, p. 924—925).

Lucrările celei de-a XX-a Conferințe Internaționale împotriva bombelor atomice și cu hidrogen (Tokio, Hiroshima, Nagasaki, 1974, aug. 2—10).

Idem, *Lucrările Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace* (Eicimiadzin, 1975, febr. 25—28). (An. XCIII (1975), nr. 1—2, p. 59—60).

Idem, *Lucrările Comisiei Teologice a Conferinței Creștine pentru Pace* (Minăstirea Cernica, 1975, mai 27—30). (An. XCIII (1975), nr. 5—6, p. 619—623) (Foto. 2 buc.).

Idem, *Pacea bun universal*. (An. XCIII (1975), nr. 5—6, p. 631).

Idem, *Un eveniment de importanță istorică: semnarea «Actului final al Conferinței general-europene pentru securitate și cooperare»* (1975, aug. 1). (An. XCIII (1975), nr. 7—8, p. 881—885).

Idem, *Sesiunea Comitetului de continuare a lucrărilor Conferinței Creștine pentru Pace* (Siofok — Ungaria, 1975, sept. 15—20). (An. XCIII (1975), nr. 9—10, p. 1056—1058).

Idem, *Lucrările sectorului de studii al Conferinței Creștine pentru Pace* (Weimar — R.D.G., 1975, sept. 23—26). (An. XCIII (1975), nr. 9—10, p. 1058).

Idem, *Consultația de la Berlin asupra Securității Europene* (1975, oct. 27—31). (An. XCIII (1975), nr. 9—10, p. 1060—1061).

Idem, *Lucrările Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace* (1976, ian. 14—16). (An. XCIV (1976), nr. 1—2, p. 94).

Idem, *Lucrările Comisiei antirasism ale Conferinței Creștine pentru Pace* (1976, febr. 2—6). (An. XCIV (1976), nr. 1—2, p. 95—96).

Idem, *Întilnirea reprezentanților Conferinței Creștine pentru Pace cu conducători ai bisericilor din S.U.A.* (Marriottsville, 1976, mart. 31-apr. 3). (An. XCIV (1976), nr. 3—4, p. 250—251).

Idem, *Sesiunea Comitetului de lucru a Conferinței Creștine pentru Pace* (New-Windsor — S.U.A., 1976, apr. 5—8). (An. XCIV (1976), nr. 3—4, p. 251—253).

Idem, *Sesiunea Comisiei pentru tineret a Conferinței Creștine pentru Pace* (Bremen — R.F.G., 1975, apr. 12—16). (An. XCIV (1976), nr. 3—4, p. 255).

Idem, *Lucrările Seminarului Conferinței Creștine pentru Pace de la Sofia* (1976, iun. 17—20). (An. XCIV (1976), nr. 5—6, p. 492—493).

Idem, *Creștinii ortodoxi din Liban doresc pace*. (An. XCIV (1976), nr. 5—6, p. 499).

Idem, *Sesiunea Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace* (Praga, 1977, ian. 11—13). (An. XCV (1977), nr. 4, p. 287).

Idem, *Traducerea în viață a actului final de la Helsinki*. (An. XCV (1977), nr. 4, p. 291—292).

Reuniunea Grupului de planificare (Geneva, 1977, mart. 2—4).

Idem, *Sesiunea Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace la București* (1977, iun. 16—18). (An. XCV (1977), nr. 7—8, p. 704—706) (Foto. 1 buc.).

Idem, *Sesiunea Subcomisiei O.N.U. din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace* (Españo-Finlanda, 1977, sept. 1—3). (An. XCV (1977), nr. 9—12, p. 900—902).

Idem, *A 20-a aniversare a O.N.U.* (An. LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 686—689).

Idem, *Pace!* (An. C (1982), nr. 5—6, p. 445—447).

Idem, *Pace, Încredere, dreptate*. (An. C (1982), nr. 9—10, p. 757—758).

Idem, *Conferința pregătitoare a Cultelor din România* (București, 1984, febr. 17). (An. CII (1984), nr. 5—7, p. 317—318).

SĂBĂDUȘ, Ioan, *Sesiunea de lucru a Comisiei de tineret a Conferinței Creștine pentru Pace* (Sofia, 1971, mai 7—11). (An. LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 520—523).

- Idem, *Sesiunea Comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace* (Moscova, 1973, mart. 20—23). (An. XCI (1973), nr. 3—5, p. 300—302).
- SĂDEANU, D. V., *Un luminos cuvînt al păcii*. (An. LXXI (1953), nr. 7—8, p. 636—649).
- Idem, *Statornică și neclintită straajă a Păcii*. (An. LXXI (1953), nr. 9—10, p. 904—921).
- Idem, *În slujba vieții, păcii și fericirii omului*. (An. LXXII (1954), nr. 6, p. 633—640).
- SCRIBAN I. (Arhim.), *Conferințele religioase internaționale după război*. (An. XL (1921), nr. 2, p. 149—150).
- Rolul creștinismului în context social. Adunări și conferințe religioase internaționale. Ședințele Uniunii Mondiale pentru Pace prin Biserici (Geneva, 1920). Adunarea pentru o internațională creștinească (Biltoven-Olanda, 1920), ședința Federației Universale a studenților creștini (St. Bestenberg-Elveția, 1920), a VI-a Conferință Lambeth (Londra, 1920), Consfătuirea preliminară a Conferinței Ecumenice (Geneva, 1920), Conferința mondială pentru credință și organizarea Bisericii (Geneva, 1920).
- Idem, *Relațiunile bisericesti dintre Răsărit și Apus*. (An. XL (1922), nr. 5, p. 386—387).
- Creștinismul în context politico-social în timpul primului război mondial. Încercări ale Bisericilor de a contribui la restabilirea păcii.
- Idem, *Congresul de la Copenhaga pentru pacea popoarelor prin Biserici*. (An. XL (1922), nr. 11, p. 867).
- Congresul Alianței Mondiale a cultivării prieteniei între popoare prin acțiunea Bisericii (Copenhaga, 1922, aug.).
- Idem, *Conferința internațională pentru împăcarea popoarelor* (Nyborg-Strand-Danemarca, 1923, iul. 19—26). (An. XLI (1923), nr. 8, p. 594—595).
- Idem, *Conferința de la Sinaia* (1924, sept. 22—23) a *Ligii pentru înfrățirea popoarelor prin Biserici*. (An. XLIII (1925), nr. 3, p. 161—163).
- Idem, *Conferința de la Atena despre Congresul de la Sinaia* (1924, sept. 22—23). (An. XLIII (1925), nr. 3, p. 163).
- Traducere după Arhim. Timotei Evanghelidis.
- Idem, *Puterile morale la Liga Națiunilor*. (An. XLIII (1925), nr. 9, p. 578).
- Congresul de la Stockholm (World Alliance) (1925, aug. 5—8). Rolul Ligii Națiunilor în viața politică.
- Idem, *Congresul demografic internațional pentru Pace*. (An. XLIV (1926), nr. 4, p. 239).
- Al VI-lea Congres democratic internațional pentru Pace (Boisy-la Rivière, 1926, aug. 16—22).
- Idem, *Congresul democratic internațional pentru Pace*. (An. XLV (1927), nr. 8 (aug.), p. 497).
- Congresul de la Würzburg-Germania (1927, sept. 3—11).
- Idem, «*Cahiers de la Reconciliation*» (Paris, 1927, iun.). (An. XLV (1927), nr. 9, p. 564).
- Lupta Bisericii Creștine pentru Pace.
- Idem, *Slujbe pentru Pace*. (An. XLVI (1928), nr. 10, p. 953).
- Idem, *Eugen Roigis, Internaționala pacifistă* (București, 1928). (An. XLVI (1928), nr. 12, p. 1147). (Recenzie).
- Idem, *Biserica și pacea popoarelor*. (An. XLVII (1929), nr. 6, p. 565).
- Idem, *Un arhiepiscop premiat pentru pace*. (An. XLVIII (1930), nr. 11, p. 1061).
- Acordarea Premiului Nobel pentru Pace pe 1930 arhiepiscopului Nathan Söderblom.
- Idem, *Congresul Alianței Mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică*. (An. XLIX (1931), nr. 9, p. 571).
- Idem, *Pacea în Balcani prin Biserică*. (An. LI (1933), nr. 5—6, p. 248—250).
- Istoricul problemei. Hotărârile Congresului de la București (1933, mai 19—20) al Alianței Universale pentru pacea și prietenia popoarelor prin mijlocirea Bisericilor.
- Idem, *Fas spre pace*. (An. XLIV (1926), nr. 9, p. 558).
- Primirea Germaniei în Liga Națiunilor Unite (1926, sept. 10).

SIMEDREA, Tit. (Arh.), † *Visarion, Și pe pământ pace! Biserica și pacea internațională*, în «Misionarul», V (1933), p. 703—708. (An. LII (1934), nr. 1—2, p. 120) (Recenzie).

S(IMIONOV), S., Prot. Șt. Țancov *Съвременният международни християнски движения* (Mișcările internaționale creștine contemporane), în „Църковен вестник”, 1937, nr. 17. (An. LV (1937), nr. 3—4, p. 236) (Recenzie).

SOARE, D. (Pr.), *Sesiunea Comisiei «Antirasism» a Conferinței Creștine pentru Pace* (New-York, 1977, iun. 27—iul. 2). (An. XCV (1977), nr. 7—8, p. 692—695); (Hofgeismar — R.F.G., 1982, nov. 15—19) (An. CI (1983), nr. 1—2, p. 39—41).

Idem, *Dezarmarea, problemă vitală a lumii contemporane*. (An. CI (1983), nr. 5—6, p. 309—311).

Idem, *Sesiunea comună a comisiilor pentru dezarmare și securitate europeană a Conferinței Creștine pentru Pace* (Beienrode — R.F.G., 1984, oct. 1—5). (An. CII (1984), nr. 11—12, p. 734—741).

Idem, și Cezar Vasiliu (Lect. dr.), *Participarea Prea Fericitului Patriarh Justin în truntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Conferința Mondială «Oamenii de religie pentru apărarea darului sacru al vieții împotriva catastrofei nucleare»* (Moscova, 1982, mai 10—14). (An. C (1982), nr. 5—6, p. 442—469) (Foto 4 buc.).

SOARE, Gh. I. (Pr. dr.), *Lucrările Comisiei teologice* (Leningrad, 1965, apr. 8—10). (An. LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 276—279).

Idem, *Lucrările Comisiei Teologice a Conferinței Creștine pentru pace de la Bangalore (India)* (1976, 13—18). (An. XCIV (1976), nr. 9—12, p. 910).

Idem, *Sesiunea anuală a Conferinței «Economie și Politică» a Conferinței Creștine pentru Pace* (Brno — R. S. Cehoslovacia, 1976, nov. 25—28). (An. XCIV (1976), nr. 9—12, p. 910—914).

STAN, Liviu (Pr. prof.), *Chemarea adresată de slujitorii bisericilor din Coreea către creștinii din lumea întreagă*. (An. LXXI (1953), nr. 2—3, p. 170—175).

Idem, *În plină desășurare a luptei pentru pace*. (An. LXXII (1954), nr. 4, p. 429—432).

Idem, *Consultația ecumenistă pentru pace de la Geneva—Bossey* (1968, mai 28 — iun. 1). (An. LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 901—902).

Idem, *Consfătuirea de la Berlin pentru securitate europeană* (1968, mart. 4—8). (An. LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 902—904).

STERIAN, Paul, *Al III-lea Congres internațional de acțiune democratică*. (An. XLI (1923), nr. 8, p. 595—596).

Congresul de la Freiburg (1923, aug. 4—10). Ca teme: interese naționale și internaționale în lupta pentru pace și dezarmare. Creștinismul și problemele păcii.

ȘESAN, M. (Pr. prof.), *O declarație a Sîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare*. (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 114—115).

Idem, *Ședința de la Varșovia a Comitetului Conferinței Creștine a Păcii de la Praga* (1959, apr.). (An. LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 1000—1007).

Idem, *Biserica Ortodoxă Cehoslovacă și lupta pentru pace*. (An. LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 81—82).

Idem, *Noi contribuții creștine la opera de zidire a păcii în lume*. (An. LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 773—781).

Lucrările celei de-a treia Conferințe a Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga din septembrie 1960.

Idem, *Creștinismul în slujba Păcii*. (An. LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 157—160).

Întrunirea comisiilor de lucru ale Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga (1961, ian. 24—28).

Idem, *Sesiunea de la Gresswald a Comitetului Mișcării Creștine pentru Pace din Praga* (1961, apr. 11—13). (An. LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 669—672).

Idem, *Conferința Internațională pentru dezarmare și pace*. (An. LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 48—49).

Idem, *Conventul de la Beienrode și Fundația H. Iwand*. (An. LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 50—51).

Forme ale luptei pentru pace.
TĂNĂȘESCU, Nic., *Conferința «Alianței mondiale pentru unirea popoarelor prin Biserica»* (An. LVII (1939), nr. 5—6, p. 377).

Conferința de la Sofia (1938, dec. 18—31).

TIRGOVIȘTEANU, Antim (Episc.), *Prima Conferință Mondială a religiiilor pentru promovarea Păcii* (Kyoto—Japonia, 1970, oct. 16—22). (An. LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 959—974).

TIRGOVIȘTEANU, Vasile (Episc.), *Lucrările Comitetului de lucru din cadrul programului Bisericilor pentru aplicarea actului final de la Helsinki* (Atlanta—S.U.A., 1982, ian. 17—22). (An. CI (1983), nr. 1—2, p. 44—45).

VASILESCU, Emilian (Diac. prof.), *Primul Congres internațional al Prietenilor Păcii Universale ținut în Europa* (Bruxelles, 1948, sept. 20—22). (An. LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 756—767).

V. C., *Patriarhul Dimitrios denunță amenințările care apasă omenirea*. (An. C (1982), nr. 3—4, p. 272).

Idem, *Sesiunea Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace* (Praga, 1983, febr. 7—11). (An. CI (1983), nr. 5—6, p. 351).

Idem, *Intrunirea grupului de lucru «Europa și Orientul Mijlociu» al Conferinței Bisericii Europene* (Geneva, 1982, febr. 17). (An. CI (1983), nr. 5—6, p. 352).

Idem, *Intrunirea Comisiei speciale pentru securitate europeană a Conferinței Creștine pentru Pace* (Liebfrauenberg, 1983, febr. 21—23). (An. CI (1983), nr. 5—6, p. 352—353).

VEDERNICOV, A., *Biserica rusă și pacea*. (An. LXXI (1953), nr. 2—3, p. 154—158).

VERZAN, Sabin (Pr.), *Prezență și mărturie creștină în Orientul Mijlociu* (Geneva, 1983, mai 15—19). (An. CI (1983), nr. 5—6, p. 360—362).

(ZAHARIA), Valerian (Episc.), *Impresii de la Congresul popoarelor pentru apărarea păcii* (Viena, 1952, dec. 12—19). (An. LXXI (1953), nr. 1, p. 21—47). (Foto 3 buc.).

B. PROBLEME SPECIALE :

- I. Biserica Ortodoxă ; II. Biserica Romano-Catolică ;
 III. Biserica Protestantă ; IV. Bisericile Orientale ;
 V. Biserica Veche-Catolică ; VI. Biserica Anglicană ;
 VII. Culte Neoprotestante

I. BISERICA ORTODOXĂ

1. Biserica Ortodoxă Abisiniană (Etiopiană) ; 2. Biserica Ortodoxă din Africa de Sud și Madagascari ; 3. Biserica Ortodoxă din Albania ; 4. Biserica Ortodoxă din Alexandria (Patriarhia Alexandriei) ; 5. Biserica Ortodoxă din Anglia ; 6. Biserica Ortodoxă din Antiohia (Patriarhia Antiohiei) ; 7. Biserica Ortodoxă din Argentina ; 8. Muntele Athos ; 9. Biserica Ortodoxă din Australia ; 10. Biserica Ortodoxă din Austria ; 11. Biserica Ortodoxă din Bulgaria ; 12. Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia ; 13. Biserica Ortodoxă din Ceylon ; 14. Biserica Ortodoxă din Chile ; 15. Biserica Ortodoxă din China ; 16. Biserica Ortodoxă din Cipru ; 17. Biserica Ortodoxă a Constantinopolului (Patriarhia de Constantinopol) ; 18. Biserica Ortodoxă din Coreea ; 19. Biserica Ortodoxă din Creta ; 20. Biserica Ortodoxă din Finlanda ; 21. Biserica Ortodoxă din Franța ; 22. Biserica Ortodoxă din Germania ; 23. Biserica Ortodoxă din Grecia ; 24. Biserica Ortodoxă din Ierusalim (Patriarhia Ierusalimului) ; 25. Biserica Ortodoxă din India ; 26. Biserica Ortodoxă din Indonezia ; 27. Biserica Ortodoxă din Italia ; 28. Biserica Ortodoxă din Iugoslavia ; 29. Biserica Ortodoxă din Japonia ; 30. Biserica Ortodoxă din Polonia ; 31. Biserica Ortodoxă din Rhodesia ; 32. Biserica Ortodoxă din Siria ; 33. Biserica Ortodoxă din S.U.A. ; 34. Biserica Ortodoxă din Suedia ; 35. Biserica Ortodoxă din Turcia ; 36. Biserica Ortodoxă din Ungaria ; 37. Biserica Ortodoxă din U.R.S.S. (Biserica Ortodoxă Rusă).

1. Biserica Ortodoxă Abisiniană (Etiopiană) :

BALAU, D., „Голосъ Литовской Православной Епархиѣ” (1935). (An. LIII (1935), nr. 7—8, p. 431—432). (Recenzie).

Generalități despre Biserica Ortodoxă Abisiniană (Etiopiană).

DAVID, P. (Diac.), *O carte despre Etiopia*. (An. LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 639—640).

Recenzie la Claudiu Giurcăneanu, *Etiopia* (București, 1965).

D(EMETRESCU, Drag.), *Biserica Abisiniand*. (An. XXVI (1902), nr. 5, (aug. p. 545—555).

Relații cu Biserica Ortodoxă Rusă. Relații cu Constantinopolul. Creștinarea abisinienilor. (Fortunat și Edesiu). Din istoria Bisericii Ortodoxe Abisiniene. Misionarism rus în Orientul Apropiat.

GEAMĂNU, Aristide (Pr.), *Cultul Siintei Fecioare în Abisinia*. (An. LI (1933), nr. 11—12, p. 552).

MOISESCU, Justin (Dr.), *Proclamarea autocefaliei Bisericii copte din Abisinia* (1930, nov. 27). (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 181—184).

(Redacția), *Vizitarea Etiopiei și a Bisericii Etiopiene de către Sanctitatea Sa patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia* (1973, dec. 17—23). (An. XCII (1974), nr. 5—6, p. 638—639).

SAMURIANU, Gh., *Biserica din Abisinia*. (An. XI (1887), nr. 7, p. 670—672).

SCRIBAN, (I.), (Arhim.), *Pătrunderea Ortodoxiei*. (An. XLIV (1926), nr. 12, p. 743).

Misionarism ortodox la Addis-Abeba (după «The Bible in the World»).

V. C. (Dr.), *Vizita patriarhului Etiopiei la Atena* (1980, apr.). (An. XCVIII (1980), nr. 7—8, p. 714).

YESHANEW, Haddis (Drd.), *Cult și ierarhie în Biserica Ortodoxă Etiopiană*. (An. XC (1972), nr. 7—8, p. 862—873), teză de doctorat.

Rînduiele și norme de cult și de organizare bisericească întemeiate pe tradiție. Obiceiuri juridice, izvor al normelor de organizare a vieții bisericești. Cultul Bisericii Ortodoxe Etiopiene, centru de organizare a vieții bisericești. Ierarhia în cadrul cultului și în organizarea social-juridică a Bisericii din Etiopia. Concluzii.

2. Biserica Ortodoxă din Africa de Sud și Madagascar :

BALAU, D., *Biserica Ortodoxă din Africa de Sud*. (An. LIII (1935), nr. 3—4, p. 178).

Înființarea Mitropoliei de Johannesburg și a exarhatului Africii de Sud și Madagascarului (1927).

G(EOARGESCU), I. V., *În legătură cu unele probleme ale Bisericii Ortodoxe din Africa*. (An. LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 69—70).

3. Biserica Ortodoxă din Albania :

a) Generalități

BALAU, D., *Situația Ortodoxiei*. (An. LII (1934), nr. 11—12, p. 756).

Idem, *Albania*. (An. LIV (1936), nr. 3—4, p. 210).

Idem, *Biserica Ortodoxă*. (An. LIV (1936), nr. 5—6, p. 347).

C(RONȚ), G., *Noua situație a Bisericii Ortodoxe din Albania*. (An. LV (1937), nr. 5—6, p. 377—378).

M(OISESCU), G., *Propaganda unită în Albania*. (An. LV (1937), nr. 1—2, p. 114).

POCITAN—BÎRLĂDEANU, Veniamin (Arh. dr.), *Biserica Ortodoxă Albaneză*. (An. XLVIII (1930), nr. 2, p. 154—155).

b) Organizare

BALAU, D., *Ortodoxie în Albania*. (An. LII (1934), nr. 9—10, p. 649).

POCITAN—BÎRLĂDEANU, Veniamin, *(Biserica Ortodoxă din Albania)*. (An. XLVIII (1930), nr. 3, p. 264—276). (Foto 3 buc.).

Încercările albanezilor de se emancipa de sub jurisdicția grecilor.

c) Lucrările Sfîntului Sinod

S(IMIONOV), S., *Adunarea Sinodului Bisericii Albaneze* (1938, mart. 20). (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 273).

d) Cronică

(Redacția), *Încetarea din viață a arhiepiscopului Paisie al Albaniei* (1966, mart.). (An. LXXXIV (1966), nr. 3—4, p. 294).

Idem, *Alegerea noului arhiepiscop al Bisericii Ortodoxe din Albania*. (An. LXXXIV (1966), nr. 3—4, p. 295).

S(IMEDREA), T. (Arh.), *Un nou mitropolit ortodox*. (An. LII (1934), nr. 1—2, p. 67).

Investitura mitropolitului Hristofor Kissi al Bisericii Ortodoxe din Albania (1933, nov. 22).

e) *Învățământul teologic*

N(ICOLAE), N. M., *Învățământul religios în școlile primare*. (An. LV (1937), nr. 11—12, p. 750).

f) *Relații cu statul*

BALAU, D. I., *Memoriul arhiepiscopului Visarion*. (An. LIII (1935), nr. 5—6, p. 270).

SCRIBAN, (I.), (Arhim.), *Episcop ortodox osîndit la moarte*. (An. XLV (1927), nr. 10, p. 628—629).

Episcopul Fan Noli.

g) *Aspecte confesionale*

S(IMIONOV), S., *Statistica confesională în Albania*. (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 273).

h) *Personalități*

SCRIBAN, (I.) (Arhim.), *Episcopul Bisericii Ortodoxe Albaneze*. (An. XLI (1923), nr. 4, p. 318).

Numirea episcopului Ierotei ca Întistătător al Bisericii Ortodoxe din Albania. Idem, *Nou episcop în Biserica Ortodoxă Albaneză*. (An. XLII (1924), nr. 2, p. 124).

Episcopul Fan S. Noli.

i) *Diaspora*

Biserica Ortodoxă Albaneză din România

(Redacția), *Mulțumirea Comunității Albaneze din București către Patriarhul României*. (An. LI (1933), nr. 7—8, p. 328—329).

Referiri la Congresul Alianței Mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică (București, 1933, mai 15—19).

4. Biserica Ortodoxă din Alexandria (Patriarhia Alexandriei) :

a. *Generalități*; b. *Istoric*; c. *Monografii*; d. *Organizate*; e. *Lucrările Sfîntului Sinod*; f. *Cronică*; g. *Activitate pastorală*; h. *Activitate misionară*; i. *Activitate culturală*; j. *Presă*; k. *Învățămînt teologic*; l. *Viață bisericească*; m. *Relații cu statul*; n. *Aspecte confesionale*; o. *Monahism*; p. *Personalități*; r. *Context social*; s. *Relații externe*.

a) *Generalități*

CRONȚ, Gheorghe, *Situația actuală a Patriarhiei Alexandriei*. (An. LII (1934), nr. 9—10, p. 649—655).

Din istoricul Patriarhiei. Eparhiile. Clerul. Populația ortodoxă. Biserici, mînăstiri, așezăminte filantropice și școli. Publicațiile. Situația ecumenică.

Idem, *Biserica Alexandriei împotriva arderii morților*. (An. LV (1937), nr. 1—2, p. 114).

Idem, N. S. Filippidis, 'Ο ἀποστολικὸς καὶ πατριαρχικὸς Θρόνος Ἀλεξανδρείας (Scaunul apostolic și patriarhal al Alexandriei), în «Πανταίνοσ», XXX (1938), nr. 39—42, 55—59, 73—77, 88—92, 104—106, 122—125. (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 141—142). (Recenzie).

ENĂCEANU, Ghenadie (Ierod.), (Patriarhia de Alexandria). (An. I (1875), nr. 7, p. 543—558).

IONIȚĂ, Viorel (Drd.), *Patriarhia de Alexandria din 1920 pînă astăzi*. (An. XC (1972), nr. 5—6, p. 631—646).

Patriarhia. Organizare. Viață internă. Mișionarismul în Africa. Relații cu alte Biserici și cu mișcarea ecumenică.

(Redacția), *Greutăți economice*. (An. LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 132).

Idem, *Situația actuală a Mitropoliei din Africa Orientală*. (An. XCI (1973), nr. 3—5, p. 337—338).

SAMURIANU, G. P., (*Patriarhia de Alexandria*). (An. X (1887), nr. 15, p. 1238—1240).

Idem, și TĂNĂSESCU, Nic., (*Statistici bisericești*). (An. LVII (1939), nr. 5—6, p. 375—376).

b) *Istoric*

BERECHET, Șt., *Patriarhia de Alexandria în secolul al XIX-lea*. (An. XLVI (1928), nr. 4, p. 306—318).

Aspecte generale. Patriarhii. Bisericile. Mănăstirile. Școlile. Concluzii.

POPESCU, Teodor M., *Hrisostom Papadopoulos, 'Ιστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (62—1934)*. (Istoria Bisericii din Alexandria, 62—1934). (Alexandria, 1935). (An. LIV (1936), nr. 7—8, p. 497—536). (Recenzie).

SAMURIANU, Gheorghe, P., *Patriarhatul de Alexandria*. (An. XI (1888), nr. 10, p. 898—908).

Istoricul Alexandriei și Egiptului. Biserica Ortodoxă din Egipt și rolul său în cadrul Istoriei Bisericii Universale. Figuri de seamă ale teologiei egiptene. Starea Bisericii egiptene în timpul patriarhatului Sofronie (1876—1885). Relațiile Bisericii egiptene cu statul. Rolul Bisericii Egiptene în încercările de unire abisiniano-ortodoxe.

TIMUȘ, Gherasim, *Biserica Africană*. (An. X (1887), nr. 7, p. 650—652; nr. 10, p. 853—866).

Situația Bisericii din Patriarhia Alexandriei în sec. I—III. Traduceri din Victor Ventisis, *Istoria persecuției africane*. Persecuția creștinilor de către vandalii conduși de Huneric. Descrierea persecuției.

c) *Monografii*

BALAU, D., *Construirea bisericii ortodoxe din Alexandria*. (An. LI (1933), nr. 3—4, p. 201—202).

(Redacția), *Vaste construcții la sediul Patriarhiei Alexandriei și a întregii Africi*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1023).

Idem, *Precizările Sancțiității Sale Patriarhului Nicolae al VI-lea despre noile construcții ale Patriarhiei din Alexandria*. (An. LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 273).

d) *Organizare*

C(RONȚ), Gheorghe, *Dreptul Bisericii de a legifera și compunerea tribunalelor*. (An. LIV (1936), nr. 3—4, p. 211).

Idem, *Se înființează o casă de asigurare a clerului*. (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 185).

Idem, *Antim Siskos, 'Η διοικητική ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Τόμος πρῶτος. Ἡ νομική καὶ κανονική θέσις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐναντι τῆς Αἰγυπτιακῆς Ἐπικρατίας* (Organizația administrativă a Bisericii Alexandriei. Volumul I. Situația legală și canonică a Bisericii Alexandriei față de statul egiptean) (Alexandria, 1937). (An. LVI (1938), nr. 9—10, p. 594). (Recenzie).

MOISESCU, Gh. I., *Constituția pentru alegerea patriarhatului*. (An. LII (1934), nr. 9—10, p. 655—659).

(PLĂMĂDEALĂ), Antonie (Episc.), *Primi episcopi ortodocși de culoare din Africa Orientală*. (An. XC (1972), nr. 11—12, p. 1188).

V. C. (Lect. dr.), *Modificarea procedurii alegerii patriarhatului Alexandriei*. (An. XCVIII (1980), nr. 7—8, p. 712—713).

e) *Lucrările Sfântului Sinod*

C(RONȚ), Gh., *Lucrările Sfântului Sinod*. (An. LV (1937), nr. 11—12, p. 750; an. LVI (1938), nr. 7—8, p. 474).

Idem, *Hotărârea sinodală privitoare la episcopii vicari*. (An. LVII (1939), nr. 9—10, p. 741).

(Redacția), *Hotărâri ale Sfântului Sinod al Patriarhiei Alexandriei și al întregii Africi*. (An. LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 273).

f) *Cronică*

C(ĂCIULĂ), Ol. N., *Moartea patriarhatului Meletios Metaxakis*. (An. LIII (1935), nr. 7—8, p. 372—373).

Patriarhul Meletios Metaxakis (1871—1935, iul. 27) al Alexandriei (1926, mai 20 — 1935, iul. 27).

Idem, *Recunoașterea patriarhatului Nicolae al V-lea de către guvernul egiptean*. (An. LV (1937), nr. 5—6, p. 378).

- Idem, *Incetarea din viață a mitropolitului Evanghelos al Ermupolei* (1962, nov. 8). (An. LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 232).
- Idem, *Patriarhul Hristofor al II-lea al Alexandriei* (1876, ian. 17 — 1967, iul. 23). (An. LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 688—689).
- CERNĂIANU, Gr. (Pr.), *Alegerea noului mitropolit al Nubiei*. (An. LVIII (1940), nr. 11—12, p. 117).
- Alegerea lui Antim Siscos ca mitropolit al Nubiei (1940, dec. 8).
- C(ROŢ), G., *Alegerea noului Patriarh*. (An. LIV (1936), nr. 1—2, p. 100).
- Alegerea patriarhului Nicolae al Alexandriei (1936, ian. 27).
- Idem, *Personalitatea noului patriarh Nicolae al V-lea*. (An. LIV (1936), nr. 1—2, p. 100—101).
- Idem, *Alegerea noului mitropolit al Hermopolei*. (An. LVI (1938), nr. 7—8, p. 475).
- Alegerea mitropolitului Arsenie al Nubiei ca mitropolit al Hermopolei (1938, mai 16).
- Idem, *Noul patriarh al Alexandriei*. (An. LVII (1939), nr. 7—8, p. 489—490).
- Alegerea lui Hristofor Danielidis (1939, iun. 21).
- D(EMETRESCU), Drag., *Alegerea unui nou patriarh al Alexandriei*. (An. XXIII (1899), nr. 7, p. 710).
- Idem, *(Vacantarea scaunului patriarhal de Alexandria)*. (An. XXIII (1899), nr. 9, p. 947—948).
- Idem, *Noul patriarh de Alexandria*. (An. XXIV (1900), nr. 12, p. 1175—1176).
- Alegerea lui Fotie, fost mitropolit de Nazaret.
- (Redacția), *Scaunul patriarhal al Alexandriei devenit vacant* (1966, nov. 18). (An. LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 57—58).
- Idem, *Alegerea noului papă și patriarh al Alexandriei și al întregii Africi, Sanctitatea Sa Nicolae al VI-lea* (1968, mai 10). (An. LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 940—941).
- Idem, *Alegeri de episcopi în Biserica Ortodoxă a Alexandriei*. (An. LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1283).
- Idem, *Noul episcop al Mareotidei*. (An. LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 285).
- Hirotonirea episcopului Aristarchos Mavrakis (1969, ian. 12).
- Idem, *Noul mitropolit al Itrinupolei*. (An. LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 285).
- Hirotonirea Arhim. Nikodimos Galiatsatos (1968, dec. 22).
- Idem, *Alegerea de trei noi episcopi ajutători*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1178—1179).
- Idem, *Un nou președinte al Consiliului Bisericilor din Alexandria*. (An. LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 274).
- Episcopul Zaven Chincimian.
- Idem, *Incetarea din viață a Sanctității Sale Patriarhului Kirilos al VI-lea al Bisericii Copte*. (An. LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 286—288).
- Patriarhul Kirillos al VI-lea (1902, aug. 8 — 1971, mart. 9) al Bisericii Copte (1959, mai 10 — 1971, mart. 9).
- Idem, *Incetarea din viață a Sanctității Sale Patriarhului Kirillos al VI-lea* (An. XCI (1973), nr. 7—8, p. 834—835).
- Idem, *Incetarea din viață a Arhim. Hrisostom Papasartopoulos*. (An. XCI (1973), nr. 7—8, p. 835).
- Idem, *Numirea Arhim. Ioachim Balasakis ca administrator al Mitropoliei Misionare Ortodoxe din Africa*. (An. XCII (1974), nr. 1—2, p. 71).
- Idem, *Alegerea noului mitropolit al Africii Centrale* (1976, nov. 26). (An. XCV (1977), nr. 7—8, p. 716).
- Mitropolitul Timotheos.
- SCRIBAN, I. (Arhim.), *Alegerea patriarhului Alexandriei*. (An. XLIV (1926), nr. 5, p. 294—295).
- Moartea patriarhului Fotie (1925, sept. 6). Alegerea lui Meletie, fost patriarh al Constantinopolului (1926, mai 20).
- Idem, *Noul patriarh al Alexandriei*. (An. XLIV (1926), nr. 6, p. 359—361).
- Alegerea patriarhului Meletie, fost patriarh de Constantinopol. Traducere după «The Church Times» (1926, iun. 25). Situația Patriarhiei de Alexandria și relațiile sale cu statul egiptean.

- Idem, *Moartea patriarhului Nicolae al Alexandriei* (1939, mart.). (An. LVII (1939), nr. 5—6, p. 376).
- g) *Activitate pastorală*
C(RONT), Gheorghe, *Prima pastorală a noului patriarh Nicolae al V-lea*. (An. LIV (1936), nr. 1—2, p. 210).
- Idem, *Indemn pentru împărțirea credincioșilor*. (An. LIV (1936), nr. 1—2, p. 210).
- Idem, *Enciclică patriarhală pentru ajutorarea orfanilor*. (An. LIV (1936), nr. 1—2, p. 210—211).
- Idem, *Enciclică patriarhală privitoare la împărțirea bolnavilor*. (An. LIV (1936), nr. 5—6 (mai-iun.), p. 348).
- Idem, *Enciclică patriarhală pentru respectarea rânduielilor de tipic*. (An. LIV (1936), nr. 7—8, p. 490).
- Idem, *Pastorala Patriarhului Nicolae al V-lea privitoare la uniunile conjugale nelegale*. (An. LVI (1938), nr. 7—8, p. 473—474).
- I(ACOBOSCHI), P. (Pr.), *Măsuri pentru apărarea credinței*. (An. LIX (1941), nr. 1—2, p. 117).
- (Redacția), *Declarațiile Sanctității Sale Patriarhului Nicolae al VI-lea al Alexandriei și al întregii Atrici*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 57).
- h) *Activitate misionară*
Idem, *Rolul misionar al Bisericii Ortodoxe a Alexandriei și a întregii Atrici*. (An. LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 941—942).
- Idem, *Optimism în legătură cu opera misionară a Patriarhiei Alexandriei*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 490).
- V. C. (Lect.), *Patriarhia Alexandriei coordonează misiunea ortodoxă în Africa*. (An. XCVIII (1980), nr. 5—6, p. 567).
- i) *Activitate culturală*
C(ĂCIULĂ), Olimp N. (Pr.), *Sărbătorirea a zece ani de la înființarea Institutului de Studii Orientale de pe lângă Biblioteca Patriarhiei din Alexandria*. (An. LXX (1952), nr. 11—12, p. 863—866).
- (Redacția), *Sărbătorirea mileniului Bibliotecii Patriarhiei din Alexandria*. (An. LXX (1952), nr. 11—12, p. 863—866).
- j) *Presă*
C(ĂCIULĂ), Ol. N. (Pr.), *Noul director al oficiosului Patriarhiei Alexandriei*. (An. LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 231).
- Revista «Πανθαίνο». Theodoros D. Moshonas.
C(RONT), Gh., *O nouă revistă bisericească*. (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 185).
- Înființarea revistei «'Η Πίετρα» la Heliopolis (1938).
- Idem, «'Εκκλησιαστικός Φάρος» (Alexandria, XXVIII, 1935, vol. 34, fasc. 4). (An. LIV (1936), nr. 1—2, p. 137). (Recenzie).
- k) *Învățământ teologic*
BALAUR, D., *Școala ortodoxă în Patriarhia Alexandriei*. (An. LIII (1935), nr. 7—8, p. 373).
- Deschiderea școlii ortodoxe grecești din orașul Sfaks din mitropolia Cartaginei.
C(ĂCIULĂ), Ol. N. (Pr.), *Facultatea de Teologie a Patriarhiei din Alexandria*. (An. LIII (1935), nr. 1—2, p. 50—51).
- Ridicarea Seminarului Teologic Superior din Alexandria la rangul de Facultate de Teologie (1934, dec. 19). Regulamentul de funcționare.
C(RONT), Gh., *Înființarea unui internat de băieți*. (An. LIV (1936), nr. 7—8, p. 490).
- Idem, *Enciclica patriarhală pentru instrucția religioasă*. (An. LIV (1936), nr. 11—12, p. 730).
- M(OISESCU), Justin (Dr.), D. S. Balanos, 'Ιστορία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς (Istoria Facultății de Teologie), în «'Εκατονταετηρῆς» (Centenar fasc. I, 1837—1937, Atena, 1937, p. 62). (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 124—125). (Recenzie).
- (Redacția), *Construirea unui seminar ortodox* (Kenya, 1971, mart. 22). (An. LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 532).
- Idem, *O vizitoare facultate de Teologie la Nairobi*. (An. XC (1972), nr. 7—8, p. 750).
- SCRIBAN, (Iuliu) (Arhim.), *Seminarul «Sfântului Atanasie» din Alexandria*. (An. XLV (1927), nr. 10, p. 629).

- Anul școlar 1926/1927.
 V. C. (Lect. dr.), *Deschiderea primului seminar teologic ortodox în Kenya* (1982, ian. 4). (An. C (1982), nr. 3—4, p. 272—273).
- l) *Viața bisericească*
 BALAUR, D. I., *Biserica Alexandriei*. (An. LIII (1935), nr. 5—6, p. 270).
 Dispoziții privind impedimentele oficerii slujbei înmormintării.
 C(ACIULĂ), Ol. N. (Pr.), *Rugăciuni comune ale creștinilor de diferite confesiuni* (1963, ian. 22). (An. LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 231).
 D(OBRESCU), N., *Din patriarhatul Alexandriei*. (An. XXXIV (1910), nr. 6, p. 708).
 (Redacția), *P. F. Patriarh al Alexandriei a împlinit 50 de ani de arhierie*. (An. LXXVI (1958), nr. 12, p. 1092—1094).
 Idem, *Sărbătorirea a 19 ani de la înscăunarea P. F. Hristolor, patriarhul Alexandriei* (1958, iun. 20). (An. LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 719).
 TIRGOVIȘTEANU, Antim (Episc.), FECIORU, D. (Pr. prof.), *Festivitățile bisericești de la Cairo organizate de Patriarhia Coptă pentru comemorarea celui de-al XIX-lea centenar al martiriului Sfântului Evanghelist Marcu* (Cairo, 1968, iun. 24—29). (An. LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 904—908).
- m) *Relații cu statul*
 C(RONȚ), Gh., *Cauzele întârzierii alegerii patriarhului*. (An. LIV (1936), nr. 1—2, p. 99—100).
 Idem, *Rugăciuni pentru noul rege al Egiptului*. (An. LV (1937), nr. 7—10, p. 589).
- n) *Aspecte confesionale*
 TĂNĂSESCU, Nicolae, *Enciclică patriarhală către ortodocșii din diaspora*. (An. LVII (1939), nr. 5—6, p. 375).
- o) *Monahism*
 S(IMEDREA), T. (Arh.), *Jean, Simon, Le monastère copte de Samuel de Kalamon*, în «*Orientalia Christiana periodica*», vol. I (1935), p. 46—52. (An. LIII (1935), nr. 7—8, p. 429). (Recenzie).
- p) *Personalități*
 C(RONȚ), Gh., *Eugen Mihailidis, 'Εξέχουσαι φυσιογνωμίας ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ραματολογία τῆς κοπτικῆς Ἐκκλησίας* (Figuri proeminente în istoria literaturii bisericești a Bisericii copte), în «*Ἐκκλησιαστικός Φάρος*», XXIX (1936), p. 382—393 și XXX (1937), p. 77—89). (An. LV (1937), nr. 3—4, p. 238—239). (Recenzie).
 D(EMETRESCU), Drag., *Moartea lui Sofronie, patriarhul Alexandriei*. (An. XXIII (1899), nr. 5, p. 464—469).
Viața și activitatea patriarhului Sofronie (1794—1899).
- r) *Context social*
 (Redacția), *Împotriva discriminării rasiale*. (An. LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 840).
- s) *Relații externe*
 C(RONȚ), Gh., *Scrisoarea Bisericii Alexandrine adresată Congresului Teologic de la Atena*. (An. LIV (1936), nr. 11—12, p. 730).
Relațiile Patriarhiei de Alexandria cu Biserica Ortodoxă Greacă.
 Idem, *Biserica alexandrină și intercomuniunea*. (An. LVII (1939), nr. 1—2, p. 107).
 GHOLAM, Samir (Drd.), *Patriarhia Alexandriei*. (An. XCIV (1976), nr. 1—2, p. 104).
Relații cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor.
 PLĂMĂDEALĂ, Antonie (Episc.), *Schimbarea reprezentantului Patriarhiei Alexandriei și a întregii Africi pe lângă Patriarhia Moscovei*. (An. XC (1972), nr. 11—12, p. 1192).
 Idem, *Schimb de scrisori irenice între Sanctitatea Sa Patriarhul Nicolae al VI-lea al Alexandriei și Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și a toată Rusia*. (An. LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 156).
 Idem, *Vizita Prea Fericitului Patriarh al Alexandriei la Patriarhia Ecumenică* (1969, febr. 5—10). (An. LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 282—283).
 Idem, *Vizita Sanctității Sale Patriarhului Nicolae al VI-lea la Atena* (1969, mai). (An. LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 521—522).

Idem, *Manifestarea raporturilor de prietenie între Patriarhia Alexandriei și Biserica Ortodoxă Rusă*. (An. LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 731—732).

Idem, *Vizita Sanctității Sale Nicolae al VI-lea, patriarhul Alexandriei* (1969, mai 9—10). (An. LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 735).

Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

Idem, *Sanctitatea Sa Patriarhul Nicolae al VI-lea al Alexandriei și al întregii Alrici a vizitat Biserica Ortodoxă Rusă* (1969, iul. 8—25). (An. LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 944—945).

Idem, *Vizita Sanctității Sale Nicolae al VI-lea, patriarhul Alexandriei și al întregii Alrici în Marea Britanie și Scoția*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 703—705).

Idem, *Vizita Sanctității Sale Patriarhului Nicolae al VI-lea al Alexandriei la Atena*. (1972, oct.). (An. LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1022—1023).

Idem, *Un nou reprezentant al Patriarhiei Alexandriei la Patriarhia Moscovei*. (An. XC (1972), nr. 7—8, p. 749—750).

Arhim. Hrisostom Papadopoulos.

Idem, *Arhim. Grigorie la Moscova*. (An. XCIII (1975), nr. 1—2, p. 79—80).

Idem, *Vizita Sanctității Sale Nicolae al VI-lea al Alexandriei în Etiopia* (1977, ian. 16). (An. XCV (1977), nr. 7—8, p. 716—717).

ȘESAN, M. (Pr. prof.), *Sanctitatea Sa Nicolae VI, patriarhul Alexandriei, a vizitat Atena* (1975, apr.). (An. XCIII (1975), nr. 3—4, p. 296).

5. Biserica Ortodoxă din Anglia :

a. Generalități; b. Invățămînt teologic; c. Viață bisericească.

a) Generalități

D(UDU), V., *Anglia*. (An. LIV (1936), nr. 7—8, p. 490).

Generalități. Biserica Ortodoxă din Anglia. Aspecte confesionale.

FECIORU, D. (Pr. prof.), *Ortodocșii primesc o biserică în Birmingham*. (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 309).

b) Invățămînt teologic

V. C. (Lect. dr.), *Crearea unui seminar pentru preoții Arhiepiscopiei de Tiatyra și Marca Britanie* (Londra). (An. XCVIII (1980), nr. 7—8, p. 711—712).

c) Viață bisericească

(Redacția), *Adunarea clericilor și laicilor Arhiepiscopiei Tiatyrelor și Marii Britanii* (Birmingham, 1968, oct. 17—19). (An. LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1280).

6. Biserica Ortodoxă din Antiohia (Patriarhia Antiohiei) :

a. Generalități; b. Istoric; c. Organizare; d. Lucrările Sfîntului Sinod; e. Cronică; f. Activitate culturală; g. Invățămînt teologic; h. Viață bisericească; i. Relații cu statul; j. Mînăstiri și monahism; k. Relații externe; l. Diaspora.

a) Generalități

C(ERNĂIANU), Gr. (Pr.), *Primirea noului calendar*. (An. LIX (1941), nr. 1—2, p. 118—119).

D(EMETRESCU), Drag., *Patriarhatul de Antiohia*. (An. XXIII (1899), nr. 8, p. 833—837).

Dispute asupra postului de patriarh.

Idem, *(Recunoașterea de către Poarta Otomană a noului patriarh al Antiohiei, Malatîu)*. (An. XXIII (1899), nr. 9, p. 947).

D(OBRESUCU), N., *(Patriarhatul Antiohiei)*. (An. XXXIII (1909), nr. 8, p. 945—946).

Dispute greco-siriene. Patriarhul Grigorie Hadat.

G(IRBOVICEANU, P.), *Alegerea patriarhului de Antiohia și protestul patriarhilor de Constantinopol, Alexandria și Ierusalim*. (An. XXIII (1899), nr. 2, p. 204—208).

Alegerea patriarhului Malatîu. Relațiile Bisericii Ortodoxe cu Poarta Otomană.

SAMURIANU, George P., *(Patriarhia de Antiohia)*. (An. X (1887), nr. 15, p. 1240—1243).

Pelerinaj și misionarism romano-catolic și protestant în Patriarhia Antiohiei. Relații cu guvernul turc.

b) *Istoric*

C(RONT), Gh., *Arhiep. Hrisostom*, 'H 'Εκκλησία Αντιοχείας ἐπὶ τῆς κυριαρίας τῶν Σελτζουκιδῶν καὶ τῶν φράγκων ἐν Συρία (Bisericile Antiohiei pe vremea stăpînirii selgiucizilor și a catolicilor din Siria), în «*Θεολογία*», 1938, fasc. 62, p. 97—117. (An. LVI (1938), nr. 7—8, p. 452—453) (*Recenzie*).

DABAS, Atanasie, *Istoria patriarhilor de Antiohia*. (An. XLVIII (1930), nr. 9, p. 851—864).

Cultura în Țara Românească în vremea lui Constantin Brîncoveanu. Legăturile Munteniei cu Patriarhia de Antiohia. Tipărături ale patriarhului Atanasie al Antiohiei. *Liturghierul* (Snagov, 1701), *Ceaslov* (București, 1702), *Antiohia*, închinată lui Constantin Brîncoveanu (trad. de Pr. Vasile Radu și Ciriil Karalevsky). (An. XLVIII (1930), nr. 10, p. 961—972).

Răspîndirea creștinismului în Antiohia. Apostolii Iacob și Petru. Sfîntul Evanghelist Marcu. Patriarhii Evodos, Ignatie Teoforul, Iros, Cornelius, Iros II, Teofil, Maximin, Asclipiades, Filitos, Zebinos, Vavila († 253), Flavius, Dimitrianos, Macarie, Pavel de Samosata, Domnus I, Timotei.

(An. XLVIII (1930), nr. 11, p. 1039—1050).

Patriarhii Ciriil, Triranos, Vitalios, Paulin (sec. IV), Eustațiu (sec. IV), Pavel, Eufronios, Placentiu, Ștefan, Leontie, Eudoxiu (sec. IV), Anian, Meletie, Evzoios Arianul, Meletie († 401), Dorotei, Paulin (sec. IV), Flavian I, Evagriu, Flavian II, Alexandru cel Venerabil, Porfirie, Teodot.

(An. XLVIII (1930), nr. 12, p. 1136—1150; an. XLIX (1931), nr. 1, p. 15—32; nr. 2—3, p. 140—160).

SAMURIANU, George P., *Patriarhul de Antiohia*. (An. XII (1888), nr. 8, p. 573—583).

Din istoria Siriei și a Antiohiei. Creștinismul în părțile Antiohiei. Figuri reprezentative ale teologiei antiohiene (Sfîntul Ignățiu, Sfîntul Meletie, Eustatie, Sfîntul Efrem Sirul, Sfîntul Isac Sirul, Sfîntul Ioan Damaschin). Biserica Armeană monofizită. Relații cu statul și cu celelalte Biserici. Misiuni catolice și protestante în Orientul Apropiat. Relațiile Antiohiei cu Țările Române (Paul de Alep, Patriarhul Macarie). (An. XII (1888), nr. 9, p. 660—671).

Relațiile Patriarhiei de Antiohia cu alte patriarhate. Misiuni catolice și protestante în Orientul Apropiat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Relațiile Patriarhiei de Antiohia cu statul. Activitatea Patriarhului Gherasim.

c) *Organizare*

GHOLAM, Samir (Drd.), *Patriarhia Antiohiei*. (An. XCIV (1976), nr. 1—2, p. 104—109).

M(OISESCU), Gh. I., *Rînduiceli pentru alegerea mitropoliiilor*. (An. LII (1934), nr. 11—12, p. 756—757).

(Redacția), *Inițiințtea Comisiilor consultative sinodale*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1025).

Idem, *Dizolvarea comisiilor comunităților greco-ortodoxe*. (An. XC (1972), nr. 7—8, p. 750).

ȘESAN, M. (Pr. prof.), *Noi măsuri administrative pentru ridicarea nivelului cultural al ierarhilor și reconsiderarea credincioșilor laici*. (An. XCH (1975), nr. 3—4, p. 295—296).

V. C. (Lect. dr.), *Revizuirea dreptului matrimonial în Patriarhia Antiohiei*. (An. XCIX (1981), nr. 3—4, p. 284).

d) *Lucrările Sfîntului Sinod*

(Redacția), *Hotărîrile Sfîntului Sinod*. (An. LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 132).

Idem, *Sciziunea între membrii Sfîntului Sinod*. (An. LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1137).

Idem, *În legătură cu sciziunea între membrii Sfîntului Sinod*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 336—337).

e) *Cronică*

M(OISESCU), Gh. I., *Alegerea mitropolitului Libanului*. (An. LII (1934), nr. 3—4, p. 216—217).

Alegerea mitropolitului Zaharia (1934, ian.).

RĂMUREANU, Ioan (Pr. asist.), *Incetarea din viață a patriarhului Alexandru III al Antiohiei și al întregului Orient*. (An. LXXXVI (1958), nr. 7—8, p. 756—763).

Patriarhul Alexandru III (1869, mai 9—1958, iun. 19) al Antiohiei și al întregului Orient (1931, ian. 30—1958, ian. 19).

(Redacția), *Noul patriarh al Antiohiei și a tot Orientul*. (An. LXXXVI (1958), nr. 12, p. 1090—1091).

Alegerea patriarhului Theodosie (1958, nov. 14).

Idem, *Incetarea din viață a trei mitropoliți din Patriarhia Antiohiei*. (An. LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 58).

Mitropolitul Fotie al Bagdadului († 1966, ian. 10), mitropolitul Antonie de New York și America de Nord (1898—1966, febr. 16) și mitropolitul Gavriil al Latakiei (1891—1966, apr. 26).

Idem, *Incetarea din viață a doi mitropoliți*. (An. LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 729).

Mitropolitul Ignatie Hureiky de Hama (Siria) (1969, febr. 3) și mitropolitul Ilie Karam al Muntelui Liban (1969, apr. 12).

Idem, *Noul mitropolit al Eparhiei Muntelui Liban*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 705).

Alegerea lui George Khodr.

Idem, *Incetarea din viață a Patriarhului Teodosie al VI-lea al Antiohiei și al întregului Orient* (1970, sept. 19). (An. LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1023—1024).

Idem, *Alegerea noului patriarh, Elias, al Bisericii Ortodoxe a Antiohiei și întregului Orient* (1970, sept. 25). (An. LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1024).

S(TĂNULEȚ) C. (Pr.), *Incetarea din viață a patriarhului Elias al IV-lea al Antiohiei și al întregului Orient* (1979, ian. 21). (An. XCVII (1979), nr. 5—6, p. 646).

ȘESAN, M. (Pr. prof.), *Biserica Ortodoxă Antiohiană*. (An. LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 114).

Numirea arhim. Vasile Samaha episcop de Sergeopol.

V. C. (Lect. dr), *Alegerea și Intronizarea noului patriarh al Antiohiei, Sanctitatea Sa Ignatios IV*. (An. XCVII (1979), nr. 7—8, p. 836—837).

Alegerea (1979, iul. 2) și intronizarea (1979, iul. 8).

f) *Activitate culturală*

(Redacția), *Sanctitatea Sa Elias IV, patriarhul Antiohiei*. (An. XCIV (1976), nr. 3—4, p. 264).

g) *Învățămînt teologic*

FECIORU, D. (Pr. prof.), *Restaurarea seminarului patriarhiei*. (An. LXXXVI (1958), nr. 3—4, p. 311).

Seminarul Teologic din Balamand-Tripoli.

PLĂMĂDEALĂ, Antonie (Episc.), *Instalarea noului rector al Facultății de Teologie din Balamand (Liban)* (1972, nov. 5). (An. XC (1972), nr. 11—12, p. 1189—1190).

Arhim. Panteleimon Rodopoulos.

(Redacția), *Inițiințarea Facultății de Teologie de la Balamand în Liban* (1970, oct. 26). (An. LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1024).

Idem, *Facultatea de Teologie din Liban*. (An. LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 79).

Idem, *Noua facultate de teologie de la mănăstirea Balamand își propune «o vocație antiohiană» în mijlocul Ortodoxiei arabe*. (An. XC (1972), nr. 1—2, p. 83).

Idem, *Sanctitatea Sa Patriarhul Elias IV a înminat primele diplome de licențiat în teologie*. (An. XCIII (1975), nr. 1—2, p. 79).

Facultatea de Teologie din Balamand.

Idem, *Academie teologică ortodoxă recunoscută de autoritățile libaneze*. (An. XCIV (1976), nr. 5—6, p. 2024).

Facultatea de Teologie «Sfântul Ioan Damaschin» din Balamand.

h) *Viață bisericească*

(Redacția), *Aniversarea înscăunării I.P.S. Alexandru al III-lea, patriarhul Antiohiei și al întregului Orient*. (An. LXXII (1954), nr. 1, p. 18).

Idem, *Sărbătorirea Prea Fericitului Alexandru al III-lea, patriarhul Antiohiei și al întregului Orient cu prilejul împlinirii a 25 de ani de păstorie patriarhicească*. (An. LXXIV (1956), nr. 12, p. 1109—1110).

Idem, *Spre restaurarea păcii în Patriarhia Antiohiei*. (An. LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 274—275).

Idem, *Spre restabilirea unității în ierarhia Bisericii Antiohiei*. (An. LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 807).

Idem, *Inaugurarea trestelilor din biserică mîndstirii Deir El Harf* (1972, apr. 23). (An. XC (1972), nr. 5—6, p. 534).

i) *Relații cu statul*

ENĂCEANU, G., *Patriarhia de Antiohia*. (An. I (1874), nr. 3, p. 223—238).

Răzvrățiri arabe contra patriarhului Ierotei.

j) *Mîndstiri și monahism*

GEORGESCU, Chesarie (Arhim.), *Viața și martiriul Sfîntului Elian din Homs*. (An. XCIII (1975), nr. 1—2, p. 214—225).

k) *Relații externe*

CĂCIUȚA, Ol. N. (Pr.), *Vizita patriarhului Theodosios la Bisericile Ortodoxe surori*. (An. LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 64—65).

Vizita patriarhului Theodosie la Patriarhia de Constantinopol și la Moscova.

Idem, *Vizită patriarhală*. (An. LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 232—233).

Vizita patriarhului Theodosios al VI-lea în Liban (1962, nov.).

DOBRESCU, N., *Soluția conflictului din Patriarhatul Antiohiei*. (An. XXXIII (1910), nr. 12, p. 1426—1428).

Relațiile Patriarhiei de Antiohia cu Patriarhia de Constantinopol.

(Redacția), *Schimb de telegrame cu prilejul înscăunării P. F. Patriarh Alexandru al III-lea*. (An. LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 71).

Relații cu Biserica Ortodoxă Română.

Idem, *Vizita P. F. Patriarh al Antiohiei la Atena* (1957, sept.). (An. LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 137—138).

Idem, *Vizita P. S. Vasile Samaha* (1958, febr. 4—28). (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 276—288).

Idem, *Delegația Bisericii Antiohiei și întregului Orient la Conferința de la Zagreb vizitează Uniunea Sovietică* (1969, iul. 1—4). (An. LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1137).

Idem, *Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Elie al IV-lea, patriarhul Antiohiei și al întregului Orient*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1179).

Idem, *Vizita Sanctității Sale Elias IV în Arabia Saudită* (1975). (An. XCIII (1975), nr. 5—6, p. 630).

(SAMAHA-SERGIOPOLIS), Vasile (Episc.), *Raporturile dintre Biserica Ortodoxă din Antiohia și Biserica Ortodoxă Rusă*. (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 289—301).

V. C. (Lect.), *Patriarhia Antiohiei*. (An. XCVII (1979), nr. 1—2, p. 50—51).

Idem, *Patriarhul Ignatios al Antiohiei despre călătoria în Bisericile Ortodoxe din Europa Răsăriteană*. (An. C (1982), nr. 3—4, p. 273).

l) *Diaspora*

(Redacția), *Schimbarea titulaturii Arhidiecezei Ortodoxe Antiohiene din America*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 337).

Idem, *Știri din viața Arhiepiscopiei Antiohiene din Argentina*. (An. LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1002).

Organizare. Perspective ecumenice.

Idem, *Prima călugăriță ortodoxă din Porto-Rico*. (An. XC (1972), nr. 5—6, p. 535).

Exarhatul din America al Patriarhiei din Antiohia.

7. Biserica Ortodoxă din Argentina :

a) *Viață bisericească* ; b) *Relații externe*.

a) *Viață bisericească*

(Redacția), *O mișcare de tineret în rîndul Comunității Ortodoxe din Argentina*. (An. LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 78).

Idem, *Lucrările Adunării semestriale a clerului din Arhiepiscopia Ortodoxă din Argentina*. (An. LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 807).

b) *Relații externe*

Idem, *Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Ruse de către mitropolitul Meletios al Argentinei* (1973, aug. 18 — sept. 10). (An. XCI (1973), nr. 11—12, p. 1185—1186).

8. Muntele Athos:

a. Generalități; b. Istoric; c. Monografii; d. Organizare; e. Activitate culturală; f. Presă; g. Invățămînt teologic; h. Viață bisericească (mînăstirească); i. Relații cu statul; j. Chipuri de monahi.

a) Generalități

BĂDICEANU, Dimitrie, Aurel Cosma, *Republica Muntelui Athos* (Timișoara, 1935). (An. LIII (1935), nr. 5—6, p. 316—317) (Recenzie).

BODOGAE, T. (Prof.), *Din comorile Sfîntului Munte*. (An. LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 1013—1017).

CAMARIANO, Nestor, *Hristofor Ktenas* (Arhim.), "Απαντα τὰ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἱερὰ καὶ ἱστορικά εἰς 726 ἐν ὄλῳ ἀνερχόμενα καὶ αἱ πρὸς τὸ δοῦλον ἔθνος ὑπηρεταὶ αὐτῶν (Toate sfințele așezăminte din Sfîntul Munte, care se ridică în total la 726 și serviciile lor aduse neamului subjugat) (Atena, 1935). (An. LIX (1941), nr. 1—2, p. 76—80) (Recenzie).

CĂCIULĂ, Ol. N. (Pr.), *Mileniul Sfîntului Munte*. (An. LXXVI (1958), nr. 9, p. 817—818).

Idem, *Pregătiri pentru sărbătorirea mileniului Sfîntului Munte*. (An. LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 223—225).

COMAN, Ioan Gh. (Pr. prof.), CĂCIULĂ, Olimp N. (Pr.), *Sărbătorirea mileniului Sfîntului Munte și participarea Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile comemorative* (1963, iun. 23—24). (An. LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 598—649) (Foto. 5 buc.).

Din istoricul Muntelui Athos. Desfășurarea festivităților.

COTOȘMAN, Gh. (Prot. dr.), F. Dölger, E. Weigand și A. Deindl, *Mönchsland Athos* (München, 1943). (An. LXI (1943), nr. 4—6, p. 267—283) (Recenzie).

(DAVID, P.), (Diac.), *Un nou episcop al Sfîntului Munte Athos*. (An. XCVI (1978), nr. 7—8, p. 722).

Alegerea Arhim. Hrisostom Lavriotis.

D(UDU), V., Vl. Maievski, *Caera Gopa* (Sfîntul Munte), extras din „Гласник” 1937. (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 132) (Recenzie).

ENĂCEANU, C. (Arhim.), *Hotărîrea Patriarhiei Constantinopolului cu privire la raporturile mînăstirii românești din Muntele Athosului cu Lavra cea Mare*. (An. III (1877), nr. 8, p. 319—332).

FECIORU, D. (Pr.), *Chilia Sfîntului Nicodim Aghioritul de la Sfîntul Munte*. (An. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 310—311).

G(ÎRBOVICEANU), P., *Din Sfîntul Munte*. (An. XXV (1901), nr. 3, p. 306—307; an. XXVII (1903), nr. 4, p. 422—433).

Idem, *O frumoasă serbare în Sfîntul Munte*. (An. XXIX (1905), nr. 8, p. 936—938).

Ceremonia sărbătoririi icoanei Maicii Domnului (Prodromița) de la Mînăstirea Prodromul (1905, iul. 12).

IONESCU, Virgil D. (Drd.), *Studiile și cercetările lui Nicolae Iorga despre Muntele Athos*. (An. LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 634—643).

M(OISESCU), Gh. I., *A Sigalas, Über das Archiv des Klosters Iwiron und über eine systematische Ausgabe der byzantinischen Privatmunkunden das hl. Berges Athos*, în vol. «Actes du II-ème Congrès international d'études byzantines», Atena, 1932, p. 340—343. (An. LII (1934), nr. 3—4, p. 270) (Recenzie).

Idem, *Iarăși chestia mînăstirii Hilandar*. (An. LII (1934), nr. 9—10, p. 664).

(PLĂMĂDEALĂ), Antonie (Episc.), *Participarea trimisului special al patriarhului ecumenic la ședințele extraordinare de lucru ale conducerii monastice a Muntelui Athos* (1972, oct.). (An. XC (1972), nr. 11—12, p. 1185).

POPESCU, Emilian (Prof. dr.), *Soliras Kadas, Mont Athos. Guide illustré des vingt monastères* (Atena, 1979). (An. C (1982), nr. 9—10, p. 907—908) (Recenzie).

(Redacția), *Schitul român din Muntele Athos*. (An. V (1881), nr. 9, iun., p. 623—635).

Aspecte istorice. Extrase documentare privind donațiile unor domni români. (An. V (1881), nr. 11, p. 765—771).

Reproducerea unui articol din «Românul» privitor la un schit moldovenesc de la Muntele Athos. Ctitori, danii și starea de degradare.

Idem, *Sigiliul patriarhesc*. (An. V (1881), nr. 11, p. 771—778).

Noi date privitoare la Schitul moldovenesc din Muntele Athos. Neînțelegeri între comunitățile monahale naționale athonite. Modificarea unor texte privitoare la raportul Schitului moldovenesc «Sfântul Ioan Botezătorul» cu alte mănăstiri.

Idem, *Patriarhia de Constantinopol*. (An. LXX (1952), nr. 4—5, p. 248—250).

Idem, *Dificultăți economice ale Sfântului Munte Athos*. (An. LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 131—132).

Idem, *Incendii la Muntele Athos*. (An. LXXVI (1958), nr. 10—11, p. 975).

Idem, *Situația mănăstirilor de la Muntele Athos*. (An. LXXXVII (1969)), nr. 5—6, p. 520—521).

Idem, *Așezări monastice de la Sfântul Munte*. (An. LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1135).

Idem, *Declarația comună a patriarhului Chiril al Bulgariei și a locțiitorului de patriarh al Moscovei și a toată Rusia, mitropolitul Pimen, în problema Athosului*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 715).

Idem, *Instituirea unui control amănunțit al celor ce merg la Muntele Athos*. (An. XCI (1973), nr. 1—2, p. 135).

Idem, *Urmările incendiului de la mănăstirea Xiropotam din Muntele Athos*. (An. XCI (1973), nr. 1—2, p. 135).

SCRIBAN, (I.), *Sfântul Munte Athos*. (An. XL (1922), nr. 10, p. 794).

Idem, *Intr-un stat bisericesc de sine stătător*. (An. XLII (1924), nr. 5, p. 303—304).

Din trecutul, organizarea și viața mănăstirească de la Muntele Athos.

Idem, *România la Sfântul Munte*. (An. XLIII (1925), nr. 11, p. 719).

Idem, *Comorile Muntelui Athos*. (An. XLIV (1926), nr. 7, p. 424).

Idem, *Alegere de stareț*. (An. XLV (1927), nr. 1, p. 64).

Schitul Prodrom de la Muntele Athos (Ierom. Ioasăf).

Idem, *Odoarele românești de la Sfântul Munte*. (An. LI (1933), nr. 9—10, p. 497).

Chivotul donat de Neagoe Basarab.

Idem, *Veniamin-Pocitan-Ploieșteanu, Sfântul Munte al Athosului* (București, 1940). (An. LVIII (1940), nr. 3—4, p. 260) (Recenzie).

b) *Istoric*

DEMETRESCU, Drag., *Două sigilii împărătești și un hrisov din veacul al noulea și al zecelea cu privire la Sfântul Munte*. (An. XXXVIII (1914), nr. 1, p. 1—13).

Din istoria Muntelui Athos. Din trecutul relațiilor româno-athonite. Monahismul athonit. Sigiliile lui Vasile Macedon și Leon Înțeleptul. Hrisovul împăratului bizantin Roman I.

Idem, *Originea vieții monastice în Muntele Athos*. (An. XXXIX (1915), nr. 5, p. 517—522).

Din istoricul Muntelui Athos (fantezie, tradiție și realitate istorică).

D(UDU), V., W. Maiewski, *Света Гора некад и кад* (Muntele Athos odinioară și azi), în „Гласник” Belgrad, 1936, nr. 28—29. (An. LIV (1936), nr. 11—12, p. 780) (Recenzie).

G(ÎRBOVICEANU), P., *O serbare în schitul chinovial românesc Prodromul din Sfântul Munte Athos*. (An. XIX (1895), nr. 7, p. 440—442).

Služba «Icoana Maicii Domnului». Date monografice.

(ORLEANU-BIRLĂDEANU), C(alistrat), (Arh.), *Mănăstirile din Sfântul Munte*. (An. XXXVI (1912), nr. 1, p. 11—12).

Monahismul în istoria creștinismului. Muntele Athos ca centru al monahismului. (An. XXXVI (1912), nr. 2, p. 151—163).

Descriere și date monografice privitoare la mănăstirile Lavra cea Mare, Vatoped, Ivir, Hilandar, Dionisiu, Cutlumus, Pantocrator, Xiropotamul, Zografu, Dochiarul, Caracal, Simon Petru, Sfântul Pavel, Stavronichita, Xenofont, Esfigmenul, Costamonitul.

PLOIEȘTEANU, Ghedeon (Arh.), *Istoricul Sfântului Munte Athos*. (An. XVIII (1894), nr. 7, p. 553—564).

Transcrierea manuscrisului lui Ghedeon Ploieșteanu de la 1820. Generalități. Mănăstirile Hilandarul, Esfigmenul, Vatoped, Pantocrator, Stavronichita, Careea (Protatul), Cutlumus, Ivirul, Filoheul, Caracal, Lavra, Sfântul Pavel, Dionisiu, Grigoriu, Simon Petru, Xiropotamul, Rusic, Xinoxul.

- (An. XVIII (1894), nr. 8, p. 659—668).
 Mănăstirile Dochiarul, Costamonitul, Zografal, Sfântul Dimitrie, Bogorodița, Sfântul Ilie, Saraiul, Cutlumuş, Ivirul, Schitul românesc Lacul, Prodomul, Cavso-calivitul, Sfânta Ana, Nea-Schit, Xinoful, Sfinschi, Insula Thasu. Inceputurile patriarhiei de Constantinopol.
- SACERDOȚEANU, Aurelian, *Ctitorii mănăstirii Cutlumuş*. (An. LIII (1935), nr. 5—6, p. 255—259).
- SCRIBAN I. (Arhim.), *Un studiu despre Muntele Athos*. (An. XL (1922), nr. 6, p. 467—469).
 Serialul de articole ale lui Georges Rémond publicat în revista «Illustration» (Paris, 1922), închinat Sfântului Munte Athos.
- Idem, *O procesiune la Mănăstirea Hilandarului în Vinerea Mare*. (An. XL (1922), nr. 6, p. 469—470).
- Idem, *Ocuparea Muntelui Athos de Armata de Răsărit*. (An. XL (1922), nr. 10, p. 794—795).
- Aspecte din primul război mondial.
 Idem, *Muntele Athos în istorie*. (An. XL (1922), nr. 10, p. 795—797).
- Idem, *Republica monahicească din Muntele Athos*. (An. XLIII (1925), nr. 5, p. 298—303).
- Traducere din limba italiană după revista «L'Europa Orientale» (Roma, 1922, ian.). Scurt istoric al Muntelui Athos. Interesele politice ale unor state în Muntele Athos.
- Idem, *Arhim. Hrisostom Dimitriu, Ai τρεῖς μεγάλοι ιστορικοί μοναχὶ Αἰγιαλείας καὶ Καλαβρύτων* (Cele trei mănăstiri istorice ale Eghialei și Calavritei) (Atena, 1932). (An. LII (1934), nr. 1—2, p. 122) (Recenzie).
- Mănăstirile Mega-Spileon, Sfânta Lavra și Sfântul Teodor.
 S(IMEDREA), T. (Arh.), A. Solowiev, *Histoire du Monastère russe au Mont-Athos*, în «Byzantion», VII (1933), nr. 1, p. 213—232. (An. LII (1934), nr. 3—4, p. 270—271) (Recenzie).
- c) *Monografii*
 BALANESCU, S., *Instalarea arhimandritului Macarie în postul de egumen al mănăstirii Sfântul Pantelimon din Muntele Athos* (1876, sept. 24—29). (An. II (1876), nr. 5, p. 366).
- ENĂCEANU, Ghenadie (Ierod.), *Cronica eclesiastică. Biserica Ortodoxă de Răsărit*. (An. I (1875), nr. 4, p. 293—299; nr. 5, p. 378).
- Mănăstirea Sfântul Pantelimon din Muntele Athos.
 M(OISESCU), Gh. I., *Arderea mănăstirii Mega-Spileon*. (An. LIII (1953), nr. 1—2, p. 64—66).
- (Redacția), *Incendiu la Mănăstirea «Sfântul Pantelimon» de la Sfântul Munte Athos* (1968, oct. 22). (An. LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1280).
- Idem, *Sărbătorirea a 800 de ani de la înființarea mănăstirii ruse «Sfântul Pantelimon» de la Sfântul Munte* (1969, aug. 9). (An. LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 61).
- Idem, *Pentru reconstrucția mănăstirii «Sfântul Pantelimon» de la Sfântul Munte*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 407—498).
- Idem, *Vizita I.P.S. Mitrop. Nicodim al Leningradului și Novgorodului la mănăstirea rusă Sfântul Pantelimon de la Muntele Athos* (1971, ian. 26). (An. LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 80—81).
- d) *Organizare*
 DEMETRESCU, Drag., (Dr.), *Din Sfântul Munte*. (An. XXXIX (1915), nr. 9, p. 998).
- Organizarea mănăstirilor din Muntele Athos. Aspecte disciplinare.
 Idem, *În legătură cu problema autoadministrației mănăstirilor din Muntele Athos*. (An. XCI (1973), nr. 3—5, p. 336).
- e) *Activitate culturală*
 M(OISESCU), Gh. I., *Pantelimon Lavriotul 'H βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἄθῳ ἱερᾶς μονῆς Μεγίστης Λαύρας* (Biblioteca Sfintei Mănăstiri Marea Lavră din Athos), în «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶ», XVIII (1934), p. 237—238. (An. LII (1934), nr. 11—12, p. 795—796) (Recenzie).
- (Redacția), *Cercetarea manuscriselor atonite*. (An. XCIV (1976), nr. 5—6, p. 500).

- f) *Presă*
(Redacția), *O nouă revistă de spiritualitate ortodoxă la Muntele Athos*. (An. XC (1972), nr. 9—10, p. 1015).
Revista «Dialoguri atonite».
- g) *Învățămînt teologic*
Idem, *Inchiderea Școlii bisericești de la Muntele Athos*. (An. LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1015).
- h) *Viață bisericească (mînăstirească)*
CĂCIULĂ, Olimp (Pr.), *Sărbătorirea mileniului Sfîntului Munte Athos* (1963). (An. LXXX (1962), nr. 9—10, p. 823—824).
(Redacția), *Hotărîrea Sfîntei Comunități a Sfîntului Munte Athos cu privire la finuta vizitatorilor*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 703).
Idem, *Preocupări pentru înnoirea vieții monastice la mînăstirea Hilandar de la Muntele Athos*. (An. LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 282—283).
SCRIBAN, I. (Arhim.), *Sunetul clopotelor în noaptea Paștelui la Mînăstirea Vatopedului*. (An. XL (1922), nr. 7, p. 546—547).
Idem, *Slujba de noapte la mînăstirea chinovitică Dionisiu*. (An. XL (1922), nr. 7, p. 547).
Idem, *Un ospăț la trapeza de la Sfînta Lavra*. (An. XL (1922), nr. 7, p. 547—548).
Idem, *Săptămîna patimilor la Sfîntul Munte* (1924). (An. XLII (1924), nr. 5, p. 303).
Idem, *Împăcare între călugări greci și români*. (An. XLIII (1925), nr. 1, p. 63).
Idem, *Împotriva călugărilor hoînari*. (An. XLIX (1931), nr. 4, p. 379).
- i) *Relații cu statul*
(Redacția), *Neliniște la Sfîntul Munte*. (An. XLVIII (1930), nr. 1, p. 87).
Idem, *Prevederile noii Constituții grecești cu privire la administrarea Muntelui Athos*. (An. LXXXVI (1968), nr. 9—10, p. 1060).
SCRIBAN, I. (Arhim.), *Sfîntul Munte al Atosului*. (An. XLV (1927), nr. 8, p. 495).
Idem, *Călugării români din Sfîntul Munte amenințați să li se ia averea*. (An. XLVI (1928), nr. 3, p. 263).
Idem, *Sfîntul Munte amenințat de secularizare*. (An. XLVIII (1930), nr. 2, p. 168).
S(IMEDREA), T. (Arh.), *Muntele Athos*. (An. LIII (1935), nr. 3—4, p. 194—196).
S(IMEONOV), S., *Autonomia Sfîntului Munte rămîne neatinsă*. (An. LX (1942), nr. 5—6, p. 258).
- j) *Chipuri de monahi*
D(UDU), V., *Monahii ruși de la Muntele Athos*. (An. LV (1937), nr. 1—2, p. 128).
Idem, *Mihail Iansov, Балаамские старцы* (Călugării din mînăstirea Varlaam) (Berlin, 1938). (An. LVI (1938), nr. 1—4, p. 120) (Recenzie).
ERBICEANU, C., *Moartea părintelui Nifon Ieroschimonahul*. (An. XXVII (1903), nr. 8, p. 952—958).
G(ORGESCU), I. V., *Un nou egumen la mînăstirea Zografu de la Muntele Athos*. (An. LXXXIII (1965), nr. 5—6, p. 468—469).
Monahul Dometie Trihenea.
(Redacția), *În legătură cu împușinarea călugărilor de la Sfîntul Munte*. (An. LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1189).
Idem, *Situația actuală a monahilor de la Muntele Athos*. (An. XCI (1973), nr. 3—5, p. 337).
Idem, *Călugării atoniți de la Hilandar*. (An. XCIV (1976), nr. 3—4, p. 263).

9. Biserica Ortodoxă din Australia :

- a. *Generalități*; b. *Cronică*; c. *Activitate pastorală*; d. *Viață bisericească*
a) *Generalități*
CĂCIULĂ, Ol. N. (Pr.), *Ridicarea Mitropoliei Australiei — Noii Zeelande la rangul de Arhiepiscopie* (1959, aug.). (An. LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 62).
(Redacția), *Biserici ortodoxe noi în Australia*. (An. LXXXVI (1958), nr. 10—11, p. 974).
SCRIBAN, I. (Arhim.), *Biserica Ortodoxă la capătul lumii*. (An. XLV (1927), nr. 7, p. 438).

- b) *Cronică*
(Redacția), *Noul episcop ajutător al Australiei*. (An. LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 839).
Episcopul Dionysios al Nazaretului.
- c) *Activitate pastorală*
C(RONȚ), G., *Activitatea mitropolitului ortodox al Australiei*. (An. LV (1937), nr. 5—6, p. 381).
Mitropolitul Timotei.
SCRIBAN, I. (Arhim.), *Mitropolitul Timotei al Australiei*. (An. L (1932), nr. 3, p. 286).
- d) *Viață bisericească*
BODOGAE, T. (pr. prof.), *Arhiepiscopia Australiei sărbătorește a 50-a aniversare*. (An. XCIV (1976), nr. 9—10, p. 932).
(Redacția), *Frământările din sinul diasporalei ortodoxe din Australia*. (An. LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 75).

10. Biserica Ortodoxă din Austria :
a. Generalități ; b. Cronică

- a) *Generalități*
DEMETRESCU, Drag., *Topitea clopotelor*. (An. XXXIX (1915), nr. 8, p. 897).
Măsuri privind starea de necesitate în Imperiul Austro-Ungar.
Idem, *Clopoțele bisericilor din Austro-Ungaria*. (An. XXXIX (1915), nr. 9 p. 999).
SCRIBAN, I. (Arhim.), *Ce s-a făcut la Viena de Anul Nou*. (An. XLVII (1929), nr. 1, p. 1245).
- b) *Cronică*
(Redacția), *Sinoadele ortodoxe din Austria*. (An. I (1875), nr. 12, p. 950—951).
La Viena se țin sinoade locale ale Bisericii Ortodoxe din imperiu. La astfel de sinoade s-a hotărît să se înființeze Arhiepiscopia de Cernăuți, cu autoritate asupra eparhiilor ortodoxe din Austria. Sinoadele locale de la Viena se țin anual, iar cele extraordinare, la nevoie.

Pr. Alexandru STÂNCIULESCU-BÎRDA

• R E C E N Z I I •

Pr. Dr. Vasile Vasilachi, *ANOTHER WORLD — Memories from communists prisons* (Altă lume — Amintiri din închisorile comuniste), New York — U.S.A., 1987, 97 p.

Autorul cărții pe care o prezentăm, preot dr. Vasile Vasilachi, este în prezent slujitor în cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America, la parohia Sunnyside-New York, avînd și calitatea de vicar al acestei Arhiepiscopii. În toamna anului 1990, cu prilejul unei vizite în țară și-a manifestat dorința de a contribui la ridicarea unei biserici în București și de a se alătura acțiunilor filantropice întreprinse după revoluție. Așa a ajuns să cunoască și Asociația medical-creștină *Christiana*, despre care acum se știu amănunte din presă și de la televiziune (reamintim, doar, că în prezent funcționează deja un spital pentru cazuri sociale, în str. Pantelimon 27, dotat și cu o capelă ortodoxă, iar în viitorul apropiat Asociația, sprijinită de Patriarhie și de Ministerul sănătății, va construi un mare complex medical-creștin în zona Pipera București). Cu prilejul vizitei la «Christiana», Părintele Vasilachi ne-a dăruit o carte autobiografică, pentru biblioteca Asociației, pe care încercăm s-o prezentăm în cele ce urmează.

Mărturiile despre suferințele îndurate de Părintele Vasilachi în închisoare, alături de alte mii de deținuți politici, cuprinse în această carte, sînt cutremurătoare! Citindu-le am simțit o datorie sufletească să le facem cunoscute unui cerc mai larg de preoți și credincioși.

Cartea este dedicată memoriei fratelui autorului, după cum putem afla de pe prima pagină: «Dedicată fratelui meu drag, Haralambie, care a murit într-o închisoare comunistă»¹. Tot pe această pagină întîlnim și următorul verset din sfînta Scriptură: «Scumpă este înaintea Domnului moartea cuviosilor Lui» (Psalm 115, 6).

Cuprinsul cărții se desfășoară pe 9 capitole, precedate de o scurtă prefață. Redăm titlurile capitolelor: I. Arestarea și condamnarea; II. Rugăciune izvorîtă din suferințele adînci; III. La închisoarea Jilava; IV. În lagărul de muncă forțată la Luciu-Giurgeni, Ialomița; V. La Grădina — colonia de muncă forțată; VI. La spitalul din Constanța; VII. În lagărul de muncă forțată la Stoenești; VIII. În închisoarea din Gherla; IX. O mărturie a suferințelor mele.

După cum ușor se poate observa înseși aceste enunțuri ne conduc pe firul calvarului trăit de Păr. Vasilachi, pe parcursul a cinci ani de detenție. Înainte de a prezenta cîteva citate care ni s-au părut mai semnificative, notăm cîteva date biografice despre autor. Născut în loc. Idrici — ținutul Fălciului (azi în jud. Vaslui), Părintele Vasilachi a studiat teologia și istoria la Universitatea din București și a obținut doctoratul în teologie la Universitatea din Iași. Între anii 1935—1938 a fost director în cadrul Arhiepiscopiei din Iași și apoi, începînd din 1944, a fost secretarul patriarhului Nicodim la București. În vremea războiului putea fi auzit predicînd în fiecare săptămînă la radio. În 1959 a fost arestat și condamnat la 8 ani închisoare, cu vina «ostil comunismului și partidului». A fost eliberat în 1964, grație amnistiei generale. A slujit apoi 5 ani în parohia Bobîlna, eparhia Clujului, amănunt asupra căruia vom reveni.

Părintele Vasilachi are peste 40 de publicații, mai mici și mai mari, din care două în l. engleză (afară de cartea de care ne ocupăm): *Jesus Christ through the*

1. Înmormîntat la Gherla, în 1962. Osemintele P. Cuv. Sale au fost mutate în 1970 la cimitirul Mînăstirii Cernica, într-un loc nu departe de mormîntul preotului scriitor Gala Galaction. Locul este marcat de o cruce mare cu inscripția fam. Panaitescu, iar mormîntul propriu-zis are o cruce mică de fier cu inscr. H.V. — cruce pusă la Gherla, în 1964, de autorul cărții.

Agēs (New York, 1974), (Iisus Hristos prin vremuri), și *We belong to Christ* (Detroit 1980). (Noi sîntem ai lui Hristos). A publicat de asemenea numeroase predici și studii omiletice (ca de ex. *Predica în evul mediu*). Alături de acestea notăm studiile aflate în manuscris, dintre care — la această dată — unele vor fi văzut probabil lumina tiparului: *Istoricul monahismului românesc*, *Viața lui Iisus*, *Patericul românesc*, *Cuvinte de foios adunate de la cuvioși înțelepți* ș.a. (O listă completă a acestora o găsim pe ultima pagină a cărții de care ne ocupăm, n.n.).

Și acum o remarcă: cartea *Another World* a fost publicată în 1987, deci cu doi ani înaintea căderii dictaturii de la București, Pr. Vasilachi expunându-se încă o dată riscurilor intoleranței comuniste care, fără îndoială, avea securiști bine plătiți și la New York.

Mărturiile Părintelui Vasilachi sînt scrise în grai simplu, ferit de orice fel de opatare și tendință de prețiozitate. Aceasta face ca textul englez (tradus din l. rom. de Rodica Maxim) să fie ușor accesibil.

Cum spuneam mai sus, mărturiile sînt cutremurătoare, în fiecare pagină, incredibile pentru noi cei de azi care nu am trecut prin așa ceva.

În *Prefață* Părintele Vasilachi face următoarea confesiune: «Am scris aceste memorii nu în vremea detenției, nici îndată după ce am fost pus în libertate, ci după 25 de ani. Acum gîndurile mele s-au eliberat de încărcătura emoțională. Gîndurile-mi sînt limpeze și pot să înfățișeze în mod obiectiv suferințele din închisoare și atrocitățile dictatorilor care m-au aruncat după gratii...» (p. 10).

Din capitoul 1 (*Arestare și condamnare*) am ales două pasaje: primul în care se descrie începutul persecutării monahilor și apoi momentul propriu-zis al arestării.

1. «Persecuția împotriva maicilor și călugărilor a început aprox. în anul 1959. În Mitropolia Moldovei și Sucevei peste 300 dintre aceștia au fost scoși din minăstri, fără nici un temel legal. Fratele meu, părintele arhimandrit mitrofor Haralambie, și cu mine am fost izgoniți de la minăstirea Pocrov și trimiși acasă, la familie. Ni s-a interzis dreptul de a mai purta haina călugărească și de a mai sluji ca preoți. Astfel, în 26 mai 1959 am sosit la casa părintească din Vutcani (peste deal de Idrici), un orașel din ținutul Fălciului» (p. 14).

2. *Arestarea*: «În timp ce serveam un ceai cu fratele meu Haralambie — ultimele momente pe care le-am împărțit în libertate — am privit pe fereastră și am văzut un grup de străini intrînd în curte. Au intrat apoi în casă și s-au prezentat ca ofițeri ai securității și funcționari de stat din Bacău și Huși... Erau în total 15. După ce ne-au arestat pe amîndoi, au început să controleze casa. Au răvășit totul! Au confiscat 20 din volumele mele aflate în manuscris, între care lucrarea *Viața lui Iisus*, care număra 2.000 pagini. Mi-au smuls manuscrisul *Bibliei* la care lucram, aruncînd foile pe podea și călcîndu-le în picioare. De asemenea au confiscat 15 volume din manuscrisele Păr. Haralambie, care conțineau o lucrare de mare valoare teologică, *Taina Sfintei Euharistii*, la care lucrasem mulți ani. Ne-au luat, totodată, și bruma de bani pe care o aveam... Apoi ne-au ordonat să-i urmăm. Tata avea 80 de ani în acea vreme. Sărutîndu-i dreapta i-am spus: «Rămîi cu Dumnezeu». Cu ochii în lacrimi am părăsit apoi casa părintească» (p. 16).

Spațiul limitat propus pentru această prezentare nu ne îngăduie a-l însoți pe autor, pas cu pas, în locurile unde a fost supus umilintelor de tot felul: mascarea procesului, cu inventarea probelor pentru acuzare, încarcerarea în condiții inacceptabile nici pentru animale, tăierea bărbii și a părului (pentru călugări acestea făcînd parte din puținele podoabe specifice și nevinovate), obligația de a auzi înjurături și cuvinte care terfelesc în cel mai josnic mod sînta limbă românească, pe care ei, ca slujitori ai Domnului, au innobilat-o cu o dăruire totală, prin grai și scris etc., etc. Suferințele de tot felul pot fi înțelese poate mai bine prin redarea citorva versuri, din care se va putea vedea că numai credința în Dumnezeu i-a salvat din abisurile deznădejzii. Paginile 27—28 cuprind un imn intitulat *Rugăciune izvoită din suferințele adînci*, din care cităm:

«O, Doamne, Tu ești Mîntuitorul acestei lumi,
Mîntuiește-mă, rogu-Te!

Tu care ai deplină putere în cer și pe pămînt

Dă-mi, Te rog, putere să-mi pot purta mîhnirea...

Dă-ne nădejdea mîntuirii

Și șterge lacrimile noastre a celor ce sîntem în groaznică mizerie...»

O febră tifoidă contractată în colonia de muncă forțată de la Gradina (Brăila) i-a determinat pe medicii închisorii să-l trimită pe Păr. Vasilachi la spitalul din Constanța, unde a petrecut două săptămâni, singurele din detenție în care, spune părintele, «am simțit ceva din sentimentul demnității umane» (p. 47).

Trecem peste o bună parte din evenimentele descrise și ajungem la închisoarea din Gherla, unde, în 1962, va muri fratele autorului, Părintele Haralambie Vasilachi. Durerea adâncă a Părintelui Vasile Vasilachi a fost că n-a putut comunica cu fratele și nici ziua morții n-a putut-o afla decât mai târziu. Dar a reușit să fie oarecum alături de fratele muribund, fără s-o știe în acele ceasuri. Iată ce mărturisește: «Am zărit în curte un deținut care căra într-o pătură pe cineva, „cărui nu i-am zărit decât picioarele ieșite în afară, ce erau uscate ca ale unui schelet... Câteva zile mai târziu am văzut alți doi deținuți ducând un cadavru, acoperit cu o pânză... Mai târziu am aflat că era fratele meu Haralambie» (p. 72).

Părintele Vasile a aflat apoi, de la unii medici cu care a fost împreună în detenție: «Fratele dumitale a murit din cauza neglijenței medicale în timpul operației (făcute în spitalul Constanța, n.a.). Doctorul Popescu Argeș, chirurgul, era beat când l-a operat... Noi am asistat la operație, dar n-am putut interveni...» (p. 74).

Dacă cele îndurate în închisori sînt lucruri incredibile pentru cei fără o asemenea experiență, ceea ce s-a petrecut după amnistia din 1964 devine ceva de neconceput, părintele Vasilachi confruntîndu-se cu lipsa de înțelegere din partea unora din oamenii Bisericii care i-au refuzat reintegrarea în rîndurile slujitorilor Bisericii.

Este o mîngiere faptul că putem consemna, totuși, numele unui *samatinean milostiv*, în persoana episcopului Teofil al Clujului (azi arhiepiscop), care, scrie Păr. Vasilachi, «mi-a acceptat cererea de a sluji acolo și mi-a încredințat spre slujire parohia Bobîlna» (p. 81). Aici Părintele Vasilachi a slujit cinci ani, cu alese roade duhovnicești. Din 1969, Părintele Vasilachi se află în America, reușind să construiască o biserică, cu sprijinul credincioșilor români de aici.

Părintele își încheie confesiunea cu aceste cuvinte: «Și astfel în grelele noastre încercări noi am cîștigat această speranță: Dumnezeu este întotdeauna cu cei în suferință și chinuri. El este de asemenea cu noi în libertate. Slava lui divină este pretutindeni, în veci!» (p. 84).

Ultimul capitol (*O mărturie a suferințelor mele*) conține paragrafe din memoriile lui Doru Novacovici — fost profesor titular la Colegiul tehnic din București — inserate într-o carte intitulată *În România behind bars* (În România în spatele gratiilor), publicată în limba română de către Ion Dumitru, în colecția *Mărturiile supraviețuitorilor*, München, 1983. Doru Novacovici, care a stat în aceeași celulă cu Păr. Vasilachi, descrie într-un chip extrem de emoționant greutățile prin care au trecut, dar și câteva din rarele bucurii: cum s-au rugat împreună de Sf. Paști și de Crăciun.

Pe Părintele Vasilachi îl descrie cu aceste cuvinte: «Era un om de o excepțională valoare și cultură. Rar mi-a fost dat să cunosc pe cineva ca dînsul dintre preoții ortodocși» (p. 86).

Întemnițat împreună cu ei era și un alt călugăr, pe nume Dobzeu. «De Paști — scrie Doru Novacovici — ne-am adunat toți în jurul lor și am cîntat imnul *Hristos a înviat*» (p. 86). «Cînd cîntau și se rugau, amîndoi preoții aveau vocile tremurînde... I-am rugat, apoi, să săvîrșească slujba de Paști, indiferent ce s-ar întîmpla. Cel mai vîrstnic dintre deținuți a obiectat, spunînd că era imprudent, întrucît ne expuneam pedepsei gardienilor. Eu am obiectat la rîndu-mi, spunînd că n-are importanță, întrucît orice am face gardienii tot găsesc motive să ne pedepsească... În final toți am fost de acord să înceapă slujba. Eram convinși că Dumnezeu ne va ocroti! Pentru a-i păcăli oarecum pe gardieni, am săvîrșit slujba în două locuri (fiecare preot în alt colț)... Cei doi preoți au oficiat într-ua chip admirabil! A fost atît de înălțător că nu voi uita niciodată» (p. 86).

Părintelui Vasile Vasilachi, care a supraviețuit calvarului detenției și care și-a reluat slujba de preot în libertate, îi dorim mulți și rodnici ani, iar celor care și-au dat obstescul sîfîrșit în zecile de închisori comuniste le sîntem datori cu veșnică recunoștință.

Cartea *Another World* rămîne o mărturie zguduitoare a unor orori care sperăm să nu se mai repete niciodată.

RÉSUMÉS

DES ETUDES ET ARTICLES PRINCIPAUX

Le Prof. T. M. Popescu. Le phénomène de l'uniatisme à la lumière de la vérité historique. Bien que cet article ait été depuis longtemps déjà publié dans une autre revue («Ortodoxia», no. 4, 1/1949) du Patriarcat Roumain, étant donné son contenu, tel qu'il est actuel, et l'autorité morale et scientifique de son auteur (ancien professeur à l'Institut de théologie à Bucarest et historien spécialisé d'une probité incontestable), on a décidé de le publier encore une fois tel quel, afin de le proposer de nos jours aussi à l'attention de tous ceux qui souhaitent honnêtement connaître le mieux possible tous les fibres dont a été le long des siècles tissé le phénomène de l'uniatie. L'aspiration vers l'unité dans la foi chrétienne commune — dit l'auteur — est, tant chez les grecs orthodoxes que chez les catholiques-romains, aussi ancienne que leur désunion, leur séparation devenue schisme. Ainsi, entre grecs et latins ont eu lieu à plusieurs reprises des entretiens et des négociations à l'issue desquelles on a rédigé et signé des documents d'union entre les deux parties, dont les plus importants ont été conclus aux conciles de Lyon, en 1274 et de Florence, en 1439, mais qui n'ont pas été durables. De règle, c'étaient les grecs qui prenaient l'initiative et offraient l'union aux latins. Ils y étaient poussés par le besoin d'obtenir de l'aide matérielle et surtout militaire de la part des occidentaux contre les turques. Toutes ces tentatives d'union ont échoué à cause du fait que ce n'était pas l'Eglise orthodoxe mais c'étaient les empereurs byzantins qui ont toujours pris l'initiative dans ce sens et le but en a été toujours politique et non pas spirituel. Après le sac de Constantinople et l'établissement de la domination ottomane cruelle sur tout l'empire byzantin, les grecs orthodoxes ne pensaient plus qu'à faire de leur mieux pour survivre. À partir de cette époque-là ce sont les catholiques-romains qui ont pris l'initiative des démarches, en vue de l'union des orthodoxes avec Rome, mais ce n'était pas l'union fraternelle, honnête, dans la foi chrétienne commune juste (documents à l'appui), que Rome cherchait. Certains papes et aussi d'autres dignitaires de l'Eglise romaine, avaient découvert le goût du pouvoir et de la domination terrestres. Les malheureux orthodoxes opprimés sous le joug turque ou sous d'autres dominations, partout ailleurs, étaient devenus une proie facile pour la convoitise des souverains pontifs. C'est dans ce contexte que débute aussi l'oppression politique et religieuse des roumains orthodoxes de Transylvanie dès que le pouvoir hongrois du «royaume apostolique» s'étend sur cette terre roumaine, vers l'an 1000.

Afin de se faire plus facilement le maître de cette terre et d'assujettir aussi vite que possible les habitants roumains orthodoxes de Transylvanie, le royaume hongrois, après avoir installé sur les terres roumaines plusieurs colonies de ses sujets au dépens des indigènes, a pris pour première cible à détruire : la foi des vrais maîtres de cette terre, car c'était aussi leur identité nationale. Mais lorsque, après des siècles de dures tribulations que les roumains orthodoxes avaient souffertes, on a vu qu'ils n'avaient cependant pas abandonné leur foi ancestrale, les catholiques-romains ont inventé pour les roumains aussi la méthode de l'uniatie, méthode qui avait conduit à de «bons résultats» ailleurs, parmi d'autres populations orthodoxes. Et lorsque Rome s'efforçait, par l'intermédiaire de la Cour impériale autrichienne, d'appliquer cette méthode parmi les roumains orthodoxes en Transylvanie, ces pauvres gens, bien que chez eux depuis plus d'un millénaire et demi, n'étaient reconnus ni comme de simples êtres humains par les envahisseurs qui, comme calvinistes ou luthériens, tels qu'il devin-

rent après la pénétration de la Réforme protestante en Transylvanie, ne cessèrent d'assaillir, eux aussi, les orthodoxes par d'innombrables contraintes morales et matérielles, afin de les déterminer à se convertir au protestantisme. Comme suite à ce harcèlement, beaucoup de roumains ont fini par se convertir au catholicisme romain ou au protestantisme, mais la majorité en est restée tout de même orthodoxe. C'est sur cette majorité que s'est acharné l'appareil de la propagande catholique-romaine au 17e siècle, lorsqu'on a réussi à imposer l'union à un certain nombre d'orthodoxes. Mais le lecteur pourra connaître le tableau complet du calvaire des souffrances que des nations prétendument chrétiennes ont infligées aux chrétiens orthodoxes roumains en Transylvanie, des siècles durant, s'il prenait le temps de lire attentivement et entièrement cet article.

Le P. Assist. Alexandru Ioniță, Le Prince Alexandru Ioan Cuza et l'Évêque académicien Melchisedec Ștefănescu, militants pour l'accomplissement de l'idéal national. Après une brève introduction sur les valeurs religieuses-culturelles et linguistiques-nationales du peuple roumain chez lequel l'unité et l'indépendance ont constitué les coordonnées principales de son aspiration vers l'intégration parmi les nations civilisées d'Europe, l'auteur souligne ensuite l'effort que la nation roumaine a fait pour l'accomplissement de son idéal pacifique et fraternel avec les nations voisines, tout en défendant avec d'innombrables sacrifices sa terre ancestrale. Elle a toujours vécu dans l'espace géographique que ses ancêtres lui avaient légué et elle n'a jamais fait la guerre pour envahir et conquérir des terres ou des biens étrangers. L'auteur s'arrête ensuite sur deux des personnalités les plus importantes parmi les braves fils de cette nation, notamment : le premier souverain des Principautés Roumaines Unies, Alexandru Ioan Cuza et l'illustre Évêque orthodoxe roumain Melchisedec Ștefănescu dont les multiples mérites l'avaient recommandé à être élu membre de l'Académie Roumaine. Ces deux personnalités se distinguent par beaucoup de traits communs, d'infatigables efforts et de grandes actions pour l'indépendance et l'unité de la nation roumaine, en bref, pour l'accomplissement de l'idéal national.

Le P. Ioan Ionescu, La lutte d'Avram Iancu pour faire reconnaître les droits sacrés de la langue roumaine en Transylvanie. Dans cet article l'auteur fait une fresque complexe sur les tribulations et les oppressions sous lesquelles gémissait la nation roumaine en Transylvanie durant la longue époque d'occupation étrangère lorsque, bien que de loin la nation la plus nombreuse, elle n'était pas reconnue du tout par les envahisseurs qui ne lui accordaient ni le droit de s'exprimer dans sa propre langue. Lorsque en 1848 la Hongrie a proclamé son indépendance vis-à-vis de l'Autriche où elle avait été incorporée en 1663, et l'état hongrois a annexé la Transylvanie qui, jusqu'alors, avait été administrée indépendamment comme principauté-suzeraine, les roumains ont commencé un dur combat pour survivre surtout parce que on décréta comme langue nationale le hongrois. Nombreux ont été les leaders des roumains qui ont mené une lutte acharnée pour arracher aux conquérants tout-puissants les droits les plus élémentaires de la population roumaine qui avait été réduite à l'esclavage dans sa propre patrie où elle vivait depuis plus d'un millénaire et demi et où l'avait trouvé presque tous les peuples voisins. Parmi ces plus importants leaders il y avait l'évêque Andrei Șaguna de Sibiu, Simion Bărnuțiu de Blaj, Avram Iancu, George Barițiu, T. Laurian, Ion Maiorescu Popasu, Aron Florian etc. La voix du peuple roumain a été faite entendre par ses leaders aux gouvernants mais en vain, car les autorités, au lieu de lui faire justice, ont commencé ouvertement à persécuter les roumains, à les poursuivre en justice et à les arrêter. Alors, les roumains, ont décidé de s'organiser et se défendre «*manu militari*» en ayant mis sur pieds plusieurs corps d'armée dont la commande

suprême a été confiée à Avram Iancu. Ensuite éclata la révolution contre les Habsbourg qui ne voulaient accepter ni l'indépendance de la Hongrie ni la reconnaissance des droits politiques et nationaux des roumains. Les dirigeants de la révolution hongroise, à la tête desquels était Kossuth Lajos, ont refusé eux aussi de reconnaître les droits nationaux et politiques des roumains et ont déclenché contre eux la lutte armée sous la commande du général polonais Joseph Bem. Bientôt les armées des Habsbourg et du tzar russe, qui sont intervenues contre les révolutionnaires hongrois, ont mis fin à leurs massacres. Les roumains s'en sont sortis avec de lourdes pertes en vie humaines et biens matériels : 4 préfets, 10 tribuns, environ 100 centurions et plus de 100 prêtres orthodoxes avaient été fusillés ou pendus par les révolutionnaires magyars. On y ajoute encore 40.000 paysans roumains tombés dans les combats et environ 300 villages rasés par des incendies et par la rage des combattants magyars. Après avoir écrasé la révolution, les Habsbourg ont installé un régime absolutiste dans tout l'empire. On imposa partout l'allemand comme langue officielle. Les roumains ont été à nouveau obligés de s'exprimer publiquement au moyen d'une langue étrangère dans leur propre pays. Le peuple roumain a dû continuer sa lutte tant pour le droit de s'exprimer dans sa propre langue que pour faire reconnaître ses droits politiques et nationaux en Transylvanie. Le leader de cette lutte reste héroïquement, jusqu'à la fin de sa vie, Avram Iancu.

Adrian Gabor, Dobroudja durant le règne d'Alexios I-er Comnène. C'est au mois d'avril 1081 qu'Alexios I-er Comnène s'installa comme souverain de l'Empire byzantin. Son règne a constitué une vraie restauration de cet Etat qu'il avait trouvé réduit à peu près au périmètre de la capitale. En effet, la vie des byzantins et des institutions byzantines a connu un épanouissement tout à fait remarquable dans tous les domaines, tant sur le plan intérieur qu'extérieur, par les efforts inlassables de cet empereur, de sorte que, lorsqu'il est décédé en 1118, il légua à son fils, Jean II Comnène son successeur au trône de Byzance une grande puissance, un vrai empire avec des frontières sûres et stables. La province de Dobroudja, terre roumaine incorporée alors dans le thème de Paristrion, a connu, elle aussi, un certain épanouissement durant le règne d'Alexios I-er Comnène, tant dans la vie politique et économique que dans la vie de l'Eglise. Ainsi, les petchéneques qui s'étaient installés en Dobroudja et terrorisaient les populations byzantines des zones périphériques de l'empire ont été éliminés définitivement par Alexios I-er Comnène qui a pacifié aussi les autres concentrations de populations rebelles ou hostiles qui envahissaient et pillaient souvent les diverses provinces byzantines. Les échanges économiques et le commerce se sont amplifiés également durant son règne, comme nous pouvons constater à la lumière des découvertes archéologiques et d'autres sources culturelles ainsi que de la circulation monétaire intense que prouvent les importantes quantités de monnaies d'or, d'argent ou de bronze de provenance byzantine et autochtone, découvertes jusqu'à présent. Durant cette période il y a eu aussi une intense vie religieuse en Dobroudja dans le cadre de la métropole de Dristra, diocèse incorporant cinq évêchés, ce qui prouve une continuité ethnique et une stabilité administrative de la population locale.

Prof. univ. Gh. Pârnuță. L'instruction du clergé en Bessarabie méridionale entre 1857—1878. Des documents inédits témoignent de la préoccupation que les Principautés Roumaines, surtout le Gouvernement de Moldavie, avaient concernant l'instruction du clergé qui allait remplir le ministère sacerdotal en Bessarabie auprès des églises des départements : Ismail, Cahul et Bolgrad, rétrocédés à la Roumanie en 1856. Ainsi, le métropolitain Sofronie de Moldavie envoie là-bas l'archimandrite Théoctiste Scriban dont la mission était d'organiser l'Eglise orthodoxe de ces contrées-là et

l'enseignement séminarial urgemment nécessaire à cette Eglise. Le premier Séminaire théologique a été organisé dans la ville d'Ismail en 1863 alors que dans d'autres localités ont été créées des écoles catéchistiques. Le Séminaire de la ville d'Ismail a été une vraie pépinière des prêtres de la Bessarabie méridionale, c'est à dire du territoire des trois départements mentionnés ci-dessus qui ont également fait l'objet de beaucoup d'autres préoccupations de la part de l'Etat roumain, dans d'autres domaines aussi.

Marin C o j o c, candidat au doctorat, Jean VI Cantacuzène de Byzance : empereur, historien et moine. Cette étude est dédiée à la personnalité d'une figure des plus intéressantes de l'histoire de Byzance, dont la vie a été l'objet d'amples investigations dans le cadre de l'historiographie, passée et moderne. Ce personnage descendait d'une des grandes familles de l'aristocratie féodale byzantine, apparenté, par sa mère, avec la famille des Paléologue, par son oncle, avec la famille des Anghélos, et par son épouse Irina, avec la famille des Assan, fondateurs et souverains de l'empire valacho-bulgare. Possesseur d'alleux importants et de beaucoup d'autres biens, il s'impose dans la classe politique d'abord comme «grand domestique» à la Cour impériale, fonction de la plus grande importance, après l'empereur. Il devient souverain de Byzance en octobre 1341. En tant qu'historien il se fait remarquer par ses écrits intitulés *Histoires* qui sont une source historique importante pour la période entre 1320—1369. Après avoir été obligé d'abdiquer en faveur de Jean V. Paléologue, il entre dans un monastère où il se fit tondre et y vécut une trentaine d'années en tant que moine. C'est durant cette période qu'il rédige ses *Histoires*, où il raconte aussi les événements déroulés au cours de son règne. C'est de cette oeuvre que nous apprenons aussi beaucoup de choses intéressantes sur l'hésychasme dont la dispute a lieu pendant son règne et il défend Grégoire Palamas et ses disciples, à-côté desquels il se range lui aussi. Dans cette oeuvre il est également question de la Dobroudja, terre roumaine qui se trouvait aussi englobée dans l'Empire byzantin.

Ilie F o n t a, Les Constitutions démocratiques à-propos des Eglises et des principes concernant le déroulement de la vie religieuse. Dans cet article l'auteur se propose d'éclaircir la manière dont on pourrait aborder le cadre juridique qui devrait régler la vie des cultes, son déroulement normal, en toute liberté, mais de concert avec les lois de tous les autres domaines de la vie des gens dans notre pays, maintenant, lorsque la Roumanie d'après la révolution du mois de décembre 1989 a accédé à une totale liberté comme suite à l'écroulement du communisme en Europe de l'Est. On rappelle comment le régime communiste contraignait la vie religieuse de chacun et obstruonnait par tous les moyens l'activité des cultes dans notre pays bien qu'il se présentât comme arbitre et garant de la liberté religieuse. Ensuite on passe en revue la situation du christianisme dans l'histoire et à présent par rapport aux lois qui stipulaient sa contrainte voir même sa persécution ou ses libertés conformément aux Constitutions démocratiques des pays qui ont accédé à la liberté depuis longtemps déjà. On précise que les libertés religieuses sont partout en rapport direct avec la manière dont on aborde les relations entre l'Eglise et l'Etat et on s'applique à illustrer cette affirmation par beaucoup d'exemples pris des Constitutions de plusieurs Etats démocratiques européens. En conclusion on affirme que les instruments juridiques concernant la vie et l'activité des cultes et le déroulement de la vie religieuse sont l'expression du rôle que les organismes démocratiques de la société ont dans le processus de l'élaboration de toutes les lois concernant tous les êtres humains croyants ou non-croyants.

DOCUMENTARE

Prof. I. L. Georgescu, <i>Maeștri ai artei contemporane. Zugrăvi</i>	111
Prof. Gh. Părnuță, <i>Pregătirea clerului în Basarabia de sud în etapa 1857—1878</i>	126
Drd. Marin C o j o c, <i>Ioan VI Cantacuzino împărat, istoric și monah</i>	131
Ilie F o n t a, <i>Constituțiile democratice despre Biserici și principiile deslășurării vieții religioase</i>	152
Pr. Alexandru Stănciulescu-Birda, <i>Bibliografia revistei «Biserica Ortodoxă Română» :1874—1984) (partea a IX-a)</i>	157

RECENZII

Pr. Dr. Vasile Vasilechi, <i>Another world — Memories from communists prisons (Altă lume — Amintiri din închisorile comuniste)</i> , New-York, 1987, 97 p., de Pr. Asist. Vasile Gordon.	186
--	-----

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX — 4-6, APRILIE-IUNIE, 1991

CUPRINSUL

PASTORALE, SCRISORI IRENICE

<i>Pastorala Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, cu prilejul sfințelor sărbători ale Învierii Domnului, 1991</i>	3
<i>Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist către Întistătătorii Bisericilor creștine, cu prilejul Sfințelor Paști, 1991</i>	7
<i>Scrisori irenice primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist cu prilejul Sfințelor Paști, 1991</i>	8

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Alegera și instalarea I.P.S. Pimen, ca arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților</i>	19
<i>P.S. Calinic «Botoșăneanul», noul episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor</i>	29
<i>«Frăția Ortodoxă Română» rediviva (Prof. Emilian Popescu)</i>	30
<i>Profesorul Dr. Docent Alexandru Elian — membru corespondent al Academiei Române (Pr. asist. Alexandru Ionită)</i>	33
<i>Din viața Bisericilor Ortodoxe surori</i>	36
<i>Cronică</i>	37

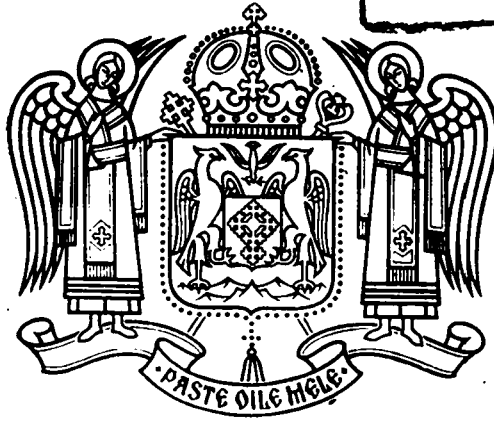
ATITUDINI

<i>Pr. Prof. Ion Bria, Creștinismul românesc în Europa de azi</i>	40
<i>Virgil Moldovan, Probleme actuale ale diasporei ortodoxe</i>	44
<i>Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, Rolul Ortodoxiei în Franța, astăzi</i>	47
<i>Pr. Dr. Gheorghe I. Drăgulin, Libanul bisericesc din Ardeal și reactualizarea unui mit confesional</i>	52
<i>Pr. Dr. Mircea Basarab, Credință și cultură la Adunarea generală a CEB de la Canberra</i>	54

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

<i>Pr. Gheorghe Cunesco, Părintele Grigore — Gala Galaction despre Basarabia</i>	58
<i>Pr. Dumitru Sandu, Un mare diplomat și creștin ortodox român: 50 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu</i>	74

no 443
P. ...
PI-4

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX, NR. 4—6 APRILIE—IUNIE, 1991
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte: *Prea Feticitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri: *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor; P. S. SERAFIM FĂGĂRĂȘANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului; P. S. DAMASCHIN SEVERINEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei.*

Redactor: *Pr. DUMITRU DIMA.*

COLABORATORI :

Înalt Prea Stinții Mitropoliți, Prea Stinții Episcopi, Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești; Prea Cucernicii Consilieri administrativi, patriarhali și eparhiali, protopopi, proeși, candidați la titlul de doctor în teologie ș.a.

• PĂSTORĂLE-SCRISORI IRENICĂ •

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL, IAR DE LA NOI
PĂRINTEASCĂ BINECUVINTARE

*«Veniți, toți credincioșii, să ne închinăm
Sfintei Învierii lui Hristos Că iată a venit,
prin Cruce, bucurie la toată lumea» (Din
Cântările Învierii).*

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiți fii și fiice în Hristos Domnul,

În vremea Postului Mare și mai ales în săptămâna Sfințelor Patimi un fior de tristețe sfântă sălășluia adânc în sufletele noastre. Tristețe adâncă din pricina suferinței și înfricoșatei morți pe cruce a lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat. Așa L-a zugrăvit și marele Isaia : «*Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni ; om al durerilor și cunoscător al suferinței*» (Isaia 53, 3). Tristețe adâncă, dar străluminată tainic de nădejdea învierii din morți a Domnului Hristos. «*Voi acum sînteți triști, spune Iisus ucenicilor înainte de moartea Sa, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi*» (Ioan 16, 22). Și iată că nădejdea nu le-a fost înșelată. «*Și ușile fiind încuiate, unde erau adunați ucenicii de frica iudeilor, a venit Iisus și a stat în mijloc și le-a zis : Pace vouă ! Și zicînd acestea, le-a arătat mâinile și coasta Sa. Deci s-au bucurat ucenicii, văzînd pe Domnul*» (Ioan 20, 19—20).

Iar noi, cei botezați și unși întru Moartea și Învierea lui Hristos, după ce am purtat împreună cu El Crucea răstignirii, sîntem străbătuți astăzi de lumina lină a Învierii și a biruinței Sale asupra morții. «*Ieri, glăsuiește o veche cîntare a Bisericii, m-am îngropat împreună cu Tine,*

Hristoase, astăzi mă scol împreună cu Tine înviind Tu. Răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine, Însuți împreună mă preamărește, Mintuitorule, întru Împărăția Ta». Înviind din mormînt ca un biruitor, Hristos Dumnezeu înveșmîntează întreaga făptură de puterea biruinței Sale, făcîndu-ne pe toți părtași vieții Sale dumnezeiești.

Iubiți credincioși,

În noaptea strălucitoare de lumină a Sfințelor Paști, Biserica vestește tuturor bucuria Învierii lui Hristos: «Cerul după cuviință să se veselească și pămîntul să se bucure; să prăznuiască toată lumea cea văzută și cea nevăzută că a înviat Hristos, bucuria cea veșnică». Învierea lui Hristos izvorăște bucurie pentru întreaga omenire și pentru tot universul. Și aceasta pentru că prin Hristos răstignit și înviat, omul, și prin el întreaga făptură, își regăsește drumul pierdut. Păcatul a introdus în lume tragedia morții, dar prin învierea lui Hristos, moartea este distrusă și drumul spre veșnicie din nou deschis. «Unde îți este moarte, boldul tău? Unde îți este iadule, biruința?» (I Cor. 15, 55), exclamăm împreună cu Sf. Apostol Pavel, și tot împreună cu el răspundem: «moartea a fost înghițită de biruință» (I Cor. 15, 54), pentru că Hristos a înviat. Numai în Mintuitorul Hristos Cel înviat, avem certitudinea propriei noastre învieri «știind că Cel Care a înviat pe Domnul Iisus ne va învia și pe noi» (II Cor. 4, 14).

În această biruință asupra morții, viața omului își găsește sensul ei adevărat, în deschiderea spre veșnicie. Cu alte cuvinte, dobîndim cunoștința că viața nu se încheie în fața mormîntului. Pentru cel pătruns de realitatea Învierii lui Hristos, moartea este adormire întru așteptarea învierii și trecere spre viața cea veșnică.

În fiecare duminică noi sărbătorim învierea lui Hristos, iar prin împărtășirea cu Trupul și Singele Său, care, după cuvîntul Sfinților Părinți, este «mijloc în stare să învingă moartea și doctorie a nemuririi», ne îndreptăm spre Împărăția lui Dumnezeu.

Dreptmăritori creștini,

Sfîntul Apostol Pavel spune creștinilor din Efes și prin ei tuturor creștinilor: «Răscumpărați vremea, căci zilele rele sînt» (Efeseni 5, 16). Acest cuvînt ne arată că viața creștină este o permanentă purtare a crucii. «Drumul ce duce spre Dumnezeu, spune Sfîntul Isaac Șirul, este o cruce zilnică. Nimeni nu-și mintuiește sufletul fără aprigă stăruință». Viața creștinului este un pelerinaj presărat cu tot felul de greutăți. În acest pelerinaj, însă, omul nu-și duce crucea singur. Hristos, ca izvor tainic de putere și liman în marea involburată a vieții este pretutindenea și pururea prezent. Iar limanul nu-l aflăm în altă parte decît în Sfînta noastră Biserică, zidită pe temelie adevărului veșnic împărtășit de Duhul Sfînt. Luîndu-și crucea și purtînd-o cu nădejde, creștinul călătorește cu Hristos pe dealul Golgotei, iar acest drum al crucii are ca destinație ultimă mormîntul gol — realitate vie a bucuriei Învierii.

În adevăr, după cum prin cruce Hristos a ajuns la Înviere, tot așa și printr-o răstignire proprie față de păcat omul gustă din bucuria Paștelui veșnic. Această răstignire este urmarea lui Hristos prin acceptarea crucii (Marcu 8, 34), este ascultarea lui Hristos cu smerenie și cu blindețea inimii, pentru a regăsi pacea lăuntrică și calmul sufletesc atât de necesare într-o lume hăituită de zbuciumul neasemuit al vieții și terorizată de neliniște: «*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați, zice Mântuitorul Hristos, și Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre*» (Matei 11, 28—29).

Drumul mîntuirii, cu toate greutățile lui, nu este deci imposibil. Aceasta pentru că, spune Sfîntul Apostol Pavel, cunoaștem «*tînta*» spre care tindem, adică «*răsplata chemării de sus*», care nu este altceva decît învierea din morți și sălășluirea cu Dumnezeu «*întru Hristos Iisus*» (Filipeni 3, 14). Și cunoaștem această tîntă nu numai ca o răsplată viitoare, ci și ca o trăire a bucuriei învierii încă în această viață fiind.

După cum Hristos, chiar în timpul Patimilor strălucește în lumina dumnezeirii Sale și chiar «*în mormînt cu trupul*», El coboară «*în iad cu sufletul*» și ca un biruitor sfărîmă puterea morții, la fel purtarea crucii de către fiecare dintre noi poate fi drum lung și anevoios, dar zorile tainice ale luminii Învierii sînt deja prezente și strălucesc permanent la orizont ca o chemare izvoritoare de putere și de sfîntă nădejde, ca prevestire convingătoare a Împărăției cerurilor. «*Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru*» (Luca 17, 21), spune Domnul Hristos. Această experiență a drumului crucii ce duce la comuniune cu Hristos în Împărăția Cerului, este trăită ca dispoziție a minții și a sufletului deschizîndu-se spre realitățile spirituale și ca dorință de a fi în comuniune cu Dumnezeu și cu aproapele prin iubire.

Însuși pămîntul și firea înconjurătoare peste care este pus omul, trebuie să devină, prin iubire și cutezanța minții acestuia, imaginea frumuseților dumnezeiești și lăcaș al lui Dumnezeu. Omului i s-a dat de către Dumnezeu să săvîrșească această lucrare de sfințire a vieții lui, a semnelor și a lumii.

Crucea lui Hristos, ca izvor veșnic de înviere, trebuie să fie așezată în centrul vieții, al gîndirii, al voinței și sentimentelor noastre. «*Cel ce cunoaște taina Crucii, spune Sf. Maxim Mărturisitorul, cunoaște taina tuturor lucrurilor*». Oamenii și situațiile vieții să fie privite din punctul de vedere al morții și învierii lui Hristos și atunci vom înțelege că moartea noastră se transformă în «*trecere — paște*» spre viața veșnică. Și de aceea cinstim și sărutăm cu evlavie sfînta Cruce, ea fiind pentru noi ortodocșii «*puterea lui Dumnezeu*» (I Cor. 1, 18).

Iubiți fii și fiice în Hristos Domnul,

În după-amiaza zilei Învierii lui Hristos, doi din ucenicii Săi străbăteau triști drumul ce ducea de la Ierusalim la un sat, al cărui nume era Emaus. Iisus se apropie de ei, le tilcuiește cuvîntul adevărului și se descoperă pe Sine la «*frîngerea pîinii*» (Luca 24, 35).

Trăim într-o lume în care nu toți oamenii sînt pătrunși de adevărul Învierii lui Hristos și de aceea ei sînt triști, neavînd «nădejde», cum spune clar Sfîntul Apostol Pavel (I Tes. 4, 13). Cei ce credem însă în puterea Învierii sîntem chemați să ne apropiem de aceștia și să mergem împreună cu ei, asemenea lui Iisus alături de ucenicii Săi spre Emaus, și să le vestim bucuria vieții veșnice. Această bucurie a învierii a luminat prin secole cugetele strămoșilor noștri și, deși obidiți de vitregiile vremurilor, ei au dăruit din lumina bucuriei lor tuturor celor din jur. Ca martori ai învierii Mîntuitorului Hristos, creștinește și românește, ei o vesteau prin unitatea de credință, prin statornicie pe vatra străbună și prin apărarea ei și a neamului cu prețul vieții. Să nu uităm icoana vredniciei lor; să nu uităm jertfele eroilor și martirilor pentru întregirea și dănuirea neamului nostru de pretutindenă, ci cu smerenie să-i pomenim ca pe adevărați purtători de Dumnezeu, de dreptate și adevăr și ca vestitori ai învierii și luminii lui Hristos.

Fiecare creștin are misiunea ca, prin cuvînt, viață curată și iubire jertfelnică pentru toți oamenii, și mai ales pentru cel în suferință sufletească și trupească, să fie un apostol al Învierii lui Hristos. În fiecare cămin de orfani, în fiecare copil care suferă, în fiecare bolnav sau bătrîn singur și fără sprijin, în fiecare chip omenesc dintre cei din închisori descoperim, dacă mergem să-i cercetăm, chipul lui Hristos. Un mare gînditor și văzător al tainelor lui Dumnezeu, Didim din Alexandria, citează un cuvînt păstrat de la Mîntuitorul Hristos: «Pe Dumnezeu, îl poți vedea în orice frate».

Lumina Sfintelor Paști să strălucească, așadar, cu mai multă putere în fiecare din noi, și prin noi Hristos Cel Înviat să propovăduiască lumii vestea cea bună a biruinței definitive asupra morții: «Înviat-a Hristos și iadul a fost nimicit. Sculatu-S-a Hristos și au căzut diavolii. Înviat-a Hristos și se bucură îngerii. Înviat-a Hristos și viața stăpînește!». Nădăjduind că această viață va stăpîni cugetele și faptele noastre, vă îmbrățișez cu dragoste în aceste sfinte clipe și vă adresez tuturor:

HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru de tot binele voitor și pururea rugător către Dumnezeu,

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SCRISOAREA IRENICĂ

A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST,
CĂTRE ÎNTÎISTĂTĂTORUL BISERICILOR CREȘTINE,
CU PRILEJUL SFINTELOR PAȘTI 1991

Prea iubite frate în Hristos,

In luminata noapte a Paștilor, credincioșii cîntă imnul biruinței adusă în lume de crucea Mîntuitorului Hristos : «Veniți toți credincioșii să ne închinăm Sfintei Învierii lui Hristos, că iată a venit prin Cruce bucurie la toată lumea!».

In spiritul acestei cîntări purtătoare de bucurie noi toți avem nădejde că «Acela care L-a înviat pe Domnul Iisus, ne va învia și pe noi împreună cu El» (II Cor. 4, 14).

• Această încredere că învierea lui Hristos este garanția învierii noastre, trebuie vestită cu mai multă putere în această lume în care glasul armelor și a tot felul de nedreptăți se aude neîncetat.

De aceea, întăriți de Domnul Hristos, care vrea ca «toți ucenicii Săi să fie una» (Ioan 17, 21), sîntem cu toții chemați să ne unim și mai mult în rugăciune pentru ca puterea păcii adusă de El apostolilor în ziua Învierii (Ioan 20, 19) să facă să înceteze zgomotul ucigaș al armelor și pentru ca plăcuta adiere a dreptății să poată stăpîni în lume pentru convertirea ei.

Fie ca această nădejde să sălășluiască pururea în inimile noastre iar Mîntuitorul Hristos, biruitorul morții, să ne facă să ne umplem de bucuria duhovnicească și de viața cea veșnică din mormîntul Său cel gol și să ne facă pe toți părtași de roadele Sfintei Sale Învieri.

Împreună cu îngerul, Vă adresăm, Prea iubite Frate, Vouă și credincioșilor care v-au fost încredințați spre păstorie, salutarea pascală: Hristos a înviat!

† TEOCTIST,

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SCRISORI IRENICE PRIMITE DE PEA FERICITUL
PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST,
CU PRILEJUL SFINTELOR PAȘTI — 1991

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Dimitrie
Arhiepiscopul Constantinopolului
și Patriarh ecumenic.

Prea Fericite și Prea Sfințite T e o c t i s t,

*Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh
al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române,*

*Prea iubit și mult dorit frate și împreună-liturghisitor cu Smerenia
noastră,*

*Îmbrățișindu-Vă frățește în Domnul, cu deosebită bucurie ne adre-
săm Venerabilei Voastre Prea Fericiri !*

Cu simțăminte de bucurie și veselie sfântă, prin prezenta noastră scrisoare patriarhală venim înaintea Prea Fericirii Voastre, prea iubite și mult dorite, pentru a vă da îmbrățișarea sărbătorească și plină de bucurie, cu prilejul sfintei și de lumină purtătoarei Învieri a Domnului, răspunzându-Vă la rîndul nostru din toată inima «Adevărat a înviat Mîntuitorul nostru !».

Domnul nostru, care întru slavă a fost ridicat din morți și moartea a călcat prin slava Tatălui, bucuria noastră veșnică, în toate zilele a fost și este alături de noi, conform buneii și adevăratei Sale vestiri. Prin lumina și bucuria sfintei Sale Învieri, El sprijină credința și nădejdea noastră și a turmei noastre cuvîntătoare întru puterea nebiruitului și absolutului adevăr descoperit, mîngîindu-ne în toate încercările, întărindu-ne spre a lucra după vrednicie și cu rodnicie la împlinirea scopului sfintei Sale Biserici.

Fie ca Dumnezeu, Răscumpărătorul lumii, să acopere cu acoperă-mîntul Său și să păzească pe Prea Fericirea Voastră întru mulți ani în sănătate, sărbătorind cu bucurie al praznicelor praznic, dindu-Vă putere și întărindu-Vă în înalta slujire patriarhicească a Prea Fericirii Voastre.

Cu aceasta, îmbrățișînd cu frățească sărutare pe Prea Fericirea Voastră întru Domnul și Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, care a călcat cu moarte pe moarte, dăruindu-ne nouă, celor care credem în El, viață veșnică, rămînem cu profundă dragoste întru El și respect deosebit,

Al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, iubit frate în Hristos,

† DIMITRIE

al Constantinopolului

**Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Partenie,
Papă și Patriarh al Alexandriei
și al întregii Africi.**

Iubite frate :

*«Hristos a înviat din morți
Cu moartea pe moarte călcând
și celor din morminte, viață
dăruindu-le !».*

Este veșnica noastră salutare pe care ne-o adresăm în fiecare an !
Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, Dumnezeu, bucuria noastră, Paș-
tele nostru, biruința noastră, viața noastră trăiește, «pentru toate și în-
tru toate».

Ceea ce are Hristos, avem noi : darul Său veșnic pe care l-a făcut oa-
menilor ; sintem «neam» al Său «dintr-un singe». Toate sînt pentru noi :
zidirea Lui, creația Lui ; pe toate le-a dăruit cu multă dragoste omului,
El care trăiește și nu moare niciodată, pe care mormîntul nu-L ține.

Nașterea Lui este și nașterea noastră, învierea Lui este și învierea
noastră, viața Lui, viața noastră.

Fără înviere, toate sînt fără sens ; fără viața veșnică, toate sînt goale
și «credința zadarnică».

Învierea le cuprinde pe toate și viața biruiește moartea, deoarece
Hristos a vrut să avem viață, viață din belșug, alături de El, cu toți și cu
toate întru toate, în oikoumene și dincolo de ea în Împărăția cerurilor.

Este Sărbătoarea și Praznicul praznicelor noastre. Nimic nu se pier-
de, nimic nu este distrus de moarte. Mergem de la moarte la viață. Ceea
ce am văzut, ce am auzit, ce am pipăit, ce am spus, ce am făcut în lumea
aceasta ne urmează, nu moare. Viața este veșnică cu Hristos întru viața
Lui veșnică, în Biserica, Împărăția și Zidirea Sa cea nouă.

Învierea Sa este învierea tuturor, a oamenilor, a lumii, a creației. Ea
îi unește pe toți și pe toate, fără nici o discriminare, deoarece este dra-
gostea lui Dumnezeu, ultimul deceniu al veacului nostru, înainte de anul
2000, cu marile și creștinele semne ale timpului, cu învierea Bisericii Sale
în Ortodoxia Răsăritului, cu pacea care răsare în Orientul Mijlociu, sfîn-
tele locuri ale Bisericilor noastre, ale celor trei religii ale Unui Dumne-
zeu, cu lupta, dreptatea și libertatea, cu jertfele popoarelor pentru a fi re-
înviat drepturile omului «pretutindeni și toate», cu călătoria «în această
lume» : cu singele «răscumpărării pentru mulți», cu jertfa adusă de po-
poare pentru pace, fraternitate și unitate, cu dialogul continuu, colabo-
rarea și comuniunea «întru toate», fără întrerupere, viața și învierea
Hristosului nostru, este binecuvîntată și veșnica noastră ieșire și trecere,
Paștele nostru, învierea cea de obște, care se unește cu Paștele Său și în-
totdeauna este unul și același cu Paștele de la anul 33 după Hristos.

Și după voia și cuvîntul Său, «iată avem viață», veșnica sa dragoste,
Amin !

Vă îmbrățișez frățește, Prea Iubite Frate, și salut turma Prea Feri-
cirii Voastre, poporul Dumnezeului nostru, cu salutul pascal al Bisericii
Sale, al poporului Său.

Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le !

Cu multă dragoste,

† PARTENIE
al Alexandriei

**Scrisoarea irenică a Sanctității Sale, Diodor I,
Patriarhul Ierusalimului și al întregii Palestine.**

*Prea Fericite TEOCTIST,
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,
Locuitor al Cezareei Capadociei,
Mitropolit al Ungrovlahiei și
Arhiepiscop al Bucureștilor,*

Îmbrățișare sfîntă în Hristos Iisus cel Înviat din morți !

Apropiindu-ne, prin nemărginita milostivire a lui Hristos cel ce a strălucit și a spus tuturor «bucurați-vă», de lumina cea neapropiată și neapusă a slăvitei Sale Învieri și purtînd făcliile aprinse, ne închinăm din nou Sfîntului și de viață izvorîtorului Mormînt, bucurîndu-ne în cîntări duhovnicești, căci «din moarte la viață și de pe pămînt la cer, Hristos Dumnezeu ne-a adus pe noi».

Cu această credință străbătînd drumul martiric către înfricoșătoarea Golgotă, răstignindu-ne împreună cu Cel ce de bună voie S-a răstignit pe Cruce, îngropîndu-ne împreună, cu durere și cu plîngere multă. Această credință o trăim, împreună cu turma cea încredințată nouă și noi cei ce cu smerenie îndeplinim misiunea mintuitoare a Bisericii noastre sfîntite, în regiunea mult încercată a Orientului Mijlociu, cu speranța neclintită în făgăduința dumnezeiască : «Iată, Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei 28, 20), înviem împreună cu El, ținînd Paștele cel veșnic și «veselindu-ne, dăm slavă Celui singur binecuvîntat și preaslăvit, Dumnezeu-Tatăl».

Participînd, acum, la înnoirea adusă nouă prin înviere în sfintele slujbe săvîrșite la preasfîntul Mormînt, ne arătăm și dragostea noastră în Hristos față de Prea Fericirea Voastră preaiubită Nouă, pomenind numele Vostru, rugîndu-ne din tot sufletul pentru sănătatea și pentru întărirea Prea Fericirii Voastre în misiunea de păstorire a Bisericii Voastre sfinte. Încă ne rugăm fierbinte Domnului nostru, celui dătător de pace, pentru a lumina cu lumina Învierii Sale pe conducătorii tuturor statelor, pentru ca în înțelepciune și frică de Dumnezeu să înțeleagă semnele timpului și pentru ca în iubire de oameni să se străduiască în vederea creării unei atmosfere de bună înțelegere și frățietate între popoare, a trecerii la hotărîri și acțiuni sincere pentru o soluție dreaptă a problemelor ce există pe plan mondial, în special în regiunea Orientului Mijlociu, unde în timpul din urmă trăim înrăutățirea situației din cauza creșterii tensiunii în relațiile interumane și a războiului. Astfel, zi și noapte, cu multă răbdare în rugăciuni și cereri, sîntem încredințați că Domnul

Cel Înviat va învrednici lumea întreagă să sărbătorească cu bucurie «biruința asupra morții», distrugerea iadului, începutul unei vieți veșnice.

Cu acestea, adresându-Vă cu bucurie salutul pascal «Hristos a înviat!», rugăm să transmiteți Prea Sfințiților Arhieriei și turmei binecredincioase, încredințată Vouă de sus, felicitările Noastre și cele mai călduroase urări cu prilejul Dumnezeiescului Paște.

Al Prea Fericirii Voastre iubit frate în Hristos,

† DIODOR I,
Patriarhul Ierusalimului

**Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Alexei II,
Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii.**

PREA FERICIREA VOASTRĂ,

Hristos a înviat !

Cu sentimente de înaltă bucurie duhovnicească și cu triumful pascal, Vă felicităm sincer cu ocazia marelui și slăvitului praznic al Sfințelor Paști.

Încredințați fiind că odată cu Învierea lui Hristos a început o viață nouă, veșnică și că îi este iertat neamului omenească păcatul strămoșesc și urmarea lui — moartea, noi cîntăm : «Prăznuim a morții amorfire, a iadului nimicire, ale altei vieți, veșnice, începuturi...».

Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce prin moartea și învierea Sa, a reînnoit firea omenească cea căzută făcînd-o capabilă să primească viața veșnică, să ne dăruiască și nouă după marea Sa milă speranța de a vedea Lumina cea neajunsă a Împărăției Cerurilor.

În aceste zile fericite, înălțăm fierbinți rugăciuni către Dumnezeul și Mîntuitorul nostru (2 Petru 1, 1) ca El să trimită asupra Prea Fericirii Voastre bunătatea Sa nemăsurată și să Vă întărească spre a putea duce mai departe cu succes, înalta slujire de întiiistătător, care să servească înălțării spirituale a poporului lui Dumnezeu și să contribuie la instaurarea în lume a păcii și a dragostei în Hristos.

Rugăm pe bunul Dumnezeu să Vă dăruiască sănătate trupească și sufletească și mulți ani de slujire rodnică, spre slava lui Dumnezeu.

Cu dragoste frățească în Hristos Cel înviat,

† ALEXEI
Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii

**Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Maxim,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare.**

PREA FERICIREA VOASTRĂ,

Hristos a înviat !

Încă o dată, salutăm cea mai mare zi a omenirii, încă o dată prăznuim sărbătoarea sărbătorilor — Învierea lui Hristos. Ne bucurăm cu entuziasm, căci acum Hristos a înviat din morți, fiind «începătură a în-

vierii celor adormiți» (I Cor. 15, 20). Hristos a înviat iar credința noastră se bucură că aceia care au murit în Hristos nu au pierit, căci în Iisus Hristos totul va prinde viață. Trăim cu bucurie strălucitoarea Înviere a lui Hristos, evenimentul mîntuitor al lumii și, fără nici un fel de teamă, ne mărturisim credința în El, atît în fața credincioșilor, cît și a necredincioșilor, pentru ca — cu ajutorul lui Dumnezeu — primii să devină mai pu-ternici în credința lor, iar ceilalți să devină fascinați de acest fapt salutar și să se roage lui Dumnezeu cel Unul, care «Așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său, Cel Unul-Născut, L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan 3, 16).

Vă îmbrățișez călduros și cu sărbătorească bucurie și doresc ca rod-nica binecuvîntare a Învierii din morți a Mîntuitorului să pogoare asupra Prea Fericirii Voastre, asupra clerului și asupra comunităților devotate lui Hristos din sfînta Voastră Biserică.

Cu dragoste, în Hristos cel Înviat,

† MAXIM,
Patriarhul Bulgariei

**Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Ilia II,
Patriarhul-Catolicos al întregii Georgii.**

PREA FERICIREA VOASTRĂ,

Mult iubit frate în Hristos !

«Iată, Iisus le-a întîmpinat, zicînd:
«Bucurați-vă !»

(Matei 28, 9)

În zilele noastre, cînd omenirea este copleșită de războaie, violență, teamă, tristețe și necazuri, noi deznădăduiți, auzim cuvintele pline de pace și speranță ale Mîntuitorului Înviat : «Pacea să fie cu voi, bucu-rați-vă !»

Pacea și bucuria — cît de îndepărtate și cît de dorite sînt ele pentru noi ! Ce trebuie să facem pentru a împărtăși pacea și bucuria ? Înainte de toate, să fim liberi de sclavia păcatului, a egoismului și a fricii. Numai după aceea vom cîștiga pacea și bucuria, iar aceasta va fi începutul nesfîrșitei zile a slăvirii lui Dumnezeu.

Cu dragoste frățească, Vă adresez salutul meu, Prea Fericirii Voastre, Prea Sfînțiților Episcopi și întregii Sfîntei Voastre Biserici, cu prilejul strălucitoarei Sărbători a Paștelui.

HRISTOS A ÎNVIAT !

Fie ca Mîntuitorul Înviat să Vă dea sănătate și o lungă și liniștită arhipăstorire, pentru binele turmei Prea Fericirii Voastre și al Sfîntei Ortodoxii.

Vă rugăm să pomeniți sfînta noastră Biserică în rugăciunile Voastre și, îmbrățișîndu-Vă cu frățească dragoste în Hristos, Vă rămin, întotdeauna, devotat credincios.

ILIA II
Patriarhul-Catolicos al întregii Georgii

**Scrisoarea irenică a Prea Fericirii Sale Hrisostom
Arhiepiscopul Ciprului.**

*Prea Fericite Teoctist, Mitropolit al Ungrovlahiei,
Arhiepiscop al Bucureștilor și Patriarh al României,
Prea iubit și mult dorit frate și împreună-liturghisitor,
îmbrățișându-Vă frățește, în Domnul, cu deosebită bucurie
ne adresăm Venerabilei Voastre Prea Fericiri !*

Cel Ce S-a dat pe Sine pentru viața și mîntuirea lumii și S-a pogorit la iad de bunăvoie ca să izbăvească de stricăciune pe omul cel căzut, a biruit legăturile iadului și a înviat a treia zi din mormînt. Ridicîndu-Se din morți El a biruit moartea, ridicîndu-ne și pe noi, întru putere, la Împărăția ce va să fie în ceruri. În fața acestei ofrande mai presus de fire a dragostei dumnezeiești, noi credincioșii strigăm cu glas de biruință, împreună cu Sfîntul Ioan Gură de Aur : «Unde îți este moarte, boldul ? Unde-ți este iadule biruința ? A înviat Hristos și tu ai fost nimic !».

În această înălțătoare atmosferă duhovnicească, închinîndu-ne cu fierbinte mulțumire, izvorită din inimile noastre, Învierii din morți, în cea de a treia zi, a lui Hristos, îmbrățișăm frățește pe Venerabila Voastră Prea Fericire, pentru a ne face împreună părtași bucuriei Învierii, care ne unește, adresîndu-ne unul altuia salutarea biruinței : «Hristos a înviat !».

Cu acestea, ne rugăm din tot sufletul ca Hristos, cel ce a fost răstignit și a înviat din morți, să Vă păzească sănătos, să Vă îndrepte spre tot binele, să Vă învrednicească a sărbători și a prăznui Paștele lui Dumnezeu cele mîntuitoare întru mulți ani, spre a călăuzi pe căile cele drepte poporul numit cu numele Său, care V-a fost încredințat spre păstorie și a lucra cu mult folos spre slava Sfintei Sale Biserici !

Rugîndu-Vă să transmiteți urările noastre pascale iubitorilor frați în Hristos care alcătuiesc Sfîntul Sinod al Prea Fericirii Voastre, încă o dată Vă îmbrățișăm în Hristos Cel ce a Înviat și rămînem,

Al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, iubit frate în Hristos,

† HRISOSTOM
al Ciprului

**Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Serafim
Arhiepiscopul Atenei și al întregii Grecii.**

*Prea Fericite Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al
Ungrovlahiei, Locțiitor al Cezareii Capadociei și
Patriarh al întregii Români,
Iubit frate în Hristos și împreună liturghisitor cu Smerenia noastră,
îmbrățișându-Vă în Domnul, cu deosebită bucurie ne adresăm
Prea Fericirii Voastre !*

HRISTOS A ÎNVIAT !

Binecuvîntat este Mîntuitorul nostru, care ne-a învrednicit să-L cunoaștem pe El și puterea Învierii Sale !

Binecuvîntat este El pentru că ne-a învrednicit să fim întiistătători ai poporului Său, de Dumnezeu ales, popor care știe cîntarea cea nouă și îi aduce cu bucurie cîntarea de biruință «Hristos a înviat!».

Urmîndu-L și noi, după obiceiul vechi și venerabil, adresăm Prea Fericirii Voastre și Ierarhiei Prea Fericirii Voastre, preasfînta îmbrățișare cu prilejul sfîntei, și prealăudatei zile a ridicării din morți a lui Hristos : Hristos a înviat !

Din toată inima Vă urăm ca Domnul Slavei și Biruitorul morții care este pururea cu Prea Fericirea Voastră să Vă dăruiască zile îndelungate cu sănătate, să Vă dea din belșug bucuria și puterea Învierii Sale și să Vă încununeze cu laurii biruinței, înțelegînd din toate izbînzile că «Cu adevărat a Înviat Domnul».

Cu acestea, îmbrățișîndu-Vă cu dragoste întru Hristos Cel Înviat, rămînem,

Iubit frate în Hristos,

† SERAFIM
al Atenei

**Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit
Dorotei de Praga și al întregii Cehoslovacii.**

PREA FERICIREA VOASTRĂ, IUBITE PĂRINTE !

HRISTOS A ÎNVIAT !

«Cu moartea pre moarte călcînd», cîntă triumfător Sfînta Biserică, aducînd pe fiii săi duhovnicești și proslăvind pe Biruitorul morții, pe Hristos Cel înviat.

Cîtă bucurie duhovnicească se revarsă asupra noastră din acest măreț Triumf, pe care-l așteptau din veacuri propovăduitorii Vechiului Testament, trăind în credința în Mîntuitorul ce va să vie ! Dar această mărită smerenie a Fiului lui Dumnezeu pe Golgota s-a transformat în slavă veșnică a Biruitorului morții noastre spirituale.

Vai, cît de mare și cu nimic comparabilă este fericirea de a fi conștienți că moartea lui Hristos ne-a adus nouă nemurirea. Reflectînd asupra acestei măreții, Sfîntul Grigorie Teologul, cuprins de entuziasm duhovnicesc, exclamă : «Mi se taie răsufllarea cînd îmi închipui acel viitor fără sfîrșit, care stă în fața mea» în vecii vecilor, «fiindcă moartea e înfrîntă prin biruință !» (Isaia 25, 8).

Într-adevăr, noi nu cunoaștem un sentiment de bucurie mai mare decît prin învierea lui Hristos, simțînd atunci că ne apropiem și de învierea noastră, pentru care ne pregătăm în tot timpul vieții noastre pămîntești, atît a celei personale, cît și a turmei creștine binecuvîntate de Dumnezeu.

Luînd parte cu tot sufletul la această bucurie comună, permiteți-mi ca din partea mea și din partea Bisericii noastre să Vă felicităm călduros pe Prea Fericirea Voastră și pe iubiții Arhipăstori și pe iubiții credincioși ai Sfîntei Voastre Biserici, cu ocazia luminosului Praznic al Învierii lui Hristos și să Vă urăm ca bucuria pascală să rămîină mereu cu Prea Fericirea Voastră ca acel «Paște veșnic și mîntuitor». Adevărat a înviat Hristos !

Cu deplin devotament și cu dragoste frățească sinceră, al Prea Fericirii Voastre rugător smerit și coslujitor.

Rog să-ne pomeniți în sfintele Voastre rugăciuni.

† DOROTEI

Mitropolitul de Praga

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului Vasile,
Mitropolitul Varșoviei și al întregii Polonii.

PREA FERICIREA VOASTRĂ,

*Iubite Frate întru Domnul, Sfințite Părinte,
Hristos a înviat !*

Rog pe Prea Fericirea Voastră să-mi permiteți să Vă felicit, ca și pe Sfânta Voastră Biserică cu bucuria întru Domnul Cel Înviat, căci «aceasta este Ziua pe care a făcut-o Domnul», rugându-Vă să primiți din partea Bisericii noastre sincere urări de bine.

Astăzi Cerul triumfă și Pământul se bucură ! Dar, spre marele regret, el se stropește cu lacrimile multor oameni și se înroșește cu sânge. El se cutremură ca niciodată sub greutatea Crucii lui Dumnezeu de la Golgota. Dumnezeu a spus ucenicilor Săi în predica dinainte de despărțire : «Pacea vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum dă lumea, vă dau Eu» (Ioan 14, 27). Pricina acelor lacrimi și a singelui vărsat este că lumea n-a vrut să primească pacea lui Hristos. De aceea, este tulburată pacea Sfintei Biserici și a credincioșilor săi.

Astăzi, în mod deosebit, «lupul răpește oile și le împrăștie» (Ioan 10, 12), cum se întâmplă cu Turma lui Hristos. Diferiți «lupi», prin «activitatea» lor, apar în fața altarelor în mod «insultător», când toate viețuitoarele pământului sînt chemate cu inimă curată și la unison să cînte «Hristos a înviat !».

«Doamne, n-ai semănat sămînța bună în Țarina Ta ? De unde dar neghina ?» (Matei 13, 27—29). În curînd vom sărbători 2000 de ani de la venirea lui Hristos pe pămînt, dar ce îi va aduce omenirea în dar ? Ce bucurie îi va putea face Creștinătatea ?

Calea lui Hristos este Crucea de la Golgota, pe care o duce și Sfînta Lui Biserică Ortodoxă ; Crucea, dar nu spre moarte, ci spre Înviere, spre Viața veșnică.

Chiar dacă în ochii multora stau lacrimile femeilor mironosițe și tristețea sinceră a Sfinților Apostoli, pînă la urmă «vă veți întrista, dar întristarea voastră se va preface în bucurie...» și «bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi» (Ioan, 16, 20, 22).

Bucuria și Nădejdea noastră este Domnul nostru Iisus Hristos ; Lui să-I fie recunoștința veșnică.

Cu adevărat a înviat !

Al Prea Fericirii Voastre, smerit rugător și iubit frate
întru Hristos Cel Înviat,

† VASILE

Mitropolit al Varșoviei și al întregii Polonii

**Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop
Ioan al Karellei și al întregii Finlande**

PREA FERICIREA VOASTRĂ !

În timpul acestor strălucitoare zile ale mărețului praznic al Învierii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, salut respectuos pe Prea Fericirea Voastră, bucurîndu-mă împreună cu Prea Fericirea Voastră de Învierea Domnului, cea dătătoare de viață și binecuvîntată.

Fie ca Domnul să întărească pe Prea Fericirea Voastră în sfînta Voastră slujire, pentru prosperitatea Bisericii și pentru umilele noastre strădanii pentru această unitate, care este după voia lui Hristos.

Cu sentimente de dragoste și respect,

† Ioan

Arhiepiscopul Karellei și al
întregii Finlande

**Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Vasken I,
Patriarhul Catolicos al armenilor**

HRISTOS A INVIAT !

Cu mare bucurie adresăm Prea Fericirii Voastre frățeasca salutare prin vestirea minunatei învieri a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, înviere care își revarsă lumina sa asupra căilor vieții noastre, asupra gîndurilor noastre și asupra faptelor noastre, întărind și mai mult în sufletele noastre credința, nădejdea și dragostea și virtuțile.

Fie ca darurile binefăcătoare ale sfîntei Învieri să se reverse din plin asupra omenirii suferinde din zilele noastre pentru ca toți oamenii și toate popoarele să poată regăsi pacea sufletelor lor și spiritul de bună înțelegere, sub binecuvîntarea preabunului Dumnezeu, care ne poartă de grijă și ne ocrotește.

În aceste zile sfînte ne unim rugăciunile cu cele ale Prea Fericirii Voastre și Vă dorim, cu frățesc respect, viață lungă, cu sănătate deplină, prosperitate și bucurie duhovnicească la cîrma istoricei și preasfîntei Voastre Biserici.

Fie ca sărbătoarea Sfîntei Învieri a Domnului nostru
Iisus Hristos să fie de-a pururi binecuvîntată. Amin !

† VASKEN

Patriarhul-Catolicos al tuturor
armenilor

**Scrisoarea irenică a Sanctității Sale, Abba Merkurios,
Patriarhul Etiopiei**

«Căci pentru aceasta
a murit și a înviat Hristos,
ca să stăpânească
și peste morți și peste vii»

(Romani 14. 9).

PREA FERICIREA VOASTRĂ,

La gloriosul praznic al Paștelui, pe care îl sărbătorește acum lumea creștină, transmit Prea Fericirii Voastre urările mele frățești, în numele lui Hristos cel Înviat, Care, prin moartea și învierea Sa glorioasă, a adus victorie umanității.

Mesajul Sfântului Apostol Pavel, citat mai sus, este un deosebit mesaj al Paștelui, mesajul pe care trebuie să-l aducem lumii acum, în vremurile de acum și pentru totdeauna.

HRIȘTOS A ÎNVIAT !

«Fii ai Învierii» (Luca 20, 36), dați mărturie despre aceasta, așa cum au făcut-o Apostolii, ca să se facă pe sine vrednici de același har dumnezeiesc» (Fapte 4, 33).

Avându-le pe toate acestea în minte, simt că este de datoria mea spirituală să solicit, cu această ocazie, Prea Fericirii Voastre, să faceți rugăciuni neîncetate pentru țara noastră Etiopia, în care războiul fratricid ce are loc acum devine din ce în ce mai critic, și pentru că Domnul cel Înviat să dăruiască pacea Sa poporului Său iubitor de pace.

Cu dragoste frățească în Hristos cel Înviat,

† ABBA MERKURIOS
Patriarh al Etiopiei

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Papa Ioan Paul II

«Pace vouă ! Precum m-a trimis pe mine Tatăl,
vă trimit și eu pe voi» (Ioan 20, 21).

Cu aceste cuvinte și-a întâmpinat Iisus ucenicii în seara de Paști ; iar aceștia, văzînd pe Domnul lor, s-au umplut de bucurie.

Împreună cu ei, să ne bucurăm și noi, căci nădejdea noastră a izvorît din mormînt : «Aliluia, Hristos e viu, a înviat !». Împreună cu ei să întâmpinăm această pace — pacea Sa — care ne este dăruită acum (cf. Ioan 14, 27 ; Rom. 5, 1).

«Pace vouă». În timp ce ne pregătim să sărbătorim Paștile, îngăduiți-mi, Prea Fericirea Voastră, să Vă adresez Vouă și tuturor credincioșilor Voștri acest salut străvechi, comun tuturor credincioșilor, care este o binecuvîntare, o urare de sănătate, de prosperitate și de fericire. Dar, de cînd Fiul lui Dumnezeu a trecut de la moarte la viață, prin acest salut ne este oferit darul mesianic prin excelență, plinătatea vieții, a mîntuirii : «căci El este pacea noastră, El care a făcut din cele două lumi — una, adică a surpat peretele din mijloc al despărțiturii, desființînd vrăjmășia în Trupul Său...» (Efes. 2, 14, 15).

Dorind să-L urmăm pe Fiul «înălțat în slava Tatălui», să cerem neîntârziat Duhului Sfânt să ne ajute să promovăm mai mult această pace între Bisericile noastre.

În numeroase regiuni, am văzut intensificându-se tensiunile și dificultățile între creștini. Dar cum am putea fi noi chemați «fii ai lui Dumnezeu» dacă nu facem lucrarea păcii (cf. Matei 5,9)? Cum am putea noi să îndemnăm neconținut persoanele și popoarele la înțelegere și unitate dacă nu ne străduim să realizăm această înțelegere și această unitate între noi?

În aceste vremuri, în care planeta noastră trăiește schimbări profunde, comunitățile creștine trebuie să fie martori ai credinței lor comune în Cel Înviat, Cel care «a apărut... să îndrepte picioarele noastre pe calea păcii» (Luca, 1, 79). Împreună, trebuie să arătăm omenirii viața cea nouă pe care ne-o propune «Domnul păcii», primăvara duhovnicească în care sînt înfrinte dezbinarea și păcatul, pentru ca să domnească împăcarea și dreptatea.

Cu această nădejde Vă încredințez, Prea Fericirea Voastră, de statornică și frățească mea dragoste în Hristos.

† IOAN PAUL II

Prea Fericitul Părinte Patriarh *Teoctist* a primit, cu prilejul sfințelor sărbători ale Învierii Domnului, numeroase alte scrisori și telegrame de felicitare din partea unor conducători de Biserică creștină, organizații creștine internaționale și naționale, conducători de instituții creștine și instituții de învățămînt teologic, din partea a numeroși creștini ortodocși și de alte confesiuni din țară și de peste hotare.

Tuturor celor care au trimis astfel de scrisori, mesaje și telegrame, Prea Fericitul Părinte Patriarh *Teoctist* le-a răspuns cu obișnuita dragoste părintească, adresîndu-le mulțumiri, împreună cu urări de sănătate și de binecuvîntare de la Dumnezeu Atotțiitorul.

• VIAȚĂ • BISERICESCĂ •

ALEGEREA ȘI INSTALAREA I. P. S. PIMEN CA ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ȘI RĂDAUȚILOR

REÎNFIINȚAREA ARHIEPISCOPIEI SUCEVEI ȘI RĂDAUȚILOR

În dulcea Bucovină, unde sînt însemnele ilustrelor modele de statornicie, virtute și frumos, care au ținut vie și curată flacăra de tradițională și sfîntă evlavie românească spre care ne întoarcem mereu spre a-i învăța cadentele grave, încă din zorii constituirii statului feudal românesc Moldova, se poate vorbi despre cele dintîi momente ale unei Biserici organizate instituțional, în forme precise, punînd în lumină condițiile multiple — politice și canonice — atît interne cît și externe.

În a doua jumătate a sec. al XIV-lea, Biserica Ortodoxă de la răsărit de Carpați se găsea, indirect, sub jurisdicția înaltului for spiritual de la Constantinopol, autoritatea patriarhului ecumenic fiind exercitată prin Episcopia de Halici. Viața bisericească a poporului român din «Țara de Sus» a Moldovei gravita în jurul scaunelor vlădicești de la Suceava și Rădăuți.

Menționarea unui mitropolit al Moldovei între 1381—1386 poate fi considerată o inițiativă a Patriarhiei Ecumenice în cadrul propagandei ortodoxe față de catolicismul polon. Paralel cu această inițiativă a Patriarhiei de Constantinopol, domnitorul Moldovei Petru I Mușat (1375—1391) s-a adresat mitropolitului Antonie al Haliciului, cu rugămintea de a-i hirotoni doi episcopi ortodocși aleși de el : Iosif pentru Cetatea Albă și Metetie pentru Rădăuți.

Patriarhia de Constantinopol a refuzat însă recunoașterea celor doi vlădici hirotoniți de Antonie al Haliciului, fapt ce a creat o oarecare stare de tensiune între Moldova și Patriarhia Ecumenică.

Pentru a pune capăt acestei stări tensionate, existentă între Biserica Moldovei și Patriarhia de Constantinopol, domnitorul Alexandru cel Bun (1400—1432) trimite, în 1401, o delegație la Constantinopol cu scopul mărturisit de a informa Patriarhia că Iosif Mușat era localnic și că fusese consacrat episcop de către ierarhul de Halici, cerînd recunoașterea canonicității hirotoniei.

Pentru a obține informații suplimentare, patriarhul Matei trimite în 1402 la Suceava, o delegație din care făcea parte Grigorie Țamblac și Ma-

nel Arhontele, delegație care purta și gramata de confirmare a instalării lui Iosif I Mușat ca mitropolit al Moldovei, cu reședința în Suceava, în biserica Mirăuți, ctitorită de Petru I Mușat.

În același an, 1402, domnitorul Alexandru cel Bun aduce la mitropolie «cu mare cinste și litie», cum spune cronicarul Grigorie Ureche, moaștele Sf. Mare Mucenic Ioan cel Nou, martirizat în jurul anului 1330 în Cetatea Albă.

În 1514, Bogdan al III-lea începe zidirea noii catedrale mitropolitane, pe care o va termina Ștefăniță Vodă în 1522, când va fi sfințită de către mitropolitul de atunci al Moldovei, Teoctist.

Scaunul mitropolitan al Moldovei va funcționa în Suceava din 1401 până în 1677 când, mutindu-se capitala țării la Iași, se strămută aici și reședința Mitropoliei.

În ceea ce privește Episcopia Rădăuților, aceasta va avea o istorie mai deosebită. Astfel, în secolele XVI—XVIII, ea poartă titulatura «Episcopia Rădăuților și a Hotinului».

După anexarea părții de nord a Moldovei de către Imperiul habsburgic, Episcopia Rădăuților își mută reședința la Cernăuți (în 1782) iar în anul următor (1783) își schimbă titulatura în Episcopia Bucovinei, devenind, în 1918, Mitropolia Bucovinei. După evenimentele din 1940 devine Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, apoi Arhiepiscopia Sucevei și Maramureșului, iar din 1948 este unită cu Arhiepiscopia Iașilor, numele ei păstrându-se, până nu de mult, în titulatura mitropoliei moldovene («Mitropolia Moldovei și Sucevei»).

Ținând seama de importanța Sucevei și Rădăuților în istoria noastră bisericească, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 3—4 aprilie 1990, a propunerea Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, a hotărât «pentru motive de ordin istoric, misionar și administrativ-bisericesc», reînființarea «Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților», cu reședința în orașul Suceava. Drept urmare, în conformitate cu prevederile din Statutul B.O.R., Adunarea Națională Bisericească, în ședința din 17 mai 1990, a consfințit această hotărâre a Sfântului Sinod, urmînd a se îndeplini formalitățile pentru punerea ei în aplicare.

Urmare acestei hotărâri, s-a procedat la alegerea organelor deliberative și executive parohiale și eparhiale.

ALEGEREA I.P.S. PIMEN ZAINEA
CA ARHIEPISCOP AL ARHIEPISCOPIEI SUCEVEI
ȘI RĂDĂUȚILOR

Fiind îndeplinite toate prevederile statutare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a convocat, pentru ziua de 24 ianuarie 1991 Colegiul electoral bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

După săvîrșirea Te-Deum-ului în catedrala patriarhală din București, Colegiul Electoral s-a întrunit în sala de ședințe a Palatului patriarhal unde, după cuvîntul introductiv al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, și-a desfășurat lucrările sub conducerea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

În urma despuierii scrutinului s-a constatat că P.S. Episcop Pimen Zainea «Suceveanul» a întrunit majoritatea voturilor și a fost proclamat arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților.

În ședința sa din 25 ianuarie 1991, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat act de faptul că alegerea P.S. Episcop Pimen Zainea în treapta de arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților s-a făcut cu respectarea

I. P. S. Episcop-vicar ~~Gheorghe Botoșan~~ PIMEN

prevederilor statutare și a validat această alegere, urmînd a se interveni la autoritățile de stat pentru emiterea decretului de confirmare.

Festivitățile de instalare. — Duminică, 3 martie 1991, s-au desfășurat la Suceava solemnitățile de instalare a Înalt Prea Sfințitului Pimen, în demnitatea de arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților.

Dornici să primească în strai de sărbătoare pe arhipăstorul lor, bucovinenii dreptcredincioși s-au adunat în număr mare la catedrala orașului, biserica minăstirii «Sf. Ioan cel Nou», pentru a participa la Sfînta Liturghie, oficiată de un distins sobor de preoți și diaconi, avînd în frunte pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Pimen al Sucevei și Rădăuților, P.S. Eftimie al Romanului și Hușilor, P. S. Justinian al Maramureșului și Sătmarului, P.S. Eufimie al Hajdudorogului și Muncaciului, P.S. Petru al Bălților și P.S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluiianul.

La vremea chinonicului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit un înălțător cuvînt de învățătură, arătînd între altele :

«Iată că Dumnezeu a rînduit ca astăzi, aici în Cetatea Sucevei, să luăm parte la instalarea noului arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților. Împreună cu noi se află și frații noștri din Basarabia și Bucovina de Nord. Astfel aici la Suceava ne-am adunat din întreaga Moldovă a lui Ștefan cel Mare, în același cuget și unitate de credință strămoșească. Iată că încă o dată credința ne-a adunat în acest legendar ținut al Sucevei. De aceea unitatea aceasta ne este scumpă ca lumina ochilor.

Deși fiecare are grijile sale, frămîntările pe care le trăiește în involburarea vremurilor pe care le trăim, iată că prin unitatea de credință ne-am regăsit aici în același cuget și simțire cu moșii și strămoșii noștri.

Credința fiilor acestor binecuvîntate plaiuri este dătătoare de putere și statornicie oricui vine în pelerinaj aici. Aș vrea, în acest sens, să repet ceea ce spunea Sanctitatea Sa Diodor, Patriarhul Ierusalimului, acum cîțiva ani, cînd a slujit împreună cu noi la Sinziene, că regretă faptul că nu s-a născut român. O spune de atunci oricui îl vizitează și spune că este fiul Bisericii Ortodoxe Române.

*Iată de ce în această comuniune a rugăciunii pe care am trăit-o astăzi, aici, am înțeles că pentru fiecare dintre noi, slujitor sau credincios, nu este mai mare misiune decît aceea de a păstra tezaurul de credință, de a ne păstra sufletul de credință, de a ne păstra sufletul nostru românesc cu întreaga lui podoabă de credință. În aceasta găsim, de fapt, fiecare dintre noi tăria sufletească, pentru a străbate vremurile tulburi pe care le trăim, cînd mulți dușmani ai Bisericii n-au pregetat să-și îndrepte ura și răutatea asupra ei. Să ne păstrăm însă nădejdea că dreptatea acestui neam nu va pieri niciodată. Și dreptatea lui stă în credință. În credința noastră drept-slăvitoare. Cu ea s-au înălțat permanent părinții noștri și au biruit pe toți cei care au vrut să-i cucerească. Ei au biruit, căci prin credință Mîntuitorul a fost cu ei purtîndu-le cu vitejie brațele în luptă și încredințîndu-i că făgăduințele Sale sînt adevărate. Ei și-au apărât vatra și odată cu ea credința, pentru că *Insuși Mîntuitorul Hristos* zice : «*Îndrăzniți, Eu am biruit lumea*» (Ioan 16, 33). *Același Iisus este și cu noi astăzi. Iată de ce trebuie să ne arătăm a fi urmașii strămoșilor și prin această fermitate în a ne apăra credința noastră ortodoxă ca și vatra părintească. Din jertfa Mîntuitorului**

tuitorului nostru Iisus Hristos învățăm că nu este înviere fără răstignire. Deci nici biruința credinței noastre nu va fi fără această jertfă care ni se cere în aceste vremuri de reșezare a lumii, a popoarelor și a oamenilor prin reconsiderarea importanței credinței. Și dacă unii, pînă ieri, au batjocorit credința să nu ne așteptăm că astăzi o vor lăuda. Iar aceste suferințe pe care ni le mai fac nu sînt decît ca semnele care prevestesc primăvara. Adică biruința credinței nu este departe. Iar zvîrcolirile lor sînt ca și curenții reci de la ivirea zorilor. Dar Soarele dreptății nu-L poate nimeni opri. Iar pentru noi ivirea acestor noi zori ai credinței pentru neamul nostru este biruința lui Hristos asupra celor care în numele necredinței și ateismului i-au batjocorit Biserica. Iată de ce, mai mult ca ori-cînd, astăzi trebuie să apărăm dreapta credință: Prin ea acest neam va transforma răstignirea și suferințele îndurate pînă acum în înviere ca o ultimă biruință pe care acest neam o mai are de purtat împotriva necredinței și nedreptăților ce i s-au impus. Aceasta este renașterea spirituală și națională pe care numai prin credință nădăjduim să o putem înfăptui. Vedem ce au adus acestui popor necredința ateistă. Deci nu așteptăm ceva mai bun de la necredință, pe cînd, privind la credința noastră străbună, vedem neamul nostru biruind toate încercările vremurilor tulburi prin care a trecut de-a lungul istoriei sale bimilenare.

În această mare și sfîntă preocupare de renaștere spirituală și națională mai ales mamele românce au un mare rol de împlinit în reeducarea copiilor, a tineretului în general. Numai un popor cu un tineret viguros ca al nostru poate avea nădejdea unui viitor măreț. Fiecare credincios, în familia sa, trebuie să fie de fapt un adevărat preot. În Biserică există și preoție universală și sacramentală. Preoția universală se referă la familiile noastre, de aceea — cum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur — fiecare familie este o mică biserică. Iar preoția sacramentală este legată de comunitatea Bisericii întregi, cum spune Sf. Ignatie al Antiohiei, de slujirea dreptei credințe a Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească. Așa au biruit creștinii toate vicisitudinile istoriei atît de frămîntate a Bisericii. Așa au făcut și strămoșii și părinții noștri. Ei s-au rugat împreună, iar cînd a fost nevoie au luptat pentru apărarea credinței celei adevărate.

Nu întîmplător locul central al creației lui Brîncuși îl ocupă Cina cea de Taină și Coloana Infînitului — Învierea. Așa am cunoscut fiecare dintre noi încă din pruncie taina credinței. Iar în comuniunea familiei noastre păstrăm imaginea lui Dumnezeu așa cum L-am cunoscut în pruncia noastră. Și mai mult, păstrînd această imagine, rămînem copiii părinților noștri, indiferent la ce vîrstă ne-am afla.

Ce frumos că astăzi am avut alături de noi la rugăciune pe acești copilași curați la suflet și la cuget. Ei au dat tărie rugăciunilor noastre. Ei ne-au încredințat că Biserica noastră are un viitor asigurat prin ei. Inimile lor curate ne-au arătat că Biserica noastră nu-și poate înceta misiunea de propovăduire a credinței. Ei ne arată că nu inimile celor cu răutate atacă Biserica au descoperit pe Dumnezeu, ci inimile lor curate și neîntinate. Și nimeni nu le poate lua acest drept al credinței, iar Biserica nu-și poate uita misiunea ei față de aceste inimi curate.

Am ținut să spun toate acestea cu prilejul acestei întîlniri, deoarece fără a ne încredința de adevărul lor nu putem să vedem dimensiunea sărbătorească a oricăror întîlniri. Cînd sîntem împreună înțelegm că Dum-

nezeu este cu noi. Dumnezeu unește. Numai răul desparte și dezbină. Deci cei care propovăduiesc dezbinarea nu sînt în slujba nici a lui Dumnezeu și a Bisericii Sale, dar nici în slujba oamenilor și comuniunii dintre ei.

Acest înțeles al comuniunii l-am trăit astăzi la momentul sărbătoresc al întronizării I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților. Reinjuițarea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților este o cercetare a noastră din partea lui Dumnezeu, o lumină în plus pentru aceste binecuvîntate plaiuri, pline de mărturii ale credinței străbune. S-a reaprins o făclie. Era firesc să se reaprindă. Și ea va străluci de aici din cetatea de scaun a Sucevei, de la Putna pînă la Baia, din Carpați și pînă dincolo de Prut.

Aceasta va întări prezența Bisericii în aceste părți românești, acum cînd se fac eforturi pentru reintroducerea religiei în școli. Acesta este un pas mic, dar nu trebuie să ne oprim aici. El trebuie continuat. Acesta nu-i un privilegiu, o favoare care i se face Bisericii. Este un drept al ei și o îndatorire. Este misiunea ei de a propovădui cuvîntul Evangheliei. Acest cuvînt al lui Hristos trebuie dus și celor din cămine și spitale, din azile și penitenciare, precum și celor din cazărmi.

De fapt nu numai celor în suferință le aducem cuvîntul și mîngîierea lui Hristos, ci tuturor fiilor acestui neam. Pentru că după atîtea decenii de opresiune comunistă toți sîntem bolnavi sufletește. Și Hristos este vindecarea noastră a tuturor, iar Biserica, spitalul duhovnicesc în care găsim această vindecare.

Sînt, iubiții mei, foarte multe de spus. Dar acestea vi le-am spus ca să subliniez faptul că trebuie să pășim cu mai mult curaj în lucrarea care se cere astăzi Bisericii noastre, întărind unitatea de credință și de închinare străbună. Și să arătăm astfel lumii că nu orice fel de adunare reprezintă comuniunea adevăratei credințe. Și nu orice apel la vindecare și rugăciune pe stadioane reprezintă mesajul autentic al dreptei credințe și al Evangheliei lui Hristos».

După terminarea Sfintei Liturghii s-a dat citire «gramatei» Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind alegerea Înalt Prea Sfințitului Pimen ca arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, apoi a fost citit decretul prezidențial de recunoaștere a acestei alegeri.

A urmat, după ritualul îndătinat încredințarea de către I.P.S. Mitropolit Daniel a însemnelor arhiepiscopale după care I.P.S. Pimen a fost condus în jilțul de întîistătător al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților. A luat apoi cuvîntul I.P.S. Mitropolit Daniel, care a spus :

«Avem bucuria deosebită, astăzi, în întreaga Moldovă a lui Ștefan cel Mare, dar mai ales aici, în Țara de Sus, de a mulțumi lui Dumnezeu pentru darul pe care L-a dat, potrivit credinței dumneavoastră, iubiți credincioși din părțile Bucovinei. Îi mulțumim lui Dumnezeu că v-a împlinit o dorință curată și sfîntă, aceea de a avea în aceste părți, arhipăstor, care să cinstească, prin prezența și lucrarea sa, vestitul și mărețul scaun al Sucevei. A binevoit Dumnezeu ca acum — cînd frigul n-a împiedicat soarele să răsară și cerul să se lumineze — să vedem mai bine în fața noastră statuia lui Ștefan cel Mare și Sfînt, care domină nu numai Suceava, ci și toate părțile Moldovei, ca o făclie a credinței, care împreună cu ierarhia Bisericii ne-a transmis nouă credința strămoșească și apostolică.

Noul arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților se cheamă Pimen. În limba greacă pimen înseamnă păstor, deci arhiepiscopul dumneavoastră poar-

tă numele păstorului. Așa a voit Dumnezeu ca păstorul dumnezevoastră să fie I.P.S. Pimen («Suceveanul», pînă acum), al Sucevei și Rădăuților. Pentru acest fapt, aș vrea să reamintesc semnificația profund duhovnicească a cuvîntului păstor. Înainte ca mai-marii comunităților creștine din vechime și pînă astăzi să se numească păstori, profeții Vechiului Testament l-au vestit pe Mîntuitorul Hristos, cu aproape 500 de ani înainte de nașterea Sa ca fiind Păstorul ce va paște pe poporul lui Dumnezeu, Israel. «Și, tu, Betleeme Efrata, deși ești mic între miile lui Iuda, din tine va ieși Stăpînitor peste Israel, iar obîrșia lui este dintru început, din zilele veșniciei... El va fi voinic și va paște poporul prin puterea Domnului, întru slava numelui Domnului Dumnezeului Său și toți vor fi fără grijă, iar El va fi mare, pînă la marginile pămîntului» (Miheia 5, 1, 3). Plin de semnificație este faptul că atunci cînd S-a născut în Betleem, așa cum au prevăzut proorocii, cei dinții oameni care s-au bucurat împreună cu îngerii de nașterea Mîntuitorului și au slăvit pe Dumnezeu au fost tocmai păstorii din apropierea Betleemului. Mai tîrziu, Mîntuitorul Iisus Hristos, cînd vrea să-și dezvăluie identitatea și raportul față de cei pe care-i are în grijă pentru mîntuire, S-a definit pe Sine ca Păstorul cel Bun. De aceea, în Sfînta Evanghelie de la Ioan, Mîntuitorul spune că Păstorul cel adevărat intră în staulul oilor pe ușă, pe cînd cei care sînt furi și tîlhari intră pe aiurea. Adevăratul păstor cheamă oile după sine. «Merge înaintea lor și oile merg după el căci cunosc glasul lui» (Ioan 10, 4). Această precizare a Sfîntului Evanghelist Ioan că păstorul își cunoaște oile și le cheamă pe nume, arată că fiecare păstorit are o relație familială, intimă, de apropiere și de cunoaștere cu păstorul său duhovnicesc. Iar faptul că păstorul, în Evanghelia după Ioan, merge înaintea oilor și nu după ele, înseamnă că păstorul trebuie să fie pildă pentru păstoriți. Și mai adaugă Mîntuitorul un lucru deosebit de semnificativ, anume că «Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale» (Ioan 10, 11). Mîntuitorul spune : «Eu sînt păstorul cel bun și cunosc pe ale Mele și ale Mele Mă cunosc pe Mine... Pentru aceasta mă iubește Tatăl, fiindcă Eu îmi pun sufletul, ca iarăși să-l iau» (Ioan 10, 14, 17). Păstorul adevărat își pune viața pentru cei păstoriți. Sensul vieții sale este mîntuirea celor păstoriți și de aceea Dumnezeu îi va da lui viața veșnică pentru că viața păstorului devine grijă pentru mîntuirea celor încredințați lui. În Epistola către Evrei, Sfîntul Apostol Pavel ne arată că, deși înălțat la cer, Mîntuitorul Iisus Hristos nu încetează să rămîna Mai-marele păstorilor sau Arhipăstorul. El șade în slava Tatălui și de acolo poartă de grijă Bisericii Sale. Toți cei care sînt slujitorii Lui vor da seama în fața Arhipăstorului veșnic, care este Iisus Hristos.

Înainte de moartea Sa, Mîntuitorul a dat seama pentru cei păstoriți : «Părinte Sfinte, păzește-i, în numele Tău, pe care Mi i-ai dat, ca să fie una precum sîntem și Noi. Cînd eram cu ei în lume, Eu îi păzeam, în numele Tău, pe cei ce Mi i-ai dat ; și i-am păzit și n-a pierit nici unul dintre ei, decît fiul pierzării, ca să se îplinească Scriptura» (Ioan 17, 11—12). După învierea Sa din morți, Mîntuitorul dă Apostolilor puterea de a ierta păcatele, de a lega și dezlega, și spune înainte de înălțarea Sa la cer : «Iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei 28, 20). Și după ce a trimis pe Apostoli la propovăduire le-a spus : «Ci veți lua putere, venind Duhul Sfînt peste voi, și Îmi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și pînă la marginea pămîntului» (Fapte 1, 8).

Ei bine, iubiți credincioși, rostul cel dintii al păstorului de suflete este de a fi mărturie, de a fi martor al lui Iisus Hristos. Și anume că Iisus Hristos cel din ceruri, răstignit și înviat, este tainic prezent, prin Sfintul Duh, în orice comunitate creștină care crede în El și păstrează dreapta credință neîntreruptă de-a lungul veacurilor. De aceea, încă de timpuriu, la începutul Bisericii, Apostolii au numit pe episcopi păstori de suflete, ca cei care aduc mărturie că Hristos, marele și veșnicul Păstor, este prezent în Biserica Sa. Așa Sfintul Apostol Pavel spune conducătorilor Bisericii din Efes: «Luați aminte de voi înșivă și de toată turma întru care Duhul Sfint v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîștigat-o cu însuși sîngele Său» (Fapte 20, 28).

Episcopul este cel dintii și cel mai mare martor al lucrării preoțești a lui Iisus Hristos, Arhiepiscopul cel veșnic, și al lucrării Lui de păstorie a Bisericii, ca fiind Arhipăstorul cel veșnic. De aceea am înmînat astăzi noului arhiepiscop toiagul de păstor, toiag care înseamnă reazem și întărire pentru cei deznădăjduiți sau slabi și cercetare sau poate, uneori, certare pentru cei zăbavnici în a împlini voia lui Dumnezeu. De asemenea, arhiepiscopul poartă pe umerii săi omoforul, care simbolizează tocmai oia cea pierdută pe care bunul păstor o găsește, o ridică, pe umerii săi și o salvează. Astăzi Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și-a primit arhipăstorul, părintele duhovnicesc, care se roagă pentru dumneavoastră toți, tineri și vîrstnici, mai învățați sau mai puțin învățați, se roagă în fața Arhiepiscopului și Arhipăstorului veșnic Hristos. Acesta este rolul arhipăstorului, de a conduce turma spre mîntuire.

Înalt Prea Sfințite Arhipăstor al Sucevei și Rădăuților, parohiile cu preoții și credincioșii lor vă așteaptă să fiți părinte drept și bun, părinte milostiv și plin de înțelegere pentru cei pe care-i păstoriți. Sfintele mînăstiri, frumoasele mînăstiri ale Țării de Sus a Moldovei vă așteaptă să fiți părintele lor duhovnicesc, știind că de multă vreme sînteți obișnuit cu ascultarea călugărească, cu postul și rugăciunea, cu privegherea și nevoința, pentru că ani mulți ați petrecut în mînăstire ca simplu călugăr, dar și ca stareț sau ca părinte duhovnicesc în mînăstirea de la Putna și în mînăstirea de aici.

Oamenii de cultură și toate instituțiile noastre din Moldova, care se străduiesc să contribuie la renașterea spirituală a poporului nostru, la înfrumusețarea sufletului său cu virtuțile strămoșești ale credinței, așteaptă colaborarea I.P.S. Voastre. O mulțime de vizitatori din toată țara, pelerini și turiști, dar mai ales pelerini, o mulțime de pelerini din străinătate vor dori să întîlnească, ori de cîte ori vizitează dulcea Bucovină, pe noul arhipăstor al Bucovinei. Desigur, nu veniți aici într-un loc străin, sînteți deja cunoscut, foarte cunoscut, ați fost deja, într-un fel, părinte duhovnicesc al acestor locuri. Astăzi răspunderea este mai mare. Dar și cununa pe care Dumnezeu o pregătește slujitorilor Săi vrednici este mai strălucitoare. Rugăm pe Bunul Dumnezeu să vă dea putere de muncă și să vă dea bucuria celor care slujesc cu dragoste Biserica Sa, iar dumneavoastră prea cuvioși părinți și prea cuvioase maici, prea cucernici părinți și iubiți credincioși, vă recomandăm cu căldură pe I.P.S. Pimen și vă cerem să-l ascultați și să-l iubiți pentru că, de ascultarea și iubirea dumneavoastră depinde mîntuirea dumneavoastră după cum de grija părintească și de iubi-

rea arhierelui față de turma cuvîntătoare depinde mintuirea lui. Să trăiți întru mulți ani, Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop Pimen !».

În continuare, a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Pimen care, mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, distinșilor oaspeți și întregii asistențe pentru participarea la acest important eveniment din viața Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, a spus printre altele :

«Problemele eparhiei sînt multe și grele. Rezolvarea lor cere pricepere încercată, răbdare fără margini și dăruire apostolică, dar ceea ce la oameni este cu neputință, la Dumnezeu toate sînt cu putință. De aceea, potrivit rînduielilor canonice și bisericești, voi lucra în bună și strînsă colaborare cu toți cei încredințați mie spre păstorie : credincioși și preoți. Ei îmi vor da curajul și încrederea în izbîndă pentru că îi cunosc ca oameni muncitori și devotați, credincioși și rîvnitori pînă la jertfelnicie pentru zidirea, înnoirea și împodobirea sfintelor noastre locașuri de închinare, pentru păstrarea și creșterea lor în adevărul și frumusețea credinței noastre strămoșești ; virtuțile lor de creștini și de români îmi dau deplina încredințare că vom înfăptui împreună tot ce este frumos și bun, măreț și nemuritor pe pămîntul sfînt al Bucovinei îmbogățind moștenirea sfîntă pe care ne-au lăsat-o strămoșii și pe care sîntem datori să o păstrăm nevătămată ca pe lumina ochilor. Lucrările de restaurare a frescelor bisericilor, icoanelor, broderiilor, refacerea chiliilor minăstirilor Voroneț, Humor și Probota, a bisericii lui Ștefan cel Mare de la Milișăuți, reînființarea școlii teologice din Suceava și multe altele pe care cu toții cei de față le avem la inimă fără a uita nici o clipă pe «frații prea mici ai lui Hristos, săracii și bolnavii din orfelinate, aziluri și spitale. Tipărirea cuvîntului de învățătură și zidire sufletească, a imaginilor valorilor de patrimoniu național se impune cu prisosință...».

«Familia, satul și minăstirea sînt ca niște celule în care viața noastră își dobîndește împliniri ale adevărului și frumuseții noastre de credință și de neam în duhul comuniunii și al înfrățirii între oameni. Matca acestei celule este preotul, «sfîntul preot» pe care trebuie să-l înțelegem și să-l iubim, să-l îndrumăm, să-l ajutăm și să-l iertăm și de la care să și învățăm smerenia și răbdarea, dăruirea lui jertfelnică pentru păstoriții săi. Călugării, prin lepădarea lor de lume în duhul smereniei, al ascultării cu dragoste, pun cele materiale în slăvirea lui Dumnezeu slujind pe toți închinătorii, pelerinii care vin să-și descarcă povara frămîntărilor zilnice pentru a lua puteri duhovnicești în trăirea vieții lor în dreapta credință și dragoste nefățarnică. Frumosul artistic al scrisului și culorilor, al materiei în general, smeriții noștri călugări l-au înveșnicit și înduhovnicit în obiectele slujitoare la trebuințele cultului nostru ortodox, obiecte cu valoare de patrimoniu național, pe care tot ei le-au păstrat de-a lungul veacurilor cu o grijă sfîntă, mintuitoare. Iar acum le prezintă vizitatorilor cu dragoste și competență didactică, pilduitoare. De la ei învățăm lepădarea de sine fără de care nu putem duce crucea urmînd lui Hristos...».

Aducînd apoi un profund omagiu celor ce au vlădicit în ultima vreme în scaunul mitropolitan al Moldovei, pentru tot ce au împlinit pe linie creștinească și duhovnicească în această parte de țară, Înalt Prea Prea Sfințitul Arhiepiscop Pimen și-a exprimat nădejdea într-o bună și fructuoasă colaborare cu toți ostenitorii de la centrul eparhial, cu ceilalți factori de răspundere și a încheiat spunînd :

«Acum, la început de drum al activității mele ca arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, îmi îndrept gândul și inima spre ocrotitorii neînfrunțați ai credincioșilor din Bucovina și Moldova, spre Sfântul Marele Mucenic Ioan cel Nou de aici și spre Sfânta Prea Cuvioasa Maică Parascheva de la Iași, rugându-i cu smerenie să mijlocească la Dumnezeu milelor și al îndurărilor pentru sporirea puterilor mele spre a conduce această Arhiepiscopie pe calea adevărului și propășirea tuturor».

După încheierea cuvintărilor, corul Catedralei împreună cu întreaga obște a credincioșilor prezenți au intonat imnul Pe Stăpînul și Arhierul nostru... încheind, într-o înălțătoare atmosferă duhovnicească, specifică Ortodoxiei, momentul festiv, din catedrală, al instalării I.P.S. Arhiepiscop Pimen.

În continuare a avut loc, la hotelul Bucovina, o agapă frățească, în cadrul căreia au fost adresate I.P.S. Pimen alese cuvinte de felicitare și de încurajare pentru noua misiune și vrednicie pe care o începe. S-a dat mai întâi citire scrisorii Președintelui României, dl. Ion Iliescu, după care au vorbit: reprezentantul Guvernului, dl. Adrian Severin, dl. Dumitru Iacobescu — senator de Suceava și dl. Daniel Catargiu, prefectul județului Suceava.

În continuare au mai luat cuvîntul Mons. Albert Rauch, directorul Institutului de relații cu Bisericele Răsăritene de la Regensburg — Germania, P. S. Justinian al Maramureșului și Sătmarului, precum și alți vorbitori.

Tuturor le-a răspuns, la sfîrșit, I.P.S. Pimen care a mulțumit, pentru felicitările și încurajările adresate, asigurînd asistența de convingerea și hotărîrea I.P.S. Sale ca toate nădejtile exprimate să se concretizeze în frumoase împliniri, cu ajutorul preabunului Dumnezeu și cu sprijinul oamenilor.

I.P.S. Pimen Zainea s-a născut la 25 august 1929 în com. Grebănu, jud. Buzău. După absolvirea cursurilor liceale și-a îndreptat pașii, potrivit gândurilor și hotărîrii sale, către mînaștirea Neamțu, unde s-a înscris la Seminarul monahal din această mînaștire și unde a și fost primit în monahism, prin îndătinata tundere, la 10 martie 1951, fiind hirotonit, curînd după aceea, ierodiacon. Între 1953—1957 a urmat cursurile Institutului teologic universitar din București, fiind declarat licențiat în urma prezentării tezei de licență cu titlul «Personalitatea Fericitului Augustin ogîndită în «Confesiunile» sale». După absolvirea Institutului teologic este hirotonit ieromonah, îndeplinind apoi diverse ascultări de slujire preotească la mînaștirile Văratec, Durău și Putna. Între 1974—1978 a funcționat ca stareț al mînaștirii Sf. Ioan cel Nou din Suceava. La recomandarea Patriarhiei Române beneficiază de o bursă la Universitatea din Köln, între 1976—1977, iar de la 1 aprilie 1979 a funcționat ca exarh al mînaștirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor.

La 11 ianuarie 1982, la recomandarea I.P.S. Teoctist, pe atunci mitropolitul Moldovei și Sucevei, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ales în funcția de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor. Hirotonia în treapta arhieriei a avut loc în ziua de 24 iunie 1982 la mînaștirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava, soborul arhierilor avînd în frunte pe Prea Fericitul Patriarh Iustin și pe Sanctitatea Sa Diodor al Ierusalimului, aflat în vizită în țara noastră.

**P. S. CALINIC «BOTOȘĂNEANUL», NOUL EPISCOP-VICAR
AL ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR**

În urma alegerii I.P.S. Pimen în vrednicia de arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, avînd în vedere complexitatea problemelor bisericesti din cadrul Arhiepiscopiei Iașilor, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a cerut Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române să ia în discuție problema ocupării neîntirziată a postului de episcop-vicar al acestei eparhii, recomandînd în acest sens pe P. Cuv. Protosinghel Calinic Dumitriu, starețul minăstirii Rîșca.

I. P. S. Arhiepiscop ~~Daniel~~ **Calinic BOTOȘĂNEANUL**

Sinodul Permanent, în ședința din 25 ianuarie 1991, a luat în discuție propunerea I.P.S. Mitropolit Daniel și și-a însușit recomandarea pri-

vind persoana propusă pentru ocuparea postului de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, înaintînd apoi această propunere, spre rezolvare, Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Sfîntul Sinod, în şedinţa sa din 24—26 ianuarie 1991, în urma examinării canonice adecvate, făcută în cadrul Comisiei canonice-juridice şi pentru disciplină, ca şi a discuţiilor ce au avut loc în plen, a hotărît, în unanimitate, alegerea P.C. Protosinghel Calinic (Constantin) Dumitriu, în postul vacant de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor şi ridicarea sa la treapta arhieriei, urmînd să poarte titulatura «Botoşăneanul».

S-a hotărît, totodată, să se facă intervenţiile necesare pentru emiterarea decretului de recunoaştere a acestei alegeri făcute de Sfîntul Sinod.

După îndeplinirea prevederilor statutare, luni 25 martie 1991, a avut loc, în catedrala mitropolitană de la Iaşi, hirotonia şi instalarea P.S. Episcop-vicar Calinic Botoşăneanul.

Duminică, 24 martie 1991, a avut loc, potrivit rînduielilor tradiţionale, ceremonia ipopsifierii, în cadrul căreia un loc deosebit îl are mărturisirea de credinţă şi a ataşamentului faţă de rînduielele Bisericii străbune.

Luni, 25 martie, praznicul Bunevestiri, Sfînta Liturghie a fost oficiată de un ales sobor de ierarhi şi slujitori, format din I.P.S. Mitropolit Daniel, I.P.S. Arhiepiscop Pimen, P. S. Episcop Eftimie, P.P.S.S. arhieriei-vicari Gherasim Vrinceanul, Ioachim Vasluiianul şi Casian Gălăţeanul, din slujitori ai catedralei, stareţi de mînăstiri etc., în prezenţa unui mare număr de credincioşi.

La momentul potrivit din cadrul Sfîntei Liturghii a avut loc oficierea hirotoniei în treapta arhieriei a P. Cuv. Calinic de către I.P.S. Mitropolit Daniel, I.P.S. Arhiepiscop Pimen şi P. S. Episcop Eftimie.

La sfîrşitul Sfîntei Liturghii s-a dat citire hotărîrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind alegerea şi numirea P.S. Calinic Dumitriu în postul de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, apoi s-a dat citire decretului prezidenţial privind recunoaşterea P. S. Calinic în postul menţionat.

După aceasta, Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Daniel, a înminat noului episcop-vicar însemnele arhieresti, mantia şi cirja, rostind apoi un important cuvînt în care a scos în relief unele din marile probleme legate de desfăşurarea vieţii bisericeşti din cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor şi la a căror rezolvare şi permanentă veghe este chemat şi Prea Sfîntul Episcop-vicar Calinic, în virtutea înaltei responsabilităţi la care este chemat, începînd din această zi, de către Biserica străbună.

Frăţia Ortodoxă Română rediviva

La 11 octombrie 1990 a fost reînfiinţată Frăţia Ortodoxă Română, asociaţie religioasă fondată în anul 1933 în Transilvania, dar desfiinţată după cel de al doilea război mondial. Iniţiativa şi conducerea acestei asociaţii creştine au avut-o un grup de intelectuali transilvăneni, între care menţionăm pe Sextil Puşcariu, Ioan Lupaş şi Silviu Dragomir. Preşedinţia Asociaţiei a fost asigurată lungă vreme de Sextil Puşcariu, savant de re-

nume mondial și mult timp rector al Universității din Cluj-Napoca. Cum am arătat, asociația era menită să activeze mai cu seamă în Transilvania, teritoriu care a cunoscut în cursul timpului cele mai multe strîmtorări, persecuții și nedreptăți.

La întrunirea de înființare a Frăției Ortodoxe Române, care a avut loc la Cluj în ziua de 5 martie 1933, pe atunci a coincis cu Duminica Ortodoxiei, a participat și patriarhul Miron Cristea al României. Din cuvîntul său înțelegem care erau țelurile importante ale Frăției Ortodoxe Române (= FOR) și anume combaterea «viforului curentelor atee și necreștine, care usucă în multe suflete floarea credinței de odinioară» «oprirea sectelor — în aparență creștine — conduse de agenți străini de neam și lege sau de români, căzuți în păienjenişul lor, care ating unitatea de credință, deci, unitatea sufletească a poporului român, unitate creată tocmai de slujitorii Bisericii noastre slăbind temelia existenței neamului, adică credința noastră părintească, precum și indiferentismul multora dintre fiii Bisericii». În fața acestor primejdii patriarhul Miron cerea fiilor Bisericii străbune vigilență pentru apărarea intereselor vitale, întărirea conștiinței ortodoxe, punerea la temelia vieții noastre de toate zilele a principiului creștin ortodox. Binecuvîntînd înființarea FOR-ului din Ardeal, patriarhul Miron își exprima speranța că nu peste multă vreme «Frăția ardeleană» să se generalizeze și să devină «Frăția românilor ortodocși din întreaga țară și de pretutindeni».

Iată că această dorință a fericitului patriarh se împlinește azi prin înființarea FOR-ului în toamna anului trecut, avînd ca arie de acțiune întreaga țară, ba și dincolo de granițele ei. Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și-a dat binecuvîntarea, iar forurile judecătorești competente, aprobarea legală.

Țelurile Asociației sînt aceleași, ba chiar mai largi ca ale celei fondate în 1933, iar din Statutul ei aflăm că se urmărește repunerea învățaturii creștine ortodoxe la baza concepției despre lume și viață, în societate și familie; întărirea unității spirituale și înnoirea morală a credincioșilor ortodocși români din țară și de peste hotare, întărirea credinței ortodoxe prin opere caritative misionare și apărarea ei de acțiunile prozelitiste de orice natură, promovarea culturii creștine ortodoxe și valorile religios-morale ale poporului nostru, formarea conștiinței creștine mai ales a tinerii generații, sprijinirea introducerii și bune desfășurări a învățămîntului religios în școală. Pentru atingerea acestor scopuri FOR va folosi mijloace diverse ca: adunări periodice, colocvii, congrese, înființarea de celule la nivelul parohiilor, editarea de publicații religioase, organizarea de serbări și concerte religioase, conferințe publice, cîntări religioase, opere caritative etc.

În conducerea actuală a FOR-ului se află personalități de seamă ale vieții noastre religioase și cultural-științifice: pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, în calitate de preșdinte de onoare; Acad. prof. dr. Caius Iacob, preșdinte activ, prof. univ. dr. Emilian Popescu, prim vicepreșdinte, Acad. prof. dr. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, vicepreșdinte, pr. prof. dr. Constantin Galeriu, vicepreșdinte, pr. prof. dr. Dumitru Radu, vicepreșdinte, Paul Gherasim, pr. Damian Bogdan,

pr. Gherasim, dr. Maria Lungu, vicepreședinți și alții, care fac parte din colegiul director.

Prima manifestare publică a avut loc în ziua de 21 apr. 1991 (Duminica Mironosițelor) la Sala Mare a Palatului, începând cu orele 17 și durând până la orele 21,30. Sala a fost arhiplină, peste 5000 de persoane, și ea a fost onorată de prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a I.P.S. Mitropolit Nestor Vornicescu al Olteniei, a P.S. Gherasim, episcopul Rimnicului, a P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, a P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, a numeroși consilieri patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Programul a cuprins cuvântări și cîntări religioase bizantine, într-o alternanță armonioasă. Cîntările au fost interpretate de corul Academiei de muzică religioasă din București, condus de arhid. prof. dr. Sebastian Bucur. La ora 17 luminile s-au stins în marea sală a Palatului și în liniștea creată a început să se audă toaca de la minăstirea Neamțu (înregistrată după execuția pr. arhimandrit Irineu Chiorbeja), apoi clopotele de la aceeași minăstire și, în sfîrșit, cînd «s-a făcut ziuă» și au tăcut clopotele toată sala a cîntat în picioare de trei ori *Hristos a înviat*. Era pentru prima oară în istoria acestei săli, care a cunoscut tot felul de manifestări atee în timpul regimului comunist, cînd se cînta «Hristos a înviat!». Atmosfera era emoționantă și mulți din cei prezenți își ștergeau lacrimile.

Semnatarul acestor rînduri, în calitate de vicepreședinte al FOR-ului a rostit imediat un scurt cuvînt introductiv, rugînd apoi pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist să binecuvînteze lucrările Adunării. A urmat apoi cîntarea *Hristos din morți a înviat*, executată de corul Bisericii Sf. Mina din București, condus de pr. Leu și secundat de întreaga adunare.

Șirul cuvîntărilor a fost deschis de Acad. prof. dr. Caius Iacob, președintele activ al FOR-ului, care a vorbit despre FOR în trecut și astăzi. A urmat apoi pr. prof. dr. Constantin Galeriu, care a conferențiat despre «Ortodoxia la români». Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, rectorul Institutului teologic universitar din București, a încheiat prima parte a programului cu conferința : «Secularizare și transfigurare».

Partea a doua a programului a fost deschisă de corul Academiei de muzică, condus de arhid. prof. dr. Sebastian Bucur, care a interpretat imnul sfințului apostol Andrei, patronul FOR-ului.

Seria cuvîntărilor a fost deschisă de profesorul Emilian Popescu care a vorbit despre «Creștinismul la români, rădăcinile lui răsăritene»*. A urmat apoi cuvîntul Acad. prof. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, intitulat «Biserica rugătoare și eclesia militans». Aceste două cuvîntări au fost transmise în direcț pe postul de televiziune.

Din șirul celorlalți vorbitori mai menționăm pe : poetul Ioan Alexandru, care a citit «Imnul martirilor Revoluției din 22 dec. la București»; pr. prof. Marc Antoine Costa de Beauregard (Paris) : «Rolul Ortodoxiei în Franța astăzi» (cuvîntarea a fost foarte bine primită); dr. Miron Bogdan (prodecanul Facultății de Medicină din București) : «Buna făptuire și credința în Hristos»; P.S. Arhiepiscopul vicar al Arhiepiscopiei Clujului, dr. Irineu Pop : «Măreția unică a Ortodoxiei românești și speranța înnoirii». Au

* Textul Statutului se publică în cuprinsul prezentului număr al revistei.

adresat cuvinte de salut : pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae (cuvint citit, în absența autorului, de pr. Leu), pr. prof. dr. D. Radu, prorectorul Institutului teologic universitar din București, în numele școlilor teologice, d-na Lidia Bobiță-Stoicescu, în numele femeilor ortodoxe și alții.

Aceasta a constituit nu numai prima manifestare publică a FOR-ului, după reînființare, dar și a Bisericii Ortodoxe Române, după o perioadă de opresiune impusă de regimul comunist.

Prof. EMILIAN POPESCU

PROFESORUL Dr. DOCENT ALEXANDRU ELIAN
membru corespondent al Academiei Române

După cum se știe, realizarea unirii Principatelor, în anul 1859, și crearea Statului român modern, sub conducerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, au reprezentat un cadru superior pentru înflorirea culturii naționale, inclusiv pentru constituirea unui institut național academic, cu o largă deschidere spre preocupările fundamentale din viața spirituală a tuturor românilor. Astfel, la 1 aprilie 1866, lua ființă «Societatea Literară Română», care, începînd cu 26 august 1867 a devenit «Societatea Academică Română», iar din 29 martie 1879, Academia Română, așa cum se numește și astăzi. În existența sa de peste un secol și în ciuda unor delicate încercări de care nu a fost ocolit supremul forum cultural al țării, aceasta a reușit realizări dintre cele mai însemnate. Și aceasta, desigur, prin valoarea de excepție a celor mai mulți dintre membrii săi.

Un moment important în viața acestei instituții l-a constituit de fiecare dată alegerea de noi membri. Unul de acest fel a fost și cel de la sfîrșitul primei decade a lui mărțișor din acest an, cînd, spre bucuria numeroșilor teologi, preoți și ierarhi ortodocși români, a fost ales, între membrii corespondenți ai Academiei, unul dintre iubiții și apreciații lor dascăli — Domnul profesor doctor docent *Alexandru Elian*. A fost o promovare la care distinsul nostru dascăl era îndreptățit de mai multă vreme. Calitățile sale de excepție în domeniul cercetării științifice — în special pe linie cultural-istorică — îl recomandau pentru aceasta și ele au fost avute în vedere, de bună seamă, cînd a fost propus cu căldură de instituții de specialitate, de pildă Institutul de studii sud-est-europene, și de personalități ale culturii românești, precum Doamna academician Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

Viața fiecărui om este o istorie (W. Shakespeare). Biografia iubitului nostru dascăl și eminent om de cultură, care este Domnul profesor academician *Alexandru Elian*, începe cu opt decenii în urmă, cînd a văzut lumina zilei (București, 27 octombrie 1910). După anii copilăriei și primii ani de școală, a urmat cursurile liceului «Spiru Haret» și apoi pe cele ale Facultății de Litere din cadrul Universității bucureștene, pe care le-a absolvit cu rezultate strălucite. Între anii 1932—1934 a studiat în străinătate ca membru al școlii Române din Franța. Întors în țară a activat mai întîi ca profesor suplinitor la Seminarul Central din București (1935—1936), apoi ca asistent la catedra de Bizantinologie de la Facultatea de Li-

tere (1936—1940). În paralel a îndeplinit și funcțiile de bibliotecar în cadrul Academiei Române — pînă în anul 1956 — și conferențiar la catedra de paleografie greacă a Școlii superioare de arhivistică — pînă în noiembrie 1948. În acest din urmă an a fost transferat ca profesor titular la catedra de Bizantinologie a Facultății de Istorie din cadrul Universității bucureștene, pe care a ilustrat-o pînă în anul 1952, cînd, în mod arbitrar și din motive întru totul nerezonabile, catedra a fost desființată.

Activitatea de studiu și cercetare a Domnului profesor academician *Alexandru Elian* este marcată și de munca depusă între anii 1943—1968, ca membru permanent al Institutului de studii și cercetări balcanice, și apoi ca șef de sector și șef de secție — pentru istoria universală — la Institutul de istorie «N. Iorga». Ea este, de asemenea marcată, începînd cu septembrie 1956, de reluarea activității didactice în cîmpul Teologiei — ca profesor la Institutul teologic bucureștean.

Așa cum s-a mai subliniat, Dl. profesor academician *Alexandru Elian*, «expresia cea mai strălucită a spiritului — dacă nu a școlii — lui Demostene Russo», întruchipează cea rigoare a demersului de cercetare care tinde spre exhaustiv în informație și definitiv în încheieri. Personalitatea sa științifică se înfățișează ca o intrupare a virtuților umanismului renescentist : larg orizont de cultură și acut spirit critic.

Deși despre activitatea sa editorial-publicistică s-a mai scris (a se vedea : *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 138—139; «Studii teologice», XXXVII (1985), nr. 9—10, p. 737—740, și XXXVIII (1986), nr. 1—2, p. 113—120; «Telegraful Român», nr. 41—42 din 1 noiembrie 1990, p. 4) — ea trebuie completată și cu următoarele : *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe — 1642*, București, 1981, ultimă ediție, apărută într-o traducere de înaltă ținută și însoțită de un excelent *Cuvînt înainte*, p. 5—22; *Postifață*, p. 137—148, la teza de doctorat a Pr. V. V. Muntean, *Organizarea minăstirilor românești, în comparație cu cele bizantine — pînă la 1600*, București, 1984; Sfîntul Nicodim Aghioritul, *Carte foarte folositoare de suflet*, Timișoara, 1986, una dintre cărțile cele mai renumite de duhovnicie în Biserica Ortodoxă. Tradusă din grecește cu o eleganță demnă de invidiat, lucrarea este însoțită de o interesantă *Postifață*, un adevărat «vademezum» în domeniu; *Cultura teologică în epoca brâncovenească*, în «B.O.R.», CVI (1988), nr. 11—12, p. 104—115, prelegere ținută la Institutul teologic universitar București, în cadrul festivităților prilejuite de tricentenarul Bibliei de la București — noiembrie 1988. Aceștia li se pot adăuga comunicările, articolele și interviurile consemnate în diferite publicații.

În mod necesar trebuie să amintim și valoroasele manuscrise care își așteaptă, din păcate de prea multă vreme, imprimarea : *Doi umaniști greci în Italia : Mihail Sofianos și Theodor Rentios*, 1938, deus la Institutul de studii sud-est europene; Sophocles, *Oedip Rege*, traducere din limba elină, 1957, deus la Teatrul Național București; *Traduceri din istoriografia greco-romană* : Stavrinou, Palamedes, Matei al Mirelor, Constantin Chesarie Dapontes, Mitrofan Gregoras, Chiparissa și Mihai Cantacuzino-Banul, 1963, deus la Institutul de istorie «N. Iorga»; *Catalogul manuscriselor grecești*, vol. III, deus la Biblioteca Academiei Române, și *Dosoftei*, manuscris deus la Institutul de istorie și teorie literară «G. Călinescu».

Precizăm aici că activitatea Domnului profesor academician *Alexandru Elian*, în ceea ce privește problema culturii autohtone, a urmărit îndeaproape elucidarea unor aspecte esențiale din viața și opera a trei reprezentanți ai geniului românesc : *Dosoftei*, *Mihai Eminescu* și *Nicolae Iorga*. La cele subliniate de noi în paginile revistei «Studii teologice», XXXVII (1985), nr. 9—10, adăugăm conferința ținută în acest an la radio, despre «Psaltirea lui Dosoftei» și comunicarea ținută la Academia Română despre Nicolae Iorga, cu ocazia comemorării semicentenarului morții sale, text publi-

cat și în «Academica», nr. 3/1991. Despre ultimul i s-a solicitat, tot de Academia Română, și un material pentru festivitățile din toamna acestui curgător an.

Fără îndoială, lumea bizantinisticii este domeniul în care Domnul profesor academician Alexandru Elian s-a impus cu precădere. Cunoscător profund al surselor bizantine, Domnia Sa a întreprins un efort, pe cât de amplu, pe cât de remarcabil, pentru a înlătura opinii și concluzii care, în ciuda dreptului de cetate căpătat în istoriografia noastră, s-au dovedit, la ancheta de mîgală pe care a desfășurat-o, pe de-a-ntregul eronate. Eliminînd un șir de ipoteze, născute mai ales din documentarea insuficientă sau din analiza deficitară a sursei, profesorul academician a «curățit» terenul pentru cercetarea sistematică a raporturilor româno-bizantine. Studiile sale au reliefat, cu o rară acrivie științifică, ideea că în Țările Române, unde a existat o îndelungată incidentă bizantină pe linie de instituții, cultură și, nu în ultimul rînd, de spiritualitate, nu a fost vorba de o acceptare pasivă a acesteia, că ea nu poate fi redusă la un fenomen provincial, secundar, ci s-a împlinit și s-a integral, în forme originale, la un nivel superior în virtualității proprii ethosului românesc.

Să ne reamintim cu acest prilej de cîteva din valoroasele sale contribuții: *Die byzantinischen Studien in Rumänien*, în «Balcania», V (1946), p. 33—78; *Les rapports byzantino-roumains. Phases principales et traits caractéristiques*, în «Byzantinoslavica», XIX (1958), p. 212—225; *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, în «Cultura moldovenească în epoca lui Ștefan cel Mare», București, 1964, p. 97—179; *Byzance et les Roumains à la fin du Moyen Age*, în «Proceedings of the XIII-th International Congress of Byzantine Studies», Oxford, 1967, p. 195—203; Steven Runciman, *The fall of Constantinople — Căderea Constantinopolului* —, traducere, note și postfață, București, 1971; *Români despre bizantini, bizantini despre români*, în voi. «Lumea Bizanțului», București, 1972, p. 144—152; *La byzantinologie dans les préoccupations de la théologie roumaine*, în vol. «De la théologie orthodoxe roumaine des origines à nos jours», București, 1974, p. 195—210, și *Fontes historiae Daco-Romanae*, vol. III — *Scriptori bizantini* (sec. XI—XIV) — în colaborare cu N. Ș. Tanașoca, București, 1975.

În concepția sa, căile mai adînci, de lungă durată, adesea mediate de pătrunderea influenței Bizanțului imperial, sînt mai importante decît contactele directe, modeste în consecințe, iar răstimpul dintre suirea lui Radu Mihnea pe tronul muntean (august 1620) și moartea Brâncoveanului (15 august 1714), definitivului pentru dezvoltarea unei conștiințe bizantine în părți importante ale societății românești. Fără a neglija aspectele social-politice, Domnia Sa a acordat o atenție deosebită problemelor care aparțin domeniului cultural, în primul rînd vieții spirituale.

Veacul al XVII-lea reprezintă o culme în istoria culturii și a spiritualității românești, și se caracterizează prin lupta dusă de aici, de la noi, întru apărarea Ortodoxiei, împotriva curenților eterodoxe, pornite în special din Apusul catolic și protestant. Sinodul patronat de Vasile Vodă în Iași anulul 1642, daniile nicidecum drămuite ale celui ce a fost un adevărat «mecena» al culturii și Bisericii Ortodoxe, care a fost Brâncoveanu Constantin, Academia Domnească de la Sfîntul Sava și realizările tiparitelor din Muntenia și Moldova în limbile română, greacă, arabă și georgiană, sînt numai cîteva puncte de referință. Așa cum sublinia Domnia Sa în studiul *Cultura teologică în epoca brâncovenească*, este meritul acestei epoci că a înțeles că o cultură, inclusiv cea teologică, trebuie promovată la toate nivelurile societății, mai ales atunci cînd progresele limbii naționale pe de o parte, și ale tiparului pe de alta, înlesneau acest indispensabil proces. Îndeosebi cartea tipărită a contribuit în chip vădit la apărarea Ortodoxiei de atacurile și infiltrările venite din partea altor confesiuni.

Alexandru Elian, «marele nume de referință» în bizantinistica română actuală, — (Alain Ducellier, *Les Byzantins. Histoire et culture*, Paris, 1988). — a considerat întotdeauna că în fruntea ierarhiei valorilor se situează, cum este și firesc, valorile religioase. În concepția sa, acordul dintre valori se produce de la sine și înregistrează rezultate care impun tuturor.

Izvorite din dorința ca și pe această cale Biserica Ortodoxă Română să omagieze pe acela care decenii de-a rîndul nu și-a preocupat nici un efort întru pregătirea slujitorilor Altarului strămoșesc, ne exprimăm încă o dată satisfacția pentru recunoașterea meritelor și a valorii sale indiscutabile prin cooptarea în rîndurile supremului nostru forum cultural.

Preot asistent ALEXANDRU M. IONIȚĂ

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

Patriarhia Ecumenică

NOUL GUVERNATOR AL MUNTELUI ATHOS

Sfântul Munte Athos are, după cum se știe, un statut de teritoriu autonom, în cadrul statului elen. El este condus de un consiliu format din reprezentanții tuturor mănăstirilor existente în Sfântul Munte, avându-și centrul la mănăstirea Karyè.

Din punct de vedere bisericesc Sfântul Munte Athos este supus jurisdicției Patriarhiei Ecumenice. Statul elen își exercită autoritatea asupra Sfântului Munte printr-un guvernator civil. Recent Statul elen a numit un nou guvernator în locul lui Constantin Lulis, care a demisionat la scurtă vreme după numirea sa în acest post (vezi «B.O.R.» nr. 7—10 1989).

Noul guvernator, Constantin Papoulidis, este profesor la Facultatea de teologie a Universității din Tesalonic. În postul de adjunct al guvernatorului a fost numit avocatul Papadimitriu-Dukas, fost prefect al peninsulei Calcidice.

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

Preocupări privind selectarea candidaților pentru facultățile de teologie — Într-o alocuțiune rostită la Centrul interortodox de la mănăstirea Penteli de lângă Atena, cu prilejul unor recente manifestări teologice, I.P.S. Arhiepiscop Serafim al Ateni și al întregii Grecii a cerut ca, în viitor, să nu mai fie admiși în facultățile de teologie candidați care se declară atei. I.P.S. Sa a arătat că studenții, ale căror interese și convingeri sînt potrivnice științei teologice și practicării credinței, nu-și au locul în facultățile de teologie.

Atitudinea conducătorului Bisericii grecești a fost determinată de faptul că mulți dintre cei ce predau religia în școli, nu se situează la înălțimea misiunii ce le revine. Această poziție a fost susținută, cu același prilej, de mai mulți profesori de teologie între care prof. G. Galitis, care a arătat că opțiunea pentru studiile teologice prezintă o particularitate specială. Așa cum în școlile sportive nu pot fi admiși candidați handicapați fizic, sau după cum, în facultățile de limbi străine nu pot fi admiși candidați care nu cunosc deloc limba respectivă, tot așa nici în facultățile de teologie nu pot fi admiși candidați necredincioși (nepracticanți) sau atei.

Reprezentanți ai ministerului învățămîntului, prezenți la aceste manifestări, și-au exprimat acordul cu această poziție, urmînd ca în viitorul apropiat să fie reexamineate criteriile pentru admiterea în facultățile de teologie.

BISERICA ORTODOXĂ DIN ALBANIA

După cum se știe, conducerea atee din Albania a voit să facă din statul albanez un stat ateu, lucru care, de altfel, nu era străin de intențiile tuturor conducătorilor din fostele țări comuniste.

Biserica Ortodoxă din Albania a fost și ea, în acest context, ținta unor crunte represalii din partea conducerii țării. Ca urmare, de mai multă vreme această Biserică nu mai avea nici un episcop. În urma schimbărilor care au avut loc în ultima vreme în țările din estul și sud-estul Europei, schimbări care s-au răsfrînt și asupra Albaniei, s-a ivit posibilitatea reînviării și reorganizării vieții Bisericii Ortodoxe din Albania.

Drept urmare, Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ecumenice a numit, de curînd, un exarh patriarhal pentru Albania, care să se ocupe de rezolvarea problemelor celor mai urgente cu care se confruntă Biserica Ortodoxă din această țară. Este vorba de P.S. Anastasie al Andrusei, care este în același timp profesor la Facultatea de teologie a Universității din Atena și, totodată, cu un mandat patriarhal special, arhiepiscop de Irinopolis, în cadrul Patriarhiei Alexandriei. P.S. Sa este profund angajat și în mișcarea ecumenică, îndeplinind actualmente funcția de președinte al comisiei «Misiune și evanghelizare», din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

P. S. Anastasie a fost îndrumat să procedeze la o reorganizare totală a Bisericii Ortodoxe din Albania, să hirotonească preoți pentru parohiile vacante și să contacteze pe cei care, eventual, mai sînt în funcțiune în vederea reînviării organelor parohiale și, în general, a vieții parohiale.

C R O N I C Ă

Duminică, 3 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, împreună cu alți ierarhi, la întronizarea Arhiepiscopului Sucevei și Rădăuților, I.P.S. Pimen Zainea.

Luni, 4 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat Mînăstirea Vorona, județul Botoșani și mînăstirile Bistrița și Durău, județul Neamț.

Joi, 14 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Domnul Iurie Roșca, președintele Frontului Popular din Moldova, și pe Domnul Adrian Savin, secretarul Societății culturale București-Chișinău.

În aceeași zi, Prea Fericirea Sa a primit pe Domnul Jean Paul Carteron, președintele Fundației-Forum din Elveția.

Joi, 21 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Domnul Renaud Vignal, ambasadorul Franței la București.

Marti, 26 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a condus lucrările Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Tot în această zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit un grup de copii din Basarabia; apoi a primit pe Domnul Greame Irvine, președintele organizației World Vision International.

Miercuri, 27 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, în aula Universității bucureștene — Facultatea de Drept —, la festivitățile prilejuite de aniversarea a 73 de ani de la unirea Basarabiei cu România, festivități organizate de Asociația «Pro Basarabia și Bucovina».

Joi, 28 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe poetul Grigore Vieru din Basarabia.

Vineri, 29 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de credincioși romano-catolici și ortodocși din Franța, veniți în pelerinaj la minăstirile din România.

Duminică, 31 martie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, în biserica «Sfintul Elefterie» din Capitală, la un concert de muzică religioasă, organizat împreună cu Comitetul român pentru U.N.I.C.E.F., în favoarea copiilor orfani.

Luni, 1 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe baronul Peter Von Capri din Germania.

Marti, 2 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de creștini suedezi din partea asociației «Ajutor pentru România».

Joi, 4 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba deniei din Joia cea Mare la catedrala patriarhală.

Vineri, 5 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Prohodului la catedrala patriarhală.

Duminică, 7 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintelor Paști la catedrala patriarhală.

Miercuri, 10 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a asistat, la Opera română, la un spectacol organizat de Comitetul român pentru U.N.I.C.E.F. în ajutorul copiilor orfani din România.

Joi, 11 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de preoți și credincioși ortodocși din Grecia, veniți în pelerinaj la minăstirile din România.

În aceeași zi, Prea Fericirea Sa a primit pe Domnul N. Lupan, președintele asociației «Pro Basarabia și Bucovina».

Vineri, 12 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii și sfințirea apei la Minăstirea Pasărea de lângă București.

Simbătă, 13 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat minăstirea Suzana, județul Prahova.

Duminică, 14 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii în catedrala orașului Giurgiu. Cu această ocazie, Prea Fericitul Părinte Patriarh a vizitat biserica «Buna Vestire» și a depus flori la Troița Eroilor din același oraș.

Miercuri, 17 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Pr. Julian Garcia Hernando, directorul comisiei de «Relații externe și interconfesionale» a Conferinței Episcopale a Bisericii Catolice Spaniole, și pe P. C. Pr. Teofil Moldovan, parohul bisericii ortodoxe române din Madrid.

Joi, 18 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Ambasada Israelului din București, la festivitatea aniversării a 43 de ani de la proclamarea independenței Statului Israel.

Tot în această zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Palatul Cotroceni din Capitală, la dineul oferit de Președinția României în onoarea președintelui Franței, François Mitterand.

Vineri, 19 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Col. James Cross, preot militar al armatei britanice de pe Rin (Germania), și pe Lt. Col. B. A. Croker, atașat militar al Marii Britanii la București.

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, la Ambasada Franței la București, la dineul oferit de președintele Franței, François Mitterand.

Duminică, 21 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la prima conferință a asociației «Frăția Ortodoxă Română» ce a avut loc la Sala Palatului din București.

Luni, 22 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Harry Barnes, fost ambasador al S.U.A. la București.

Mărti, 23 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii la Mănăstirea Cernica.

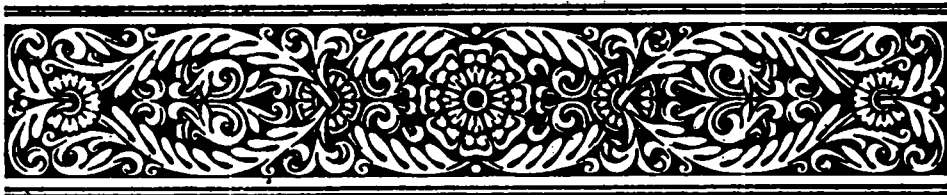
Joi, 25 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Sîmbătă, 27 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat minăstirile Viforita și Dealu, județul Dimbovița.

Duminică, 28 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii la catedrala «Sfîntul Gheorghe» din Tîrgoviște.

Luni, 29 aprilie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe I.P.S. Hristodulos, mitropolitul Dimitrianei ; pe domnul Nicos Anagnostopoulos, secretar general al Ministerului Culturii din Grecia, și pe domnul G. Linardos, ambasadorul Greciei la București.

· A T I T U D I N I

CREȘTINISMUL ROMÂNESC ÎN EUROPA DE AZI

Situația actuală din România ne conduce direct la întrebarea : ce rămîne din creștinism în conștiința societății de azi, societate care se voia laică, adică atee, pînă mai ieri ? În ce sens și în ce măsură se poate spune că moștenirea creștină este încă unul din punctele cardinale ale spiritualității românești de azi ? Aceste întrebări cer răspunsuri urgente, căci, pe de o parte, în deceniile trecute, s-au distrus atîtea monumente și personalități creștine, ca și cînd ele n-ar fi aparținut acestui popor, iar pe de altă parte, această campanie antireligioasă n-a eliminat realități profunde și constante, etice și spirituale, încît urme creștine sînt încă prezente și pronunțate. Care este realitatea ?

Din păcate, noi nu dispunem de un studiu etnografic și sociologic asupra instituțiilor creștine din România, asupra recepției populare a Ortodoxiei, Bisericii autohtonă unică, asupra moravurilor și atitudinilor politice de inspirație creștină. Noi nu avem o versiune nouă a ceea ce a fost curentul *Românism și Ortodoxie* în anii 1925—1945.

Este adevărat că, datorită cercetărilor recente, cîteva capitole ale istoriei creștinismului românesc sînt cunoscute acum mai bine. Este vorba de pildă, de ceea ce se numește *patristica străromână*, adică sinteza care s-a realizat aici încă din timpul Bisericii postapostolice. Apoi, au fost studiate relațiile bisericești dintre Transilvania, Țara Românească și Moldova, în secolele XVI—XIX. Beneficiem, de asemenea, de importante studii asupra centrelor mitropolitane, asupra istoriei monahismului. S-au scris eseuri de valoare despre caracterul și etosul Ortodoxiei românești.

Toate acestea ne ajută să înțelegem de ce creștinismul românesc, înconjurat la răsărit de Ortodoxia slavă imperială, care, sub eticheta de a fi «a treia Romă», a împiedicat evoluția Bisericii române, iar la apus de nația maghiară, corpus etnic, cultural și confesional eterogen, care n-a dat nici o apreciere Ortodoxiei și care a reușit să-și mențină o identitate remarcabilă.

Felul în care creștinismul român este prezentat în publicațiile de specialitate, în presa politică și culturală, la radio și televiziune, merită o ana-

liză separată. Limbajul, simbolul, imaginea folosite în aceste prezentări trebuie să fie verificate cu competență și rigoare.

Care sînt accentele specifice ale creștinismului românesc, semnificativ pentru Europa ?

a. **România este o veche țară de credință creștină.** O gemă descoperită la Potaissa și o inscripție votivă descoperită la Biertan, arată că, creștinismul se exprima aici încă din secolul al IV-lea. Dobrogea păstrează o colecție de inscripții, precum și mormîntul unor martiri cu nume grec, la Niculițel, ceea ce arată contactul acestei provincii cu centrele din Grecia și Asia Mică în același secol. Biserica din Densuș, Transilvania, vine din secolul al X-lea. Celebra biserică de la Curtea de Argeș ne duce cu gîndul la întemeierea unei Biserici române autocefale (sec. XIV și XV). Alte biserici ca «Trei Ierarhi» din Iași, biserica mînăstirii «Neamț», bisericile celebre din Moldova și Bucovina, arată la ce expresie culturală și picturală ajunsese Ortodoxia română în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Mînăstirile, din toată țara, indică un monahism activ fără întreruperi de peste 400 de ani.

Există probe, inclusiv cele lingvistice, care arată că, convertirea românilor la creștinism n-a urmat metoda misionară folosită în țările vecine. A existat pe teritoriul țării o Biserică autohtonă cu mult înainte de creștinarea restului Europei. Țara este deja creștină la începutul secolelor III—IV (Desigur, datele istorice trebuie să fie mereu verificate și confirmate, pentru a nu se lărgi cadrul istoric al creștinismului român fără probe).

România este, prin urmare, printre primele țări creștine din Europa, avînd o Biserică autohtonă, concomitentă cu nașterea poporului. Este foarte important să se sublinieze acest adevăr, deoarece istorici și conducători bisericești vor să fixeze originea creștinismului din aceste părți în secolul al IX-lea, declarînd pe sfinții Metodie și Chiril patronii creștinismului Europei estice și sud-estice. Creștinismul, la noi, ar depinde de aceste surse.

b. **Creștinismul ortodox românesc și-a creat și păstrat identitatea traversînd crize și dificultăți insurmontabile.** Să amintim cîteva exemple:

Principii români au trebuit să oprească extinderea catolicismului și să salveze Ortodoxia în toate alianțele cu statele catolice : regele Sigismund al Ungariei în 1419, principele Sigismund Bathory al Transilvaniei în 1595, împăratul Rudolf II în 1598. În tratatele lui Cantemir cu austriecii, în 1690.

Principii români au fost nevoiți să facă față invaziei turcilor în Balcani și în Europa. Mihai Viteazul, la 13 august 1595, învinge armata-lui Sinan Pașa, asigurînd astfel viitorul peninsulei balcanice și al Europei creștine.

Ortodocșii au fost obligați să apere credința lor contra misiunilor catolice și reformate, recurgînd la scrieri antieretice : Udriște Năsturel (1642), Varlaam (1645), Petru Movilă (1642), Meletie de Roman (1805). La toate acestea se adaugă misiunea și vocația panortodoxă a Bisericii române. Deja în 1369 Vlaicu Vodă dă asistență călugărilor de la Muntele

Athos (mînăstirea Cutlumuş). Matei Basarab (*Molitvelnic*, 1635, *Psaltire slavonă*, 1637), Şerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu, stolnicul Constantin Cantacuzino au tipărit cărţi în rusă, sîrbă, bulgară, arabă.

Biserica Ortodoxă din Transilvania — unde românii formau o etnie majoritară dar fără drepturi — a fost dezbinată în 1700 de catolicismul austro-ungar, deoarece prin uniaţie Mitropolia ortodoxă a fost anulată. În timp ce ortodocşii formau o Biserică autohtonă, locală, în adevăratul sens, Biserica unită s-a văzut cu o ierarhie privilegiată deoarece episcopii uniţi erau consilieri ai guvernului austriac.

În secolul al XVIII-lea, puterea străină care a frînat dezvoltarea Ortodoxiei române este Rusia, care se pretinde a fi, după căderea Constantinopolului sub turci, protectora ortodocşilor din Balcani. Veniamin Costachi şi Grigore Dascălul au intrat în conflict cu ţarul din această cauză.

Pe plan intern, să mai amintim că în perioada 1848—1863, dominată de Alexandru Ioan Cuza şi Mihail Kogălniceanu, se pune problema ierarhiei străine, ierarhie impusă de fanarioţi susţinuţi de Patriarhia de Constantinopol. Emanciparea mînăstirilor aservite străinilor (greci) s-a soldat cu secularizarea proprietăţilor mînăstirilor. Reacţia lui Neofit Scriban (1859—1869) contra amestecului statului în treburile Bisericii a rămas fără efect. Totuşi, autonomia Bisericii a fost obţinută în 1885.

În profilul Ortodoxiei române, care se conturează definitiv în perioada 1885—1925, se regăsesc mai multe vocaţii regionale. Transilvania aduce interesul pentru etnie, pentru reabilitarea naţiunii române şi pentru reunificare bisericească, după întregirea neamului din 1918. De la Şaguna, Miron Cristea, Nicolae Popovici, Nicolae Bălan, s-a impus convingerea lege că Biserica face un singur trup cu naţiunea, care, de fapt, în Transilvania era reprezentată de Biserică.

Moldova aducea experienţa ei în efortul de a se debarasa de captivitatea greacă şi slavonă, reuşind să impună cultura şi limba română în teologie şi în liturghie. Ţara Românească, mai ales în perioada 1859—1918, este preocupată de raportul dintre Stat şi Biserică, reuşind să obţină autocefalia şi autonomia bisericească.

Nu toate aceste probleme şi biruinţe au avut aceeaşi greutate. Dacă unificarea naţională a fost posibilă în 1918, unificarea bisericească a Transilvaniei rămîne o problemă deschisă. În condiţiile politice din 1948, Patriarhia Română s-a angajat în această problemă.

Prin urmare, fiecare provincie a luat parte la formarea chipului Bisericii române din epoca recentă.

c. România este o ţară de credinţă, dar şi de cultură, de creaţie şi artă creştină. Faptul că Biserica Ortodoxă este o Biserică autohtonă, adică a unui popor indigen determinat, dintr-un loc specific, explică multe lucruri. De pildă, pînă acum ideea de separaţie dintre Stat şi Biserică nu este cunoscută. În Constituţia din 1923, ea era desemnată ca «Biserica majoritară». Chiar în 1948, atunci cînd au fost legiferate restricţii contra religiei, separaţia n-a fost explicită, cu toate că Statul putea să exercite puterea politică fără colaborarea Bisericii. Pentru a salva prezenţa şi manifestarea ei publică, Biserica a lăsat Statul să-şi exercite puterea fără cri-

tică severă. Credincioșii ortodocși de azi nu mai acceptă o «simfonie» fără discernământ între Stat și Biserică și nu mai permit să se greze pe credința ortodoxă patriotismul de care are nevoie puterea politică.

Tot aici să amintim faptul că Ortodoxia românească nu s-a angajat în campanii de purificare a culturii sau de condamnare a folclorului. Desigur, nu toate mentalitățile românești au o bază creștină sau o semnificație teologică. În esența ei, cultura română este creștină, deoarece creștinismul de aici a asimilat cultura indigenă. Biserica a contribuit enorm la unitatea excepțională a limbii și culturii.

Probleme majore care așteaptă răspuns azi?

Responsabilitatea Bisericii pentru valorile creștine transmise ca moștenire. Există o fermitate la bază, la nivelul credincioșilor care sînt fideli, și ea trebuie să fie mereu consolidată. Fără să exagereze statisticile, Biserica Ortodoxă Română contează pe milioane de oameni care trăiesc cu credința lor, care se raportează sociologic la o comunitate creștină. Atitudinea triumfalistă nu servește la nimic deoarece credincioșii ortodocși au convingerea că vor fi judecați după fidelitatea față de vocația lor. La fel și preoții, după fidelitatea față de misiunea lor.

Biserica e prea mult absorbită de o reverberație continuă despre raportul dintre Ortodoxie și națiune. «Biserica și națiunea» revine adesea ca subiect de dezbateri, uneori fără nuanțele de rigoare. Biserica n-a cedat tentației de a deveni Biserică de Stat, și nici n-a acceptat ca «naționalismul» ei să fie folosit ca formă politică. Datoria Bisericii este de a se adresa credincioșilor ei, chiar dacă acest cuvînt nu este de acord cu cel al puterii politice. Potrivit principiului îndigenizării totale, Biserica nu poate lăsa cultura și etica națională neatinsă de Evanghelie. Totuși, aceasta nu înseamnă că ea identifică creștinismul cu o cultură națională.

Acum se concretizează anumite amenințări tradiționale, cum ar fi delăsarea intelectualilor față de credință, prozelitismul anticumenic, uniatismul cu dublu aspect: național și confesional. Grupările evanghelice fundamentaliste descalifică metodele misionare ortodoxe. Ierarhia unită denigrează Ortodoxia română ca fiind un corp străin — bizantino-slavon — într-o țară latină. Se vehiculează ideea, de proveniență occidentală, că Biserica Ortodoxă, fără protecția statului naționalist, se dărîmă, nu poate exista și funcționa.

Deschiderea față de noi curente și mișcări. — Misiunea Bisericii este să ajute societatea să re-apropieze valori fundamentale uitate sau ignorate în trecut, dar și să pregătească viitorul pe o altă bază. Pînă acum nu s-a lucrat prea mult în această direcție. Asociațiile creștine cu caracter laic, misionar, educativ, social, filantropic, au o mare răspundere în a da o nouă viziune, creatoare, Bisericii în raportul ei cu societatea de mîine. Facultățile de teologie pot ajuta Biserica să găsească alt limbaj pentru a exprima și explica locul ei în viața publică a poporului, acela de a fi o comunitate reconciliatoare și unificatoare.

Probleme actuale ale diasporei ortodoxe

Pentru Patriarhia Ecumenică, problema diasporei ortodoxe se pune în ultimul timp cu o deosebită insistență. Nemulțumită de faptul că diaspora stă sub jurisdicția Bisericilor mame, Patriarhia de Constantinopol doarește cu orice preț ca aceasta să-i aparțină în întregime. Deși tradiția ca fiecare Biserică să poarte grija pastorală de propria ei diaspora este veche, și în conștiința multor Biserici Ortodoxe chiar canonică, Patriarhia Ecumenică urmărește să pună capăt acestei situații, după ea, anticanonice, fapt pentru care problema diasporei a ajuns pe ordinea de zi a temelor ce se discută în Conferințele panortodoxe. Baza canonică pentru această pretenție este căutată în canoanele 2 și 3 ale Sinodului II ecumenic (Constantinopol 381) și canonul 28 al Sinodului IV ecumenic (Calcedon 451). Ne vom ocupa de acesta din urmă ca fiind ultimul canon ce tratează complet tema ce ne interesează. Partea finală a canonului menționează hirotoniile ce cad în competența scaunului de Constantinopol, din cele trei eparhii ce-i aparțin: Asia, Pont și Tracia. «...În așa fel că singuri mitropoliții diocezelor Pontului, Asiei și Traciei, și, de asemenea, episcopii din țările (neamurile) barbare ai diocezelor amintite sint hirotoniți de prea sfântul tron amintit al prea sfintei Biserici din Constantinopol». Cu alte cuvinte, Părinții sinodului hotărâseră ca tronul din Constantinopol să hirotonească pe mitropoliții diocezelor sufragane (Asia, Pont și Tracia) și pe «episcopii din țările (neamurile) barbare» ce aparțineau acestor dioceze. Părinții sinodului nu ne spun însă care erau în acel timp țările sau neamurile barbare la care se refereau, fapt ce a dus la interpretări diferite. Cîteva secole mai tîrziu, canoniștii I. Zonaras și Th. Balsamon citează între neamurile barbare ale căror episcopi sint hirotoniți de Constantinopol pe alanii ce țin de dioceza Pontului și pe ruși ce aparțin diocezei Traciei.

În legătură cu expresia «țările barbare» sau «neamurile barbare» se disting două opinii. Prima, împărtășită de teologia greacă, pe care se situează și Patriarhia de Constantinopol, consideră că expresia «țările barbarilor» se referă la ținuturile ce se găseau în afara granițelor Imperiului bizantin. Tîrziu, în secolul al XII-lea, marii canoniști I. Zonara și Th. Balsamon consideră, așa cum am menționat deja, că expresia în litigiu: «țările barbarilor» se referă la regiunile limitrofe Imperiului bizantin.

Cea de a doua interpretare, împărtășită de canoniștii și teologii ruși, opinează că «țările barbare» reprezintă pe barbarii care locuiau în cadrul eparhiilor Asiei, Pontului și Traciei, bine știut fiind faptul că existau în aceste regiuni încă destui necreștini la mijlocul secolului al V-lea, cînd a avut loc Sinodul de la Calcedon (451). Prin această ultimă interpretare este eliminată însă pretenția Constantinopolului de a avea dreptul asupra «neamurilor barbare» ce nu fac parte din imperiu și deci asupra teritoriilor din afara imperiului, adică a diasporei de mai tîrziu. Nu dorim să intrăm în amănunte, ci acceptăm prima interpretare, întrebînd însă pe frații noștri greci dacă o situație istorică, pe care se bazează o normă canonică din secolul V, și care a încetat de mult de a mai fi aplicată, nemaiavind nimic comun cu situația istorică și canonică actuală mai poate avea, după sute de ani, caracter de lege pentru noi? Nu trebuie uitat, de asemenea, nici faptul că de la apariția diasporei, aceasta a fost lăsată în mod nor-

mal în grija Bisericii mame, care au trimis misionari sau cărora le-au aparținut credincioșii în cauză. Diaspora a aparținut, deci, jurisdicțional de la apariția ei și pînă astăzi Bisericii mame. Însuși Constantinopolul nu și-a formulat «dreptul» său asupra diasporei decît tîrziu, în 1922, cînd a hotărît ca toți credincioșii greci din afara granițelor, și pe care-i lăsase printr-un Tomos din 1908 în grija pastorală a Bisericii Greciei, să aparțină jurisdicției Patriarhiei Ecumenice.

Este evident pentru oricine că diocezele Asiei și Pontului — cîndva înfloritoare din punct de vedere creștin, constituind mîndria creștinismului din Asia Mică — încadrate teritorial în Turcia, sînt astăzi regiuni mahomedane prospere, în care creștinii sînt aproape inexistenți și al căror număr este într-o continuă descreștere. De unele din renumitele centre creștine ale Asiei Mici, dispărute astăzi complet de pe harta lumii, nu ne mai aduc aminte decît titlurile unor mitropoliți greci, în care s-au păstrat ca niște relicve de pioasă aducere aminte.

Tracia, cea de a treia dioceză a Constantinopolului de care vorbește canonul 28 al Sinodului IV ecumenic, se găsește astăzi în cea mai mare parte în Bulgaria, constituind jurisdicția Bisericii Ortodoxe Autocefale a Bulgariei. Regiunile din afara imperiului la acea vreme și care, atunci sau mai tîrziu, ar fi putut ține de dioceza Traciei, adică părți din teritoriul României și din sudul Rusiei sînt încadrate de mult și cu binecuvîntarea Constantinopolului în Bisericile Ortodoxe Autocefale ale României, Ucrainei și Rusiei. Acest lucru este clar și pentru Patriarhia Ecumenică și din acest motiv ea a recurs la o interpretare originală : «ținuturile sau țările barbare», deci diaspora reprezintă astăzi pentru ea orice regiune situată în afara frontierelor unei jurisdicții fixate canonic. Cum Sinodul IV n-a fixat canonic situația bisericească din Europa occidentală, nici nu știa de existența celor două Americi, a Australiei și a Noii Zeelande, urmează că aceste teritorii, fiind în afara Imperiului bizantin, aparțin de drept Traciei, Asiei sau Pontului, adică Patriarhiei Ecumenice. Prin această interpretare, Constantinopolul și-a asigurat dreptul jurisdicțional asupra oricărei noi formații administrative ortodoxe în afara jurisdicțiilor recunoscute astăzi. Nu cred că cineva poate considera că acesta este sensul pe care Părinții Sinodului IV de la Calcedon l-au dat acestei părți din canonul 28 și că noi avem dreptul de a aplica în această formă canonul la diaspora ortodoxă de astăzi.

De sute de ani, Biserica Ortodoxă Rusă are parohii și eparhii în străinătate. Apoi arabii, sîrbii, bulgarii, românii, cu tradiții care au depășit o sută de ani fac același lucru : stau sub jurisdicția Bisericii mame. Este adevărat că Revoluția din 1917 și urmările celui de-al doilea război mondial au determinat o parte a diasporei să se atașeze, din motive politice, Constantinopolului. Cum aceste motive au dispărut, considerăm că și cei ce au plecat de sub jurisdicția Bisericii mame se vor întoarce. Motive să credem acest lucru sînt destule. O trecere a întregii diaspore ortodoxe sub jurisdicția Constantinopolului și o nouă arondare a parohiilor și eparhiilor după principii considerate canonice vor avea drept consecință neglijarea principiului misionar. Imputația că diferențele etnice nu constituie principii bisericești absolute (absolute nu, dar foarte importante da), precum și acuzația de filețism adusă oricărei insistențe în această direcție, ne poartă cu

gîndul la trecutul nostru istoric și bisericesc, care ne poate servi un bun exemplu. Epoca fanariotă și influența ei asupra vieții noastre bisericești și a culturii române este vie în memoria tuturor românilor. Experiența trecutului este suficientă și, în afară de aceasta, prin actul autocefaliei și istoria Bisericii ce a urmat acestui act, Biserica Ortodoxă Română a demonstrat maturitatea ei de credință și de organizare, iar grija ce o poartă propriei diaspore dovedește cu prisosință acest lucru.

Tensiunile trecute dintre greci și români în jurul capelelor din Lipsca și Viena sînt cunoscute și grăitoare și ele nu trebuie reinviate (A. Plămădeală, *Alte file de calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, p. 233—248).

Desigur, se afirmă că la nivel parohial se va ține seamă de elementele naționale, lingvistice etc., dar în ce măsură anume nu se precizează. Este cunoscută însă situația aromânilor din Grecia, care nu-și pot avea Liturghia în limba lor. Și dacă atitudinea României și a Bisericii Ortodoxe Române față de aromâni a fost motivată de situația politică de după al doilea război mondial, părăsirea diasporei române de către Biserica Ortodoxă Română nu ar putea fi motivată nicum, iar soarta religioasă a diasporei românești ar fi mai grea decît a fraților aromâni. La acest aspect și la consecințele lui, Biserica mamă va trebui să mediteze mai adînc, pentru că de cedare, desigur, nu poate fi vorba.

Credincioșii de astăzi, datorită împrejurărilor istorice în care au trăit, cunosc mai puțin canoanele Bisericii noastre. Dar ei sînt înzestrați cu bun simț și judecată dreaptă și călăuziți de acestea nu ar putea accepta motivarea «canonică» ce se dă dorinței Constantinopolului de a intra sub jurisdicția sa. Desigur, Patriarhia Ecumenică are nevoie de credincioși și se poate considera că acesta este motivul tendinței de înglobare a diasporei ortodoxe sub jurisdicția ei, dar problema nu poate fi rezolvată așa de simplu. Credincioșii ortodocși de diverse etnii și printre ei și români, sînt foarte suspicioși în această privință și nu ar accepta să se supună. Nu unei situații lipsite de realism istoric și nici ca cineva să hotărască peste capul lor de cine trebuie să aparțină. Se înțelege de la sine că ceea ce își doresc credincioșii greci, își doresc și cei de alte naționalități adică Liturghie în limba maternă, preot și episcop de același neam cu ei, care să le înțeleagă greutățile, să le vorbească limba și să le respecte tradițiile în care au crescut. Evanghelia care nu este trăită într-un context local precis, care nu face parte din tradițiile culturale proprii, nu-i decît o lecție care poate cuceri, eventual, mintea, dar nicidecum inima, o lecție a cărei căldură nu poate fi simțită.

Intr-un cuvînt, argumentele pentru intrarea sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice nu sînt convingătoare. La rîndul lor, Bisericile mame vor trebui să se gîndească cum vor reacționa ele însele cînd se vor găsi confruntate cu cererile unor parohii ce doresc să rămînă în continuare sub jurisdicția acestora. Vor putea ele să le refuze de dragul respectării unei interpretări canonice de a cărei veracitate ele însele nu sînt convinse? S-a gîndit cineva la reacția credincioșilor în cazul unui astfel de refuz? Dar la faptul cum va putea fi exploatată această nemulțumire de către alte confesiuni și mai ales de cele care-și fac un titlu de glorie din promovarea a tot ceea ce este românesc? Particularitățile lingvistice, formația cultu-

rală, etosul unui grup social sau etnic sînt lucruri de primă importanță în activitatea misionară a unei Biserici și nu reprezintă nicidecum rasism naționalist. Cine nu ține seamă de aceste lucruri eșuează în lucrarea misionară ce și-a propus-o, or, așa cum se știe, arhiepiscopii românești din diaspora sînt arhiepiscopii misionare ce nu pot trăda, considerăm noi, cele mai elementare principii ale misiunii.

Frumusețea și viabilitatea Ortodoxiei constă în înțelegerea ei față de problemele vieții, în puterea ei de a se adapta la condițiile impuse de viață, în pluralismul ei și în distanțarea ei hotărîtă față de orice centralism ce ar putea anihila particularitățile Bisericii locale. Acceptîndu-se trecerea diasporei sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, fără să existe o convingere în legătură cu justetea tezei, nu s-ar accepta un centralism pe care l-am combătut altădată și l-am imputat altora? Jurisdicțiile eparhiilor și patriarhatelor ce au format pentarhia s-au schimbat de atîtea ori sub imperiul condițiilor istorice. Mai sînt ele astăzi cele de odinioară? O pretenție de restabilire a acestora ar fi nu numai irealizabilă, ci ridicolă și lipsită de realitate, chiar absurdă! De ce, în privința diasporei, să se recurgă la argumente luate dintr-o situație istorică și canonică de mult apusă ce nu mai permite o astfel de interpretare? Există, desigur, în diaspora actuală tensiuni ce trebuie eliminate! Unele dintre acestea se vor elimina singure, prin dispariția situațiilor istorice ce le-au creat, iar pentru altele sîntem chemați a găsi, așa cum au găsit Părinții din vremea sinoadelor, o soluție care să corespundă realității istorice și misionare de astăzi. O soluție care să împace pretențiile canonice și realitățile istorice nu-i ușor de găsit, dar faptul că este vorba de milioane de oameni trebuie să motiveze efortul căutării. Încă o dată, este vorba de milioane de ortodocși a căror soartă nu poate fi hotărîtă în diverse foruri, fie ele și canonice, ce nu vor să știe de dorința credincioșilor, iar în condițiile de astăzi este de neconceput o astfel de hotărîre.

VIRGIL MOLDOVAN

ROLUL ORTODOXIEI ÎN FRANȚA, ASTĂZI *

Am fost invitat să aduc mărturie în fața dumneavoastră asupra contribuției de astăzi a Ortodoxiei la noi în Franța. Poate că unii dintre dumneavoastră sînt surprinși să ia cunoștință de acest fapt al istoriei contemporane: Ortodoxia are o influență în Franța; sînt francezi care se convertesc la Ortodoxie. Cu toate că este discretă, aceasta este totuși o realitate.

Influența Ortodoxiei se simte în diferite cercuri creștine. Numeroși sînt cei care, rămînînd în comunitatea lor de origine, descoperă cu entuziasm lumea icoanei, de exemplu. Romano-catolicii citesc cărți despre semnificația icoanei, pun reproduceri reușite în bisericile sau în casele lor. Mulți învață chiar să picteze în cadrul unor stagii organizate de către ortodocși sau romano-catolici de tendința uniată. Această realitate, deși am-

* Comunicare prezentată la prima conferință publică a Asociației «Frăția Ortodoxă Română», care a avut loc în București, la 21 aprilie, 1991.

biguă, prezintă avantajul îmbogățirii considerabile a spiritualității creștinilor sinceri.

Acești romano-catolici descoperă liturghia bizantină cu admirație. În unele comunități romano-catolice, în mod special în cele atașate mișcării zise a «Reînnoirii», s-a adoptat chiar ritul bizantin.

În ceea ce privește creștinii Reformei, dacă icoanele îi jenează, dacă expresia liturgică a Ortodoxiei bizantine este adesea străină mentalității lor, ei sînt foarte deschiși la spiritualitatea ortodoxă. Tradiția de rugăciune a Ortodoxiei impresionează, de altfel, pe toți creștinii neortodocși și chiar persoane foarte îndepărtate de creștinism. În unele librării se găsesc de vânzare opere asupra meditației budiste, asupra practicii yoga, ca și asupra isihasmului creștin. Trebuie, de asemenea, afirmat că publicațiile privind textele Sfinților Părinți sînt foarte numeroase. Ele au fost făcute de multă vreme la inițiativa romano-catolicilor. De altfel, este bine cunoscut că a existat în sinul Bisericii Romei o puternică mișcare neo-patristică în secolul trecut ; și această mișcare a pregătit spiritele spre descoperirea Ortodoxiei.

Toate aceste remarci generale ar putea fi aprofundate. Ele sînt un motiv de încurajare pentru ortodocșii, care constată că patrimoniul de care ei sînt responsabili, poate să fie împărtășit cu celelalte persoane, care caută în mod sincer să aprofundeze credința și experiența lor spirituală. Această formă de împărtășire comună seamănă, într-o oarecare măsură, cu înmulțirea pîinilor, istorisită de Sfînta Evanghelie : fără să fie o adevărată comuniune, aceasta este un semn precursor al acestei comuniuni.

Dar, în același timp, este bine să se dea dovadă de discernămint ! Căci, într-adevăr, a te interesa de icoane, de liturghie, de spiritualitatea isihastă, despărțind aceste realități de întregul Ortodoxiei, este foarte ambiguu. Aceasta acreditează mentalitatea de tip uniat (adică pretinsa compatibilitate între dogma papalității și ritul bizantin) sau de tip relativist (echivalența mai multor pretinse tradiții, teoria protestantă a ramurilor, minimalismul dogmatic). Oricare ar fi ajutorul, pe care această influență ortodoxă îl aduce conștiinței creștine franceze, el rămîne limitat, atîta vreme, cît nu se ajunge la întrebările fundamentale : Ce este Biserica ? Ce este Tradiția ? Care este Adevărul ?

Contribuția reală a Ortodoxiei în Franța constă în intrarea efectivă a francezilor în comuniunea *Bisericii una*, sfîntă, sobornicească și apostolească. Încă din secolul al 19-lea au fost francezi care au recunoscut Biserica plenară în comuniunea ortodoxă. Un exemplu, în această privință, îl reprezintă preotul francez Vladimir Guetée, care devine ortodox și care a scris mai multe cărți în franceză asupra Ortodoxiei.

În secolul al XX-lea, încă înaintea primului război mondial, datorită emigrației provocate de revoluția bolșevică, se constată o descoperire a Ortodoxiei. Nume ca Myrrha Lot Borodine, Vladimir Lossky, episcopul Jean Kovalevsky, preotul Lev Gillet sînt printre cei care au făcut să fie cunoscută în limba franceză teologia Sfinților Părinți și mai cu seamă teologia sfîntului Grigorie Palama, necunoscut pînă atunci la noi. Opera *Teologia mistică a Bisericii răsăritene* a lui Vladimir Lossky ilustrează această descoperire a Ortodoxiei de către intelectuali. Unii gînditori de inspirație ortodoxă, ca Nicolae Berdinaev, au contribuit mult la deschi-

derea spiritului raționalist occidental la o gândire mai vastă, mai liberă și mai precisă în același timp. V. Lossky a contribuit cel mai mult la înțelegerea adevărului că teologia Părinților ortodocși se înscrie în mod fidel în tradiția apostolică. El a arătat că doctrina îndumnezeirii omului este veche și strâns legată de doctrina harului necreat. El a dovedit că eclesologia ortodoxă este cea mai apropiată de viziunea apostolică despre Biserică. El a arătat, de asemenea, că nu se poate disocia spiritualitatea de dogma ortodoxă. Și el a făcut toate acestea în limba franceză, fără compromisuri, fără relativism dogmatic și fără nici un fel de polemică. Pentru că Ortodoxia nu are nevoie nici să se compare cu neortodoxii, nici să lupte contra lor, pentru a fi ceea ce este.

Astăzi în Franța se vede în mod clar că există o comunitate ortodoxă, deși marii pionieri ai Ortodoxiei franceze au adormit în Domnul : episcopul Jean Kovalevsky, preotul Irénée Winnaert, Preotul Serghie Bulgakov, Leonida Uspensky, preotul Lev Gillet, arhiepiscopul Alexis van der Mensbruggne, Maxime Kovalevsky, Paul Evdokimov și alții alții ale căror nume le știe Dumnezeu. Ea este foarte variată și formată din emigranți recenți, din urmași de emigranți, din francezi de origine. Ea este legată de diferite comunități bisericesti : greacă, română, rusă, sîrbă, arabă. Ea folosește toate aceste limbi la Liturghie, dar și limba franceză. Ea oficiază în ritul bizantin, dar pentru o întregă eparhie, și un rit ortodox de origine occidentală. Această din urmă comunitate formată din francezi de origine, are un rol cu totul deosebit, fiind continuatoarea privilegiată a patrimoniului liturgic galo-roman și a sfințeniei locale din primele timpuri creștine. Patriarhia Română a avut înțelepciunea și curajul recunoașterii canonice a acestei eparhii, dînd, astfel, mărturie de simțul universalității ortodoxiei sale, care nu se identifică deloc cu nici o națiune, cu nici o cultură, dar care le dă tuturor viață. Contribuția Ortodoxiei astăzi în Franța este, mai înainte de orice, existența concretă a Bisericii Ortodoxe pe pămîntul nostru, cum, de altfel, pe pămîntul altor țări din Europa occidentală. Ea există pentru că parohii și mînăstiri ortodoxe există și pentru că episcopii sînt păstori lor : acolo unde sînt episcopii și poporul, acolo este Biserica.

Dar ce contribuție aduce această Ortodoxie, care există pe pămîntul nostru francez ? Ori pentru a pune altfel întrebarea, de ce francezii se convertesc la Ortodoxie ? Putem afirma că aportul Ortodoxiei este în primul rînd în modul de viață liturgică. Noi descoperim aici sfînta Liturghie înșăși, profunzimea ei, unitatea ei, unitatea ciclurilor liturgice, importanța cîntării, a gestului, a atitudinii liturgice. Noi descoperim sensul profund al Euharistiei, sens legat de chemarea Duhului Sfînt, ca și de acțiunea personală de «metanoia», care este cea a credinciosului. Dar noi descoperim și alte dimensiuni ale vieții liturgice : taine ca Sfîntul Maslu, Taina Pocăinței, importanța rugăciunilor pentru morți, venirea preotului la casa credinciosului pentru o binecuvîntare sau o sărbătoare de familie. Din punct de vedere liturgic, experiența cea mai puternică este, fără îndoială, pentru cei mai mulți dintre noi, cea a bucuriei pascale, pregustare a unei bucurii divine și absolute, exprimată printr-o astfel de frumusețe, un astfel de adevăr, o astfel de blîndețe, că inima se topește de uimire și de fericire. Este sigur că dacă sîntem români, greci, ruși sau sîrbi regăsim în

aceste sărbători liturgice rădăcinile țării de origine. Ne rugăm atunci cu nostalgie în limba maternă. Ne îndreptăm cu duhuri spre sfinții, care au rămas în pământul nostru de origine, unde poate ne vom întoarce cindva ori niciodată. Liturghia ortodoxă este atunci și expresia sufletului nostru național. Ne regăsim atunci în biserică, ca și în țară.

Dar fiind francezi de origine, noi am ales Liturghia Bisericii în care noi aflăm totul la care sufletul nostru aspiră. Poate recunoaștem în ea ceva din ceea ce sufletul națiunii noastre a cunoscut, de multe secole, din timpurile sfântului Martin de Tours sau a sfintei Genoveva de Paris și sufletul nostru își aduce aminte și se află acasă la el, în țara sa. Foarte descreștinată astăzi printr-o campanie activă care a durat mai multe secole, țara noastră fusese profund încreștinată însă din primele secole ale existenței Bisericii. În ciuda devierilor și a schismelor din epoca medievală, în ciuda rupturii umaniste, în ciuda raționalismului epocii clasicismului, în ciuda individualismului epocii romantice, nu este posibil să nu fi rămas câteva urme vii. Cînd noi întîlnim Ortodoxia ceva tresaltă în profunzimile noastre : este ca și cum am recunoaște-o, ca și cum am regăsi în ea patria noastră cerească, cea în care Adam l-a iubit pe Dumnezeu. Dragostea față de Liturghie este în mod sigur ceea ce avem mai scump între noi. Este și imaginea cea mai evidentă dată de Ortodoxie neortodocșilor. O muncă imensă s-a depus în secolul al XX-lea pentru ca Liturghia euharistică, slujbele și toate formele liturgice să poată fi cîntate în limba franceză. Această frumoasă și dulce limbă n-a cîștigat decît în ultiima vreme dreptul liturgic de cetate. Concepția ortodoxă despre Biserică și despre cult a permis promovarea liturgică a limbii franceze : liturghiile : Sfîntului Ioan Gură de Aur, Sfîntului Vasile, Sfîntului Grigore, ca și a Sfîntului Germain de Paris, un liturg galo-roman din secolul al VI-lea, sint oficiate în limba franceză. Frumoasa noastră limbă a fost sfințită prin rugăciunea liturgică. Ea a învățat să preamărească Sfînta Treime, pe Sfînta Născătoare de Dumnezeu și pe toți sfinții. În celelalte țări din Europa occidentală, de altfel, limbile locale servesc în cultul ortodox, chiar limba catalană de la Barcelona !

A doua contribuție esențială a Ortodoxiei în Franța, contribuția care, în realitate, este pe primul plan, o reprezintă experiența «ascetică». Dacă într-o țară atît de secularizată mărturia liturgică este o imensă îmbogățire a vieții și a culturii, într-o țară de consumație și de profit, dimensiunea ascetică este urgentă. Experiența postului și a abstenenței, în vederea împărtășaniei sau primirii altei taine bisericești, ori în vederea luării unei decizii importante, precum și rugăciunea, mai cu seamă în perioada Postului mare, ne salvează de materialismul ce ne înconjoară. Este o experiență de libertate și de unitate, deoarece postul ne unește cu Biserica, care postește. Este o experiență de schimbare pentru că postul este legat de pocăință. Mulți ortodocși practică această tradiție, mai cu seamă unii convertiți în mod real, care-i pricep întreaga importanță. Mulți, de asemenea, sint atrași de modernism și din dorința de a i se asimila, nu păstrează această practică și astfel pierd simțul Ortodoxiei. Dar, în general, se poate vorbi de o descoperire de practici, care au existat nău prea de mult în Bisericile neortodoxe, desigur într-un spirit diferit. Există, de asemenea, persoane, care vin la Ortodoxie din ateism sau din agnosticism : în acest caz

totul este de descoperit pentru ei. Olivier Clément și-a istorisit, în *Celălalt Soare*, convertirea la Ortodoxie la vîrstă înaintată. El era dintr-un mediu anti-creștin. În acest caz totul este de descoperit. Dar chiar cînd se vine din romano-catolicism sau din protestantism, totul este de descoperit, pentru că totul este diferit în Ortodoxie, chiar și ceea ce seamănă cu ceea ce s-a cunoscut mai înainte !

Contribuția substanțială a Ortodoxiei în Franța, ca și în alte țări din Europa occidentală, țină de coerența sa internă : unitate a modului de viață liturgică, unitate a experienței de rugăciune și unitate teologică. Este bine să insist, pentru a termina, asupra acestui ultim punct. Occidentalul și francezul sînt marcați de individualism, nu numai în pietate, ci și în gîndire. Într-o epocă în care divizarea culturii și individualismul se accentuează, Ortodoxia, în ciuda dificultăților pe care le întilnește, dă mărturia unei unități, care nu depinde de autoritate, ci de comuniune. Ea dă, de asemenea, mărturia unei diversități, care nu depinde de individualismul anarhic, ci de libertate. În realitate aceasta ține de însuși misterul Bisericii. Să avem curajul de a o spune : Contribuția Ortodoxiei în Franța este însăși Biserica, mister de unitate și de diversitate unitară ; mister de comuniune și de libertate trinitară ; mister al sobornicității totale, al plenitudinii sfinte a Adevărului ; mister al apostoliciității unei Tradiții exacte și vii, al unei Tradiții dătătoare de viață. Fie că vorbim de Liturghie, de spiritualitate, de asceză, de sfinte canoane, de teologie, de antropologie, de taine, de morală, de sensul istoriei umane și cosmice, de Hristos, de Sfînta Treime, de Născătoarea de Dumnezeu, de sfinți, de îngeri, acesta este misterul insondabil și feciorelnic al Bisericii. Mulți teologi contemporani români sau greci au dezvoltat sensul acestui mod de viață bisericească. Noi francezii, devenind ortodocși, am descoperit dogma Bisericii, mod trinitar de viață. Noi am descoperit că spiritualitatea este eclesială, că teologia este eclesială. A fi ortodox înseamnă a găsi propria bucurie în a face ceea ce face Biserica, a gîndi ceea ce gîndește Biserica, a voi ceea ce vrea Biserica, știind că Hristos, prezent în mod invizibil este cel ce face, ce gîndește, ce vrea și ce iubește. A acționa astfel, nu este conformism, căci dimpotrivă persoana se împlinește ; cu cît eu sînt unit cu Hristos, și cu Biserica Sa, cu atît eu sînt eu insumi prin harul Sfîntului Duh.

Astfel noi devenim sau redevenim ortodocși, nu numai pentru că, în mod istoric, aceasta corespunde identității poporului și culturii noastre, ci pentru că acesta este adevărul. Ceea ce Ortodoxia aduce în Franța este adevărul în ceea ce privește pe Dumnezeu în Treime, în ceea ce privește omul și mîntuirea lui în libertate, în ceea ce privește viitorul lumii, în ceea ce privește Biserica, trup al lui Hristos și comuniune trinitară. Noi n-am devenit ortodocși pentru că am fost atrași de vreun folclor oriental, ci pentru că am recunoscut Tradiția Părinților. Noi credem că Ortodoxia poate să mîntuiască sufletul țării noastre de bolile ce-l rod : materialismul, înclinația obsesivă spre plăceri, spiritul de dominație și de rivalitate, relativismul în adevăr. Noi găsim în Ortodoxie sensul just al modernismului : *nu conformarea la moda zilei, ci răspunsul la întrebările zilei cu harul Sfîntului Duh, care este în Biserica lui Hristos și care dă viață fără încetare comorii apostolice*. Noi credem că Biserica lui Hristos are în ea însăși capacitatea de a face față lumii de astăzi, degradării cosmosului

și suferințelor neînchipuite ce-i așteaptă pe oameni. Credem că diferitele comunități creștine vor afla în Ortodoxie destulă umilință, adevăr și dragoste pentru a regăsi comuniunea în Tradiția Părinților comuni, exprimată în mod deosebit prin Sinoadele Ecumenice. Noi credem, cum a spus părintele Stăniloae, că «Biserica ajută oamenii la efortul de pregătire a lor și a lumii în vederea învierii comune și a transfigurării lumii».

Pentru toate aceste rațiuni Franța de astăzi și Europa de astăzi așteaptă mult de la țările de tradiție ortodoxă neîntreruptă. Sărăcirea sufletului nostru prin raționalism și bogăție este considerabilă. *Teama noastră este ca voi românii să nu vă însărăciți la rîndul vostru, vrînd să imitați Europa occidentală, ca voi să nu disprețuiți bogățiile sufletului vostru ortodox, pentru a dori sărăcia bogăției noastre aparente.* Căci dacă sarea Ortodoxiei devine fadă, cu ce se va mai săra? Să ne considerăm cu toții săraci în fața lui Dumnezeu, care este singurul bogat în dragoste, în înțelepciune, în discernămint, în adevăr, în frumusețe, în viața veșnică, singura comoară de bunuri ale vieții veșnice, căruia i se cuvine slava Tatălui, Fiului și Sfîntului Duh, în veci, Amin!

Pr. MARC-ANTOINE COSTA DE BEAUREGARD
PARIS

LIBANUL BISERICESC DIN ARDEAL ȘI REACTUALIZAREA UNUI MIT CONFESIONAL

Ocuparea, prin forță, a catedralei din Blaj de către un grup de credincioși, foști greco-catolici, a produs o adîncă mîhnire și consternare în sufletele credincioșilor ortodocși români din Transilvania și din toată țara.

Fată de o atitudine creștină atît de puțin potrivită cu cerințele vieții bisericești, ne întrebăm dacă vreunul din cele trei argumente de mai jos — sau toate la un loc — au îndreptățit o rezolvare a lor atît de lumescă.

1. Întoarcerea la «credința strămoșească» este adesea invocată în ultima vreme, în special de oamenii politici și de către unii diplomați. Dar de la început observăm că această afirmație este falsă. Legea străbună a românilor din cele trei provincii este ortodoxia, nu doctrina celor uniți cu Roma. Între afirmațiile dreptei-credințe de peste un mileniu și jumătate de la noi și poziția uniților cu catolicismul la anul 1700 sînt diferențe de netrecut. Aceștia din urmă au adoptat învățături dogmatice noi, necunoscute ecumenicității creștine de totdeauna. Amintim numai pe cele principale: Sfînta Împărtășanie, în stil evreiesc, numai cu azimă; Purgatoriul, «Filioque», precum și primatul și lipsa de greșeală a Papei.

Teologia creștină a primului mileniu opunea acestei evoluții doctrine particulare adevărurile culese din paginile Sfîntei Scripturi și ale Sfîntei Tradiții. Euharistia se face cu pîine dospită și cu vin, nu există Purgatoriu și nici «Filioque». Dumnezeu-Duhul Sfînt numai «de la Tatăl purcede» (Ioan 16, 26). Nici un ierarh și nici un preot, oricît de cinstit cu onoruri ar fi, nu poate să se bucure de atributul infailibilității; aceasta este o caracteristică exclusivă a Bisericii.

Din punct de vedere istoric, ar fi foarte trist dacă românii ar fi uitat pe Apostolul Andrei, care i-a încreștinat în veacul I, și dacă s-ar fi «în-tors» la religia strămoșilor abia după 1700 de ani. De ce nu am admite, în baza aceleiași logici, și argumentele adventiștilor sau — mai recent — pe acelea ale «martorilor lui Iehova»? Și ei susțin, în veacul nostru, că propun credința creștină cea adevărată.

După criteriul evanghelic, «Mama Mea și frații Mei sint aceștia care ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și-l îndeplinesc» (Luca, 8, 21). Nu strămoșii după trup, ci aceia după duh și adevăr : «Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber ; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sinteți în Hristos Iisus» (Gal., 3, 28).

Strămoșii noștri daco-romani înșiși au știut să distingă și să aleagă între rudenia de sînge și aceea spirituală. Ei nu au idolatrizat pe românii din care se trăgeau, pentru a nu comite ceea ce am putea numi astăzi un rasism sacru. Cînd dreapta-credință a fost amenințată, la anul 518, arhimandritul Ioan Maxențiu din Tomis a mers pînă la Roma, unde a respins poziția teologilor de acolo, înfruntînd pe însuși Papa Hormisdas. Este numai unul dintre argumentele pentru care am rămas totdeauna nedespărțiți de Marea Biserică a lui Hristos de la Constantinopol.

2. S-ar putea crede că unirea unor ardeleni cu catolicismul s-a făcut de bunăvoie și în libertate, fapt care ar îndreptăți păstrarea ei.

Istoriografia celor aproape două veacuri și jumătate de schismă bisericească transilvană nu conține să arate contrariul. Bieții iobagi români nădăduiau să se izbăvească măcar cu ajutorul religiei împăratului de la Viena de asuprirea ungurească de acasă. De aceea au semnat actul de unire, dar cu cerința repetată să li se respecte *legea străbună*. Alcătuitoarii lui au avut însă grijă să simuleze că ardelenii ar primi toate inovațiile dogmatice romane, introducînd formule generalizatoare și nebufoase, ca acestea : «și toate ale Romei».

De altfel documentele originale «s-au pierdut», fiind regăsite aproape după două secole.

Chiar numai atît dacă s-ar cerceta astăzi și ar fi suficient pentru cunoașterea silniciilor de odinioară în problemele credinței românilor. Reamintind acestea, parcă nu mai e nevoie să adaugi alte date despre martiriul celor «neuniți», despre bisericile lor arse, despre atîtea minăstiri ortodoxe demolate cu tunurile de către invadatorii lor spirituali de odinioară.

Răscoala lui Horia nu s-ar fi iscat la vremea ei, fără umplerea paharului persecuțiilor mulțimilor neunite, dar înveșnicite de numele neînfricaților sfinți români : Oprea Nicolae din Săliște, Cuviosul Sofronie de la Cioara, Sfîntul Visarion Mărturisitorul, și alții.

Vizitatorul zilelor noastre la minăstirea Rîmeș poate să vadă acolo icoana unor sfinți ortodocși ai căror ochi au fost scoși de baionetele soldaților austrieci și unguri urmăritori.

3. Ar fi fost de așteptat ca măcar revenirea în catedrala din Blaj a greco-catolicilor să se facă în libertate și cu buna-știință a majorității enoriașilor. Dimpotrivă, ea a fost ocupată abuziv. Acolo unde se intră cu

forța în altar, cu violențe de limbaj și cu agresarea personalului slujitor al bisericii, nu mai poate fi vorba de dialog și de bună învoire.

De altfel, hotărârile de cotitură în viața unui locaș sfânt nici nu pot fi luate de Comitetul parohial, cum s-a pretins de către cei nepoftiți. Ele sînt de competența *Adunării parohiale*, adică a întregului popor credincios al parohiei respective.

Dacă totuși nici unul dintre temeiurile amintite mai sus nu îndreptățește tensiunea creată la Blaj, care să fie rațiunea neinspiratelor acțiuni menționate? Aceasta nu poate fi decît încercarea reînvierii mitului uniati menționate? Aceasta nu poate fi decît încercarea reînvierii mitului uniati al «micii Rome». Departe de a însemna progres și venirea între popoarele civilizate, cum vroia romantismul epocii veacului trecut, mitul aduce astăzi tulburări noi în istoria noastră bisericească prin reîntoarcerea la unele dogme catolice disputate de atitea secole. Față de dezvoltarea teologiei ortodoxe contemporane, chiar românești, acceptarea acestora echivalează în fond cu un complex intelectual de inferioritate și cu tăcerea în fața unei expansiuni voalate.

Lipsa lor de penetrare în conștiința românească a dovedit-o, încă o dată, respingerea dialogului și utilizarea forței. Se pare că sînt mai mulți episcopi greco-catolici decît credincioși de această convingere.

Din faptul că majoritatea celor care au năvălit la 19 mai 1991 să sechestreze catedrala din Blaj nu erau uniți, ci romano-catolici, reformați și unitarieni, se mai poate trage o concluzie. El indică simpatia pe care o manifestă schismaticii noștri din Ardeal față de oricare națiune conlocuitoare, dar nu față de frații lor români ortodocși.

Se dovedește astfel că, în ciuda unor merite culturale din trecut, uniația constituie astăzi o pseudomorfoză. La începuturile ei nu a stat o sete existențială și nici căutarea mîntuirii veșnice. Diplomația, manipularea și dezinformarea au fost folosite din plin.

Pentru aceste motive și tendințe, țara noastră nu se cuvine să devină un Liban religios, în care perspectiva «războiului celui dintre noi» plutește veșnic la orizont.

Pr. dr. GHEORGHE I. DRAGULIN

CREDINȚĂ ȘI CULTURĂ LA ADUNAREA GENERALĂ A C.E.B. DE LA CANBERRA

Adunarea generală a Consiliului ecumenic al Bisericilor de la Canberra, din februarie 1991, a readus în discuție o problemă tot atît de veche ca și creștinismul însuși: raportul dintre credință și cultură. Tema constituie o preocupare ce a însoțit de la început propovăduirea Evangheliei. Ea a îmbrăcat însă la Canberra forme care au dus la reacția ortodocșilor, cărora li s-au adăugat și alții din cei prezenți.

Vorbind despre Duhul Sfînt într-una din introducerile la tema principală a Adunării: Vîno Duhule Sfînte, înnoiește întreaga creație, profesoara Chung Hyan Kyung, presbiteriană din Coreea de Sud, a făcut unele afirmații care au stîrnit vii reacții în rîndurile ortodocșilor, și nu numai ale lor. Referatul a întruchipat o viziune personală despre Duhul Sfînt în care au intrat elemente creștine alături de obiceiuri și tradiții de religiozitate populară, aparținînd religiilor coreene și ale Asiei de răsărit.

Introducerea referatului s-a făcut de către o grupă coreeană de dansuri, cărora li s-au adăugat doi aborigeni, după care a urmat o evocare invocare a spiritelor unor nedreptăți și nedreptăți ai istoriei. Totul a fost prezentat dinamic, patetic uneori, oferind spontaneitate și diversitate, captivînd și întreținînd interesul și atenția celor prezenți. Referatul a înglobat aspecte feministe și elemente cultice des întîlnite în anumite tradiții liturgice, alături de afirmații care pot produce confuzii și substituiri inacceptabile pentru ortodocși ca și pentru alți creștini. A urmat o «teologie» a Duhului Sfînt, din care lipsea însă legătura acestuia cu Hristos ca și locul lui în învățătura despre Sfînta Treime. În schimb, Duhul Sfînt era prezentat prin intermediul unor comparații și analogii ce aparțin unor tradiții și obiceiuri luate din vechile religii coreene și asiatice, pe care autotarea referatului le-a evocat în numele culturii coreene.

Referatul a stîrnit pentru mulți reacții care au situat expunerea la granița secularismului sau a liberalismului. N-a lipsit acuzația de sincretism, sau chiar de păgînism alături de reproșul celor mai ponderați, care au evitat calificativele, dar au subliniat cu fermitate că referatul conține confuzii și afirmații inacceptabile.

La Canberra încă și după aceea s-au adăugat și alte voci sau organizații creștine care și-au manifestat solidaritatea cu declarația ortodoxă.

Ortodocșii atrag atenția în declarația comună asupra faptului regretabil de a asista la pericolul pierderii intergrității credinței, care trebuie evitat în dialogul cu alte religii. Ei menționează, de asemenea, imposibilitatea de a substitui «un spirit privat, spiritul lumii sau alte spirite, Duhului Sfînt, care porcede de la Tatăl și rămîne în Fiul». Cu tot respectul datorat culturilor locale și naționale, pentru noi rămîne inacceptabilă invocarea spiritelor «pămîntului, aerului, apei și viețuitoarelor mării» ca ipostaze ale Duhului sau invocarea duhului «Fratelui Iisus», alături de celelalte jertfe ale istoriei, fără nici o precizare referitoare la calitatea de unic Mîntuitor și Fiu al lui Dumnezeu. Spre sfîrșitul referatului s-a recurs la o analogie a Duhului Sfînt cu Kwan In, zeița compasiunii și a înțelepciunii — care ajută ființele să intre în Nirvana — autoarea întrebîndu-se dacă nu cumva putem vedea în amintita zeiță chipul feminin al lui Hristos, al unei femei întii născute, care ajută ființele să intre în paradis. Bineînțeles că astfel de substituiri inacceptabile au fost primite cu nemulțumire de către o bună parte a celor prezenți, fiind considerate incompatibile cu o teologie creștină ce ar putea fi promovată de Consiliul ecumenic, drept introducere pentru tema Adunării generale.

Trebuie să recunoaștem însă că îndrăzneala referatului a fost aplaudată cu satisfacție de către un anumit public — teologic mai puțin exigent, e adevărat — care și-a găsit repede apologeți în intenția de a înlătura acuzația de sincretism prin încercarea de a plasa punctul nevralgic al neînțelegerii în conflictul dintre teologia tradițională și cea contextuală, în încercarea de a deplasa totul spre o neînțelegere din partea ortodocșilor a raportului dintre credință și cultură. Mass-media și unii comentatori ulteriori au dat considerăm noi, o importanță mult prea mare cazului, emițînd opinii și interpretări ce depășesc cu mult intenția ortodocșilor. Observațiile ortodocșilor referitoare la evoluția Consiliului ecumenic au amintit, printre altele, și raportul dintre cultură și credință dar

au menționat și necesitatea unor criterii teologice, care definesc limitele diversității contextuale peste care nu se poate trece fără să ajungem la compromisuri inacceptabile.

Menționam încă de la începutul acestor rînduri că raportul dintre Evanghelie și cultură s-a ivit odată cu apariția creștinismului. Într-adevăr, revelația credinței cuprinsă în Sfînta Scriptură este transmisă prin intermediul culturii ebraice și grecești. Mesajul biblic se folosește, la fixarea lui în scris, de cele două culturi, prin intermediul cărora a fost transmis lumii. Nici cultura ebraică și nici cea greacă însă nu sînt decît mijloace de transmitere a adevărului descoperit și nu adevărul însuși, Prin intermediul lor, mesajul evanghelic este fixat în formele gândirii umane, dar nici una dintre ele nu este sursă a revelației. Fixarea în scris a mesajului ca și comunicarea lui, comportă inconveniențele și formele ei limitate de exteriorizare în privința lui Dumnezeu. Experiența noastră religioasă ca și transmiterea ei este mărginită, neputincioasă ca putere de înțelegere și comunicare a transcendenței ființei divine. Cultura greacă a oferit doar categoriile de gândire și formele exterioare de exprimare a revelației creștine, forme ce au fost încreștinate și adaptate fondului revelației.

Propovăduirea Evangheliei a avut la bază un principiu elementar. Mesajul biblic trebuia să se prezinte în forma, cultura și gândirea tuturor neamurilor, trebuia să vorbească pe înțelesul tuturor. Transmiterea mesajului biblic trebuia să fie prezentat în contextul fiecărui popor. El a îmbrăcat formele culturale proprii de limbă, cultură, împrejurări istorice și etnice ale popoarelor, raselor, vîrstelor cărora s-a propovăduit Evanghelia. Cultura, specificul istoric și etnic prezintă contextul în care și prin care se transmite Evanghelia, ajungînd la diversitatea impresionantă sub care se prezintă astăzi adevărul de credință. Sîntem convinși că pînă la un anumit punct orice teologie este o teologie contextuală, reflectînd specificul trăirii adevărului evanghelic în anumite condiții locale. Aceasta, teologia contextuală, nu poate crea însă piedici și confuzii în acceptarea și interpretarea mesajului biblic. Ortodoxia a înțeles de la început rolul culturii, al împrejurărilor istorice și al specificului etnic în care s-a prezentat credința într-un anumit context și a promovat limba și cultura ca mijloace de transmitere și interpretare a adevărului de credință. Din acest motiv, Biserica Ortodoxă n-a sanctificat o anumită cultură, n-a dogmatizat o anumită limbă sau filozofie pentru propovăduirea revelației. Ea a sprijinit diversitatea limbilor, a culturii și a elementului etnic contextual, bazată fiind în această atitudine pe evenimentul Rusaliiilor, al propovăduirii în limbile popoarelor și pe afirmația Sf. Apostol Pavel după care e mai bine a vorbi în Biserică cinci cuvinte pe înțelesul poporului decît zece mii de cuvinte fără înțeles (1 Cor. 14, 19). Practic, ea a încurajat de la început traducerea Scripturii în diferite limbi : latină, siriană, coptă, armeană, georgiană, etiopiană, gotică, alături de săvîrșirea serviciului divin în limbile vorbite. Mai tîrziu, fidelă aceluiași principiu, a propovăduit Evanghelia și a încreștinat pe slavi prin intermediul și răspîndirea limbii și a culturii slavone, prin traducerea cărților de cult, a Sfintei Scripturi și a serviciului divin.

Pentru întruparea credinței și a Evangheliei în cultura poporului se pot aduce nenumărate exemple. Pericolul se prezintă doar în cazul în care elemente necreștinate ale culturii vor să se substituie adevărului evanghelic, cînd, așa cum s-a întîmplat la Canberra, obiceiuri și elemente de religiozitate populară din tradițiile religiilor asiatică au fost prezentate ca substitute pentru adevărurile biblice de credință. S-a creat impresia, în anumite momente, că unele elemente ale tradițiilor religioase amintite sînt ele însele surse ale revelației. Pe drept cuvînt mulți au fost îngrijorați în legătură cu aceste manifestări. Respectînd și promovînd cultura fiecărui popor ca mijloc de propovăduire a Evangheliei, considerăm diversitatea limbilor și culturilor ca daruri ale Duhului Sfînt, care îmbogățesc Biserica și desăvîrșesc formele ei de manifestare și propovăduire a Evangheliei cu mențiunea că fondul nu poate fi pus în pericol sau înlocuit cu forma.

Acceptînd deci diversitatea contextuală oferită de tradițiile culturale, de contextele istorice și etnice proprii, trebuie să subliniem însă și faptul că acestea nu sînt nelimitate. Diversitatea își are granițele ei, limitele ei teologice peste care nu se poate trece. Diversitatea exprimată prin cultura, limba, contextul istoric și etnic al unui popor sau regiuni nu ne poate împiedica de a mărturisi pe Iisus Hristos ca unicul Mîntuitor ieri, azi și totdeauna (Evrei 13, 8), așa cum a fost el descoperit în Sf. Scriptură și în învățătura apostolilor. Biserica primară deja a deprins pe creștini cu deosebirea duhurilor (1 Cor. 12, 10) pentru a putea distinge pe cele ce sînt de la Dumnezeu. De la început au existat anumite criterii teologice, care au marcat imposibilul și inacceptabilul, care ne-au îndemnat să respingem tot ceea ce ar contrazice nucleul învățăturii creștine (1 Ioan 4, 1—3). Mesajul revelației creștine nu poate fi pus pe același plan cu afirmațiile religioase și tradițiile altor religii. Distincția este clară, iar substituirea mesajului revelației cu acestea din urmă este inacceptabilă pentru creștini. Revelația creștină este unică, iar mesajul ei nu poate fi înlocuit prin nici o formă de cultură, oricît de înălțătoare și ispititoare ar fi aceasta în prezentarea ei. Aici trebuie respectată cu strictete granița dintre credință și cultură pentru a evita sincretismul dăunător unității de credință.

Pr. dr. MIRCEA BĂSARAB

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

PĂRINTELE GRIGORIE GALA GALACTION DESPRE BASARABIA

La a 73-a aniversare a Unirii Basarabiei (27 martie 1918)

«De ce a fost ursit ca tristețea acestui colț al vetrei românești să se întâlnească și să se înfrățească cu tristețea mea cea din naștere?».

«De ce aceste văi (basarabene) mi-au fost dragi mai înainte ca să le cunosc, mi-au fost dragi până la primejdia capului?».

(Gala Galaction. *Dealuri basarabene*).

Așa se întreba, și întreba, Părintele Grigorie Gala Galaction, cînd a încercat să explice dragostea, preferința și opțiunea lui pentru Basarabia — o dragoste totală, devotată, deosebit de activă și de toată viața, deși n-a fost basarabean, prin înaintași, părinți și loc natal!... A înțeles și a mărturisit că era un fapt providențial, de favoare dumnezeiască și de destin, în beneficiul ambelor părți: și a Basarabiei, și a lui — pe linia împlinirilor sale de scriitor, de teolog și de cleric...

Au existat și unele semne premergătoare...

Bunicul său dinspre tată, aromînul macedonean Nicolache Nițulescu, imigrant, așezat și împămîntenit la Brăila, după Pacea de la Paris din 1856 și retrocedarea celor trei județe sudice din Basarabia (Bolgrad, Cahul și Ismail), a ținut, în arendă, o moșie boierească la Reni, pe Prut. Avea casă mare, familie îmbelșugată iar bunica, Macrina, transilvăneancă¹, pravoslavnică, fiică a Bisericii, se făcuse cunoscută și vestită. Toți o știau pe «Nașa Macrina»... Băiatul lor, Nicolae Pișculescu (tatăl Părintelui Grigorie) trecea Prutul, cu calul și înot, spre Brăila și îndărăt. A povestit aceste isprăvi din tinerețe copiilor săi... «Aceasta este, își va

1. Gh. Cunescu, *Gala Galaction și Transilvania*, în «Steaua» (Cluj), XX (1969), nr. 11 (238), nov., p. 62—65.

aminti copilul Grigorie, cea dintii a mea știința despre Basarabia, grăunte de argint, cules din nisipul amintirilor copilăriei și legată de vremea retrocedării celor trei județe basarabene — Bolgrad, Cahul și Ismail»².

Se cunoaște că impresiile și amintirile din anii copilăriei se imprimă puternic și au însemnătate primordială în formarea sentimentelor și deprinderilor umane. Ele se adună, se stratifică și se păstrează în depozitul tainic al subconștientului, ca să apară, la sorocul adolescenței, surprinzător și spontan, în însușiri și note personale, individuale...

S-a petrecut astfel și la copilul Grigorie. Cele auzite de la tatăl său despre Basarabia, despre Prut, despre locurile și oamenii de acolo, s-au zidit în sufletul lui și licăreau scînteie nestînsă, care s-a prefăcut apoi în pară, flacăra și vilvătaie incendiară.

În mai 1912, cînd s-a aniversat, la noi, cernit, împlinirea unui veac de la rășluirea Moldovei dintre Prut și Nistru și anexarea ei la Imperiul rus, țarist și imperialist, sub denumirea «înșelătoare» (N. Iorga) de *Basarabia*, scriitorul și publicistul literar militant, care era Gala Galaction, a scris și publicat un judicios și personal protest. L-a surprins, indignat și revoltat și faptul că arhiepiscopul ortodox rus de la Chișinău (Serafim Ciciagov, militar și țarist înverșunat n.n.) a poruncit ca în Basarabia să se facă, în toate bisericile, rugăciuni de mulțumire și de laudă lui Dumnezeu (*Te-Deum-uri* festive). Doctorul în teologie, Gala Galaction, se întreba: «Cum se poate această anomalie, această blasfemie strigătoare la cer, ca un arhiepiscop ortodox să ordone să se facă rugăciuni de mulțumire și de preamărire, că Dumnezeu i-a răbdat pe Țar și o împărăție, pretinse și zise creștine, să stăpînească o țărișoară, luată și stăpînită silnic? !...».

A prezentat situația reală, cum era: «Rușii sînt creștini; creștini sînt și românii. Rușii sînt pravoslavnici; pravoslavnici sîntem și noi. Rușii au o țară care se întinde pe două continente; ei sînt mulți ca nisipul mării, puternici și bogați. Față cu ei, noi sîntem ca un pahar în comparație cu un rezervor de petrol. Și cu toate acestea, arhiepiscopul ortodox de la Chișinău este convins că răpirea Basarabiei și alipirea ei la Rusia a fost o faptă care a provocat entuziasmul sfinților îngeri și că, azi, după o sută de ani, cînd Te-Deum-ul rusesc va slăvi centenarul nedreptății, Sfînta Treime va primi, în cer, întim satisfăcută volutele mulțumirilor!... E cu puțință să creadă un arhiepiscop (creștin) așa ceva? E cu puțință să existe, în cer și pe pămînt, vreun tribunal care să declare că e lucru plăcut lui Dumnezeu ce ne-au făcut rușii nouă, la 1812? Ce însemnează atunci să mulțumești lui Dumnezeu că te-a răbdat pe tine, cel tare și nedrept, să păstrezi o sută de ani un pămînt luat cu japca?».

Întrebări vădit legitime; și religios, creștin-ortodox, și patriotic.

A continuat protestul, oferindu-le acaparatorilor și arhiepiscopului ortodox de la Chișinău, o ipostază justificativă... Ar mai încăpea discuție, a explicat, «atunci cînd o țară creștină ar pune stăpînire pe o țară cu popor păgîn, pentru încreștinare, ca să sădească în inima și în viața lui credința în Dumnezeu creștin, Evanghelia și morala mîntuitoare...

2. Gala Galaction, *Gînduri — Gînduri...*, în «Viața Basarabiei», X (1940), nr. 9—10, (sept.—oct.), p. 547—549.

Dar de unde ! Biata Moldovă a crezut în Hristos cu mult mai înainte decât țarina Olga, iar moldovenii sînt tot atît de pravoslavnici ca și muscalii. Atunci, cum mai explîci, Monsenior (s-a adresat în acest fel arhiepiscopului de la Chișinău), lui Iisus Hristos, mulțumita pe care ai poruncit-o, cu prilejul acestor o sută de ani de nedreptate ?».

A mai remarcat o contradicție : «Ce va spune lumea cealaltă creștină ?... Biserica pravoslavnică rusească mulțumește lui Iisus Hristos că Basarabia a scăpat, o sută de ani, de sub Biserica românească, tot pravoslavnică și ea, tot a lui Iisus Hristos și ea !... Atunci Hristos s-a împărțit (*I Corinteni*, I, 3). E un Hristos rusec, un Hristos românesc, altul bulgăresc și așa mai departe !... Atunci, Monsenior, zadarnic și-a mai bătut pieptul Sf. Pavel ! Zadarnice sînt dumnezeieștile lui Epistole ! Zadarnică este psihologia și tot patrimoniul nostru teologic !...».

A încheiat, implorînd patetic :

«Sfinte Vasilie, care răcneai ca un leu împotriva bogaților și a trușilor și adunai pe oropsiții vieții în Vasilionul tău ; Sfinte Vasilie, care rezistai Cezarului și tuturor ispravnicilor lui ; Sfinte Ambrozie care respingea de la Altar pe împăratul Teodosie ; Sfinte Ioane Gură-de-Aur care înfruntai palatul și pe împărăteasa Eudoxia : priviți din cer în Basarabia noastră, priviți pe Mireasa Domnului la masa lui Irod, priviți pe un arhiepiscop creștin care pecetluiește, în numele lui Iisus Hristos și al vostru, despuierea unui popor nenorocit !»³.

Peste o lună (în iunie 1912), călătorind cu vaporul, pe Dunăre, dinspre mare spre Tulcea, la o șezătoare literară, privea, pe dreapta, ogoare, holde și zăvoaie, și a notat : «Basarabia noastră, cosită astăzi de coase străine»⁴.

În anii primului război mondial, colaborator la revista ieșeană «Viața Românească», condusă și orientată politic de Constantin Stere (1865—1936), basarabean și fost siberian, Gala Galaction s-a alăturat liniei politice a acestuia, respectiv alături de Puterile Centrale, contra țărilor antante și a Rusiei, pentru eliberarea și recuperarea Basarabiei. S-a dovedit nefastă această poziție politică, cu toate urmările... Redacției «Vieții Românești» i s-a pus foc, ca «oficină austro-ungară»... A voit Dumnezeu, ca, totuși, Basarabia să se dezrobească și să fie prima provincie care s-a unit cu Patria-Mamă România, prin actul istoric din 27 martie 1918.

Faptul l-a bucurat fericit pe Gala Galaction. A notat în *Jurnalul* personal : «10 aprilie 1918. O veste mare pentru aceste zile triste : Sfatul Țării din Basarabia a proclamat unirea cu România. *Gazeta Bucureștilor* publică telegramele schimbate între primul-ministru⁵, azi în Iași, și ministrul de externe⁶, înapoiat la București. E un pahar cu apă sfîntă și rece, dintr-un izvor miraculos, sorbit de o gură arsă de o lungă sete. Basarabia se alipește iubitei Moldove..., trunchiului glorios de unde fu-

3. Idem, *Mireasa Domnului, la masa lui Irod*, în «Flacăra», I (1912), nr. 30, 2 mai, p. 236—237 ; retipărit în *Răboji pe bradul verde, Iași*, 1920, p. 7—15.

4. *Răboji...*, p. 17 (*A murit Caragiale*).

5. Alexandru Marghiloman.

6. C. C. Arion.

sese zmulșă acum o sută și șase ani! Dumnezeu fie lăudat de toată limba românească, acum și pînă în timpii cei mai depărtați, cît se va vorbi românește!

Am citit cu fiori această știre și am ridicat ochii la cer. Dumnezeule Mare, îndurările Tale sînt în veci covârșitoare! Nu uita niciodată poporul românesc, nu pierde pe cei mulți și buni din pricina celor puțini și păcătoși! Adu-ne iar la larg, adu-ne încă o dată la pășunea cea inflorită, pe care am pierdut-o pentru mulțimea fărădelegilor noastre! Dumnezeule sfinte, nu lăsa să piară, înecat în bălării străine, grădina românească!...

Azi Basarabia e a României! Să gonim nourii de pe frunte, să gonim resentimentele din inimă și să binecuvîntăm pe Dumnezeul părinților noștri!»⁷.

Gala Galaction se afla în București (sub ocupația germană, lăsat de guvern, respectiv de prietenul său, ministru în guvern, I. Gh. Duca, ca administrator delegat la Casa Bisericii). A întreprins demersuri stăruitoare (s-a spus că pînă la feldmareșalul Mackensen) și a obținut aprobarea pentru celebrarea unui Te-Deum. L-a oficiat, în catedrala mitropolitană Mitropolitul-Primat Conon Arămescu-Donici (din neamul fabulistului basarebean), cu prezența tuturor oficialităților românești. Gala Galaction a însemnat, în caietul *Jurnal*: ... Regele, familia regală, armata română... apar din nou — după trista opreală impusă de cuceritori — în rugăciunile Bisericii. Lăcrimăm ca niște copii, plîngem mai toți. Așadar, începem să fim iarăși stăpîni pe noi și pe sentimentele noastre... N-a fost mulțumit deloc de felul șters, în care a vorbit mitropolitul-primat⁸.

În toamna, aceluiași an (1918), în articolul-program al unei reviste proprii, între problemele, la ordinea de zi, ale țării, a trecut și Basarabia: «O provincie nouă care ne vine, ca un semn și ca un dar dumnezeiesc să ne mîngîie și să ne consolideze. Suflete noi, energii proaspete, idealuri (generoase) la școala căroră să intrăm fără zăbavă. O realitate socială, la nivelul căreia trebuie să ne străduim să ajungem». Și, în continuare insera îndemnul: «să ne străduim să aducem și dincoace de Prut sănătatea, dreptatea și atmosfera sufletească a scumpilor noștri basarabeni. Să ne ferescă Dumnezeu, a avertizat grijuliu, să ajungem vreodată să-i facem să semene cu noi cum sîntem azi! (Subl. ns.)⁹.

L-a vizitat, la închisoare pe Constantin Stere, acuzat de trădare de țară (se aflau în aceeași situație scriitorii Ioan Slavici și Tudor Arghezi). S-a dus la Stere, să sărute dreapta fostului siberian, «mîna asta în care ne-ai adus inima și votul de unire a Basarabiei...». «Stere și-a tras mîna înapoi și mi-a prezentat fruntea lui aspră și nepătată», relatează el, apoi adăugă: «Nu-mi pasă că este unde este!... Sărutarea unui nebun îl con-

7. Gala Galaction, *Jurnal* — Caietul V — manuscris; *Pagini din «Jurnalul» lui Gala Galaction*, în «Adevărul literar și artistic», II (1991), nr. 51, din 27 ian.—2 febr., p. 4.

8. *Jurnal*, vol. II, p. 19—20. Presa a înregistrat Te-Deum-ul românesc —, «Gazeta Bucureștilor», II (1918), nr. 481, din 16v apr. p. 2 (*Te-Deum-ul la Mitropolie*); nr. 494, din 28 apr., p. 2 (N. P. — *Te-Deum-ul de la Sinagoga Mare din București* — a asistat Gala Galaction).

9. Gala Galaction, *Din prag.*, în «Spicul», I (1918), nr. 1, din 4 oct., p. 1—3.

sacră și-l ocrotește, ca odinioară pe regii biblici ungerea din mâna proorocilor !»¹⁰.

A memorat puternic ziua de 27 martie 1918 — ziua unirii Basarabiei cu România. În martie 1919, a specificat într-o însemnare pe un Album al unui prieten, în claustru și el : «Azi : 27 martie (stil vechi) 1919, la un an după unirea Basarabiei cu România» (subl. ns.)¹¹.

În 1922 (septembrie) Gala Galaction a fost hirotonit preot, de către mitropolitul-primat Dr. Miron Cristea, care i-a încredințat postul de misionar al Arhiepiscopiei Bucureștilor arătându-i, totodată, o bunăvoință deosebită, obținând de la Sf. Sinod, recomandarea pentru catedra de specialitate de la Facultatea de Teologie din București, care era vacantă. A petiționat, pentru ea, la Ministerul Învățămîntului și a depus examenele de rutină, cel de la Facultatea de Teologie¹² și cel public¹³. Consiliul profesoral al Facultății de Teologie l-a numit profesor la catedra de Exegeza Noului Testament — cu unanimitate de voturi¹⁴, dar Senatul universitar al Universității din București a infirmat această numire ca și arhimandritului Iuliu Scriban !¹⁵.

Drept urmare și-a utilizat posibilitățile și forțele în alte resorturi. În București s-a constituit în 1923 și activa fundația culturală «Principele Carol»¹⁶. Această fundație a format o echipă de conferențieri, între care și misionarul Gala Galaction, pe care i-a trimis în Basarabia, la Chișinău, în iunie—iulie 1924. Gala Galaction a ținut câteva conferințe cu teme religioase-teologice, a organizat și a condus o excursie de clerici și intelectuali basarabeni la Iași, unde au vizitat Mitropolia, biserica «Treii Ierarhi» și alte instituții și monumente culturale și religioase¹⁷. A fost întâia lui trecere reală peste Prut, în Basarabia, la basarabeni.

A trecut Prutul, a doua oară, în iulie 1926, într-un circuit prin țară. De la Iași, l-a însoțit călugărul de la Sf. Munte Athos, Arsenie Cotea, traducătorul unei cărți isihaste, pe care îl interesa persoana arhiepiscopului de la Chișinău, Gurie Grosu. În Basarabia a dat peste o secetă pustiitoare. «Nu-mi aduc aminte, a notat în caietul cu însemnări de drumetie, să fi văzut vreodată, pînă azi, niște plaiuri mai dezolante și mai sterpe. Nici chiar în Dobrogea, pe vremea arșițelor celor mari, n-am văzut atîta tristețe și atîta moarte vegetală. Dealurile sînt rase și negricioase, ca niște

10. Idem, *Constantin Stere*, în «Chemarea», II (1919), nr. 55, din 9 ian., p. 1—2; retipărit în *Răboji pe bradul verde*, p. 158—161.

11. *Albumul Alexandru Bogdan-Pitești*, la Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de stampe.

12. *Cotidianul «Cuvîntul»*, II (1925), nr. 276, din 7 oct. 1925, p. 3 (Informații universitare).

13. *Ibidem*, nr. 280, din 11 oct., p. 3.

14. Nichifor Crainic, *Gala Galaction (profesor de teologie)*, în «Cuvîntul», II (1925), din 5 oct., p. 1.

15. «Dimineața», XXII (1926), nr. 6878, din 17 ian., p. 1 (*Studentii împotriva numirii a doi profesori universitari a fost invalidată și numirea arhimandritului Iuliu Scriban*); Nichifor Crainic — *Proteste și greve*; în «Cuvîntul», an. III (1926), nr. 565, din 25 ian., p. 1 (Duminică); Gala Galaction, *Jurnal*, II, p. 159—160 — a relatat cum s-a petrecut invalidarea, pentru ce și cine a votat contra.

16. «Buletinul căminelor culturale», I (1924), 2 mai, p. 7.

17. Arhim. Iuliu Scriban, *Misiune culturală în Basarabia*, în «Biserica Ortodoxă Română», XLIII (1925), nr. 3 (528), martie, p. 186 (*Însemnări mărunte*).

bivoli cu noroiul uscat pe ei... Cîte un copac cutează să ridice capul prin văi. Cîte un pămătuș verde se arată stingher, unul singur la cîteva dealuri despuiate și calcinate».

A notat gările : *Ungheni, Pîrlita, Perival, Cornești, Șipoteni, Călărăși* — unde, în același vagon, s-a urcat arhiepiscopul Gurie, fost la mînăstirile de lîngă Călărăși (Răciula și Gîrbovăț). Au mers împreună. Arhiepiscopul l-a invitat să stea la Arhiepiscopie (a acceptat numai athonitul Arsenie), Gala Galaction a găzduit la o familie de prieteni din Chișinău ¹⁸.

A fost primit și s-a întreținut cu arhiepiscopul Gurie (Grosu) a doua zi, în grădina Arhiepiscopiei (din spatele palatului-reședință), între flori, butuci de vie și umbra pomilor încărcăți de rod... Arhiepiscopul i-a lăsat socotința «unui om duhovnicesc, bogat în răbdare, gata să cerceteze o propunere bună, familiar și iubitor de oameni, un adevărat urmaș al Sfinților Apostoli» ¹⁹.

În timp ce arhiepiscopul Gurie dezbate cu monahul Arsenie problema cărții adusă de acesta, Gala Galaction a încercat o retrospectivă de gînd și imaginară, în trecutul istoric și cultural-bisericesc al Basarabiei — domnitori și voievozi ai Moldovei și ai Basarabiei, cronicari, ierarhi, scriitori, și publiciști basarabeni și care au scris despre Basarabia, inclusiv cei care au scris la centenarul răpirii ei... ²⁰.

La ora vecerniei a avut revelația surprinzătoare și puternic emoționantă să audă concertul muzical al clopotelor din turnul catedralei din Chișinău (*Soborul*), unic în toată țara.

Gala Galaction era deosebit de sensibil și de receptiv la sunetul clopotelor bisericești și la sunete religioase solemne de orgă ²¹... Cît de impresionant a descris el sunetul clopotelor de la mînăstirea Neamț! L-a numit «predică pătrunzătoare, un glas de strămoși care ieșea din bolta veacurilor» (Bucată literară și titlul unei cărți). A destăinuit că, în grădina Arhiepiscopiei basarabene, «am stat înfiorat și smuls din actualitate și am pluit, pe unde sonore, spre obîrșiile noastre naționale și bisericești»...

Asculta, privea și admira silueta arhitectonică, înaltă și impunătoare a turnului clopotniței, așezat la mijloc, ca și Columna infinită a lui Brîncuși și, poate, de aceeași înălțime, între biserica catedrală, masivă și pătrată, cu cruce de aur pe culmea bolții, și turnul voluminos, pătrat, cu clopotul mare în el, cu ceas, în partea de la stradă și trecere prin el. El observă că în etajele clopotniței, clopote de diverse mărimi, erau așezate în rînduri, ca și clapele unui pian, cu limbile legate cu funii, rînduite și întinse ca și corzile pianului, clopotarul artist le mînuia cu dexteritate, pricepere și meșteșug, ca după un portativ special, și realiza simfonii muzicale!... Preciza Gala Galaction, recules și lucid, că «după ce ai ascultat

18. Gala Galaction, *Se cuvîne să faci bine și în zi de lucru!* în «Dimineața», XXII (1926), nr. 7038, din 3 iul., p. 1 (*Prin țară și mai departe — Note și Etape*).

19. *Ibidem*.

20. *Idem*, *În Basarabia închipuirii*, în «Dimineața», XXII (1926), nr. 7039, din 4 iulie, p. 1.

21. Zoe Dumitrescu-Buşulenga (și) Iosif Sava, *Muzica și literatura*. vol. II. — *Scriitorii români*, București, 1987, p. 261—273 — (*Gala Galaction: «Iubesc muzica cu patimă»*).

această «limbă» specială a evlaviei noastre răsăritene, vezi mai limpede, simți mai intim farmecul trăirilor (religioase) ale acestor frați dintre Nistru și Prut. Îți dai seama că lungă cîmpie de regăsire și de bună-intîlnire, între ei și noi este, iarăși și iarăși, cîmpia bisericească străbună»²².

Din cele ce a auzit de la arhiepiscopul Gurie, din cele ce cunoștea dinainte, din cele ce a observat personal cu acest prilej, Părintele Grigorie, în al patrulea articol ce l-a scris cu acest prilej, s-a referit direct la *Biserica basarabeană* — chiar sub acest titlu. A constatat și a explicat situația ei proprie, diferențiată și singulară. Ea, (Biserica basarabeană), n-a trecut prin procesul amplu politic, istoric, social, cultural, confesional...; de transformări, modernizare, secularizare și laicizare..., pe care l-a parcurs, în cursul secolului XIX, îndeosebi, Biserica Ortodoxă Română, în epoca formării României...

Biserica Ortodoxă din Basarabia a vecuit, răzleată și autonomă, și n-a trecut prin înnoirile și avatarurile Bisericii românești; a stat și a conviețuit, stabilă, sub tutela teocratismului ortodox țarist rusesc și s-a păstrat cu mai multă autenticitate tradițional-ortodoxă, mai multă ortodoxie răsăriteană. «Evident, constată doctorul în teologie și preotul Gala Galaction, că ne găsim în Basarabia pe treptele cele mai de sus ale Ortodoxiei. Este o forță și o zestre națională aceasta. Să ne bucurăm că în inima fraților basarabeni, credința strămoșească trăiește mai curată, mai primitivă, mai dirză decît în inima celorlalți români»²³.

I-a lăsat arhiepiscopului Gurie impresii favorabile și părintele Grigorie. De bună seamă că-i citise din cărți (care, după mărturisirea autorului cuprind învățătură și predică creștină) și din publicistică. Cînd a început să se vorbească de înființarea, la Chișinău, a unei facultăți de Teologie, arhiepiscopul Gurie și consiliul eparhial l-au propus pe părintele Grigorie — Gala Galaction să fie profesor la noua facultate teologică²⁴.

S-a înființat, deci, noua Facultate de Teologie, de fapt în cadrul Universității din Iași, dar cu sediul la Chișinău, în Basarabia, avînd ca profesor pe părintele Grigorie Pișculescu. Respins de Senatul universitar din București, la începutul anului 1926, a ajuns profesor universitar la Facultatea teologică la Chișinău, în Basarabia, la sfîrșitul aceluiași an! A fost un act de bună amintire și de recunoștință din partea ministrului Învățămîntului, profesorul de filosofie și literatul Ion Petrovici, care, a explicat el, «n-a uitat pe elevul bătrînicios (de la Sfîntul Sava), ce ne ocrotea, pe toți puișorii golași, care ne strecuram prin găurile incintei internatului, pentru a ciuguli în livada literaturii, și care, mult mai tîrziu, a îmbrăcat o haină modestă de preot... Poate n-am avut satisfacție mai vie, decît atunci, cînd, după scurgere de ani, am putut să-i răsplătesc

22. Gala Galaction, *În grădina Arhiepiscopiei*, în «Dimineața», XXII (1926), nr. 7040, din 5 iul., p. 1 — Administrația comunistă sovietică din 1940—41 a dărîmat turnul clopotniței și au dispărut clopotele și concertul lor muzical.

23. Idem, *Biserica basarabeană*, în *ibid.*, nr. 7042, din 7 iul., p. 1.

24. «Dimineața», XXII (1926), nr. 7096, din 30 aug. 5 (*Sedinta Consiliului eparhial din Chișinău*); «România Nouă», III (1926), nr. 74 (297), din 29 aug., p. 3 (Cronică bisericească); «Adevărul» XXXIX (1926), nr. 13 130, din 6 oct., p. 3 (R. Arhiepiscopul Gurie despre deschiderea Facultății de Teologie din Chișinău).

atențiile delicate și niciodată plictisitoare ale blîndului nostru mentor literar, ajutîndu-l, într-o împrejurare favorabilă, să se înscăuneze profesor la Facultatea teologică ce am înființat-o, unde urma să transforme competența sa studiosă, elocința lui inspirată și, în sfîrșit, credința lui sinceră»²⁵.

Deosebit de bucuroși s-au arătat basarabeni, pentru cinstea ce li s-a făcut de a avea, la Chișinău, capitala Basarabiei, o instituție de învățămînt universitar, cu profesor — personalități culturale și teologice, și cu studenți teologi din toate părțile țării, ridicînd și așezînd Basarabia în atenția țării și întărind unitatea națională și ortodoxă.

Facultatea de Teologie din Chișinău și-a inaugurat existența efectivă în ziua de noiembrie (1926) — sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, în prezența ministrului-ctitor, I. Petrovici. În cuvîntarea sa festivă, inaugurală, a explicat că între argumentele care l-au făcut să localizeze, la Chișinău, în Basarabia, noua Facultate de Teologie, a fost și un motiv religios. «Cred că din punct de vedere al atmosferei religioase, Basarabia se prezintă cea mai bine. Dumnezeu e al tuturor, a glosat filosoful. El locuiește în cer și pretutindeni. Dar în cer, unde are palate pe toată întinderea albastră, are un palat preferat — și el se găsește deasupra Basarabiei!».

Adevărat, admirabil și personal spus !

«Am crezut că în atmosfera Chișinăului, a continuat ctitorul literat, se va putea dezvolta prielnic o Facultate de Teologie, — ba mai am o credință și anume : că ea va fi cea mai strălucită din cuprinsul României Mari. Nu numai că o doresc, dar cred că într-o asemenea atmosferă se pot dezvolta mai bine decît oriunde studiile teologice!».

A încheiat cuvîntarea, tot într-un fel original. «Declar că dacă de azi înainte, la Ministerul meu, nu voi mai face nimic, sau voi face numai greșeli, — va rămîne în conștiința mea că am avut o activitate rodnică numai pentru faptul că am creat această Facultate la Chișinău»²⁶.

Extraordinară și memorabilă declarație !

Facultatea teologică basarabeană și-a deschis porțile în bucurie și entuziasm de proporții obștești... «S-au văzut atunci, înscriindu-se în facultate, a relatat unul din profesori, preoți bătrîni de 50—60 de ani, care au urmat cursurile și au obținut, cu succes, titlul de licențiați»²⁷. A confirmat și profesorul Grigorie Pișculescu — Gala Galaction că, «Facultatea s-a deschis într-o atmosferă frățească și entuziastă, care desfăta inima. Toată lumea basarabeană se simțea mîngîiată și mulțumită de înființarea acestei înalte școli de teologie între Prut și Nistru și la granița orientală a pămîntului românesc. Clerici bătrîni — uneori mai în vîrstă decît unii dintre dascăli — veneau în băncile Facultății, ca să asculte, în limba românească academică, adevărurile sfintei noastre credințe strămoșești»²⁸.

25. I. Petrovici, Amintiri despre scriitorii întîlniți în viață, în vol. *Fulgurații filosofice-literare*, București, «Biblioteca pentru toți», p. 118.

26. Idem, *Inaugurarea Facultății de Teologie din Chișinău*, în vol. *Momente solemne*. Ediție întregită, București, 1943, p. 64—67.

27. N. Gr. Popescu-Prahova, *Despre învățămîntul teologic*, 1937, p. 3.

28. Gala Galaction, *Scrisori basarabene*, în «Viața Basarabiei», XII (1943), nr. 3—4, din mart.—apr., p. 168—169.

A adăugat și adevărul : «Pretutindeni eram întimpinați cu prietenie, cinstiți și răsfățați. Autoritățile din Chișinău, ca și simpli particulari erau, laolaltă, măgulți că au între ei un corp didactic universitar»²⁹.

Profesorul Grigorie Pișculescu — Gala Galaction și-a inaugurat cursul său de exegeza Noului Testament în ziua de 23 noiembrie (1926), în prezența arhiepiscopului Gurie și a marelui rabin Țlerson³⁰.

Dar, în fôndul său sufletesc, părintele Grigorie Gala Galaction nu era prea încîntat de profesoratul său teologic ! A însemnat în caietul confident, interogativ și grijuliu : «Fi-voi eu în stare, acum cînd mă apropii de jumătatea vieții (avea 47 de ani) să mai muncesc în grădina exegetică, așa cum aș fi făcut-o cu 17 ani în urmă?... Mai este încă, a adăugat, o împrejurare care mă pune pe multe gînduri și mă neliniștește : sint nu numai profesor la Facultatea teologică din Chișinău, dar și directorul internatului ei³¹. Un ogor necunoscut, o experiență nemaifăcută, o viață de-abia bănuită»³².

Totuși, drept vorbind, profesoratul teologic universitar al părintelui Grigorie — Gala Galaction în Basarabia s-a dovedit că a fost un fapt providențial, cu roade prodigioase și binecuvîntate, atît pentru el cît și pentru Basarabia, năpăstuită, marginalizată și puțin cunoscută — eronat cunoscută. Profesorul a avut numeroase și diverse prilejuri să cunoască direct, nemijlocit, adînc și larg, realitățile adevărate, sufletești, spirituale, sociale, culturale, etice și religioase din Basarabia, sufletul poporului, etosul lui colectiv-istoric, viața de toate zilele a poporului, precum și locurile basarabene, în varietatea lor geografică specifică...

A stărui să le cunoască cît mai temeinic și mai bine. În primul rînd, prin studenții săi teologi basarabeni. «Poate că unii dintre colegii mei, arăta părintele Grigorie, se simțeau aci, între Nistru și Prut, numai profesori, de la care toată lumea are numai de învățat și toată lumea le dădea dreptate. Ucenicii noștri teologi, și între ei erau numeroși preoți, unii cu barbă căruntă, ascultau cu respect și însuflețire eminentele cursuri ce li se propuneau și stabileau definitiv bunul nume al Facultății noastre de Teologie din Chișinău.

Între colegii mei, eu, în taină, mai eram și *ucenicul ucenicilor mei* (subl. ns.). Îi ascultam în particular, îi urmăream — pe cei ce erau preoți — la slujbele din bisericile lor, îi cercetam în casele lor și adunam pentru mine o lecție statornică, vie și puternică, menită să mă susțină în ceasurile grele cari erau să vină»³³. «Adevărat este că sufletul basarabean și nuanța ortodoxismului dintre Prut și Nistru găseau în mine o potriveală și o receptivitate deosebită», arăta el în altă împrejurare. «Mă înțelegeam de minune cu acești oameni liniștiți și blajini. Mă impresiona pămîntul Basarabiei, ostenitorii gliei basarabene, dealurile basarabene onduloase și cu heleșteu în preajmă, bisericile cu turle verzi, casele, ogrăzile și, pes-

29. *Ibidem*, p. 168.

30. «România Nouă», III (1926), nr. 146 (366), din 24 nov., p. 3.

31. «Luminătorul», LXI (1928), nr. 15—16, din 1—15 aug., p. 40—41.

32. Gala Galaction, *Jurnal*, II, p. 163. Despre profesoratul părintelui Grigorie Gala Galaction la Chișinău, vezi, Pr. Gh. Cunesco, «Gala Galaction ad cathedram», în «Studii teologice», XXVI (1974), nr. 3—4, din mart.—apr., p. 271—278.

33. Gala Galaction, *Biserica basarabeană*, loc. cit.

te toate, nu știu ce suflu trist și molcom de legendă cu sfinți și cu martiri, parte din bucoavnele bisericesti, parte din cronicile Moldovei³⁴. Iar altădată, declara: «am cunoscut printre frații basarabeni — clerici și mirenii — mulți oameni vrednici de stimă și de iubire. M-am străduit și mă străduiesc să păstrez încrederea clerului dintre Nistru și Prut»³⁵.

A ieșit «în larg» (cuvânt evanghelic), a văzut, a cunoscut și a admirat locurile și oamenii Basarabiei. Neobosit călător, cum îi plăcea să fie³⁶, a umblat și a cutreierat Basarabia în lung și în lat, cu toate mijloacele de drumetrie, în toate anotimpurile anului, cu toate riscurile și peripețiile eventuale. N-a fost oraș, tirgușor, mânăstire, schit, localitate mai răsărită... din Basarabia, la care să nu fi fost, cu predici, conferințe, congrese misionare eparhiale, șezători literare, invitații la foști studenți și prieteni numeroși... A formulat aforismul personal: «Cu cât umbli mai mult, cu atât te întâlnești mai des cu Dumnezeu»³⁷. Și, în Basarabia pravoslavnică, prin excelență, s-a întâlnit cu Dumnezeu și prezența dumnezeiască, mereu, mereu, în altarele bisericilor, în simțirea și viața oamenilor, în poadoabele naturii...

Dăruit cu talent literar de scriitor, a scris și publicat numeroase articole și reportaje din drumurile sale pe meleagurile basarabene, sub titluri, precum: *Iarna în Basarabia*³⁸, *Sadova în toiul iernii*³⁹, *Toamna în Basarabia*⁴⁰, *La marginea răsăriteană a țării*⁴¹, *În județul Lăpușna*⁴², *Un târg basarabean (Comrat)*⁴³ ș.a.⁴⁴.

În unul din primele sale reportaje basarabene, privind scrutător peste dealurile și văile Basarabiei, a remarcat «o tainică jale moldovenească, o pătrunzătoare tristeță ale acestui scump pământ etern bătut de crivăț!». A încercat o deslușire istorică, judicioasă, a acestei situații: — «deși a trecut un șir de veacuri, totuși aceste văi pare că tot mai poartă amintirea cavalcadelor barbare și vaerul blestemelor românești... Pe aici treceau, spre munți și spre inima Moldovei, sălbaticile neamuri ale stepei.

34. Idem, *Scrisori basarabene*, loc. cit.

35. Idem, *Părintelui Vasile Humă* — preot ortodox din Chișinău, în «Curentul», II (1930), nr. 725, din 27 ian., p. 1 (Ziua Domnului).

36. Gh. Cunescu, *Călătorul Gala Galaction*, în «Vatra» (Tg. Mureș), I (1970), nr. 7, din iul., p. 2; vezi și, *Gala Galaction, Prin țară*, Culegere, Cuvânt introductiv, tabel bio-bibliografic și note de Gh. Cunescu, București, Editura sport-turism, 1975.

37. Gala Galaction, *Călătorii misionare*, în «Curentul», IV (1931), nr. 1085, din 2 febr.

38. Idem, *Iarna în Basarabia*, în «Dimineata», XXVIII (1932), din 28 mart., p. 2.

39. Idem, *Sadova, în toiul iernii*, în «Curentul», V (1932), nr. 1528, din 1 mai, p. 3.

40. Idem, *Toamna, în Basarabia*, în «Dimineata», XXVIII (1932), nr. 9634, din 22 nov., p. 3.

41. Idem, *La marginea răsăriteană a țării*, în «Voiaj», II (1934), nr. 15, din 1 nov., p. 4.

42. Idem, *În județul Lăpușna*, în «România», I (1938), nr. 75, din 15 aug., p. 3.

43. Idem, *Un târg basarabean (Comrat)*, în «Dimineata», an. XXVIII (1932), nr. 9306, din 21 nov., p. 3.

44. A mai scris despre: *Cimitirul din Chișinău*, în «Adevărul literar și artistic», IX (1929), nr. 15, din 5 mai, p. 3; *Trandalirii de la Sadova*, în «Gîndirea», X (1930), nr. 9, sept., p. 172—175; *Zile basarabene*, în «Viața Basarabiei», I (1932), nr. 4, apr., p. 1—4; *La Ismail*, în «Curentul», VIII (1935), nr. 2813, din 2 dec., p. 1 (Z.D.),

Pe aici s-au irosit, veacuri de-a rîndul, rezistența, vлага, bogățiile și lacrimile părinților noștri...».

A formulat și un deziderat, și național, și personal : ca să imprăstie și să dispară atmosfera de tristete, de jale și melancolie elegiacă din Basarabia, a propus unirea străduințelor românești, revărsarea energiilor curate, furnicarul brațelor constructive... «care să pornească din Carpați, de pe Siret, de lângă Prut..., și înfrățite cu brațele basarabene, să ne dea o Basarabie nouă : *grădina noastră de la Răsărit !*»⁴⁵.

A vizitat cu drag și a cunoscut frumoasele, bogatele și numeroasele⁴⁶ minăstiri din Basarabia ; le-a admirat, s-a rugat și a predicat în bisericile lor mărețe... A numit minăstirile dintre Prut și Nistru (minăstirile basarabene) că sînt «surorile mezine ale minăstirilor dintre Carpați și Prut». Le-a nominalizat : *Vărzărești, Căpriană, Frumoasa, Gîrbovăț, Dobrușa, Hirjauca, Curchi, Jabca, Călărășanca, Tabăra, Condrița, Chițcani-Noul Neamț, Hincu, Răciula, Hirova, Suruceni...* Le-a numit «monumente ale evlaviei strămoșești și în același timp adăposturi ale apărării naționale». Ele stau risipite între Prut și Nistru, printre codri, lângă heleșteie și lângă iezere adînci, în fund de văi și la subțioară de coline, în faldurii atît de numeroși și cu drag îmbrățișați de soare ai moșiei moldovenești. *Căpriană* pare să fie un bazin roșu sub cascadele de stejari și de frasini de deasupra-i ; *Suruceni* stă sub dealuri ferice și pline de viță ; *Gîrbovățul* se întinde cu vasta lui gospodărie, din deal în vale..., *Curchi* pare un cuib de Salangană, la sînul unor coline cu heleșteie la picioare. *Noul-Neamț* străjuiește ca o adevărată cetate, deasupra Nistrului cel pierdut în zăvoaie, în fața enigmelor stepei răsăritene. Alte minăstiri se ascund în codri și în grădini lăsînd, peste vîrfuri, călătorului care se apropie, numai semnul crucilor răzbătătoare...⁴⁷. Părintele Gala a trecut pragul multora dintre ele, le-a prezentat în articole în cadrul lor pitoresc⁴⁸, precum și în posibilitățile lor utilitare actuale (de atunci) — școli teologice, locuri de întărire și reconfortări religioase și aprofundări teologice, cu destinații speciale⁴⁹.

Și-a manifestat sentimente de prețuire deosebită și adîncă reverență față de ierarhii basarabeni și ai Basarabiei, precum, mitropolitul-exarh Gavriil Bănulescu-Bodoni (1747—1821), român, transilvănean de obirșie, (din Bistrița-Năsăud), cu mormîntul la minăstirea Căpriană și amintirea

45. Gala Galaction, *Dealuri basarabene*, în vol. *Caligraful Terțiu, Adevăr și închipuire*, București, 1929, p. 158—159.

46. Între 1812—1940, existau în Basarabia 40 (patruzeci) de minăstiri și schituri, de călugări și călugărițe (apud Nicolae Popovschi — profesor la liceul «Alexandru Donici» din Chișinău, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*, Chișinău, 1931, passim).

47. Gala Galaction, *Minăstiri basarabene*, în «Revista fundațiilor regale», VIII (1941), nr. 8—9, aug.—sept., p. 364—365 (inițial conferință radiofonică). În anii administrației ateiste sovietice au fost toate închise și profanate, dîndu-li-se utilizări laice.

48. Idem, *La Schitul Cornești*, în «Curentul», IV (1930), nr. 85, din 9 iun., p. 1 (Z.D.) ; *La Minăstirea Cetate (Ismail)*, în *ibid.*, nr. 860, din 16 iul., p. 1 ; *La Minăstirea Răciula*, *ibid.*, nr. 1234, din 8 iul. 1931, p. 1 ; *La Minăstirea Gîrbovăț*, *ibid.*, nr. 3392, din 12 iul., p. 2 (Z.D.).

49. Idem, *La Schitul Sihatru*, în «România», I (1938), nr. 139, din 18 oct., p. 2 ; *Un ostrov călugăresc*, în «România», II (1939), nr. 350, din 22 mai, p. 3.

întreținută vie de către studenții Facultății de Teologie din Chișinău, prin pelerinaje și pomeniri, în fiecare an, la mormintu-i⁵⁰.

Mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu (1818—1902), basarabean din naștere, fiu de preot din Răzelăi-Soroca. Gala Galaction i-a revelat trei merite de excepție : «Acest sfânt ierarh a știut să dea stăpînirii sale duhovnicești întreită măreție : a dragostei milostive, a săvîrșirilor mărețe arhitectonice și a artei bisericești... Iosif Naniescu va fi pururea pomenit pentru dărnicia sa absolut evanghelică, pentru monumentală catedrală din Iași și pentru ocrotirea acordată cu devotament muzicii bisericești și excepționalului maestru Gavril Musicescu»⁵¹.

Și-a declarat buna amintire și recunoștința totală față de arhiepiscopul Gurie Grosu (1876—1943), basarabean din neam în neam. În cuvîntarea, la festivitatea de întronizare ca mitropolit al Basarabiei, în calitate de decan al Facultății de Teologie din Chișinău, l-a omagiat pe el și prin el Basarabia.

«Biserica națională și suveranitatea națională, a evidențiat Părintele Grigorie — Gala Galaction, v-au dat ieri (la investire, la București) și vă dau astăzi supremele semne de încredere și de împuternicire să fiți și să vă numiți de azi înainte, mitropolitul Basarabiei. Este o izbîndă mare pentru Biserica noastră ortodoxă și este o răsplată, cu prisosință meritată pentru Basarabia, această glorioasă jumătate a Moldovei lui Ștefan și a bătrînilor cronicari.

Este încă o biruință pe care Basarabia o însemnează astăzi în cartea de aur a neamului nostru : această încununare a frunții ei de martiră — pînă acum zece ani — cu cununa distincțiunii mitropolitane... Sîntem fericiți, Înalt Prea Sfințite Stăpîne, că această cunună cuvenită Basarabiei preacrestine și pravoslavnice, o ridicați și o purtați mai întii Înalt Prea Sfinția Voastră, ca primul mitropolit»⁵².

S-a referit și la calitatea de ctitor al facultății teologice basarabene, dar într-un fel fericit inspirat, amintind că mitropolitul de acum a scris, în anii tinereții, *abecedare*... «Ați început ca ieromonahul Gurie, alcătuitor de *Abecedare* românești și astăzi, la socoteală — aduceți Basarabiei o întreagă Facultate de Teologie ortodoxă română și o Mitropolie!»⁵³.

Și-a manifestat, în două rînduri, admirația constantă față de starețul, arhierul și episcopul Dionisie Erhan (1882—1943), pentru călugăria lui aspră și de toată viața, evlavia, smerenia, simplitatea, cumpătarea, în-

50. Idem. *Mitropolitul Gavril Bănulescu-Bodoni*, în «Curentul», VI (1933), nr. 1945, din 2 iul., p. 1 (Z.D.).

51. Preot prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, 1981, p. 164—166.

52. Gala Galaction, *Gavril Musicescu*, în «Curentul», VIII (1935), nr. 2464, din 2 ian., p. 1, (Z.D.); retipărit de «Mitropolia Moldovei», XII (1937), nr. 11, nov., p. 425—427. Mitropolitul Iosif Naniescu a cîștigat admirația istoricului N. Iorga, care a scris că la moarte (în 1902), mitropolitul Iosif Naniescu a fost cel mai sărac om din Iași!... A scris despre el în 1918 și l-a numit darul pe care Basarabia îl face țării. «Basarabia trebuie să-și recunoască pe vrednicul ei fiu, iar noi se cade să-i mulțumim» (N. Iorga, *Un basarabean, mitropolit al Moldovei*, în *Oameni cari au fost*, vol. II, 1935, p. 323—325).

53. C. M. Tomescu, *Mitropolia Basarabiei. Investitura și instalarea I. P. S. Mitropolit Gurie*, în «Luminătorul», LXI (1928), nr. 10, din 15 mai p. 33—34 — Cuvîntarea P. C. Decan al Facultății de Teologie pr. Gr. Pișculescu.

telepciunea, cunoașterea Bibliei, vorba neaoșă populară... «A crescut, de copil, în minăstire, a făcut ascultare la minăstirea Suruceni, unde a ajuns stareț și arhimandrit. A învățat să citească românește pe cărți populare românești, pe care le-a adus în Basarabia un transilvănean oier, căruia basarabeni i-au spus Moș Dumitru Mocanu, iar elevul său, Dionisie Erhan, l-a numit «un apostol necunoscut al Basarabiei»⁵⁴. A întărit citirea românească pe Biblie, pe care a învățat-o și o știa toată pe de rost. Părintele Grigorie l-a numit «un adevărat ostaș al crucii». L-a impresionat comportarea episcopului Dionisie Erhan la Sfânta Liturghie : «Nu privea pe nimeni, nu făcea nici o observație, nu vorbea decât cu Mielul lui Dumnezeu, pe care îl slujea și i se închina pînă la pămînt. O, de cite ori aș fi dorit să adun, ca să vadă această priveliște mult pilduitoare, pe preoții, pe teologii, pe dascălii noștri și chiar pe colegii arhierelui Dionisie. Ar fi dorit să facă, într-o biserică un iconostas de sticlă, ca toată lumea clericală să vadă comportamentul liturgic al arhierelui Dionisie Erhan»⁵⁵.

Acestui arhieru al Mîntuitorului și fiu al Basarabiei i-a dedicat un cuprinzător și deosebit de elogios necrolog : «...Un călugăr sfios, îmbrăcat în haine aspre (și cînd era vlădică !), totdeauna cu băirile unei traiste împletite în mîna stîngă (nu ca arhimandriții și arhieriei tineri de astăzi cu genți «diplomat» !) și cu mătaniile înfășurate în mîna dreaptă, mergea încet, cu capul cam la o parte și ținea ochii în pămînt. Prin București nu zăbovea, pragurile autorităților nu le bătea. Cine îl vedea întîia oară, nu putea să ghicească cu cine are de-a face... Dar acesta era vlădica Dionisie. Dacă aveai prilejul să-l privești în față și să-l auzi vorbind, era o revelație... Ochii lui de o rară limpezime, fruntea lui albă și înaltă și cuvîntul lui neaoș, românesc, izvorînd ca din cronici, îți dovedea o prețioasă și aparte personalitate... Era un suflet dăruit de sus cu incomparabilul dar al credinței. Era o inimă încinsă cu focul tainei creștine. Convorbirea lui, mărturisirile lui particulare și liturgice aveau căldura și sclipirile sfințului jeratic, pe care îl purta ascuns sub haina lui de șiac călugăresc...»

A dezvăluit și o latură a ființei, a vieții și a activității lui Dionisie Erhan, mai puțin cunoscută : patriotismul său activ și lupta pentru unirea Basarabiei cu România, în martie 1918...

În anii 1910—1918, se afla stareț la minăstirea Suruceni, care, datorită îngăduinței, grijii și oblăduirii starețului, ajunsese loc de întîlnire, de adăpost ospitalier, de ajutor, consfătuire, inițiative și acțiuni patriotice ale luptătorilor români basarabeni pentru pregătirea și efectuarea Unirii Basarabiei cu România, și ulterior... A precizat părintele Grigorie că Dionisie a avut un rol puțin cunoscut lumii mai depărtată și o activitate îndelungă în zilele mărețe ale Unirii... Toți patrioții moldoveni (basarabeni) de acum un sfert de veac (Galaction scria acestea în 1943, n.a.) au fost dacă nu ucenici, dar cel puțin sfătuiți de vigurosul patriot Dionisie. Discreția rară a acestui om și umilința lui monahală au acoperit pururea și au stins

54. Dionisie Erhan, *Un apostol necunoscut al Basarabiei* : Dumitru Ghibu, în «România Nouă», (1918), din 30—V—1918, p. 1.

55. Gala Galaction, *Episcopul Dionisie Erhan*, în «Curentul», VII (1934), nr. 2233, din 23 apr., p. 1 (Z.D.).

luminile arătării în vileag. Precum foarte puțini știu despre teologul care era, tot așa și despre inima lui românească⁵⁶.

În alte texte, părintele Grigore — Gala remarcă și pe câțiva preoți basarabeni, cu merite și calități mai distincte, pe care i-a cunoscut de aproape⁵⁷. Pe compozitorul muzician și dirijor al corului mitropolitian, protoierul — prof. Mihail Berezovschi, după ce a prezentat felul cum se slujea în catedrală (Sobor), în postul mare, canonul Sfintului Andrei Crițeanul, l-a elogiât în acest chip superlativ : «Am fost la Roma și în Capela Sixtină, am auzit corul papei. Maestre Berezovschi, al dumitale este superior !»⁵⁸. A scris și despre compozitorul, muzicianul și dirijorul corului Mitropoliei din Iași, Gavril Musicescu, născut în Basarabia și cu studii muzicale la Petrograd. Precizindu-i calitățile compozițiilor lui muzicale, religioase și laice, opinează, chiar că îi este superior lui Anton Pann și cîntecelor sale !⁵⁹.

În iunie 1940, a trăit direct drama cedării Basarabiei, cu pierderi personale (i-au rămas, în camera de la Facultatea de Teologie, manuscrise, scrisori, biblioteca biblică și exegetică, haine irecuperabile...), precum și odiseea refugiaților basarabeni. A scris în caietul martor, pagini cernite⁶⁰. L-au bucurat fericit eliberarea și reintroducerea administrației românești în Basarabia, de după iulie 1941. A scris câteva articole recapitulative, cu amintiri din profesoratul său universitar la Facultatea de Teologie din Chișinău, de atașament fidel basarabean. A făcut mărturisiri și declarații *pro domo*⁶¹.

Părintele Grigorie Gala Galaction a fost preocupat, cu precădere, de spiritualitatea ortodoxă din Basarabia, respectiv Biserica basarabeană, cu toate implicațiile ei dominante... În anul 1941, el și-a adunat, coordonat, sistematizat, recapitulat și formulat observațiile, constatările, amintirile și opiniile sale asupra Bisericii basarabene, sintetic și concis, cinstit, sincer și realist, în două texte capitale (inițial conferințe radiofonice) publicate aproape deodată (cu câteva luni diferență între ele), cu valoare și semnificații de documente... Primul l-a intitulat direct : *Biserica basarabeană* (a doua oară acest titlu, cu aceeași problemă ! — vezi supra nota 23), și al doilea text : *Ortodoxismul basarabean*.

În primul text, după ce amintește cele ce scrisese despre Biserica basarabeană în vizita sa popasul la Chișinău din 1926 și după ce se referă la experiența profesoratului său de patrusprezece ani la Facultatea teo-

56. Idem, *La moartea vlădicăi Dionisie*, în «Informația zilei», III (1943), nr. 620, din 29 apr., p. 1 (Comentarii).

57. Preoți basarabeni distinși, remarcați de Părintele Grigorie Gala Galaction: Vasile Humă («Curentul», loc. cit.), Preotul patriot Andrei Mutala — fratele tribunalului Simion Murafa («România Nouă», IV (1927), nr. 80, din 4 apr., p. 2), Petru Comerzan («Curentul», VII (1935), nr. 2743, din 23 sept., p. 1 (Z.D.), Preotul student Vasile Jireghie (*ibidem*, V (1933), nr. 1973, din 3 iul., p. 1 (Z.D.), Ioan Andronic (*Un vrednic preot basarabean*, în «România», an. III (1940), nr. 637, din 8 mart., p. 4).

58. Gala Galaction, M. Berezovschi, în «Curentul», VI (1933), nr. 1857, din 3 apr., p. 1 (Z.D.).

59. Idem, Gavril Musicescu, loc. cit.

60. Răpirea Basarabiei, în «Adevărul», an. II (1991), nr. 323, din 25 ian., p. 3.

61. Pagini interzise din «Jurnalul» lui Gala Galaction, în «Adevărul literar și artistic», II (1991), nr. 54, din 17—24 febr., p. 4.

logică din Chişinău, el precizează «am cunoscut între Prut și Nistru îndeosebi Biserica basarabească», cu declarația argumentată, că «în Basarabia și Biserica basarabească — cu toate durerile și contradicțiile ceasului de față — avem cea dintâi eparhie a Ortodoxiei românești (subl. ns.). Dar, adaugă el, trebuie o bogată și dublă experiență în Biserica noastră românească, de dincoace și de dincolo de Prut, ca să poți să judeci exact virtuțile Bisericii basarabene și să recunoști *primatul ei în Ortodoxia românească (subl. a.)*». A încheiat optimist: «Nădăjdum puternic, nădăjdum înaintea lui Dumnezeu — cel ce «inima frântă și smerită nu va urgisi» — că vom trăi să vedem și să folosim, la lumina zilei, *adevărul primatului ortodox basarabean (subl. a.)*»⁶².

În textul al doilea: *Ortodoxismul basarabean*, mai amplu și mai explicit, după ce a sesizat unele înfriuriri eterogene de la Ortodoxia rusească, inevitabile, fatale, din veacul conviețuirii impusă, în arhitectura bisericilor, ritmul mai domol și mai fastuos al serviciilor și al liturgiilor arhieresti, cântarea polifonă, croiala și formatul veșmintelor (felonul prelungit în partea de sus) și a hainelor preotești (mai pe talie), mai multă atașare a credincioșilor la biserică și a preoților mai idealști — semne exterioare ale Ortodoxismului basarabean, pe care le-a calificat «întru nimic supărătoare, chiar din ele ar merita să fie imitate și răspindite și în alte regiuni ale Bisericii Ortodoxe Române, cu religie mai anemică, a definit, că «Ortodoxismul basarabean înseamnă *părtașia românismului nostru dintre Prut și Nistru, cit mai curată, cit mai devotată, cit mai bucuroasă de jertfă, la dumnezeiasca învățătură, la Sfintele șapte Taine și la venerabila tradiție a Bisericii «una, sfântă, sobornicească și apostolească» (subl. a.)*».

În continuare repetă cele afirmate în textul precedent, doar diferit afirmate și formulate...: «Comparînd pe frații basarabeni, din punct de vedere bisericesc și ortodox, cu noi ceilalți, din celelalte provincii, trebuie să recunoaștem că *basarabenilor li se cuvine să aibă întîietate (subl. a.)*». A menționat și aici: «Întîietatea aceasta este condiționată... Ca să le-o acorzi, sau trebuie să fii om simplu și de treabă, un om fără multă carte dar cu creștere creștină și cu frică de Dumnezeu, sau trebuie să fii din adevărata familie teologală...».

În concluzie, el afirmă că «este un noroc al nostru, al tuturor, și este o rezervă de bogăție sufletească națională, această *comoară a Ortodoxismului basarabean (subl. a.)*».

Vijeliile care ne culcă la pămînt de cîțiva ani, au făcut încă o dată evident adevărul că secretul tuturor rezistențelor stă în convingerea religioasă. Nu vom muri atîta vreme cît Dumnezeu trăiește în noi (minunal aforism!). Și în noi, românii, Dumnezeu nostru trăiește în adevărul și în slava Sfintei Treimi, în credința Învierii Mîntuitorului și în atașamentul deplin față de Biserica strămoșească. *Basarabenii sînt cei dintîi, din neamul nostru (romănesc), în credința, în avîntul, în nevinovăția și în tra-*

62. Gala Galaction, *Biserica basarabească*, în «Viața Basarabiei», X (1941), nr. 1, ian., p. 5—7.

diționalismul lor față de aceste sfinte izvoare ale Adevărului și ale Vieții (subl. ns.)»⁶³.

Părintele Grigorie — Gala a văzut și urgia pustiitoare comunistă din anul 1940—1941, cu Basarabia depopulată de intelectuali și indezirabili români, deportați și lichidați, și cu războiul antisovietic pentru eliberarea Basarabiei — incendiată și ruinată... A scris câteva articole despre situațiile tragice, umane, sociale, edilitare, bisericesti de acolo...

«Știm azi adevărul !... — a declarat în unul din ele. Catedrala din Chișinău, capela Facultății de Teologie, de curînd primentă, biserica din palatul mitropolitan, frumoasa sală eparhială... au fost, în parte sau în întregime, răsturnate și nimicite... O profundă tristețe își face cale în sufletele noastre și o amară filosofie ne cheamă stăruitor la priveliștea și la judecata faptelor omenești...

De cînd istoria își aduce aminte, profanarea și dărîmarea sanctualelor a fost de-a pururi socotită ca manifestarea celei mai hîde barbarii.

A dezaprobat și a condamnat categoric pe cei ce prigonesc pe Dumnezeu, în locașurile lui sacre, pentru conștiința celor ce le venerază, și este o faptă de bestialitate abominabilă...

Totuși a privit viitorul optimist și tonic... «Chișinăul va renaște din cenușa lui... Basarabia codreană este din nou slobodă să-și cînte doinele... Sfintele minăstiri pot din nou, fără stinghereală, să-și vestească sfințele slujbe, în graiul de argint al clopotelor... Helêstele de sub dealuri vor răsfrînge ca și mai înainte soarele lui Dumnezeu și al libertății...

Și — de va fi voia Domnului — vom culege încă o dată gânduri și icoane din scumpul pămînt basarabean !»⁶⁴.

Așa ar fi fost întocmai, dacă..., dacă nu s-ar fi întors cotropitorii cunoscuți..., biruitori, mai furioși și mai răzbunători, și pentru mai mulți ani, și au continuat și desăvîrșit dezastrul satanic...

Părintele Grigorie — Gala Galaction, de departe și îngîndurat, urmărea cele ce se petrec în draga lui Basarabie, însemna în *Jurnal* și se ruga milostivirii divine...⁶⁵.

Cît de mult se bucură el, unde se află el, în Împărăția celor ce cred în Învierea, cu adevărat, a Mîntuitorului Iisus Hristos, așa cum a crezut el și a dovedit și altora..., cît de fericit se bucură de miracolul celor ce se petrec astăzi în Basarabia, românească și ortodoxă, reînviată — cu limbă românească, cu slovă latină, cu Tricolor, suverană și cu denumire nouă, mai adevărată : Republica (română) Moldova !...

Pr. GHEORGHE CUNESCU
(Din neam de răzeși orheieni)

63. Idem, *Ortodoxismul basarabeian*, în «Revista fundațiilor regale», VIII (1941), nr. 8—9, din aug.—sept., p. 359—362.

64. Idem, *Rechemări*, în «Viața Basarabiei», X (1941), nr. 11—12, nov.—dec., p. 865—867.

65. *Pagini interzise din «Jurnalul» lui Gala Galaction*, în «Adevărul literar și artistic», II (1991), nr. 55, din 24 febr.—4 mart., p. 4, nr. 56 din 5—12, nr. 57, din 10—15 mart., p. 4.

UN MARE DIPLOMAT ȘI CREȘTIN ORTODOX ROMÂN

Cincizeci de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu
(17 martie 1941 — 17 martie 1991)

«Aparțin Bisericii Ortodoxe Autocefale Române și înțeleg să nu mă abat niciodată de la doctrinele și disciplinele ei».

(N. Titulescu)

Se împlinesc anul acesta cincizeci de ani de la moartea marelui patriot și diplomat român, Nicolae Titulescu, omul care și-a consacrat întreaga activitate și pricepere apărării independenței naționale și integrității teritoriale a Patriei. În perioada interbelică și mai ales în urma unirii din 1918, România avea nevoie de o gândire lucidă politică și de o minte strălucitoare care să-i apere interesele, integritatea, suveranitatea și pacea, mai ales prin acțiuni diplomatice. Aceste aspirații și-au găsit ecoul în persoana lui N. Titulescu, patriot remarcabil, suflet al poporului român, jurist strălucit, diplomat uriaș «poate cel mai mare diplomat al timpului său»¹.

Om politic rar întâlnit în istoria țării noastre prin viziunea sa adinc pătrunzătoare, «omul uimitor» care n-a avut și nu va avea pereche», cum afirma un biograf al său, Nicolae Titulescu și-a legat idealurile sale de cele ale țării. Timp de aproape două decenii influențează «direcțiile fundamentale ale politicii externe a României, contribuind la creșterea prestigiului ei în lume»². Cunoscător al frământărilor istoriei poporului nostru, ca și Nicolae Iorga, poate fi socotit steaua călăuzirii națiunii române pe calea suveranității și independenței.

El merge pe calea deschisă de înaintașii săi, diplomați români : Nicolae Bălcescu, Al. I. Cuza, Mihail Kogălniceanu, Take Ionescu etc., reușind, pentru vremea sa, să impună lumii contemporane respectul ce datorau României.

A. F. Frangulis afirma că «dacă Europa ar fi ținut seama de politica pe care o preconiza el, desigur că alta ar fi fost soarta ei»³, referindu-se la atrocitățile fasciste de mai târziu.

Personalitate diplomatică de talie mondială, Nicolae Titulescu, s-a născut la 4 martie 1882 în familia unui avocat din Craiova. Tatăl său, Ion Titulescu era fiul protopopului Nicolae Economu, urmaș al unei familii de moșneni care, între 1836 și 1874, a devenit coproprietar al unei mici moșii în comuna Bărbătești din județul Olt. Mama sa, Maria Titulescu, era una din nepoatele marelui pictor român Theodor Aman⁴. Tatăl lui, Ion Titulescu, a fost prefectul județului Dolj, președintele Curții de Apel din Craiova și deputat în parlament. Cu ambiția ce-l caracteriza, Ion Titulescu ar fi dorit să-i dea fiului său Nicolae o serioasă educație și o temeinică in-

1. A. F. Frangulis, *Amintiri despre N. Titulescu*, în revista «Lumea», No. 11/10 martie 1966, p. 22.

2. Ion Grecescu, *Nicolae Titulescu*, Editura științifică, București 1980, p. 13.

3. A. F. Frangulis, *op. cit.*, p. 22.

4. Ion M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura științifică, București 1966, p. 6.

strucție pentru a-i asigura o carieră strălucită. El moare, însă, în 1883, mult înainte de a-și fi putut vedea gândul împlinit.

Toată grija revine mamei sale, care împreună cu fiul ei se stabilește în comuna Titulești, unde Nicolae și-a petrecut copilăria și unde va urma și școala primară. Liceul îl urmează în Craiova, unde obține premiul de onoare la examenul de bacalaureat în 1900, la Liceul «Carol I». Aici «a fost cel mai strălucit elev al școlii, o adevărată mândrie a liceului și chiar a centrului școlar din localitate, lăsînd o frumoasă amintire în inima profesorilor și a colegilor» săi ⁵.

În același an, 1900, pleacă la Paris urmînd cursurile Facultății de drept. Aici tînărul Titulescu se dedică studiului disciplinelor juridice, devenind repede, datorită inteligenței sale deosebite, apreciat de renumiți savanți și juriști francezi ca : Marcel Planiol, Charles Lyon-Cain, Berthelemy etc. În 1903 obține premiul «Ernest Beaumont», iar pentru teza de doctorat : «Essai sur une théorie générale des droits eventuels» obține cea mai înaltă distincție «Cum laude».

Întorcîndu-se în țară se înscrie în baroul avocaților din București, iar în 1905 este numit profesor suplinitor la catedra de Drept civil a Facultății de drept din Iași și apoi la București, funcționînd pînă în 1931.

În 1907 N. Titulescu se înscrie în partidul lui Take Ionescu, partid conservator-democrat, iar peste cinci ani este ales deputat al colegiului I din județul Romanați. El participă în parlament alături de N. Iorga, Titu Maiorescu, D. N. Xenopol, Take Ionescu, N. D. Cocea etc. la toate dezbaterile interne ale României. În vara anului 1918 pleacă la Paris unde împreună cu un grup de politicieni români duce o susținută activitate în favoarea României.

Guvernul progerman condus de Al. Marghiloman încheiase deja pacea separată cu Puterile Centrale și cedase o parte a teritoriului României. N. Titulescu se declară contra acestei samavolnicii prin înființarea la Paris a «Consiliului Național Român» în frunte cu : Take Ionescu, Octavian Goga, Constantin Mile, Traian Vuia etc.

În 1920 este numit la conducerea Ministerului de Finanțe, unde reglementează chestiunile financiare, ducînd tratative cu cercurile financiare din Franța și Anglia, iar în 1922 e numit ambasador în Anglia, post în care rămîne pînă în 1932.

Odată cu instalarea guvernului liberal la cîrma țării în iunie 1927, este chemat din străinătate și numit în fruntea ministerului de externe pentru ca, după îndeplinirea mandatului, să se întoarcă în capitala Marii Britanii ca ministru plenipotențiar.

Pentru meritele sale deosebite ca mare diplomat și promotor al marilor idei de pace este ales, succesiv, președinte al celei de-a XI-a și al celei de-a XII-a sesiuni a Adunării Generale a Societății Națiunilor. A fost, de asemenea, membru activ al Academiei Române, doctor «honoris causa» al Universităților din Atena și din Bratislava, președinte al Academiei Diplomatice Internaționale ⁶.

5. *Ibidem*, p. 7.

6. *Ibidem*, p. 118.

La 19 octombrie 1932 e din nou în fruntea ministerului de externe pînă în iulie 1936, cînd este forțat de guvernul Tătărescu să demisioneze. Adversarii lui Titulescu cei mai înverșunați erau căpeteniile Gărzii de fier pe care I. G. Duca o desființează, la îndemnul lui Titulescu, fapt pentru care a fost inclus și el în «listele negre». Aceștia urmăreau îndepărtarea lui Titulescu, ceea ce au și reușit, căci «vedeau în persoana lui un antifascist convins și nu-i puteau ierta rolul important pe care îl jucase în dizolvarea Gărzii de fier»⁷. La 29 august 1936 Gh. Tătărescu înlătură pe Titulescu definitiv din guvern. Mari personalități ale lumii, în special din cercurile antifasciste, își manifestă nemulțumirea pentru această atitudine față «de unul dintre cei mai strălucitori exponenți ai antifascismului și antirevizionismului»⁸. Suferind atît de o boală ce-i măcina sănătatea, dar mai ales pentru marea nedreptate ce i se făcuse, dezamăgit și de ineficiența luptei contra hitlerismului din patria sa, se stinge din viață la Cannes, la 17 martie 1941.

Astfel se stinge luceafărul diplomației românești care fusese «o inteligență excepțională, vie, rapidă, ascuțită, sclipitoare, depășind cu mult pe cea obișnuită, însușindu-și specificul și relațiile ideilor, pentru a ajunge la realizări și soluții din cele mai ingenioase. De asemenea o viziune și intuiție a viitorului ce-ți lăsa impresia că-l presimte»⁹.

Caracterizat ca «ministru al unei țări mici care face politică în stil mare», ca un «om uimitor», Titulescu avea un mod «tumultuos de a se comporta, un cap lucid zăpăcînd pe toată lumea cînd își ținea discursurile, metodic, avînd raționamentul adesea paradoxal, dar întotdeauna bazat pe texte și o deplină stăpînire a dreptului internațional, d-l Titulescu copleșea pe orice interlocutor»¹⁰.

Cultura și formația sa juridică și intelectuală adăugau valențe sentimentului de profund patriotism și atașament pentru țară și poporul român.

Ce a fost marele patriot, diplomat și om politic pentru întreaga omenire din timpul său și după sine, ne spune Savel Rădulescu, tovarășul său de muncă și sacrificiu, la 21 martie 1945 : «Titulescu a fost viață, mișcare, flacăra, tumult. A fost o complexitate fastuoasă, o risipă de daruri, însuflețit de încredere sau chinuit de îndoială, purtînd în el siguranța drumurilor de miine sau denunțînd cu tărie primejdiile din umbră, profet luminos, herald patetic»¹¹.

Omagiînd această mare personalitate diplomatică, acest bărbat ilustru al României, se cuvine să sublinieze cîteva din trăsăturile esențiale ale personalității sale : Neîntrecut orator și diplomat desăvîrșit, N. Titulescu a ajuns la această performanță în urma unei munci asidue și laborioase, cum afirma contemporanul și colaboratorul său Savel Rădulescu: «celor ce-i elogiau acest dar excepțional el le răspundea că talentul lui

7. *Ibidem*, p. 352.

8. *Ibidem*, p. 364.

9. Savel Rădulescu, *Diplomați iluștri*, vol. I, p. 384.

10. Tabouis, *20 de ani de tensiune diplomatică*, București, 1965, p. 154.

11. Al. Botez, *Nicolae Titulescu în America*, în Calendarul «Credința», editat de Episcopia română ortodoxă misionară în America, 1966, p. 97.

nu e decît rodul muncii ce depunea în studiul chestiunii»¹². Era un orator de o mare diversitate, stăpînind o artă de excepție avînd putere de convingere, o logică de excepție. În ascensiunea sa oratorică întrebuița toate metodele oratoriei comparabile cu ale Sfîntului Ioan Gură de Aur. Oricine citește discursurile sale este adînc surprins de sobrietate, de eleganță și documentația logică, ce face din autorul lor un orator ilustru alături de toți oratorii și diplomații tuturor vremurilor. Forma sa oratorică impecabilă, și expunerea plină de patos și idei inestimabile erau de excepție, elogiata de contemporanii săi astfel : «Verbul său era ușor, clar, logic, precis, fluent, elegant, cînd fermecător, cînd sever și incisiv plin de o vioiciune, o responsabilitate și un elan captivant, iar în replica ce dădea adversarului s-ar spune că părea și mai prestigios și mai strălucitor. Spiritul său de adîncă analiză sau de sinteză generalizator se îmbina într-o bogăție de idei și o profunzime de gîndire pe care le îmbrăca într-o elocință adesea caldă, adesea pasionantă și cu ecouri emotive, știa să dea rostirii sale claritate, viață și culoare, iar cînd trebuia, nici severitatea incisivă, nici chiar vehemența stăpînită nu lipseau»¹³. Rostirea discursurilor era făcută cu mult talent și prezență de spirit, simțind publicul, modelînd rostirea iar gesturile armonizate cu rostirea ideilor. El însuși spunea că «dacă cuvintele au așa de mare vrajă, e că poate în ele sînt bucăți din sufletul pe care oratorul și-l rupe și îl împrăstie ca să ajungă, fie măcar pentru o clipă la deliciul suprem care se cheamă comuniunea desăvîrșită cu alții» (10 iunie 1921)¹⁴.

Discursurile sale relevă nu numai căldura dar și prietenia prin eleganța lor vestimentară, răspîndind farmec și sensibilitate oratorică. La vremea sa talentul oratoric al marelui orator și diplomat român N. Titulescu nu era trecut cu vederea. Elena Văcărescu îi dedică o poemă, iar Anatole de Monzie îl compara cu Hamlet, pentru înfățișarea sa mereu preocupată de a găsi noi căi ce suscitau interesele țării sale, România.

Expunerile sale oratorice, se oglindeau în gîndirea sa diplomatică avînd ca scop apărarea și promovarea intereselor României în perioadă interbelică. Prin diplomația sa desăvîrșită se ajunge la încheierea a o serie de pacte, care deschid și creează pentru țara noastră legături cu marile puteri europene : Franța, Anglia, U.R.S.S., precum și cu țările balcanice. Prin acest talent, de necontestat, N. Titulescu a reușit să aducă țării noastre cele mai mari avantaje, înlăturînd toate pericolele pentru moment pentru că el «cunoștea excelent situația din Europa» prin clarviziunea sa diplomatică.¹⁵ Ca diplomat burghez, dar «inteligent», cum era numit, el promova conceptul diplomatic bazat pe un «sistem de principii, teorii și reprezentări avînd o logică interioară coerentă cu privire la natura, esența, scopul și tehnicile diplomației moderne, iar finalitatea concepțiilor și operei diplomatice o constituie consolidarea launtrică a statului român modern, creșterea vocației sale în lume, conco-

12. Savel Rădulescu, *op. cit.*, p. 386.

13. *Ibidem*, p. 386.

14. *Ibidem*, p. 390.

15. Acad. I. M. Moiski, *Un remarcabil diplomat european*, București, 1966.

mitent cu făurirea unui climat general de pace, securitate și colaborare pe principiul dreptului internațional»¹⁶.

Pacea și securitatea generală erau coordonatele gândirii sale diplomatice, bazate pe interesele țării.

Rolul său în importantele organisme ale vremii : Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, a avut rezultate scontate la vremea sa, creînd legături trainice și de respect cu : Cehoslovacia, Iugoslavia, Grecia, Turcia etc. De asemenea prin funcția de președinte al celor două Adunări Generale ale Societăților Națiunilor a realizat contacte cu țările europene prin care, a putut pentru un scurt timp să înlăture pericolul războiului care își făcea din ce în ce mai auzit glasul feroce.

Un bun creștin ortodox român. Marele luptător pentru drepturile țării române, Nicolae Titulescu provenea dintr-o familie de preoți, bunicul său, Nicolae Economu era protopop.

Fără îndoială că Titulescu răsfoise cărțile teologice ale bunicului său, dovadă cunoștințele sale religioase în multe din problemele creștine și mai ales în problema unității credinței creștine. El știa, deși nu era teolog, că apropierea între oameni se poate face prin credință și de aceea el declară unitatea religioasă prin «comunitate absolută», fiind de acord întru totul cu unitatea religiei în Hristos.

Indiferent de confesiunea religioasă, lumea și-a avut aceeași sursă de credință la început căci «pornind fiecare de la lumina pe care credința noastră o aprinsese în noi, ajungem la comunitate absolută de sentimente, datorită faptului că mai presus de contingente, era un lucru suprem tuturor celorlalte și care ne apropia strîns : unitatea religiei lui Hristos»¹⁷.

Diplomatul român era, clar, vădit preocupat de unitatea religioasă a oamenilor, știind că uniți în aceeași credință religioasă, oamenii sînt uniți pentru pace și nu se mai urăsc între ei.

Pentru convingerea auditoriului său de multe ori nu numai că pune în discursurile sale învățături creștine ortodoxe, dar apela la preoții de țară să se străduiască pentru îmbunătățirea situației țărănimii din epoca sa.

Cunoscător al problemelor interne și externe ale țării, N. Titulescu a luptat cu tenacitate pentru înlăturarea problemelor care generau starea rea a țărănimii între cele două războaie mondiale. El n-a uitat pe aceia în mijlocul cărora a copilărit, avînd o deosebită dragoste și respect pentru lucrătorii de aur ai pămîntului românesc. El constata însă cu amărăciune că «mai mult decît a treia parte din populația rurală n-are pămînt»¹⁸, deși țărani sînt «posesorii îndreptățiți ai pămîntului național»¹⁹. Titulescu știa că printre acești țărani și printre cei răsculați la 1907 se aflau și mulți preoți ortodocși, iar situația materială a acestora nu era mai bună decît a enoriașilor lor. În paginile revistei «Țăranul», el face un patetic apel către «preoți, învățători sau săteni care voiesc ca pászurile lor

16. Ion Grecescu, *op. cit.*, p. 131.

17. N. Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 46.

18. *Ibidem*, p. 83.

19. *Ibidem*, p. 80.

să fie aduse la cunoștința generală»²⁰, să facă uz de toate mijloacele pentru a sensibiliza opinia publică, în vederea îmbunătățirii vieții țăranilor.

Martor al tragicelor evenimente din 1907, Titulescu constata că și după acest eveniment, starea țaranului rămânea aceeași, motiv pentru care el cere înfăptuirea reformei agrare și îmbunătățirea stării sale culturale.

Țărănimea, deși o clasă numeroasă, era în mare parte incultă, cu lipuri mari, iar starea sănătății lor din cele mai precare «neavînd ca mijloc de trai decît munca aridă, și încă aceasta de multe ori iluzorie»²¹. Pentru compensarea lipsei de asistență sanitară în mediile sătești apelează ca educația sanitară să fie făcută «prin școală și prin biserică», cerînd chiar insistent intervenția Bisericii, știut fiind faptul că preotul era primul care alerga la patul bolnavului.

Titulescu a fost, totodată, și apărătorul religiei minorităților conlocuitoare, ca o împlinire a unității naționale a României și a altor state. Suveranitatea și apărarea integrității teritoriale nu e afectată de minoritățile conlocuitoare, care au dreptul la toate manifestările lor culturale și religioase. În concepția marelui politician-diplomat român, «un stat care nu și-ar da seama că interesul său principal constă în a obține loialitatea tuturor cetățenilor săi și nu a desființa individualitatea culturală și religioasă a unora dintre supușii săi... n-ar viola numai legile umanității care trebuie să călăuzească orice comunitate civilizată, el ar viola însăși legea conservării existenței sale»²².

Apărînd drepturile minorităților, ca drept pozitiv, uman și moral cu tendință de aplicare generală, Titulescu apăra nu numai interesele politice ale popoarelor ci și interesele strict spirituale ale minorităților, care au dreptul la religia lor proprie.

Nici un stat nu trebuie și nu poate desființa «individualitatea culturală și religioasă a supușilor săi»²³. Cultul religios nu poate fi îngădit nimănui indiferent de naționalitatea sa, ci fiecare are, printr-o garanție internațională, «dreptul la libertate individuală și la libertatea cultului», ba mai mult, oricine poate beneficia de fondurile publice «destinate educației și religiei».

Ca jurist bine documentat el atrăgea atenția Ligii Națiunilor că trebuie să garanteze, ca interes internațional, problema credinței și exercitarea liberă a cultului fiecărui individ.

Chiar dacă textele vorbesc de deosebiri de rasă, limbă, religie, nimeni nu este chemat să «facă deosebire între limbă și dialect, între religie și sectă»²⁴, aici sectă referindu-se la confesiunea minorităților conlocuitoare.

Scoaterea articolului 21 din primul proiect al Pactului Societății Națiunilor, referitor la religia minorităților, nu a suscitat lui Titulescu numai indignare, dar el cere cu tărie păstrarea articolului respectiv în textul Pactului, ca fiecare să-și practice confesiunea pe care a îmbrățișat-o, mai

20. *Ibidem*, p. 79.

21. *Ibidem*, p. 118.

22. *Ibidem*, p. 393.

23. *Ibidem*.

24. *Ibidem*, p. 304—305.

ales dacă ea nu este contrară legilor țării respective, fără să fie tulburate credința și convingerile religioase ale individului.

«Nimic, zice Titulescu, nu va împiedica libertatea de exercițiu, a oricărei credințe, religii sau opinii, a căror practică nu este incompatibilă cu ordinea publică și cu obiceiurile», și că, pe teritoriul statelor respective, «nimănui nu i se va tulbura viața, libertatea și liniștea pentru credința, religia sau convingerile sale»²⁵.

O intensă activitate, a avut marele diplomat român în problema păcii, voind stăvilirea agresiunii fasciste; cerînd totodată dezarmarea și reducerea efectivelor militare pe baza convențiilor legale și a tratatelor în cadrul tuturor organismelor internaționale ale vremii: Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică, Liga Națiunilor etc.

Ca luptător antirevizionist și antifascist considera dezarmarea piatră de încercare a înțelegerii între națiuni, propunînd la Geneva tuturor țărilor să interzică stocarea de arme pe teritoriul lor. «Noi, declara el cîndva, ne străduim să împiedicăm un al doilea conflict mondial... și nu este decît o soluție: Securitatea colectivă și colaborarea»²⁶.

Războiul nu constituie o rezolvare viabilă a problemelor ce confruntă omenirea, războiul nu-i decît o crimă și trebuie înlăturat din existența societății iar diferendele interstatale trebuie rezolvate pe cale pașnică. El considera războiul «un fenomen anormal»²⁷ și militează statornic pentru masa tratatelor, căci «numai printr-o politică constantă de pace și de prietenie cu toate popoarele, fără deosebire, se poate asigura viața și dezvoltarea țării conform destinului ei»²⁸.

Credința creștină ortodoxă este îngemănată cu pacea lumii, considerînd pacea lui Hristos dorința cea mare a lumii. El atestă un lucru, înfăptuit de Biserică, în fiecare duminică și sărbătoare, cînd toți credincioșii și preoții rostesc permanent rugăciuni pentru pace.

Titulescu folosea în documentație, cînd vorbea auditoriului său, învățătura creștină despre pace. Așa, de exemplu, în conferința «Dinamica păcii», relevă clar concepția sa de a exclude forța ca mijloc de rezolvare a tuturor problemelor și de «distrugere fizică a oamenilor». Pacea, ca cerere în rugăciunile noastre continuă în fiecare zi către «bunul Dumnezeu al păcii».

Titulescu cunoștea întreaga învățătură evanghelică despre pace, și pe temelie acestei învățături exclama el că Dumnezeu este «al păcii și nu al războiului». Cunoscător al cuvintelor Mîntuitorului din Evanghelia Sfîntului Ioan XIV, 27 care spune: «Pacea mea dau vouă, nu precum dă lumea, vă dau Eu», Titulescu rostea cele mai înălțătoare și edificatoare cuvinte, rostite de un laic, despre pacea creștină, pacea Mîntuitorului Iisus Hristos, Dumnezeuul păcii, cînd spune că pacea «e obiectul rugăciunilor și al exortațiilor continue către bunul Dumnezeu al păcii care, în strălucirea concepției sale, nu pare a fi avut în inimă și pe buze decît pacea»²⁹.

25. *Ibidem*, p. 312.

26. Al. Zamfirescu, *L-am cunoscut pe Titulescu*, București, 1966.

27. Ion Grecescu, *op. cit.*, p. 57.

28. N. Titulescu, *Documente politice*, Editura politică, București, 1967, p. 712.

29. N. Titulescu, *Discursuri*, p. 498.

Pentru el «pacea nu e o simplă vorbă», ci e «indivizibilă», iar dacă există un cerc vicios este pentru că popoarele n-au încredere unele în altele; de aceea ca președinte al Societății Națiunilor în sesiunile a XI-a și a XII-a spunea că războiul poate fi ocolit prin patru porunci: «încredere, prudență, acțiune și spirit de sacrificiu»³⁰.

El consideră că pentru a realiza adevărata pace pe pământ, trebuie mai întâi să avem pace în sufletele noastre, relevînd că adevăratul dușman este în noi. Numai așa putem realiza pacea cînd vom exterioriza pacea din sufletele noastre, alungînd dușmanul din noi: «să izgonim, așadar, noi înșine dușmanii noștri interiori»³¹.

Toate pactele încheiate, și pentru a căror realizare s-a străduit, nu urmăreau altceva decît realizarea păcii într-un «front unic»³². Ca istoria să nu se mai repete, el vedea idealul comun al religiilor, indiferent de învățătura lor, realizarea păcii pe pământ ca țel suprem. «Nu avem noi același ideal, nu luptăm noi pentru aceeași cauză care este aceea a Păcii pe pământ?»³³, se adresa el monseniorului Valerio Valeri.

Vizionar al unei lumi de pace pentru posteritate, știa că toate eforturile ostenitorilor pentru pace nu vor fi în zadar chiar dacă ei nu vor fi fost decît «soldații necunoscuți ai victoriei păcii»³⁴.

N. Titulescu nu vedea nici o piedică din partea credințelor religioase în calea cooperării pașnice între state. Indiferent oricărei religii am aparține, afirmă Titulescu, izvorul vieții e același «izvor de morală», de acțiune și de ideal al păcii. Toate trebuie să fie animate de coexistență și cooperare pașnică pentru că «existența sistemelor, doctrinelor sociale, a credințelor religioase deosebite nu e o piedică în calea cooperării și realizării coexistenței și cooperării pașnice între state»³⁵.

În toată opera sa oratorică, preocuparea pentru supremația păcii este constantă, pentru el pacea este realizabilă pe toate tărîmurile vieții contemporane, atît politic cît și religios, toți dorînd pacea «cu ardoare» socotîndu-se toți nu altceva decît «servitorii păcii, dar în același timp și servitorii dreptății»³⁶.

În concepția multor autori care s-au ostenit cu interpretarea și înțelegerea operei marelui nostru patriot și diplomat, acesta este asemănat cu Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan³⁷.

Deși s-a afirmat ca mare apărător al tuturor confesiunilor religioase, Titulescu, rămîne un creștin ortodox convins, fără să se abată de la doctrina și disciplina Bisericii Ortodoxe Române. El și-a păstrat nedezmîntit credința ortodoxă a bunicului său, protopopol Niculae, a părinților săi ca pe ceva sfînt, profund românesc. În acest context putem afirma că nu vedea cu ochi buni concordatul cu Roma. De aceea, în fața episcopului catolic, monseniorul Valerio Valeri, Titulescu își mărturisea credința or-

30. *Ibidem*, p. 370.

31. N. Titulescu, *Documente politice*, p. 387.

32. *Ibidem*, p. 802.

33. N. Titulescu, *Discursuri*, p. 48.

34. N. Titulescu, *Documente politice*, p. 712.

35. Ion Grecescu, *op. cit.*, p. 127.

36. P. Constantinescu-Iași, *O importantă figură diplomatică europeană în «Studiile»*, *Revistă de istorie*, XIV (6), 1961, p. 1422.

37. B. Brănișteanu, *Nicolae Titulescu, Amintiri, Note, Reflexii*, Socec, p. 83.

toodoxă ca pe un adevărat jurământ : «Sint, Monseniore, un credincios. Apartin Bisericii Ortodoxe autocefale române, și înțeleg să nu mă abat niciodată de la doctrinele și disciplinele ei»³⁸. Subliniind cuvintele : «Bisericii Ortodoxe Autocefale Române» Titulescu vrea să arate independența Bisericii Ortodoxe Române, că ea este de sine stătătoare fără să fie supusă vreunei Biserici. Așa cum el dorea pentru țara sa România, suveranitatea, independența și integritatea teritorială, tot așa prin exprimarea cuvintelor amintite, Titulescu afirma independența Bisericii Ortodoxe Române.

Omagiind personalitatea marelui patriot și diplomat, sîntem constrinși să remarcăm că, principiile sale își dovedesc și azi actualitatea lor «pentru că statul român în evoluția lui urcă pe o treaptă nouă, iar cunoașterea tradițiilor politice înaintate, în vederea folosirii lor, a devenit o necesitate istorică»³⁹.

Activitatea marelui om politic, principiile care l-au călăuzit constituie tot atîtea punți spre viitor, căci ele devin «stîlpii principali ai edificiului relațiilor internaționale, principii care continuă să formeze liniile diriguitoare în relațiile dintre state și popoare»⁴⁰, dovedind actualitate permanentă.

S-a afirmat pe bună dreptate că dacă Titulescu n-ar fi fost îndepărtat din virful piramidei sale diplomatice putea să «aducă democrației române, tot aportul personalității sale, al capacității sale, al talentului său»⁴¹.

Ar fi fost un sol convingător pentru o Europă liberă, unită, fără război și arme atomice.

Pr. D. D. SANDU

38. N. Titulescu, *Discursuri*, p. 46.

39. George Macovescu, *Introducere la opera diplomatică a lui N. Titulescu, documente politice*, p. 66.

40. *Ibidem*, p. 66.

41. B. Brănișteanu, *op. cit.*, p. 105.

• ÎNDRUMĂRI • PĂSTORALE •

SENSUL POSTULUI DUPĂ SFÎNTA SCRIPTURĂ

a. **Generalități.** Istoria umanității confirmă adevărul că atît religiile monoteiste cît și cele politeiste au păstrat postul ca una din manifestările externe ale credinței. Potrivit învățaturii creștine, postul este un act de cult și, totodată, ajută la desăvîrșirea morală, la edificarea omului în virtute, de aceea el are o dublă valoare, atît din punct de vedere liturgic, cît și în comportarea credinciosului în viață. În cadrul religiilor politeiste, care sînt produsul minții omului în încercarea lui de a explica fenomenele naturale identificate cu divinitatea, postul apare ca un ritual necesar îmblinzirii furiei zeilor și ca un mijloc de purificare trupească pentru a scăpa de suferință și a cîștiga nemurirea. La acest aspect vom stăruii mai mult ca să putem urmări sînsul și valoarea postului în religiile politeiste din perioada vechitamentară, în raport cu cel consemnat în Vechiul și în Noul Testament.

În religia politeistă daoistă, obiectivul principal era obținerea nemuririi fizice care se dobîndea prin mai multe tehnici de prelungire a vieții întrucît există o perfectă corespondență între natură — macrocosmos și om — microcosmos alcătuit din trei părți numite «cîmpurile de cinabru» localizate în creier, inimă și buric. Ca să atingă acest ideal, credinciosul daoist folosea postul constînd din consumarea alimentelor și plantelor medicinale care conțin «energii» specifice. Ca să scape de cele trei ființe malefice numite «cei trei viermi» așezați în trup, adeptul religiei daoiste este sfătuit să se hrănească cu plante medicinale și substanțe minerale. Un astfel de post îl ajută să ucidă în trupul său pe cei trei demoni care puseseră stăpînire pe el, deoarece consuma cereale, carne, vin și alte mîncăruri obișnuite.

Ca atare, daoistul ajungea să-și stăpînească trupul prin care pătrund forțele vitale și ies prin ele nouă orificii. Regimul de viață austeră îl duce în situația de a se hrăni cu rouă sau cu «sulfurite» cosmice. Acesta inspiră acum emanații solare, lunare și stelare, nu numai aer din atmosferă, iar după o mențiune consemnată în secolul III d.Hr., inspiră numai emanația soarelui la prînz și a lunii la miezul nopții. Toate aceste practici daoiste vizează dobîndirea nemuririi fizice pe care metafizicienii și misticii chinezi o considerau drept rezultat al reunirii în persoana umană a celor două principii primordiale antagonice dar comple-

mentare care reprezintă macrocosmosul și microcosmosul. Ele urmăresc crearea unei stări de exaltare a condiției umane care există înaintea civilizației și reprezintă o viață paradisiacă dominată de perfecțiune când apropierea dintre cer și pământ permitea zeilor să se coboare și să se amestece cu oamenii, iar aceștia să se urce la cer pe un munte, ori o scară, un arbore sau o pasăre. Din aceste date generale ale religiei daoiste, postul ne apare nu ca un act de cinstire a divinității, ci ca un mijloc de a obține nemurirea trupului fără ajutorul zeilor și să nu se mai reîntoarcă la «Natură». De asemenea, religia budistă a văzut în post același mijloc folositor omului de a dobândi eliberarea sufletului de suferință, care există în materie.

După concepția lui Buda, totul este durere, totul este efemer, sau după învățătura lui Isvara Krsna, autorul celui mai vechi tratat indian Samkhya, omul trebuie să scape de tortura întreitei suferințe: mizeria celestă pricinuită de zei, cea pămîntească cauzată de natură și cea interioară sau organică. Una din căile de evadare dintr-o suferință iminentă este practicarea postului, fără a implica ascultarea sau cinstirea divinității. Divinitatea și natura sînt identice, de aceea substanța (prakrti) și spiritul sînt reale și veșnice la indieni. Substanța este dinamică și creatoare, ajutînd la eliberarea spirituală care folosește ca mijloc de eliberare postul practicat pînă în zilele noastre de călugării budiști. Aceștia urmăresc prin post cultivarea spiritului și anihilarea trupului, eliberarea sufletului de materie în care își are izvorul suferința, practică cu totul străină învățăturii Sfintei Scripturi. Ei consideră că pe această cale se realizează autorevelația, acel foc călăuzitor spre sinele pur, etern și eliberat de suferințele materiei. Morala lor pune accentul pe latura negativă și urmărește prin abstenență stingerea dorinței de viață, adică evadarea omului din lumea materială. Un călugăr budist urmează un regim de viață austeră, fără un loc stabil, ci adăpostindu-se prin cimitire sau pe sub copaci. O dată cu înființarea minăstirilor, ei și-au găsit un loc stabil în care se pot ocupa de studii și meditații, neglijînd grija pentru hrană, asigurată din milosteniile laicilor. Austeritatea vieții monastice budiste este confirmată și de asceza celor cinci înfrînări constînd din a nu ucide (ahimoa), a nu minți (satya) a nu fura (asteya), abstenență sexuală (brahmacariya) și a nu fi avar (aparigraha). Cele cinci înfrînări (yama) ajută pe yogin să ducă o viață purificată, superioară celei profane, stare pe care o completează cu o serie de discipline corporale și fizice. Adevăratul trăitor budist ajunge prin intermediul acestor înfrînări să distrugă treptat felurile serii, specii și varietăți ale stărilor de conștiință numite «cittavrtti». El își atinge scopul dacă ține seama mai întii de «cunoașterea experimentală», cea acțiune premergătoare ascezei. Punctul final al ascezei budiste este eliberarea spirituală la care își are aportul și postul. De acum înainte Eului uman etern nu-i mai aparțin stările de conștiință, deoarece le-a distrus și depune efortul de a face din Isvara care înseamnă Domn și nu este autorul creației, motivul tuturor acțiunilor lui în procesul eliberării spirituale.

Credinciosul indian ca și cel chinez, a găsit în post un mijloc de a sluji interesele personale, în primul caz de a anihila trupul ca să ajungă la distrugerea stărilor de conștiință în vederea eliberării spiritului de ma-

terie, în eel de al doilea caz de a recurge la o viață vegetariană, ca să câștige prin forțele sale nemurirea trupului, practici ce se deosebesc radical de învățătura Sfintei Scripturi. La aceștia lipsește ideea de ascultare față de divinitate și postul se reduce doar la înțelesul general de abținere a omului de la ceva, sensuri pe care aghiografii Sfintei Scripturi le-au consemnat în scrierile lor.

Alimentația aproape vegetală a sumerienilor nu este un indiciu suficient dacă ei, ca și chinezii și indienii, țineau postul indiferent de scopul urmărit. Sumerologii nu ne dau în privința postului informații suficiente, deoarece cultura, civilizația și credințele sumerienilor au fost preluate de accadieni, iar de la aceștia de către asiro-babiloneni, popoare de origine semită, ca și israeliții. În mod firesc, sumerienii care erau politeiști au avut viața lor religioasă specifică în care, probabil, postul își avea rostul său. Este posibil ca postul să nu fi avut o importanță deosebită în viața religioasă și pe ei i-au imitat popoarele semite politeiste. Cel mai edificator pentru neamurile semite idolatre este Codul lui Hamurabi (1792—1750 î.Hr.) compus din 282 paragrafe care nu amintesc de post. Desigur că acest exemplu nu justifică pe deplin lipsa practicii postului la asiro-babiloneni, nementionarea lui nefiind echivalentă cu inexistența sa în viața semiților politeiști. S-ar putea ca la acești semiți din care descinde și patriarhul Avraam, viața cultică să se fi desfășurat fără a acorda postului o importanță majoră. Producțiile literare și religioase asiro-babilonene reprezintă doar secvențe din viața lor, nu sînt nici pro și nici împotriva postului pe care chinezii și indienii îl practicau în perioada vechitamentară fără a fi identic cu cel consemnat în cărțile Vechiului Testament. Dacă scrierile sumeriene și după aceea cele asirobabilonene ar fi inclus câteva mențiuni despre post, acestea ar fi fost un reper deosebit de important ca să arătăm, ca și în cazul chinezilor și indienilor, că postul are un caracter universal și din punct de vedere religios nu este identic cu cel menționat în Sfînta Scriptură. La popoarele politeiste din antichitate lipsește dublul înțeles al postului ca : ascultare de Dumnezeu și ca abținere de la orice lucru dăunător trupului, specific Vechiului Testament.

În vederea completării unei imagini cît mai generale despre post în lumea antică, mai menționăm modul de viață austeră urmat de unii dintre geto-daci care nu se căsătoreau și se retrăgeau în zona Carpaților, unde se hrăneau numai cu vegetale, lapte și miere. Acești oameni retrași de lume erau apreciați de conaționali lor și preînchipuie pe viitorii monahi creștini din țara noastră. Ei se impuneau printr-o viață morală austeră, ceea ce înseamnă că la strămoșii noștri postul era apreciat mai mult decît la popoarele semite al căror cult avea în vedere numai rugăciunea și jertfele. La aceste forme externe de cult se va adăuga postul neglijat de multe neamuri semite ori nesemite din Orientul apropiat exceptînd pe israeliți care au cunoscut sensul și rostul postului în viața religioasă. Din scrierile vechitamentare putem urmări importanța postului în manifestarea credinței monoteiste bazată pe revelația supranaturală. Legătura indisolubilă dintre cele două Testamente adeverește importanța postului în lumina Noului Testament.

b. **Noțiunea de post după Sf. Scriptură.** Cea mai clară și cuprinzătoare noțiune despre post o aflăm în Sfânta Scriptură care îl recomandă omului ca mijloc de ascultare față de Dumnezeu și de a ajunge la perfecțiunea morală. Postul este un act de cinstire a lui Dumnezeu izvorit din iubire față de Părintele ceresc ca manifestare a credinței și voinței omului față de Creatorul său. El a fost recomandat mereu creștinilor de către Sf. Părinți, considerându-l drept mijloc de înfrinare a poftelor și patimilor și o cale sigură de înduhovnicire și de urmare a virtuților. Împreună cu rugăciunea, postul îmbunătățește și întărește viața religios-morală a credincioșilor pe care trebuie s-o urmeze în duhul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții.

Comentind primele cărți ale Sf. Scripturi, unii Sf. Părinți, ca Sfințul Vasile cel Mare sau Sfântul Ioan Gură de Aur, au constatat că postul își are originea în rai, adică în porunca divină de a asculta de Dumnezeu și a nu mânca din fructul pomului cunoștinței binelui și răului ca să nu moară (Facere 2, 16—17). Afirmatia acestor mari corifei ai perioadei patristice despre originea paradisiacă a postului este în spiritul scripturistic, deoarece primul înțeles al acestei noțiuni se referă la ascultare și supunere. Astfel verbul ebraic ana(h) apare prima dată în legătură cu ziua împăcării, când israeliților le-a poruncit Dumnezeu să postească (Levitic 23, 32) în sensul de a-și smeri sufletul sau a asculta de Dumnezeu în vederea păstrării bunelor legături cu Eliberatorul lor din robia Egiptului. Neascultarea de Dumnezeu este considerată ca o îndepărtare de El, de aceea postul implică mai întâi de toate o stare de supunere față de Ziditor, care l-a creat pe om după chipul și asemănarea Sa. Dacă încălcarea poruncii divine de către primii oameni a dus la izgonirea lor din rai și la îndepărtarea de Dumnezeu, izvorul vieții, pierzând astfel nemurierea trupului, la fel israeliții n-au ascultat de Dumnezeu și pentru ca să nu fie pedepsiți, Iahve a instituit ziua împăcării. În această zi ei postesc, ca să nu fie pedepsiți cu moartea (Levitic 23, 19—30), întrucât n-au respectat Legea divină, adică așezământul veșnic (Levitic 23, 31).

Teologii consideră ziua împăcării de la 10 Tișri de origine mozaică și motivul instituirii ei a fost legat de pedepsirea lui Nadab și Abiud, fiii lui Aaron care, încălcând porunca divină, au adus foc străin în locașul sfânt (Levitic 10, 1—2 ; 16, 1). Un alt motiv oferit de tradiția iudaică este acela al iertării poporului de păcatul idolatriei în urma rugăciunii lui Moise înălțată lui Dumnezeu (Ieșire 32, 31—32 ; 33, 14). Față de celelalte sărbători mozaice, Ziua Împăcării se prăznuiește și cu post care ține din seara de 9 și pînă în seara de 10 Tișri. La această sărbătoare credincioșii mozaici se pregătesc prin post, ca să li se ierte păcatele săvârșite în cursul unui an calendaristic și în acest scop arhiereul jertfește un vițel și un țap (Levitic 16, 3, 9). În vederea împăcării omului cu Dumnezeu, de care s-a îndepărtat prin comiterea păcatelor, este foarte important postul înțeles în primul rînd ca smerirea a sufletului urmată de aducerea jertfei. Autorul sfînt, în numele lui Dumnezeu, spune în acest sens «să postiți și să aduceți ardere de tot Domnului» (Levitic 23, 27).

Primul sens al noțiunii de post este de «smerenie, de ascultare» a omului față de Dumnezeu pe care trebuie să-l cinstească din adîncul sufletului său. Ebraicul «ana(h) are sensul de «a smeri, a asculta» și cu ace-

lași înțeles îl întâlnim și în Predica de pe munte, în care prima fericire se referă la «cei smeriți» sau cei ce ascultă de Dumnezeu ca să moștenească împărăția cerurilor. În traduceri românești, ca și în alte limbi, la prima fericire este folosit cuvântul «săraci», înlocuire care este explicabilă, deoarece ebraicul *ony* are sensul de «sărac» și derivă tot din verbul *ana(h)*. Cu alte cuvinte schimbarea sensului duce la înțelegerea postului doar ca abținere materială fără a mai fi implicată și comportarea spirituală.

Expresia ebraică de «smerire a sufletului» accentuează valoarea postului din punct de vedere spiritual, ceea ce înseamnă că ea este strins legată de originea paradisiacă a postului, susținută de Sf. Părinți. În rai postul a însemnat ascultarea primilor oameni de Dumnezeu, întrucât ei se hrăneau cu «toată iarba ce face sămînță de pe toată fața pămîntului și tot pomul ce are rod cu sămînță într-însul» (Facere 1, 29). Ei aveau un regim de viață vegetarian specific postului dar neascultarea de Dumnezeu, adică păcatul mîndriei opus smereniei, le-a adus pierderea dreptului de a mai rămîne în rai, purtînd după aceea în suflet nostalgia paradisului pierdut. Regimul vegetarian a fost binefăcător pentru trupul lor, de aceea pînă la potopul lui Noe, urmașii lui Adam și Eva se vor bucura de o mare longevitate. După potop, Dumnezeu, pentru pregătirea și întărirea neamului omenesc, va permite și conșumul de carne (Facere 9, 3), de care vor abuza și vor pierde astfel din longevitate.

La înțelesul inițial al postului, acela de ascultare față de Dumnezeu, sînt chemați și israeliții, cînd li se spune că în ziua purificării lor de păcate să-și smerească sufletele, idee care a fost subliniată mai tîrziu și de profeți. Astfel, proorocul Isaia prezintă înaintea conașionalilor săi că Dumnezeu nu vrea ca ei să reducă postul doar la o parte exterioară, la o simplă abținere de la mîncare, ci să participe și cu sufletul, săvîrșind fapte bune și neasuprind pe lucrători (Isaia 58, 3). «Evanghelistul» Vechiului Testament, pe lîngă noțiunea de post ca smerire a sufletului, folosește și termenul general de abținere de la ceva, redat prin ebraicul *tom* (Isaia 58, 3). Cel de al doilea termen redă noțiunea generală de post sau abținerea omului de la anumite alimente, sens pe care îl întâlnim și la religiile politeiste care îl practicau, fie pentru ca trupul să dobîndească nemurirea materială (chinezii), fie pentru a elibera sufletul din închisoarea trupului în care sălășluiește suferința (indieni).

După profetul Isaia, postul ca act de cinstire a lui Dumnezeu, trebuie să angajeze pe om într-o trăire spirituală și să nu-l reducă doar la o abținere materială de la mîncăruri, neglijînd bunele raporturi cu semenii. Cel ce postește nu trebuie să se mai certe cu semenii săi, pentru ca să fie ascultat de Dumnezeu (Is. 58, 4). Profetul arată că valoarea postului nu constă în punerea cenușii pe cap, ori ca să dormi în sac, ci în sfărîmarea jugului asupra și în săvîrșirea de acte caritabile, adăpostind în casă pe cel sărman, îmbrăcînd pe cel gol și neascunzîndu-te de cel de un neam cu tine (Isaia 58, 5—7). Făcînd fapte bune pentru cel ce postește, Dumnezeu se va milostivi și-i va da «tărie» oaselor sale, devenind «un izvor de apă vie care nu seacă niciodată» (Isaia 58, 11).

Postul bineplăcut înaintea lui Dumnezeu este numai cel ce antrenează și sufletul într-o comportare umană, de aceea profetul Isaia con-

sideră ca nefolositoare în păstrarea legăturii cu Iahve orice abținere de la unele alimente necesare trupului. După profet, postul privește viața spirituală și materială și acest adevăr îl exprimă atunci când folosește cele două noțiuni ebraice «ana(h)» și «țom» al căror corespondent grecesc din Septuaginta este «tapino» și «nistevo». În limba română, ca și în traducerile mai noi ale Sfintei Scripturi, ca de exemplu, în ediția ecumenică a Bibliei (Paris, 1988), textul despre post ca «smerirea sufletului (Lev. 23, 27) este redat cu sensul general de post, echivalent ebraicului «țom» și grecescului «nistevo», ceea ce îl reduce doar la o simplă abținere a credinciosului de la cele materiale. Atît în originalul ebraic, cit și în cel grecesc, se face distincție clară între cele două aspecte ale postului, tocmai pentru a se sublinia importanța pregătirii spirituale, acea smerenie a sufletului în timpul postului rinduit de Dumnezeu la 10 Tișri. Postul ca act de cult și de exercițiu al voinței în ascultarea lui Dumnezeu implică o viață interioară curată străină de formalismul și ipocrizia existentă în cultele politeiste.

Din Vechiul Testament rezultă clar că postul a fost poruncit de Dumnezeu primilor oameni, pentru ca aceștia să asculte de Ziditorul lor. Adam și Eva, din cauza ispitei diavolului care le-a strecurat în sufletul lor păcatul mândriei, au încălcat porunca divină, iar urmașii lor o vor înțelege greșit ca urmare a căderii în păcat. Această poruncă se referă tot la ascultarea omului față de Dumnezeu, sens de la care s-au îndepărtat traducătorii englezi care au văzut în ea un mijloc de autochinuire a omului (afflict yourselves Lev. 23, 27, Holy Bible, Oxford, 1971). Traducătorii englezi trec cu vederea valoarea ascultării de Dumnezeu în timpul postului pe care-l reduc numai la partea materială. Printr-o astfel de traducere se apropie mult de gîndirea daoistă și budistă.

Prin porunca divină dată israeliților în ziua împăcării este păstrată legea paradisiacă dată primilor oameni de a asculta de Dumnezeu și a se feri de păcat. Căzînd în păcat poporul Israel, Dumnezeu îi poruncește «smerirea sufletului», adică ascultarea de Iahve care l-a scos din robia egipteană. Importanța postului este indiscutabilă în păstrarea bunelor relații cu Dumnezeu, de aceea înțelegerea greșită a lui a fost sesizată de profetul Isaia care, deși folosește termenul general de «post» (țom), bineplăcut înaintea Domnului, mesagerul vocii divine precizează că acesta înseamnă ruperea lanțurilor nedreptății, dezlegarea legăturilor jugului și eliberarea celor asupriți (Isaia 58, 6). De aici rezultă adevăratul scop și valoarea postului la care se va referi mai tîrziu și profetul Zaharia. Celor întorși din robia babiloniană profetul le-a amintit că strămoșii lor n-au ascultat de trimișii Domnului și au redus postul doar la abținerea de mincăruri, uitînd de poruncile Domnului (Zah. 7, 11—14). Ca și în timpul exilului babilonean, din cauza asupririi străine aceștia au ținut pe lîngă postul rinduit de Lege la 10 Tișri și alte zile, din lunile a 4-a, a 5-a și a 10-a (Zah. 7, 5 ; 8, 19). Sporirea zilelor de post a însemnat doar adăugarea momentelor de abținere a lor de la mîncare și băutură. De aceea, el recomandă și îndeamnă pe contemporanii săi la respectarea postului bineplăcut lui Dumnezeu. Acest post are în vedere comportarea religios-morală care ajută la păstrarea legăturii omului cu Dumnezeu și, în același timp, este un act de cinstire a întregii firi umane — trup și suflet — față

de Dumnezeu. Un astfel de post este strins legat de iubirea adevărului și păcii (Zah. 8, 19).

Textele vechitestamentare ne prezintă succint și sub dublu sens noțiunea despre post care are drept scop păstrarea legăturii cu Dumnezeu. El înseamnă un act de voință prin care omul ascultă de Dumnezeu atît cu sufletul, cît și cu trupul, ale cărui porniri sînt domolite și strunite de rațiunea umană ca să urmeze calea virtuților. Respectarea lui are la bază rațiuni de ordin religios și nu niște considerații de natură medicală pentru conservarea sănătății trupești. El nu se confundă și nici nu substituie regimului alimentar recomandat de medic, deoarece credinciosul, cînd postește, nu suferă de nici o afecțiune fizică, ci este într-o stare fizică bună. Acest lucru îl confirmă nu numai textele din Vechiul Testament, ci și cele din Noul Testament. A fost ținut de Moise timp de 40 de zile și 40 de nopți la darea Legii pe muntele Sinai (Ieșire 34, 28), mai tirziu de regele David (Psalmul 34, 12) de profeții Ilie (III Regi 19, 8) și Daniel (Dan. 10, 2—3), de israeliți (I Regi 7, 6) și de *niniviteni* (Iona 3, 5—8).

În viața religios-morală a israeliților postul ocupă un loc important adevărat de Mîntuitorul Hristos, Care nu numai că l-a ținut dar s-a și referit la valoarea lui atît în Predica de pe munte, cît și în întreaga Sa activitate publică de trei ani și jumătate. După ce a fost botezat în Iordan de Sf. Ioan Botezătorul, timp de 40 de zile și nopți, Fiul lui Dumnezeu s-a retras în pustiul Carantania, din apropierea cetății Ierihon ca să postească. La sfîrșitul postului, Mîntuitorul Hristos a fost ispitit de diavol căruia i-a poruncit ca să slujească și să se închine numai lui Dumnezeu (Matei 4, 10). Din Predica de pe munte aflăm felul cum trebuie să postim, ungînd capul și spălînd fața ca să ne deosebim de ipocriți, care sînt triști și își smolesc fețele ca să-i vadă oamenii (Matei 6, 16—17). Ipocriții țin un post material lipsit de trăirea interioară dominată de duhul smereniei. Ei îl reduc la o restricție alimentară, fără a respecta îndatorirea de a urma poruncile divine pătrunse de spiritul smereniei și al temerii de Dumnezeu. Pentru aceștia postul înseamnă păstrarea stării de curăție a trupului care se întinează prin consumarea anumitor alimente necurate. Lor le răspunde Mîntuitorul Hristos că omul se spurcă nu din cauza alimentelor pe care le consumă, ci din vorbele rele care ies din gură (Matei 15, 11). Starea de sfințenie nu se dobîndește din ferirea de anumite alimente, ci din stăpînirea inimii păcătoase (Matei 15, 17—19).

Fiind întrebat de ucenicii Sf. Ioan Botezătorul de ce Sfinții Apostoli nu postesc, Fiul lui Dumnezeu le răspunde că aceștia nu au încă motiv să fie triști, deoarece Mirele este cu ei. Cu acest răspuns, noțiunea de post este pusă, în legătură cu starea de durere a omului, care află în el un mijloc de reculegere și de cinstire a lui Dumnezeu.

Vindecînd pe un lunatic la poalele muntelui Tabor, Mîntuitorul Hristos îmbogățește sensul noțiunii de post pe care-l socotește deosebit de util omului în lupta sa contra diavolului. Postul reprezintă o adevărată armă a omului împotriva diavolului și care devine foarte puternică dacă este însoțită de rugăciune (Matei 17, 21). În această situație el a fost recomandat de Mîntuitorul Hristos, iar exemplul său a fost urmat de Sfinții Apostoli și de ucenicii acestora.

Aghiografii Noului Testament ca și profeții au acordat un mare rol postului în viața religioasă fie că este vorba de hirotonie (Faptele Apost. 14, 23) sau de păstrarea adevăratei credințe (I Cor. 7, 5 ; 9, 25). Toate aceste temeuri scripturistice îndreptățesc Biserica să ceară creștinilor ținerea tuturor posturilor de peste an. În porunca a doua bisericească este cuprinsă îndatorirea creștinilor de a ține toate posturile de peste an pe care le resping cei ce s-au îndepărtat de la înțelegerea corectă a Sfintei Scripturi. Răstălmăcirea unor texte din Sfânta Scriptură (Matei 15, 11 ; Rom. 14, 17 ; I Tim. 4, 4, 8) de cei ce încearcă să explice inutilitatea postului dovedește din partea lor, pe de o parte mai puțină înțelegere a termenilor scripturistici din Vechiul Testament, iar, pe de altă parte necredința că Iisus Hristos, al cărui nume îl poartă, a flămânzit după 40 de zile. Este un nonsens să te numești creștin și să nu urmezi pe Iisus Hristos care a postit și care în Predica de pe munte s-a referit la ținerea postului (Matei 6, 17) considerându-l drept armă puternică împotriva diavolului (Matei 17, 21). Atitudinea lor de respingere a postului întrece pe cea a israeliților biblici, muștrați de profeți pentru faptul că țineau un post material, formal, neglijând ascultarea de poruncile divine.

c. **Rostul postului bisericesc.** Dublul sens al postului, cel de *smerenie* și de *abținere* de la ceva, cum se desprinde din Sfânta Scriptură, pune în lumină caracterul său spiritual și material, corespunzător naturii umane psiho-fizice. Respectând mărturiile scripturistice, Biserica Ortodoxă a păstrat cu sfințenie rânduiețile și practica postului considerându-l ca un act de cinstire a lui Dumnezeu și ca un mijloc de desăvârșire morală a creștinilor. Ținând seama de primul sens, Sfântul Apostol Pavel îndemna pe romani să găsească în post un prilej de smerenie și nu de mândrie, de aceea interzice celor ce nu mănincă să judece pe cei care mănincă, adică nu postesc (Rom. 14, 3).

Rostul postului pentru creștini este acela de a dovedi prin el credința și dragostea față de Dumnezeu. Prin post ei trăiesc cuvântul dumnezeiesc și sînt stăpîniți de convingerea că îi disciplinează și pot să-și stăpînească pornirile lăuntrice necontrolate care îi îndepărtează de Dumnezeu și din cauza lor suferă.

Temeurile scripturistice pun în lumină adevărul că postul este specific omului care ascultă de Dumnezeu din convingere și în numele Celui Atotputernic se abține de la unele lucruri în semn de cinstire a divinității. Prin post el săvîrșește și o faptă virtuoasă prin înfrînarea de la poftele rele necontrolate de trup și care îl îndepărtează de Dumnezeu. Înfrînarea de la mîncăruri și băuturi trebuie să fie însoțită și de abținerea de la vorbe deșarte și răutăcioase, deoarece acestea din urmă sînt foarte păgubitoare celui ce postește. Degeaba se abține cineva de la mîncăruri și vatămă prin vorbe clevetitoare bunul nume al semenului său.

Pentru creștin postul are menirea de a-l ajuta să-și domolească poftele trupești și să poată să se îngrijească de cele spirituale pentru ca, în felul acesta, să fie bineplăcut înaintea Domnului și să cîștige harul dumnezeiesc. Stăpînirea voii trupului presupune un act de voință și de îndreptare a sufletului către pocăință, calea sa de mîntuire. În acest context amintim îndemnul Sf. Ioan Gură de Aur care zice : «Postul potolește

zburdălnicia trupului, înfrinează poftele cele nesăturate, curățește și înaripează sufletul, îl înalță și îl ușurează» (*Omilia X la Facere, cf. Învățătura de credință, Craiova, 1952, p. 337.*

Cei ce postesc au un regim de viață deosebit, în sensul că preocuparea lor principală este grija față de suflet, ceea ce pune în lumină sîrguința lor de a se asemăna cu Dumnezeu și sfinții îngeri care nu au nevoie de hrană. Aceștia urmează un lucru dumnezeiesc și îngeresc pe care îl subliniază Sf. Simeon al Tesalonicului, cînd zice că postul înseamnă izgonirea patimilor care se întărită în trup din cauza lăcomiei acestuia. Același sfînt părinte mai arată că postul înseamnă «omorîrea» trupului, deoarece s-a hrănit din fructul pomului oprit și ne-a făcut morți.

Potrivit învățaturii Bisericii, postul este specific trăirii creștine și el folosește atît trupului, cît mai ales sufletului pe care îl ușurează și-l curățește, iar pe primul îl întărește. Îndoitul folos al postului are temeii scripturistice, cel mai elocvent fiind exemplul Mîntuitorului Hristos Care a postit 40 de zile și l-a recomandat celor ce îl ascultau pe Muntele fericirilor, iar cînd a vindecat pe un îndrăcit după schimbarea Sa la față, ne-a învățat că este și un mijloc de a lupta împotriva diavolului (*Matei 17, 21; Marcu 9, 29*). Exemplul Mîntuitorului Hristos care a postit, precum și îndemnul său către cei ce vor să ducă o viață curată reprezintă mărturii sigure pentru creștini de a ține postul. Motivul postului creștin este de ordin religios și el nu se poate identifica cu regimul alimentar impus celor bolnavi de către doctor.

Ținerea postului are în vedere un scop religios. El a fost rînduit de Biserică în vederea pregătirii creștinilor pentru a cinsti trupește și sufletește zilele de sărbătoare închinat lui Dumnezeu, Maicii Domnului și Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Respectarea lui a fost poruncită de Dumnezeu în Lege, atît a Vechiului cît și a Noului Testament. Dacă credincioșii mozaici au ținut postul recomandat de Legea veche, același lucru vor face și creștinii luînd exemplul Sf. Apostoli și al ucenicilor lor (*Faptele Apost. 13, 3; II Cor. 6, 5*). Efectul benefic al postului s-a văzut în timpul Esterei (sec. V î.Hr.), cînd aceasta a poruncit conașionalilor săi să nu mănînce și să nu se bea trei zile (*Estera 4, 16*) și astfel au scăpat de la exterminarea hotărîtă de Aman în ziua de 14 Adar (*Estera, cap. 9*). Mai înainte cu un secol, profetul Daniil cerînd căpeteniei famenilor de la curtea regelui Nabucodonosor II să mănînce zarzavaturi și să bea apă în loc să consume carne și băuturi ametoare, nu făcea altceva decît să păstreze Legea strămoșească a poporului său. După 10 zile de post, profetul și cei trei tineri israeliți arătau mai frumoși decît cei ce mîncaseră din bucatele regelui, iar Dumnezeu le-a dat știință și pricepere în orice scriere, precum și înțelepciune, încît Daniil putea să îl cuiească vedeniile și visele (*Dan. 1, 17*). De un real folos a fost postul ninivitenilor care au fost anunțați de profetul Iona că peste patruzeci de zile cetatea Ninive va fi distrusă. Vestea profetului a avut un mare ecou în sufletele ninivitenilor care au postit și s-au îmbrăcat în sac, iar Dumnezeu i-a iertat, ceea ce pune în lumină valoarea postului și pentru cei ce nu erau iudei, în vederea cîștigării bunăvoinței divine (*Iona, cap. 3*). Pocăința ninivitenilor a atras asupra lor bunăvoința divină și stingerea iușimii miniei lui Dumnezeu din cauza răutăților lor.

În creștinism postul reprezintă o notă distinctă a vieții religios-morale și, însoțit de rugăciune, constituie mijloacele de manifestare a cultului divin. Durata lui de o zi sau mai multe zile pune în lumină rostul său pentru creștini. Postul de o zi sau cel de mai multe zile este rânduit de Sfânta Biserică în vederea păstrării credinței adevărate în Dumnezeu. Creștinii postesc miercurea în amintirea sfatului arhierilor și cărturarilor de a prinde pe Mântuitorul Hristos, iar vinerea ca să-și aducă aminte de răstignirea Domnului pe cruce (Sf. Petru al Alexandriei, canonul 15, cf. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, p. 338). În fiecare săptămână ei cinstesc prin cele două zile de post patimile Domnului, iar vinerea o țin, potrivit unei vechi tradiții orientale și pentru a-și aminti de fapta lui Adam care a mâncat din pomul oprit și apoi a fost izgonit din rai (Sf. Simeon al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea* 53, p. 326, cf. *Învățătura de credință...* p. 338). După cum se poate constata, prin zilele de post se cultivă și se păstrează în sufletele creștinilor momente din istoria mântuirii omului pe care el le respectă în vederea urmării vieții adevărate în Iisus Hristos. El era deosebit de util în viața creștinului și acest lucru îl confirmă porunca a doua a Bisericii stabilită de Sfinții Părinți în sinoade. Prin canonul 69 apostolic se prevede pedeapsă aspră pentru cei ce nu țin posturile bisericesti, care urmăresc ridicarea lor la un înalt nivel de trăire trupească și sufletească, ca să fie bineplăcuți înaintea lui Dumnezeu. Sfinții Părinți au postit și au îndemnat și pe semenii lor să postească, pentru ca să se lepede de păcate, care îi îndepărtează de Dumnezeu. Un exemplu grăitor în acest sens îl dă Sfântul Ioan Gură de Aur care chema la ținerea postului, săvârșind fapte bune. «De vedeți un sărac, aveți milă de el, un dușman împăcați-vă cu el... Nu numai gura și stomacul vostru să postească, ci și ochiul și urechile... Ochiul neprivind cu ispitire frumusețile străine... Gura trebuie să postească de sudalme și de alte vorbiri rușinoase» (Sf. Ioan Gură de Aur, *Către poporul antiohian*, P.G., XLIX, col. 53).

Pentru creștini, rostul postului este evident, deoarece el constituie drept mijloc de a așeza în ființa sa stăpînirea binelui asupra răului. Prin el se angajează în mod voluntar și conștient la lupta împotriva diavolului care a ispitit pe primii oameni iar ei n-au dovedit ascultare față de Dumnezeu și au pierdut în felul acesta dreptul de a mai rămîne în rai. Mai tîrziu, urmașii protopărinților neamului omenesc vor posti manifestînd prin post dorința de a asculta de Dumnezeu. Practicarea postului în Vechiul Testament și confirmarea lui în Noul Testament a fost respectată și de creștini, deoarece au văzut în el o armă puternică împotriva ispitelor și un mijloc purificator de patimi. Personalități sfinte ale Vechiului Testament l-au respectat (Moise, Ilie, Daniel), prefigurînd postul din Noul Testament practicat de Mântuitorul și recomandat celor care voiau să-și arate supunerea față de Dumnezeu.

În răstimpul celor aproape două milenii creștinii, urmînd cuvîntul dumnezeiesc despre post, l-au aplicat în viața lor, întrucît le era folositor în urcușul lor pe calea desăvîrșirii și a mîntuirii sufletelor lor. El este calea de a asculta de Dumnezeu și acest lucru îl dovedesc prin înfrînarea de la mîncărurile «de dulce», de la băuturi alcoolice și de la gînduri reie.

Potrivit cuvintelor Mîntuitorului, ei au văzut în post un semn de intristare din cauza luării Mirelui dintre ei, de aceea în zilele de post ei se pregătesc să ajungă iarăși împreună cu El (Matei 9, 14—15). Din acest motiv, în zilele de post rînduite de Biserică, creștinii trebuie să renunțe la orice petrecere, deoarece este nepotrivită cu atmosfera de reculegere specifică acestor momente de intristare.

Atit clericii, cit și laicii, înainte de a primi taina Sfintei Împărtășanii, au îndatorirea de a posti pentru a primi cu vrednicie trupul și sîngele Mîntuitorului Hristos. Pentru laici, prin porunca a doua bisericească li se cere să țină posturile rînduite de Biserică, pentru a propăși în virtute, în perioada celor patru posturi mari de peste an. Sfînta noastră Biserică, prin porunca a 4-a, îndeamnă pe creștini să se spovedească și să se împărtășească. Cei ce nu pot să țină cele patru posturi și în ele să se împărtășească, Biserica le recomandă ca măcar în timpul postului păresimilor să primească după înfrînarea lor de la mîncăruri și băuturi trupul și sîngele Mîntuitorului Hristos. De asemenea, prin porunca a șasea bisericească se rînduiește ținerea posturilor hotărîte de Ierarh în vreme de primejdie, boală sau necazuri, prescripție care scoate în evidență nemăsurata valoare a postului în viața creștinilor. Ultima poruncă bisericească se referă la respectarea posturilor rînduite de Biserică și acest lucru rezultă din interzicerea nunților și petrecerilor în această perioadă de înfrînare sufletească și trupească.

Așadar, postul face parte din trăirea religioasă a creștinilor și temeiurile sale sînt desprinse din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. El nu înseamnă o teorie despre modul de viață al credinciosului, ci urmarea cuvîntului dumnezeiesc de cel ce ascultă de Dumnezeu. În primul rînd, așa cum au subliniat Sfinții Părinți, postul înseamnă ascultare de Dumnezeu, deoarece cel ce se abține numai de la mîncăruri și băutură riscă să țină un post formal, fariseic și nefolositor vieții sale spirituale. Prin post, credinciosul trebuie să prospere din punct de vedere spiritual, progres care a fost urmărit și de religiile politeiste care vedeau în el un mijloc de a chinui trupul ca să se elibereze sufletul din închisoarea lui. Desigur că idealul urmărit de religiile politeiste diferă radical de cel creștin, întrucît acesta socotește trupul drept templul Sfîntului Duh și postul ca întărire și păstrare a sănătății acestei părți materiale din om. Faptul că Mîntuitorul Hristos a luat firea umană și a postit ne arată rostul major al postului pentru viața creștinilor care li poartă numele și trebuie să urmeze exemplul Său. Un semn al îndepărtării de Iisus Hristos este și renunțarea la post ca mijloc de întărire și de propășire spirituală. Tilcuirea greșită a Sfintei Scripturi și ignorarea Sfintei Tradiții a atras pe unii la respingerea postului sau la identificarea lui cu un regim alimentar recomandat de medici. Împotriva spiritului Sfintei Scripturi, unii au socotit postul ca inutil, iar alții au căzut într-un rigorism steril, exagerări care în ambele situații nu au temeiuri scripturistice și nici patristice. Atitudinea lor extremistă este neconformă cu rînduiala bisericească despre post pe care creștinii îl consideră în spiritul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții nu numai un act de cult, ci și un mijloc de a spori în viața du-

hōvnicească, bineplăcută lui Dumnezeu. Aceștia ignoră sensul adevărat al postului bine conturat de aghiografii Sfintei Scripturi și care a fost practicat de Sfinții Părinți în viața lor, considerîndu-l ca un mijloc adecvat de trăire creștinească și ca armă de luptă împotriva duhurilor necurate. Argumentele lor sînt în contradicție cu noțiunea de post exprimată în paginile Sfintei Scripturi, dreptarul religios-moral al oricărui om de bună credință pe care nimeni nu-l poate înlocui și nici răstălmăci după voia sa.

Diac. Prof. EMILIAN CORNIȚESCU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- C. Daniel, *Civilizația sumeriană*, București, 1983.
 M. Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, trad. C. Baltag, vol. 2, București, 1986.
Învățătura de credință creștină ortodoxă, Craiova, 1952.
 Pr. Prof. N. Necula, *Posturile și ajunările*, în vol. «*Îndrumări misionare*», București, 1986.
 Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Istoria religiilor*, București, 1982.
 Prof. V. Tarnavski, *Arheologia biblică*, Cernăuți, 1930.
 Arhid. Prof. dr. I. Zăgrean, *Morala creștină*, București, 1985.

Cîteva semnificații teologice deosebite legate de momentul Intrării Domnului în Ierusalim

După calendarul Bisericii noastre, praznicul Intrării Domnului în Ierusalim face parte din ciclul sărbătorilor împărătești închinat Mintuitorului Hristos și în fiecare an este prăznuit în duminica premergătoare Sfintelor Paști. Acest praznic împărătesc cade totdeauna în postul Păresimilor și în fiecare an este așteptat de creștini cu mare bucurie duhovnicească, considerîndu-l ca pe un moment prevestitor al primăverii lor spirituale care începe cu ziua învierii Domnului. Dacă pe plan material sosirea frumosului anotimp al primăverii este vestit de apariția primilor ghiocei, mesageri ai naturii care se trezește la viață, același lucru se observă și pe plan spiritual cînd praznicul intrării Domnului în Ierusalim, numit și sărbătoarea florilor sau Floriile ne anunță ziua în care Domnul nostru Iisus Hristos a biruit moartea și a slobozit omenirea de sub iarna păcatului chemînd-o spre viața cea nepieritoare, spre primăvara cea netrecătoare în care strălucește lumina Domnului cea dătătoare de viață, iar frigul morții și al necazurilor nu se mai abate peste oameni. Ca și celelalte sărbători rînduite de Sfînta noastră Biserică, Intrarea Domnului în Ierusalim revarsă balsam duhovnicesc în sufletele creștinilor prin cîntările bisericești. Pe drept cuvînt, ea este un popas de bucurie, atît pentru suflet, cît și pentru trup, căruia Biserica îi dă dezlegare să mănince preparate din pește.

Sărbătoarea împărătească a Intrării Domnului în Ierusalim reprezintă unul din momentele importante din istoria mîntuirii lumii și ea a fost prevestită de profetul Zaharia cu cinci secole înainte de venirea Mîntuitorului Hristos (Zah. 9, 9). Împlinirea cuvintelor profetului care arată că Împăratul Ierusalimului vine drept și biruitor, smerit și călare pe asin, pe mînzul asinei, a avut loc în anul 34, după ce Mîntuitorul învățase poporul și săvîrșise minuni timp de trei ani și jumătate. Ele se îm-

plinesc, ca și celelalte profeții mesianice în persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care cu șase zile înainte se apropiase de Ierusalim, venind în Betania, ca să serbeze, alături de conașionalii săi, ultimul Paște din viața Sa pămîntească. Din Betania, Mântuitorul Hristos a plecat spre Muntele Măslinilor și a ajuns la Betfaghe, de unde a trimis pe doi dintre ucenicii Săi să meargă într-un sat apropiat în care vor găsi legat un minz de asină pe care să-l dezlege și să-l aducă Învățătorului lor. Animalul tânăr, nepus la muncă niciodată de oameni a fost adus Mântuitorului Hristos ca să-l folosească la intrarea Sa în chip smerit în cetatea sfântă. Îndreptîndu-se către pe minz de asin spre Ierusalim, Fiul lui Dumnezeu a fost însoțit de mulțime din care cei mai mulți își dezbrăcau hainele sau tăiau ramuri de copaci și le așterneau pe cale, strigînd : «Osana întru cei de sus» ! (Matei 21, 9), ori, «Binecuvîntat este Împăratul care vine în numele Domnului» (Luca 19, 38). În mulțime se aflau fariseii și cărturarii, potrivnicii învățaturii Fiului lui Dumnezeu care au avut curajul să ceară Domnului să-și certe ucenicii care strigau înaintea și în urma Lui (Luca 19, 39). Acestor suflete innegrite, Mântuitorul Hristos le răspunde că dacă ucenicii Săi vor tăcea, vor striga pietrele (Luca 19, 40).

În legătură cu animalul tânăr folosit de Mântuitorul Hristos precizăm mai mult din punct de vedere iconografic, că el era asin, nu cal sau catîr. Asinul era animalul folosit de orientali, inclusiv de evrei, la muncile cîmpului și nu în luptă, așa cum era utilizat calul, primul fiind simbolul păcii, al blîndeții, cel de al doilea al războiului. Pentru israeliți, catîrul era un animal rezultat din încrucișarea calului și asinului, interzis consumului de legea mozaică, de aceea acest hibrid animalier era considerat necurat. Pentru acest motiv, pictorii trebuie să țină seama de relatarea scripturistică și animalul pe care îl pictează în scena intrării Domnului în Ierusalim să fie identic cu cel consemnat în Sfintele Evanghelii.

Din cuprinsul Sf. Evanghelii cunoaștem că momentul intrării Domnului în Ierusalim a avut loc cu cinci zile înaintea Paștelui (Ioan 12, 12), cînd venise în orașul sfînt mulțime multă de iudei ca să-l prăznuiască după datina strămoșească. Aflînd de venirea Domnului în cetatea sfîntă, aceștia au ieșit întru întîmpinarea Lui cu ramuri de finic și strigînd : «Osana ! Binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului !» (Ioan 12, 13). Osanalele pe care mulțimea le adresase Fiului lui Dumnezeu pe tot drumul de la Muntele Măslinilor și pînă la cetatea lui David a cutremurat pe cei ce se aflau în Ierusalim și întrebau : «Cine este Acesta ?» (Matei 21, 10). La întrebarea lor, mulțimea a răspuns : «Acesta este Iisus, proorocul din Nazaretul Galileii» (Matei 21, 11).

Intrarea în Ierusalim a avut loc pe poarta de răsărit a cetății, cînd Mîntuitorul Hristos, însoțit de mulțime, s-a îndreptat spre locașul sfînt ridicat la sfîrșitul sec. VI î.Hr. de Zorobabel și refăcut în timpul lui Irod cel Mare (37—4 î.Hr.). În curtea exterioră a templului ridicat de Zorobabel, la insistențele profetilor Agheu și Zaharia, se mai aflau, pe lîngă camerele destinate leviților, și cele pentru vinderea animalelor și schimbarea banilor, sinagoga fiind numită tot templu, ca și locașul sfînt (Matei 21, 12). Din Noul Testament știm că în aceeași sinagogă sau templu a mai intrat Mîntuitorul Hristos la vîrsta de 12 ani, cînd a stat de vorbă cu învățătorii Legii (Luca 2, 46—47) și locașul de cult nu era profanat de cei

ce vindeau și cumpărau animale pentru jertfe sau de cei ce schimbau bani pentru dajdia la templu. Nerespectarea casei de rugăciune — sinagoga —, de către acești necredincioși l-a făcut pe Mîntuitorul Hristos să-i alunge din ea și să-i muște cu asprime, deoarece ei au transformat-o într-o «peșteră de tilhari» (Matei 21, 13). După alungarea celor ce întinaseră menirea spirituală a sinagogii, Mîntuitorul Hristos este înconjurat de orbi și șchiopi pe care-i vindecă, precum și de copiii care strigau «Osana Fiul lui David!» (Matei 21, 15). Vocile lor curate, cît și vindecările celor neputincioși au atras minia arhierilor și cărturarilor, care socoteau că ceea ce se petrece în sinagogă era un lucru nepotrivit. Mîntuitorul îi înfruntă și-i muștră cu cuvintele psalmistului, zicînd: «Din gura copiilor și a celor ce sug ai săvirșit laudă» (Ps. 8, 2; Matei 21, 16).

Praznicul Intrării Domnului în Ierusalim pentru adevărații creștini nu înseamnă doar o evocare a momentelor care s-au petrecut în urmă cu aproape două milenii, ci și o trăire a lor, pentru ca și ei să simtă din belșug bucuria Sfintei Învieri. Stilpările cu care mulțimea L-a întimpinat pe Mîntuitorul Hristos trebuie să devină pentru noi drept simbol al faptelor bune, ca să ne învrednicim de bucuria cea mare a Sfințelor Paști. Sufletele noastre se cuvine să le împodobim cu florile virtuților pentru ca în felul acesta să ne deosebim de cei ce în săptămîna Sfințelor Patimi au cerut crucificarea lui Iisus Hristos. Viața noastră religios-morală trebuie să fie străbătută de fiorul sfînt al sfințeniei, imitînd curăția sufletească a copiilor care strigau din adîncul inimii «Osana»! Din descrierile Sf. Evanghelii știm că Mîntuitorul Hristos a fost întimpinat de mulțime cu crenguțe tăiate din copaci (Matei 21, 8) sau cu ramuri de finic (Ioan 12—13), conform obiceiului oriental de primire a unei distinse personalități sau a unui rege biruitor în lupte. O astfel de primire i s-a făcut și Domnului Iisus, ovaționat ca Împărat al lui Israel (Ioan 12, 13), pe care mulțimea îl venera ca pe un eliberator al lor de sub stăpînire romană, deci, ca pe un rege pămîntesc, biruitor asupra vrăjmașilor lui Israel. Desigur că, în lumina Sfintei Scripturi, misiunea venirii lui Iisus Hristos în lume nu era aceea a unui eliberator politic, ci spiritual, de sub robia păcatului, fapt adevărat de cuvintele profetului care-L numește «drept și biruitor». Același profet proorocește că El vine blind și smerit călare pe mînz de asină, tocmai ca să ne arate rostul misiunii sale, de a aduce pacea între oameni sau eliberarea spirituală nevăzută, căreia îi urmează cea văzută, concretizată în conviețuirea pașnică, smerită și dreaptă a oamenilor. De aceea, Domnul Hristos vine smerit și blind, ca să adeverească cuvintele profetice prin care se subliniază adevărul că El este Împăratul tuturor neamurilor pe care le eliberează dintr-o robie nevăzută, ca să poată ulterior ieși, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin puterile lor, de sub tirania celor ce slujesc răul. Prin purtarea stilpărilor, mulțimea dorea ca Domnul Iisus Hristos să fie Împăratul care îi aduce liniștea și pacea, tulburată de nedreapta stăpînire romană ce impunea pacea cu armele și umilea multe popoare. Ramurile de finic, copac care crește în zona Ierusalimului și a Mării Moarte, are în vîrf totdeauna frunze verzi iar fructele sale, curmalele, folosite pentru mîncare, simbolizează trăinicia vieții, darul lui Dumnezeu, care să nu mai fie afectată de păcat, aducător de moarte. Ca Împărat al vieții au văzut pe Mîntuitorul Hristos și creștinii

care, respectînd descrierile neotestamentare, folosesc la acest praznic ramurile de salcie utilizate și de israeliți după exilul babilonean, la sărbătoarea «Corturilor».

Strămoșii noștri au folosit în locul finicului ramurile de salcie, întrucît crește în părțile noastre. Acest pom, din cauza frigului, își pierde frunzele toamna și le recapătă primăvara, cînd se întetește căldura naturală. Salcia nu-și pierde definitiv viața (seva) în timpul iernii și în acest fel ea devine un exemplu grăitor pentru om că, prin păcat, în el nu se distruge firea umană, ci revine la starea sănătoasă dacă primește căldura cuvîntului dumnezeiesc și dacă primește sfintele Taine. Mai mult, salcia este folositoare trupului, deoarece din ea omul scoate acidul salicilic sau aspirina pe care o întrebuițează la scoaterea răcelii din corp, considerat de Sf. Apostol Pavel templu al Sfîntului Duh (I Cor. 6, 18). Cu alte cuvinte, trupul are o importanță deosebită pentru creștini, de aceea, cînd țin postul, nu o fac pentru distrugerea, ci pentru întărirea lui. Asceza postului nu are drept scop anihilarea trupului, ci însănătoșirea lui, în așa măsură, încît să nu fie robit de materie, care-i împuținează vigoarea fizică și-l duce la suferință. Adevăratul creștin se leapădă de cele inutile trupului cînd îl trăiește pe Hristos și se aseamănă cu cei ce îl însoțeau pe Domnul spre Ierusalim și își dezbrăcau hainele înaintea Lui, ca să treacă peste ele. Fiul lui Dumnezeu este și doctorul trupurilor, nu numai al sufletelor, de aceea Biserica noastră strămoșească s-a îngrijit și de neputințele firii umane înființînd bolnițele pentru tratarea bolnavilor și care sînt primele începuturi de spitale din țara noastră. În acest context, înțelegem mai bine rostul salciei în cadrul cultului divin din Duminica Floriilor. Dacă din salcie se obține medicamentul care alungă frigul din trup, tot așa din cuvîntul Sfintei Scripturi se dobîndește alifia spirituală care izgonește răceala sau necredința strecurată în suflet.

Acest popas duhovnicesc al Intrării Domnului în Ierusalim trebuie să-l întîmpinăm cu blîndețea, dreptatea și smerenia lui Hristos ca să biruim orice obstacol al răutăților care ne duc la moartea fizică și spirituală. Cultivarea acestor virtuți va aduce un rod bogat duhovnicesc în sufletele noastre și ele ne vor ajuta să ajungem scopul suprem al vieții noastre, care este moștenirea Împărăției cerurilor. Ele innobilează ființa umană și o determină să aștepte cu mare bucurie ziua Sfintei Învieri — temelia credinței creștine (I Cor. 15, 14). Unite cu postul și cu rugăciunea, ele vor fi ca niște flori spirituale cu care ne înfățișăm înaintea Mintuitorului Hristos în Duminica Sfintelor Paști.

Potrivit învățaturii creștine, viața pămîntească este tipul celei spirituale și valoarea celei dinții este pusă în lumină de întruparea Mintuitorului Hristos, care a împlinit profețiile mesianice, inclusiv cuvintele despre intrarea Sa în Ierusalim. Dublul sens al noțiunii de viață, atît văzută cît și nevăzută, sau materială și spirituală îl redă ebraicul «chajjim» care are o formă substantivală duală. Aceași formă au mai multe cuvinte ebraice, inclusiv numele propriu al cetății Ierusalimului — Ierusalaim, deoarece orașul lui David era despărțit în două de valea Tyropeon și, în spiritul celor de mai sus, acesta aparținea unei lumi văzute, materiale, cît și celei nevăzute, spirituale, între care există o strînsă legătură. Prima lume trebuie spiritualizată de om cu ajutorul lui Dumnezeu care a luat

firea omenească și a binevoit să se jertfească în locul său, pentru ca să ajungă la acel «cer nou și pământ nou» sau Împărăția lui Dumnezeu (Isaia 66, 22 ; Apoc. 22, 1) când va veni a doua oară pe pământ. Ca să fie părtaș noii lumi, omul are neapărată nevoie de ajutorul lui Dumnezeu și prin întruparea Fiului lui Dumnezeu i se dă posibilitatea să reintre în raiul din care a fost alungat datorită nesupunerii sale față de Ziditorul său. Prin nașterea Mântuitorului Hristos, omului i se redeschide raiul sau calea spre cerul și pământul nou, în care noul Adam biruie moartea tocmai pentru a da posibilitatea celor ce mor din cauza păcatului lui Adam cel vechi (Rom. 5, 12) să ajungă la o nouă viață fără necazuri și de care se bucură numai sufletul. La acest cer și pământ nou este chemat orice om ca să trăiască în deplinătatea existenței sale în trup și suflet. Chemarea a avut loc după căderea primilor oameni în păcat și poartă numele de «Protoevanghelie» (Facere 3, 15) sau prima veste bună a mântuirii pe care o va realiza la «plinirea vremii» Mântuitorul Hristos. Această veste bună are în vedere întruparea lui Mesia care va slobozi omenirea de sub osinda păcatului care a adus moartea trupului. De fapt, vestea cea bună îi dă omului speranța eliberării sale de sub păcat și, implicit, de sub plata acestuia, moartea, care afectează trupul ce se desparte de suflet. Din cauza morții, sufletul este temporal despărțit de trup și, în felul acesta, este afectată unitatea psihofizică a ființei umane.

Noțiunea ebraică de evanghelie (besora(h) este înrudită cu cea de trup (basar) ceea ce înseamnă că Dumnezeu, pentru a aduce vestea cea bună în lume, va lua trup omenesc și prin jertfa sa de pe Golgota va învinge moartea care stăpânește partea materială din om. Prin învierea Sa, Mântuitorul Hristos ne-a arătat că trupul nu mai suferă nici o despărțire de suflet și pentru viața cea nouă este transfigurat. Zorii vieții celei noi, în care lumea veche nu este distrusă, ci transformată ca să fie potrivită făpturii celei noi în Hristos, adică omului nou care va exista în unitatea sa psiho-fizică, sînt prevestiți de Intrarea Domnului în Ierusalim, când creștinii se pregătesc trupește și sufletește ca să întâmpine ziua sfintelor Paști care înseamnă trecerea lor de la o viață instabilă, temporară, la una stabilă, liniștită și lipsită de răutate. De această liniște se bucură însă numai sufletul, după despărțirea de trup pînă la judecata de apoi. Ca și contemporanii Mântuitorului Hristos și creștinii rostesc de Florii — Osana ! — pe care-l repetă la fiecare Sfîntă Liturghie în cadrul cîntării «Sfînt ! Sfînt !». Acest cuvînt vine de la ebraicul «hoșia-na» care înseamnă «mîntuiește, te rog», adică Doamne, te rugăm să ne mîntuiești de răul care ne îndepărtează de Tine și nu mai putem fi părtași împărăției Tale. În duminica Floriilor acest cuvînt trebuie să-l rostim ca și copiii din puritatea inimii noastre și cu stîlpările faptelor bune să întîmpinăm cu vrednicie Sfînta Înviere, ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru ea (Ps. 117, 24). Vremelnicia acestei lumi ne face să întîmpinăm cu stîlpările faptelor bune pe Domnul fiindcă acestea sînt comoara cea nepieritoare și pînă la instaurarea împărăției lui Dumnezeu pe un pământ nou și sub un cer nou sîntem răsplătiți în mod provizoriu după judecata particulară. De aceea rostul faptelor bune este folositor nu numai în viața aceasta ci și în cea de dincolo, deoarece învierea Domnului este temeliea credinței în nemurire. Sporirea

binelui de către oameni îi va lumina mai mult asupra menirii lor în această lume pe care o înnoiesc și astfel își aduc aportul la ivirea cerului și pământului nou în care vor trăi mereu cu sufletul și trupul transfigurat. Spre această viață desăvârșită tind credincioșii și sărbătoarea Intrării Domnului în Ierusalim le întărește crezul și nădejdea lor că Mântuitorul Hristos îi va ajuta să dobândească mîntuirea în urma răsplătirii depline a ostinelilor lor la judecata obștească. Credința geto-dacilor în nemurire pe care o consemnează și Herodot își găsește împlinirea în creștinism bazat pe moartea și învierea Domnului de care este pătrunsă spiritualitatea românească din generație în generație pînă la sfîrșitul veacurilor. Iată de ce sărbătoarea Intrării Domnului în Ierusalim, pentru noi nu înseamnă doar o comemorare ci și o trăire a celor care urmează pe Hristos și în această viață se pregătesc pentru cele viitoare. Să nu uităm faptul că fiecare generație prin talanții dăruiți de Dumnezeu își aduce contribuția la înnoirea lumii din care a plecat temporal doar cu sufletul iar trupul așteaptă pînă la a doua înviere ca să se reunească cu el și să fie răsplătiți după strădaniile lor în slujba păcii, binelui, dreptății etc.

Așadar, să întîmpinăm praznicul Intrării Domnului în Ierusalim cu buchetele faptelor bune, ca rod al vieții noastre virtuozitate, după care vom fi judecați la a doua venire cu slavă a Mîntuitorului Hristos în lume. Să luăm aminte la faptul că Intrarea Domnului în Ierusalim a avut loc așa cum a profetizat Zaharia, întru blîndețe și smerenie, ea prefigurînd astfel pe cea triumfală, întru slavă, cînd Domnul Hristos va veni a doua oară să judece viii și morții după faptele lor.

Diac. prof. EM. CORNIȚESCU

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI PATRIEI NOASTRE

CREȘTINISMUL LA ROMÂNI. RĂDĂCINILE LUI RĂSĂRITENE *

Creștinismul la români este *foarte vechi*. Toate popoarele din jurul nostru s-au creștinat târziu începînd cu a doua jumătate a secolului al IX-lea și în cursul celui de al X-lea. Ele își cunosc data precisă cînd au devenit creștine, cu anul, luna și uneori chiar ziua, căci toate au adoptat noua religie târziu, deseori din calcule politice minuțios chibzuite. Poporul nostru n-o poate preciza, deoarece n-are certificat de botez. S-a născut creștin, în mod spontan, natural, o dată cu formarea romanității sale, la a cărei desăvîrșire creștinismul și-a adus contribuția sa cea mai de seamă. Noi sintem romani, fiindcă sintem creștini și creștini fiindcă sintem romani. Progresul creștinismului pe teritoriul țării noastre s-a făcut lent, din aproape în aproape, de la om la om.

Prima sămîntă a Evangheliei la români a fost însă aruncată de Sfîntul Apostol *Andrei* și anume în Dobrogea, foarte probabil la Tomis, Constanța de azi. Putem spune, deci, că una dintre coordonatele de bază ale credinței noastre, în afară de vechime, este *originea sa apostolică*. Se poate afirma astăzi, fără teamă de a greși, pe baza descoperirilor și cercetărilor istorice mai noi, că prezența și predicarea pe pămîntul românesc a primului chemat dintre apostoli, sfîntul Andrei, este sigură. Știrilor cunoscute mai de mult (mă refer la Origen și Eusebiu de Cezareea) li s-au adăugat în anii din urmă altele, încît Sfîntul Apostol Andrei poate fi considerat *părintele creștinismului românesc*. De aceea, socotim că și alegerea lui ca patron al Frăției Ortodoxe Române este cu totul justificată. În Dobrogea, dar și în alte părți ale țării tradiția despre prezența Sfîntului Apostol Andrei printre români este puternică. Bătrînii satelor dobrogene, de pildă, spun și azi că sfîntul Andrei a venit «pe jos cu toiagul în mînă» și îl cîntă în numeroase colinde și balade.

Cuvîntul propovăduit de Sfîntul Apostol Andrei în Dobrogea a rodit, fiindcă a fost plin de darul Duhului Sfînt; el a născut comunități creștine, care la sfîrșitul secolului al III-lea, în plină perioadă de persecuții, erau conduse de episcopi. Aceleași comunități creștine, la început mai

* Comunicare prezentată în cadrul primei conferințe publice a Asociației Frăția Ortodoxă Română, care a avut loc în București la 24 aprilie 1991.

mici, apoi din ce în ce mai mari, au luat ființă și în Dacia și în restul teritoriului României. La mijlocul secolului al III-lea cunoaștem asemenea comunități pe teritoriul Moldovei și Munteniei, precum și în Transilvania. Acestea apar la începutul secolului al IV-lea, adică atunci când religia creștină se poate manifesta liber, conduse de episcopi ortodocși, participanți la sinoade. Știm, de pildă, că chiar la primul sinod ecumenic de la Niceea (325), convocat de împăratul Constantin cel Mare, au participat de pe teritoriul României doi episcopi, unul reprezentând Dobrogea, celălalt teritoriile nord-dunărene.

Desigur aceste progrese nu s-au făcut fără jertfe, căci religia creștină nu era permisă în lumea de atunci; creștinii erau persecutați și mulți și-au dat viața pentru Hristos. Pământul României a fost în această perioadă stropit cu sîngele a numeroși martiri, din care cunoaștem numele a circa 170, ceea ce pentru acea perioadă, cînd autoritatea și majoritatea păgînă a populației îi priveau cu ostilitate și nu le permiteau în nici un fel să se manifeste, deci nici pe calea scrisului, nu este puțin.

Beneficiind de libertatea de credință acordată de Constantin cel Mare și apoi de ceilalți împărați succesori, creștinismul românesc a făcut progrese rapide în organizare la rang parohial, episcopal și chiar mitropolitan și în consecință în misiunea desfășurată în rîndurile populației autohtone și chiar barbare, așezate pe teritoriul țării noastre. Se poate afirma că în cursul secolelor IV—VI religia creștină a cuprins marea masă a populației și tot atunci s-a format terminologia creștină de bază, de origine latină, existentă și astăzi. Terminologia aceasta latină este consecința latinității limbii vorbite de popor și la care au trebuit să se adapteze toți misionarii ori de unde au venit.

Credința creștină a devenit astfel o energie superioară a autohtonilor, care le-a oțelit vitalitatea geto-dacică și i-a ajutat să supraviețuiască în perioada migrației popoarelor, ba chiar să creștineze și să asimileze parte din aceste popoare. Acest factor a venit în sprijinul romanității noastre într-un moment atît de critic, încît nu este exagerat să spunem că dacă poporul nostru n-ar fi fost roman ci ar fi fost orice altceva, ar fi devenit totuși creștin, ca și neamurile străine din vecinătatea sa, dar dacă n-ar fi fost creștin, atunci în acel mare moment de răscruce, este îndoielnic că ar mai fi rămas roman. În consecință, religia creștină a avut un rol hotărîtor în continuitatea noastră etnică, în formarea poporului și a limbii române.

În ciuda tuturor vicisitudinilor politice ale timpului, viața creștină n-a dispărut ca să se repara după o anumită vreme, cum le place unora să susțină, pentru a justifica golul etnic și teoriile imigranționiste. Putem astăzi dovedi prin izvoare scrise și arheologice continuitatea de viață și de credință ortodoxă pe teritoriul României. Filonul credinței n-a fost întrerupt în România, chiar dacă el în vremuri vitrege a scăzut în intensitate. Nu avem, deci, de a face cu o discontinuitate, ci cel mult cu o scădere în intensitate.

Cea mai intensă viață creștină a fost în Dobrogea, de unde a iradiat și în restul teritoriului României.

Făuritorii acestei credințe creștine au fost, după Sfîntul Apostol Andrei, un șir lung de misionari și creștini anonimi, veniți din toate părțile Imperiului roman, cu deosebire de răsăritul creștin, unde credința era

foarte puternică. Numele misionarilor și sfinților cunoscuți că au activat pe pământul românesc indică regiuni ca : Palestina, Siria, Asia Mică și Peninsula Balcanică. Un centru misionar important pentru regiunile noastre l-a reprezentat Capadocia, iar între Sfinții Părinți care au arătat cel mai mare interes pentru țara noastră a fost Sfântul Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei Capadociei. El ne-a trimis misionari, între care și pe sfântul Sava, care și-a dat viața mărturisind pe Hristos în regiunea Buzăului de astăzi. Tot Sfântul Vasile avea strânse legături cu sfântul Bretonian, episcop de Tomis, pe care-l laudă pentru harul și realizările lui în Scythia Minor (Dobrogea de azi). Alt centru important de misiune a fost Constantinopolul, capitala Imperiului bizantin. De aici patriarhii se îngrijeau direct de misiunea în regiunile noastre, ajutând pe ierarhii noștri locali ; cel mai activ în această acțiune a fost Sfântul Ioan Gură de Aur, care era și bun prieten cu episcopul de Tomis, sfântul Teotim. Trebuie, de asemenea, precizat că și împărații bizantini la rîndul lor au manifestat zel în răspîndirea religiei creștine, minați spre aceasta, atît de credința proprie, cît și de interesele politice ale imperiului, orice popor barbar creștinat devenea mai favorabil și mai puțin periculos pentru imperiu. Nu trebuie, deci, ignorat faptul că Imperiul bizantin a avut un rol hotărîtor în răspîndirea credinței ortodoxe și în menținerea ei la poporul român. După părăsirea Daciei de către armata și administrația romană și declinul accentuat al Romei, apoi chiar căderea ei sub dominație barbară (476), Imperiul bizantin a rămas singura autoritate politică și forță militară, care a dominat lumea de atunci și sud-estul european, în special ; de această putere popoarele barbare se temeau și țineau seama în tratamentul aplicat populațiilor supuse, dar protejate de Bizanț. Dacă prezența politică și administrativă a Bizanțului pe teritoriul României nu s-a putut menține în permanență, în schimb, legăturile religioase cu Patriarhia de Constantinopol și cu toate Bisericile ortodoxe din vastul imperiu au rămas neîntrerupte. Aceste legături explică în bună măsură esența credinței noastre, a artei, arhitecturii religioase, a culturii și spiritualității. Ortodoxia noastră nu poate fi concepută decît în simbioza româno-bizantină și de influență bizantină. Ea a devenit caracteristica suflătească a poporului român, încît chiar un om politic ca Ion Brătianu putea spune pe la 1867—1868 : *acolo unde este Ortodoxia, acolo este România*, iar un mare filosof și om de cultură român dintre cele două războaie mondiale afirma și el : *A fi român pur și simplu, înseamnă a fi ortodox* (Nae Ionescu). Prin Ortodoxie, românii s-au putut menține în perioada neagră a migrației popoarelor, prin aceeași credință românii transilvăneni au rezistat deznaționalizării, în numele Ortodoxiei Ștefan cel Mare, Constantin Brîncoveanu și toți domnitorii români și-au apărât glia și neamul, tot Biserica Ortodoxă, nu alta, le adăpostește mormintele și se roagă pentru mîntuirea sufletelor lor. Această Ortodoxie a dat contur moralității și spiritualității poporului român, făcîndu-l bun, îndurător, curat la suflet și evlavios pînă la sfințenie.

Acest tezaur spiritual trebuie păstrat, făcut cunoscut lumii de astăzi pentru înnoirea ei moral-spirituală. Spre acest țel tinde și Frăția Ortodoxă Română și rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne ajute să-l împlinim.

FOSTUL MITROPOLIT MARTIR TEODOSIE AL II-LEA AL MOLDOVEI

Propunere de canonizare

Cu ocazia unor cercetări întreprinse în legătură cu trecutul schitului Brazi, județul Vrancea, re deschis printr-un solemn serviciu divin, oficiat de Prea Sfințitul Episcop Epifanie al Buzăului, la 9 septembrie 1990¹, am întâmpinat și unele nedumeriri privitoare la fostul mitropolit Teodosie al II-lea al Moldovei. Am consultat, mai întâi, cele două lucrări mai importante de istorie a Bisericii Ortodoxe Române, adică aceea a lui Nicolae Iorga² și apoi aceea a preotului profesor dr. Mircea Păcurariu³. Precizăm că atributul «al II-lea» l-am folosit noi, pentru a-l distinge de primul mitropolit, tot Teodosie, de la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, menționat ca Barbovschi. Se reține că acesta este numele de familie (Clipa — Barbovschi) pe care acel mitropolit l-a avut și înainte de metanie. Nu a fost deci, un nume, obișnuit a se atribui înalților prelați rationae loci, ex : Radovschi (de sau dela Rădăuți), Suceavschi (de Suceava) etc.⁴.

În același timp precizăm că o greșeală de acest fel s-a strecurat și în cronică lui Ion Neculce. Acesta, referindu-se la anul 7183 (1675) arată că mîniindu-se Dumitrașco vodă Cantacuzino, pe «mitropolit Kir Teodosie Barbovschi... l-au scos din cas (scaunul mitropolitan) cu necinste»...⁵. Dacă Teodosie Barbovschi avea în 1608, probabil 50 de ani, în 1675 ar fi trebuit să aibă 117 ani, ceea ce face să se admită că, Teodosie Barbovschi nu mai trăia în 1675 și ca atare, era vorba de un alt Teodosie, adică Teodosie al II-lea⁶.

Pentru o prezentare corectă și mai clară a personalității fostului mitropolit, vom folosi extrase din izvoarele istorice care ne stau la îndemînă, fără a pretinde că nu ar mai exista și altele.

Mai întâi se cuvine să aflăm încadrarea cronologică a marelui ierarh, în tabelele publicate de N. Iorga. Astfel, ca episcop de Rădăuți, nu este menționat în tabelul respectiv⁷. Noi însă posedăm un extras dintr-un do-

1. Preot Gr. T. Popescu, Gion D. Ionescu, *Schitul Brazi*, Ed. Episc. Buzău, București 1990, p. 5. Cu ocazia deschiderii din 9 septembrie 1990 s-a publicat și un mic pliant comemorativ.

2. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și vieții religioase a românilor*, I—II, Buc., 1929.

3. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Române*, I—III, Buc., 1980—1982.

4. Preot Constantin Bobulescu, *Două chipuri bisericești*, în același volum cu *Neamul Holbăneștilor*, Chișinău, 1939, p. 1.

5. *Cronica lui Ion Neculce, copiată de Ioasa Luca*, Manuscrisul «Mihail», Ediția Zamfira și Paul Mihail, Buc., 1980, p. 20.

6. Preot Gr. T. Popescu, Gion Ionescu, *Contribuții la istoria Bisericii Ortodoxe Române. Date noi despre mitropolitul Teodosie al II-lea al Moldovei*, în «Biserica Ortodoxă Română, CIV, nr. 5—6, 1986, p. 94—101.

7. N. Iorga, *op. cit.*, II, p. 337.

cument original, care îl definește pe Teodosie al II-lea ca episcop de Rădăuți, la 14 iunie 7174 (1671). În acest document, Ruste neguțătorul din Galați dăruia prin minăstirea Cetățuia, bisericii din Ierusalim «doi bătrini» (adică moși după terminologia muntenească), unitate de măsură din domeniul agrar, din moșia Drinceni și unul din moșia Șendrești. Această danie s-a făcut, în fața și cu mărturia lui «Ghenadie mitropolit Suceavschi, Dosoftei (versificatorul) Romanschi, Teodosie episcop Radovschi (deci nu Barbovschi) și alți 12 ierarhi, egumeni și boieri moldoveni»⁸. Mai sînt cunoscute destule alte documente de epocă, în cataloagele de la Arhivele Statului București, după cum se va vedea în continuare. Așadar el trebuie introdus, amendînd tabelul lui N. Iorga, între Serafim și Mihail de Secu. Ca episcop de Roman îl găsim între Dosoftei și Ioan de Huși, cu numele simplu de Teodosie «c(irca) 1671—1674»⁹. În sfîrșit, ca mitropolit, tot cu numele simplu de «Teodosie 1674—c(irca) 1676—7; între Dosoftei și Sava de Putna». A murit «după 1697»¹⁰.

Se pune problema împrejurărilor, în care a ajuns Teodosie al II-lea mitropolit al Moldovei. Moldova, ca și Țara Românească, se afla într-o perioadă de adînci frămîntări politice și sociale¹¹. Racila instabilității domniilor se întindea și asupra Bisericii, mai ales în rîndul marilor ierarhi.

În 1673, Ștefan Petriceicu vodă, trecînd de partea polonilor, abandonat de boieri, s-a refugiat în Polonia, împreună cu mitropolitul Dosoftei. Fără a fi la mijloc o legătură prealabilă, noul domn Dumitrașco Cantacuzino, una dintre cele mai decăzute figuri ale istoriei noastre, l-a adus în scaunul de la Iași pe episcopul de la Roman, Teodosie, sperînd că i se va trece cu vederea regimul dictatorial și jecmănitor ce avea să-l impună populației. Dar s-a înșelat. Teodosie mitropolitul, fiu de mazil¹², deci de țaran și cunoscător al suferințelor poporului pe care îl păstorea, nu putea rămîne indiferent.

Este de la sine înțeles că Teodosie (al II-lea) a ajuns a fi episcop de Rădăuți și apoi de Roman, datorită calităților sale de bun organizator și chivernisitor al celor două eparhii și mai ales, pentru înaltul grad de spiritualitate atins, între eclesiasticii țării.

Pentru o deplină clarificare a poziției înaltului prelat martir, în ceea ce privește nivelul de spiritualitate atins, amintim cazul sfîntului Serafim din Sarov (1759—1833), care s-a născut cu puțini ani după decapitarea lui Teodosie al II-lea. «Nici un suflet (oricît de îmbunătățit ar fi *n.n.*) nu exprimă întregul conținut al spiritualității Bisericii», din care se trage. El poate fi, cel mult, o «rază personalizată a acesteia». Adică noi nu încercăm a amplifica meritele fostului mitropolit dincolo de ceea ce a fost în sine. Raportat la comportarea ierarhilor timpului, a fost însă raza cea mai strălucitoare între aceia și exemplu ce dănuie peste veacuri.

8. Preot dr. Paul Mihail, *Documente și zapise moldovenesti de la Constantinopol (1607—1806)*, Iași, 1948, p. 74—76.

9. N. Iorga, *op. cit.*, II, p. 333. Vezi și Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Buc., 1984, p. 209.

10. N. Iorga, *op. cit.*, II, p. 336.

11. Numai între 1672—1685, adică numai în 13 ani s-au produs nouă schimbări de domni.

12. N. Iorga, *op. cit.*, I, p. 397.

Mai adăugăm, scuzându-ne de insistență :

a) Realizînd o sinteză despre virtuțile sfinților canonizați de Biserica Ortodoxă Română și de alte biserici surori, I.P.S. mitropolit Nestor Vornicescu conchide că, ei au avut o viață duhovnicească îmbunătățită prin «har, credință și deosebite fapte bune», a cărei măsură supremă este «starea de jertfă», în vremuri de restriște, devenind «adevărați eroi ai credinței».

b) Părintele prof. academician D. Stăniloae constată că, la asemenea personalități se dovedește dezvoltarea, la modul suprem, a celor trei însușiri definitorii ale spiritualității : ascetismul, milostenia și preocuparea practic-gospodărească¹³. El nu a acceptat rolul de înaltă păstorire a poporului din josnică poftă de parvenire, din orgoliu sau compromis, ci ca o îndatorire de apărare a acestui popor. A fost un luptător categoric împotriva corupției, imoralității, a jafului și persecuției. Aceasta se dovedește cu modul deschis, curajos și spontan, cu care l-a întimpinat pe abuzivul și desfrînatul voievod Dumitrașco.

Pentru a se intui postura intransigentă a admirabilului ierarh, să amintim cîte ceva din cronica lui Ion Neculce, despre comportarea tătarilor aduși de Dumitrașco vodă în țară pentru a-l apăra : «Decii au intrat tătarii în țară ca lupii într-o turmă de oi, de s-au așezat pe (la) oameni... Iară tătarii sint lupi apucători, pradă, robiescu, bat și căznesc pe creștini... mănîncă tot carne de vacă și de oaie, de nu mai puteau bieți oameni să-i biruiască cu hrana pe dinșii și pre caii lor... Pre mulți au și robit furiș, femei, fete, copii... numai cu sufletele, bătuți, stîlciți și strânci-nați... de cazneli și ucisăturilii lor»¹⁴.

Iată cum ni-l înfățișează pe vodă Dumitrașco... «om bătrîn, grec țarigrădean... mai înainte vistiernic mare și în Țara Muntenească, la Grigore vodă (Ghica). Și era om nestătătoriu la voroavă, telpiz, amăgitoriu, giambaș de cei de la Fener din Țarigrad... bătrîn și curvar. Doamna lui era la Țarigrad iar el, aicea își luase pre o fată a unei rechierțe... Arhipoaie... o chema Anița, țititoare... în vederea tuturor. Că el bătrîn, dinți în gură nu avea... îi înclcia cu sîrmă»...¹⁵.

Mai mult chiar, vodă Dumitrașco ar fi jefuit minăstirea Rișca de cîteva mii de galbeni, ca și pe feciorii fostului vornic Chiriac Sturza de alți mulți bani¹⁶. Și nu era numai atît. Toți locuitorii erau prădați de noul bir, «de au scos *hîrtii*, de au dat oamenilor, de au scris fețeli... de la mic pînă la mare», deci un bir pe cap de om, copil sau bătrîn, ce a rămas de pomină.

Față de această jalnică situație, iată și atitudinea mitropolitului. «Decii la acea vreme *fînd mitropolit kir Teodosie... au luat 2, trii hîrtii* și au mîrsu la Dumitrașco vodă și arătînd hîrțile au dzis : *Ce sint aceste, mă-*

13. Pavel Evdokimov, *Sfîntul Serafim din Serov, o icoană a spiritualității ortodoxe*, în «Altarul Banatului», 1 (10), nr. 5—6, p. 23; † Nestor Vornicescu, *Sfinții români și apărătorii ai legii strămoșești*, Buc., 1987, p. 5, 6 și 14; Preot D. Stăniloae, *Predica rostită la 24 octombrie 1955, cu ocazia canonizării Sfîntului Calinic la mînăstirea Cernica*, în «B.O.R.», LXXIII, 1955, nr. 11—12, p. 1168.

14. Cronica lui Ion Neculce, *op. cit.*, p. 18.

15. *Ibidem*, p. 36.

16. *Ibidem*, p. 37.

ria-ta, au sămneli lui Antihrist ? Decii Dumitrașco-vodă, minuiindu-se au scos pe mitropolitul Teodosie din cas(ă) afară cu necinste»¹⁷. Adică l-a alungat din scaunul mitropolitan. Persecuția contra lui Teodosie a continuat și după demitere. După cum se va vedea din toate documentele ce le vom cita, morala a fost una din trăsăturile fundamentale ale marului ierarh și în consecință, apărător al credinței străbune.

După alungarea din scaunul mitropolitan, Teodosie al II-lea apare în izvoarele istorice ca *proin* sau *biv*, adică fost arhiepiscop și mitropolit. N. Iorga menționează că Teodosie mai trăia în 1697 în Focșani, îngrijindu-se și de gospodăria sa de mazil¹⁸, care avea să fie hărăzită în întregime Bisericii Ortodoxe Române. După materialele, care ne stau la dispoziție, el a trăit ca *proin*-mitropolit aproximativ 22 de ani, în ținutul Putnei, zonă de sud-vest a Moldovei și uneori, la minăstirea Bogdana (Bacău).

Fără a mai năzui la treptele înalte de conducere, în ierarhia bisericească, el și-a îndreptat puterea spiritului său, drept și iubitor, spre semenii săi și pentru apărarea și prosperitatea bisericii și a obștilor sătești din zonă.

Se impune să amintim că fostul mitropolit a dovedit o atenție deosebită schitului Brazi, unde și-a trăit o mare parte din ultimii ani ai vieții, așezare pe care a iubit-o nespus.

O încercare, ieșită cu totul din comun, pe care a trebuit s-o depășească, i-a fost impusă fostului mitropolit Teodosie al II-lea de un alt Cantacuzin, Șerban vodă, domn al Țării Românești (1678—1688). Încă din 1672, Grigore Ghica vodă păstra în anturajul său pe un monah Daniil, «striin din Țara Moldovei». Sub oblăduirea lui Grigore vodă, «Daniil fu sfințit de «mitropolitul» Varlaam (1672—1679)¹⁹, ca arhieru și episcop al reînviatului, pentru el, «scaun al Strehaii», eparhia Mehedinți, «toată Meedia»²⁰. Împrejurări vitrege au condus, în curînd, la desființarea episcopiei Strehaia iar Daniil s-a refugiat în Moldova, aciindu-se pe lângă *proin*mitropolitul Teodosie. Legăturile dintre cei doi au fost atât de strînse, încît Teodosie i-a fost și duhovnic. Mai mult chiar, cei doi arhieri au cumpărat împreună o bucată de teren²¹ «la capul tîrgului Focșanii de Sus». Dar despre legăturile lui Daniil cu minăstirea Cotroceni nu știm nimic. El trebuie să fi avut vreun amestec, de îndată ce Șerban vodă Cantacuzino a trimis în taină supuși ai săi, care să-l răpiască pe Teodosie și să-l «pună la popreală zece săptămîni», poate chiar la minăstirea Cotroceni. I se cerea de către prigonitorii săi să le destăinuie «unde ascunsese Daniil banii minăstirii Cotroceni»²². Datorită duratei poprelii, sin-

17. *Ibidem*, p. 20.

18. N. Iorga, *op. cit.*, I, p. 397. Prin mazil se înțelege țaranul moșnean distins ca și așa zișii fii de neam. Termenul nu trebuie confundat cu acela de mazilire = îndepărtarea din funcție.

19. Pr. prof. dr. N. Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959) nr. 7—10, p. 781—783.

20. N. Iorga, *op. cit.*, I, p. 383.

21. N. Iorga, *Studii și documente*, VII, Buc., 1901, p. 321—322, nr. 23, mențione în text : ... «arhiepiscopului Theodosie ce au fost mitropolit Țării Moldovei și arhiepiscopului Daniel»...

22. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, II, p. 108.

tem încredințați că proinmitropolitul martir, necunoscînd o astfel de taină, nu a satisfăcut căutarea abuzivă a lui vodă Șerban. Presupunem că omul folosit de Șerban vodă să răpească (de o invitație nu poate fi vorba) pe fostul mitropolit și să-l treacă clandestin în Țara Românească, să fi fost Mănăilă, căpitan za margine Mărăcineanu ²³.

Din informațiile ce le putem afla despre viața de zi cu zi a marelui mitropolit se desprind în adevăr unele trăsături de deosebită noblețe. Era apropiat semenilor săi cărora le venea în ajutor, cu sfaturi și asistență, în cazul tranzacțiilor sau chiar a judecăților (vînzări, schimburi, donații, arendări, încălcări de hotare, răpiri și jafuri, împăciuiri). Semnătura sa, ca martor, dădea o putere de încredințare desăvîrșită în actele respective. Asemenea înscrisuri, purtînd mărturia unui fost mitropolit, obligau atît părțile în conflict, dar mai ales instanțele la care s-ar fi recurs, să respecte întocmai prevederile și mențiunile din cuprinsul lor. Este suficient a cerceta volumele din culegerea de documente moldovenești, aflate în păstrarea Arhivelor Statului București ²⁴, pentru a ajunge la această constatare. Ele sînt numeroase.

Documentele publicate de un distins și vrednic magistrat putnean dovedesc, fără posibilitate de tăgadă, că în asemenea cazuri Teodosie al

23. Presupunerea noastră are totuși un temei pentru că Mănăilă a fost un boier cu ranguri militare și polițienești, credincios lui Șerban vodă. Același domn l-a folosit în lupta sa politică cu Rosetștii (Cupărești). Iată ce a scris tot Ion Neculce: «...Cantemir vodă n-au ținut parola... să omoare pe Iordache Rusăt... (Șerban vodă) trimis-au și el pre Mănăilă căpitanul (za margine) cu sarageli (ostași din pöpor) să prinză (cel puțin) pre giupîneasa lui Iordache Rusăt... ea a fugit și au scăpat de n-au prins-o saragelile... și piste noapte s-au întorsu saragelile piste munte în Țara Muntenească» (mulțumindu-se numai cu agarlicul, adică bagajul bogat al) Iordăchioaiei... *Cronica lui Ion Neculce, op. cit., p. 45.*

24. *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, cinci volume și un supliment, ultimele în București, 1975. Cele indicate cuprind și perioada în care a trăit Teodosie al II-lea. Ex.: din vol. III: la pag. 418, 4 august 1670... «Teodosie 'de Rădăuți... mărturie la scutirea de dări pentru minăstirea Barnovschi...»; la pag. 422, 10 octombrie 1670, Safta soția lui Gheorghe Ștefan vodă dăruiește lui Teodosie episcop de Rădăuți o vie în dealul Pisop; la pag. 438, 4 iulie, 1671, Condea vinde lui Teodosie episcop de Rădăuți o casă din Iași de pe ulița Strîmbă; la pag. 452, 20 aprilie 1677, răzeșii din Crucea de Jos dăruiesc locul țintirimului, «unde au fost mai înainte biserică, pe valea dinspre dealul Chițcanilor, părintelui Teodosie fost mitropolit ca să facă la loc biserică vechi și dătamată lîngă vile mitropolitului Teodosie spre Cășuneanu (adică la Brazi); la pag. 452, 12 octombrie, 1672, niște răzeși tot din Crucea de Jos, vind fostului mitropolit Teodosie trei pogoane de vie «pe vale la schit»...; la pag. 463, 30 ianuarie 1673, Teodosie episcop de Roman mărturie în divan la uricul de întărirea averii minăstirii Sfînta Petca; la aceeași pagină, Teodosie episcop de Roman asistă la scutirea de dări a satelor minăstirii Galata; la pag. 477, 20 iunie 1673, Teodosie episcop de Roman, intervine în divan la aplanarea pricinei dintre minăstirile Secu și Neamț; la pag. 478, 10 iulie 1673, Teodosie episcop de Roman închină (dăruiește) Patriarhiei din Ierusalim casa sa din Iași, ulița Strîmbă; la pag. 479, 4 martie 1673, Teodosie episcop de Roman, mărturie la o împăciuire; la pag. 490, 15 aprilie, 1674, Teodosie mitropolitul Sucevei mărturie pentru scutirea de dări a satelor minăstirii Galata; la pag. 492, 2 mai 1674, toți răzeșii din Crucea de Jos dăruiesc fostului mitropolit opt pogoane loc, pe dealul Chițcanilor... în dumbravă, deasupra schișorului... «ca să facă vie pentru biserică»; la pag. 512, 12 septembrie 1675, (fostul) mitropolit Teodosie cumpără două pogoane de vie, alături de vile minăstirii Cașin, (lîngă schitul Brazi); la pag. 517, 20 decembrie 1675, (fostul) mitropolit Teodosie al Sucevei mărturie la uricul de scutiri pentru minăstirile Galata și Sfînta Vineri (Petca) din Iași pe satele Șase Ulmi și Heleșteul de pe Bahlui.

II-lea nu a ezitat să se deplaseze, chiar la fața locului cu pricina. Pe de altă parte, asemenea acte, cu semnătura marelui ierarh, a rezistat tuturor atacurilor purtate în justiție, după dispariția lui Teodosie. Ele musteau de puterea adevărului. Tot din aceste documente se vede colaborarea fostului mitropolit cu Miron Costin, cronicarul, sau alți mari boieri și cărturari ai vremii ²⁵.

Cea de a doua trăsătură a caracterului său, *pastoral-gospodărească* a fost atât de mare, încît și-a sacrificat, după cum se va vedea, însăși viața sa pentru a le apăra și, mai ales, pentru a apăra credința ortodoxă.

Iată ce a scris în diata sa din 1691: «Facem cunoscut cui se cuvine a ști, pentru orinduiala vieții noastre, că avînd noi *mare rivnă către zidirea sfințelor biserici* și pre unde, cum și ce am putut zidi, Dumnezeu știe» ²⁶. Îndemnurile și sprijinul acordat multor ctitori de asemenea locașuri, cum este cazul marelui logofăt Solomon Birlădeanu, ctitor al mînăstirii Bogdana, ilustrează această afirmație. De data aceasta, el a continuat construirea și dotarea acestei mînăstiri, imediat ce Solomon Birlădeanu a fost ucis, ceea ce l-a îndreptățit pe Glicherie Lovin să-l considere ca al doilea ctitor al Bogdanei și primul ei stareț. Cît despre înzestrare, tot Lovin ne oferă exemplul cu un Liturghier dăruit de Teodosie. «Teodosie arhiepiscop și mitropolit a dat această Liturghie sfintei monastiri Bogdana, unde este templul (hramul *n.n.*) Pogorirea Duhului Sfînt, ca să-i fie vecinică pomenirea. Iară cine se va încerca a o fura sau a o lua, să fie blestemat. Amin. În anul 7183 (1675), septembrie 1» ²⁷. Mențiunea a fost scrisă chiar de Teodosie al II-lea și n-a folosit nici un nume atributiv, deși se afla încă în înalta funcție de mitropolit al Moldovei.

Sînt mai multe acte din deceniul IX, al secolului al XVII-lea, acte de danie făcute de alți iubitori de locașuri, în care apare ca mărturie și Teodosie al II-lea ²⁸ și care le acorda o atenție deosebită.

25. Aurel V. Sava, *Documente putnene*, I, «Vrancea», Focșani, 1929. Exemple: la pag. 31, 25 aprilie 1686, «*Teodosie biv arhiepiscop și mitropolit Suceavschi*» asistă la donata una părți de moșie și vii ale Ursei Motoceasca din Odobesti către mînăstirea Mare; la pag. 35, 5 decembrie, 1687, preotul Ion Ciocină și Nicolae Murguleț postelnic dăruiesc mînăstirii Mera un loc în Poenite. «S-au întimplat (între martori) și *Sfinția Sa Theodosie biv mitropolit și Miron Costin (cronicarul) biv vel logofăt*...»; la pag. 37—38, 8 iunie 1688, *Theodosie proin mitropolit Moldovlahiei, Seralim biv mitropolit și Miron Costin vel logofăt* semnează ca martori la vînzarea către Constantin Cantemir vodă a unei moșii din jurul mînăstirii Mera, «ca să hie la *sfința mînăstire dreaptă ocină și moșie*...»; la pag. 95—96, aprilie 1767, luase parte la o împăciuire și «*sfinția sa Theodosie ce au fost mitropolit*»; la pag. 141—142, f.a. *Pomelnicul mînăstirii Vizantia*, «Gde pominaiția episcop... Aftanasie, *Arhiepiscopu Theodosie*... (pe partea de mijloc a unui triptic); la pag. 172, f.z. februarie 1813, în anaforaua Divanului domnesc, privitoare la pricina dintre obștea Vrîncenilor și lordache Roset vistiernic Roznovanu din 23 iulie 1694 (deci după 119 ani) și prin care se respectau drepturile vrîncenilor, este amintit și Teodosie al II-lea; la pag. 195, ibidem..., «*încredințate de Theodosie mitropolitul Moldovei*».

26. Arh. St. Buc., Col. «Manuscise», nr. 584, f. 19v—20 și nr. 591, f. 15v—16v.

27. Protos. Glicherie Lovin, *Monastirea Bogdana din județul Bacău*, Chișinău, 1926, p. 8 și 9.

28. Vezi nota 24.

Pentru cea de a treia trăsătură distinsă a fostului mitropolit martir, *dragostea pentru biserică*, aflăm de asemenea dovezi de necontestat. Inițiativei și cheltuielilor sale se datoresc ctitoriri sau rectitoriri, în afară de aceea a minăstirii Bogdana, deja amintită, a schitului Brazi sau «de la Cruce» și a schitului «Măru cu Păru» sau «Moșinoaiele», din valea Zăbrăuțului²⁹. Se pare că Teodosie a ctitorit și schitul «Scînteia» din același ținut Vrancea, astăzi dispărut, după cum afirmă și P.C. Prof. Nicolae Șerbănescu, într-o discuție purtată cu P.C. Sa. Dar au mai fost încă două, căci iată ce a mărturisit bătrînul paharnic, Șerban Bontaș, mitropolitului Sofronie al Moldovei, la 30 ianuarie, 1852... «de mică a mea copilărie, (a)tras am fost de ermonahul Dimitrie (stareț al Brazilor) la vechiul țințirim al mitropolitului Ftodosii, unde am găsit și moaștele (osemintele martirului) în Crucea de Gios, Brazii». Unindu-se cu Dositei (Dimitrie) încă din 1806, Bontaș a ajutat la lucrări : 1. biserică de lemn Sf. Gheorghe, apoi primind ajutor și de la vistierul Petrache Sturdza, clucerul Ioniță Bontaș și alții, au făcut-o de zid ; 2. biserica de lemn a mutat-o dincolo de incintă și au prefăcut-o în schit pentru maici Sf. Ioan Ion ; 3. lăcașul Adormirea de la Măru cu Păru sau Moșinoaiele ; 4. «Sfîntul Nicolae Trotușanu, făcută fiind de mitropolit (Teodosie), 5. *Mî-năstioara*» și toate aceste sfinte locașuri au fost în grija ieromonahului Dimitrie.

«Cînd a murit Dimitrie, la 15 august 1842», paharnicul a sigilat cu pecetea lui «cașca schitului (Brazi), fiind cu multe odoară». La sosirea starețului Teofilact de la Bogdana, au intrat «în bașcă (paraclisul subteran) și au găsit 12.139 lei de argint și aur în monedă... și o baniță de parale mărunte, firfirici, bani»...³⁰.

Pentru rectitorirea schitului Brazi, se păstrează mărturia razeșilor din satul Crucea de Jos din 20 aprilie, 1672(4). Din ea se vede că exista încă biserica «cu totul vechi și dărîmată» (ctitorită de pustnicii Teofilact și Sava, încă din veacul al XVI-lea), cauză pentru care dăruiau fostului mitropolit Teodosie «locul țințirimului ca să facă (rectitorească), iarăși la loc, sfînta biserică»... Donația este semnată de 25 razeși în frunte cu popa Vîscul, în numele tuturor locuitorilor satului³¹.

Revenim la diata din 14 octombrie 1691. Teodosie a pus să se scrie, fiind greu bolnav la Brazi : «Și fiind bunguit (sic) de moarte, toate (sforile de moșie, vii etc) s-au pus să fie la Cruce (Brazi)». Și mai jos : «Apoi, văzînd că *nu* se trece nădejdea vieții, (își revenise deci din boală), pus-am și Zăbrăuțul, dimpreună cu alte moșii, să fie la Cruce. Apoi Dumnezeu au tocmît de ne-am ridicat din moarte, iar(ăși) la viață». Tot pentru Moșinoaiele, a scris : «Iară părinții sfetagoricești de la Zugavi (Zografu) să nu mai aibă nici o treabă cu Zăbrăuțul, nici cu Șoldeștii, nici cu Burdușeștii căci măcar (că) de li s-au fost făcut lor danie, dar n-au fost dreptul să se stingă acea casă dumnezeiască, dintru-ntii, (care) era închinată Maicăi Preceștii, care Sfînția Sa (Maica Domnului) ne-au folosit și *ne-au*

29. Arh. St. Buc., Col. «Manuscise», nr. 584, f. 19 v-20.

30. Arh. St. Iași, fond «Mitropolia Moldovei», dosar «Mănăstiri și Schituri», nr. 120, f. 236 și 121, f. 92 și 107.

31. Arh. St. Buc., Col. «Manuscise», nr. 591, f. 16 v—17.

scos din toate primejdiile noastre. Și avem nădejde și de spășania noastră pre Sfinția Sa să ne învrednicească» (a construi)³². Reținem din

32. Pentru importanța deosebită a acestei diate se reproduce în extenso :

«Smeritul Theodosie proinmitropolitul Moldovlahiei, facem știre, tuturor cui se cade a ști, pentru orînduiala vieții noastre, că avînd noi mare rîvnă către zidirea sfințelor biserici și pre unde, cum și ce am putut zidi, Dumnezeu știe, vrut-am și la ținutul Putnii pe apa Zăbrăntului să facem o sfință biserică întru slava și lauda Maicii Precistii, pentru care pomană sîrguit-am dimpreună cu al nostru iubit fiu al sfinței (biserici) și fericit ctitor dumnealui Zaharia ce au fost clucer și am cumpărat acea moșie de la Irimia fost căpitan și de la Toader Strimțul, văru-său și de la alți răzeși. Și încă și de danie de la mulți s-au dat pentru acea sfință casă dumnezeiască ce am vrut noi a o face acolo. Și după cum am avut prilej, tăiat-am și lemnul sfintei biserici și l-am cioplit.

Și cînd am stătut să urzim biserică, diavolul au îndemnat pre Murguleți, ce au fost postelnic, de ni s-au pus împotriva și nu ne-au lăsat să fie sfința biserică întru început de a o face, precum era giuruit Maicii Precinstitii, zicînd că iaste moșia a lui. Și încă lemnul dintr-acel cioplit al sfintei biserici, cîtva, l-au luat el și l-au dus la niște mori ale sale.

Și trecînd cîtiva ani și neputînd noi a mai birui asupra lui Murguleți, am lăsat cu mare blestem și afurișanie asupra lui Murguleți pentru jertfelania acei sfinte biserici.

Și trecîndu-sc mulți ani, pre noi ne-au lovit multe scîrbe și prăzi despre Dumitrașco vodă. Și mai pre urmă, ne-au lovit ioarte mate și grea boală, fiind noi la Cruce (adică la schitul Brazi n.n.).

Și viînd noi tocmai la moarte, nefiînd nici o nădejde de viață și neavînd pe nimenia lîngă mine, numai fiul meu (sufletesc), diaconul Lavrentie, n-am avut cu cine să mă sfătuesc, ci am sîrguit, pînă nu-mi iasă sufletul de am dat învățătură diaconului să-mi facă scrisoarea de moarte. Și văzînd că mi se scurtează viața și n-oi putea să fac ceva ce am gîndit pe Zăbrăuți și pripindu-mă slăbiciunea, zis-am de am pus toate moșiile, cîte aveam de cumpărături și de danie la ținutul Putnii, să fie toate acei bisericiuți la Cruce. Și încă unile erau ale Bogdanei, date de vornicul Gavrilă, Dumnezeu să-l pomenească, anume Sîrbii de Gios, a treia parte din sus.

Și fiînd bunguit (sic) de moarte, toate s-au pus să fie la Cruce. Apoi văzînd că nu se trece nădejdea vieții, pus-am și zăbrăuțul dimpreună cu alte moșii să fie la Cruce.

Apoi, Dumnezeu au tocmit de ne-am rădicat din moarte iar la viață. Și aducînd pre neprietenul nostru, pre Murguleți la moarte, el, atuncea și-au chemat frații și și-au mărturisit toată greșala lui și zavistia ce au avut și asupra acei sfinte biserici ce era să se facă pe Zăbrăuți și au dat poroncă de au trimis la noi, la Bogdana, de și-au cerut iertăciune și deslegare de legătura ce era. Și atuncia și-au dat și părțile lui de moșie și de cumpărături ce au avut pe Zăbrăuți, din tot locul, cu tot venitul, precum arată dresese ce au făcut.

Deci, văzînd noi așa, că Dumnezeu n-au lăsat să fie sfatul diavolului, ci n-au (s)ținut viața noastră și ridicînd Dumnezeu pre fiul nostru, pre sfinția sa chir Lavrentie la cîntea arhierescă, datu-i-am poroncă, cum Dumnezeu l-a învrednici, să ridice aceea casă dumnezeiască. Și i-am dat și dresese (actele) toate pre mină. Și i-au dat și alți fericii ctitori, cine ce au avut moșii și cumpărături.

Iară părinții sfetăgorigești de la Zugavi (Zografu) să nu mai aibă nici o treabă cu Zăbrăuții, nici cu Soldeștii, nici cu Burdușestii, căci măcar (că) li s-au fost făcut lor danie dar n-au fost cu dreptul să se stingă acea casă dumnezeiască dintru-nții ce era închinată Maicăi Precestii, care Sfinția Sa ne-au folosit și ne-au scos din toate primejdiile noastre. Și avem nădejde și de spășania noastră pre Sfinția Sa (Maica Domnului) să ne învrednicească

Deci, diata noastră și o țidulă vicleană ce iaste la dinșii, de la frații lui Murguleți, să nu li se fie în seamă, să fie pre sama părintelui Lavrentie, cum scrie mai sus.

Iar cine va călca scrisoarea aceasta a noastră, ori domn, ori arhieru, ori acei părinți de la Zugavi, oricineși ar fi, să fie blestemat și legat de Domnul Nostru Iisus Hristos și de Maica Precista și de toți sfinții. Amin.

Și de mine, încă să fie legat și afurisit în veci. Pietrele, hierul să se topească și să se risipiască iară trupul acelora niciodată, în veci. Leat 7200 (691), octombrie 14».

aceste mențiuni : credința nezdruncinată a marelui ierarh în bunul Dumnezeu și amănuntul neîndoielnic că, înainte de Teodosie, a existat un vechi schit la Moșinoaiele.

Tot din această diată se desprinde cu putere harul marelui ierarh de a alege urmași bine pregătiți duhovnicește, care să poarte, mai departe, darul arhieresc. Exemple : «fiul meu (sufletesc) diaconul Lavrentie», sau «și ridicind Dumnezeu pre fiul meu, pre sfinția sa chir Lavrentie, la cin-æest arhierească, datu-i-am poruncă, cum Dumnezeu (îl) (v)a învrednici, să ridice acea casă dumnezeiască» (de la Moșinoaiele). Aceasta ne face să credem că, o astfel de spiritualitate creștină, a arătat-o față de toți ecle-siasticii pe care i-a îndrumat, remarcînd, precum era și drept, pe cei mai destoinici (cazul Zahariei clucerul și stareț la Crucea sau Brazi).

Mai reținem încă un amănunt, din textul diatei, că existase la Mo-șinoaie un schit, înainte de venirea lui Teodosie al II-lea. Acest schit fusese închinat minăstirii Zografu, ea însăși refăcută din temelie de Ște-fan vodă cel Mare al Moldovei³³. Călugării de la Zografu secătuiseră avu-tul schitului Moșinoaie, fără a se îngriji de soarta lui, încît se ruïnase. Teodosie a înlăturat amestecul călugărilor profitori greci de la Zografu și a hotărît să se reclădească schitul. Luîndu-și alături pe prietenul, (poate chiar rudă), pe «dumnealui Zaharia ce au fost clucer», au cumpărat moșia din jurul schitului «de la Irimia fost căpitan și de la Toader Strîmbul, vără-său și de la alți răzeși». Mai mult chiar, «încă și de danie de la mulți s-au dat», pentru reconstrucție. Moșia se stăpînea în devălmășie. Cînd să înceapă lucrul, s-a ridicat împotriva Murguleț, fost postelnic din Focșani, pretinzînd că este moșia lui. «Și lemnul dintr-acei cioplit, cîtva» și nepu-tînd birui «îndărătnicia lui Murguleț, l-a pus sub «mare blestem și afu-risenie». După alți ani, Dumnezeu, «aducînd pe neprietenul nostru Mur-guleț la moarte», acesta «a mărturisit toată greșala lui și zavistia... și a cerut iertăciune și deslegare de legătura ce era «asupra lui». Și a fost des-legat de nobilul prelat.

Este de subliniat că blestemul a fost pornit, nu din vreo răutate a răbdătorului mitropolit, ci pentru îndreptarea lui Murguleț. Fusese o mă-sură extremă de îndreptare, dar strict necesară. Refacerea schitului Mo-șinoaie urma să o înfăptuiască Lavrentie arhieru, bineînțeles cu venitul lăsat de Teodosie. Împrejurările însă l-au împiedicat, ca și pe stareții mi-năstirii Bogdana de mai tîrziu. Abia Dimitrie, alias Dositei, stareț al Bra-zilor, a reușit rectitorirea în veacul al XIX-lea³⁴.

Pe lingă că Dositei — Dimitrie ieroshimonahul și stareț al schitului Brazi, timp de aproximativ 30 de ani, a ctitorit o biserică și trei paraclise, numai în incinta acestui schit, îi reținem numele și pentru că el a adu-nat multe documente relative la fostul mitropolit Teodosie al II-lea Su-

33. † Epifanie Norocel, *La Sfîntul Munte Athos (Grecia)*, în «Îndumător biseri-cesc», 8—9, 1989—1990, p. 13.

34. Preot Grigore Popescu, Gion Ionescu, *Documente privitoare la istoria schi-tului Brazi și alte două lucrări în loc de introducere*, manuscris dactilografiat, Buc., 1985, din care un exemplar a fost donat la cancelaria Sfîntului Sinod, iar altul la Ar-hivele Statului Focșani. În sfîrșit al treilea exemplar a fost donat bibliotecii Sfîntei Episcopii Buzău, cu binecuvîntarea Prea Sfîntiei Sale Părintele Epifanie Norocel, oda-tă cu acest studiu cu *propunerea de canonizate*.

ceavschi³⁵. El a fost în fapt continuatorul întru ctitorire și îngrijire a martirului mitropolit și omul care a înfăptuit dorința acestuia de a recădea biserica și acareturile schitului Moșinoaiele. Tot lui Dimitrie se datorește și înființarea schitului de maici «Sf. Ioan» din vecinătatea Brazilor. Mai mult chiar, Dimitrie a scos din impresurări și acaparări abuzive, toată averea imobilă (moșii, vii, păduri, mori etc.), cu care Teodosie înzestrase aceste locașuri, adăugînd altele, realizate de însuși vestitul stareț Dimitrie.

Printre cele realizate în incinta schitului Brazi s-a aflat și a dăinuit pînă astăzi paraclîsul subteran (peșteră, grotă, hrubă), «Învierea Domnului», unic în zonă și constantă istorică în existența acestui faimos schit.

El a reinviat și transmis posterității, tradiția celor doi anahoreți, primii ctitori ai schitului Brazi, Teofilact și Sava (sec. XVI). De la el dar și din alte surse, știm că fostul mitropolit Teodosie al II-lea, pe cînd se afla în retragere și bolnav la schitul Brazi, a fost schingiuit și martirizat de tătari jefuitori prin decapitare³⁶. Teodosie a apărut cu firavul său trup, rezistînd la tortionări, nu numai credința creștină, ci și avutul schitului (odoare și bani), ascuns în peștera din incintă. Această înfiorătoare și sălbatică crimă s-a produs prin 1697, dacă admitem, împreună cu alt mare martir al nostru, N. Iorga, ceea ce s-a menționat mai înainte. Este drept că tradiția nu a păstrat data morții lui Teodosie.

Pentru a înlătura suspiciunea ce ar putea plana asupra adîncii și curatei noastre convingeri despre acest martiraj și despre năzuința noastră de canonizare a marelui martir, arătăm în continuare parte din izvoarele istorice. Iată ce a scris Dimitrie, starețul Brazilor: «se povestește că sfîrșitul vieții (sale) s-au întimplat la Cruce, tăiata de tătari», apoi «am mai socotit să fac (ceva, *n.n.*), pentru mormîntul prea sfințitului Teodosie, ctitorul numitelor locașuri, și potrivit starea locului (unde era mormîntul, *n.n.*), am săpat dintîi spre răsărit și l-am nimerit la picioare. Pe urmă, am săpat pe rînd și am găsit tot trupul însă numai oasele goale și scoțîndu-l, l-am spălat cu vin și l-am așezat într-un sicriș. Am găsit și o cărămidă mare sub cap³⁷, (potrivit tradiției monahale, *n.n.*), scriînd (pe ea, *n.n.*) numele lui. Și capul cu gura în gios pe cărămidă, precum au fost tăiat de tătari. Apoi, cu sobor de preoți, l-am pus în mormînt, zidit în pămînt, în peștera de gios, unde este biseriçuță și unde se slujește sînta Liturghie».

În altă însemnare a sa, rămasă într-o condică a schitului Brazi, Dimitrie a menționat mai multe amănunte relative la înhumarea osemintelor fostului mitropolit: «Apoi, cu voia lui Dumnezeu, am vrut să-mi fac mormîntul meu în țintirim la Brazi, tocmai în mijlocul locului, unde a fost biserica veche (adică însăși biseriçuța de lemn a lui Teodosie, în care a și fost înmormîntat, *n.n.*) și săpînd adînc de șase palme gospod (domnești), am găsit locul la picioarele răposatului mitropolit Teodosie, ctitorul schitului Brazi, ce se arată mai sus, la capul mormîntului meu. Și săpînd în sus, i-am găsit tot trupul deplin, înșirate oasele, iar capul

35. Vezi nota nr. 1.

36. Vezi diata redată în extenso la nota nr. 31.

37. Arh. St. Buc., Col. «Manuscrite», nr. 591, p. 27—28.

l-am găsit cu gura în gios, pus pe cărămidă mare în cornuri, precum este știut că *au fost tăiet de tătari și îngropat noaptea de niște credincioși*. Și am potrivit locul, precum au fost acea veche bisericuță de (acum) 140 de ani și am luat toate oasele și le-am spălat cu vin, și capul, și fălcile, cu dinții, ciți au (mai) avut și le-am așezat într-un sicriș și le-am pus în peșteră și aștept pe după Sfinta Înviere, ca să adun sobor de părinți și să-i facem prohodul cu tot șartul spre vecinică pomenire... Iară acum, la luna aprilie 24, a doua zi de sfintul Gheorghe, hramul bisericii cei mari, s-au plinit cele de mai sus scrise, că am slujit cu sobor și s-au pomenit ctitorul cel mare și s-au făcut prohod cu adunare și s-au cîntat deasupra oaselor numitului arhiereu și pe piatra (lespedea tomblă) mormîntului meu s-au slujit panahida.

Și iarăși am dus oasele acelea cu sicrișul în peșteră, într-o ocnită, ca să stea spre veșnică pomenire»³⁸.

Era în 6 mai 1842.

După două luni, grijuliul ieroschimonah Dimitrie a mai scris: «Cheltuiala ce se face cu zidirea bașca din țintirim la schit, la Brazi, unde mi-am gătit lăcașul de veci, adică mi-am săpat mormîntul (meu) din sus de brad, unde au fost bisericuța cea veche a mitropolitului Teodosie ce l-am și găsit acolo îngropat și l-am dus în peșteră, după ce l-am prohodit cu sobor, l-am astrucat în mormîntul meu acolo ce era zidit, unde am socotit că am schimbat. Am luat eu mormîntul preasfinții sale din țintirim și i-am dat pe al meu, de vreme ce eu nu m-am socotit a fi vrednic ca să mă îngroape acolo, după a mea săvirșire, fiindcă acum, acolo în peșteră, se slujește sfînta Liturghie. Și eu afară, ca un păcătos, acolo am voit a fi îngropat și mi-am gătit și racla și hainele îngropării, tot acolo.

Și ce va mai cheltui, rînduri, se va însemna mai gios, spre știință. Anul 1842, iulie 20. (Semnat) Dimitrie ieroschimonah, stareț ot Brazi»³⁹.

Într-un articol publicat nu de mult p.c. prof. Ioan Ivan⁴⁰, afirma următoarele: «Rămășițele pămîntești ale mucenicului Teodosie au rămas, cu aceeași taină, în locul unde le-a așezat ieroschimonahul Dimitrie. Se cade ca ele să fie scoase la lumină». Reevaluarea datelor privitoare la vechimea fostului schit Brazi și o reconsiderare a funcționabilității lui spirituale au fost semnalate deja în monografia noastră. Apreciem ca justă și opinia că așezarea ecleziastică de la Brazi poartă în adevăr «o încărcătură (deosebită) de istorie» și merită restituirea, adică redeschiderea ei, fapt care a și început.

De curînd, prin călăuzirea tainică a lui Dumnezeu, (socotim noi), p.c. dr. Paul Mihail a descoperit o altă probă revelatoare în legătură cu aflarea mormîntului și relicvelor fostului mitropolit martir.

Este vorba de o scriere tipărită în limba rusă la Sanktpetersburg, în a doua ediție, în anul 1893. Lucrarea a fost scrisă de un monah Pimen și se referă la viața călăuzitorului său întru duhovnicie ieroschimonahul An-

38. *Ibidem.*

39. *Ibidem.*

40. Arhid. prof. Ioan Ivan, *Schitul Brazi-Panciu, locul muceniei fostului mitropolit al Moldovei Teodosie*, în «Indrumător bisericesc, misionar și patriotic», nr. 6, editat de Episcopia Buzău, 1987, p. 39—41.

tipa Athonitul. Prima ediție a apărut în 1866, sub titlul «Vrednica de pomnire viață a ieroshimonahului Antipa».

Întrucît Antipa Athonitul a fost român și exemplul său a exercitat o influență benefică pe spații mari, devenind astfel «singurul călugăr athonit român, trecut ca «sfînt cuvios» printr-o canonizare spontană de către călugării ruși de la Sfîntul Munte, în 1906, vom insista puțin asupra vieții sale.

Antipa s-a născut în 1816, în comuna Dealul-Morii, județul Bacău. S-a numit Alexandru-Luchian și a fost la început cioban neștiutor de carte. Și-a manifestat de timpuriu dorința de a-și îmbogăți cunoștințele și comportarea spirituală. La 20 de ani, a ales viața monahală, ajungînd frate la mînăstirea Căldărușani, cea clocotitoare de paisianism. Întrucît conducerea acelei mînăstiri nu i-a dat binecuvîntarea să meargă la Sf. Munte, spre desăvîrșire spirituală, din cauza conjuncturii politice, el s-a dirijat către alte chinovii.

O atitudine îngăduitoare a aflat la schitul Brazi, de sub stăreția vestitului ieroshimonah Dimitrie. Fratele Alexandru-Luchian a ajuns la Brazi, tocmai în vremea cînd soborul se îngrijea cu ardoare de cinstirea osemintelor (moaștelor) descoperite ale fostului mitropolit martir Teodosie al II-lea, în 1842. El a luat parte la slujbele ce s-au săvîrșit și a mărturisit ucenicului său Pimen de mai tîrziu : «*M-am învrednicit a vedea aceste moaște ; eu le-am atins și erau binemirositoare*» ⁴¹.

Fratele Alexandru-Luchian a trăit 15 ani de viață sihăstrească, numai în schitul vestit, prin asprimea vieții monahale *Lacu*. Acolo a fost tuns în cinul monahal. De acolo, a trecut la mînăstirea *Efigmen*. Dovădind o deosebită îmbunătățire prin asprele nevoințe duhovnicești (înfri-nare, sărăcie, curățenie sufletească, smerenie, dorință de cît mai multă învățătură și fapte bune) a fost hirotonit ierodiacon.

Faima a ajuns și la Iași. În 1860, Mitropolia l-a chemat și i-a încredințat, între altele, sarcina de a colecta ofrande pentru construcția unui schit de lingă Iași. În peregrinările sale prin Rusia, a ajuns și la vestita mînăstire (lavră) *Valaam*, ridicată pe o insulă din întinderea lacului Ladoga. Acolo a trăit ultimii săi 17 ani de viață. Bogăția sa spirituală cuprindea și harul divin al vindecărilor, ceea ce i-a adus și mai mare faimă. Astfel că mînăstirea atrăgea vizitatori credincioși din zone îndepărtate.

A murit în 1882, după 66 de ani de viață ⁴².

Mărturia acestui îmbunătățit părinte, vine în sprijinul opiniei noastre de canonizare a fostului mitropolit Teodosie al II-lea.

Și dacă insistăm, dorim să ne ferim de păcatul tăinuirii comorilor spiritualității ortodoxe. Încă din 1684, vestitul mitropolit Dosoftei versificatorul, contemporan cu Teodosie al II-lea, a rostit, cu înțeleaptă convingere că mulți slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române sînt vrednici de canonizare «dar nu s-au căutat» materialele informative despre ei ⁴³. Ar

41. Păstrăm comunicarea scrisă de p.c. preot Paul Mihail, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru amabilitate. Este vorba de cartea *Minunata viață a monahului Antipa*.

42. Arhim. Ieronim Motoc, *Cuviosul ieroschimonah Antipa Athonitul*, reprodus de I.P.S. Mitropolit Nestor Vornicescu *Sfinții români...* p. 542—549.

43. † Nestor Vornicescu, *Sfinții români...* p. 11.

fi, așadar, o neglijență a noastră, a cercetătorilor de istorie, să nu-i semnalăm Sfântului Sinod, de îndată ce am făcut o atare descoperire și ne convingem, pe baza unor dovezi irefragabile, de vredniciile celui descoperit. Sintem încredințați că miile de jertfelnice ale Patriei vor străluci și mai intens, împodobite fiind cu numele sfințit al acestui «erou» al credinței, Teodosie al II-lea, arhiepiscop și mitropolit. Mai mult chiar, sperăm că acest medalion al său să treacă, prin filtrul suprem al Sfântului Sinod, în «codexul de lucrări pentru înveșnicirea sfinților români». Am considerat potrivit să prezentăm în expunerea noastră considerentele privind circumstanțele timpului în care a trăit fostul înalt ierarh martir, pentru o mai clară înțelegere a nevoițelor sale, cum se procedează și cu alți sfinți prezenți în cartea I.P.S. Nestor Vornicescu (spre exemplu : Sfântul Nifon Patriarhul ⁴⁴, despre care sînt puține documente originale ale timpului, Cuviosul ieroshimonah Antipa Athonitul, numai niște mențiuni de pe o carte athonită și broșura monahului Pimen din lavra Valaam ⁴⁵, și Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul ⁴⁶, cel mai apropiat timpului nostru și despre care grăiesc numeroase documente).

*

Nutrim speranța că evocarea noastră, după aproape trei veacuri de la mucenicia și martirajul fostului mitropolit Teodosie al II-lea al Moldovei, aproape necunoscut și chiar greșit identificat în unele izvoare istorice, să-i fi așezat distinsa lui personalitate în lumina strălucitoare a adevărului. Trebuie reținut că martirajul său a început cu mult înainte de a fi tortionat și decapitat în 1697. În diata sa a scris : «pe noi *ne-au lovit multe scîrbe și prăzi despre Dumitrașco vodă*» și chiar despre vărul acestuia Șerban vodă, după cum s-a arătat mai sus.

Astăzi, Teodosie Radovschi (Romanschi sau Suceavschi) apare cercetătorul ca o icoană vie, o stea de primă mărime în aria ortodoxiei române, prin forța moralității sale, prin lupta contra destrăbălării, a viciului, indiferent de forma sub care s-ar fi ascuns și mai ales la curtea domnească, unde patima era în clocot. Tocmai intransigența sa la orice tentative de compromis, cu forțele obscure ale răului, ne face să intuim că sufletul său a fost de o curățenie fără pată. Viața sa a fost o stare continuă de veghe și de luptă pentru binele semenilor săi, fie în postura de înalt ierarh, fie în aceea de simplu proin mitropolit. El nu s-a izolat de lumea fremătătoare din jur, retrăgîndu-se într-o chilie. Morala și credința lui nu au rămas numai în tainița sufletului său, ci au constituit o continuă luptă în ajutorul și izbăvirea semenilor săi.

Și incandescența sa activitate din domeniul pastoral gospodăresc a ridicat-o la rang de virtute, pentru că întreaga sa avere materială a folosit-o, în mod exclusiv, pentru cele 6—7 constituirii sau reconstituirii de complexe monahale, atrăgînd exemplul său, o serie întregă de semeni, uneori personalități de mare prestigiu, care au donat pămînturi sau bani

44. *Ibidem*, p. 338—349, reproducînd lucrarea pr. prof. Ion Ionescu despre Nifon Patriarhul.

45. *Ibidem*, p. 542—549.

46. *Ibidem*, p. 520—542.

pentru înzestrarea acestor sfinte aşezăminte și pentru buna desfășurare a vieții monahale. Semănate mai ales în ținutul legendar al Vrancei, ele au devenit adevărate oaze de lumină⁴⁷, de cultură și chiar de spiritualitate ortodoxă⁴⁸. Roadele acestora persistă și astăzi, în amintirea populației din zonă și poate, chiar dincolo de limitele ei. Cazul schitului Brazi, care reinvie, este numai un modest exemplu.

Pr. GRIGORE T. POPESCU

— G. D. IONESCU —

ȘTIRI NOI DESPRE MÎNĂSTIREA COCOȘU PÎNĂ LA 1877

Acum mai bine de un deceniu, am avut prilejul să ne ocupăm mai pe larg de istoricul mînăstirii Cocoșu, acest important aşezămînt monahal din Dobrogea, stabilindu-i data înființării și rolul pe care l-a jucat în viața spirituală a românilor dobrogeni înainte de 1877¹. Între timp, am constatat că există noi informații, cuprinse îndeosebi în documente de arhivă, inedite, care vin să întregesc tabloul prezentat atunci. Ele se referă la trecutul mînăstirii tot în perioada stăpînirii otomane, pentru care știrile sînt puține și adesea confuze, ceea ce credem că justifică pe deplin înfățișarea lor în rîndurile de față.

Considerăm că trebuie să pornim însă de la contestarea anului 1833 ca dată a fondării acestui aşezămînt monahal, dîndu-i-se o vechime mai mare². Se ia ca bază în acest sens, mai întii tradiția locală³, dar tocmai această tradiție plasează înființarea mînăstirii Cocoșu la anul de mai sus⁴. Se iau în considerare apoi hărțile lui Lapie, ajungîndu-se la identificarea mînăstirii cu aşezarea «Micomenti»⁵. Într-adevăr, în harta lui Lapie, imprimată în 1821, «Carte générale de la Turquie d'Europe», găsim «Mikomenti», separat de «Monastere»⁶, cea de a doua denumire a satului Niculițel⁷. Am arătat însă că acest toponim apare mai demult, încă din seco-

47. Pr. prof. Horia Constantinescu, *Spiritualitatea noastră*, în «Glasul Adevărului» (seria nouă), I, nr. 1, 1990, p. 24—25.

48. † Epifanie Norocel, *În slujba credinței străbune și a înțelegerii între oameni*, Buzău, 1987, p. 91.

1. Tudor Mateescu, *Un aşezămînt monahal transilvănean în Dobrogea. (Contribuții la istoria mînăstirii Cocoșu pînă la 1877)*, în «Mitropolia Ardealului», XXI (1976), nr. 1—3, p. 114—124.

2. Anca Ghiată, *Contribuții noi privind unele aspecte ale societății românești din Dobrogea în secolele XV—XIX*, în «Memoriile Secției de științe istorice», seria IV, tom. I (1975—1976), București, 1978, p. 92.

3. *Ibidem*, nota 83.

4. Roman Sorescu, *Monastirile dobrogene*, București, 1914, p. 13, 15—16.

5. Anca Ghiată, *op. cit.*, p. 92.

6. Biblioteca Academiei Române, Hărți, H.IV.393.

7. Constantin C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX*, București, 1957, p. 144, *Idem*, *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medicale și moderne* (Constanța), (1966), p. 59. Sub forma «Monaster» apare la 1597 în relația de călătorie a olandezului Joris van der Does, *Călători străini despre țările române*, vol. IV, București, 1972, p. 89). Îl aflăm însă și cu denumirea de astăzi, ca de pildă în harta lui Pujadies (1737): «Nicolisel». (Arh. St. Galați, colecția Hărți, nr. 38-1). În atlasul lui Josef von Scheda, din 1869, figurează însă cu ambele nume: «Monastirice-Nikulicel». (Biblioteca Academiei Române, Hărți, H.II.130).

Iul al XVIII-lea, într-o hartă austriacă păstrată în manuscris, «Plans der Moldau, Bessarabien und Walachey», elaborată prin anii 1769—1774 : «M. Mikomende», cu simbol de lăcaș creștin, în apropierea satului Telița⁸. Este vorba, fără îndoială, de un alt așezământ monahal⁹, dispărut între timp¹⁰ și de aceea, socotim că anul 1833 trebuie menținut ca dată de înființare a mănăstirii Cocoșu.

O informație din documentele de arhivă vine să confirme, credem, această ipoteză. Astfel, într-un raport al carantinei Brăila din 28 septem-

The image shows a handwritten signature in Cyrillic script, enclosed in a rectangular box. The signature reads 'Антонъ Павловичъ' (Anton Pavlovich) and 'Монахъ Павла' (Monach Pavel). Below the signature, there is a date '1851. Іюлі 1' (1851, July 1).

Insemnare autografă și semnătura monahului Pavel de la mănăstirea Cocoșu pe una din condicile carantinei Brăila — 1 iulie 1851 (data este scrisă de altă mână). (Arh. St. Buc., fond «Obștescul Control», dosar 116/1851, f. 115).

brie 1833, se spune că, la 25 ale acelei luni, intraseră «în carantineasca curățenie cinci suflete parte bisericească», dintre care doi erau «Theofil iermonah ot Sfinta Agura, cu tovarășul său Visarion, veniți de la Saccea». Aveau «teșcherele» turcești, eliberate de autoritățile otomane locale, și mergeau «în prințipatu(l) Valahii»¹¹. În alt document se arată, de aseme-

The image shows a handwritten signature in Cyrillic script, enclosed in a decorative, ornate frame. The signature reads 'Геронти' (Gherontie).

Semnătura iermonahului Gherontie de la mănăstirea Cocoșu pe una din condicile carantinei Călărași — aprilie 1853. (Arh. St. Buc., fond «Obștescul Control», dosar 495/1853, f. 71).

nea, că erau «ot Saccea» și că cereau a veni în București pentru deosebite trebuințe¹². La 6 octombrie 1833, Mitropolia Ungrovlahiei făcea cunoscut Mării Vorniciei că «slobozi sint numiți(i) a intra în prințipat, cu această îndatorire însă ca să viie de-a dreptul la sfinta Mitropoliie, spre a li se cerceta pricina veniri(i) lor aici»¹³.

8. Biblioteca Academiei Române, Hărți, D. XXVII, 4.

9. Vechea denumire de «Mănăstiriște» a satului Niculițel constituie o dovadă că în trecut, a existat în acel loc o mănăstire. (Constantin C. Giurescu, *Principatele Române...*, p. 144—145).

10. Tudor Mateescu, *op. cit.*, p. 114.

11. Arh. St. Buc., fond «Comitetul Carantinelor», dosar 2537/1833, f. 230.

12. *Ibidem*, fond «Vornicia din Lăuntru», dosar 710/1833, f. 7.

13. *Ibidem*, f. 21.

Primul era așadar un călugăr de la Muntele Athos, iar al doilea nu este altul decât monahul Visarion, de fel din Făgăraș, fondatorul și primul egumen al mănăstirii Cocoșu¹⁴, Ion Ionescu de la Brad, care l-a cunoscut bine cu prilejul cercetărilor pe care le-a întreprins în Dobrogea la 1850 și care l-a apreciat în mod deosebit, menționează faptul că, după ce a petrecut un număr de ani la mănăstirile din munții Moldovei, unde a și fost hirotonit preot, a mers la Sfântul Munte, unde a stat șapte ani¹⁵. De acolo a venit în Dobrogea, la Isaccea, împreună cu alți doi călugări, Gherontie și Isaia și, cu ajutorul unor oameni de bine din acest oraș, a izbutit să cumpere un teren în vecinătatea satului Niculițel, unde a ridicat un așezământ monahal românesc¹⁶. În felul acesta se explică de ce era însoțit de un monah de la Muntele Athos și de ce se spune că veneau de la «Saccea» (vechea denumire românească a Isaccei), aceasta fiind localitatea de refriță cea mai cunoscută din apropierea noii mănăstiri. Călătoria călugărului Visarion la București în toamna anului 1833, este legată, după părerea noastră, tocmai de înălțarea așezământului monahal de la Cocoșu, scopul fiind obținerea vreunui ajutor material de la Mitropolie sau de la alte foruri ale Țării Românești.

În aprilie 1837, în evidențele carantinei Călărași figurează «Nicoaie Ghișa ot Poiană, cu ai lui tovarăși treizeci și doi»¹⁷, veniți desigur din Dobrogea, unde fuseseră cu vitele la păscut peste iarnă. În condică se mai află următoarea însemnare: «Am plătit la carantină de om cîte doi sfanți și neștiind carte, mi-am pus degetul»¹⁸. Este vorba de bogatul mocan din Poiana Sibiului Nicolae Hagi Ghișa Poenarul, care mai apoi s-a călugărit la mănăstirea Cocoșu, aducînd cu el 15.000 de galbeni, 500 de oi și 15 cai¹⁹. Cu acești bani s-a construit, la 1853, noua biserică a așezământului²⁰ așa cum se arată în pisană pusă deasupra ușii de la intrare²¹.

Mănăstirea Cocoșu a păstrat, în continuare, legături strînse cu Țara Românească, pe care, din păcate, datorită carenței documentelor, nu le putem urmări an de an. La 17 august 1848, așadar în plină revoluție, este înregistrat la carantina Brăila călugărul Nicolae «de la mănăstirea Cocoșu»²², fără a se preciza însă scopul venirii lui. Anul următor, la 2 octombrie, prin aceeași carantină, intrau în țară Stavate și Ghedeon, «monași de la mănăstirea Cocoșu din Turchia, veniți pentru Brăila»²³. Pe cel de al doilea îl găsim, în același loc, și în anul 1850, în iulie, împreună cu monahul Pahomie, amîndoi «supuși otomani, de la Schitu(l) Cocoșu»²⁴.

14. Victor Slăvescu, *Corespondența între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghița, 1846—1874*, București, 1943, p. 102; Roman Sorescu, *op. cit.*, p. 15—19; Tudor Mateescu, *op. cit.*, p. 115.

15. Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 102.

16. *Ibidem*, Roman Sorescu, *op. cit.*, p. 15—18.

17. Arh. St. Buc., fond «Obștescul Control», dosar 1620/1837, f. 21—22.

18. *Ibidem*, f. 22.

19. Grigore Gr. Dănescu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tulcea*, București, 1896, p. 160.

20. *Ibidem*, p. 158, 160.

21. Roman Sorescu, *op. cit.*, p. 20 (Numele este transcris greșit: «Ghiță», în loc de «Ghișa»).

22. Arh. St. Buc., fond «Obștescul Control», dosar 754/1840, f. 86—87.

23. *Ibidem*, dosar 568/1849, f. 89—90.

24. *Ibidem*, dosar 935/1850, f. 52—53.

Tot la carantina Brăila era înregistrat, la 1 iulie 1851, monahul Pavel «de la minăstirea Cocoșu»²⁵. Acolo era prezent, de asemenea, în mai 1853, cu mențiunea «supus otoman», călugărul Paisie, de la același așezămint monahal²⁶. Puțin mai înainte, în aprilie același an, treceau în Țara Românească, de data aceasta prin carantina Călărași, «Gherasim monahu(l) din minăstirea Cocoșu din orașu(l) Saccea» și, împreună cu el, «Gherontie ermonahu(l)», tot de acolo²⁷. Cel de al doilea nu poate fi altul decât unul dintre cei doi tovarăși care l-au însoțit pe călugărul Visarion de la Muntele Athos în Dobrogea²⁸, și care l-au ajutat să înalțe noul lăcaș ortodox²⁹. Cei doi monahi mergeau, foarte probabil la București, intrarea lor în țară pe la Călărași fiind motivată poate și de faptul că, în prealabil, trecuseră pe la Mitropolia Dîrstorului, cu sediul la Silistra, cel mai înalt for ecleziastic al Dobrogei în acea vreme³⁰.

Pe «Gherasim monahul», deși nu se menționează de la ce minăstire era, îl întâlnim și la 15 ianuarie 1858, când trecea, pe la vama Brăila, «pentru Turchia», așadar în Dobrogea, 4 cădelnițe de aramă (în total 20 de ocale) și 15 coți zeghe neagră³¹. Tot pe acolo, la 5 septembrie același an, Artenie monahul, despre care credem că era, de asemenea, de la minăstirea Cocoșu, ducea cu sine la dreapta Dunării 6 potcapuri de postav³². Pe la aceeași vamă, la 13 octombrie 1859, monahul Metodie, transporta în Dobrogea 2 bucăți zeghe (70 coți), 6 roate sfoară de Sibiu și un butoi cu rachi-u-spirit (10 vedre)³³. Convingerea noastră este că toate aceste produse erau destinate nevoilor minăstirii Cocoșu, faptul constituind încă o dovadă a legăturilor acestui așezămint monahal cu patria mamă.

Tot un călugăr de la minăstirea Cocoșu credem că era și monahul Andronic, care, la 5 iunie 1875, se adresa agentului României la Tulcea (post înființat în 1861 de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza), solicitînd eliberarea unui pașaport, pe baza celui vechi «cărue terminul este expirat», voind «a merge în Rosia și România». Actul a fost eliberat chiar în aceeași zi³⁴. Faptul că apelează la reprezentantul statului român și nu la autoritățile otomane locale arată că este vorba de un monah de la o minăstire românească.

Importanța pe care o dobîndește acest așezămint monahal a determinat și consemnarea lui în unele lucrări cartografice ale vremii. Astfel, îl găsim în harta geologului austriac Karl F. Peters din 1864, «Geologische

25. *Ibidem*, dosar 116/1851, f. 114—115.

26. *Ibidem*, dosar 493/1853, f. 61—62.

27. *Ibidem*, dosar 495/1853, f. 70—71.

28. Vezi semnătura sa, care denotă un scris evoluat, dovadă că era un om cu învățătură temeinică.

29. La moartea starețului Visarion, căruia i se considera succesor, nemulțumit de alegerea lui Daniil, a părăsit Mănăstirea Cocoșu, trecînd în Basarabia. (Roman Soreescu, *op. cit.*, p. 23).

30. Tudor Mateescu, Natalia Trandafirescu, *Știri noi despre Mitropolia Dîrsetei (secolele XVIII—XIX)*, în «Îndrumător bisericesc misionar și patriotic», III, Galați, 1987, p. 79, 82—86.

31. Arh. St. Buc., fond «Vistieria Țării Românești», dosar 131/1858, f. 11.

32. *Ibidem*, dosar 131II/1858, f. 58.

33. *Ibidem*, dosar 111V/1859, f. 169.

34. *Ibidem*, fond «Secretariatul Statului», dosar CDXXXVII/9, f. 32.

Übersichtswarte der nördlichen Dobrudscha», sub forma «Kokosch»³⁵, ca și în atlasul amintit al lui Josef von Scheda din 1869, unde apare «Kokos»³⁶. Figurează însă și în alte izvoare din această categorie³⁷.

Informații interesante privitoare la minăstirea Cocoșu găsim în raportul din 19 octombrie 1878 al colonelului Ștefan Fălcoianu, desemnat să facă cercetări în Dobrogea, în vederea instituirii administrației românești. Deși aceste știri datează dintr-o vreme când stăpînirea otomană luase sfîrșit, ele reflectă întocmai situația dinainte de 1877. Astfel, se arată că era minăstirea «cea mai importantă, din Dobrogea, atît prin pozițiunea sa, cît și prin așezămintele și numărul călugărilor, cari sînt aproape 70 și toți români din Transilvania». Ultima informație constituie însă o exagerare, deoarece, așa cum am avut prilejul să demonstrăm, unii dintre călugări erau români băștinași, chiar succesorul lui Visarion la conducerea așezămîntului, starețul Daniil, a fost de fel dobrogean³⁸. În continuare se spune că minăstirea dispunea, la data aceea, «de peste 1000 pogoane de pămînt, lucrate în fiecare an de călugării monastirei, de vii, păduri, eleștae de pescuit, vite în număr însemnat ș.c.l., pentru care monastirea plătește aceleași dajdii ca și celelalte comune. Recepțiunea și bunătatea ce au întîmpinat totdeauna vizitatorii acestei monastiri, precum și ordinea ce domnește acolo, i-au atras chiar respectul autorităților otomane»³⁹. Amintirea acestui respect s-a păstrat și în tradiția călugărilor, consemnată, mai apoi, de către unul din stareții așezămîntului⁴⁰.

Socotim drept utilă scoaterea la lumină a oricărei informații referitoare la trecutul minăstirii Cocoșu. Rolul deosebit pe care l-a jucat în viața spirituală a românilor din Dobrogea, în special în timpul stăpînirii otomane, îndreptățește pe deplin orice strădanie în acest sens. De asemenea, de o mare însemnătate sînt știrile care oglindesc legăturile acestui așezămînt cu marea vatră românească de la care fusese smulsă provincia pontică prin cucerirea otomană.

TUDOR MATEESCU

35. Biblioteca Academiei Române, Hărți, CIII, 40.

36. *Ibidem*, H.II.130.

37. Const. C. Giurescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei...*, p. 61—62, și harta, planșa I.

38. Tudor Mateescu, *op. cit.*, p. 122.

39. Biblioteca Academiei Române, Manuscrise, Arhiva D. A. Sturdza, XVI va-oia, doc. 150, f. 12.

40. «Monastirea, deși era foarte mult expusă furiei distrugătoare a bandiților de tot soiul, totuși ea stă neclintită aci, în mijlocul secularelor păduri, bucurîndu-se de o deosebită atenție din partea stăpînirii musulmane; căci, pr cum afirmă bătrînii, chiar m.s., sultanul din Constantinopol poruncise autorităților din partea locului să aperse monastirea de orice neajunsuri i s-ar putea întîmpla. Precum spun bătrînii, deseori venea pe la monastire chiar pașa de la Tulcea și simțea o deosebită plăcere ca, împreună cu alți colegi ai săi, să ia masa aci, și în urmă o cafea turcească, jos, pe covorul de verdeată din curtea monastirii, plătind la plecare, întreit costul alimentelor consumate și al deranjului făcut. Totdeauna gîsul părinților călugări era ascultat cu bunăvoință și un deosebit respect purtau autoritățile musulmane comănacului călugăresc. Nu îndrăzneau niciodată să turbure liniștea monastirei prin fapte ori zgomote exagerate; și dacă uneori veneau chiar și împreună cu cadinele lor la monastire, apoi atunci cereau permisiune superiorului, purtîndu-se cu o desăvîrșită bunăcuviință și respect» (Roman Sorescu, *op. cit.*, p. 22).

AFIRMAREA MUZICII ROMÂNEȘTI ÎN VREMEA DOMNIEI LUI ALEXANDRU IOAN CUZA (1859—1866)

În istoria noastră românească întreg secolul al XIX-lea constituie una dintre cele mai frământate perioade, în care toate evenimentele majore, în-lănțuindu-se și determinându-se unele pe altele, au dus, în final, la modernizarea statului român sub toate aspectele. Astfel, revoluția lui Tudor de la 1821 a pregătit mișcarea de la 1848 ; aceasta, la rîndul ei, fiind urmată de Unirea Principatelor — Muntenia și Moldova — la 1859, perioada cea mai fertilă a modernizării românilor, iar acest măreț act a deschis calea altuia, poate și mai mare ca însemnătate, dobîndirea independenței de stat a României, la 1877, și, în sfîrșit, toate acestea au dus inevitabil la constituirea României Mari, la 1 Decembrie 1918, dată devenită astăzi sărbătoarea națională a României.

Nu avem de gînd să ne ocupăm, în studiul de față, de toate aceste evenimente, ci ne vom opri la scurta perioadă de șapte ani, a domniei lui Alexandru Ioan Cuza, pentru a reliefa cîteva aspecte legate de cultura muzicală românească.

Așadar, vom urmări cîteva din legile elaborate în acest timp și care reflectă — direct sau tangențial — tema propusă, cum ar fi : introducerea definitivă a limbii române cu caractere latine în slujbele bisericești, introducerea cîntării corale în Biserica românească, învățămîntul muzical bisericesc (școli de cîntăreți, seminarii, facultăți), învățămîntul muzical laic (conservatoarele din Iași și București și alte școli muzicale sau de artă), personalități și lucrări muzicale din această perioadă (muzică psaltică și muzică corală, armonică), creația muzicală festivă (imne naționale și alte cîntece) și creația literar-artistică din epoca lui Cuza Vodă.

Legile referitoare la viața și organizarea Bisericii românești elaborate și puse în aplicare în vremea acestui domnitor pămîntean au avut un caracter foarte progresist nu numai pentru vremea aceea, ci și pentru vremurile care au urmat, multe rămînînd valabile pînă astăzi. Chiar dacă unele legiuiri au avut și scăpări, acestea s-au datorat, pe de o parte numărului lor mare, promulgate într-un atît de scurt timp, cît și, pe de alta, necunoașterii în cele mai mici amănunte a canoanelor și rînduielilor bisericești. Cu toate acestea, fiind alcătuite cu cea mai nobilă intenție, cele mai multe au fost providențiale. De exemplu, legea pentru introducerea definitivă a limbii române în săvîrșirea cultului divin public în toate bisericile țării, excepție făcînd doar cîteva care erau frecventate de credincioși greci, stabiliți în Principatele Române ; reorganizarea seminariilor teologice, ba chiar și începutul unor facultăți de teologie, realizat oficial mai tirziu ; înființarea Episcopiei Dunării de Jos, constituirea unei autorități centrale sinodale, accentuarea independenței Bisericii noastre față de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, care a însemnat un pas hotărît spre recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și spre întemeierea Patriarhiei Române ; ocuparea scaunelor episcopale și mitropolitane vacante, chiar dacă acest fapt a dat naștere unor nemulțumiri și lupte pentru așa-zisa păstrare a canonicității ; secularizarea averilor mînăstirești și împrăștierea țărănilor clăcași, grija pentru starea materială a preo-

ților de mir, mai ales cei care slujeau la bisericile de stat (cele care aparținuseră de mînăstirile închinăte); înființarea Conservatoarelor de muzică și artă dramatică, precum și a altor școli de specialitate, ca și a unor școli de cîntăreți bisericești, unde să se cultive muzica bisericească; introducerea cîntării coral-armonice în bisericile noastre, precum și a muzicii vocale cu notația lineară pe portativ în șeminarii și în toate celelalte școli și multe altele.

Toate acestea constituie «un act de o deosebită însemnătate națională și socială, cu urmări binefăcătoare și pentru Biserică, dar mai ales pentru țară și cetățenii ei»¹ și am adăuga, mai ales un pas mare spre modernizarea vieții culturale, sociale și bisericești conform cu cerințele vremii și ale lumii de atunci.

Muzicologul Mihail Gr. Poslușnicu, după ce amintește celor interesați că există în Biblioteca Academiei Române încă multe manuscrise grecești și românești alcătuite de diverși autori, adaugă: «Toate aceste scripte grecești trebuiau, de acum înainte să rămîie cu simple documente, martore ale unui trecut trist din viața neamului nostru, întrucît la 15 februarie 1863, domnitorul Alexandru Cuza decretează legea prin care oprește a se mai cînta în altă limbă în biserică românească, decît numai în limba națională»².

S-a creat un sinod general pentru Biserica autocefală din Principate, prezidat de mitropolitul Ungrovlahiei, care la 11 iunie 1865, a primit titlul de «primat al României»³, după ce, la 11 mai 1865, se dăduse legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România.

Mitropoliții și episcopii erau numiți de domnitor, fiind aleși din cînul monahal. La data promulgării acestei legi, doar doi ierarhi erau titulari (ambii aleși în 1850): mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei și episcopul Calinic al Rîmnicului (Sfîntul Calinic de la Cernica). Restul scaunelor erau ocupate de locțiitori numiți de guvern, dintre arhierii titulari români, hirotoniți pe numele unor vechi scaune episcopale dispărute⁴. Cele șase scaune vacante s-au completat astfel: Calinic Miclescu, mitropolit al Moldovei și Sucevei, unde funcționa ca locțiitor din 1863; Atanasie Stoenescu, episcop de Roman; Dionisie Romano la Buzău; Ghenadie Țeposu la Argeș, Melchisedec Ștefănescu la Ismail (Dunărea de Jos) și Iosif Gheorghian la Huși⁵.

De ce amintim de toți aceștia? Fiindcă aproape toți au jucat un rol important în promovarea muzicii bisericești psaltice, dar și a celei coral-armonice.

Așa de pildă, o primă măsură luată de episcopul Dionisie Romano, locțiitor din 19 iunie 1859, la Buzău, a fost desființarea școlii de grămătică de aici, interesîndu-se în mod special de bunul mers al Seminarului,

1. Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, vol. III, p. 127.

2. Mihail Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii, la români*, București, Editura «Cartea românească», 1928, p. 16.

3. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 122.

4. *Ibidem*, p. 125.

5. *Ibidem*.

unde introduce studiul obligatoriu al muzicii vocale (lineare) — unisonice și armonice ; a reorganizat tipografia eparhială, a înființat încă din 1859 școli monahale la schiturile Nifon, Cotești și Rătești, a ajutat mulți tineri la învățătură. A sprijinit cu ardoare Unirea Principatelor, fiind, astfel, unul din pionierii unității naționale și bisericești a românilor. Academia Română l-a ales ca întiiul membru onorar al ei în 1868, ca răsplată pentru donarea unui număr impresionant de manuscrise, documente și cărți acestui for cultural român⁶.

Calinic Miclescu a fost numit mitropolit al Moldovei la 10 mai 1865 (în 1875 va fi mitropolit primat al României). A înălțat catedrala din Iași, începută de mitropolitul Veniamin Costache, a mutat Seminarul de la Socola la Iași, care se va transforma la un moment dat într-un fel de facultate de teologie și a sprijinit conștiincios reformele lui Cuza⁷.

În ianuarie 1861, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu a fost numit locțiitor de episcop la Huși, cu titlul de «Tripoleos», fiind hirotonit arhieru în 1862. În 1864, când s-a înființat eparhia Dunării de Jos, a fost numit locțiitor aici, iar în 1865, titular (în 1879 va trece la Roman). A fost de la început un susținător convins al Unirii și al reformelor lui Cuza. De aceea a fost ales deputat în Divanul ad-hoc și chiar pentru puțin timp, în 1860, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. A lucrat, în timpul lui Cuza, la întocmirea unei noi programe pentru Seminarii și pentru așa-zisa Facultate de teologie din Iași. A fost membru titular al Academiei Române din 1870. Mai târziu va alcătui un prețios «Memoriu pentru cîntările bisericești din România»⁸.

Între anii 1859—1864 Calinic-Cernicanul, episcopul de Rîmnic (1850—1868) a ridicat schitul Frăsinei, după planul conceput de el însuși și l-a rugat pe Alexandru I. Cuza să-l excepteze de la legea secularizării, rugăminte pe care domnitorul i-a acceptat-o, așa cum se poate vedea din scrisoarea de răspuns a domnitorului, care se află astăzi în muzeul mînăstirii Frăsinei. În 1860, episcopul Calinic a pus bazele unei tipografii, proprietatea sa, unde a tipărit între anii 1860—1865 mai multe cărți. În 1867 a donat-o orașului Rîmnic cu condiția să-i poarte numele⁹.

La 13/25 decembrie 1863, Cuza prezenta, prin guvernul său, un proiect de lege prin care urma să se secularizeze «toate averile mînăstirești din România, așadar nu numai ale mînăstirilor închinată»¹⁰. Aceasta a făcut-o ca să nu se interpreteze în fața forurilor internaționale ca o măsură discriminatorie, nedreaptă și xenofobă. S-au propus, bineînțeles, des-păgubiri.

Reversul legii secularizării a fost legea rurală pentru împroprietărirea țaranilor, promulgată la 14/26 august 1864.

6. *Ibidem*, p. 157—158.

7. *Ibidem*, p. 165—166.

8. *Ibidem*, p. 169—171; Episcopul Melchisedec, *Memoriu pentru cîntările bisericești din România*, București, Tipografia Statului, 1881; vezi și «BOR», VII (1982), nr. 1.

9. *Ibidem*, p. 149—150.

10. Constantin C. Giurescu și Dinu Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechii timpuri pînă azi*, București, Editura «Albatros», Ediția a II-a revăzută și adăugită, 1975, p. 617.

În fine, între 1863 și 1865 s-au dat foarte multe legi care au dus la formarea statului român modern, printre care și legea instrucțiunii publice, de care ne vom ocupa mai pe larg puțin mai jos.

Fondul de probleme pe care le-a generat epoca Unirii Principatelor și, deci, epoca lui Cuza Vodă, a fost foarte vast, așa încît «reformele de mai tirziu și-au avut în realitate izvorul în acea epocă de închegare a unității naționale în perioada de avînt a culturii noastre, care rămîne Unirea Țărilor Române»¹¹.

Toate aceste legi date spre binele țării i-au atras dușmănia multora dintre potențaii timpului, mai ales a moșierilor și, astfel, Cuza a fost forțat la 11.23 februarie 1866 să abdice. De atunci, el a fost nevoit să trăiască dincolo de hotarele țării sale, mai ales la Viena și Florența. A murit la 3.15 mai 1873, în vîrstă de numai 53 de ani, la Heidelberg, în Germania. Trupul neînsuflețit a fost adus și înmormîntat în pămîntul țării sale, după toată cuviința.

1. Introducerea definitivă a limbii române și a cîntării coral-armonice în Biserica noastră

Paralel cu românirea cîntării bisericești și cu acțiunea de punere definitiv în drepturi a cîntării psaltice «românești», se desfășoară la jumătatea secolului al XIX-lea și aceea de îndepărtare din biserică a cîntării tradiționale de strană și înlocuirea ei cu acea cîntare pe mai multe voci, armonică, acest lucru fiind favorizat de împrejurări aparte și anume: tendința de scoatere din biserică a tot ce era grecesc — deși psaltichia, cum a fost ea românizată de Macarie, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, ca și de cei de dinaintea lor (ne gîndim la Filotei sin Agăi Jipei, Ioan sin Radului Duma Brașovean și mulți alții) nu mai era de acum un produs pur grecesc, nici măcar ca melodie, nemaivorbind de text, ci era mai degrabă o veritabilă tradiție românească, pentru că, după spusa lui Anton Pann, muzica noastră bisericească dobîndise de mult un caracter național. La aceasta se adaugă influența puternică modernistă, exercitată de muzica corală bisericească din Rusia și din Apus. Această influență s-a bucurat și de faptul că Alexandru Ioan Cuza, în aversiunea sa pentru tot ce era grecesc, a sprijinit curentul coral chiar printr-un decret domnesc (nr. 101 1865), prin care ordona înlocuirea psaltichiei cu muzica de tip occidental, armonică.

Însă nu credem că luminatul domnitor se gîndea neapărat la melodiile bisericești în sine, ci la înlocuirea notației psaltice cu notația liniară, occidentală, pentru că iarăși nu credem că el ar fi ignorat într-atît tradiția Bisericii românești.

Intenția lui Cuza, nobilă în esența ei, de a scoate cîntarea bisericească de sub influența celei grecești, a avut pentru moment și un mare inconvenient, prin aceea că a sprijinit tendințele străine care nu țineau seama de tradiția noastră bisericească de veacuri. Așa s-a zis. Dar, fie-ne îngăduit să nu credem că Alexandru I. Cuza avea de gînd să introducă muzica occidentală, fiindcă ar fi fost simplu de tradus lucrări muzicale din litera-

11. Viorel Cosma, *Exegeze muzicale*, Editura muzicală, București, 1984, Vezi și «Muzica» 17, nr. 1, 1967, p. 20—24.

tura apuseană sau chiar rusească. Dar nu s-a procedat tocmai așa, ci s-a stimulat compoziția românească, așa cum vom vedea. Nici măcar compozitorii de origine străină ca Alexandru Flechtenmacher și Eduard Wachmann n-au tradus din muzica apuseană, ci au creat, sub influența, e drept, apuseană, a major-minorului și a armoniei tonale, ignorând poate din necunoaștere armonia modală, care se va aplica mai târziu cîntării noastre de strană, creîndu-se o muzică adecvată serviciului divin ortodox românesc.

«Poate în nici un alt domeniu nu s-au confruntat cu atîta vehemență pozițiile conservatoare și avansate, cele tradiționale și cele înnoitoare, ca în spațiul cultic, căutîndu-se argumente pentru menținerea vechilor tipologii în virtutea unui trecut și a relațiilor intercomunitare bizantine; pe de altă parte, introducerea unor modalități noi de cîntare, mai apropiate stratului sonor popular, ridicarea sa pe treptele profesionalismului, ca și generalizarea stilului de cîntare coral, merit a imprima un caracter sărbătorec ritualului adecvat»¹².

Lupta se dădea, din a doua decadă a secolului al XIX-lea, între adepții stilului psaltic, pentru menținerea acestuia în biserici, și între adepții stilului coral, în frunte cu arhimandritul Visarion de la Așezămîntul coral de la Curtea Veche, pentru introducerea pe scară largă a acestuia. În accepțiunea celor din urmă, acest proces însemna introducerea cîntărilor corale străine în Biserica românească și eliminarea totală a melosului bizantin. Lupta va fi aprigă dar se va ajunge pînă la urmă la coexistență pașnică a acestor două stiluri.

Aceasta era situația generală a muzicii bisericești cînd domnitorul Alexandru Ioan Cuza este nevoit să intervină.

Întîi hotărăște introducerea pentru totdeauna a limbii române cu caractere latine în serviciul divin.

Iată circulara mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei din 21 martie 1863, nr. 1157 :

«Nifon, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al Ungro-Vlahiei, către cucernicul protopop Ștefan al plășilor Mostiștea, Oltenița și Năgoești din districtul Ilfov.

Domnul ministru (al) Cultelor, prin adresa nr. 8177, din 19 ale co-rentei luni, ne arată că prin referatul din parte-i no. 7162, supuînd Consiliului Miniștrilor împrejurările din care limba greacă au urmat a fi limba dominatoare în mai multe locașuri dumnezeiești, ocupînd întîietatea în strana dreaptă și lăsînd prin urmare limba națională într-o pozițiune inferioară, consiliul, prin jurnalul încheiat în ședința din 15 tot ale co-rentei, supt prezidenția înălțimii sale, a hotărît ca în toate mănăstirile și bisericile statului¹³, cultul cel atotputernic să se serbeze numai în limba română, care hotărîre s-au întărit de înălțimea sa prin domnească ordonanță No. 272 și totdeauna ne invită a da de îndată ordine tuturor egumenilor mănăstirilor, celorlalte biserici din eparhia noastră, ca cultul să se serbeze numai în limba română.

12. Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, vol. IV, București, Editura muzicală, 1976, p. 179.

13. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 121.

Prin urmare, după invitațiunea ce ni s-a face prin adresa de mai sus citată, pe de o parte am dat ordinele noastre tuturor egumenilor mănăstirilor dintr-această eparhie spre a face urmare întocmai, iar pe de alta scriem cucerniciei tale ca să aibi de aproape privighere, ca la toate mănăstirile și bisericile statului să se serbeze cultul divin numai în limba română». Nifon Mitropolitul»¹⁴.

Deci în 1863 s-a decretat scoaterea limbii grecești din cultul divin public, rămânând să se slujească totuși în grecește pentru credincioșii de neam grec la biserica Sf. Ioan cel Mare din București (demolată în 1893) pe locul căreia se află astăzi Palatul CEC, pe calea Victoriei, la biserica Sf. Arhangheli din Brăila și la biserica Dancu din Iași¹⁵.

În preajma Unirii Principatelor se ridicau tot mai multe glasuri împotriva neajunsurilor muzicii bisericești, afirmându-se că nu mai corespunde epocii de progres, că nu mai este gustată de popor în forma monodică și că este executată defectuos de către cântăreții de atunci. Se cerea tot mai insistent alt fel de cântare în biserici. Sub influența tot mai simțită a Occidentului se cerea introducerea și generalizarea cântării corale pe mai multe voci. «Există un puternic curent de opinie defavorabil oricărui element care ar deriva, fie și sub formă îndepărtată, din reșortul structurii greco-turco-fanariote.

În consecință, se considera că muzica bisericească, deși românizată de Macarie și A. Pann conform stilului modern, nu corespunde noilor imperitive spirituale, fapt care și explică — încă dintr-o fază anterioară — campania de introducere a muzicii armonice în biserică, cântările acestui stil fiind de o cu totul altă factură decât cele tradiționale, chiar și mai noi.

Momentul decisiv îl marchează, tot Alexandru Ioan Cuza, care nu se mulțumește doar cu secularizarea averilor mănăstirilor închinată, ci introduce în mod oficial, pe scară generală, muzica nouă în biserică, reprezentată prin cor»¹⁶.

Astfel, la 18 ianuarie 1865 intervine decretul domnesc nr. 101, prin care domnitorul A. I. Cuza reglementează introducerea corurilor vocale în biserici și, ca urmare a acestui decret, la 25 ianuarie, același an, profesorul Ioan Cart este numit conducător oficial al corurilor religioase din București, mai precis răspunzător de instruirea cântăreților și canonarhilor de la toate bisericile pentru a forma coruri, fie și sub forma unor duete, terțete, cvartete.

Consecvent acestui decret domnesc, Ministerul de culte, la 22 ianuarie 1865, dă un ordin circular tuturor bisericilor din București și din țară, punându-le în vedere că, întrucât se urmărește «a se introduce muzica vocală armonică religioasă în toate bisericile României, prin instruirea cântăreților, canonarhilor și paracliserilor se îndatorează ca să urmeze

14. Manuscrisul autograf al acestei circulare se află în arhiva Mitropoliei Ungro-Vlahiei, București, dosarul nr. 8050/1963: Dosier pentru scoaterea din biserici a limbii grecești (adică a nu se mai face cultul divin în acea limbă). Vezi la Titus Moisescu, *Prolegomene bizantine*, București, Editura muzicală, 1985, p. 203.

15. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 203.

16. Octavian Lazăr-Cosma, *op. cit.*, p. 183.

regulat cursul de a se forma micile coruri executătoare a imnurilor liturgice»¹⁷.

Decretul acesta «devine un stimul nu numai al înmulțirii ansamblurilor corale, dar și al învățămîntului muzical care avea menirea pregătirii elementelor care compuneau aceste ansambluri, pentru că nu mai putea fi vorba de învățarea «după auz», ci după note»¹⁸.

«Proporțiile acestui act au antrenat o serie de factori chemați să schimbe, mai degrabă, decît să modeleze o tradiție și să impună un nou stil care reclama repertoriu, specialiști, școli, cursuri, tipărituri și altele». Conștient de aceasta, domnitorul Cuza îl numește pe Ioan Cartu, în 1865, să predea la Conservatorul din București un curs al «principiilor muzicii sistematice pentru dirijori de cor»¹⁹.

Dar, înainte de aceasta, încă din noiembrie 1859, I. Cartu fusese numit «profesor de cîntări armonico-religioase» la mînăstirile Neamț, Agapia și Vărațic tot de către Alex. I. Cuza, «reformatorul și înnoitorul vieții spirituale, economice, culturale și materiale românești». Despre activitatea profesorului I. Cartu la aceste mînăstiri vom vorbi în alt capitol. Am vrea să precizăm că prin introducerea cîntării corale în Biserică «nu este vorba de o subminare, de o înlocuire integrală a muzicii psaltice cu muzica corală practică de multă vreme în Biserica rusă și în Apus. Schimbările ce se urmăreau aveau un caracter progresist în cadrul dezvoltării firești a muzicii în țara noastră, îmbogățirea și înfrumusețarea cultului cu o muzică mai fastuoasă, mai apropiată înțelegerii și gustului ascultătorilor moderni»²⁰.

E drept că în urma decretului 101 din 18 ianuarie 1865 au apărut la fiecare biserică de oraș sau de sat formații corale, la început firave, dar cu vremea gustul credincioșilor se rafina, evolua continuu. Prin noua lege cîntăreții bisericești pierdeau anumite avantaje materiale, sau li se părea că pierd, iar spiritul de indiferență sau chiar de ireligiozitate care-și făcea loc între credincioși, contribuia și el la decadența cîntării psaltice. Deci, începe lipsa cîntăreților, iar cea a dirijorilor de cor era și mai mare. De aceea, mulți străini se erijau atunci în dirijori și chiar în compozitori, dar ei, necunoscînd cîntarea noastră de strană românească, n-au putut crea ceva pe baza acesteia, ci împrumutau stilul din repertoriul străin sau compuneau în stil liber sub influența puternică a acestuia.

Acest fapt a dus la alte neajunsuri care au generat cauzele decadenței cîntării psaltice, printre care amintim: lipsa unei legături organice între cele două sisteme ce coexistau — cel psaltic-monodic și cel armonic-coral — ca și departajarea categorică a acestor sisteme. Diferența între cele două sisteme de notație era evidentă și supărătoare, căci cine cunoștea notația psaltică nu cunoștea notația lineară și invers, deși se știe că Anton Pann, Ștefanache Popescu, Teodor Georgescu și alții cunoșteau ambele notații. Acest fapt reclama de urgență coexistența celor două sis-

17. Mihail Gr. Poșlușnicu, *op. cit.*, p. 187.

18. Elisabeta Dolinescu, *Mihail Gr. Poșlușnicu, Viața și opera*, București, Editura muzicală, 1984, p. 156.

19. *Ibidem*, p. 183.

20. Gheorghe C. Ionescu, *Ioan Cartu — omul și opera*, în «Studii de muzicologie», vol. XIX, București, Editura muzicală, 1985, p. 241.

teme. În acest scop, s-a încercat puțin mai târziu să se transcrie cântările psaltice pe notația lineară, dar în loc să fie menținute ambele notații, s-a eliminat cea psaltică, ceea ce a dus la un insucces sigur. Abia în secolul nostru se va împlini acest deziderat.

Calendarul lui Mihail Gr. Poslușnicu, la data de 18 ianuarie 1865, după ce relatează că Alex. I. Cuza decretează legea nr. 101 prin care relegează introducerea corurilor vocale în bisericile din România, precizează că «această oficializare a corurilor bisericești — susținute desigur într-un fel oarecare de fonduri, subvenții, ajutoare — a constituit un puternic imbold pentru predarea noțiunilor teoretice necesare instruirii elementelor ce cântau în acele coruri, pentru formarea unor dirijori de coruri, dintre care se selecționează unele elemente mai dotate și dornice de progres...»²¹.

Abia peste zece ani, în 1875, se decretează legea pentru introducerea muzicii vocale în școlile secundare.

Se simțea însă nevoia de compozitori și de repertoriu, căci cântarea corală ce pătrundea în serviciul divin era așa de pestriță, încît nu se putea forma un stil anume, ceea ce îl va face pe muzicianul Gavriil Musicescu să spună : «Nu cred că în altă țară s-ar putea găsi mai multă varietate de stil în compozițiile noastre bisericești decît la noi. În bisericile noastre care au cor se pot auzi : simple combinații armonice, avînd la bază basul cifrat ; compoziții în stilul modern al Bisericii catolice, precum și în stilul italian de scenă ; încercări de introducerea stilului național, prin figuri melodice populare ; pretenții de cunoștințe întinse muzicale, precum imitații, fughete, modulațiuni complicate etc., încercări de imitare a stilului adoptat de Biserica Ortodoxă Rusă, compoziții originale ale autorilor străini, cu deosebire ruși, mai mult, se pot auzi chiar coruri profane cu text religios...»²².

Gavriil Musicescu critica această stare de lucruri, dar să nu uităm că el însuși s-a lăsat ademenit de creația corală rusească în domeniul muzicii religioase.

Desigur, situația era destul de ambiguă ; de aceea unii psalți, dar și unii ierarhi români se vor opune cu înverșunare noului curent — cântarea corală — «dar noul va pătrunde cu impetuozitate în muzica bisericească», fără însă ca filonul psaltic să dispară. Dimpotrivă, s-a menținut, coexistînd cu cel coral-armonic, care va lua o amploare nevisată poate nici de Cuza și sprijinitorii săi. Cîntarea psaltică era într-adevăr prea puternic imprimată în conștiința și practica românească pentru a fi eliminată așa ușor. Dar, repetăm, poate nici nu s-a urmărit cu adevărat acest lucru ; de aceea nu trebuie să acuzăm pe nimeni și cu atît mai puțin pe Cuza care ținea foarte mult la tradiția românească.

Deci «nu însemna că introducerea principiilor legiferate de el reprezenta automat eliminarea melodiilor psaltice, deoarece propagatorii noului sistem n-au putut ignora tradiția și de fapt nici n-au vrut s-o abandoneze. În permanență muzicienii au simțit nevoia apelării la acest gen,

21. Elisabeta Dolinescu, *op. cit.*, p. 147.

22. Gavriil Musicescu, *Studiu asupra corurilor bisericești*, în «Arta», Iași, an. 1984, nr. 6, p. 45 ; Vezi Octavian Lazăr-Cosma, *op. cit.*, p. 192.

chiar dacă au făcut-o într-o formă deghezată. Mai mult, nu înseamnă că o dată cu apariția decretului amintit s-au și desființat toate școlile de psaltichie. Ele aparțineau diferitelor mitropolii, care reușiseră să mai mențină unele forme vechi, fără să contravină spiritului legii»²³.

Pentru alcătuirea unui repertoriu coral adecvat la cerințele vremii toți muzicienii de atunci și de mai târziu și-au conjugat eforturile, cum vom vedea în alt capitol. Adică, fie ei mari sau mici, cunoscuți sau mai puțin cunoscuți, talentați sau mai puțin talentați, toți s-au angajat în această acțiune în care se distingeau două tendințe, și anume: una de preluare și prelucrare a melodiilor, transcrierea corurilor, autohtone sau străine, și cealaltă de compunere a unor lucrări originale pe texte liturgice și biblice, adică crearea unor noi liturghii corale sau concerte-chironice²⁴.

Aceste frământări au determinat Ministerul Cultelor, imediat după abdicarea lui Cuza, să emită un ordin «prin care reabilitează vechiul sistem de cîntare — cel psaltic — dar opoziția persistă, ceea ce practic însemna întreținerea dualismului : cîntare psaltică și armonică»²⁵.

E drept că introducerea cîntării corale nu s-a lansat printr-un model de liturghie românească bazată pe melosul bizantin. Nici nu era posibil la vremea aceea, fiindcă de abia mai târziu se vor găsi unele modalități de polifonizare a cîntărilor de factură populară prin Musicescu, Dima, Vidu și alții.

Se va încerca și se va realiza, peste puțini ani, sinteza între melodia tradițională de strănă și limbajul armonic contemporan, oferind soluții originale, ce vor fi cultivate cu un înalt simț artistic și național în tot secolul al XX-lea, începînd cu D. G. Kiriac și toți ceilalți compozitori care au înțeles să ia ca bază, pentru lucrările corale bisericesti, cîntarea psaltică de strănă de factură bizantină, practică la noi de veacuri.

D. G. Kiriac propunea în 1897 «introducerea polifonică sau aplicarea armoniei la formele vechi melodice», adică «crearea unei muzici corale religioase moderne în caracterul vechii muzici bisericesti»²⁶.

Epoca lui Alexandru Ioan Cuza are și meritul de a fi deschis calea alcătuirii și perfecționării unor formații corale mai mari sau mai mici, în orice caz în stare să abordeze, cu curaj și de cele mai multe ori cu competență, lucrări clasice universale, pe lângă faptul că executau Sfînta Liturghie, coral, la bisericile mai mari din orașe, la început, și în al doilea rînd această epocă sugerează transcrierea cîntărilor bisericesti în notația lineară, ceea ce va și face mitropolitul Bucovinei, Silvestru Andreevici Morariu la 1879 și imediat, după 1880, Gavriil Muzicescu împreună cu colaboratorii săi, Gheorghe I. Dima și Grigore Gheorghiu, cu aprobarea

23. Octavian Lazăr-Cosma, *op. cit.*, p. 358.

24. *Ibidem*, p. 358.

25. *Ibidem*, p. 18.

26. Dimitrie G. Kiriac, *Pagini de corespondență* (ediție îngrijită de Titus Moisescu), București, Editura muzicală, 1974, p. 304—305; Octavian Lazăr-Cosma, *op. cit.*, p. 193; Ion Popescu-Pasărea, *Muzica bisericască*, în «Muzica românească de azi», București, 1939, p. 600; Gh. C. Ionescu, *op. cit.*, p. 249.

Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, dar mai ales cu sprijinul episcopului de Roman, Melchisedec Ștefănescu.

Chiar dacă aceste lucrări de început n-au fost reușite, important este că se oficializa oarecum noua notație pe portativ și în Biserica noastră, nemaifiind privită cu ostentație și suspiciune, ceea ce înseamnă un pas destul de important și de bun augur pentru ceea ce se face astăzi la noi.

Coruri bisericești existau la noi și înainte de Cuza, dar acum se dădea o importanță deosebită formării a cât mai multe coruri, așa încît, dacă era posibil, fiecare biserică de oraș sau de sat să aibă corul ei.

Pentru aceasta domnitorul și-a ales oameni capabili și vrednici să ducă la îndeplinire ceea ce își propusese. Figura profesorului Ioan Cartu, de care ne vom ocupa în alt capitol, este legată de această epocă prin aceea că el a fost însărcinat, cum vom vedea, și cu catedra de cor bisericesc de la Conservatorul din București și cu formarea unui cor ceremonial reprezentativ și cu formarea de coruri mai mici la mai toate bisericile din Capitală și cu predarea muzicii lineare și instruirea corurilor de călugări și maici de la mănăstirile Neamț, Agapia, Văratec, unde de fapt își începe prodigioasa-i activitate.

Acțiunea de a introduce formații corale, fie ele și duete, terțete sau cvartete, la bisericile din Capitala țării era destul de anevoioasă, deoarece mulți dintre cîntăreții bisericești de atunci se împotriveau. De aceea Ministerul se vede obligat la un moment dat să trimită, pe lângă decretul emis în 1865, o circulară, la 22 martie 1866, prin care se atrăgea atenția celor care neglijau cursurile de muzică vocală că vor fi scoși din posturile pe care le ocupau.

Încordarea dintre partizanii cîntării corale și ai celei psaltice monodice se accentua mereu. Și Ministerul din nou se vede obligat ca, prin ordinul 4583 din 1867, să intervină «pentru aplanarea neînțelegerilor dintre protectorii muzicii armonice și acei ai muzicii orientale».

Dar cu toate aceste divergențe corurile bisericești se înmulțesc în cele două principate române.

În Muntenia ființau acum numeroase coruri bisericești în afară de corul ceremonial al Așezămîntului coral de la Curtea Veche, care activa de la 1834—1836.

În Moldova exista un asemenea cor și la biserica Trisfetitele din Iași, căci iată ce ne spune etnomuzicologul Teodor T. Burada: «Devotamentul cel mare ce avea spătarul Gheorghe Burada, atît pentru artă, cît și pentru cultură a neamului său, l-a împins ca în tot cursul anului școlar 1860—1861 să dea lecții gratis la acea școală, pentru care Măria sa Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, prin decretul nr. 295 din 27 octombrie 1861, îi arăta mulțumirea sa pentru osteneala ce și-a dat formînd un cor de muzică vocală pentru biserica domnească a lui Vasile Lupu Vodă»²⁷.

Corul de la Rotopănești, care număra în total 40 de băieți și fete, era vestit în timpul acela, nu numai în județ, ci și prin alte locuri «și a fost

27. Teodor T. Burada, *Opere*, vol. I, Editura muzicală, București, 1974, p. 291.

cel dintii cor bisericesc de muzică vocală europenească la noi în țară, în care s-au văzut alături de băieți să cînte în biserică și fetele la sfînta liturghie»²⁸.

Acest cor n-a durat prea mult, căci la 1 noiembrie 1861, desființîndu-se așa-zisul Conservator de aici, s-a dizolvat și corul.

În 1860 se discuta înființarea unui asemenea cor de muzică vocală armonică la biserica Sf. Spiridon din Iași, dar din cauza unor neînțelegeri se va amîna pînă în 1868, cînd s-au mai format și alte coruri la bisericile Sf. Lazăr, Nicorița și la altele»²⁹.

În 1862 s-a constituit o formație corală la Galați. «Pe la finele anului 1863, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Calinic Miclescu, în dorința sa cea mare de a avea înființat și la Mitropolie un cor de muzică vocală armonică, începe din inițiativa sa a aduna un număr de băieți, cu care să poată înființa acel cor, întreținîndu-i ca interni în localul Mitropoliei, cu îmbrăcămîntea și cu hrana»³⁰.

La începutul anului 1864 s-a prevăzut, în acest scop, o sumă de bani în bugetul de stat. Corul s-a format din 12 copii interni și 6 bărbați externi și avea îndatorirea să cînte în catedrala mitropolitană din Iași, avîndu-l ca profesor și dirijor pe Gheorghe Burada, care funcționa acum și la Conservatorul din Iași³¹.

Ceva mai tîrziu vor funcționa formații corale în multe localități din ambele principate: Tîrgu Neamț, Dorohoi, Vaslui, Botoșani, Fălticeni, Ploiești, Tîrgoviște, Turnu Măgurele etc³².

Interesant este că toate corurile apărute după Unire desfășoară o activitate artistică atît de bogată, încît nu se poate face o demarcație rigidă între caracterul religios și laic, multe dintre ele manifestîndu-se în ambele direcții. Coruri religioase dau concerte executînd și piese clasice, populare și patriotice. Se înmulțesc dirijorii capabili, precum și piesele corale compuse de personalități marcante ale muzicii noastre românești. Aproape că nu există compozitor în secolul al XIX-lea care să nu fi abordat și stilul coral religios.

Iată ce declara în 1914 Teodor T. Burada: «...și așa neconținut s-a tot înființat și se înființează coruri pe la bisericile din țară. Astăzi multe coruri de pe la bisericile noastre sînt mixte. Cîntarea corală armonică introdusă în Biserica noastră a făcut progrese mari și a prins acum rădăcini puternice. Credem deci că nu va trece mult timp și o vom vedea introdusă în toate bisericile din țară, căci nimic nu dezvoltă mai mult sentimentele cele mai nobile și înalță sufletul către Dumnezeu decît cîntarea»³³.

28. Mihail Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 185.

29. Teodor T. Burada, *op. cit.*, p. 295—296.

30. *Ibidem*, p. 293.

31. *Ibidem*, p. 294. Gheorghe Burada a funcționat pînă în 1870, cînd a murit, fiind înlocuit de Gh. I. Dima, apoi de Petru Sfetescu și iar de Gh. I. Dima, pînă cînd în 1876 este numit Gavriil Musicescu, avînd ca secund pe Grigore Gheorghiu. Cu o mică întrerupere de un an (1878—1879), G. Musicescu funcționează aici pînă la moartea sa (1903). A urmat I. Bohociu, D. Dimitriu și alții.

32. Elisabeta Dolinescu, *op. cit.*, p. 159—161.

33. Teodor T. Burada, *op. cit.*, p. 296.

2. Învățămîntul muzical bisericesc în epoca lui Cuza Vodă

Unul dintre marile merite ale lui Cuza a fost acela că a acordat atenție deosebită învățămîntului de toate gradele și de toate speciile. Așa se face că și învățămîntul bisericesc se bucură în această epocă de o înflorire și de o reorganizare bine venite.

S-au desființat școlile catehetice care scoteau preoți nepregătiți, rămînînd școlile de cîntăreți și Seminariile teologice, care au fost reorganizate în 1860.

Muzica bisericească se preda în aceste școli, fiindcă în 1863 «clasurile de muzică bisericească» sînt scoase din buget și impuse «la toate seminariile». Prin desființarea Institutului de muzică vocală și instrumentală de la Curtea Veche, conform procesului verbal nr. 11402 din 11 iunie 1863³⁴, cursul de muzică vocală trece la Seminarul Central, unde la 8 iunie 1863 se face numirea lui Grigore Manciu ca profesor la catedra de muzică vocală³⁵.

Prin legea instrucțiunii publice, decretată la 25 noiembrie și promulgată la 5 decembrie 1864 se reorganizează și învățămîntul teologic, făcîndu-se să fie unitar în ambele principate.

Seminariile trecuseră din 1860 sub administrarea și supravegherea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.

În Țara Românească existau seminariile la București, Rîmnic, Buzău, Argeș și la Ismail (din 1878, la Galați), iar în Moldova funcționau la Socola, Roman și Huși.

Conform legii din 1864 s-au creat două tipuri de seminarii: cite unul cu patru clase pentru fiecare eparhie (gradul întîii) și două cu șapte clase (gradul doi) la București și Iași (Socola). Între 1859—1860 la Socola s-au predat și «învățături facultative de gradul al treilea», ceea ce însemna facultate.

Toate aceste școli teologice urmau să fie întreținute cu cheltuiala statului prin Ministerul Cultelor. Chiriarhii locului aveau dreptul de inspecție specială, sub autoritatea acestui Minister. Absolvenții puteau, conform legii din 1864, să funcționeze și ca învățători.

Legea a fost binevenită, căci a pus rînduială în învățămîntul teologic românesc și a oprit hirotonirea celor fără pregătire prealabilă.

Seminarul din Galați a fost înființat ultimul (al optulea) în anul 1864, prin decretul 1597 din 14 noiembrie. Mai precis spus s-a transformat școala de cîntăreți și cateheți de la Ismail într-un Seminar organizat cu internat, cu program precis de învățămînt, cu un corp profesoral, cu programa analitică din care nu lipsea, se înțelege, ca și la toate celelalte, muzica psaltică și lineară, predate fiecare de cite un profesor sau ambele de unul și același. De fapt, la Galați s-a mutat în 1878, funcționînd pînă în 1893, și apoi pînă în 1947, cînd s-a contopit cu cel de la Buzău. Dintre

34. Cristian C. Ghenea, *Din trecutul culturii muzicale românești*, Editura muzicală, București, 1965, p. 147.

35. Victor Papacostea și Mihail Regleanu, *Seminarul Central. Documente, 1836—1936*, București, 1938; Nicu Moldoveanu, *Muzica corală bisericească la români în secolul al XIX-lea*, nota 130; Mircea Păcurariu *op. cit.*, p. 115—116.

profesorii de muzică psaltică și europeană sînt menționați următorii : pr. econom Teodor Nicolaef, Dimitrie Garofeanu, Gavriil Musicescu (1866—1867), diac. Al. Boian, pr. econ. Nicolae Tărăbuță, pr. Grigore Costea, A. Rădulescu, C. Cernicaru ș.a.³⁶

Se pare că în 1860 la Seminarul de la Socola s-au pus bazele unei Facultăți de Teologie care, în 1860, cînd s-a înființat Universitatea din Iași, a fost trecută în cadrul acesteia. Facultatea a funcționat pînă în 1864, avînd ca profesori pe arhieriei Filaret Scriban și Vladimir Suhopan³⁷. Ea a fost deschisă în 1860, în prezența domnitorului Alexandru Ioan Cuza și cuprindea patru Facultăți : drept, filosofie (litere), științe și teologie.

Și la București, tot din 1864, au început tatonările pentru întemeierea unei Facultăți de Teologie, dar nu s-a putut deschide decît în 1881³⁸.

În afară de seminarii mai existau școli de cîntăreți sau și altfel de școli unde figura în program și muzica.

În 1859 generalul Nicu Mavrocordat a înființat pe cheltuiala proprie o școală de băieți pe moșia sa de la Ștefănești, jud. Botoșani. «Erau aici vreo două sute de elevi care, pe lîngă carte, învățau și muzica vocală, precum și psaltichia. Corul, instruit de preotul Costachi Milu și apoi de elevul său Ioan Savin, cînta Sfînta Liturghie armonic în duminici și sărbători în biserica Sf. Parascheva a lui Ștefan cel Mare, de lîngă Ștefănești»³⁹.

În 1861, ființa în București școala de psaltichie din Plasa de Sus, condusă de arhimandritul Ioil, iar ca profesori de psaltichie îi avea pe Nicolai Mateescu și Ștefanache Popescu. Funcționa în chiliile bisericii Sfîntul Constantin de pe podul de pămînt (azi strada V. Pârvan, în spațiile Operei Române):

Tot în București va funcționa tot cam dîn această epocă școala de cîntăreți din Plasa de Jos în chiliile bisericii Olteni, unde va funcționa ca profesor Teodor Georgescu. El, ca și Ștefanache Popescu, se numără printre absolvenții primei serii a Conseruatorului din București.

În 1862 ia ființă la Slatina, prin stăruința episcopului de Argeș, Neofit Scriban, o școală de cîntăreți bisericesti⁴⁰, sub conducerea preotului Marin Vasilescu. Școala n-a durat decît doi ani, căci episcopul a intrat în conflict cu domnitorul Cuza, întrucît nu era de acord cu numirea directă a vlădicilor de către domnitorul însuși.

Cele mai importante centre de cultură muzicală au fost la București (unde preda Ioan Cartu, Ștefanache Popescu, Teodor Georgescu ș.a.), la Iași (unde preda marele protopsalt Dimitrie Suceveanu), la Botoșani (unde preda Manolache Zmeu), și la Cernăuți, (unde preda Isidor Vorobchievici).

36. I. C. Beldie, *Anuarul Seminarului teologic «St. Andrei» din Galați, pe anul școlar 1924—1925*, Galați, 1925; Cicerone Iordăchescu, *Iniințarea Seminarului «St. Andrei» din Galați*, București, 1909; Al. T. Dumitrescu și G. M. Ionescu, *Istoria seminariilor preoțești*, București, 1906; V. Puiu, *Situația generală a Seminarului teologic «St. Ap. Andrei» din Galați pe anul 1909—1910*, Galați, 1910.

37. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 115.

38. *Ibidem*, p. 239.

39. Teodor T. Burada, *op. cit.*, p. 291.

40. Mihail Gr. Postușnicu, *op. cit.*, p. 66.

După Unire s-au înmulțit centrele unde existau școli de psaltichie și de muzică vocală : Buzău, Rîmnicu Sărat, Piatra Neamț, Rîmnicu Vilcea, Turnu Severin, Huși, Fălticeni, Tîrgoviște, Craiova, Tîrgu Jiu ca și la minăstirile mai mari din ambele Principate.

Un loc important, de la Unire încoace, îl ocupa cîntarea corală urmărindu-se familiarizarea viitorilor preoți cu acest stil, față de care unii clerici și vlădici s-au dovedit multă vreme refractari.

Așa a fost cazul mitropolitului Sofronie Miclescu al Moldovei, care se opune măsurii domnești prin care se prevedea predarea, de către Ioan Cartu, a unui curs de muzică vocală călugărilor de la minăstirea Neamț. De aici s-a iscat un conflict între guvernul Moldovei și minăstirea Neamț. Mitropolitul a fost pedepsit prin faptul că i s-a luat dreptul de uzufruct asupra moșiei Cărligi, iar starețul minăstirii a fost înlocuit provizoriu cu egumenul Isichie de la minăstirea Secu ⁴¹.

Deci, neîmpăcîndu-se cu ideea introducerii muzicii lineare și a cîntării corale în serviciul divin, mitropolitul Sofronie trimite stăreților celor trei minăstiri (Neamț, Agapia și Văratec), adresa-circulară nr. 414, la 6 aprilie 1860, care suna astfel : «Luîndu-se știință că Departamentul averilor clerului a rînduit la acea monastire un profesor care să dea lecții de muzică vocală și fiindcă o asemenea măsură este împotriva sfintelor așezămînturi și hotare ce s-au așezat spre paza predaniilor vechi bisericesti (care ? *n.n.*), de aceea punem sub neblagoslovenie și oprim de a se împărtăși cu Dumnezeuiștile Taine pe oricine dintre părinții sobornici sau dintre petrecătorii în acel sobor ar cuteza a se ademeni la o așa nouă cîntare, necunoscută de sfintele predanii și canoane (dar nu interzisă, *n.n.*) și fără de știrea și încuviințarea noastră» ⁴².

Pe cit de categorică pe atît de hazardată era această circulară, căci va da naștere, cum am spus mai sus, unui conflict terminat cu pedepsirea și exilarea mitropolitului la minăstirea Slatina.

Motivul principal al acestui conflict era de fapt cu totul altul, adică antipatia mitropolitului față de Cuza, care secularizase averile minăstirești, la care se adăuga probabil și numirea ierarhilor direct de domnitor.

Totuși adresa mitropolitului a stîrnit nedumerire și teamă în rîndul monahilor și monahiilor. Zelul lor începe să scadă, fiind înpăimîntați de cartea de blestem a ierarhului.

Dar profesorul Ioan Cartu, care fusese trimis aici la 6 aprilie 1860 de către ministrul Cultelor Manolache Costache, își continuă munca didactică «la clasele copilițelor din școalele primare ale acestor minăstiri», obținînd rezultate apreciable în anul școlar 1862—1863.

La Neamț continuă și culege, de asemenea, roade bogate în pregătirea elevilor călugări, după cum însuși spune : «De aici în curs de trei ani au ieșit peste 100 de elevi, care între alte cunoștințe au posedat și pe aceea a muzicii vocale, și pentru a căreia preferință s-au și primit interni pe la

41. *Ibidem*, p. 93.

42. Radu Rosetti, *Conflictul dintre guvernul Moldovei și minăstirea Neamțului*, «Analele Academiei Române», Seria II-a, tom. 32, p. 939; Mihail Gr. Poslușnicu, *op. cit.*; Gh. C. Ionescu, *op. cit.*, p. 243.

alte institute unde își fac studiul gradului înaintat, iară parte din ei chiar se găsesc astăzi ocupându-se cu profesoratul acestor cîntări»⁴³.

Teodor T. Burada ne dă și numele călugărilor de la Neamț, precum și al maicilor de la Agapia și Văratec, care alcătuiau clasa de muzică vocală a lui I. Cartu și, bineînțeles, corurile de aici. Pentru Agapia dă lista maicilor pe voci : sopran I (8 maici), sopran II (6 maici), altist I (7 maici), altist II (10 maici).

Printre cei de la Neamț figura și arhidiaconul Iosif Gheorghian, viitorul mitropolit primat al României.

Erau în total 24 de părinți călugări la Neamț, 21 maici la Agapia și 35 la Văratec⁴⁴.

Frica celor ce se opuneau introducerii sistemului coral în biserici era nejustificată, pentru că ei, de fapt, nu înțelegeau exact fondul problemei, temîndu-se că dispare cîntarea psaltică din uzul serviciului bisericesc.

«În realitate, fiecare din cele două sisteme, psaltic și coral de tip armonic, își va păstra locul în serviciul de cult, beneficiind de atribuțiile ce le sînt caracteristice : melodicitate, ornamentație bogată, parfum arhaic — muzica psaltică — și, respectiv, armonie, sonoritate amplă și strălucitoare — muzica corală. Mai tîrziu, odată cu evoluția firească a muzicii corale în țara noastră, vom asista la acea fericită cristalizare a stilului coral liturgic, rezultat din fuziunea celor două sisteme, psaltic și armonic, stil ilustrat de creația compozitorilor D. G. Kiriac, Eusebie Mandicevschi, Gh. Cucu și Ioan D. Chirescu»⁴⁵, la care se pot adăuga încă foarte mulți, în frunte cu profesorul Nicolae Lungu, care a lucrat poate cel mai mult coral pe fondul cîntării noastre de strană.

3. Învățămîntul muzical laic

Spuneam mai sus că domnitorul Alexandru Ioan Cuza a acordat dintru început un deosebit interes învățămîntului de toate gradele. Astfel, prin legea din 1864 a izbutit să realizeze un învățămînt elementar obligatoriu și gratuit⁴⁶ pentru copiii de ambele sexe, a extins rețeaua învățămîntului secundar prin înființarea de «gimnasii» în orașele de seamă ale Moldovei și Țării Românești, pune bazele învățămîntului universitar, instituind cele două Universități, Conservatorul de muzică și artă dramatică, școlile superioare de belle-arte și multe altele în ambele orașe de reședință.

Ideile domnitorului în materie de învățămînt fuseseră deja exprimate din primul an, 1859, cînd, la sesiunea Camerei (sau Adunării Elective), spunea : «Dacă o instrucțiune superioară cuprinzînd facultăți de

43. Ioan Cartu, *Memoriu înaintat Ministerului Cultelor odată cu demisia de la conducerea corului armonico-religios din mănăstirea Neamțului*, în «Arhiva Mitropoliei din Iași», dosar nr. 1955/1863; apud Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 245.

44. Teodor T. Burada, *Corurile bisericesti de muzică vocală armonică în Moldova*, în *Opere*, vol. I, partea I. București, Editura muzicală, 1974. p. 270—296.

45. Gh. C. Ionescu, *op. cit.*, p. 247.

46. Învățămînt gratuit însemna personal învățător, administrator și domestic plătit de stat, apoi subvenția pentru material didactic, hîrtie etc. la copiii fără mijloace materiale. Ideile erau incontestabil progresiste dar nu s-au putut aplica decît parțial din cauza lipsei de cadre didactice, localuri.

înalt învățămînt ne este folositoare, instrucțiunea elementară și primară ne este neapărată spre a răspîndi o viață nouă în toată țara»⁴⁷.

Legea instrucțiunii publice, elaborată în 1864, a stat la baza învățămîntului românesc timp de 34 de ani⁴⁸. Elaborarea ei s-a făcut cu mare atenție și de către oameni competenți. «Se poate spune, fără exagerare, că puține texte de legi, în trecutul nostru, s-au bucurat de atîta atenție, au fost cercetate cu atîta grijă ca această lege a instrucțiunii din 1864»⁴⁹. Legea s-a aplicat în septembrie 1865, iar textul ei, spre a fi binecunoscut de toată lumea, s-a tipărit în 3500 de exemplare, tiraj foarte mare pentru vremea aceea.

Spre sfîrșitul anului 1860, după ce se inaugurase la Iași Universitatea și Conservatorul, la București se punea la cale înființarea unei școli de belle-arte, dar aceasta se va realiza în 1864, după deschiderea Universității de aici⁵⁰.

În 1864 ia ființă Facultatea de științe, urmînd cea de medicină și sporînd numărul gimnaziilor (școli medii de cultură generală) la București, Botoșani, Ploiești, Focșani, Craiova, și al școlilor normale de învățatori la Bacău, Botoșani, Ismail, Tecuci⁵¹.

Tot Cuza a creat posibilitatea acordării burselor. Numărul studenților era destul de mic. În 1864, de pildă, erau înscriși la Facultatea juridică 43 de studenți, la cea de filologie erau doar 13, iar la cea de teologie numai 9. Și dacă n-ar fi existat sistemul de burse, inițiat de Cuza, numărul studenților ar fi fost și mai redus. Pentru anul 1864—1865 erau acordate 60 de burse și trebuiau repartizate celor două universități. O bursă era de 50 de galbeni anual, adică 1600 de lei, iar cei ce le primeau, prin concurs, erau obligați să funcționeze, după terminarea studiilor, ca profesori sau în slujbele oferite de guvern timp de zece ani. Au beneficiat de burse în principate și români ardeleni, precum și cîțiva aromâni. Se acordau burse și celor care erau trimiși să studieze în străinătate. De exemplu, în 1864 erau acordate 50 de burse celor care studiau la Paris. Dar erau bursieri români și în Italia și în Belgia și în Germania⁵².

Să revenim la învățămîntul muzical.

Patru oameni de cultură — Grigore Bengescu, C. A. Rosetti, Vasile Boerescu și I. Strat — au întocmit, la sugestia lui Cuza, un proiect pentru «Reorganizarea teatrului român și înființarea unui Conservatoriu de artă dramatică și musicală, în care, pentru prima dată, la noi, se afirmă ideea înființării «Operei naționale», a creării unei școli românești de coregrafie și a introducerii în Conservator a unui curs de «elemente de muzică populară»⁵³.

Acest proiect este publicat de muzicologul Viorel Cosma, care mărturisește că l-a găsit sub formă de microfilm la profesorul Dimitrie Gh.

47. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*, București, Editura științifică, 1966, p. 405—406.

48. *Ibidem*, p. 414.

49. *Ibidem*.

50. *Ibidem*, p. 409.

51. *Ibidem*, p. 414.

52. *Ibidem*, p. 425.

53. Viorel Cosma, *Exegeze muzicale...*, p. 144.

Dinicu, în anul 1962⁵⁴. Proiectul a fost întocmit în perioada reorganizării învățămîntului muzical (martie 1864).

«Proiect pentru reorganizarea teatrului român și înființarea unui Conservatoriu de artă dramatică și muzicală.

Capitolul I-ii

DESPRE THEATRU

Art. 1-ii. Teatrul Național al Capitalei București cu începere de la 1-ii Septembrie 1864 se ia pe comptul Statului și devine instituție națională.

Art. 2. Actorii ce se vor angaja la Teatrul național se vor clasifica în clase, cari vor fi considerați ca funcționari ai statului, cu drept a avea o pensiu de re-tragere la sfîrșitul carierei lor, conform cu regulamentul ce se va întocmi de Comitet și care va specifica și modul prin care se va forma fondul pensilor.

Art. 3. Teatrul național rămîne sub privegherea Ministeriului de Interne, dar administrația și direcția lui vor fi date unui Comitet compus de trei membri din care cîte unul special va asista neconținut toate afacerile coerente morale și materiale ale Teatrului.

Art. 4. Membrii Comitetului prin Ministeriul de Interne sint numiți cu decret domnesc și vor fi retribuiți de Stat.

Art. 5. Comisiuni speciale și juri de oameni competenți se vor întocmi de Comitet care, împreună cu dînsul, va face clasificarea actorilor, vor premia scrierile dramatice și musicale spre a recompensa pe autorii lor.

Art. 6. Toate aceste comisiuni vor fi chemate de Comitet de asemenea prin concurs junii și junele care ar avea vocațiuni dramatice și musicale, precum și pe acei cari ar merita de a fi trimiși în streinătate în comptul Statului spre a se perfecționa în cariera teatrală.

Art. 7. Comitetul este chemat de a întocmi deosebitele Regulamente de administrație, de servicii speciale și de a numi tot personalul administrației teatrului.

Art. 8. El va prepara Budgetul anual de veniturile și cheltuielile teatrului și-l va supune Ministeriului de Interne:

Art. 9. La finele fiecărui an teatral, Comitetul va face către ministrul de Interne o dare de seamă de administrația Teatrală, împreună cu socoteala veniturilor și cheltuielilor efectuate conform cu regulele comptabilității publice statornicite pentru banii Statului⁵⁵.

Capitolul al II-lea

CONSERVATORUL DE ARTĂ DRAMATICĂ ȘI MUSICALĂ

Art. 10. Se va înființa în București un Conservatoriu de artă dramatică și musicală, de choreographie și mimică în care se va contopi și Școala de musică din București.

Art. 11. Destinarea acestui Conservatoriu este de a forma artiști dramatici pentru teatrul român și artiști de musică vocală și musică instrumentală și balerini pentru crearea Operei naționale.

54. *Ibidem*.

55. *Ibidem*, p. 147.

Art. 12. Conservatoriul va fi pus sub privigherea ministrului de Interne și Direcțiunea imediată a Comitetului teatral.

Art. 13. Cursurile ce se vor preda în acest institut vor fi :

a) Compozițiunea, contre-point, fugue (contrapunct și fugă).

Musica bisericească modernă (corală, n.n.).

Musica instrumentală

Musica vocală

Limba italiană

Mimica și Choreographia.

b) Declamațiunea lirică.

Declamațiunea dramatică

Cetirea cu voce tare

Estetica și Psihologia aplicată la artă

Mentierul (comportamentului) teatral și studiu de role (roluri)

Escriemele (scrimă)

Literatura dramatică

Istoria artei dramatice și

Elemente de muzică populară pentru elevii dramatici.

Art. 14. Administrațiunea Conservatoriului va fi încredințată unui director recomandat de Comitet și numit de Ministeriul de Interne. Profesorii Conservatoriului, împreună cu directorul vor forma Consiliul Conservatoriului ale cărui atribuțiuni se vor preciza prin regulamente speciale.

Art. 15. Se vor admite în Conservatoriu elevi de ambele secse. Cîte patru elevi din fiecare secș vor putea fi subvenționați. Ceilalți se vor primi fără subvențiune. Admiterea elevilor se va face prin concurs după condițiunile ce se vor stabili și publica.

Art. 16. Tot personalul Conservatoriului se va numi de Ministeriul de Interne după recomandațiunile ce-i va face Comitetul prin înțelegere cu directorul Conservatoriului. Alegerea se va face prin concurs.

Un profesor de artă dramatică se va aduce din streinătate. Ceilalți profesori se vor alege prin concurs.

Art. 17. Programul de studii, regulamentele de administrațiune, de disciplină și bugetul anual de veniturile și cheltuielile Conservatoriului se vor întocmi de Comitet prin înțelegere cu directorul acestui institut.

Art. 18. Fondurile destinate pînă acum pentru școala de muzică din București, precum și tacșele ce se iau și se vor lua de la baluri, grădini, concerturi și ori ce fel de alte spectacole, se vor afecta pentru întreținerea Teatrului și Conservatoriului național.

Art. 19. Afară de Teatrul național întreținut de Guvern, va fi liber a se înființa în București ori ce alte teatre sau spectacole publice, avînd a se conforma legilor speciale în asemenea materii, în ceea ce privește numai morala publică.

Membrii Comisiunei,

Gr. Bengescu, C. A. Rosetti, B. Boerescu, I. Strat» 56.

După cum se poate vedea, acest proiect, în afară de teatru și conservator, pomenește de fondarea Operei naționale ca și de o școală românească de balet (choreographie) sau de introducerea în programa analitică a «elementelor de muzică populară», ca și de dreptul de pensionare a artiștilor la dreptul de autor etc.⁵⁷

Dar pînă se vor întemeia conservatoarele din Iași și București, se mai fac unele tatonări. Astfel, la 7 august 1859, fiind director al teatrului român din București, C. A. Rosetti inițiază crearea unei școli superioare în care să se predea muzica vocală, declamațiunea și un curs de literatură dramatică⁵⁸. Boierul Neculai Istrati, proprietarul moșiei Poto-pănești din jud. Suceava, înființează la 1 noiembrie 1860, chiar în casele sale un conservator de muzică și declamațiune. Printre profesori se afla și Pietro Mezzetti și preotul Constantin Milu cu soția sa, Elena, și alții. Preotul preda la clasa de cor bisericesc, iar psaltichia o predă Iordachi Iconomu, fost elev al Seminarului din Roman. La reprezentațiile elevilor acestei școli venea adesea și Calinic Miclescu, care era pe atunci arhiereu egumen la minăstirea Slatina, precum și arhiereul Iosif Râșcanu de la minăstirea Rîșca⁵⁹.

Inființarea conservatoarelor era iminentă. De altfel, cam în aceeași epocă luaseră ființă și alte conservatoare din lume, ca cel din Leipzig (1843) și Leningrad (1862), urmînd cel din Moscova, care se va deschide în același an cu ale noastre, iar puțin mai tîrziu cel din Atena (1871).

La 26 oct./8 nov. 1860 s-a întemeiat Universitatea din Iași, iar la 4/16 iulie 1864, cea din București.

În toamna anului 1864, la 6 octombrie, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a semnat decretul nr. 1312 pentru înființarea conservatoarelor de muzică și declamațiune din Iași și București, iar Regulamentul de funcționare s-a publicat în Monitorul oficial nr. 277 din 10 octombrie.

Mihail Gr. Poslușnicu ne spune că «la 1 octombrie 1860, sub guvernul Mihail Cogălniceanu, se decide înființarea Conservatorului de muzică din Iași, iar Monitorul oficial nr. 36 cu ord. no. 14.852, publică, spre obștească știință, că școala de muzică se va deschide la 15 Noembrie același an, în localul școalei de arte — sediul fostului conservator filarmonic — unde doritorii, de ambele sexe, se vor înscrie»⁶⁰. Profesorii numiți atunci ni-i spune tot M. Gr. Poslușnicu : Francisc Caudela, Gheorghe Burada, Constantin Gros, Fr. Viniarszi, S. V. Pascali, Pietro Mezzetti, I. Soltys, G. Wagner, G. Buzzi, M. Galino, C. Dimitriade. Și mai adaugă că, chiar în primul an, Conservatorul a fost frecventat de 97 de elevi, care la 12 iunie 1861, susțin primul examen de muzică vocală și instrumentală⁶¹.

57. *Ibidem*, p. 149; «Însă din 1861, scria Gh. Stephănescu într-o suplică, am luptat pentru a pune bazele unui ansamblu de operă românească». Arhiva ist. centrală. Fond Ministerul Instrucțiunii publice, dosar 4851/1889, f. 107; apud C. C. Ghe-nea, *op. cit.*, p. 162.

58. Elisabeta Dolinescu, *op. cit.*, p. 148.

59. Mihail Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 184.

60. *Ibidem*.

61. *Ibidem*.

Cert este că prin decretul din 6 octombrie 1864, domnitorul a aprobat regulamentul propus de Consiliul de Miniștri care, în art. 1, arată că se va forma în România un conservator pentru muzică și declamațiune, iar în art. 2 că, «Conservatorul de muzică din România se compune din două școli, una la Iași și alta la București, ceea ce, ca formulare, sublinia deosebirea ce se făcea între termenul «Conservator» și cel de «școală de muzică»⁶².

La 1 noiembrie 1864, Ministrul instrucțiunii publice și cultelor, N. Crețulescu, dă curs decretului domnesc și deschide, la București, Conservatorul de muzică și declamațiune, sub direcția muzicianului Alexandru Flechtenmacher, care preda vioara, violoncelul și armonia⁶³. Profesorii erau următorii: Alex. Flechtenmacher, Carol Salvari, Eduard Wachmann, Art. Visarion, Matei Milo, Gennaro Gargiulo, I. G. Nițescu, A. Nessler, Ioan Cartu, C. Bisconti, I. Neudorfler, Giuseppe Mezzadri⁶⁴.

Ioan Cartu va fi titularizat prin decretul 101 din 18 ianuarie 1865 la clasa de cor armonico-religios, unde va desfășura o activitate excepțională. El și-a luat misiunea în serios de la început, mai ales că venea cu o experiență bogată de la minăstirile Neamț, Agapia și Văratec, unde, cu toate greutățile întâmpinate, a reușit să obțină rezultate remarcabile în predarea cunoștințelor de muzică vocală și armonică.

Și la București el începe cu predarea principiilor elementare de muzică vocală sau liniară și imediat creează mici formații corale pe lângă fiecare biserică din Capitală. Pe lângă acestea se pare că și-a alcătuit un cor mare din cîntăreții și paracliserii în funcție cu care va susține, în curind concerte publice cu diverse prilejuri, cînd va fi apreciat de notabilități.

În baza programei de studiu la «examenul generalu ficsatu la 1 Iuliu, la clasa chorumilor bisericești», elevii au fost interogați asupra notelor muzicale, cheilor, semnelor de alterație și pauzelor, apoi despre măsuri, game diatonice, intervale, după care a urmat o probă de solfegiu ușor»⁶⁵.

Munca era istovitoare, de aceea I. Cartu își prezintă în 1867 demisia și întrucît «sarcina fiind prea împovărătoare cu predarea principiilor de muzică, instruirea micelor chouri bisericești, instruirea corului ceremonial și dirigearea sa», roagă conducerea Conservatorului să-i numească un ajutor la catedră în persoana fostului membru de bază al corului lui Visarion, Barbu Pop, care urma să preia repetițiile și dirijarea corului ceremonial⁶⁶.

Regulamentul conservatoarelor avea în vedere «formarea de artiști în muzica bisericească, instrumentală și vocală și în arta dramatică, cit și de a lucra cu toate mijloacele la întinderea și îmbunătățirea gustului muzical în țară». Mai pe înțelesul tuturor, se avea în vedere formarea de co-

62. George Breazu, *Gavriil Musicescu*, București, Editura muzicală 1962, p. 24 ș.a.u.

63. *Ibidem*, p. 25—26.

64. Mihail G. Poslušnicu, *op. cit.*, p. 147.

65. Arhivele Statului, *Școlale de muzică și declamațiune din București și Iași*, adm. nr. 433 din 1866; apud. Gh. C. Ionescu, *op. cit.*, p. 248.

66. Gh. C. Ionescu, *op. cit.*, p. 248

riși și dirijori de coruri bisericești, instrumentiști pentru orchestrele ce în curînd se vor înființa, cîntăreți de operă și operetă, ca să nu mai fie nevoie de străin, actor pentru teatru și profesori de muzică vocală, liniară sau occidentală, care să predea la diverse școli, mai ales că în 1875, Titu Maiorescu, prin decretul din 8 decembrie, va introduce muzica în licee, școli normale și școli de cultură generală. Tot acum Ed. Wachmann va reuși, după multe insistențe, să scoată corul ceremonial și cîntarea armonico-religioasă de la Conservator, mergîndu-se către laicizarea învățămîntului muzical⁶⁷.

- Același Titu Maiorescu va desființa Conservatorul din Iași în 1876, dar în același an, urmașul său, Gh. Chițu hotărăște reînființarea lui⁶⁸.

Intemeierea celor două instituții superioare ale învățămîntului muzical în orașele de reședință domnească a fost, într-adevăr, un moment foarte important în istoria învățămîntului muzical românesc și rezultatele bune nu vor întîrzia să se arate. Printre primii absolvenți ai Conservatorului din București, de exemplu, au fost muzicienii noștri din perioada imediat următoare: Gheorghe Stephănescu, Constantin Dimitrescu, Teodor Georgescu, Stefanache Popescu, Gheorghe Ionescu, Ion Bunescu, Neculai Bănulescu ș.a.

Organizarea conservatoarelor dovedește o concepție superioară inițiativelor anterioare în sensul, că de data aceasta se stabilesc disciplinele, profesorii, profilul examenelor, drepturile și datoriile tuturor celor anghrenați în această acțiune nobilă.

Din punctul nostru de vedere, importanța acestor școli superioare crește prin faptul că s-a prevăzut de la început, pe lîngă solfegiu, armonie, declamație sau studiul principalelor instrumente și corul bisericesc (la început predat de arhimandritul Visarion) precum și muzica vocală armonico-religioasă (I. Cartu)⁶⁹.

Primul lucru important în vederile lui Cuza era, de fapt, ca, prin organizarea conservatoarelor și introducerea muzicii și în celelalte școli medii și de cultură generală, să înlocuiască treptat artiștii străini cu artiști autohtoni. El și-a dat seama mai bine decît mulți alții că românii sînt foarte talentați, dar trebuie instruiți.

Dovada a fost că numai după un an se și remarcă mării viitori compozitori și pionieri ai instituțiilor noastre muzicale de mai tîrziu: opera, opereta, teatrul.

În 1867 vor fi numiți la Conservatorul din București primii profesori români: Constantin Dimitrescu și Petre Gh. Nițescu⁷⁰, dar din păcate în același an se scoate, din cadrul învățămîntului muzical superior studiul psaltichiei. Se propunea în schimb ca cei mai buni studenți ai conservatoarelor să-i învețe, pe cîntăreții bisericești notația muzicală occidentală.

- Totuși, muzica bisericească a continuat să constituie obiect de studiu și pe mai departe, căci în 1868, s-a reînființat corul ceremonial, iar la Conservator a apărut din nou catedra de compozitor și aranșator pentru repertoriul corului bisericesc⁷¹.

67. Octavian Lazăr-Cosma, *op. cit.*, p. 59.

68. Mihail Gr. Poslušnicu, *op. cit.*, p. 182.

69. Octavian Lazăr-Cosma, *op. cit.*, p. 56.

70. C. C. Ghenea, *op. cit.*, p. 156.

71. *Ibidem*, p. 159.

4. Personalități și lucrări muzicale din epoca lui Cuza

a) *Protopsalți și tipărituri psaltice*. — Cu mici excepții, toți ierarhii Bisericii noastre ortodoxe au îmbrățișat sincer și au sprijinit dezinteresat ideile domnitorului Alexandru Ioan Cuza privitoare la organizarea învățămîntului muzical bisericesc, la introducerea limbii române în mod obligatoriu în slujbele bisericești, ca și la instaurarea, alături de psaltichie a cîntării coral-armonice, mai cu seamă în săvîrșirea Sfintei Liturghii, mai întii la bisericile mai importante și apoi aproape la toate.

Atît mitropolitul Calinic Miclescu cît și episcopii Dionisie Romano de la Buzău, Ghenadie Țeposu de la Argeș, dar mai ales Melchisedec Ștefănescu, episcopul Dunării de Jos și mai apoi al Romanului, și Iosif Gheorghian de la Huși (mai apoi mitropolit), iar cevai mai tîrziu Iosif Naniescu, mitropolit al Moldovei, și alții au sprijinit înnoirile în domeniul muzicii bisericești. Ei erau foarte buni psaltichiști dar n-au ezitat nici o clipă să accepte, alături de cîntarea tradițională de proveniență bizantină, pe cea de proveniență apuseană, cîntarea corală și studierea muzicii liniare.

Mitropolitul Iosif Gheorghian și episcopul Melchisedec Ștefănescu vor însărcina, ceva mai tîrziu, pe muzicienii Gavriil Musicescu, Grigore I. Gheorghiu și Gheorghe I. Dima — Iași să transcrie toate cîntările psaltice românești pe notația liniară. Și chiar dacă această acțiune a dat naștere unor discuții aprinse între Musicescu și unii membri ai Sfîntului Sinod, ea a deschis, în același timp, calea unor înnoiri care nu aveau să întîrzie prea mult.

Prelucrarea, armonizarea și polifonizarea cîntărilor noastre bisericești tradiționale care vor atinge în secolul nostru culmea măiestriei își au obîrșia în această perioadă de primeniri economice, politice, culturale și bisericești care a fost epoca lui Cuza Vodă.

Acum, în această epocă, s-au format viitorii muzicieni români care vor lua în mîini proprii soarta muzicii românești.

Printre primii absolvenți ai Conservatorului din București, întemeiat de Cuza la 1864, se numără George Stephănescu (1843—1925), întemeietorul Operei Române, Constantin Dimitrescu (1847—1928), violoncelist-virtuos, autorul celebrului «Dans rustic», Teodor Popescu, tenor liric, apoi protopsaltii Stefanache Popescu (1824—1914), Teodor Georgescu (1824—1880), Oprea Dumitrescu (1831—1919), Gheorghe Ionescu (1850—1922), Ioan Bunescu (1852—1928), Neculai Bănulescu (1847—?) și alții.

La Conservatorul din Iași, printre primii absolvenți, se afla ilustrul muzician de mai tîrziu Gavriil Musicescu (1847—1903).

Stefanache Popescu funcționa din 1858 ca protopsalt la biserica Sf. Constantin și profesor de psaltichie la școala de muzică bisericească din Plasa de Sus, iar la școala din Plasa de Jos, care se afla la biserica Olteni, era profesor Teodor Georgescu.

În 1864 Stefanache este numit profesor de muzică bisericească la Seminarul Central din București, iar în 1866 îl găsim predînd gratuit psaltichia elevilor macedoneni și celor din școala normală a Societății pentru învățătura poporului român. Mai tîrziu, între 1880—1893 va funcționa ca profesor și la Seminarul Nifon din București.

Alături de muzicienii care s-au afirmat tot în epoca lui Cuza, Alexandru Flechtenmacher și Ioan Cartu, St. Popescu a făcut parte din comisia de selecționare a cîntăreților bisericești ⁷².

În 1860 a tipărit o broșură de 90 de pagini cu muzică psaltică, intitulată : *Colecțiuni de cîntări bisericești*, iar în 1862 tipărește *Prohodul Domnului*.

În *Colecțiuni...* lansează teoria «tactului îndoit», un fel de alla breve din muzica occidentală, luînd ca bază — cronos, protos-optimea. Este una din tendințele de modernizare a muzicii bisericești, în ce privește ritmul : cel dintîi caracter (semn, notă muzicală psaltică) se bătea în jos, iar cel de al doilea se lua în ridicarea miinii, ca și cum acesta ar avea gorgon ⁷³.

Teodor Georgescu, protopsalt și autor al unor cîntece patriotice din perioada războiului de independență, a funcționat din 1858 la Școala de cîntăreți din Plasa de Jos, apoi la Școala normală Carol I în locul lui I. Cartu, la Seminarul Nifon și cîntăreț și dirijor la biserica Crețulescu ⁷⁴.

Oprea Dumitrescu, ucenicul lui Anton Pann, a tipărit în 1859, la București, *Principii elementare ale muzicii bisericești*.

În această perioadă funcționa la școala de psaltichie și la Seminarul de la Buzău (1858—1908), protopsaltul Neagu Ionescu († 1917) iar la tipografia de aici ieromonahul Serafim.

Tot acum continua să-și desfășoare activitatea muzicală și patriotică protosinghelul Varlaam Barancescu (1808—1894), care bănuim că a participat activ la Unirea Principatelor, din moment ce își adusese contribuția la Revoluția de la 1848, el fiind, după toate probabilitățile, autorul unui manifest cu conținut politico-revoluționar. Trăind și activînd între evenimentele de la 1848 și 1877 și-a dat foarte bine seama de necesitatea «românirii» definitive a cîntărilor bisericești, ca și a întregului cult ortodox, deci atît în ce privește textul liturgic cît și melodiile bisericești. «Om curios și cam extravagant», cum îl caracteriza succint Constantin Erbiceanu, Varlaam a căutat să simplifice lucrurile în ce privește psaltichia, făcînd adesea evadări din stilul psaltic practicat atunci ⁷⁵. Dar oare nu cumva însemna această extravagantă dorința lui fierbinte și conștientă de a adapta muzica bisericească la cerințele vremurilor moderne în care se afla și el angrenat cu toată ființa lui ? Credem că da.

La București, Nicolae Brătescu, psalt al mînăstirii Sf. Sava și apoi al Mitropoliei, alcătuieste și tipărește între anii 1857—1861 șase cărți de muzică bisericească, ale căror manuscrise se păstrează la Scheii Brașovului. Ms. 49 : *Rînduiala sfintei și dumnezeieștei liturghii*, ed. II, București, 1857 ; Ms. 50 : *Extract care cuprinde în sine toate cîntările de peste tot anul*, București, Seminarul Mitropoliei, 1857 (închinat egumenului mînăstirii Tismana) ; Ms. 51 : *Privighier sau minecător, care cuprinde rînduiala diminețelor*, traduse de N. Brătescu, psaltul Sf. Mitropolii, București, Seminarul Mitropoliei, 1857 ; Ms. 53 : *Kalofonicon care cuprinde în sine toată floarea cîntărilor*, întocmit de N. Brătescu, psaltul Sf. Mitropolii, București, 1859 (închinat arhimandritului Nicandru, starețul mînăs-

72. M. Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 49.

73. Nicu Moldoveanu, *art. cit.*, p. 898.

74. M. Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 50—51.

75. Nicu Moldoveanu, *art. cit.*, p. 902.

tirii Cernica); Ms. 54 : *Heruvico-chinonicar*, tomul I-ii, așezat de N. Brătescu, psaltul Sf. Mitropoliei, București, Seminarul Mitropoliei, 1859⁷⁶; Ms. 52 : *Antologie sau Heruvico-Kinonicarul* tradus de N. Brătescu, psaltul, București, 1861 (dedicat episcopului Iosif I al Argeșului). Prin toate aceste lucrări, psaltul N. Brătescu a contribuit la buna desfășurare a învățămîntului muzical în seminariile teologice⁷⁷.

În Moldova activa, în această epocă de mari prefaceri, ca protopsalt la catedrală și profesor la școala de cîntăreți din Iași paharnicul Dimitrie Suceveanu (1813—1898), care cu 2—3 ani înainte de Unire imprimase în tiparnița de la mînăstirea Neamț opera sa de căpetenie intitulată *Idiomelarul unit cu Doxastarul* (Neamț, 1856—1857).

Toate cîntările din acest opus în trei părți sînt foarte bine construite pe un bogat fond melodic bisericesc românesc. Este adevărat că cea mai mare parte a cîntărilor au origine grecească, dar felul în care a reușit protopsaltul să pună de acord linia melodică cu textul românesc, dînd cursivitate și accesibilitate melodiilor și îndepărtînd tot ce nu se potrivea cu gustul ascultătorilor români din acele vremuri, au făcut ca lucrarea să constituie o capodoperă a muzicii noastre bisericești, nefiind depășită pînă astăzi⁷⁸.

Între 1860—1864 și-a desfășurat scurta-i activitate la Iași, ca protopsalt la Mitropolie, înlocuindu-l temporar pe D. Suceveanu, Gheorghe Cociu-Scofariu de la care ne-au rămas cîteva compoziții liturgice nu chiar reușite, dintre care cea mai cunoscută este «Pre Tine Te lăudăm», pe glasul 5, tipărită de Anton Uncu în *Antologhionul* său (București, 1947). Restul compozițiilor se păstrează în manuscrise, ca ms. 403 de la Episcopia Buzăului ce cuprinde un Axion pe glasul 4 leghetos, ms. 4402 de la BAR, ms. 362 de la mînăstirea Agapia Nouă, care cuprinde «Răspunsuri mari» pe glasurile 3 și 5⁷⁹.

În 1864 era cîntăreț la Mitropolia din Iași Grigore I. Gheorghiu (1837—1922), tenor solist și aproape patruzeci de ani (1864—1903), dirijor adjunct al corului mitropolitan înființat și condus de Gavriil Musicescu.

La Botoșani, protopsaltul Manofache Zmeu cînta la biserica Uspenia (Adormirea Maicii Domnului) și preda psaltichia la Școala de cîntăreți de aici (de la 1852 pînă în anul 1907).

b) *Compozitori de muzică corală și lucrări de acest gen.* În domeniul creației corale, atît laice cît și bisericești, se remarcă figura muzicianului Alexandru Flechtenmacher (1823—1898), care între anii 1860—1863 preda pianul, vioara și violoncelul la Așezămîntul choral de la Curtea Veche, ca mai apoi, în 1863, să treacă la școala vocală și instrumentală, iar în

76. Mitropolitul Neofit a cumpărat 400 de exemplare, 18 seminaristi au cumpărat 75 de exemplare, episcopul Filotei al Buzăului, 380 de exemplare, iar pentru trebuința Seminarului încă 200 de exemplare, episcopul Chesarie al Rîmnicului 100 de exemplare, iar pentru trebuințele Seminarului 300 de exemplare; au mai cumpărat apoi mînăstirile Viforîta, Cozia, Dintr-un lemn, Tismana, Bistrița, Căldărușani, Cernica, Pasărea, Ghîghiu și altele.

77. Pr. Mihai Manolache, *Contribuția lui Nicolae Brătescu, psaltul Mitropoliei din București, la românirea cîntărilor bisericești*, în «BOR» XC (1972), 5—6, p. 511—595; Nicu Moldoveanu, art. cit., p. 93—905.

78. Nicu Moldoveanu, art. cit., p. 912—913.

79. *Ibidem*, p. 914.

1864 să fie primul director al Conservatorului atunci înființat, unde va funcționa ca profesor pînă în anul 1895⁸⁰.

A compus lucrări corale liturgice, ca : Ectenia mare, antifoanele, Sfinte Dumnezeule, axion duminical, heruvic, răspunsuri mari. De remarcat faptul că este primul compozitor român care alcătuiește coral toate axioanele praznicale, fiind urmat de Gavriil Musicescu și, în vremea noastră, de Nicolae Lungu, care stilizează și armonizează pentru cor mixt axioanele praznicale psaltice, după Macarie Ieromonahul.

Deși stilul compozițiilor lui Al. Flechtenmacher trădează formarea sa muzicală vieneză și pariziană, totuși el, împreună cu alți cîțiva muzicieni contemporani, pune bazele cîntării corale bisericești, care cu trecerea timpului se va axa mai cu seamă pe melosul tradițional psaltic.

Eduard Wachmann (1836—1908) va juca, de asemenea, un rol important în acest domeniu, fie ca profesor și director la Conservatorul din București, fie ca dirijor de cor bisericesc la Domnița Bălașa, fie în calitate de compozitor.

Autor a două liturghii pentru 2 și 3 voci egale, precum și a eitorva cîntări pentru cor mixt, E. Wachmann, ca și Flechtenmacher și ceilalți contemporani, n-a sesizat specificul melosului nostru tradițional.

În epoca lui Cuza, profesorul, compozitorul și interpretul Ioan Cartu reprezintă, alături de Al. Flechtenmacher, E. Wachmann, Ludovic Wiest, Eduard Caudela ș.a., una dintre personalitățile marcante ale muzicii românești. A fost elev al gimnaziului «Vasilian» din Iași, student al Academiei Mihăilene și se pare al Conservatorului filarmonic-dramatic, întemeiat în 1836. În 1848, însoțind în calitate de copist al documentelor domnești, pe domnitorul Mihail Sturza, alungat din scaun, la Paris, își completează studiile muzicale în mod particular. Revenind în țară, va funcționa ca profesor la Birlad, iar din 1859, va fi remarcat de domnitorul Al. I. Cuza de la care, cum am văzut, a primit însărcinări speciale pe tărîmul muzicii corale bisericești.

I. Cartu reușește să alcătuiască și să tipărească în 1865, la București, o *Liturghie* pentru trei voci egale pe care o concepuse la Neamț «dupre cîntările cercetate și autorizate de Guvernul în deplină înțelegere cu re-pausatul mitropolit Sofronie Miclescu la 1860, pentru usulu monastirilor Neamțului, Agapia și Văratifului», cum însuși menționează pe foaia de titlu a acestei lucrări.

Este prima tipăritură de acest fel din Principate. Autorul se inspiră din compozitorii ruși, dar își aranjează cîntările pentru trei voci egale în așa fel încît nu s-ar putea spune precis de unde anume a luat.

O bună parte din exemplarele tipărite au fost trimise de Minister, gratuit, bisericilor din București și Iași.

Tot în 1865, I. Cartu mai tipărește o lucrare intitulată : *Colecție de rugăciuni, marșuri de evoluțiune și alte cîntări pentru usul școalelor primării*, care, printre altele, cuprindea «Împărate ceresc» și «Tatăl nostru», rugăciuni la intrarea și ieșirea din clasă, «pentru două voci de soprani,

80. Doru Popovici, *Muzica corală românească*, București, Editura muzicală, 1966, p. 19 ș.a.u.; Zeno Vancea, *Creația muzicală românească*, București, Ed. muzicală, 1968, p. 85 ș.u.; Viorel Cosma, *Muzicienii români*, București, Ed. muzicală, 1970, literele respective.

musica recitativa de I. Cartu». Mai târziu, în 1870, va tipări, pentru elevii «școalelor noastre naționale» (Sf. Sava, Matei Basarab, Școala Normală și Seminarul Central)», o colecție de «exerciții și solfege melodice pentru cultura musicale» în două volume⁸¹.

Din creația corală bisericească a lui I. Cartu se cîntă și astăzi Heruvicul și chinonicul «Cit de mărit», traduse și prelucrate pentru trei voci egale după Dimitrie Bortneanschi (1752—1825).

Din 1867 pînă în 1870 I. Cartu va preda muzica și la Școala Normală de învățători din București, atunci înființată. În acest scop va tipări în 1870, tot în tipografie proprie, colecția de *Imnuri și rugăciuni cîntate de elevii Școlii Normale din București*⁸².

Meritul cel mare însă al lui I. Cartu este acela că primii dirijori ai corurilor bisericești și ai corurilor de amatori din activitatea artistică s-au format la clasa de interpretare corală de la Conservatorul din București a acestuia⁸³. Dintre aceștia pot fi amintiți: Alexandru Podoleanu, Ioan Bunescu, Theodor Georgescu, Athanasie Verzeanu, Gh. Brătianu și mulți alții.

Pietro Mezzetii (1822—1894), profesor de «teoria și solfegiu la scola musicale din Iași», a tipărit în 1864 *Teoria mîșicale elementare*⁸⁴.

Carol Miculi (1821—1897), a compus o liturghie pentru cor mixt și soliști, care a fost cîntată în 1864, cu ocazia sfințirii catedralei ortodoxe din Cernăuți, precum și lucrarea *Veni Creator*, pentru cor mixt și orgă.

George Stephănescu, întemeietorul Operei Române, compunea în 1863, la vîrsta de 20 de ani, Sonata pentru violoncel și pian. Un an mai târziu se va înscrie la Conservatorul, atunci înființat, din București, terminînd primul an de studii muzicale în 1865, cu nota maximă la toate materiile. Drept aceea comisia examinatoare, alcătuită din Alex. Flechtenmacher, Ioan Cartu, Eduard Wachmann și Costache Caragiale, îl recomanda pe el și pe colegii săi Teodor Popescu (canto) și Constantin Dimițescu (violoncel) pentru bursă în străinătate⁸⁵.

Ioan D. Petrescu-Petruș (21 noiembrie 1818 — 1 mai 1903) care s-a încumetat să alcătuiască, în 1872, prima istorie a muzicii la români intitulată *Arta artelor sau Elemente de istoria muzicii*, s-a bucurat de cinstea asistenței domnitorului Alex. I. Cuza «la unul din cursurile pentru învățătorii din Muscel».

5. Muzică națională festivă din epoca lui Cuza

«Anii 1859—1865 au însemnat în istoria poporului român una din etapele bogate în semnificații politice, culturale și artistice, epoca reformelor sociale hotărîtoare pentru poporul român, una din perioadele im-

81. Gh. C. Ionescu, *op. cit.*, p. 256—257.

82. *Ibidem*, p. 258; La 13 martie 1975 I. Cartu a fost înmormîntat la cimitirul Belu din București, iar cuvîntarea funebră a fost rostită de un fost elev de la Conservatorul din București, Vasile Th. Cusen (*Discurs funebru ținut cu ocaziunea serviciului divin pentru înmormîntarea repausatului Ion Cartu*, București, 1875).

83. Gh. C. Ionescu, *op. cit.*, p. 261.

84. *Ibidem*, p. 258.

85. Carmen-Antoaneta Stoianov, *George Stephănescu*, București, Editura muzicală, 1981, p. 17.

portante în nașterea școlii muzicale naționale. Dacă ar fi să amintim evenimentele principale (fondarea conservatoarelor de muzică din Iași și București, organizarea primei orchestre simfonice permanente în București, introducerea obligatorie a limbii române în cântarea bisericească, dotarea tuturor regimentelor cu muzică militară și crearea primului inspectorat al fanfarelor armatei, înființarea primului conservator de muzică pentru țărani de la Rotopănești), încă ar fi destul de grăitor tabloul innoitor al vieții muzicale românești⁸⁶. Și dacă vom adăuga la toate acestea și cite ceva despre creația și critica muzicală din această perioadă vom avea imaginea aproape completă a înfloririi muzicale românești.

Unirea Principatelor a generat cîtece nemuritoare. Din mulțimea acestora se evidențiază «mobilizatoarea și emoționanta Hora Unirii»⁸⁷, care «în lumina cercetărilor întreprinse în ultimii ani și pe baza bogatului material documentar publicat de istorici, critici literari, folcloriști, lingviști, muzicologi, se poate susține, fără echivoc, adevărul că melodia acesteia, publicată de Ion Andrei Wachmann în colecția «Au bord du Danube», are origine popular-lăutărească, nu aparține unui creator popular al epocii, în speță lui Alex. Flechtenmacher, cum s-a susținut în trecut»⁸⁸.

Melodia «Horei Unirii» circula înainte de 1850 la toți românii de pretutindeni, inclusiv la cei din Transilvania și Banat, fără ca aceste ținuturi să fie unite cu Moldova și Muntenia. Ea se găsește în colecții muzicale din prima jumătate a veacului trecut și chiar dacă se numește «March nationale» nu trebuie să deranjeze pe nimeni, căci marșul era frecvent în secolul trecut pentru unele forme culte. Circula pe numele lui Vasile Alecsandri fără să se menționeze vreun compozitor⁸⁹.

Muzicianul bucovinean Isidor Vorobchievici, în *Manualul de armonie muzicală* (1869), scria următoarele: «Hora este mai mult un imn (cîntec) de bucurie la Români. Iată de ce Domnitorul Ioan Cuza era primit deseori în momentul intrării în Teatrul Național din București (1859) cu Hora Unirii, piesă ce ținea locul Imnului oficial»⁹⁰.

Mulți compozitori, cum vom vedea, au scris imne închinete Unirii Principatelor și domnitorului Alex. I. Cuza, dar «în ciuda acestei proliferați de noi imnuri, nu de puține ori, locul piesei oficiale a fost luat de populara Hora Unirii»⁹¹.

Cu ocazia intrării în București a domnitorului Alex. I. Cuza, în februarie 1859, s-a alcătuit și tipărit «Hora lui Cuza Vodă», pentru voce și pian, pe versurile lui Dimitrie Bolintineanu, de către Dimitrie G. Florescu, autorul melodiei la poezia «Steluța» a lui V. Alecsandri, una din cele mai populare piese muzicale din epoca Unirii Principatelor⁹².

86. Manuscrisul 3748; f. 192, redă convorbirea dintre aceștia. Vezi Viorel Cosma, *Exegeze...*, p. 186.

87. Viorel Cosma, *Exegeze...*, p. 142.

88. Viorel Cosma, *Hora Unirii, istoricul și semnificația ei*, în (Muzica) București 16, nr. 1, ian. 1966, p. 3—6; idem, *Exegeze...*, p. 142.

89. *Ibidem*, p. 144.

90. *Ibidem*, p. 296.

91. *Ibidem*, p. 296.

92. *Ibidem*, p. 298.

Un exemplar din această horă, căci ea ne interesează acum, se află la Biblioteca Academiei Române, cabinetul de muzică (cota III 8861)⁹³.

Se pare că tot atunci au fost compuse și tipărite următoarele imnuri: «Marșu ceremonialu» (Marche triomphale) de Fr. Gackstatter, care îl dedică lui Cuza. A fost executat de fanfarele militare din Iași și București; Marșul Unirei (Nouvelle marche de l'Union pour piano, composée et dédiée à la Nation Roumaine par A. Flechtenmacher. Op. 31, Bucharest, Ed. A. Gebauer et Co.; Offenbach's/M. chez Jean Andrée (8102), 1859. Cette marche est exécutée avec grand succès par les musiques militaires de Bucharest et Iassy : Cite un exemplar se află la Biblioteca Academiei, cabinetul de muzică și la Biblioteca Centrală de Stat (M. III 14096). Același compozitor a scris: Quadrilul Unirei compus pentru piano forte, Iassy, Proprietatea lui Th. Codresco, Petriși, Litografia Buciumului Romanu (1856), (B.C.S. M. III 14130).

Marșul lui Cuza Vodă din anul 1859, reeditat ulterior la Iași, poartă indicația «Muzică veche». Din amintirea Păr. Arhimandrit Gimnasiaș Mironescu. Aranțată de V. Soloveanu. Un exemplar se află la cabinetul de muzică al Bibliotecii Academiei⁹⁴.

Imnul pentru sărbătoarea Unirii compus de Eduard Wachmann, pe text de C. Stăncescu și cîntat de studenții români ai Conservatorului din Paris, la capela ortodoxă română de aici, la 24 ianuarie 1863⁹⁵.

Marșul militar, compus de italianul Cosmo Costanzo Romeo din Palermo și stabilit în Brăila, datează din același an. Este dedicat domnitorului Cuza cu prilejul onomasticii acestuia la 30 august, cînd se prăznuiește amintirea Sfîntului Alexandru⁹⁶.

Tot pentru Cuza compune în 1868 Elena «de Botano» un marș publicat la Viena, sub titlul: Cousa-Marche, composée et dédiée à Son Altesse Sérénissime Alexandre Jean I-er, Prince Régnant de Principautés unies danubiennes, par M-lle Hélène de Botiano, op. 4, Vienne, Charles Haslinger ci-devant Tobie Medaill-Londres 1862. Un exemplar există la Cabinetul de Muzică al Bibliotecii Academiei⁹⁷.

Mihail Folzl compune în 1854 Marșu Nazionalu alu Principătelor Unite dedicată în (onoarea Alteței) Sale Prințului Domnitoru Alexandru Ioan I, pentru pian (Bucuresci). Este o variantă la melodia «Pe o stîncă neagră» de Al. Flechtenmacher. Un exemplar se găsește la B.C.S. (M. III 14147).

La 30 august 1864 Pietro Mezzetti dedică domnitorului Unirii prima sa creație de acest gen, intitulată «Polca marșu dedicatu Înălțimei Sale Principele domnitoriu a Românilor Alexandru Ioan I de P. Mezzetti Professore de musica vocală al collegiului din Jassy»⁹⁸.

Gh. Scheletti compune Marș funebru la moartea lui Cuza Vodă, tipărit la București în editura Alexis Ghebauer⁹⁹.

93. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 76; nota 2.

94. *Ibidem*.

95. Arhiva Cuza XI, f. 127—131; apud C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 430.

96. Arhiva Cuza, XI, f. 133—137; apud C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 430.

97. C. C. Giurescu, *op. cit.* p. 430

98. Vasile Vasile, *Profitudini de muzicieni români, secolul XIX—XX*, voi. I, București, Editura muzicală, 1986, p. 49 ș.u.

99. Viorel Cosma, *Exegeze...*, p. 157.

Am menționat pe cele mai cunoscute, dar «anual, începînd din 1859, la fiecare zi de sărbătoare națională a Unirii Principatelor, compozitorii și poeții, profesorii de muzică și actorii teatrelor naționale marcau evenimentul prin lansarea de imnuri festive, imnuri școlare, imnuri naționale, imnuri române ș.a.»¹⁰⁰.

În 1861, Ministerul de război a organizat concurs național în vederea alegerii unui *Imn național* pentru fanfarele militare «spre a se pune capăt proliferării de imnuri mediocre și totodată să se uniformizeze repertoriul fanfarei militare»¹⁰¹.

Juriul, alcătuit din compozitorii A. Flechtenmacher, Dimitrie G. Florescu, Ludwig Anton Wiest, Alex. Berdescu, Johan Andreas Wachsmann, Grigore Bengescu, directorul teatrelor și colonelul Manu, a analizat treisprezece lucrări muzicale, validînd cîteva piese instrumentale¹⁰².

Acest juriu n-a selectat imnul național, dar a oficializat trei piese muzicale, printre care se afla și Marșul triumfal de Eduard Hübsch¹⁰³.

Dar nu numai creația instrumentală reprezintă marcarea evenimentului. Bucuria și entuziasmul cu care toți românii au primit Unirea sînt descrise și în cîntecele: Fugiți nori de vijelie, Urare de Anul Nou, Marș de primăvară ș.a.¹⁰⁴, care se găsesc în diferite culegeri de Imnuri și cîntece, precum este cea a lui Oprea Dumitrescu, ucenicul lui Anton Pann, tipărită la Rîmnîcu Vilcea în 1874.

Fugiți nori de vijelie

Fugiți noți de vijelie	Deteră mina cu mină
După scumpa noastră țară	Sfărîmară pe satan.
C-am ajuns la înfrățire	Bătrîni, juni, copii, copile,
Avem, avem inima voioasă	Vocea voastră înălțați
Du-te, viață de asprii	Și-n ziua regenerării
În pustiu să locuiești	Fiți cu toții deșteptați.
Că n-ai unde să-ți pleci capul	Nu lăsați să treacă ora
În banchete românești,	Ora cea de fericire
Tot e viu și-nclintător	Ci cîntați zicînd Osana,
Cînd românii și-au dat mina	Vrem cu toții înfrățire.
Ce poate fi mai frumos	Voi familii, mame bune,
Decît a trăi-mpreună	Ce de mult ați suferit
Pentru gloria străbună.	Puneți fiilor cunune
Astăzi fiii de romani	Căci salvarea a sosit ¹⁰⁵ .

URARE DE ANUL NOU

Anul Nou ce azi începe	Țara noastră progreseze
Să ne fie-n ajutor	Întru toate ne-nctat
Să ne-aducă fericirea	Și în grab să-nainteze
Cea dorită de popor.	Către bunul așteptat.
Să ne-aducă și Unirea	Libertatea și frăția
Ca prin ea să ne-ntărim	Să se-implinte peste tot
Și s-ajungem la mărirea	Să dispară tirania
Glorioșilor străbuni.	Cu trecutul ei, cu tot ¹⁰⁶ .

100. *Ibidem*, p. 296.

101. *Ibidem*.

102. *Ibidem*, p. 297—298.

103. Octavian Lazăr-Cosma, *op. cit.*, p. 333.

104. Oprea Dumitrescu, *Imnuri și cîntece*, Rîmnîcu Vilcea, 1874, p. 31.

105. *Ibidem*, p. 47.

106. *Ibidem*, p. 49.

URARE DE ANUL NOU
(altă variantă)

Cu Anul Nou și tânăr	Și timpuri sănătoase
Ce astăzi se arată	Și cîmpuri roditoare
Inceapă orice bine	S-avem și pace-n țară,
Orice ferice-ndată	Între români Unire
S-avem peste tot anul	Și relele trecute
Și ploi răcoritoare	Să n-aibă pomenire ¹⁰⁷ .

MARȘ DE PRIMĂVARĂ

Toți, cu toți într-o unire	Cu glas dulce melodiază
Deopotrivă să pornim	Și-armonie acordează
Dați picioarelor pornire	Tot conjurul răsunînd.
La verdeață să ieșim.	Soarele revarsă raze
Iată dulcea primăvară	Către orizont suind
A strălucit pe cimpii	Și natura-nsuflește
Și cheamă la dîns-afară	Sub cer toate ne-nviind
Bătrîni, tineri și copii.	Jos pămîntul se răsfată
Filomela, turturelul	Cu zimbiri la ei privind
Mierlița și porumbelul	Și cu podoabă măreață
Pe ramuri umbroase stînd	Se îmbracă înverzînd.... ¹⁰⁸ .

6. Literatura și artele

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a prețuit literatura și pe reprezentanții ei, avînd strînse legături cu literații vremii : Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Odobescu, Grigore Alexandrescu, Nicolae Filimon, Cezar Bolliac și mulți alții ¹⁰⁹. Unii dintre aceștia au deținut funcții importante în timpul domniei sale, șefi de guvern, miniștri etc.

Dar și literatura și arta i-a prețuit faptele pline de umanism și de patriotism.

De aceea scriitori patrioți, ca George Sion, Gh. Tăutu, Neofit Scriban, C. D. Aricescu, G. Baronzi, I. C. Fundescu, Ioan Ianov, Maria Flechtenmacher, Sofia Cocea-Chrisoscoleu, G. H. Grăndea au închinat pagini înălțătoare actului Unirii și domnitorului Cuza ¹¹⁰. Și nu numai aceștia, ci și scriitorii noștri clasici ca și cei contemporani. Cităm aici pe I. Creangă, I. L. Caragiale, Al. Macedonschi, M. Sadoveanu, T. Arghezi, Demostene Botez, Mircea Ștefănescu, George Lesnea, Radu Boureanu și alții.

Faptele și imaginea lui Cuza s-au păstrat vii în amintirea și tradiția poporului român, în proverbe și zicători, în snoave și anecdote și în povestiri, cum ar fi : Cuza Vodă în țară, Ocăua lui Cuza, Cuza Vodă și judecătorul, Cuza la Sultan, Cuza-Vodă și surugiul, Cuza și soldatul, Cuza și consuli, Steaua lui Cuza ș.a., apărute în presa vremii sau transmise pe cale orală ¹¹¹.

Înainte de Unire, ca și în timpul evenimentului au fost create versuri nemuritoare ca «Hora Unirii», publicată de V. Alecsandri din «Steaua Du-

107. *Ibidem*, p. 66—67.

108. *Ibidem*.

109. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 426—427.

110. *Unirea Principatelor Române oglindită în literatură*. Studiu și antologie de Virgil Ene, Editura Junimea, 1979, p. XXXV.

111. *Ibidem*, p. XXXIV.

nării» din 9 iunie 1856, prima strofă fiind identică cu cea din Hora Ardealului, apărută în «Foaie pentru minte, inimă și literatură», din 14 iunie 1848. Cezar Bolliac publică un an mai târziu, în 1857, în ziarul «Buciumul», nr. 2, Răsunet la Hora Unirii și tot în același an va publica tot el poezia «Țara Românească către Moldova». Grigore Alexandrescu dedică evenimentului poezia «Unirea Principatelor».

Dimitrie Bolintineanu, pe lângă volumul de amintiri «Cuza Vodă», a publicat poeziile «La Unire» și «La Cuza Vodă». Nicolae Filimon descrie, într-un capitol din romanul său «Ciocoi vechi și noi», intrarea domnitorului Cuza în București, iar B. P. Hașdeu a celebrat Unirea în versuri pline de simțire românească.

D. Dăscălescu îi dedică lui Alex. I. Cuza, în «Steaua Dunării» nr. 4 din 1859, poezia : O zi frumoasă. 5 ianuarie 1859 ; C. D. Aricescu compune poeziile «24 Ianuarie 1859» și «Trimbița Unirii» ; G. Baronzi scrie «Țărișoara» și «Culcarea la palat» ; G. Sion compune «La Unire» și «Marșul Unirii».

Acestora li se adaugă un număr însemnat de rapsozi ai Unirii ca I. C. Fundescu, N. Nicoleanu, A. Sihleanu, Gh. Tăutu, N. T. Orășanu, D. Ralet și mulți alții ¹¹².

Personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza și însemnătatea înfăptuirilor sale au avut un larg răsunet nu numai în literatură, ci și în artă, unde se remarcă pictorii și sculptorii.

Astfel, Teodor Aman ne lasă o cronică vie a evenimentului Unirii în tabloul «Hora Unirii la Craiova în 1857», ca și cel care înfățișează furtunoasa ședință a dublei alegeri a lui Cuza.

Carol Popp de Szathmari surprinde solemnitatea deschiderii Divanului ad-hoc într-o litografie din 1857, iar în alt tablou îl înfățișează pe Cuza în haină militară, ținând în mână un decret-simbol al numeroaselor reforme înfăptuite de acesta.

Două impunătoare compoziții sculpturale se află în centrul lașului și în cel al Craiovei realizate de sculptorul italian Romaneelli. Pe soclu, atît pe partea dreaptă, cît și pe cea stîngă, se pot citi texte care concentrează în cîteva fraze reformele care au dus la liberare constituire a statului român modern ¹¹³.

În 1864 s-a tipărit prima hartă a Țării Românești sau a Munteniei, fiind prima de mari proporții tipărită la noi : 115 foi colorate avînd dimensiunea de 62X42 cm.

Arheologia s-a bucurat de asemenea de sprijinul domnitorului Alex. I. Cuza.

Pentru toate înfăptuirile realizate în scurta domnie de o importanță istorică deosebită, numele lui Alexandru Ioan Cuza a rămas și va rămîne veșnic în sufletul poporului român. Paginile muzicale și literare — poezie și proză — monumentele de artă — pictură și sculptură —, toate constituie un document al profundului respect de care s-a bucurat Cuza din partea muzicienilor, literaților și artiștilor patrioți care au văzut în acest

112. Al. Dianu, *130 de ani de la Unirea Principatelor. Domnul Unirii și marii săi stetnici*, în «Mitropolia Olteniei», XLI (1989), nr. 1, p. 17.

113. *Ibidem*, p. 16.

mare domnitor împlinirea unui măreț ideal spre care tindeau românii de veacuri ¹¹⁴.

Numele lui Cuza va rămâne înscris cu litere de aur în cartea istoriei neamului românesc, alături de toți ceilalți mari domnitori din veacurile trecute.

Ni se pare semnificativă scrisoarea unui filantrop și patriot român, Vasile Stroescu, adresată la 10/23 aprilie 1912, Societății «Petru Maior». Iată cum se desprinde amintirea lui Cuza : «Poate vă aduceți aminte, sau ați auzit din bătrâni, că Domnul României sprijină pe toți românii ori de unde ar fi fost. Da, asta a rămas ca o poveste frumoasă și au trecut ca un vis.

Acel domnitor era Cuza-Vodă, domn pămîntean de cari nu mai rodește pămîntul României, ce își iubea țara și națiunea, care se aseamnă cu domnii legendari, ce i-au avut românimea ; Alexandru cel Bun, Ștefan, Mihai. El, care a au sechestrat averile mănăstirești în folosul țării, singur, pentru sinea sa, nu s-au folosit cu nimic. Erau Brătienii și pe vremea lui, iar nime n-au îndrăznit să-i propuie să-ș facă apanaje din moșii închinat de străbuni pentru omenire și binefaceri. Nu așa scrupulos a fost regele Carol...» ¹¹⁵.

Într-adevăr, cinstea și spiritul de dreptate, ce-i împodobeau caracterul lui Cuza, au rămas proverbiale.

De altfel, domnitorul jurase în fața Adunării : «Jur în numele Prea Sfintei Treimi și în fața Țării că voi păzi cu sfințenie drepturile și interesele Principatelor-Unite ; că în toată Domnia mea voi priveghea la respectarea legilor pentru toți și în toate, și că voi avea înaintea ochilor mei decît binele și fericirea Nației Române. Așa Dumnezeu și compatrioții mei să-mi fie într-ajutor» ¹¹⁶.

El și-a respectat cu sfințenie jurămîntul depus.

Pr. conf. dr. NICU MOLDOVEANU

Torna, Torna, Fratre

Problema interpretării cunoscutei exclamații din anul 587 a unui soldat din armata bizantină, condusă de Comentiolus în cursul unei expediții împotriva avarilor lui Baian în ținutul din nord-estul Traciei, în apropierea orașului Anchialos, azi Pomorje, exclamație înscrisă mai întii de Teophilact Simocatas în *Istoria* sa din jurul anului 630 : *torna, torna !*, și reluată apoi de Theophan Confessor : *torna, torna, fratre !*, în *Cronica* sa scrisă între anii 810—814, care a adăugat cuvîntul *fratre*, a fost reluată și; din nou, discutată, cu expunerea rezultatelor bibliografice la zi, de Violeta Barbu, care referă : «Adevărată «problemă homerică» a istoriei limbii române, două pasaje din cronicarii bizantini Teofilact Simocate și Teofan au polarizat istoriografia și lingvistica română și străină, vreme de peste două secole. Ele au fost interpretate de

114. *Unirea Principatelor...*, p. XXXVI.

115. Antonie Plămădeală, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, Editura «Minerva», 1984, p. 214—215.

116. *Proclamațiunea Domnitorului Alexandru Ioan I după alegerea sa în amîndouă principatele.*

unii cercetători fie drept cea mai veche urmă a străromânei, fie ca o prețioasă atestare a limbii populației romanizate de la sudul Dunării, iar de alții drept o simplă comandă militară latinească, obișnuită în Imperiul bizantin în secolul al VI-lea»¹. Cu privire la relația «dintre vorbele culese de Teofilact și începuturile limbii române», autoarea citată consideră că : «Această relație a fost valorizată de Ion Coteanu², care identifică expresia citată de Teofilact cu o «probă de limbă» aromânească, «ceea ce duce la reducerea simțitoare a perioadei de timp în care aromâna și dacoromâna au constituit un singur grai sau dialect al limbii latine (secolele IV—VII)»³.

Text în aromână, în limba autohtonilor, a fost considerat și de J. Thunmann, Gh. Roja, P. Papahagi. Drept cel mai vechi text românesc, aparținând protoromânei, a fost considerat de Gh. Șincai, Roesler, Tomasechek, Hașdeu, Xenopol, Iorga, Philippide, Radu Vulpe, Popa-Lisseanu, P. St. Năsturel, Al. Rosetti, G. Ivănescu, C. C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, în timp ce alți cercetători susțin că este vorba de o expresie latină, după uzul limbajului militar oficial al epocii : K. Jirecek, Weigand, O. Densusianu, P. Mutafciiev, G. Koliias, M. Gyoni, F. Lot, C. Tagliavini, H. Mihăescu, I. Glodariu, I. Fischer.

Cum punea întrebarea P. Șt. Năsturel, «de partea cui este dreapta?»⁴.

Fiind o problemă lingvistică prezentă în discuția specialiștilor, care are o importanță națională, considerăm oportun să fie înscrise și alte opinii, în vederea rezolvării dezbătutei «probleme homerice» de limbă romanică. Este ceea ce vom căuta să facem și noi.

De la început, se desprinde constatarea că cercetătorii acestei probleme de lingvistică, dezbătută «vreme de peste două secole», au făcut mai mult considerații socio-istorice de lingvistică, decît să facă propriu-zis o analiză gramaticală cerută, morfologic-sintactică.

În discuția asupra apartenenței textului la o limbă sau alta, cuvîntul martor este *frat(r)je(r)*, exploatat, cum se arată în *Enciclopedia limbilor romanice* (București, 1989, p. 311), atît din punct de vedere stilistic sau sociolingvistic (adresarea cu «fratre» nu putea figura în limbajul oficial al comenzilor militare), cît și din punct de vedere fonetic și gramatical (ca formă de vocativ neconformă cu norma latină). Rezolvarea problemei discutate rezultă deci din rezolvarea interpretării grafiei cuvîntului *fratre*. Unii cercetători au considerat grafia *fratre* un «barbarism», alții o «coruptelă» a formei corecte *frater*, iar alții, o formă intermediară între *frater* și *frate*. Violeta Barbu conchide că în inscripțiile de pe teritoriul Daciei și al Dobrogei, de pînă în secolul al XIII-lea, nu se cunosc, pînă în prezent, atestări epigrafice ale lui *fratre*, nici ca formă de nominativ și nici ca vocativ, de unde ar rezulta că unica mărțurie a acestei variante ce a fost pusă în legătură cu istoria limbii române, cea din opera lui Teofan, nu poate căpăta, cel puțin în planul strict

1. Violeta Barbu, *Vechi mărturie despre limba română : Torna, torna, Iratre*, în: *Limba Română*, 1990, 1, p. 29.

2. În *Morfologia numelui în protoromână*, București, 1962, p. 22.

3. Violeta Barbu, *op. cit.*, p. 35.

4. În SCIV, 1956, nr. 1—2, p. 181.

al probelor materiale, o confirmare epigrafică⁵. În realitate, atestările literare confirmă prezența cuvîntului latin *frater*, *-ris* pe teritoriul Daciei și al Dobrogei în secolul al IV-lea în operele literare ale episcopilor Ulfila și ucenicului său Auxentiu de Durostorum⁶. Pentru secolul al VI-lea indicăm opera papei Vigilius (537—555), *Epistolae et decreta*⁷. Epistola XII (olim) este adresată și trimisă din Constantinopol episcopului Tomisului, Valentinian, la 18 martie 550, cu formula protocolară: *Dilectissimo fratri Valentiniano episcopo de Tomis provinciae Scythiae, Vigilius* (col. 51—53). Reținem cuvîntul *fratri* care este aici în cazul dativ. Substantivul latin masculin imparisilabic, terminat în *-er*, *frater*, *-tris*, de declinarea a III-a, are în ablativ terminația în *-e*, *fratre*, așa cum îl găsim și în *Cronica* lui Theophan (752—818). De ce însă cuvîntul se află în ablativ și nu în vocativ, cum ne-am aștepta?

Se cunoaște că în limba latină sînt unele verbe care cer după ele cazul ablativ, cum sînt: *libero* (a = elibera), *levo* (= a ușura), *solvo* (= a scăpa, a scoate, a salva)⁸. Și verbul *torno-are*, întîlnit și în operele literare ale lui Cicero și Pliniu⁹, ca îndemn, cu înțelesul în exclamația către stăpînul catirului de a-i îndrepta, de a-i *salva* povara care-i căzuse de pe spinare, aflat la imperativul prezent (persoana a doua), *torna*, are, în cazul de față, după el substantivul în ablativ, și nu în cazul vocativ. Construcția propoziției imperative: *torna, torna, fratre!* se justifică a avea caracter latin, și ea a fost rostită «în limba locului» sau «în limba țării», adică în limba latină a secolului al VI-lea, care pregătea nașterea limbilor neolatine, atît în Răsărit, cît și în Apus. Rezultă că afirmațiile despre existența unei «limbi străromâne», despre «scriitori străromâni» și «scrieri străromâne» în perioada dacoromană (sec. II—VI, VII) sînt lipsite de justificare lingvistică. Pînă în primele decenii ale secolului al VII-lea e.n. supraviețuiește în vorbire pe întinsul Imperiului roman limba latină, numită în răsărit *limba latină dunăreană*, care va deveni, începînd din secolul al VIII-lea, *limba română*¹⁰.

Pr. I. IONESCU

5. În «Limba română», 1990, nr. 2, p. 147.

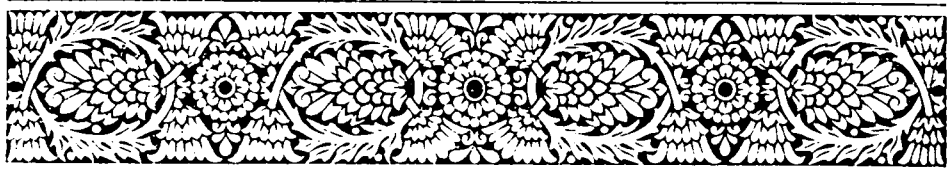
6. Pr. prof. Dr. Ioan I. Rămureanu, *Termeni latini creștini din simbolul lui Ulfila și din scrisoarea lui Auxentiu de Durostorum intrați în fondul principal al limbii române*, în «Studii teologice», XXXVI (1984), nr. 9—10, p. 681—690.

7. Migne, *Patrologiae Latinae*, voi. 69, col. 15—53.

8. I. I. Bujor, Fr. Chiriac, *Gramatica limbii latine*, ed. a II-a, București, 1971, p. 177.

9. L. Quicherat et A. Daveluy, *Dictionnaire latin-français*, Paris, 1852, p. 1203.

10. I. Fischer, *Latina dunăreană*, București, 1985.

• D O C U M E N T A R E •

RAFAEL, «ARHANGHELUL» PĂMÎNTEAN AL PENELULUI *

«O, cum Rafael creat-a pe Madona dumnezeie, Cu diadema-i de stele, cu suusul blind, vergin...».

(Mihai Eminescu, *Venere și Madonă*)

Anul 1983, a fost un an bogat în evenimente aniversare. Și cum arta, prin manifestarea ei picturală, este apreciată în mod deosebit de către toți oamenii, UNESCO a înscris în acest domeniu și numele celui mai mare pictor al Renașterii *Rafaelo Sanzio*, cu prilejul împlinirii unei jumătăți de mileniu de la naștere. Artă sa a atins o culme la care nu s-a mai ridicat nimeni. El a pictat biserici, capele, monumente funerare, dar mai ales Palatul Vaticanului. Aici în centrul Cetății Suveranului Pontif se confruntă parcă pentru veșnicie: Michelangelo cu Capela Sixtină și Rafael cu sălile Palatului papal. Acești doi titani care s-au întrecut unul pe altul — arhitecți, constructori și pictori — au crescut în «grădina artelor», *Florența* și s-au desăvârșit în Cetatea eternă, *Roma*. Rafael concepușe planurile catedralei Sf. Petru din Roma, dar «Magnificul» (Michelangelo) a prezentat alte proiecte mai complicate, cu adăugiri de vitralii și statui pe care însuși le va executa: biserica, cit și întreaga podoabă de statui exterioare și interioare (celebre și unice statuile: *David* și mai ales *răscolitoarea Pietă*). Poate acest duel spiritual al lepădării de sine, al concentrării la maximum, al muncii copleșitoare și fără răgaz al celor doi a dus la realizarea minunilor Renașterii, cu toate că în același timp *Florența* fusese zguduită de «Virtutea» fanatică a lui *Savonarola* iar *Roma* de Reforma lui *Luter*. Mulți, și pe bună dreptate, au spus că o stavilă împotriva suvoielui turbure al mulțimii dezorientate religios de la începutul secolului al XVI-lea a fost arta care a potolit spiritele. Susținătorii acestei stavile au fost cei doi: «Magnificul» și «Angelicul».

Oricine privește o creație a lui Rafael este cuprins de emoție. Tablourile sale au pe fond ceva edenic, iar personajele redau sentimentele, afecțiunile, virtuțile sau patimile cu o măiestrie de neimaginat. Artistul nu are egal în această privință. La el sirenele sau grațiile, Platon sau Aristotel, Mintuitorul sau Sfânta Fecioară, Ilie sau Moise, Apostolii sau mulțimile vorbesc, atrag, dialoghează, încît privitorul rămîne

* Articol prezentat redacției revistei noastre cu prilejul împlinirii a cinci sute de ani de la nașterea lui Rafael (1483—1983), însă respins de cenzura vremii.

ului, extaziat, receptiv sau emanând numai undele magnetice specifice fiecărui individ. Cu adevărat, Rafael transformă omul, cum se exprima un critic de artă. Așa se explică de ce privitorii, vizitatorii, cercetătorii și mai ales *ales pelerinii* rămân înmărmuriți fie în sala de vizită a Vaticanului, unde nu se aude decât clipitul genelor și mișcarea capului, fie în afara custodiei, unde se găsesc aproape în fiecare zi mii de oameni parcă ar fi rătăciți sau furați de imaginile simțirii lui Rafael, transpuse în artă. De la Ermitaj la Londra; de la Luvru la Prado; de la Vatican la Dresda sau peste ocean, arta lui Rafael este un labirint, o furtună, dar și o corabie de salvare, un cer senin, o muzică serafică, o mângiere profundă în toate măduarele, un copil care, cu zimbetul său, potolește furia părinților și adoarme instinctele fiarelor. Figura Pruncului și a Mamei Sale l-a urmărit pe Maestrul penelului în orice tablou. De ce? Fiindcă, așa cum vom vedea, a rămas orfan de mamă și apoi de tată și a crescut și s-a desăvârșit având în față pe Dumnezeu-Tatăl-Proniatorul și pe Sfânta Fecioară prin care a venit mîntuirea noastră prin întruparea lui Mesia. Artistul n-are asemănare în a reda iubirea Tatălui față de oia rătăcită, omul; dragostea Mamei față de fiu pe care-L privește cu majestate și-L mîngie cu dumnezeiască teamă; evlavia tuturor față de Dumnezeu și toți sfinții care duc pînă la «schimbarea la față»... Totul se petrece într-o taină pe care numai isihia a pătruns-o și sihăstria a explicat-o.

Rafael, nume biblic, protector al artelor și călăuza orbilor (Tobie VI. 23), a veșnicit pe pruncul Sanzio, golindu-l pe acesta de vremelnice și veșnicindu-l prin arta picturii, cu haine mai strălucitoare pe măsură ce veacurile se torc în firul eternității.

Rafael se naște la 6 aprilie 1483, la Urbino, din părinți evlavioși: pictorul Giovanni di Santi și frumoasa Magia di Battista di Nicola Ciarla, care decedează nu mult după naștere. Pruncul Rafael este crescut de doici și mătuși și de acum avea simțul proporției și geometriei, al desenului și liniilor. Aceasta bucura pe tatăl care îi dă primele noțiuni de pictură. Abia împlinise zece ani și tatăl îi execută o icoană reprezentînd Bunavestire. În 1494, rămîne orfan și de tată... n-a avut copilărie, dar Dumnezeu are grijă de oricine.

Copilul Rafael nu disperă, pare chiar mai matur și fără frică de viață; oare Hristos, la 12 ani spunea el, nu tilcuia Legea bătrînilor în templu (Luca II, 41—52) și eu poate voi da ceva lumii! Așa se face că intră ca ucenic la Timotee Viti și începe studiul operei pictorului flamand Justus din Gand, copiindu-i tablourile în desen. Îi plăceau mult plimbările, la mare, la munte și nopțile instelate. Părăsește locul de naștere la 16 ani și pleacă la Perugia. Aici este primit în atelierul lui Pietro Vannucci, zis Perugino (1450—1523), fost coleg cu Leonardo da Vinci în atelierul lui Verrocchio. Pe lîngă «ascultările» făcute ca ucenic, în afara programului de atelier, pictează cîteva madone, printre care Fecioara între Sf. Francisc și Sf. Ieronim. Execuția uluiește grupul de pictori, iar maestrul rămîne extaziat. Faima lui de pictor preînatur, frumusețea sa cu adevărat angelică, vîrsta sa de 18 ani, erau comentate în saloane și în galerii de artă, în ateliere și în expoziții, iar numele său fusese reținut de protectorii artelor timpului.

Pentru scurt timp, se întoarce la Urbino, își pleacă fruntea pe mormîntul părinților, strînge în mîni țărîna apăsătoare care a șters chipul fizic al celor ce i-au dat viață și aci, la picioarele lor, pictează pe *Sfîntul Gheorghe* omorînd balaurul (1504), o adevărată revoltă împotriva răului și morții și în același timp un triumf al binelui și vieții.

Vine la Florența, după ce vizitează Veneția și Padova, și se apucă serios de lucru, pictînd, timp de patru ani, icoane și tablouri de reală frumusețe. Încearcă, pentru înflă oară în frescă, o icoană a *Slinței Treimi înconjurată de slinți*. Tot aici se întîlnește cu doi titani ai artei: Leonardo da Vinci, care expune tabloul bătăliei de la Anghiari; și Michelangelo, care expune tabloul bătăliei de la Cascina. Se pare că nu s-a spăimîntat de ei, ci dimpotrivă a ripostat cu cîteva tablouri ce au dat de gîndit maestrilor. Așa se face că în toamna anului 1508, Rafael vine la Roma unde, la recomandarea rudei sale ilustrat arhitect Bramante, este primit în serviciul papei Iuliu II della Rovere, pentru a decora cu picturi murale Palatul Vaticanului. În același timp sosește și Michelangelo pentru pictarea Capelei Sixtine (1508—1512).

Și aici, la Vatican, în sala de consiliu și de lucru («Stanza della Segnatura») unde papa activa, Rafael, cu ucenici aleși de el, pictează cele patru compoziții: *Școala din Atena, Disputa, Parnasul, Jurisprudența* și alte panouri alegorice mai mici: *Astronomia, Teologia, Filozofia, Poezia*, precum și compoziții ca: *Apollo și Marsias, Adam și Eva* ș.a. (între anii 1509—1511).

Parcă scăpase de duhul singurătății și al grijii de multe... și deodată este aruncat în pustia disperării. Moartea răpește pe doi dintre marii artiști și pictori apropiați ai săi, Botticelli și Giorgione (1510). Devine furios și posac. Pînă acum nu-l văzuse nimeni pierzînd nopțile, nu-l observase cineva cu fruntea încrețită sau sub tensiune; neglijează vestimentația exterioară și își șicanează prietenii și morbul nestatorniciei se face simțit. Începe să picteze în «Stanza d'Eliodora» cele patru mari compoziții de tensiune: *Alungarea lui Heliodor din templu, Messa din Bolșena, Întîlnirea papei Leon III cu Attila, Eliberarea Sf. Petru* și altele mai mici: *Visul lui Iosif, Sacrificiul lui Avraam* (1511—1513). În acestea, pe lîngă arta desăvîrșită în proporții, în execuție, în peisaj și culoare, în prinderea momentului psihologic, marele artist trădează cunoașterea perfectă a istoriei lumii și frămîntărilor biblice.

Și iarăși lovitură pentru sensibilitatea sa, moare papa Iuliu II, protectorul său, și deodată invidia cu fiicele sale, intrigi de tot felul se țes pretutindeni. Rafael se izolează pentru un moment, preluînd unele idei ale lui Leonardo asupra hidrodinamicii, astronomiei, spectacolul lumii și mișcarea telurică a sălbăticiunilor. Cu toată faima lui în Roma și aiurea se simte mai gol, mai pustiu, voia să plece. Pentru un moment se redresează. Fumul din cosul camerei de alegere a papii — camera vecină cu atelierul lui — este un bun augur, pe tronul papal este ridicat Leon X de Medici, apropiat al artistului. Rafael ajunsese la maturitate, lucrează cu disperare, pleacă în Orient, revine în Occident, explozia talentului său orbește pe contemporani, regii și prinții lumii, done și marchize, curțile de doamne văd în Rafael un arhanghel și în arta lui Edenul și Paradisul. Papa îl înconjoară cu dragoste și-i oferă toată «strălucirea» Sf. Scaun. Refuză totul cu o manieră nemaiîntîlnită. Gîndurile sale sînt la lanțurile lui Petru, iar în plămîni trage aerul catacombelor din Roma. Aleasa cerească a inimii sale este Sancta Cecilia a cărei umbră o simte pretutindeni... Michelangelo terminase Capela Sixtină și nimeni nu privise ce se află acolo. Existau două chei: una la artist și alta la Suveranul Pontif. Rafael privea îngrozit și emoționat, pe gaura cheii Facerea lumii și instalase o oglîndă care-i reflecta Judecata de apoi: Ce mister este în această lume și arta îl redă omenirii, chiar dacă Ziditorul are altceva de făcut. Minunate sînt lucrările Tale Doamne..., exclama la fiecare început de lucru, fiindcă de sfîrșit nu vrea să știe...

Și iarăși lovituri... Moare și protectorul său Bramante (1514) și papa numește pe Rafael arhitect al minunii Renașterii: Catedrala Sf. Petru. Muncește enorm și este deranjat de o nepoată pontificală care forțează căsnicia, dar Rafael nu sta de așa

ceva. El fusese logodit cu cerul încă din pîntecele mamei sale, deși mulți nu pricepeau.

În noua calitate de constructor, marele artist, în perioada zisă romană, duce și o intensă activitate de arhitect, proiectînd printre altele: Palazzo Vidoni-Caffarelli (Roma, 1515), Palazzo Pandolfini (Florența, 1516) ș.a. Ocupat cu proiectele și construcțiile, Rafael nu neglijează pictura. Incepe executarea impresionantei pînze, «Stînză dell'Incendio», unde termină singur numai compoziția *Incendiul din Borga*, pentru celelalte oferind doar desenele, operele fiind continuate de ucenicii săi (Giulio Romano, Giovanni da Udine, Perino del Vaga ș.a.). Așa au apărut și picturile din Loggia, compozițiile din scena Incendiului, Bătălia lui Constantin cu Maxențiu (din «Sala lui Constantin»).

Atracția pentru *Maica Domnului cu Pruncul* este trăsătură capitală a operei de penel. Numai în această perioadă dă la iveală madone ca: ...della Sedia (Pitti), ...di Loreto, ...dell'Impanta (Pitti), ...del divino amore (Neapole), ...di Foligno (Vatican), Sixtină (Drezda) și chiar Madona cu peștele (peștele, simbol vechi creștin al Mintuito-ului, în pictura bizantină), precum și alte compoziții pe teme religioase: Sf. Cecilia (Bologna), Schimbarea la față (Vatican), precum și numeroase portrete, inclusiv al papei Leon X, cu doi cardinali și Triumful Galateii pentru bogătaşul Agostino Chigi. Altă vocație și în același timp: execută cartoane și tapiserii de o rară frumusețe la Roma și apoi la Bruxelles (1517—1519), cu teme laice sau din preocupările apostolilor: Pescuirea minunată, Sf. Pavel la Atena etc.

Prestigiul lui Rafael ajunge imens la toate curțile Europei și un simbol al cutezanței pentru aventurierii și reformatorii epocii. Abatele Columb, descoperitorul Americii i se închină, Thomas Morus îl admiră, Thomas Münzer îl ia protector. Artiști ca: Michelangelo, Leonardo da Vinci, Albrecht Dürer văd în Rafael o revelație și o perfecțiune.

Însuși Luter, chemat la Vatican, rămîne uluit de lucrările sale, iar Rafael îi apreciază cutezanța. Interesant că artistul execută scene din Vechiul Testament, creînd așa-zista «Biblia lui Rafael» pentru neștiutorii de carte, avînd în vedere idolatrizarea Scripturii de către Reformă. Deși Rafael nu era de acord cu autoritățile ca un monument închinat lui Dumnezeu să fie construit cu biruri, din cerșit sau înșelătorii, din indulgențe sau de frica sabiei și biciului, papa continuă stringerea de fonduri, ceea ce nu convenea dascălului revoltat din Tübingen.

Vocația pentru eternitate a lui Rafael se vedește nu numai din opera sa, ci și din viața sa. Din cîștigul său nu reținea nimic. Își mulțumea ucenicii, iar restul depunea pentru Catedrală și ajutorul săracilor. În jurul locuinței sale erau mii de năpăstuiți ai veacului, dar și mulți «pui de năpîrcă». Dintre aceștia, fără știrea lor, ochiul artistului alegea personajele scenelor de groază din tablourile sale și lumea era veșnicită.

Pentru autoritatea sa, iubirea de oameni și cinstea desăvîrșită, Înaltul pontif îl numește și superintendent al construcțiilor papale. Cum era omul datoriei, muncește pînă la extenuare. Se bucură de nașterea lui Tintoretto (1518) și este profund impresionat de moartea patriarhului Renașterii: Leonardo da Vinci (1519), creatorul enigmaticăi *Gioconda* și zugravul desăvîrșit al nopții euharistice: *Cina cea de Taină*.

Ca nimeni altul, Rafael credea în transfigurarea omului, în potențele sale psihice nebănuite și în imaginația sa fără margini. Fie că era un cugetător în adîncul ființei umane, fie că intuia propriul sfîrșit, fie că înțelegea minunea minunilor, învierea, prin transfigurare, se apucă, cu greu, după ce cugetase ani în șir, să redea *Schimbarea la față* de pe Muntele Taborului. Această minune, după imnografia Bisericii Ortodoxe,

înseamnă dezlegarea enigmei învierii lui Hristos și dovada dumnezeirii și veșniciei lui Iisus. De fapt transfigurarea este desăvârșirea vocației fiecărui om. Pe lângă istorisirea evanghelică (Matei XVII, 1—13), artistul adaugă figura unui tânăr înviațat și luminat de slavă în stînga tabloului, lângă Sf. Ilie, și alt tânăr disperat în dreapta, jos, în forfota mulțimii, amenințat de disperarea lumii. Oare să fie el între cei doi poli ai existenței? Rămîne o taină a gîndurilor sale!

Ceea ce el n-a putut termina din ceea ce începuse, au continuat ucenicii. Obosit, neatent cu el însuși, fiindcă participa la campanii arheologice, făcea planurile orașului pentru canalizare și înfrumusețare, își scria memoriile la lumina plăpîndă din catacombe etc. Prins de o ploaie și o furtună pe Via Apia, surprins de fulgere și tunete apocaliptice, în loc de adăpost și menajare, cade în extaz, admiră eshatemul începutului de primăvară. Abia trecuse martie. Quo vadis Rafaelo?... Măruntaietele sale intră în neorînduială, inima stopează de cîteva ori, ochii i se aprind, capul îi vîjje, n-are poftă de mîncare, în schimb nu mai poate dormi, iar o tuse seacă îi macină pieptul. Este găsit în leșin lângă tabloul neterminat, *Schimbarea la față*. Curtea papală se agită. Cei mai recunoscuți vindecători ai Romei și ai lumii aleargă spre «arhanghelul» pămîntesc al penelului. Papa Leon stă lângă el. Rafael delirează, îl roagă pe Sfințitul Părinte să ceară iertare pentru el tuturor și să-i încredințeze lui Michelangelo Buonaroti continuarea lucrărilor catedralei și palatului...

Se stîngea ca o lumină în noapte. N-a mai putut zice decît: Sfinților Apostoli rugați-vă pentru mine. Era Săptămîna Patimilor Domnului, și toți se pregăteau pentru luminatul eveniment al Paștilor ca și pentru ziua de naștere a lui Rafael. Și ce este viața! În ziua de naștere, 6 aprilie, dar în 1520, a închis ochii pentru totdeauna, n-a apucat să împlinească 37 de ani. Dispărea o cometă a cărei diră artistică va străluci cît va fi lumea!

Slujba înmormîntării a avut loc în piața palatului Vaticanului. La căpătîiul lui străjuia tabloul *Schimbarea la față*. De acum numele său s-a înscris în eternitate și în Cartea tuturor civilizațiilor, iar Urbino a devenit localitate celebră și loc de pelerinaj.

În ceea ce privește exegeza operei lui Rafael, părerile sînt împărțite. Un singur fapt se reține oricînd și de către oricine: *lucrarea sa este perfectă*.

În ceea ce ne privește, putem spune următoarele: intrînd discret prin marile muzee ale lumii: opera sa a fost înfăptuită: a) de plăcere, b) la comandă, c) pentru studiu, d) pentru existență și e) răspunzînd vocației lui Dumnezeu.

1. În centrul creației sale stă *Sfînta Treime*, cu atributele fiecărei Persoane în parte sau lucrarea mintuitoare împreună: Interesant, deși criticii nu văd, pictura sa este ferită de idolatrizare, icoanele transcend, transportă privirea la persoana existentă, la viața ei intimă, la chemarea ei, distruge capîștele din sufletul omului. Statuile nu intră în comuniune, nu copleșesc, nu determină la acțiune, statuia este o natură moartă, nu activează, nu cheamă la acțiune, te terorizează, nu poate intra în dialog, este dedublare nu este o realitate. Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, prin icoană, te cheamă și dacă te ascunzi te găsesc. Așa a înțeles marele artist Treimea cea de o ființă și nedespărțită: nădejdea-Tatăl, scăparea-Fiul, acoperămîntul-Duhul Sfînt. Multă teologie se învață din arta sa, fiindcă el a trăit-o ca un isihast și a transmis-o ca un sacerdot. El a urmărit nu un Iisus-despot, ci un Dumnezeu-iubire. Și în această revelație, Rafael s-a făcut interpret al scopului lui Dumnezeu în lume. Așa cum am mai spus, figura Pruncului l-a urmărit și l-a dublat toată viața. De asemenea, alegerea

Apostolilor, pescirea minunată, minunile și semnele, Cina, punerea în mormânt, moartea și înălțarea și, bineînțeles, schimbarea la față, sînt legate de Dumnezeu-omul, Iisus Hristos.

2. În registrul artei sale, niciodată lipsită de Prunc, se regăsește *Sfînta Fecioară*-madona. Rafael a dorit o transformare a concepției apusene despre Maica Domnului. Ea este pictată simplă și maiestuoasă, legată de pămînt și de sufletele oamenilor. Ea privește cu sîială minunea întîmplată cu ea, are nădejdea la Tatăl și crede în faptele Fiului. În concepția lui Rafael, Sfînta Fecioară rămîne reprezentanta pămîntului și aleasa cerului, Stăpîna îngerilor, dar roaba lui Dumnezeu, după propriul imn (Luca I, 39—56). Madonele lui Rafael (sute) sînt virtutea feminină personificată, iar cel mai teribil fruct al Fecioriei este Pruncul-dumnezeiesc. Orice prunc venit în lume este sprînceana lui Dumnezeu în natura umană și aceasta nu-i invenția artistului sau descoperirea umanismului „ci înțelepciunea divină verificată mai ales de Ecleziasat cu circa trei mii de ani în urma (*Judecata lui Solomon*). De lingă Madonă nu lipsesc îngerii, fiindcă este «mai cînstită decît heruvimii și mai mărită, fără de asemănare decît serafimii...» Fecioara nu-i zeiță, ci altarul pămîntului „scara pe care s-a coborît Dumnezeu la noi. Nu face parte din ființa divină, ci a fost adumbrită de Sf. Duh, ea a fost ca toți oamenii, dar păcatul strămoșesc a fost ars de întruparea Domnului. De aceea, la Rafael, Sfînta Fecioară este lipsită de atributele dumnezeirii, de diademe, de aureole și radiază din ea virtutea desăvîrșită și dragostea coplesitoare. Ea nu stă pe Tronul dumnezeirii, ci lingă acesta, ca întîia rugătoare. Așa apare și în «*Judecata de apoi*» a lui Michelangelo. Poate cei doi, sînt singurii artiști ai Renașterii care mențin supracînstirea și nu idolatrizarea Născătoarei de Dumnezeu cum se întîmplă în concepția catolică, ducînd exagerarea pînă la imaculata concepție și asumptio. Sfînta Fecioară ar fi fost o existență umană obișnuită fără nașterea lui Emanoil (Matei I, 23).

3. După Maica Domnului, în registrul artistic al lui Rafael, urmează *cînstirea*, rugăciunea și *mijlocirea sfinților și îngerilor*. Însuși artistul purta numele Arhanghelului și l-a cînstit ca atare. Îngerii, în creația lui Rafael, sînt nelipsiți; îi găsim lingă Tronul ceresc, însoțind pe Mîntuitorul, admirînd pe Sf. Fecioară sau ajutînd pe în neputințele oamenilor. Frumusețea chipurilor lor, pierderea în spațiu, transparența lor constituie pentru compozițiile artistice un fantastic colorit, un joc de lumini, o împreunare tainică a cerului cu sufletul nostru și cu protejarea naturii. Îngerii, în opera artistului, nu sînt singuri niciodată pentru a nu cădea în angelolatricie, ci ei ascultă de porunca Ziditorului sau pun stavilă răului din firea omului. Marele artist fuge de hidoșenia satanei, acesta va apărea în tablouri păgîne, obscene, cu toată urfciunea lui.

Sensibilul artist ne înfățișează pe sfinți nu numai ca o apariție, ci ei sînt activi. Așa este cazul *Sf. Ioan Botezătorul* ca prunc sau profet, *Sf. Gheorghe* cu balaurul — despre care am amintit — *Sf. Pavel* în Atena, *Sf. Petru* eliberat din temniță, căzîndu-i lanțurile de la mîini și picioare etc.

4. *Ocroțirea naturii* este una din caracteristicile pictorului-arhitect-constructor. Rafael coboară cerul spiritual (îngerii și sfinții) și udă pămîntul cu bucuria slavei Stăpînului și mulțumirea oamenilor. Edenul lui Rafael nu pare o fantezie sau un delir, ci o comuniune perfectă între natura înconjurătoare și om, cununa creației. Artistul reușește prin natură să ridice vîlul tristeții de pe fața omului, să șteargă lacrimile mamei îndurerate prin mîngîierea ochilor Sf. Fecioare sau să aducă aminte omului de furiile naturii și stihiiile acesteia din cauza neleguirilor noastre. Impresionat de trăirea pustnicilor și forța lor asupra răului, Arhanghelul pămîntesc

al penelului transcende pe om ca nimeni altul. Subtil, iubea mai ales florile și nici odată nu le-a pictat rănite (fără rădăcini sau pământ) sau lipsite de admirația omului (Frumoasa grădinăreasă). Ce exegeză teribilă a spuselor Psalmistului: Ce este omul?, o floare peste care vântul trece și nu mai este, nici locul nu i se mai găsește... dar totul se reface prin mila Domnului» (Ps. CII, 15—17). Ce profetie referitoare la poluarea naturii, astăzi!

5. *Personaje ale lumii vechi* în tablourile sale. Incercaseră și alții să picteze sau să sculpteze mari înțelepți ai lumii antice, dar erminia catolică interzicea așa ceva. Rafael parcă răspunde: «*intailibilității*» papei în materie de credință și lui Luter cu principiul său «*solia fide*», aducând prin penel gloria lui Apollo, Pindar, Sibilele (Pitia) și mai ales Platon și Aristotel.

Fresca «*Academia din Atena*» este o sinteză a cugetării lumii antice și o aprofundare a Elogiului nebuniei umanistului Erasm de Rotterdam. În același context făurește *Disputa*, avîndu-l în centrul imaginii pe Dante cu trilogia sa: *Divina comedie*. Ne dăm seama ce cultură solidă avea artistul și ce forță inimaginabilă de pătrundere.

Această viziune a lui Rafael este un punct foarte important în vederea apropierii sau dialogului între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă. Nu este exclus ca artistul să fi avut legături cu iconari bizantini sau călugări atoniți pe lerini la Roma. Este și mai sigur faptul că Rafael poposea zile în șir în fața mozaicurilor bizantine din Italia, fiind convins că arta aparține tuturor.

6. *Cunoscător al mitologiei* și cugetării religioase păgîne. Orice om de cultură face deosebire între concret și fantastic, între mit și istorie, între faptul real și legendă. Rafael recita în greacă și latină. Iubea pe Petrarca și-l indignau scrierile lui Apuleius și Boccaccio. *Iliada* și *Odiseea*. *Eneida*, și *Esop* erau instrumente de verificare a lucrului făcut de el. Nu îndrăznește să mintă pe nimeni, nici să înșele și nici să provoace iluzii deșarte. Totuși, pentru gustul grotesc al unor bogătași, pentru ambiții înșelătoare ale papilor sau cardinalilor a lucrat și tablouri de comandă, dar devenite tot atât de celebre. Dovadă: *Visul cavalerului* unde apare virtutea datoriei, dar și ispita uciderii cu sabia; *Venera și Psihè*, stampă de profundă analiză psihologică și de un realism copleșitor; *Triumful Galateei*, o adevărată scenă apocaliptică, cu grifoni și animale fantastice, cu oaste de cupidoni, cu fiare ale mării și doi «cai» salvatori, inteligenții delfini. În sfârșit, mult-disputatul și tot atât contrariatul tablou: *Cele trei grații*. Este adevărat, Rafael a redat ca nimeni altul apetitul trupului feminin, dar privirea acestora împrăstie gîndurile ispititoare și copleșește pe fericitul bărbat care rabdă ispita cu virtutea Binelui, Frumosului și Adevărului. Așa a gîndit exegetul artist.

7. *Tablouri de analiză și studiu*. Era firesc ca marele artist să picteze și unele persoane și personalități ale veacului său, dar el o face tot cu scopul de a scoate în relief caractere și temperamente, lăcomia și virtutea, indolența și preocuparea. Iată numai cîteva titluri semnificative: *Angelo și Maddalena Doni*; *Baldassare Castiglione*; *Papa Iuliu II*, protectorul artistului; *Leon X* cu cei doi cardinali; *La donna velata*; *Femeia cu unicornul*; *Incendiul din Borgo*; *Sf. Familie sub stejar*, și multe altele.

8. *Istoria redată în imagini*. Rafael era un neobosit cercetător al istoriei. Il pașionau, pe lângă descrierile biblice ale robilor, (*Alungarea lui Heliodor din templu*), marii faraoni, generali și strategii ai lumii. Promisese papei Leon X că după terminarea catedralei și palatului Vaticanului va picta *Istoria omenirii*, așa cum Michel-

angelo pictase Facerea lumii. Magnificul realizase cel mai autentic comentariu în frescă ce nu va fi depășit, așa cum făcuse, în literatura teologică, Sf. Vasile cel Mare prin *Hexaemeronul* său. Rafael nu se oprește la un strateg roman, o făcuseră alții, ci redă figura cea mai interesantă a secolului al V-lea, care zguduise Asia și Europa: *Attila* sau «flagelul lui Dumnezeu». Furia sălbaticului hun, crescut de fapt la Roma, a fost potolită doar de pronia lui Dumnezeu. *Întâlnirea Papei Leon III cu Attila* a frământat mult pe artist. De asemenea, *Înfrângerea lui Maxențiu de către Constantin*, reprezintă și o recunoștință a artistului pentru ajutorul lui Dumnezeu la orice lucru bun. Alegoria *Jurisprudența* ca și *Messa din Bolsena* sînt tablouri de o rară frumusețe și profundă meditație.

9. *Simțul proporțiilor*. Ca orice mare artist, Rafael avea simțul geometriei și al spațiului. Persoanele, ca și firea înconjurătoare, nu sînt stilizate sau scoase din sfera naturalului, ci sînt reale, umanizate, iar din stihiiile naturii el reușește o îmbinăre, o cooperare, o «ardere de tot» adusă Ziditorului prin folosința omului. Mîngierile Pruncului de către mamă, în «madonele sale» apar firești, grijulii, nu se exagerează nimic, Sfînta Fecioară este aleasa pămîntului pentru slava cerului. Ea nu-i «înzorzonată» cu pietre scumpe, nu stă pe scaune de purpură și vison, nu se desfată pe tronuri de aur, nu poartă diademe cu nestemate, ci călătorește singură, printre îngeri, îndeplinind marea misiune de Născătoare de Dumnezeu.

Figurile umane sînt scăldate în temperamentul și caracterul lor: la bărbați asprime și autoritate; la femei gingășie și ascultare («Disputa»): *Parnasul*, *Eliberarea Sf. Petru*. Însuși Iosif apare în postură sa reală de bătrîn înțelept, cei drept, la o vîrstă care-și așteaptă sfîrșitul și cu mulțumirea misiunii îndeplinită (*Madona Sixtină*-Drezda). Chiar autoportretul trădează o unică apariție în arta picturii.

Însăși anatomia persoanelor este reală. Nu-i exclus ca el să fi făcut vizite în săli de disecție ca și maestrul Leonardo da Vinci. Schițele sale sînt matematic chibzuite, iar planurile de construcții sînt ermetic calculate (Palatele Vidoni-Caffarelli, Palatul Aquila-Roma, Palatul Uandolfini-Florența etc.).

10. *Laudele sînt neînsemnate față de ceea ce a realizat*. Rafael a făcut obiectul de laudă și de cinstire din partea tuturor contemporanilor. Faima sa va dăinui pînă la sfîrșitul veacurilor, așa cum mărturiseau frații săi de talent, magistral zugrăviți de Giorgio Vasari ș.a. Nici un om de litere sau știință, nici un filozof sau simplu muncitor n-a rămas nemișcat cînd a privit ceva din arta Arhanghelului penelului. «Aproape toți bătrînii lui Rafael, ca și femeile, copiii și îngerii sînt naivi, vreau să spun că au o anumită originalitate firească, o grație cu care s-au născut, pe care nu le-a dat-o educația (Denis Diderot). «Logiile lui Rafael sînt copleșitoare» (J. W. Goethe). În chipurile de apostoli, sfinți și înțelepți ai antichității se redă expresia interiorității exaltate» (G. W. E. Hegel). «La Roma, Rafael se află în situația de odinioară a lui Hercule în Grecia eroică; tot ceea ce s-a săvîrșit mare și nobil în pictură este atribuit acestui erou... Moartea lui, la 37 de ani, se tînguia *Stendhal*, este una din marile nenorociri pe care le-a suferit bietul neam omenesc». «La Rafael apare, pentru prima dată și fără a dăuna ansamblului, animația gîndirii prinse în frumusețea și eleganța formei... El este un maestru care n-are nevoie de concesiile și nici de comentarii» (Jacob Burckhardt). «Rafael nu cunoștea ura și transformarea în afecțiune invidia altora» (H. Grimm). «El a gîndit în forme așa cum noi gîndim în fraze» (H. Taine).

În epoca modernă «adevăratul pedestal de glorie i-a fost ridicat lui Rafael nu de un poet, nu de un artist, nu de un învățat, ci de Napoleon. Atunci cînd în «Mu-

sée Napoléon» au fost adunate, din toată Europa, un număr de capodopere ale picturii cum nu se vor mai vedea niciodată la un loc — printre care și opere de Rafael din Spania și Italia — împăratul a dat, prin aceasta, picturii franceze un nou impuls. Iar Ingres spune despre sine că la vârsta de 12 ani «s-a năpustit asupra lui Rafael ca o fiară asupra prăzii». Ingres deveni «noul propovăduitor al faimei lui Rafael», (W. Waetzoldt). În fine, «Privind imaginea lumii după Rafael, ascultă simfonia universului»... (F. Bérance).

11. *Duhul lui Rafael în arta românească.* S-ar părea de necrezut, dar artiștii români au fost influențați în opera lor de marele pictor al Renașterii. Să nu-și imagineze cineva că mijloacele de informare din epoca respectivă erau ca cele de astăzi; nu înseamnă că talentele, descoperirile sau faptele importante rămăneau ascunse. Nicidecum. Forța de pătrundere a spiritului, atunci ca și astăzi, găsește nenumărate mijloace. Pulașiile sufletului lui Rafael, nivelul artistic la care ajunsese erau bine cunoscute pretutindeni. La noi, să nu uităm, era epoca Domnului Mircea cel Bătrîn (1386—1418), cutezătorul de la Rovine și strategul de la Nicopole, atât de bine cunoscut în Apus. Prin cugetul, prin talentul și prin inima iconarilor și zugravilor români a trecut fiorul artei Renașterii din Italia prin Atos și prin Constantinopol, ajungând pînă la Novgorod, Vladimir și Susdal, găsind «cetate stătătoare» și «palat ceresc» la Șerghie Posad în desăvîrșitul monah și pictor Andrei Rubliov. Atît și este destul și copleșitor să știm ce rol a avut pămîntul românesc în transmiterea nemuririi și prin artă. Nu ne mai trebuie «argumente» externe pentru a înțelege șirul de sfinți anonimi fie din epoca lui Ștefan cel Mare (1457—1504) în Moldova, fie din perioada Domnului-martir Constantin Brâncoveanu (1688—1714), în Țara Românească. Arta nu are granițe și nici nu se poate încadra în timp. Ea are perioade de glorie, apare și se formează în epoci și civilizații.

Rafael cunoștea duhul strămoșilor noștri din *Dialogurile* lui Platon. De cîte ori priveghea la altarul rece de piatră «Columna lui Traian» — (11) privind cu ochii artistului epopeea Sarmizegetusei era inspirat și se apuca de schițe sau pictură. (A, se vedea tabloul *Incendiul de la Borgo*). Zile întregi stătea în Coloseum (construit de Titus și Vespasian) ascultînd aievea zăngănitul gladiatorilor din arenă, printre care mulți neînvinși daci, sau scrișnitul dinților sau răcnetele fiarelor pentru creștinii persecutați...

Oricine știe că artistul, cu ucenicii și admiratorii săi, înconjurau în nenumărate rînduri Arcul lui Constantin cel Mare (306—337) de lingă Coloseum, admirînd fețele aspre și veșmintele temuților daci. (A se vedea *Triumful lui Constantin asupra lui Maxențiu*). Desigur, l-a interesat pe artist și originea daco-romană a strămoșilor noștri ca pe orice om de cultură al Renașterii. Și dacă el a introdus în pictură personaje și alegorii ale lumii vechi, la noi, în pictura exterioară a bisericilor ortodoxe sau chiar în spatele iconostaselor (Insuși spatele iconostasului catedralei patriarhale are imaginea lui Platon, Aristotel etc.), Sibilele, Pitia, Socrate, Hipocrate și Galen alături de profeți sînt nelipsiți în zugrăveala exterioară a bisericilor noastre. Alegoriile (filozofia, teologia, poezia, muzica etc.), insufleteite și introduse în pictură pentru întîia oară de Rafael au avut ecou în arta lui Costin Petrescu (zugravul și al paraclisului din reședința patriarhală), care le-a așezat la loc de cinste în sala de concerte a Ateneului Român.

Judecata și sfîrșitul lumii, transformarea stihilor și alt rost al cosmosului (eshatonul) se găsesc la tot pasul, atît la Michelangelo cît și la Rafael. Unică la noi este Judecata de apoi de la Voroneț.

Orice tînăr informat, pregătit sau educat, orice om de rînd cu bun simț și cu respect pentru patrimoniul artistic universal și național, sesizează, gustă, intră în comuniune cu creația pictorilor, sculptorilor și arhitecților români. Ampretele artei rafaelice sînt evidente. *G. Tatarescu* ia claritatea și diademele; *N. Grigorescu* accentuează credința sigură a apostolilor și sfinților, iar Maica Domnului — Agapia aproape se confundă cu gingășia, afecțiunea reținută și maiestea nașterii Pruncului-lisus ca în transcendența și transparența madonelor lui Rafael. Scenele biblice la cei doi sînt încadrate în natură și la proporția executată de Școala lui Rafael. Asalturile ostașilor români (luarea Griviței, atacul de la Smîrdan), deși văzute și auzite pe teren, au pentru noi românii maiestea celebrelor tablouri ale Renașterii. De fapt cei doi pictori români s-au îndestulat la fața locului (Italia-Franța-Belgia etc.) de lăsămintele marelui renașcentist. De asemenea, *N. Tonitza*, cu gingășia copiilor sau *T. Palade* cu un evantai mixt, *Lecca și Amann*, cu portrete sensibile, *Șt. Luchian* și chiar firavul *I. Andreescu*, la toți se simte înfrîurirea «Îngerului» din Urbino.

Dacă în pictură este o culme, dacă în arhitectură este o apariție, dacă în construcții este novator, dacă în arheologie și toponimie este inițiator, Rafael — deși nu s-a ocupat cu sculptura fiind umbrat de Bramante, unchiul său, și Michelangelo «tiranul» său — a inspirat pe creatorii ai «chipurilor» cioplite. Astfel *A. Rodin*, *H. Moremaestru* și prieten cu *C. Brîncuși* — au fost urmăriți de umbra lui Rafael. Cel dintîi spunea că adevărul la Rafael a creat celelalte însușiri și mai ales dragostea. Orice la Rafael, «cu lumină și strălucire ca de smalt, oferă tonalități proaspete, veșele ca de flori. Are tinerețea veșnică a lui Rafael însuși. Ea pare imaginară, dar aceasta doar pentru că adevărul observat de pictorul din Urbino nu este cel al lucrurilor pur materiale; este domeniul sentimentelor, o regiune în care formele și culorile sînt transfigurate de bucuria dragostei...» Patriarhul sculpturii moderne, «țărănul de la Dănăre», *Constantin Brîncuși*, întîlnindu-se cu arta lui Rafael, la Roma (1905), a fost deosebit de impresionat. Văzînd «Zidirea omului» în Capela Sixtină, a devenit tributar lui Michelangelo; privind «căderea în păcat», scenă biblică cutremurătoare a lui Sanzio, artistul român a creat și el cu dalta din trunchi cunoscuta piesă: *Adam și Eva. Masa tăcerii, Lada dragostei* și mai ales *Coloana lărd sîrșit* nu sînt străine de gîndirea artiștilor Renașterii: *Magnificul (Pieta)*, *Angelicul (Mesa di Bolsena)*, *Enciclopedicul (Cina cea de taină)*. *Rugăciunea* — piesă sculpturală de elevație în arta brîncușiană — înconjurată de duhul evlaviei și al smereniei, are uluitoare asemănări cu scene biblice ale Noului Testament. Dar, se reține un lucru, Rafael, cu toată libertatea confesională în cugetare, redă chipul celui ce se roagă plin de sine, mîna dreaptă ridicată amenințătoare către cer (Studiu pentru o compoziție). Or, la Brîncuși, chipul rugătorului este cu capul spre pămînt, cu mîinile la piept, ca vameșul, înconjurat de sinceră pocăință. Gingășia, sensibilitatea, copleșirea naturii cu sinceritatea nativă a copilului din arta rafaelică au găsit ecou în multe piese ale lui *C. Brîncuși (Cap de copil, Cap de fetiță etc.)*. Înțelepții lumii vechi readuși în arta picturii și sculpturii de către marii creatori ai Renașterii apar și în arta brîncușiană (*Duhul lui Buda, Socrate etc.*). În atelierul său, sculptorul român avea, printre altele, nenumărate tablouri litografiate ale madonelor rafaelice considerîndu-le cele mai pure și senine creații ale miinii omului.

12. *Creația lui Rafael în cultura generală.* Noi românii, așa cum am văzut mai sus, am fost receptivi totdeauna la ceea ce este universal și copleșitor. De aceea în cultura generală, în formație și educație, epoca Renașterii este epoca întrebărilor.

Și oricine se bucură cînd monografiile, albume de artă pe epoci sau persoane, expoziții și vernisaje apar sau sînt organizate în țara noastră atît în capitală, cît și în celelalte orașe ale Patriei. Impresionat de Italia rafaelică, marele istoric al neamului românesc a scris la sfîrșitul sec. al XIX-lea : «...Odăile lui Rafael -- Le stanze -- sînt de cealaltă parte. Sanzio reprezintă în pictură polul opus celui înfățișat de Michelangelo... unul detalii anatomice, altul posturi liniștite ori senine, echilibrul desăvîrșit al culorii, fețe blajine și blonde. Veșnic lumina galbenă-aurie, care pare un reflect al sfînteniei celor zugrăviți, acoperă fresca toată, dîndu-i un caracter de divinizare mai puternic încă. *Rafael e divin...* (sublin. N. Iorga, *Amintiri din Italia*, 1895).

Profesorul de istoria artei și critic de artă, totodată, spunea studenților și iubitorilor de frumos : «...putem afirma fără exagerare că aspirațiile și toate cuceririle picturii Renașterii se întîlnesc în Rafael. El constituie sinteza supremă a acestei mișcări prodigioase și devine oarecum figura ei cea mai reprezentativă. În el neliniștea iscoditoare a unor, avîntul plin de credință al altora, panteismul și senzualitatea păgînă a unei a treia categorii se îmbină în chip natural. În el asperitățile și nepotrivirile acestor tendințe se armonizează, iar opera sa apare ca un fruct delicios și matur al tuturor acelor operații, care au precedat venirea sa și care au necesitat poate o sută de ani de frămîntări și de experiențe pe terenul artei.

A murit foarte tînăr, după ce trăise una din viețile cele mai pline și mai fructuoase. Împrejurările favorabile au făcut ca să nu-și interzică nimic din ceea ce contribuie la fericirea unei vieți complete. Din momentul în care activitatea sa se poate urmări, el se prezintă ca o ființă seducătoare, o podoabă a Italiei acelor vremi, Trăiește deplin, intens... Este făcut parcă să guste voluptatea prin spirit și prin simțuri, într-un grad pe care nici un alt om înainte de el nu-l atinsese. Această dispoziție îi revine de la firea sa intimă, de la constituția sufletului său. Din această pricină, el a ajuns să ne dea în lucrările sale cele mai armonioase exemplare de opere artistice, din cîte se cunosc...» (George Oprescu, *Manual de istoria artei*, 1943), Rădulescu-Motru, Vasile Pârvan, T. Vianu, G. Călinescu ș.a. i-au închinat pagini alese. De fapt din nici un curs universitar, manual, monografie, indicații bibliografice referitoare la artă nu lipsește numele lui Rafael-pictorul, arhitectul, constructorul și chiar poetul.

La cei peste 500 de ani de la intrarea în lumea aceasta a artistului și la peste 470 de ani de la trecerea spre veșnicie, aducem și noi smerit omagiu și cuvînt de veșnică pomenire. Fred Bérence, mare specialist în arta Renașterii, scria : «Rafael, simbolul însuși al Renașterii, sinteza Atenei și a Florenței, a lumii păgîne și a lumii creștine, a sorbit din toate izvoarele. Dar în creuzetul individualității sale, elementele străine se topesc într-un amalgam nou și renasc fragede, tinerești, fecunde.

Nici un alt artist, pictor sau sculptor, muzician sau romancier, n-a amintit vreodată omului, mai mult deoit Rafael și cu atîta intensitate, că el nu s-a născut doar pentru a fi sclav, ci pentru a lua parte la misterul și la bucuria lumii, bucurie pe care o alungă de pe pămînt, pentru că o alungă și din sufletul său. Și totuși, bucuria se arată peste tot...» (*Rafael sau puterea spiritului*, 1936).

Această bucurie este parcă mai coplesitoare și transparentă în tablourile, scenele și icoanele unde apare Sfînta Fecioară Maria. Rafael redă prin penel imnul sau Cîntarea Fecioarei Maria, la vestea întrupării lui Mesia (Luca I, 46—55). De aceea nu este surprinzător de ce Luceafărul poeziei românești, care avea o aleasă

cultură filozofică, o sensibilitate deosebită, simț critic, trăire creștină, dar și talent poetic, Mihai Eminescu a veșnicit creația Marelui artist și a supracinstit pe Maica Domnului scriind :

«Rafael, pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată
Suflet îmbătat de raze și d-eterne primăveri.
Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate,
Te-a văzut plutind regină printre îngerii din cer...».

Diac. conf. P. I. DAVID

SURSE BIBLIOGRAFICE

Rafael, Antologie și texte, selecția imaginilor și cronologia de Vasile Florea, Ed. Meridiane, București, 1967, Idem, *Viața lui Rafael*; Giorgio Vasari, *Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților*, Traducere și note de Ștefan Crudu, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Meridiane, București, 1968, vol. II; Fred Bérence, *Renășterea italiană*, Traducere de Maria Carpov, Biblioteca de artă, Ed. Meridiane, București, 1969; G. Oprescu, *Manual de istoria artei*, vol. I, București, 1943; O. Tafrafi, *Manual de istoria artelor*, Ed. Cartea Românească, București, vol. I, 1927; H. W. Van Loon, *Istoria artelor*, Traducerea de I. Totoiu, București, 1944; Luis Bréhier, *L'art chrétien*, Paris, 1928; *Nouvelle Histoire Universelle de L'Art*, sub îndrumarea lui Marcel Aubert, Tom II, Paris, 1932; André Félicien, *Viețile și oprele celor mai însemnați pictori vechi și moderni*, Traducere de Liviu Cosma, Antologie de texte și studiu introductiv de Irina Mavrodin, Biblioteca de artă, Ed. Meridiane, București, 1982; Jurgis Baltrusaitis, *Evol mediu fantastic*, Traducere de Valentina Grigorescu, Cuvânt înainte de Dan Grigorescu, Ed. Meridiane, București, 1975; Germain Bazin, *Clasic, baroc și rococo*, în românește de Constanța Tănăsescu, Ed. Meridiane, București, 1970; Victor Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, Traducere de Florin Chirițescu, Prefată de V. Drăgut, Ed. Meridiane, București, 1980; Mihail Alpatov, *Istoria artei*, vol. II, Ed. Meridiane, București, 1965; Virgil Vătășianu, *Istoria artei europene*, Arta din perioada Renășterii, Ed. Meridiane, București, 1972.

UNELE ASPECTE PRIVIND RELAȚIILE STAT-BISERICĂ ÎN ȚĂRILE OCCIDENTALE

Reprezentanții vieții religioase din România, liderii și activiștii unor partide politice, presa religioasă și cea laică au inițiat ample dezbateri în legătură cu viitorul statut juridic al cultelor și organizațiilor religioase din România.

Relația stat-reprezentanții vieții religioase este una dintre problemele cele mai dezbătute, în legătură cu care se formulează cele mai diferite și contradictorii puncte de vedere. Cîteva culte și asociații religioase (recent recunoscute) cer ca Statul român să nu aibă nici măcar dreptul de a desfășura activitatea de cunoaștere a organizării și activității subiecților vieții religioase. O mare parte a credincioșilor și unii clerici consideră că Statul nu poate fi privat de acest drept. Și laicii sînt împărțiți; unii susțin punctul de vedere al primei orientări, iar alții, și aceștia sînt majoritatea, pledează pentru dreptul Statului de a cunoaște organizarea și activitatea subiecților vieții religioase și de a veghea ca aceștia să respecte legile și constituția țării. Cîteva principii privind relațiile Stat-Biserică s-au conturat în noua constituție, următoarele și mai ales formele concrete organizatorice și juridice de materializare a acestora vor fi formulate prin noua lege a cultelor.

Ar fi logic și democratic ca în elaborarea statutului juridic al relațiilor Stat-Biserică în România să fie antrenați și credincioșii, intelectuali, cetățenii care doresc să participe la elaborarea și concretizarea noului sistem politic democratic din țara noastră. Pentru realizarea acestui demers se impune ca mijloacele mass-media să ajute opinia publică să se documenteze în legătură cu exigențele democratice ale relațiilor Stat-Biserică existente în țările occidentale.

Modelele occidentale ale relațiilor Stat-Biserică diferă esențial în funcție de realizarea sau nu a separării Bisericii de Stat și a Statului de Biserică. Separarea Bisericilor de Stat înseamnă o mai mare autonomie în organizarea și funcționarea lor, dar se oferă mai puține posibilități legale pentru participarea agenților vieții religioase la sprijinirea funcționării subsistemelor nereligioase ale societății. În acest

caz, de regulă, Statul nu-și asumă nici o obligație în salarizarea clericilor și în asigurarea celorlalte cheltuieli ale Bisericilor. În țările în care nu s-a realizat separarea Bisericilor de Stat, se garantează o mai redusă autonomie a acestora. De regulă aceste state asigură salarizarea clericilor și realizarea celorlalte fonduri necesare funcționării instituțiilor religioase. Dar majoritatea statelor care se găsesc în această situație stabilesc unele condiții în care asigură finanțarea activității cultelor. Respectiv statele își iau dreptul de a se pronunța, de a-și da acordul, în unele laturi ale organizării și activității cultelor: crearea unor noi unități bisericești; numirea preoților, protopopilor, episcopilor, consultarea credincioșilor pentru a se vedea dacă sînt mulțumiți de activitatea preoților etc. Cultele care doresc să evite acest control renunță la contribuția financiară a statului.

Atît în țările în care s-a realizat separarea Bisericii de Stat, cît și în cele în care nu s-a efectuat această operație, se asigură un set maxim de drepturi și libertăți religioase. Volumul drepturilor și libertăților religioase garantat de țările occidentale nu depinde de modalitatea și gradul implicării Statului în cunoașterea sau controlul organizării și activității cultelor, ci de democratismul regimului politic, de voința democratică a partidelor politice care dețin puterea. Unii specialiști sînt totuși de părere că în condițiile separării Bisericii de Stat există condiții optime pentru fărîmîntarea organizațională a Bisericilor, pentru proliferarea organizațiilor și asociațiilor religioase, pentru reproducerea vieții religioase nu numai prin acțiunea unor agenți religioși instituționalizați, ci și prin existența unor mișcări religioase fluctuante.

Într-o serie de țări occidentale Statul se implică în derularea aspectelor exteroare ale relațiilor dintre agenții vieții religioase. După cum este cunoscut, aceste relații sînt pașnice sau de luptă, în funcție de modul în care subiecții vieții religioase concep activitatea de misiune, de evanghelizare sau de propagandă religioasă. Pentru evitarea unor situații tensionate, legislațiile unor țări au stabilit normele pe care trebuie să le respecte orice Biserică sau organizație în desfășurarea activităților menționate.

Chiar și în unele din țările în care nu a avut loc separarea Bisericii de Stat, constituțiile sau legile cultelor stabilesc că statutele de organizare și funcționare ale cultelor se aprobă de organele de stat sau că organizarea și activitatea cultelor se fac conform legii cultelor.

În cea mai mare parte a țărilor occidentale, prin constituție sau legea cultelor, Statul își rezervă dreptul de a limita drepturile și libertățile religioase atunci cînd folosirea acestora pune în pericol securitatea națională, ordinea publică, bunele moravuri etc.

În concluzie, se poate afirma că majoritatea modelelor de relații Stat-Biserică din țările democratice occidentale se caracterizează printr-o mai redusă sau mai amplă participare a Statului la organizarea și funcționarea Bisericilor și la desfășurarea Statului în normarea cadrului de existență și activitate a cultelor; Statul controlează dacă agenții vieții religioase respectă constituția și legile țării; dreptul Statului de a cunoaște sau de a controla anumite aspecte ale organizării și activității cultelor; dreptul Statului de a interveni cu măsuri juridice, administrative și judecătorești cînd se produc ilegalități și anomalii în viața religioasă sau cînd credincioșii sînt nemulțumiți de anumite activități ale unor Biserici și organizații religioase etc.

Pentru ilustrarea afirmațiilor făcute vom reproduce o serie de prevederi din unele constituții și legi ale cultelor, în vigoare, din cîteva țări occidentale.

Constituția Belgiei (1831, cu amendamentele pînă în 1988)

Art. 16: Statul nu are dreptul să intervină nici în numirea, nici în consacrarea slujitorilor cultelor, nici să le interzică acestora să corespundă cu superiorii lor sau să publice actele lor, cu excepția, în acest ultim caz, a răspunderii în materie de presă și publicații.

Constituția Regatului Danemarca (1953)

Art. 4: Biserica Evanghelică Luterană este Biserica națională daneză și ca atare este subvenționată de Stat;

Art. 61: Statutul Bisericii naționale va fi reglementat prin lege.

Constituția federală a Confederației elvețiene (1874)

Art. 50: Libera exercitare a cultului este garantată în cadrul limitelor bunelor moravuri și al ordinii publice.

Cantoanele și confederația își rezervă dreptul de a lua măsurile convenabile pentru menținerea ordinii publice și a păcii între membrii diferitelor asociații reli-

gioase, cît și pentru prevenirea amesteçului autorităților ecleziastice în drepturile cetățenilor și ale Statului.

Constituirea de episcopate pe teritoriul elvețian este supusă aprobării Confederației.

Constituția Cantonului elvețian Jura (1977)

Art. 134: Legea reglementează cazurile în care Statul acordă subvenții Bisericilor.

Constituția Cantonului elvețian Vaud (1885, amendată în 1990)

Art. 13: Parohiile își aleg pastorii și alegerea este ratificată de Consiliul de Stat.

Constituția Cantonului elvețian Geneva (1847, amendată în 1958)

Art. 164: Statul și comunele nu salarizează și nu subvenționează nici un cult. Nimeni nu poate fi obligat să contribuie prin impozit la întreținerea unui cult.

Legea cu privire la Biserica evanghelică reformată din Cantonul Vaud (1965, amendată în 1977)

Art. 6: Crearea unor noi parohii sau a unor noi posturi finanțate de stat, instituirea sau suprimarea unei sărbători, asigurarea condițiilor necesare pentru o bună desfășurare a serviciilor divine ale cultului, măsurile sau dispozițiile de natură să impună obligații financiare Statului sau comunelor și, în general, tot ceea ce ține de domeniul temporarului sînt reglementate de autoritatea legislativă sau de Consiliul de Stat. În aceste materii Biserica are dreptul să facă propuneri și trebuie să fie consultată;

Art. 55: Consiliul sinodal și șeful Departamentului Cultelor au ședințe comune, dacă unul sau altul solicită acest lucru. Șeful Departamentului prezidează aceste ședințe;

Art. 75: Oricînd, dacă el crede că interesele Bisericii o cer, Consiliul sinodal poate transfera un pastor. Decizia va trebui ratificată de Consiliul de Stat.

Lege referitoare la exercitarea religiei catolice în Cantonul Vaud (1970)

Art. 5: La propunerea autorităților ecleziastice catolice, Consiliul de Stat poate numi preoți în unele instituții școlare, spitale și penitenciare; acești preoți își desfășoară liberi activitatea în limita legilor și a reglementărilor în vigoare;

Art. 6: Scrisorile pastorale ale autorității diocesane sînt comunicate Consiliului de Stat pentru informarea sa.

Legea organizării cultelor din cantonul Berna (1945)

Art. 1: Biserica reformată evanghelică, Biserica romano-catolică și Biserica vechi-catolică sînt Biserici naționale recunoscute;

Art. 4: Alte comunități religioase pot fi recunoscute de drept public prin lege. Condițiile, exigențele și efectele recunoașterii vor fi fixate printr-o lege specială;

Art. 25: Toți ecleziastici admiși în clerul din cantonul Berna trebuie să fie confirmați de directorul de culte sau, în numele său, de prefect, conform art. 133 din Constituția cantonală;

Art. 54: Fondurile speciale ale parohiilor și fundațiilor culturale sau religioase nu pot fi folosite decît conform scopului și destinației lor.

Lege privitoare la libertatea Bisericii catolice (cantonul TICINO) (1886)

Art. 15: În parohiile sau filialele în care alocația sau cheltuielile pentru cult sînt suportate total sau în parte de comună, municipalitatea are dreptul de a numi un membru în consiliul parohial, dacă acesta este compus din trei persoane, și doi membri, dacă acesta este format din mai mult de trei.

Constituția Republicii Franceze (1958)

Art. 2: Franța este o republică... laică... Ea respectă toate credințele.

Constituția Germaniei (1919, 1949)

Art. 7 (1949): Religia este obiect de studiu în învățămîntul public... Recunoșcînd dreptul de supraveghere al Statului, învățămîntul religios este asigurat în conformitate cu principiile confesiunilor religioase. Nici un elev nu poate fi obligat, împotriva voinței sale, să asiste la orele de religie;

Art. 136 (1919): 2) Dreptul de a te bucura de libertățile civile și politice chiar și accesul la funcțiile publice sînt independente de confesiunea religioasă;

3) Nimeni nu poate fi obligat să-și facă cunoscute propriile convingeri religioase.

Art. 137 (1919): 1) Nu există nici o religie de stat;

3) Orice asociație religioasă își disciplinează și gestionează propriile interese în mod autonom, în limita legilor generale.

Constituția Greciei (1975)

Art. 3: 1) Religia predominantă în Grecia este Biserica Ortodoxă;

Art. 13: 2) Prozelitismul este interzis;

3) Deservenții tuturor religiilor recunoscute sînt supuși aceleiași supravegheri din partea Statului și acelorași obligații față de el ca și cei ai religiei predominante.

Poziții privind definirea prozelitismului în Grecia

Pe baza Codului penal, Consiliul de Stat a definit astfel prozelitismul: încercarea de a penetra, prin mijloace ilegale, în conștiința unei persoane, cu scopul de a-i transforma credințele religioase în favoarea altei religii.

Dreptul penal grecesc definește astfel prozelitismul: oferirea unor avantaje materiale sau morale sau promiterea unor asemenea oferte; folosirea mijloacelor ilegale; profitarea de lipsa de experiență sau de încrederea unei persoane; exploatarea nevoilor, a incapacității mentale sau a naivității persoanei vizate,

(Pasaaje reproduse din Raportul prezentat de A. V. D. Almeida.

Ribeiro la a 42-a sesiune a Comisiei pentru drepturile omului, 18 ianuarie 1991, Nations Unies, E/CN.4/1991/56, p. 8).

- Constituția Republicii Islanda (1937)

Art. 44: 2) Statul promite să nu ajute cu subsidii nici o religie.

Constituția Republicii Italiene (1947)

Art. 8. Toate confesiunile religioase sînt egale și libere în fața legii. Confesiunile religioase diferite de cea catolică au dreptul de a se organiza după propriile statute, astfel încît să nu vină în contradicție cu ordinea juridică italiană. Raporturile lor cu Statul sînt reglementate de lege, pe baza înțelegerii cu reprezentanții acestor confesiuni.

Constituția Regatului Norvegiei (1814)

Art. 2: Religia evanghelică luterană este religia oficială de stat. Cetățenii care profesază această religie urmează să-și educe copiii conform acesteia;

Art. 16: Regele reglementează problemele referitoare la serviciul public divin sau ecleziastic, inclusiv ședințele și reuniunile referitoare la problemele religioase și supraveghează ca deservenții de cult să respecte prevederile în vigoare;

Art. 21: Regele alege și numește, după consultări cu Consiliul de Miniștri, toți funcționarii ecleziastici.

Constituția Republicii Portugheze (1976)

Art. 43: 2) Statul nu își poate aroga dreptul de a programa educația și cultura conform unei anumite orientări filozofice sau religioase.

3) Învățămîntul public nu va fi confesional.

Constituția Regatului Suediei (1975)

Art. 9 (dispoziții tranzitorii): Guvernul numește în funcțiile de arhiepiscop și episcop unul din cei trei candidați propuși conform prescripțiilor legii ecleziastice. Această lege reglementează și numirile în oficiile ecleziastice și în parohii și drepturile atribuite în acest scop guvernului.

Legile ecleziastice sînt aprobate, modificate sau abrogate printr-un act comun al Riksdag-ului și guvernului, întotdeauna cu consensul Bisericii.

Legea constituțională privind actul guvernării în Suedia (1975 și amendamentele pînă în 1989)

Cap 2; Art. 1: Toți cetățenii vor fi protejați în relațiile lor cu administrația publică împotriva constrîngerii de a-și face cunoscute opiniile politice și religioase. În plus, ei vor fi protejați în relațiile lor cu administrația publică împotriva oricărei constrîngerii de a aparține la orice congregație religioasă;

Prevederi tranzitorii, Art. 9: Prevederile care urmează să schimbe destinația proprietăților Bisericii din trecut prin parlament în aceeași manieră ca Actul privind Biserica Suediei.

Constituția Spaniei (1978)

Art. 16 : 2) Nimeni nu poate fi obligat să-și declare ideologia, religia sau credința sa ;

3) Nici o confesiune nu va avea caracterul de religie de stat.

Legea privind libertatea religioasă din Spania (1980)

Art. 3 : Exercițarea drepturilor care decurg din libertatea religioasă și de cult nu este limitată decât de respectul altuia de a se folosi de libertățile publice și de drepturile fundamentale ca salvagardarea securității, a sănătății și a moralității publice, elemente constitutive ale ordinii publice protejate de lege în cadrul unei societăți democratice ;

Art. 8.

...Va fi creată o comisie consultativă privind libertatea religioasă, paritară și permanentă, compusă din reprezentanți ai administrației publice și ai Bisericilor, comunităților și federațiilor religioase în care vor figura în mod obligatoriu cele mai puternice instituții religioase și persoane competente recunoscute, care vor putea oferi saturi și cunoștințe utile pentru aplicarea acestei legi.

Această comisie va trebui să efectueze studii, să prezinte rapoarte și propuneri asupra problemelor referitoare la aplicarea acestei legi și mai ales, obligatoriu, referitor la pregătirea și elaborarea acordurilor sau convențiilor de cooperare (Între Stat și Culte n.n.).

ILIE FONTA

STATUTUL ASOCIAȚIEI "FRĂȚIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ,,

CAPITOLUL I :

DISPOZIȚII GENERALE

- Art. 1. — Asociația religioasă «Frăția Ortodoxă Română» funcționează ca persoană juridică, de sine stătătoare, pe baza prevederilor prezentului «Statut», recunoscut prin sentință judecătorească.*
- Art. 2. — Asociația «Frăția Ortodoxă Română» care grupează pe cei mai buni creștini ortodocși din țară și de peste hotare, are un caracter pur religios, ortodox și va colabora cu autoritatea superioară bisericească, în sfera misionară și filantropică a Bisericii Ortodoxe Române și în alte domenii de interes comun.*
- Art. 3. — Asociația «Frăția Ortodoxă Română» are structură organizatorică și organe de conducere proprii ; ea poate avea filiale pe tot cuprinsul țării.*
- Art. 4. — Asociația «Frăția Ortodoxă Română» are dreptul de a colabora cu organizații naționale și internaționale de profil religios și poate delega reprezentanți proprii la manifestările acestora.*

CAPITOLUL II :

SCOPUL ASOCIAȚIEI RELIGIOASE «FRĂȚIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ»

- Art. 5. — Asociația «Frăția Ortodoxă Română» are următoarele țeluri :*
- a) Să repună învățătura creștină ortodoxă la baza concepției despre lume și viață, societate și familie ;
 - b) Să contribuie la întărirea credinței creștine ortodoxe prin opere caritative-misionare și colaborarea cu alte organizații și să o apere de acțiunile prozelitiste de orice natură ;
 - c) Să contribuie la întărirea unității spirituale și la înnoirea morală a creștinilor ortodocși români din țară și de peste hotare ;
 - d) Să contribuie la formarea conștiinței creștine a tinerei generații și să-i trezească responsabilitatea în relațiile cu Dumnezeu, cu lumea și cu semenii, în cadrul procesului actual de reinnoire spiritual-morală ;

- e) Să ajute la răspindirea învățării de credință a Bisericii strămoșești în rîndul tuturor categoriilor sociale;
 - f) Să promoveze cultura creștină ortodoxă și valorile religios-morale ale poporului nostru;
 - g) Să participe la eforturile Bisericii Ortodoxe Române în ceea ce privește introducerea și buna desfășurare a învățămîntului religios în școli:
- Art. 6. — Pentru realizarea scopului propus, asociația «Frăția Ortodoxă Română» va folosi următoarele mijloace :
- a) adunări periodice, colcvii, conferințe, cercuri de studii, congrese naționale și internaționale, cateheze, predici, cîntări religioase, opere de caritate etc. ;
 - b) editarea de publicații religioase ortodoxe și răspindirea lor («FOR»);
 - c) colaborarea cu organizații similare, cu instituții de învățămînt teologic și laic, cu instituții de cultură, precum și cu bisericile și minăstirile din țară și de peste hotare ;
 - d) organizarea de serbări, concerte religioase și diferite manifestări creștine.

CAPITOLUL III :

MEMBRII ASOCIAȚIEI RELIGIOASE
«FRĂȚIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ»
DREPTURI ȘI OBLIGAȚII

- Art. 7. — Pot fi membri ai asociației «Frăția Ortodoxă Română» orice persoane de religie ortodoxă care aderă la scopul și principiile promovate prin prezentul Statut, pentru întărirea credinței și moralei creștine.
- De asemenea, pot fi aleși ca președinți și membri de onoare personalități de seamă care au adus importante contribuții la atingerea scopului Asociației, de către adunarea generală, la propunerea consiliului de conducere.
- Art. 8. — Membrii asociației «Frăția Ortodoxă Română» au următoarele drepturi :
- a) să participe la activitatea Asociației ;
 - b) să aleagă și să fie aleși în organele de conducere ;
 - c) să participe la acțiunile organizate de «Frăția Ortodoxă Română» în țară sau peste hotare, prin susținerea de referate, expuneri sau comunicări ;
 - d) să propună noi membri.
- Art. 9. — Membrii asociației «Frăția Ortodoxă Română» au următoarele obligații :
- a) să respecte în totalitate prevederile prezentului Statut ;
 - b) să desfășoare o activitate susținută pentru promovarea credinței strămoșești și a moralei creștine ;
 - c) să sprijine asociația în dezvoltarea bazei materiale prin donații, contribuții benevole la înscriere, cotizații ;
- Calitatea de membru se pierde prin demisie și se aprobă de președinte sau prin excludere în cazul săvîrșirii unor acte incompatibile cu natura și scopurile asociației.

CAPITOLUL IV :

ORGANELE DE CONDUCERE

- Art. 10. — Organele de conducere ale Asociației «Frăția Ortodoxă Română» sînt :
- Adunarea generală ;
 - Consiliul de conducere.
- Art. 11. — Adunarea generală se compune din toți membrii și este organul suprem de conducere al Asociației. Ea este valabil constituită dacă este prezentă majoritatea simplă a membrilor săi.
- Art. 12. — Adunarea generală se întrunește o dată pe an în sesiune ordinară ; ea poate fi convocată în sesiuni extraordinare, ori de cîte ori este nevoie, la inițiativa Consiliului de Conducere sau la cererea a 1/4 din membrii asociației.
- În cazul în care nu întrunește numărul suficient de membri la prima convocare, se va amîna pentru 10 zile cînd se va ține cu orice număr de membri.

- Art. 13.** — Adunarea generală are următoarele atribuții :
- Adoptarea sau modificarea statutului asociației ;
 - Alegerea consiliului de conducere, a secretariatului și comisiei de cenzori pentru o perioadă de 4 ani ;
 - Aprobă bugetul anual de venituri și cheltuieli ;
 - Aprobă raportul de activitate al consiliului de conducere, execuția bugetară anuală și raportul comisiei de cenzori ;
 - Stabilește măsurile necesare pentru buna desfășurare a activității asociației ;
 - Hotărăște asupra contestațiilor privind reprimirea sau excluderea unora din membrii săi.
- Art. 14.** — Hotărârile adunării generale se iau cu majoritatea simplă a membrilor prezenți, (prin vot deschis sau secret), după caz, exceptând cele privind modificarea statutului pentru care este necesară o majoritate de două treimi a membrilor prezenți.
- Art. 15.** — *Consiliul de conducere* este organul executiv al adunării generale și răspunde în fața acesteia pentru activitatea asociației, împreună cu secretarul general. El este ales de adunarea generală pe o durată de 4 ani și este compus din 21 de membri. Din rindul membrilor consiliului de conducere se desemnează un președinte, 5 vicepreședinți, un secretar general, 2 secretari adjuncți, precum și un casier.
- Art. 16.** — *Președintele asociației* are următoarele atribuții :
- Conduce lucrările Asociației în conformitate cu prevederile prezentului Statut ;
 - Prezidează adunările generale ale Asociației și ședințele consiliului de conducere ;
 - Stabilește ordinea de zi a adunării generale și a ședințelor consiliului de conducere pe care le convoacă ;
 - Semnează, împreună cu secretarul general, actele și corespondența Asociației ;
 - Reprezintă Asociația în relațiile cu diferite instituții în cadrul unor acțiuni de protocol ;
 - Aprobă actele de cheltuieli, în conformitate cu prevederile statutului și hotărârile consiliului de conducere și ale adunării generale ;
 - Aprobă cererile de demisie ale membrilor Asociației.
- Art. 17.** — Vicepreședinții, împreună cu secretarul general, ajută pe președinte în exercitarea atribuțiilor sale și îl înlocuiesc în absența sa.
- Art. 18.** — Secretarul general are următoarele atribuții :
- Pregătește, împreună cu ceilalți doi secretari, lucrările biroului și ale Consiliului de conducere ;
 - Redactează actele și corespondența Asociației, pe care le contrasemnează alături de președinte ;
 - Redactează, împreună cu ceilalți doi secretari, raportul anual al consiliului de conducere, pentru a-l prezenta spre aprobarea adunării generale ;
 - Asigură executarea hotărârilor organelor de conducere ale Asociației ;
 - Păstrează sigiliul, antetul cu embla și arhiva Asociației.
- Art. 19.** — Casierul face încasările și plățile aprobate de adunarea generală, consiliul de conducere sau președinte. El păstrează sub răspunderea sa, sau depune la casa de depuneri numerarul asociației, ținând în acest scop registrele și chitanțele necesare, conform reglementărilor financiare în vigoare.
- Casierul prezintă Consiliului de conducere și adunării generale, un raport anual cu privire la fondurile Asociației.
- Art. 20.** — Consiliul de conducere are următoarele atribuțiuni :
- Conduce activitatea asociației între sesiunile adunării generale ;
 - Asigură îndeplinirea hotărârilor adunării generale ;
 - Convoacă, în termen util, adunarea generală ordinară, precum și adunarea generală extraordinară ;
 - Întocmește planul de muncă și programul general de activitate (păstrează contactul permanent cu preoții parohi) ;
 - Întocmește și execută bugetul Asociației ;

- f) A vizează asupra primirii, retragerii sau excluderii de membri ai asociației ;
- g) Desemnează reprezentanți ai Asociației pentru activitatea din țară și străinătate.

- Art. 21.** — Ședințele consiliului de conducere se țin lunar sau ori de câte ori va fi nevoie, în prezența majorității simple a membrilor săi. Hotărârile consiliului de conducere se iau cu o majoritate de două treimi din numărul celor prezenți.
- Art. 22.** — Consiliul de conducere supune spre aprobare adunării generale, toate hotărârile luate între sesiuni.

CAPITOLUL V :

COMISIA DE CENZORI

- Art. 23.** — *Comisia de cenzori* este compusă din 3 membri, care nu pot fi în același timp membri ai consiliului de conducere ai Asociației «Frăția Ortodoxă Română». Membrii comisiei de cenzori activează pe o perioadă de 4 ani și pot fi realeși.
- Art. 24.** — Comisia de cenzori are următoarele atribuții :
- a) verifică activitatea financiară a Asociației și referă Adunării generale asupra celor constatate ;
 - b) între sesiunile adunării generale, ea informează consiliul de conducere cu privire la situația financiară constatată.

CAPITOLUL VI :

FONDURI ȘI PATRIMONIU

- Art. 25.** — Asociația «Frăția Ortodoxă Română» are patrimoniul propriu format din bunurile sale de orice fel, mobile și imobile.
- Art. 26.** — Asociația își realizează fondurile necesare ducerii activității sale prin :
- contribuții benevole la înscriere și cotizații ale membrilor săi, fixate de consiliul de conducere și aprobate de adunarea generală ;
 - subvenții și donații acordate asociației ;
 - venituri realizate din vânzarea publicațiilor religioase, expoziții etc. ;
 - organizarea de concerte religioase sau alte acțiuni culturale-creștine.
- Patrimoniul și fondurile sînt administrate potrivit dispozițiilor legale în vigoare, în baza aprobărilor date de consiliul de conducere.

CAPITOLUL VII :

DISPOZIȚII FINALE

- Art. 27.** — Asociația «Frăția Ortodoxă Română» are ca patron protector pe Sfîntul Apostol Andrei, a cărui pomenire se săvîrșește la data de 30 noiembrie.
- Art. 28.** — Asociația «Frăția Ortodoxă Română» este persoană juridică de drept public și este reprezentată în justiție prin consilier juridic sau avocat ales. În relațiile cu terții. Asociația este reprezentată prin președinte, vicepreședinti și secretarul general sau delegați ai acestora, care sînt obligați să apere interesele asociației.
- Art. 29.** — Asociația «Frăția Ortodoxă Română» are sigiliul și antet cu emblemă ; activitatea consiliului de conducere este activitate obștească.
- Art. 30.** — Situațiile neprevăzute în prezentul Statut vor fi rezolvate de consiliul de conducere al Asociației sub rezerva aprobării lor de către adunarea generală la prima ședință.
- Art. 31.** — Sediul Asociației religioase «Frăția Ortodoxă Română» este în B-dul George Coșbuc ,nr. 1, Bloc P5B, Sc. 1, et. 2, ap. 5 (Piața Unirii), sect. 4, București.

• R E C E N Z I I •

NUMIREA EPISCOPILO ROMANO-CATOLICI

Literatura de specialitate referitoare la dreptul canonic romano-catolic s-a îmbogățit cu o remarcabilă lucrare datorată lui J. B. D'Onorio*, directorul Departamentului de științe juridice și morale ale Facultății de Drept și Științe Politice a Universității Aix Marseille.

Dată fiind întinderea și valoarea lucrării, pentru realizarea recenziei vom folosi ca metodă de redactare rezumarea unor capitole și reproducerea ad-litteram a unor pasaje, mai însemnate, din analizele făcute de autor sau din documentele inserate în volum.

Prima parte a lucrării este intitulată «Dreptul comun: numirea liberă de către pontiful roman».

În capitolul I se studiază lista episcopabililor. Se subliniază că această operație se realizează la nivelul episcopatului, fără intervenția reprezentantului pontifical sau a Vaticanului, respectiv se stabilește o listă a clericilor care ar avea calitățile necesare pentru a îndeplini funcția de episcop.

Art. XI, alin. 2 al «Normelor» din 1972 ale Vaticanului precizează că «aceste liste nu restrâng libertatea Pontifului roman, care, în virtutea însărcinărilor sale, are dreptul de a alege și numi candidați din afara listelor», iar canonul 378, alin. 2, din Codul canonic din 1983 prevede că «judecata definitivă în această problemă revine Scaunului Apostolic». În încheierea capitolului, autorul notează că «după ce a luptat împotriva autorităților civile pentru a-și recâștiga libertatea de numire a episcopilor, Roma trebuie, în zilele noastre, să reziste unor puteri clericale» (p. 34).

În capitolul al II-lea se descrie modul de desfășurare a anchetei pontificale pentru numirea episcopilor. Atunci când este cazul, nuntial apostolic sau delegatul apostolic pe lângă o biserică locală studiază clericii care ar putea fi numiți episcopi. Scopul anchetei reprezentantului pontifical este de a întocmi o listă cu trei nume (numită *terna*), pentru a fi supusă atenției Papei, deci lista de clerici care ar putea îndeplini funcția de episcopi propusă de episcopii locali. Această problemă este valabilă numai pentru numirea episcopilor diocezani și a coajutorilor, deoarece în cazul episcopilor auxiliari, episcopii diocezani au sarcina de a propune o listă de trei nume, care este înaintată Vaticanului prin intermediul reprezentantului pontifical.

Ancheta pontificală constă dintr-o serie de întrebări care sînt adresate episcopilor, preoților, călugărilor și chiar credincioșilor. Se pot culege informații și despre clericii care nu fac parte din lista episcopabililor. Pentru stabilirea ternei, reprezentantul pontifical este obligat să consulte arhiepiscopul și episcopii sufragani ai provinciei ecleziastice de care depinde diocesa vacantă. Reprezentantul pontifical trimite terna la Roma sau la Congregația pentru episcopi sau la cea pentru «evangelizarea popoarelor» (dacă este vorba despre o «țară de misiune») sau la cea pentru Bisericile Orientale (dacă este vorba de un teritoriu de rit orientat extra-patriarhal) sau la Consiliul pentru afaceri publice, în cazul consultării obligatorii a autorităților politice. Congregațiile în cauză reunesc adunarea cardinalilor și a episcopilor membri

*) Joël-Benoît D'Onorio, *La nomination des évêques. Procédures canoniques et conventions diplomatiques*, Paris, Editions Tardy, 1986, 158 p.

(din care fac parte prelați de la Curia romană și episcopi diocezani) pentru studierea dosarelor. Se discută dosarele și se hotărăște prin vot secret. Rezultatul este adus la cunoștință Suveranului Pontif de către cardinalul-prefect al congregației sau de către arhiepiscopul-secretar. În general, Papa acceptă propunerile care îi sînt făcute deoarece el, de cele mai multe ori, nu-i cunoaște pe cei în cauză. Totuși, sînt cazuri, cînd Pontiful roman face opțiuni personale.

După ce numirea a fost decisă, cel interesat este informat printr-o scrisoare oficială trimisă de reprezentantul pontifical din țara sa, acțiune precedată de un anunț telefonic. După ce alesul și-a dat consimțămîntul, mai trece un timp pînă la elaborarea bulei pontificale scrise de mînă în latină cu caractere gotice. Documentul va fi citit în fața colegiului consultorilor (teologi care sînt consultați în probleme teologice sau de disciplină — n.n.) *diocezani* înainte de preluarea canonică a diocezei de către noul episcop.

În cazul numirii unor episcopi au fost consultați și credincioșii (Glanda — 1966; Manchester și Cleveland din SUA în 1967; New York și Montreal — 1968; Brentwood — Marea Britanie — 1969). În unele țări au existat mișcări care au cerut ca în procesul numirii episcopilor să fie consultați și credincioșii (Australia — 1966, 1967; Argentina — 1968), sau de contestare a celor numiți (Brazilia și Elveția — 1968; Franța — 1970) sau refuzarea celor numiți (episcopia Butucatu-Brazilia — 1968) sau agitații înainte de numirea episcopilor (Peru și Chile — 1969). În fiecare caz inițiativa realizării acestor acțiuni a aparținut unor grupuri de clerici și laici. În Franța, prima consultare oficială a credincioșilor a avut loc în 1970 (Marsilia) și 1972 (în episcopia Châlons). Totuși «Normele» din 1972 abordează cu prudență și moderație participarea credincioșilor la numirea episcopilor. Credincioșii din anumite regiuni din Spania cer ca episcopii să fie originari din regiunile respective, cei din SUA vor episcopi negri sau hispanici; episcopilor de Liverpool și de Northampton din Anglia, în 1963, li s-a reproșat că sînt prea conservatori și nereceptivi față de spiritul Conciliului Vatican II.

O serie de profesori, teologi, specialiști în drept canonic cer democratizarea numirii episcopilor prin consultarea tuturor clericilor și credincioșilor diocezei în cauză. Alți cercetători sînt însă împotriva acestei tendințe, argumentînd că sursa puterii în organizația ecleziastică este de natură sacramentală. Cu toate acestea documentul *Notu Proprio* «*Ecclesiae Sanctae*» menționează că «în ceea ce privește algerile numite populare, acolo unde ele există, este de competența Conferinței episcopale de a propune Sfîntului Scaun măsurile oportune, dacă se consideră că este posibil ca ele să fie abrogate» (art. 18).

Partea a doua a lucrării se intitulează «Excepții» intervenția limitată a autorităților ecleziastice sau politice.

În capitolul I sînt studiate convențiile diplomatice în vigoare încheiate între Vatican și diferite state.

Conținutul acestor convenții este influențat de tradițiile ecleziastice locale și de intervenția autorităților politice naționale. Autoritățile din peste 19 state intervin într-o manieră sau alta în numirea episcopilor sau pun unele condiții. Enumerăm aceste state, precizînd și anul în care au încheiat concordat, acord sau convenție cu Vaticanul: Germania (1933, dar și separat cu unele landuri — Bavaria — 1924—1925; Prusia 1929; Bad — 1932—1933), Argentina (1966—1967), Austria (1933—1934), Bolivia (1957—1958), Columbia (1973—1975), Ecuador (1937), Spania (1976), Franța (1801, 1921), Haiti (1984), Ungaria (1968—1975 — acordurile nu au fost publicate), Italia (1984—1985), Monaco (1981), Paraguay (1960—1961), Peru (1980), Filipine (1951—1952), Portugalia (1940), Republica Dominicană (1954), Salvador (1968), Elveția (1978), Tunisia (1964), Venezuela (1964).

Analiza acestor documente arată că există mai multe feluri de intervenții ale statelor în numirea episcopilor: exercitarea dreptului de consultare sau a celui de prezentare, se prevede că pot fi numiți prelați numai clerici care au cetățenia statului respectiv, se stipulează că unii prelați rotesc declarații solemne în fața șefului statului.

J. B. D'Onorio notează că «dreptul de consultare constă esențialmente într-o prenotificare, ceea ce înseamnă că Sfîntul Scaun comunică guvernului numele clericului care va fi ridicat la rangul de episcop. Este util de amintit că Conciliul Vatican II nu a văzut nici un inconvenient în păstrarea acestui drept și Codul din 1983 nu

impiedică exercitarea lui. În consecință, această procedură vizează, pe de o parte, să aibă un rol de curtoazie față de stat, informându-l cu prioritate și direct despre numirea șefilor bisericilor locale; ea se inspiră, pe de altă parte, din grija Bisericii de a menține bune relații cu statul, care a încercat întotdeauna să exercite un anumit control asupra numirii acelor conducători, care, datorită sarcinilor și responsabilităților specifice, au, asupra corpului social, o influență care nu trebuie neglijată. De aceea, prin intermediul dreptului de consultare, Scaunul Apostolic întreabă autoritatea politică dacă are vreo obiecție ca un anumit cleric să devină episcop» (p. 51).

Analiza vechilor concordate arată că aceste obiecții pot fi de natură civilă sau politică. Astfel, în Concordatul cu Cehoslovacia (1928) se nota: «Se înțelege prin obiecții cu caracter politic toate obiecțiile pe care guvernul le motivează prin rațiuni care țin de securitatea statului, spre exemplu că cel numit este culpabil pentru o activitate politică iredentistă, separatistă sau orientată împotriva constituției sau împotriva ordinii publice». În Concordatul cu landul german Bad (1932), încă în vigoare, se precizează că «Înainte de confirmarea clericului, Sfântul Scaun se va interesa... dacă din partea guvernului există împotriva lui obiecții cu caracter politic general, fiind excluse cele referitoare la partidele politice». Astfel în 14 convenții diplomatice a fost adoptată formula obiecții «cu caracter politic general» (Franța, Bavaria, Prusia, Austria etc.). Formula de obiecții «cu caracter civil sau politic» re apare și în convenții mai recente: Columbia (1973) și Monaco (1981). În Franța, consilierul pentru probleme religioase al Ministerului Afacerilor Străine înaintează numele candidatului la titlul de episcop Ministerului de Interne pentru a formula eventuale obiecții. Convenția cu Tunisia (1964) este prima care recunoaște guvernului unui stat islamic, dreptul de a fi consultat.

În unele convenții diplomatice se stabilește termenul în care guvernul sau președintele țării trebuie să formuleze eventuala obiecție. Dreptul de consultare nu trebuie înțeles ca un drept de veto, deoarece, scrie Yves de la Brière, dreptul de consultare are scopul «de a lămuri și nu de a împiedica sau de a face să eșueze alegerea definitivă și suverană a Sfântului Scaun» (p. 54). «În general, convențiile nu spun nimic referitor la această problemă (dreptul de veto — *n.n.*) lăsând grija înaltelor părți contractante să rezolve problema de la caz la caz. Numai Convenția din 1964 cu Venezuela face din dreptul de consultare un veritabil drept de veto, deoarece într-o asemenea posibilitate Roma trebuie să propună un alt nume. De fapt, dacă ar fi lipsit de orice consecință practică, dreptul de consultare ar fi inutil și nici statele și nici Vaticanul nu s-ar obosea să semneze acorduri fără o semnificație reală. Chiar dacă Biserica nu are obligația juridică de a ține seama de o serioasă obiecție pe linie de stat în această privință, ea are totuși în această privință obligația morală» (p. 51).

Mai multe convenții diplomatice, din capul locului pun condiția ca viitorul episcop numit de Vatican să fie de o anumită etnie sau să aibă cetățenia statului respectiv (Germania, Austria, Spania, Italia, Haiti etc.). Patru convenții stipulează că episcopii nou numiți au datoria de a depune jurământ de fidelitate față de stat (dar nu față de guvern): Convenția din 1845 cu cantonul elvețian Saint-Gall, Concordatul cu Germania din 1933, Protocolul cu Haiti (1984), Convenția din 1978 cu Elveția.

Aceste acorduri bilaterale se referă la numirea arhiepiscopilor, episcopilor titulari, episcopilor coajutori, la prelații teritoriali (puși în fruntea unor teritorii care nu sînt sub jurisdicția diocезelor). Nu sînt avuți în vedere episcopii auxiliari, afară doar de cazurile cînd aceștia urmează să fie numiți episcopi diocезani.

Episcopii vicari ai armatei sau «ordinaires militaires» au făcut de multe ori obiectul unor convenții speciale (Filipine — 1952 — Argentina — 1957, Bolivia — 1958, Ecuador — 1982, Spania — 1976, Peru — 1980 etc.). În unele convenții se arată că alegerea episcopului este realizată de Scaunul roman după acordul președintelui republicii (Argentina, Bolivia etc.) sau a guvernului (Ecuador, Germania, Portugalia). Există deci un adevărat drept de veto recunoscut acestor autorități. Convenția cu Spania precizează că regele, după ce a consultat lista cu trei candidați întocmită de nuntial apostolic și Ministerul Afacerilor Externe, desemnează clericul care urmează a fi numit de Suveranul Pontif.

Conciliul Vatican II a reamintit că numirea episcopilor «este proprie autorității ecleziastice competente și care îi este particulară și exclusivă» (Decretul «Christus Dominus» nr. 20). Codul din 1983 declară (Canonul 377, alin. 5) «În viitor, nici un drept sau privilegiu de alegere, de numire, de prezentare sau de desemnare a episcopilor nu va fi acordat autorităților civile». Această precizare se explică prin faptul

că unele din vechile concordate recunoșteau autorităților politice, cu prilejul numirii episcopilor, dreptul de prezentare. Astfel sistemul politic francez deși a enunțat principiul separării «Bisericii de Stat», totuși a rămas în vigoare dreptul de intervenție al puterii civile în numirea episcopilor în departamentele concordatate (Bas-Rhin, Haut-Rhin, Moselle). «Această supraveghere se explică prin vicisitudinile istorice ale Alsaciei și Lorenei» (p. 60). Actualmente în aceste provincii problema este asemănătoare: președintele republicii semnează un decret de numire a unui episcop pentru Strasbourg sau Metz, dar fără a-l publica, deoarece acest decret trebuie să fie urmat de elaborarea bulilor pontificale. Aceste bule sînt luate de Ambasada Franței la Vatican și sînt înaintate, prin Ministerul de Interne, Consiliului de Stat (secția de interne), care are rolul de a verifica dacă textul bulei este conform regulilor concordatate, care prevăd că în respectivele departamente nu pot fi publicate sau făcute publice nici un document și nici o scrisoare provenind de la Vatican, fără aprobarea guvernului. După răspunsul favorabil al Consiliului de Stat bula poate fi publicată, iar șeful statului va semna un nou decret pentru recunoașterea respectivului prelat. La numirea unui episcop auxiliar se procedează astfel: după ce un cleric a fost propus de episcopul diocezan să devină episcop auxiliar acesta cere permisiunea președintelui republicii să accepte numirea sa prin bulă papală. Această cerere este înaintată de episcopul diocezan prefectului, iar acesta o înaintează Ministerului de Interne. După un răspuns favorabil, cel interesat este autorizat să primească bula papală, pe care apoi o transmite Ministerului de Interne, care o înaintează Consiliului de Stat. După acordul acestuia, președintele semnează un decret de recunoaștere, contrasemnat de primul ministru și ministrul de interne. Deși statul francez are un rol însemnat în numirea episcopilor, totuși Vaticanul nu a cerut încheierea unei noi convenții diplomatice. «Mai mult, atît la Roma cît și la Paris, aplicarea Concordatului este considerată satisfăcătoare și nu a dat naștere nici unui contencios» (p. 64).

În capitolul II se analizează organizarea, activitatea Bisericii Romano-Catolice, condițiile în care au fost sau sînt numiți episcopii în fostele și actualele țări socialiste. Este de reținut faptul că autoritățile chineze au încurajat formarea unei Biserici Romano-Catolice naționale, fără nici un fel de subordonare față de Vatican, care se pare că are mai mulți credincioși decît Biserica aflată sub jurisdicția Scaunului roman.

Vaticanul a acționat pentru îndeplinirea tuturor competențelor sale și a acționat pentru restrîngerea dreptului de intervenție a puterilor seculare în numirea episcopilor. După Conciliul Vatican II, odată cu apariția conferințelor episcopale, acestea, sau cel puțin conducătorii lor, încearcă, în practică, să exercite o influență în procesul de numire a episcopilor, chiar dacă legea nu le recunoaște acest drept. Pentru a determina schimbările pe care le dorește, deseori Vaticanul alege episcopii nu dintre clericii din dioceza vacantă, ci din afara acesteia, ceea ce duce la întărirea principiului rolului central al Vaticanului și la remodelarea episcopatului în funcție de dorința Suveranului Pontif.

În partea a treia a lucrării se publică extrase din documente canonice și diplomatice în vigoare referitoare la numirea episcopilor. În continuare reproducem pasajele mai semnificative din unele din aceste documente:

1. Decretul conciliar «Christus Dominus» referitor la îndatoririle pastorale ale episcopilor în Biserică

(adoptat de Conciliul Vatican II, 28 oct. 1965)

19. Pentru a se achita de ministeriul apostolic, care se referă la mîntuirea sufletelor, episcopii se bucură de o libertate și o independență deplină și perfectă față de orice putere civilă. Astfel, nu este permis de a împiedica, direct sau indirect, exercitarea sarcinilor lor ecleziastice și nici să li se interzică comunicarea lor liberă cu Scaunul apostolic roman, cu alte autorități ecleziastice și cu subordonații lor.

Desigur, chiar dacă ei se preocupă de îngrijirea spirituală a credincioșilor, episcopii lucrează și pentru progresul și fericirea socială și civilă. Pentru realizarea acestui scop sprijină autoritățile publice prin exercitarea propriei lor activități, în baza sarcinilor specifice sau sub altă formă care convine episcopilor și recomandă supunere față de legile juste și respect față de autoritățile stabilite în mod legitim.

20. Pentru apărarea libertății Bisericii, pentru a promova binele credincioșilor într-o manieră corespunzătoare, dorința conciliului este ca în viitor să nu mai fie acor-

date autorităților civile nici un drept și nici un privilegiu în alegerea, numirea, prezentarea sau desemnarea episcopilor. Autoritățile civile, pe care conciliul le recunoaște cu grațitudine și apreciază diferitele dispoziții referitoare la Biserică luate de aceste autorități, sînt foarte politicos rugate să binevoiască să renunțe din proprie inițiativă, în acord cu Sfîntul Scaun, la acele drepturi și privilegiile de care se bucură actualmente în baza unei convenții sau a unui obicei.

2. Motu Proprio «Ecclesiae Sanctae»

Pentru aplicarea decretelor conciliare referitor la sarcinile pastorale ale episcopilor, preoților, la viața religioasă și la misiune (1966).

10. Rămînd neatins dreptul Pontifului roman de a numi și instituționaliza în mod liber episcopii, cît și disciplina Bisericilor orientale, conferințele episcopale, conform regulilor stabilite sau care vor fi stabilite de Sfîntul Scaun, vor hotări în fiecare an, cu prudență și în secret, referitor la ecleziascii care ar putea fi promovati la rangul de episcopi pe teritoriul lor și ele vor înainta Sfîntului Scaun numele candidaților.

3. Normele referitoare la desemnarea noilor episcopi în Biserica Latină (Secretariatul Consiliului pentru afacerile publice ale Bisericilor

— 25 martie 1972).

Introducere

...Conferințele episcopale, pe baza normelor care sînt sau vor fi stabilite de Scaunul apostolic, trebuie să hotărască în fiecare an, printr-o judecată prudență și în secret, referitor la ecleziascii care ar putea îndeplini funcția de episcop în teritoriul lor, și să propună Scaunului apostolic aceste nume.

Art. I: 1. Episcopii au dreptul și sarcina de a face cunoscut Scaunului apostolic numele preoților pe care îi consideră demni de a exercita funcția de episcop, nu numai dintre clericii diocezani, ci și dintre monahii care îndeplinesc o sarcină sacră în dioceză și dintre preoții altei dioceze pe care îi cunosc bine.

Art. IX: Președintele adunării va trimite Scaunului apostolic, prin intermediul reprezentantului pontifical, un exemplar complet al actelor și lista candidaților.

Art. XI: 2. Aceste liste nu restrîng libertatea Pontifului roman care are întotdeauna, datorită sarcinilor sale, dreptul de a alege și numi persoane din alte dieceze sau părți ale bisericii.

Codul de drept canonic din 1983

Can. 3. Canoanele Codului nu abrogă Convențiile încheiate de Scaunul apostolic cu statele sau alte organizații politice și nu fac abstracție de acestea; aceste convenții rămîn în vigoare, cu toate că unele s-ar putea să conțină dispoziții contrare prezentului Cod.

Can. 377. 2) Cel puțin la trei ani, episcopii dintr-o provincie ecleziascică sau, cînd circumstanțele o cer, conferințele episcopale vor realiza de comun acord și în secret lista preoților, chiar dacă sînt membri ai unor instituții dar care au calitățile necesare pentru a putea îndeplini funcția de episcop, pe care o transmit Scaunului Apostolic, rîmînd în vigoare și dreptul fiecărui episcop de a comunica personal Scaunului Apostolic numele preoților pe care îi consideră potriviți pentru a deveni episcopi.

5) În viitor nici un drept de alegere, de numire, de prezentare sau de desemnare a episcopilor nu este acordat autorităților civile.

II. Documente diplomatice în vigoare referitoare la implicarea autorităților politice în procesul numirii episcopilor

2) Concordatul cu Germania (1933)

Art. 14. 2) Înainte de a expedia bulele de numire a arhiepiscopilor, episcopilor, episcopiilor coajutatori și prelaților nullius se va comunica ministrului președinte al landului numele persoanei alese pentru a se asigura că nu există obiecții cu caracter politic general.

Art. 16. Episcopii, înainte de preluarea diocazelor, vor presta, în fața ministrului președinte al landului sau a președintelui Reichului, un jurământ de fidelitate după formula: «Înainte de Dumnezeu și a Sfințelor Scripturi, eu jur și promit fidelitate Reich-ului german și landului... jur și promit să respect și să determin clericii mei să respecte guvernul stabilit după legile constituționale ale statului. Preocupându-mă, conform datoriei mele, de binele și de interesele statului german, voi căuta, în exercitarea ministeriului sacru, să împiedic orice primejdie care l-ar putea amenința».

Art. 27. Conducerea asistenței spirituale a armatei revine episcopului militar. Numirea în această funcție ecleziastică se va face de Sfântul Scaun după ce va lua legătura cu guvernul pentru a desemna, de acord cu acesta, persoana potrivită.

3) *Convenția cu Argentina (1957 și 1966—1967)*

Art. IV (1957). Vicarul pentru armată va fi numit de Sfântul Scaun, după ce a obținut acordul prealabil al președintelui republicii.

Art. III (1966—1967). Înainte de a trece la numirea arhiepiscopilor și episcopilor, a prelaților și coajutorilor cu drept de succesiune, Sfântul Scaun va comunica guvernului argentinian numele persoanei alese pentru a ști dacă acesta nu are obiecții cu caracter politic general.

Guvernul argentinian va răspunde în timp de 30 de zile. După trecerea acestei perioade, tăcerea guvernului va fi interpretată ca o lipsă de obiecție față de candidatul.

4) *Concordatul cu Austria (1933—1934)*

Art. IV. 2) Înainte de a proceda la numirea unui episcop... Sfântul Scaun va comunica numele persoanei alese guvernului federal austriac, pentru a ști dacă există obiecții cu caracter politic general împotriva acestei numiri.

5) *Modus vivendi cu Ecuador (1937)*

Art. 7. ...Sfântul Scaun va comunica în prealabil guvernului ecuadorian numele persoanei pentru a fi arhiepiscop, episcop, coajutor cu drept de succesiune, cu scopul de a proceda de comun acord pentru a constata că nu există rațiuni de ordin politic general care să se opună unei asemenea numiri.

6) *Convenția cu Spania (1976)*

Art. 1. 2) Înainte de a proceda la numirea arhiepiscopilor, episcopilor și a coajutorilor cu drept de succesiune, Sfântul Scaun va notifica guvernului spaniol numele celui pe care l-a desemnat, pentru a se vedea dacă nu există împotriva celui în cauză eventuale obiecții concrete de natură politică generală.

3) Numirea vicarului general în armată se va face propunând o listă de trei nume, stabilită de comun acord de nunțiatura apostolică și Ministerul Afacerilor Externe, regele alege pe unul din cei trei, care va fi numit de Pontiful roman.

7) *Concordatul cu Franța (1801)*

Art. 3. Sfântul Scaun, de acord cu guvernul, va realiza o nouă împărțire a diocazelor franceze.

Art. 1. Nici o bulă, scrisoare papală, ordin, decret, mandat, nici alte acte expediate de Curtea de la Roma, chiar dacă se referă numai la persoane particulare, nu vor putea fi primite, publicate, imprimare și nici altfel puse în aplicare fără autorizația guvernului.

8) *Aide-mémoire cu Franța (1921)*

Secretariatul de Stat va trebui să se ocupe de promovarea episcopilor în Franța și îi revine cardinalului Secretariatului de Stat sarcina de a întreba ambasadorul francez dacă guvernul nu are de făcut vreo obiecție de natură politică împotriva candidatului desemnat.

9) *Convenția cu Haiti (1984)*

Art. 4. Arhiepiscopii și episcopii diocezanii, la fel ca și coajutorii cu drept de succesiune, vor fi cetățeni haitieni.

Înainte de a numi un arhiepiscop sau episcop diocezan sau un coajutor cu drept de succesiune, Sfântul Scaun va comunica confidențial guvernului haitian numele ecleziastului ales pentru a ști dacă nu există obiecții precise de natură politică la adresa acestuia.

Art. 5. Ca cetățeni haitieni, arhiepiscopii și episcopii diocezanii, la fel și episcopii coajutori cu drept de succesiune, înainte de a începe exercitarea misiunii lor pastorale, în fața șefului statului își vor confirma fidelitatea lor față de națiune cu

următoarele cuvinte: «Eu promit și mă angajez să apăr cu respect și fidelitate Comunitățile din Haiti pentru promovarea binelui comun al patriei și pentru apărarea intereselor națiunii».

Același jurământ va fi prestat de vicarii generali, preoții parohi, șefii școlilor și instituțiilor religioase înainte de a începe exercitarea atribuțiilor lor, în fața autorității civile desemnate de șeful statului.

10) *Concordatul cu Italia* (1984—1985)

Art. 3. Autoritatea ecleziastică... va comunica autorităților civile competente numirea arhiepiscopilor și episcopilor diocezeni, a coajutorilor, abaților și prelaților cu jurisdicție teritorială, la fel ca a preoților și a titularilor altor oficii ecleziastice importante pentru stat.

3. Cu excepția diocezei Romei și a celor care depind de aceasta, nu vor fi numiți în oficiile indicate în prezentul articol ecleziasticii care nu vor fi cetățeni italieni.

11) *Acordul cu Peru* (1980)

Art. VII. Atunci când Sfântul Scaun are de gând să numească un arhiepiscop, episcop, coajutor cu drept de succesiune, prelat sau vicar apostolic, sau un cleric pentru a conduce temporar o dioceză, nuntial apostolic va comunica numele celui în cauză președintelui republicii înainte de publicarea bulei; după această operație, guvernul îi va da recunoașterea necesară pentru efectele civile.

Arhiepiscopii și episcopii vor fi cetățeni peruani.

12) *Concordatul cu Portugalia* (1940)

Art. IX. Arhiepiscopii, episcopii, coajutorii și auxiliarii vor fi cetățeni portughezi.

13) *Convenția referitoare la reorganizarea episcopiei elvețiene Saint-Gall* (1815—1847)

Art. 10. Episcopul de Saint-Gall va presta jurământ de fidelitate în fața deputaților guvernului cantonului, după formula aprobată de Sfântul Scaun.

14) *Convenția referitoare la diocesa Bâle* (1978)

Jurământul prestat de episcop: «În fața reprezentanților cantonului din care face parte dioceza Bâle, eu promit, cum se cuvine unui episcop, fidelitate față de Confederația elvețiană și față de cantoane. Eu mă angajez să fac tot ce depinde de puterea mea pentru a favoriza în dioceza mea buna înțelegere dintre Biserica Romano-Catolică și Stat, pacea religioasă și bunăstarea poporului elvețian».

15) *Convenția cu Venezuela* (1964)

Înainte de a trece la numirea unui arhiepiscop, episcop, prelat nullius, coajutor cu drept de succesiune, Sfântul Scaun va comunica numele candidatului președintelui republicii pentru a se asigura că, acesta nu are de făcut obiecții cu caracter politic general. Dacă există asemenea obiecții, Sfântul Scaun va indica numele unui alt candidat pentru același post».

Prevederi identice sau asemănătoare se găsesc și în concordatele, acordurile și convențiile încheiate între Vatican și următoarele cantoane, landuri și state independente: Bavaria (1924—1925), Bad (1932—1933), Bolivia (1957—1958), Columbia (1973—1975), Monaco (1981), Paraguay 1960—1961), Filipine (1951—1952), Rep. Dominicană (1954), Salvador (1968), Tunisia (1964).

ILIE FONTA

INDRUMĂRI PASTORALE

Diac. Prof. Emilian Cornițescu, <i>Sensul postului după Sfânta Scriptură</i>	83	✓
Diac. Prof. Emilian Cornițescu, <i>Cîteva semnificații teologice deosebite, legate de momentul intrării Domnului în Ierusalim</i>	94	

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI AL PATRIEI NOASTRE

Prof. Emilian Popescu, <i>Creștinismul la români, Rădăcinile lui răsăritene</i>	100	
Pr. Grigore Popescu și G. Ionescu, <i>Fostul mitropolit martir Teodosie al II-lea al Moldovei (propunere de canonizare)</i>	103	✓
Tudor Mateescu, <i>Știri noi despre mînăstirea Cocoșu</i>	116	
Pr. Conf. Dr. Nicu Moldoveanu, <i>Afirmarea muzicii românești în vremea lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866)</i>	121	
Pr. Ion Ionescu, <i>Torna, torna, fratre</i>	152	

DOCUMENTARE

Diac. Conf. Petru I. David, <i>Rafael — ațanghelul pămîntean al penelului</i>	155	
Ilie Fonta, <i>Unele aspecte privind relațiile Stat-Biserică în țările occidentale</i>	166	✓
<i>Statutul Asociației «Frăția ortodoxă română»</i>	170	

RECENZII

José Benoit d'Onorio, <i>La nomination des évêques. Procédures canoniques et conventions diplomatiques</i> , Paris, Ed. Tardy, 1986, 158 p., de Ilie Fonta	174	
--	-----	--

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX — 7-9 IULIE—SEPTEMBRIE 1991

CUPRINSUL

VIAȚA BISERICESCA

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, <i>Copiii, imaginea pruncului Ieșus</i>	3
Vizita pastorală a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Transilvania (Protos. Teofan Savu)	8
Alegerea și instalarea înalt Prea Sfințitului Dr. Vasile Costin ca arhiepiscop al Țirgoviștei și Muscelului (Gheorghe Vasilescu)	20
Premierea de către Academia Română a «Bibliei lui Șerban (1688)» și a «Noului Testament de la Bălgrad» (Alba-Iulia, 1648) (Diac. Ștefan Novac)	43
Constituirea Societății biblice din România (Pr. Dr. Sabin Verzan)	46
Societatea biblică din România. Prezentare generală (Pr. Dr. Sabin Verzan)	49
Cea de-a doua masă rotundă a Bisericilor din România (Iași, 21—22 iulie 1991)	55
A VI-a întrunire de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (Pr. Prof. N. Necula)	58
Eveniment la tipografia Patriarhiei (Asistent)	63
Din activitatea Asociației «Frăția Ortodoxă Română» (Prof. Em. Popescu)	64
A XXI-a întâlnire interconfesională a călugărițelor (Monahia Eustochia Ciucanuș)	64
Participări ale delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române la întruniri ecumenice peste hotare: Întâlnirea de lucru a Asociației internaționale pentru misiune internă și diaconie de la Gallneukirchen—Austria (Pr. Prof. Nicolae Achimescu)	67
Al VIII-lea Congres internațional de drept canonic (Pr. Prof. Dr. N. Dură)	69
Al VII-lea Congres internațional și interconfesional al monahilor (Monahia Filoteea Cosma)	70
Seminar internațional pentru studenții teologi din Europa de est (Student Valentin Bădescu)	71
Întrunirea Secției europene a Conferinței mondiale a religiilor pentru pace (Pr. Conf. Dr. Al. I. Stan)	73
Din viața Bisericilor Ortodoxe surori	77
Cronică	80

ATTITUDINI

Diacon. Ioan Caraza, <i>Insemnătatea Bisericilor în procesul politic actual</i>	86
Pr. Dr. Asist. Gheorghe I. Drăgulin, <i>Victimele pușcăriilor comuniste și ale revoluției în atenția aghiografului contemporan</i>	91

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE

ANUL CIX, Nr. 7—9, IULIE—SEPTEMBRIE 1991

BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte : *Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P. S. CALINIC BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor ; P. S. SERAFIM FAGĂRĂȘANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului ; P. S. DAMASCHIN SEVERINEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei.*

Redactor : *Pr. DUMITRU DIMA.*

COLABORATORI :

Înalt Prea Sfințitul Mitropolitul, Prea Sfințitul Episcopi, Profesorii Institutelor teologice, ai Seminarilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi, patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți, candidați la titlul de doctor în teologie ș.a.

• VIAȚA • BISERICĂȘCĂ •

COPIII, IMAGINEA PRUNCULUI IISUS *

*«Ține simplitatea și îi nevinovat și vei
li ca pruncii care nu cunosc păcatul pier-
zător al vieții oamenilor».*

(Păstorul lui Herma, sec. III)

Prezența mea și a Bisericii la această întâlnire este o datorie sfântă față de țelul atît de uman, atît de nobil și, în același timp, atît de sfînt de a poposi o clipă împreună, gîndind la soarta tristă a copiilor, viitorul omenirii, al oricărui popor și al familiei.

De la început aduc mărturie că, în această misiune sfîntă de asistare și îngrijire a copiilor, preoții din sate și orașe, slujitorii altarelor, și cei de alte credințe și etnii, își unesc simțămintele lor, își unesc eforturile lor împreună cu cei care, la nivel național sau internațional, promovează această grijă pentru copii, care sînt floarea omenirii.

Așa cum e firesc, aș porni de la cuvintele foarte pătrunzătoare, pline de nădejde și de mîngiere, adresate de Mîntuitorul Iisus Hristos, într-o împrejurare din viața Sa pămîntească, celor din jurul Său care împiedicau copiii să se apropie de El : «Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți, că a unora ca aceștia este împărăția lui Dumnezeu» (Marcu 10, 14). Aceste cuvinte, care au rămas ca o predoslovie scumpă a întregii noastre activități misionare, sociale și culturale, implică pentru toți credincioșii, pentru toți iubitorii de copii — și nu există pe lume cineva care să nu iubească copiii —, dimensiuni deosebit de adînci, de însemnate,

* Cuvîntare rostită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în ziua de 17 iunie 1991, la colocviul organizat de Comitetul român pentru UNICEF, în legătură cu aplicarea «Convenției pentru drepturile copilului. Strategii, priorități, perspective».

de actuale pentru a da viață îndatoririi ce o avem de a nu rămâne nepăsători față de trebuințele sufletești și trupești ale copiilor.

Taina vieții, taina continuării acestei vieți dintru începuturile ei, izvorînd din însuși cuvîntul Dumnezeu care a răsunit cu mii de ani în urmă : «Nașteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți!» (Facere 9, 1), continuă, din nefericire, să nu fie înțeleasă și, mai cu seamă trăită, pînă în zilele noastre. Cu toate acestea ea, viața, nu-și pierde valoarea ei de dar divin și continuă să fie mereu în actualitate. Dar, parcă niciodată nu s-a simțit atîta nevoie de a pătrunde cu mintea luminată de credință în înțelesul ei. Poate în nici un moment din istoria universală nu a apărut taina vieții omului, ca acum, în dimensiunea ei divino-umană : omul — purtînd chipul lui Hristos. A iubi copiii, a-i respecta, a lupta pentru drepturile lor și pentru educația lor, este nu numai o îndatorie adînc umană, ci și o îndatorire sfîntă. Nașterea de prunci înseamnă continuarea vieții în ordinea firii, dar înseamnă, mai ales, deschiderea drumului spre viața de dincolo de cea văzută, de viața veșnică. Credințele religioase pun temei pe dimensiunea divino-umană a vieții care covîrșește pe toate celelalte. În fața unei noi vieți, ne aflăm în fața tainei vieții, ne aflăm în fața unei lucrări dumnezeiești, adică la izvorul vieții.

Prin nașterea oricărui copil ni se descoperă o taină a vieții, ni se arată că viața nouă venită pe lume nu este numai în ordinea firească și numai o urmare a întocmirilor firești ale vieții din punct de vedere legal, din punct de vedere social, ci este un act dumnezeiesc, este o continuă refacere a lumii. Din primele momente de închegare a vieții, încă în sinurile mamei, Biserica și Biblia, Cartea cărților, văd începutul unei vieți. La rîndul ei, știința din zilele noastre a dovedit că din neînsemnatul embrion adăpostit în pîntecele mamei ia ființă un om, ia ființă, după învățătura noastră, chipul lui Hristos în om.

De aceea, taina vieții noi o privim ca pe o taină sfîntă, iar grija și atenția pentru cel care vine pe lume izvorăște nu numai din dragostea maternă, din dragostea părintească, ci și din slujirea lui Hristos. A-l vedea pe Hristos în această nevinovată făptură, în copilul venit pe lume, făptură plină de energie, înzestrată cu forță nebănuită de rezistență și apărare pentru a străbate viața chiar din primele momente, înseamnă a vedea puterea dumnezeiască intrupată și, de asemenea, înseamnă a vedea în această nouă viață care apare pe pămînt intruparea dragostei dumnezeiești.

Sfântul Evanghelist Ioan, primul teolog al creștinătății, l-a definit pe Dumnezeu ca fiind dragoste. Nimeni pînă atunci, și nimeni de atunci pînă astăzi, n-a putut să definească în atît de puține cuvinte pe Dumnezeu, să definească, adică, pe Cel care dă viață întregii Sale creații ca rod al iubirii Lui, așa cum a făcut-o Sfântul Ioan cînd a zis : «Dumnezeu este dragoste» (I Ioan 4, 8). În întruparea Fiului lui Dumnezeu pe pămînt, a Mîntuitorului Iisus Hristos, Cel unul din Treime, noi vedem întruparea Dumnezeirii și de aceea, pruncul, copilul de orice stare, poartă chipul lui Dumnezeu, este rodul iubirii lui Dumnezeu, care este izvorul vieții noastre. Taina vieții o descifrăm, deci, cunoscînd că Dumnezeu este izvorul vieții, făcătorul celor ce le vedem noi, a acelei vieți care străbate pragul vieții văzute și trece de pragurile ei, trece dincolo de mormînt.

Viața este, așadar, cel mai bun și mai prețios izvor și dar dumnezeiesc. Copilul este dar dumnezeiesc. Este așa de frumoasă învățătura aceasta și atît de însemnată pentru Biserica noastră încît prima grijă a ei este ca să acorde pruncului Tainele intrării în creștinism, adică Botezul, Mirungerea și Împărtășania, adică comuniunea cu Dumnezeu, cu sfinții, cu noi toți, am putea spune cu familia umană.

Nu este întîmplător faptul că în această strădanie de apărare a vieții copiilor, se întîlnesc și conlucrează cele mai diferite personalități pătrunse de responsabilitatea tuturor pentru cei ce sînt viitorul omenirii. Nu este întîmplător că apărarea vieții și a copilului constituie priorități atît la nivel mondial cît și pe plan național. Nu m-am gîndit să aduc aici o contribuție științifică, aceasta va fi adusă de alți distinși participanți cu multă dăruire și cu multă competență în același timp, ci, am socotit că, prin glasul meu să se audă sprijinul și fapta Bisericii strămoșești, a clerului și credincioșilor noștri. Și în această privință ca în atîtea altele ne stă pilda de iubire și de dăruire pentru copii a moșilor și strămoșilor noștri de-a lungul istoriei.

Avem un mesaj de împlinit permanent în viață, atît acela de a fi părinți adevărați, cît și acela de a fi părinți sufletești adevărați, pentru că viața aceasta are nevoie nu numai de hrană trupească, de îngrijire și de sănătate, care sînt deosebit de prețioase, dar are nevoie și de hrana sufletească, setea de a-L afla și a-L avea pe Dumnezeu. Copilul sau tînărul are nevoie și de educație moral-religioasă temeinică și a face ca această ființă plăpîndă să devină un om al Cetății în adevăratul înțeles al cuvîntului, un om care să străbată cu gîndul, cu lucrarea

și cu eforturile lui pragurile acestei vieți văzute, pînă dincolo spre transcendent, să devină și să fie în viață un purtător de valori nemuritoare răspîndind în jurul său lumină din lumina dumnezeiască.

Am amintit mai înainte că ne călăuzesc în această lucrare mesajele înaintașilor noștri. Găsim în paginile sfinte ale credinței noastre, ca și în ale tuturor credințelor, de altfel, învățături de mare valoare care arată că fiecare slujitor al Bisericii, fiecare credincios al ei, ca și ai celorlalte Biserici, au datoria sfîntă nu numai de a depune eforturi, dar și de a manifesta grijă să întretină cuibul acesta sfînt al vieții, să păstreze taina vieții ca pe o taină adevărată. Ce durere mare pentru zilele noastre, ce întristare la gîndul că, fără voie, cîteodată, dar, mai dureros, cu voie de cele mai multe ori, milioane de vieți sînt stinse chiar în sînul părintesc ! Este un mare păcat, un păcat îngrozitor acesta, ca și celălalt păcat al abandonării vieții ! În ce stare de decădere morală au putut să ajungă acele nefericite mame care își părăsesc odrasla, cunoscînd că pînă și viețuitoarele necuvîntătoare poartă atîta grijă și suferă atît de mult atunci cînd sînt despărțite de puii lor. Cum a putut ființa umană să ajungă în asemenea stare de abandonare a noului născut sau de a-l ucide înainte de naștere ! De aceea, este nevoie de o renaștere interioară fundamentală, de principii moral-religioase, de principiile morale de totdeauna, de chemarea și vocația sfîntă a mamei de a se învrednici să devină sălașul noii vieți. Este o chemare dumnezeiască aceasta, care se înscrie și în ordinea firească a existenței și a veșniciei unui popor, de a da mereu viață acestui popor, de a-l improspăta cu noi forțe și lumini. În planul lui Dumnezeu fiecare făptură vine pe lume ca unicat cu o zestre proprie și vocația de desăvîrșire pînă la sfîntenie.

Prezența mea tălmăcește prezența în această strădanie atît de urgentă și necesară a miilor de slujitori ai Bisericii, a milioanele de credincioși care, după o perioadă de grele încercări, de dictatură și de ateism, atît de ucigător, ce a desfigurat simțămintele noastre cele mai firești, sînt acum chemați la o misiune sfîntă. Numărul mare de copii părăsiți, de copii suferinzi, de copii hadicapați, la care se adaugă pierderile de vieți înainte de vreme, întunecă imaginea și viitorul țării și al poporului nostru. Sîntem recunoscători tuturor celor ce ajută în această operă de caritate.

Se cuvine să revenim la drumul sfinților noștri înaintași, la drumul de respectare și păstrare a vieții, la drumul slujirii acestei taine a vieții,

ca pe darul suprem primit chiar din mina lui Dumnezeu. Să revenim permanent la acest drum ca la o îndatorire dumnezeiască, ca la o îndatorire de căpetenie a tuturor celor care sînt chemați astăzi să călăuzească destinele unui popor încătușat, disprețuit și umilit patru decenii și jumătate de dictatura comunistă. Trebuie să înlăturăm piedicile din calea revenirii la credință a societății noastre, a chemării la Hristos a copiilor și tinerilor, a mugurilor vieții noastre. Să facem să nu mai existe obstacole în calea intrării Mîntuitorului Hristos în școală, în calea educației moral-religioase ca mijloc de sădire în sufletele lor a valorilor veșnice. Și noi slujitorii Dumnezeului dragostei, slujitorii vieții și toți cei stăpîniți de asemenea convingeri să proclamăm valoarea și îndatoririle familiei care este chemată să dea naștere unei alte vieți în puterea legilor firii și a celor dumnezeiești. Dumnezeu ca izvor al vieții, dă tărie și putere unui popor, dă tărie și putere unei familii să continue creația dumnezeiască. În acest chip omul poate să devină «împreună lucrător cu Dumnezeu» (I Cor. 3, 9). Și astfel viața omului, cu toată zestrea sa trupească și sufletească, este demnă de bunătatea lui Dumnezeu, demnă de dragostea Lui, demnă de adevărul Lui, demnă de frumusețea Lui.

Vă mulțumesc pentru invitație și ne exprimăm nădejdea în sporul activității Domniilor voastre care se cere a fi împlinită atît de urgent pentru creșterea, educarea și sănătatea pruncilor, a copiilor, a tinerețului. În aceste clipe implor binecuvîntarea și ajutorul lui Dumnezeu cunoscînd că toți cei de față așteaptă acest lucru.

ricitul Părinte Patriarh Teoctist și de P.S. Andrei de Alba Iulia, episcopul locului.

Peripețiile prin care a trecut de-a lungul anilor ridicarea noului lăcaș de închinare — model de arhitectură și pictură bizantină în care cu adevărat exclami taboric : «Bine este nouă a fi aici» — au fost relatate în poezie de vrednicul bărbat ardelean Părintele Dumitru.

După rostirea de către P.S. Episcop Andrei a unui inflăcărat îndemn întru apărarea dreptei credințe, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a oferit mulțimii credincioșilor un adinc cuvint de învățătură și sfat părintesc întru întărirea lor în fidelitatea față de Biserica Ortodoxă, spunind :

«Înainte de toate se cuvine să dăm slavă Bunului Dumnezeu pentru că am putut să ajungem aici, în această minunată zi a Domnului, Sfânta Duminică, atît eu, de la București, la invitația P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei cit și dumneavoastră, care ați venit din împrejurimi, cu preoții în frunte, precum și studenții, care au cîntat atît de frumos astăzi la dumnezeiasca Liturghie, ca și toți cei care, cu gîndul și inima curată, și-au îndreptat pașii spre acest Tabor al românilor, al Legii lor, al credinței lor și al mării lor. Pentru că românii n-au avut niciodată altă mărire decît aceea de a se ști pe pămîntul părinților lor și de a se închina Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, unul din Treime, slăvit împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt. Aceasta a fost întotdeauna mărirea, a fost lauda înaintașilor noștri, a strămoșilor noștri, a bunicilor noștri, iar ei, la rîndul lor, au fost coroana Bisericii. Așa cum florile ne incîntă ochiul și ne încălzesc simțirea, tot astfel credincioșii români din aceste ținuturi românești, ca și cei din celelalte ținuturi românești, de peste munți au constituit coroana Bisericii noastre strămoșești încă de la Sfîntul Apostol Andrei, de la sfinții episcopi de la Tomis-Constanța de astăzi — de la Sj. Ierarh Ghelasie de la mînăstirea Rîmeț, de la mitropolii martiri Iorest și Sava Brancovici și pînă în zilele noastre.

Strămoșii noștri au găsit, iubirii mei, mîngiere, curaj și îmbărbătare doar în Biserică, doar în credință, în credința și în inima lor curată, din care au odrăslit atît de minunatele, străvechile biserici de lemn și de zid din țara noastră. Unele dintre acestea, foarte importante, înălțate din adînci vremuri de românii ortodocși sînt cele de zid din Strei, Densus, Sîntămăria-Orlea, jud. Hunedoara, biserica mînăstirii Rîmeț și cele din alte părți ale Transilvaniei, la care se adaugă biserica Bogdana din Rădăuți, Sf. Nicolae Domnesc de la Curtea de Argeș etc. Cu asemenea ctitorii înaintașii noștri au fost, pentru Biserică, o adevărată coroană de aur. Așa, în formă de coroană, este, de altfel, și harta țării noastre. Este rotundă, semănînd cu o bobîță de prescură frumoasă, ca acelea

aduse de dumneavoastră astăzi la dumnezeiasca Liturghie. Din ele și din vinul de struguri ne-am împărtășit din sfântul potir și am adus mulțumire preabunului Dumnezeu, căruia ne-am rugat să vă dea putere și liniște, să vă întărească forțele și minunatele dumneavoastră miini ca să pregătiți mai departe hrana cea de toate zilele, precum și hrana cea mîntuitoare, hrana cea tîmăduitoare, doctoria nemuririi, cum numeau Sfinții Părinți, Sfînta Impărtășanie.

Să mulțumim lui Dumnezeu, neîncetat, pentru toate! Cea mai frumoasă și mai plină de înțeles rugăciune pe care o putem adresa lui Dumnezeu, sfinților Săi și Maicii Domnului este rugăciunea de mulțumire. Astăzi, împreună, am mulțumit lui Dumnezeu, pentru că Sfînta Liturghie la care participarea dumneavoastră a fost atît de pilduitoare, este marea noastră rugăciune de mulțumire către Dumnezeu. Iată, noi am slujit astăzi împreună cu dumneavoastră, și cu copilașii care ne-au înconjurat cu flori și cu gingășie, ca niște îngeri.

Am înconjurat împreună biserica, am cîntat și ne-am rugat împreună. De aceea, așa cum am spus la început, mulțumesc lui Dumnezeu că m-a ajutat să fiu astăzi aici, să văd cu adevărat o adunare măreață, în înțelesul sfînt al acestui cuvînt, nu numai ca număr de credincioși, ci și ca tărie duhovnicească, o adunare cu totul diferită de cele organizate pe stadioane, lipsite de înțelesul haric, cum sînt cele zise de evanghelizare. Cit de frumos este cuvîntul acesta, dar cît de trist sună el în auzul nostru de români, știind că noi am fost evanghelizați de Sfîntul Apostol Andrei. Adevăratul nostru stadion, iubiiții mei, este această sfîntă biserică și toate sfintele noastre altare, toate acele bisericuțe modeste din lemn sau de zid în care s-au închinat secole de-a rîndul strămoșii noștri. Această adunare a noastră este dreptmăritoare, este o părtășie a tuturor, o comuniune a noastră în Duhul Sfînt. Astăzi, și ori de cîte ori ne adunăm la sfînta biserică și participăm la Sfînta Liturghie ne aflăm în lumina și căldura Duhului Sfînt. Deasupra capetelor noastre plutește în chip tainic, ca la Cincizecime puterea Duhului Sfînt. Îi simțim căldura în inimile și în sufletele noastre, așa cum au simțit-o Sfinții Apostoli în acea sfîntă zi a Cincizecimii.

Biserica noastră ortodoxă are o învățătură adincă și bogată în înfățișările ei: în cîntare, în artă, în pictură, în sculptură etc. Hrăniți cu asemenea frumuseți, credincioșii Bisericii noastre învață și pot să înțeleagă mai trainic învățătura de credință ortodoxă, păstrînd cu sfințenie cuvîntul Sfinților Apostoli: «nimeni nu poate pune altă temelie decît cea pusă, care este Iisus Hristos» (I Cor. 3, 11). Pe pămîntul nostru românesc această temelie a pus-o Mîntuitorul Iisus Hristos, prin predica Sfîntului Apostol Andrei, cel dintîi chemat. Au pus-o, apoi, ur-

mașii Sfântului Apostol Andrei, episcopii sfinți ai Tomisului și ai altor cetăți din Scythia Mică, Dobrogea de astăzi, au pus-o cuviosii părinți între care Dionisie cel Smerit, Ioan Cassian și alții, au pus-o apoi, ce-tele de sfinți și mărturisitorii din istorie și cei din zilele noastre, cei mulți slujitori și credincioși morți în chinurile inchisorilor comuniste, cei ce au apărat integritatea brazdei românești și eroii martiri căzuți în revoluția din decembrie 1989. Aceștia toți au așezat mereu, la temelia pusă de Hristos, cărămidă peste cărămidă, asemenea acestei noi biserici, la învățătura noastră de credință, la viața noastră duhovnicească și românească. O asemenea temelie are Biserica noastră strămoșească temelie pe care s-au înălțat timp de două mii de ani frumusețile vrednicilor fiilor ei. Se știe că nimeni dintre vecinii noștri nu are temelie de credință și a organizării bisericești cum o are Biserica Ortodoxă Română, pe care ea a împărțit-o în duhul Sfintei Evanghelii cu celelalte Biserici ortodoxe și creștine din lume.

Astăzi, duminică, de ziua sfințirii noii biserici, înțelesul acesta al credinței noastre, al comunii noastre, este mult mai larg, mult mai bogat și îl simțim mai puternic ca oricând, pentru că sfințirea bisericii înseamnă, așa cum ați auzit din minunatele rugăciuni și cântări, pogorirea Duhului Sfânt, pogorirea lui Dumnezeu cel în Treime închinat, a sfinților lui Dumnezeu în acest nou lăcaș. Astăzi, când am săvârșit sfințirea acestei biserici, Ortodoxia cinstește pe toți sfinții, cunoscuți sau neștiuți, cei din Vechiul Testament și cei din Noul Testament. Purtând trup ca fiecare dintre noi pe acest pământ, printr-o viețuire duhovnicească deosebită, prin credință și iubire ei și-au ridicat, însă, prin harul Duhului Sfânt, ochiul sufletului spre Dumnezeu, au nesocotit această viață, au luptat contra păcatului și au dobândit astfel pe cea veșnică. Este și aceasta o mare învățătură pentru noi. Duminica aceasta urmează duminicii Rusalilor, iar sfinții sînt rod al Duhului Sfânt. Oare, ne dăm seama îndeajuns că fiecare dintre noi sintem chemați să fim sfinți, că fiecare dintre noi purtăm chipul lui Hristos, că fiecare dintre noi trebuie să fim vase ale Duhului Sfânt, prin credință, fapte bune, prin Sfînta Împărtașanie și prin celelalte Taine ale Bisericii. Când sărbătorim pe toți sfinții trebuie, așadar, să adîncim înțelesul chemării noastre creștine, a sporirii în credință, în virtute, prin paza curățeniei inimii, prin fapte bune. De altfel, pe primii creștini, Sfîntul Apostol Pavel, în epistolele sale, îi mîngîia zicîndu-le «aleși ai lui Dumnezeu, sfinți și prea iubiți» (Col. 3, 12), cuprinzînd în aceste cuvinte credința, dragostea și viața lor curată. Într-una din scrierile din cel de-al doilea secol, adresată lui Diognet, găsim un foarte frumos cuvînt despre creștini: «Ei sînt în lume, afirmă autorul acestei cărți, ceea ce este sufletul pen-

וְהַיְהוּדִים (5, 1). Fără suflet trupul nu mai are viață, fără credință în Dumnezeu sufletul rămâne mort. Prin viețuirea lor creștinii sînt pilde pentru lume. Dragostea și binefacerile lor aduc celorlalți oameni și iumii lumina lui Dumnezeu. Și noi putem să ne învrednicim de acest dar dacă ne silim să împlinim voia lui Dumnezeu și să ne păzim a ne face unele ale păcatului.

Strămoșii noștri, revenim la ei mereu după cum vedeți, căci noi nu putem face un pas, nu putem înfiripa un gând fără să ne amintim de ei, țineau datinile și credința ca niște sfinți ai lui Dumnezeu. Cînd gîndul și imaginația pătrunde în tărîmul viețuirii lor — așa cum i-au cîntat Coșbuc și Eminescu și atîția alții, îi găsim învăluiți în lumină pe vatra noastră strămoșească. Intocmirea gospodăriei, a locuinței de unde nu lipsea icoana din colțul dinspre răsărit, vatra pentru pregătirea pîinii sfinte, care ne-a hrănit și ne-a crescut pe noi în jurul mesei rotunde, sfînta masă a familiei, începută și terminată cu rugăciunea de mulțumire. Imagini, mișcări, semne și înțelesuri sfinte. Dreptii și înțelepții noștri bunici și părinți au crezut și mai ales au trăit în sfințenia Bisericii. Înțelesul cel mai frumos, cel mai deplin și cel mai traianic al acesteia, ei l-au descoperit și tot ei i-au dat numele de «lege românească». Sîrguindu-ne să le urmăm pilda, noi facem parte din ceata lor. Comuniunea cu ei, cu sfinții și între noi, o înfăptuim numai în Biserică, atît ca învățătură, cit și ca loc, ca spațiu văzut sfințit pentru cei din mormînt.

La minăstirea Voroneț, de exemplu, pe partea din afară a zidurilor, sînt zugrăvite, cu talentul dăruit de Duhul Sfînt acelor zugravi, cetele sfinților. Sînt atît de mulți, numărul este atît de mare, încît se văd numai fețele celor din primele rînduri, iar ceilalți, mii și poate milioane, de la Mîntuitorul Hristos încoace, nu li se mai văd fețele decît cu ochii minții, cu ochii credinței. Șirurile aureolelor jiecăruia, bine conturate, adevăresc existența persoanelor pînă la infinit. Ei reprezintă sfinții de la început, sfinții Bisericii pe care noi îi prăznuim în această duminică și pe care trebuie să-i imităm în credință și în fapte, să le urmăm credința, pilda vieții lor, cum ne învață Sfîntul Apostol Pavel (Evrei 13, 7). Unii dintre acești sfinți sînt înaintași ai noștri, sînt din neamul nostru, și-au dat viața pentru credință, de-a lungul secolelor și pe pămîntul scump al Ardealului. O parte dintre ei, au fost trecuți în calendarele noastre, iar cei mai mulți odihnesc în cimitirele de pe întregul cuprins românesc. Vor fi cinstite ca și mormintele voievozilor români, al lui Ștefan cel Mare, al lui Constantin Brâncoveanu, al lui Mihai Viteazul și atîtea și atîtea alte morminte ale eroilor și martirilor neamului nostru.

Sîntem neam de sfinți, am putea să spunem astăzi cu smerenie în fața lui Dumnezeu și în fața acestei biserici. Sîntem neam de mărturisitori pentru credința strămoșească, pentru datinile românești, pentru adevărul românesc, pentru dreptatea românească, pentru brazda românească. Într-un fel sau altul și părinții și bunicii noștri au fost sfinți, căci ei au mărturisit pe Hristos, au păstrat întotdeauna candela aprinsă a credinței în căminul românesc, au îndeplinit rînduielile și datinile noastre creștinești la toate soroacele de pomenire și de cinstire a celor ce au trecut pragul vieții pămîntești în nădejdea învierii. De aceea am putea, fără să greșim, să-l asociem pe toți acești strămoși ai noștri, alături de tinerii și vîrstnicii care, în decembrie 1989 și-au dat viața, s-au jertfit pentru libertate și pentru adevăr. Lor trebuie să le păstrăm, de asemenea, o mare cinste, o mare recunoștință în inimile noastre, din veci pînă în veci.

Ne învață multe lucruri sfințirea bisericii. Această biserică poartă, în cărămizile ei, în fierul ei, în culorile și în pictura ei, frumusețea enoriașilor, frumusețea dumneavoastră, a celor care ați contribuit la această minune de pe Cîmpia Turzii, din Valea Largă. Biserica și locul sfințite astăzi, cu odoarele și înfățișarea vrednică de măreția dumnezeiască, se înalță spre ceruri ca o jertfă bineplăcută lui Dumnezeu, ca o rugăciune liturgică din care nu vor lipsi numele celor ce au gîndit-o, au ajutat-o și au ostenit la construirea ei. Iată ce lucrare minunată ați realizat dumneavoastră, iubiți credincioși, călăuziți de păstorul dumneavoastră duhovnicesc, părintele Dumitru, un preot vrednic, un om cu sufletul mare, cu rîvnă și curaj mare. Fiecare linie arhitectonică, fiecare culoare, fiecare strălucire a cupolelor acestei biserici vor vesti vrednicia preotului și vrednicia credincioșilor ortodocși din această parohie. Zidirea ei rămîne o pildă pentru toți creștinii și slujitorii ortodocși din țara noastră. Din fericire, avem multe biserici ca acestea în țară, deși am străbătut întinericul ateist și totalitar mai mult de 40 de ani. Cei care au avut credință puternică în Dumnezeu, cei care nu s-au abătut de la Legea lui Dumnezeu, au înfruntat toate piedicile și au fost în stare să înfăptuiască lucrări trainice.

Am trăit cu toții astăzi o bucurie sfîntă și am simțit adevărul că sub streășina Bisericii sîntem ocrotiți. Tulburările, grijile, necazurile care se abat nu numai asupra familiilor dumneavoastră, ci și asupra familiei noastre românești, asupra familiei Bisericii noastre, a credinței noastre, se tîmăduiesc tot prin rugăciune, tot prin Biserică, tot prin credință puternică.

Este foarte dureros să constatăm cum unitatea noastră de credință ortodoxă, Legea noastră românească, de origine apostolică și răsări-

teană, predicată de un apostol al Domnului, Sfintul Andrei, este pusă uneori în discuție, răstălmăcită și pusă la îndoială. Este foarte trist, de asemeni, să aflăm că unii creștini ortodocși se duc pe stadioane și pleacă urechea la strigătele de evanghelizare ale unor predicatori veniți de peste mări și țări să facă prozelitism. Ceea ce avem noi ca învățătură și viață creștină, ceea ce ne-au lăsat strămoșii noștri, ceea ce sfânta noastră Lege românească ne învață, ne călăuzește și ne luminează, nu ne poate oferi nici o altă învățătură, pentru că Ortodoxia, credința noastră, este legată de pământul românesc, ea se împletește cu limba, cu cultura, cu trecutul nostru și ea ne cheazășuiește mîntuirea.

Biserica noastră strămoșească are un bogat tezaur de învățătură din care, ca o mamă bună, iubitoare dă fiilor ei hrana sufletească trebuitoare. Această Biserică a fost numită de Mihai Eminescu — luceafărul poeziei românești — drept mama duhovnicească a poporului român. Ce cuvinte frumoase ! Numai atît de ar fi scris acest mare poet român despre Biserica noastră și era de-ajuns să-i purtăm o vie recunoștință. Biserica ortodoxă este mama duhovnicească a poporului român ! Ce frumoasă imagine ! O mamă bună, o mamă care a îndrumat și care îndrumă, care se dăruiește și se jertfește pentru fiii ei și deseori împreună cu ei, de-a lungul istoriei. Așa a fost, așa este și așa va fi pururea Biserica noastră căci aceasta este menirea ei sfîntă.

Să avem, iubiții mei, tăria sufletească de a urma pilda sfinților pe care-i pomenim astăzi, a tuturor sfinților din calendarul nostru, din neamul nostru. Să plecăm astăzi, de aici, cu pace în suflet, cu hotărîrea de a păstra unitatea de credință și să avem curajul trebuitor să o dăruim și altora. Să ne ajute Bunul Dumnezeu tuturor, căci fără ajutorul Lui nu putem face nimic. Dumnezeu, prin Sfintele Taine ale Bisericii noastre, face din fiecare din noi o cărămidă vie la trîinicia credinței, așa cum sînt cărămidzile de la construcția acestui sfînt lăcaș. Rog pe Mîntuitorul Iisus Hristos și pe toți sfinții ca toți cei ce vor intra și se vor ruga în acest nou sfînt lăcaș să primească mîngiere, întărire în credință, înmulțirea dragostei, iertarea păcatelor și mîntuire.

Iubiții mei, în fața noastră noua biserică strălucește ca o mireasă nu numai în razele soarelui ci și în razele luminii celei neînserate a Duhului Sfînt. Cînd veți avea nevoie de lumină pentru suflet să deschideți ușa sfîntului lăcaș spre a o primi. Cînd zbuciumul acestei vieți vă va năpădi să pășiți treptele bisericii de unde veți primi liniște și pace. Cînd veți fi cuprinși de supărări, îndoieli sau de ne iubirea semenului, tot la acest sfînt altar să vă îndreptați pașii ca să dobîndiți tărie, curaj și iubire, maica tuturor virtuților creștinești. Dar mai cu seamă cînd veți fi cuprinși de dorul de a vorbi cu Dumnezeu, adică să vă

pusă rugați, tot la biserică, lăcașul slavei dumnezeiești, să veniți, ca împreună cu preotul și cu obștea dreptmăritorilor creștini, a ortodocșilor, să vă uniți cugetele și glasurile spre mărirea Prea Sfintei Treimi, asemenea ingerilor. Să răspundeți la chemarea clopotelor ca și astăzi. Să nu se întâmple ca în duminici și sărbători biserica să rămână goală, lipsită de dragostea și prezența fiilor ei. Ne-ați bucurat astăzi că ați venit cu copilașii și tinerii, nădejdea de azi și de mâine a Bisericii noastre strămoșești. Prin aceasta ați dat strălucire credinței și viețuirii noastre creștine ortodoxe. Prin unitate în rugăciune și prin împărtășirea cu Sfintele Taine, prin iubire și fapte bune ne apropiem de Dumnezeu și de toți sfinții cinstiți în această duminică. Pe ei să-i rugăm cu căldură să mijlocească pentru iertarea păcatelor noastre și pentru mîntuirea sufletelor noastre. Amin».

Cuvintele învățaturii rostite de înalții ierarhi, cîntul bizantin și cel patriotic executat cu multă îndeminare de elevi ai Seminarului teologic din Cluj-Napoca au înveșmîntat ziua de 2 iunie 1991, în haină de praznic românesc și aureolă de hram creștinesc.

Un alt moment important al vizitei Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în eparhia Alba Iuliei l-a constituit, în aceeași zi, festivitatea punerii pietrei de temelie și a crucii pe locul unde urmează să înceapă lucrările pentru construirea unei noi biserici în orașul Luduș, jud. Mureș, festivitate la care a participat un mare număr de credincioși.

Și cu această ocazie, remarcînd cu bucurie entuziasmul și rîvna locuitorilor Ludușului pentru zidirea unui nou sfînt locaș ortodox, după săvîrșirea sfintei slujbe, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un bogat cuvînt de învățătură și indemn, spunînd :

«Trăim o clipă unică din viața noastră, căci unică este și clipa punerii pietrei de temelie la o nouă biserică, după cum unică este și clipa de liturghisire în viața Bisericii noastre, așa cum unică este și întruparea, jertfa și învierea Mîntuitorului Iisus Hristos.

Prea Sfințitul Episcop Andrei al Alba Iuliei, în rîvna sa, precum și părinții slujitori, așază una după alta aceste porți ale Raiului, care sînt sfintele noastre biserici și de care, cum știți cu toții, am dus mare lipsă în timpul dictaturii, al întunericului. Făclie după făclie din lumina Duhului Sfînt se aprinde acum, cu fiecare nouă biserică care se construiește, cu fiecare nou altar care se întemeiază.

Astăzi am sfințit noua biserică din comuna Valea Largă, unde slujește un preot de o vrednicie pilduitoare, care, de-a lungul deceniilor, și-a atras dragostea, prețuirea și admirația credincioșilor săi. La invitația enoriașilor, ne-am deplasat în această parohie, împreună cu

Prea Sfințitul Episcop Andrei, și ne-am bucurat să vedem o biserică foarte frumoasă, o adevărată catedrală, pe care am sfințit-o.

O biserică, iubiții mei, nu este numai un loc de adunare a celor ce cred și mărturisesc și se împărtășesc din Sfintele Taine, ci adunarea aceasta dobîndește dimensiuni, dincolo de loc și de timp, pentru că ea se face în numele Prea Sfintei Treimi și sub călăuza Duhului Sfînt. Este o adunare dreptmăritoare, cum spunem noi, deoarece ea îl are pe însuși Mintuitorul Iisus Hristos în mijlocul ei, ca Învățător, Călăuzitor și Sfințitor. Avîndu-l pe El în aceste trei slujiri și păstrînd neștirbită învățătura Sa, dată Sfinților Apostoli și apoi Sfinților Părinți, noi sintem dreptmăritori, adică păstrăm cu dragoste și smerenie tezaurul mintuitor al Ortodoxiei. Biserica văzută, aceasta a cărei temelie o punem acum, ca și Biserica cea nevăzută a sfinților și dreptilor, păstrătoare a Sfintelor Taine, se întemeiază pe jertfa, învierea și înălțarea la ceruri a Mintuitorului nostru Hristos, care a întemeiat-o pe pămînt, în istorie, prin trimiterea Duhului Sfînt la Rusalii peste Sfinții Săi Apostoli. Aici pe pămînt ea este și locul de mîntuire a păcătoșilor, pentru că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat. Pe aceasta Iisus o numește «Biserica Mea» (Matei 16, 18), pe care continuă să o zidească în lume și în sufletele noastre.

Într-adevăr, acum, în această primă duminică după Rusalii, cum ați auzit la slujba de astăzi, pomenim pe toți sfinții, cei cunoscuți și cei necunoscuți; pomenim și pe sfinții din neamul nostru, pentru că și noi românii avem în calendar sfinți din neamul nostru și ne vom învrednici a înscrie în calendar numele și al altora, cunoscuți, dar știm că cei mai mulți rămîn pentru noi necunoscuți. Căci numai singur Dumnezeu știe numele celor din neamul nostru care și-au dat viața pentru dreapta credință. În ceata lor se numără și toți mărturisitorii și toți martirii care au suferit pentru păstrarea unității de credință și de neam în Transilvania anilor de asuprire și obidă. Și de aceștia istoria ne-a făcut parte din belșug! Cete de sfinți mărturisitori au luptat pe aceste ținuturi împotriva înstrăinării de la fîgașul legii românești. Cete de monahi, preoți și credincioși și-au dat viața după nefericitul an 1700, și după aceea, pentru credință. Lor li s-au adăugat toți acei curajoși care au mărturisit dreapta credință și au înfruntat pentru aceasta închisorile comuniste sau au fost luați în robie și și-au lăsat trupurile departe de glia strămoșească, ca arvună a învierii celei de obște și a vredniciei neamului nostru. Toți au fost chinuiți și au murit ca niște adevărați martiri. Toți sint în inimile și recunoștința noastră, a Bisericii și a creștinătății ortodoxe românești. Pe ei îi cinștim prin aceste sfinte altare, în acest nou spațiu sfînt, înscris astăzi în veșnicie.

prin stropirea cu apă sfințită, prin turnarea untului de lemn sfințit și prin așezarea Sfintei Cruci. În acest loc la dumnezeiasca Liturghie se va arăta Dumnezeu, aici se va auzi glasul Mântuitorului Iisus Hristos, aici se vor săvârși minuni, vindecări, și se vor auzi chemări la credință și pocăință. Căci unde este locul jertfei și al învierii, acolo este Biserica, acolo este locul sfințeniei noastre. Aici învățăm că nu ne putem izbăvi de diavol, de cel rău, nu putem scăpa de cursele lui, care sînt nenumărate, fără credința în Dumnezeu, fără ajutorul Sfințelor Taine și a faptelor bune, fără Biserică, fără Eclesia noastră strămoșească, fără Biserica cea vie, care sîntem noi toți, împreună — ierarhi, preoți și credincioși —, adunați ca astăzi în rugăciune și comuniune. Împreună formăm trupul cel viu al Bisericii. «zidiți fiind pe temelia apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos» (Efes. 2,20). Cît de bine înțelegem acum imaginea de zidire jolosită de Sfîntul Apostol Pavel, cînd ne-am rugat lui Dumnezeu să ajute ziditorilor acestui sfînt lăcaș! Măiestria zidirii este foarte însemnată. Marii meșteri ai mînăstirilor voievodale au făcut ca ele să dăinuie pînă în zilele noastre. Tot astfel se cuvine să dăinuie în noi și dreapta credință sădită în noi de părinții și înaintașii noștri. Trebuie să fim «zidire bine alcătuită spre a ajunge lăcaș sfînt în Domnul» (Efes. 2, 21).

Să fim incredințați că sfinții pomeniți astăzi sînt prezenți aici, împreună cu noi, îmbărbătîndu-ne cu rugăciunile și ajutorul lor în fața Prea Sfintei Treimi. Sînt printre dumneavoastră mulți credincioși și credincioase care se roagă și postesc, păstrează curăția inimii, săvîrșesc fapte bune, se iubesc unii pe alții și iubesc chiar și pe vrăjmașii lor. Cu astfel de virtuți, ei se spovedesc și se împărtășesc. Tînd spre starea de sfințenie. Dumnezeu știe că în aceste blocuri, în orașe ca și la sate, viețuiesc mulți creștini cu aleasă viață duhovnicească pe care noi nu-i știm, dar Dumnezeu îi știe și pentru aceștia Dumnezeu ține lumea în echilibru, pentru rugăciunile lor El ne ocrotește și ne păzește.

Asemenea creștini au existat și în trecut, există și în zilele noastre și vor fi totdeauna, pentru că Duhul Sfînt lucrează în Biserică. El coboară de la Părintele luminilor și merge într-o direcție pe care noi nu o bănuim decît prin credință. El pătrunde în sufletele oamenilor și din păgîni face credincioși și martiri, din pescari apostoli, din prigonitori propovăduitori ai Evangheliei. De aceea, noi toți, adică Biserica cea văzută, tindem neîncetat spre Biserica cea cerească, spre Ierusalimul cel de sus. În fața sfîntului altar, a jertfelnicului și la Sfînta Liturghie noi trăim bucuria cerească, aceea de care se bucură sfinții. În acest fel ne incredințăm că fără jertfă nu există iertare și înviere, fără suferință

și pocăință nu este nici împăcarea cu Dumnezeu, fără credința noastră, fără pilda faptelor bune, a iubirii dintre noi, mai ales, nu se poate imagina viață creștină, viață duhovnicească.

Mă bucur foarte mult că Dumnezeu, în încercările prin care trecem cu toții astăzi, prin care trece întreaga omenire, își arată fața și milostivirea Sa spre noi și primește ca ofrandă de suflet și de credință din partea preoților și credincioșilor acest loc acum sfințit pentru a deveni altarul lui Dumnezeu. Acest gând dumnezeiesc a izvorit de la Duhul Sfânt și s-a întrupat astăzi prin rugăciunile noastre și alte tuturor celor de față. Participați împreună cu noi, slujitorii altarelor, și împreună ne rugăm și tot împreună trebuie să stăruim ca această biserică să se înalțe, să capete forme frumoase și armonioase și să oglindească învățătura credinței noastre dreptmăritoare. Ortodoxia, prin învățura ei, prin arta de a zidi și zugrăvi sfințele lăcașuri, prin Sfânta Liturghie, prin imnologia și melodiile ei, tâlmăcește în modul cel mai deplin frumusețea care izvorăște din Dumnezeu. Când Mintuitorul ne spune «Fiți desăvârșiți ca și Tatăl vostru cel ceresc», trebuie să înțelegem, potrivit scrierilor Sfinților Părinți, și că a fi desăvârșit înseamnă a fi frumos, înseamnă -a avea credință și inima curată. Creștinii noștri păstrează straiile lor cele mai frumoase pentru a le îmbrăca numai la biserică. Este și acesta un fel de a arăta frumusețea sufletelor lor, un stil de viațuire, un stil atât de limpede în vorbire, în cîntec și chiar în întocmirea gospodăriei.

Să ne rugăm neîncetat să ne ajute Bunul Dumnezeu să aflăm mîngiere, să aflăm sprijin să ducem la bun sfîrșit această sfințită lucrare. Prea Sfințitul Episcop m-a invitat la sfințire. Voi veni cu toată dragostea, dar trebuie să vă grăbiți căci vîrsta mea este înaintată. Cred că un asemenea gând de slujire lui Dumnezeu și credincioșilor, credincioși care au venit și astăzi alături de noi, cu încredere, cu inima curată, un astfel de gând se va împlini. Cu ochii credinței vedem cum în acest loc în care s-a înfipt sfînta cruce se va zidi o biserică din care să se reverse, peste cei ce vor sluji și se vor ruga în ea, mîngiere, sfințire și mîntuire. Dumnezeu a binecuvîntat dorința fiilor Bisericii noastre strămoșești și gîndul Prea Sfințitului Episcop Andrei ca și al părinților slujitori. Toți cei ce vor intra în această biserică și vor auzi cîntările liturgice, așa cum le-am auzit astăzi, vor fi înălțați sufletește ca pe aripi de îngeri spre Împărăția lui Dumnezeu, spre Ierusalimul cel de sus. Ei vor putea zice atunci ca și patriarhul Iacob din Vechiul Testament, cînd la Haran a văzut scara pînă la cer pe care îngerii lui Dumnezeu urcau și coborau: «Aceasta este casa lui Dumnezeu, aceasta este poarta cerului ! » (Facere 28, 17).

Pe această poartă a mântuirii noastre să ne ajute Tatăl cel ceresc să intrăm și noi, și să intre și fiii fiilor tuturor binecredincioșilor creștini prezenți la așezarea pietrei de temelie a noii biserici. Amin !»

Tot în cursul acestei vizite pastorale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a putut lua cunoștință de problemele cu care se confruntă eparhia de Alba Iulia, mai ales în contextul unei mari ofensive prozelitiste din partea catolicilor de rit oriental (foștii greco-catolici). Întîlnirile cu membrii Consiliului eparhial al Episcopiei de Alba Iulia, cu numeroși preoți și credincioși și discuțiile purtate cu aceștia au întărit nădejdea întîistătorului Bisericii noastre în puterea românilor ortodocși ardeleni de a lupta pentru apărarea credinței străbune și, implicit, pentru menținerea ființei neamului.

După evenimentele din decembrie 1989, aceasta este a patra întîlnire a întîistătorului Bisericii noastre cu românii ortodocși ardeleni. Se cuvenea să fie așa, pentru că pămîntul sfînt al Transilvaniei, brăzdat de-a lungul vremurilor de atîta noian de suferință, este iară și iară încercat de ape tulburi.

Transilvania are acum, ca și altădată, privirea îndreptată spre Dumnezeu și spre frații de peste munți. Iar recenta vizită pastorală a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la Valea Largă, la Luduș și Alba Iulia se înscrie în spiritul așteptărilor românilor ortodocși ardeleni.

Protos. TEOFAN SAVU

ALEGEREA ȘI INSTALAREA ÎNALT PREA SFÎNȚITULUI DR. VASILE COSTIN CA ARHIEPISCOP AL ȚIRGOVIȘTEI

Actul istoric din decembrie 1989 a pus în fața Bisericii Ortodoxe Române o serie de cerințe noi privind intensificarea lucrării sale misionare, ceea ce a impus, între altele și restatornicirea unor vechi scaune episcopale, care au îndeplinit de-a lungul timpului un rol de seamă în viața noastră bisericească, națională și culturală. Pentru reînființarea acestor eparhii istorice s-au primit la Cancelaria Sfântului Sinod și propuneri din partea preoților, credincioșilor, unor protoierei și profesori de teologie și chiar a unor organe locale, care au făcut cunoscut că sînt pregătite să asigure reședințe pentru viitorii episcopi și sedii pentru administrațiile eparhiale.

În contextul acesta de reactivare a unor străvechi scaune eparhiale, determinată de impulsul înnoitor ce trebuie imprimat vieții religioase și activității misionare în țara noastră, aceasta constituind, totodată, și un act de reparare istorică și de cinstire a memoriei și strădaniilor înaintașilor noștri pentru credință și unitate românească, se înscrie și restatornicirea centrului vlădicesc care a ființat cîndva la Țirgoviște, capitala de altădată a Țării Românești, oraș în care, așa cum se cunoaște, în anul 1517, evlaviosul voievod Neagoe Basarab a strămutat scaunul mitropolitan de la Argeș, clădind aici din temelie, între anii 1518—1520, o frumoasă catedrală, care a concentrat în jurul ei toată viața religioasă și culturală a țării.

Ajungînd reședința mitropolitană, Țirgoviștea și-a păstrat această calitate timp de aproape două veacuri, vreme în care a fost martoră a multor fapte de seamă din trecutul neamului românesc și înăuntrul ei a văzut multe și alese fețe de ierarhi și slujitori din țară și de peste hotare.

Cel dintîi, care a slujit la sfînțirea bisericii mitropoliei, a fost *Maccarie* (1513—1521), «smeritul monah preot», care, în anii 1508—1512, în tiparnița nou înființată la minăstirea Dealu din apropiere, a imprimat primele cărți în țara noastră.

Legat ca și el de această biserică a fost *Varlaam* (1535—1544), sub care, în anul 1537, sfîntul lăcaș a fost zugrăvit. În afară de aceasta, numele lui este pus alături de începutul celei de-a doua perioade a tiparului din Țara Românească, cînd tipografia a funcționat la Țirgoviște, chiar în chiliile de la mitropolie.

În același veac, al XVI-lea, aici, la Țirgoviște, mitropolitul *Anania* (1545—1558) a fost sprijinitor al vestitului diacon tipograf *Coresi*, iar mitropolitul *Serafim* (1576—1586) mergea în solie peste munți și stătea în strînse legături cu mitropolitul transilvan *Ghenadie*.

În ultimii ani ai aceluiași veac a păstorit la Țirgoviște mitropolitul *Eftimie* (1594—1603), sftenic apropiat al lui *Mihai Viteazul*, care s-a pu

I.P.S. Dr. VASILE COSTIN,
ARHIEPISCOPUL TIRGOVIȘTEI

Ro-
gnare,
pisco-
viața
cestor
ri din
gie și
te să
rațiile

niale,
se și
și un
tași-
prni-
a de
enul
poli-
iru-
cul-

ca-
n-
vă-

ca-
ti-
cri-

sub
nu-
lui
în

ia
ar
lea

ul
us

în slujba apropierei sufleteste a tuturor românilor, s-a îngrijit de viața din mănăstiri, a mers în solii și a semnat tratate în numele domnului său. Într-o asemenea situație față de Mihai Vodă a fost și mitropolitul *Lucc* (1603—1629), bărbat învățat și plin de talent care, pe cind era episcop de Buzău, a fost trimis de domnitor în mai multe solii diplomatice peste hotare. Bune' relații a avut el cu românii ortodocși de peste munți, cărora, înainte de anul 1606, aici, la Tîrgoviște, le-a hirotonit arhieru pe mitropolitul Teoctist, precum și cu cei din Moldova, de la al căror vladică, Anastasie Crimca, a primit în dar pentru mitropolie «niște Proloage», adică Vieți de sfinți.

Dintre vlădicii tîrgovișteni de după el, merită a fi pomenite numele cărturarilor *Teofil* (1636—1648) și *Ștefan*, ingropat chiar aici la mitropolie, în 1668, al mitropolitului chivernisitor *Teodosie*, cel care a făcut adaosuri sfîntului lăcaș și al mitropolitului martir *Antim Ivireanul*, care a reînființat în clădirile mitropoliei vechea tiparniță domnească, din teascurile căreia au ieșit la iveală, între anii 1709—1715, mai multe cărți de slujbă și de învățătură ortodoxă în graiul poporului.

În același timp, ierarhii tîrgovișteni au trudit activ și pentru stringerea legăturilor dintre românii de pretutindeni. În acest cadru merită să fie amintită grija lor pentru românii din Transilvania, cărora, după puțină vreme, le-au trimis cărți și antimise, i-au ajutat să-și facă tipografiile, iar cînd nevoia a cerut i-a îndemnat să se păstreze tari în credința străbună și uneori aici, la Mitropolia din Tîrgoviște, pînă în pragul secolului al XVIII-lea, le-au hirotonit arhierii, din rîndul cărora pomenim doar pe Ghenadie (în 1579), pe Ioan de la Prislop (în 1585), pe Sfinții Ilie Iorest (în 1640) și Sava Brancovici (în 1656) și pe eruditul Simeon Ștefan (în 1643).

Multă înțelegere au arătat aceiași vlădici tîrgovișteni și față de celelalte Biserici ortodoxe, reședința lor din această țetate voievodală fiind deschisă multor ierarhi din Orientul ortodox, cărora le-au hărăzit și însemnate danii din avutul cu care evlavia străbunilor înzestraseră din belșug acest scaun mitropolitan. Patriarhi ecumenici, ca Ieremia Tranos, Chiril Lucaris, cel care a predicat de mai multe ori în această mitropolie și Dionisie, care, din anul 1696, își doarme aici somnul de veci; patriarhi de Alexandria, ca învățatul Mitrofan Critopulos; patriarhi de Ierusalim, ca vestiții Dositei și Hrisant Notara și patriarhi de Antiohia, ca acel Marcariu, al cărui însoțitor, diaconul Paul de Alep, în jurnalul său de călătorie, a lăsat o pagină atît de frumoasă despre strălucirea ctitoriei lui Neagoe Basarab, au simțit din destul dărnicia și duhul de viață cărturărească ce pulsa la Mitropolia din Tîrgoviște.

Oficial, această ctitorie tîrgovișteană a lui Neagoe Basarab a încetat să mai fie reședință mitropolitană la 8 iunie 1668. Și după această dată, însă, unii din ierarhii Mitropoliei Ungrovlahiei și-au mai petrecut o parte din păstorie aici. Această situație a durat pînă în anul 1716, cînd reședința mitropolitană s-a mutat definitiv la București.

La capătul acestei sumare prezentări cu privire la viața și lucrarea Mitropoliei din Tîrgoviște, se poate afirma că în trecut ea n-a fost numai

cel mai important centru administrativ al Bisericii din Țara Românească și nici numai o simplă martoră a multor fapte de seamă din zbuciumata noastră istorie, ci a fost, mai ales, o adevărată vatră de cultură și trăire ortodoxă. A fost locul unde s-au zămislit multe idei de spiritualitate românească, un izvor din care, prin diaconul Coresi, s-a pus temei limbii române literare și, totodată, prin aceasta, limbii vorbite și scrise, mai apoi, în toate colțurile locuite de români, a fost trunchiul pe care a înmugurit și s-a cristalizat conștiința unității neamului nostru, care, pe atunci, datorită vitregiilor timpului, viețuia separat în mai multe provincii.

Pe temeiul acestei bogate și înfloritoare vieți bisericesti, naționale și culturale, desfășurată în trecut timp de aproape două veacuri pe plaiurile țirgoviștene și ținind seama că Arhiepiscopia Bucureștilor are sub jurisdicție o întindere teritorială alcătuită din cinci județe (Dimbovița, Prahova, Ialomița, Giurgiu și Călărași), mai mult ca celelalte eparhii (ce au în cuprinderea lor între două și trei județe), la care se adaugă Sectorul Agricol Ilfov, capitala București și Protopopiatul Cimpulung Muscel, din județul Argeș, fapt devenit stinjenitor pentru creșterea eficienței activității misionare, Sfântul Sinod, în ședința sa de lucru din 4 aprilie 1990, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, a hotărât reînființarea eparhiei Țirgoviștei, cu titlul de arhiepiscopie, având reședința în municipiul Țirgoviște și cuprinzând județele Dimbovița și Prahova, ca sufragană a Mitropoliei Ungrovlahiei, urmînd a se modifica în mod corespunzător art. 5, par. I, al. 3 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, în scopul înscrierii acestei noi eparhii în ordinea administrativ-canonică cuvenită.

Intrucît între timp, la Cancelaria Sfîntului Sinod s-a luat act de solicitarea protopopiatului Cimpulung Muscel, din județul Argeș, de a aparține de Arhiepiscopia Țirgoviștei iar pe de altă parte, de solicitarea protopopiatelor Ploiești, Cimpina și Vălenii de Munte, din județul Prahova, de a rămîne în continuare în jurisdicția Arhiepiscopiei Bucureștilor, Sinodul Permanent, în ședința sa din 19 noiembrie 1990, luînd cunoștință de dorința preoților din protopopiatele mai sus menționate, a recomandat Arhiepiscopiei Bucureștilor să consulte pe protopopii protopopiatelor care urmează să intre în componența Arhiepiscopiei Țirgoviștei, în privința apartenenței jurisdicționale a acestora. Această consultare s-a realizat în ședința Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor din 10 ianuarie 1991, la care au participat ca invitați și protopopii în cauză, unde s-a luat act de hotărîrea Adunării Naționale Bisericești privind reînființarea Arhiepiscopiei Țirgoviștei și în urma discuțiilor ce au avut loc și în conformitate cu art. 94, lit. «m» din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, s-a hotărît ca, din punct de vedere jurisdicțional, *Arhiepiscopia Țirgoviștei să cuprindă protopopiatul Cimpulung Muscel, din județul Argeș și protopopiatele Țirgoviște, Titu și Găiești, din județul Dimbovița*, toate desprinse de la Arhiepiscopia Bucureștilor, urmînd ca protopopiatele din județul Prahova să rămînă mai departe în jurisdicția Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Potrivit prevederilor art. 7, al. 3 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfântul Sinod în ședința sa din 25 ianuarie 1991, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, a hotărât ca în componența *Arhiepiscopiei Tîrgoviște să intre protopopiatele: Tîrgoviște, Titu și Găiești, din județul Dimbovița și protopopiatul Cîmpulung Muscel, din județul Argeș.*

În continuare, s-a trecut la adoptarea măsurilor organizatorice pentru alegerea organelor deliberative și executive ale noii eparhii, potrivit prevederilor statute și regulamente bisericești, iar la 1 iulie 1991 s-au desfășurat alegerile de membri clerici și mireni în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și s-au completat locurile de membri rămase vacante în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor. Totodată, au fost desemnați membrii clerici și mireni delegați ai celor două eparhii în Adunarea Națională Bisericească.

Prin constituirea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și desemnarea membrilor clerici și mireni delegați ai acestei eparhii în Adunarea Națională Bisericească, toate formalitățile prevăzute de Statut și regulamente au fost îndeplinite și s-a putut trece la convocarea Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei.

ALEGEREA PREA SFINȚITULUI EPISCOP VICAR PATRIARHAL
DR. VASILE TIRGOVIȘTEANUL CA ARHIEPISCOP AL TIRGOVIȘTEI

În conformitate cu prevederile art. 30, lit. «g» și art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, cu adresa nr. 6591 din 8 august 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a convocat Colegiul electoral bisericesc — constituit din membrii Sfântului Sinod, membrii clerici și mireni delegați ai celor 18 eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române în Adunarea Națională Bisericească, membrii clerici și mireni ai Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și rectorii și directorii instituțiilor de învățămînt teologic din Biserica Ortodoxă Română, ca membri de drept — în ziua de 3 septembrie 1991, pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei.

După slujba Te-Deum-ului, oficiată în catedrala patriarhală, s-a întrunit, mai întii, în sala sinodală a Palatului patriarhal din București, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Adunarea Națională Bisericească pentru validarea mandatelor membrilor clerici și mireni delegați în acest for bisericesc de adunările eparhiale ale Arhiepiscopiei Bucureștilor și Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, în urma alegerilor care au avut loc în luna iulie 1991 în cele două eparhii, apoi, după o scurtă pauză, s-au reunit, în aceeași sală, membrii Colegiului electoral bisericesc.

Îndeplinindu-se formalitățile prevăzute de Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, prin citirea apelului nominal al membrilor Colegiului electoral bisericesc și prin alegerea unui secretariat al ședinței, *Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST*, deschizînd lucrările, a rostit următoarea cuvîntare :

Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

«În preocupările Sfintei noastre Biserici, îndată după revoluție, după ce cununa libertății și a dreptății s-a revărsat asupra întregii vieți a poporului nostru, prin jertfele martirilor, tineri și vîrstnici, s-au aflat o seamă de hotărîri, de inițiative. S-au pus, o dată cu temeliele noilor biserici, a noilor mînăstiri și schituri și temelii noi pentru viața spiritală, pentru viața duhovnicească, pentru cerințele noi, în condițiile de libertate, ale slujitorilor sfintelor altare și ale credincioșilor noștri. Nu a fost lipsită de greutate, de discuții însăși luarea acestor inițiative de reînnoire a vieții bisericești, cum se spune, apoi ele au cerut și încă mai cer acțiuni pentru zidirea, pentru consolidarea lor. Nu este de ajuns să punem undeva o piatră de temelie pentru o nouă biserică și să facem o festivitate cu această ocazie, nu este de ajuns să înființăm noi seminarii și facultăți de teologie, să întemeiem eparhii noi, fără a ne gândi că acestea toate trebuie să fie urmate de eforturi, trebuie să fie urmate de contribuții pentru ca edificiul viitor să fie sănătos, să fie luminos.

De aceea, în preocupările noastre, de cînd ne-am întîlnit și pînă acum, s-au ivit foarte multe cerințe, pe care Sfîntul Sinod, adunările eparhiale și ierarhii Bisericii noastre au stăruit pentru împlinirea lor, dar, de fiecare dată, am avut conștiința că trebuie să facem mai mult.

În viața noastră bisericească, precum și în viața poporului nostru și a lumii întregi, intervin cîteodată momente din cele mai scilpitoare, din cele la care noi altădată poate nici nu visam. În primul rînd sînt legăturile noastre de inimă și de cuget cu frații noștri români de pretutindeni. Contactele personale pe care le-am avut pînă acum, ca și cele pe care le-au avut delegații Bisericii noastre în Europa și în alte părți ale lumii, au fost de natură să ne încurajeze în activitatea noastră, pentru că am constatat că inimile fraților români de peste hotare vibrează acum cu mai multă putere spre cei de acasă, spre părinții lor trupești și sujletești, spre mormintele strămoșilor, spre icoanele mînăstirilor, ale eroilor și ale tuturor acelor care, în timpul din urmă, și-au dat viața pentru libertatea și pentru credința noastră dreptmăritoare. Ei și-au arătat dragostea față de noi nu numai prin vorbe, prin întîlniri și vizite, dar și prin ajutorare materială, de mare însemnătate pentru noi.

În cadrul acestor legături de unitate românească s-a aflat și participarea noastră vie la actul sfînt pe care l-au făcut frații noștri de dincolo de Prut, din Basarabia, prin declararea independenței Republicii Moldova. Acești eroi, de 45 de ani victime ale lăcomiei, ale hegemonismului, ca la o revărsare de lumină s-au trezit la o viață de simțire românească, de unitate românească. Cînd ne gîndim că acest act al decla-

rării independentei, atât de greu de ajuns, ca și celelalte care l-au premers, ca adoptarea limbii române ca limbă oficială și a tricolorului ca drapel de stat, n-au fost deloc ușor de înfăptuit în condițiile vitrege în care ei se află. În aceste momente de frământări, conștiința că nu sînt singuri, că întreaga suflare românească este alături de ei, ca și Biserica, de bună seamă, cu rugăciunile și cu dragostea ei, le dă curaj, îi întărește foarte mult.

De aceea, pe ei trebuie să-i avem neconținut în sufletele noastre, ca și pe toți românii de pretutindeni, dar să nu uităm că ei, spre deosebire de ceilalți români răspîndiți prin lume, sînt rupți din trupul țării, la fel ca și cei din Bucovina de Nord. Este atât de dureros și atât de nedrept ca frați atât de apropiați, făcînd parte din același trup, din aceeași tulpină, trăiesc separat, că brazda românească, pămîntul nostru străbun este sfîrtecat. Avem îndatorirea ca să fim mereu alături de ei, ca fiecare, unde ne găsim, să nu uităm o clipă a ne gîndi la ei și a face ceva pentru ei, a-i ajuta în limitele posibilităților noastre. Și Biserica noastră poate face foarte mult pentru ei. A făcut-o și în trecut și nu va înceta s-o facă și de acum înainte. Și pînă la revoluție, cum știți, cartea bisericească a circulat dincolo de Prut și s-au dat diferite alte ajutoare, dar, acum va trebui să facem mai mult și să rînduim mai bine aceste ajutoare, pentru ca prezența noastră să se facă mai mult simțită acolo, pe acel front unde se luptă întunericul cu lumina, unde se luptă binele cu răul.

Nu sîntem scutiți nici noi, aici, cum vedeți, de forțele întunericului, de rămășițele unei dictaturi impuse timp de 45 de ani, iar Biserica, noi, slujitorii ei, avem datoria să luptăm mai ales contra acelor idei și curente care au distrămat sufletul românului timp de atîția ani, care au încercat să-i înăbușe credința. Nu este o misiune ușoară aceasta, ci, dimpotrivă, este o misiune foarte grea, dar sîntem încredințați că Dumnezeu, care și-a îndreptat fața către noi și către celelalte popoare din Răsărit, nu va îngădui forțelor răului, ideilor acestora atât de distrugătoare, ale comunismului, să pustuiască sufletele noastre pînă la sfîrșit. De aceea, am fi nerecunoscători față de Bunul Dumnezeu dacă nu vom face tot ceea ce ne stă nouă în putință, prin rugăciunile noastre, prin iubirea noastră, ca să îndepărtăm răul, să împrăștiem forțele întunericului, să luptăm cu sfînta cruce împotriva diavolului, ca să fim de folos semenilor noștri, colectivității noastre, să fim aluatul evanghelic din care să crească demnitatea, virtuțile unei vieți care, datorită credinței ortodoxe, a făcut odinioară slava poporului român. Valorilor acestora de trăire ortodoxă, cultivate de sfinții noștri înaintași, de Sfinții Părinți ai lumii, trebuie să le dăm noi, neconținut, strălucire, pentru toți fiii acestui pă-

l-au pre-
plurului ca
vitrege în
că nu sînt
Biserica,
j, îi întă-

pastre, ca
deosebire
rii, la fel
edrept ca
tulpină,
este sfîr-
re, unde
ru ci, a-i
te face
că și de
a circu-
trebui
ca pre-
nde se

ricului,
ca, noi,
curente
incerd-
dimpo-
nezeu,
răsărit,
re, ale
aceea,
ce tot
ubirea
lui, să
emeni-
re să
odore,
trăire
lumii,
i pă-

mînt românesc, care s-au născut în învățătura Sfîntului Apostol Andrei și care au păstrat de-a lungul secolelor, în graiul sfînt, credința în Dumnezeu și vredniciile poporului nostru. Aceasta se așteaptă de la noi toți și de bună seamă și de la noul ierarh al Arhiepiscopiei Țirgoviștei.

Ne-am adunat astăzi, iubiiții mei, pentru a împlini încă o dată îndatoririle noastre, ca for reprezentativ al Bisericii Ortodoxe Române. Sîntem reprezentanții credincioșilor, sîntem intelectuali de vază ai culturii românești, cunoscători și lucrători pe acest ogor românesc binecuvîntat în revărsarea Duhului Sfînt, sîntem ierarhii Bisericii și slujitorii Bisericii, care trebuie să ne cercetăm în cele mai adînci tainițe ale jîinței noastre, în chivotul celor mai sfînte simțăminte pe care trebuie să le închinăm lui Dumnezeu și să ne gîndim cine va conduce rosturile acestei reînviolate Arhiepiscopii a Țirgoviștei, un centru de cultură deosebit de valoros, unde a bătut inima țării, a poporului întreg și a Bisericii noastre peste 150 de ani. De la 1517, de cînd Mitropolia s-a mutat la Țirgoviște de la Curtea de Argeș și pînă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, acolo a fost inima Bisericii, acolo a fost inima poporului nostru, a Țării Românești. Acolo, s-au frămîntat, s-au gîndit, au suferit de multe ori prin victoriile vremurilor slujitorii altarelor și credincioșii lor. Acolo, în centrul acesta al Țirgoviștei, s-au adunat soboare de patriarhi înțelepți, de patriarhi apostolici chiar. De acolo a răsărit lumina cărții, cum știți foarte bine, căci prima carte în cultura noastră a fost tipărită la Țirgoviște, fiind urmată apoi de alte tipăriri. În decursul deceniilor, biblioteci întregi s-au tipărit la Țirgoviște, cu hărnicia și cu credința voievozilor și a ierarhilor Mitropoliei Țării Românești.

Este un act de recunoștință pe care Sfîntul Sinod a vrut să-l aducă credincioșilor și slujitorilor sfîntelor altare de la parohii și minăstiri, atunci cînd a inițiat, a discutat și a hotărît reinființarea acestui vechi scaun vlădicesc. Este un omagiu pentru ceea ce a fost, dar și o dorință de împlinire a ceea ce trebuie să fie astăzi un centru eparhial și mai ales, acolo, la Țirgoviște și mai ales, acum, la început de drum.

S-au făcut eforturi destul de mari pentru a se obține un sediu provizoriu și modest, de bună seamă, pentru Centrul eparhial, Cel care va fi rînduit de Duhul Sfînt în scaunul vlădicesc de acolo, va trebui să facă față multor și grele cerințe arhieresti. Îl așteaptă credincioși devotați Sfîntului Altar străbun, îl așteaptă un cler care a însetat după înțelepciunea, după pilda și munca ierarhului. Sarcinile ierarhului de acolo nu vor fi nici puține și nici ușoare, că nu oriunde trecutul a fost atît de înfloritor ca la Țirgoviște, de unde a răsărit lumina cărții, lumina Sfintei Evanghelii pe pămîntul nostru.

Sintem, aşadar, chemaţi astăzi să chibzuim, cum am spus, în taina cea din lăuntru a sufletului şi conştiinţei noastre şi să rînduim acolo un ierarh. Nu mai trăim timpuri de îngrădire, de izolare, de marginalizare. Ne-a făcut Dumnezeu parte de darul sfînt al libertăţii, dar depinde de noi cum ştim să-l folosim pentru soarta şi binele Bisericii, pentru cîştigul dreptmăritorilor creştini.

Astăzi, ierarhul trebuie să se implice direct şi personal în diferite îndatoriri pastorale, începînd de la parohie şi de la credincioşi, de la tineri şi de la şcoală şi pînă la celelalte instituţii de educaţie morală, nu numai cu bogăţia sa de cunoştinţe pe care le-a dobîndit, dar şi cu rîvna, cu voinţa şi cu fiinţa sa, necruţîndu-se în nici un fel de la îndatoriri, aşa cum am depus noi făgăduinţă în faţa lui Dumnezeu, la hirotonie.

Clerul şi credincioşii de la Tîrgovişte, care, trebuie să recunosc, au fost oarecum văduviţi de prezenţa ierarhului, doresc acum să aibă permanent în mijlocul lor un arhieru, ca, de altfel, toţi slujitorii sfintelor altare, ca toţi credincioşii noştri de pretutindeni. Or, cei de la Dimboviţa erau cei mai îndreptăţiţi să ceară aceasta, pentru că acolo şi pînă astăzi se vorbeşte de catedrala Mitropoliei. Ei au fost lipsiţi de o îndrumare arhierască permanentă pentru că treburile zilnice de la Bucureşti sînt atît de urgente şi atît de năvalnice încît ierarhii se duceau mai rar acolo şi cînd ajungeau, cu greu puteau ca să-şi îndeplinească desăvîrşit misiunea.

Acum, în libertate, oriunde ne ducem la parohii, la minăstiri, peste tot vedem ce lecţii minunate de evlavie şi de comportare ne dau credincioşii noştri, care stau ore întregi în picioare, uneori în ploaie şi în frig, pentru a asculta slujba Sfintei Liturghii şi cuvîntul nostru de învăţătură. Cîte strădanii trebuie să depunem noi, slujitorii sfintelor altare, ca să le împlinim dorinţa de a ne avea mereu în mijlocul lor. Credincioşii Bisericii sînt pentru noi un mare dar de la Dumnezeu. Avem, însă, la rîndul nostru o mare îndatorire faţă de ei.

La Tîrgovişte, cum spuneam, se cer foarte multe de îndeplinit. De altfel, întreaga noastră Biserică are astăzi foarte multe de făcut, începînd cu educaţia religioasă în şcoală, cu noile instituţii de învăţămînt teologic, cu prezenţa activă a Bisericii în cultura românească, cu construcţiile de noi biserici, cu participarea noastră la operele de binefacere, la actele caritative, în armată şi alături de cei din închisori, dar toate acestea cer stăruinţă, cer muncă neobosită. Se poate spune, deci, că nu-l aşteaptă odihnă pe ierarhul care va fi rînduit să meargă la Tîrgovişte. Sînt acolo biserici şi minăstiri monumente de artă şi arhitectură, care se cer conservate şi păstrate la valoarea lor dintii, dar sînt mai ales credincioşi, pe care, în această năvală de evanghelizare de peste hotare, trebuie să-i men-

ținem în dreapta credință și pentru aceasta trebuie să fim bine pregătiți. Dumnezeu este cu noi, dar așteaptă și contribuția și rîvna noastră pentru a ne apăra credința, pentru a ne apăra ființa noastră națională, care se identifică cu ființa credinței noastre strămoșești.

Din experiența trecutelor alegeri sînt încredințat că ați venit aici cu acest gînd. Știu că n-am spus nimic nou. Am vrut doar ca din locul acesta să mai repetăm o dată, ca o mîngiere și, în același timp, ca un îndemn pentru lucrarea care ne stă în față.

Rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne lumineze cugetele și să ne îndrepte gîndul spre cel mai vrednic ierarh. Fac apel la cugetele Dv. să vă exercitați, cu credința în Dumnezeu și cu nădejdea în voia Lui, acest drept sfînt pe care îl aveți de a alege astăzi pe viitorul arhiepiscop de Tîrgoviște.

Să ne ajute Dumnezeu să facem o alegere bună !»

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a dat scurte lămuriri în legătură cu alegerea și a rînduit citirea art. 129 și 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române privind procedura de urmat.

Ședința Colegiului electoral bisericesc s-a suspendat apoi timp de 30 de minute spre a da posibilitatea alegătorilor să se consulte în vederea desemnării prin vot secret a noului arhiepiscop.

La reluarea lucrărilor, alegîndu-se, potrivit rînduielilor, doi bărbați de încredere, s-au împărțit buletinele de vot, iar președintele Colegiului electoral bisericesc a dispus chemarea alegătorilor la urne pentru depunerea voturilor, în ordinea apelului nominal.

Procedîndu-se la desfacerea scrutinului, s-a constatat că majoritatea voturilor necesare pentru a fi declarat ales ca arhiepiscop al Tîrgoviștei — 65 la număr — au fost întrunite de Prea Sfințitul Episcop-vicar patriarhal Dr. Vasile Tîrgovișteanul.

În urma rezultatului votării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, președintele Colegiului electoral bisericesc, a proclamat ca arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei pe Prea Sfințitul Episcop-vicar patriarhal Dr. Vasile Costin, apoi l-a felicitat călduros pe noul ales, spunînd următoarele :

Iubite frate,

După cum ați auzit, prin rezultatul votului, dorința Colegiului electoral bisericesc și se înțelege și a credincioșilor și slujitorilor sfintelor altare din Arhiepiscopia Tîrgoviștei, a fost aceea de a vă alege pe Prea Sfinția Voastră în treapta de arhiepiscop.

La începutul cuvîntului meu am arătat răspunderea pe care o are cel care trebuie să asculte chemarea dumnezeiască și să meargă în întîmpinarea dorinței și votului Măritului Colegiu electoral bisericesc.

Sînt începuturi grele la acest centru eparhial, dar sînt în schimb temelii foarte puternice puse de înaintașii noștri, care, de-a lungul secolelor, au zidit, au ctitorit și au chivernisit. E drept că de trei veacuri și mai bine acest centru de cultură, de credință și de viață ortodoxă și românească, n-a mai avut strălucirea de care s-a bucurat în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Dumnezeu a rînduit astăzi, cum am spus, nu numai să deschidem acest nou orizont al lucrării noastre bisericești, dar în același timp să deschidem și porțile rivnei sporite a misiunii și apostolatului vremii noastre, prin noul ierarh care intră în această demnitate bisericească de mare răspundere în acel colț de țară.

Prea Sfinția Voastră ați lucrat aici la Sfînta Patriarhie în înaltele noastre rosturi bisericești, după ce ați trudit un timp bun la Episcopia Oradiei. Ați ostenit în cele ale teologiei, aducînd roade frumoase după studiile strălucite pe care le-ați făcut la Atena, unde ați luat doctoratul în teologie. Ați lucrat aici cu doi dintre marii noștri patriarhi și ați dobîndit de la ei o agonisită prețioasă pentru viața ierarhică, dar nu numai de la înaintașii noștri, de la slăviții patriarhi ai Bisericii noastre, ci și de la ceilalți ierarhi, de la preoți și chiar de la credincioși. Ați fost rector al Institutului teologic din București și ați pășit o vreme în sufletele tinerilor, a viitorilor slujitori ai sfintelor altare și astfel, tărîmul de activitate ierarhică, am putea să spunem, s-a lărgit, constituind un privilegiu pentru Prea Sfinția Voastră, căci, a lucra la Sfînta Patriarhie, a lucra în învățămîntul teologic, a lucra în mijlocul preoților și credincioșilor, înseamnă pentru noi o mare agonisită pastorală, intelectuală și misionară. Pe lângă aceasta prin munca Prea Sfinției Voastre și cu tenacitatea ardeleanului, a maramureșanului mai bine zis, și a românului în general, ați dovedit harismele vorbirii în limbi. Este un dar dumnezeiesc pe care mulți nu-l avem, dar, care va trebui și acolo, ca și aici, să fie închinat lui Dumnezeu, de la care vine toată lumina, toată cunoștința.

Acolo nu mai puteți să nădăjduiți la îndrumarea altcuiva, ci va trebui ca direct să visliți în valurile eparhiei și în cîmpul misionar, cu brațele sănătoase și vînjoase și cu inima luminată a Prea Sfinției Voastre, cu cugetul aprins pe calea slujirii Mintuitorului Iisus Hristos, a Bisericii noastre strămoșești.

Purtați un alt privilegiu, numele bisericesc de «Tîrgovișteanul», care înseamnă cunoașterea zonei, a fondului sufletesc al preoților și credincioșilor, care implică o identificare de inimă și de cuget cu cerințele eparhiei, cu istoria locului, cu sfintele moaște care sînt acolo și cu urmele sfinte ale Sfîntului Nifon, patriarhul Constantinopolului, care a sfîntit Biserica noastră cu prezența și activitatea sa; cu moaștele lui Mihai Vi-teazul, cu capul său de la mînăstirea Dealu, cu mormintele de patriarhi

care se găesc în catedrala din Tîrgoviște, patriarhi apostolici, care și-au găsit sfîrșitul vieții lor în cetatea de scaun a Țării Românești, ostenin-du-se acolo atrași de evlavia poporului român și a voievozilor noștri.

Călcați pe urme sfinte ; aveți pilde sfinte ; aveți îndemnurile și chemările de astăzi ale Bisericii și mai presus de toate avem cu toții libertatea misiunii noastre bisericești. Să nu se întimple să punem sub obroc lumină pe care ne-a dat-o Hristos și darul primit de la Sfînta Hirononie. Preoții și credincioșii așteaptă pildă și înțelepciune, așteaptă lucrare duhovnicească. Astăzi, mai presus decît oricînd, pilda vieții este covîrșitoare pentru noi cei care sîntem hărăziți de Mintuitorul Hristos să fim lumina lumii. Sînteți tînăr, sînteți în pline puteri și, deci, nu va mai fi nici un fel de obstacol în slujirea Sfîntului Altar, a preoțimii și credincioșilor noștri.

Împreună cu membrii Sfîntului Sinod, cu cei care au votat și cu toți ceilalți împreună vă dorim ca Dumnezeu să vă facă parte de o arhipăstorire rodnică, închinată Bisericii noastre strămoșești, clerului, credincioșilor și țării noastre.

Să vă ajute Dumnezeu !

Vădit mișcat de solemnitatea momentului, noul ales Arhiepiscop dr. Vasile Costin a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și membrilor Colegiului electoral bisericesc următoarele :

*Prea Fericite Părinte Patriarh,
Onorat Colegiu Electoral,*

«La început de drum, gîndul meu se îndreaptă cu cîteva zile în urmă, cînd am avut cu toții începutul Anului bisericesc și în Evanghelia zilei se spune profetic : «Duhul Domnului peste Mine, M-a trimis ca să vestesc anul cel bine plăcut Domnului» (Luca 4, 18, 19) ; acest an bine plăcut al Domnului este Împărăția lui Dumnezeu și în noua misiune pe care Colegiul electoral mi-a încredințat-o nu ținesc altceva decît această împărăție a lui Dumnezeu, care este în plinătatea ei în lumea de dincolo, dar începe din această lume, întrucît ne rugăm și în Rugăciunea Domnească : «Vie împărăția Ta», pentru că o vedem începută pe acest pămînt.

Dau mulțumită lui Dumnezeu pentru că mi-a încredințat această misiune într-un context nou, de libertate de lucrare în via Domnului. Dau mulțumită lui Dumnezeu, pentru că, iată, această libertate, care ne-a fost dăruită de Dumnezeu, ne oferă mijloace din ce în ce mai multe și mai variate pentru a ne duce la capăt misiunea. Mă gîndesc în acest moment și la răspunderea care incumbă oricui în climatul de libertate și care ne învață că libertatea noastră este mărginită de libertatea altora.

În fața mea se află două centre istorice bisericești : Tîrgoviște și Cîmpulungul. Pe de o parte, mă privește prin negura vremurilor Negru Vodă, iar pe de altă parte, mulțimea ierarhilor, sfințenia pe care au adu-

nat-o în aceste locuri și luptele pe care le-au dus pentru pământul acesta străbun și pentru credința noastră strămoșească.

Încă de la începuturile bisericii Mitropoliei din Tirgoviște, la a cărei sfințire Neagoe Basarab a chemat și pe brașoveni, spunindu-le, printre altele, că și pe această cale dorește ca tot poporul român să fie împreună, și pînă la Revoluția din decembrie 1989, cînd tinerii au strigat : «Dumnezeu este cu noi», în jurul altarului de jertfă, în jurul altarului nostru străbun, a credinței noastre ortodoxe, neamul nostru credincios s-a adunat neîncetat, formînd o unitate. Deși, în 1668, Mitropolia s-a mutat de la Tirgoviște la București, în toată perioada care a urmat, avem exemple de viață duhovnicească, avem exemple de cultură, iar capul lui Mihai Viteazul, care se află la minăstirea Dealu, simbol al luptei pentru unitatea neamului românesc, cum ați arătat Prea Fericirea Voastră, și pilda lui Tudor Vladimirescu, luptător pentru dreptatea celor mulți, pentru care s-a jertfit pe aceste locuri, constituie pentru mine indemn ca, pe lingă misiunea de a călăuzi credincioșii pe calea mîntuirii, pentru instaurarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, să fac totul pentru unitatea națională și unitatea în credință a neamului românesc. Am nădejdea că, mergînd la Tirgoviște și rugîndu-mă împreună cu preoții și credincioșii în catedrala care poartă hramul «Înălțarea Domnului», Domnul care s-a înălțat la ceruri cu firea Sa pămîntească și cea dumnezeiască și șade de-a dreapta Tatălui, binecuvîntînd credincioșii de pretutîndeni, ne va binecuvînta și pe noi pentru tot lucrul bun pe care-l vom face.

Cu această ocazie, țin să mulțumesc celor care m-au format pînă acum, fericților întru adormire patriarhilor Justinian, al cărui ucenic am fost, și Iustin, care m-a recomandat pentru a fi ales episcop-vicepatriarhal, precum și Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, cu care am lucrat pînă în ultima vreme. Tuturor le aduc prinoș de recunoștință. Mărturisesc că de la fiecare am avut ocazia să învăț cîte ceva. Mă consider pregătit pentru această nouă încredințare și plec la drum cu nădejdea de totdeauna că atunçi cînd avem o sarcină asupra noastră nu o ducem noi, ci o poartă Hristos. Important este să avem bunăvoință, să avem rivnă pentru lucrul cel bun făcut în ogorul Domnului.

Mulțumesc membrilor Colegiului electoral pentru votul pe care mi l-au acordat și rog pe Bunul Dumnezeu ca, așa cum se adună boabele de griu împrăștiate pe dealuri și pe văi și formează o piine binecuvîntată, așa cum se adună boabele de struguri și formează vinul cel binecuvîntat, după cum se spune într-o carte din primele veacuri creștine din Sfinții Apostoli, tot așa să se adune și fiii neamului nostru și cu binecuvîntarea lui Dumnezeu să trăim în pace și dreptate cu toții».

În încheiere, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a mulțumit tuturor membrilor Colegiului electoral bisericesc pentru participarea la lucrările acestui for bisericesc și pentru voturile exprimate.

S-a rostit rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

În aceeași zi, 3 septembrie 1991, Sfîntul Sinod, pe temeiul dispozițiilor art. 10, lit. «e», 130 și 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, a procedat la examinarea și cercetarea canonică a alegerii noului arhiepiscop de către Colegiul electoral bi-

sericesc și, constatînd că aceasta s-a făcut cu respectarea rînduieiilor canonice și legale, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, a validat alegerea Prea Sfințitului Episcop-vicar patriarhal Dr. Vasile Costin în scaunul de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tirgoviștei.

Ca urmare, la mijlocirea Sfintului Sinod și a recomandării Secretariatului de Stat pentru Culte, Înalt Prea Sfințitul dr. Vasile Costin a fost recunoscut în funcția de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tirgoviștei prin Decretul nr. 76 din 6 septembrie 1991, al Președintelui României, dl. Ion Iliescu, contrasemnat, potrivit legilor în vigoare, de către primul ministru al Guvernului României.

INSTALAREA ÎNALT PREA SFINTULUI DR. VASILE COSTIN CA ARHIEPISCOPE AL TIRGOVIȘTEI

Ziua de duminică 22 septembrie 1991, va rămîne înscrisă ca o pagină memorabilă în cronică Arhiepiscopiei Tirgoviștei, pentru că, în această zi, *Prea Fericitul Patriarh Teoctist*, reînnoșînd firul existenței istorice a acestei eparhii, a înmînat Înalt Prea Sfințitului Vasile, în catedrala orașului, *Gramata și cirja de arhipăstor*, instalîndu-l astfel, după toate rînduielele canonice, în acest vechi scaun vlădicesc.

Prea Fericirea Sa a fost înconșurat la această ceremonie, de următorii membri ai Sfintului Sinod : I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, I. P. S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului, I. P. S. Arhiepiscop Vasile al Tirgoviștei, P. S. Episcop Calinic al Argeșului, P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. S. Episcop Damaschin Severineanul, vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, P. S. Arhiereu Gherasim Vrînceanul, vicar al Episcopiei Buzăului, P. S. Arhiereu Casian Gălățeanul, vicar al Episcopiei Dunării de Jos și P. S. Episcop Valerian Zaharia, pensionar, precum și un mare număr de preoți și diaconi slujitori.

Au fost prezenți consilieri patriarhali și arhiepiscopali, preoți de la bisericile din Tirgoviște și din împrejurimi, monahi și monahii din eparhie.

De asemenea, au asistat la ceremonie, reprezentanți ai autorităților de stat, centrală și locală, miniștri, senatori și deputați, reprezentanți ai învățămîntului teologic, alți invitați. Slujba solemnă a fost săvîrșită în pridvorul catedralei arhiepiscopale, avînd ca protos pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de Corala Patriarhiei și de mulțimea credincioșilor veniți în strai de sărbătoare să se roage și să participe la ceremonia instalării arhipăstorului lor.

La timpul potrivit, P. S. Episcop — vicar Roman Ialomîțeanul a dat citire *Gramatei de alegere și recunoaștere* a I. P. S. Vasile în vrednicia de arhiepiscop al Tirgoviștei.

† TEOCTIST

Din mila lui Dumnezeu Patriarh al României
și Mitropolit al Munteniei și Dobrogei

Prea iubitului cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Tirgoviștei și tuturor ascultătorilor și cititorilor acestei patriarhicești și mitropolitane Gramate, har și pace de la Dumnezeu, Părintele nostru cel din ceruri, iar de la Noi binecuvîntare arhipăstorească.

Se cuvine să facem cunoscut tuturor că Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a așezat în Sfînta Biserică dregătorii și vrednicii deosebite și prin trimiterea din ceruri în chipul limbilor de foc a Prea Sfîntului și de viață făcătorului Duh, peste Sfinții Săi Ucenici și Apostoli, i-a întărit pe aceștia întru propovăduirea cuvîntului Evangheliei Sale, iar prin punerea mîinilor, într-o neînteruptă succesiune de la Sfinții Apostoli și pînă astăzi, pe toți slujitorii Bisericii îi face vrednici de a fi părtași darurilor Sale de multe feluri.

Ca smerit slujitor al lui Hristos în vrednicia de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, cunoscînd că Sfîntul Sinod, în ședința sa din 3—4 aprilie 1990, iar Adunarea Națională Bisericească prin hotărîrea nr. 1887/1990 au aprobat reînființarea vechiului Scaun al Arhiepiscopiei Tirgoviștei și călăuzit fiind de îndatorirea de a nu lăsa această Arhiepiscopie lipsită de canonicescul ei cirmuitoar, pe temeiul art. 10, lit. «g» și 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, am convocat, cu adresa noastră nr. 6591/1991 Colegiul Electoral Bisericesc pentru alegerea noului Arhiepiscop al Tirgoviștei, în ziua de marți, 3 septembrie 1991, orele 10,30 în sala sinodală a reședinței Patriarhale din București.

Acest Colegiu, după săvîrșirea slujbei religioase în Catedrala Sfintei Patriarhii, a ales în scaunul vacant de Arhiepiscop pe Prea Sfințitul Episcop Vicar Patriarhal, VASILE TIRGOVIȘTEANUL, care s-a arătat vrednic de această chemare prin pregătirea sa teologică în țară la Institutul Teologic universitar din Sibiu — și la Institutul Teologic universitar din București și peste hotare la Facultățile de Teologie din Atena și Cairo, prin activitatea sa în cadrul Sectorului relațiilor externe bisericesti, apoi ca secretar eparhial și vicar administrativ la Episcopia Oradiei, ca Superior al Așezămintelor românești de la Ierusalim și Iordan, iar în ultimii doisprezece ani ca Episcop Vicar Patriarhal în cadrul Administrației Patriarhale, îndeplinind o perioadă de timp și funcția de rector al Institutului Teologic Universitar din București, colaborînd cu Noi la examinarea și soluționarea problemelor bisericesti de la Centrul Patriarhal și participînd de nenumărate ori ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la întruniri ecumenice în țară și peste hotare și dînd, în împlinirea tuturor însărcinărilor bisericesti la care a fost chemat, dovezi de neclintită credință, dragoste, rivnă și statornică ascultare față de Sfîntul Sinod și față de rînduiele canonice ale sfintei noastre Biserici.

Sfîntul Sinod, potrivit dispozițiilor art. 10, al. «e», art. 130 și 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, procedînd în ziua de 4 septembrie 1991 la examinarea și cercetarea canonică a alegerii noului Arhiepiscop, făcută de Colegiul Electoral Bisericesc în ziua de 3 septembrie 1991, a constatat că alegerea P. S. Episcop VASILE TIRGOVIȘTEANUL, Vicar Patriarhal, în scaunul vacant de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tirgoviștei, s-a săvîrșit cu păzirea normelor canonice și legale.

În urma mijlocirii Sfîntului Sinod și a Secretariatului de Stat pentru Culte, P. S. Episcop Vicar Patriarhal VASILE COSTIN a fost recunoscut în funcția de Arhiepiscop al Tîrgoviștei, prin Decretul nr. 76 din 06 septembrie 1991.

Astăzi, 22 septembrie 1991, în Catedrala Sfintei Arhiepiscopii din Tîrgoviște, după rînduielele și datinile bisericesti, NOI TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Mitropolitul Munteniei și Dobrogei, înminăm Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop VASILE cîrja arhipăstorească și îl așezăm în scaunul de Arhiepiscop al Tîrgoviștei.

Pe temeiul celor arătate mai sus, al Sfintelor Canoane și al prevederilor cuprinse în art. 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Noi, TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Mitropolitul Munteniei și Dobrogei, facem cunoscut tuturor această GRAMATA mitropolitană și dăm alesului Arhiepiscop Înalt Prea Sfinției Sale VASILE COSTIN imputernicirea canonică de păstorie ca Arhiepiscop al de Dumnezeu păzitei Arhiepiscopii a Tîrgoviștei cu toate orașele și satele care țin astăzi și vor ține și în viitor de această Arhiepiscopie a Tîrgoviștei, drept mărturie că Înalt Prea Sfinția Sa, dobîndind jurisdicția de Arhiepiscop are darul și puterea de a așeza după rînduielele Sfintei noastre Biserici dreptmăritoare de răsărit și după Legile Țării: citeți, cîntăreți, ipodiaconi, diaconi, preoți și protopopi la toate bisericile din Arhiepiscopia Înalt Prea Sfinției Sale, stareți și starețe, egumeni și egumene de minăstiri și schituri și de a îndeplini toate cite i se cuvin ca ierarh, spre zidirea duhovnicească a turmei sale duhovnicești.

Din partea Înalt Prea Sfinției Sale așteptăm cinstire și ascultare către Sfîntul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române, precum și lucrare neobosită, înțelepciune și dragoste părintească față de dreptcredincioșii creștini de sub păstoria sa, făcîndu-se tuturor călăuză întru păstrarea neștirbită a dreptei credințe și a rînduielelor Bisericii noastre străbune.

Așadar, tuturor celor din cinul preoțesc și călugăresc, precum și tuturor dreptcredincioșilor din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Tîrgoviștei, le recomandăm cu căldură și dragoste pe Înalt Prea Sfinția Sa, Arhiepiscopul VASILE COSTIN, drept Chiriarh iubit al lor, povățuindu-i să-l cîntească, plecîndu-i-se cu toată voia și arătîndu-i în toate împrejurările supunere și ascultare întru împlinirea îndatoririlor de buni fii ai Bisericii și ai Țării noastre.

Cunoscînd dragostea și însuflețirea cu care sluijtorii și credincioșii Bisericii noastre din ținuturile Tîrgoviștei și Cîmpulungului au întîmpinat totdeauna cuvîntul ierarhilor lor, îi îndemn pe toți cu părintească dragoste ca, sub cîrmuirea noului arhipăstor să păstreze unitatea dreptei noastre credințe, viețuind în pace și bună înțelegere, ca fii adevărați ce cred cu statornicie «întru una, sîntă, sobornicească și apostolească Biserică».

Și astfel, cu un cuget și cu o inimă, să preamărim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită, Amin.

Data în reședința noastră patriarhală din București, la 20 septembrie, anul mințuirii, una mie nouă sute nouăzeci și unu.

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ȘI MITROPOLITUL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

S-a dat apoi citire Decretului Președintelui României de recunoaștere a alegerii I. P. S. Vasile ca arhiepiscop al Arhiepiscopiei Țirgoviștei, după care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist i-a înmănat noului chiriarh, în acordurile imnului «Vrednic este», cirja de arhipăstor și insemnele chiriarhale.

Cu acest prilej, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a adresat noului arhiepiscop, clerului și credincioșilor din eparhia Țirgoviștei, în-tregii asistențe, următoarele cuvinte :

*I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Țirgoviștei,
Inalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Prea Cucernici Părinți,
Onorați reprezentanți ai Guvernului,
Onorați reprezentanți ai Camerelor Parlamentului,
Iubiți frați și surori în Domnul și Mîntuitorul
nostru Iisus Hristos,*

«O zi mare și sfîntă trăim astăzi cu toții pe aceste urme sfinte ale Mitropoliei Țării Românești și ale acestei reședințe care a fost în trecutul nostru izvor de lumină, izvor de credință, izvor de jertfă de martiri, cheazăsie a dăinuirii neamului nostru românesc.

O mare nedreptate a fost aceea, între multe altele, pe care a suferit-o Biserica noastră-străbună, ca această parte a țării noastre, ținutul Dimboviței, o adevărată «țară» și ținutul Muscelului, de asemenea, un adevărat leagăn de credință, de eroi, de datini și de port, să rămînă atîta vreme fără păstor. Trebuie ca, în această sfîntă catedrală, să cer iertare credincioșilor fiindcă atîta vreme ei n-au putut să se îndulcească de binecuvîntările păstorului lor firesc. Ați aparținut de Arhiepiscopia Bucureștilor, dar reședința acestei eparhii este în capitala țării, la oarecare distanță de Dv., care totdeauna ați fost însetați după păstorul duhovnicesc, ați dorit să-l aveți permanent alături, pentru a vă alina suferințele, pentru a vă îndruma, pentru a vă sfinți și crește copilașii.

Iată, Bunul Dumnezeu, prin jertfa eroilor martiri, tineri și vîrstnici, din decembrie 1989, ne-a adus și nouă Bisericii, printre altele și această restaurare a eparhiei Țirgoviștei, iar astăzi, I.P.S. Arhiepiscop Vasile devine păstorul acestor buni credincioși, acestor preoți destoinici, al viețuitorilor monahi și monahii care străjuiesc neadormit la păstrarea apei celei vii a credinței noastre strămoșești.

Ar trebui timp îndelungat să poposim la nume, la cărturari din trecut, la martiri, la cuvioși, la mărturisitori ca să ne plecăm genunchii cu smerenie în fața chipului lor, să ne închinăm la racla cu capul de

naștere
Tirgoviștei,
lui chi-
insem-

adresat
tei, în-

martir al lui Mihai Viteazul, aflată aici lângă noi, la mînăstirea Dealu, ar trebui mult timp, de asemenea, să descifrăm vechile izvoade, să găsim acolo pagini de vrednicii de pilde pentru noi, pentru fiecare din noi, ca să înțelegem cît de mult ne-a cercetat Dumnezeu din înălțime și ne-a învrednicit să vedem împlinindu-se această dorință sfîntă a credincioșilor și a preoțimii noastre de restatornicire a vechiului scaun vlădicesc al Tirgoviștei.

Înalt Prea Sfințite Părinte Arhiepiscop Vasile cum ați constat și așteți, ca și la alegere, sînteți așteptat cu atîtea inimi deschise, cu atîtea nădejdi sfinte de către vîrstnici, de către tineri și chiar de către copii, care au păstrat legătura cu Biserica, care se uită la ierarhul lor ca la un părinte, după cuvintele Mintuitorului Iisus Hristos, care S-a numit pe Sine păstor, ca și noi să fim, după modelul Său, păstori duhovnicești: «Învățați de la Mine, ne spune El, nouă tuturor, că sînt blind și smerit cu inima» (Matei 11, 29).

te ale
tre-
mar-

sufe-
autul

B, un

mină

cer

ască

opia

oa-

orul

lina

ășii.

rst-

e și

cop

toi-

la

din

chii

de

O trăsătură a noastră a slujitorilor Sfîntului Altar este și aceea de a avea ochii ațintiți mereu către Mintuitorul Hristos, către blîndețea Lui cuceritoare, către blîndețea Lui iertătoare, către cutezanța Lui plină de curaj contra nedreptății, a minciunii, a lăcomiei, a egoismului. Avem de luptat și noi cei de azi cu asemenea încercări, cu asemenea tentații, care niciodată nu i-au ocolit, mai ales, pe cei care urmează sau încearcă să urmeze calea lui Dumnezeu. Asemenea deschidere trebuie să arate I.P.S. Voastră pentru preoțimea aceasta care a dorit așa de mult să aibă ierarhul ei aici, la Tirgoviște, pentru viețuitorii mînăstirilor din această zonă, multe și foarte importante, va trebui «cu timp și fără de timp», după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel (2 Tim. 4, 2), să vă plecați inima, să vă plecați auzul către dorințele lor, către suferințele lor, către ceea ce așteaptă ei cu nesăț de la noi, de la păstorii rînduiți de Mintuitorul Hristos și Sfîntii Săi Apostoli.

Ne onorați, iubiți credincioși și credincioase, cu cinste și cu demnitate. Trebuie să răspundem la aceasta cu dragostea noastră și cu prețuirea noastră. Sînteți pentru noi, pentru Biserică, iubiți credincioși, o podoabă a Ortodoxiei, a credinței noastre strămoșești, sînteți curajul nostru, tăria noastră. Aș folosi cu cutezanță cuvîntul de mulțumire adresat de Sfîntul Apostol Pavel, cu aproape două mii de ani în urmă comunităților proaspăt întemeiate de el: «Voi sînteți coroana apostoliei mele» (I Cor. 9, 2). Tot așa, pentru noi, iubiți frați ierarhi ai Bisericii, pentru activitatea noastră, pentru pilda vieții noastre, acești credincioși trebuie să însemne neconținut coroana apostoliei

noastre. Străbatem valuri mari, valuri grele, valuri sufletești mai ales și nu numai noi, ci o lume întreagă. Acolo, în sufletul omului, doar Mîntuitorul Hristos poate să pătrundă, doar credința poate să aducă înseninare, doar cuvîntul de la amvon, cuvîntul adevărului poate să aducă alinare. Taină mai grea decît preoția, misiune mai dificilă chiar decît cea a medicului, care trebuie să caute toate măruntaiele ca să-și dea seama unde este pricina suferinței, după cum știm cu toții, nu există. Noi slujitorii Bisericii, cu răbdare, cu îngăduință, cu iubire mai ales, cu «dragostea care le biruie pe toate, care nu cade niciodată», cum iarăși spune atît de frumos Sfîntul Apostol Pavel (I Cor. 13, 8), trebuie să fim păstorii suflatești ai credincioșilor noștri.

N-a fost o misiune pe lume mai frumoasă, iubirii mei, și nu este și nu va fi ca aceea de slujitor al Sfîntului Altar, atunci cînd slujitorul altarului poartă misiunea și chipul Mîntuitorului Hristos, Arhiereul nostru cel mare. Așa ne învață Sfîntul Ioan Gură de Aur, așa spunea el preoților din timpul său, așa spune el tuturor celor care doresc să îmbrățișeze preoția, că este cea mai frumoasă misiune, dar și cea mai grea, pentru că, afirma marele predicator și filozof, cunoscător de inimi: «preotul este trimisul lui Dumnezeu pe pămînt și trimisul credincioșilor, al pămîntenilor către Dumnezeu». De aceea, noi preoții, noi ierarhii și, deci, și Înalt Prea Sfîntia Voastră, aveți a învinge aceste greutăți și, a le purta cu vrednicie. Și știm să le învingem numai cu credința în Dumnezeu, cu dragostea și cu devotamentul pentru misiunea pe care am îmbrățișat-o și la care noi am fost chemați prin Duhul Sfînt, așa cum ne arată Sfintele Canoane.

Ați fost ales aici de acești slujitori credincioși și v-au cinstit venirea și fruntașii județelor, ai orașelor și membri ai Guvernului și reprezentanți distinși ai Parlamentului. Biserica Ortodoxă Română este Biserica națională a poporului român. Slujitorii ei nu fac politică de partid, dar ei nu sînt indiferenți la binele poporului. Orice fel de acțiune, orice fel de gest îndreptat spre binele celor mulți, Biserica îl salută și îl sprijină. Ea apelează la toți cei care au putere să promoveze adevărul evanghelic nemuritor, să promoveze valorile creștine fără de care nici noi și nici celelalte seminții din Europa nu-și vor putea găsi un făgaș drept, cinstit, un viitor fericit. Fără aceste adevăruri ale Sf. Evanghelii fără aceste valori creștine cu care au străbătut veacurile moșii și strămoșii noștri, care s-au întruchipat și în ruinele Mitropoliei din Tîrgoviște, în ruinele bisericilor de aici, fără această frățietate și unitate a noastră a românilor pentru care ne stă și astăzi măr-

turie biserica Stelea, ridicată în cetatea de scaun a Țării Românești în secolul al XVII-lea de domnul Moldovei Vasile Lupu și ctitoria minăstirii Soveja în Moldova de către voievodul Matei Basarab nu vom putea pași pe calea păcii, a dragostei și a dreptății. Astăzi, mai mult decât oricând Biserica noastră strămoșească slujește și vrea să slujească aceste adevăruri sfinte și drepte pentru misiunea ei în lume.

I.P.S. Voastră așa cum s-a arătat, veniți cu un bogat tezaur de știință teologică. Să nu o lăsați sub obroc, să o lămuriți credincioșilor, duminică de duminică, să fiți în mijlocul lor în mijlocul preoțimii, să le dăruiți și lor din experiența anilor de muncă în Sfânta noastră Biserică. Noi știm că strana arhierescă pe care ați ocupat-o astăzi nu este numai pentru catedrala aceasta, ci este pentru fiecare parohie iar preoții și credincioșii noștri, buni și respectuoși, cum sînt, au strană arhierescă în fiecare biserică pe care o păstrează ca o chemare a noastră a ierarhilor, ca să mergem cît mai des acolo, în mijlocul lor, la Sfînta Liturghie și la rugăciune.

Ne-a durut, și trebuie s-o recunoaștem cu tot regretul, mulți ani, că strana arhierescă de la parohiile Dv. n-a fost ocupată de ierarh, pentru că era prea întinsă Eparhia Bucureștilor, iar cerințele prea mari. Acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, avem aici, la Țirgoviște, o nouă eparhie, iar I.P.S. Voastră va trebui să fiți mereu împreună și alături de preoți și de credincioși. Aceasta nu înseamnă, iubiți frați și surori țirgovișteni și musceleni, că ne despărțim, căci o despărțire ar fi foarte grea și foarte tristă. Noi vom continua să rămînem împreună în dragostea lui Hristos, uniți în cadrul Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, noua titulatură a Mitropoliei Ungrovlahiei, slujind Biserica și neamul nostru.

Dați ascultare părintelui vostru sufletesc, instalat astăzi. Îmbrățișați-l cu toată dragostea, aveți toată credința în Sfînta noastră Biserică, depuneți stăruință și Dv. și noi ca să predăm educația religioasă în școală. Folosim împrejurarea că sînt prezenți aici și factori cu putere de decizie în acest domeniu și le cerem să ne ajute, să ne sprijine în această acțiune, pentru că oricare fiu al Bisericii noastre are dreptul să afle cît mai multe despre credința strămoșească și acestea nu se pot afla decît de pe băncile școlii. Cultura nu se poate dezvolta fără credință și nici credința nu poate să fie izolată de cultură. Omul nu poate trăi fără cultură, dar nici fără credință, căci religia este o componentă a personalității umane. Așa cum noi clericii mai în vîrstă am învățat pe vremuri la Seminar, pe lîngă disciplinele teologice, și fizica,

chimia, botanica sau zoologia, fără a bănuî unde Dumnezeu ne va purta pașii, dar nu ne-a stricat, ci, dimpotrivă, ne-a prins foarte bine, tot așa, astăzi pe omul de știință nu-l deranjează cu nimic religia, credința, cum ne-o pilduiesc marii învățați ai lumii de pretutindeni, care au știut să îndeplinească adevărurile de credință cu adevărurile științei. Adevărata știință nu contrazice credința, după cum credința nu face abstracție niciodată de datele științei. De aceea, noi nădărdim că vom avea posibilitatea să predăm religia în școală și fac apel la părinții slujitori, la slujitori, la slujitorii mînăstirilor, la părinții copiilor și chiar la tineri și chiar la copii să îndrăgească credința pentru a descoperi valorile nemuritoare ale omului. Omul are misiunea să fie bun, să fie nobil, să fie creator de frumos. El nu trebuie să ucidă, să nedreptățească pe alții, să fie unealta minciunii, ci este chemat să zidească frumuseți, așa cum avem la Tîrgoviște și în întreaga țară.

Acum, iubiții mei, cînd aveți ierarh canonic și legiuit, vă doresc din partea mea ca Bunul Dumnezeu să vă ajute totdeauna și mai ales cînd veți face binele. Vă îmbrățișez pe fiecare și vă admir pentru vrednicia, pentru distincția sufletească, pentru dragostea pe care ați arătat-o Sfinței noastre Biserici. Să fim cu toții, cum am fost astăzi aici, o coroană a Bisericii, o coroană a neamului nostru românesc, care să strălucească în fața Europei și în fața lumii întregi.

Cu aceste gînduri, vă doresc, I.P.S. Părinte Arhiepiscop, și în numele ierarhilor aici de față, putere multă, de la Dumnezeu, înțelepciune, curaj și bărbăție, multă răbdare ca să slujiți cu vrednicie, pentru a fi început bun la această Arhiepiscopie.

Așa să vă ajute Bunul Dumnezeu cu darul și cu iubirea Lui de oameni. Amin !»

În continuare a luat cuvîntul, dl. dr. ing. Emil Dîma, prefectul județului Dîmbovița, care a exprimat bucuria pe care o trăiesc în această zi credincioșii ortodocși de pe aceste frumoase plaiuri, cu vechi centre de cultură și tradiție istorică, între care Tîrgoviștea și Cîmpulungul, foste cetăți de scaun ale Țării Românești, de a vedea reînnoindu-se, după mai bine de trei secole, firul existenței eparhiei Tîrgoviștei și a participa la instalarea canonică a părintelui lor duhovnicesc. După ce a mulțumit călduros Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și membrilor Sfîntului Sinod pentru aportul adus la această frumoasă împlinire biserică, a adresat noului ales, I.P.S. Arhiepiscop Vasile, «urări de sănătate, viață lungă, cu realizări remarcabile și o colaborare rodnică cu instituțiile județene», spre binele credincioșilor și al Bisericii Ortodoxe Române, «chemată astăzi mai mult ca oricînd să lucreze la asanarea

morală a societății românești», afirmându-se, astfel, «ca un urmaș demn al acelor ierarhi cărturari, patrioți și ctitori de sfinte lăcașuri, care au păstorit de-a lungul vremii la Tîrgoviște».

În incheiere, *Î.P.S. Arhiepiscop Vasile* — noul ierarh al Eparhiei Tîrgoviștei — a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru acordarea Gramatei și înmînarea cîrjei arhiepiscopale, precum și tuturor participanților la ceremonia de instalare.

A urmat apoi tradiționalul polihroniu, iar *Prea Fericitul Patriarh Teoctist* și *Î.P.S. Arhiepiscop Vasile* au împărtășit binecuvîntări arhieresti credincioșilor aflați la solemnitate.

Ceremonia instalării *Î.P.S. Vasile* ca Arhiepiscop al Tîrgoviștei a fost urmată de o agapă frățească, la sfîrșitul căreia, *Î.P.S. Sa*, în calitate de gazdă, a mulțumit încă o dată tuturor pentru participare. După amiază distinșii oaspeți ai Tîrgoviștei s-au întîlnit la Casa de cultură a sindicatelor din localitate, la un concert de muzică corală religioasă, susținut de ansamblul coral «Te-Deum laudamus», dirijat de prof. Petre Simionescu, urmat de Corala Patriarhiei, dirijată de Pr. Iulian Cîrstoiu și Pr. C-tin Drăgușin. Concertul a cuprins piese corale de I. D. Chirescu, Sabin Drăgoi, Gavriil Musicescu, Gheorghe Danga, D. G. Kiriac, Macarie Ieromonahul, Gh. Popescu-Brănești, Nectarie Frimu, Costică Andrei, V. Sum-schi, Nicolae Lungu și s-a desfășurat într-o atmosferă duhovnicească.

CURRICULUM VITAE

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Vasile Costin s-a născut la 7 iulie 1938 în Satul-Nou-de-Sus, în apropiere de orașul Baia Sprie, din județul Maramureș. După absolvirea Seminarului, a urmat cursurile Institutului teologic ortodox din Sibiu între anii 1959—1963, unde a obținut licența în teologie, cu teza «Profesori ardeleni la școlile de învățămînt religios din Țările Române», iar între anii 1963—1966, la Institutul teologic din București, a urmat cursurile de doctorat în teologie, secția teologie practică, specializîndu-se în disciplinele liturgice.

Între anii 1967—1972, ca bursier al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a studiat la Facultatea de teologie a Universității din Atena și la Institutul de arheologie coptă din Cairo. În martie 1972 a susținut la Atena teza de doctorat în teologie cu titlul «Cultul Bisericii Copte în comparație cu cultul Bisericii Ortodoxe». Luctarea cu care a obținut titlul de doctor în teologie a fost publicată în limba greacă la Atena, în 1972, în Editura Soukis. Titlul de doctor în teologie obținut la Atena i-a fost echivalat la Institutul teologic din București, la 21 martie 1974.

Ca seminarist, student și doctorand în teologie, a dat dovadă de reale posibilități și înclinații pentru studiul disciplinelor teologice practice. În perioada studiilor de doctorat a publicat mai multe articole de specialitate în revistele noastre bisericești.

În țară, a funcționat ca documentarist la Sectorul Relații externe bisericești din cadrul Patriarhiei Române, apoi, la Episcopia Oradiei, ca secretar eparhial și vicar administrativ, fiind aici hirotonit diacon și apoi preot celib. Exprimîndu-și dorința de a intra în cinul monahal, dînd răspuns vocației slujirii lui Dumnezeu, Sîntul

Sinod a aprobat tunderea sa în monahism, iar în 1974, la recomandarea P.S. Episcop Vasile al Oradiei, i-a acordat rangul de arhimandrit.

Începînd cu anul 1975, Patriarhia Română i-a încredințat postul de superior al Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Ortodoxă a Ierusalimului.

Deși departe de țară, dar păstrînd permanent legătura spirituală cu Biserica strămoșească, s-a dovedit a fi atît un slujitor neobosit și îndrumător atent al românilor ortodocși veniți în pelerinaj la Sfîntul Mormînt, oît și un bun chivernisitor al Așezămintelor românești de la Ierusalim. Totodată, s-a remarcat și prin strădaniile pe care le-a depus pentru editarea publicației românești «Învierea», în paginile căreia a căutat, ca redactor, a sădi în sufletele credincioșilor români de acolo dorința trațiilor de același neam, de acasă, de a trăi în pace și bună înțelegere cu toata lumea.

Bun cunoscător al limbilor greacă, franceză și engleză, a întreținut bune raporturi atît cu Patriarhia din Ierusalim, cultivînd dragostea trăiească menită să întărească solidaritatea de acțiune a Bisericii Ortodoxe, cît și cu reprezentanții diferitelor culte religioase de acolo, față de care a promovat relații de prietenie pentru slujirea marilor idei de pace și progres spiritual, care stau azi în lala omenirii de pretutîndeni, fiind deopotrivă apreciat de ierarhii greci și de reprezentanții cultelor religioase de la locurile sfînte.

În timpul șederii la Ierusalim, cu prilejul unor invitații, a ținut conferințe, cursuri și comunicări și a participat la diferite întruniri ecumenice.

Toate aceste vrednicii au determinat Sfîntul Sinod la recomandarea Iericului întru adormire patriarh Iustin, să-l aleagă, la 10 decembrie 1979, în postul de episcop-vicar patriarhal, cu titlul de «Tîrgovișteanul». Hirotonia în arhierie a avut loc la 20 ianuarie, în catedrala patriarhală din București. În perioada anilor 1982—1987 a îndeplinit și luncia de rector al Institutului teologic din București.

În calitate de episcop-vicar patriarhal a desfășurat o bună activitate ecumenică ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la diferite adunări, congrese și conferințe ale organizațiilor intercreștine mondiale peste hotare, a lăcut parte din importante delegații bisericești care au promovat și au intensificat relațiile cu alte Biserici, a avut un aport apreciabil în cadrul unor comisii de dialog teologic interconfesional și interreligios, făcînd cunoscută poziția și preocupările Bisericii în probleme de doctrină teologică sau în cele care preocupă omenirea contemporană.

Pe lângă activitatea pastoral-misionară, ecumenică și administrativă, s-a afirmat și ca un bun teolog. Rodele cercetărilor sale teologice s-au concretizat în elaborarea și tipărirea — în țară și peste hotare — a unor studii și articole, tratînd probleme teologice și de cultură dintre cele mai variate.

Alăturîndu-ne tuturor celor care, în ziua de 22 septembrie 1991, au participat la această sărbătoare duhovnicească din viața Arhiepiscopiei Tîrgoviștei — vestită vatră de trăire ortodoxă și cultură românească — bogată în ample și adînci înțelesuri pentru toți iiii Bisericii strămoșești, precum și pentru Înalt Prea Sfîntul Arhiepiscop Vasile, îi aducem și noi un sincer prinos de recunoștință împreună cu sincere urări de sănătate deplină și o păstorire îndelungată, pentru a duce mai departe lăclia înaintașilor și a păzi eredința cea adevărată pe aceste plaiuri străvechi, cu realizări trîinice, spre binele Bisericii, înllorirea culturii și propășirea întregii noastre obști românești.

PREMIEREA DE CĂTRE ACADEMIA ROMÂNĂ
A «BIBLIEI LUI ȘERBAN (1688)»
ȘI A «NOULUI TESTAMENT DE LA BĂLGRAJ»
(ALBA IULIA, 1648)

În ziua de 11 iulie 1991, la Casa oamenilor de știință din Capitală a avut loc un eveniment cu profunde semnificații în viața spirituală a poporului român — premiera de către Academia Română a unor Cărți reprezentative pentru cultura și spiritualitatea românească, *Biblia lui Șerban (1688)* și *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, a căror reeditare critică a avut loc în anul 1988, prima sub patronajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, iar cea de a doua sub patronajul Prea Sfințitului Episcop Emilian al Alba Iuliei. Cele două Cărți reprezentative ale Bisericii și Neamului, au văzut din nou lumina tiparului la 300 ani și respectiv 340 ani de la apariție.

Ședința de decernare a premiilor Academiei Române a fost cinstită cu prezența domnului prof. dr. docent Mihai Drăgănescu, președintele Academiei Române, a d-nei prof. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, vice-președinte al Academiei, prof. acad. Ioan Coteanu, a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul României, a Prea Sfințitului Părinte Emilian, proin-episcopul Alba Iuliei, a membrilor înaltului for de cultură, a numeroși oameni de știință și cultură, a numeroși invitați.

În cuvîntul de deschidere a ședinței de premiere, domnul prof. dr. docent Mihai Drăgănescu, președintele Academiei, a subliniat importanța acestui moment deosebit, al decernării premiului Academiei Române pentru anii 1988—1989, celor mai valoroase cărți apărute în acești ani, între care un loc de seamă revine *Bibliei de la București (1688)* și *Noului Testament de la Bălgrad (1648)*, a căror reeditare critică o datorăm strădaniei, a doi mari ierarhi ai Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Teoctist, patriarhul României și Prea Sfințitul Părinte Episcop Emilian, proin-episcopul Alba Iuliei, prin a căror osîrdie aceste cărți au intrat în Academia Română.

Prin premiera acestor două lucrări, ca și prin Simpozionul științific din 12 sept. 1990, dedicat *Noului Testament de la Bălgrad — (1648)*, Biserica Ortodoxă Română a intrat în tradiția legăturilor sale firești cu Areopagul culturii românești, legături inaugurate încă din secolul trecut, prin donarea de carte pentru Biblioteca Academiei de către episcopul Dionisie Romano al cărui exemplu a fost urmat de mulți ierarhi și clerici ai Bisericii Ortodoxe Române, între care merită să fie amintit vrednicul de pomenire patriarh Miron Cristea, care a dăruit înaltului for de cultură *Biblia* ce-i poartă numele.

Pe linia aceleiași legături tradiționale se înscrie și acțiunea permanentă de înzestrare a Bibliotecii Academiei cu numeroase manuscrise, materiale istorice de certă valoare documentară din partea minăstirilor și schiturilor noastre.

Președintele Academiei Române a remarcat faptul că prin premiera celor două lucrări *Biblia de la București (1688)* și *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, Academia recunoaște contribuția Bisericii Ortodoxe Române la dezvoltarea culturii românești, colaborarea de-a lungul vremii dintre Biserică și înaltul for de cultură națională contribuind la punerea în lumină a spiritualității românești. Domnia Sa a felicitat călduros pe Prea Fericitul Patriarh Teoctist și pe Prea Sfințitul

Episcop *Emilian* pentru strădaniile depuse de a reda culturii românești aceste momente de limbă și literatură.

Într-o scurtă alocuțiune, domnul acad. prof. Ioan Coteanu a arătat importanța pentru cultura românească a celor două capodopere de limbă și cultură românească, premiate de Academia Română, subliniind acrvia cu care s-au reeditat critic în 1988, după care a trecut la decernarea premiilor.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, primind premiul «Timotei Cipariu», pentru «Biblia lui Șerban», reeditată în anul 1988.

1. Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, premiul «Timotei Cipariu», pentru strădania de reeditare a *Bibliei de la București (1683)*.
2. Domnului prof. I. Chițimia, același premiu pentru studiul introductiv la *Biblia de la București (1688)*.
3. Prea Sfințitului Episcop Emilian, premiul «Bogdan Petriceicu Hașdeu», pentru strădania reeditării critice a *Noului Testament de la Bălgrad (1648)*.
4. Prof. Dr. Florica Dumitrescu, premiul «Bogdan Petriceicu Hașdeu», pentru studiul introductiv la capodopera mitropolitului cărturar Simion Ștefan (1648).
5. Cercet. Dr. Dalila-Lucia Aramă, premiul «Bogdan Petriceicu Hașdeu», pentru studiul introductiv la aceeași lucrare.

Prin premiarea acestor «Cărți de căpătii» ale Bisericii și Neamului, prin care, așa cum arăta Prea Fericitul Patriarh *Teoctist* în Cuvîntul înainte la *Biblia lui Șerban (1688)*, «vrednicii noștri înaintași», care «au păstrat credința și graiul străbun pe aceeași vatră din neam în neam...», au închinat poporului român truda lor, ducînd opere ce înfruntă timpul, prin care se «pune pe ființa noastră etnică pecetea uni-

... de grai, de neam și de spiritualitate și, împreună cu alte numeroase tipărituri bisericești în graiul străbun, proclamă triumful limbii române în Biserică și în cultura noastră națională». Ceea ce a sporit valoarea lucrării (și acest fapt a fost neglijat de a fi amintit), a fost tehnoredactarea și grafica de excepție, datorate reputatului ostenitor al Institutului Biblic al Patriarhiei Române, P. C. Pr. Valentin Bogdan.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST
 În prezidiul ședinței de acordare a premiilor Academiei Române

Merită amintit faptul că un simpozion privind reeditarea critică a *Bibliei lui Șerban* a avut loc în cadrul strict al Bisericii, în toamna anului 1988, din motive lesne de înțeles. În același timp, Prea Sfințitul Episcop Emilian al Alba Iuliei, proiectase un simpozion pentru *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, la cltoria patriarhului Miron de la Toplița, inițiativă care se bucurase de azeziunea entuziastă a domnului Prof. dr. docent Mihai Drăgănescu, care a și trimis Prea Sfințitului Emilian Cuvîntul pe care urma să-l rostească la simpozionul proiectat în 1988, la Toplița.

Forurile politice de atunci nu și-au dat acordul pentru această manifestare de suflet și gînd românesc. Reparația cuvenită avea să o facă mai tîrziu, după doi ani, la 12 sept. 1990, domnul Prof. dr. docent Mihai Drăgănescu, acum președintele Academiei Române, care a cunoscut «la sursă» strădaniile înaltului ierarh albaulean de punere în lumina prezentului a monumentalei opere a mitropolitului cărturar Simion Ștefan, lucrare apărută în condiții grafice de excepție, cu 6 studii introductive semnate de personalități de primă mărime ale culturii noastre, prin organizarea Simpozionului dedicat *Noului Testament de la Bălgrad (1648)*, sub egida Academiei Române.

«Post festum», putem remarca solitudinea actualei conduceri a Academiei Române, lărga ei deschidere pentru orice act de cultură venit din partea Bisericii Ortodoxe Române, fapt care duce inevitabil la angajarea acestui bimilenar Așezământ de a fi o prezență de prestigiu, viabilă și mereu actuală în Areopagul culturii române.

Diacon ȘTEFAN NOVAC

CONSTITUIREA SOCIETĂȚII BIBLICE DIN ROMÂNIA

La 16 octombrie 1990 a avut loc o întrunire consultativă a Bisericilor creștine din România, membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor și ale Conferinței Bisericilor Europene : Biserica Ortodoxă Română, Biserica Reformată și Biserica Evanghelică Luterană. Cu acel prilej, s-a hotărât, în principiu, înființarea Societății Biblice din România, delegații celor trei Biserici, urmînd să informeze pe credincioși și conducerile acestor Biserici, în vederea luării deciziei definitive. S-a hotărît, de asemenea, ca Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române să convoace o întrunire a reprezentanților tuturor Bisericilor și Cultelor din România, care sint chemate să devină membre ale Societății Biblice din România, în vederea luării unei decizii definitive asupra înființării și constituirii acestei noi instituții în țara noastră.

Această nouă reuniune a reprezentanților Bisericilor și Cultelor din România a fost convocată și a avut loc la Institutul teologic «Andrei Șaguna» din Sibiu în organizarea rectoratului acestei instituții de învățămînt teologic, marți 7 mai 1991.

Au răspuns convocării Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române, ai Bisericii Reformate, ai Bisericii Evanghelice-Luterane, ai Bisericii Unitariene și ai Bisericii Adventiste de ziua a șaptea.

La reuniune au participat, din partea Societăților Biblice Unte (SBU) domnii Terje Hartberg coordonatorul Programului pentru Europa centrală și răsăriteană și pentru Uniunea Sovietică, Steven Downey și Maurice Harvey din partea Departamentului pentru presă și comunicații al SBU.

Lucrările reuniunii au fost deschise de Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, care, într-o scurtă alocuțiune a înfățișat un istoric al eforturilor privind inițiativele legate de înființarea unei Societăți Biblice în țara noastră și scopurile pe care trebuie să le urmărească în activitatea sa această instituție în cazul în care va fi creată. Prea Sfinția Sa a invitat pe reprezentanții Bisericilor, participanți la reuniune, să prezinte punctul de vedere al acestor Biserici asupra punctului înscris pe agenda reuniunii arătînd că Sfintul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și-a dat acordul pentru înființarea Societății Biblice din România.

Luînd cuvîntul, în continuare, Prea Sfințitul Damaschin, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, președintele Comisiei instituite de Sfintul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în vederea studierii și luării unor măsuri de punere în practică a inițiativei privind înființa-

rea Societății Biblice din România, a comunicat acordul deplin al Bisericii Ortodoxe Române privind înființarea Societății Biblice din România.

În continuare, au luat cuvîntul : Wolfgang Rehner din partea Bisericii Evanghelice C.A. din România, Conferențiar Zsolt Gereb din partea Bisericii Reformate din România, Gheorghe Andrăsi din partea Episcopiei Unitariene din Cluj-Napoca și Forray Lazar din partea Bisericii Adventiste de ziua a șaptea, care au comunicat acordul Bisericilor reprezentate asupra înființării și constituirii Societății Biblice din România.

În partea a doua a ședinței, pr. Sabin Verzan, consilier al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, a prezentat câteva principii generale susceptibile a deveni o bază de discuție pentru alcătuirea proiectului Statutului Societății Biblice din România. Cei prezenți au apreciat că acest material, cuprinde elemente care pot să fie reținute pentru discuțiile privind proiectul viitorului Statut al Societății Biblice din România.

A luat apoi cuvîntul domnul Terje Hartberg, care a felicitat pe cei prezenți pentru hotărîrea de a înființa Societatea Biblică din România. Domnia Sa a prezentat câteva principii care călăuzesc, în general, activitatea SBU și o Societate Biblică Națională. A asigurat nou înființata Societate Biblică din România de întregul sprijin al SBU.

S-a hotărît constituirea Comisiei de redactare a proiectului Statutului de Organizare și Funcționare a Societății Biblice din România, formată din cîte un reprezentant al fiecărei Biserici membre, prezente la reuniune. S-a constituit, de asemenea, Comitetul Provizoriu al Societății Biblice din România din trei membri, unul reprezentînd Biserica Ortodoxă, unul Bisericile protestante și unul Bisericile neoprotestante.

S-a adoptat, în încheiere, următorul *Comunicat*.

COMUNICAT

AL ÎNTRUNIRII DE CONSTITUIRE A SOCIETĂȚII BIBLICE DIN ROMÂNIA

Ca urmare a hotărîrii luate la intrunirea interconfesională de la Sibiu din 16 octombrie 1990, la Institutul teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu a avut loc, la 7 mai 1991, intrunirea de constituire a Societății Biblice din România, ca membră a Societăților Biblice Unite (S.B.U.).

Reprezentanții a cinci Biserici creștine din România : Biserica Ortodoxă, Biserica Evanghelică-luterană, Biserica Reformată, Biserica Unitariană și Biserica Adventistă de ziua a șaptea, și-au exprimat adevărată și sinceră dorința de înființarea Societății Biblice din România, respectivele Biserici devenind membre fondatoare ale acestei Societăți. Societatea Biblică din România rămîne deschisă aderării tuturor celorlalte Biserici și Culte creștine din țara noastră.

Menționăm că la această istorică întâlnire au participat și trei delegați din partea Societăților Biblice Unite (S.B.U.): Dl. Terje HARTBERG, coordonator de program al S.B.U. pentru Europa centrală și de răsărit, Dl. Steven DAWNEY, coordonator al serviciilor de S.B.U. și Dl. Maurice HARVEY, consultant pentru informații al S.B.U.

Obiectivul principal al oricărei Societăți Biblice îl constituie slujirea, sub toate formele și prin toate mijloacele compatibile, a cauzei cuvântului lui Dumnezeu pentru nevoile Bisericilor și ale credincioșilor din epoca noastră. Așadar, și scopul Societății Biblice din România este traducerea, tipărirea și difuzarea Sfintei Scripturi, pentru studierea ei în interesul și avantajul tuturor Bisericilor și în limbile credincioșilor acestora. Totodată, Societatea Biblică din România își propune realizarea unei traduceri ecumenice a Sfintei Scripturi în limba română, după exemplul traducerilor ecumenice apărute în alte limbi.

Societatea Biblică din România este o instituție aconfesională, aflându-se în slujba tuturor Bisericilor, pentru a le facilita acestora traducerea, tipărirea și difuzarea Bibliei în rindul credincioșilor.

Participanții au hotărât constituirea Comisiei de redactare a proiectului Statutului de organizare și funcționare a Societății Biblice din România, formată din câte un reprezentant al fiecărei Biserici membre, prezente la reuniune.

De asemenea, s-a constituit Comitetul Provizoriu al Societății Biblice din România, din trei membri, unul reprezentând Biserica Ortodoxă, unul Bisericile Protestante și unul Bisericile Neoprotestante.

Participanții au fost de acord ca sediul provizoriu al Societății Biblice din România să fie la Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din București.

Mulțumim lui Dumnezeu pentru acest început plin de speranțe, așteptăm colaborarea tuturor Bisericilor din România la această lucrare de imensă importanță pentru propășirea spirituală a fiilor pământului românesc.

DIN PARTEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE :

P. S. NIFON PLOIEȘTEANUL, episcop-vicar patriarhal.

P. S. Dr. DAMASCHIN SEVERINEANUL, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei.

P. C. Pr. Dr. SABIN VERZAN, consilier patriarhal.

P. C. Arhid. Dr. CONSTANTIN VOICU, rectorul Institutului teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu.

P. C. Pr. Prof. Dr. DUMITRU ABRUDAN, prorectorul Institutului teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu.

P. C. Pr. Prof. Dr. VASILE MIHOC — Sibiu.

P. C. Pr. MICHAEL TIȚA, inspector pentru teologie contemporană și ecumenism.

DIN PARTEA BISERICII EVANGHELICE-LUTHERANE :

Dl. WOLFGANG REHNER, prim preot, membru în Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice C. A. din România.

DIN PARTEA BISERICII REFORMATE :

Em. Sa VERESS KOVACS ATTILA, episcop-vicar al Bisericii Reformate din Oradea.

DI. Conf. Dr. ZSOLT GEREB, de la Institutul teologic unic protestant universitar din Cluj-Napoca.

DI. GYENGE IANOS, consilier la Episcopia Reformată din Cluj-Napoca.

DIN PARTEA BISERICII UNITARIENE :

DI. ANDRASI GHEORGHE, consilier la Episcopia Unitariană din Cluj-Napoca.

DIN PARTEA BISERICII ADVENTISTE DE ZIUA A ȘAPTEA :

DI. FORRAY LAZAR, director al Departamentului pentru publicații și comunicații al Bisericii Adventiste de ziua a șaptea.

DI. EMILIAN NICULEȘCU, președintele Conferinței adventiste de ziua a șaptea — Brașov.

Pr. dr. SABIN VERZAN

SOCIETATEA BIBLICĂ DIN ROMÂNIA PREZENTARE GENERALĂ

După cum este îndeobște cunoscut, cu prilejul întâlnirii ecumenice care s-a desfășurat, în 16 octombrie 1990, la Sibiu, la care au participat reprezentanți ai Bisericii Reformate, ai Bisericii Evanghelice Luterane din România și ai Bisericii Ortodoxe Române, s-a convenit, de principiu, să se întemeieze Societatea Biblică din România (SBR). S-a stabilit că, din SBR, pot face parte ca membri cu drepturi depline toate Bisericile și cultele creștine din țara noastră. Scopurile SBR sînt : traducerea, tipărirea, difuzarea și studiarea Sfintei Scripturi în interesul și avantajul tuturor Bisericilor membre și în limbile credincioșilor acestora. Totodată SBR își va putea propune ca țel, realizarea unei traduceri ecumenice a Sfintei Scripturi în limba română după exemplul traducerii ecumenice, care a apărut în limbile franceză, engleză, germană și italiană.

Întrunirea de astăzi a fost convocată în baza hotărîrii adoptate de reprezentanții celor trei Biserici întruniți la Sibiu în data de 16 octombrie 1990, cînd s-a stabilit ca Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române să adreseze Bisericilor și cultelor din țară invitația de a trimite 1—2 reprezentanți la Cluj la începutul acestui an pentru a dezbate problemele legate de înființarea și constituirea SBR precum și de afilierea acestora la Societățile Biblice Unite (SBU) sau Alianța Biblică Mondială (ABM). În acest sens, ca reprezentanți ai Bisericilor noastre, urmează să discutăm și să stabilim, în spirit ecumenic creștin, toate problemele de principiu și concrete pe care le ridică această nouă instituție intercreștină din țara noastră, una din căile sigure de reintrare a Bisericilor noastre în Europa și în lume.

După cum o arată și numele, o Societate Biblică își propune drept obiectiv central slujirea, sub toate formele și prin toate mijloacele compatibile la dispoziție, a cauzei cuvîntului lui Dumnezeu în acest veac. Aceasta ar putea fi o bază generală acceptabilă pentru Bisericile participante la propusa SBR. Pe această bază, s-ar putea edifica SB națională pentru că, din fericire, toate Bisericile recunosc drept fundament al doctrinei și teologiei lor cuvîntul lui Dumnezeu, revelația cea mai presus de fire, care se păstrează în Sfînta Scriptură. Desigur, nu pot fi trecute cu vederea deosebiri care se constată între diferitele Biserici și chiar școli teologice, în modul în care este abordat cuvîntul lui Dumnezeu cuprins în Cartea cărților, interpretările, traducerea și chiar stabilirea textelor originare care diferă de la o Biserică la alta. Dar o SB rămîne aconfesională în ce privește aspectele de hermeneutică scripturistică. Iar cînd abordează probleme ca cele de mai sus, ea nu poate să o facă decît cu acordul deplin al membrilor care o compun și numai în scopul adîncirii înțelesului cuvîntului revelat spre folosul și în avantajul tuturor. Astfel de teme vor fi dezvoltate numai între specialiști și în cadrul unor reuniuni cu caracter științific, care pot să fie organizate de SBR în scopul cunoașterii pozițiilor și concepțiilor exegetice ale Bisericilor membre.

Înainte de orice însă, SB rămîne o instituție al cărei scop principal nu poate să fie decît acela de a promova traducerea, tipărirea, difuzarea și studierea Sfîntei Scripturi.

Rațiunea de a fi a unei SB este aceea de a sluji tuturor Bisericilor membre. Societatea Biblică Națională nu aparține nici unei Biserici. Ea facilitează tuturor Bisericilor tipărirea și difuzarea Bibliei de care au nevoie. În același timp, SB sprijină și promovează o literatură auxiliară, exegetică, misionară, catehetică și științifică, menită să asigure difuzarea Sfîntei Scripturi în toate straturile societății, atrăgîndu-le spre studiul biblic. Toate aceste materiale auxiliare nu trebuie și nu vor avea profil confesional, pentru că Societatea Biblică nu poate fi subordonată confesional.

În acest moment în care se discută însăși constituirea acestei instituții, problemele asupra cărora se cuvine să stăruim acum privesc cele mai generale aspecte ale organizării acesteia.

Expunerile de mai jos își au obârșia în modelul de Constituție pentru Societatea Biblică Națională și în Statutul pentru o Societate Biblică Națională puse la dispoziție de SBU.

În această direcție, trebuie să discutăm, înainte de orice, asupra numelui acestei instituții. Cel folosit deja pînă acum: *Societatea Biblică din România* apare ca cel mai potrivit pentru că delimitează o arie geografică și statală în care această instituție urmează să-și desfășoare activitatea, o așa-zisă «jurisdicție» a sa. De altfel, în general, numele unor astfel de instituții este acela de Societatea Biblică din Germania, (Anglia, Franța, Suedia, Norvegia etc.), cum se stabilește deja în modelul de constituție pentru o Societate Biblică Națională (Art. 1).

O Societate biblică își propune ca obiectiv principal răspîndirea, pe o arie cît mai întinsă, a Sfîntei Scripturi și la nivelul întregii socie-

tăți la prețuri cât mai accesibile cumpărătorului și în condiții calitative cât mai înalte, compatibile cu valoarea măsajului divin cuprins în Cartea cârților.

SB nu urmărește realizarea de profituri. Scopul ei nu este acela de a realiza câștiguri în bani. De regulă însă, Sfânta Scriptură nu este oferită gratis ci vîndută la un preț care să permită acoperirea cel puțin a unei părți din cheltuielile de producție.

Cu privire la *textul Sfintei Scripturi* în limbile vorbite de credincioșii Bisericilor membre ale SBR, acesta este ales și realizat de fiecare Biserică în parte. Aceasta nu exclude convocarea unor reuniuni științifice în cadrul cărora specialiști ai diverselor Biserici membre pot să adîncească diverse probleme ale traducerii Sfintei Scripturi. De regulă SB pune în circulație Sfânta Scriptură fără note sau consultări doctrinare. Traducerea ecumenică a Bibliei însă (TOB) în limba franceză este însoțită de note subliniare care fac precizări de natură exegetică.

SBN poartă de grijă ca Sfânta Scriptură sau părți ale acesteia (Noul Testament, Psaltirea, Mica Biblie, Biblia pentru copii etc.) să ajungă în mîna întregii populații a țării respective, nu numai a creștinilor și în toate limbile vorbite de acele populații. De aceea, Societatea Biblică nu se angajează și nu promovează nici un fel de dispute cu caracter doctrinar-confesional.

Poate deveni membră a SBN orice Biserică sau cult care recunosc Sfânta Scriptură ca izvor al învățaturii sale și se angajează să respecte Statutul acesteia.

În același timp poate dobîndi calitatea de membru al SBR orice persoană din România sau din străinătate care oferă Societății o contribuție anuală egală cu cea stabilită de Comitetul Director al SB. Calitatea de membru astfel dobîndită, oferă celui în cauză dreptul de a participa la viața SB și de a vota în cadrul Adunării generale a Societății. O persoană care a contribuit în mod substanțial la sprijinirea cauzei difuzării traducerii, studierii sau tipăririi Sfintei Scripturi poate primi din partea Consiliului director titlul de membru de onoare pe viață al SB, avînd aceleași drepturi cu membrii obișnuți.

Orice instituție sau întreprindere aparținînd statului sau persoanelor particulare, indiferent de organizarea ei poate deveni membru al SBR dacă depun o contribuție anuală minimă stabilită de Consiliul director, participînd printr-un reprezentant cu drepturi depline la Adunarea Generală a Societății.

Organul deliberativ cel mai înalt al SB este Adunarea sa generală, care poate să fie alcătuită din reprezentanții (tul) Bisericilor membre, din membrii onorifici, din reprezentanții (tul) instituțiilor sau întreprinderilor sprijinitoare ale SB care au calitatea de membru al SB și din alți membri ai SB nominalizați de consiliul director al SB în limita a 5—10 procente din totalul membrilor SB.

Adunarea generală care se întrunește, în mod obișnuit, o dată pe an are următoarele atribuții :

1. Primește rapoarte anuale financiare și asupra activității Societății și aprobă planul de activitate și financiar pe anul care urmează ;
2. Alege pe membrii Consiliului director ;
3. Numește pe revizorii Societății ;
4. Stabilește liniile generale ale activității Societății ;
5. Discută și hotărăște asupra oricăror probleme ridicate de Consiliul director.

Adunarea generală este convocată de Consiliul director, care poate să hotărască, în caz de necesitate, convocarea acesteia și între întrunirile anuale. De asemenea, Consiliul director este obligat să convoace Adunarea generală la solicitarea a cel puțin o pătrime din membrii Societății. În acest caz membrii Adunării generale vor fi avizați cu cel puțin 30 de zile mai înainte aducându-li-se la cunoștință agenda de lucru a Adunării.

Toate problemele obișnuite aflate pe agenda de lucru a Adunării generale trebuie hotărâte prin simplul vot majoritar, în caz de balotaj, președintele, iar, în absența sa, vicepreședintele, va depune un al doilea vot. Amendamentele la Constituție (Statut) și o hotărîre privind dizolvarea Societății vor fi decise numai de două treimi din voturile membrilor prezenți.

Dacă Adunarea generală este «Parlamentul» SB, aceasta are și un «Guvern» în Consiliul directorial.

Consiliul directorial al SB este format dintr-un număr de 6 pînă la 15 persoane din care cel puțin jumătate trebuie să fie laici (să provină din rîndul membrilor individuali ai Societății). Compoziția Consiliului directorial trebuie să reflecte în mod corect compoziția denomi-națiunilor creștine din care este alcătuită Societatea.

Fiecare membru al Consiliului directorial se alege pe o perioadă de trei ani și poate fi reales. Nici o persoană nu trebuie aleasă în Consiliul directorial pentru mai mult de trei legislaturi sau după ce a atins vîrsta de 70 de ani.

Consiliul directorial are următoarele îndatoriri :

1. Conduce afacerile generale ale Societății și hotărăște politica ei în conformitate cu principiile stabilite în Statut sau de către SBU ;
2. Aprobă bugetul Societății și recomandă aprobarea de conturi ;
3. Alege (numește) pe toți oficialii Societății și pe revizori ;
4. Numește comitetele considerate necesare în raport cu diversificarea activității Societății ;
5. Poartă răspunderea pentru proprietățile, materialele și pentru toate celelalte bunuri ale Societății ;
6. Se întrunește cel puțin o dată pe trimestru.

Hotărîrile Consiliului directorial se iau prin simplul vot majoritar. În caz de balotaj, președintele are dreptul la al doilea vot.

Președintele, vicepreședintele și trezorerul Societății sînt membri *ex officio* ai Consiliului directorial. Președintele, iar în absența sa, vicepreședintele, prezidează întrunirile. Secretarul general este membru *ex officio* al Consiliului directorial, fără drept de vot. Nici un membru al personalului Societății și nici o persoană înrudită cu vreun membru al personalului Societății prin familie sau căsătorie nu poate fi membru al Consiliului directorial.

Un comitet de trei persoane va fi desemnat anual de Consiliul directorial din rîndurile sale, pentru a propune numiri în Consiliul directorial. O listă a acestor persoane va fi supusă la întrunirea anuală a Adunării generale la recomandarea Consiliului directorial. În cazul vacanței unui loc în cadrul Consiliului directorial, Consiliul poate proceda la alegerea înlocuitorului pînă la următoarea întrunire a Adunării generale.

Consiliul directorial trebuie să fie alcătuit din persoane dăruite muncii și cauzei Bibliei și să cunoască îndeaproape toate aspectele activității SB, legislația în vigoare din domeniul de activitate, al presei, tipăriturilor și al Societăților de binefacere și întrajutorării creștine.

Acceptînd alegerea în cadrul Consiliului directorial, fiecare membru trebuie să fie prezent la întrunirile acestuia. Absența de la o treime sau mai mult din întrunirile Consiliului, în afara cazurilor urgente sau de forță majoră, va fi considerată drept demisie. Un membru astfel demisionat nu va putea fi reales în Consiliul directorial decît după trecerea unei perioade de 3 ani.

Persoanele oficiale ale Societății Biblice sînt: președintele, vicepreședintele, trezorerul și secretarul general aleși de Consiliul directorial pentru o perioadă de trei ani. Mandatul lor poate fi reînnoit.

Numirea secretarului general se face prin consultarea Societăților Biblice Unite.

Președintele asigură președinția Adunării generale și Consiliului directorial. El este membru *ex officio* al acestor organisme și al comitetelor numite de Consiliu. Alături de trezorer și de secretarul general, are putere de judecător în cadrul Societății.

Vicepreședintele prezidează, în absența președintelui, întrunirile Adunării generale și ale Consiliului directorial prilej cu care va exercita puterea și atribuțiunile președintelui.

Trezorerul asigură, din însărcinarea Consiliului directorial, evidența la zi a conturilor Societății la nivelul standardelor internaționale. Tot el asigură administrarea corectă și cu răspundere a stocurilor, a bunurilor și proprietăților Societății. El veghează ca toate tranzacțiile financiare ale Societății să fie efectuate cu mult profesionalism și în afara oricărui risc. Va asigura informarea permanentă și la zi asupra celor de mai sus a Consiliului directorial.

Secretarul general administrează, sub directa îndrumare a Consiliului directorial, afacerile Societății în conformitate cu regulile SBU.

El asigură supravegherea generală a întregului personal al Societății și al comitetelor desemnate al căror membru *ex officio* este, fără drept de vot. El va funcționa ca secretar al Adunării și al Consiliului directorial. El va informa corect Consiliul directorial asupra tuturor aspectelor din munca Societății și aceasta în mod permanent, oferind sfaturi când este solicitat.

După constituire și înscriere legală la Tribunalul teritorial, SBR va cere să devină membră a SBU. În consecință, SBR își va regla activitățile în conformitate cu principiile SBU, cu procedurile și politica acestora.

Constituția SBR nu poate fi amendată sau schimbată decât de Adunarea generală cu aprobarea a cel puțin 2/3 din membrii prezenți care-și vor exprima opinia prin vot. Orice propunere de amendament sau schimbare a Statutului trebuie înaintată, în scris, membrilor Adunării de către Consiliul directorial, cu cel puțin 6 luni înainte de data ținerii Adunării generale care urmează să o discute și să ia o hotărâre asupra ei.

În aplicarea Statutului SBR, Consiliul directorial va putea întocmi, aproba și emite un număr necesar de regulamente.

Dizolvarea Societății poate fi hotărâtă de Adunarea generală, în conformitate cu procedura stabilită în cazul amendamentelor și modificărilor Statutului. Ca urmare, Consiliul directorial trebuie să procedeze la anularea tuturor responsabilităților Societății. Proprietățile și bunurile Societății trebuie returnate SBU sau unei organizații desemnate de SBU.

În atingerea scopurilor propuse de SBR și în măsura în care se vor ivi posibilități, SBR va putea proceda la înființarea unei tipografii proprii, specializată în tipărirea de Biblii cu secții corespunzătoare de legatorie și difuzare. În acest scop se vor asigura dotările tehnice și personalul trebuitor.

În primul an de funcționare, SBR va putea beneficia gratuit de serviciile constituite ale Tipografiei Institutului Biblic al B.O.R. (secretariat, contabilitate expediție, birou de traduceri, corespondență etc.) în care sens se vor face propuneri conducerii Bisericii Ortodoxe Române.

După aprobarea Statului SBR și înscrierea legală la Tribunalul teritorial al sectorului I București, SBR își va face cunoscute țelurile pe care le urmărește prin presă, prin adunări, în biserici, case de rugăciuni etc. în vederea atragerii unor contribuții și ajutoare spre a putea să-și desfășoare activitatea proprie.

Bisericile membre ale SBR vor putea contribui benevol cu sume, pe care le vor stabili singure la veniturile SBR.

Până la constituirea unor venituri proprii, cheltuielile de deplasare, cazare etc. necesitate de desfășurarea întrunirilor vor trebui susținute de fiecare Biserică-membru în parte.

CEA DE-A DOUA MASĂ ROTUNDĂ A BISERICILOR DIN ROMANIA

IAȘI, 21—22 IULIE 1991

COMUNICAT

INTRODUCERE

Reprezentanții Bisericilor : Ortodoxă Română, Luterană Germană, Luterană Maghiară, Reformată Maghiară și Baptistă Maghiară s-au întrunit cu reprezentanții altor Biserici și agenții ale comunității ecumenice internaționale pentru a discuta prioritățile Bisericilor cu privire la mărturia lor comună și acțiunile lor în România de azi.

Intrunirea a fost găzduită de I. P. S. Sa DANIEL Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. Participanții au reprezentat următoarele Biserici membre și agenții internaționale de ajutorare : Biserica Ortodoxă Română, Biserica Luterană Germană, Biserica Luterană Maghiară, Biserica Baptistă Maghiară, Comisia Europeană (Olanda), Organizația de ajutorare daneză, Organizația de ajutorare finlandeză, Cheju Youngrak Church (Coreea), Biserica Mokdong (Coreea), Ajutorarea interbisericească maghiară, Ajutorarea Bisericii Suediei, Lucrarea diaconică (Stuttgart, Germania), HEKS (Intrajutorarea bisericească elvețiană), Săptămîna compasiunii (Indianapolis, S.U.A.), Biroul Europa — U.R.S.S. (Consiliul Național al Bisericilor lui Hristos din S.U.A.), FLM, AMBR, CICARWS, Programul pentru combaterea rasismului, tineretului, CBE, precum și personalul de la AIDRom.

2. PROBLEME DISCUTATE

Evenimentele din decembrie 1989 au dezvăluit falimentul regimului și ideologiei ceaușiste. S-au pus mari speranțe, însă acestea nu s-au realizat decât într-o anumită măsură. Situația actuală trebuie încă socotită a fi una de tranziție și de reînnoire potențială în care Bisericile trebuie să-și identifice rolul lor specific. Se consideră că totuși, s-a pus o nouă bază pe care ecumenismul poate și trebuie să se fundamenteze, astfel încît să satisfacă «kairos»-ul situației actuale. Bisericile trebuie să contracareze noile forme potențiale de umilire și lipsă de omenie.

1. În situația actuală, trebuie să se scoată în evidență sarcina comună a Bisericilor :

- a) în domeniul educației creștine și
- b) al slujirii sociale și filantropice.

a) Educația și misiunea creștină sînt esențiale după patru decenii de ateism militant. Este mare nevoie de o vindecare morală și spirituală. Democrația trebuie învățată și totodată, să se dezvolte noi modele de gândire și de acțiune. Acest deziderat necesită instruirea profesorilor și reo-reintrarea sistemului de învățămînt. Predarea religiei în școli oferă o posibilitate importantă de educare creștină a tinerei generații. În unele cazuri acest lucru necesită, de asemenea, înființarea unor școli confesionale. Concentrarea puterii în mîinile clericilor și responsabilitățile mult prea

mari ale acestora, trebuie să fie corecte prin participarea mai mare a laicilor.

b) Slujirea creștină trebuie practică prin prezența în spitale, în azile pentru bătrâni, închisorii, în armată etc. Pentru realizarea acestui scop, deosebit de importantă este instruirea în domeniul asistenței sociale. Experiența și sprijinul material al Bisericilor din alte țări pot fi foarte importante în situația de față.

Proprietățile care în trecut aparținuseră Bisericii nu au fost încă înapoiate acestora. Acest lucru implică limitarea posibilității Bisericii de a-și îndeplini sarcina de slujire educațională și diaconică. Trebuie să se exercite presiuni asupra autorității de stat, care să adopte o legislație referitoare la acest aspect, dar și la altele menite să afecteze viața și misiunea Bisericilor.

2. Continuarea precedentei Mese rotunde, organizată la Cluj, în iunie 1990. În conformitate cu comunicatul dat cu prilejul Mesei rotunde de la Cluj, participanții la cea de-a doua Masă rotundă sînt în continuare de acord că sarcina prioritară cu care sînt confruntate Bisericile o constituie consolidarea încrederii în rîndul populației din România, în special între etnia română majoritară și cele peste 10 minorități etnice, astfel încît libertatea și democrația să se realizeze pe deplin prin mijloace non-violente și reconciliere.

La un an după prima întrunire, participanții recunosc cu regret că încrederea între creștinii de diferite confesiuni s-a deteriorat și că o reconciliere reală nu s-a realizat nici măcar între Bisericile membre. În consecință, nu s-a putut stabili pînă acum o platformă ecumenică națională. Totuși, Bisericile participante la Masa rotundă nu renunță la scopurile lor inițiale, respectiv realizarea dialogului, a cooperării ecumenice și a misiunii. O dovadă concretă este progresul făcut în direcția finanțării unei Societăți Biblice (în România).

RECOMANDĂRI

a) Legislația religioasă.

Grupul a aprobat cu bucurie înaintarea în Parlament a unor propuneri pentru o nouă legislație religioasă elaborată de 14 grupuri (confesiuni).

În ceea ce privește învățămîntul religios, acesta trebuie să fie conceput ca un drept bine definit în cadrul programelor normale de învățămînt, precum și a dreptului grupurilor etnice de a învăța în propria lor limbă.

b) Minoritățile etnice.

Bisericile se angajează ca :

— potrivit declarației de la Novi Sad (5—6 nov. 1990), să organizeze, în curînd, cu ajutorul organizațiilor ecumenice mondiale, o altă întrunire asupra problemei etnice și a înțelegerii și reconcilierii comune și confesionale ;

— în lumina confruntărilor tragice din Iugoslavia și a intensificării conflictelor de natură națională și minoritară, dar și a celor religioase, în

Europa răsăriteană și centrală, să facă tot ce le stă în putință pentru a preveni orice situație similară sau un asemenea eveniment tragic în România ;

— este important ca prejudecățile și atitudinile discriminatorii împotriva romilor să fie depășite. Trei domenii de activitate au fost identificate: problema locuințelor, asistența medicală și programe de pregătire.

c) Educația și misiunea.

S-a sugerat ca Masa rotundă să afirme că educația și misiunea trebuie să constituie cea de-a treia prioritate pe lângă cele două existente deja. În această ordine de idei trebuie reconsiderată de către agenții și problema clădirilor.

d) Mărturia socială și diaconică.

Trebuie să se scoată mai mult în evidență, în cadrul mărturiei diaconice, problema femeilor, a vieții de familie, a copiilor nedorți, a avorturilor etc.

e) Trebuie să se reafirme, de asemenea, urgența unui program ecologic. Acest proces de conștientizare nu trebuie să se limiteze numai la Biserici ci, de asemenea, să includă pe toți factorii responsabili, precum Guvernul român, industria, investitorii români și străini. O perspectivă de lungă durată în vederea găsirii unor soluții reale nu trebuie neglijată.

f) Cit despre producția agricolă, în România, au loc schimbări rapide, privatizarea pământului confruntă micii producători cu multiple probleme privind modul de cooperare și de realizare a unei producții viabile din punct de vedere ecologic. De aceea, trebuie să se înființeze servicii consultative.

g) Sprijinirea handicapatilor trebuie să includă militarea pentru îmbunătățirea drepturilor lor legale.

3. ROLUL AIDRom-ului

Se consideră că AIDRom reprezintă o manifestare puternică a necesității și dorinței Bisericilor din România de a coopera. Totuși, trebuie să se facă o distincție între rolul său ecumenic și cel material. AIDRom este o instituție în care se pun mari speranțe, intrucit ea prezintă deja o platformă ecumenică. Aspectul acesta ecumenic este de o importanță maximă. Totuși, aspectul material nu este încă la fel de important (AIDRom nu dispune de fonduri suficiente pentru a ajuta Bisericile în mod adecvat). Ca instrument important, comun Bisericilor din România, AIDRom ar putea juca rolul unui organism cu posibilități de acțiune și de facilitare. În această privință ar putea căpăta avânt și semnificație. Trebuie totuși remarcat că programele și inițiativa trebuie elaborate mai curând în țară. Aceasta în ciuda faptului că un dialog bazat pe propuneri și idei din afară este considerat ca fiind important într-o Românie în schimbare.

4. CONSIDERAȚII FINALE

Participanții au conchis că Masa rotundă a analizat un număr semnificativ de probleme privind situația actuală din România, probleme ce necesită un sprijin ecumenic comun și de acțiune.

Personalului de la AIDRom i s-a mulțumit pentru munca desfășurată până acum în direcția sprijinirii mărturiei comune a Bisericilor. Întrunirea a însărcinat AIDRom să continue dezvoltarea activității sale în spiritul priorităților propuse la Masa rotundă și sub îndrumarea Bisericilor, prin intermediul Consiliului AIDRom.

A VI-A ÎNTRUNIRE DE DIALOG TEOLOGIC BILATERAL DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI BISERICA EVANGHELICĂ DIN GERMANIA

Cu înalta binecuvântare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, între 11—20 iunie 1991 s-au desfășurat, la Curtea de Argeș, lucrările celei de a VI-a întruniri de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania. Întrunirea a avut ca temă : *Botezul ca încorporare în Noua Alianță și ca vocație în lupta duhovnicească în urmarea lui Iisus Hristos (sinergie).*

La lucrările acestei întruniri au participat delegațiile celor două Biserici, conduse de către un președinte. Din delegația Bisericii Evanghelice din Germania au făcut parte : Excelența Sa, Episcopul Dr. Heinz Joachim Held, președintele delegației ; Pastor prof. dr. D. Georg Kretschmar, Pastor prof. dr. Peter Hauptmann, Paștor prof. dr. Joerg Jeremias, Pastor prof. dr. Adolf Martin Ritter, Past. Consilier Klaus Schwartz, Pastor Consilier Cristea Grengel, Past. dr. lect. Katerina Gaede, Pastor Johannes Toasperm, Pastor Eugen Haemerle și Berta Gruendler, secretară. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost alcătuită din : I.P.S. Mitropolit Dr. Nicolae al Banatului, președintele delegației ; P.C. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic universitar din București ; P.C. Pr. prof. dr. Viorel Ioniță, rectorul Institutului teologic universitar din Iași ; P.C. Pr. prof. dr. Ioan Ică, P.C. Pr. prof. dr. Ilie Moldovan, P.C. Pr. prof. dr. Nicolae Necula, P.C. Diac. asist. Ioan Caraza, P.C. Diac. lect. Dorin Oancea, P.C. Pr. lect. Ioan Săbăduș, P.C. Pr. Michael Tița inspector cu problemele ecumenice ; P.C. Pr. dr. Nicolae Chifăr și P.C. Pr. Ioan Stancu.

Au participat cu statut de observatori : Pastor prof. dr. Hermann Pitters, din partea Bisericii Evanghelice C.A. din România, și Pastor prof. dr. Zoltan Galfy, din partea Bisericii Reformate din România.

Lucrările întrunirii s-au desfășurat după următorul program :

Marți, 11 iunie 1991, în după amiaza zilei, la ora 17,30, membrii celor două delegații s-au întâlnit la Institutul teologic universitar din București și, de aici, au plecat la Curtea de Argeș. Membrii celor două delegații au fost primiți de P.S. Episcop Calinic al Argeșului și cazați la hotelul «Posada» din Curtea de Argeș.

Miercuri, 12 iunie, la ora 9,00, s-a săvârșit în catedrala episcopală, slujba Te-Deum-ului de către P.S. Episcop Calinic al Argeșului, înconjurat de : P.C. Pr. prof. Dumitru Radu, P.C. Pr. prof. Ilie Moldovan și un diacon de la catedrală. La sfârșitul slujbei, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Excelența Sa dl. Episcop Heinz Joachim Held au rostit cuvântări de salut, în care s-au evidențiat importanța continuării dialo-

gului teologic, condițiile noi în care se desfășoară această întâlnire și speranțe pentru desfășurarea cu succes a lucrărilor.

La ora 10,00, în sala «Manole» de la centrul eparhial au început lucrările întrunirii, care au fost conduse, pe rând, de către cei doi președinți de delegații. P.S. Episcop Calinic, în calitatea sa de gazdă, a adresat mai întâi un cuvânt de bun venit pentru oaspeți, exprimându-și bucuria de a găzdui lucrările unei așa de importante întruniri. Totodată a oferit câteva date privind istoria localității, mînăstirii și eparhiei Argeșului.

Trecîndu-se la ordinea de zi propriu-zisă a lucrărilor, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a propus mai întâi să se desemneze din partea fiecărei delegații cîte un membru ca secretar, care să alcătuiască documentul final în care să se cuprindă rezultatele întrunirii. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost propus P.C. Pr. prof. Viorel Ioniță, iar din partea Bisericii Evanghelice din Germania, Prof. dr. Georg Kretschmar. Apoi I.P.S. Sa a dat cuvîntul P.C. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, care a susținut referatul intitulat : «*Botezul ca încorporare în noul legămînt și problema sinergismului*». Referatul a evidențiat cu claritate și cu temeinică fundamentare însemnătatea Botezului în viața credincioșilor, ca act de încorporare în Trupul lui Hristos, care este Biserica, arătînd că el este lucrare a lui Hristos în Duhul Sfînt, eveniment pascal, eveniment eclezial, putere de creștere spirituală continuă, subliniind permanent legătura dintre cele trei Sfinte Taine ale încorporării în Hristos : Botez, Mirungere, Euharistie. Referatul a fost urmat de discuții în care s-au făcut aprecieri elogioase, s-au adus completări și noi interpretări.

După amiaza a fost prezentat al doilea referat întocmit și susținut de Prof. dr. Georg Kretschmar, intitulat : *Sfîntul Botez în experiența Bisericii din timpul Apostolilor*. Și acest referat, ca și precedentul, a constituit o contribuție valoroasă la elucidarea temei dialogului și a suscitit o serie de dezbateri interesante.

Spre seară, membrii delegațiilor angajate în dialog au plecat spre cabana «Valea cu pești», la aproape 40 km de Curtea de Argeș, situată într-un cadru pitoresc încîntător, unde au continuat lucrările întrunirii, pînă la încheierea lor. Aici, în fiecare dimineață s-a oficiat serviciul divin prin rotație, de către membrii celor două delegații, s-au susținut referate și au avut loc discuții.

Joi, 13 iunie după serviciul religios oficiat de luterani și meditația Prof. Adolf Ritter, a urmat susținerea referatului P.C. Diac. asist. Ioan Caraza, intitulat *Botezul în lumina Sfintei Scripturi, după mărturiile Sfîntilor Părinți și în teologia reformatorilor*. Referatul a cuprins două părți. În prima, s-a tratat Botezul după Sfînta Scriptură și mărturiile patristice, insistîndu-se asupra Botezului ca părășie la moartea lui Hristos, și ca naștere din Duh în Hristos. Partea a doua a făcut o prezentare a Botezului în teologia reformatorilor, apelînd la personalități teologice însemnate din această Biserică și la poziția teologilor protestanți din România.

După amiaza a avut loc susținerea referatului Prof. dr. Peter Hauptmann, intitulat : *Botezul după mărturia rînduielilor noastre bisericesti — liturghie, rugăciuni, cîntări, în luteranismul german*. Referatul a fost o descriere mai mult liturgică a Botezului în tradiția luterană, încercînd o fundamentare a învățaturii despre Botez în rugăciunile și cîntările din rînduiala acestei Biserici.

Referatul Prof. Peter Hauptmann s-a completat cu cel al Pr. prof. Viorel Ioniță, intitulat : *Comparație între rînduielele Botezului în Biserica noastră (texte liturgice, imne, rugăciuni etc.)*. Referatul a fost o descriere exactă a rînduielilor Botezului săvîrșit în Biserica Ortodoxă și Biserica Evanghelică, conform cărților lor de cult, apoi o evaluare a asemănărilor și deosebirilor existente în aceste rînduiele, insistîndu-se mai ales asupra asemănărilor.

Următorul referat, susținut în aceeași zi și pe aceeași temă, a fost al Prof. Herman Pitters, intitulat : *Botezul în viața și spiritualitatea Bisericii Evanghelice C.A. din România*. În acest referat autorul a prezentat o rînduială fidelă a săvîrșirii Botezului în această Biserică cu consecințele ei pentru viața comunității luterane și cu implicațiile ecumeniste.

Vineri, 14 iunie. Slujba de dimineață a fost săvîrșită de P.C. Pr. prof. Nicolae Necula, iar meditația a fost rostită de Pr. prof. Dumitru Radu.

A urmat apoi referatul Prof. Zoltan Galfy intitulat : *Botezul după mărturia rînduielilor noastre bisericesti — liturghie, rugăciuni, cîntări*. Prima parte a referatului a făcut o expunere teologică asupra Botezului, pe baza Sfintei Scripturi și a mărturisirilor de credință reformată, iar partea a doua a prezentat rînduiala și simbolismul Botezului pe baza cărților de cult proprii acestei Biserici.

Restul zilei de vineri a fost întrebuițat pentru discuții care au avut în vedere idei și probleme din textele tuturor referatelor și care au necesitat lămuriri, adînciri, completări.

Simbătă, 15 iunie, după slujba evanghelică și meditația rostită de Prof. Joerg Jeremias, membrii delegațiilor de dialog au fost invitați de către P.S. Episcop Gherasim al Rîmnicului să viziteze cîteva din mînăstirile aflate pe teritoriul eparhiei. Primul popas s-a făcut la mînăstirea Horezu. Aici, grupul a fost primit de către P.S. Episcop Gherasim și de soborul mînăstirii. S-au vizitat : mînăstirea, bolnița și muzeul, dîndu-se explicațiile cuvenite. Oaspeții și partenerii de dialog germani au avut cuvinte deosebite de apreciere la adresa evlaviei, artei, culturii și spiritualității românești. Dl. Episcop Heinz Joachim Held a dăruit maicii sta-rețe o cruce. S-au vizitat apoi mînăstirile : Bistrița, Govora și Cozia, unde grupul a fost însoțit de P.S. Episcop Gherasim. În fiecare biserică mînăstirească s-a întonat cîte un imn bisericesc ortodox și luteran, și s-a subliniat importanța rugăciunii comune și a laudei aduse lui Dumnezeu în același duh al dorinței de unitate și dragoste. S-a evidențiat rolul mînăstirilor în viața culturală a neamului românesc. Membrii celor două delegații de dialog au fost oaspeții P.S. Episcop Gherasim și la centrul eparhial din Rîmnicul Vilcea, unde în catedrala episcopală, s-a săvîrșit o scurtă rugăciune comună și s-au exprimat gînduri animate de

dorința de căutare, cunoaștere reciprocă, împreună-mărire a lui Dumnezeu, spre lauda Sa, și a unității bisericești. Atît în bisericile vizitate, cît și la masa oferită în cinstea oaspeților, s-au rostit cuvîntări care au evidențiat însemnătatea lucrării ecumenice de cunoaștere și apropiere între Biserici, a întîlnirilor și discuțiilor teologice, și mai ales a slăvirii în comun a lui Dumnezeu.

Seara, membrii celor două delegații au poposit din nou la Curtea de Argeș.

Duminică, 16 iunie, dimineața, s-a oficiat Sfînta Liturghie arhierescă în catedrala episcopală, de către P.S. Episcopi Gherasim al Rîmnicului și Calinic al Argeșului, înconjurați de un sobor alcătuit din membri ai grupului ortodox și din slujitorii catedralei. La Sfînta Liturghie au asistat toți membrii comisiei de dialog. Predica zilei a fost rostită de I.P.S. Mitropolit Nicolae, care a tîlcuit pericopa evanghelică din duminica respectivă.

La momentul îndătinat de practica liturgică, a avut loc hirotonirea unui preot. Ceea ce a constituit un moment cu totul deosebit a fost botezul unui prunc, arătîndu-se și practic, în fața partenerilor de dialog, cum se săvîrșește în Ortodoxie această Sfîntă Taină. Botezul a fost săvîrșit de către Pr. prof. Nicolae Necula, care a rostit și un cuvînt de învățătură în legătură cu acest act sfințitor.

La sfîrșitul slujbei liturgice s-au rostit scurte cuvîntări de către P.S. Episcop Calinic și Excelența Sa dl. Episcop Heinz Joachim Held, în care s-a subliniat însemnătatea evenimentului pe care îl trăiesc cele două Biserici și rolul deosebit al întîlnirilor teologice. Aceeași atmosferă frățească a domnit și în timpul agapei oferite de P.S. Episcop Calinic la centrul eparhial, unde o parte dintre membrii delegațiilor au exprimat gînduri legate de lucrarea la care sînt angajate cele două Biserici pentru a găsi punți de unire și apropiere.

Seara, membrii delegațiilor s-au înapoiat la Cabana «Valea cu pești», unde au continuat lucrările.

Luni, 17 iunie dimineața, s-a săvîrșit Euharistia și împărtășirea membrilor delegației Bisericii Evanghelice din Germania, după ritualul Bisericii lor, iar meditația a fost rostită de doamna Crista Grengel. A urmat apoi referatul domnului Episcop Heinz Joachim Held, intitulat : *Botezul ca nume și chemare la urmarea lui Hristos și efectele lui în viața Bisericii*. Referatul a dezbătut patru aspecte importante și anume : problema sinergiei în tradiția teologică a Bisericii Evanghelice Luterane ; Botezul ca chemare la urmarea lui Hristos ; Biserica în slujba operei lui Dumnezeu pentru cei botezați ; implicațiile catehetice, spirituale și misionare ale Botezului. Tema a suscitat mult interes și a trezit comentarii și discuții valoroase.

Ultimul referat prezentat a fost cel al Pr. prof. dr. Ilie Moldovan, intitulat : *Botezul ca chemare la asemănarea cu Hristos — vocația creștină. Consecințele Botezului asupra vieții eccleziiale (implicații catehetice și misionare)*. Ca și celelalte, acest referat a fost apreciat, discutat și completat.

Lucrările din după amiaza zilei de luni au fost consacrate discuțiilor pe marginea unor puncte care ar putea să facă parte dintr-un comunicat comun, pe baza ideilor desprinse din referate și discuții. De asemenea, s-a pus în discuție și alegerea temei pentru viitoarea întâlnire dintre cele două Biserici. A fost propusă și discutată tema: *Comuniunea sfinților*, exprimându-se puncte de vedere privitoare la însemnătatea, greutatea și necesitatea unei astfel de teme.

Marti, 18 iunie, slujba de dimineață a fost săvârșită de P.C. Pr. prof. Nicolae Necula, iar meditația a fost rostită de P.C. Pr. prof. Ilie Moldovan.

S-a trecut apoi la prezentarea unui proiect de comunicat comun, întocmit de Pr. prof. Viorel Ioniță și Dl. Prof. Georg Kretschmar. Textul a fost discutat punct cu punct, căutându-se îmbunătățirea lui pentru a conveni celor două părți. După ce el a fost definitivat, a fost semnat de către toți membrii delegațiilor celor două Biserici. Semnarea lui a avut loc într-o atmosferă de adevărată înțelegere, de satisfacție și entuziasm. Însemnătatea actului săvârșit au subliniat-o cei doi președinți ai delegațiilor: I. P. S. Mitropolit Nicolae și Dl. Episcop Heinz Joachim Held, în cuvântările pe care le-au rostit.

După semnarea documentului, membrii delegației luterane și o parte din cei ai delegației Bisericii Ortodoxe Române au pornit spre Sibiu, unde au vizitat așezămîntul de la Păltiniș și Institutul teologic universitar ortodox, ca și Institutul teologic protestant din localitate. La întoarcerea spre Capitală, delegația a vizitat minăstirea «Simbăta de Sus» și «Biserica Neagră» din Brașov.

Miercuri, 19 iunie, seara delegația s-a întors în București.

Joi, 20 iunie, membrii ambelor delegații au vizitat parohia evanghelică din București și Institutul teologic universitar ortodox din București, după care au fost primiți de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, care a avut cu ei o amplă discuție pe marginea desfășurării lucrărilor, a rezultatelor acestei întruniri și mai ales a celor cuprinse în comunicatul comun semnat. S-a exprimat bucuria pentru rezultatul acestei întruniri și speranța pentru o tot mai rodnică împreună-lucrare în găsirea căilor și mijloacelor care ne apropie.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oferit apoi un dejun în cinstea delegației Bisericii Evanghelice din Germania.

În după amiaza zilei de joi, delegația Bisericii Evanghelice din Germania s-a înapoiat în patrie.

Cea de-a VI-a întrunire de dialog bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania a marcat un pas înainte pe calea cunoașterii și apropierii dintre ele, în dorința comună de colaborare spre atingerea scopului final urmărit astăzi de toate Bisericile creștine angajate în mișcarea ecumenică — unirea tuturor,

EVENTIMENT LA TIPOGRAFIA PATRIARHIEI

Este bine cunoscut că nevoia de carte creștină, teologică și bisericească este, în România, foarte mare, deoarece, în deceniile de dictatură atee, tiparul bisericesc nu s-a putut dezvolta pe măsura necesităților.

În vederea împlinirii acestei nevoi într-o măsură mai mare, în urma unor înțelegeri convenite cu Societățile Biblice Unite, tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, a fost dotată cu un nou și modern utilaj, o mașină de tipar offset, care tipărește, concommitent, față-verso sau două culori. Această mașină este amplasată într-un nou corp de clădire, construit în ultimul timp.

Inaugurarea noii secții de lucru a tipografiei Institutului Biblic, un adevărat eveniment în viața acestei instituții bisericești, a avut loc în ziua de 25 iulie 1991, în prezența *Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, care după săvârșirea slujbei aghiazmei celei mici, a sfințit noua secție de lucru.

Au fost de față Excelența Sa *Alberto Ablondi*, episcop de Livorno, președintele Federației Biblice Catolice și vicepreședinte al Societăților Biblice Unite, domnul *Terje Hartberg*, din partea Societăților Biblice Unite, Pr. prof. *Ion Bria*, din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Mgr. Dr. *Albert Rauch* și Mgr. Dr. *Nicolaus Wyrwoll* din partea Institutului Ecumenic din Regensburg și alți oaspeți de peste hotare, pr. consilier *Sabin Verzan*, preoți, salariați ai tipografiei etc.

Pr. Sabin Verzan a prezentat un scurt raport asupra condițiilor în care s-a realizat noua secție de lucru a tipografiei, subliniind colaborarea dintre Institutul Biblic al Patriarhiei și Societățile Biblice Unite.

Luînd cuvîntul, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a vorbit despre importanța cărții creștine și a scrisului teologic în epoca noastră, despre marile îndatoriri care revin Editurii și tipografiei Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române în procesul complex și delicat de asanare și renaștere morală a societății românești contemporane. Prea Fericirea Sa a chemat pe toți ostenitorii tipografiei Institutului Biblic ca, prin munca lor, să contribuie la împlinirea nevoilor de carte bisericească și creștină atît de solicitată astăzi, mulțumindu-le, totodată, pentru realizarea lor de pînă în prezent.

Excelența Sa *Alberto Ablondi*, episcop de Livorno (Italia), a pus în lumină importanța tipăriturilor creștine, îndeosebi a Sfintei Scripturi pentru evanghelizarea societății în general și a celei românești, în special. Excelența Sa a asigurat tipografia Institutului Biblic de tot sprijinul Societăților Biblice Unite.

La rîndul său, domnul *Terje Hartberg* a salutat evenimentul inaugurării noii secții de lucru a tipografiei Institutului Biblic și a vorbit despre colaborarea fructuoasă dintre Societățile Biblice Unite și Institutul Biblic din București, care are deja o istorie de peste 20 de ani.

Mgr. Dr. *Albert Rauch* și-a exprimat bucuria de a participa la evenimentul deschiderii noii secții de lucru a tipografiei Patriarhiei și a salutat pe salariații acestei instituții, urîndu-le succes în activitatea lor.

Intrarea în funcțiune a noii capacități de producție va avea ca efect mărirea tirajelor de carte creștină și, îndeosebi, de scrieri biblice.

Asistent

DIN ACTIVITATEA ASOCIAȚIEI «FRĂȚIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ»

În ziua de 12 iulie 1991, în sala de festivități a Institutului teologic din București a avut loc o adunare organizată de «Frăția Ortodoxă Română, adunare în cadrul căreia a fost dezbătută tema: «Greco-catolicismul în trecut și astăzi în România», cu scopul de a lămuri, mai ales pe unii intelectuali, despre condițiile în care a avut loc uniația, presiunea și oprimarea străină care au impus-o, consecințele ei negative pentru unitatea spirituală și politică a poporului român din Transilvania și nocivitatea încercărilor de a fi reactivată astăzi de către Vatican. Au făcut expunerii: pr. prof. dr. Mircea Păcurariu (din punct de vedere istoric), arhid. prof. dr. Ioan Floca (din punct de vedere juridic), pr. Constantin Pîrveu, vicar patriarhal, (despre situația juridică astăzi), Dan Zamfirescu (privire istorico-literară), I.P.S. mitropolit dr. Antonie Plămădeală (uniația în cadrul dialogului ortodoxo-catolic, astăzi). Au participat numeroși intelectuali din capitală, precum și reprezentanți ai presei.

Frăția Ortodoxă Română își propune să-și continue activitatea atît pe linia manifestărilor publice de mare amploare, cît și la nivel parohial, în cercuri mai mici, organizate sub îndrumarea preoților. Pentru 30 noiembrie, ziua patronului Asociației FOR, este programată o serbare la Ateneul Român, serbare la care vor fi ascultate cuvîntări și coruri religioase executate de corul de copii «Symbol», condus de prof. Jean Lupu, și corul Academiei de muzică, condus de arhid. prof. dr. Sebastian Bucur, iar pentru data de 15 decembrie 1991 este prevăzută o mare serbare cu colinde.

Prof. EMILIAN POPESCU

A XXI-A ÎNȚILNIRE INTERCONFESIONALĂ A CĂLUGĂRIȚELOR

În perioada 9—19 iulie 1991, a avut loc în minăstirea Agapia, cea de-a XXI-a întîlnire interconfesională a călugărițelor care a avut ca temă: «Dorința de reinnoire permanentă, roadă a Duhului Sfînt».

Întîlnirea s-a desfășurat sub patronajul Patriarhiei Ortodoxe Române și Mitropoliei Moldovei și Bucovinei. Tematica întîlnirii a fost pregătită de către I.P.S. Mitropolit Emilianos Timiadis, fost reprezentant al Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol la Geneva și de către P.C. Julian Garcia Hernando, director al Secretariatului Comisiei episcopale pentru relații interconfesionale, care au și fost inițiatorii acestor întruniri interconfesionale de călugărițe.

Participarea la întîlnire a fost numeroasă, variind între 50—55 persoane, majoritatea participantelor fiind călugărițe: ortodoxe, catolice, anglicane și reformate, care au venit din opt țări: Anglia, Franța, Spania, Elveția, Italia, Grecia, Statele Unite și România.

Deschiderea conferinței s-a făcut printr-un Te-Deum în biserica Sfinții Voievozi a minăstirii, după care Maica Stareță Eustochia Ciucanu a rostit un cuvînt de bun venit oaspeților urînd tuturor succes la această întîlnire interconfesională și o petrecere plăcută la minăstirea Agapia pe timpul șederii lor.

În sala de conferințe s-au făcut prezentările întregului grup de participante și apoi părintele director Julian Garcia Hernando a prezentat un referat prin care a trecut în revistă întreaga activitate ecumenică și progresele făcute de-a lungul a 21 de ani de când au început aceste întruniri ale călugărițelor numite: «Misionarele Unității».

Ideea centrală a conferinței a fost: «Reînnoirea în viața consacrată». Ea a fost dezbătută sub formă de prelegeri urmate de dialoguri ziditoare și fructuoase. Tema principală a conferinței s-a desfășurat pe patru subpuncte:

1. Pocăința

Acest subpunct a fost împlinit de prelegerile:

a) Conținutul biblic al pocăinței, prezentată de sora Ionel Mijalovici, călugăriță de la Notre Dame de Sion și directoare a Centrului de Studii iudeo-creștine din Madrid, Spania;

b) Conținutul liturgic al pocăinței, susținută de preotul Teofil Moldovan, preotul bisericii ortodoxe române din Madrid.

2. Reconcilierea, a fost dezbătută în decursul citorva prelegeri:

a) «Împăcarea cu Dumnezeu», de sora Anne Scholte de la Comunitatea Grandchamp, Elveția;

b) «Împăcarea cu frații», susținută de Prea Sfințitul Serafim Făgărășeanul, episcop-vicar al Mitropoliei Ardealului;

c) «Împăcarea cu sine însuși», susținută de Prea Cuviosul Arhimandrit Nikon Kutzids, de la mănăstirea Preveza, Grecia;

d) «Împăcarea cu lumea», susținută de sora Maria Rosa de Cierva, călugăriță la Sacré Coeur, Granada, Spania;

e) «Împăcarea cu natura», prelegerea susținută de maica Maria Bălan de la mănăstirea Agapia.

3. Bucuria pascală

a) «Bucuria pascală, izvor de bucurie în viața consacrată, după tradiția orientală», prezentată de Prea Cuvioasa Maica Stareță Stravrofora Eustochia Ciucanu, mănăstirea Agapia.

4. Diferite modalități de înnoire

a) Comunitățile interconfesionale, prezentată de sora Cecilia Falchini de la Comunitatea Bose, Italia;

b) Despre viața monahală în instituțiile secularizate, prezentat de părintele director Julian Garcia Hernando, Spania.

Conferințele au fost ținute și în alte mănăstiri cu ocazia vizitării acestora, de exemplu: mănăstirea Neamț, Sihăstria, mănăstirea Agapia Veche, mănăstirea Bistrița.

Programul zilnic a fost stabilit de Prea Cuvioasa Maica Stareță Eustochia Ciucanu în colaborare cu sora Agueda, Madrid, Spania. El a fost variat și practic. Fiecare zi a început cu participarea la Sfânta Liturghie ortodoxă din mănăstirea Agapia și s-a încheiat cu o scurtă

participare, seara la Utrenie. A fost de asemenea oficiată o Sfântă Liturghie arhierescă de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Serafim Făgărășeanul, care a rostit și predica.

S-a celebrat o Liturghie anglicană, de Preotul Anthony Robert Perry, iar la Suceava am asistat la o Liturghie catolică oficiată de către rectorul Seminarului din Iași.

În programul conferinței au fost incluse și câteva vizite la alte mănăstiri din Moldova, vizite care au avut menirea de a face cunoscută și mai mult viața monahală ortodoxă românească și în același timp de a prezenta minunatele locașuri: mănăstirile Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, Putna, Dragomirna, precum și câteva mănăstiri cu picturi exterioare: Sucevița, Moldovița, Voroneț, Humor. Aceste vizite au constituit pentru oaspeții străini momente de profundă bucurie și apreciere.

Cu ocazia vizitării mănăstirii Sihăstria a avut loc o întâlnire cu Părintele Ilie Cleopa, care a vorbit despre diferitele trepte ale rugăciunii, despre ecumenism și despre Sfânta Împărtășanie.

Activitatea participanților la conferința de la mănăstirea Agapia a fost încununată de prezența Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. Înalț Prea Sfinția Sa s-a angajat într-un dialog cu invitații răspunzând cu bunăvoință tuturor întrebărilor puse de aceștia. Totodată Înalț Prea Sfințitul Mitropolit a făcut câteva mențiuni asupra inițiativelor de înnoire concepute de către Biserica Ortodoxă Română.

Participanții la Conferință au fost profund impresionați de ospitalitatea generoasă și dragostea frățească cu care au fost întâmpinați pretutindeni în sinul Bisericii Ortodoxe Române. Ei au experimentat pe viu principiul monastic «ora et labora».

Schimburile de idei, conferințele, vizitele la mănăstiri au făcut să crească nădejdea unei viitoare unități bisericești. Oaspeții au fost impresionați de râvnă, vitalitatea duhovnicească și căldura poporului nostru. De asemenea, au apreciat viața monahală, cîntările, activitatea călugărilor și a călugărilor din mănăstiri care, uniți cu Dumnezeu și cu oamenii fac dovada posibilității unei reconcilierii universale. Ei au văzut în acest aspect un model de unitate voită de Dumnezeu, iar viața religioasă ca pe un chip și semn profetic al Împărăției lui Dumnezeu, spre care se îndreaptă Biserica și care, pe de altă parte este, tainic, prezentă printre oameni.

Necesitatea reînnoirii vieții consacrate pe care o considerăm și o așteptăm ca pe un dar al lui Dumnezeu, este o chemare pentru noi și un mijloc însemnat pentru a colabora la unitatea creștină.

INTRUNIREA DE LUCRU A ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE
PENTRU MISIUNE INTERNĂ ȘI DIACONIE DE LA
GALLNEUKIRCHEN — AUSTRIA

(29 aprilie — 3 mai 1991)

Tema principală a acestei întruniri, la care Bisericile din Europa de est au avut deocamdată un statut de invitat, a fost următoarea : «*Dumnezeu grăiește : Iată că Eu fac un lucru nou (Isaia 43, 19). Noi posibilități — noi sarcini pentru diaconia Bisericilor din Europa de Est*». Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Preot Prof. Nicolae Achimescu de la Seminarul teologic «Ioan Popasu» din Caransebeș. Întrunirea amintită a urmărit, de fapt, să stabilească anumite punți de legătură între Est și Vest, între Bisericile răsăritene și cele apusene, ca o consecință a schimbărilor politice din Europa de est de după anul 1989.

Lucrările întrunirii au fost conduse de Dr. Ernst Petzold de la Organizația «Diakonisches Werk» a Bisericii Evanghelice Luterane din Germania.

În ansamblul său, programul tematic al întrunirii a fost structurat și s-a desfășurat astfel :

1. Diplomat Kurt Wild (Austria) : «Despre situația economică». În cadrul expunerii sale, referatul a abordat o serie de probleme, încercînd stabilirea anumitor punți de legătură între economia țărilor apusene și răsăritene.

2. Episcop prof. dr. Christoph Klein (România) : «Despre situația Bisericii». Excelența sa episcopul Klein, pornește de la următoarele întrebări : Este realmente «noul», care se profilează în țările est-europene după schimbările politice survenite, lucrarea lui Dumnezeu ? Care este «noul» pe care-l dorește Dumnezeu și care trebuie să înlocuiască ceea ce este «vechi» ? Și care este «vechiul» care nu poate fi eliminat de acest «nou» ?

Pledînd pentru reînvierea diaconiei, autorul referatului stăruie asupra celor două dimensiuni ale acesteia : *dimensiunea verticală* și *dimensiunea orizontală*, strîns corelate cu ecleziologia verticală (transcendentă) și cea orizontală și subliniază că adevărata «diaconie» nu poate fi decît aceea în care sînt implicate atît dimensiunea verticală — de îndrumare și ajutorare a oamenilor în spiritul credinței creștine —, cît și dimensiunea orizontală — de slujire instituționalizată a acestora. Autorul conchide că Biserica trebuie să se implice mai mult în viața oamenilor afectați de diferite probleme, în eradicarea emigrației, a în-singurării, a sărăciei și a neajutorării. În măsura în care acest lucru va reuși, vom avea în Biserică nu numai o adevărată diaconie, dar vom fi și o «Biserică diaconică».

3. Ministrul federal Dr. Erhard Busek (Austria) : «Despre situația politică». În acest referat se pornește de la ideea că religia creștină este o «religie a libertății», iar astăzi există mai mult ca oricînd șansa ca Europa să fie reaşezată pe temelia acestei libertăți. Este foarte adevărat că din punct de vedere economic există, la ora actuală în Europa, două «lumi», dar istoria acestor lumi este comună și această istorie co-

mună trebuie să ne unească pentru totdeauna. În noua «Europă comună» este nevoie, desigur, de o multitudine de culturi, dar, deosebirea nu trebuie să ducă spre naționalism și ură. Mesajul creștin de la Cincinnati, când apostolii vorbeau în diferite limbi, trebuie să fie pentru toți un exemplu în ce privește configurația viitoare a Europei în diversitatea ei.

4. Poziții ale unor Biserici est-europene — «Unde ne aflăm?» și «Unde vrem să ajungem»? Alături de alți reprezentanți din fostele țări socialiste a luat cuvântul și delegatul român care a spus, printre altele, în referatul său: «Cei 43 de ani de ateism și dictatură ne marchează încă pe toți; încercăm să ne dezmetecim și să găsim forța necesară pentru a reuși să mergem pînă la capăt...». Între împlinirile de pînă acum ale Bisericii Ortodoxe Române trebuie menționate: autonomia Bisericii față de Stat, introducerea orei de educație moral-religioasă în școlile elementare și gimnaziale, introducerea «istoriei religiilor» ca disciplină de studiu în diferite licee și facultăți cu profil umanist, deschiderea unor noi seminarii și facultăți teologice, transformarea seminariilor teologice în seminarii liceale, recunoașterea diplomelor seminariale și de institut de către Stat, posibilitatea absolvenților de școli teologice de a preda în paralel în școlile de Stat, reînființarea unor episcopii sau arhiepiscopii, hirotonirea unor noi ierarhi, numirea unor preoți care să asigure asistență religioasă în diferite spitale, desființarea oricărei cenzuri privind viața religioasă, decretarea unor zile de sărbătoare din calendarul creștin ortodox, ca zile nelucrătoare pe plan național, accesul Bisericii în presă, radio sau TV, introducerea unor emisiuni speciale la TV consacrate vieții și activității Bisericilor din țara noastră, între care cea intitulată «Lumină din Lumină», patronarea de către Biserica Ortodoxă Română a unei societăți filantropice, respectiv «Christiana», și a încă două orfelinate și un azil de bătrîni, în ciuda faptului că dispune de fonduri materiale limitate.

Pe viitor, Biserica Ortodoxă Română dorește să-și unească eforturile cu celelalte Biserici creștine din țară pentru a reuși o asanare morală a societății românești atît de zdruncinată de ateism. Biserica Ortodoxă Română și-a mai propus să construiască și să restaureze o serie de locașuri de rugăciune în multe localități din țară, implicarea ei în viața și activitatea organizațiilor bisericești din țară și străinătate; strîngerea legăturilor spirituale și bisericești cu frații din Basarabia și cu toate comunitățile ortodoxe române din străinătate, pentru ca într-o zi să redevenim ceea ce am fost cîndva.

În încheiere s-a pus problema a ceea ce poate face «Asociația internațională pentru misiune internă și diaconie» pentru Bisericile din Europa de est. S-a ajuns la concluzia că ar fi inutilă și ineficientă încercarea de a «exporta» acestor Biserici modelele apusene de diaconie. Bisericile răsăritene trebuie să-și formeze singure propriile modele de diaconie, asociația amintită încercînd să sprijine financiar, dar și împărtaşînd din propria ei experiență tot ceea ce le-ar putea fi necesar în acest moment.

Următoarea întrunire va avea ca temă «Diaconia în Europa și pentru Europa» și se va ține în Cehoslovacia (28 septembrie — 2 octombrie 1992), cu acest prilej urmînd să se aleagă în prezidiu și un reprezentant al Bisericilor est-europene.

Pr. prof. NICOLAE ACHIMESCU

AL VIII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE DREPT CANONIC

Organizat de «Consociatio Internationalis Studio Juris Canonici Promovendo», «Societatea de Drept a Bisericilor Orientale» și «Comunită dlele Universită Mediterraneane», sub înaltul patronaj al Președintelui Italiei, cel de-al VIII-lea Congres Internațional de Drept canonic și-a desfășurat lucrările în splendida sală a Palatului Congresului din Bari (Kursaal Santalucia), între 23—29 septembrie 1991.

Printre personalitățile Comitetului de onoare al Congresului s-au numărat Domnul Giulio Andreotti, președintele Consiliului de Miniștri al Italiei, Mgr. Eugenio Corecco, președintele Consociației Internaționale «Studio Juris Canonici Promovendo», Î.P.S. Sa, Panteleimon Rodopoulos, președintele Societății de drept al Bisericilor Orientale, Domnul Georgis Tzitzikostas, ministru pentru Macedonia și Tracia în guvernul grec, Domnul Jose F. Castanio, rectorul Universității Pontificale «Sfîntul Toma de Aquino» etc.

Cel de al VIII-lea Congres internațional de Drept canonic — care a întrunit canoniști ortodocși și catolici din toate continentele — a avut ca temă de dezbateră un subiect cît se poate de sugestiv și edificator pentru implicațiile Dreptului canonic în dialogul ortodoxo-catolic, și respectiv în eforturile pentru realizarea unității creștine, și anume, «Întîlnirea dintre canoanele din Orient și Occident».

Semnatarul acestor rînduri — căruia i s-a făcut deosebita cinste de a fi ales în Comitetul științific al Congresului — încă de la al VII-lea Congres, întrunit la Paris (septembrie 1990), — a prezentat o comunicare intitulată : «Dionisie Exiguul (465—545). Precizări și corective privind viața și opera sa canonică», care urmează să fie publicată în Actele Congresului.

Pentru a introduce pe cititorul revistei noastre în tematica variată și bogată a comunicărilor — susținute de specialiști de prestigiu — amintim cîteva titluri : 1. Canoane comune și experiența eclesială în Bisericile Ortodoxe, prezentată de I.P.S. Sa Ioan Rinne, arhiepiscop de Kerala și al întregii Finlande, care a fost ales vicepreședinte al Asociației Internaționale a Canoniștilor ; 2. Canoane comune în Biserica Latină și Bisericile Orientale (Prof. René Metz de la Strasbourg) ; 3. Canoane comune și experiența eclesială în Bisericile Orientale Catolice (Prof. Ivan Zuzek, Institutul Oriental, Roma) ; 4. Influențe romane în codificarea canonică latină (Prof. Jean Gaudemet, Universitatea din Paris) ; 5. Valoarea normei disciplinare în raport cu mîntuirea în tradiția orientală (ortodoxă) (Prof. John H. Erikson din S.U.A.).

În cuvîntul său de închidere a lucrărilor Congresului, Prof. Raffaele Coppola de la Universitatea din Bari — unul dintre activii organizatori ai acestui Congres — a subliniat, printre altele, că dialogul or-

todoxo-catolic va depinde în viitor de rezultatele dialogului eclesiologic-canonic purtat de canoniștii celor două Biserici. Afirmatie care are într-adevăr acoperire în realitate, dar care nu este, încă, conștientizată îndeajuns printre teologii celor două Biserici.

Organizatorii Congresului de la Bari au oferit participanților și posibilitatea de a vizita basilica Sf. Nicolae, în care delegația canoniștilor ortodocși — condusă de Î.P.S. Mitropolit P. Rodopoulos, titularul catedrei de Drept canonic de la Tesalonic, a săvârșit un Te-Deum.

Prin tematica sa, Congresul de la Bari a reînălțat atât tradițiile canonice ale celor două Biserici surori (Ortodoxă și Catholică), cât și diferitele școli de Drept canonic din zilele noastre. Dar, prin relevarea importanței tradiției canonice comune din primul mileniu, ca bază pentru refacerea unității canonice, Congresul de la Bari a adevărat cu prisosință că unicul criteriu de evaluare a eclesiologiei canonice din cel de al doilea mileniu rămâne aceeași tradiție canonică comună, la care un aport inestimabil a avut și strămoșul nostru Dionisie. Exiguul, dacoromanul, părintele dreptului bisericesc apusean.

Concretizat într-o săptămână de dialog activ și constructiv, Congresul internațional de Drept canonic întrunit la Bari, între 23—29 septembrie 1991, se înscrie atât ca o împlinire fericită în eforturile comune pentru realizarea unității creștine, cât și ca o contribuție substanțială la afirmarea științei Dreptului canonic.

Pr. prof. dr. NICOLAE DURA

AL VII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL ȘI INTERCONFESIONAL AL MONAHIILOR

În zilele de 5—10 septembrie 1991 s-a desfășurat în localitatea Mierfield, Anglia, al VII-lea Congres internațional și interconfesional al monahilor, la care au participat șazececi de persoane monahi și monahii ortodocși, catolici, protestanți, anglicani, din Cehoslovacia, România, Polonia, Ungaria și toate țările vest-europene. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat monahiile Filoteea Cosma și Maria Bălan, de la mănăstirea Agapia. Tema conferinței a fost: «Tradiție și înnoire», lucrările ei desfășurându-se, potrivit uzanței, în ședințe plenare și grupe de lucru.

În prima ședință plenară au luat cuvântul reprezentanții țărilor din estul Europei: Polonia, Cehoslovacia, România și Ungaria. Delegații Bisericilor din Ceho-Slovacia, Polonia și Ungaria au prezentat situația Bisericilor și a monahismului în țările respective în perioada regimului comunist. Acum, când există posibilități de schimbare ei se confruntă cu secularizarea Bisericii și lipsa de vocație pentru monahism.

Din partea României s-a prezentat referatul «Monahismul românesc astăzi», în care s-a relatat pe scurt situația monahismului nostru de azi, numărul comunităților, activitatea zilnică. S-a subliniat noua tendință de angajare a monahilor în acțiuni sociale și caritative, precum și sirguința de aprofundare a vieții spirituale.

Au fost prezentate și alte comunicări ca: «Europa văzută din America Latină», «Viitorul vieții religioase».

Monahii George Guiver și Peter Allan au prezentat lucrările : «Izvorul Tradiției» și «Tradiție și înnoire», în care au subliniat rolul imens al tradiției în viața spirituală vest-europeană. S-a menționat, de asemenea, rezistența Ortodoxiei la secularizare și presiunea comunistă, cu ajutorul tradiției. Ei au precizat că Bisericele din țările vest-europene se confruntă cu o accentuată secularizare și lipsă de vocație monahală. O cauză importantă a acestei situații este neglijarea tradiției. Prin urmare, pentru a ieși din impas se impune o nouă evaluare a tradiției în spiritualitatea europeană.

În ziua de 8 septembrie, s-a organizat o excursie la Durham, oraș cu o veche tradiție, cu o catedrală datînd din sec. XI și care adăpostește mormintele lui Beda Venerabilul și Cuthbert. Acolo am participat la Liturgia anglicară și la Vecernie.

Zilnic s-au organizat servicii religioase interconfesionale prin grija comunității gazdă.

Monahia FILOTEEA COSMA

SEMINAR INTERNAȚIONAL PENTRU STUDENȚII TEOLOGI DIN EUROPA DE EST

În perioada 12—21 august 1991, au avut loc, la Bossey (Elveția), lucrările unui Seminar internațional pentru studenții teologi din Europa de est, la care au participat tineri teologi ortodocși și protestanți.

Din partea Institutului teologic din București au participat studenții Valentin Bădescu și Vasile Dabija, din anul al IV-lea.

Tema seminarului, «Mărturisirea creștină într-o situație radical schimbată», a oferit participanților posibilitatea de a înțelege mai bine valoarea și sensul mișcării ecumenice astăzi, cît și răspunsul pe care Bisericele din fiecare țară îl dau la diversele transformări și înnoiri petrecute în această parte a Europei.

În cadrul discuțiilor s-au conturat următoarele puncte de discuții mai importante : Viața Bisericii în trecut. Sensurile implicării Bisericii în acțiunile politice ; Misiune și responsabilitate creștină ; Suferință și pocăință ; Educația religioasă ; Prozelitism și ecumenism.

Participanții au scos în evidență, în intervențiile lor, că, în trecutul nu prea îndepărtat, Biserica a fost supusă celor mai diverse metode prin care s-a urmărit slăbirea și chiar desființarea ei, în felul acesta producîndu-i-se daune și suferințe cu consecințe foarte grele.

S-a subliniat în intervenții că, dată fiind natura Bisericii, ea a supraviețuit tuturor ideilor politice, sistemelor, ideologiilor. Rolul ei este de a lupta împotriva vicilor. S-a convenit asupra faptului că Biserica nu trebuie să se interpună în mod direct între acțiunile și intențiile Statului, dar ea poate acționa indirect, influențînd cursul evenimentelor politice prin oameni religioși. S-a constatat că prezența slujitorilor Bisericii în anumite momente politice a fost necesară pentru izbînda binelui, Polonia oferînd, în acest sens, o experiență interesantă. Astăzi, însă, credincioșii cer preoților reîntoarcerea la misiunea lor spirituală.

În legătură cu misiunea și responsabilitatea creștină s-a pus accentul pe faptul că Biserica este răspunzătoare, în mod deosebit, pentru suflet, dar Domnul Iisus Hristos și-a amintit și de hrana materială nece-

sară trupului : «Dați-le voi să mănince», a spus El ucenicilor. Astăzi Biserica trebuie să propovăduiască pocăința, metanoia, umanismul și să caute încorporarea credincioșilor prin prezență și rugăciune.

O perioadă negativă a fost aceea în care Biserica nu a mai reușit să acopere nevoile și cerințele spirituale ale tuturor credincioșilor. Biserica trebuie să vorbească de reconciliere, ca unică soluție pentru buna conviețuire spirituală, și să ofere prin teologi explicația a ceea ce înseamnă viața creștină. Există, încă, o barieră nevăzută între episcopi, preoți și credincioși. S-a acceptat îndeobște ideea că misiunea și mărturisirea creștină poate porni și de la credincioși, dar mai ales de la preoți, care au menirea de a o controla și coordona.

În legătură cu îndatorirea educației religioase a credincioșilor, s-a stăruit asupra faptului că secularizarea societății ridică probleme deosebite în procesul de educare, atât a copiilor cât și a adulților. Educarea adulților se dovedește de o stringentă actualitate și necesitate. Adulții sînt adulți, cu experiențele și problemele lor, nu pot fi asimilați metodic cu copiii. Metodele vizează crearea unor cercuri largi de discuții, cu vorbiri scurte, pline de substanță, schimburi de opinii, includerea în diverse forme de acțiune, luarea în comun a unor decizii asupra viețuirii lor în spirit creștin.

Educarea creștină a copiilor și tinerilor poate avea mari sorți de izbîndă dacă în fața lor se află un educator onest, cinstit. Calitățile educatorului au o mare importanță. S-a evidențiat faptului că femeile au reale însușiri de educatoare, uneori în mai mare măsură decît bărbații.

Modernismul în metodele de educație nu este respins de Biserică, dar el nu trebuie să schimbe linia tradițională. Se recomandă îmbinarea vechilor și noilor procedee de atragere a copiilor în activități care i-ar ajuta să devină buni creștini (coruri, reuniuni, excursii, implicarea în ajutorarea bătrînilor).

S-a subliniat faptul că în parohie preotul are, prin har și prin tradiție, o mare autoritate.

În legătură cu problema prozelitismului, participanții la discuții au subliniat că practicarea lui de către unele Culte nu trebuie să ne pună în situația de a avea rezerve față de mișcarea ecumenică sau de a ne retrage din ea. Se știe că în întreaga istorie a creștinismului au existat grupări diferite care pretindeau că dețin adevărul. Ca metodă de acțiune se recomandă contactarea celorlalte Culte pentru a stabili cît de nociv este prozelitismul pentru pacea între creștini. Inițiativa trebuie să vină de la grupul majoritar. Participanții au subliniat intensă activitate prozelitistă a Bisericii greco-catolice, încurajată pe față de papalitate.

Delegații români au participat la discuții atât în cadrul ședințelor plenare, cît și la studiile biblice pe grup. Această contribuție a constat în expunerea punctului de vedere al Bisericii Ortodoxe Române asupra problemelor actuale, punerea de întrebări și ridicarea unor probleme, propuneri și altele.

În ceea ce privește perioada trecută a fost menționat faptul că Biserica Ortodoxă Română a avut o situație specifică : deși supusă la

multe încercări și suferințe, a reușit, prin statornicia în credință, prin răbdare și mult tact, să supraviețuiască acestor încercări și chiar să se ridice, ca instituție, la o perioadă de înflorire.

Biserica Ortodoxă Română caută astăzi să reinnoade firul educației creștine în școală, făcând apel la bogata tradiție a învățămîntului său religios și urmărind să analizeze și să rezolve dificilele probleme apărute astăzi.

Biserica Ortodoxă condamnă cu fermitate prozelitismul în sînul unui popor cu o existență creștină bimilenară. Dacă în trecut se fundamentase o reală mișcare ecumenică — local-religională, astăzi, din pricina prozelitismului practicat de neoproteștanți și uniști, această mișcare a intrat într-un vădit impas.

Participanții au putut vizita sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor unde au avut o întîlnire cu secretarul general al C.E.B., Emilio Castro și au vizitat cîteva monumente istorice. În perioada 22—25 august participanții români au fost oaspeții parohiei reformate din localitatea Rappersville

Participarea tinerilor teologi români la acest seminar le-a oferit prilejul de a cunoaște direct unele aspecte ale vieții și mișcării ecumenice, cît și unele probleme pe care le întîmpină astăzi mărturisirea creștină într-o lume diferită.

VALENTIN BADESCU

student anul IV — Institutul teologic universitar
București

ÎNTRUNIREA SECȚIEI EUROPENE A CONFERINȚEI MONDIALE A RELIGIILOR PENTRU PACE

Între 9—12 mai 1991 a avut loc la Mödling, lingă Viena, în Austria, întrunirea Secției europene a Conferinței mondiale a religiilor pentru pace (C.M.R.P.). Conferința mondială amintită mai poartă și denumirea de «Conferința Mondială pentru Religie și Pace». Secția europeană a avut drept temă: «*Towards Partnership in Europe and the World: Do Religions have a Role?*» (*Către parteneriat în Europa și în lume: Ce rol au religiile?*). Au participat aproape 100 persoane din peste 18 țări, cu o prezență germană pronunțată. Creștini de diverse confesiuni și denominațiuni, mozaici, musulmani, hinduiști, budiști, unitarieni, sikhiști, bahaiști, zoroastrieni, ziarști au format o adunare compozită, dar pașnică, respectuoasă la nivel individual, fiecare dorind să afle cît mai mult despre ceilalți.

Scopul principal al întrunirii a fost acela de a da o orientare cît de cît durabilă Secției europene a CMRP, astfel încît, cunoscînd în detaliu anumite aspecte ale implicării religiilor în viața economică, politică și culturală a Europei, să se deschidă perspective de viitor acestui organism internațional. În vederea stimulării la discuții a participanților, au fost solicitați trei conferențieri principali: Prof. Wladislaw

Bartoszewski, ambasadorul Poloniei la Viena (romano-catolic), Dna Alison Phillips (mozaică), din partea Fondului mondial pentru protecția naturii (World Wide Fund for Nature) (Elveția), și Prof. Piet Terhal de la Facultatea de economie a Universității «Erasmus» din Rotterdam. Ca oaspete de onoare și lector inaugural a fost invitat venerabilul cercetător în domeniul Studiului comparat al religiilor, Franz König, fost cardinal al Vienei, cunoscut pentru asiduitatea cu care a mers pe urmele lui P. W. Schmidt în căutarea de dovezi pentru afirmarea existenței religiei primordiale, precum și pentru afirmarea credinței universale în Dumnezeu și a universalității acestei credințe.

Scopul secundar al întrunirii, dar destul de evident, a fost acela de a dezbate și a amenda, apoi de a aproba «Regulamentul de funcționare a Conferinței Mondiale a Religiilor pentru Pace — secția Europa», luându-se în discuție cea de a treia formulare, adoptată de Comitetul executiv european la întrunirea din 15 aprilie 1989 și înaintată Consiliului european al CMRP (WCRP). Este vorba de un «Statut» sau o «Constituție» a Secției europene.

Întrunirea și-a deschis lucrările în seara zilei de 9 mai 1981, când s-au făcut prezentările. A fost de față secretarul general al Conferinței mondiale a religiilor pentru pace, Dr. John B. Taylor, secretarul executiv al C.M.R.P. — Secția Europa, Günther Gebhardt, adjunct al secretarului general amintit, precum și Petrus Bsteh — secretarul CMRP pentru Austria.

Dintre cei 9 președinți ai CMRP a fost de față Doamna *Jacqueline Rouget* (Franța), activă în Extremul Orient.

Partea Ortodoxă prezintă la întrunire a numărat puțini reprezentanți: Pr. conf. dr. Alexandru I. Stan (România), ca invitat, și Protoiereu Alexandru Kojă (URSS).

Remarcăm prezența unui grup interreligios din Iugoslavia, care a conștientizat, la vremea respectivă, întrunirea, cu privire la evenimentele tulburi din țara lor, anume iminența declanșării conflictelor locale.

Vineri, 10 mai a.c., în cursul dimineții, Dr. Franz König, primit la întrunire cu onorurile cuvenite, a dat citire unei expuneri proprii privind necesitatea înțelegerii profunde a fenomenului religios. Între altele, el a afirmat că poate dovedi că religia a luat ființă în Orient, așa cum o arată și Sfânta Scriptură, axa principală fiind India—Persia. Creștinismul — a arătat Dr. König — a fost «distrus» de două ori în istorie, dar s-a redresat. A fost nevoie de inițierea și susținerea dialogului interreligios, pentru ca religiile să înceapă să se înțeleagă. Colonizarea lumii, Reforma, Războiul de treizeci de ani — acestea au devastat Europa din punct de vedere religios și au slăbit-o din alte puncte de vedere. Dialogul a început sub forma cunoscutelor «Disputationes», ca apoi să capete contur prin decretele Bisericii (Dr. König se referea la Biserica Romano-Catolică, desigur). Conciliul II Vatican a deschis o

nouă etapă în dialogul dintre catolicii creștini și reprezentanții celorlalte religii. Oratorul a dat citire unei scrisori a Papei Ioan-Paul II în care se afirmă că «nu poate exista pace în lume câtă vreme nu există pace între religii». Venerabilul cercetător a afirmat, în fine, că religii- lor le revine obligația de a folosi rugăciunea pentru a ajuta să se instaureze pacea în lume.

În după-amiaza aceleiași zile, în grupuri compacte, participanții la întrunire au fost primiți la Centrul islamic și la moscheea din Viena, apoi au mers la sinagoga din Viena, iar către seară, înainte de a fi primiți la recepția oferită de Cardinalul Hermann Groer, arhiepiscopul Vienei, au vizitat interiorul catedralei «Sf. Ștefan» și au putut să admire Viena de pe platforma unei turle a acestei catedrale. A urmat recepția la Cardinal, schimbându-se opinii și bune urări. Cu acest prilej, Cardinalul H. Groer și-a amintit cu plăcere de vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la Viena și și-a exprimat dorința de a răspunde aceleiași vizite.

Simbătă, 11 mai, ziua conferințelor propriu-zise a fost onorată de Prof. Wladislaw Bartoszewski, Dna Allison Phillips și Prof. Piet Terhal. Cel dintâi, menționând pătimirile sale sub regimul anterior, a făcut un tur de orizont asupra angajării Bisericilor în opoziția față de regimul totalitar din Europa de est dinaintea de schimbările recente. El a scos în evidență «meritele» Bisericii catolice poloneze, ale Bisericilor din Cehoslovacia și Ungaria. Din păcate, când s-a referit la Biserica Ortodoxă din România, cea din Bulgaria și cea din Iugoslavia, ambasadorul Bartoszewski a dovedit nu numai lipsă de informare corectă ci și rea intenție. În urma acestui fapt a fost necesară corectarea imaginii pe care, în calitatea sa de credincios zelos al Bisericii Romano-Catolice, ambasadorul amintit o proiecta cu aere de cunoscător înaintea unei adunări de reprezentanți ai religiilor de pe toate continentele. Corectarea a fost cu atât mai necesară și promptă cu cât referirile la Biserica Ortodoxă Română o prezentau pe aceasta ca înfeudată a vechiului regim, ca un instrument în îngrădirea activității celorlalte Biserici din România. De altfel, unii dintre participanți, care cunoșteau Biserica Ortodoxă Română, se așteptau la replică, știind că printre ei se află și un român. Atitudinea lui Bartoszewski a fost cu atât mai de neînțeles cu cât întrunirea avea cu totul alt scop decît intențiile lui denigratoare.

Dna Allison Phillips a demonstrat cu prisosință că religiile lumii au îndemnat pe credincioșii lor să ocrotească natura înconjurătoare. Cu ajutorul unor texte sacre, fragmente din cărțile sacre ale religiilor universaliste vechi și noi, a demonstrat că ocrotirea mediului a fost direct legată de cult și de înțelepciunea religioasă din toate timpurile. Dar, ca și la precedentul conferențiar, Dna Alison Phillips nu a fost lipsită de informații gratuite și nefondate. Astfel, referindu-se la Bulgaria și România, Dna Allison Phillips a afirmat că România și Bulgaria nu ar dispune de o legislație privind protecția mediului înconjurător. I s-a arătat la vremea aceea că România are o astfel de legislație, ca membră a

O.N.U. și ca parte în diverse organe și organisme internaționale, și că eventuala proastă respectare a legii — cum se întâmplă și în alte țări ale lumii — nu constituie o vină a țării ca atare. Dna Allison a mulțumit în particular pentru această precizare și a promis să se pună mai bine la punct cu informațiile din domeniul protecției mediului din România și din țările Europei de est.

Profesorul Piet Terhal a făcut o expunere savantă privind posibilitățile de parteneriat dintre Vest și Est în Europa, relevând totodată că prezența religiilor necreștine în chiar inima Europei odinioară sută la sută creștină, cere ca și din punct de vedere economic să se țină seamă de profesiunea de credință a oamenilor, care să fie luată serios în considerare atât în prezent cât și în viitor.

Au urmat discuții pe grupuri, potrivit limbilor străine vorbite de participanți. Vorbitorii de limbă engleză au fost sfătuiți să participe la grupuri francofone — dacă înțelegeau limba franceză — astfel încât să devină și ei conștienți de dificultățile pe care le simt alții când nu pot să comunice în limba engleză ca și ei! Experiența a fost o dovadă de posibilitate a «parteneriatului» — cel puțin pentru englezii și francezii prezenți la discuții, căci toți ceilalți nu aveau de ales!

Cultul, obișnuit la întrunirile creștine internaționale, a fost substituit cu mostre de rugăciuni și imne din fiecare religie și confesiune reprezentată. Din cultul român ortodox s-a cântat «Iubi-Te-voi, Doamne» și «Acum slobozește», cu ison ținut de întreaga audiență.

Duminică dimineața (12 mai), preoții romano-catolici prezenți la întrunire au celebrat o missă pentru credincșii catolici prezenți, în capela de la St. Gabriel Haus și au oferit Sf. Împărtășanie *sub utraque forma* muind ostia în vinul din Potir înainte de a o da cuminecantului. S-a explicat că această revenire la forma de împărtășire veche este experimentală și că, în romano-catolicismul contemporan, inițiativa poate fi limitată și excepțională pînă la generalizarea ei, moment când se vor sesiza oficial organele catolice specializate din conducerea centrală.

Ultimul mare moment al Conferinței a fost prezentarea, amendarea și votarea Regulamentului de către membrii de drept ai Secției europene a Conferinței mondiale a religiilor pentru pace, în prezența invitaților.

Deși întrunirea de la Mödling nu a compus și nu a dat publicității vreun document final — nici nu a fost în intenția ei de a produce un astfel de document —, întrunirea a avut un succes deosebit tocmai pentru că au lipsit interesele strîns-denominaționale și planurile stricte de viitor ce caracterizează, de obicei, întrunirile de alt gen.

Prezența românească — atât cât a fost, și cu statut de invitat — a atras atenția asupra Ortodoxiei românești și asupra țării ca atare, fapt pentru care secretarul general Dr. John B. Taylor — prieten sincer al Bisericii Ortodoxe Române și al României —, și secretarul adjunct Günther Gebhardt și-au exprimat mulțumirile lor pentru acceptarea invitației și pentru participare.

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA ECUMENICĂ

VIZITA PATRIARHULUI ALEXEI AL II-LEA LA PATRIARHIA ECUMENICĂ

Între 12 și 17 aprilie 1991, Sanctitatea Sa Alexei II, Patriarhul Moscovei și întregii Rusii a făcut o vizită oficială Patriarhului Dimitrie I al Constantinopolului.

Patriarhul Alexei II a fost însoțit de mitropolitul Chiril, președintele Secției de relații externe a Patriarhiei Moscovei și de numeroși clerici. La sosirea pe aeroportul din Istanbul a fost întâmpinat de o delegație a Patriarhiei Ecumenice și condus la Catedrala Sf. Gheorghe unde s-a oficiat un Te-Deum.

Primirea oficială a avut loc în «sala Tronului» din reședința patriarhală, în prezența membrilor Sf. Sinod, a altor ierarhi ai Bisericii constantinopolitane, de față fiind și marele binefăcător logotetul Pannaiotis Anghelopoulos, ctitorul noii reședințe patriarhale ecumenice.

Duminică, 14 aprilie 1991, s-a săvârșit, în catedrala patriarhală, Sfânta Liturghie solemnă, la sfârșitul căreia au vorbit cei doi patriarhi. În cuvîntul său patriarhul ecumenic a arătat că «Marea Biserică a lui Hristos, unul din cele cinci presteale antice», s-a învrednicit în cursul veacurilor, prin harul lui Dumnezeu, să vadă dezvoltarea și înălțarea fiicelor și surorilor ei, Bisericile Autocefale. Ea a hrănit și a întreținut cu bucurie roadele bune ale duhului și astfel ele au înflorit, așezînd începutul Sfințelor Biserici Ortodoxe locale.

Biserica lui Hristos, fiind Trupul Dumnezeului-om, este comparabilă cu legea piinii euharistice, adică Trupul lui Hristos se frînge, dar nu se desparte, se primește ca hrană, dar niciodată nu se împuținează. În acest context este de înțeles «bucuria și mîndria în Hristos cu care Sfînta noastră Biserică primește pe patriarhul Sfintei Biserici Autocefale a Rusiei».

Schimbările sociale, politice, care se petrec în Europa de Răsărit pun înaintea Bisericii Ruse-soră, probleme serioase. Noi nu ignorăm aceste probleme și cu toți membrii Sf. Sinod, cu toate puterile ajutăm moral prin rugăciuni neîncetate.

Cu adevărat merită laude și respect silințele Bisericii Ortodoxe Ruse de a răspunde la diversele probleme ale poporului ortodox rus. «Noi susținem rezistența voastră în fața uniției, și această susținere din partea noastră subliniază solidaritatea ortodoxă ca și în discuțiile Consiliului Mondial al Bisericilor, a dialogului teologic cu cuget curat, cu dorința de a sluji unitatea pan-creștină».

La rîndul său, Patriarhul Alexei a spus printre altele: «Istoria Bisericii Ruse și a Mamei ei, Biserica Constantinopolului, este plină de

În ziua de 28 martie 1991, Patriarhul Alexei, cu suita, a făcut vizite președintelui statului Israel, primului ministru și primarului orașului Ierusalim. A fost prezent la solemnitatea predării către Patriarhia Ierusalimului a moaștelor sfinților mucenici Prov, Tarah și Andronic, din veacul al II-lea, redescoperite acum, cu prilejul unor săpături arheologice. Patriarhia Ierusalimului a hotărât ca o parte din aceste sfinte moaște să fie date Bisericii Ortodoxe Ruse pentru noile antimise.

La 29 martie, Patriarhul Alexei și suita a vizitat Betleemul, unde în biserica Nașterii lui Hristos a săvârșit Liturghia Darurilor mai înainte sfințite. În drum de la Betleem spre Ghetsimani, unde Maica Domnului a fost îngropată, Patriarhul a vizitat capela lui Iosif logodnicul și capela Sfinților Părinți Ioachim și Ana, care se află la intrarea în biserica Adormirea Sfintei Fecioare.

La 31 martie 1991, Patriarhia Ierusalimului a oferit o recepție în cadrul căreia Patriarhul Diodor a salutat cu bucurie vizita Patriarhului Alexie II, considerînd-o ca o pagină istorică în relațiile multisekulare dintre cele două Biserici. Sanctitatea Sa a amintit de pelerinii ruși ce veneau cu miile pe jos, îndurînd lipsuri, ca să ajungă la locurile sfinte pentru a primi binecuvîntarea acestor locuri.

Patriarhul Diodor s-a referit și la problemele actuale ale Bisericii Ortodoxe Ruse, ca și ale altor Biserici autocefale, și autonome, pentru a căror soluționare e necesar să se adune căpeteniile Bisericilor locale, pentru ca împreună să găsească rezolvarea acestora în spiritul dragostei și al păcii lui Hristos.

În răspunsul său, Patriarhul Alexei și-a exprimat mulțumirea și profundul respect către Biserica Ierusalimului, «maica tuturor Bisericilor». De o mie de ani Biserica Rusă, urmînd pe Hristos, merge către Ierusalimul de sus, prin Golgota și sfîntul mormînt. În veacul ce se sfîrșește, drumul Bisericii Ortodoxe Ruse n-a fost ușor, dar Dumnezeu i-a trimis acesteia mare mîngiere de la Sfîntul Duh (Fapte 9, 31) anume prin canonizarea sfinților Macarie, fost mitropolit al Moscovei, Ignatie Breancianinov, a patriarhilor Iov și Tihon, a cuviósului Andrei Rubliov și a dreptului Ioan de Kronstad. Încercările prin care trece acum Biserica, amplificate de greutățile din viața internă, sînt considerate ca semne posibile ale viitoarelor suferințe în drumul urmării lui Hristos. Acum, Biserica Rusă este plină de bucurie pentru aflarea moaștelor cuviósului Serafim de Sarov și de dragoste către Dumnezeu și aproapele. În viitor va putea fi Ghetsimania, Pretoriul și Golgota, dar îndemnul este de aducere aminte de cuvintele Mîntuitorului: «Privêgheați și vă rugați ca să nu intrați în ispită. Căci duhul este osîrduitor, iar trupul neputincios» (Matei 26, 41).

La 1 aprilie, cu aceeași ceremonie de la venire, Patriarhul Alexei II cu suita a fost petrecut la aeroport și s-a înpoiât la Moscova (Jurnal Moscovscoi Patriarhii, 1991, nr. 8, p. 2—14).

CRONICĂ

Joi, 2 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Consiliului Național Bisericesc.

Vineri, 3 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. D. Costas, ministrul Greciei de Nord și pe dl. G. Linardos, ambasadorul Greciei la București.

Duminică, 5 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii în catedrala patriarhală, după care, la biserica Sfântul Spiridon-Nou din Capitală, a oficiat slujba tainei Botezului în cadrul căreia au fost botezați un număr de 50 de copii orfani de la Școala ajutătoare nr. 6 București.

Marți, 7 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la ședința de deschidere a celei de a patra Conferințe Naționale a preoților ortodocși din România.

Duminică, 12 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de credincioși din Grecia, aflați în vizită în țara noastră.

Marți, 14 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P. Cuv. Arhim. Alexios, egumenul mănăstirii Xenofon de la Muntele Athos.

Joi, 16 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, aflat într-o vizită în Moldova, a oficiat la mănăstirea Neamț, împreună cu I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei, I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților și P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, slujba Sfintei Liturghii, precum și îndătinata slujbă a Parastasului, pentru cinstirea eroilor Neamului.

Marți, 21 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii la catedrala patriarhală cu prilejul sărbătoririi hramului acesteia, «Sfinții Împărați Constantin și Elena».

Joi, 23 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Dr. Anton Nicolau, președintele Uniunii Elene din România.

Luni, 27 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Mihai Prepelită, critic și istoric literar din Bucovina de Nord.

Duminică, 2 iunie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat, împreună cu P. S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, tîr-

nosirea noii biserici cu hramul «Pogorirea Sfântului Duh» din Valea Largă, județul Mureș;

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat slujba punerii pietrei de temelie a unei noi biserici în orașul Luduș-Mureș.

Marți, 4 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la vernisajul expoziției «Mărturii de cultură religioasă pe teritoriul României» la Muzeul Național de Istorie din București.

Miercuri, 5 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe domnii Dorothy și Prof. Dr. G.E. Wilson, muzeografi și cercetători în istorie din S.U.A.

Vineri, 7 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe domnii Prof. Cordula Ion și Samara Stere, președintele și, respectiv, vicepreședintele comunității aromâne din România;

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe domnul Jean Țăranu, președintele Federației Comunităților Etnice din Canada.

Sîmbătă, 8 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la vernisajul Expoziției Naționale de pictură și grafică a copiilor, acțiune organizată de Comitetul Național Român pentru UNICEF, la Casa Centrală a Armatei din București.

Marți, 11 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dr. Heinz Ioachim Held, episcopul Bisericii Evanghelice din Germania.

Joi, 13 iunie, 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Excelența Sa, Mgr. John Bucowski, nunțul apostolic la București.

Luni, 17 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la colochiul «Convenția referitoare la drepturile copiilor. Strategii, priorități, perspective», colochiu organizat în București de Comitetul Român pentru UNICEF.

Vineri, 21 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Mgr. Pierre Duprey, secretarul Consiliului Pontifical pentru Promovarea Unității Creștinilor și pe Mgr. John Bucowski, nunțul apostolic la București.

Marți, 25 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe domnul Savitokis Iorgos, parlamentar din Grecia, vicepreședinte al Parlamentului European.

suferința Golgotei, despre care noi amintim în zilele acestea pascale. Ea mărturisește despre puterea atotbiruitoare a crucii, biruința răului prin bunătate». Gîndurile noastre sînt permanent îndreptate către Biserica din patrie, unde se deschid mii de noi enorii; în biserici se aprind din nou lumînări; în mînăstirile foste părăsite se aud rugăciuni pentru mîntuirea lumii; se redeschid seminariile, lucrează școlile duminicale, glasul Bisericii este ascultat cu atenție de către societatea țării noastre.

Dar bucuria noastră este întunecată de manifestările de neorînduială din viața religioasă prin acțiunile uniților și a rascolnicilor, de acțiunea mișcării autocefaliste...

Gîndurile noastre sînt îndreptate însă și către viitorul Marele Sinod Panortodox chemat să dea răspuns la problemele ce ne tulbură și, de asemenea, să arate tuturor creștinilor din lume adevărata unitate a Duhului în unirea păcii» (Efes. 4, 3).

În timpul acestei vizite, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei II și delegația ce l-a însoțit, au vizitat Mitropolia Calcedonului, Niceea, orașul celor două soboare ecumenice, insula Halki, unde funcționează Facultatea de Teologie și unde se află mormintele patriarhilor ecumenici. Aici s-a săvîrșit un parastas pentru Patriarhul Athenagora I. De asemenea, Patriarhul Alexei s-a închinat la bisericile Sf. Sofia, la biserica Vlaherne și la mînăstirea Chora, ctitoria împăratului Justinian (sec. VI).

La 17 aprilie, Patriarhul Alexei II cu suita s-au înapoiat la Moscova (Jurnal Moscovoșcoi Patriarhii, 1991, nr. 9, p. 2—14).

PATRIARHIA IERUSALIMULUI

PELERINAJUL PATRIARHULUI ALEXEI AL II-LEA AL MOSCOVEI ȘI ÎNTREGII RUSII LA LOCURILE SFINTE

De la 27 martie pînă la 1 aprilie 1991 Patriarhul Alexei II al Moscovei și întregii Rusii a făcut primul pelerinaj oficial peste hotare, după alegerea sa ca patriarh. A fost însoțit de mitropolitul Chiril al Smolenscului, de trei arhiepiscopi, doi episcopi și alții. La aeroportul din Tel-Aviv a fost întîmpinat de ierarhi ai Patriarhiei Ierusalimului, oficialități ale statului Israel, de șeful Misiunii rusești, arhimandritul Elisei. La reședința de pe malul rîului Kedron, în orașul vechi al Ierusalimului, a avut loc o întîlnire între Patriarhul Diodor al Ierusalimului și Patriarhul Rusiei. În convorbirea asupra situației actuale a Bisericilor, Patriarhul Alexei a informat despre aflarea, a doua oară, a moaștelor Cuviosului Serafim de Sarov, iar Patriarhul Diodor a împărtășit bucuria că în aceste zile în Ierusalim au fost descoperite, pentru a doua oară, moaștele a trei mucenici Prov, Tarah și Andronic.

În prima zi Patriarhul Alexei a vizitat: biserica Învierii Domnului, Golgota, piatra ungerii și mormîntul Domnului.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX — 7-9 IULIE—SEPTEMBRIE 1991

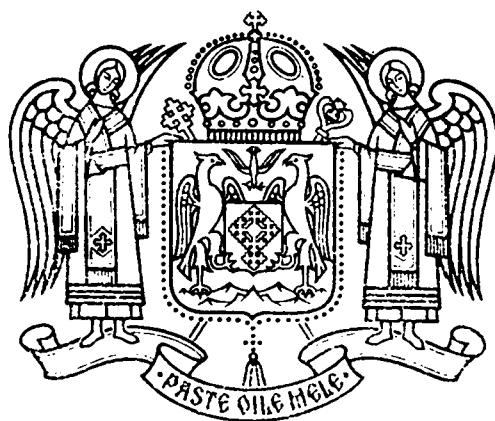
CUPRINSUL

VIAȚA BISERICESCA

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, <i>Copiii, imaginea pruncului</i> Tus	3
Vizita pastorală a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Transilvania (Protos. Teofan Savu)	8
Alegerea și instalarea înalt Prea Sfințitului Dr. Vasile Costin ca arhiepiscop al Țirgoviștei și Muscelului (Gheorghe Vasilescu)	20
Premierea de către Academia Română a «Bibliei lui Șerban (1688)» și a «Noului Testament de la Bălgrad» (Alba-Iulia, 1648) (Diac. Ștefan Novac)	43
Constituirea Societății biblice din România (Pr. Dr. Sabin Verzan)	46
Societatea biblică din România. Prezentare generală (Pr. Dr. Sabin Verzan)	49
Cea de-a doua masă rotundă a Bisericilor din România (Iași, 21—22 iulie 1991)	55
A VI-a întrunire de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (Pr. Prof. N. Necula)	58
Eveniment la tipografia Patriarhiei (Asistent)	63
Din activitatea Asociației «Frăția Ortodoxă Română» (Prof. Em. Popescu)	64
A XXI-a întâlnire interconfesională a călugărițelor (Monahia Eustochia Ciucanuș)	64
Participări ale delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române la întruniri ecumenice peste hotare: Întâlnirea de lucru a Asociației internaționale pentru misiune internă și diaconie de la Gallneukirchen—Austria (Pr. Prof. Nicolae Achimescu)	67
Al VIII-lea Congres internațional de drept canonic (Pr. Prof. Dr. N. Dură)	69
Al VII-lea Congres internațional și interconfesional al monahilor (Monahia Filoteea Cosma)	70
Seminar internațional pentru studenții teologi din Europa de est (Student Valentin Bădescu)	71
Întrunirea Secției europene a Conferinței mondiale a religiilor pentru pace (Pr. Conf. Dr. Al. I. Stan)	73
Din viața Bisericilor Ortodoxe surori	77
Cronică	80

ATTITUDINI

Diacon. Ioan Caraza, <i>Insemnătatea Bisericilor în procesul politic actual</i>	86
Pr. Dr. Asist. Gheorghe I. Drăgulin, <i>Victimele pușcăriilor comuniste și ale revoluției în atenția aghiografului contemporan</i>	91

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMANE

ANUL CIX, Nr. 7—9, IULIE—SEPTEMBRIE 1991

BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte: *Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri: *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. S. CALINIC BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor; P. S. SERAFIM FAGĂRĂȘANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului; P. S. DAMASCHIN SEVERINEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei.*

Redactor: *Pr. DUMITRU DIMA.*

COLABORATORI :

Înalt Prea Sfințitul Mitropolitul, Prea Sfinții Episcopi, Profesorii Institutelor teologice, ai Seminarilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești; Prea Cucernicii Consilieri administrativi, patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți, candidați la titlul de doctor în teologie ș.a.

• VIAȚA • BISERICĂȘCĂ •

COPIII, IMAGINEA PRUNCULUI IISUS *

*«Ține simplitatea și îi nevinovat și vei
li ca pruncii care nu cunosc păcatul pier-
zător al vieții oamenilor».*

(Păstorul lui Herma, sec. III)

Prezența mea și a Bisericii la această întâlnire este o datorie sfântă față de țelul atît de uman, atît de nobil și, în același timp, atît de sfînt de a poposi o clipă împreună, gîndind la soarta tristă a copiilor, viitorul omenirii, al oricărui popor și al familiei.

De la început aduc mărturie că, în această misiune sfîntă de asistare și îngrijire a copiilor, preoții din sate și orașe, slujitorii altarelor, și cei de alte credințe și etnii, își unesc simțămintele lor, își unesc eforturile lor împreună cu cei care, la nivel național sau internațional, promovează această grijă pentru copii, care sînt floarea omenirii.

Așa cum e firesc, aș porni de la cuvintele foarte pătrunzătoare, pline de nădejde și de mîngiere, adresate de Mîntuitorul Iisus Hristos, într-o împrejurare din viața Sa pămîntească, celor din jurul Său care împiedicau copiii să se apropie de El : «Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți, că a unora ca aceștia este împărăția lui Dumnezeu» (Marcu 10, 14). Aceste cuvinte, care au rămas ca o predoslovie scumpă a întregii noastre activități misionare, sociale și culturale, implică pentru toți credincioșii, pentru toți iubitorii de copii — și nu există pe lume cineva care să nu iubească copiii —, dimensiuni deosebit de adînci, de însemnate,

* Cuvîntare rostită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în ziua de 17 iunie 1991, la colocviul organizat de Comitetul român pentru UNICEF, în legătură cu aplicarea «Convenției pentru drepturile copilului. Strategii, priorități, perspective».

de actuale pentru a da viață îndatoririi ce o avem de a nu rămâne nepăsători față de trebuințele sufletești și trupești ale copiilor.

Taina vieții, taina continuării acestei vieți dintru începuturile ei, izvorînd din însuși cuvîntul Dumnezeu care a răsunit cu mii de ani în urmă : «Nașteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți!» (Facere 9, 1), continuă, din nefericire, să nu fie înțeleasă și, mai cu seamă trăită, pînă în zilele noastre. Cu toate acestea ea, viața, nu-și pierde valoarea ei de dar divin și continuă să fie mereu în actualitate. Dar, parcă niciodată nu s-a simțit atîta nevoie de a pătrunde cu mintea luminată de credință în înțelesul ei. Poate în nici un moment din istoria universală nu a apărut taina vieții omului, ca acum, în dimensiunea ei divino-umană : omul — purtînd chipul lui Hristos. A iubi copiii, a-i respecta, a lupta pentru drepturile lor și pentru educația lor, este nu numai o îndatorie adînc umană, ci și o îndatorire sfîntă. Nașterea de prunci înseamnă continuarea vieții în ordinea firii, dar înseamnă, mai ales, deschiderea drumului spre viața de dincolo de cea văzută, de viața veșnică. Credințele religioase pun temei pe dimensiunea divino-umană a vieții care covîrșește pe toate celelalte. În fața unei noi vieți, ne aflăm în fața tainei vieții, ne aflăm în fața unei lucrări dumnezeiești, adică la izvorul vieții.

Prin nașterea oricărui copil ni se descoperă o taină a vieții, ni se arată că viața nouă venită pe lume nu este numai în ordinea firească și numai o urmare a întocmirilor firești ale vieții din punct de vedere legal, din punct de vedere social, ci este un act dumnezeiesc, este o continuă refacere a lumii. Din primele momente de închegare a vieții, încă în sinurile mamei, Biserica și Biblia, Cartea cărților, văd începutul unei vieți. La rîndul ei, știința din zilele noastre a dovedit că din neînsemnatul embrion adăpostit în pîntecele mamei ia ființă un om, ia ființă, după învățătura noastră, chipul lui Hristos în om.

De aceea, taina vieții noi o privim ca pe o taină sfîntă, iar grija și atenția pentru cel care vine pe lume izvorăște nu numai din dragostea maternă, din dragostea părintească, ci și din slujirea lui Hristos. A-l vedea pe Hristos în această nevinovată făptură, în copilul venit pe lume, făptură plină de energie, inzestrată cu forță nebănuită de rezistență și apărare pentru a străbate viața chiar din primele momente, înseamnă a vedea puterea dumnezeiască intrupată și, de asemenea, înseamnă a vedea în această nouă viață care apare pe pămînt intruparea dragostei dumnezeiești.

Sfântul Evanghelist Ioan, primul teolog al creștinătății, l-a definit pe Dumnezeu ca fiind dragoste. Nimeni pînă atunci, și nimeni de atunci pînă astăzi, n-a putut să definească în atît de puține cuvinte pe Dumnezeu, să definească, adică, pe Cel care dă viață întregii Sale creații ca rod al iubirii Lui, așa cum a făcut-o Sfântul Ioan cînd a zis : «Dumnezeu este dragoste» (I Ioan 4, 8). În întruparea Fiului lui Dumnezeu pe pămînt, a Mîntuitorului Iisus Hristos, Cel unul din Treime, noi vedem întruparea Dumnezeirii și de aceea, pruncul, copilul de orice stare, poartă chipul lui Dumnezeu, este rodul iubirii lui Dumnezeu, care este izvorul vieții noastre. Taina vieții o descifrăm, deci, cunoscînd că Dumnezeu este izvorul vieții, făcătorul celor ce le vedem noi, a acelei vieți care străbate pragul vieții văzute și trece de pragurile ei, trece dincolo de mormînt.

Viața este, așadar, cel mai bun și mai prețios izvor și dar dumnezeiesc. Copilul este dar dumnezeiesc. Este așa de frumoasă învățătura aceasta și atît de însemnată pentru Biserica noastră încît prima grijă a ei este ca să acorde pruncului Tainele intrării în creștinism, adică Botezul, Mirungerea și Împărtășania, adică comuniunea cu Dumnezeu, cu sfinții, cu noi toți, am putea spune cu familia umană.

Nu este întîmplător faptul că în această strădanie de apărare a vieții copiilor, se întîlnesc și conlucrează cele mai diferite personalități pătrunse de responsabilitatea tuturor pentru cei ce sînt viitorul omenirii. Nu este întîmplător că apărarea vieții și a copilului constituie priorități atît la nivel mondial cît și pe plan național. Nu m-am gîndit să aduc aici o contribuție științifică, aceasta va fi adusă de alți distinși participanți cu multă dăruire și cu multă competență în același timp, ci, am socotit că, prin glasul meu să se audă sprijinul și fapta Bisericii strămoșești, a clerului și credincioșilor noștri. Și în această privință ca în atitea altele ne stă pilda de iubire și de dăruire pentru copii a moșilor și strămoșilor noștri de-a lungul istoriei.

Avem un mesaj de împlinit permanent în viață, atît acela de a fi părinți adevărați, cît și acela de a fi părinți sufletești adevărați, pentru că viața aceasta are nevoie nu numai de hrană trupească, de îngrijire și de sănătate, care sînt deosebit de prețioase, dar are nevoie și de hrana sufletească, setea de a-L afla și a-L avea pe Dumnezeu. Copilul sau tînărul are nevoie și de educație moral-religioasă temeinică și a face ca această ființă plăpîndă să devină un om al Cetății în adevăratul înțeles al cuvîntului, un om care să străbată cu gîndul, cu lucrarea

și cu eforturile lui pragurile acestei vieți văzute, pînă dincolo spre transcendent, să devină și să fie în viață un purtător de valori nemuritoare răspîndind în jurul său lumină din lumina dumnezeiască.

Am amintit mai înainte că ne călăuzesc în această lucrare mesajele înaintașilor noștri. Găsim în paginile sfinte ale credinței noastre, ca și în ale tuturor credințelor, de altfel, învățături de mare valoare care arată că fiecare slujitor al Bisericii, fiecare credincios al ei, ca și ai celorlalte Biserici, au datoria sfîntă nu numai de a depune eforturi, dar și de a manifesta grijă să întrețină cuibul acesta sfînt al vieții, să păstreze taina vieții ca pe o taină adevărată. Ce durere mare pentru zilele noastre, ce întristare la gîndul că, fără voie, cîteodată, dar, mai dureros, cu voie de cele mai multe ori, milioane de vieți sînt stinse chiar în sînul părintesc ! Este un mare păcat, un păcat îngrozitor acesta, ca și celălalt păcat al abandonării vieții ! În ce stare de decădere morală au putut să ajungă acele nefericite mame care își părăsesc odrasla, cunoscînd că pînă și viețuitoarele necuvîntătoare poartă atîta grijă și suferă atît de mult atunci cînd sînt despărțite de puii lor. Cum a putut ființa umană să ajungă în asemenea stare de abandonare a noului născut sau de a-l ucide înainte de naștere ! De aceea, este nevoie de o renaștere interioară fundamentală, de principii moral-religioase, de principiile morale de totdeauna, de chemarea și vocația sfîntă a mamei de a se învrednici să devină sălașul noii vieți. Este o chemare dumnezeiască aceasta, care se înscrie și în ordinea firească a existenței și a veșniciei unui popor, de a da mereu viață acestui popor, de a-l improspăta cu noi forțe și lumini. În planul lui Dumnezeu fiecare făptură vine pe lume ca unicat cu o zestre proprie și vocația de desăvîrșire pînă la sfințenie.

Prezența mea tălmăcește prezența în această strădanie atît de urgentă și necesară a miilor de slujitori ai Bisericii, a milioanele de credincioși care, după o perioadă de grele încercări, de dictatură și de ateism, atît de ucigător, ce a desfigurat simțămintele noastre cele mai firești, sînt acum chemați la o misiune sfîntă. Numărul mare de copii părăsiți, de copii suferinzi, de copii hadicapați, la care se adaugă pierderile de vieți înainte de vreme, întunecă imaginea și viitorul țării și al poporului nostru. Sîntem recunoscători tuturor celor ce ajută în această operă de caritate.

Se cuvine să revenim la drumul sfinților noștri înaintași, la drumul de respectare și păstrare a vieții, la drumul slujirii acestei taine a vieții,

ca pe darul suprem primit chiar din mina lui Dumnezeu. Să revenim permanent la acest drum ca la o îndatorire dumnezeiască, ca la o îndatorire de căpetenie a tuturor celor care sînt chemați astăzi să călăuzească destinele unui popor încătușat, disprețuit și umilit patru decenii și jumătate de dictatura comunistă. Trebuie să înlăturăm piedicile din calea revenirii la credință a societății noastre, a chemării la Hristos a copiilor și tinerilor, a mugurilor vieții noastre. Să facem să nu mai existe obstacole în calea intrării Mîntuitorului Hristos în școală, în calea educației moral-religioase ca mijloc de sădire în sufletele lor a valorilor veșnice. Și noi slujitorii Dumnezeului dragostei, slujitorii vieții și toți cei stăpîniți de asemenea convingeri să proclamăm valoarea și îndatoririle familiei care este chemată să dea naștere unei alte vieți în puterea legilor firii și a celor dumnezeiești. Dumnezeu ca izvor al vieții, dă tărie și putere unui popor, dă tărie și putere unei familii să continue creația dumnezeiască. În acest chip omul poate să devină «împreună lucrător cu Dumnezeu» (I Cor. 3, 9). Și astfel viața omului, cu toată zestrea sa trupească și sufletească, este demnă de bunătatea lui Dumnezeu, demnă de dragostea Lui, demnă de adevărul Lui, demnă de frumusețea Lui.

Vă mulțumesc pentru invitație și ne exprimăm nădejdea în sporul activității Domniilor voastre care se cere a fi împlinită atît de urgent pentru creșterea, educarea și sănătatea pruncilor, a copiilor, a tinerețului. În aceste clipe implor binecuvîntarea și ajutorul lui Dumnezeu cunoscînd că toți cei de față așteaptă acest lucru.

VIZITA PASTORALĂ
A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST
ÎN TRANSILVANIA

Pământul sfânt, al Transilvaniei a fost de-a lungul veacurilor brăzdat, parcă, de un mai mare noian de suferință și tulburare decât celelalte provincii românești. Stăpînirile străine ce și-au întins călcîiul, tiranic asupra acestui pământ binecuvîntat, deși creștine în majoritatea lor, nu au avut puterea creștinească necesară sau nu au voit să acorde românilor, majoritari întotdeauna, un minimum de respect și considerație. I-au sîcîtat un fîl de «paria», o pătură socială de a nu știu cîta mină. Geniul transilvan, ca întreg poporul român, ce-și are izvorul, pe de o parte, în luciđitatea latină, iar pe de altă parte în mistica orientală profund contemplativă, a izbutit, însă, să răzbată falnic prin ceața istoriei și «să-și vadă visul cu ochii» Marea Unire din decembrie 1918.

Rezistența românilor transilvăneni se datorează, prin voia lui Dumnezeu, mai ales legăturilor ce le-au avut cu frații de peste munți. Aici, în Valahia și Moldova, își găseau oază de primire în vremuri de prea grea bejenie. De aici așteptau lumina cărții în slova românească; aici le erau hirotóniți vlădicii și preoții. Deși despărțiți politicește, erau cu toții uniți creștinește în Sfînta Biserică Ortodoxă, aceeași în toate provinciile românești, și de aici le venea puterea de rezistență și dorința de a fi în toate «una».

Prin mila lui Dumnezeu, «pohta ce-am pohtit-o», după cuvîntul marelui Voievod, s-a împlinit pentru vecie în 1918.

Totuși, liniștea nu s-a instaurat deplin pe tărîmul transilvan nici pînă astăzi. «Vechii demoni se trezesc», zice un proverb franțuzesc. Dușmanii mai vechi sau mai noi ai neamului românesc își arată din nou colții; de unde necesitatea stringerii rîndurilor în toate domeniile de activitate, dar mai ales în cel al vieții spirituale, axat pe credință creștină ortodoxă.

În acest context al urgenței întăririi structurii sufletești a românilor în general, dar mai ales a românilor ardeleni, se înscrie și cea de-a patra vizită pastorală în Transilvania, după decembrie 1989, a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Momentul cheie al acestei vizite, desfășurată în zilele de 1—3 iunie, l-a constituit sfințirea noii biserici din Valea Largă, județul Mureș. Situată în Cîmpia Turzii, nu departe de locul unde cădea mucenicește acum cîteva veacuri capul lui Mihai Viteazul, localitatea Valea Largă este supusă astăzi unor aprige presiuni prozelitiste din partea «martorilor lui Iehova». Pentru a menține o prezență ortodoxă în acest colț de țară, Părintele Țabra Dumitru, împreună cu o mină de credincioși au construit o adevărată catedrală. Jertfa acestor români vrednici, conduși, în dorul lor pentru a avea o nouă biserică ortodoxă, de curajul mucenicesc al Părintelui Dumitru, și-a primit de Duminica Tutturor Sfîntilor răsplata cuvenită prin tîrnosirea oficiată de Prea Fe-

ricitul Părinte Patriarh Teoctist și de P.S. Andrei de Alba Iulia, episcopul locului.

Peripețiile prin care a trecut de-a lungul anilor ridicarea noului lăcaș de închinare — model de arhitectură și pictură bizantină în care cu adevărat exclami taboric : «Bine este nouă a fi aici» — au fost relatate în poezie de vrednicul bărbat ardelean Părintele Dumitru.

După rostirea de către P.S. Episcop Andrei a unui inflăcărat îndemn întru apărarea dreptei credințe, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a oferit mulțimii credincioșilor un adinc cuvint de învățătură și sfat părintesc întru întărirea lor în fidelitatea față de Biserica Ortodoxă, spunind :

«Înainte de toate se cuvine să dăm slavă Bunului Dumnezeu pentru că am putut să ajungem aici, în această minunată zi a Domnului, Sfînta Duminică, atît eu, de la București, la invitația P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei cit și dumneavoastră, care ați venit din împrejurimi, cu preoții în frunte, precum și studenții, care au cîntat atît de frumos astăzi la dumnezeiasca Liturghie, ca și toți cei care, cu gîndul și inima curată, și-au îndreptat pașii spre acest Tabor al românilor, al Legii lor, al credinței lor și al mării lor. Pentru că românii n-au avut niciodată altă mărire decît aceea de a se ști pe pămîntul părinților lor și de a se închina Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos, unul din Treime, slăvit împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt. Aceasta a fost întotdeauna mărirea, a fost lauda înaintașilor noștri, a strămoșilor noștri, a bunicilor noștri, iar ei, la rîndul lor, au fost coroana Bisericii. Așa cum florile ne incîntă ochiul și ne încălzesc simțirea, tot astfel credincioșii români din aceste ținuturi românești, ca și cei din celelalte ținuturi românești, de peste munți au constituit coroana Bisericii noastre strămoșești încă de la Sfîntul Apostol Andrei, de la sfinții episcopi de la Tomis-Constanța de astăzi — de la Sj. Ierarh Ghelasie de la mînăstirea Rîmeț, de la mitropolii martiri Iorest și Sava Brancovici și pînă în zilele noastre.

Strămoșii noștri au găsit, iubirii mei, mîngiere, curaj și îmbărbătare doar în Biserică, doar în credință, în credința și în inima lor curată, din care au odrăslit atît de minunatele, străvechile biserici de lemn și de zid din țara noastră. Unele dintre acestea, foarte importante, înălțate din adînci vremuri de românii ortodocși sînt cele de zid din Strei, Densus, Sîntămăria-Orlea, jud. Hunedoara, biserica mînăstirii Rîmeț și cele din alte părți ale Transilvaniei, la care se adaugă biserica Bogdana din Rădăuți, Sf. Nicolae Domnesc de la Curtea de Argeș etc. Cu asemenea ctitorii înaintașii noștri au fost, pentru Biserică, o adevărată coroană de aur. Așa, în formă de coroană, este, de altfel, și harta țării noastre. Este rotundă, semănînd cu o bobîță de prescură frumoasă, ca acelea

aduse de dumneavoastră astăzi la dumnezeiasca Liturghie. Din ele și din vinul de struguri ne-am împărtășit din sfântul potir și am adus mulțumire preabunului Dumnezeu, căruia ne-am rugat să vă dea putere și liniște, să vă întărească forțele și minunatele dumneavoastră miini ca să pregătiți mai departe hrana cea de toate zilele, precum și hrana cea mîntuitoare, hrana cea tămăduitoare, doctoria nemuririi, cum numeau Sfinții Părinți, Sfînta Impărtășanie.

Să mulțumim lui Dumnezeu, neîncetat, pentru toate! Cea mai frumoasă și mai plină de înțeles rugăciune pe care o putem adresa lui Dumnezeu, sfinților Săi și Maicii Domnului este rugăciunea de mulțumire. Astăzi, împreună, am mulțumit lui Dumnezeu, pentru că Sfînta Liturghie la care participarea dumneavoastră a fost atît de pilduitoare, este marea noastră rugăciune de mulțumire către Dumnezeu. Iată, noi am slujit astăzi împreună cu dumneavoastră, și cu copilașii care ne-au înconjurat cu flori și cu gingășie, ca niște îngeri.

Am înconjurat împreună biserica, am cîntat și ne-am rugat împreună. De aceea, așa cum am spus la început, mulțumesc lui Dumnezeu că m-a ajutat să fiu astăzi aici, să văd cu adevărat o adunare măreață, în înțelesul sfînt al acestui cuvînt, nu numai ca număr de credincioși, ci și ca tărie duhovnicească, o adunare cu totul diferită de cele organizate pe stadioane, lipsite de înțelesul haric, cum sînt cele zise de evanghelizare. Cit de frumos este cuvîntul acesta, dar cît de trist sună el în auzul nostru de români, știind că noi am fost evanghelizați de Sfîntul Apostol Andrei. Adevăratul nostru stadion, iubiiții mei, este această sfîntă biserică și toate sfintele noastre altare, toate acele bisericuțe modeste din lemn sau de zid în care s-au închinat secole de-a rîndul strămoșii noștri. Această adunare a noastră este dreptmăritoare, este o părtășie a tuturor, o comuniune a noastră în Duhul Sfînt. Astăzi, și ori de cîte ori ne adunăm la sfînta biserică și participăm la Sfînta Liturghie ne aflăm în lumina și căldura Duhului Sfînt. Deasupra capetelor noastre plutește în chip tainic, ca la Cincizecime puterea Duhului Sfînt. Îi simțim căldura în inimile și în suflețele noastre, așa cum au simțit-o Sfinții Apostoli în acea sfîntă zi a Cincizecimii.

Biserica noastră ortodoxă are o învățătură adincă și bogată în înfățișările ei: în cîntare, în artă, în pictură, în sculptură etc. Hrăniți cu asemenea frumuseți, credincioșii Bisericii noastre învață și pot să înțeleagă mai trainic învățătura de credință ortodoxă, păstrînd cu sfințenie cuvîntul Sfinților Apostoli: «nimeni nu poate pune altă temelie decît cea pusă, care este Iisus Hristos» (I Cor. 3, 11). Pe pămîntul nostru românesc această temelie a pus-o Mîntuitorul Iisus Hristos, prin predica Sfîntului Apostol Andrei, cel dintîi chemat. Au pus-o, apoi, ur-

mașii Sfântului Apostol Andrei, episcopii sfinți ai Tomisului și ai altor cetăți din Scythia Mică, Dobrogea de astăzi, au pus-o cuviosii părinți între care Dionisie cel Smerit, Ioan Cassian și alții, au pus-o apoi, ce-tele de sfinți și mărturisitorii din istorie și cei din zilele noastre, cei mulți slujitori și credincioși morți în chinurile inchisorilor comuniste, cei ce au apărat integritatea brazdei românești și eroii martiri căzuți în revoluția din decembrie 1989. Aceștia toți au așezat mereu, la temelia pusă de Hristos, cărămidă peste cărămidă, asemenea acestei noi biserici, la învățătura noastră de credință, la viața noastră duhovnicească și românească. O asemenea temelie are Biserica noastră strămoșească temelie pe care s-au înălțat timp de două mii de ani frumusețile vrednicilor fiilor ei. Se știe că nimeni dintre vecinii noștri nu are temelie de credință și a organizării bisericești cum o are Biserica Ortodoxă Română, pe care ea a împărtășit-o în duhul Sfintei Evanghelii cu celelalte Biserici ortodoxe și creștine din lume.

Astăzi, duminică, de ziua sfințirii noii biserici, înțelesul acesta al credinței noastre, al comuninii noastre, este mult mai larg, mult mai bogat și îl simțim mai puternic ca oricând, pentru că sfințirea bisericii înseamnă, așa cum ați auzit din minunatele rugăciuni și cântări, pogorirea Duhului Sfânt, pogorirea lui Dumnezeu cel în Treime închinat, a sfinților lui Dumnezeu în acest nou lăcaș. Astăzi, când am săvârșit sfințirea acestei biserici, Ortodoxia cinstește pe toți sfinții, cunoscuți sau neștiuți, cei din Vechiul Testament și cei din Noul Testament. Purtând trup ca fiecare dintre noi pe acest pământ, printr-o viețuire duhovnicească deosebită, prin credință și iubire ei și-au ridicat, însă, prin harul Duhului Sfânt, ochiul sufletului spre Dumnezeu, au nesocotit această viață, au luptat contra păcatului și au dobândit astfel pe cea veșnică. Este și aceasta o mare învățătură pentru noi. Duminica aceasta urmează duminicii Rusaliilor, iar sfinții sînt rod al Duhului Sfânt. Oare, ne dăm seama îndeajuns că fiecare dintre noi sintem chemați să fim sfinți, că fiecare dintre noi purtăm chipul lui Hristos, că fiecare dintre noi trebuie să fim vase ale Duhului Sfânt, prin credință, fapte bune, prin Sfînta Împărtășanie și prin celelalte Taine ale Bisericii. Când sărbătorim pe toți sfinții trebuie, așadar, să adîncim înțelesul chemării noastre creștine, a sporirii în credință, în virtute, prin paza curățeniei inimii, prin fapte bune. De altfel, pe primii creștini, Sfîntul Apostol Pavel, în epistolele sale, îi mîngîia zicîndu-le «aleși ai lui Dumnezeu, sfinți și prea iubiți» (Col. 3, 12), cuprinzînd în aceste cuvinte credința, dragostea și viața lor curată. Intr-una din scrierile din cel de-al doilea secol, adresată lui Diognet, găsim un foarte frumos cuvînt despre creștini: «Ei sînt în lume, afirmă autorul acestei cărți, ceea ce este sufletul pen-

וְהַיְהוּדִים (5, 1). Fără suflet trupul nu mai are viață, fără credință în Dumnezeu sufletul rămâne mort. Prin viețuirea lor creștinii sînt pilde pentru lume. Dragostea și binefacerea lor aduc celorlalți oameni și iumii lumina lui Dumnezeu. Și noi putem să ne învrednicim de acest dar dacă ne silim să împlinim voia lui Dumnezeu și să ne păzim a ne face unele ale păcatului.

Strămoșii noștri, revenim la ei mereu după cum vedeți, căci noi nu putem face un pas, nu putem înfiripa un gînd fără să ne amintim de ei, țineau datinile și credința ca niște sfinți ai lui Dumnezeu. Cînd gîndul și imaginația pătrunde în tărîmul viețuirii lor — așa cum i-au cîntat Coșbuc și Eminescu și atîția alții, îi găsim învăluiți în lumină pe vatra noastră strămoșească. Intocmirea gospodăriei, a locuinței de unde nu lipsea icoana din colțul dinspre răsărit, vatra pentru pregătirea pîinii sfinte, care ne-a hrănit și ne-a crescut pe noi în jurul mesei rotunde, sfînta masă a familiei, începută și terminată cu rugăciunea de mulțumire. Imagini, mișcări, semne și înțelesuri sfinte. Dreptii și înțelepții noștri bunici și părinți au crezut și mai ales au trăit în sfințenia Bisericii. Înțelesul cel mai frumos, cel mai deplin și cel mai traianic al acesteia, ei l-au descoperit și tot ei i-au dat numele de «lege românească». Sîrguindu-ne să le urmăm pilda, noi facem parte din ceata lor. Comuniunea cu ei, cu sfinții și între noi, o înfăptuim numai în Biserică, atît ca învățătură, cit și ca loc, ca spațiu văzut sfințit pentru cei din mormînt.

La minăstirea Voroneț, de exemplu, pe partea din afară a zidurilor, sînt zugrăvite, cu talentul dăruit de Duhul Sfînt acelor zugrăvi, cetele sfinților. Sînt atît de mulți, numărul este atît de mare, încît se vîd numai fețele celor din primele rînduri, iar ceilalți, mii și poate milioane, de la Mîntuitorul Hristos încoace, nu li se mai vîd fețele decît cu ochii minții, cu ochii credinței. Șirurile aureolelor jiecăruia, bine conturate, adevăresc existența persoanelor pînă la infinit. Ei reprezintă sfinții de la început, sfinții Bisericii pe care noi îi prăznuim în această duminică și pe care trebuie să-i imităm în credință și în fapte, să le urmăm credința, pilda vieții lor, cum ne învață Sfîntul Apostol Pavel (Evrei 13, 7). Unii dintre acești sfinți sînt înaintași ai noștri, sînt din neamul nostru, și-au dat viața pentru credință, de-a lungul secolelor și pe pămîntul scump al Ardealului. O parte dintre ei, au fost trecuți în calendarele noastre, iar cei mai mulți odihnesc în cimitirele de pe întregul cuprins românesc. Vor fi cinstite ca și mormintele voievozilor români, al lui Ștefan cel Mare, al lui Constantin Brâncoveanu, al lui Mihai Viteazul și atîtea și atîtea alte morminte ale eroilor și martirilor neamului nostru.

Sîntem neam de sfinți, am putea să spunem astăzi cu smerenie în fața lui Dumnezeu și în fața acestei biserici. Sîntem neam de mărturisitori pentru credința strămoșească, pentru datinile românești, pentru adevărul românesc, pentru dreptatea românească, pentru brazda românească. Într-un fel sau altul și părinții și bunicii noștri au fost sfinți, căci ei au mărturisit pe Hristos, au păstrat întotdeauna candela aprinsă a credinței în căminul românesc, au îndeplinit rînduielile și datinile noastre creștinești la toate soroacele de pomenire și de cinstire a celor ce au trecut pragul vieții pămîntești în nădejdea învierii. De aceea am putea, fără să greșim, să-l asociem pe toți acești strămoși ai noștri, alături de tinerii și vîrstnicii care, în decembrie 1989 și-au dat viața, s-au jertfit pentru libertate și pentru adevăr. Lor trebuie să le păstrăm, de asemenea, o mare cinste, o mare recunoștință în inimile noastre, din veci pînă în veci.

Ne învață multe lucruri sfințirea bisericii. Această biserică poartă, în cărămizile ei, în fierul ei, în culorile și în pictura ei, frumusețea enoriașilor, frumusețea dumneavoastră, a celor care ați contribuit la această minune de pe Cîmpia Turzii, din Valea Largă. Biserica și locul sfințite astăzi, cu odoarele și înfățișarea vrednică de măreția dumnezeiască, se înalță spre ceruri ca o jertfă bineplăcută lui Dumnezeu, ca o rugăciune liturgică din care nu vor lipsi numele celor ce au gîndit-o, au ajutat-o și au ostenit la construirea ei. Iată ce lucrare minunată ați realizat dumnevoastră, iubiți credincioși, călăuziți de păstorul dumnevoastră duhovnicesc, părintele Dumitru, un preot vrednic, un om cu sufletul mare, cu rîvnă și curaj mare. Fiecare linie arhitectonică, fiecare culoare, fiecare strălucire a cupolelor acestei biserici vor vesti vrednicia preotului și vrednicia credincioșilor ortodocși din această parohie. Zidirea ei rămîne o pildă pentru toți creștinii și slujitorii ortodocși din țara noastră. Din fericire, avem multe biserici ca acestea în țară, deși am străbătut întinericul ateist și totalitar mai mult de 40 de ani. Cei care au avut credință puternică în Dumnezeu, cei care nu s-au abătut de la Legea lui Dumnezeu, au înfruntat toate piedicile și au fost în stare să înfăptuiască lucrări trainice.

Am trăit cu toții astăzi o bucurie sfîntă și am simțit adevărul că sub streășina Bisericii sîntem ocrotiți. Tulburările, grijile, necazurile care se abat nu numai asupra familiilor dumneavoastră, ci și asupra familiei noastre românești, asupra familiei Bisericii noastre, a credinței noastre, se tîmăduiesc tot prin rugăciune, tot prin Biserică, tot prin credință puternică.

Este foarte dureros să constatăm cum unitatea noastră de credință ortodoxă, Legea noastră românească, de origine apostolică și răsări-

teană, predicată de un apostol al Domnului, Sfintul Andrei, este pusă uneori în discuție, răstălmăcită și pusă la îndoială. Este foarte trist, de asemeni, să aflăm că unii creștini ortodocși se duc pe stadioane și pleacă urechea la strigătele de evanghelizare ale unor predicatori veniți de peste mări și țări să facă prozelitism. Ceea ce avem noi ca învățătură și viață creștină, ceea ce ne-au lăsat strămoșii noștri, ceea ce sfânta noastră Lege românească ne învață, ne călăuzește și ne luminează, nu ne poate oferi nici o altă învățătură, pentru că Ortodoxia, credința noastră, este legată de pământul românesc, ea se împletește cu limba, cu cultura, cu trecutul nostru și ea ne cheazășuiește mîntuirea.

Biserica noastră strămoșească are un bogat tezaur de învățătură din care, ca o mamă bună, iubitoare dă fiilor ei hrana sufletească trebuitoare. Această Biserică a fost numită de Mihai Eminescu — luceafărul poeziei românești — drept mama duhovnicească a poporului român. Ce cuvinte frumoase ! Numai atît de ar fi scris acest mare poet român despre Biserica noastră și era de-ajuns să-i purtăm o vie recunoștință. Biserica ortodoxă este mama duhovnicească a poporului român ! Ce frumoasă imagine ! O mamă bună, o mamă care a îndrumat și care îndrumă, care se dăruiește și se jertfește pentru fiii ei și deseori împreună cu ei, de-a lungul istoriei. Așa a fost, așa este și așa va fi pururea Biserica noastră căci aceasta este menirea ei sfîntă.

Să avem, iubiții mei, tăria sufletească de a urma pilda sfinților pe care-i pomenim astăzi, a tuturor sfinților din calendarul nostru, din neamul nostru. Să plecăm astăzi, de aici, cu pace în suflet, cu hotărîrea de a păstra unitatea de credință și să avem curajul trebuitor să o dăruim și altora. Să ne ajute Bunul Dumnezeu tuturor, căci fără ajutorul Lui nu putem face nimic. Dumnezeu, prin Sfintele Taine ale Bisericii noastre, face din fiecare din noi o cărămidă vie la trîinicia credinței, așa cum sînt cărămezile de la construcția acestui sfînt lăcaș. Rog pe Mîntuitorul Iisus Hristos și pe toți sfinții ca toți cei ce vor intra și se vor ruga în acest nou sfînt lăcaș să primească mîngiere, întărire în credință, înmulțirea dragostei, iertarea păcatelor și mîntuire.

Iubiții mei, în fața noastră noua biserică strălucește ca o mireasă nu numai în razele soarelui ci și în razele luminii celei neînserate a Duhului Sfînt. Cînd veți avea nevoie de lumină pentru suflet să deschideți ușa sfîntului lăcaș spre a o primi. Cînd zbuciumul acestei vieți vă va năpădi să pășiți treptele bisericii de unde veți primi liniște și pace. Cînd veți fi cuprinși de supărări, îndoieli sau de ne iubirea semenului, tot la acest sfînt altar să vă îndreptați pașii ca să dobîndiți tărie, curaj și iubire, maica tuturor virtuților creștinești. Dar mai cu seamă cînd veți fi cuprinși de dorul de a vorbi cu Dumnezeu, adică să vă

pusă rugați, tot la biserică, lăcașul slavei dumnezeiești, să veniți, ca împreună cu preotul și cu obștea dreptmăritorilor creștini, a ortodocșilor, să vă uniți cugetele și glasurile spre mărirea Prea Sfintei Treimi, asemenea ingerilor. Să răspundeți la chemarea clopotelor ca și astăzi. Să nu se întâmple ca în duminici și sărbători biserica să rămână goală, lipsită de dragostea și prezența fiilor ei. Ne-ați bucurat astăzi că ați venit cu copilașii și tinerii, nădejdea de azi și de mâine a Bisericii noastre strămoșești. Prin aceasta ați dat strălucire credinței și viețuirii noastre creștine ortodoxe. Prin unitate în rugăciune și prin împărtășirea cu Sfintele Taine, prin iubire și fapte bune ne apropiem de Dumnezeu și de toți sfinții cinstiți în această duminică. Pe ei să-i rugăm cu căldură să mijlocească pentru iertarea păcatelor noastre și pentru mântuirea sufletelor noastre. Amin».

Cuvintele învățaturii rostite de înalții ierarhi, cîntul bizantin și cel patriotic executat cu multă îndeminare de elevi ai Seminarului teologic din Cluj-Napoca au înveșmîntat ziua de 2 iunie 1991, în haină de praznic românesc și aureolă de hram creștinesc.

Un alt moment important al vizitei Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în eparhia Alba Iuliei l-a constituit, în aceeași zi, festivitatea punerii pietrei de temelie și a crucii pe locul unde urmează să înceapă lucrările pentru construirea unei noi biserici în orașul Luduș, jud. Mureș, festivitate la care a participat un mare număr de credincioși.

Și cu această ocazie, remarcînd cu bucurie entuziasmul și rîvna locuitorilor Ludușului pentru zidirea unui nou sfînt locaș ortodox, după săvîrșirea sfintei slujbe, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un bogat cuvînt de învățătură și indemn, spunînd :

«Trăim o clipă unică din viața noastră, căci unică este și clipa punerii pietrei de temelie la o nouă biserică, după cum unică este și clipa de liturghisire în viața Bisericii noastre, așa cum unică este și întruparea, jertfa și învierea Mîntuitorului Iisus Hristos.

Prea Sfințitul Episcop Andrei al Alba Iuliei, în rîvna sa, precum și părinții slujitori, așază una după alta aceste porți ale Raiului, care sînt sfintele noastre biserici și de care, cum știți cu toții, am dus mare lipsă în timpul dictaturii, al întunericului. Făclie după făclie din lumina Duhului Sfînt se aprinde acum, cu fiecare nouă biserică care se construiește, cu fiecare nou altar care se întemeiază.

Astăzi am sfințit noua biserică din comuna Valea Largă, unde slujește un preot de o vrednicie pilduitoare, care, de-a lungul deceniilor, și-a atras dragostea, prețuirea și admirația credincioșilor săi. La invitația enoriașilor, ne-am deplasat în această parohie, împreună cu

Prea Sfințitul Episcop Andrei, și ne-am bucurat să vedem o biserică foarte frumoasă, o adevărată catedrală, pe care am sfințit-o.

O biserică, iubiții mei, nu este numai un loc de adunare a celor ce cred și mărturisesc și se împărtășesc din Sfintele Taine, ci adunarea aceasta dobîndește dimensiuni, dincolo de loc și de timp, pentru că ea se face în numele Prea Sfintei Treimi și sub călăuza Duhului Sfînt. Este o adunare dreptmăritoare, cum spunem noi, deoarece ea îl are pe însuși Mintuitorul Iisus Hristos în mijlocul ei, ca Învățător, Călăuzitor și Sfințitor. Avîndu-l pe El în aceste trei slujiri și păstrînd neștirbită învățătura Sa, dată Sfinților Apostoli și apoi Sfinților Părinți, noi sîntem dreptmăritori, adică păstrăm cu dragoste și smerenie tezaurul mintuitor al Ortodoxiei. Biserica văzută, aceasta a cărei temelie o punem acum, ca și Biserica cea nevăzută a sfinților și dreptilor, păstrătoare a Sfintelor Taine, se întemeiază pe jertfa, învierea și înălțarea la ceruri a Mintuitorului nostru Hristos, care a întemeiat-o pe pămînt, în istorie, prin trimiterea Duhului Sfînt la Rusalii peste Sfinții Săi Apostoli. Aici pe pămînt ea este și locul de mîntuire a păcătoșilor, pentru că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat. Pe aceasta Iisus o numește «Biserica Mea» (Matei 16, 18), pe care continuă să o zidească în lume și în sufletele noastre.

Într-adevăr, acum, în această primă duminică după Rusalii, cum ați auzit la slujba de astăzi, pomenim pe toți sfinții, cei cunoscuți și cei necunoscuți; pomenim și pe sfinții din neamul nostru, pentru că și noi românii avem în calendar sfinți din neamul nostru și ne vom învrednici a înscrie în calendar numele și al altora, cunoscuți, dar știm că cei mai mulți rămîn pentru noi necunoscuți. Căci numai singur Dumnezeu știe numele celor din neamul nostru care și-au dat viața pentru dreapta credință. În ceata lor se numără și toți mărturisitorii și toți martirii care au suferit pentru păstrarea unității de credință și de neam în Transilvania anilor de asuprire și obidă. Și de aceștia istoria ne-a făcut parte din belșug! Cete de sfinți mărturisitori au luptat pe aceste ținuturi împotriva înstrăinării de la fîgașul legii românești. Cete de monahi, preoți și credincioși și-au dat viața după nefericitul an 1700, și după aceea, pentru credință. Lor li s-au adăugat toți acei curajoși care au mărturisit dreapta credință și au înfruntat pentru aceasta închisorile comuniste sau au fost luați în robie și și-au lăsat trupurile departe de glia strămoșească, ca arvună a învierii celei de obște și a vredniciei neamului nostru. Toți au fost chinuți și au murit ca niște adevărați martiri. Toți sînt în inimile și recunoștința noastră, a Bisericii și a creștinătății ortodoxe românești. Pe ei îi cinstim prin aceste sfinte altare, în acest nou spațiu sfînt, înscris astăzi în veșnicie.

prin stropirea cu apă sfințită, prin turnarea untului de lemn sfințit și prin așezarea Sfintei Cruci. În acest loc la dumnezeiasca Liturghie se va arăta Dumnezeu, aici se va auzi glasul Mântuitorului Iisus Hristos, aici se vor săvârși minuni, vindecări, și se vor auzi chemări la credință și pocăință. Căci unde este locul jertfei și al învierii, acolo este Biserica, acolo este locul sfințeniei noastre. Aici învățăm că nu ne putem izbăvi de diavol, de cel rău, nu putem scăpa de cursele lui, care sînt nenumărate, fără credința în Dumnezeu, fără ajutorul Sfințelor Taine și a faptelor bune, fără Biserică, fără Eclezia noastră strămoșească, fără Biserica cea vie, care sîntem noi toți, împreună — ierarhi, preoți și credincioși —, adunați ca astăzi în rugăciune și comuniune. Împreună formăm trupul cel viu al Bisericii. «zidiți fiind pe temelia apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos» (Efes. 2,20). Cît de bine înțelegem acum imaginea de zidire jolosită de Sfintul Apostol Pavel, cînd ne-am rugat lui Dumnezeu să ajute ziditorilor acestui sfînt lăcaș! Măiestria zidirii este foarte însemnată. Marii meșteri ai mînăstirilor voievodale au făcut ca ele să dăinuie pînă în zilele noastre. Tot astfel se cuvine să dăinuie în noi și dreapta credință sădită în noi de părinții și înaintașii noștri. Trebuie să fim «zidire bine alcătuită spre a ajunge lăcaș sfînt în Domnul» (Efes. 2, 21).

Să fim incredințați că sfinții pomeniți astăzi sînt prezenți aici, împreună cu noi, îmbărbătîndu-ne cu rugăciunile și ajutorul lor în fața Prea Sfintei Treimi. Sînt printre dumnezevoastră mulți credincioși și credincioase care se roagă și postesc, păstrează curăția inimii, săvîrșesc fapte bune, se iubesc unii pe alții și iubesc chiar și pe vrăjmașii lor. Cu astfel de virtuți, ei se spovedesc și se împărtășesc. Tînd spre starea de sfințenie. Dumnezeu știe că în aceste blocuri, în orașe ca și la sate, viețuiesc mulți creștini cu aleasă viață duhovnicească pe care noi nu-i știm, dar Dumnezeu îi știe și pentru aceștia Dumnezeu ține lumea în echilibru, pentru rugăciunile lor El ne ocrotește și ne păzește.

Asemenea creștini au existat și în trecut, există și în zilele noastre și vor fi totdeauna, pentru că Duhul Sfînt lucrează în Biserică. El coboară de la Părintele luminilor și merge într-o direcție pe care noi nu o bănuim decît prin credință. El pătrunde în sufletele oamenilor și din păgîni face credincioși și martiri, din pescari apostoli, din prigonitori propovăduitori ai Evangheliei. De aceea, noi toți, adică Biserica cea văzută, tindem neîncetat spre Biserica cea cerească, spre Ierusalimul cel de sus. În fața sfîntului altar, a jertfelnicului și la Sfînta Liturghie noi trăim bucuria cerească, aceea de care se bucură sfinții. În acest fel ne incredințăm că fără jertfă nu există iertare și înviere, fără suferință

și pocăință nu este nici împăcarea cu Dumnezeu, fără credința noastră, fără pilda faptelor bune, a iubirii dintre noi, mai ales, nu se poate imagina viață creștină, viață duhovnicească.

Mă bucur foarte mult că Dumnezeu, în încercările prin care trecem cu toții astăzi, prin care trece întreaga omenire, își arată fața și milostivirea Sa spre noi și primește ca ofrandă de suflet și de credință din partea preoților și credincioșilor acest loc acum sfințit pentru a deveni altarul lui Dumnezeu. Acest gând dumnezeiesc a izvorit de la Duhul Sfânt și s-a întrupat astăzi prin rugăciunile noastre și alte tuturor celor de față. Participați împreună cu noi, slujitorii altarelor, și împreună ne rugăm și tot împreună trebuie să stăruim ca această biserică să se înalțe, să capete forme frumoase și armonioase și să oglindească învățătura credinței noastre dreptmăritoare. Ortodoxia, prin învățura ei, prin arta de a zidi și zugrăvi sfințele lăcașuri, prin Sfânta Liturghie, prin imnologia și melodiile ei, tâlmăcește în modul cel mai deplin frumusețea care izvorăște din Dumnezeu. Când Mintuitorul ne spune «Fiți desăvârșiți ca și Tatăl vostru cel ceresc», trebuie să înțelegem, potrivit scrierilor Sfinților Părinți, și că a fi desăvârșit înseamnă a fi frumos, înseamnă -a avea credință și inima curată. Creștinii noștri păstrează straiile lor cele mai frumoase pentru a le îmbrăca numai la biserică. Este și acesta un fel de a arăta frumusețea sufletelor lor, un stil de viațuire, un stil atât de limpede în vorbire, în cîntec și chiar în întocmirea gospodăriei.

Să ne rugăm neîncetat să ne ajute Bunul Dumnezeu să aflăm mîngiere, să aflăm sprijin să ducem la bun sfîrșit această sfințită lucrare. Prea Sfințitul Episcop m-a invitat la sfințire. Voi veni cu toată dragostea, dar trebuie să vă grăbiți căci vîrsta mea este înaintată. Cred că un asemenea gând de slujire lui Dumnezeu și credincioșilor, credincioși care au venit și astăzi alături de noi, cu încredere, cu inima curată, un astfel de gând se va împlini. Cu ochii credinței vedem cum în acest loc în care s-a înfipt sfînta cruce se va zidi o biserică din care să se reverse, peste cei ce vor sluji și se vor ruga în ea, mîngiere, sfințire și mîntuire. Dumnezeu a binecuvîntat dorința fiilor Bisericii noastre strămoșești și gîndul Prea Sfințitului Episcop Andrei ca și al părinților slujitori. Toți cei ce vor intra în această biserică și vor auzi cîntările liturgice, așa cum le-am auzit astăzi, vor fi înălțați sufletește ca pe aripi de îngeri spre Împărăția lui Dumnezeu, spre Ierusalimul cel de sus. Ei vor putea zice atunci ca și patriarhul Iacob din Vechiul Testament, cînd la Haran a văzut scara pînă la cer pe care îngerii lui Dumnezeu urcau și coborau: «Aceasta este casa lui Dumnezeu, aceasta este poarta cerului ! » (Facere 28, 17).

Pe această poartă a mântuirii noastre să ne ajute Tatăl cel ceresc să intrăm și noi, și să intre și fiii fiilor tuturor binecredincioșilor creștini prezenți la așezarea pietrei de temelie a noii biserici. Amin !»

Tot în cursul acestei vizite pastorale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a putut lua cunoștință de problemele cu care se confruntă eparhia de Alba Iulia, mai ales în contextul unei mari ofensive prozelitiste din partea catolicilor de rit oriental (foștii greco-catolici). Întîlnirile cu membrii Consiliului eparhial al Episcopiei de Alba Iulia, cu numeroși preoți și credincioși și discuțiile purtate cu aceștia au întărit nădejdea întîistătorului Bisericii noastre în puterea românilor ortodocși ardeleni de a lupta pentru apărarea credinței străbune și, implicit, pentru menținerea ființei neamului.

După evenimentele din decembrie 1989, aceasta este a patra întîlnire a întîistătorului Bisericii noastre cu românii ortodocși ardeleni. Se cuvenea să fie așa, pentru că pămîntul sfînt al Transilvaniei, brăzdat de-a lungul vremurilor de atîta noian de suferință, este iară și iară încercat de ape turburi.

Transilvania are acum, ca și altădată, privirea îndreptată spre Dumnezeu și spre frații de peste munți. Iar recenta vizită pastorală a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la Valea Largă, la Luduș și Alba Iulia se înscrie în spiritul așteptărilor românilor ortodocși ardeleni.

Protos. TEOFAN SAVU

ALEGEREA ȘI INSTALAREA ÎNALT PREA SFÎNȚITULUI DR. VASILE COSTIN CA ARHIEPISCOP AL ȚIRGOVIȘTEI

Actul istoric din decembrie 1989 a pus în fața Bisericii Ortodoxe Române o serie de cerințe noi privind intensificarea lucrării sale misionare, ceea ce a impus, între altele și restatornicirea unor vechi scaune episcopale, care au îndeplinit de-a lungul timpului un rol de seamă în viața noastră bisericească, națională și culturală. Pentru reînființarea acestor eparhii istorice s-au primit la Cancelaria Sfântului Sinod și propuneri din partea preoților, credincioșilor, unor protoierei și profesori de teologie și chiar a unor organe locale, care au făcut cunoscut că sînt pregătite să asigure reședințe pentru viitorii episcopi și sedii pentru administrațiile eparhiale.

În contextul acesta de reactivare a unor străvechi scaune eparhiale, determinată de impulsul înnoitor ce trebuie imprimat vieții religioase și activității misionare în țara noastră, aceasta constituind, totodată, și un act de reparare istorică și de cinstire a memoriei și strădaniilor înaintașilor noștri pentru credință și unitate românească, se înscrie și restatornicirea centrului vlădicesc care a ființat cîndva la Țirgoviște, capitala de altădată a Țării Românești, oraș în care, așa cum se cunoaște, în anul 1517, evlaviosul voievod Neagoe Basarab a strămutat scaunul mitropolitan de la Argeș, clădind aici din temelie, între anii 1518—1520, o frumoasă catedrală, care a concentrat în jurul ei toată viața religioasă și culturală a țării.

Ajungînd reședința mitropolitană, Țirgoviștea și-a păstrat această calitate timp de aproape două veacuri, vreme în care a fost martoră a multor fapte de seamă din trecutul neamului românesc și înăuntrul ei a văzut multe și alese fețe de ierarhi și slujitori din țară și de peste hotare.

Cel dintîi, care a slujit la sfînțirea bisericii mitropoliei, a fost *Maccarie* (1513—1521), «smeritul monah preot», care, în anii 1508—1512, în tiparnița nou înființată la minăstirea Dealu din apropiere, a imprimat primele cărți în țara noastră.

Legat ca și el de această biserică a fost *Varlaam* (1535—1544), sub care, în anul 1537, sfîntul lăcaș a fost zugrăvit. În afară de aceasta, numele lui este pus alături de începutul celei de-a doua perioade a tiparului din Țara Românească, cînd tipografia a funcționat la Țirgoviște, chiar în chiliile de la mitropolie.

În același veac, al XVI-lea, aici, la Țirgoviște, mitropolitul *Anania* (1545—1558) a fost sprijinitor al vestitului diacon tipograf *Coresi*, iar mitropolitul *Serafim* (1576—1586) mergea în solie peste munți și stătea în strînse legături cu mitropolitul transilvan *Ghenadie*.

În ultimii ani ai aceluiași veac a păstorit la Țirgoviște mitropolitul *Eftimie* (1594—1603), sfetnic apropiat al lui Mihai Viteazul, care s-a pu

I.P.S. Dr. VASILE COSTIN,
ARHIEPISCOPUL TIRGOVIȘTEI

Ro-
gnare,
pisco-
viața
cestor
ri din
gie și
te să
rațiile

niale,
se și
și un
tași-
prni-
a de
enul
poli-
iru-
cul-

ca-
n-
vă-

ca-
ti-
cri-

sub
nu-
lui
în

ia
ar
lea

ul
us

în slujba apropierei sufleteste a tuturor românilor, s-a îngrijit de viața din mănăstiri, a mers în solii și a semnat tratate în numele domnului său. Într-o asemenea situație față de Mihai Vodă a fost și mitropolitul *Lucc* (1603—1629), bărbat învățat și plin de talent care, pe când era episcop de Buzău, a fost trimis de domnitor în mai multe solii diplomatice peste hotare. Bune relații a avut el cu românii ortodocși de peste munți, cărora, înainte de anul 1606, aici, la Tîrgoviște, le-a hirotonit arhieru pe mitropolitul Teoctist, precum și cu cei din Moldova, de la al căror vlădică, Anastasie Crimca, a primit în dar pentru mitropolie «niște Proloage», adică Vieți de sfinți.

Dintre vlădicii tîrgovișteni de după el, merită a fi pomenite numele cărturarilor *Teofil* (1636—1648) și *Ștefan*, ingropat chiar aici la mitropolie, în 1668, al mitropolitului chivernisitor *Teodosie*, cel care a făcut adaosuri sfîntului lăcaș și al mitropolitului martir *Antim Ivireanul*, care a reînființat în clădirile mitropoliei vechea tiparniță domnească, din teascurile căreia au ieșit la iveală, între anii 1709—1715, mai multe cărți de slujbă și de învățătură ortodoxă în graiul poporului.

În același timp, ierarhii tîrgovișteni au trudit activ și pentru stringerea legăturilor dintre românii de pretutindeni. În acest cadru merită să fie amintită grija lor pentru românii din Transilvania, cărora, după puțină vreme, le-au trimis cărți și antimise, i-au ajutat să-și facă tipografiile, iar când nevoia a cerut i-a îndemnat să se păstreze tari în credința străbună și uneori aici, la Mitropolia din Tîrgoviște, pînă în pragul secolului al XVIII-lea, le-au hirotonit arhierii, din rîndul cărora pomenim doar pe Ghenadie (în 1579), pe Ioan de la Prislop (în 1585), pe Sfinții Ilie Iorest (în 1640) și Sava Brancovici (în 1656) și pe eruditul Simeon Ștefan (în 1643).

Multă înțelegere au arătat aceiași vlădici tîrgovișteni și față de celelalte Biserici ortodoxe, reședința lor din această țetate voievodală fiind deschisă multor ierarhi din Orientul ortodox, cărora le-au hărăzit și însemnate danii din avutul cu care evlavia străbunilor înzestrase din belșug acest scaun mitropolitan. Patriarhi ecumenici, ca Ieremia Tranos, Chiril Lucaris, cel care a predicat de mai multe ori în această mitropolie și Dionisie, care, din anul 1696, își doarme aici somnul de veci; patriarhi de Alexandria, ca învățatul Mitrofan Critopulos; patriarhi de Ierusalim, ca vestiții Dositei și Hrisant Notara și patriarhi de Antiohia, ca acel Macarie, al cărui însoțitor, diaconul Paul de Alep, în jurnalul său de călătorie, a lăsat o pagină atît de frumoasă despre strălucirea ctitoriei lui Neagoe Basarab, au simțit din destul dărnicia și duhul de viață cărturărească ce pulsa la Mitropolia din Tîrgoviște.

Oficial, această ctitorie tîrgovișteană a lui Neagoe Basarab a încetat să mai fie reședință mitropolitană la 8 iunie 1668. Și după această dată, însă, unii din ierarhii Mitropoliei Ungrovlahiei și-au mai petrecut o parte din păstorie aici. Această situație a durat pînă în anul 1716, cînd reședința mitropolitană s-a mutat definitiv la București.

La capătul acestei sumare prezentări cu privire la viața și lucrarea Mitropoliei din Tîrgoviște, se poate afirma că în trecut ea n-a fost numai

cel mai important centru administrativ al Bisericii din Țara Românească și nici numai o simplă martoră a multor fapte de seamă din zbuțumata noastră istorie, ci a fost, mai ales, o adevărată vatră de cultură și trăire ortodoxă. A fost locul unde s-au zămislit multe idei de spiritualitate românească, un izvor din care, prin diaconul Coresi, s-a pus temei limbii române literare și, totodată, prin aceasta, limbii vorbite și scrise, mai apoi, în toate colțurile locuite de români, a fost trunchiul pe care a înmugurit și s-a cristalizat conștiința unității neamului nostru, care, pe atunci, datorită vitregiilor timpului, viețuia separat în mai multe provincii.

Pe temeiul acestei bogate și înfloritoare vieți bisericești, naționale și culturale, desfășurată în trecut timp de aproape două veacuri pe plaiurile țirgoviștene și ținind seama că Arhiepiscopia Bucureștilor are sub jurisdicție o întindere teritorială alcătuită din cinci județe (Dimbovița, Prahova, Ialomița, Giurgiu și Călărași), mai mult ca celelalte eparhii (ce au în cuprinderea lor între două și trei județe), la care se adaugă Sectorul Agricol Ilfov, capitala București și Protopopiatul Cimpulung Muscel, din județul Argeș, fapt devenit stinjenitor pentru creșterea eficienței activității misionare, Sfântul Sinod, în ședința sa de lucru din 4 aprilie 1990, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, a hotărât reînființarea eparhiei Țirgoviștei, cu titlul de arhiepiscopie, având reședința în municipiul Țirgoviște și cuprinzând județele Dimbovița și Prahova, ca sufragană a Mitropoliei Ungrovlahiei, urmînd a se modifica în mod corespunzător art. 5, par. I, al. 3 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, în scopul înscrierii acestei noi eparhii în ordinea administrativ-canonică cuvenită.

Intrucît între timp, la Cancelaria Sfîntului Sinod s-a luat act de solicitarea protopopiatului Cimpulung Muscel, din județul Argeș, de a aparține de Arhiepiscopia Țirgoviștei iar pe de altă parte, de solicitarea protopopiatelor Ploiești, Cimpina și Vălenii de Munte, din județul Prahova, de a rămîne în continuare în jurisdicția Arhiepiscopiei Bucureștilor, Sinodul Permanent, în ședința sa din 19 noiembrie 1990, luînd cunoștință de dorința preoților din protopopiatele mai sus menționate, a recomandat Arhiepiscopiei Bucureștilor să consulte pe protopopii protopopiatelor care urmează să intre în componența Arhiepiscopiei Țirgoviștei, în privința apartenenței jurisdicționale a acestora. Această consultare s-a realizat în ședința Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor din 10 ianuarie 1991, la care au participat ca invitați și protopopii în cauză, unde s-a luat act de hotărîrea Adunării Naționale Bisericești privind reînființarea Arhiepiscopiei Țirgoviștei și în urma discuțiilor ce au avut loc și în conformitate cu art. 94, lit. «m» din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, s-a hotărît ca, din punct de vedere jurisdicțional, *Arhiepiscopia Țirgoviștei să cuprindă protopopiatul Cimpulung Muscel, din județul Argeș și protopopiatele Țirgoviște, Titu și Găiești, din județul Dimbovița*, toate desprinse de la Arhiepiscopia Bucureștilor, urmînd ca protopopiatele din județul Prahova să rămînă mai departe în jurisdicția Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Potrivit prevederilor art. 7, al. 3 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfintul Sinod în ședința sa din 25 ianuarie 1991, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, a hotărât ca în componența *Arhiepiscopiei Tîrgoviște să intre protopopiatele: Tîrgoviște, Titu și Găiești, din județul Dimbovița și protopopiatul Cîmpulung Muscel, din județul Argeș.*

În continuare, s-a trecut la adoptarea măsurilor organizatorice pentru alegerea organelor deliberative și executive ale noii eparhii, potrivit prevederilor statute și regulamente bisericești, iar la 1 iulie 1991 s-au desfășurat alegerile de membri clerici și mireni în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și s-au completat locurile de membri rămase vacante în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor. Totodată, au fost desemnați membrii clerici și mireni delegați ai celor două eparhii în Adunarea Națională Bisericească.

Prin constituirea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și desemnarea membrilor clerici și mireni delegați ai acestei eparhii în Adunarea Națională Bisericească, toate formalitățile prevăzute de Statut și regulamente au fost îndeplinite și s-a putut trece la convocarea Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei.

ALEGEREA PREA SFINȚITULUI EPISCOP VICAR PATRIARHAL
DR. VASILE TIRGOVIȘTEANUL CA ARHIEPISCOP AL TIRGOVIȘTEI

În conformitate cu prevederile art. 30, lit. «g» și art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, cu adresa nr. 6591 din 8 august 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a convocat Colegiul electoral bisericesc — constituit din membrii Sfântului Sinod, membrii clerici și mireni delegați ai celor 18 eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române în Adunarea Națională Bisericească, membrii clerici și mireni ai Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și rectorii și directorii instituțiilor de învățămînt teologic din Biserica Ortodoxă Română, ca membri de drept — în ziua de 3 septembrie 1991, pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei.

După slujba Te-Deum-ului, oficiată în catedrala patriarhală, s-a întrunit, mai întii, în sala sinodală a Palatului patriarhal din București, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Adunarea Națională Bisericească pentru validarea mandatelor membrilor clerici și mireni delegați în acest for bisericesc de adunările eparhiale ale Arhiepiscopiei Bucureștilor și Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, în urma alegerilor care au avut loc în luna iulie 1991 în cele două eparhii, apoi, după o scurtă pauză, s-au reunit, în aceeași sală, membrii Colegiului electoral bisericesc.

Îndeplinindu-se formalitățile prevăzute de Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, prin citirea apelului nominal al membrilor Colegiului electoral bisericesc și prin alegerea unui secretariat al ședinței, *Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST*, deschizînd lucrările, a rostit următoarea cuvîntare :

Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

«În preocupările Sfintei noastre Biserici, îndată după revoluție, după ce cununa libertății și a dreptății s-a revărsat asupra întregii vieți a poporului nostru, prin jertfele martirilor, tineri și vîrstnici, s-au aflat o seamă de hotărîri, de inițiative. S-au pus, o dată cu temeliele noilor biserici, a noilor mînăstiri și schituri și temelii noi pentru viața spiritală, pentru viața duhovnicească, pentru cerințele noi, în condițiile de libertate, ale slujitorilor sfintelor altare și ale credincioșilor noștri. Nu a fost lipsită de greutate, de discuții însăși luarea acestor inițiative de reînnoire a vieții bisericești, cum se spune, apoi ele au cerut și încă mai cer acțiuni pentru zidirea, pentru consolidarea lor. Nu este de ajuns să punem undeva o piatră de temelie pentru o nouă biserică și să facem o festivitate cu această ocazie, nu este de ajuns să înființăm noi seminarii și facultăți de teologie, să întemeiem eparhii noi, fără a ne gândi că acestea toate trebuie să fie urmate de eforturi, trebuie să fie urmate de contribuții pentru ca edificiul viitor să fie sănătos, să fie luminos.

De aceea, în preocupările noastre, de cînd ne-am întîlnit și pînă acum, s-au ivit foarte multe cerințe, pe care Sfîntul Sinod, adunările eparhiale și ierarhii Bisericii noastre au stăruit pentru împlinirea lor, dar, de fiecare dată, am avut conștiința că trebuie să facem mai mult.

În viața noastră bisericească, precum și în viața poporului nostru și a lumii întregi, intervin cîteodată momente din cele mai scilpitoare, din cele la care noi altădată poate nici nu visam. În primul rînd sînt legăturile noastre de inimă și de cuget cu frații noștri români de pretutindeni. Contactele personale pe care le-am avut pînă acum, ca și cele pe care le-au avut delegații Bisericii noastre în Europa și în alte părți ale lumii, au fost de natură să ne încurajeze în activitatea noastră, pentru că am constatat că inimile fraților români de peste hotare vibrează acum cu mai multă putere spre cei de acasă, spre părinții lor trupești și sufletești, spre mormintele strămoșilor, spre icoanele mînăstirilor, ale eroilor și ale tuturor acelor care, în timpul din urmă, și-au dat viața pentru libertatea și pentru credința noastră dreptmăritoare. Ei și-au arătat dragostea față de noi nu numai prin vorbe, prin întîlniri și vizite, dar și prin ajutorare materială, de mare însemnătate pentru noi.

În cadrul acestor legături de unitate românească s-a aflat și participarea noastră vie la actul sfînt pe care l-au făcut frații noștri de dincolo de Prut, din Basarabia, prin declararea independenței Republicii Moldova. Acești eroi, de 45 de ani victime ale lăcomiei, ale hegemonismului, ca la o revărsare de lumină s-au trezit la o viață de simțire românească, de unitate românească. Cînd ne gîndim că acest act al decla-

rării independentei, atât de greu de ajuns, ca și celelalte care l-au premers, ca adoptarea limbii române ca limbă oficială și a tricolorului ca drapel de stat, n-au fost deloc ușor de îndeplinit în condițiile vitrege în care ei se află. În aceste momente de frământări, conștiința că nu sînt singuri, că întreaga suflare românească este alături de ei, ca și Biserica, de bună seamă, cu rugăciunile și cu dragostea ei, le dă curaj, îi întărește foarte mult.

De aceea, pe ei trebuie să-i avem neconținut în sufletele noastre, ca și pe toți românii de pretutindeni, dar să nu uităm că ei, spre deosebire de ceilalți români răspîndiți prin lume, sînt rupți din trupul țării, la fel ca și cei din Bucovina de Nord. Este atât de dureros și atât de nedrept ca frați atât de apropiați, făcînd parte din același trup, din aceeași tulpină, trăiesc separat, că brazda românească, pămîntul nostru străbun este sfîrtecat. Avem îndatorirea ca să fim mereu alături de ei, ca fiecare, unde ne găsim, să nu uităm o clipă a ne gîndi la ei și a face ceva pentru ei, a-i ajuta în limitele posibilităților noastre. Și Biserica noastră poate face foarte mult pentru ei. A făcut-o și în trecut și nu va înceta s-o facă și de acum înainte. Și pînă la revoluție, cum știți, cartea bisericească a circulat dincolo de Prut și s-au dat diferite alte ajutoare, dar, acum va trebui să facem mai mult și să rînduim mai bine aceste ajutoare, pentru ca prezența noastră să se facă mai mult simțită acolo, pe acel front unde se luptă întunericul cu lumina, unde se luptă binele cu răul.

Nu sîntem scutiți nici noi, aici, cum vedeți, de forțele întunericului, de rămășițele unei dictaturi impuse timp de 45 de ani, iar Biserica, noi, slujitorii ei, avem datoria să luptăm mai ales contra acelor idei și curente care au distrus sufletul românului timp de atîția ani, care au încercat să-i înăbușe credința. Nu este o misiune ușoară aceasta, ci, dimpotrivă, este o misiune foarte grea, dar sîntem încredințați că Dumnezeu, care și-a îndreptat fața către noi și către celelalte popoare din Răsărit, nu va îngădui forțelor răului, ideilor acestora atât de distrugătoare, ale comunismului, să pustuiască sufletele noastre pînă la sfîrșit. De aceea, am fi nerecunoscători față de Bunul Dumnezeu dacă nu vom face tot ceea ce ne stă nouă în putință, prin rugăciunile noastre, prin iubirea noastră, ca să îndepărtăm răul, să împrăștiem forțele întunericului, să luptăm cu sfînta cruce împotriva diavolului, ca să fim de folos semenilor noștri, colectivității noastre, să fim aluatul evanghelic din care să crească demnitatea, virtuțile unei vieți care, datorită credinței ortodoxe, a făcut odinioară slava poporului român. Valorilor acestora de trăire ortodoxă, cultivate de sfinții noștri înaintași, de Sfinții Părinți ai lumii, trebuie să le dăm noi, neconținut, strălucire, pentru toți fiii acestui pă-

l-au pre-
plorului ca
vitrege în
că nu sînt
Biserica,
j, îi întă-

pastre, ca
deosebire
rii, la fel
edrept ca
tulpină,
este sfîr-
re, unde
ru ci, a-i
te face
că și de
a circu-
trebui
ca pre-
nde se

ricului,
ca, noi,
curente
incer-
dimpo-
nezeu,
răsărit,
re, ale
aceea,
ce tot
ubirea
lui, să
emeni-
re să
odore,
trăire
lumii,
i pă-

mînt românesc, care s-au născut în învățătura Sfîntului Apostol Andrei și care au păstrat de-a lungul secolelor, în graiul sfînt, credința în Dumnezeu și vredniciile poporului nostru. Aceasta se așteaptă de la noi toți și de bună seamă și de la noul ierarh al Arhiepiscopiei Țirgoviștei.

Ne-am adunat astăzi, iubiiții mei, pentru a împlini încă o dată îndatoririle noastre, ca for reprezentativ al Bisericii Ortodoxe Române. Sîntem reprezentanții credincioșilor, sîntem intelectuali de vază ai culturii românești, cunoscători și lucrători pe acest ogor românesc binecuvîntat în revărsarea Duhului Sfînt, sîntem ierarhii Bisericii și slujitorii Bisericii, care trebuie să ne cercetăm în cele mai adînci tainițe ale jîinței noastre, în chivotul celor mai sfînte simțăminte pe care trebuie să le închinăm lui Dumnezeu și să ne gîndim cine va conduce rosturile acestei reînviolate Arhiepiscopii a Țirgoviștei, un centru de cultură deosebit de valoros, unde a bătut inima țării, a poporului întreg și a Bisericii noastre peste 150 de ani. De la 1517, de cînd Mitropolia s-a mutat la Țirgoviște de la Curtea de Argeș și pînă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, acolo a fost inima Bisericii, acolo a fost inima poporului nostru, a Țării Românești. Acolo, s-au frămîntat, s-au gîndit, au suferit de multe ori prin victoriile vremurilor slujitorii altarelor și credincioșii lor. Acolo, în centrul acesta al Țirgoviștei, s-au adunat soboare de patriarhi înțelepți, de patriarhi apostolici chiar. De acolo a răsărit lumina cărții, cum știți foarte bine, căci prima carte în cultura noastră a fost tipărită la Țirgoviște, fiind urmată apoi de alte tipăriri. În decursul deceniilor, biblioteci întregi s-au tipărit la Țirgoviște, cu hărnicia și cu credința voievozilor și a ierarhilor Mitropoliei Țării Românești.

Este un act de recunoștință pe care Sfîntul Sinod a vrut să-l aducă credincioșilor și slujitorilor sfîntelor altare de la parohii și minăstiri, atunci cînd a inițiat, a discutat și a hotărît reînființarea acestui vechi scaun vlădicesc. Este un omagiu pentru ceea ce a fost, dar și o dorință de împlinire a ceea ce trebuie să fie astăzi un centru eparhial și mai ales, acolo, la Țirgoviște și mai ales, acum, la început de drum.

S-au făcut eforturi destul de mari pentru a se obține un sediu provizoriu și modest, de bună seamă, pentru Centrul eparhial, Cel care va fi rînduit de Duhul Sfînt în scaunul vlădicesc de acolo, va trebui să facă față multor și grele cerințe arhieresti. Îl așteaptă credincioși devotați Sfîntului Altar străbun, îl așteaptă un cler care a însetat după înțelepciunea, după pilda și munca ierarhului. Sarcinile ierarhului de acolo nu vor fi nici puține și nici ușoare, că nu oriunde trecutul a fost atît de înfloritor ca la Țirgoviște, de unde a răsărit lumina cărții, lumina Sfîntei Evanghelii pe pămîntul nostru.

Sintem, aşadar, chemaţi astăzi să chibzuim, cum am spus, în taina cea din lăuntru a sufletului şi conştiinţei noastre şi să rînduim acolo un ierarh. Nu mai trăim timpuri de îngrădire, de izolare, de marginalizare. Ne-a făcut Dumnezeu parte de darul sfînt al libertăţii, dar depinde de noi cum ştim să-l folosim pentru soarta şi binele Bisericii, pentru cîştigul dreptmăritorilor creştini.

Astăzi, ierarhul trebuie să se implice direct şi personal în diferite îndatoriri pastorale, începînd de la parohie şi de la credincioşi, de la tineri şi de la şcoală şi pînă la celelalte instituţii de educaţie morală, nu numai cu bogăţia sa de cunoştinţe pe care le-a dobîndit, dar şi cu rîvna, cu voinţa şi cu fiinţa sa, necruţîndu-se în nici un fel de la îndatoriri, aşa cum am depus noi făgăduinţă în faţa lui Dumnezeu, la hirotonie.

Clerul şi credincioşii de la Tîrgovişte, care, trebuie să recunosc, au fost oarecum văduviţi de prezenţa ierarhului, doresc acum să aibă permanent în mijlocul lor un arhieru, ca, de altfel, toţi slujitorii sfintelor altare, ca toţi credincioşii noştri de pretutindeni. Or, cei de la Dîmboviţa erau cei mai îndreptăţiţi să ceară aceasta, pentru că acolo şi pînă astăzi se vorbeşte de catedrala Mitropoliei. Ei au fost lipsiţi de o îndrumare arhierască permanentă pentru că treburile zilnice de la Bucureşti sînt atît de urgente şi atît de năvalnice încît ierarhii se duceau mai rar acolo şi cînd ajungeau, cu greu puteau ca să-şi îndeplinească desăvîrşit misiunea.

Acum, în libertate, oriunde ne ducem la parohii, la minăstiri, peste tot vedem ce lecţii minunate de evlavie şi de comportare ne dau credincioşii noştri, care stau ore întregi în picioare, uneori în ploaie şi în frig, pentru a asculta slujba Sfintei Liturghii şi cuvîntul nostru de învăţătură. Cîte strădăni trebuie să depunem noi, slujitorii sfintelor altare, ca să le împlinim dorinţa de a ne avea mereu în mijlocul lor. Credincioşii Bisericii sînt pentru noi un mare dar de la Dumnezeu. Avem, însă, la rîndul nostru o mare îndatorire faţă de ei.

La Tîrgovişte, cum spuneam, se cer foarte multe de îndeplinit. De altfel, întreaga noastră Biserică are astăzi foarte multe de făcut, începînd cu educaţia religioasă în şcoală, cu noile instituţii de învăţămînt teologic, cu prezenţa activă a Bisericii în cultura românească, cu construcţiile de noi biserici, cu participarea noastră la operele de binefacere, la actele caritative, în armată şi alături de cei din închisori, dar toate acestea cer stăruinţă, cer muncă neobosită. Se poate spune, deci, că nu-l aşteaptă odihnă pe ierarhul care va fi rînduit să meargă la Tîrgovişte. Sînt acolo biserici şi minăstiri monumente de artă şi arhitectură, care se cer conservate şi păstrate la valoarea lor dintîi, dar sînt mai ales credincioşi, pe care, în această năvală de evanghelizare de peste hotare, trebuie să-i men-

înem în dreapta credință și pentru aceasta trebuie să fim bine pregătiți. Dumnezeu este cu noi, dar așteaptă și contribuția și rîvna noastră pentru a ne apăra credința, pentru a ne apăra ființa noastră națională, care se identifică cu ființa credinței noastre strămoșești.

Din experiența trecutelor alegeri sînt încredințat că ați venit aici cu acest gînd. Știu că n-am spus nimic nou. Am vrut doar ca din locul acesta să mai repetăm o dată, ca o mîngiere și, în același timp, ca un îndemn pentru lucrarea care ne stă în față.

Rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne lumineze cugetele și să ne îndrepte gîndul spre cel mai vrednic ierarh. Fac apel la cugetele Dv. să vă exercitați, cu credința în Dumnezeu și cu nădejdea în voia Lui, acest drept sfînt pe care îl aveți de a alege astăzi pe viitorul arhiepiscop de Tîrgoviște.

Să ne ajute Dumnezeu să facem o alegere bună !»

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a dat scurte lămuriri în legătură cu alegerea și a rînduit citirea art. 129 și 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române privind procedura de urmat.

Ședința Colegiului electoral bisericesc s-a suspendat apoi timp de 30 de minute spre a da posibilitatea alegătorilor să se consulte în vederea desemnării prin vot secret a noului arhiepiscop.

La reluarea lucrărilor, alegîndu-se, potrivit rînduielilor, doi bărbați de încredere, s-au împărțit buletinele de vot, iar președintele Colegiului electoral bisericesc a dispus chemarea alegătorilor la urne pentru depunerea voturilor, în ordinea apelului nominal.

Procedîndu-se la desfacerea scrutinului, s-a constatat că majoritatea voturilor necesare pentru a fi declarat ales ca arhiepiscop al Tîrgoviștei — 65 la număr — au fost întrunite de Prea Sfințitul Episcop-vicar patriarhal Dr. Vasile Tîrgovișteanul.

În urma rezultatului votării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, președintele Colegiului electoral bisericesc, a proclamat ca arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei pe Prea Sfințitul Episcop-vicar patriarhal Dr. Vasile Costin, apoi l-a felicitat călduros pe noul ales, spunînd următoarele :

Iubite frate,

După cum ați auzit, prin rezultatul votului, dorința Colegiului electoral bisericesc și se înțelege și a credincioșilor și slujitorilor sfintelor altare din Arhiepiscopia Tîrgoviștei, a fost aceea de a vă alege pe Prea Sfinția Voastră în treapta de arhiepiscop.

La începutul cuvîntului meu am arătat răspunderea pe care o are cel care trebuie să asculte chemarea dumnezeiască și să meargă în întîmpinarea dorinței și votului Măritului Colegiu electoral bisericesc.

Sînt începuturi grele la acest centru eparhial, dar sînt în schimb temelii foarte puternice puse de înaintașii noștri, care, de-a lungul secolelor, au zidit, au ctitorit și au chivernisit. E drept că de trei veacuri și mai bine acest centru de cultură, de credință și de viață ortodoxă și românească, n-a mai avut strălucirea de care s-a bucurat în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Dumnezeu a rînduit astăzi, cum am spus, nu numai să deschidem acest nou orizont al lucrării noastre bisericești, dar în același timp să deschidem și porțile rivnei sporite a misiunii și apostolatului vremii noastre, prin noul ierarh care intră în această demnitate bisericească de mare răspundere în acel colț de țară.

Prea Sfinția Voastră ați lucrat aici la Sfînta Patriarhie în înaltele noastre rosturi bisericești, după ce ați trudit un timp bun la Episcopia Oradiei. Ați ostenit în cele ale teologiei, aducînd roade frumoase după studiile strălucite pe care le-ați făcut la Atena, unde ați luat doctoratul în teologie. Ați lucrat aici cu doi dintre marii noștri patriarhi și ați dobîndit de la ei o agonisită prețioasă pentru viața ierarhică, dar nu numai de la înaintașii noștri, de la slăviții patriarhi ai Bisericii noastre, ci și de la ceilalți ierarhi, de la preoți și chiar de la credincioși. Ați fost rector al Institutului teologic din București și ați pășit o vreme în sufletele tinerilor, a viitorilor slujitori ai sfintelor altare și astfel, tărîmul de activitate ierarhică, am putea să spunem, s-a lărgit, constituînd un privilegiu pentru Prea Sfinția Voastră, căci, a lucra la Sfînta Patriarhie, a lucra în învățămîntul teologic, a lucra în mijlocul preoților și credincioșilor, înseamnă pentru noi o mare agonisită pastorală, intelectuală și misionară. Pe lîngă aceasta prin munca Prea Sfinției Voastre și cu tenacitatea ardeleanului, a maramureșanului mai bine zis, și a românului în general, ați dovedit harismele vorbirii în limbi. Este un dar dumnezeiesc pe care mulți nu-l avem, dar, care va trebui și acolo, ca și aici, să fie închinat lui Dumnezeu, de la care vine toată lumina, toată cunoștința.

Acolo nu mai puteți să nădăjduiți la îndrumarea altcuiva, ci va trebui ca direct să visliți în valurile eparhiei și în cîmpul misionar, cu brațele sănătoase și vînjoase și cu inima luminată a Prea Sfinției Voastre, cu cugetul aprins pe calea slujirii Mintuitorului Iisus Hristos, a Bisericii noastre strămoșești.

Purtați un alt privilegiu, numele bisericesc de «Tîrgovișteanul», care înseamnă cunoașterea zonei, a fondului sufletesc al preoților și credincioșilor, care implică o identificare de inimă și de cuget cu cerințele eparhiei, cu istoria locului, cu sfintele moaște care sînt acolo și cu urmele sfinte ale Sfîntului Nifon, patriarhul Constantinopolului, care a sfîntit Biserica noastră cu prezența și activitatea sa; cu moaștele lui Mihai Vi-teazul, cu capul său de la mînăstirea Dealu, cu mormintele de patriarhi

care se găsesc în catedrala din Tîrgoviște, patriarhi apostolici, care și-au găsit sfîrșitul vieții lor în cetatea de scaun a Țării Românești, ostenin-du-se acolo atrași de evlavia poporului român și a voievozilor noștri.

Călcați pe urme sfinte ; aveți pilde sfinte ; aveți îndemnurile și chemările de astăzi ale Bisericii și mai presus de toate avem cu toții libertatea misiunii noastre bisericești. Să nu se întimple să punem sub obroc lumină pe care ne-a dat-o Hristos și darul primit de la Sfînta Hirotonie. Preoții și credincioșii așteaptă pildă și înțelepciune, așteaptă lucrare duhovnicească. Astăzi, mai presus decît oricînd, pilda vieții este covîrșitoare pentru noi cei care sîntem hărăziți de Mintuitorul Hristos să fim lumina lumii. Sînteți tînăr, sînteți în pline puteri și, deci, nu va mai fi nici un fel de obstacol în slujirea Sfîntului Altar, a preoțimii și credincioșilor noștri.

Împreună cu membrii Sfîntului Sinod, cu cei care au votat și cu toți ceilalți împreună vă dorim ca Dumnezeu să vă facă parte de o arhipăstorire rodnică, închinată Bisericii noastre strămoșești, clerului, credincioșilor și țării noastre.

Să vă ajute Dumnezeu !

Vădit mișcat de solemnitatea momentului, noul ales Arhiepiscop dr. Vasile Costin a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și membrilor Colegiului electoral bisericesc următoarele :

*Prea Fericite Părinte Patriarh,
Onorat Colegiu Electoral,*

«La început de drum, gîndul meu se îndreaptă cu cîteva zile în urmă, cînd am avut cu toții începutul Anului bisericesc și în Evanghelia zilei se spune profetic : «Duhul Domnului peste Mine, M-a trimis ca să vestesc anul cel bine plăcut Domnului» (Luca 4, 18, 19) ; acest an bine plăcut al Domnului este Împărăția lui Dumnezeu și în noua misiune pe care Colegiul electoral mi-a încredințat-o nu ținesc altceva decît această împărăție a lui Dumnezeu, care este în plinătatea ei în lumea de dincolo, dar începe din această lume, întrucît ne rugăm și în Rugăciunea Domnească : «Vie împărăția Ta», pentru că o vedem începută pe acest pămînt.

Dau mulțumită lui Dumnezeu pentru că mi-a încredințat această misiune într-un context nou, de libertate de lucrare în via Domnului. Dau mulțumită lui Dumnezeu, pentru că, iată, această libertate, care ne-a fost dăruită de Dumnezeu, ne oferă mijloace din ce în ce mai multe și mai variate pentru a ne duce la capăt misiunea. Mă gîndesc în acest moment și la răspunderea care incumbă oricui în climatul de libertate și care ne învață că libertatea noastră este mărginită de libertatea altora.

În fața mea se află două centre istorice bisericești : Tîrgoviște și Cîmpulungul. Pe de o parte, mă privește prin negura vremurilor Negru Vodă, iar pe de altă parte, mulțimea ierarhilor, sfințenia pe care au adu-

nat-o în aceste locuri și luptele pe care le-au dus pentru pământul acesta străbun și pentru credința noastră strămoșească.

Încă de la începuturile bisericii Mitropoliei din Tirgoviște, la a cărei sfințire Neagoe Basarab a chemat și pe brașoveni, spunindu-le, printre altele, că și pe această cale dorește ca tot poporul român să fie împreună, și pînă la Revoluția din decembrie 1989, cînd tinerii au strigat : «Dumnezeu este cu noi», în jurul altarului de jertfă, în jurul altarului nostru străbun, a credinței noastre ortodoxe, neamul nostru credincios s-a adunat neîncetat, formînd o unitate. Deși, în 1668, Mitropolia s-a mutat de la Tirgoviște la București, în toată perioada care a urmat, avem exemple de viață duhovnicească, avem exemple de cultură, iar capul lui Mihai Viteazul, care se află la minăstirea Dealu, simbol al luptei pentru unitatea neamului românesc, cum ați arătat Prea Fericea Voastră, și pilda lui Tudor Vladimirescu, luptător pentru dreptatea celor mulți, pentru care s-a jertfit pe aceste locuri, constituie pentru mine indemn ca, pe lingă misiunea de a călăuzi credincioșii pe calea mîntuirii, pentru instaurarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, să fac totul pentru unitatea națională și unitatea în credință a neamului românesc. Am nădejdea că, mergînd la Tirgoviște și rugîndu-mă împreună cu preoții și credincioșii în catedrala care poartă hramul «Înălțarea Domnului», Domnul care s-a înălțat la ceruri cu firea Sa pămîntească și cea dumnezeiască și șade de-a dreapta Tatălui, binecuvîntînd credincioșii de pretutîndeni, ne va binecuvînta și pe noi pentru tot lucrul bun pe care-l vom face.

Cu această ocazie, țin să mulțumesc celor care m-au format pînă acum, fericiților întru adormire patriarhilor Justinian, al cărui ucenic am fost, și Iustin, care m-a recomandat pentru a fi ales episcop-vicepatriarhal, precum și Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, cu care am lucrat pînă în ultima vreme. Tuturor le aduc prinoș de recunoștință. Mărturisesc că de la fiecare am avut ocazia să învăț cite ceva. Mă consider pregătit pentru această nouă încredințare și plec la drum cu nădejdea de totdeauna că atunși cînd avem o sarcină asupra noastră nu o ducem noi, ci o poartă Hristos. Important este să avem bunăvoință, să avem rivnă pentru lucrul cel bun făcut în ogorul Domnului.

Mulțumesc membrilor Colegiului electoral pentru votul pe care mi l-au acordat și rog pe Bunul Dumnezeu ca, așa cum se adună boabele de griu împrăștiate pe dealuri și pe văi și formează o piine binecuvîntată, așa cum se adună boabele de struguri și formează vinul cel binecuvîntat, după cum se spune într-o carte din primele veacuri creștine din Sfinții Apostoli, tot așa să se adune și fiii neamului nostru și cu binecuvîntarea lui Dumnezeu să trăim în pace și dreptate cu toții».

În încheiere, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a mulțumit tuturor membrilor Colegiului electoral bisericesc pentru participarea la lucrările acestui for bisericesc și pentru voturile exprimate.

S-a rostit rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

În aceeași zi, 3 septembrie 1991, Sfîntul Sinod, pe temeiul dispozițiilor art. 10, lit. «e», 130 și 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, a procedat la examinarea și cercetarea canonică a alegerii noului arhiepiscop de către Colegiul electoral bi-

sericesc și, constatînd că aceasta s-a făcut cu respectarea rînduieiilor canonice și legale, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, a validat alegerea Prea Sfințitului Episcop-vicar patriarhal Dr. Vasile Costin în scaunul de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei.

Ca urmare, la mijlocirea Sfintului Sinod și a recomandării Secretariatului de Stat pentru Culte, Înalt Prea Sfințitul dr. Vasile Costin a fost recunoscut în funcția de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei prin Decretul nr. 76 din 6 septembrie 1991, al Președintelui României, dl. Ion Iliescu, contrasemnat, potrivit legilor în vigoare, de către primul ministru al Guvernului României.

INSTALAREA ÎNALT PREA SFINTULUI DR. VASILE COSTIN CA ARHIEPISCOPE AL TÎRGOVIȘTEI

Ziua de duminică 22 septembrie 1991, va rămîne înscrisă ca o pagină memorabilă în cronică Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, pentru că, în această zi, *Prea Fericitul Patriarh Teoctist*, reînnoșînd firul existenței istorice a acestei eparhii, a înmînat Înalt Prea Sfințitului Vasile, în catedrala orașului, *Gramata și cirja de arhipăstor*, instalîndu-l astfel, după toate rînduielele canonice, în acest vechi scaun vlădicesc.

Prea Fericirea Sa a fost înconjurat la această ceremonie, de următorii membri ai Sfintului Sinod: I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, I. P. S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului, I. P. S. Arhiepiscop Vasile al Tîrgoviștei, P. S. Episcop Calinic al Argeșului, P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. S. Episcop Damaschin Severineanul, vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, P. S. Arhiereu Gherasim Vrînceanul, vicar al Episcopiei Buzăului, P. S. Arhiereu Casian Gălățeanul, vicar al Episcopiei Dunării de Jos și P. S. Episcop Valerian Zaharia, pensionar, precum și un mare număr de preoți și diaconi slujitori.

Au fost prezenți consilieri patriarhali și arhiepiscopali, preoți de la bisericile din Tîrgoviște și din împrejurimi, monahi și monahii din eparhie.

De asemenea, au asistat la ceremonie, reprezentanți ai autorităților de stat, centrală și locală, miniștri, senatori și deputați, reprezentanți ai învățămîntului teologic, alți invitați. Slujba solemnă a fost săvîrșită în pridvorul catedralei arhiepiscopale, avînd ca protos pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de Corala Patriarhiei și de mulțimea credincioșilor veniți în strai de sărbătoare să se roage și să participe la ceremonia instalării arhipăstorului lor.

La timpul potrivit, P. S. Episcop — vicar Roman Ialomîțeanul a dat citire *Gramatei de alegere și recunoaștere* a I. P. S. Vasile în vrednicia de arhiepiscop al Tîrgoviștei.

† TEOCTIST

Din mila lui Dumnezeu Patriarh al României și Mitropolit al Munteniei și Dobrogei

Prea iubitului cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Tirgoviștei și tuturor ascultătorilor și cititorilor acestei patriarhicești și mitropolitane Gramate, har și pace de la Dumnezeu, Părintele nostru cel din ceruri, iar de la Noi binecuvintare arhipăstorească.

Se cuvine să facem cunoscut tuturor că Domnul și Mintuitorul nostru Iisus Hristos a așezat în Sfânta Biserică dregătorii și vrednicii deosebite și prin trimiterea din ceruri în chipul limbilor de foc a Prea Sfințului și de viață făcătorului Duh, peste Sfinții Săi Ucenici și Apostoli, i-a întărit pe aceștia întru propovăduirea cuvintului Evangheliei Sale, iar prin punerea miinilor, într-o neîntreruptă succesiune de la Sfinții Apostoli și pînă astăzi, pe toți slujitorii Bisericii îi face vrednici de a fi părtași darurilor Sale de multe feluri.

Ca smerit slujitor al lui Hristos în vrednicia de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, cunoscînd că Sfîntul Sinod, în ședința sa din 3—4 aprilie 1990, iar Adunarea Națională Bisericească prin hotărîrea nr. 1887/1990 au aprobat reînființarea vechiului Scaun al Arhiepiscopiei Tirgoviștei și călăuzit fiind de îndatorirea de a nu lăsa această Arhiepiscopie lipsită de canonicescul ei cirmuitoar, pe temeiul art. 10, lit. «g» și 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, am convocat, cu adresa noastră nr. 6591/1991 Colegiul Electoral Bisericesc pentru alegerea noului Arhiepiscop al Tirgoviștei, în ziua de marți, 3 septembrie 1991, orele 10,30 în sala sinodală a reședinței Patriarhale din București.

Acest Colegiu, după săvîrșirea slujbei religioase în Catedrala Sfintei Patriarhii, a ales în scaunul vacant de Arhiepiscop pe Prea Sfințitul Episcop Vicar Patriarhal, VASILE TIRGOVIȘTEANUL, care s-a arătat vrednic de această chemare prin pregătirea sa teologică în țară la Institutul Teologic universitar din Sibiu — și la Institutul Teologic universitar din București și peste hotare la Facultățile de Teologie din Atena și Cairo, prin activitatea sa în cadrul Sectorului relațiilor externe bisericești, apoi ca secretar eparhial și vicar administrativ la Episcopia Oradiei, ca Superior al Așezămintelor românești de la Ierusalim și Iordan, iar în ultimii doisprezece ani ca Episcop Vicar Patriarhal în cadrul Administrației Patriarhale, îndeplinind o perioadă de timp și funcția de rector al Institutului Teologic Universitar din București, colaborînd cu Noi la examinarea și soluționarea problemelor bisericești de la Centrul Patriarhal și participînd de nenumărate ori ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la întruniri ecumenice în țară și peste hotare și dînd, în împlinirea tuturor însărcinărilor bisericești la care a fost chemat, dovezi de neclintită credință, dragoste, rivnă și statornică ascultare față de Sfîntul Sinod și față de rînduielile canonice ale sfintei noastre Biserici.

Sfîntul Sinod, potrivit dispozițiilor art. 10, al. «e», art. 130 și 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, procedînd în ziua de 4 septembrie 1991 la examinarea și cercetarea canonică a alegerii noului Arhiepiscop, făcută de Colegiul Electoral Bisericesc în ziua de 3 septembrie 1991, a constatat că alegerea P. S. Episcop VASILE TIRGOVIȘTEANUL, Vicar Patriarhal, în scaunul vacant de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tirgoviștei, s-a săvîrșit cu păzirea normelor canonice și legale.

În urma mijlocirii Sfintului Sinod și a Secretariatului de Stat pentru Culte, P. S. Episcop Vicar Patriarhal VASILE COSTIN a fost recunoscut în funcția de Arhiepiscop al Tirgoviștei, prin Decretul nr. 76 din 06 septembrie 1991.

Astăzi, 22 septembrie 1991, în Catedrala Sfintei Arhiepiscopii din Tirgoviște, după rânduilele și datinile bisericesti, NOI TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Mitropolitul Munteniei și Dobrogei, înminăm Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop VASILE cîrja arhipăstorească și îl așezăm în scaunul de Arhiepiscop al Tirgoviștei.

Pe temeiul celor arătate mai sus, al Sfințelor Canoane și al prevederilor cuprinse în art. 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Noi, TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Mitropolitul Munteniei și Dobrogei, facem cunoscut tuturor această GRAMATA mitropolitană și dăm alesului Arhiepiscop Înalt Prea Sfinției Sale VASILE COSTIN imputernicirea canonică de păstorie ca Arhiepiscop al de Dumnezeu păzitei Arhiepiscopii a Tirgoviștei cu toate orașele și satele care țin astăzi și vor ține și în viitor de această Arhiepiscopie a Tirgoviștei, drept mărturie că Înalt Prea Sfinția Sa, dobîndind jurisdicția de Arhiepiscop are darul și puterea de a așeza după rânduilele Sfintei noastre Biserici dreptmăritoare de răsărit și după Legile Țării: citeți, cîntăreți, ipodiaconi, diaconi, preoți și protopopi la toate bisericile din Arhiepiscopia Înalt Prea Sfinției Sale, stareți și starețe, egumeni și egumene de minăstiri și schituri și de a îndeplini toate cite i se cuvin ca ierarh, spre zidirea duhovnicească a turmei sale duhovnicești.

Din partea Înalt Prea Sfinției Sale așteptăm cinstire și ascultare către Sfintul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române, precum și lucrare neobosită, înțelepciune și dragoste părintească față de dreptcredincioșii creștini de sub păstoria sa, făcîndu-se tuturor călăuză întru păstrarea neștirbită a dreptei credințe și a rânduilelor Bisericii noastre străbune.

Așadar, tuturor celor din cinul preoțesc și călugăresc, precum și tuturor dreptcredincioșilor din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Tirgoviștei, le recomandăm cu căldură și dragoste pe Înalt Prea Sfinția Sa, Arhiepiscopul VASILE COSTIN, drept Chiriarh iubit al lor, povățuindu-i să-l cîntească, plecîndu-i-se cu toată voia și arătîndu-i în toate împrejurările supunere și ascultare întru împlinirea îndatoririlor de buni fii ai Bisericii și ai Țării noastre.

Cunoscînd dragostea și însuflețirea cu care sluijtorii și credincioșii Bisericii noastre din ținuturile Tirgoviștei și Cîmpulungului au întîmpinat lotdeauna cuvîntul ierarhilor lor, îi îndemn pe toți cu părintească dragoste ca, sub cîrmuirea noului arhipăstor să păstreze unitatea dreptei noastre credințe, viețuind în pace și bună înțelegere, ca fii adevărați ce cred cu statornicie «întru una, sfință, sobornicească și apostolească Biserică».

Și astfel, cu un cuget și cu o inimă, să preamărim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfintul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită, Amin.

Data în reședința noastră patriarhală din București, la 20 septembrie, anul mințuirii, una mie nouă sute nouăzeci și unu.

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ȘI MITROPOLITUL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

S-a dat apoi citire Decretului Președintelui României de recunoaștere a alegerii I. P. S. Vasile ca arhiepiscop al Arhiepiscopiei Țirgoviștei, după care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist i-a înmănat noului chiriarh, în acordurile imnului «Vrednic este», cirja de arhipăstor și insemnele chiriarhale.

Cu acest prilej, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a adresat noului arhiepiscop, clerului și credincioșilor din eparhia Țirgoviștei, în-tregii asistențe, următoarele cuvinte :

*I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Țirgoviștei,
Inalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Prea Cucernici Părinți,
Onorați reprezentanți ai Guvernului,
Onorați reprezentanți ai Camerelor Parlamentului,
Iubiți frați și surori în Domnul și Mîntuitorul
nostru Iisus Hristos,*

«O zi mare și sfîntă trăim astăzi cu toții pe aceste urme sfinte ale Mitropoliei Țării Românești și ale acestei reședințe care a fost în trecutul nostru izvor de lumină, izvor de credință, izvor de jertfă de martiri, cheazășie a dăinuirii neamului nostru românesc.

O mare nedreptate a fost aceea, între multe altele, pe care a suferit-o Biserica noastră-străbună, ca această parte a țării noastre, ținutul Dimboviței, o adevărată «țară» și ținutul Muscelului, de asemenea, un adevărat leagăn de credință, de eroi, de datini și de port, să rămînă atîta vreme fără păstor. Trebuie ca, în această sfîntă catedrală, să cer iertare credincioșilor fiindcă atîta vreme ei n-au putut să se îndulcească de binecuvîntările păstorului lor firesc. Ați aparținut de Arhiepiscopia Bucureștilor, dar reședința acestei eparhii este în capitala țării, la oarecare distanță de Dv., care totdeauna ați fost însetați după păstorul duhovnicesc, ați dorit să-l aveți permanent alături, pentru a vă alina suferințele, pentru a vă îndruma, pentru a vă sfinți și crește copilașii.

Iată, Bunul Dumnezeu, prin jertfa eroilor martiri, tineri și vîrstnici, din decembrie 1989, ne-a adus și nouă Bisericii, printre altele și această restaurare a eparhiei Țirgoviștei, iar astăzi, I.P.S. Arhiepiscop Vasile devine păstorul acestor buni credincioși, acestor preoți destoinici, al viețuitorilor monahi și monahii care străjuiesc neadormit la păstrarea apei celei vii a credinței noastre strămoșești.

Ar trebui timp îndelungat să poposim la nume, la cărturari din trecut, la martiri, la cuvioși, la mărturisitori ca să ne plecăm genunchii cu smerenie în fața chipului lor, să ne închinăm la racla cu capul de

noaștere
Tirgoviștei,
sui chi-
insem-adresar
tei, în-

martir al lui Mihai Viteazul, aflată aici lângă noi, la mînăstirea Dealu, ar trebui mult timp, de asemenea, să descifrăm vechile izvoade, să găsim acolo pagini de vrednicii de pilde pentru noi, pentru fiecare din noi, ca să înțelegem cît de mult ne-a cercetat Dumnezeu din înălțime și ne-a învrednicit să vedem împlinindu-se această dorință sfîntă a credincioșilor și a preoțimii noastre de restatornicire a vechiului scaun vlădicesc al Tirgoviștei.

Înalt Prea Sfînțite Părinte Arhiepiscop Vasile cum ați constat și așteți, ca și la alegere, sînteți așteptat cu atîtea inimi deschise, cu atîtea nădejdi sfinte de către vîrstnici, de către tineri și chiar de către copii, care au păstrat legătura cu Biserica, care se uită la ierarhul lor ca la un părinte, după cuvintele Mintuitorului Iisus Hristos, care S-a numit pe Sine păstor, ca și noi să fim, după modelul Său, păstori duhovnicești: «Învățați de la Mine, ne spune El, nouă tuturor, că sînt blind și smerit cu inima» (Matei 11, 29).

te ale
tre-
mar-sufe-
autul

B, un

mină

cer

ească

topia

oa-

orul

lina

așii.

rst-

e și

cop

toi-

la

din

chii

de

O trăsătură a noastră a slujitorilor Sfîntului Altar este și aceea de a avea ochii ațintiți mereu către Mintuitorul Hristos, către blîndețea Lui cuceritoare, către blîndețea Lui iertătoare, către cutezanța Lui plină de curaj contra nedreptății, a minciunii, a lăcomiei, a egoismului. Avem de luptat și noi cei de azi cu asemenea încercări, cu asemenea tentații, care niciodată nu i-au ocolit, mai ales, pe cei care urmează sau încercă să urmeze calea lui Dumnezeu. Asemenea deschidere trebuie să arate I.P.S. Voastră pentru preoțimea aceasta care a dorit așa de mult să aibă ierarhul ei aici, la Tirgoviște, pentru viețuitorii mînăstirilor din această zonă, multe și foarte importante, va trebui «cu timp și fără de timp», după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel (2 Tim. 4, 2), să vă plecați inima, să vă plecați auzul către dorințele lor, către suferințele lor, către ceea ce așteaptă ei cu nesăț de la noi, de la păstorii rînduiți de Mintuitorul Hristos și Sfînții Săi Apostoli.

Ne onorați, iubiți credincioși și credincioase, cu cinste și cu demnitate. Trebuie să răspundem la aceasta cu dragostea noastră și cu prețuirea noastră. Sînteți pentru noi, pentru Biserică, iubiți credincioși, o podoabă a Ortodoxiei, a credinței noastre strămoșești, sînteți curajul nostru, tăria noastră. Aș folosi cu cutezanță cuvîntul de mulțumire adresat de Sfîntul Apostol Pavel, cu aproape două mii de ani în urmă comunităților proaspăt întemeiate de el: «Voi sînteți coroana apostoliei mele» (I Cor. 9, 2). Tot așa, pentru noi, iubiți frați ierarhi ai Bisericii, pentru activitatea noastră, pentru pilda vieții noastre, acești credincioși trebuie să însemne neconținut coroana apostoliei

noastre. Străbatem valuri mari, valuri grele, valuri sufletești mai ales și nu numai noi, ci o lume întreagă. Acolo, în sufletul omului, doar Mîntuitorul Hristos poate să pătrundă, doar credința poate să aducă înseninare, doar cuvîntul de la amvon, cuvîntul adevărului poate să aducă alinare. Taină mai grea decît preoția, misiune mai dificilă chiar decît cea a medicului, care trebuie să caute toate măruntaiele ca să-și dea seama unde este pricina suferinței, după cum știm cu toții, nu există. Noi slujitorii Bisericii, cu răbdare, cu îngăduință, cu iubire mai ales, cu «dragostea care le biruie pe toate, care nu cade niciodată», cum iarăși spune atît de frumos Sfîntul Apostol Pavel (I Cor. 13, 8), trebuie să fim păstorii suflatești ai credincioșilor noștri.

N-a fost o misiune pe lume mai frumoasă, iubirii mei, și nu este și nu va fi ca aceea de slujitor al Sfîntului Altar, atunci cînd slujitorul altarului poartă misiunea și chipul Mîntuitorului Hristos, Arhiereul nostru cel mare. Așa ne învață Sfîntul Ioan Gură de Aur, așa spunea el preoților din timpul său, așa spune el tuturor celor care doresc să îmbrățișeze preoția, că este cea mai frumoasă misiune, dar și cea mai grea, pentru că, afirma marele predicator și filozof, cunoscător de inimi: «preotul este trimisul lui Dumnezeu pe pămînt și trimisul credincioșilor, al pămîntenilor către Dumnezeu». De aceea, noi preoții, noi ierarhii și, deci, și Înalt Prea Sfîntia Voastră, aveți a învinge aceste greutăți și, a le purta cu vrednicie. Și știm să le învingem numai cu credința în Dumnezeu, cu dragostea și cu devotamentul pentru misiunea pe care am îmbrățișat-o și la care noi am fost chemați prin Duhul Sfînt, așa cum ne arată Sfintele Canoane.

Ați fost ales aici de acești slujitori credincioși și v-au cinstit venirea și fruntașii județelor, ai orașelor și membri ai Guvernului și reprezentanți distinși ai Parlamentului. Biserica Ortodoxă Română este Biserica națională a poporului român. Slujitorii ei nu fac politică de partid, dar ei nu sînt indiferenți la binele poporului. Orice fel de acțiune, orice fel de gest îndreptat spre binele celor mulți, Biserica îl salută și îl sprijină. Ea apelează la toți cei care au putere să promoveze adevărul evanghelic nemuritor, să promoveze valorile creștine fără de care nici noi și nici celelalte seminții din Europa nu-și vor putea găsi un făgaș drept, cinstit, un viitor fericit. Fără aceste adevăruri ale Sf. Evanghelii fără aceste valori creștine cu care au străbătut veacurile moșii și strămoșii noștri, care s-au întruchipat și în ruinele Mitropoliei din Tîrgoviște, în ruinele bisericilor de aici, fără această frățietate și unitate a noastră a românilor pentru care ne stă și astăzi măr-

turie biserica Stelea, ridicată în cetatea de scaun a Țării Românești în secolul al XVII-lea de domnul Moldovei Vasile Lupu și ctitoria minăstirii Soveja în Moldova de către voievodul Matei Basarab nu vom putea pași pe calea păcii, a dragostei și a dreptății. Astăzi, mai mult decât oricând Biserica noastră strămoșească slujește și vrea să slujească aceste adevăruri sfinte și drepte pentru misiunea ei în lume.

I.P.S. Voastră așa cum s-a arătat, veniți cu un bogat tezaur de știință teologică. Să nu o lăsați sub obroc, să o lămuriți credincioșilor, duminică de duminică, să fiți în mijlocul lor în mijlocul preoțimii, să le dăruiți și lor din experiența anilor de muncă în Sfânta noastră Biserică. Noi știm că strana arhierescă pe care ați ocupat-o astăzi nu este numai pentru catedrala aceasta, ci este pentru fiecare parohie iar preoții și credincioșii noștri, buni și respectuoși, cum sînt, au strană arhierescă în fiecare biserică pe care o păstrează ca o chemare a noastră a ierarhilor, ca să mergem cît mai des acolo, în mijlocul lor, la Sfînta Liturghie și la rugăciune.

Ne-a durut, și trebuie s-o recunoaștem cu tot regretul, mulți ani, că strana arhierescă de la parohiile Dv. n-a fost ocupată de ierarh, pentru că era prea întinsă Eparhia Bucureștilor, iar cerințele prea mari. Acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, avem aici, la Țîrgoviște, o nouă eparhie, iar I.P.S. Voastră va trebui să fiți mereu împreună și alături de preoți și de credincioși. Aceasta nu înseamnă, iubiți frați și surori țîrgovișteni și musceleni, că ne despărțim, căci o despărțire ar fi foarte grea și foarte tristă. Noi vom continua să rămînem împreună în dragostea lui Hristos, uniți în cadrul Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, noua titulatură a Mitropoliei Ungrovlahiei, slujind Biserica și neamul nostru.

Dați ascultare părintelui vostru sufletesc, instalat astăzi. Îmbrățișați-l cu toată dragostea, aveți toată credința în Sfînta noastră Biserică, depuneți stăruință și Dv. și noi ca să predăm educația religioasă în școală. Folosim împrejurarea că sînt prezenți aici și factori cu putere de decizie în acest domeniu și le cerem să ne ajute, să ne sprijine în această acțiune, pentru că oricare fiu al Bisericii noastre are dreptul să afle cît mai multe despre credința strămoșească și acestea nu se pot afla decît de pe băncile școlii. Cultura nu se poate dezvolta fără credință și nici credința nu poate să fie izolată de cultură. Omul nu poate trăi fără cultură, dar nici fără credință, căci religia este o componentă a personalității umane. Așa cum noi clericii mai în vîrstă am învățat pe vremuri la Seminar, pe lîngă disciplinele teologice, și fizica,

chimia, botanica sau zoologia, fără a bănuî unde Dumnezeu ne va purta pașii, dar nu ne-a stricat, ci, dimpotrivă, ne-a prins foarte bine, tot așa, astăzi pe omul de știință nu-l deranjează cu nimic religia, credința, cum ne-o pilduiesc marii învățați ai lumii de pretutindeni, care au știut să împletească adevărurile de credință cu adevărurile științei. Adevărata știință nu contrazice credința, după cum credința nu face abstracție niciodată de datele științei. De aceea, noi nădăidim că vom avea posibilitatea să predăm religia în școală și fac apel la părinții slujitori, la slujitori, la slujitorii mînăstirilor, la părinții copiilor și chiar la tineri și chiar la copii să îndrăgească credința pentru a descoperi valorile nemuritoare ale omului. Omul are misiunea să fie bun, să fie nobil, să fie creator de frumos. El nu trebuie să ucidă, să nedreptățească pe alții, să fie unealta minciunii, ci este chemat să zidească frumuseți, așa cum avem la Tîrgoviște și în întreaga țară.

Acum, iubiții mei, cînd aveți ierarh canonic și legiuit, vă doresc din partea mea ca Bunul Dumnezeu să vă ajute totdeauna și mai ales cînd veți face binele. Vă îmbrățișez pe fiecare și vă admir pentru vrednicia, pentru distincția sufletească, pentru dragostea pe care ați arătat-o Sfinței noastre Biserici. Să fim cu toții, cum am fost astăzi aici, o coroană a Bisericii, o coroană a neamului nostru românesc, care să strălucească în fața Europei și în fața lumii întregi.

Cu aceste gînduri, vă doresc, I.P.S. Părinte Arhiepiscop, și în numele ierarhilor aici de față, putere multă, de la Dumnezeu, înțelepciune, curaj și bărbăție, multă răbdare ca să slujiți cu vrednicie, pentru a fi început bun la această Arhiepiscopie.

Așa să vă ajute Bunul Dumnezeu cu darul și cu iubirea Lui de oameni. Amin !»

În continuare a luat cuvîntul, dl. dr. ing. Emil Dîma, prefectul județului Dîmbovița, care a exprimat bucuria pe care o trăiesc în această zi credincioșii ortodocși de pe aceste frumoase plaiuri, cu vechi centre de cultură și tradiție istorică, între care Tîrgoviștea și Cîmpulungul, foste cetăți de scaun ale Țării Românești, de a vedea reînnoindu-se, după mai bine de trei secole, firul existenței eparhiei Tîrgoviștei și a participa la instalarea canonică a părintelui lor duhovnicesc. După ce a mulțumit călduros Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și membrilor Sfîntului Sinod pentru aportul adus la această frumoasă împlinire biserică, a adresat noului ales, I.P.S. Arhiepiscop Vasile, «urări de sănătate, viață lungă, cu realizări remarcabile și o colaborare rodnică cu instituțiile județene», spre binele credincioșilor și al Bisericii Ortodoxe Române, «chemată astăzi mai mult ca oricînd să lucreze la asanarea

morală a societății românești», afirmându-se, astfel, «ca un urmaș demn al acelor ierarhi cărturari, patrioți și ctitori de sfinte lăcașuri, care au păstorit de-a lungul vremii la Tîrgoviște».

În incheiere, *Î.P.S. Arhiepiscop Vasile* — noul ierarh al Eparhiei Tîrgoviștei — a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru acordarea Gramatei și înmînarea cîrjei arhiepiscopale, precum și tuturor participanților la ceremonia de instalare.

A urmat apoi tradiționalul polihroniu, iar *Prea Fericitul Patriarh Teoctist* și *Î.P.S. Arhiepiscop Vasile* au împărtășit binecuvîntări arhieresti credincioșilor aflați la solemnitate.

Ceremonia instalării *Î.P.S. Vasile* ca Arhiepiscop al Tîrgoviștei a fost urmată de o agapă frățească, la sfîrșitul căreia, *Î.P.S. Sa*, în calitate de gazdă, a mulțumit încă o dată tuturor pentru participare. După amiază distinșii oaspeți ai Tîrgoviștei s-au întîlnit la Casa de cultură a sindicatelor din localitate, la un concert de muzică corală religioasă, susținut de ansamblul coral «Te-Deum laudamus», dirijat de prof. Petre Simionescu, urmat de Corala Patriarhiei, dirijată de Pr. Iulian Cîrstoiu și Pr. C-tin Drăgușin. Concertul a cuprins piese corale de I. D. Chirescu, Sabin Drăgoi, Gavriil Musicescu, Gheorghe Danga, D. G. Kiriac, Macarie Ieromonahul, Gh. Popescu-Brănești, Nectarie Frimu, Costică Andrei, V. Sum-schi, Nicolae Lungu și s-a desfășurat într-o atmosferă duhovnicească.

CURRICULUM VITAE

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Vasile Costin s-a născut la 7 iulie 1938 în Satul-Nou-de-Sus, în apropiere de orașul Baia Sprie, din județul Maramureș. După absolvirea Seminarului, a urmat cursurile Institutului teologic ortodox din Sibiu între anii 1959—1963, unde a obținut licența în teologie, cu teza «Profesori ardeleni la școlile de învățămînt religios din Țările Române», iar între anii 1963—1966, la Institutul teologic din București, a urmat cursurile de doctorat în teologie, secția teologie practică, specializîndu-se în disciplinele liturgice.

Între anii 1967—1972, ca bursier al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a studiat la Facultatea de teologie a Universității din Atena și la Institutul de arheologie coptă din Cairo. În martie 1972 a susținut la Atena teza de doctorat în teologie cu titlul «Cultul Bisericii Copte în comparație cu cultul Bisericii Ortodoxe». Lucrarea cu care a obținut titlul de doctor în teologie a fost publicată în limba greacă la Atena, în 1972, în Editura Soukis. Titlul de doctor în teologie obținut la Atena a fost echivalat la Institutul teologic din București, la 21 martie 1974.

Ca seminarist, student și doctorand în teologie, a dat dovadă de reale posibilități și înclinații pentru studiul disciplinelor teologice practice. În perioada studiilor de doctorat a publicat mai multe articole de specialitate în revistele noastre bisericești.

În țară, a funcționat ca documentarist la Sectorul Relații externe bisericești din cadrul Patriarhiei Române, apoi, la Episcopia Oradiei, ca secretar eparhial și vicar administrativ, fiind aici hirotonit diacon și apoi preot celib. Exprimîndu-și dorința de a intra în cînul monahal, dînd răspuns vocației slujirii lui Dumnezeu, Sfințul

Sinod a aprobat tundera sa în monahism, iar în 1974, la recomandarea P.S. Episcop Vasile al Orădiei, i-a acordat rangul de arhimandrit.

Începînd cu anul 1975, Patriarhia Română i-a încredințat postul de superior al Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Ortodoxă a Ierusalimului.

Deși departe de țară, dar păstrînd permanent legătura spirituală cu Biserica strămoșească, s-a dovedit a fi atît un slujitor neobosit și îndrumător atent al românilor ortodocși veniți în pelerinaj la Sfîntul Mormînt, oît și un bun chivernisitor al Așezămintelor românești de la Ierusalim. Totodată, s-a remarcat și prin strădaniile pe care le-a depus pentru editarea publicației românești «Învierea», în paginile căreia a căutat, ca redactor, a sădi în suielele credincioșilor români de acolo dorința trațiilor de același neam, de acasă, de a trăi în pace și bună înțelegere cu toata lumea.

Bun cunoscător al limbilor greacă, franceză și engleză, a întreținut bune raporturi atît cu Patriarhia din Ierusalim, cultivînd dragostea trăiească menită să întărească solidaritatea de acțiune a Bisericii Ortodoxe, cît și cu reprezentanții diferitelor culte religioase de acolo, față de care a promovat relații de prietenie pentru slujirea marilor idealuri de pace și progres spiritual, care stau azi în fața omenirii de pretutîndeni, fiind deopotrivă apreciat de ierarhii greci și de reprezentanții cultelor religioase de la locurile sfînte.

În timpul șederii la Ierusalim, cu prilejul unor invitații, a ținut conferințe, cursuri și comunicări și a participat la diferite întruniri ecumenice.

Toate aceste vrednicii au determinat Sfîntul Sinod la recomandarea Iericului întru adormire patriarh Iustin, să-l aleagă, la 10 decembrie 1979, în postul de episcop-vicar patriarhal, cu titlul de «Tîrgovișteanul». Hirotonia în arhierie a avut loc la 20 ianuarie, în catedrala patriarhală din București. În perioada anilor 1982—1987 a îndeplinit și funcția de rector al Institutului teologic din București.

În calitate de episcop-vicar patriarhal a desfășurat o bună activitate ecumenică ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la diferite adunări, congrese și conferințe ale organizațiilor intercreștine mondiale peste hotare, a lăcut parte din importante delegații bisericești care au promovat și au intensificat relațiile cu alte Biserici, a avut un aport apreciabil în cadrul unor comisii de dialog teologic interconfesional și interreligios, lăcînd cunoscută poziția și preocupările Bisericii în probleme de doctrină teologică sau în cele care preocupă omenirea contemporană.

Pe lângă activitatea pastoral-misionară, ecumenică și administrativă, s-a afirmat și ca un bun teolog. Rodele cercetărilor sale teologice s-au concretizat în elaborarea și tipărirea — în țară și peste hotare — a unor studii și articole, tratînd probleme teologice și de cultură dintre cele mai variate.

Alăturîndu-ne tuturor celor care, în ziua de 22 septembrie 1991, au participat la această sărbătoare duhovnicească din viața Arhiepiscopiei Tîrgoviștei — vestită vatră de trăire ortodoxă și cultură românească — bogată în ample și adînci înțelesuri pentru toți fiii Bisericii strămoșești, precum și pentru Înalt Prea Sfîntul Arhiepiscop Vasile, îi aducem și noi un sincer prinos de recunoștință împreună cu sincere urări de sănătate deplină și o păstorire îndelungată, pentru a duce mai departe făclia înaintașilor și a păzi eredința cea adevărată pe aceste plaiuri străvechi, cu realizări trîinice, spre binele Bisericii, înflorirea culturii și propășirea întregii noastre obști românești.

PREMIEREA DE CĂTRE ACADEMIA ROMÂNĂ
A «BIBLIEI LUI ȘERBAN (1688)»
ȘI A «NOULUI TESTAMENT DE LA BĂLGRAJ»
(ALBA IULIA, 1648)

În ziua de 11 iulie 1991, la Casa oamenilor de știință din Capitală a avut loc un eveniment cu profunde semnificații în viața spirituală a poporului român — premiera de către Academia Română a unor Cărți reprezentative pentru cultura și spiritualitatea românească, *Biblia lui Șerban (1688)* și *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, a căror reeditare critică a avut loc în anul 1988, prima sub patronajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, iar cea de a doua sub patronajul Prea Sfințitului Episcop Emilian al Alba Iuliei. Cele două Cărți reprezentative ale Bisericii și Neamului, au văzut din nou lumina tiparului la 300 ani și respectiv 340 ani de la apariție.

Ședința de decernare a premiilor Academiei Române a fost cinstită cu prezența domnului prof. dr. docent Mihai Drăgănescu, președintele Academiei Române, a d-nei prof. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, vice-președinte al Academiei, prof. acad. Ioan Coteanu, a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul României, a Prea Sfințitului Părinte Emilian, proin-episcopul Alba Iuliei, a membrilor înaltului for de cultură, a numeroși oameni de știință și cultură, a numeroși invitați.

În cuvîntul de deschidere a ședinței de premiere, domnul prof. dr. docent Mihai Drăgănescu, președintele Academiei, a subliniat importanța acestui moment deosebit, al decernării premiului Academiei Române pentru anii 1988—1989, celor mai valoroase cărți apărute în acești ani, între care un loc de seamă revine *Bibliei de la București (1688)* și *Noului Testament de la Bălgrad (1648)*, a căror reeditare critică o datorăm strădaniei, a doi mari ierarhi ai Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Teoctist, patriarhul României și Prea Sfințitul Părinte Episcop Emilian, proin-episcopul Alba Iuliei, prin a căror osîrdie aceste cărți au intrat în Academia Română.

Prin premiera acestor două lucrări, ca și prin Simpozionul științific din 12 sept. 1990, dedicat *Noului Testament de la Bălgrad — (1648)*, Biserica Ortodoxă Română a intrat în tradiția legăturilor sale firești cu Areopagul culturii românești, legături inaugurate încă din secolul trecut, prin donarea de carte pentru Biblioteca Academiei de către episcopul Dionisie Romano al cărui exemplu a fost urmat de mulți ierarhi și clerici ai Bisericii Ortodoxe Române, între care merită să fie amintit vrednicul de pomenire patriarh Miron Cristea, care a dăruit înaltului for de cultură *Biblia* ce-i poartă numele.

Pe linia aceleiași legături tradiționale se înscrie și acțiunea permanentă de înzestrare a Bibliotecii Academiei cu numeroase manuscrise, materiale istorice de certă valoare documentară din partea minăstirilor și schiturilor noastre.

Președintele Academiei Române a remarcat faptul că prin premiera celor două lucrări *Biblia de la București (1688)* și *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, Academia recunoaște contribuția Bisericii Ortodoxe Române la dezvoltarea culturii românești, colaborarea de-a lungul vremii dintre Biserică și înaltul for de cultură națională contribuind la punerea în lumină a spiritualității românești. Domnia Sa a felicitat călduros pe Prea Fericitul Patriarh Teoctist și pe Prea Sfințitul

Episcop *Emilian* pentru strădaniile depuse de a reda culturii românești aceste momente de limbă și literatură.

Într-o scurtă alocuțiune, domnul acad. prof. Ioan Coteanu a arătat importanța pentru cultura românească a celor două capodopere de limbă și cultură românească, premiate de Academia Română, subliniind acrvia cu care s-au reeditat critic în 1988, după care a trecut la decernarea premiilor.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, primind premiul «Timotei Cipariu», pentru «Biblia lui Șerban», reeditată în anul 1988.

1. Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, premiul «Timotei Cipariu», pentru strădania de reeditare a *Bibliei de la București (1683)*.
2. Domnului prof. I. Chițimia, același premiu pentru studiul introductiv la *Biblia de la București (1688)*.
3. Prea Sfințitului Episcop Emilian, premiul «Bogdan Petriceicu Hașdeu», pentru strădania reeditării critice a *Noului Testament de la Bălgrad (1648)*.
4. Prof. Dr. Florica Dumitrescu, premiul «Bogdan Petriceicu Hașdeu», pentru studiul introductiv la capodopera mitropolitului cărturar Simion Ștefan (1648).
5. Cercet. Dr. Dalila-Lucia Aramă, premiul «Bogdan Petriceicu Hașdeu», pentru studiul introductiv la aceeași lucrare.

Prin premiarea acestor «Cărți de căpătii» ale Bisericii și Neamului, prin care, așa cum arăta Prea Fericitul Patriarh Teoctist în Cuvîntul înainte la *Biblia lui Șerban (1688)*, «vredniciei noastre înaintași», care «au păstrat credința și graiul străbun pe aceeași vatră din neam în neam...», au închinat poporului român truda lor, ducînd opere ce înfruntă timpul, prin care se «pune pe ființa noastră etnică pecetea uni-

... de grai, de neam și de spiritualitate și, împreună cu alte numeroase tipărituri bisericești în graiul străbun, proclamă triumful limbii române în Biserică și în cultura noastră națională». Ceea ce a sporit valoarea lucrării (și acest fapt a fost neglijat de a fi amintit), a fost tehnoredactarea și grafica de excepție, datorate reputatului ostenitor al Institutului Biblic al Patriarhiei Române, P. C. Pr. Valentin Bogdan.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST
 În prezidiul ședinței de acordare a premiilor Academiei Române

Merită amintit faptul că un simpozion privind reeditarea critică a *Bibliei lui Șerban* a avut loc în cadrul strict al Bisericii, în toamna anului 1988, din motive lesne de înțeles. În același timp, Prea Sfințitul Episcop Emilian al Alba Iuliei, proiectase un simpozion pentru *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, la cltoria patriarhului Miron de la Toplița, inițiativă care se bucurase de azeziunea entuziastă a domnului Prof. dr. docent Mihai Drăgănescu, care a și trimis Prea Sfințitului Emilian Cuvîntul pe care urma să-l rostească la simpozionul proiectat în 1988, la Toplița.

Forurile politice de atunci nu și-au dat acordul pentru această manifestare de suflet și gînd românesc. Reparația cuvenită avea să o facă mai tîrziu, după doi ani, la 12 sept. 1990, domnul Prof. dr. docent Mihai Drăgănescu, acum președintele Academiei Române, care a cunoscut «la sursă» strădaniile înaltului ierarh albaulean de punere în lumina prezentului a monumentalei opere a mitropolitului cărturar Simion Ștefan, lucrare apărută în condiții grafice de excepție, cu 6 studii introductive semnate de personalități de primă mărime ale culturii noastre, prin organizarea Simpozionului dedicat *Noului Testament de la Bălgrad (1648)*, sub egida Academiei Române.

«Post festum», putem remarca solitudinea actualei conduceri a Academiei Române, lărga ei deschidere pentru orice act de cultură venit din partea Bisericii Ortodoxe Române, fapt care duce inevitabil la angajarea acestui bimilenar Așezământ de a fi o prezență de prestigiu, viabilă și mereu actuală în Areopagul culturii române.

Diacon ȘTEFAN NOVAC

CONSTITUIREA SOCIETĂȚII BIBLICE DIN ROMÂNIA

La 16 octombrie 1990 a avut loc o întrunire consultativă a Bisericilor creștine din România, membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor și ale Conferinței Bisericilor Europene : Biserica Ortodoxă Română, Biserica Reformată și Biserica Evanghelică Luterană. Cu acel prilej, s-a hotărât, în principiu, înființarea Societății Biblice din România, delegații celor trei Biserici, urmînd să informeze pe credincioși și conducerile acestor Biserici, în vederea luării deciziei definitive. S-a hotărât, de asemenea, ca Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române să convoace o întrunire a reprezentanților tuturor Bisericilor și Cultelor din România, care sint chemate să devină membre ale Societății Biblice din România, în vederea luării unei decizii definitive asupra înființării și constituirii acestei noi instituții în țara noastră.

Această nouă reuniune a reprezentanților Bisericilor și Cultelor din România a fost convocată și a avut loc la Institutul teologic «Andrei Șaguna» din Sibiu în organizarea rectoratului acestei instituții de învățămînt teologic, marți 7 mai 1991.

Au răspuns convocării Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române, ai Bisericii Reformate, ai Bisericii Evanghelice-Luterane, ai Bisericii Unitariene și ai Bisericii Adventiste de ziua a șaptea.

La reuniune au participat, din partea Societăților Biblice Unte (SBU) domnii Terje Hartberg coordonatorul Programului pentru Europa centrală și răsăriteană și pentru Uniunea Sovietică, Steven Downey și Maurice Harvey din partea Departamentului pentru presă și comunicații al SBU.

Lucrările reuniunii au fost deschise de Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, care, într-o scurtă alocuțiune a înfățișat un istoric al eforturilor privind inițiativele legate de înființarea unei Societăți Biblice în țara noastră și scopurile pe care trebuie să le urmărească în activitatea sa această instituție în cazul în care va fi creată. Prea Sfinția Sa a invitat pe reprezentanții Bisericilor, participanți la reuniune, să prezinte punctul de vedere al acestor Biserici asupra punctului înscris pe agenda reuniunii arătînd că Sfintul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și-a dat acordul pentru înființarea Societății Biblice din România.

Luînd cuvîntul, în continuare, Prea Sfințitul Damaschin, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, președintele Comisiei instituite de Sfintul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în vederea studierii și luării unor măsuri de punere în practică a inițiativei privind înființa-

rea Societății Biblice din România, a comunicat acordul deplin al Bisericii Ortodoxe Române privind înființarea Societății Biblice din România.

În continuare, au luat cuvîntul : Wolfgang Rehner din partea Bisericii Evanghelice C.A. din România, Conferențiar Zsolt Gereb din partea Bisericii Reformate din România, Gheorghe Andrăsi din partea Episcopiei Unitariene din Cluj-Napoca și Forray Lazar din partea Bisericii Adventiste de ziua a șaptea, care au comunicat acordul Bisericilor reprezentate asupra înființării și constituirii Societății Biblice din România.

În partea a doua a ședinței, pr. Sabin Verzan, consilier al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, a prezentat câteva principii generale susceptibile a deveni o bază de discuție pentru alcătuirea proiectului Statutului Societății Biblice din România. Cei prezenți au apreciat că acest material, cuprinde elemente care pot să fie reținute pentru discuțiile privind proiectul viitorului Statut al Societății Biblice din România.

A luat apoi cuvîntul domnul Terje Hartberg, care a felicitat pe cei prezenți pentru hotărîrea de a înființa Societatea Biblică din România. Domnia Sa a prezentat câteva principii care călăuzesc, în general, activitatea SBU și o Societate Biblică Națională. A asigurat nou înființata Societate Biblică din România de întregul sprijin al SBU.

S-a hotărît constituirea Comisiei de redactare a proiectului Statutului de Organizare și Funcționare a Societății Biblice din România, formată din cîte un reprezentant al fiecărei Biserici membre, prezente la reuniune. S-a constituit, de asemenea, Comitetul Provizoriu al Societății Biblice din România din trei membri, unul reprezentînd Biserica Ortodoxă, unul Bisericile protestante și unul Bisericile neoprotestante.

S-a adoptat, în încheiere, următorul *Comunicat*.

COMUNICAT

AL ÎNTRUNIRII DE CONSTITUIRE A SOCIETĂȚII BIBLICE DIN ROMÂNIA

Ca urmare a hotărîrii luate la intrunirea interconfesională de la Sibiu din 16 octombrie 1990, la Institutul teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu a avut loc, la 7 mai 1991, intrunirea de constituire a Societății Biblice din România, ca membră a Societăților Biblice Unite (S.B.U.).

Reprezentanții a cinci Biserici creștine din România : Biserica Ortodoxă, Biserica Evanghelică-luterană, Biserica Reformată, Biserica Unitariană și Biserica Adventistă de ziua a șaptea, și-au exprimat adevărată bucurie la înființarea Societății Biblice din România, respectivele Biserici devenind membre fondatoare ale acestei Societăți. Societatea Biblică din România rămîne deschisă aderării tuturor celorlalte Biserici și Culte creștine din țara noastră.

Menționăm că la această istorică întâlnire au participat și trei delegați din partea Societăților Biblice Unite (S.B.U.): Dl. Terje HARTBERG, coordonator de program al S.B.U. pentru Europa centrală și de răsărit, Dl. Steven DAWNEY, coordonator al serviciilor de S.B.U. și Dl. Maurice HARVEY, consultant pentru informații al S.B.U.

Obiectivul principal al oricărei Societăți Biblice îl constituie slujirea, sub toate formele și prin toate mijloacele compatibile, a cauzei cuvântului lui Dumnezeu pentru nevoile Bisericilor și ale credincioșilor din epoca noastră. Așadar, și scopul Societății Biblice din România este traducerea, tipărirea și difuzarea Sfintei Scripturi, pentru studierea ei în interesul și avantajul tuturor Bisericilor și în limbile credincioșilor acestora. Totodată, Societatea Biblică din România își propune realizarea unei traduceri ecumenice a Sfintei Scripturi în limba română, după exemplul traducerilor ecumenice apărute în alte limbi.

Societatea Biblică din România este o instituție aconfesională, aflându-se în slujba tuturor Bisericilor, pentru a le facilita acestora traducerea, tipărirea și difuzarea Bibliei în rindul credincioșilor.

Participanții au hotărât constituirea Comisiei de redactare a proiectului Statutului de organizare și funcționare a Societății Biblice din România, formată din câte un reprezentant al fiecărei Biserici membre, prezente la reuniune.

De asemenea, s-a constituit Comitetul Provizoriu al Societății Biblice din România, din trei membri, unul reprezentând Biserica Ortodoxă, unul Bisericile Protestante și unul Bisericile Neoprotestante.

Participanții au fost de acord ca sediul provizoriu al Societății Biblice din România să fie la Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din București.

Mulțumim lui Dumnezeu pentru acest început plin de speranțe, așteptăm colaborarea tuturor Bisericilor din România la această lucrare de imensă importanță pentru propășirea spirituală a fiilor pământului românesc.

DIN PARTEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE :

P. S. NIFON PLOIEȘTEANUL, episcop-vicar patriarhal.

P. S. Dr. DAMASCHIN SEVERINEANUL, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei.

P. C. Pr. Dr. SABIN VERZAN, consilier patriarhal.

P. C. Arhid. Dr. CONSTANTIN VOICU, rectorul Institutului teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu.

P. C. Pr. Prof. Dr. DUMITRU ABRUDAN, prorectorul Institutului teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu.

P. C. Pr. Prof. Dr. VASILE MIHOC — Sibiu.

P. C. Pr. MICHAEL TIȚA, inspector pentru teologie contemporană și ecumenism.

DIN PARTEA BISERICII EVANGHELICE-LUTHERANE :

Dl. WOLFGANG REHNER, prim preot, membru în Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice C. A. din România.

DIN PARTEA BISERICII REFORMATE :

Em. Sa VERESS KOVACS ATTILA, episcop-vicar al Bisericii Reformate din Oradea.

DI. Conf. Dr. ZSOLT GEREB, de la Institutul teologic unic protestant universitar din Cluj-Napoca.

DI. GYENGE IANOS, consilier la Episcopia Reformată din Cluj-Napoca.

DIN PARTEA BISERICII UNITARIENE :

DI. ANDRASI GHEORGHE, consilier la Episcopia Unitariană din Cluj-Napoca.

DIN PARTEA BISERICII ADVENTISTE DE ZIUA A ȘAPTEA :

DI. FORRAY LAZAR, director al Departamentului pentru publicații și comunicații al Bisericii Adventiste de ziua a șaptea.

DI. EMILIAN NICULEȘCU, președintele Conferinței adventiste de ziua a șaptea — Brașov.

Pr. dr. SABIN VERZAN

SOCIETATEA BIBLICĂ DIN ROMÂNIA PREZENTARE GENERALĂ

După cum este îndeobște cunoscut, cu prilejul întâlnirii ecumenice care s-a desfășurat, în 16 octombrie 1990, la Sibiu, la care au participat reprezentanți ai Bisericii Reformate, ai Bisericii Evanghelice Luterane din România și ai Bisericii Ortodoxe Române, s-a convenit, de principiu, să se întemeieze Societatea Biblică din România (SBR). S-a stabilit că, din SBR, pot face parte ca membri cu drepturi depline toate Bisericile și cultele creștine din țara noastră. Scopurile SBR sînt : traducerea, tipărirea, difuzarea și studiarea Sfintei Scripturi în interesul și avantajul tuturor Bisericilor membre și în limbile credincioșilor acestora. Totodată SBR își va putea propune ca țel, realizarea unei traduceri ecumenice a Sfintei Scripturi în limba română după exemplul traducerii ecumenice, care a apărut în limbile franceză, engleză, germană și italiană.

Întrunirea de astăzi a fost convocată în baza hotărîrii adoptate de reprezentanții celor trei Biserici întruniți la Sibiu în data de 16 octombrie 1990, cînd s-a stabilit ca Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române să adreseze Bisericilor și cultelor din țară invitația de a trimite 1—2 reprezentanți la Cluj la începutul acestui an pentru a dezbate problemele legate de înființarea și constituirea SBR precum și de afilierea acestora la Societățile Biblice Unite (SBU) sau Alianța Biblică Mondială (ABM). În acest sens, ca reprezentanți ai Bisericilor noastre, urmează să discutăm și să stabilim, în spirit ecumenic creștin, toate problemele de principiu și concrete pe care le ridică această nouă instituție intercreștină din țara noastră, una din căile sigure de reintrare a Bisericilor noastre în Europa și în lume.

După cum o arată și numele, o Societate Biblică își propune drept obiectiv central slujirea, sub toate formele și prin toate mijloacele compatibile la dispoziție, a cauzei cuvîntului lui Dumnezeu în acest veac. Aceasta ar putea fi o bază generală acceptabilă pentru Bisericile participante la propusa SBR. Pe această bază, s-ar putea edifica SB națională pentru că, din fericire, toate Bisericile recunosc drept fundament al doctrinei și teologiei lor cuvîntul lui Dumnezeu, revelația cea mai presus de fire, care se păstrează în Sfînta Scriptură. Desigur, nu pot fi trecute cu vederea deosebirile care se constată între diferitele Biserici și chiar școli teologice, în modul în care este abordat cuvîntul lui Dumnezeu cuprins în Cartea cărților, interpretările, traducerea și chiar stabilirea textelor originare care diferă de la o Biserică la alta. Dar o SB rămîne aconfesională în ce privește aspectele de hermeneutică scripturistică. Iar cînd abordează probleme ca cele de mai sus, ea nu poate să o facă decît cu acordul deplin al membrilor care o compun și numai în scopul adîncirii înțelesului cuvîntului revelat spre folosul și în avantajul tuturor. Astfel de teme vor fi dezvoltate numai între specialiști și în cadrul unor reuniuni cu caracter științific, care pot să fie organizate de SBR în scopul cunoașterii pozițiilor și concepțiilor exegetice ale Bisericilor membre.

Înainte de orice însă, SB rămîne o instituție al cărei scop principal nu poate să fie decît acela de a promova traducerea, tipărirea, difuzarea și studierea Sfîntei Scripturi.

Rațiunea de a fi a unei SB este aceea de a sluji tuturor Bisericilor membre. Societatea Biblică Națională nu aparține nici unei Biserici. Ea facilitează tuturor Bisericilor tipărirea și difuzarea Bibliei de care au nevoie. În același timp, SB sprijină și promovează o literatură auxiliară, exegetică, misionară, catehetică și științifică, menită să asigure difuzarea Sfîntei Scripturi în toate straturile societății, atrăgîndu-le spre studiul biblic. Toate aceste materiale auxiliare nu trebuie și nu vor avea profil confesional, pentru că Societatea Biblică nu poate fi subordonată confesional.

În acest moment în care se discută însăși constituirea acestei instituții, problemele asupra cărora se cuvine să stăruim acum privesc cele mai generale aspecte ale organizării acesteia.

Expunerile de mai jos își au obârșia în modelul de Constituție pentru Societatea Biblică Națională și în Statutul pentru o Societate Biblică Națională puse la dispoziție de SBU.

În această direcție, trebuie să discutăm, înainte de orice, asupra numelui acestei instituții. Cel folosit deja pînă acum: *Societatea Biblică din România* apare ca cel mai potrivit pentru că delimitează o arie geografică și statală în care această instituție urmează să-și desfășoare activitatea, o așa-zisă «jurisdicție» a sa. De altfel, în general, numele unor astfel de instituții este acela de Societatea Biblică din Germania, (Anglia, Franța, Suedia, Norvegia etc.), cum se stabilește deja în modelul de constituție pentru o Societate Biblică Națională (Art. 1).

O Societate biblică își propune ca obiectiv principal răspîndirea, pe o arie cît mai întinsă, a Sfîntei Scripturi și la nivelul întregii socie-

tăți la prețuri cât mai accesibile cumpărătorului și în condiții calitative cât mai înalte, compatibile cu valoarea măsajului divin cuprins în Cartea cârților.

SB nu urmărește realizarea de profituri. Scopul ei nu este acela de a realiza câștiguri în bani. De regulă însă, Sfânta Scriptură nu este oferită gratis ci vîndută la un preț care să permită acoperirea cel puțin a unei părți din cheltuielile de producție.

Cu privire la *textul Sfintei Scripturi* în limbile vorbite de credincioșii Bisericilor membre ale SBR, acesta este ales și realizat de fiecare Biserică în parte. Aceasta nu exclude convocarea unor reuniuni științifice în cadrul cărora specialiști ai diverselor Biserici membre pot să adîncească diverse probleme ale traducerii Sfintei Scripturi. De regulă SB pune în circulație Sfânta Scriptură fără note sau consultări doctrinare. Traducerea ecumenică a Bibliei însă (TOB) în limba franceză este însoțită de note subliniare care fac precizări de natură exegetică.

SBN poartă de grijă ca Sfânta Scriptură sau părți ale acesteia (Noul Testament, Psaltirea, Mica Biblie, Biblia pentru copii etc.) să ajungă în mîna întregii populații a țării respective, nu numai a creștinilor și în toate limbile vorbite de acele populații. De aceea, Societatea Biblică nu se angajează și nu promovează nici un fel de dispute cu caracter doctrinar-confesional.

Poate deveni membră a SBN orice Biserică sau cult care recunosc Sfânta Scriptură ca izvor al învățaturii sale și se angajează să respecte Statutul acesteia.

În același timp poate dobîndi calitatea de membru al SBR orice persoană din România sau din străinătate care oferă Societății o contribuție anuală egală cu cea stabilită de Comitetul Director al SB. Calitatea de membru astfel dobîndită, oferă celui în cauză dreptul de a participa la viața SB și de a vota în cadrul Adunării generale a Societății. O persoană care a contribuit în mod substanțial la sprijinirea cauzei difuzării traducerii, studierii sau tipăririi Sfintei Scripturi poate primi din partea Consiliului director titlul de membru de onoare pe viață al SB, avînd aceleași drepturi cu membrii obișnuți.

Orice instituție sau întreprindere aparținînd statului sau persoanelor particulare, indiferent de organizarea ei poate deveni membru al SBR dacă depun o contribuție anuală minimă stabilită de Consiliul director, participînd printr-un reprezentant cu drepturi depline la Adunarea Generală a Societății.

Organul deliberativ cel mai înalt al SB este Adunarea sa generală, care poate să fie alcătuită din reprezentanții (tul) Bisericilor membre, din membrii onorifici, din reprezentanții (tul) instituțiilor sau întreprinderilor sprijinitoare ale SB care au calitatea de membru al SB și din alți membri ai SB nominalizați de consiliul director al SB în limita a 5—10 procente din totalul membrilor SB.

Adunarea generală care se întrunește, în mod obișnuit, o dată pe an are următoarele atribuții :

1. Primește rapoarte anuale financiare și asupra activității Societății și aprobă planul de activitate și financiar pe anul care urmează ;
2. Alege pe membrii Consiliului director ;
3. Numește pe revizorii Societății ;
4. Stabilește liniile generale ale activității Societății ;
5. Discută și hotărăște asupra oricăror probleme ridicate de Consiliul director.

Adunarea generală este convocată de Consiliul director, care poate să hotărască, în caz de necesitate, convocarea acesteia și între întrunirile anuale. De asemenea, Consiliul director este obligat să convoace Adunarea generală la solicitarea a cel puțin o pătrime din membrii Societății. În acest caz membrii Adunării generale vor fi avizați cu cel puțin 30 de zile mai înainte aducându-li-se la cunoștință agenda de lucru a Adunării.

Toate problemele obișnuite aflate pe agenda de lucru a Adunării generale trebuie hotărâte prin simplul vot majoritar, în caz de balotaj, președintele, iar, în absența sa, vicepreședintele, va depune un al doilea vot. Amendamentele la Constituție (Statut) și o hotărîre privind dizolvarea Societății vor fi decise numai de două treimi din voturile membrilor prezenți.

Dacă Adunarea generală este «Parlamentul» SB, aceasta are și un «Guvern» în Consiliul directorial.

Consiliul directorial al SB este format dintr-un număr de 6 pînă la 15 persoane din care cel puțin jumătate trebuie să fie laici (să provină din rîndul membrilor individuali ai Societății). Compoziția Consiliului directorial trebuie să reflecte în mod corect compoziția denomi-națiunilor creștine din care este alcătuită Societatea.

Fiecare membru al Consiliului directorial se alege pe o perioadă de trei ani și poate fi reales. Nici o persoană nu trebuie aleasă în Consiliul directorial pentru mai mult de trei legislaturi sau după ce a atins vîrsta de 70 de ani.

Consiliul directorial are următoarele îndatoriri :

1. Conduce afacerile generale ale Societății și hotărăște politica ei în conformitate cu principiile stabilite în Statut sau de către SBU ;
2. Aprobă bugetul Societății și recomandă aprobarea de conturi ;
3. Alege (numește) pe toți oficialii Societății și pe revizori ;
4. Numește comitetele considerate necesare în raport cu diversificarea activității Societății ;
5. Poartă răspunderea pentru proprietățile, materialele și pentru toate celelalte bunuri ale Societății ;
6. Se întrunește cel puțin o dată pe trimestru.

Hotărîrile Consiliului directorial se iau prin simplul vot majoritar. În caz de balotaj, președintele are dreptul la al doilea vot.

Președintele, vicepreședintele și trezorerul Societății sînt membri *ex officio* ai Consiliului directorial. Președintele, iar în absența sa, vicepreședintele, prezidează întrunirile. Secretarul general este membru *ex officio* al Consiliului directorial, fără drept de vot. Nici un membru al personalului Societății și nici o persoană înrudită cu vreun membru al personalului Societății prin familie sau căsătorie nu poate fi membru al Consiliului directorial.

Un comitet de trei persoane va fi desemnat anual de Consiliul directorial din rîndurile sale, pentru a propune numiri în Consiliul directorial. O listă a acestor persoane va fi supusă la întrunirea anuală a Adunării generale la recomandarea Consiliului directorial. În cazul vacanței unui loc în cadrul Consiliului directorial, Consiliul poate proceda la alegerea înlocuitorului pînă la următoarea întrunire a Adunării generale.

Consiliul directorial trebuie să fie alcătuit din persoane dăruite muncii și cauzei Bibliei și să cunoască îndeaproape toate aspectele activității SB, legislația în vigoare din domeniul de activitate, al presei, tipăriturilor și al Societăților de binefacere și întrajutorării creștine.

Acceptînd alegerea în cadrul Consiliului directorial, fiecare membru trebuie să fie prezent la întrunirile acestuia. Absența de la o treime sau mai mult din întrunirile Consiliului, în afara cazurilor urgente sau de forță majoră, va fi considerată drept demisie. Un membru astfel demisionat nu va putea fi reales în Consiliul directorial decît după trecerea unei perioade de 3 ani.

Persoanele oficiale ale Societății Biblice sînt: președintele, vicepreședintele, trezorerul și secretarul general aleși de Consiliul directorial pentru o perioadă de trei ani. Mandatul lor poate fi reînnoit.

Numirea secretarului general se face prin consultarea Societăților Biblice Unite.

Președintele asigură președinția Adunării generale și Consiliului directorial. El este membru *ex officio* al acestor organisme și al comitetelor numite de Consiliu. Alături de trezorer și de secretarul general, are putere de judecător în cadrul Societății.

Vicepreședintele prezidează, în absența președintelui, întrunirile Adunării generale și ale Consiliului directorial prilej cu care va exercita puterea și atribuțiunile președintelui.

Trezorerul asigură, din însărcinarea Consiliului directorial, evidența la zi a conturilor Societății la nivelul standardelor internaționale. Tot el asigură administrarea corectă și cu răspundere a stocurilor, a bunurilor și proprietăților Societății. El veghează ca toate tranzacțiile financiare ale Societății să fie efectuate cu mult profesionalism și în afara oricărui risc. Va asigura informarea permanentă și la zi asupra celor de mai sus a Consiliului directorial.

Secretarul general administrează, sub directa îndrumare a Consiliului directorial, afacerile Societății în conformitate cu regulile SBU.

El asigură supravegherea generală a întregului personal al Societății și al comitetelor desemnate al căror membru *ex officio* este, fără drept de vot. El va funcționa ca secretar al Adunării și al Consiliului directorial. El va informa corect Consiliul directorial asupra tuturor aspectelor din munca Societății și aceasta în mod permanent, oferind sfaturi când este solicitat.

După constituire și înscriere legală la Tribunalul teritorial, SBR va cere să devină membră a SBU. În consecință, SBR își va regla activitățile în conformitate cu principiile SBU, cu procedurile și politica acestora.

Constituția SBR nu poate fi amendată sau schimbată decât de Adunarea generală cu aprobarea a cel puțin 2/3 din membrii prezenți care-și vor exprima opinia prin vot. Orice propunere de amendament sau schimbare a Statutului trebuie înaintată, în scris, membrilor Adunării de către Consiliul directorial, cu cel puțin 6 luni înainte de data ținerii Adunării generale care urmează să o discute și să ia o hotărâre asupra ei.

În aplicarea Statutului SBR, Consiliul directorial va putea întocmi, aproba și emite un număr necesar de regulamente.

Dizolvarea Societății poate fi hotărâtă de Adunarea generală, în conformitate cu procedura stabilită în cazul amendamentelor și modificărilor Statutului. Ca urmare, Consiliul directorial trebuie să procedeze la anularea tuturor responsabilităților Societății. Proprietățile și bunurile Societății trebuie returnate SBU sau unei organizații desemnate de SBU.

În atingerea scopurilor propuse de SBR și în măsura în care se vor ivi posibilități, SBR va putea proceda la înființarea unei tipografii proprii, specializată în tipărirea de Biblii cu secții corespunzătoare de legatorie și difuzare. În acest scop se vor asigura dotările tehnice și personalul trebuitor.

În primul an de funcționare, SBR va putea beneficia gratuit de serviciile constituite ale Tipografiei Institutului Biblic al B.O.R. (secretariat, contabilitate expediție, birou de traduceri, corespondență etc.) în care sens se vor face propuneri conducerii Bisericii Ortodoxe Române.

După aprobarea Statului SBR și înscrierea legală la Tribunalul teritorial al sectorului I București, SBR își va face cunoscute țelurile pe care le urmărește prin presă, prin adunări, în biserici, case de rugăciuni etc. în vederea atragerii unor contribuții și ajutoare spre a putea să-și desfășoare activitatea proprie.

Bisericile membre ale SBR vor putea contribui benevol cu sume, pe care le vor stabili singure la veniturile SBR.

Până la constituirea unor venituri proprii, cheltuielile de deplasare, cazare etc. necesitate de desfășurarea întrunirilor vor trebui susținute de fiecare Biserică-membru în parte.

CEA DE-A DOUA MASĂ ROTUNDĂ A BISERICILOR DIN ROMANIA

IAȘI, 21—22 IULIE 1991

COMUNICAT

INTRODUCERE

Reprezentanții Bisericilor : Ortodoxă Română, Luterană Germană, Luterană Maghiară, Reformată Maghiară și Baptistă Maghiară s-au întrunit cu reprezentanții altor Biserici și agenții ale comunității ecumenice internaționale pentru a discuta prioritățile Bisericilor cu privire la mărturia lor comună și acțiunile lor în România de azi.

Intrunirea a fost găzduită de I. P. S. Sa DANIEL Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. Participanții au reprezentat următoarele Biserici membre și agenții internaționale de ajutorare : Biserica Ortodoxă Română, Biserica Luterană Germană, Biserica Luterană Maghiară, Biserica Baptistă Maghiară, Comisia Europeană (Olanda), Organizația de ajutorare daneză, Organizația de ajutorare finlandeză, Cheju Youngrak Church (Coreea), Biserica Mokdong (Coreea), Ajutorarea interbisericească maghiară, Ajutorarea Bisericii Suediei, Lucrarea diaconică (Stuttgart, Germania), HEKS (Intrajutorarea bisericească elvețiană), Săptămîna compasiunii (Indianapolis, S.U.A.), Biroul Europa — U.R.S.S. (Consiliul Național al Bisericilor lui Hristos din S.U.A.), FLM, AMBR, CICARWS, Programul pentru combaterea rasismului, tineretului, CBE, precum și personalul de la AIDRom.

2. PROBLEME DISCUTATE

Evenimentele din decembrie 1989 au dezvăluit falimentul regimului și ideologiei ceaușiste. S-au pus mari speranțe, însă acestea nu s-au realizat decât într-o anumită măsură. Situația actuală trebuie încă socotită a fi una de tranziție și de reînnoire potențială în care Bisericile trebuie să-și identifice rolul lor specific. Se consideră că totuși, s-a pus o nouă bază pe care ecumenismul poate și trebuie să se fundamenteze, astfel încît să satisfacă «kairos»-ul situației actuale. Bisericile trebuie să contracareze noile forme potențiale de umilire și lipsă de omenie.

1. În situația actuală, trebuie să se scoată în evidență sarcina comună a Bisericilor :

- a) în domeniul educației creștine și
- b) al slujirii sociale și filantropice.

a) Educația și misiunea creștină sînt esențiale după patru decenii de ateism militant. Este mare nevoie de o vindecare morală și spirituală. Democrația trebuie învățată și totodată, să se dezvolte noi modele de gândire și de acțiune. Acest deziderat necesită instruirea profesorilor și reo-reintrarea sistemului de învățămînt. Predarea religiei în școli oferă o posibilitate importantă de educare creștină a tinerei generații. În unele cazuri acest lucru necesită, de asemenea, înființarea unor școli confesionale. Concentrarea puterii în mâinile clericilor și responsabilitățile mult prea

mari ale acestora, trebuie să fie corecte prin participarea mai mare a laicilor.

b) Slujirea creștină trebuie practică prin prezența în spitale, în azile pentru bătrâni, închisori, în armată etc. Pentru realizarea acestui scop, deosebit de importantă este instruirea în domeniul asistenței sociale. Experiența și sprijinul material al Bisericilor din alte țări pot fi foarte importante în situația de față.

Proprietățile care în trecut aparținuseră Bisericii nu au fost încă înapoiate acestora. Acest lucru implică limitarea posibilității Bisericii de a-și îndeplini sarcina de slujire educațională și diaconică. Trebuie să se exercite presiuni asupra autorității de stat, care să adopte o legislație referitoare la acest aspect, dar și la altele menite să afecteze viața și misiunea Bisericilor.

2. Continuarea precedentei Mese rotunde, organizată la Cluj, în iunie 1990. În conformitate cu comunicatul dat cu prilejul Mesei rotunde de la Cluj, participanții la cea de-a doua Masă rotundă sînt în continuare de acord că sarcina prioritară cu care sînt confruntate Bisericile o constituie consolidarea încrederii în rindul populației din România, în special între etnia română majoritară și cele peste 10 minorități etnice, astfel încît libertatea și democrația să se realizeze pe deplin prin mijloace non-violente și reconciliere.

La un an după prima întrunire, participanții recunosc cu regret că încrederea între creștinii de diferite confesiuni s-a deteriorat și că o reconciliere reală nu s-a realizat nici măcar între Bisericile membre. În consecință, nu s-a putut stabili pînă acum o platformă ecumenică națională. Totuși, Bisericile participante la Masa rotundă nu renunță la scopurile lor inițiale, respectiv realizarea dialogului, a cooperării ecumenice și a misiunii. O dovadă concretă este progresul făcut în direcția finanțării unei Societăți Biblice (în România).

RECOMANDĂRI

a) Legislația religioasă.

Grupul a aprobat cu bucurie înaintarea în Parlament a unor propuneri pentru o nouă legislație religioasă elaborată de 14 grupuri (confesiuni).

În ceea ce privește învățămîntul religios, acesta trebuie să fie conceput ca un drept bine definit în cadrul programelor normale de învățămînt, precum și a dreptului grupurilor etnice de a învăța în propria lor limbă.

b) Minoritățile etnice.

Bisericile se angajează ca :

— potrivit declarației de la Novi Sad (5—6 nov. 1990), să organizeze, în curînd, cu ajutorul organizațiilor ecumenice mondiale, o altă întrunire asupra problemei etnice și a înțelegerii și reconcilierii comune și confesionale ;

— în lumina confruntărilor tragice din Iugoslavia și a intensificării conflictelor de natură națională și minoritară, dar și a celor religioase, în

Europa răsăriteană și centrală, să facă tot ce le stă în putință pentru a preveni orice situație similară sau un asemenea eveniment tragic în România ;

— este important ca prejudecățile și atitudinile discriminatorii împotriva romilor să fie depășite. Trei domenii de activitate au fost identificate: problema locuințelor, asistența medicală și programe de pregătire.

c) Educația și misiunea.

S-a sugerat ca Masa rotundă să afirme că educația și misiunea trebuie să constituie cea de-a treia prioritate pe lângă cele două existente deja. În această ordine de idei trebuie reconsiderată de către agenții și problema clădirilor.

d) Mărturia socială și diaconică.

Trebuie să se scoată mai mult în evidență, în cadrul mărturiei diaconice, problema femeilor, a vieții de familie, a copiilor nedorți, a avorturilor etc.

e) Trebuie să se reafirme, de asemenea, urgența unui program ecologic. Acest proces de conștientizare nu trebuie să se limiteze numai la Biserici ci, de asemenea, să includă pe toți factorii responsabili, precum Guvernul român, industria, investitorii români și străini. O perspectivă de lungă durată în vederea găsirii unor soluții reale nu trebuie neglijată.

f) Cit despre producția agricolă, în România, au loc schimbări rapide, privatizarea pământului confruntă micii producători cu multiple probleme privind modul de cooperare și de realizare a unei producții viabile din punct de vedere ecologic. De aceea, trebuie să se înființeze servicii consultative.

g) Sprijinirea handicapatilor trebuie să includă militarea pentru îmbunătățirea drepturilor lor legale.

3. ROLUL AIDRom-ului

Se consideră că AIDRom reprezintă o manifestare puternică a necesității și dorinței Bisericilor din România de a coopera. Totuși, trebuie să se facă o distincție între rolul său ecumenic și cel material. AIDRom este o instituție în care se pun mari speranțe, întrucât ea prezintă deja o platformă ecumenică. Aspectul acesta ecumenic este de o importanță maximă. Totuși, aspectul material nu este încă la fel de important (AIDRom nu dispune de fonduri suficiente pentru a ajuta Bisericile în mod adecvat). Ca instrument important, comun Bisericilor din România, AIDRom ar putea juca rolul unui organism cu posibilități de acțiune și de facilitare. În această privință ar putea căpăta avânt și semnificație. Trebuie totuși remarcat că programele și inițiativelo trebuie elaborate mai curând în țară. Aceasta în ciuda faptului că un dialog bazat pe propuneri și idei din afară este considerat ca fiind important într-o Românie în schimbare.

4. CONSIDERAȚII FINALE

Participanții au conchis că Masa rotundă a analizat un număr semnificativ de probleme privind situația actuală din România, probleme ce necesită un sprijin ecumenic comun și de acțiune.

Personalului de la AIDRom i s-a mulțumit pentru munca desfășurată pînă acum în direcția sprijinirii mărturiei comune a Bisericilor. Întrunirea a însărcinat AIDRom să continue dezvoltarea activității sale în spiritul priorităților propuse la Masa rotundă și sub îndrumarea Bisericilor, prin intermediul Consiliului AIDRom.

A VI-A ÎNTRUNIRE DE DIALOG TEOLOGIC BILATERAL DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI BISERICA EVANGHELICĂ DIN GERMANIA

Cu înalta binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, între 11—20 iunie 1991 s-au desfășurat, la Curtea de Argeș, lucrările celei de a VI-a întruniri de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania. Întrunirea a avut ca temă : *Botezul ca încorporare în Noua Alianță și ca vocație în lupta duhovnicească în urmarea lui Iisus Hristos (sinergie).*

La lucrările acestei întruniri au participat delegațiile celor două Biserici, conduse de către un președinte. Din delegația Bisericii Evanghelice din Germania au făcut parte : Excelența Sa, Episcopul Dr. Heinz Joachim Held, președintele delegației ; Pastor prof. dr. D. Georg Kretschmar, Pastor prof. dr. Peter Hauptmann, Paștor prof. dr. Joerg Jeremias, Pastor prof. dr. Adolf Martin Ritter, Past. Consilier Klaus Schwartz, Pastor Consilier Cristea Grengel, Past. dr. lect. Katerina Gaede, Pastor Johannes Toasperm, Pastor Eugen Haemerle și Berta Gruendler, secretară. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost alcătuită din : I.P.S. Mitropolit Dr. Nicolae al Banatului, președintele delegației ; P.C. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic universitar din București ; P.C. Pr. prof. dr. Viorel Ioniță, rectorul Institutului teologic universitar din Iași ; P.C. Pr. prof. dr. Ioan Ică, P.C. Pr. prof. dr. Ilie Moldovan, P.C. Pr. prof. dr. Nicolae Necula, P.C. Diac. asist. Ioan Caraza, P.C. Diac. lect. Dorin Oancea, P.C. Pr. lect. Ioan Săbăduș, P.C. Pr. Michael Tița inspector cu problemele ecumenice ; P.C. Pr. dr. Nicolae Chifăr și P.C. Pr. Ioan Stancu.

Au participat cu statut de observatori : Pastor prof. dr. Hermann Pitters, din partea Bisericii Evanghelice C.A. din România, și Pastor prof. dr. Zoltan Galfy, din partea Bisericii Reformate din România.

Lucrările întrunirii s-au desfășurat după următorul program :

Marți, 11 iunie 1991, în după amiaza zilei, la ora 17,30, membrii celor două delegații s-au întîlnit la Institutul teologic universitar din București și, de aici, au plecat la Curtea de Argeș. Membrii celor două delegații au fost primiți de P.S. Episcop Calinic al Argeșului și cazați la hotelul «Posada» din Curtea de Argeș.

Miercuri, 12 iunie, la ora 9,00, s-a săvîrșit în catedrala episcopală, slujba Te-Deum-ului de către P.S. Episcop Calinic al Argeșului, înconjurat de : P.C. Pr. prof. Dumitru Radu, P.C. Pr. prof. Ilie Moldovan și un diacon de la catedrală. La sfîrșitul slujbei, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Excelența Sa dl. Episcop Heinz Joachim Held au rostit cuvîntări de salut, în care s-au evidențiat importanța continuării dialo-

gului teologic, condițiile noi în care se desfășoară această întâlnire și speranțe pentru desfășurarea cu succes a lucrărilor.

La ora 10,00, în sala «Manole» de la centrul eparhial au început lucrările întrunirii, care au fost conduse, pe rând, de către cei doi președinți de delegații. P.S. Episcop Calinic, în calitatea sa de gazdă, a adresat mai întâi un cuvânt de bun venit pentru oaspeți, exprimându-și bucuria de a găzdui lucrările unei așa de importante întruniri. Totodată a oferit câteva date privind istoria localității, mînăstirii și eparhiei Argeșului.

Trecîndu-se la ordinea de zi propriu-zisă a lucrărilor, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a propus mai întâi să se desemneze din partea fiecărei delegații cîte un membru ca secretar, care să alcătuiască documentul final în care să se cuprindă rezultatele întrunirii. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost propus P.C. Pr. prof. Viorel Ioniță, iar din partea Bisericii Evanghelice din Germania, Prof. dr. Georg Kretschmar. Apoi I.P.S. Sa a dat cuvîntul P.C. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, care a susținut referatul intitulat : «*Botezul ca încorporare în noul legămînt și problema sinergismului*». Referatul a evidențiat cu claritate și cu temeinică fundamentare însemnătatea Botezului în viața credincioșilor, ca act de încorporare în Trupul lui Hristos, care este Biserica, arătînd că el este lucrare a lui Hristos în Duhul Sfînt, eveniment pascal, eveniment eclezial, putere de creștere spirituală continuă, subliniind permanent legătura dintre cele trei Sfinte Taine ale încorporării în Hristos : Botez, Mirungere, Euharistie. Referatul a fost urmat de discuții în care s-au făcut aprecieri elogioase, s-au adus completări și noi interpretări.

După amiaza a fost prezentat al doilea referat întocmit și susținut de Prof. dr. Georg Kretschmar, intitulat : *Sfîntul Botez în experiența Bisericii din timpul Apostolilor*. Și acest referat, ca și precedentul, a constituit o contribuție valoroasă la elucidarea temei dialogului și a suscitât o serie de dezbateri interesante.

Spre seară, membrii delegațiilor angajate în dialog au plecat spre cabana «Valea cu pești», la aproape 40 km de Curtea de Argeș, situată într-un cadru pitoresc încîntător, unde au continuat lucrările întrunirii, pînă la încheierea lor. Aici, în fiecare dimineață s-a oficiat serviciul divin prin rotație, de către membrii celor două delegații, s-au susținut referate și au avut loc discuții.

Joi, 13 iunie după serviciul religios oficiat de luterani și meditația Prof. Adolf Ritter, a urmat susținerea referatului P.C. Diac. asist. Ioan Caraza, intitulat *Botezul în lumina Sfintei Scripturi, după mărturiile Sfîntilor Părinți și în teologia reformatorilor*. Referatul a cuprins două părți. În prima, s-a tratat Botezul după Sfînta Scriptură și mărturiile patristice, insistîndu-se asupra Botezului ca pîrtășie la moartea lui Hristos, și ca naștere din Duh în Hristos. Partea a doua a făcut o prezentare a Botezului în teologia reformatorilor, apelînd la personalități teologice însemnate din această Biserică și la poziția teologilor protestanți din România.

După amiaza a avut loc susținerea referatului Prof. dr. Peter Hauptmann, intitulat : *Botezul după mărturia rînduieiilor noastre bisericesti — liturghie, rugăciuni, cîntări, în luteranismul german*. Referatul a fost o descriere mai mult liturgică a Botezului în tradiția luterană, încercînd o fundamentare a învățaturii despre Botez în rugăciunile și cîntările din rînduiala acestei Biserici.

Referatul Prof. Peter Hauptmann s-a completat cu cel al Pr. prof. Viorel Ioniță, intitulat : *Comparație între rînduielele Botezului în Bisericele noastre (texte liturgice, imne, rugăciuni etc.)*. Referatul a fost o descriere exactă a rînduieiilor Botezului săvîrșit în Biserica Ortodoxă și Biserica Evanghelică, conform cărților lor de cult, apoi o evaluare a asemănarilor și deosebirilor existente în aceste rînduiele, insistîndu-se mai ales asupra asemănarilor.

Următorul referat, susținut în aceeași zi și pe aceeași temă, a fost al Prof. Herman Pitters, intitulat : *Botezul în viața și spiritualitatea Bisericii Evanghelice C.A. din România*. În acest referat autorul a prezentat o rînduială fidelă a săvîrșirii Botezului în această Biserică cu consecințele ei pentru viața comunității luterane și cu implicațiile ecumeniste.

Vineri, 14 iunie. Slujba de dimineață a fost săvîrșită de P.C. Pr. prof. Nicolae Necula, iar meditația a fost rostită de Pr. prof. Dumitru Radu.

A urmat apoi referatul Prof. Zoltan Galfy intitulat : *Botezul după mărturia rînduieiilor noastre bisericesti — liturghie, rugăciuni, cîntări*. Prima parte a referatului a făcut o expunere teologică asupra Botezului, pe baza Sfintei Scripturi și a mărturisirilor de credință reformată, iar partea a doua a prezentat rînduiala și simbolismul Botezului pe baza cărților de cult proprii acestei Biserici.

Restul zilei de vineri a fost întrebuițat pentru discuții care au avut în vedere idei și probleme din textele tuturor referatelor și care au necesitat lămuriri, adînciri, completări.

Simbătă, 15 iunie, după slujba evanghelică și meditația rostită de Prof. Joerg Jeremias, membrii delegațiilor de dialog au fost invitați de către P.S. Episcop Gherasim al Rîmnicului să viziteze cîteva din mînăstirile aflate pe teritoriul eparhiei. Primul popas s-a făcut la mînăstirea Horezu. Aici, grupul a fost primit de către P.S. Episcop Gherasim și de soborul mînăstirii. S-au vizitat : mînăstirea, bolnița și muzeul, dîndu-se explicațiile cuvenite. Oaspeții și partenerii de dialog germani au avut cuvinte deosebite de apreciere la adresa evlaviei, artei, culturii și spiritualității românești. Dl. Episcop Heinz Joachim Held a dăruit maicii sta-rețe o cruce. S-au vizitat apoi mînăstirile : Bistrița, Govora și Cozia, unde grupul a fost însoțit de P.S. Episcop Gherasim. În fiecare biserică mînăstirească s-a întonat cîte un imn bisericesc ortodox și luteran, și s-a subliniat importanța rugăciunii comune și a laudei aduse lui Dumnezeu în același duh al dorinței de unitate și dragoste. S-a evidențiat rolul mînăstirilor în viața culturală a neamului românesc. Membrii celor două delegații de dialog au fost oaspeții P.S. Episcop Gherasim și la centrul eparhial din Rîmnicul Vilcea, unde în catedrala episcopală, s-a săvîrșit o scurtă rugăciune comună și s-au exprimat gînduri animate de

dorința de căutare, cunoaștere reciprocă, împreună-mărire a lui Dumnezeu, spre lauda Sa, și a unității bisericești. Atît în bisericile vizitate, cît și la masa oferită în cinstea oaspeților, s-au rostit cuvîntări care au evidențiat însemnătatea lucrării ecumenice de cunoaștere și apropiere între Biserici, a întîlnirilor și discuțiilor teologice, și mai ales a slăvirii în comun a lui Dumnezeu.

Seara, membrii celor două delegații au poposit din nou la Curtea de Argeș.

Duminică, 16 iunie, dimineața, s-a oficiat Sfînta Liturghie arhierescă în catedrala episcopală, de către P.S. Episcopi Gherasim al Rîmnicului și Calinic al Argeșului, înconjurați de un sobor alcătuit din membri ai grupului ortodox și din slujitorii catedralei. La Sfînta Liturghie au asistat toți membrii comisiei de dialog. Predica zilei a fost rostită de I.P.S. Mitropolit Nicolae, care a tîlcuit pericopa evanghelică din duminica respectivă.

La momentul îndătinat de practica liturgică, a avut loc hirotonirea unui preot. Ceea ce a constituit un moment cu totul deosebit a fost botezul unui prunc, arătîndu-se și practic, în fața partenerilor de dialog, cum se săvîrșește în Ortodoxie această Sfîntă Taină. Botezul a fost săvîrșit de către Pr. prof. Nicolae Necula, care a rostit și un cuvînt de învățătură în legătură cu acest act sfințitor.

La sfîrșitul slujbei liturgice s-au rostit scurte cuvîntări de către P.S. Episcop Calinic și Excelența Sa dl. Episcop Heinz Joachim Held, în care s-a subliniat însemnătatea evenimentului pe care îl trăiesc cele două Biserici și rolul deosebit al întîlnirilor teologice. Aceeași atmosferă frățească a domnit și în timpul agapei oferite de P.S. Episcop Calinic la centrul eparhial, unde o parte dintre membrii delegațiilor au exprimat gînduri legate de lucrarea la care sînt angajate cele două Biserici pentru a găsi punți de unire și apropiere.

Seara, membrii delegațiilor s-au înapoiat la Cabana «Valea cu pești», unde au continuat lucrările.

Luni, 17 iunie dimineața, s-a săvîrșit Euharistia și împărtășirea membrilor delegației Bisericii Evanghelice din Germania, după ritualul Bisericii lor, iar meditația a fost rostită de doamna Crista Grengel. A urmat apoi referatul domnului Episcop Heinz Joachim Held, intitulat : *Botezul ca nume și chemare la urmarea lui Hristos și efectele lui în viața Bisericii*. Referatul a dezbătut patru aspecte importante și anume : problema sinergiei în tradiția teologică a Bisericii Evanghelice Luterane ; Botezul ca chemare la urmarea lui Hristos ; Biserica în slujba operei lui Dumnezeu pentru cei botezați ; implicațiile catehetice, spirituale și misionare ale Botezului. Tema a suscitat mult interes și a trezit comentarii și discuții valoroase.

Ultimul referat prezentat a fost cel al Pr. prof. dr. Ilie Moldovan, intitulat : *Botezul ca chemare la asemănarea cu Hristos — vocația creștină. Consecințele Botezului asupra vieții eccleziiale (implicații catehetice și misionare)*. Ca și celelalte, acest referat a fost apreciat, discutat și completat.

Lucrările din după amiaza zilei de luni au fost consacrate discuțiilor pe marginea unor puncte care ar putea să facă parte dintr-un comunicat comun, pe baza ideilor desprinse din referate și discuții. De asemenea, s-a pus în discuție și alegerea temei pentru viitoarea întâlnire dintre cele două Biserici. A fost propusă și discutată tema: *Comuniunea sfinților*, exprimându-se puncte de vedere privitoare la însemnătatea, greutatea și necesitatea unei astfel de teme.

Marti, 18 iunie, slujba de dimineață a fost săvârșită de P.C. Pr. prof. Nicolae Necula, iar meditația a fost rostită de P.C. Pr. prof. Ilie Moldovan.

S-a trecut apoi la prezentarea unui proiect de comunicat comun, întocmit de Pr. prof. Viorel Ioniță și Dl. Prof. Georg Kretschmar. Textul a fost discutat punct cu punct, căutându-se îmbunătățirea lui pentru a conveni celor două părți. După ce el a fost definitivat, a fost semnat de către toți membrii delegațiilor celor două Biserici. Semnarea lui a avut loc într-o atmosferă de adevărată înțelegere, de satisfacție și entuziasm. Însemnătatea actului săvârșit au subliniat-o cei doi președinți ai delegațiilor: I. P. S. Mitropolit Nicolae și Dl. Episcop Heinz Joachim Held, în cuvântările pe care le-au rostit.

După semnarea documentului, membrii delegației luterane și o parte din cei ai delegației Bisericii Ortodoxe Române au pornit spre Sibiu, unde au vizitat așezămîntul de la Păltiniș și Institutul teologic universitar ortodox, ca și Institutul teologic protestant din localitate. La întoarcerea spre Capitală, delegația a vizitat minăstirea «Simbăta de Sus» și «Biserica Neagră» din Brașov.

Miercuri, 19 iunie, seara delegația s-a întors în București.

Joi, 20 iunie, membrii ambelor delegații au vizitat parohia evanghelică din București și Institutul teologic universitar ortodox din București, după care au fost primiți de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, care a avut cu ei o amplă discuție pe marginea desfășurării lucrărilor, a rezultatelor acestei întruniri și mai ales a celor cuprinse în comunicatul comun semnat. S-a exprimat bucuria pentru rezultatul acestei întruniri și speranța pentru o tot mai rodnică împreună-lucrare în găsirea căilor și mijloacelor care ne apropie.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oferit apoi un dejun în cinstea delegației Bisericii Evanghelice din Germania.

În după amiaza zilei de joi, delegația Bisericii Evanghelice din Germania s-a înapoiat în patrie.

Cea de-a VI-a întrunire de dialog bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania a marcat un pas înainte pe calea cunoașterii și apropierii dintre ele, în dorința comună de colaborare spre atingerea scopului final urmărit astăzi de toate Bisericile creștine angajate în mișcarea ecumenică — unirea tuturor,

EVENIMENT LA TIPOGRAFIA PATRIARHIEI

Este bine cunoscut că nevoia de carte creștină, teologică și bisericască este, în România, foarte mare, deoarece, în deceniile de dictatură atee, tiparul bisericesc nu s-a putut dezvolta pe măsura necesităților.

În vederea împlinirii acestei nevoi într-o măsură mai mare, în urma unor înțelegeri convenite cu Societățile Biblice Unite, tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, a fost dotată cu un nou și modern utilaj, o mașină de tipar offset, care tipărește, concommitent, față-verso sau două culori. Această mașină este amplasată într-un nou corp de clădire, construit în ultimul timp.

Inaugurarea noii secții de lucru a tipografiei Institutului Biblic, un adevărat eveniment în viața acestei instituții bisericești, a avut loc în ziua de 25 iulie 1991, în prezența *Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, care după săvârșirea slujbei aghiazmei celei mici, a sfințit noua secție de lucru.

Au fost de față Excelența Sa *Alberto Ablondi*, episcop de Livorno, președintele Federației Biblice Catolice și vicepreședinte al Societăților Biblice Unite, domnul *Terje Hartberg*, din partea Societăților Biblice Unite, Pr. prof. *Ion Bria*, din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Mgr. Dr. *Albert Rauch* și Mgr. Dr. *Nicolaus Wyrwoll* din partea Institutului Ecumenic din Regensburg și alți oaspeți de peste hotare, pr. consilier *Sabin Verzan*, preoți, salariați ai tipografiei etc.

Pr. Sabin Verzan a prezentat un scurt raport asupra condițiilor în care s-a realizat noua secție de lucru a tipografiei, subliniind colaborarea dintre Institutul Biblic al Patriarhiei și Societățile Biblice Unite.

Luînd cuvîntul, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a vorbit despre importanța cărții creștine și a scrisului teologic în epoca noastră, despre marile îndatoriri care revin Editurii și tipografiei Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române în procesul complex și delicat de asanare și renaștere morală a societății românești contemporane. *Prea Fericirea Sa* a chemat pe toți ostenitorii tipografiei Institutului Biblic ca, prin munca lor, să contribuie la împlinirea nevoilor de carte bisericească și creștină atît de solicitată astăzi, mulțumindu-le, totodată, pentru realizarea lor de pînă în prezent.

Excelența Sa *Alberto Ablondi*, episcop de Livorno (Italia), a pus în lumină importanța tipăriturilor creștine, îndeosebi a Sfintei Scripturi pentru evanghelizarea societății în general și a celei românești, în special. Excelența Sa a asigurat tipografia Institutului Biblic de tot sprijinul Societăților Biblice Unite.

La rîndul său, domnul *Terje Hartberg* a salutat evenimentul inaugurării noii secții de lucru a tipografiei Institutului Biblic și a vorbit despre colaborarea fructuoasă dintre Societățile Biblice Unite și Institutul Biblic din București, care are deja o istorie de peste 20 de ani.

Mgr. Dr. *Albert Rauch* și-a exprimat bucuria de a participa la evenimentul deschiderii noii secții de lucru a tipografiei Patriarhiei și a salutat pe salariații acestei instituții, urîndu-le succes în activitatea lor.

Intrarea în funcțiune a noii capacități de producție va avea ca efect mărirea tirajelor de carte creștină și, îndeosebi, de scrieri biblice.

DIN ACTIVITATEA ASOCIAȚIEI «FRĂȚIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ»

În ziua de 12 iulie 1991, în sala de festivități a Institutului teologic din București a avut loc o adunare organizată de «Frăția Ortodoxă Română, adunare în cadrul căreia a fost dezbătută tema: «Greco-catholicismul în trecut și astăzi în România», cu scopul de a lămuri, mai ales pe unii intelectuali, despre condițiile în care a avut loc uniația, presiunea și oprimarea străină care au impus-o, consecințele ei negative pentru unitatea spirituală și politică a poporului român din Transilvania și nocivitatea încercărilor de a fi reactivată astăzi de către Vatican. Au făcut expunerii: pr. prof. dr. Mircea Păcurariu (din punct de vedere istoric), arhid. prof. dr. Ioan Floca (din punct de vedere juridic), pr. Constantin Pîrvu, vicar patriarhal, (despre situația juridică astăzi), Dan Zamfirescu (privire istorico-literară), I.P.S. mitropolit dr. Antonie Plămădeală (uniația în cadrul dialogului ortodoxo-catolic, astăzi). Au participat numeroși intelectuali din capitală, precum și reprezentanți ai presei.

Frăția Ortodoxă Română își propune să-și continue activitatea atît pe linia manifestărilor publice de mare amploare, cît și la nivel parohial, în cercuri mai mici, organizate sub îndrumarea preoților. Pentru 30 noiembrie, ziua patronului Asociației FOR, este programată o serbare la Ateneul Român, serbare la care vor fi ascultate cuvîntări și coruri religioase executate de corul de copii «Symbol», condus de prof. Jean Lupu, și corul Academiei de muzică, condus de arhid. prof. dr. Sebastian Bucur, iar pentru data de 15 decembrie 1991 este prevăzută o mare serbare cu colinde.

Prof. EMILIAN POPESCU

A XXI-A ÎNȚILNIRE INTERCONFESIONALĂ A CĂLUGĂRIȚELOR

În perioada 9—19 iulie 1991, a avut loc în minăstirea Agapia, cea de-a XXI-a întîlnire interconfesională a călugărițelor care a avut ca temă: «Dorința de reinnoire permanentă, roadă a Duhului Sfînt».

Întîlnirea s-a desfășurat sub patronajul Patriarhiei Ortodoxe Române și Mitropoliei Moldovei și Bucovinei. Tematica întîlnirii a fost pregătită de către I.P.S. Mitropolit Emilianos Timiadis, fost reprezentant al Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol la Geneva și de către P.C. Julian Garcia Hernando, director al Secretariatului Comisiei episcopale pentru relații interconfesionale, care au și fost inițiatorii acestor întruniri interconfesionale de călugărițe.

Participarea la întîlnire a fost numeroasă, variind între 50—55 persoane, majoritatea participantelor fiind călugărițe: ortodoxe, catolice, anglicane și reformate, care au venit din opt țări: Anglia, Franța, Spania, Elveția, Italia, Grecia, Statele Unite și România.

Deschiderea conferinței s-a făcut printr-un Te-Deum în biserica Sfinții Voievozi a minăstirii, după care Maica Stareță Eustochia Ciucanu a rostit un cuvînt de bun venit oaspeților urînd tuturor succes la această întîlnire interconfesională și o petrecere plăcută la minăstirea Agapia pe timpul șederii lor.

În sala de conferințe s-au făcut prezentările întregului grup de participante și apoi părintele director Julian Garcia Hernando a prezentat un referat prin care a trecut în revistă întreaga activitate ecumenică și progresele făcute de-a lungul a 21 de ani de când au început aceste întruniri ale călugărițelor numite: «Misionarele Unității».

Ideea centrală a conferinței a fost: «Reînnoirea în viața consacrată». Ea a fost dezbătută sub formă de prelegeri urmate de dialoguri ziditoare și fructuoase. Tema principală a conferinței s-a desfășurat pe patru subpuncte:

1. Pocăința

Acest subpunct a fost împlinit de prelegerile:

a) Conținutul biblic al pocăinței, prezentată de sora Ionel Mijalovici, călugăriță de la Notre Dame de Sion și directoare a Centrului de Studii iudeo-creștine din Madrid, Spania;

b) Conținutul liturgic al pocăinței, susținută de preotul Teofil Moldovan, preotul bisericii ortodoxe române din Madrid.

2. Reconcilierea, a fost dezbătută în decursul citorva prelegeri:

a) «Împăcarea cu Dumnezeu», de sora Anne Scholte de la Comunitatea Grandchamp, Elveția;

b) «Împăcarea cu frații», susținută de Prea Sfințitul Serafim Făgărășeanul, episcop-vicar al Mitropoliei Ardealului;

c) «Împăcarea cu sine însuși», susținută de Prea Cuviosul Arhimandrit Nikon Kutzids, de la mănăstirea Preveza, Grecia;

d) «Împăcarea cu lumea», susținută de sora Maria Rosa de Cierva, călugăriță la Sacré Coeur, Granada, Spania;

e) «Împăcarea cu natura», prelegerea susținută de maica Maria Bălan de la mănăstirea Agapia.

3. Bucuria pascală

a) «Bucuria pascală, izvor de bucurie în viața consacrată, după tradiția orientală», prezentată de Prea Cuvioasa Maica Stareță Stravrofora Eustochia Ciucanu, mănăstirea Agapia.

4. Diferite modalități de înnoire

a) Comunitățile interconfesionale, prezentată de sora Cecilia Falchini de la Comunitatea Bose, Italia;

b) Despre viața monahală în instituțiile secularizate, prezentat de părintele director Julian Garcia Hernando, Spania.

Conferințele au fost ținute și în alte mănăstiri cu ocazia vizitării acestora, de exemplu: mănăstirea Neamț, Sihăstria, mănăstirea Agapia Veche, mănăstirea Bistrița.

Programul zilnic a fost stabilit de Prea Cuvioasa Maica Stareță Eustochia Ciucanu în colaborare cu sora Agueda, Madrid, Spania. El a fost variat și practic. Fiecare zi a început cu participarea la Sfânta Liturghie ortodoxă din mănăstirea Agapia și s-a încheiat cu o scurtă

participare, seara la Utrenie. A fost de asemenea oficiată o Sfântă Liturghie arhierescă de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Serafim Făgărășeanul, care a rostit și predica.

S-a celebrat o Liturghie anglicană, de Preotul Anthony Robert Perry, iar la Suceava am asistat la o Liturghie catolică oficiată de către rectorul Seminarului din Iași.

În programul conferinței au fost incluse și câteva vizite la alte mănăstiri din Moldova, vizite care au avut menirea de a face cunoscută și mai mult viața monahală ortodoxă românească și în același timp de a prezenta minunatele locașuri: mănăstirile Sfintului Ioan cel Nou de la Suceava, Putna, Dragomirna, precum și câteva mănăstiri cu picturi exterioare: Sucevița, Moldovița, Voroneț, Humor. Aceste vizite au constituit pentru oaspeții străini momente de profundă bucurie și apreciere.

Cu ocazia vizitării mănăstirii Sihăstria a avut loc o întâlnire cu Părintele Ilie Cleopa, care a vorbit despre diferitele trepte ale rugăciunii, despre ecumenism și despre Sfânta Împărtășanie.

Activitatea participanților la conferința de la mănăstirea Agapia a fost încununată de prezența Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. Înalț Prea Sfinția Sa s-a angajat într-un dialog cu invitații răspunzând cu bunăvoință tuturor întrebărilor puse de aceștia. Totodată Înalț Prea Sfințitul Mitropolit a făcut câteva mențiuni asupra inițiativelor de înnoire concepute de către Biserica Ortodoxă Română.

Participanții la Conferință au fost profund impresionați de ospitalitatea generoasă și dragostea frățească cu care au fost întâmpinați pretutindeni în sinul Bisericii Ortodoxe Române. Ei au experimentat pe viu principiul monastic «ora et labora».

Schimburile de idei, conferințele, vizitele la mănăstiri au făcut să crească nădejdea unei viitoare unități bisericești. Oaspeții au fost impresionați de rîvna, vitalitatea duhovnicească și căldura poporului nostru. De asemenea, au apreciat viața monahală, cîntările, activitatea călugărilor și a călugărilor din mănăstiri care, uniți cu Dumnezeu și cu oamenii fac dovada posibilității unei reconcilierii universale. Ei au văzut în acest aspect un model de unitate voită de Dumnezeu, iar viața religioasă ca pe un chip și semn profetic al Împărăției lui Dumnezeu, spre care se îndreaptă Biserica și care, pe de altă parte este, tainic, prezentă printre oameni.

Necesitatea reînnoirii vieții consacrate pe care o considerăm și o așteptăm ca pe un dar al lui Dumnezeu, este o chemare pentru noi și un mijloc însemnat pentru a colabora la unitatea creștină.

INTRUNIREA DE LUCRU A ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE
PENTRU MISIUNE INTERNĂ ȘI DIACONIE DE LA
GALLNEUKIRCHEN — AUSTRIA

(29 aprilie — 3 mai 1991)

Tema principală a acestei întruniri, la care Bisericile din Europa de est au avut deocamdată un statut de invitat, a fost următoarea : «*Dumnezeu grăiește : Iată că Eu fac un lucru nou (Isaia 43, 19). Noi posibilități — noi sarcini pentru diaconia Bisericilor din Europa de Est*». Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Preot Prof. Nicolae Achimescu de la Seminarul teologic «Ioan Popasu» din Caransebeș. Întrunirea amintită a urmărit, de fapt, să stabilească anumite punți de legătură între Est și Vest, între Bisericile răsăritene și cele apusene, ca o consecință a schimbărilor politice din Europa de est de după anul 1989.

Lucrările întrunirii au fost conduse de Dr. Ernst Petzold de la Organizația «Diakonisches Werk» a Bisericii Evanghelice Luterane din Germania.

În ansamblul său, programul tematic al întrunirii a fost structurat și s-a desfășurat astfel :

1. Diplomat Kurt Wild (Austria) : «Despre situația economică». În cadrul expunerii sale, referatul a abordat o serie de probleme, încercînd stabilirea anumitor punți de legătură între economia țărilor apusene și răsăritene.

2. Episcop prof. dr. Christoph Klein (România) : «Despre situația Bisericii». Excelența sa episcopul Klein, pornește de la următoarele întrebări : Este realmente «noul», care se profilează în țările est-europene după schimbările politice survenite, lucrarea lui Dumnezeu ? Care este «noul» pe care-l dorește Dumnezeu și care trebuie să înlocuiască ceea ce este «vechi» ? Și care este «vechiul» care nu poate fi eliminat de acest «nou» ?

Pledînd pentru reînvierea diaconiei, autorul referatului stăruie asupra celor două dimensiuni ale acesteia : *dimensiunea verticală* și *dimensiunea orizontală*, strîns corelate cu ecleziologia verticală (transcendentă) și cea orizontală și subliniază că adevărata «diaconie» nu poate fi decît aceea în care sînt implicate atît dimensiunea verticală — de îndrumare și ajutorare a oamenilor în spiritul credinței creștine —, cît și dimensiunea orizontală — de slujire instituționalizată a acestora. Autorul conchide că Biserica trebuie să se implice mai mult în viața oamenilor afectați de diferite probleme, în eradicarea emigrației, a în-singurării, a sărăciei și a neajutorării. În măsura în care acest lucru va reuși, vom avea în Biserică nu numai o adevărată diaconie, dar vom fi și o «Biserică diaconică».

3. Ministrul federal Dr. Erhard Busek (Austria) : «Despre situația politică». În acest referat se pornește de la ideea că religia creștină este o «religie a libertății», iar astăzi există mai mult ca oricînd șansa ca Europa să fie reaşezată pe temelia acestei libertăți. Este foarte adevărat că din punct de vedere economic există, la ora actuală în Europa, două «lumi», dar istoria acestor lumi este comună și această istorie co-

mună trebuie să ne unească pentru totdeauna. În noua «Europă comună» este nevoie, desigur, de o multitudine de culturi, dar, deosebirea nu trebuie să ducă spre naționalism și ură. Mesajul creștin de la Cincinnati, când apostolii vorbeau în diferite limbi, trebuie să fie pentru toți un exemplu în ce privește configurația viitoare a Europei în diversitatea ei.

4. Poziții ale unor Biserici est-europene — «Unde ne aflăm?» și «Unde vrem să ajungem»? Alături de alți reprezentanți din fostele țări socialiste a luat cuvîntul și delegatul român care a spus, printre altele, în referatul său: «Cei 43 de ani de ateism și dictatură ne marchează încă pe toți; încercăm să ne dezmetecim și să găsim forța necesară pentru a reuși să mergem pînă la capăt...». Între împlinirile de pînă acum ale Bisericii Ortodoxe Române trebuie menționate: autonomia Bisericii față de Stat, introducerea orei de educație moral-religioasă în școlile elementare și gimnaziale, introducerea «istoriei religiilor» ca disciplină de studiu în diferite licee și facultăți cu profil umanist, deschiderea unor noi seminarii și facultăți teologice, transformarea seminariilor teologice în seminarii liceale, recunoașterea diplomelor seminariale și de institut de către Stat, posibilitatea absolvenților de școli teologice de a preda în paralel în școlile de Stat, reînființarea unor episcopii sau arhiepiscopii, hirotonirea unor noi ierarhi, numirea unor preoți care să asigure asistență religioasă în diferite spitale, desființarea oricărei cenzuri privind viața religioasă, decretarea unor zile de sărbătoare din calendarul creștin ortodox, ca zile nelucrătoare pe plan național, accesul Bisericii în presă, radio sau TV, introducerea unor emisiuni speciale la TV consacrate vieții și activității Bisericilor din țara noastră, între care cea intitulată «Lumină din Lumină», patronarea de către Biserica Ortodoxă Română a unei societăți filantropice, respectiv «Christiana», și a încă două orfelinate și un azil de bătrîni, în ciuda faptului că dispune de fonduri materiale limitate.

Pe viitor, Biserica Ortodoxă Română dorește să-și unească eforturile cu celelalte Biserici creștine din țară pentru a reuși o asanare morală a societății românești atît de zdruncinată de ateism. Biserica Ortodoxă Română și-a mai propus să construiască și să restaureze o serie de locașuri de rugăciune în multe localități din țară, implicarea ei în viața și activitatea organizațiilor bisericești din țară și străinătate; strîngerea legăturilor spirituale și bisericești cu frații din Basarabia și cu toate comunitățile ortodoxe române din străinătate, pentru ca într-o zi să redevenim ceea ce am fost cîndva.

În încheiere s-a pus problema a ceea ce poate face «Asociația internațională pentru misiune internă și diaconie» pentru Bisericile din Europa de est. S-a ajuns la concluzia că ar fi inutilă și ineficientă încercarea de a «exporta» acestor Biserici modelele apusene de diaconie. Bisericile răsăritene trebuie să-și formeze singure propriile modele de diaconie, asociația amintită încercînd să sprijine financiar, dar și împărtaşind din propria ei experiență tot ceea ce le-ar putea fi necesar în acest moment.

Următoarea întrunire va avea ca temă «Diaconia în Europa și pentru Europa» și se va ține în Cehoslovacia (28 septembrie — 2 octombrie 1992), cu acest prilej urmînd să se aleagă în prezidiu și un reprezentant al Bisericilor est-europene.

Pr. prof. NICOLAE ACHIMESCU

AL VIII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE DREPT CANONIC

Organizat de «Consociatio Internationalis Studio Juris Canonici Promovendo», «Societatea de Drept a Bisericilor Orientale» și «Comunită dlele Universită Mediterraneane», sub înaltul patronaj al Președintelui Italiei, cel de-al VIII-lea Congres Internațional de Drept canonic și-a desfășurat lucrările în splendida sală a Palatului Congresului din Bari (Kursaal Santalucia), între 23—29 septembrie 1991.

Printre personalitățile Comitetului de onoare al Congresului s-au numărat Domnul Giulio Andreotti, președintele Consiliului de Miniștri al Italiei, Mgr. Eugenio Corecco, președintele Consociației Internaționale «Studio Juris Canonici Promovendo», Î.P.S. Sa, Panteleimon Rodopoulos, președintele Societății de drept al Bisericilor Orientale, Domnul Georgis Tzitzikostas, ministru pentru Macedonia și Tracia în guvernul grec, Domnul Jose F. Castanio, rectorul Universității Pontificale «Sfîntul Toma de Aquino» etc.

Cel de al VIII-lea Congres internațional de Drept canonic — care a întrunit canoniști ortodocși și catolici din toate continentele — a avut ca temă de dezbateră un subiect cît se poate de sugestiv și edificator pentru implicațiile Dreptului canonic în dialogul ortodoxo-catolic, și respectiv în eforturile pentru realizarea unității creștine, și anume, «Întîlnirea dintre canoanele din Orient și Occident».

Semnatarul acestor rînduri — căruia i s-a făcut deosebita cinste de a fi ales în Comitetul științific al Congresului — încă de la al VII-lea Congres, întrunit la Paris (septembrie 1990), — a prezentat o comunicare intitulată : «Dionisie Exiguul (465—545). Precizări și corective privind viața și opera sa canonică», care urmează să fie publicată în Actele Congresului.

Pentru a introduce pe cititorul revistei noastre în tematica variată și bogată a comunicărilor — susținute de specialiști de prestigiu — amintim cîteva titluri : 1. Canoane comune și experiența eclesială în Bisericile Ortodoxe, prezentată de I.P.S. Sa Ioan Rinne, arhiepiscop de Kerala și al întregii Finlande, care a fost ales vicepreședinte al Asociației Internaționale a Canoniștilor ; 2. Canoane comune în Biserica Latină și Bisericile Orientale (Prof. René Metz de la Strasbourg) ; 3. Canoane comune și experiența eclesială în Bisericile Orientale Catolice (Prof. Ivan Zuzek, Institutul Oriental, Roma) ; 4. Influențe romane în codificarea canonică latină (Prof. Jean Gaudemet, Universitatea din Paris) ; 5. Valoarea normei disciplinare în raport cu mîntuirea în tradiția orientală (ortodoxă) (Prof. John H. Erikson din S.U.A.).

În cuvîntul său de închidere a lucrărilor Congresului, Prof. Raffaele Coppola de la Universitatea din Bari — unul dintre activii organizatori ai acestui Congres — a subliniat, printre altele, că dialogul or-

todoxo-catolic va depinde în viitor de rezultatele dialogului eclesiologic-canonic purtat de canoniștii celor două Biserici. Afirmatie care are într-adevăr acoperire în realitate, dar care nu este, încă, conștientizată îndeajuns printre teologii celor două Biserici.

Organizatorii Congresului de la Bari au oferit participanților și posibilitatea de a vizita basilica Sf. Nicolae, în care delegația canoniștilor ortodocși — condusă de Î.P.S. Mitropolit P. Rodopoulos, titularul catedrei de Drept canonic de la Tesalonic, a săvârșit un Te-Deum.

În tematica sa, Congresul de la Bari a reînălțat atât tradițiile canonice ale celor două Biserici surori (Ortodoxă și Catholică), cât și diferitele școli de Drept canonic din zilele noastre. Dar, prin relevarea importanței tradiției canonice comune din primul mileniu, ca bază pentru refacerea unității canonice, Congresul de la Bari a adevărat cu prisosință că unicul criteriu de evaluare a eclesiologiei canonice din cel de al doilea mileniu rămâne aceeași tradiție canonică comună, la care un aport inestimabil a avut și strămoșul nostru Dionisie. Exiguul, dacoromanul, părintele dreptului bisericesc apusean.

Concretizat într-o săptămână de dialog activ și constructiv, Congresul internațional de Drept canonic întrunit la Bari, între 23—29 septembrie 1991, se înscrie atât ca o împlinire fericită în eforturile comune pentru realizarea unității creștine, cât și ca o contribuție substanțială la afirmarea științei Dreptului canonic.

Pr. prof. dr. NICOLAE DURA

AL VII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL ȘI INTERCONFESIONAL AL MONAHIILOR

În zilele de 5—10 septembrie 1991 s-a desfășurat în localitatea Mierfield, Anglia, al VII-lea Congres internațional și interconfesional al monahilor, la care au participat șazececi de persoane monahi și monahii ortodocși, catolici, protestanți, anglicani, din Cehoslovacia, România, Polonia, Ungaria și toate țările vest-europene. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat monahiile Filoteea Cosma și Maria Bălan, de la mănăstirea Agapia. Tema conferinței a fost: «Tradiție și înnoire», lucrările ei desfășurându-se, potrivit uzanței, în ședințe plenare și grupe de lucru.

În prima ședință plenară au luat cuvântul reprezentanții țărilor din estul Europei: Polonia, Cehoslovacia, România și Ungaria. Delegații Bisericilor din Ceho-Slovacia, Polonia și Ungaria au prezentat situația Bisericilor și a monahismului în țările respective în perioada regimului comunist. Acum, când există posibilități de schimbare ei se confruntă cu secularizarea Bisericii și lipsa de vocație pentru monahism.

Din partea României s-a prezentat referatul «Monahismul românesc astăzi», în care s-a relatat pe scurt situația monahismului nostru de azi, numărul comunităților, activitatea zilnică. S-a subliniat noua tendință de angajare a monahilor în acțiuni sociale și caritative, precum și sirguința de aprofundare a vieții spirituale.

Au fost prezentate și alte comunicări ca: «Europa văzută din America Latină», «Viitorul vieții religioase».

Monahii George Guiver și Peter Allan au prezentat lucrările : «Izvorul Tradiției» și «Tradiție și înnoire», în care au subliniat rolul imens al tradiției în viața spirituală vest-europeană. S-a menționat, de asemenea, rezistența Ortodoxiei la secularizare și presiunea comunistă, cu ajutorul tradiției. Ei au precizat că Bisericele din țările vest-europene se confruntă cu o accentuată secularizare și lipsă de vocație monahală. O cauză importantă a acestei situații este neglijarea tradiției. Prin urmare, pentru a ieși din impas se impune o nouă evaluare a tradiției în spiritualitatea europeană.

În ziua de 8 septembrie, s-a organizat o excursie la Durham, oraș cu o veche tradiție, cu o catedrală datînd din sec. XI și care adăpostește mormintele lui Beda Venerabilul și Cuthbert. Acolo am participat la Liturgia anglicară și la Vecernie.

Zilnic s-au organizat servicii religioase interconfesionale prin grija comunității gazdă.

Monahia FILOTEEA COSMA

SEMINAR INTERNAȚIONAL PENTRU STUDENȚII TEOLOGI DIN EUROPA DE EST

În perioada 12—21 august 1991, au avut loc, la Bossey (Elveția), lucrările unui Seminar internațional pentru studenții teologi din Europa de est, la care au participat tineri teologi ortodocși și protestanți.

Din partea Institutului teologic din București au participat studenții Valentin Bădescu și Vasile Dabija, din anul al IV-lea.

Tema seminarului, «Mărturisirea creștină într-o situație radical schimbată», a oferit participanților posibilitatea de a înțelege mai bine valoarea și sensul mișcării ecumenice astăzi, cît și răspunsul pe care Bisericele din fiecare țară îl dau la diversele transformări și înnoiri petrecute în această parte a Europei.

În cadrul discuțiilor s-au conturat următoarele puncte de discuții mai importante : Viața Bisericii în trecut. Sensurile implicării Bisericii în acțiunile politice ; Misiune și responsabilitate creștină ; Suferință și pocăință ; Educația religioasă ; Prozelitism și ecumenism.

Participanții au scos în evidență, în intervențiile lor, că, în trecutul nu prea îndepărtat, Biserica a fost supusă celor mai diverse metode prin care s-a urmărit slăbirea și chiar desființarea ei, în felul acesta producîndu-i-se daune și suferințe cu consecințe foarte grele.

S-a subliniat în intervenții că, dată fiind natura Bisericii, ea a supraviețuit tuturor ideilor politice, sistemelor, ideologiilor. Rolul ei este de a lupta împotriva vicilor. S-a convenit asupra faptului că Biserica nu trebuie să se interpună în mod direct între acțiunile și intențiile Statului, dar ea poate acționa indirect, influențînd cursul evenimentelor politice prin oameni religioși. S-a constatat că prezența slujitorilor Bisericii în anumite momente politice a fost necesară pentru izbînda binelui, Polonia oferînd, în acest sens, o experiență interesantă. Astăzi, însă, credincioșii cer preoților reîntoarcerea la misiunea lor spirituală.

În legătură cu misiunea și responsabilitatea creștină s-a pus accentul pe faptul că Biserica este răspunzătoare, în mod deosebit, pentru suflet, dar Domnul Iisus Hristos și-a amintit și de hrana materială nece-

sară trupului : «Dați-le voi să mănince», a spus El ucenicilor. Astăzi Biserica trebuie să propovăduiască pocăința, metanoia, umanismul și să caute încorporarea credincioșilor prin prezență și rugăciune.

O perioadă negativă a fost aceea în care Biserica nu a mai reușit să acopere nevoile și cerințele spirituale ale tuturor credincioșilor. Biserica trebuie să vorbească de reconciliere, ca unică soluție pentru buna conviețuire spirituală, și să ofere prin teologi explicația a ceea ce înseamnă viața creștină. Există, încă, o barieră nevăzută între episcopi, preoți și credincioși. S-a acceptat îndeobște ideea că misiunea și mărturisirea creștină poate porni și de la credincioși, dar mai ales de la preoți, care au menirea de a o controla și coordona.

În legătură cu îndatorirea educației religioase a credincioșilor, s-a stăruit asupra faptului că secularizarea societății ridică probleme deosebite în procesul de educare, atât a copiilor cât și a adulților. Educarea adulților se dovedește de o stringentă actualitate și necesitate. Adulții sînt adulți, cu experiențele și problemele lor, nu pot fi asimilați metodic cu copiii. Metodele vizează crearea unor cercuri largi de discuții, cu vorbiri scurte, pline de substanță, schimburi de opinii, includerea în diverse forme de acțiune, luarea în comun a unor decizii asupra viețuirii lor în spirit creștin.

Educarea creștină a copiilor și tinerilor poate avea mari sorti de izbîndă dacă în fața lor se află un educator onest, cinstit. Calitățile educatorului au o mare importanță. S-a evidențiat faptului că femeile au reale însușiri de educatoare, uneori în mai mare măsură decît bărbații.

Modernismul în metodele de educație nu este respins de Biserică, dar el nu trebuie să schimbe linia tradițională. Se recomandă îmbinarea vechilor și noilor procedee de atragere a copiilor în activități care i-ar ajuta să devină buni creștini (coruri, reuniuni, excursii, implicarea în ajutorarea bătrînilor).

S-a subliniat faptul că în parohie preotul are, prin har și prin tradiție, o mare autoritate.

În legătură cu problema prozelitismului, participanții la discuții au subliniat că practicarea lui de către unele Culte nu trebuie să ne pună în situația de a avea rezerve față de mișcarea ecumenică sau de a ne retrage din ea. Se știe că în întreaga istorie a creștinismului au existat grupări diferite care pretindeau că dețin adevărul. Ca metodă de acțiune se recomandă contactarea celorlalte Culte pentru a stabili cît de nociv este prozelitismul pentru pacea între creștini. Inițiativa trebuie să vină de la grupul majoritar. Participanții au subliniat intensă activitate prozelitistă a Bisericii greco-catolice, încurajată pe față de papalitate.

Delegații români au participat la discuții atât în cadrul ședințelor plenare, cît și la studiile biblice pe grup. Această contribuție a constat în expunerea punctului de vedere al Bisericii Ortodoxe Române asupra problemelor actuale, punerea de întrebări și ridicarea unor probleme, propuneri și altele.

În ceea ce privește perioada trecută a fost menționat faptul că Biserica Ortodoxă Română a avut o situație specifică : deși supusă la

multe încercări și suferințe, a reușit, prin statornicia în credință, prin răbdare și mult tact, să supraviețuiască acestor încercări și chiar să se ridice, ca instituție, la o perioadă de înflorire.

Biserica Ortodoxă Română caută astăzi să reinnoade firul educației creștine în școală, făcând apel la bogata tradiție a învățămîntului său religios și urmărind să analizeze și să rezolve dificilele probleme apărute astăzi.

Biserica Ortodoxă condamnă cu fermitate prozelitismul în sînul unui popor cu o existență creștină bimilenară. Dacă în trecut se fundamentase o reală mișcare ecumenică — local-religională, astăzi, din pricina prozelitismului practicat de neoproteștanți și uniți, această mișcare a intrat într-un vădit impas.

Participanții au putut vizita sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor unde au avut o întîlnire cu secretarul general al C.E.B., Emilio Castro și au vizitat cîteva monumente istorice. În perioada 22—25 august participanții români au fost oaspeții parohiei reformate din localitatea Rappersville

Participarea tinerilor teologi români la acest seminar le-a oferit prilejul de a cunoaște direct unele aspecte ale vieții și mișcării ecumenice, cit și unele probleme pe care le întîmpină astăzi mărturisirea creștină într-o lume diferită.

VALENTIN BADESCU

student anul IV — Institutul teologic universitar
București

ÎNTRUNIREA SECȚIEI EUROPENE A CONFERINȚEI MONDIALE A RELIGIILOR PENTRU PACE

Între 9—12 mai 1991 a avut loc la Mödling, lingă Viena, în Austria, întrunirea Secției europene a Conferinței mondiale a religiilor pentru pace (C.M.R.P.). Conferința mondială amintită mai poartă și denumirea de «Conferința Mondială pentru Religie și Pace». Secția europeană a avut drept temă: «*Towards Partnership in Europe and the World: Do Religions have a Role?*» (*Către parteneriat în Europa și în lume: Ce rol au religiile?*). Au participat aproape 100 persoane din peste 18 țări, cu o prezență germană pronunțată. Creștini de diverse confesiuni și denominațiuni, mozaici, musulmani, hinduiști, budiști, unitarieni, sikhiști, bahaiști, zoroastrieni, ziarști au format o adunare compozită, dar pașnică, respectuoasă la nivel individual, fiecare dorind să afle cit mai mult despre ceilalți.

Scopul principal al întrunirii a fost acela de a da o orientare cit de cit durabilă Secției europene a CMRP, astfel încît, cunoscînd în detaliu anumite aspecte ale implicării religiilor în viața economică, politică și culturală a Europei, să se deschidă perspective de viitor acestui organism internațional. În vederea stimulării la discuții a participanților, au fost solicitați trei conferențieri principali: Prof. Wladislaw

Bartoszewski, ambasadorul Poloniei la Viena (romano-catolic), Dna Alison Phillips (mozaică), din partea Fondului mondial pentru protecția naturii (World Wide Fund for Nature) (Elveția), și Prof. Piet Terhal de la Facultatea de economie a Universității «Erasmus» din Rotterdam. Ca oaspete de onoare și lector inaugural a fost invitat venerabilul cercetător în domeniul Studiului comparat al religiilor, Franz König, fost cardinal al Vienei, cunoscut pentru asiduitatea cu care a mers pe urmele lui P. W. Schmidt în căutarea de dovezi pentru afirmarea existenței religiei primordiale, precum și pentru afirmarea credinței universale în Dumnezeu și a universalității acestei credințe.

Scopul secundar al întrunirii, dar destul de evident, a fost acela de a dezbate și a amenda, apoi de a aproba «Regulamentul de funcționare a Conferinței Mondiale a Religiilor pentru Pace — secția Europa», luându-se în discuție cea de a treia formulare, adoptată de Comitetul executiv european la întrunirea din 15 aprilie 1989 și înaintată Consiliului european al CMRP (WCRP). Este vorba de un «Statut» sau o «Constituție» a Secției europene.

Întrunirea și-a deschis lucrările în seara zilei de 9 mai 1981, când s-au făcut prezentările. A fost de față secretarul general al Conferinței mondiale a religiilor pentru pace, Dr. John B. Taylor, secretarul executiv al C.M.R.P. — Secția Europa, Günther Gebhardt, adjunct al secretarului general amintit, precum și Petrus Bsteh — secretarul CMRP pentru Austria.

Dintre cei 9 președinți ai CMRP a fost de față Doamna Jacqueline Rouget (Franța), activă în Extremul Orient.

Partea Ortodoxă prezintă la întrunire a numărat puțini reprezentanți: Pr. conf. dr. Alexandru I. Stan (România), ca invitat, și Protoiereu Alexandru Koja (URSS).

Remarcăm prezența unui grup interreligios din Iugoslavia, care a conștientizat, la vremea respectivă, întrunirea, cu privire la evenimentele tulburi din țara lor, anume iminența declanșării conflictelor locale.

Vineri, 10 mai a.c., în cursul dimineții, Dr. Franz König, primit la întrunire cu onorurile cuvenite, a dat citire unei expuneri proprii privind necesitatea înțelegerii profunde a fenomenului religios. Între altele, el a afirmat că poate dovedi că religia a luat ființă în Orient, așa cum o arată și Sfânta Scriptură, axa principală fiind India—Persia. Creștinismul — a arătat Dr. König — a fost «distrus» de două ori în istorie, dar s-a redresat. A fost nevoie de inițierea și susținerea dialogului interreligios, pentru ca religiile să înceapă să se înțeleagă. Colonizarea lumii, Reforma, Războiul de treizeci de ani — acestea au devastat Europa din punct de vedere religios și au slăbit-o din alte puncte de vedere. Dialogul a început sub forma cunoscutelor «Disputationes», ca apoi să capete contur prin decretele Bisericii (Dr. König se referea la Biserica Romano-Catolică, desigur). Conciliul II Vatican a deschis o

nouă etapă în dialogul dintre catolicii creștini și reprezentanții celorlalte religii. Oratorul a dat citire unei scrisori a Papei Ioan-Paul II în care se afirmă că «nu poate exista pace în lume câtă vreme nu există pace între religii». Venerabilul cercetător a afirmat, în fine, că religii- lor le revine obligația de a folosi rugăciunea pentru a ajuta să se instaureze pacea în lume.

În după-amiaza aceleiași zile, în grupuri compacte, participanții la întrunire au fost primiți la Centrul islamic și la moscheea din Viena, apoi au mers la sinagoga din Viena, iar către seară, înainte de a fi primiți la recepția oferită de Cardinalul Hermann Groer, arhiepiscopul Vienei, au vizitat interiorul catedralei «Sf. Ștefan» și au putut să admire Viena de pe platforma unei turle a acestei catedrale. A urmat recepția la Cardinal, schimbându-se opinii și bune urări. Cu acest prilej, Cardinalul H. Groer și-a amintit cu plăcere de vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la Viena și și-a exprimat dorința de a răspunde aceleiași vizite.

Simbătă, 11 mai, ziua conferințelor propriu-zise a fost onorată de Prof. Wladislaw Bartoszewski, Dna Allison Phillips și Prof. Piet Terhal. Cel dintâi, menționând pătimirile sale sub regimul anterior, a făcut un tur de orizont asupra angajării Bisericilor în opoziția față de regimul totalitar din Europa de est dinainte de schimbările recente. El a scos în evidență «meritele» Bisericii catolice poloneze, ale Bisericilor din Cehoslovacia și Ungaria. Din păcate, când s-a referit la Biserica Ortodoxă din România, cea din Bulgaria și cea din Iugoslavia, ambasadorul Bartoszewski a dovedit nu numai lipsă de informare corectă ci și rea intenție. În urma acestui fapt a fost necesară corectarea imaginii pe care, în calitatea sa de credincios zelos al Bisericii Romano-Catolice, ambasadorul amintit o proiecta cu aere de cunoscător înaintea unei adunări de reprezentanți ai religiilor de pe toate continentele. Corectarea a fost cu atât mai necesară și promptă cu cât referirile la Biserica Ortodoxă Română o prezentau pe aceasta ca înfeudată a vechiului regim, ca un instrument în îngrădirea activității celorlalte Biserici din România. De altfel, unii dintre participanți, care cunoșteau Biserica Ortodoxă Română, se așteptau la replică, știind că printre ei se află și un român. Atitudinea lui Bartoszewski a fost cu atât mai de neînțeles cu cât întrunirea avea cu totul alt scop decît intențiile lui denigratoare.

Dna Allison Phillips a demonstrat cu prisosință că religiile lumii au îndemnat pe credincioșii lor să ocrotească natura înconjurătoare. Cu ajutorul unor texte sacre, fragmente din cărțile sacre ale religiilor universaliste vechi și noi, a demonstrat că ocrotirea mediului a fost direct legată de cult și de înțelepciunea religioasă din toate timpurile. Dar, ca și la precedentul conferențiar, Dna Alison Phillips nu a fost lipsită de informații gratuite și nefondate. Astfel, referindu-se la Bulgaria și România, Dna Allison Phillips a afirmat că România și Bulgaria nu ar dispune de o legislație privind protecția mediului înconjurător. I s-a arătat la vreme că România are o astfel de legislație, ca membră a

O.N.U. și ca parte în diverse organe și organisme internaționale, și că eventuala proastă respectare a legii — cum se întâmplă și în alte țări ale lumii — nu constituie o vină a țării ca atare. Dna Allison a mulțumit în particular pentru această precizare și a promis să se pună mai bine la punct cu informațiile din domeniul protecției mediului din România și din țările Europei de est.

Profesorul Piet Terhal a făcut o expunere savantă privind posibilitățile de parteneriat dintre Vest și Est în Europa, relevând totodată că prezența religiilor necreștine în chiar inima Europei odinioară sută la sută creștină, cere ca și din punct de vedere economic să se țină seamă de profesiunea de credință a oamenilor, care să fie luată serios în considerare atât în prezent cât și în viitor.

Au urmat discuții pe grupuri, potrivit limbilor străine vorbite de participanți. Vorbitorii de limbă engleză au fost sfătuiți să participe la grupuri francofone — dacă înțelegeau limba franceză — astfel încît să devină și ei conștienți de dificultățile pe care le simt alții cînd nu pot să comunice în limba engleză ca și ei! Experiența a fost o dovadă de posibilitate a «parteneriatului» — cel puțin pentru englezii și francezii prezenți la discuții, căci toți ceilalți nu aveau de ales!

Cultul, obișnuit la întrunirile creștine internaționale, a fost substituit cu mostre de rugăciuni și imne din fiecare religie și confesiune reprezentată. Din cultul român ortodox s-a cîntat «Iubi-Te-voi, Doamne» și «Acum slobozește», cu ison ținut de întreaga audiență.

Duminică dimineața (12 mai), preoții romano-catolici prezenți la întrunire au celebrat o missă pentru credincșii catolici prezenți, în capela de la St. Gabriel Haus și au oferit Sf. Împărtășanie *sub utraque forma* muind ostia în vinul din Potir înainte de a o da cuminecantului. S-a explicat că această revenire la forma de împărtășire veche este experimentală și că, în romano-catolicismul contemporan, inițiativa poate fi limitată și excepțională pînă la generalizarea ei, moment cînd se vor sesiza oficial organele catolice specializate din conducerea centrală.

Ultimul mare moment al Conferinței a fost prezentarea, amendarea și votarea Regulamentului de către membrii de drept ai Secției europene a Conferinței mondiale a religiilor pentru pace, în prezența invitaților.

Deși întrunirea de la Mödling nu a compus și nu a dat publicității vreun document final — nici nu a fost în intenția ei de a produce un astfel de document —, întrunirea a avut un succes deosebit tocmai pentru că au lipsit interesele strîns-denominaționale și planurile stricte de viitor ce caracterizează, de obicei, întrunirile de alt gen.

Prezența românească — atât cît a fost, și cu statut de invitat — a atras atenția asupra Ortodoxiei românești și asupra țării ca atare, fapt pentru care secretarul general Dr. John B. Taylor — prieten sincer al Bisericii Ortodoxe Române și al României —, și secretarul adjunct Günther Gebhardt și-au exprimat mulțumirile lor pentru acceptarea invitației și pentru participare.

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA ECUMENICĂ

VIZITA PATRIARHULUI ALEXEI AL II-LEA LA PATRIARHIA ECUMENICĂ

Între 12 și 17 aprilie 1991, Sanctitatea Sa Alexei II, Patriarhul Moscovei și întregii Rusii a făcut o vizită oficială Patriarhului Dimitrie I al Constantinopolului.

Patriarhul Alexei II a fost însoțit de mitropolitul Chiril, președintele Secției de relații externe a Patriarhiei Moscovei și de numeroși clerici. La sosirea pe aeroportul din Istanbul a fost întâmpinat de o delegație a Patriarhiei Ecumenice și condus la Catedrala Sf. Gheorghe unde s-a oficiat un Te-Deum.

Primirea oficială a avut loc în «sala Tronului» din reședința patriarhală, în prezența membrilor Sf. Sinod, a altor ierarhi ai Bisericii constantinopolitane, de față fiind și marele binefăcător logotetul Pannaiotis Anghelopoulos, ctitorul noii reședințe patriarhale ecumenice.

Duminică, 14 aprilie 1991, s-a săvârșit, în catedrala patriarhală, Sfânta Liturghie solemnă, la sfârșitul căreia au vorbit cei doi patriarhi. În cuvîntul său patriarhul ecumenic a arătat că «Marea Biserică a lui Hristos, unul din cele cinci presteale antice», s-a învrednicit în cursul veacurilor, prin harul lui Dumnezeu, să vadă dezvoltarea și înălțarea fiicelor și surorilor ei, Bisericile Autocefale. Ea a hrănit și a întreținut cu bucurie roadele bune ale duhului și astfel ele au înflorit, așezînd începutul Sfintelor Biserici Ortodoxe locale.

Biserica lui Hristos, fiind Trupul Dumnezeului-om, este comparabilă cu legea piinii euharistice, adică Trupul lui Hristos se frînge, dar nu se desparte, se primește ca hrană, dar niciodată nu se împuținează. În acest context este de înțeles «bucuria și mîndria în Hristos cu care Sfînta noastră Biserică primește pe patriarhul Sfîntei Biserici Autocefale a Rusiei».

Schimbările sociale, politice, care se petrec în Europa de Răsărit pun înaintea Bisericii Ruse-soră, probleme serioase. Noi nu ignorăm aceste probleme și cu toți membrii Sf. Sinod, cu toate puterile ajutăm moral prin rugăciuni neîncetate.

Cu adevărat merită laude și respect silințele Bisericii Ortodoxe Ruse de a răspunde la diversele probleme ale poporului ortodox rus. «Noi susținem rezistența voastră în fața uniției, și această susținere din partea noastră subliniază solidaritatea ortodoxă ca și în discuțiile Consiliului Mondial al Bisericilor, a dialogului teologic cu cuget curat, cu dorința de a sluji unitatea pan-creștină».

La rîndul său, Patriarhul Alexei a spus printre altele: «Istoria Bisericii Ruse și a Mamei ei, Biserica Constantinopolului, este plină de

În ziua de 28 martie 1991, Patriarhul Alexei, cu suita, a făcut vizite președintelui statului Israel, primului ministru și primarului orașului Ierusalim. A fost prezent la solemnitatea predării către Patriarhia Ierusalimului a moaștelor sfinților mucenici Prov, Tarah și Andronic, din veacul al II-lea, redescoperite acum, cu prilejul unor săpături arheologice. Patriarhia Ierusalimului a hotărât ca o parte din aceste sfinte moaște să fie date Bisericii Ortodoxe Ruse pentru noile antimise.

La 29 martie, Patriarhul Alexei și suita a vizitat Betleemul, unde în biserica Nașterii lui Hristos a săvârșit Liturghia Darurilor mai înainte sfințite. În drum de la Betleem spre Ghetsimani, unde Maica Domnului a fost îngropată, Patriarhul a vizitat capela lui Iosif logodnicul și capela Sfinților Părinți Ioachim și Ana, care se află la intrarea în biserica Adormirea Sfintei Fecioare.

La 31 martie 1991, Patriarhia Ierusalimului a oferit o recepție în cadrul căreia Patriarhul Diodor a salutat cu bucurie vizita Patriarhului Alexie II, considerînd-o ca o pagină istorică în relațiile multisekulare dintre cele două Biserici. Sanctitatea Sa a amintit de pelerinii ruși ce veneau cu miile pe jos, îndurînd lipsuri, ca să ajungă la locurile sfinte pentru a primi binecuvîntarea acestor locuri.

Patriarhul Diodor s-a referit și la problemele actuale ale Bisericii Ortodoxe Ruse, ca și ale altor Biserici autocefale, și autonome, pentru a căror soluționare e necesar să se adune căpeteniile Bisericilor locale, pentru ca împreună să găsească rezolvarea acestora în spiritul dragostei și al păcii lui Hristos.

În răspunsul său, Patriarhul Alexei și-a exprimat mulțumirea și profundul respect către Biserica Ierusalimului, «maica tuturor Bisericilor». De o mie de ani Biserica Rusă, urmînd pe Hristos, merge către Ierusalimul de sus, prin Golgota și sfîntul mormînt. În veacul ce se sfîrșește, drumul Bisericii Ortodoxe Ruse n-a fost ușor, dar Dumnezeu i-a trimis acesteia mare mîngiere de la Sfîntul Duh (Fapte 9, 31) anume prin canonizarea sfinților Macarie, fost mitropolit al Moscovei, Ignatie Breancianinov, a patriarhilor Iov și Tihon, a cuviósului Andrei Rubliov și a dreptului Ioan de Kronstad. Încercările prin care trece acum Biserica, amplificate de greutățile din viața internă, sînt considerate ca semne posibile ale viitoarelor suferințe în drumul urmării lui Hristos. Acum, Biserica Rusă este plină de bucurie pentru aflarea moaștelor cuviósului Serafim de Sarov și de dragoste către Dumnezeu și aproapele. În viitor va putea fi Ghetsimania, Pretoriul și Golgota, dar îndemnul este de aducere aminte de cuvintele Mîntuitorului: «Privêgheați și vă rugați ca să nu intrați în ispită. Căci duhul este osîrduitor, iar trupul neputincios» (Matei 26, 41).

La 1 aprilie, cu aceeași ceremonie de la venire, Patriarhul Alexei II cu suita a fost petrecut la aeroport și s-a înpoiât la Moscova (Jurnal Moscovoșcoi Patriarhii, 1991, nr. 8, p. 2—14).

CRONICĂ

Joi, 2 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Consiliului Național Bisericesc.

Vineri, 3 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. D. Costas, ministrul Greciei de Nord și pe dl. G. Linardos, ambasadorul Greciei la București.

Duminică, 5 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii în catedrala patriarhală, după care, la biserica Sfântul Spiridon-Nou din Capitală, a oficiat slujba tainei Botezului în cadrul căreia au fost botezați un număr de 50 de copii orfani de la Școala ajutătoare nr. 6 București.

Marți, 7 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la ședința de deschidere a celei de a patra Conferințe Naționale a preoților ortodocși din România.

Duminică, 12 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de credincioși din Grecia, aflați în vizită în țara noastră.

Marți, 14 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P. Cuv. Arhim. Alexios, egumenul mănăstirii Xenofon de la Muntele Athos.

Joi, 16 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, aflat într-o vizită în Moldova, a oficiat la mănăstirea Neamț, împreună cu I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei, I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților și P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, slujba Sfintei Liturghii, precum și îndătinata slujbă a Parastasului, pentru cinstirea eroilor Neamului.

Marți, 21 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfintei Liturghii la catedrala patriarhală cu prilejul sărbătoririi hramului acesteia, «Sfinții Împărați Constantin și Elena».

Joi, 23 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Dr. Anton Nicolau, președintele Uniunii Elene din România.

Luni, 27 mai, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Mihai Prepelită, critic și istoric literar din Bucovina de Nord.

Duminică, 2 iunie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat, împreună cu P. S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, tîr-

nosirea noii biserici cu hramul «Pogorirea Sfântului Duh» din Valea Largă, județul Mureș;

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat slujba punerii pietrei de temelie a unei noi biserici în orașul Luduș-Mureș.

Marți, 4 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la vernisajul expoziției «Mărturii de cultură religioasă pe teritoriul României» la Muzeul Național de Istorie din București.

Miercuri, 5 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe domnii Dorothy și Prof. Dr. G.E. Wilson, muzeografi și cercetători în istorie din S.U.A.

Vineri, 7 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe domnii Prof. Cordula Ion și Samara Stere, președintele și, respectiv, vicepreședintele comunității aromâne din România;

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe domnul Jean Țăranu, președintele Federației Comunităților Etnice din Canada.

Sîmbătă, 8 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la vernisajul Expoziției Naționale de pictură și grafică a copiilor, acțiune organizată de Comitetul Național Român pentru UNICEF, la Casa Centrală a Armatei din București.

Marți, 11 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dr. Heinz Ioachim Held, episcopul Bisericii Evanghelice din Germania.

Joi, 13 iunie, 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Excelența Sa, Mgr. John Bucowski, nunțul apostolic la București.

Luni, 17 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la colochiul «Convenția referitoare la drepturile copiilor. Strategii, priorități, perspective», colochiu organizat în București de Comitetul Român pentru UNICEF.

Vineri, 21 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Mgr. Pierre Duprey, secretarul Consiliului Pontifical pentru Promovarea Unității Creștinilor și pe Mgr. John Bucowski, nunțul apostolic la București.

Marți, 25 iunie, 1991 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe domnul Savitokis Iorgos, parlamentar din Grecia, vicepreședinte al Parlamentului European.

suferința Golgotei, despre care noi amintim în zilele acestea pascale. Ea mărturisește despre puterea atotbiruitoare a crucii, biruința răului prin bunătate». Gîndurile noastre sînt permanent îndreptate către Biserica din patrie, unde se deschid mii de noi enorii; în biserici se aprind din nou lumînări; în mînăstirile foste părăsite se aud rugăciuni pentru mîntuirea lumii; se redeschid seminariile, lucrează școlile duminicale, glasul Bisericii este ascultat cu atenție de către societatea țării noastre.

Dar bucuria noastră este întunecată de manifestările de neorînduială din viața religioasă prin acțiunile uniților și a rascolnicilor, de acțiunea mișcării autocefaliste...

Gîndurile noastre sînt îndreptate însă și către viitorul Marele Sinod Panortodox chemat să dea răspuns la problemele ce ne tulbură și, de asemenea, să arate tuturor creștinilor din lume adevărata unitate a Duhului în unirea păcii» (Efes. 4, 3).

În timpul acestei vizite, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei II și delegația ce l-a însoțit, au vizitat Mitropolia Calcedonului, Niceea, orașul celor două soboare ecumenice, insula Halki, unde funcționează Facultatea de Teologie și unde se află mormintele patriarhilor ecumenici. Aici s-a săvîrșit un parastas pentru Patriarhul Athenagora I. De asemenea, Patriarhul Alexei s-a închinat la bisericile Sf. Sofia, la biserica Vlaherne și la mînăstirea Chora, ctitoria împăratului Justinian (sec. VI).

La 17 aprilie, Patriarhul Alexei II cu suita s-au înapoiat la Moscova (Jurnal Moscovoșcoi Patriarhii, 1991, nr. 9, p. 2—14).

PATRIARHIA IERUSALIMULUI

PELERINAJUL PATRIARHULUI ALEXEI AL II-LEA AL MOSCOVEI ȘI ÎNTREGII RUSII LA LOCURILE SFINTE

De la 27 martie pînă la 1 aprilie 1991 Patriarhul Alexei II al Moscovei și întregii Rusii a făcut primul pelerinaj oficial peste hotare, după alegerea sa ca patriarh. A fost însoțit de mitropolitul Chiril al Smolenscului, de trei arhiepiscopi, doi episcopi și alții. La aeroportul din Tel-Aviv a fost întâmpinat de ierarhi ai Patriarhiei Ierusalimului, oficialități ale statului Israel, de șeful Misiunii rusești, arhimandritul Elisei. La reședința de pe malul rîului Kedron, în orașul vechi al Ierusalimului, a avut loc o întîlnire între Patriarhul Diodor al Ierusalimului și Patriarhul Rusiei. În convorbirea asupra situației actuale a Bisericilor, Patriarhul Alexei a informat despre aflarea, a doua oară, a moaștelor Cuviosului Serafim de Sarov, iar Patriarhul Diodor a împărtășit bucuria că în aceste zile în Ierusalim au fost descoperite, pentru a doua oară, moaștele a trei mucenici Prov, Tarah și Andronic.

În prima zi Patriarhul Alexei a vizitat: biserica Învierii Domnului, Golgota, piatra ungerii și mormîntul Domnului.

Luni, 1 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Î.P.S. Mitropolit Pantelimon al Tesalonicului.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la templul evreiesc din București, la manifestările prilejuite de comemorarea a 50 de ani de la pogromul evreilor din România.

Marți, 2 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat, la mînăstirea Putna, slujba Sfintei Liturghii și slujba de pomnire a lui Ștefan cel Mare cu ocazia împlinirii a 487 de ani de la trecerea în veșnicie a marelui voievod.

Miercuri, 3 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat mînăstirea Sucevița și centrul eparhial al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

Vineri, 5 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P.C. Pr. Petre Buburuz, protopopul Chișinăului și deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

Luni, 8 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de preoți și credincioși ortodocși din Grecia, conduși de I.P.S. Agatonic, mitropolit de Mesageas și Lavreotikis.

Miercuri, 10 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație de parlamentari austrieci.

Joi, 11 iulie, 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Eulogio Rodrigues, ambasadorul Cubei la București;

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, în aula Casei Oamenilor de Știință din București, la festivitatea acordării Premiului Academiei Române lucrării «Biblia lui Șerban Cantacuzino — 1688», retipărită în 1988 prin eforturile Prea Fericirii Sale.

Vineri, 12 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a primit pe domnul Dimitrios Deliyannis, consilier în cadrul Ministerului Culturii din Grecia.

Duminică, 14 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, cu ocazia Zilei Naționale a Franței, la recepția oferită de ambasadorul acestei țări la București.

Luni, 15 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Peter Murphy, consilier al Ambasadei S.U.A. la București.

Luni, 1 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Î.P.S. Mitropolit Pantelimon al Tesalonicului.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la templul evreiesc din București, la manifestările prilejuite de comemorarea a 50 de ani de la pogromul evreilor din România.

Marți, 2 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat, la mînăstirea Putna, slujba Sfintei Liturghii și slujba de pomenire a lui Ștefan cel Mare cu ocazia împlinirii a 487 de ani de la trecerea în veșnicie a marelui voievod.

Miercuri, 3 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat mînăstirea Sucevița și centrul eparhial al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

Vineri, 5 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P.C. Pr. Petre Buburuz, protopopul Chișinăului și deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

Luni, 8 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de preoți și credincioși ortodocși din Grecia, conduși de I.P.S. Agatonic, mitropolit de Mesageas și Lavreotikis.

Miercuri, 10 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație de parlamentari austrieci.

Joi, 11 iulie, 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Eulogio Rodrigues, ambasadorul Cubei la București;

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, în aula Casei Oamenilor de Știință din București, la festivitatea acordării Premiului Academiei Române lucrării «Biblia lui Șerban Cantacuzino — 1688», retipărită în 1988 prin eforturile Prea Fericirii Sale.

Vineri, 12 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a primit pe domnul Dimitrios Deliyannis, consilier în cadrul Ministerului Culturii din Grecia.

Duminică, 14 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, cu ocazia Zilei Naționale a Franței, la recepția oferită de ambasadorul acestei țări la București.

Luni, 15 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Peter Murphy, consilier al Ambasadei S.U.A. la București.

Marți, 16 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Prof. dr. Hughes Oliphane de la Universitatea din Princeton, S.U.A. ;

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Henk van Apeldoorn, coordonatorul programului de ajutorare pentru România din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Miercuri, 17 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație a Bisericii Anglicane condusă de Excelența Sa David Hope, episcopul Londrei. În aceeași zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a vizitat minăstirile Viforita și Dealu, cu care ocazie, la minăstirea Dealu a avut o întrevvedere cu participanții la cea de-a 21-a întâlnire internațională a monahiilor, care a avut loc la minăstirea Agapia.

Sîmbătă, 20 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba tirnosirii noii biserici din orașul Băicoi.

Luni, 22 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Iulio Francis Ribeiro, ambasadorul Indiei la București ;

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit o delegație a Ministerului Culturii și Cultelor din Republica Moldova, condusă de domnul ministru Ion Ungureanu.

Miercuri, 24 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de credincioși catolici, protestanți și ortodocși din Franța, conduși de P.C. Pr. René Beaupere, directorul Centrului ecumenic «Sfintul Irineu» din Lyon și de pastorul André Benoit, decanul onorific al Facultății protestante din Strasbourg.

Joi 25 și Vineri, 26 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările ședinței plene a Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Sîmbătă, 27 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba parastasului la împlinirea a cinci ani de la trecerea la cele veșnice a Patriarhului Iustin Moiescu.

Marți, 30 iulie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat ședința de constituire a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Luni, 5 august, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație a Bisericilor Protestante Libere din Suedia.

Marti, 6 august, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Ion Broșteanu, președintele Comunității românești din Elveția.

Vineri, 23 august, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe membrii Comitetului de conducere a Societății culturale «Mihai Eminescu» din Cernăuți.

Vineri, 30 august, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a avut o întâlnire la Institutul teologic din București, cu preoții participanți la cursurile de definitivare și promovare.

Marti, 3 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat ședința Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea ierarhului Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și Muscelului.

Miercuri, 4 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat ședința Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în cadrul căreia a fost ales în postul de episcop-vicar patriarhal, Prea Cuviosul Arhimandrit Teofan Savu, secretarul Cabinetului patriarhal, care va purta titlul de «Sinaitul».

Marti, 10 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe I.P.S. Mitropolit Petar Iovan Karevski de Prespa și Bitolia din Macedonia.

Duminică, 15 septembrie 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Sfîntei Liturghii, în timpul căreia a avut loc hirotonia în treapta arhieriei a P. Cuv. Arhimandrit Teofan Savu, episcop-vicar patriarhal.

Marti, 17 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Miloș Alcalay, ambasadorul Venezuelei la București, care a fost însoțit de domnul Cornel Popescu, președintele Casei române din Venezuela.

În aceeași zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a făcut o vizită de lucru la șantierul de la Facultatea de teologie și Centrul ecumenic din București.

Miercuri, 18 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Palatul Cotroceni, la dineul oferit de Președinția României în onoarea Președintelui Turciei, Türgüt Özal.

Vineri, 20 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Institutul de arhitectură din București, la

lucrările juriului pentru desemnarea proiectului de construire a bisericii din Cimitirul Eroilor.

Duminică, 22 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat, la Catedrala din Tîrgoviște, în fruntea unui impresionant sobor de slujitori, slujba Sfintei Liturghii, la sfîrșitul căreia a avut loc festivitatea instalării Î.P.S. Dr. Vasile Costin, ca arhiepiscop al Tîrgoviștei și Muscelului.

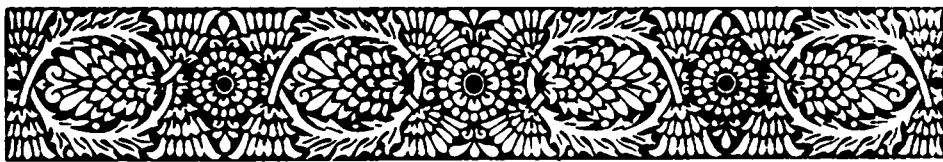
Miercuri, 25 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P.C. Pr. Petre Buburuz, protopopul Chișinăului, deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

Vineri, 27 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de restauratori de carte veche din Anglia, de la Fundația care se ocupă de restaurarea valorilor culturale.

Sîmbătă, 28 septembrie 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la slujba Sfintei Liturghii la minăstirea Antim, după care a condus lucrările Colocviului consacrat comemorării a 275 de ani de la moartea mitropolitului Antim Ivireanul.

Duminică, 29 septembrie, 1991 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a avut o întrevvedere cu reprezentanții românilor din străinătate, membri ai Comitetului de inițiativă pentru organizarea unui Congres al românilor de pretutindeni.

Protos. TEOFAN SAVU
Secretarul Cabinetului Patriarhal

ATITUDINI

ÎNSEMNĂTATEA BISERICILOR ÎN PROCESUL POLITIC ACTUAL

Bisericile creștine, care au avut de suferit atât de mult sub dictaturi în vremea noastră, se întrunesc aici, la Budapesta, în numele Domnului nostru Iisus Hristos pentru a se consulta împreună în ceea ce privește continuarea drumului lor în situația politică actuală. Biserica Ortodoxă din România participă pentru prima dată la o sesiune a Solidarității Creștine Internaționale. Mulțumim cordial pentru invitație.

Și pentru Biserica Ortodoxă din România căderea dictaturii înseamnă eliberarea ca dintr-o închisoare. Dar Biserica înțelege darul ceresc al libertății ca pe un prilej și ca pe o șansă, nu de a-și aparține sieși, ci pentru a cultiva comuniunea și pentru a-și îndeplini și mai bine sarcina încredințată ei de către Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Conducerea Bisericii noastre trece actualmente printr-o criză, fiind acuzată de colaboraționism. Dar noi știm cât de asuprită a fost Biserica noastră și cât de mult a fost ea permanent expusă bunului plac al dictaturilor.

Libertatea ca dar și ca responsabilitate ne apare în adevărata ei lumină, dacă ne gândim cât de mare a fost întunecul dictaturii și cât de nemăsurat a fost prețul eliberării. Atunci când în țară noi nu mai vedeam nici o ieșire de sub jugul asupririi și ne-am lăsat în voia soartei, voia lui Dumnezeu a fost altfel. El a răsturnat dictatura tiranică. Și după cum venirea Mântuitorului Hristos a trebuit să fie plătită cu sîngele nevinovat al pruncilor din mîna stăpînitorilor răului, tot astfel a fost plătită scump și eliberarea noastră prin sîngele generației tinere. Libertatea a fost scoasă ca din foc cu prețul vieții unor oameni nevinovați. Pentru noi ar fi fost mai ușor să suportăm jugul dictaturii decît durerea nesfîrșită pentru sîngele vărsat al semenilor noștri.

Dar curajul acestor oameni n-a putut fi stăvilit de nimeni și de nimic. Pentru ei moartea era mai luminoasă decît întunecul de nepătruns în care am fost siliți cu toții să trăim. Vremea eliberării noastre prin jertfa acelorora a fost tocmai cea mai lungă noapte a solstițiului de iarnă din care noi am putut ieși, dar în care ei au intrat pentru totdeauna. Dar în fapta lor eroică moartea va fi întotdeauna mai luminoasă decît libertatea noastră. Jertfa lor este asemenea unei arderi de tot și noi sîntem conștienți

de faptul că n-am murit o dată cu ei și n-am fost ca ei aleșii gloanțelor, doar că putem aduce roadele jertfei lor, pentru ca ei să aibă odihnă în locașurile lor cele veșnice în sinul lui Dumnezeu.

Pentru odihna lor, noi nu trebuie să ne îngăduim liniște. Lumina eliberării la care noi am ajuns prin jertfa lor înseamnă o grea povară de responsabilitate pe umerii noștri și anume, datoria de a ne lupta în numele lui Dumnezeu cu întunerecul. Această povară este însă pentru noi cu atât mai ușoară, cu cât stînca neclintită a tiraniei a fost înlăturată din sufletele noastre. Partea cea grea a luptei pentru ușurarea noastră a fost suportată în numele Domnului de către tinerii eroi. Iar noi am fi nevrednici dacă nu am fi conștienți de prețul mare al acestei jertfe. Dacă am uita acest lucru, atunci am fi nevrednici și de darul libertății. S-a plătit preț de sînge, pentru ca noi să ne străduim să păstrăm și să împărțăm această lumină, conștienți de faptul că în lumea stăpinită de cel rău, darul libertății nu este niciodată de la sine înțeles, că acest dar are mereu nevoie de «lupta cea bună», cum spune Sf. Apostol Pavel, precum și de priveghere; trebuie să fim mereu conștienți de prețul răscumpărării din robia întunerecului.

Asuprirea tiraniei a durat vreme îndelungată. În întunerecul care a venit peste noi nu se mai putea lupta altfel, decît cu armele lui Dumnezeu (Ef. 6, 11), cu adevărul credinței. Răbdarea cu care a fost suportat jugul tiraniei a fost o putere care venea de la Hristos, a fost o răbdare sfîntă. Sf. Apostol Iacob spune că «Răbdarea își are lucrul ei desăvîrșit» (1, 4), iar Sf. Apostol Pavel scrie că în numele Domnului «lupta noastră este nu cu trup și cu sînge, ci cu puterile întunerecului ce stăpînesc prin văzduhuri» (Ef. 6, 12). Această răbdare este un rod al credinței, o lucrare a Duhului Sfînt și nu poate fi confundată cu slăbiciunea sau cu lașitatea. Inșuși Domnul o socotește una din condițiile mîntuirii cînd spune: «Întru răbdarea voastră vă veți mintui sufletele voastre» (Lc. 21, 19). Ea se consideră mai curînd ca «luare a crucii» în urmarea lui Hristos (Lc. 9, 23) și aceasta din convingerea că «suferința aduce răbdare», cum spune Sf. Pavel (Rom. 5, 3). Prin aceasta se dobîndește «răbdarea și credința sfîntilor» (Apoc. 13, 10), după cum se spune în Apocalipsa Sf. Ioan.

Dacă în întunerec nu mai poate lucra nimeni, atunci trebuie să ascultăm de îndemnul Mîntuitorului către ucenicii Săi: «Lucrați cît este ziuă...» (Ioan 9, 4; 12, 35). Dar în răbdare se învederează mîngîierea și curajul că Domnul a biruit lumea (Ioan 16, 33).

Răbdarea Bisericii în numele Domnului a fost exemplară în timpul dictaturii. Scoasă la marginea societății și cu perspectiva evidentă de a fi eliminată total din viața poporului, fără a putea primi vreun ajutor din afară care să-i înlesnească o ținută demnă, Biserica a strigat către Domnul și a nădărdit în mila Lui. Cum că Biserica nu putea întreprinde nimic, o arată pericolele la care era permanent expusă, dar care s-au văzut mai ales în ultima vreme și care s-au dovedit a fi mult mai mari decît în alte părți. Cei care voiau să se angajeze în slujba Bisericii erau conștienți de privațiunile și pericolele la care se expuneau. Nenumărați preoți și creștini s-au jertfit pentru răbdarea sfîntă a poporului credincios, pentru întărirea lui în credință, spre a nu deveni «carne de tun», pînă ce se va milostivi Dumnezeu, de el (Ps. 122, 2) dăruindu-i slobozire.

N-am putea înțelege această răbdare sfântă, dacă n-am cunoaște sau dacă am pierde din vedere cruzimea asupraitorilor. În structura internă a tiraniei se afla marxismul care a devenit o ideologie nefirească, artificială și prin care tot sensul vieții era mutilat și redus doar la problema în-lăturării deosebirilor dintre bogați și săraci. Viața sufletului cu profunzimile ei, toată puterea creatoare a omului au fost înăbușite. Suferințele din viața omenească cum sînt bolile, accidentele, moartea erau sistematic negate într-o ideologie în care totul trebuia să fie determinat de materialism, de ateism și de știință. Concepția ateistă despre lume și viață a fost impusă prin minciuni și teroare. Credința în Hristos mai putea fi trăită numai în catacombele sufletului. O teamă de moarte ca la judecata din urmă a închis orice gură, deschizându-se însă larg porțile pentru lingușirea și apoteozarea tiranilor.

Stăpînitorii nu erau doar niște ateii, sau ca unii care luptau contra lui Dumnezeu, ci ei căutau să fie venerați în locul lui Dumnezeu și astfel această tiranie a devenit «uriciunea pustiirii la locul cel prea înalt» (Mt. 24, 15). Concepția despre lume și viață a acestei ideologii a devenit cadrul cel mai propice pentru înflorirea celor mai crunte patimi omenești care au creat monștri. Aceștia nici nu băgau de seamă cite și în ce fel de nelegiuiri săvîrșeau, atît de normal li se părea tot ceea ce comiteau, atît erau de indiferenți față de teama de moarte pe care o răspîndeau în jurul lor.

Faptul că acești tirani nu mai puteau rămîne și au trebuit să cadă nu constituie doar o satisfacție a eliberării, cît mai curînd un cutremurător avertisment pentru toți cei ce fac experimente pe pielea altora în numele vreunei ideologii. În căderea acestora s-a vădit tot atît de mult judecata lui Dumnezeu cît și dreptatea Sa față de cei asuprași. Este dominantă convingerea că dictatorii au căzut, nu pentru că poporul era sfînt înaintea lui Dumnezeu, ci pentru că nelegiuirile lor erau strigătoare la cer. Ceea ce nu putuse schimba răbdarea sfîntă a unui popor creștin, răutatea lor n-o mai putea schimba nimeni și nimic. Iar pentru că răul îmbrăca forme tot mai oribile, a urmat cutremurul social care a făcut să cadă faraonul din vîrfurile piramidei.

Poporul s-a ridicat, nu pentru a schimba stăpîniri, ci pentru a scoate răul din rădăcinile sale. Tiranii s-au lovit de rezistența poporului și au căzut. Ei au ajuns o sperietoare pentru toate popoarele, nu numai ca tirani, ci mai ales ca victime ale ateismului, materialismului și comunismului, ca victime ale răului pe care l-au slujit pînă la ultimele sale consecințe și prin aceasta nu s-au putut sustrage adevărului Sfintei Scripturi că omul rău cade tocmai atunci cînd se simte mai tare și că judecata lui Dumnezeu vine ca un fur noaptea.

Dumnezeu «a pogorit pe cei puternici de pe scaune și a înălțat pe cei smeriți» pentru că aceștia rămîn smeriți chiar dacă sînt puși sus. Ei sînt cei care nu caută răzbunare, aducîndu-și aminte de cuvîntul lui Dumnezeu care a zis: «A Mea este răzbunarea și Eu voi răsplăti» (Deut. 32, 35). Dacă «Domnul este aproape de cei umiliți la inimă și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui» (Ps. 33, 17), astfel «cei cu inima zdrobită sînt aproape de Dumnezeu care «nu urgisește inima înfrîntă și smerită» (Ps. 50, 18). Adevărul acestor cuvinte vine, din faptul că nu-

mai într-o astfel de inimă nu-și vor putea face niciodată locaș asupra-rea și tirania și numai această inimă poate aduce roadele iubirii de Dumnezeu și de aproapele.

De aceea, în aceste zile fierbinți de după eliberare, Biserica aduce aminte poporului de credința sa în Hristos și strădania ei în această privință nu va fi niciodată de ajuns, cînd atît din istoria poporului ales, cît și din istoria Bisericii creștine reiese limpede că îndepărtarea de Dumnezeu, care numai El poate tămădui răul din inima omului, duce la asupra-rea aproapelui și la tiranie.

Timpul unei asupra-ri a trecut, nu pentru a face loc alteia noi, de data aceasta din partea celor ce au fost eliberați. Căci, după propovăduirea Sfintului Ioan Botezătorul, «valea» celor asupra-riți nu trebuie să devină «dealul» asupra-rii. «Valea trebuie să se ridice pînă la «calea» Domnului, tot acolo unde «dealurile» asupra-rii trebuie să se coboare prin lucrarea harului lui Dumnezeu». În convingerea Bisericii, eliberarea de dictatură trebuie să ducă la comuniune și la slujirea aproapelui. Călea cea mai bună către această culme poate fi numai democrația.

Credința Bisericii, care sub apăsarea dictaturii a fost lămurită ca aurul în foc, este în măsură să călăuzească poporul pe această cale, așa cum această credință a fost alternativa cea dreaptă pentru mulți în timpul dictaturii. Căci eliberarea de sub asupra-rea tiraniei nu înseamnă imediat și mîntuire: «Noaptea a trecut și ziua s-a apropiat», spune Sf. Apostol Pavel (Rom. 13, 12), dar lupta cea bună care ne stă înaintea este plină de speranță.

Mai ales acum, după eliberare, trebuie să-și arate Biserica credința ei ca alternativă pentru lume. Căci ea trăiește darul eliberării ca pe o nouă «ieșire din Egipt» și aceasta, pentru a se închina lui Dumnezeu «în pustie», ca odinioară poporul ales. Poporul a fost eliberat din robia de faraon, nu pentru a rămîne mai departe în țara întunericului sau pentru a ajunge el acolo stăpîn, ci pentru a ieși de acolo în pustie pentru a fi numai al lui Dumnezeu. Numai «în pustie», departe de orice tiranie, poporul a putut ține porunca ce urma să se dea în legătură cu toate lucrurile din lume: «Să nu te închini lor, nici să le slujești» (Ieș. 20, 5). Astfel pustia a devenit simbolul lipsei oricărei stăpîniri lumești, precum și a oricărei ispite pentru popor de a deveni stăpîn la rîndul său peste alții. În sens duhovnicesc, pustia devine astfel locașul odihnei în Dumnezeu pentru «toți cei osteniți și împovărați» (Mt. 11, 25) ca urmare a obositoarei peregrinări prin sistemele atîtor ideologii ome-nești (Ef. 4, 14) care nu sînt în stare de altceva, decît să facă experiențe pe pielea oamenilor prin răutate și tiranie.

De aceea, Biserica are o datorie sfîntă să îndemne poporul după eliberarea de sub dictatură, nu numai să fugă de patimi și de răzbu-nare, ci mai ales să-l îndrume către o formă de guvernămînt care să respecte principiile vieții creștine și credința în Hristos și, în același timp, să le cultive în viața socială. După ieșirea din Egipt, Domnul a dat poporului porunca: «Să nu vă mai întoarceți pe calea aceasta» (Deut. 17, 16). De asemenea, poporului i s-a amintit că a putut ieși din Egipt fără lupte și fără vreo armă, numai cu ajutorul lui Dumnezeu, care din acest motiv s-a numit și «Domnul» (Ieș. 6, 3) cu noul Său

nume. Lupta i-a fost poruncită pentru timpul de după intrarea în pământul făgăduinței ca simbol al luptei împotriva patimilor și a idoliilor. Poporul nu trebuie să se mai întoarcă la vreo tiranie în țara întunecului, deoarece, dacă întoarcerea acolo poate fi ușoară, astfel ieșirea de acolo nu mai e posibilă altfel, decît tot printr-o Mare Roșie, ca simbol al sîngelui nenumăratelor jertfe nevinovate. În numele Domnului Bisericele au puterea de a deosebi duhurile și a vedea dacă ele vin de la Dumnezeu, deci dacă sînt pentru comuniune și zidire, sau sînt numai pentru egoism, viclenie, răutate, asuprire și tiranie.

Bisericele sînt chemate să deosebească duhurile, nu pentru a impune o dictatură creștină, ci pentru a sprijini acele puteri, acele forțe care au ca ideal crearea unui cadru favorabil pentru viața creștină de dreptate și pace, în care lucrarea harului dumnezeiesc să poată avea loc fără stînjenire, dar și fără silă, ci ca o taină a nunții sufletului cu Hristos și ca desăvîrșire în El. În această privință, strădania Bisericilor din Germania după căderea dictaturii lui Hitler ne poate fi un îndemn. Căci nu numai jertfa și martiriul ca rod al credinței sînt necesare în Biserică, ci și strădania propovăduirii luminii lui Hristos cu timp și fără timp. În viața lor creștinii trebuie să fie nu numai gata de jertfă ca miei, ci și înțelepți ca șerpia (Mt. 10, 16).

Creștinii ortodocși au învățat de la Bisericele apusene că nu numai credința Mariei — cum spune Sf. Evanghelie — trebuie prețuită, ci trebuie luată în seamă și strădania Martei. Observîndu-se ordinea voită de Dumnezeu în legătură cu aceste două aspecte ale vieții creștine, trebuie să existe deci o sinergie între credință și strădanie, așa cum ortodocșii, la rîndul lor, vorbesc despre o sinergie între credință și fapte în dobîndirea mîntuirii. Căci și în acest lucru își are întrucîtva temeie faptul că Biserica trebuie să fie pentru lume «aluatul care dospește toată frămîntătura» (Mt. 13, 33).

Schimbările profunde care au avut loc în lumea noastră asuprită se datoresc darului lui Dumnezeu, tăriei mîinii Sale. Ele nu pot fi socotite merite omenești. Eliberarea este darul lui Dumnezeu. Harul Domnului a mișcat pe cei puternici din cadrul lumii noastre creștine pînă acolo, încît au putut avea loc schimbări. Acest fapt ne amintește de cuvintele profetului Zaharia despre felul cum lucrează Dumnezeu în lume: «Nu prin oștiri sau prin forță, ci prin Duhul Meu» (4, 6). acest lucru este ușor de văzut, deoarece în acele părți ale lumii, unde credința creștină nu este un «aluat», astfel de schimbări nu au putut avea loc.

Din cele expuse mai sus reiese că pentru Biserica Ortodoxă din România reinnoirea, renașterea sînt o realitate care se acoperă cu faptul eliberării de sub jugul dictaturii: «Sufletul nostru a scăpat ca o pasăre din lațul vîntătorului, lațul s-a rupt și noi am zburat» (Ps. 123, 7).

Într-adevăr, ce poate fi mai de seamă decît faptul că Biserica nu va mai fi silită să asiste neputincioasă la distrugerea de lăcașuri sfinte de către cei ce nu puneau nici o limită cultului nesăbuit al personalității, că cimitirele nu vor mai fi răscolite de către cei ce au transformat bulevarde întregi în cimitire cu cruci fără morminte ?

De aceea, Biserica pomenește înaintea lui Dumnezeu sufletele acelor tineri care și-au jertfit cîntarea lor de nuntă, cu imnul de înmormîntare, epitalamul cu epitaful. Spre pomnirea acestor eroi s-a hotărît întemeierea unei minăstiri ale cărei slujbe să ne aducă mereu aminte de nunta sufletului lor cu Mirele Hristos. S-a făcut și propunerea ca acești eroi să fie trecuți în rîndul sfinților.

Dar, întrucît reînnoirea, aproape ca și eliberarea, are nevoie de eroi, a fost înființat în Biserica noastră îndată după revoluție un comitet de reflecție care să ajute Biserica să iasă din criza în care se află conducerea ei. Întreaga noastră Biserică s-a declarat gata să devină părtaşă activă la opera de renaștere spirituală și socială a țării noastre, subliniindu-se faptul că sîngeroasa dictatură a adus imense pagube spirituale și materiale Bisericii. S-a scos în evidență faptul că trebuie reluată întreaga operă de educare creștină și trebuie reînființat tot ceea ce s-a pierdut prin răpire sau dărîmare. Poate fi înțreprins tot ceea ce servește misiunii Bisericii.

Biserica Ortodoxă din România a hotărît, totodată, să reînnoiască relațiile frățești cu Bisericile și cultele religioase din țara noastră și a reconfirmat continuarea și intensificarea colaborării ecumenice cu Bisericile creștine din lume. Ea și-a exprimat recunoștința pentru o solidaritate arătată față de ea și față de poporul român în perioada grea de asuprire a tiraniei. Deosebită recunoștință se cuvine față de Bisericile și creștinii din străinătate care, prin ajutorul lor eficient, și-au riscat uneori bunul lor renume în țările lor democratice. Sîntem convinși că acest ajutor al lor, s-a acordat în lumina desăvîrșirii poruncite de Domnul, care, vorbind despre Dumnezeu ca Tatăl nostru cel ceresc, spunea : «El face să răsară soarele Său peste cei buni și peste cei răi și face să plouă și peste cei drepți și peste cei nedrepți» (Mt. 5, 45).

Diac. IOAN CARAZA

VICTIMELE PUȘCĂRIILOR COMUNISTE ȘI ALE REVOLUȚIEI ÎN ATENȚIA AGHIOGRAFULUI CONTEMPORAN

Scurgerea unui an și jumătate de la abolirea orînduirii totalitare și atee mai în toată lumea pune probleme deosebit de acute românilor de astăzi. O dată cu vindecarea rănilor trecutului, cu inițiativa unor noi rosturi politico-sociale, cu restructurarea economiei etc., se impune și întrebarea cinstirii vrednicilor și a jertfelor căzute pentru dobîndirea libertății, a democrației, a demnității și a adevărului public cucerit.

Pentru aflarea și cîntărirea la justa valoare a acestui nou profil moral și național românesc, poate că nu sînt maturizați toți factorii de apreciere a lui. O posibilă doză de subiectivitate, deci de incompletă categorisire a judecăților formulate, poate fi presupusă. Totuși, prin pomnirile îndătinute ale morților, prin cînstirea lor cu o legislație specială a participanților, prin marcarea creștină a locurilor eroice, opinia publică de la noi a luat-o înaintea altor instituții. Ea cere și Bisericii să manifeste o primă estimare asupra destinului veșnic al eroilor și martirilor căzuți în răstimpul istoric de tristă amintire.

1. Inceputul și structurarea unui proces politic în țară impus din afară, de sovietici

Ca urmare a prevederilor marilor «prooroci» proletari: Marx, Engels, Lenin și Stalin, în România s-a pornit la instaurarea socialismului ateu, mai ales după plecarea tancurilor sovietice. Noțiuni apocaliptice, precum «ură», «dictatură proletară», «luptă de clasă», «dușman al poporului» etc., au devenit șabloane publice, care au înveninat vorbirea obișnuită pînă la nivelul preșcolarilor. Relațiile dintre membrii societății românești s-au întunecat de piela artificială a urii și a excluderii unor români din comunitatea națională. S-au încurajat, în planul general al vieții, delațiunea, minciuna și corupția. Oamenii au început să fie prețuiți și selectați după gravitatea păcatelor lor. Dosare și liste ținute la zi făceau operantă această manipulare generală. Un întreg aparat de stat supraveghea impunerea tot mai strînsă a orînduirii staliniste. Este vorba de faimoasa securitate, de feluriți informatori, de provocatori, de oportuniști etc. Pentru o remunerație suplimentară mică sau, uneori, numai în speranța unui avantaj viitor — precum un bilet într-o stațiune sau accesul într-un anumit spital de stat etc. —, oameni socotiți creștini și onorabili au devenit umbra de spion a altor oameni: la serviciu, în familie, la școală, în biserică, pe aceeași scară a blocului, la telefon, la sindicat. Bineînțeles că membrii de partid, precum și cetățenii cu dosar «sănătos» s-au bucurat din plin de binefacerile socialismului biruitor. Au pătruns în învățămîntul Universității cu prioritate, au fost aduși din provincie în orașe pentru a li se da imediat locuință, repartiție în cîmpul muncii, considerație socială în puncte cheie ale economiei. Soțiile lor au fost scutite de navetă, iar fiii au dobîndit ușor plasare în serviciul dorit.

Pe urmă au beneficiat în exclusivitate de burse, de parohii și de călătorii în străinătate, de acces la civilizația «putredă» a Occidentului.

Ceilalți oameni, care nu au putut face dovada unui ascendent revoluționar, în mod absolut comunist din ilegalitate, nu și-au adaptat scrisul la porunca nescrisă de demolare a societății libere sau nu au simulat «reeducarea» socialistă, de pildă prin purtarea pufoaicei, au devenit cetățeni de mîna a doua. În peisajul vieții cotidiene, ei erau numai tolerați la viața societății de astăzi, neavînd drepturi de oameni cu adevărat liberi, nedispunînd de informație culturală, fără îngăduința semnării vreunui produs intelectual propriu.

Aceasta este marea majoritate a populației țării, provenite din fiii de «chiaburi», din foști deținuți politici, din cei asupra cărora s-a exercitat «mînia poporului». Unii nu aveau decît vina că n-au putut preda cotele de cereale fantastice la care au fost impuși prin presiuni samavolnice. Lista cu numele lor era afișată la biroul oricărui Sfat popular, ceea ce făcea posibilă respingerea cererii lor celei mai legitime, respingere în numele luptei de clasă.

Cea de a doua etapă a impunerii silniciei comuniste în țara noastră, pe lîngă aceea a stalinismului, a fost așa-numita «epocă de aur». În numele exemplificării teoriei «umanismului socialist», în numele evidenței constructivismului orb și strivitor, s-a pornit la strunirea

«științifică» a unei întregi nații. I-au fost impuse cele mai diverse și mai de neimaginat privațiuni. Urmarea a fost infometarea sistematică a societății, morți cu prilejul avorturilor, morți în incubatoare și în spitale, sinucideri etc.

2. Inventarierea și pedepsirea «dușmanilor poporului»

Prin pușcării și prin lagăre de muncă forțată era în logica noii orînduiri să se situeze în opoziție ireconciliabilă față de tot ceea ce găsisse în țara noastră, deoarece ea era impusă și anume cu o silnicie neîntilnită aiurea. În felul acesta s-a ajuns ca, pentru a se instala prezentul, să fie expiat trecutul. Foști «exploatatori» din largul țării și-au aflat astfel locul alături de condamnați de drept comun, alături de oropșiții zilei : chiaburi, zvoniști, sabotori, propagatori ai misticismului, intelectuali patrioți ș.a.

Instituția care se străduia să unifice atîta varietate a răzbunării și diversiunii, mergînd pînă la moarte, era securitatea. Fața văzută, legală și gospodărească a securității se numea penitenciar sau colonie de muncă.

Se crede că în timpul defunctei orînduiri comuniste au funcționat în țara noastră 160 de închisori. Prin ele au trecut două milioane de deținuți politici, dintre care trei sute de mii au fost uciși («Rezistența», 1/1991, p. 3). Alte surse dau cifra de trei milioane de pedepsiți politic, cincisprezece mii dintre ei devenind eroi ai morții legale («România liberă», 17—18 aug. 1991, p. 3).

În intenția lor de exterminare a tot ceea ce este românesc, intelectual și creștin, instituțiile morții au realizat chiar o tipologie a pedepsei și suferinței.

Astfel, pentru «reeducarea» în vederea creării «omului nou» comunist, a existat *penitenciarul Pitești*. Nenumărați studenți și elevi au plătit cu viața lipsa de conformism, consecvența lor patriotică și umană : «N-a existat în istoria torturilor, torturi ca în închisoarea Pitești. Bătăi de joc care nu s-au scris și nu se pot scrie, pentru că nici un editor din lume nu le-ar publica, pentru că oamenii n-ar putea suporta» — mărturisește un martor al blestemățiilor suferite, pastorul Richard Wurmband («Renașterea», nr. 10/1991, p. 3). Pentru alt supraviețuitor, Piteștiul este «paroxismul nebuniei comuniste» («România liberă», 15 mai 1991, p. 5).

«Despre cele 55 de fete — eleve și studente ucise mișelește — starea civilă comunistă nu pomenește nimic. Media de vîrstă a deținuților politici de la *Tg. Ocna* era sub 30 de ani. Majoritatea celor morți acolo și aruncați de-a valma în pămînt era constituită din elevi și din studenți» («România liberă», 20 iulie 1991, p. 2). Este depoziția unui supraviețuitor al altei pușcării de reputație comunistă.

Mina de la *Baia Sprie* și-a agonisit o sinistră celebritate pentru detașamentele sale de mineri proveniți din rîndul preoților ortodocși deținuți.

Colonia de muncă forțată de la *Poarta Albă* a fost estuarul sumbru de triere a zecilor de mii de deținuți, a unora spre moarte, iar a altora spre o viață amputată și neagră.

Fostul deținut politic Sergiu Popescu, rămas orb în colonia de muncă forțată, își intitulează amintirile sale : *Iadul de la Midia*. Aici

mureau în timpul iernii un număr de aproximativ o mie de oameni. Deși au iubit omul și libertatea lui, ei au fost încercați prin felurite dureri. Dar au rămas statornici în credință, devenind pilde ale demnității umane. Ca purtători ai unor idealuri care n-au putut fi îngropate în pământ, eroii lagărelor și inchisorile trăiesc în vechi în adevărul istoriei.

3. «Imposibila eliberare» realizată doar prin jertfa eroilor-martiri

Cu cât procesul de structurare totalitară a devenit mai dur cu atât dorința de adevăr, de demnitate umană și de libertate se mărea în țara noastră. Cum impresiile fricii generalizate sînt încă vii în sufletele multora dintre noi, este inutilă amintirea întregului fenomen. Față de atîtea forțe ale reprimării cotidiene, marea parte a societății românești căzuse în deznădejde. Prin jertfa eroilor-martiri însă, speranțele au devenit bucurii, certitudinii eliberatoare.

Se pare că Duhul Sfînt a conferit tinerilor din România o misiune specială, aceea a mărturiei pentru adevăr și libertate. Prin jertfa singelui lor, ei au adus lumina între noi, au redescoperit unitatea, credința și seninătatea străbunilor. Cu flori în fața gloanțelor, ei nu s-au spăimîntat să strige: «Vom muri și vom fi liberi!». Este demn de evidențiat că, în marea încleștare cu asuprirea și impostura, tineretul a cerut numai valori spirituale: libertate, democrație, alegeri nefalsificate. Cu tot ineditul și cu toată măreția ei, Revoluția Franceză nu a cunoscut așa ceva.

Politologii și moraliștii vorbesc de generații eroice în viața unui popor. Ele apar atunci cînd iubirea de neam și consimțirea la jertfă a celor mai buni fii ai respectivei comunități naționale sînt decretate singura soluție izbăvitoare. În elanul lor de dăruire, tinerii noștri au pornit să schimbe o lume vrăjmașă cu piepturile lor goale.

Deși a lor a fost răpîtă de către criminali inarmați și de un singe cu ei, viața noastră a fost izbăvită prin fapta lor supraumană, întregul popor român redobîndindu-și curajul și demnitatea.

Pentru aceasta, ei au dreptul nu numai la pomenirea istorică de neocolit, ci și la cinstirea de sărbătoare a calendarului.

4. Manifestări religioase creștine în detenție și în evenimentele Revoluției

Una dintre constantele preocupări ale orînduirii atee din deceniile trecute a fost golirea oamenilor de viața creștină. Obsesia aceasta aducea în plus și fragmentarea identității istorice a poporului român. Ea a fost posibilă datorită iluziei că religia poate fi scoasă din unitatea și armonia valorilor umane. «Ne rugam mult, discutam între noi probleme religioase, filosofice, literare. Regăseam marile întrebări ale lumii și vieții, cărora le aflam acum răspunsuri mai clare, depășind parcă în maturitate vîrsta noastră tînă. Eram ademniți cu perspectiva eliberării grabnice și a reabilitării, dar simțeam venind de dincolo de noi o tărie morală care ne interzicea pactul cu diavolul» (*Din documentele Rezistenței*, vol. 1, București, 1991, p. 178). Aceasta este depoziția de

astăzi a unui «reeducat» cu forța de la Pitești, față de care el se străduia atunci să-și încredințeze viața lui Dumnezeu.

Totuși în preajma altarelor păgine ale jertfelor pe care comunismul le impunea țării au existat creștini care s-au rugat pentru vrăjmașii lor. «Am asistat la Crăciun, prin anii 1950, în camera morților de la Tîrgu-Ocna, cum preotul Iscu pe patul de moarte, la dreapta mea, și la stînga mea, pe moarte, era comunistul care-l chinuse de moarte. Și preotul, din cauza chinurilor impuse de celălalt, cu ultimele puteri, a chemat pe alți doi deținuți și sprijinindu-se pe umerii lor, încetul cu încetul a trecut de patul meu, s-a așezat pe patul ucigașului său, l-a mîngîiat pe păr, de parcă erau Romeo și Julieta, și i-a zis: «Ai fost tînăr, n-ai știut ce-ai făcut, dar să știi că eu te iubesc și te-am iertat și pot să te asigur că toți creștinii pe care i-ai bătut, toți te-au iubit și iertat», dar îi vorbea precum un mire miresei» («Renașterea», cit. *supra*).

Pe lîngă «brigăzi de preoți», la Capul Midiei a existat și o «brigadă de sfinți», adică aduși acolo pentru convingerea lor de oameni credincioși. Denumirea ironică amintită arată singură și tratamentul cotidian inuman pe care această categorie de oameni putea să-l aibă într-o închisoare comunistă.

La Baia Sprie, mină la care au fost condamnați îndeosebi preoți, Învierea din anul 1951 a fost sărbătorită după rînduiala strămoșească. Au apărut, ca la o înțelegere, sunete de clopot, de toacă, veșminte liturgice» («Rezistența», nr. 2/1991, p. 1).

Și în Revoluția română din 1989 tinerii au ridicat mici altare pe la răspîntii. În locurile în care au căzut eroi au fost înălțate cruci, apoi troițe, cu lumînări aprinse și cu flori proaspete schimbate des.

În timpul ostilităților au strigat: «Dumnezeu este cu noi!» sau au cîntat troparul de la Pavecerniță: «Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri, și vă plecați...». Nu mai vorbim de trasul clopotelor, de rostirea rugăciunii *Tatăl nostru* în genunchi ș.a. Una dintre atitudinile dătătoare de nădejde din timpul Revoluției noastre a fost gestul poetului Ioan Alexandru, care a purtat icoana și Sfînta Cruce pînă în studiourile Televiziunii.

«Credința noastră în existența lui Dumnezeu și în cea a O.N.U.-lui nu a fost o obsesie, o închipuire deșartă, ci o convingere, un sentiment și o rațiune care au învins» — declară un deținut la ieșirea din penitenciarul Tîrgu-Ocna (*Din documentele Rezistenței*, vol. I, p. 187).

5. Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de toate jertfele anticomuniste

Din derularea evenimentelor pe care le-a trăit poporul nostru în ultimele decenii reiese cu prisosință că societatea românească a fost structurată ca o adevărată citadelă. De aceea, în multe pușcării am auzit discuții de comparare a supliciului nostru cu acela al martirilor creștini din primele secole, în sensul superiorității celui dintîi. Numai prin suprabaricadare a putut fi sugrumată libertatea individului și impusă o ideologie străină, antiumană și atee. Față de o morărie, condusă

dintr-un singur punct, care te putea priva de libertate ani în șir, îți confisca averea, îți refuza încadrarea în munca pentru care te-ai specializat etc. rezistența individului cu alte convingeri decît marxism-leninismul devenea deosebit de grea, uneori imposibilă.

Aceasta și era situația generală în țara noastră, cînd într-o formă sau alta — aproape întreaga societate se afla în realitate de partea marelui și străinului Spirit. Așa se și explică de ce au putut fi arestați — pe tăcute — mii de preoți, s-au demolat atîtea biserici și s-au închis numeroase minăstiri, fiecare dintre privilegiați își apăra, mai întii, scaunul și porția cucerită.

Pe de altă parte, opoziția anticomunistă — cu diferite intensități — constituie o unitate din primii ei ani și pînă la Revoluția izbăvitoare.

În acest caz sînt posibile următoarele atitudini de cinstire a celor căzuți :

a) Dintodeauna, Biserica dreptmăritoare a făcut părtași nemuririi ei pe toți care au apărat cu prețul vieții lor legea și patria străbună. De aceea și *pe eroii-martiri uciși de către comuniști în temnițe și pe victimele Revoluției trebuie să-i înveșnicească*. Sînt eroi, pentru că au trecut prîh sacrificiul suprem, iar martiri, pentru că au dat mărturie despre valorile eterne pe care comunismul le anula sau le credea, la noi, nimicite pentru totdeauna.

Formula de mai sus nu poate fi sancționată acum, ci după trecerea unui oarecare timp, pentru mai multe cauze. Mai întii, din *Documentele Rezistenței*, proiectate în unsprezece volume, nu a apărut decît primul. Abia atunci vom ști mai precis că zvonurile ajunse dincolo de zidurile pușcăriilor sînt adevărate, iar caracterizările reale. Nici dintre cei care au căzut în decembrie 1989 nu au fost toți creștini. Unii erau ateii, iar alții anticlericali și nici măcar nu știau să se închine.

Eroul este într-adevăr treapta cea mai de sus a vredniciei morale. Noblețea sa sufletească are un plus de voință, multă stăpînire de sine, iubire de oameni și jertfelnicie. În Biserică însă, eroul trebuie să se caracterizeze prin ruperea legăturilor pămîntești neesențiale, prin disponibilitatea de a-l slăvi pe Hristos prin purtarea Crucii și prin lepădarea patimilor trupești. În Biserica Ortodoxă Română nu a fost niciodată agreată canonizarea politică. Față de cerința mărturisirii îndelungate a credinței adevărate, uneori prin exil și prin închisoare, lozinca : «Vom muri și vom fi liberi !» pare o revendicare doar imanentă. Să se observe de asemenea oportunistul exclamației : «Dumnezeu este cu noi !» față de smeritul «Doamne, ajută !» sau «Doamne, miluiește !»

b) A doua posibilitate de prețuire a jertfelor anticomuniste este *formula cononizării individuale*. Dintre numele care s-au stins în preocupări de sfințenie, de jertfelnicie și de consecvență cetățenească amintim pe următorii : Arhim. Arsenie Boca, Arhim. Benedict Ghiuș, Pr. Ioan Șt. Boboc (parohia Călțuna, județul Buzău), poetul Vasile Voiculescu, Prof. univ. Teodor M. Popescu, Pr. Prof. Toma Gherasimescu.

Atît de chinuitul și de controversatul sub comunism Petru Lupu trăiește și astăzi într-o casă plină de icoane ortodoxe, în tăcere și în rugăciune îndelungată.

Despre alt martir, istoria de astăzi consemnează : «Într-o celulă a sinistrei închisori politice de la Aiud, se stingea, la începutul anilor '50, unul dintre ce mai valoroși intelectuali români, din cîți s-au născut pe acest pămînt. De fapt, acest om s-a sacrificat : pentru a prelungi orele sau pentru a atenua agonia unui tînăr tuberculos, *marele filosof Mircea Vulcănescu* s-a întins pe cimentul înghețat, sub tînărul muribund, ca o saltea umană, îmbolnăvindu-se la rîndul său și, muribund, după cîteva zile, martir al omenirii și pildă unică de sacrificiu... Înainte de a-și da duhul, Mircea Vulcănescu ne-a transmis un testament spiritual, fără pereche în secole de istorie : «Nu, să nu ne răzbuțați !» (din preambulul filmului documentar cu același titlu, în pregătire de Mihai Constanținescu, regizor) («Rezistența», nr. 2/1991, p. 4).

Iată acum scene și nume din timpul «reeducării», vrednice de aghiografia ortodoxă : «Bolnavii prăvăliți pe ultimele trepte ale suferințelor găseau în asemănarea patimilor cu cele ale marelui chinuit Iisus o rezistență și putere de ridicare pe verticala spiritului în zone inaccesibile oamenilor în împrejurări obișnuite. Aici s-a săvîrșit o experiență sufletească singulară. Acesta a fost miracolul de la Tîrgu-Ocna. Mina lui Dumnezeu i-a adus aci pe Valeriu Gafencu și Ioan Ianolide, cei doi mari trăitori creștini arestați din 1941, care prin puterea lor de convingere și exemplul de fiecare zi au insuflat celorlalți deținuți credință, tărie, putere de dăruire, înaltă atitudine morală față de prieteni și adversari. Pînă și reeducații îl respectau. Se simțeau atît de mici înaintea forței pe care o iradia personalitatea celor doi !» (*Documentele Rezistenței*, I, p. 176).

În alt reportaj citim de asemenea : «Voi spune doar că toți românii ar fi trebuit să trăiască superba solidaritate a celor prezenți, comuniunea viilor cu morții în spiritul versurilor lui *Valeriu Gafencu*, intens evocat în calitate de sfînt al închisorii loialtă cu ațiția alții :

«Te-ai dus și ne-ai lăsat în urma Ta
Nădejdea revederii-n paradis,
Mereu vei fi cu noi și-om aștepta
Să ne-nțilnim cu sufletul deschis.
Ne-ndemni pe cei ce-n viață am rămas :
Luptați, uniți și în același pas,
Zidiți lui Dumnezeu altare sfinte,
Pășiți pe calea vieții înainte !»

Este *Imnul celor căzuți*, pe melodia dr. Mihail Lungeanu. S-au cîntat colinde compuse în închisoare, s-au retrăit anii petrecuți acolo, cu tot ce a însemnat nu doar menținerea demnității de om, ci, mai ales, sfințenia vieții lor întemnițate. Este ceea ce supraviețuitorii numesc «aspectul duhovnicesc al închisorii Tîrgu-Ocna», nu numai pentru ne-nămăratele viziuni creștine avute de deținuți, ci și pentru gesturile lor simple, de-o infinitesimală sfințenie, prin care se ajutau să reziste sau să moară creștinește (...) În ideea centrală a predicii rostite de

părintele C. Voicescu se precizează : «Dacă despre fenomenul Pitești se vorbește atât de mult, ca despre o lucrare satanică de distrugere a omului, trebuie să se vorbească și despre *fenomenul Tîrgu-Ocna ca lucrare divină de restaurare a omului, în plin iad comunist*». Fiindcă acolo, în plină suferință, «s-a trăit frățietatea ca o împărțășanie» (România liberă, 20 iulie 1991, p. 2).

c) Sfântul Sinod poate lăsa întreaga problematică *în competența preoților*. În funcție de numărul eroilor căzuți din localitate și în tradițiile parohiei, fiecare preot urmează să slujească o pomenire generală a lor, când permite timpul și contextul situațiilor din pastorație.

Chiar fără voia oamenilor, istoria reliefează vrednicia lor lăuntrică și reală — spre zidirea sigură a urmașilor și spre slava lui Dumnezeu.

Pr. Dr. GHEORGHE I. DRĂGULIN

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

MIHAI VITEAZUL

«DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI AL ARDEALULUI
ȘI AL MOLDOVEI»

— 390 de ani de la martirica sa moarte —
(1601 — 9/19 august — 1991)

Pe la jumătatea lunii august din acest curgător an, 1991, s-au împlinit 390 de ani de când în aceeași vreme din anul 1601, precis în zorii zilei de 9/19 august, — într-o duminică —, pe «Câmpii Tordei», o mină ucigașă a curmăt, în plină tinerețe, la numai 43 de ani, firul vieții lui Mihai Viteazul, eroul de la Călugăreni, Șelimberg și Hotin, cel ce cu un an mai devreme, în primăvara lui 1600, strinsese sub sceptrul său pe toți românii intitulându-se : «*Domn al Țării Românești și Ardealului și Moldovei*». Făptuitorii mișelescului act încercau astfel «să stingă flacăra vie, care, la răscruce de veacuri, a luminat intens destinele poporului român și a cărei strălucire, transmisă apoi prin secole și cugete, a înflăcărat inimile românilor cu idealul desăvârșirii unității lor naționale».

Cum însă, așa precum am spus și cu alt prilej¹, eroul nostru este poate cel mai bine studiat dintre voievozii români, viața și faptele lui, fiind, bănuim, multumitor cunoscute de către cei mai mulți, cu ocazia comemorării de față, în cele de mai jos, se vor înfățișa numai sumare date în legătură cu persoana și activitatea sa și după aceea se va stăruie asupra istoriei rămășițelor sale pămîntești, — capul îndeosebi —, căci, așa cum reiese și din titlu, aceasta pare a fi cel mai mult în legătură cu sorocul aniversar de acum.

Vom aminti totuși că Mihai Viteazul, după cum el însuși destăinuie în multe din actele ce a emis, a fost fiul voievodului muntean *Pătrașcu cel Bun* (1554—1557) și că pe mama sa a chemat-o Tudora, care, călugărindu-se la Cozia, și-a schimbat numele în Teofana. A urcat în scaunul domnesc destul de tânăr, avea doar 35 de ani. Dar chiar în momentul confirmării lui de către sultan, la Istanbul, — mărturisesc con-

1. Niculae I. Șerbănescu, *Politica religioasă a lui Mihai Viteazul*, București, 1948 (mss), p. 2; vezi și N. Iorga, *Soarta faimei lui Mihai Viteazul*, în *Același, Istoria lui Mihai Viteazul*, II, București, 1935, p. 169.

temporanii —, el «a jurat în inima sa că de îndată ce va lua domnia, va scoate sabia împotriva turcilor», ceea ce mai apoi a și făcut. Ajuns la București către sfârșitul lunii octombrie din anul 1593, curînd după aceasta, din propriu-i îndemn, a intrat în «Liga Sfîntă», care în acel timp lua ființă în Europa Centrală, spre a duce lupta împotriva expansiunii otomane. Un an mai tîrziu, în noiembrie 1594, el a și început răscoala contra turcilor, a căror opresiune pricinuia multe greutăți și țării sale. În iarna ce a urmat, a atacat, cu succes, cetățile acestora din nordul și sudul Dunării, iar la 13/23 august 1595 și în cursul lunii octombrie din același an, la Călugăreni pe Neajlov și la Giurgiu, a înfrînt oastea otomană a lui Sinan Pașa, readucînd țării libertatea și independența.

Nutrînd gîndul de a aduna într-un singur stat pe toți cei de un neam cu el, care, în acel timp, prin vitrege împrejurări istorice, trăiau în trei țări deosebite : Țara Românească, Transilvania și Moldova, învingătorul marelui vizir Sinan Pașa, în următorii doi-trei ani de la înfrîngerea acestuia, a căutat să întărească înăuntrul și în afara țării ce conducea, independența ce-i cîștigase. Apoi, în toamna anului 1599, ca să preîntîmpine unele stări de lucruri din Transilvania, care nu-i erau favorabile, ca un alt Hanibal, a trecut munții și la 18/28 octombrie, în lupta de la Șelimbreg, lîngă Sibiu, a învins oastea cardinalului Andrei Báthory, craiul acesteia (1599, martie — octombrie). După victorie, la 1 noiembrie (st. v.) 1599, cu deosebit alai, a intrat în Alba Iulia. Primul pas spre unirea sub o singură cîrmuire a celor trei țări românești era astfel făcut : de acum Transilvania era unită cu Țara Românească.

Pasul său însă, și după el, încercarea de a înfăptui peste munți «planuri de unificare politică și de introducere treptată a unei administrații românești», au stîrnit invidia și vrăjmășia multor interesați în situația politică din acele zile din Țara Transilvaniei. În același timp, vești neprielnice pentru el, îi veneau lui Mihai Vodă cel Viteaz și din Moldova, unde domnitorul Ieremia Movilă (1595—1600 ; 1600—1606), ajutat de poloni, desfășura o politică potrivnică aceleia a lui.

Spre a dejuca planurile tuturor acestora, biruitorul de la Șelimbreg, mai repede decît credeau ei, pășește fără zăbavă la înfăptuirea «planului său temerar de a cucerii și uni și cea de-a treia țară românească, Moldova, cu celelate două». La începutul lunii mai din anul 1600, a trecut cu armata la est de Carpați și după trei săptămîni și țara românească de acolo, Moldova, asculta tot de cuvîntul său.

Așa s-a înfăptuit în anul 1600 prima unire politică a tuturor românilor. Săvîrșitorul ei, Mihai Viteazul, pe cît se cunoaște acum, plecînd din ziua de 27 mai 1600, a început a se intitula în actele ce a emis în acele zile și : «Domn al Țării Românești și Ardealului și Moldovei», cum și era de fapt. Acțiunea lui însă, și mai cu seamă realizările ei, au făcut pe mulți să-l privească și cu invidie și cu teamă. Cît timp s-a aflat la Iași, nobilimea din Transilvania s-a răscolat, s-a aliat cu armata generalului imperial Gheorghe Basta și în lupta ce, la 18 septembrie 1600, la Mirăslău, lîngă Aiud, a dat cu oastea lui Mihai Viteazul, revenită din Moldova, a biruit. Și tot în această lună, septem-

brie 1600, trupele polone, conduse de Jan Zamoyski, au readus la Iași pe Ieremia Movilă și apoi au pornit către Țara Românească, spre a pune și aici un domn nou în persoana lui Simion Movilă, fratele lui Ieremia. Încercările de la Bucov-Prahova — 20 octombrie 1600 — și Curtea de Argeș — 25 noiembrie 1600 —, ale lui Mihai Viteazul de a le stăvili înaintarea, n-au reușit.

Părăsit aproape de toți, viteazul voievod a plecat la curtea împăratului Rudolf II (1576—1612) de la Praga, ca, pe temeiul alianței, ce mai înainte, la 9 iunie 1598, la minăstirea Dealu de lângă Tîrgoviște, încheiase cu acesta, să-i ceară ajutor. Ajuns aici, la 23 februarie 1601 a fost primit în audiență de împărat și în cele din urmă împăcat cu generalul Georghe Basta a fost trimis ca, împreună cu acesta, să supună din nou Transilvania, la a cărei conducere se reinstalase craiul Sigismund Báthory (1581—1599; 1601—1602). Lupta cu acest nestatornic crai s-a dat la Guruslău, pe Valea Zalăului, în ziua de 24 iulie/3 august 1601, și aci oastea lui a fost învinsă.

În împrejurările ce au urmat acestei victorii, în care Mihai Viteazul avusese mari merite, acesta s-a socotit din nou domn al Transilvaniei și al Țării Românești. Acest lucru însă a nemulțumit atît pe generalul Basta cît și pe împăratul Rudolf II, care voiau ca de acum înainte această provincie românească, administrativ, să depindă iarăși de coroana habsburgică. Din această cauză, ei au pus la cale mișeșcul asasinat de la Cîmpia Turdei, săvîrșit acum trei sute nouăzeci de ani, în ziua de 9/19 august 1601, așa cum s-a mai amintit.

Prin el se încheia forțat o domnie «scurtă în ani», dar prin cele înfăptuite în zilele ei, «importantă cît o întregă epocă». Se încheia o domnie cu anii istoriei românilor «cei mai avuți în fapte vitejești, în pilde minunate de jertfire către patrie», — cum atît de frumos se va exprima mai apoi istoricul și patriotul *Nicolae Bălcescu* († 1852) —, în care se văzuseră împlinite, fie și numai pentru scurt timp, două din marile năzuințe ale poporului român: independența și unitatea politică a celor trei țări românești de atunci. Și una și alta «de o inestimabilă însemnătate» în istoria patriei noastre².

Urmînd spusele Cronicii, curmarea vieții primului făuritor al unității tuturor românilor s-a petrecut așa: Înainte de revărsatul zorilor zilei de 9/19 august 1601, pe cînd el stătea liniștit în cortul său de pe Cîmpia Turdei și se «gîndea cu drag la ai săi, — aflați închiși la Făgăraș, unde trebuia să plece spre a-i elibera —, și croind noi și mari planuri de viitor pentru neamul și țara sa, pentru dreptatea și sfînta cauză a creștinătății, nimica rău nebănuind de la vrășmași», s-a apropiat de el un grup de «oaste nemțească», în frunte cu căpitanul de valoni Iacob Beauri, trimiși de generalul Gheorghe Basta³. Socotind că-i

2. Pentru domnia lui Mihai Viteazul, între altele, să se vadă: N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, în *Opere*, II, București, 1953; Dr. I. Sirbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, Domnul Țării Românești*, I—II, București, 1904—1907; retipărită într-un singur volum, Timișoara, 1976; N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I—II, București, 1935, retipărită într-un volum, București, 1968; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936.

3. St. Nicolaescu, *Cum a murit Mihai Vodă Viteazul*, București, p. 7—8.

vin în ajutor, i-a întâmpinat cu bunăvoință, zicîndu-le : «Bine ați venit voinicilor, vitejilor». Dar «ei», adaugă Cronica, «se repeziră asupra lui ca niște dihanii sălbatice, cu săbiile scoase. Ci unul deate cu sulița și-l lovi drept în inimă, iar altul degrab îi tăe capul»⁴.

Dar să lăsăm *Cronica* să istorisească mai pe larg : «Iar cînd fu într-o dimineată, văzu Mihail Vodă oastea nemțească viind către cortul lui, unii călări, alții pedestri, și socoti Mihai Vodă că aceastea sînt ajutor lui, și nimica de dinșii nu se temea. Iar ei, procleții, nu au fost ajutor, ci vrăjmași. Și deacă văzu că sosesc, eși Mihai Vodă din cortu' său înaintea lor veasel și le zise : «Bine ați venit voinicilor, vitejilor». Iar ei să repeziră asupra lui ca niște dihanii sălbatice, cu sabiile scoase. Ci unul deate cu sulița și-l lovi drept în inimă, iar altul degrab îi tăe capul.

Și căzu trupul lui cel frumos ca un copaci, pentru că nu știuse, nici să înprilejise sabiia lui cea iute în mîna lui cea vitează. Și-i rămase trupul gol în pulbere aruncat, că așa au lucrat pizma' încă din-ceputul lumii. Că pizma au pierdut pre mulți bărbați făr' de vină ca și acesta.

Căci era ajutor creștinilor și sta tare ca un viteaz bun pentru ei, cît făcuse pre turci de tremura de frica lui. Iar diavolul cel ce nu va binele neamului creștinesc, nu l-au lăsat, că iată că cu meștersugurile lui au intrat prin inima celor răi hicleani, pîn il deaderă și morții. Și rămaseră creștinii, și mai virtos Țara Rumânească, săraci de dînsul»⁵.

Așa și-a încheiat pămîntesca-i viață Mihai Viteazul...

Un contemporan, cronicarul *Ștefan Szamosközy* († 1612) precizează în plus că după ce valonii și nemții, în număr de 300, trimiși de Basta «asupra cortului lui Mihai Vodă cu mare iuteală au și înconjurat cortul», unul «din căpitani, cu numele Bori (Beauri) a intrat în cort împreună cu încă vreo cițiva și a pus mîna pe Mihai, zicînd : «Ești prins». Mihai i-a zis : «Ba» și cu aceasta a pus mîna pe sabie s-o scoată. Un valon, țintind cu pușca, a slobozit-o și l-a lovit în mîna stîngă, cu care a căutat să scoată sabia. Alt valon i-a străpuns îndată pieptul cu sabia, al treilea valon l-a împușcat în spate și astfel, prăbușindu-se, i-au tăiat capul cu propria lui sabie...»⁶.

Cu privire la rămășițele pămîntești ale lui Mihai Viteazul asasinat într-un atît de miselesc fel, informațiile vremii nu amintesc aproape nimic. Doar în cuprinsul unei scrisori din 1 septembrie 1601 a lui *Ieremia Vodă Movilă, domnul Moldovei*, către cancelarul lituan, Leon Sapieha și în aceeași cronică a lui Szamosközy se spune, în prima, că după ucidere trupul său, — spre «batjocura lumii» —, a fost expus pe cîmp deasupra hoitului unui cal mort, căci Gheorghe Basta n-a îngăduit înmormîntarea⁷, iar în cea de-a doua că după ce l-au măcelărit,

4. *Istoria Tzerrei Românești*, vol. II, București (Ed. G. Ioanid), 1859, p. 69.

5. *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopiseful Cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu — Dan Simonescu, București, 1960, p. 81—82.

6. Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la românii 1566—1608*, Cluj, 1928, p. 158.

7. C. Rezachevici, *Cine a adus la Țîrgoviște capul lui Mihai Viteazul?* în «Magazin istoric», an III, nr. 6(27), iunie, 1969, p. 56; v. și N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, București, 1920, p. 42.

ucigașii «i-au tîrit trupul afară din cort» și «timp de trei zile l-au lăsat să zacă gol la marginea drumului». Deosebit de această mirșavă comportare, «capul» eroului nostru «cu barbă cu tot», aceiași asasini «l-au pus pe hoitul unui cal, care murise acolo, tot atunci» și într-o astfel de stare «a rămas acolo mult timp».

În afară de acestea, Szamosközy mai adăugă : «Tăiat-au nemții bucăți mari de piele din trupul voievodului, despoindu-i spatele, coastele și umerii». Și, continuînd, tot el informează că la sfîrșitul unei atît de crude operații, cei prezenți la săvîrșirea ei și-au «oprit ca amintire» ceea ce apucaseră din pielea schingiuitului trup și că «în cele din urmă» voievodalul corp, în starea «scirboasă în care ajunsese, «l-au înmormîntat niște sîrbi într-o mică groapă, ca să nu-l mănînce cîinii»⁸.

Tot în legătură cu soarta trupului Viteazului după ucidere, unii spun că el, — trupul —, «desbrăcat» fiind, a «fost aruncat să zacă spre înfricoșarea altora la malul riului pînă de cu seară, într-un mod nedemn» și că apoi «de noapte a fost înmormîntat în acel loc din ordinul lui Ioan Schneckenhau, tribun al miliției sileziene»⁹.

În timpul domniei eroului nostru, în strînse relații cu el au stat și doi greci, vistierul *Stavrinos* și *Gheorghe Palamed*, care, în anul 1601, primul, și în anul 1607, cel de-al doilea, admirativ, i-au închinat cîte un poem, în grecește, făcînd amintire și de soarta rămășițelor sale. Cel dintîi, *Stavrinos*, după ce menționează sosirea ostașilor lui Basta la corutul de la Turda și întîlnirea lor aci cu Vodă Mihai, continuă arătînd că aceștia degrabă «traseră săbiile și intrînd sub cort, năvăliră asupra-i ca niște fiare. Unul dintr-înșii virîndu-i sulița în coastă îi străpunge inima ; altul, lovindu-l cu sabia îi taie capul și frumosul său trup căzu ca un copac rostogolindu-se la pămînt. Astfel îl omorîră tilhărește și fără să se întîmple sabia în agera sa mină. Și corpul lui trunchiat, rămasese întins pe pămînt, despuiat, fără cămașă și tăvălit în singe. Iată ce a făcut îndrăcita pismă ! Astfel a pierit fără de lege acest neînvins erou al creștinătății !...»¹⁰.

La rîndul său, *Gheorghe Palamed*, după ce înfățișează măcelărimea în cort a voievodului nostru, cu privire la rămășițele sale adaugă : «Ucigașii i-au despărțit capul de trup, l-au desbrăcat și l-au lăsat pe pămînt cu totul gol. Pe acela dari de care lumea întreagă se înspăimîntase, îl vedeai atunci gol, întins pe cîmpie, în țărînă. Drept ocară au așezat capul lui Mihai pe un cal de al său, care din întîmplare se aflase pe acolo ucis de vrăjmași, în acea învălmășeală. Trei zile și trei nopți stat-a astfel așezat pre mortăciune, iar trupul lui fu lăsat neînmormîntat, întins în țărînă. Mulți se strîngeau acolo, priveau cu jale și

8. Ioachim Crăciun, *op. cit.*, p. 158.

9. Afirmația magistratului și istoricului francez Iacob de Thou (1553—1617), pentru care vezi C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 57. Că Mihai Viteazul a stat neîngropat numai o zi, cam în același timp a scris în «Chronologia» sa, apărută la Paris în anul 1605, și un alt cercetător, istoric desigur, Palma Cayet (v. Scarlat Callimachi, *Din cărți vechi*, București (Ed. Universul), 1946, p. 62).

10. *Stavrinos, Naratiune prea frumoasă despre Mihai Voievod*, ed. N. I. Simache și Tr. Cristescu, *Doi cîntăreși greci ai lui Mihai Viteazul : Stavrinos și Palamed*, Ploiești, 1943, p. 45.

clătinându-și capul, criticau aspru pe Basta. Iar după trei zile și trei nopți, tot niște ostași din vechii slujitori ai lui Mihai, l-au îngropat noaptea pe ascuns și mulți l-au plins cu prisosință...

Omorirea aceasta a vestitului Mihai, săvârșitu-s-a acum, în 1601, zi de duminică dimineată, în nouă august, Mihai era tânăr de vîrsta de 43 ani»¹¹.

În cea de-a doua parte a secolului al XVII-lea, în unele adaoase marginale făcute la Cronica sa, *Gheorghe Brancovici* († 1711) afirmă că după ce a trecut cîtva timp, rămășițele pămîntești ale lui Mihai Viteazul ar fi fost înmormîntate în ctitoria sa de la Alba Iulia, minăstirea Sfînta Treime, unde își avea sediul și Mitropolia Ardealului¹². Și tot cam pe atunci cronicarul moldovean *Miron Costin* († 1691) insera în Letopisețul său și tragica moarte a lui Mihai Viteazul, spunînd că uci-gașii «-iau tăiat capul și l-au dus la Baștea Giurgiu, însă trupul pînă a triia dzi au stătut la vederea tuturor neîngropat»¹³. După trecerea de aproape un secol, un alt cronicar român, munteanul *Mihai C. Cantacuzino* († după 1787), la rîndu-i afirma că trupul lui Mihai «s-au înmormîntat acolo»¹⁴, adică la Turda, unde fusese asasinat¹⁵.

Așa cum reiese din cele aci înfățișate, pe temeiul informației documentare existente, locul de înmormîntare al trupului primului unificator al tuturor românilor nu se poate fixa cu precizie. Mai degrabă pare a fi la Turda, unde a îndurat martiriul și așa cum, de altfel, încă de pe atunci, desigur, se afirmase și în textul pisaniei de pe vechiul mormînt al capului său din pronaosul bisericii minăstirii Dealu, în care s-au înscris și următoarele cuvinte: «Cinstitul trup — al lui Vodă Mihai — zace în Cîmpii Tordei». De bună seamă că, ținîndu-se seama de acestea, aici, pe locul din Cîmpia Turdei, unde, mai mult ca sigur, a fost cortul voievodal al Viteazului, cu timpul, fără a se ști însă și cînd, s-a aranjat un mormînt.

Menționăm că pe la jumătatea secolului trecut, — exact în anul 1845 —, *Ioan Heliade Rădulescu* († 1872) a putut chiar vorbi despre aflarea acestui mormînt tocmai în acest loc, adică «pe colina Turdei». În același timp el afirma că aici, în presupusul mormînt, s-a găsit un sicriu, în care ar fi fost un «corp mutilat avînd lîngă el o sabie, ce

11. G. Palamed, *Istoria lui Mihai Voievod*, ed. N. I. Simache și Tr. Cristescu, op. cit., p. 85—86.

12. Silviu Dragomir, *Mormîntul lui Mihai Viteazul și vechea Catedrală de la Alba Iulia*, București, 1939, pass; V. și N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, II, București, 1935, p. 137—138 și nota 5 de acolo, unde precizează că nu crede în înmormîntarea Viteazului la Alba Iulia, și C. Rezachevici, op. cit., p. 58, unde arată că o asemenea știre este înregistrată și de *Istoria lui Wolfgang Bethlen* (†1679).

13. Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1944, p. 25.

14. Mihai C. Cantacuzino, *Istoria politică și geografică a Țerei Românești de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774* dată mai întîi la lumină în limba greacă la anul 1806 de *Frații Tunusli*, tradusă de George Sion, București, 1863, p. 142.

15. Pentru altă presupunerii în legătură cu locul de veșnică odihnă a trupului lui Mihai Viteazul, să se vadă: C. Rezachevici, op. cit., p. 56—58.

ar fi putut fi a viteazului» și un inel, purtînd inițiala «M»(ihai), pe care inel, mai apoi, l-ar fi văzut și el, Heliade ¹⁶.

Încă semnalăm că la 28 mai 1919, adică la mai puțin de o jumătate de an după ce la 1 decembrie st.n. 1918, Transilvania revenise la patria mamă, făurindu-se Statul Național Unitar Român, ca o mulțămîită adusă lui Dumnezeu pentru această mult așteptată înfăptuire, întru pomenirea martirului Voievod, acolo la Turda «pe întinsul cîmp al Cristiușului», lângă mormîntul, despre care ne fu acum cuvîntul, cu fast deosebit s-a săvîrșit un parastas, fiind de față și regele României, Ferdinand I, regina Maria, membrii Guvernului, Consiliul Dirigent de peste munți, armată, clerici și credincioși români din tot Ardealul. Slujba a fost oficiată de episcopul Caransebeșului Miron Cristea (1910—1919), viitorul prim patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, înconjurat de un impunător sobor de clerici de elită. La sfîrșit episcopul Miron a rostit un cuvînt de pomenire, plin de simțire patriotică, spunînd :

«Îndoit sfînt este pămîntul, pe care ne aflăm acum, pentru că în țărîna lui se odihnesc scumpele moaște ale marelui Voievod Mihai Viteazul, care nu numai cu mina, dar și cu fapta, ba chiar cu suprema jertfă de sine, a arătat iubiților noștri frați de dincolo de Carpați calea spre falnicul nostru Ardeal.

Se mișcă astăzi țărîna din trupul lui, simțînd cum Maiestatea Voastră ca bun român și bun creștin, ați venit, însoțit de adorata noastră Regină și de entuziasmul Românilor de pretutindeni, să aduceți prinosul de înaltă recunoștință *Aceluia*, care mai întîiu ne-a croit drumul supremului nostru ideal, iar sufletul marelui Voievod se veselește acolo sus în cer, văzînd că Maiestatea Voastră, ca un al doilea Mihai, nu v-ați oprit cu oștirile la Turda, acest loc de obștească jale, ci înaintînd victorios pînă la Tisa, ați înfăptuit visul lui și visurile noastre cele mai îndrăznețe, cîștigînd neamului românesc prin fapte de nepieritoare glorie o dreaptă, bogată și binemeritată răsplată pentru moartea lui de mucenic și pentru suferințele noastre de veacuri.

De altă parte sîntem aici la cheia și poalele istoricilor noștri Munți Apuseni. Deasupra lor plutesc în zbor vulturii, acest simbol al idealurilor mărețe și al avînturilor sublime. Adîncurile acestor munți cuprind lamura celui mai de preț aur, iar prin văile și plaiurile lor romantice locuiesc vitejii noștri Moți, acești fii de aur ai neamului nostru românesc.

Din sînul lor s-au coborît Horia, Cloșca și Crișan, precum și craiul munților Avram Iancu, toți mucenici ai avîntului pentru dezrobirea noastră.

În fața acestui sfînt mormînt și în fața acestor vestiți munți, de unde ne-au venit tablele legii noastre naționale românești, ne închinăm înaintea Maiestății Voastre nu numai cu omagială supunere, ci cu nețărmurita iubire și cu inimile pline de recunoștință, pentru că Maiestatea Voastră, cunoscînd vitejia ostașilor, întemeiat pe virtuțile țărînelor români și inspirat de aspirațiunile atît de firești ale neamului

16. St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 11, n. 1; V. și N. Ioră, *Soarta rămășițelor de Mihai Viteazul*, p. 12—13; nu socotește descoperirea o realitate căci «scrie el, nu s-ar fi oprit aici».

și de îndemnul luminaților sfetnici ai Tronului, ați călcat în momente hotărâtoare pe urmele lui Mihai.

Să fii în veci slăvit, Cea ce ne-ai dat, ca moartea mucenicilor noștri să nu fie în zadar.

Românimea de dincolo de Carpați va păstra o vecinică recunoștință ostașilor din Vechiul Regat Român, cari, în frunte cu Maiestatea Voastră, supremul lor Căpitan, au întregit hotarele patriei române, dezrobindu-ne și înscriind în istoria neamului cele mai strălucite pagini de glorioase fapte.

Iar Maiestatea Ta, scumpa noastră Doamnă și Regină care atât de conștient ai conlucrat la întruparea aspirațiunilor noastre și ai contribuit la sosirea frumoaselor zile istorice cu atât de adinci emoțiuni, fii fericită că ai dat naștere dinastiei române din viitor, care doresc să fie concrescută una cu poporul român, precum astăzi, așa și pururea și în vecii vecilor. Amin !».

După aceea Regele și Regina, ingenunchind, s-au rugat «la mormîntul marelui erou» și apoi au dăruit o sumă de bani, cu care să se ridice «o nouă Cruce în acest sfînt loc», ceea ce s-a și făcut¹⁷.

Mărturiile vremii sînt unanime în a afirma că în timpul uciderii corpul Viteazului a fost descăpăținat. Astfel capul i-a fost desprins de trup. Unele izvoare spun că un timp și el, capul, a fost pus, în batjocură, pe hoitul unui cal, ucis în învălmășeala de atunci, altele, dimpotrivă, spun că îndată după asasinare, generalul Gheorghe Basta a ținut un consiliu cu conducătorii de oști imperiali și români, în care, printre altele, a hotărît să se trimită în Țara Românească țeasta lui Mihai Viteazul, pentru ca boierii de acolo să vadă că el a murit și astfel să păsească la alegerea unui alt domn. În acest caz, capul ar fi fost îmbălsămat și încredințat comisului fostului Voievod muntean, care i l-ar fi solicitat cu deosebită stăruință. Informația însă nu precizează și dacă, în acel moment, s-a ajuns și la așa ceva¹⁸.

Mai tîrziu, în Cronica-î amintită, după ce într-un prim adaos marginal Gheorghe Brancovici spune că trupul lui Mihai Viteazul ar fi fost îngropat împreună cu capul, în altul de mai jos, tot marginal, scrie textual : «iar capul ascuns a fost dus în taină de un oarecare căpitan numit iuzbașa în minăstirea de la Tîrgoviște, ce se află pe o colină ridicată, numită Minăstirea din Deal, și a fost înmormîntat acolo»¹⁹.

După trecere de un veac, și mai sus amintitul cronicar muntean, Mihai C. Cantacuzino afirma că după ce corpul Viteazului a fost înmormîntat pe Cimpia Turzii «capul său, luîndu-l boieri și aducîndu-l la Tîrgoviște, l-au îngropat la minăstirea Dealului»²⁰.

Cu toate că informațiile documentare nu dezvăluie împrejurările în care s-a putut petrece un asemenea fapt, totuși în mod sigur capul lui

17. Ion Rusu Abrudeanu, *Patriarhul României Dr. Miron Cristea, Înalt Regent*, București, 1929, p. 293—296; V. și N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 12.

18. C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 56—57.

19. Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 1—2.

20. Mihai C. Cantacuzino — Tunusli, *Istoria...*, p. 142.

Mihai Viteazul a ajuns în Țara Românească, la minăstirea Dealului. Aducătorul lui nu a fost «comisul» Radu Florescu, așa cum s-a susținut și se mai susține, nici comisul Leca și nici Radu Buzescu cu soția sa Preda, — «care ar fi furat țeasta Viteazului și i-ar fi curățit osul, — pentru care ea s-a păstrat așa de bine —, și ar fi strecurat-o cu chel-tuială de bani și primejdie personală, ei singuri sau printr-un om al lor pînă la acea minăstire din Deal a Sfîntului Nicolae din Vii, lîngă Țirgoviște, unde era necropola acestui neam», cum scria N. Iorga —, ci *Turturea paharnicul*, așa cum s-a dovedit în anii din urmă, descoperindu-se un hrisov al voievodului muntean Radu Mihnea (1611—1616) din 7 decembrie 1612, în care se amintește și un astfel de lucru.

În legătură cu acest dregător domnesc, care a adus capul lui Mihai Viteazul la minăstirea Dealu, pe o versiune manuscrisă a *Letopisețului Cantacuzinesc*, la sfîrșitul istorisirii domniei lui, a lui Mihai, cineva, cîndva, a așternut următoarea însemnare: «De aicea să povestim de un boier, care au fost la Mihai Vodă anume Turturea postelnicul^{20a}. Atuncea au fost legat Mihai Vodă cu Turturea postelnicul jurămînt tare și mare cum să se caute unul pe altul, pînă la moartea lor. Și de să va prinde lui Mihai Vodă să pieie într-altă țară, să nu-i lase oasele acolo, ci să le aducă în Țara Românească. Iar de să va prinde să pieie acest postelnic Turturea într-altă țară, să nu-i lase Mihai Vodă oasele, ci să le aducă în Țara Muntenească, să le îngroape. Drept aceia deacă văzu Turturea postelnicul că tăiără pre Mihai Vodă, mult s-au nevoit pentru jurămîntul ca să aducă oasele lui Mihai Vodă. Ci n-au putut, ci au luat numai capul de l-au adus în Țara Românească și l-au îngropat la Minăstirea din Deal de la Țirgoviște. Și au făcut milă mare care au fost lăsat Mihai Vodă să le dea acei minăstiri»²¹.

În plus, în hrisovul lui Radu Mihnea, aci semnalat, se precizează că Mihai Viteazul a «miluit pe sluga domniei lui, Turturea paharnic» cu satul Găuriciul, — desigur, cel din județul Teleorman —, «pentru multa și buna și credincioasa slujbă cu care a slujit domniei lui multă vreme neîncetat, cu multă trudă încă și în alte țări străine pînă la Țara Nemțescă». Nici după tragicul sfîrșit al Viteazului, spre deosebire de alții, credinciosul său dregător Turturea paharnic nu l-a părăsit, ci, de bună seamă, potrivit și jurămîntului ce-și făcuseră, i-a stat într-ajutor».

Dezvăluind aceasta, hrisovul continuă: «Și apoi răposatului Mihail Voievod s-a întîmplat acolo moarte, de a pierit. Iar întru aceea, sluga domniei lui mai sus zisă, Turturea paharnic, el a furat capul lui și l-a

20a. Pentru nepotrivirea dintre dregătoria lui Turturea, aci indicată (postelnic) și cea din hrisovul din 1612 (paharnic), să se vadă: C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 60.

21. *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 82—83 (variantele de sub text); V. și St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 10 și C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 58.

adus aici în țară, de l-a slujit și l-a îngropat cu multă cinste, ca pe un domn»²².

Deși această credincioasă «slugă» nu este amintită a fi fost prezentă în preajma lui Mihai Viteazul până în clipa «cînd sabia ucigașă i-a curmat viața», totuși Turturea paharnicul, precum se spune în hrisovul din 7 decembrie 1612, este cel ce «a luat capul domnului său..., plecînd cu el pe furiș spre Țara Românească». Și tot el, se afirmă, «poate fi unul din acei slujitori — «oșteni», cum le zicea Gh. Palamed —, care au îngropat «noaptea pe ascuns» trupul lui Vodă Mihai și despre care, cum s-a văzut, în 1607, amintea poemul grec al aceluiași Palamed. Și tot el, iarăși, poate fi «acel căpitan numit iuzbașă», — pomenit și mai sus —, despre a cărui faptă auzise cronicarul Gheorghe Brancovici în Țara Românească spre sfîrșitul secolului al XVII-lea²³.

Ajuns în țară cu prețioasa relicvă voievodală, el, paharnicul Turturea, precum se arată în hrisovul lui Radu Mihnea, «a îngropat-o cu multă cinste» în pronaosul bisericii mînăstirii Dealu de lingă Tîrgoviște, alături de tatăl său, Pătrașcu Voievod, înmormîntat aici la 26 decembrie 1557²⁴.

La o dată necunoscută încă, — dar numai după aceasta, cred —, soții Preda, fiica banului Mihalcea, ucis și el odată cu domnul său, și jupan Radu Buzescu, — și acesta unul dintre credincioșii dregători ai Viteazului, ca și socrul său —, au așezat peste acest mormînt o lespede de piatră, pe care, «după obiceiul timpului, au croit-o tocmai după mărimea» celor ce avea să cuprindă sub ea. «O inscripție, scrie N. Iorga, fu săpată pe dînsa și, lucru ciudat, pe cînd inscripțiile pentru Domni se făceau pe atunci în slavonește, aceasta e redactată într-o clară și frumoasă limbă românească, parcă s-ar fi voit a i se da un sens național și popular. Oricum, în ea, alături de nelipsita notă de pietate este și alta, atunci cînd se spune că «l-au ucis nemții în Cîmpia Turdei». Este același strigăt către dreptate, către răsplătire și pedeapsă pe care Mihai însuși îl scosese înaintea împăratului la Praga»²⁵.

Inscripția are următorul cuprins:

«† Aice zace cinstitul și răposatul capul creștinului Mihail Marele Voievod, ce au fost domn Țărăii Rumânești și Ardealului și Moldovei; cinstitul trup zace la Cîmpii Tordei, și cînd l-au ucis nemți(i) an au fost 7109 (1601), în luna (lui Avg(ust) 8 zil(e). Acas(tă) piatră o-u pus jupan Radu Buz(escu) i jupan(i)ț(a) eg(o) Preda»²⁶.

22. Hrisovul lui Radu Mihnea din 7 decembrie 1612, publicat de C. Rezachevici în articolul *Cine a adus la Tîrgoviște capul lui Mihai Viteazul?* p. 59. Cu peste șapte decenii în urmă, N. Iorga, necunoscînd acest hrisov, scrisese că teasta Voievodului fusese «coborîtă în pămînt fără serviciu solemn» (*Soarta rămășițelor*, p. 14).

23. Cf. C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 60.

24. *Ibidem*, p. 60—61. Tot aici C. Rezachevici prezintă o seamă de date în legătură cu paharnicul Turturea. Să se vadă însă și St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 8, 10—11.

25. N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 14.

26. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I. București, 1905, p. 99; St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 8; Pr. dr. C. Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul militar «Nicolae Filipescu»*, Tîrgoviște, 1932, p. 42; Preotul Niculae Șerbănescu, *Mănăstirea Dealu*, în «B.O.R.», LXXII (1954), p. 291; C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 61; C. Bălan, *Mănăstirea Dealu*, București, 1965, p. 27—28.

Într-un asemenea fel a fost așezată la locul de veșnică odihnă această relicvă din trupul mutilat în chip atît de crud al marelui nostru erou național.

După aceasta însă, precum iarăși, scria N. Iorga, «amintirea lui, cel oprit astfel în calea dreptăților sale, n-a pierit. Ea nici nu putea peri». Căci, adăuga el, «nu toți morții sînt morți, ci numai aceia a căror faptă a fost ispășită aici pe pămînt»²⁷. Și Viteazul n-a fost unul dintre aceștia. Isprava lui au rîvnit-o și alții. Dintre voievozii ce i-au urmat la București și la Iași, atît în secolul pe care de-abia apucase să-l înceapă, cît și în epoca zisă a Fanarioților, spre a arăta că nu l-au uitat, unii și-au acoperit capul cu cruci asemănătoare aceleia purtată de el, iar altora le-a încolțit în gînd fapta lui, prin care reușise să stringă sub un singur sceptor românimea de pretutindenii, arătînd că așa ceva se va putea cîndva înfăptui, așa cum s-a și făurit în 1918²⁸.

Cu toate acestea însă, mormîntul său acolo «în marginea Tîrgoviștii», — deci «peste mină» față de Capitala țării —, intrucîtva «rămînea necercetat», mai ales după ce «Domnia, după catastrofa Brincoveanului... desertase» din această străveche reședință voievodală. A trebuit, remarca același istoric, «să se aștepte pînă la *Vodă Bibescu* (1842—1848), spirit nobil și inimă caldă... pentru ca un domn să vie aici, în veșmintul însuși al lui Mihai, spre a se închina la măreția care a fost»²⁹. Într-adevăr acest Domn era «un idolatrizator al trecutului nostru»³⁰ și de aceea, în ziua înscăunării sale — 14/26 februarie 1843 —, depunea jurămîntul în biserica de la «Curtea Veche» din București «îmbrăcat cu costumul lui Mihai Viteazul», iar la cîtva timp după aceasta vizitînd minăstirea Dealu, a ingenunchiat pe mormîntul Viteazului, a cărui glorie vroia, probabil, s-o reinvie»³¹. Cum se știe, în anul, 1845, prin stăruința acestui domnitor, a început să se facă minăstirii Dealului, locul de veșnică odihnă și al capului lui Mihai Vodă cel Viteaz, o însemnată restaurare, care apoi s-a sfîrșit tocmai în anul 1857³². În timpul efectuării acesteia, Vodă Bibescu a pus de s-au «deschis gropile» lui Radu cel Mare și Mihai Viteazul și a cerut ca din ele să se scoată capetele acestor doi voievozi. După aceasta, cele două domnești țeste au fost așezate în cite o «simplă cutiuță de sticlă» și apoi, în acestea, timp de vreo jumătate de veac, «au fost expuse trivial», spre «a fi văzute de vizitatori»³³.

În cea de-a doua jumătate a secolului trecut, în 1864, cînd poetul *Dimitrie Bolintineanu* († 1872) — cel ce, cu atîta simpatie, a cîntat faptele eroului nostru —, era ministru de Culte și Instrucțiune, a voit să strămute capul Viteazului la București, în capitala țării și să-i facă un loc de veșnică odihnă pe măsura meritelor lui față de neamul nostru.

27. N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 14—15.

28. Cf. *Ibidem*.

29. *Ibidem*, p. 16.

30. Virgiliu N. Drăghiceanu, *Monumentele istorice din județul Dîmbovița*, București, 1912, p. 21.

31. Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic 1834—1848*, București, 1915, p. 281—282; N. Iorga, *Istoria Românilor*, IX (Unificatorii), București, 1938, p. 94 și Același, *Soarta rămășițelor...*, p. 16.

32. Pentru reparații, să se vadă: Preotul Niculac Șerbănescu, *Mînaștirca Dealu*, p. 297—301.

33. N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 18.

Planul său însă nu s-a înlăptuit, deoarece, se pare, n-a putut obține de la Adunare creditele necesare pentru o asemenea lucrare³⁴.

Nefăcându-se această strămutare și în 1866 nedându-se urmare nici unei alte propuneri asemănătoare formulată de maiorul D. Papazoglu^{34 bis}, în anul 1904 din îndemnul istoricului patriot Grigore Tocilescu († 1909), Societatea «Tinerimea Universitară» a schimbat «racla de sticlă» din timpul lui Bibescu, cu un «ieften, — aprecia N. Iorga —, turnuleț de metal purtând pe el în medalion de cromolitografie chipul lui Mihai».

De «aici» din acest «osuar», — cum îi mai zic unii —, scria același istoric al nostru —, «se lua capul pentru a i se face în ziua hramului slujba de pomenire, așezându-l pe masă lângă Cruce și Evanghelie». Socotind că o asemenea «expunere» ar «putea fi judecată împie», povestește tot el, odată, când era «secretar al Ligii Culturale, care ceruse parastasul, a oprit-o», deoarece își mai amintea încă el, «un fior l-a pătruns, când a văzut că rămășița sfintă pentru noi», fiind trecută și pe dinaintea «plotonului de soldați», aflat de față, acesta «i-a dat onoruri regale»³⁵.

Cum însă, pe drept, N. Iorga socotea un asemenea «ieften turnuleț» nepotrivit pentru o atât de «prețioasă relicvă» a neamului nostru, chiar din momentul în care a fost de față la mai sus înfățișata pomenire, «s-a gândit», el însuși spune, «la un loc de odihnă vrednic de marele mort». Degrabă gândul său, fiind destăinuit și în același timp și «înțeles» de mult apreciatul bărbat de stat Nicolae Filipescu († 1916), în acel moment ministru de Război numaidecât s-a purces la realizarea «cu cheltuiala țării» a unui monument funerar corespunzător. După proiectul și cu execuția tot a sculptorului C. Storck († 1926) s-a făcut pentru capul Viteazului «un splendid sarcofag de marmură», isprăvit în anul 1913³⁶ și fixat în partea dreaptă a pronaosului bisericii minăstirii Dealu. Are în față, — deci în stînga aceluiași pronaos — un altul asemănător pentru Radu Vodă cel Mare (1495—1508), ctitorul bisericii, care și el fusese preînnoit tot cu acest prilej și se isprăvisse în anul 1908, când se împlineau 400 de ani de la moartea lui și când osemintele sale se reastrucaseră aici³⁷.

Inscripția noului mormînt al capului primului voievod al tuturor românilor, — facere plină de patriotism a aceluiași Nicolae Iorga —, săpată pe fața plăcii de marmură de deasupra acestuia, are următorul cuprins și este așternută în felul următor :

34. St. Nicolaescu, op. cit., p. 11, n. 1; Preotul Niculae Șerbănescu, «Crestinul Mihail Marele Voievod ce au fost Domn Țarei Rumânești și Ardealului și Moldovei» — 375 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul, în «Mitropolia Olteniei» XXVIII (1976), nr. 9—10, p. 693. Despre Opera lui Dimitrie Bolintineanu în legătură cu Mihai Viteazul, să se vadă și N. Iorga, *Soarta faimei lui Mihai Viteazul*, în, Același, *Istoria lui Mihai Viteazul*, II, p. 193 ș.u.

34 bis. În anul 1866, maiorul cu preocupări istorice, D. Papazoglu a stăruit să se aducă la București, printr-o procesiune impresionantă capul și chiar trupul lui Vodă Mihai spre a fi repuse în ctitoria sa de aici, care urma să fie transformată într-o «citadelă a invalizilor» (V. D. Papazoglu, *Monumentul lui Mihai Viteazul*, Buc. 1866). S-a ridicat în 1874 doar statuia Viteazului în Piața Universității.

35. N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 18—19.

36. Pentru anul terminării acestui frumos mormînt — 1913 — să se vadă : N. Iorga, *Soarta faimei lui Mihai Viteazul*, p. 177—178.

37. N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 19.

Sus cum privești placa, stînd cu spatele spre sînul bisericii, este dăltuită în marmură stema lui Mihai Viteazul, — compoziție heraldică alcătuită din stemele celor trei țări românești de atunci —, și îndată sub ea, acest text :

«Aici se odihnește ceia ce crima și impietatea au lăsat din trupul cel sfînt al lui Mihai Voievod cel Viteaz, iar sufletul său trăiește în sufletele unui neam întreg, pînă ce scripturile se vor îndeplini, cînd va afla în ceruri odihna dreptilor, împreună cu sufletele fericite ale părinților săi, care au fost» ;

de jur-împrejurul acestor rînduri din text, ca un chenar, începînd din colțul stîng, tot de sus, stă scris așa :

«† 1595, Călugăreni, Giurgiu, Nicopol, Vidin, Silistra, Rusciuc, Plevna ; 1599, Șelîmberg, 1600 Mirăslău, Gorăslău. Turda, 18 August 1601 ;

iar pe muchia de sus a părții laterale dinspre interiorul pronaosului, spre mormîntul lui Radu cel Mare, se mai află săpate și aceste cuvinte :

«S-a înfrumusețat acest mormînt cu cheltuiala țării, după trei sute unsprezece ani de la jertfa lui, în anul 1913»³⁸.

Precum se vede această inscripție de la noul «sarcofag» al capului lui Mihai Viteazul spune că «biruitorul fără noroc» așteaptă «îndeplinirea Scripturilor». Și acestea cum se cunoaște, «s-au îndeplinit» acum 73 de ani, cînd s-a făurit Statul Național Unitar Român.

Evenimentele ce au urmat după încheierea lucrărilor mausoleului însă, au împiedicat punerea capului Viteazului în noul mormînt, astfel pregătit³⁹.

Relicvei sfinte a neamului românesc îi era hărăzită o nouă odisee. Căci, după ce, la 15 august 1916, România a pășit în primul război mondial, în toamna aceluiași an, «la intrarea dușmanului în țară», spre a o feri de o eventuală «nouă profanare a aceluiași dușmani», după sfatul și cu sprijinul lui Nicolae Iorga⁴⁰, «doi profesori pioși» : preotul Alexandru Dolinescu și Teodor Naum de la Liceul Militar «Nicolae Filipescu» de la mînăstirea Dealu, înfășurînd-o «într-o veche stofă bisericească, apoi într-alta obișnuită», și, după aceasta, punînd-o într-o «cutie frumoasă din lemn de cireș», au transportat-o la Iași.

«Se întorcea astfel din nou în Iașul unde, ca și în Suceava, cuceritorul intrase triumfător în Iunie 1600»⁴¹.

În legătură cu acest început al noii odisei a «cinstului cap» al lui Mihai Viteazul, preotul profesor Alexandru Dolinescu († 1947), la 26

38. Pr. dr. C. Nițescu, *op. cit.*, p. 43 ; Preotul Nicolae Șerbănescu, *Creștinul Mihail Marele Voievod...*, p. 693—694.

39. Cf. N. Iorga, *Soarta rămășițelor...*, p. 19 ; Preotul Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 694.

40. Cf. Pr. dr. C. Nițescu, *op. cit.*, p. 64.

41. N. Iorga, *op. cit.*, p. 20.

august 1920, cînd acesta se reînchiria la mînăstirea Dealului, relatea următoarele :

«Cu prilejul sărbătoarei celei mari a neamului nostru întregit și triumfător, cînd «cinstitul cap al lui Mihai Viteazul care a fost Domnul Țării Românești, Moldovei și Ardealului, se aduce din pribegie la lăcașul de veșnică și strămoșească odihnă, se cade să se știe chipul cum a fost ridicat și dus din fața dușmanului, în octombrie 1916.

Cînd retragerea armatei noastre se oprise în luptele sîngeroase de la Dragoslave și bubuiturile tunului răsuna și-n Așezămîntul de la mînăstirea Dealului, iar aeroplanelor dușmane prevedeau zile grele, profesorii aflători atunci la liceul militar de acolo, dintre care unii se află și acum, iar alții, ca dd. Giuglea și Grimm sînt la Universitatea din Cluj, s-au adunat și au hotărît să se ia măsuri grabnice pentru punerea la adăpost a Sfintei relicve. Și atunci au ales dintre ei pe subscrisul, preotul mînăstirii și pe profesorul Teodor Naum, care să ia înțelegere cu autoritățile superioare.

Ne-am adresat în primul loc d-lui profesor N. Iorga, care purta deosebit interes locașului mînăstirii Dealului și Domnia Sa a consimțit să transportăm craniul la Iași. Am adus aceasta la cunoștința celor doi miniștri, de Culte și Război, domnii Ion I.G. Duca și Vintilă Brătianu, care au dat aprobare verbală.

Astfel s-a ajuns la hotărîrea ca să transportăm craniul, fără nici o zarvă, ca să nu se facă panică în populație, la Mitropolia din Iași, sortit astfel și prin această sfîntă relicvă ce a adăpostit, să fie cuibul rezistenței noastre sufletești.

În urmarea acestei hotărîri, dl. Naum a plecat la Iași singur ca să înștiințeze pe Î.P.S. Mitropolitul Pimen despre sosirea capului.

În ziua de Cuvioasa Parascheva, 14 octombrie, am pornit la drum, purtînd cutia cu capul într-un geamantan. Pînă la București am fost însoțit de învățatul și neuitatul profesor, literat și luptător Dr. Ion Grămadă refugiat în 1914 din Bucovina la mînăstirea Dealului, unde a funcționat ca profesor și care acum mergea îmbrăcat frumos în haină ostășească să urmeze școala de ofițeri de la Botoșani, după o stăruitoare și repetată cerere, sfîntită apoi cu sîngele său la Oituz și al cărui suflet, adînc emoționat de acea pribegie de atunci tresaltă desigur acum în ziua acestui pelerinaj de la mînăstirea Dealului.

Sosit în Gara de Nord, la București, stăteam departe, privind la spectacolul grozav, neuitat desigur oricărui călător din octombrie și noiembrie 1916, al îmbulzelii celor ce se refugiau. Înaintea plecării trenului se oprește în dreptul meu cunoscutul scriitor și luptător, dl. Onisifor Ghibu. Cunoscîndu-mă, a simțit imediat rostul meu, mai ales că eram însoțit de un sergent din trupa liceului militar.

Mi-a făcut invitația să merg în vagonul, în care se refugiau la Iași ardeleni, printre care era și dl. Cosma.

În timpul călătoriei aceleia de zile și nopți întregi s-au vărsat lacrimi fierbinți de nădejde și de evlavie pentru sfînta relicvă de acei care pribegeau acum împreună cu acea sfîntă moaște, simbol al suferinței și nădejzii neamului nostru.

Ajuns la Iași în ziua de 17 octombrie, împreună cu prof. T. Naum, am dus cutia cu craniul la Sfânta Mitropolie. Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Pimen ne-a întâmpinat cu toată sollicitudinea cuvenită unui asemenea eveniment și s-a încheiat un jurnal semnat de noi în trei exemplare ; unul reținut în Arhiva Sfintei Mitropolii, iar celelalte două pentru Ministerele de Culte și de Război.

Craniul a fost dat apoi marelui eclesiarh al Sfintei Mitropolii, cuviosul părinte Policarp, care, în fața mea, l-a așezat în gasa de fier cu odoarele Sfintei Mitropolii.

Astfel, în chip tainic, capul sfânt a fost dus la Iași. S-a păstrat apoi multă vreme tăcere asupra prezenței sfintei moaște în cuprinsul Mitropoliei.

Alții au arătat și vor arăta peregrinarea capului și prin alte părți în acel timp de restriște din 1917. După cât știu, el n-a trecut hotarele neamului nostru, ci s-a adăpostit prin Basarabia.

Astăzi, când zilele mari de sărbătoare trebuie să ridice orice vâl de tăcere, m-am văzut dator să dau aceste rînduri asupra pribegiei capului, ca unul care, ca preot al minăstirii Dealului, m-am învrednicit să fiu păstrătorul acestei sfinte relicve, ce astăzi își reia pentru vecie lăcașul său de odihnă în sarcofagul pregătit de generația ce i-a împlinit gîndul.

Preotul Al. Dolinescu de la minăstirea Dealului»⁴².

După trecere de ani, soția sa, care i-a supraviețuit, solicitată de alți doi cercetători preocupați de aceeași problemă, — *Col. rez. Ilie Dumitrescu și Constantin Cîrjan* —, prin anul 1976 a mai adăugat unele informații, afirmînd, printre altele, și următoarele :

«Iorga a obținut la București autorizația de la Mitropolie și de la Ministerul de Război și a rezervat biletul pentru un compartiment dintr-un tren special. Toate acestea le-a trimis direcției liceului. Pe la sfîrșitul lui octombrie sau începutul lui noiembrie 1916, Alexandru /Dolinescu/ mi-a adus o cutie frumoasă, din lemn de cireș, pe care am căptușit-o eu cu catifea roșie. Am învelit țeasta într-o stofă bisericească și am așezat-o în cutia aceea pe care am vîrît-o într-un geamantan, iar împrejurul ei am pus lucrușoarele copiilor (aveam trei copii, cel mai mare de cinci ani). Directorul de studii, Ion Pavelescu ne-a dat mașina școlii și un soldat, ajutor la bagaje, și am plecat, cu ce am putut lua în grabă, la București. Soldatul nu știa că avem cu noi și capul lui Mihai Viteazul. Ajunsesem în capitală înainte de prînz, iar trenul a plecat seara la zece. Era o aglomerație de nedescris, mii de oameni se refugiau. Am ajuns în Iași a doua zi pe la 11 ; din gară, Alexandru a mers la mitropolie să predea capul»⁴³.

După mărturia celuiilalt ostenitor în această odisee, profesorul de limba română Teodor Naum, care era ieșean de origine și care în 1976 trăia la Cluj, unde era profesor universitar, sarcina de a ridica de la

42. Pr. Alexandru Dolinescu, *Ridicarea capului Marelui Voievod Mihai Viteazul de la minăstirea Dealul în octombrie 1916*, în «*Neamul Românesc*», an XV (1920), Nr. 185 de joi 26 august, p. 1.

43. Col. rez. Ilie Dumitrescu și Constantin Cîrjan, *Odiseea Capului Viteazului*, în «*Magazin istoric*», anul X (1976) nr. 8 (113), august, p. 23.

Dealul și a duce la Iași capul Viteazului, se dăduse celor «doi pioși profesori» de către Consiliul profesoral al Liceului militar, care, de câțiva ani numai, funcționa acolo⁴⁴.

Cu multe peripeții ei și-au îndeplinit-o. Cum preciza preotul Dolinescu, profesorul Naum a plecat mai înainte la Iași «cu adresele oficiale pentru prevenirea autorităților locale».

La scurt timp, preotul Dolinescu, cu ai săi, i-a urmat, ajungând în capitala Moldovei în dimineața zilei de 17 octombrie 1916, unde, în gară a fost întâmpinat de prof. T. Naum, cu care apoi, în aceeași zi, a și «dus cutia cu craniul la Sfânta Mitropolie», unde mitropolitul *Pimen* (1909—1934) i-a «întâmpinat cu toată solitudinea cuvenită unui asemenea eveniment» și de cele săvârșite cu acel impresionant prilej «s-a încheiat» următorul «jurnal» :

«Se constată de noi prin acest jurnal că astăzi, duminică 16 octombrie 1916, ora 3 după amiază, a sosit la Iași, părintele Alexandru Dolinescu preot și profesor la Școala militară de la mînăstirea Dealului și Ne-a predat capul Voievodului Mihai Viteazul, din două piese, tigva și maxilarul de jos, așezat într-o cutie de lemn încuiată.

După ce am văzut capul, l-am așezat în cutie și l-am depus în o ladă de fier, aflată în o tainiță a Mitropoliei, formată la peretele de răsărit al sfântului altar, încredințându-l marelui eclesiarh al Metropoliei, protosinghelul Policarp Luca.

Despre aceasta, am dresat prezentul jurnal în trei exemplare, iscălite de noi, părintele Dolinescu, marele eclesiarh, precum și de profesorul T. Naum și am rînduit a se păstra un exemplar la Metropolia Noastră, unul la Ministerul de Culte și altul la Ministerul de Război.

Făcut la Metropolia Moldovei și Sucevei, din Iași, 17 octombrie 1916».

Jurnalul are nr. 3512 și, cum se vede, este semnat de mitropolitul Pimen, preotul Alexandru Dolinescu, marele eclesiarh al Mitropoliei Moldovei, Policarp Luca, și profesorul Teodor Naum. S-a întocmit în trei exemplare : dintre care unul a rămas la Mitropolie, altul a fost înmînat Ministrului Cultelor, Ion G. Duca, iar cel de-al treilea Ministrului de Război. Predarea acestora două din urmă s-a făcut de către prof. T. Naum, care apoi a revenit la Dealu, «spre a raporta celor în drept despre îndeplinirea misiunii». După aceea, cînd Liceul militar a fost evacuat, a revenit și el în Moldova, dimpreună cu ceilalți colegi⁴⁵.

Tainița despre care se vorbește în jurnal, trebuie să fi fost vreuna din încăperile aflate încă în altarul Catedralei mitropolitane din Iași. Aici s-a așezat, în taină, spre mai sigură păstrare, capul primului voievod al românilor. Dar nici aci nu i-a fost de prea lungă durată rămînerea, deoarece odiseea lui nu se încheiase încă. Același des citat istoric N. Iorga scria în 1920, referindu-se însă la faptele petrecute mai înainte, în 1917, că : «rătăcirile martiriului nu se isprăviseră. Ca să nu

44. *Ibidem*.

45. Pentru «Jurnal» să se vadă : Pr. Scarlat Porcescu, *Capul Domnitorului Mihai Viteazul la Iași în 1916—1920*, în «Biserica Ortodoxă Română», CXVI (1978), nr. 11—12, p. 1308.

cadă prins și în această ultimă frîntură din trupul său, Mihai trecu, în zilele de *supremă criză*, în Rusia»⁴⁶.

«Súpreamă criză», despre care vorbea istoricul, trebuie să fi fost situația grea prin care, în plin război, a trecut țara noastră în vara anului 1917: defecțiunea rusească, urmările unei ierni grele, amenințarea spargerii frontului de la Mărășești, pribegia muntenilor în Moldova, ideea retragerii armatei și închiderea ei în «celebrul triunghi al morții», lipsuri de tot felul și fără de nici un sprijin de nicăieri...⁴⁷, care a pus conducerii și problema evacuării unei părți din populația aflată atunci în Moldova. Cu acordul autorităților ruse, cei evacuați urmau a fi stabiliți în Kerson, oraș de lângă gurile Niprului, în Ucraina. Plecarea acestora s-a făcut în ziua de 8 august 1917. Pentru îngrijirea lor religioasă, Ion G. Duca ministrul Cultelor, a delegat pe preotul profesor Grigore Popescu Breasta, care se refugiase dincolo de Milcov la 7 noiembrie 1916 și era cumnat cu profesorul Petre Gîrboviceanu, administratorul Casei Bisericii.

«Criza» despre care s-a vorbit, cum aprecia și N. Iorga, pune și problema evacuării capului lui Mihai Viteazul. Și așa a și fost. În ajunul plecării spre Kerson, istorisește preotul Popescu-Breasta — deci la 7 august 1917 —, «ministrul I. G. Duca, l-a chemat și de față fiind și prof. Petre Gîrboviceanu, i-a încredințat cutia ce păstra prețioasa relicvă a neamului, — capul Viteazului —, cu obligația: «să-l am în toată grija și să-l aduc intact înapoi». În continuare părintele Breasta preciza că: «despre această delicată și grea însărcinare n-a știut nimeni, afară de administratorul Casei Bisericii, prof. Petre Gîrboviceanu, fratele soției mele», care l-a și însoțit în pribegia din Rusia, așa cum reiese și dintr-o adresă a Mitropoliei Moldovei din 24 martie 1918, despre care se va face amintire mai jos. Într-adevăr, totul s-a petrecut în mare taină...

Semnălăm totuși că în legătură cu această nouă odisee a voievodalei țeste, în arhiva Mitropoliei de la Iași, nu se face nici un fel de mențiune, iar presa acelor zile grele n-a scris nici măcar un rînd și despre ea. Poate spre a se evita, în acele momente deosebit de aspre producerea vreunor stări de panică, neliniște și tulburări.

Tocmai la 24 martie 1918, cînd se purtau discuții cu Puterile Centrale în vederea semnării la 24 aprilie / 7 mai 1918 a umiltoarei, pentru noi, păci de la București, mitropolitul Pimen, într-o adresă către Ministerul Cultelor, purtînd numărul 782/1918, adăuga și aceste cuvinte: «Tot printr-aceasta Vă facem cunoscut că, capul lui Mihai Viteazul, care ne fusese încredințat spre păstrare de către Ministerul de Război, în timpul luptelor de la hotarul țării, a fost luat de către dl. Petre Gîrboviceanu, administratorul Casei Bisericii și probabil dus cu Domnia Sa în Rusia pentru siguranță»⁴⁸. Prezența administratorului Casei Bisericii în această odisee a Capului este deci confirmată de însuși mitropolitul Pimen.

46. N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 20.

47. Să se vadă: Constantin Kirilescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României 1916—1919*, vol. III, ed. II, București, f.a., p. 204 ș.u.

48. Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 1308.

Prin urmare, la 7 august 1917, capul lui Mihai Vodă a fost ridicat, în taină, de la Mitropolia Moldovei, în felul aci indicat, încredințat preotului Grigore Popescu Breasta și cumnatului său prof. Petre Gîrboviceanu și a doua zi, 8 august 1917 pornit spre Kerson în Rusia, cum a afirmat Nicolae Iorga în 1920. În acest caz, se cunosc data plecării din Iași și persoana ori mai degrabă persoanele care l-au însoțit pînă dincolo de Nistru, pe pămînt străin.

Ajunși la Kerson, aceștia au fost găzduiți într-o casă aflată lângă biserica «Schimbarea la Față» din centrul orașului, la care preotul Breasta a și slujit cît timp a stat în pribegie, departe de țară.

În același timp, în acest oraș, îndată ce și-a fixat locul de slujire preotească, el, preotul Breasta, cum însuși spune, «a ascuns cutia cu capul lui Mihai Viteazul sub poala acoperămîntului Sfintei mese a altarului», aci pomenitei biserici... Aici, prețioasa relicvă a stat pînă în ziua reîntoarcerii noastre în țară... În toată vremea pribegiei, precizează memoriile fostului director de seminar, «ascuns în altarul bisericii, capul marelui nostru Voievod, în care a încolțit pentru prima dată ideea unirii tuturor românilor și care a fost ucis pentru această măreață idee, imi da curaj să lupt și să sper, împreună cu compatrioții mei, în izbînda cauzei noastre drepte»⁴⁹.

Completînd această interesantă parte din memorii, fostul director de seminar arăta mai întîi că : «la 19 martie 1918 am fost repatriați» și apoi că «am ajuns la Iași la 3 aprilie 1918». Mai apoi, în 1977, fiica sa, publicînd unele fragmente din acestea, a mai precizat : «Peste două zile, la 5 aprilie 1918, la indicația lui I.G. Duca, tatăl meu, împreună cu Petre Gîrboviceanu, au predat mitropolitului Pimen al Moldovei capul Voievodului»⁵⁰.

Și tot în această zi de 5 aprilie 1918, mitropolitul Pimen pe copia adresei nr. 782/1918, menționată mai sus, nota cu propria-i mîină următoarele : «Capul lui Mihai Viteazul a fost predat mie și se va păstra pînă cînd se va crede de Ministerul de Război, care ni l-a trimis spre a fi păstrat la Metropolie, Pimen»⁵¹.

Astfel după opt luni fără două zile, — 7 august 1917 — 5 aprilie 1918 —, capul lui Mihai Viteazul revenea în Catedrala mitropolitană din Iași Moldovei. Acum, cînd el se întorcea, pe aici începuse a adia un alt suflu sau cum scria N. Iorga «se făcea de ziuă asupra idealului nostru și al său. Francezii generalului Berthelot erau la Dunăre. Bucovina ne revenise, cum, de mai mult timp, făcuse Basarabia. Dar Ardealul nu se rostise încă»⁵². În plus, Balcanii fuseseră pacificați, «armata austro-ungară, în descompunere, a părăsit frontul italian, iar cea

49. Știri extrase din autobiografia preotului profesor Grigore Popescu-Breasta, manuscris, de către fiica sa, profesoara Maria Munteanu Breasta din București și publicate în articolul «Completări la «Odiseea capului Viteazului», apărut în : «Magazin istoric», an. XI (1977), nr. 3 (120), martie, p. 31—32.

50. *Ibidem*, p. 32.

51. Ap. Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 1308.

52. N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 21.

germană, împinsă neconținut îndărăt, în Franța, a trebuit să ceară și ea încetarea ostilităților la 11 noiembrie st. n. 1918»⁵³.

Cumpăna războiului înclinase astfel cu totul în favoarea aliaților României...

În aceste condiții, la 8 noiembrie st. v. 1918, deci după semnarea armistițiului, fiind sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, onomastica Viteazului și totodată împlinindu-se și 318 ani de cînd el izbutise «să reconstituie «Vechea Dacie», i s-a făcut întâia comemorație solemnă», — la nivel național, am zice azi —, în Mitropolia ieșeană, în care timp de doi ani se vărsaseră lacrimi și se cristalizaseră atîtea nădejdi.

Cu o zi-două înainte, mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei publicase în presa de atunci următoarea «Vestire» pentru ca românii de pretutindeni să ia cunoștință de «comemorația» proiectată.

«După o datină veche, la 8 noiembrie din fiecare an, s-a săvîrșit un parastas lîngă capul lui Mihai Viteazul, domn al Țării Românești, al Moldovei și Ardealului pentru veșnica pomenire și fericita odihnă a sufletului eroic ai mucenicului românimii.

Luptele armatei, în acest război, unite cu jertfele poporului pentru aducerea la îndeplinire a idealului strămoșesc au făcut ca osul sfînt — Capul Viteazului Voievod — să-și părăsească biserica de adăpostire din mînăstirea Dealului.

În această a lui pribegie l-am primit cu adîncă evlavie în Mitropolia Iașului, unde Viteazul acum 318 ani își făcea intrarea triumfală, venind din Ardeal; ca Domn al biruințelor și întregitor al pămîntului strămoșesc.

Părea că dorința lui nebiruită îl aducea aici, ca să fie martor la toate luptele și suferințele ce duc urmașii lui intru izbînda idealului pentru care el și-a dat ca preț viața prin sabie străină, pe Cîmpia de la Turda.

Ascunse au fost moaștele în aceste zile grele — dar pline de nădejde —, pentru ca la vreme să le avem în mijlocul nostru, slăvindule, ca o asigurare și o făgăduință.

Parastasul din acest an se va face la Mitropolie, în prezența Maiestății Sale Regelui purtătorul cununilor Viteazului Mihai, unind pe toți românii în aceeași mișcare de pietate națională și însuflețiți de măreția acestui ceas hotărîtor, în care, adunați de pretutindeni, în această Moldovă a păstoriei mele, «așteaptă îndeplinirea Scripturilor» orînduită de Dumnezeu în cartea vieții neamului nostru, adevă «România Mare», precum a voit-o voievodul viteaz românesc.

Dumnezeu fie cu noi!

Pimen Mitropolitul Moldovei și Sucevei»⁵⁴.

O asemenea înștiințare s-a lansat în preziua parastasului, cred, și de Comitetul de organizare. Este semnată de Duiliu Marcu și din cuprinsul său spicuim următoarele :

53. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, (Ed. Albatros), 1971, p. 600.

54. Să se vadă: *Parastasul din 1918 pentru Mihai Viteazul*, în «Neamul Românesc» (Iași), an. XIII (1918), nr. 309, de joi 8 noiembrie, p. 4.

«Miine de Sfântul Mihail gândul tuturor românilor se va îndrepta cucernic, mai mult ca oricînd către acela care o clipă a ținut supt sceptrul său domnia Țării Românești, a Moldovei și a Transilvaniei.

Intruchipătorul de acum trei sute de ani și mai bine al întregirii neamului — Mihai Vodă cel Viteaz —, pe care trădătorul Basta cu viclesug îl ucise mișelește cu o lovitură în pîntece, la Turda cea românească fără a putea însă ucide și sufletul și vloga acestei năpăstuite și îngăduitoare nații române.

Iașii, care în decursul acestui război s-au bucurat de multe privilegii, vor mai avea și pe aceea de a sărbători în Catedrala mitropolitană cu sfeștanie de dumnezeiască blagoslovenie și de duhovnicească preaslăvire pe cel mai mare al nostru viteaz, a cărui țeastă este cu smerenie păstrată de către Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Moldovei.

La ora 12 va începe slujba bisericească în prezența familiei regale, a reprezentanțelor oficiale ale Națiunilor Aliate, a Misiunilor Militare și a celor mai de căpetenie persoane oficiale de la noi.

Î. P. S. Sa Mitropolitul va rosti o cuvîntare arătînd rolul marelui voievod la organizarea și așezarea noastră bisericească...».

Apoi, «în timpul zilei capul eroului va fi așezat spre vedere într-un sicriu anume drapat cu vechi brocarde și stofe bisericești din veacurile al XVI—XVIII-lea de însăși mîna Măriei Sale *Maria Regina tuturor românilor pentru ca tot norodul românesc* — din toate ținuturile —, să poată vedea slăvitele rămășițe crăiești, mai înainte de a se așeza pentru vecie — de data aceasta — la mînăstirea Dealului în sarcofagul anume făcut...».

Menționînd, în continuare, și alte puncte din program, «înștiințarea» se încheia cu îndemnul: «să sărbătorim miine cu toată cinstea cuvenită și cu tot patriotismul de care poporul român a dat atîtea dovedi, pe marele nostru Voievod»⁵⁵.

Într-adevăr, în legătură cu acest «parastas pentru pomenirea lui Mihai Viteazul», mai dinainte s-a alcătuit un program⁵⁶, iar voievodalul cap, între acestea, a fost pregătit pentru grandiosul moment, căruia avea să-i fie supus. «*Regina Maria*-l împodobise în sicriu, — așa cum mironosițele îngrijiseră cu mîinile lor de trupul Mîntuitorului⁵⁷ —, îl încununase cu lauri și îl gătise cu mantie domnească, în timp ce pictorul *Horațiu Dimitrescu* și arhitectul *Duiliu Marcu*, «cu dragoste și închinăciune», ajutaseră și ei la draparea raclei, «potrivind decorul și toată înfățișarea sărbătorii după tot rostul artistic»⁵⁸.

Astfel împodobit, sicriul cu relicva Viteazului a fost așezat pe un catafalc în mijlocul bisericii mitropolitane, străjuit fiind «de o gardă de ofițeri superiori, decorați cu ordinul de război «Mihai Viteazul».

55. Duiliu Marcu, *Parastasul de miine pentru Mihai Viteazul*, în «Neamul Românesc», an XIII (1918), nr. 310, vineri 9 noiembrie, p. 3.

56. A fost publicat mai apoi în «Neamul Românesc», an. XIII (1918), nr. 310, vineri 9 noiembrie, p. 3—4.

57. N. Iorga, *Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 21.

58. Cf. «Neamul Românesc», an. XIII (1918), nr. 312 din 11 noiembrie, p. 2.

În Catedrală erau de față Regele Ferdinand, Regina Maria, înveșmîntați în purpură ca pentru o asemenea comemorare, ceilalți membri ai familiei regale, guvernul, reprezentanțele oficiale ale Națiunilor Aliate, ale Misiunilor Militare și alte personalități de seamă de la noi, iar afară armată și numeros public.

Slujba parastasului a fost săvîrșită de Mitropolitul Pimen, înconjurat de înaltul cler, preoți și diaconi. La sfîrșit el a rostit următorul cuvînt ocazional :

«Rare sînt zilele cînd un neam întreg și în împrejurări deosebite își sărbătorește pe eroi, precum noi ne-am adunat azi aici, în vechea mitropolie a Moldovei ca să facem slujbă bisericească pentru pomenirea celui mai mare viteaz al neamului nostru.

Și apoi împrejurarea e și mai rară ca o așa serbare de recunoștință pentru noi să se facă în fața rămășițelor pămîntești, precum avem așezat în această domnească raclă Capul lui Mihai Viteazul, Domn al Țării Munteniei, al Moldovei, și al Ardealului.

Mersul acestui mare război în care armata s-a luptat cu vitejie și poporul a fost supus la mari jertfe pentru îndeplinirea idealului strămoșesc a făcut ca și capul Viteazului Voievod să-și părăsească biserica de adăpost din mînăstirea Dealului și, pe calea pribegiei, sosind în Moldova, l-am primit și păstrat cu adîncă evlavie aici în mitropolia Iașului.

Și dacă în ziua de Sfinții Arhangheli din fiecare an s-a prăznuit de armată și popor numele eroului de la Călugăreni și Șelimberg, apoi am crezut că se cuvine ca în ziua de azi, din anul 1918, Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, și în aceste împrejurări, să prăznuim cu cea mai mare pompă, aici la Iași, unde acum 318 ani Voievodul nostru erau își făcea intrarea triumfală, ca domn al Moldovei, venind din Ardeal biruitor al vrăjmașilor și întregitor al pămîntului strămoșesc.

Prezența Maiestăților Voastre, a Onoratului Corp diplomatic al țărilor aliate cu noi, a membrilor Guvernului și a reprezentanților fraților noștri din Ardeal, Bucovina și Basarabia, înfățișează în chipul cel mai strălucit serbarea de azi pentru pomenirea din acest an, a lui Mihai Viteazul.

Așa fiind și cuprins de cele mai înalte simțăminte de evlavie și recunoștință către Viteazul Voievod și mucenic al neamului, care, luptînd pentru lege și moșie, a dat ca preț viața sa prin sabia străină în Cimpia de la Turda, nu știu despre care anume fapte mari săvîrșite de eroul mucenic să vorbesc, întrucît virtuțile și vitejiile lui formează o epocă din viața popoului nostru.

În adevăr, cînd gîndești că în acest os al capului a fost adunat, în cel mai mare grad ceia ce luminează ca inteligență sufletească și porunca cu energie omenească și, după ce și-a îndeplinit misiunea dată de Dumnezeu, a trecut la veșnicie prin martiraj, luptînd pentru neamul și țara lui.

A vorbi despre vitejia militară a eroului, nu am căderea, a vorbi despre iscusința diplomatică, nu am priceperea; aceste îndatoriri rămîn pe seama altor vorbitori. Eu mă voi încumeta a istorisi pe scurt

ceva din aceia ce fericitul voievod a făcut pentru Biserica și credința noastră strămoșească.

Ca domn al Munteniei, Mihai Viteazul a statornicit pe baze cano-nice organizația ierarhiei și a făcut ca Patriarhia de Constantinopol să recunoască Mitropoliei Ungrovlahiei o însemnătate asemenea cu cea a Patriarhiilor, împodobindu-i Scaunul, ca și pe al Moldovei, cu semne deosebitoare ale acestei înalte demnități bisericești.

Ca domn al Moldovei, în soborul ținut aici la Iași, în 1600, s-a hotărât o nouă orinduire canonică episcopiiilor din această țară, cuprinzând și Basarabia sau laturile dintre Prut și Nistru, pregătind întemeierea Episcopiei de Huși, care, împreună cu Episcopia Rădăuțului și a Romanului, fiind sufragane ale Mitropoliei Moldovei, să-i dea acesteia o situație egală cu a Patriarhiilor răsăritene, după cum se vede din formele și drepturile pe care această mitropolie le păstrează pînă azi.

Ca domn al Ardealului, el a așezat mitropolit român în chiar Cetatea Bălgradului și întărind episcopiile de Vad în răsăritul țării și de Maramureș în nord, — legîndu-le de Biserica Albei-Iulii —, a pus și aici bazele necesare ale unei mitropolii.

De aici se vede că Mihai Viteazul deși veșnic în mijlocul luptelor și în ciuda primejdiilor, el și-a dat seama că un popor trăiește și se întărește prin bunurile sale sufletești și că trebuie înălțate așezăminte religio-morale pentru a ocroti și a scuti, pentru a întreține și dezvolta aceste bunuri sufletești.

Pe altarele bisericilor străbune ridicate de el, a fost aprinsă și este vie lumina îndrumării culturale și flacăra jertfei pentru neam.

Pentru aceste mari fapte ale eroului, la binecuvîntarea pe care o datorim către rămășițele pămîntești, înfățișate prin acest os sfînt, — Capul eroului —, care a ținut pe rînd spada pentru apărarea moșiei și credinței strămoșești, se cuvine ca, prin glasul meu, smeritul mitropolit al Moldovei și Sucevei, să aduc acea recunoștință adîncă, precum se cuvine mai marilor ctitori și viteji, fără care acest neam și-ar fi pierdut cărările vieții și ar fi pierit în întunericul vremii.

Din cele arătate se vede că Mihai Viteazul, al cărui nume îl sărbătorim azi, e un nume sfînt și sufletul lui se află în cer în rîndul sufletelor fericite de eroi ai neamului nostru ca Ștefan cel Mare și Sfînt, Constantin Brîncoveanu, decapitat pentru apărarea legii și credinței, Neagoe Basarab, ctitorul de la Argeș, Mircea cel Bătrîn, stăpînitorul Dobrogei și întemeietor de mitropolie, Alexandru cel Bun, ctitor de mî-năstiri și voievodul Ghica al Moldovei, decapitat pentru protestul ridicat contra dușmanilor care ne-au răpit Bucovina și alți viteji oșteni care au murit vitejește în decursul vremurilor grele prin care a trecut neamul nostru.

Sire, Vă sîntem cu toții recunoscători că ați venit cu Augusta Voastră familie să dați o adevărată strălucire sărbătorii de azi, adusă, ca un prinos de recunoștință, marelui viteaz al neamului, ale cărui cununi le purtați pentru că gîndiți la vitejia lui, pentru care la începutul războiului ați înființat un ordin cu numele lui, cu care, în vremea luptelor, ați împodobit cu mîndrie steagurile ostășești și piepturile multor ofițeri din care o parte se află aici și mulți au murit glorioși pentru țară și neam.

Mulțumesc din adincul sufletului onoratului Corp diplomatic al țării aliate, care a binevoit a participa cu noi la pomenirea marelui nostru voievod, precum și atașatilor militari ai vitezelor armate aliate, din care o parte a intrat în țara noastră supt comanda bravului general Berthelot, străbătînd cîmpia de la Călugăreni, unde marele erou Mihai Viteazul a bătut pe turci.

Încheind cuvîntarea ce mi-a fost dat să țin la această strălucită sărbătoare religioasă-națională în prezența D-voastră a tuturor, avînd între noi capul lui Mihai Viteazul, indemn și rog pe toți, ca, în aceste vremuri mari, să avem cu toții sus inimile, pregătiți sufletește pentru ziua cea strălucită a înfăptuirii *României Mari*, cum s-a gîndit eroul român Mihai Viteazul, al cărui nume îl sărbătorește astăzi toată suflarea românească.

Fie pomenirea lui veșnică !»⁵⁹

După înălțatoarea slujbă de pomenire, sicriul cu capul lui Mihai Viteazul a rămas în Catedrală și, în toată acea zi, «publicul, rînd pe rînd, a defilat prin fața lui, sărutînd crucea și închinîndu-se cucernic înaintea craniului viteazului voievod, încununat cu lauri»⁶⁰.

În după-amiaza praznicului Sfinților Mihail și Gavriil, la Teatrul Național din Iași, «în mijlocul aceleiași însuflețiri..., frați din Ardeal și Bucovina, laolaltă cu reprezentanții așa de potriviți ai luptei și culturii și ai artei românești au sărbătorit, una cu poporul, pomenirea marelui Mihai Voievod și au arătat toată însemnătatea faptei și politicii lui de atunci pentru acest ceas».

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de *Alexandru Lapedatu* († 1954), membru al Academiei Române, care, printre altele, a spus și următoarele :

«Poet al spadei», a fost cu drept cuvînt numit eroul a cărui pomenire o sărbătorim astăzi. Căci cu spada a scris El în cartea trecutului românesc, cea mai strălucită epopee care a adus întruchiparea a ceea ce domniea celor trei țări române sub un singur stăpînitor. Ce lucru mare a fost acesta pentru timpul său ni-o arată luptele grele și jertfele fără de număr pe care poporul român întreg, a trebuit să le mai poarte și să le mai facă de atunci încoace, pentru ca după 318 ani să poată vedea cum țările române răzlețe se întrunesc iarăși sub o singură coroană și să poată avea viziunea clară și sigură a unei noi intrări triumfale în cetatea spre care de la Mihai Vodă încoace, s-au îndreptat, ca spre un liman mîntuitor, privirile sufletești ale românilor ori de cîte ori ei se gîndeau la ziua măreață și fericită a libertății lor naționale și unității lor politice.

Căci, mai mult decît vestea fulgerătoare biruințe de la Șelimberg care a adus căderea Transilvaniei în octombrie 1599, ceea ce a trebuit să impresioneze atunci, în chip mai puternic și mai durabil, cugetul românimii de peste Carpați a fost negreșit vestea intrării triumfale a bi-

59. «Neamul Românesc», an. XIII (1918), nr. 311 de sîmbătă 10 noiembrie, p. 3—4; Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Din vremea marului război*, București, 1919, p. 38—42.

60. E. Ciucianu, *Parastasul de ieri pentru Mihai Viteazul*, în «Neamul Românesc», an. XIII (1918), nr. 312, duminică 11 noiembrie, p. 2.

ruitorului în Alba Iulia, ca una ce-i aducea, pe sub steagurile înfrînte și închinăte ale Bathoruților, nu numai un crai de lege românească în Scaunul domnesc al stăpînitorilor de pînă aci ai țării, ci, totodată, conștiința că străvechea-i libertate națională și dominație politică uzurpată prin cucerire și împilare, îi poate fi redată prin frații liberi și stăpîni pe sine de peste munți. Și iarăși, ceea ce puțin după aceea a trebuit să miște mai mult și să răscolească mai adînc sufletul robit pe veacuri al aceleiași românimi, n-a putut fi atît vestea dureroasă a nelegiurii săvîrșite pe Cîmpia Cristîșului de lîngă Turda, care, ca orice durere, a trebuit să treacă și să se uite, ci credința care ca orice credință, a trebuit să rămînă — că ceea ce a fost va să mai fie.

Conștiința și credința aceasta născute în cugetul și simțirea celei mai împilate țărănimi din lume, sub înriurirea unirii săvîrșite de Mihai Vodă n-au putut căpăta, e drept, expresie în tradițiile ori măcar în legendele istorice ale poporului român de peste Carpați decît tirziu de tot și atunci numai sub formă literară. În schimb însă, transmise instinctiv din generație în generație, ele au trăit, au crescut și au biruit. Și aceasta, faptul trebuie reținut, pentru că au fost prelucrate printr-o forță venită inițial în cea mai mare parte, tot de la Mihai Vodă, singura rămasă de altfel de la el în Transilvania, în lumea realităților: Mitropolia de la Alba Iulia, pe care chiar dacă n-a întemeiat-o, ca ctitor din început, cum se zice, a organizat-o în forma superioară a celui mai înalt așezămînt bisericesc»...

În continuare a semnalat rolul Bisericii Ortodoxe în păstrarea acestei credințe și conștiințe și a stăruit asupra legăturilor dintre poporul român din Transilvania și frații lui de dincoace de munți, care neconțenit au păstrat vie voința lor «de a se uni cu țara».

Apoi, încheind, a spus :

„Negreșit, onorat auditoriu, în această admirabilă stare morală și națională, în care de o jumătate de veac și mai bine se găsește poporul român de peste Carpați, trăiește conștiința și credința, sădite, cum am spus la început, în cugetul și simțirea românimei transilvane sub înriurirea acțiunii războinice a lui Mihai Vodă Viteazul. De lucrul acesta și-au dat totdeauna seama românii ardeleni, cultivînd în chip, pe cît de tainic, pe atît de deosebit, amintirea eroului, de la care li-a venit, vai, pentru cît de scurt timp și cu ce tragic sfîrșit, unirea pe care, abia azi, după lupte și jertfe de 318 ani, o mai vîd realizîndu-se. Căci nicăieri, poate, scrierile istorice și literare cu privire la Mihai Vodă Viteazul, în special minunata carte a lui Bălcescu, nu s-au citit cu mai mult interes și folos sufletesc ca la românii subjugăți. Și nicăieri, desigur, ca la dînșii inimile n-au bătut mai tare și sufletele nu s-au înălțat mai mult la cetirea strălucitelor fapte de arme ale eroului, așa cum ele s-au transmis prin pana maistrului și nemuritorului istoric.

Dar timpul mult așteptat al libertății a sosit. Pe culmea cetății, în care Mihai Vodă a stăpînit ca Domn al celor trei țări române, filfiie azi tricolorul românesc — și frații noștri de dincolo se pregătesc, ca, tot în acest glorios loc istoric, să proclame unirea lor deplină și definitivă cu românii din Regat.

Astfel, miine, după ce vor fi condus, ca odinioară boierii și mai marii Țării Românești pe Mihai Vodă, pe Regele lor în fosta cetate de Scaun a țării, în Alba Iulia, ei se vor putea coborî în vale, pe Cîmpia Turdei, pentru ca în sunet de arme, să cetească acolo cea dintii rugăciune de dezlegare deasupra pămîntului, în care s-a prefăcut în țărînă trupul frumos și viteaz al eroului și să ridice, pe locul unde vrăjmașii au pus odinioară cruce de ură și batjocoră, cel mai măreț monument de pietate, admirație și recunoștință, pe care un popor vrednic îl poate ridica unuia din cei mai aleși și mai mari ai săi.

Atunci crima de la 8 august 1601 va fi fost răzbunată !»⁶¹.

După el, generalul de divizie *Nicolae Petala*, în numele Armatei, a omagiat memoria eroului nostru, spunînd și cele ce urmează :

«Sînt înjghebări ale soartei atît de mărețe, încît mintea omenească, neputincioasă de a le cuprinde întreg rostul lor, se pleacă la ele ca în fața unei minuni dumnezeiești.

Și o astfel de minune pe care numai sufletul nostru o poate pricepe, minune pe care veacurile au întrezărit-o numai ca o licărire într-o noapte de întuieric, minune pe care n-am îndrăznit s-o așteptăm, ci numai să o cîntăm în doinele unui neam chinuit, este și această clipă înălțătoare, care revarsă atîta bucurie peste noi, încît ne strivește sub povara ei și, în loc să ridem cu toții, plîngem de fericire.

Căci ce este oare mai minunat decît această înălțătoare zi de serbătoare în care românii din patru unghiuri ale ogorului strămoșesc, avînd în frunte pe Regele care i-a dus la izbîndă, serbătoresc în ceasul celei de a doua Uniri a Neamului, pe acela care a înfiripat pe cea dintii.

A fost, se vede, scrie, în Cartea Neamului, ca după suferințe lungi și de neînchipuit de grele să vină și ziua răsplătirii. Și zorii acestei zile, adevărata sărbătoare a dreptății, la care popoarele nedreptățite toate se vor bucura, se arată strălucind deasupra căruntelor creste ale Carpaților.

În jurul nostru totul se prăbușește și în mijlocul ruinelor fumegînde ale acelor care n-au vrut să cunoască altă lege decît forța și asuprirea, dreptatea triumfătoare ni deschide larg hotarele ce ne despărțeau de frați, hotare la care pribegi de veacuri am bătut și am sîngerat zadarnic.

Prin voința liberă a fraților noștri din Basarabia și Bucovina, Moldova Voievodului Ștefan, a fost refăcută, tricolorul nostru se înalță mîndru pe zidurile Sucevei ca și la Hotin, la Tighina ca și la Cetatea Albă.

Și azi același glas al înfrățirii și al libertății ni vine dinspre Apus ; Transilvania ne cheamă și ea, însemnînd îrr cursul veacurilor clipe în care Carpații se prăbușesc pe veci, ne cheamă stăruitor spre a răzbuna trecutul de suferință și spre a reîntrona la Turda pe eroul care, cel dintii, a dezrobit-o.

61. «Neamul Românesc», an. XIII (1918), nr. 312, p. 2 ; Alex. Lepădatu, *Mihai Vodă Viteazul*, în *Aceleași, Miscellane. Cuvinte comemorative, panegirice, ocazionale și politice*, București, 1925, p.20—25.

Miine, românii toți vom răspunde chemării ei și în fruntea oștirilor liberatoare, îl vom duce în Ardeal, prin Alba Iulia, unde s-a încoronat, la Turda jertfei sale vitejești.

Va fi atunci cu adevărat ziua de împlinire a Scripturilor pe care pe drumul bejeniei a așteptat-o de veacuri acela care a fost Voievodul Mihai...

Și azi în clipa din urmă a luptei, el este iarăși cu noi deasupra stindardelor zdrențuite de la Jiu, de la Olt, de la Mărăști și Mărășești, geniul său, plutește din zări senine, bucurându-se în sfârșit de sărbătoarea mare a întregirii neamului și ne îndeamnă să-i dăm mult dorita și creștineasca odihnă.

Ceasul păcii veșnice a sosit și pentru pribeagul erou, care, ca ultimă răsplată, așteaptă azi de la noi liniștea unui mormint în taina sfintă a pământului desrobotit.

De acuma porțile Carpaților, strălucind sub razele unui soare nou de libertate, aprins pe plaiurile Transilvaniei, stau larg deschise pentru ca să-l primească.

Scripturile se împlinesc !

În jurul nostru totul tresaltă la o viață necunoscută încă, de dreptate și de adevăr.

Clopoțele bisericilor bat și toaca tristă a schiturilor răsună a rugăciune :

Se scoală morții !» ⁶².

Profesorul *dr. Nicolae Bălan*, viitor mitropolit, ca sol al Transilvaniei la această patriotică manifestare, a rostit următoarea cuvântare :

«Romanii cei vechi aveau credința că eroul, ale cărui oseminte nu-și dorm somnul de veci împreunate în același pământ, își poartă fără odihnă sufletul de la o margine la alta pînă cînd e întregită mina de lut, în care odinioară se sălășuise. Așa a cutreierat și sufletul mare al eroului de la Călugăreni și Șelimbăr cuprinsul pământului românesc... Trupul lui a fost sfîșiat în bucăți de dușmani pe Cîmpia Turdei. Capul lui, în cuprinsul căruia s-a plămădit cel mai sfînt vis al neamului nostru, după o pribegie de peste 317 ani, în cursul căreia a străbătut pământul românesc de la Arieș pînă la marginile Niprului, astăzi se găsește în cetatea Unirii, unde acum 59 de ani s-a realizat unirea Moldovei cu Muntenia și unde nu de mult s-a îndeplinit și unirea Basarabiei cu patria mamă. Înaintea aceluia craniu de cea mai înaltă semnificație simbolică pentru noi în zilele mari de astăzi, am venit, ca sol al Ardealului, ca să talmăcesc voința nestrămutată a întregului nostru popor de-a reîntregi moștenirea națională a marelui erou. Ceea ce neîntrecutul voievod, pentru o clipă, vai, prea scurtă, a putut înfăptui, a rămas ca un vis :

Ca un vis neîmplinit,

Copil al suferinții,

De dorul cui ne-au răposat

Și moșii și părinții.

62. «Neamul Românesc», an. XIII (1918), nr. 311 din 10 noiembrie, p. 3.

Duhul lui Mihai a lăsat, în acea tresărire de o clipă, urme adinci în sufletul poporului nostru. Acel duh a minat la luptă desrobitoare pe Horia, Cloșca și Crișan, el a însuflețit pe Craiul munților Apuseni, Avram Iancu și pe tovarășii lui Popa Balint și Axente Sever, și tot el a întărit inimile luptătorilor noștri, care au umplut temnițele mucede de la Vaț, de la Seghedin și Cluj. Iar acum, cind au căzut lanțurile robiei de veacuri și fosta monarhie a Habsburgilor s-a rupt în tot atâtea bucăți cîte neamuri ținea prinse în legături nefirești, tot duhul lui Mihai, ascuns în adincimile sufletești ale întregului nostru popor, cu o voință oțelită prin focul multor suferințe, își ia avînt spre culmile marelui nostru ideal. Statul român consolidat nu și-a putut găsi rosturi mai mari pe lume decît în înfăptuirea acestui ideal. Fericiți să fie toți aceia, care au pus piatră după piatră la alcătuirea lui plină de mari nădejdi, care, cind ceasul a bătut, și-a pus în cumpănă întreaga sa ființă, ca să toarne în forme veșnice visul lui Mihai. Slăvită să fie pe veci amintirea voastră, dragi copii ai României, care cu dispreț de moarte, într-un suprem elan de însuflețire, v-ați vărsat singele vostru, pentru ca să croiți prin jertfele voastre un viitor plin de glorie pe seama națiunii române. Faptele eroilor de la Mărăști și Mărășești ne-au umplut de mîndrie și ne-au întărit nădej-dile, care, nici în cele mai grele clipe de încercare, nu s-au stins, ci au trăit neînduplecate în inimile noastre. Eternă recunoștință viteazului căpitan al oștirii, M.S. Regele *Ferdinand I*, care într-un chip atît de de-săvîrșit s-a identificat cu idealul lui Mihai și al neamului româneasc de pretutindeni! Recunoștință adincă și neuitată aducem Maiestății Sale Regina *Maria* pentru osteneala și jertfele supraomenești ce le-a depus, ca mamă a răniților și a celor suferinzi, pe altarul fericirii neamului!

Iar noi, fraților, dacă ne-a învrednicit Dumnezeuul părinților noștri să fim martori ai acestor vremuri mari, să ne oțelim sufletele, să ne curățim simțirile, să ne strîngem rîndurile, să ne încordăm toate puterile pentru munca serioasă prin care chemați sîntem să croim viitorul plin de glorie al neamului nostru.

Patria noastră astăzi este în sufetele noastre și cu ajutorul prețios al puternicilor aliați și generoși protectori ai cauzei noastre drepte, va primi ființă văzută în ochii tuturor, strălucind mîndră între popoare ca soarele aici în Răsărit.

Trăiască Dinastia, sub sceptrul căreia se înșiruiesc rîndurile credinciosului său popor din Ardeal! Pe cetatea din Alba Iulia filfiie astăzi mîndrul nostru tricolor și așteaptă intrarea triumfală a demnului urmaș al lui Mihai»⁶³.

Cel din urmă vorbitor la Teatrul Național a fost «solul Bucovinei», *Bodnărescu*, care a rostit cele de mai jos :

«Memoriei marelui geniu și viteaz înfăptuitor al Unirii tuturor țarilor românești ne închinăm și noi, românii bucovineni, îi aducem prinosul nostru de admirațiune și recunoștință.

63. Ibidem nr. 312 din 11 noiembrie, p. 3; Ic. St. Lt. Col. I. Dăncilă, *Biserica strămoșească și marea noastră unire. Contribuția mitropolitului Nicolae la actul unirii*, în *Omagiu I. P. S. S. Dr. Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului, Sibiu, 1940*, p. 46—47.

Simbol al voinței și năzuințelor neamului, ideal al tuturor românilor subjugăți, icoana și numele lui Mihai ne-au călăuzit prin 143 de ani, de încătușare ca o stea conducătoare în calea noastră spre limanul libertății.

Azi, când Bucovina, această Alsacie-Lorenă a românismului, frîngînd cătușele și unindu-se pe vecie cu țara-mamă, completează astfel Moldova marelui Ștefan, două nume, scrise cu litere de aur în istoria neamului și în inimile noastre, se desprind rostite cu cea mai mare venerațiune de pe buzele noastre. Aceste nume sînt al lui Mihai Viteazul, care a înfăptuit, pe o clipă unirea tuturor românilor, și al realizatorului pe vecie al acestui sfînt ideal, al prea-iubitului nostru domn, al Maiestății Sale Regele Ferdinand I înfăptuitorul României Mari»⁶⁴.

După cuvîntări, corul mitropoliei a cîntat imnuri potrivite «serbării», iar actrița Marioara Ventura a declamat cu măiestrie un fragment din piesa «Mihai Viteazul» de N. Iorga și a recitat poezia «Ardealul», de Mircea Rădulescu⁶⁵.

În aceeași zi, 8 noiembrie 1918, seara, în aula Universității din Iași, Nicolae Iorga, fiind de față Maiestățile Lor, Altețele lor Regale, membrii Corpului diplomatic, Misiunile militare și reprezentanții românilor din Transilvania și Bucovina, a conferențiat în limba franceză, despre «*Politica lui Mihai Viteazul. Originile și însemnătatea ei actuală*», care apoi s-a publicat și în care, după ce a înfățișat momentele semnificative din politica eroului, a stăruit asupra Unirii de către el a celor trei țări românești și spre sfîrșit a adăugat următoarele :

„Valoarea politică a lui Mihai Viteazul, după tot ce s-a găsit în timpul din urmă cu privire la spusele și faptele lui, nu mai poate fi tăgăduită. Ea face dintr-însul, biet bastard domnesc, lăsat fără instrucție, crescut prin străini, deșterat ani de zile, ajuns întimplător Domn al unei țeri fără tezaur, fără armată, fără alianțe, ca și fără mijloace de acțiune, una din marile personalități ale veacului al XVI-lea. Acela pe care pentru vitejia și martiriul său, ai săi îl consideră — cum s-a văzut și azi, cînd mulțimile populare sărutau crucea de lingă osul său ca pe aceea pusă deasupra unei relicvii de sfînt canonizat —, drept un sfînt și mucenic, se ridică astfel și în stima cercetătorului străin al politicii universale.

Maiestății Voastre, Sire, care, și cu ajutorul aliaților săi, calcă pe urmele lui și prin imperioasa voință a împrejurărilor, el, vechiul viteaz român, i-a lăsat o tradiție politică, un îndreptariu de politică națională, pe care tot veacul al XVII-lea l-a știut și numai epoca fanariotă a putut să-l uite pentru ca el să apară din nou odată cu Renașterea noastră, — Franța luînd acuma locul pe care, în îndreptarea spre Occident, îl avuse pe vremea lui Mihai, ca formațiune internațională de cruciate, Imperiul.

Această tradiție, pe care Ștefan cel Mare, prin politica sa munteană și ardeleană, prin legătura cu Papa și cu republicile italiene, prin misiunea sa de cruciată contra turcilor, a reprezentat-o, împărătește, cuprinde în ea trei elemente : necesitatea unității etnice ca popor modern, legătu-

64. «Neamul Românesc», an. XIII (1918), nr. 312 din 11 noiembrie, p. 3.

65. Pentru întregul reportaj al festivității de la Teatrul Național din Iași, să se vadă : *ibidem*, p. 2—3.

rile cu Apusul originii și civilizației noastre populare și prezidarea frățească nepărtinitoare a libertății creștine în Orient.

Războiul s-a încheiat.

Pacea ce va fi încălțată va crea o nouă bază de drept. Cei care au contribuit așa de sincer, ca diplomați și ostași, la victoria dreptului nostru ne vor părăsi. Îi asigurăm că vor lăsa în urmă, nu numai neștersa amintire a tot ce au făcut pentru noi, ci și un popor unit, care, prin conștiința de misiunea sa și prin puterile pe care și le simte, va fi și mai departe unul din elementele cele mai sigure ale ordinii morale în umanitate»⁶⁶.

Tot în ziua de Sfinții Arhangheli din anul 1918, onomastica eroului nostru, s-au făcut comemorări în cinstea lui și în alte părți ale țării. La București s-a oficiat slujbă de pomenire în ctitoria sa, biserica «Mihai Vodă», săvârșită de preoții D. Georgescu și Ovidiu Muscelanu de la Sfințul Sinod și de diaconul Niculae M. Popescu, directorul Seminarului «Nifon Mitropolitul» și viitor profesor universitar și academician.

A fost de față mult popor, printre care și un însemnat număr de istorici. După parastas au vorbit despre rostul Viteazului în istoria românilor, diaconul Niculae M. Popescu († 1963) și marele istoric *Dimitrie Onciul* († 1923), profesor la Universitatea din București și membru al Academiei Române.

La sfârșit, s-a «plecat în convoi» la statuia lui Mihai Viteazul, unde iarăși s-a «manifestat» și cei prezenți, printre care erau și elevi și studenți, au cântat imnuri patriotice. Aici a vorbit profesorul Vasile Haneș.

De la statuie s-a mers la Palatul Regal, intonându-se pe cale imnul «Trăiască Regele».

O serbare, cu un astfel de prilej, s-a făcut și la Gimnaziul Evanghelic din București, la care au fost de față «toți membrii Comunității» sășești din Capitală și a vorbit profesorul de Limba română, Dragomirescu.

Și Facultatea de Teologie a Universității bucureștene a ținut să comemoreze evenimentul deosebit de cinstire a slăvitului erou național printr-o ședință festivă desfășurată în după-amiaza zilei Sfinților Mihail și Gavriil din acel an, 1918. Ședința a fost deschisă de decanul Facultății, profesorul Dragomir Demetrescu († 1926) și despre momentul istoric comemorat, — 317 ani de la moartea lui Mihai Viteazul —, a vorbit preotul Simion Popescu, dezvoltând subiectul «Biserica românească din Ardeal în epoca lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul»⁶⁷.

În anii de război, 1916—1918, deosebit de grei pentru noi, când numai o parte din Moldova rămăsese necotropită de dușmani, relicva sfântă, capul lui Mihai Viteazul, păstrată în Catedrala mitropolitană din codrul de pământ românesc, niciodată cotropit, al Iașului, a «întreținut mereu vie flacăra încrederii și nădejzii că într-o zi, idealul scump al neamului nostru se va împlini». Ziua de 1 Decembrie st. n. din acel binecuvîntat an, 1918, cum se știe, l-a văzut înfăptuit. Chiar în acest an însă, de «ătre

66. «Neamul Românesc», an. XIII (1918), nr. 313 de luni 12 noiembrie, p. 1—3; N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, II, p. 143—156.

67. Pentru comemorările de la București, să se vadă: Ziarul «Universul», XXXVI (1918), nr. 11, sîmbătă 10 noiembrie, p. 1.

mai mulți, simțindu-se că se liniștesc lucrurile, s-a cerut ca voievo-dalul cap al făuritorului primei noastre uniri să fie reîntors la mînă-stirea Dealului și să se reînsumeze aici în locul de veșnică odihnă, ce special i se pregătise în pronașul bisericii acestui sfînt lăcaș de cu-vioșie.

Cum era firesc, acestor îndreptățite doleanțe li s-a dat urmare. Că-tre sfîrșitul anului următor, 1919, în ziua de 13 noiembrie st.n., din par-tea Ministerului de Război s-a primit la Sfîntul Sinod o adresă prin care se făcea cunoscut că în curînd capul lui Mihai Viteazul se va readuce de la Iași la mînăstirea Dealu, și că, odată cu aceasta, «guvernul a hotăr-rit a comemora actele săvîrșite de marele erou».

«În acest scop, se preciza în adresă, capul eroului va fi purtat în pro-cesiune, care va porni din Iași și se va opri în localitățile istorice Su-ceava, Turda, Alba Iulia, Sibiu, Șelimberg și mănăstirea Dealu, unde va fi înhumat.

«În fiecare din aceste localități se vor face mari serbări, iar capul va fi expus publicului».

În continuare, în aceeași adresă se arăta că : «Domnul Prim Minis-tru și-a exprimat dorința ca din Comisiunea ce va însoți procesiunea să facă parte și un delegat al Sfîntului Sinod».

Se solicita apoi comunicarea numelui și domiciliul persoanei delegate din partea Bisericii ⁶⁸.

Degrabă însă, tot Ministerul de Război a anunțat că : «din Înalt Ordin serbările pentru Capul lui Mihai Viteazul se amîină pînă la noi ordine», la o dată care «se va face cunoscută la timp» ⁶⁹.

Proiectata procesiune s-a amînat pînă în luna lui august din anul următor 1920. S-ar putea că acest lucru să se fi făcut cu un scop ; re-înhumarea Capului lui Mihai Viteazul la mînăstirea Dealului chiar în ace-eași zi în care el, cu 325 de ani în urmă, la 13 august 1595, se luptase cu turcii la Călugăreni, cînd, desigur, la noi calendarul încă nu se îndrep-tase : situație asemănătoare și în 1920. Reînhumarea, cum se va vedea îndată, s-a făcut în ziua de 26 august st. n. 1920, din care scăzîndu-se diferența de 13 zile dintre cele două stiluri, vechi și nou, — existență, cum se cunoaște, în secolul al XX-lea —, se obține chiar data de 13 august, cînd eroul nostru se luptate cu oastea lui Sinan Pașă pe Valea Neajlovului din preajma Călugărenilor de pe Vlașca.

Noua adresă a Ministerului de Război, însoțită de «itinerariul respec-tiv și de programele de detaliu», s-a primit la Sfîntul Sinod în ziua de 12 august 1920 și prin ea se arăta că plecarea spre Iași va avea loc în ziua de 18 august 1920, întrucît reînhumarea la Dealu, așa cum reiese

68. Arhiva Sfîntului Sinod, *Dosar nr. 147*, fol. 119. Adresa poartă nr. 1333 din 12 noiembrie 1919, și are în anexă itinerariul procesiunii, ff. 220—226. Pe temeii de informații documentare scoase, desigur, din Arhiva Mitropoliei Moldovei, în legătură cu această proiectată dată a procesiunii, părintele Scarlat Porcescu († dec. 1991) dă mai multe amănunte în revista «Biserica Ortodoxă Română», an. CXVI (1978), nr. 11—12, p. 1311.

69. Arhiva Sfîntului Sinod, *Dosar nr. 147*, fol. 218. Adresa are nr. 1350 din 14 noiembrie 1919.

din cele două anexe, se fixase pentru ziua de 26 august 1920. Și de această dată, în itinerariu era prevăzută trecerea procesiunii și prin Ardeal⁷⁰, ceea ce însă pînă la urmă nu s-a mai făcut.

O astfel de înștiințare s-a trimis desigur de către Ministerul de Război și Mitropoliei de la Iași și acolo, spre o cît mai bună reușită a procesiunii, din timp s-au luat o seamă de măsuri organizatorice⁷¹.

În dimineața zilei de 22 august 1920 au sosit în Capitala Moldovei, orașul Iași, splendid pavoazat, pentru a participa la marea serbare, delegații plecați din București, printre care se aflau și Mitropolitul primat Miron Cristea († 1939) reprezentînd Biserica, profesorii Nicolae Iorga († 1940) și Ioan Petrovici († 1972) deputat, colonelul Ion Manolescu delegatul Ministerului de Război și diferiți reprezentanți ai autorităților de stat, ai Universităților și ai unor societăți culturale. Ei au fost întîmpinați la gară de generalul Lupescu, comandantul Armatei de Est, de prefectul județului, primarul Iașilor, de comandantul Regimentului nr. 6 «Mihai Viteazul» din București și mult public. Primatul Miron Cristea a răspuns la salutul de bună primire.

De la gară s-a pornit către Catedrală, unde s-a oficiat un serviciu divin. A urmat o recepție în palatul vlădicesc, iar seara la Teatrul Național ieșean, Nicolae Iorga a dezvoltat o conferință cu date din viața marelui Voievod Mihai Viteazul.

A doua zi, 23 august 1920, dimineața, în timp ce în preajma Mitropoliei erau înșirate trupele din garnizoană și din alte unități militare, în Catedrală, unde Capul Voievodului fusese așezat pe o masă străjuită de o gardă de onoare compusă din patru colonei, mitropolii Miron și Pimen, înconjuțați de arhierei și preoți, au săvîrșit o slujbă de pomenire, după care mitropolitul Pimen, «cu cuvinte mișcătoare», a rostit o cuvîntare ocazională, înfățișînd «faptele mărețe ale marelui Voievod, cel dintîi domn care a avut fericirea de scurtă durată să înfăptuiască unitatea națională a românilor». A amintit apoi «pietatea cu care Capitala Moldovei în vremuri de restriște, a păstrat relicva» și a arătat că «azi visul marelui Voievod este înfăptuit».

După parastas, capul Viteazului a fost ridicat din Catedrală și, purtat de generalul Lupescu și de alți ofițeri superiori, a fost transportat pe un afet de tun, împodobit cu drapele și flori. Apoi, din fața Mitropoliei, s-a pornit într-o impunătoare și sărbătorească procesiune pînă la gară, unde, după ce s-a primit o grandioasă defilare de trupe, relicva a fost «depusă solemn într-un vagon al trenului organizat pentru procesiune și numit «Mihai Viteazul».

La miezul zilei de 23 august 1920, trenul a plecat spre Ruginoasa. Pe parcurs, el a fost întîmpinat de populație în ținută de sărbătoare: în gări așteptau săteni în frunte cu reprezentanții autorităților civile și militare, școlari ș.a. În orașele Podul Iloaiei și Tîrgul Frumos, s-au făcut «frumoase manifestațiuni», iar mitropolii Miron și Pimen, precum și

70. Arhiva Sfîntului Sinod, *Dosar nr. 151*, ff. 67—73. Adresa poartă nr. 1183 din 11 august 1920 și pe ea primatul Miron Cristea a pus apostila «Am luat eu parte în tot drumul, M(iron)».

71. Să se vadă pentru ele: Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.* p. 1311.

profesorii Iorga și Petrovici au rostit discursuri, «explicînd însemnăta-tea ceremoniei».

Primul popas s-a făcut la *Ruginoasa*, unde delegații au vizitat casa lui *Alexandru Ioan Cuza* (1859—1866), domnitorul Unirii și apoi mormîntul său, — aflat atunci aici —, unde cei doi ierarhi au săvîrșit o slujbă de pomenire.

În după-amiaza aceleiași zile, următorul popas s-a făcut la *Pașcani*, unde gara era înșesată de lume. S-au intonat cîntece naționale, iar pri-matul Miron «a ținut o cuvîntare, arătînd rolul lui Mihai Viteazul pen-tru unirea tuturor românilor ; unire desăvîrșită de Regele Ferdinand I».

Tot de aici, de la Pașcani, N. Iorga a invitat pe rege «să asiste la solemnitatea depunerii Capului acestui voievod în mausoleul de la mî-năstirea Dealului, la care poftire suveranul a răspuns telegrafic că, «cu toată dragostea va veni să asiste la o asemenea pioasă și înălțătoare serbare națională», ceea ce, cum se va vedea, a și făcut⁷². Seara s-a ajuns la *Mircești* unde s-a vizitat casa lui *Vasile Alecsandri* († 1890) și s-a stat de vorbă cu Paulina V. Alecsandri, soția poetului. Apoi s-a mers și la mormîntul acestuia, unde s-a săvîrșit o mică slujbă și s-au depus coroane de flori.

Noaptea, trenul a rămas la Mircești.

A doua zi, 24 august 1920, procesiunea a oprit mai întîi la *Roman*, unde a fost întîmpinată de episcopul *Teodosie Atanasiu* (1912—1923, † 1927), care a oficiat o slujbă de pomenire și a rostit o simțită cu-vîntare, preamărînd faptele marelui erou. Au vorbit aici și cei doi mi-tropoliți, Miron și Pimen, îndemnînd la cultivarea sentimentului patri-otic și la păstrarea unității naționale. Alte opriri au avut loc la *Bacău*, unde pe peronul gării s-a oficiat o slujbă bisericească, la *Mărășești*, unde au fost vizitate morminte ale eroilor din războiul pentru întregirea neamului și o parte din locurile pe care s-au dat crîncene lupte pentru libertatea și dreptatea neamului românesc, și la *Focșani*, unde procesiu-nea a fost întîmpinată cu mult entuziasm, și unde, cum se știe, «Hora Unirii», întru începutul ei, a avut «un răsunător ecou».

Aici trenul a rămas peste noapte.

Miercuri, 25 august 1920, după plecarea din Focșani, convoiul a mai oprit la *Rîmnicu Sărat*, la *Buzău*, unde, în gară, serviciul religios a fost oficiat de episcopul *Dionisie Climescu* (1894—1921) și la *Ploiești*, unde i s-au făcut primiri festive.

Noaptea ce a urmat, trenul special a petrecut-o în satul *Nucet-Dîmbovița*.

A doua zi, joi 26 august 1920, ora 9, trenul a intrat în gara orașu-lui Tirgoviște, vechea cetate de scaun a Țării Românești. După ce s-a făcut primirea oficială în gară, într-un pavilion, aranjat în acest scop, în fața acesteia, s-a săvîrșit «un serviciu religios de către mitropolitul primat *Miron Cristea*, *Pimen mitropolitul Moldovei*, *Nicolae Bălan mitropolitul Ardealului* (1920—1955), protoiereul județului Ilfov, *Traian Vintîlescu* și de către toți membrii clerului din localitate».

72. Ziarul «Universul», XXXVIII (1920), nr. 209 de sîmbătă 28 august, p. 1.

După slujba de pomenire, capul lui Mihai Viteazul «așezat pe un catafalc a fost instalat într-un car special și a pornit spre mînăstirea Dealului», urmat pe jos de o mare mulțime de popor, printre care se aflau și reprezentanții autorităților de stat și militare, delegați ai instituțiilor de cultură, ai societății «Mormintele Eroilor», ai Universităților, studenți ș.a.⁷³.

La ora 11 a sosit în gara Tîrgoviște și *Regele Ferdinand I* (1914—1927), — însoțit de generalul Paul Angelescu —, unde a fost întâmpinat după ritul oficial și tradițional, de toate autoritățile locale. După ce a trecut în revistă trupele aflate în gară, Suveranul cu suita sa au plecat, în automobile, spre mînăstirea Dealului, unde curtea și împrejurimile erau ticsite de lume.

După sosirea regelui, mitropolitul primat Miron Cristea, asistat de mitropoliții Pimen al Moldovei și Sucevei și Nicolae Bălan al Ardealului și de mulți clerici, în fața bisericii mînăstirii, a slujit un parastas pentru odihna sufletelor voievozilor Mihai Viteazul, Pătrașcu cel Bun și Radu cel Mare. S-au tras salve de tun și muzicile au intonat un imn funebru.

Terminîndu-se slujba religioasă, *Regele Ferdinand I* a rostit următoarea cuvîntare :

«Însuflețit de aceeași patriotică pietate, cu care m-am închinat la Putna umbrei marelui și sfîntului Ștefan, viu astăzi, împreună cu D-voastră, să aduc, ca Rege al României întregite prinosul de recunoștință și preaslăvire față de osemintele acestei mărețe figuri a istoriei românilor. Cu evlavie și plin de admirație ne descoperim și plecăm capetele noastre înaintea ta, Viteze Mihai, care ne-ai fost o stea lucitoare în timpuri de grea încercare și un izvor nesecat de îmbărbătare pentru ostașul nostru în toila luptei, iar pentru întregul neam românesc ai fost încă mai mult simbolul viu și glorios al unității naționale.

Lăsat-ai undeva, în Capitala unei mari Împărății din vremi trecute, — care s-a folosit mult de sabia-ți cuceritoare, dar drept răsplată ți-a pregătit în taină, peirea —, aceste cuvinte scrise cu însăși mîna Ta :

«Și hotarul Ardealului, pohta ce am pohtit, Moldova și Țara Românească».

După trei veacuri de lupte și îndelungate suferințe, prin grele jertfe de sînge, isbutitu-s-a a ți se aduce la îndeplinire «pohta ce ai pohtit» : Țara Românească, întregă și nedespărțită și-a dobîndit neatîrnarea în marginile hotarelor pentru care ți-ai dat viața. Dreptatea a învins, iar jertfa Ța n-a fost în deșert.

De aceea ți se închină azi, ca eroului lor național, milioane de inimi românești. Te salută din cer sufletele miilor de ostași, cărora, jertfindu-și ca și Tine viața pentru măreța idee a Unirii, le-a fost dat să fie executorii testamentului Tău. Cu noi toți se bucură și su-

73. Pentru reportaj, să se vadă: R. Șeișanu, *Transportarea capului lui Mihai Viteazul de la Iași la Tîrgoviște*, în «Universul» XXXVIII (1920), nr. 206 din 25 august, nr. 207 din 26 august, nr. 208 din 27 august și nr. 209 de sîmbătă 23 august 1920.

fletele întiilor voievozi Basarabi, ale căror rămășițe au fost descoperite de curînd în străvechea Biserică Domnească din Curtea de Argeș, parcă le-a ajuns prea strîmt locul lor în zilele noastre, cînd atît s-au întins hotarele țării, ai cărei întemeietori au fost și ei.

Dea Domnul ca mărimea jertfei lui Mihai Viteazul și amintirea pururea vie a suferințelor seculare ale unui neam întreg, precum și a măreței răsplătiri prin izbînda noastră să ne fie îndemn statornic spre înălțarea sufletelor către acea Unire, a tuturor, de la mic pînă la mare, în munca pentru binele obștesc, prin care să putem consolida ceea ce ne-a ajutat Dumnezeu să ciștigăm, căci grea este răspunderea ce avem față de trecutul și viitorul neamului românesc.

Iubiți școlari,

Acea patriotică inimă românească prin stăruința căreia s-a înființat școala voastră lîngă locul de odihnă al lui Mihai Viteazul, s-a gîndit cu drept cuvînt că tinerele voastre suflete se vor încălzi de faima și aureola acestui mare Domnitor și că învățămintele vieții sale, atît de bogată în fapte de vitejie, se vor sădi mai adînc în inimile viitorilor conducători ai iubitei noastre armate. Voi sînteți bucuria pururea innoită a măreței umbre care vă ocrotește. Vouă vă este dată credincioasa pază a acestei sfinte rămășițe. Fiți vrednici de această mare cinste!⁷⁴

A vorbit apoi mitropolitul primat *Miron Cristea*, spunînd :

«În capul lui Mihai, înaintea căruia cu evlavie stăm, ca în fața unor sfinte moaște, s-a plăsmuit pentru prima dată ideea măreață a unității naționale a neamului românesc. Vitejia și energia lui, fiind ajutat de-o mîină de boieri cu inimă largă și de însufleții ostași, au și întrupat acest gînd îndrăzneț. Dar, durere, biruința lui n-a putut fi de lungă durată : a fost numai un vis plăcut și trecător. Lipsea pe atunci forța, care să cimenteze izbînda, lipsea conștiința națională. Și totuși fapta lui Mihai a fost de mare preț, deoarece ne-a întemeiat prin ea o scumpă tradiție, ca astfel generațiile viitoare să aibă — pe lîngă celelalte elemente, care constituie individualitatea etnică a românilor de pretutindeni — în biruința lui Mihai un izvor de puternică înriurire și hrană pentru aspirațiunile neamului.

În curs de trei veacuri a sosit plinirea vremii : tărîmul s-a cultivat, ideea s-a copt și dreptul Dumnezeu a întocmit împrejurări mondiale prielnice ca Maiestatea Voastră, însoțit de însuflețirea întregului neam, s-o puteți culege. Și cu emoție constat că toți cei aici de față trăim o clipă din cele mai sfinte din viața neamului, cînd, — lîngă capul mort și totuși dătător de viață al Viteazului Mihai —, vedem în floarea vieții pe cel mai glorios al doilea Mihai, care a înfăptuit pentru vecie visul lui, pe iubitul nostru rege Ferdinand I, acela, care, cu întreg poporul său, s-a inspirat din tradițiile lui Mihai și din aspirațiile izvorite din ele.

Iubit popor român ! Cultivă cu îngrijire toate tradițiile scumpe ale trecutului tău, căci ele sînt o hrană a tuturor comorilor sufletului tău.

74. «Universul», XXXVIII (1920), nr. 209, p. 1; Ferdinand I Regele României, *Cuvîntări, 1889—1922*, București, 1922, p. 88—89; Nae A. Vasilescu, *Cuvîntări regale 1889—1926*, Brăila, 1931 p. 137—139. V. și «Neamul Românesc», an XV (1920), nr. 187 de sîmbătă 28 august, p. 1.

Sire,

Mihai a fost suflet mare, expansiv. El s-a născut, ca mulți alții, cu câteva veacuri mai înainte de vremea lui. El a simțit aceasta. Și, prevăzând că biruințele lui nu vor fi de lungă durată, a dat pretutindenea o deosebită atenție Bisericii noastre strămoșești, fiind convins că Biserica va susține mereu vie ideea unității sufletești a răslețitului neam românesc și în aceasta vedea el garanția viitorului nostru.

Astfel, la Alba Iulia a reînființat — iar după istoricul N. Iorga a chiar înființat — mitropolia ortodoxă a românilor, care mai înainte erau organizați mai mult «în sate și biserici». Având lângă sine clerici cucernici, a și așezat acolo mitropolit; iar la Vad, tot în Ardeal, unde celălalt mare și sfânt voievod Ștefan cel Mare, înființase episcopie, a trimis episcop pe Ioan Cernea. Până și la Muncaci a așezat episcop pe Serghie de la Tismana. Cu un cuvânt, a pus temelia unei organizări puternice a Bisericii, cu adincă prevedere și pricepere. Încă în convenția încheiată în 1595 cu Sigismund Báthory principele Ardealului, introdusese un punct în înțelesul că «toate bisericile din Ardeal să se supuie mitropolitului de la Tîrgoviște», care de atunci deveni «al Ungrovlahiei», și să trăiască după datinile și obiceiurile Bisericii de dincoace de Carpați». Astfel puse baza unității de credință și sufletești a românilor. Lucru mare!

Iar, după ce cucerise și Moldova, a convocat în iunie 1600, la Iași, un mare Sinod încît numai împărații bizantini mai avuseseră în vremuri bune atîția vlădici în jurul lor. Erau de față — pe lângă episcopii Munteniei —, Nectarie, patriarhul Ohridei, Dionisie Ralli, mitropolitul Bulgariei, Gherman din Cesareea lui Filip, Teofan mitropolitul din Vodena, Petronie de la Muncaci etc. Aici s-au ales episcopi pentru Moldova în locul celor fugiți cu Ieremia Movilă; s-a hotărît, ca egumenii mînăstirilor să fie pămînteni, adică s-a cerut naționalizarea ierarhiei sfintelor mînăstiri, deși spiritul național pe acel timp nu era pronunțat ca acum.

Succesele politice și naționale ale lui Mihai nu s-au susținut ci s-au prăbușit repede. Dar Biserica strămoșească și organizația ei au rămas, ca să creeze unitatea noastră de credință, unitatea sufletească și culturală, care au pregătit terenul pentru unitatea națională, ce avea să fie.

Deci, Maiestate, și iubit popor român, faceți tot ce puteți pentru înălțarea și întărirea Bisericii strămoșești, ajutorînd, sprijinînd și sporînd instituțiunile, mijloacele și puterea ei, căci numai ea este chemată să contribuie, în măsură mai mare, decît orice alt așezămînt, la închegarea pe vecie a scumpei noastre Români Mari.

Sire!

Precum prin viața Mîntuitorului Hristos din Testamentul Nou, s-au împlinit multe proorocii ale Vechiului Testament, așa Maiestatea Ta, prin măreața înfăptuire a unității noastre naționale ai împlinit proorocia lui Ezechiel (XXXVI, 24—28), care zice: «Și vă voi lua pe voi dintre neamuri și vă voi aduna pe voi din toate țările și vă voi așeza pe voi

în pământul vostru și voi stropi peste voi apă curată și vă veți curăți de toate necurățiile voastre și de toți idolii voștri... Și vă voi da vouă lumină nouă și duh nou voi da întru voi și voi lua inima cea de piatră din trupul vostru și voi face, ca să umblați... în pământul, pe care l-am dat părinților voștri».

Astfel, precum după cuvîntul Scripturii : «cerul și pământul vor trece dar din legea lui Hristos nici o iotă nu se va pierde» — așa și Țara Românească, lărgită și întregită de Maiestatea Ta, va rămîne în veci, ca o proorocie realizată.

Sire !

Cînd stau în fața acestor îndoit sfinte moaște, înainte de a le așeza la locul de vecinică și acum liniștită odihnă, simțesc cum duhul marelui Mihai mă inspiră și dau neamului, ca mitropolit al țării, încă o scumpă învățătură.

Iubit popor !

Mihai, plecînd din aceste părți, a cucerit în mai puțin de o lună Ardealul, intrînd triumfător în Alba Iulia. Apoi s-a îndreptat spre Moldova, unde Domnul era unealtă a străinilor și a cucerit-o, ajungînd în opt zile pînă la Hotin. Astfel în vara anului 1600 devenise stăpîn al tuturor românilor. Era un uriaș, un geniu militar pe care un scriitor bizantin îl cîntă și aseamănă cu Achile și Alexandru Macedon.

Și totuși măreția lui n-a putut întuneca patimile noastre strămoșești. În jurul Movileștilor, a dușmanilor lui statornici la Iași, în jurul lui Ieremia și în Muntenia, în jurul lui Simeon, și-au ridicat din nou capul ura, intrigile, oarba neunire, interesele familiale, particulare, josnice etc. și cu sprijinul străinilor din afară, Domnul tuturor românilor, uriașul Mihai a rămas un Domn pribeag, fără nici un petic de pămînt, încît însoțit de abia 70—80 ostași a plecat la Viena și la Praga ca să arate împăratului Rudolf că «năzuințele sale pentru cauza creștinismului au fost mai curate decît lumina soarelui pe la amiază».

Ucis mișelește, moare ca un îndoit mucenic : al creștinismului și al românismului în vîrstă de abia 43 ani.

Unde ar fi țara, unde ar fi neamul azi, dacă alcătuirea lui Mihai și multe alte succese mărețe ar fi stat în picioare și n-ar fi fost prăbușite și de-a pizmei răutate și de oarba neunire și de marile patimi ale micilor pigmei, pe care nici viitorul neamului nu-i încălzește !

În numele lui Mihai strig neamului întreg : Români ! Suprimați-vă și înăbușiți interesele particulare, personale, familiale și egoiste și le supuneți binelui obștesc, intereselor naționale ale țării, împlinind cu toții și pretutindenea pe pământul României testamentul lui Mihai, cuprins în rugămîntea adresată înainte de moartea sa căpitanilor săi :

«Spuneți Doamnei mele să nu se mîhnească

Și-n iubirea țării fiii mei să-i crească !».

În veci pomenirea Viteazului Mihai și a faptelor lui și slavă glorioasă lui și urmașilor lui Ferdinand I»⁷⁵.

În numele *Academiei Române* și a *Ligii Culturale*, profesorul *Nicolae Iorga* a glăsuțit cele de mai jos :

Maiestate, Rege al conștiințelor și inimilor noastre, căruia nu-i putem exprima sentimentele ce simțim, cînd îl vedem înaintea rămășițelor înaintașului și înaintemergătorului,

*Înalt Prea Sfîntiți Părinți,
Cinstită obște creștină,*

Academia Română a arătat totdeauna față de amintirea lui Mihai Viteazul o atenție pe atît de emoționată, pe cît de respectuoasă.

De la începutul activității sale ea a dat poporului nostru acea admirabilă carte de inspirație națională, închinată memoriei lui care e poemul în proză al lui Nicolae Bălcescu, mort el însuși cu gîndul la acea unitate a neamului așa de fericit îndeplinită și asigurată astăzi. Prin documentele străine din Colecția care poartă numele istoricului bucovinean *Eudoxiu de Hurmuzaki*, el însuși cercetător științific al carierei militare a lui Mihai, și care a început prin darea la lumină a prețioșului material adunat de acesta însuși în arhivele din Viena, societatea aceasta a dat pentru studierea și înțelegerea vieții Viteazului o altă bază decît aceea, prea adeseori nesigură, a Cronicilor, în mare parte alcătuite de dușmani. Din acest material incomparabil ca noutate și ca bogăție a răsărit figura adevăratului Mihai, așa cum s-a înfățișat contemporanilor de toate națiunile, germani, italieni, răsăriteni și alții. În momentul cînd, la ceasul îndeplinirii celor așa de mult dorite în atîta suferință și supt umiliri așa de crude, hotarele trase de vechea sabie victorioasă a eroului s-au restabilit aproape întregi prin voința conștientă și de aceea asigurătoare a unui întreg popor condus de Maiestatea Voastră, e bine să se arate cum rezultă pentru noi această tragică și impunătoare icoană.

Venind din vechiul neam, întărit în lupte, îndîrjit în gîlcevi de familie și de partid, al coborîtorilor lui Basarab-Vodă, așa de minunat ieșit la față pămîntului tocmai astăzi, el, al cărui tată «bun» Pătrașcu, nu putea să înlătore din seva dinastiei războinice pornirile furtunoase către hotărîrile prin arme, a crescut în mijlocul acelei boierime tinere, cuprinzînd pe tustrei Buzeștii, pe Băleanul Udrea, pe Grădișteanul Bădea, pe Florescu și pe atîția alții care erau numai ceia ce trebuie să fie orice boierime, orice clasă dominantă : o formă superioară a vitalității naționale.

75. «Universul», XXXVIII (1920), nr. 209 de sîmbătă 28 august, p. 1; Dr. Miron Cristea, mitropolit primat al României, *Cuvîntări ținute de...*, București 1923, p. 167—171; Ion Rusu Abrudeanu, *Patriarhul României Dr. Miron Cristea, Înalt Regent*, p. 448—451. Cuvîntarea primatului Miron a «impresionat» în chip deosebit pe profesorul Nicolae Iorga și acesta la 4 septembrie 1920, într-un foileton intitulat «Mitropolitul Miron» i-a lăudat mult iscusința de a improviza și i-a apucă să scrie un discurs oratoricescu-i dar («Neamul românesc», an XV (1920) nr. 192 de sîmbătă 4 septembrie, p. 1).

Aşa fiind, el s-a prins de bună voie, cu asentimentul entuziast al țerii întregi, pînă la săteanul care, oricît de nedreptătit, și de el însuși, l-a urmat prin văile ardelene, în serviciul ideii creștine, reprezentată de împăratul apusean, de papa din Roma, de cultura latină pornind, răzbu-nătoare să reieie Răsăritul cucerit și profanat de păgîni. În serviciul crucii, care însemna cultură, milă de oameni, libertate — idei care încălzesc și vremea noastră —, el a pus o energie moștenită, un avînt care era al românimii timpului său și un cavalerism, disprețuitor de fugă, sfidător de moarte, gata de jertfă, care-i trăsătura principală a ființei sale. A fost Alexandru Machedon al mării legende eroice pe care, în vremuri de proză practică, de intrigă diplomatică, a știut-o da neamul nostru.

Instinctiv el ducea cu sine soarta neamului nostru. Veacuri de durere ale acestuia îl chemau, speranțe care mijiau în inimi dădeau aripi calului său de război. Peste tot ce-i impunea realitatea lucrurilor; îndatoririle luate de el însuși, piedicile puse de rivali, impunerea venită de la stăpîni, el reprezinta această voință națională în plină desfășurare, victorioasă. Viața cea nouă începea să crească și mai dirză pe pămîntul supus aceleiași puteri cînd moartea lui a zăbovit pe trei veacuri izbîndirea: atîta timp cît trebuia ca să se puie, în zilele. Maiestății Voastre, stîlpii de piatră ai organizării pentru susținerea operei mărețe.

Dacă Academia prin opera ei, cuprinsă în miile de pagini ieșite din anii de trudă, a făcut posibilă această viziune, Liga Culturală, prin înceata ei propagandă neobosită, a căutat să facă din această știință sigură un patrimoniu scump pentru toți românii, urmînd întru aceasta și cele mai frumoase tradiții ale literaturii românești. Ce folos a putut aduce această propagandă s-a putut vedea din curentul sincer de entuziasm general care a încunjurat tot ceea ce, în ultimul timp de încercări și triumfuri, a scos la iveală, a readus în curentul vieții de astăzi personalitatea mîngîietoare și îndrumătoare a eroului și martirului.

Dacă Academia și Liga Culturală completîndu-se în domeniul deosebite, — și cea dintîi ajutată și patronată de Maiestatea Voastră, academician între academicieni —, pot spune azi că n-au lucrat în zadar, în fața mormîntului glorios de astăzi pentru frîntura de trup furată odinioară, iubitor, dar umil, urii dușmanului, ele își ieau obligația, de altminteră firească de a lucra și mai departe pentru a face din amintirea lui una din comorile veșnice din care se înprospătează, generație după generație, energiile unui neam»⁷⁶.

Din partea *Camerei Deputaților* a vorbit profesorul *Ion Petrovici* († 1972), spunînd printre altele:

«Un suflet ursit de o îndelungă frămîntare a fost acela al lui Mihai, care, acum trei sute de ani, a conceput un vis prea uriaș ca să-l poată înfăptui repede — un vis cutezător chiar pentru noi pînă ieri, deoarece acum cînd el s-a realizat, sîntem încă surprinși și aproape nedumeriți de măreția lui, de modul cum s-a putut el înfîrîpa.

76. N. Iorga, *Discurs rostit la mînăstirea Dealului în numele Academiei Române și al Ligii Culturale cu prilejul aducerii capului lui Mihai Viteazul*, în *Același, Soarta rămășițelor lui Mihai Viteazul*, p. 25—30.

Mihai a fost ucis la Turda, capul lui a fost despărțit de trup. Ideea lui măreață însă a rămas moștenire urmașilor și azi o vedem înfăptuită. Cel dintîi rege al României a scutit România de suzeranitatea de la sud, iar cel de al doilea rege a avut menirea, însușindu-și năzuințele neamului, să aducă voievodului ucis la Turda, o deplină împăcare și odihnă»⁷⁷.

Generalul *Herbay*, ardelean de neam, ca reprezentant al *Senatului*, cuvîntînd, a spus și că :

«...Marele Mihai a căzut jertfă invidiei și urii generalului Basta, dar ideea măreață de a ne uni toți românii într-un stat, nu a dispărut odată cu eroul și martirul de la Turda, ci tot mai puternică s-a dezvoltat în poporul românesc.

Sintem datori să aducem prinosul nostru de recunoștință marelui erou Mihai, Regelui Ferdinand, Reginei Maria, Armatei și tuturor patrioților, care au contribuit la înfăptuirea României Mari...»⁷⁸.

În numele *Colegiului profesoral al Universității din Cluj* s-a rostit cuvînt de către profesorul *Ioan Lupaș* († 1967), spunînd printre altele, și următoarele :

«Ca o sfîntă rămășiță din zbciumatul trecut al neamului nostru, capul eroului de la Călugăreni și de la Șelimbăr a parcurs în aceste binecuvîntate zile un adevărat drum de triumf de la Mitropolia Moldovei — locul refugiului lui trecător —, pînă la mînăstirea Dealului, locul de vecinică odihnă a lui și a familiei sale. Pretutindenii a fost întîmpinat în drumul acesta de gîndul cucernic și entuziast, de evlavie și recunoștința unui întreg popor.

Profesorii Universității din Cluj, în această clipă unică în viața neamului nostru, se găsesc suflatește toți aici, în pragul sfintei mînăstiri împreună cu miile de studenți ai acestei Universități și cu sutele de ascultători ai cursurilor de vară, care tocmai în zilele acestea muncesc din «straja dimineții pînă-n noapte», spre a-și reface și îmbogăți cunoștințele cu ceea ce școala străină nu a voit și nu a putut să le dea.

În numele Universității clujene și în numele Institutului de Istorie Națională, pe care Maiestatea Voastră ați binevoit a-l înființa cu nobila intențiune patriotică de a înlesni opera noastră de instrucție și educație a tinerelor generațiuni studentești, aduc prinos de smerită și cucernică închinăciune memoriei lui Mihai Voievod, făcînd în același timp făgăduința solemnă, că nu vom lipsi a pune toată stăruința spre a coborî în mintea și sufletul elevilor sămînța roditoare a gîndurilor, care au frămîntat odinioară capul lui Mihai Viteazul...».

Între aceste gînduri, vorbitorul a așezat mai întîi ideea de țară și de patrie, apoi ideea de neam, ideea națională și mai ales ideea creștină, exemplificînd aceste preocupări majore ale eroului cu temeinice date din viața și activitatea lui.

77. «Universul» XXXVIII (1920), nr. 209 de sîmbătă 28 august, p. 1. În cartea sa de «*Amintiri. De-a lungul unei vieți*», București, 1966, prof. Ion Petrovici are și un capitol privind această procesiune, intitulat «*Readucerea capului lui Mihai Viteazul, de la Iași la mînăstirea Dealului* (1920), p. 280—286, cu amănute prețioase.

78. «Universul» XXXVIII (1920), nr. 209 de sîmbătă 28 august, p. 1.

Către sfârșit a mai adăugat :

«Ce înfățișare ar fi putut lua istoria neamului nostru, dacă Mihai n-ar fi căzut pradă asasinilor simbriași ai lui Basta, dușmanilor săi și ai poporului nostru !

Ideea de patrie, ideea de neam și ideea creștină ar fi putut să aibă încă timp de două-trei decenii un aprig luptător și un stegar neintrecut în persoana lui Mihai Viteazul, care, după neconținutele războaie și zbu-ci-mări, — dacă s-ar fi putut învrednici de cițiva ani de cirmuire paci-nică —, nu ar fi lipsit să așeze de pe atunci, temeinic și durabil, piatra cea din capul unghiului pentru mărirea clădire a unității noastre națio-nal-politice...

Oamenii l-au pierdut pe Mihai, dar iată — după neclintita lui cre-dință creștinească —, l-a răsplătit Dumnezeu !

La 317 ani după uciderea lui pe Cîmpia Turzii a sosit această mult așteptată și adînc dorită răsplătire dumnezeiască. Ea se revarsă acum, ca o rouă a dreptății cerești, asupra neamului românesc, după cum ideile, pentru a căror înfăptuire a luptat și s-a jertfit Mihai, au pătruns în cursul acestor trei veacuri simțirea, cugetarea și voința tuturor români-lor, în stare să înțeleagă menirea istorică a poporului nostru pe aceste plaiuri strămoșești.

Dacă Mihai a fost neîntrecut prin eroismul său pe toate cîmpurile de bătălie, dacă un scriitor grec — Gh. Palamede —, îl preamărește ase-mănîndu-l cu eroii antichității, — cu Hector, cu Achile, cu Alexandru cel Mare —, tot atît de puternic îndrumător al neamului nostru a ră-mas el și prin moartea sa tragică, prin sfîrșitul năpraznic, pe care i l-a pregătit tovarășul său de arme, hainul Gheorghe Basta.

Nici capul lui, adus de credinciosul boier Radu Buzescu (?) și așe-zat spre veșnică odihnă aici în mînăstirea Dealului, alături de părintele său Pătrașcu cel Bun, — nici trupul lui mutilat și pingărit nu putea să-și găsească odihna în taina pămîntului. Ci, de amîndouă laturile Carpaților, și capul și trupul răscoleau neconținut țărîna pămîntului strămoșesc și sufletul neamului nostru, ridicîndu-se ca niște stîlpi de foc, spre a lu-mina cărarea vieții noastre naționale prin întunecimea veacurilor de ur-gie ; de la 1601 pînă la 1 Decembrie 1918 — ziua răsplătirii lui Mihai și a izbăvirii noastre.

În Sfînta Scriptură citim cuvîntul acesta profetic : «Învia-vor morții și se vor scula cei din morminte și se vor veseli cei de pe pămînt, căci roua dreptății vindecare este și pămîntul necredincioșilor va cădea» (Isaia 26, 19).

Proorocia aceasta este acum împlinită pentru Mihai și pentru toți românii strînși laolaltă sub gloriosul sceptru al vrednicului său urmaș : Ferdinand «dezrobitorul». În adevăr, am văzut căzînd, sub ochii noștri, împărățiile necredincioșilor, care au ținut poporul nostru încătușat în lanțurile robiei seculare. Dacă n-am fi trăit înșine aceste clipe, am fi is-pițiți a le considera de domeniul legendei.

Am simțit roua dreptății cerești picurînd în sufletele noastre și adu-cîndu-ne vindecare pentru toate durerile și zdrobirile sufletești, cîte a pătimit neamul nostru în veacurile grele de robie.

Ne-am veselit toți cei din cuprinsul pământului și graiului românesc, prăznuind deodată cu reîntregirea neamului nostru și răsplătirea, pe care o cerea suspinul singelui; triumful desăvârșit al marelui erou Mihai, prin a cărui sabie vitează voința lui Dumnezeu a împlinit pentru o clipă ceea ce vedem astăzi desăvârșindu-se pentru veșnicie.

Vom priveghea de acum, ca scumpa noastră patrie română să nu ajungă niciodată un pământ al necredincioșilor, ci să rămână pururea ferită de orice cădere sau alunecare.

*

Biruit-a gândul Tău, slăvite voievod Mihai! Căci tot ce a lucrat de 319 ani încoace pentru el sau împotriva lui, i-a folosit. S-a întrupat acum și trăiește în toate fibrele sufletului nostru românesc, sădind necontentit și fructificând ideea patriotică, ideea națională și ideea creștină. Iar trupul Tău, pîngărit și pierdut în țărîna de la Turda, s-a sculat din mormînt — ca odinioară al lui Lazăr, cel mort de patru zile —, și după trei veacuri a încununat, în forma organismului național reîntregit, cu vecinica cunună a biruinței gândul, în care Tu ai crezut ca un creștin, pentru înfăptuirea căruia ai luptat ca un erou și Te-ai sacrificat ca un mucenic: gândul unității noastre naționale-politice!

Lauda numelui Tău o perpetuează de acum înaintea glorioasa noastră dinastie română, o înalță istoria, o cîntă poezia, o vestește școala, o preamărește Biserica, o întruchiează armata, o va înțelege întreg poporul și se va cutremura de sfîntul ei fior toată suflarea românească.

De acum și schingiuitul Tău trup și mult zbuciumatul Tău suflet poate afla, în împărăția veșniciei, odihnă și «ușurare multă»⁷⁹.

Din partea *Universității din Cernăuți*, a vorbit profesorul *Vasile Tarnavski* de la Facultatea de Teologie, atunci rector al acestei înalte instituții de învățămînt, care, după ce a înfățișat cîte ceva din timpul domniei lui Mihai Viteazul, a precizat că din aceasta «a țîșnit strălucitoarea idee a unirii neamului românesc, înfăptuită acum sub domnia glorioasă a Regelui Ferdinand».

Înceind, a asigurat pe cei de față că Universitatea din Cernăuți, înființată în scopul întinderii culturii germane în estul fostei monarhii habsburgice, va fi de acum o Universitate românească și un focar puternic pentru răspîndirea culturii românești⁸⁰.

Profesorul universitar *Marin Ștefănescu* a vorbit în numele *Societății Caselor Naționale*, spunînd, printre altele, că «Regele Ferdinand a înțeles destinele neamului nostru și le-a înfăptuit după cum Mihai Viteazul le-a înțeles cel dintîi, a încercat să le înfăptuiască, dar nu a reușit pe deplin din cauza dușmanilor săi puternici și vicleni»⁸¹.

Au mai cuvîntat profesorul *Vasile Haneș*, în numele *Liceului Militar de la Mînăstirea Dealului* și tinărul *Cezar Partenie*, în numele *studentimii*⁸².

79. I. Lupaș, *Capul lui Mihai Viteazul, Cuvînt rostit la mînăstirea Dealului la 13/26 August 1920*, în *Același, Studii, conferințe și comunicări istorice*, I. București 1927, p. 131—137.

80. «Universul», XXXVIII (1920), nr. 209 din 28 August p. 1.

81. *Ibidem*.

82. *Ibidem*.

Terminându-se cuvîntările, cu sicriul, în care se afla capul Viteazului, — purtat de către șase ofițeri superiori —, s-a făcut procesiune în jurul bisericii mînăstirii. În procesiune s-a aflat Regele țării și parte din asistență, atît cît a putut încăpea. După aceasta, mai înainte ca scumpa relicvă să fie depusă în «sarcofagul de mai înainte pregătit», Regele Ferdinand I, ca un «omagiu pios pentru toate faptele glorioase de arme, săvîrșite de acest mare și nemuritor erou național, și-a desprins de pe piept Ordinul Militar de Război «Mihai Viteazul» cl. I-a și l-a depus... alături de rămășițele voievodului»⁸³.

Apoi relicva a fost așezată în sarcofag și, în după-amiaza acelei zile de 26 august, st. n., 1920, după plecarea Regelui, la Liceul Militar «Nicolae Filipesco» de la mînăstirea Dealului, s-a «oferit» un praznic tradițional întru pomenirea lui Mihai Vodă cel Viteaz.

Așa a luat sfîrșit această lungă «odisee» și în acest fel a fost așezat pentru totdeauna, la locul de veșnică odihnă de la mînăstirea Dealu, capul primului Voievod al tuturor românilor, ucis pe Cîmpia Turdei cu 319 ani în urmă, cîți se împlineau atunci în 1920⁸⁴.

Încă amintim că în acest curgător an, 1991, în ziua de 9 august, la mînăstirea Dealului, lîngă locul său de veșnică odihnă, acum la împlinirea a 390 de ani de la tragica-i moarte, de către o seamă de cinstitori ai trecutului nostru, a fost comemorat eroul național Mihai Viteazul. S-a slujit parastas de către *arhimandritul Sofian* de la mînăstirea Antim din București — cel ce a împodobit cu zugrăvie pereții bisericii mînăstirii de aici — asistat de alți clerici, s-au depus coroane de flori pe frumosul mormînt al Viteazului și s-au rostit patriotice și simțite cuvinte prilejuite de un asemenea soroc aniversar. Cu această ocazie, de către unii vorbitori s-a cerut chiar «sanctificarea» lui, adică trecerea printre sfinții martiri ai neamului românesc⁸⁵; deocamdată, aceasta rămîne numai o problemă de viitor, desigur.

În plus, rîndurile de față, care, precum se vede, se referă mai ales la «soarta rămășițelor» sale, și dintre acestea, mai cu seamă, la «cinstitul și răposatul lui cap», cum așa de potrivit se exprimau, cu aproape patru secole în urmă, credinciosul său dregător Radu Buzescu și «ju-panița ego Preda», i se închină cu evlavie tot lui «creștinul Mihail Marele Voievod, ce au fost Domn Țărei Rumânești și Ardealului și Moldovei»⁸⁶, altfel zis făuritorul primei uniri a tuturor românilor, acum cînd, repetăm, s-au scurs 390 de ani de la martirica-i moarte.

Preotul NICULAE ȘERBĂNESCU

83. Nae A. Vasilescu, *Cuvîntări regale 1889—1926*, p. 139.

84. Pentru reportaj, să se vadă: *supra*, nota 73. După așezarea în mormîntul de la mînăstirea Dealu a capului lui Mihai Viteazul, «racla» sa făcută din îndemnul lui Gr. Tocilescu, în anul 1904 a rămas un timp «în cancelaria liceului de la Mînăstirea Dealu» și apoi, de către Colonelul Eugen Crintea, a fost adusă la Muzeul Militar Central din București, unde «se află expusă».

85. Să se vadă: periodicul «România Mare», an II (1991), nr. 61 de vineri 9 august, p. 1, 16 și nr. 62, de vineri 16 august, p. 8—9.

86. N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, II, p. 137.

• ÎNDRUMĂRI • PĂSTORALE •

TRĂIREA PREOȚEASCĂ

1. Preotul după chipul și asemănarea Sfinților Apostoli

Preotul  erut de spiritul timpului în care trăim trebuie să fie, mai mult ca oric nd, după chipul  i asemănarea Sfinților Apostoli, adică insufl it de duh apostolesc, de duh misionar. Trebuie să fie pătruns de acel duh, care,  ncep nd din ziua Cincizecimii, i-a călăuzit  i i-a trimis la «lucrul cel bun» pe Sfinții Apostoli. Acel duh a fost duhul lui Iisus Hristos, care i-a  nv tat, i-a format  i i-a ridicat la chipul  i asemănarea învătătorului lor, i-a  nsufl it  i le-a călăuzit pașii, pină la sf rșitul vieții. Sfinții Apostoli au fost o imitație des v rșit  a M ntuitorului, aș  încit fiecare putea spune despre sine ca  i Sfintul Apostol Pavel : «Vă rog să-mi fiți mie următori, precum  i eu lui Hristos» (I Corinteni IV, 16).

Fiecare preot trebuie să aibă ca model, viața curată  i fără prihană a M ntuitorului lumii, în a cărui inimă a ars necontenit focul cel sfânt al iubirii față de Tatăl Său cel ceresc  i față de neamul omenesc, pentru a cărui m ntuire a fost trimis pe p m nt. Pe acest jertfelnic al dragostei  i-a depus El toată viața, toată puterea trupului  i a sufletului Său. Nimic nu a păstrat pentru Sine. A făcut tot ce este folositor pentru preamărirea lui Dumnezeu  i pentru fericirea neamului omenesc. De nimic nu s-a  nfrișat, nu a ținut seamă de nici o lipsă  i de nici o greutate. Def imarea  i batjocura oamenilor nu l-au putut opri în cale. Pentru binele  i fericirea omenirii, El S-a născut în staul, ca cel din urmă copil cerșetor : a suferit timp de 30 de ani, în retragere modestă tot felul de umiliri  i greutăți.  l vedem refugiindu-se în Egipt, apoi  ntorc ndu-se în căsuța simplă a b tr nului Iosif din Nazaret. Aici se mulțumește cu îmbrăcăminte simplă, cu hrană puțină  i suferă, în tăcere, c nd oamenii îl numesc fiul teslarului. Toate acestea au trebuit să fie aș , ca să se  implineasc  opera de m ntuire a neamului omenesc.

Nici M ntuitorului nu i-au fost toate pe plac. Însă, El ținea seamă de voia Tatălui Său spunînd : «Nu voia Mea, ci voia Ta să se  implineasc » (Luca XXII, 42). Pe tot parcursul vieții Sale pămîntești, M ntuitorul nu a căutat favoruri, ci totdeauna lasă în voia Tatălui Său cuv ntul hot r tor. Aceasta o dovedește viața Lui de învătător timp de peste trei ani de zile.  n fiecare zi, de dimineață pin  seara, t rziu, arunca s m nța  nv t turi-

lor Sale sfinte în inimile mulțimii. A străbătut ținuturi întregi, fără să țină seama de depărtare, sau de drum rău. Mergea în tot locul, unde îi putea fi cuiva de ajutor și unde se cerea să facă vreun bine. De osteneți și greutăți nu se temea, deși ne putem închipui ce probleme a avut de înțimpinat, când era îmbulzit de mulțimea oamenilor dintre care, aproape că fiecare avea ceva de rezolvat și de lămurit cu El. Pe nimeni nu a respins, ci trata pe fiecare plin de îndurare. Când rămânea singur cu învățăceii Săi, îi învăța despre împărăția Sa cea nouă și le descoperea unele din tainele Sale. Ne putem închipui câtă trudă a trebuit să depună când știm că învățăceii Săi erau niște oameni simpli, fără cultură și, ca atare, nu puteau să înțeleagă decît foarte greu învățăturile propovăduite și prezentate de El. Cîtă răbdare, cîtă abnegație a trebuit să aibă ca să-i poată învăța pe acești oameni, deși buni la inimă, dar toți cu o judecată și cu o cugetare de tot pămîntească. Deși ziua își petrecea în muncă și oste-neală, totuși noaptea nu se deda la odihnă binemeritată, ci seara tîrziu, ori dis de dimineață, se retrăgea pe un vîrf de munte și ore întregi petrecea în rugăciune. De acolo cerea binecuvîntarea Părintelui Său asupra lucrărilor, învățăturilor și minunilor Sale. De acolo înălța rugăciuni pline de evlavie pentru ucenicii Săi și pentru cei ce prin ei credeau în El.

Domnul Iisus a mai îndurat multe pentru succesul operei Sale : lipsuri, trai greu și anevoios, sărăcie și umilință în fața lumii. Nici casă nu a avut, de aceea a zis că : «Vulpile au vizuini și păsările serului cuiburi. Fiul omului însă nu are unde să-și plece capul» (Matei VIII, 20). Nu se hrănea regulat. Prînzul sărăcăcios și-L făcea de obicei sub cerul liber din ceea ce primea de la oamenii cu inimă bună.

Nu ne putem închipui ce a putut să însemne o lucrare atît de grea pe lingă un astfel de mod de viață. Și cu toate acestea Iisus a luat asupra Sa totul, ajungînd pînă la cel mai mare sacrificiu, la suferințe și moarte, suferințe teribile, care au așternut suspine dureroase pe buzele Lui. Însă Iisus a răbdat pînă la sfîrșit, pînă a putut spune cuvîntul cel mare : «Săvîrșitu-s-a» (Ioan XIX, 30). El a suferit și, suferind, a împlinit lucrul pe care i l-a încredințat Tatăl, așa încît pe drept cuvînt a putut spune : «lucrul pe care Mi l-ai dat să-l fac, l-am săvîrșit» (Ioan XVII,4).

Mîntuitorul Iisus Hristos, a jertfit totul, numai viața i-a mai rămas. La sfîrșit a dat-o și pe aceasta zicînd : «Nimeni nu o ia de la Mine, ci Eu însumi o pun» (Ioan X, 18).

Pilda lui Iisus Hristos a strălucit, strălucește și va străluci de-a pururi înaintea tuturor acelor pe care Dumnezeu i-a chemat să conducă lumea spre limanul mîntuirii.

Sfinții Apostoli au fost urmașii cei mai fideli ai Mîntuitorului. Inima lor era străbătută de dragoste față de Dumnezeu, și față de oameni, în-tocmai ca și aceea a Împăratului lor. Nu aveau altă dorință decît ca toți oamenii să-L cunoască pe Dumnezeu, să-L iubească și să ajungă la mîntuire. Pentru atingerea acestui scop, nici Sfinții Apostoli nu au ținut seamă de osteneți și jertfe, ci cu trup și suflet s-au apucat de lucru și au făcut tot ce le-a stat în putință. Au renunțat la toate plăcerile pămîntești, numai ca să poată fi de folos cauzei lui Hristos. Așa

ar trebui să fie și urmașii lor, preoții zilelor noastre și din toate timpurile. O meditație temeinică asupra vieții Mîntuitorului, deci o datorie ce se impune fiecărui preot.

2. Preotul, colaborator al lui Dumnezeu

Preoților le sînt incredințate sufletele cele nemuritoare, ei sînt colaboratorii lui Dumnezeu. Slujba lor e sublimă căci la ea ia parte însuși Dumnezeu. Așadar, preotul trebuie să lucreze după voia lui Dumnezeu. Dumnezeu te incredințează slujitorilor Săi puteri mari și minunate. Îi învrednicește să aducă la ființă Trupul și Singele Mîntuitorului spre a-L da ca ajutor tuturor oamenilor. O altă putere a preoților este aceea prin care aceștia ridică povara păcatelor de pe sufletele oamenilor. Preoții, pot spune, și pe drept cuvînt, despre sine : «Așa să ne socotească pe noi, fiecare om : ca slujitori ai lui Hristos și ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu» (I Corinteni IV, 1).

Mare putere e pusă în mîinile preoților ! Însă pe cît de mare e puterea, pe atît de mare e și răspunderea dar și plata pe care o primesc aceia care chivernisesc bine această dregătorie ; o conștiință liniștită, iubire și încredere din partea celor buni aici pe pămînt și fericirea raiului dincolo de mormînt.

Trăirea preotească e preconditionia unei activități pastorale binecuvîntate. Unde lipsește această trăire acolo nu poate să fie nici un rezultat bun, deoarece numai preotul cu trăire se sacrifică chemării sale, numai el nu se înfricoșează de greutatea ce i se ridică în cale, numai el caută prilej pentru săvîrșirea binelui și încearcă totul pentru izbînda cauzei lui Iisus Hristos.

Slujba preotească este izvorul din care curg mari binefaceri nu numai pentru preot, ci și pentru credincioși. Dumnezeu totdeauna răsplătește din belșug lucrul izvorît din iubire a preotului. Nu există faptă mai vrednică de răsplată decît fapta săvîrșită de preot, cînd învață, cînd ferește sufletele oamenilor de osînda cea veșnică, cînd aduce la calea cea bună pe cei rătăciți, cînd îndeamnă la bine pe cei indiferenți, cînd ajută pe cei strîmtorați, cînd e prietenul și călăuzitorul tinerilor. Pentru această muncă, Dumnezeu îl binecuvîntează pe preot cu daruri alese.

Slujba preotului e și un izvor de binecuvîntare pentru enoriașii săi. Se știe că acei părinți, care sînt buni creștini, revarsă multă binecuvîntare în lume. Pilda lor cea bună trece de la ei la copii, iar de la copii la nepoți și așa din generație în generație. Așa se răspindea în trecut, educația cea bună în cercuri cît mai largi și sporea vaza părinților buni. Dacă părinții cei trupești pot revărsa multă binecuvîntare în lume, cu atît mai virtuos o pot face aceștia preoții, părinții cei sufletești, pentru că acestora le stau la îndemînă mai multe mijloace prin care pot exercita o influență binefăcătoare asupra oamenilor credincioși și necredincioși, a familiilor și asupra întregului popor. Tot lor le mai stă la îndemînă învățătura creștinească, spovedania, cercetarea bolnavilor, catehizarea, serviciile divine și ajutorarea celor ce se află în nevoi trupești și sufletești.

Aceasta este munca preotului asupra căreia Dumnezeu revarsă bogata Sa binecuvîntare. Sufletele îngrijite de un preot bun, vor fi acel

ogor curățit de buruieni și spini, care neconținut va produce florile cele frumoase ale virtuților creștinești.

Deci se poate vedea clar, din cele expuse pînă aici, cît este de necesar ca preotul să cultive în inima sa trăirea a tot ceea ce propovăduiește credincioșilor și enoriașilor săi.

Se pune întrebarea : E cu putință oare ca preotul să fie statornic în tot ce spune și să îndeplinească o activitate apostolească ? La această întrebare se poate răspunde cu un hotărît da, că ceea ce la oameni se pare a fi cu neputință, la Dumnezeu este cu putință.

Preotul care e chemat de Dumnezeu la slujba preoției, întotdeauna poate să conteze pe ajutorul harului divin. Cine e chemat de sus la slujba preoției acela are concentrat în ființa sa toate cele ce sînt necesare pentru o activitate apostolească, iar cel ce nu are chemare ușor poate să fie lipsit chiar și de condițiile esențiale ale trăirii preoțești. Binecuvîntarea cerească rămîne departe de munca unui astfel de preot, chiar și atunci cînd s-ar sili să o cîștige prin rugăciuni fierbinți și stăruitoare. E un lucru esențial, ca la slujba preoției să nu păsească decît numai persoane care simt în sufletul lor vocație pentru această dregătorie sfîntă și sublimă.

Dacă examinăm cu atenție importanța trăirii preoțești, putem observa cu ușurință preponderența preotului în domeniul păstoririi sufletelor. Cu cît se adîncește mai tare această trăire în sufletul preotului cu atît mai mare este și binecuvîntarea cerească, care însoțește lucrările și cărările lui. Unde nu-i trăire, nu poate fi nici un rezultat, pentru că numai preotul trăitor se dedică trup și suflet chemării sale, numai el nu se înfricoșează de piedici, greutăți, oșteneli și jertfe. Numai preotul cu tărie cere neconținut asupra ostenelilor sale binecuvîntarea lui Dumnezeu, fără de care e deșartă orice năzuință omenească. Numai preotul trăitor își însoțește lucrul cu pilda cea bună a vieții sale, fără de care rezultatul activității preotului e nul.

Însă, acel preot, care e lipsit de trăire, își împlinește datoriile pastorale în mod superficial, sau nu le face chiar deloc.

Fiind lipsit de însuflețire pentru cauza lui Iisus Hristos, tot ceea ce face nu-i altceva decît un lucru omenesc, lipsit de valoare și conținut și care în lipsa binecuvîntării cerești, rămîne neroditor.

3. Programul de lucru al preotului

Preotul trebuie să-și facă un program de lucru zilnic și să se țină cu strictețe de el. Un arhitect, înainte de a ridica un edificiu, își face mai întîi planul, care, mai apoi îi servește drept călăuză. Fără acest plan nu poate lucra. Și activitatea preoțească e un edificiu. Ca acest edificiu să se poată ridica, preotul trebuie să chibzuiască, mai dinainte, unde și cum să înceapă lucrarea. Deci, trebuie oricum să-și facă un program de lucru și de viațuire. Dacă nu și-ar face acest program și meru s-ar întreba ce are de făcut atunci el poate deveni ușor o jucărie a neregulilor și a ilegalității. Preotul trebuie să se înarmeze cu arma puternică a ordinii, deoarece prin aceasta ușor se poate feri de păcat.

Omul, ca să poată trăi, trebuie să țină o rinduială, atît în privința mîncării cît și în privința odihnei. Viața sufletească are și ea nevoie de

o ordine stabilită. Fără ea ar putea să rămână nefăcut ceea ce trebuie să facă și astfel sufletul ar rămâne păgubit. Trupul ne dă de știre prin foame că are lipsă de mâncare. Și sufletul are lipsă de hrană. Însă, la el lipsa nu se prezintă atât de imperios ca la trup. Iată de ce este atât de necesar un program de lucru al preotului și pentru trebuințele sufletului.

Preotul trebuie să stabilească ce fel de exerciții sufletești îi sînt necesare și folositoare și apoi trebuie să le cuprindă în programul de lucru. Este adevărat că preotul nu poate să se țină totdeauna de programul pe care și l-a fixat, cum poate să se țină, de pildă, un monah la mînăstire care toate le face după o regulă bine stabilită.

Preotul trebuie să se culce și să se scoale la ceasuri stabilite. Dimineața să mediteze măcar un sfert de oră și să facă serviciul divin. Trebuie să-și fixeze un program, măcar o oră pe zi, pentru lectura religioasă. Programul de lucru al preotului, ținut cu strictețe, îi dă acestuia garanția că el toate le face bine și cu siguranță. În cadrul acestui program, preotul trebuie să-și fixeze un timp anumit pentru lucrarea predicilor, pentru studiu, pentru vizitele pastorale, pentru plimbare și relaxare, dar și pentru distracții. Uneori preotului îi este greu să țină programul stabilit. Dimineața, la ora stabilită pentru scolare, el trebuie să se scoale necondiționat, deși odihna e atât de dulce. Îl cheamă meditația, dar ceva parcă-i spune: nu ai timp pentru ea. Ca să poată ține programul stabilit, preotul are nevoie pe lângă voință de fier și de ajutorul lui Dumnezeu. Statornicia în această privință, e începutul perfecțiunii și semn hotărît că din preotul respectiv va deveni cu timpul preot cu o trăire exemplară, după chipul și asemănarea Sfinților Apostoli.

Preotul care nu are un program de lucru, trece cu ușurință și peste cele mai însemnate îndatoriri ce le mai are. Merge la biserică nepregătit. Abia așteaptă să termine slujba și să plece din biserică, gestiunea și-o neglijează sau dacă totuși le face le termină repede și fără nici un pic de evlavie. O dată se culcă mai devreme, altădată mai tîrziu, petrecîndu-și vremea cu lucruri care nu se armonizează cu misiunea sa, și astfel ajunge pe un drum greșit pînă se distruge complet. Activitatea lui, în lipsa unui program bine stabilit, e neînsemnată și fără efect. Dacă mai este și stăpînit de anumite vicii, putem spune că e vai de el, dar și de turma pe care o conduce.

Adevărata viață preoțească nu poate fi concepută fără un anumit program. Sînt cazuri cînd preotul neglijează acest program din anumite considerente și anume: cînd lipsește timp mai îndelungat din parohie, cînd e cercetat prea des din partea rudelor și a cunoscuților și cînd e stăpînit de o totală nepăsare. Însă preotul trăitor și cu chemare, se întoarce iarăși la drumul cel vechi, fiindcă știe că nici întîrzierea și nici viața fără o rînduială nu-i folosesc la nimic.

La început, desigur, respectarea programului de lucru e greu, însă, mai tîrziu, omul se obișnuiește cu el așa de mult încît nu s-ar simți sănătos dacă ar trăi altfel. Pentru ținerea programului, preotul trebuie să-și întărească voința. Trebuie să-și spună neîncetat că respectarea programului zilnic pentru el e o necesitate imperativă, deoarece el este dator să fie model de viațuire pentru parohienii lui și luptător împotriva ispitelor și a păcatelor. Trebuie să țină seama că nerespectarea programului

stabilit poate să-i producă mari greutatea în ceea ce privește conducerea parohiei. Preotul care încalcă mereu programul de lucru cu timpul nu-l va mai respecta deloc și acest lucru va constitui o mare pagubă și pentru el dar și pentru turmă.

Pentru ținerea programului de lucru, pe lângă intenție și voință, se mai cere și harul lui Dumnezeu care îi ajută preotului de a voi și a putea. Acest har va trebui să-l ceară el neconținut prin rugăciunile sale.

4. Rugăciunea și serviciul divin, ocupații de bază ale preotului

Cea mai iubită ocupație a preotului trebuie să fie rugăciunea. El trebuie să-și verse neconținut plinul inimii sale înaintea lui Dumnezeu. Preotul cu trăire, trebuie să fie, mai întâi de toate, omul rugăciunii. Preotul care este neglijent în această privință dă dovadă că e lipsit de chemare pentru slujba preoției. Urmarea acestei neglijențe este totala înstrăinare de Dumnezeu și de cele sfinte. Legat de rugăciune, preotul trebuie să-L aibă ca pildă pe Domnul nostru Iisus Hristos, care a iubit foarte mult rugăciunea. Sfânta Scriptură vorbește pe larg despre acest lucru.

Domnul Iisus s-a rugat pentru sine, pentru ucenicii Săi și pentru toți cei ce aveau să creadă în El, în decursul veacurilor. S-a rugat înaintea Cinei celei de Taină, înainte de săvârșirea minunilor, înainte de moarte și în grădina Ghetsimani. Adeseori se retrăgea din iureșul lumii acesteia, în anumite locuri, ca să petreacă în rugăciune. Înainte de patima Sa de pe Golgota, s-a rugat Părintelui Său cel ceresc să dea putere naturii Sale omenești, ca să poată suferi pînă la capăt. Rugăciunea lui Iisus era plină de evlavie.

În viața pămîntească a Mîntuitorului rugăciunea a jucat rolul cel mai de căpetenie. Prin rugăciunile Sale, Iisus deschidea izvoarele îndurării cerești din care s-au revărsat multe și mari binecuvîntări peste inimile oamenilor.

Preotul trebuie să iubească rugăciunea, fiindcă prin ea își poate întări sufletul și sub scutul ei puternic se poate adăposti neconținut. Preotul care nu are tragere de inimă pentru rugăciune, nu se poate numi slujitor adevărat al lui Dumnezeu. Istoria sfîntă ne spune că adevărații slujitori ai Mîntuitorului, bărbați sau femei, toți au iubit și au folosit rugăciunea în cursul vieții lor. Zile și nopți întregi au petrecut în rugăciune. Cînd ucenicii Domnului se rugau, din inimile lor se desprindea iubirea și mulțumirea pentru toate binefacerile primite de sus. Se rugau fierbinte pentru iertarea păcatelor, pentru dobîndirea harului divin, pentru tărie contra ispitelor și pentru împlinirea virtuților creștinești. Acești slujitori ai Domnului au pus temelie la multe și mari bunătăți, iar cele mai mari succese le-au obținut prin rugăciune.

Dragostea pentru rugăciune îl duce pe preotul trăitor înaintea tronului lui Dumnezeu, pentru a-i rosti în față, laude și mulțumiri. El nu întreprinde nimic, pînă nu cere ajutorul lui Dumnezeu, prin rugăciuni. Acel preot, care și-a pierdut voia și încrederea în rugăciune, se simte trist, abătut și nefericit. Vai de acel preot care pentru distracții sacrifică

ore întregi, iar pentru rugăciune nu-și află timp. Un astfel de preot, în fața Sfintei Mese, e rece și indiferent. Și nu trebuie să ne mirăm, dacă viața lui se termină în mod îngrozitor și dacă în lipsa harului divin, lucrul lui rămâne fără rezultat. Deci, fără rugăciune, preotul nu poate să facă nimic bun.

O cinste deosebită trebuie să arate preotul față de serviciile divine în general și față de Sfânta Liturghie în special. Această cinste e semn distinctiv al evlaviei cu care trebuie să fie împodobit preotul. Dintre toți oamenii, preotul este acela care stă mai aproape de sfânta masă. Și cât ar fi de dureros dacă din inima lui ar lipsi sentimentul respectului și al cinstei față de sfântul altar și față de cele ce se săvîrșesc în el.

Preotul trebuie să considere ca cea mai înaltă îndatorire a sa săvîrșirea cu demnitate a tuturor serviciilor divine. Oamenii îl iubesc mai mult pe acel preot care slujește cu evlavie. Evlavia este barometrul care arată blîndețea preotului. Preotul care stă în sfântul altar dezbrăcat de evlavie, toate le face grăbit și superficial. Preotul, care prin ținuta sa externă arată că-i lipsit de evlavie internă, nu poate aștepta și nu poate pretinde să fie numit preot bun și cu atît mai puțin preot cu trăire.

5. Cultivarea iubirii față de Dumnezeu, în sufletul preotului

Preotul cu trăire cultivă în sufletul său o iubire nespuse de mare față de Domnul și Stăpînul vieții sale. Această iubire se hrănește îndeosebi din Sfînta Liturghie și din Sfînta Împărtășanie. Din acestea își primește preotul tăria și mărirea sa. Mîntuitorul este foarte aproape, tronează zi și noapte pe sfînta masă. Deci, s-ar putea oare ca preotul să nu alerge neîncetat la El? Acea inimă care iubește, dorește să petreacă mereu în societatea celor iubiți de ea. Și Mîntuitorul dorește să-i știe pe cei pe care îi iubește în permanență în jurul Său. Aceasta l-a determinat, desigur, să aranjeze în așa fel încît El să fie prezent totdeauna pe sfînta masă, să fie între ai Săi, ca aceștia, știindu-l aproape, să alerge neîncetat la El.

Preotul trăitor îl și cercetează bucuros, îndată ce poate. Inima lui numai acolo simte, într-adevăr, bucurie mare pentru tot ce-a făcut și a învățat Iisus, în timpul activității Sale pămîntești. Acolo îl vede pe Domnul, în lumină mai puternică și mai strălucitoare și vorbește cu El, mai plin de încredere. Acolo se unește, sufletește, în chip mai desăvîrșit cu El și-și revarsă dorințele cele mai înfocate ale inimii sale. Această petrecere împreună cu Mîntuitorul are nespuse de mari urmări pentru sufletul și pentru viața preotului. Preotul se introduce, mai temeinic, în Duhul lui Hristos; iubirea lui crește, iar rîvna pentru Mîntuitorul i se întărește.

De mare har s-a învrednicit preotul, cînd Dumnezeu l-a investit cu minunata putere a preoției și l-a ridicat la demnitatea de liturghisitor. El poate aduce, în fiecare zi, jertfa cea fără de sînge. Îi poate ajuta, în fiecare zi, Mîntuitorului la lucrarea cea sfîntă și sublimă ce se face în sfîntul altar. Gîndindu-se la chemarea pe care o are, preotul nu poate să nu fie stăpînit de sentimente de mulțumire și recunoștință. Sentimentu.

de mulțumire mișcă inima fiecărui creștin, în ziua când se împărtășește ; ceva parcă-l atrage mereu la biserică, spre a-i mulțumi lui Dumnezeu. Așa se întâmplă și la preot. Acest sentiment de mulțumire, îl face pe preot să-L cerceteze pe Domnul și să-I plătească datoria mulțumirii sale. În felul acesta dă dovadă că el cultivă în inima sa cel mai sublim respect față de Sfînta Împărtășanie.

Preotul cu trăire știe că are mare nevoie de harul divin, ca să poată trăi în sfințenie. Fără acest har nu se poate dezbrăca de greșeli și nu poate prospera ca părinte sufletesc. Ca liturghisitor, simte de asemenea, necesitatea harului. Slujba lui de liturghisitor este atît de sfîntă încît, fără ajutorul harului, nu ar putea-o face cu demnitate. În activitatea pastorală numai așa se poate spera la un rezultat bun, dacă harul divin conlucrează cu preotul. Cu cît mai mult dorește să lucreze cu demnitate, în calitatea sa de liturghisitor, iar în cea de părinte sufletesc, să ajungă la rezultate binecuvîntate, pe atît de mult simte el și necesitatea ajutorului de neînlocuit, al harului divin și mereu rivnește pentru dobîndirea lui. În această situație, el se vede silit să alerge după ajutor la acela în numele căruia și spre a căruia slavă săvîrșește slujba de liturghisitor și pe cea de părinte sufletesc. Deci, aleargă cu gîndul ori cu fapta, la Hristos Domnul din Sfînta Împărtășanie și cere de la El ajutor și protecție. Înainte de terminarea vreunei activități pastorale, preotul cere de la Dumnezeu binecuvîntare peste lucrul ce a avut de împlinit. De multe ori îl cercetează, cînd se găsește în situații și momente critice, cere sfat de la El, spunîndu-I necazurile și greutățile sale. Caută mîngîiere, în cazurile grele ale suferințelor, căci Iisus îi cheamă la sine «pe toți cei osteniți și împovărați», ca să-i ajute.

Ni se impută de către unii, că în Biserica noastră Sfînta Împărtășanie e lăsată singură, fiindcă după terminarea serviciului divin din duminici și sărbători, biserica rămîne toată ziua goală. Această acuzație, li se poate aduce într-adevăr și unora dintre preoți, care după terminarea Sfîntei Liturghii, în tot restul zilei, nu se mai abat pe la biserică, decît numai în cazul că au de săvîrșit aici vreo slujbă pentru cineva. Sînt preoți care își găsesc ceasuri întregi pentru vizite, conversații, lecturi etc., iar pentru cercetarea Sf. Împărtășanii nu își găsesc timp. Însă, fiecare preot trebuie să știe că în măsura în care cineva îl neglijează pe Hristos Iisus, în acea măsură și Iisus se depărtează de el. Cine nu se interesează de Sfînta Împărtășanie, acela nu-i preot adevărat și nu-i părinte sufletesc cu trăire.

Preotul se poate feri de indiferentism față de Sfînta Împărtășanie, printr-o meditație continuă asupra ei. Prin aceasta va reuși să-și țină trează și să-și întărească credința față de această Sfîntă Taină.

Preotul trebuie să țină seamă că la Sfînta Liturghie se serbează și amintirea suferințelor lui Iisus Hristos, îndurate pentru iertarea păcatelor noastre. De la preotul liturghisitor se așteaptă, mai mult ca de la oricine altul, să cinstească patimile și moartea Mîntuitorului. Citind viețile sfinților, aflăm că ei au cinstit nu numai Sfînta Împărtășanie, ci și patimile Mîntuitorului, în măsură mai mică sau mai mare, după cum a fost și gradul lor de perfecțiune. Preotul cu trăire cultivă în inima sa un sentiment de adînc respect față de suferințele Mîntuitorului și meditează

mereu asupra lor. Dacă Mîntuitorul nostru Iisus Hristos s-a supus la suferințe și la moarte, pentru preamărirea lui Dumnezeu și răscumpărarea omenirii ar putea oare preotul să stea nepăsător față de toate acestea? Desigur că nu, ci va căuta să scoată, neconținut, din aceste suferințe îndemn pentru împlinirea îndatoririlor sale pastorale. Pe cruce va afla el cel mai bogat izvor al harului pe care l-a deschis Mîntuitorul prin suferințe și moarte. Pe cruce va vedea strălucind acele virtuți, care sînt atît de importante pentru viața lui, de liturghisitor și părinte suletesc: Sf. Apostol Petru zice: «Spre aceasta ați fost chemați, că și Hristos a pătimit pentru voi, lăsindu-vă pildă, ca să pășiți pe urmele Lui» (I Petru II, 21).

6. Examinarea conștiinței la preot, prin mărturisirea păcatelor

Preotul cu trăire face tot posibilul ca, atunci cînd aduce jertfa cea fără de sînge și primește în inima sa pe Hristos Mîntuitorul, prin Sfînta Împărtășanie, să fie cu toată siguranța curat sufletește, dar și trupește. Se cutremură chiar și la gîndul că ar putea sta în fața sfîntei mese, împovărat cu păcate de moarte. Dacă, totuși, i s-ar întimpla nefericirea să aibă un astfel de păcat și dacă, înaintea săvîrșirii Sfîntei Liturghii, nu s-ar putea spovedi, desigur ar socoti că cea mai sfîntă datorie a sa e să trezească, în inima sa, sentimentul părerii de rău, iar după terminarea serviciului divin să meargă de urgență la un preot duhovnic să se mărturisească.

Însă nu numai păcatele de moarte trebuie să-l determine pe preot să se mărturisească cît mai des, ci și păcatele cele mai mici, fiindcă și acestea, chiar dacă nu-l fac cu desăvîrșire nedemn pentru liturghisire, totuși împuținează, în mare măsură, efectul ei binecuvîntător. Cu cît inima preotului va fi mai curată, în sfîntul altar, cu atît mai bine se poate dezvolta în el, pe parcursul Sfîntei Liturghii, adevărata evlavie, iar harul lui Dumnezeu va sta alături de el cu putere mai mare. Cînd inima preotului este curățită prin mărturisire, în ea se va naște adevărata evlavie și rîvnă, pe care preotul e dator să le răspîndească întotdeauna în jurul său.

Ținuta rece și indiferentă, de care se fac vinovați unii preoți, în fața sfîntei mese, provine din faptul că se spovedesc prea rar, iar înainte de săvîrșirea Sfîntei Liturghii, nici nu le trece prin minte să simtă părere de rău pentru păcatele săvîrșite. Și, în felul acesta, tot mai multe păcate se îngămădesc pe conștiința lor și rămîn acolo, fiindcă nu există în ei căința prin care să le risipească. Păcatele, chiar și atunci cînd nu sînt mari, sînt urite înaintea lui Dumnezeu, fiindcă prin ele se împiedică lucrarea harului divin. Preotul, dezbrăcat de evlavie, săvîrșește actele sfînte în mod superficial și creează o mare nemulțumire în rîndul credincioșilor.

Slujba sfîntă cere de la preot, în mod imperios, să se mărturisească cît mai des. Prin mărturisire și dezlegare, preotul se ușurează de povara păcatului, datoriile se șterg, minia lui Dumnezeu se domolește și harul divin începe să lucreze cu putere mai mare în suflet. După mărturisire, penitentul află inspirație în sufletul său și dispoziție înălțătoare, simte plăcere mare și tărie multă spre cele bune. Harul primit la mărturisire e

scutul lui cel mai puternic împotriva păcatelor pe care le-a făcut și de care mărturisindu-se s-a căit cu stringere de inimă și părere de rău. Ce mare importanță are mărturisirea în vederea desăvârșirii! E semnul celei mai mari neglijențe și a celui mai strașnic indiferentism când cineva lasă să treacă un timp îndelungat, fără să se gândească la mărturisire. Sufletul care se lasă, mai multă vreme, lipsit de acest mijloc curățitor, care e dovada cea mai strălucită a bunătății lui Dumnezeu față de noi, este asemenea cu o casă pe care stăpînul nu o îngrijește și nu o repară.

Preotul care, deși se poate mărturisi cît mai des, amină totuși și neglijează mărturisirea, e lipsit total de scînteia chemării preoțești. Și nu-i de mirare dacă un astfel de preot se coboară, cu timpul, tot mai jos, de pe culmile adevăratei vieți preoțești. Mărturisirea, numai atunci va avea rezultatul dorit, dacă va fi precedată de o bună pregătire, iar sfînta taină va fi primită cu rîvna cerută.

Protosinghel OLIVIAN BINDIU

ALEXANDRU LASCAROV-MOLDOVANU — UN VIABIL SCRIITOR CREȘTIN ȘI PROPOVĂDUITOR ORTODOX

Evenimentele revoluției din decembrie 1989 au descătușat energiile istoriei românești, deschizîndu-le calea libertății, a democrației și a noii creații.

Pe plan bisericesc, o expresie a acestor realități o constituie abolirea cenzurii și pătrunderea atitudinilor religios-morale în toate sferile culturii. Valori și opinii, care pur și simplu au fost minimalizate și chiar interzise în cei peste patruzeci de ani negri, pot și trebuie să circule liber printre generațiile de astăzi.

Încluz total în această înlăturare comunisto-ateistă, scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu a suferit în realitate două amputări minimalizatoare, exclusiviste. Una este aceea la care ne-am referit mai sus. Tot atât de unilaterală și de păgubitoare a fost și cea de mai înainte, care îl înlătura pe scriitor tocmai pentru că se declara un militant ortodox, un autor creștin.

În cele ce urmează vom arunca unele priviri asupra misionarismului literar al scriitorului și apoi asupra strădaniilor lui de propovăduitor al dreptei-credințe.

Al. Lascarov-Moldovanu s-a născut la 5 aprilie 1885 în orașul moldovean Tecuci. Cariera de avocat pentru care se pregătise nu a fost practică decît un timp scurt și apoi sporadic. Ca puțini din generația sa, el a ieșit din tranșeele celui de al doilea război mondial un om schimbat, un ostaș al lui Hristos. Privitor la valoarea religioasă pe care a răgăsit-o atunci, o automărturisire precizează: «Războiul m-a prăvălit în țărîna neputinței umane. În cădere m-am apropiat de Iisus. L-am ținut totuși de rău că nu m-a ajutat pe mine, care mă credeam fără păcate, hărăzîndu-mă căderii. Îmi aduc aminte că în jurul durerilor mari, cugetam la El, condiționîndu-I credința în El de unele minuni cu

care
văd to

C

propu

mediu

genera

de o

epocii

nului.

cească

preotu

Bălan

tate d

L

anii 1

D

pe mi

L

Ecater

de Te

tăzi —

M

M

J

S

ton (r

Al. L

C

nărul

mai în

dința.

nostru

V

ar tre

maril

nume

C

măne

1

p. 1.

2

p. 378.

31

Secas.

viață

Preot

Sf. Ap

Sf. Ec

1

p. 26.

care m-ar fi ridicat de unde mă aflam. Acum, când privesc în urmă, văd totuși că m-a ajutat, fără ca eu să-mi dau seama...»¹.

Cucerit de noua certitudine a vieții duhovnicești, tânărul avocat își propune să devină un propovăduitor al adevărului creștin prin intermediul scrisului. În aceste năzuințe, el s-a întâlnit cu strădaniile de regenerare morală ale Bisericii strămoșești. În colaborare cu prietenul său de o viață, scriitorul I. Gr. Opreșan, și cu mai mulți mireni de vază ai epocii, el începe să activeze constant și cu convingere în Oastea Domnului. Este un lucru prea bine știut astăzi că această societate bisericească a început să ființeze la Sibiu. Celebru în mai multe privințe, preotul Iosif Trifa, și îndeosebi ochiul veghetor al mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului, a făcut ca o intuiție particulară să poată da rezultate duhovnicești pe numeroase meridiane morale ale Bisericii.

La adunările importante pe țară ale acestei asociații, ca cele din anii 1933 și 1938, a luat parte activă și scriitorul bucureștean².

Din rindul altor ierarhi români ai epocii, el a prețuit de asemenea pe mitropolitul Nifon al Olteniei.

La București, sediul Oastei Domnului îl constituia biserica Sfânta Ecaterina, din strada cu același nume, în prezent parolisul Facultății de Teologie. Adunările grupării — precizează un anunț ajuns pînă astăzi — «se țin în fiecare duminică, la orele 4 1/2 — 7 1/2».

Martî seara la A.T.F.

Miercuri seara adunarea *Familiei noastre*.

Joi, de la orele 5—6 la Întreprinderile Gr. Alexandrescu»³.

Sufletul mișcării de la Sfânta Ecaterina îl formau preoții Ion Gafton (mai târziu episcop al Argeșului) și George Teodorescu, secondai de Al. Lascarov Moldovanu, I. Gr. Opreșan, lt. col. Coman Ionescu ș.a.

Cu această echipă și în viziunea idealului de scriitor creștin, tânărul avocat pășește la lucru în via Domnului. Își îndreaptă privirile mai întâi către tînăra generație. Întotdeauna prin ea se perpetuează credința, prin ea se asigură viitorul Bisericii, ca și unitatea neamului nostru.

1. Militantismul neostoit al scriitorului creștin

Vorbînd despre începuturile acestei nobile îndeletniciri, poate că ar trebui reliefate mai întâi preocupările autorului pentru *cunoașterea marilor convertiți ai vremii*. În acest sens sînt amintite următoarele nume: Eva Lavallière, d-ra Hautin, Suzanne Delorme ș.a.⁴.

Cercul acestor preocupări se mărește apoi cu *transpunerea în românește a scrierilor literare ale evlaviei*. Fără să se neliniștească de gra-

1. Al. Lascarov-Moldovan, *Fîntîna darurilor*. Scrisori creștine, București, 1930, p. 1.

2. Grigorie T. Marcu, *Cronică*, în «Revista teologică» XXVIII (1938), nr. 7—8, p. 378.

3. Cf. revista «Familia noastră», București, V (1939), nr. 7, p. 88. Pr. Gh. Secas, *Din istoria Oastei Domnului*, în *Pravila Oastei Domnului*. Chemări la o viață nouă. Sibiu, 1937, p. 11: «Gruparea s-a leșat mai întâi de biserica Zlătari, Preot T. Chiricuță; a cunoscut ocrotirea Părintelui Gh. Comana de la biserica Sf. Apostoli, iar mai nou caldă îmbrățișare a Părintelui I. Gafton, de la biserica Sf. Ecaterina».

4. Al. Lascarov-Moldovanu, *Schitul cu plopi*. Fragmente creștine, Sibiu, 1933, p. 26.

nițele confesionale, el traduce an de an un număr impresionant de asemenea autori, din limba franceză îndeosebi : Cardinalul Wiseman (1937), Sfântul Ioan Gură de Aur (1937), Oliver Goldsmith (1940), Toma à Kempis (1940), H. de Lamennais (1940), Jules Sandeau (1941), Bernardin de Saint Pierre (1945).

Debutul propriu-zis ca scriitor îl face cu *literatură beletristică obișnuită*. Volumele de schițe și de nuvele ale lui Al. Lascarov-Moldovanu respiră o atmosferă de patriarhalitate, dar și de moralitate. Pentru prima caracteristică : solidaritatea cu șesurile natale, el a fost socotit un neosămănătorist moldovean întîrziat⁵. În cadrul celei de a doua : sentimentalismul care i se reproșează, acesta a dat glas durerilor omului însingurat. Ținuta evanghelică angajată a atîtor serii de «flori creștine» o arată și forma lor de destinație — epistola. Frumusețea vieții închinată lui Dumnezeu și tainicele chemări la o menire sfîntă se deslușesc clar de pe paginile de acum ale scriitorului convertit.

Cu timpul poziția lui se fixează și mai distinct. Ea ar putea fi denumită *o atitudine apologetică* ; ei îi corespunde în planul literar tema morală monografică. O astfel de maturizare în scrutarea sufletului omnesc și în exteriorizarea sa o oferă romanul *Mamina* din anul 1934. Într-un frumos veșmînt literar, este prezentat devotamentul unei mame a cărei energie o poartă dincolo de încercările și de izbînzile materne.

O familie de tip tradiționalist și creștin recrează la vremea cîvenită mediul propice iubirii, recunoștinței și solidarității. El favorizează astfel trăirea adevăratei feminități într-o civilizație pură, firească, morală.

Bineînțeles că sentimentul religios pe care se construiește romanul înlătură egoismul obișnuit, călăuzind familia creștină pe meridianele drepte și firești ale vieții umane.

Pentru aceste merite și valori, romanul a fost astfel prețuit încă de la apariție : «*Mamina* e cartea cea mai patetică și mai spirituală a anului nostru literar : niciodată nu s-au spus la noi adevăruri mai grave într-o formă mai grațioasă»⁶.

Pornit pe combaterea unor tare morale ale societății noastre creștine, Al. Lascarov-Moldovanu trebuia să ofere realității și un model al părintelui de familie conștient. După acest criteriu, *Tătunu* — publicat în 1938 — este perechea personajului feminin amintit. Destinat să fie un erou pozitiv în rosturile căminului, acesta este înzestrat cu toate virtuțile corespunzătoare : dragoste, bunătate, înțelegere pentru ceilalți. Eroismul cotidian și moral de care este animat înseamnă, nedezmîntit, onesta agonisire a pîinii celei spre ființă și ajutor soției în munca trudnică a gospodăriei.

El se mai tilcuiește ca povești debitate copiilor în fiecare seară și, înainte de aceasta, jocuri cu ei și la mintea lor.

Dar edenul sufletesc al eroului principal se dovedește pîndit de eternul «șarpe» al ispitei femeii străine. Abia acum, romanul dezvăluie uriașa frămîntare a inimii, luată prin surprindere de o luptă pe care de

5. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. II, București, 1973, p. 78.

6. Vasile Băncilă, *Literatură și puritate*, București, 1934, p. 12.

sute de ori e gata s-o piardă. «Ca un șuvoi rece peste sufletul încălzit, trecu rușinarea de sine...». Aducerile aminte de soție, mama atîtor copii ai lor, doliul produs de moartea celui din urmă fiu a descătușat cu greu pe cel ce se povîrnea ușor pe versantul adulterului. Tristetea, nervozitatea și malițiozitatea lui n-au putut fi izgonite din suflet decît în urma spovedaniei către soție a gîndurilor păcătoase care îl tălăzuiau.

Așa cum personajul principal are un emul printre băieți tot așa mama comunică Elvirei profilul său moral. El se arată în dragostea pe care o manifestă față de un «intrus» în familia lor, căsătoria cu el și atmosfera de fericire în care evoluează împreună.

Modelul moral pe care romancierul îl propune pentru o familie creștină nu se validează în ochii cititorului fără să se uzeze de o comparație subtilă. Înainte de retragerea la mînăstire a eroului principal, ni se descrie un bordel cu toate decăderile și consecințele lui.

Probleme mari de viață pune și altă piesă literară a autorului, precum *Romanul Furnicii*, anterior *Tătunului*. Aceeași constatare se poate face și în cazul *Întoarcerii lui Andrei Pătrașcu*. Este romanul vieții unui preot căzut uneori în robia beției și a necredinței, după o etapă de realizare integrală a binelui evanghelic. Prin suferințe îndelungate, el reușește totuși să se purifice și să-și lumineze zbuciumul sufletesc.

Felul în care suferințele sale întru Hristos sînt descrise nu pot co-vîrși retorismul moral prestabilit al autorului, fapt care situează romanele acestea oarecum la marginea esteticului.

Părerile criticilor și ale istoricilor literari asupra lor sînt împărțite. Pornită de la Eugen Lovinescu, aprecierea negativă a romanelor lui Al. Lascarov-Moldovanu sfîrșește prin a le expedia în afara artei. Această severitate este indulcită în cazul criticilor de formație didactică și educațională⁷. Unul dintre aceștia din urmă conchide: «Animat de același suflu moral ca și Agârbiceanu, îi este superior acestuia prin calități de fond și de expresie (...). În istoria literaturii contemporane opera acestui autor constituie o oază de candidă umanitate»⁸.

Noua atitudine a criticii față de literatura scriitorului în discuție ni se pare o reacție firească față de poziția extremistă din epocă. Aceasta se întemeia în principal pe autonomia esteticului și pe obsesia afectivă. La urma urmei și o viață închinată lui Dumnezeu are o mare frumusețe. Strădaniile și ispitele care se opun menținerii ei la înălțimea cuvenită creează de foarte multe ori un anumit dramatism. De aceea pe bună dreptate, un critic de odinioară se întreba: «Dar întrucît, principal, e mai calificabil ca depășind *arta* un scriitor care se înalță și cu — o întreagă lume alături de el — frămîntînd în zbucium eterna problematică creștină, decît acela care se scoboară către succesul material, analizînd cu mască izolatoare peste suflet, cazuri de tristă nevroză sexuală sau de psihologie a crimei? Ferindu-se pe bună dreptate de pedagogie, mare parte din literatura modernă a căzut în cloacă»⁹.

7. Vezi Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. II, București, 1972, p. 703; Stellan N. Cucu, *Al. Lascarov-Moldovanu, poet al vieții alese și al tainicei solidarității cu pămîntul românesc*, Rimnicu-Sărat, 1936, *passim*; Prof. I. N. Dia-nescu, *Doi scriitori creștini*, în «Ingerul», Buzău, IX (1937), p. 197.

8. D. Murărașu, *Istoria literaturii române*. Ediție de exil, vol. II, Madrid, 1955, p. 180.

9. Ovidiu Papadima, *Creatorii și lumea lor*, București, 1943, p. 317.

Pe urmă literatura lui Al. Lascarov-Moldovanu a fost menită de la început contrapunerii față de producțiile unui gust public pervertit. Indiferentismul lor, psihologia de aventură și obsesia sexuală ultragiau adesea morala publică.

În același scop al zidirii sufletești desigur că scriitorul a realizat și cele șase volume de *Viețile Sfinților*.

2. Cuvîntul înțelept al unui propovăduitor ortodox

Am reținut din biografia sufletească a scriitorului că el a fost un convertit la trăirea credinței strămoșești. Acest fapt a imprimat activității sale un militantism hotărît și continuu. Pe planul realităților cotidiene, atitudinea se traduce în mod firesc cu predica, pornirea obișnuită de a zidi morală pe altul «cu timp și fără de timp».

Într-un fel, epoca însăși a avut nevoie de personalitatea acestuia și anume chiar în ipostaza lui de «ostaș al Domnului». Izbăvită de amarurile celui de a doilea război mondial, lumea a alergat cu pași mari spre binefacerile libertății, ale democrației, ale îmbogățirii rapide. Seria romanelor lui Cezar Petrescu se pare că reflectă cel mai potrivit la noi astfel de năzuințe și de rezultate. În condițiile liberei concurențe, societatea românească prospera pe planul material, dar aceasta se realiza în foarte multe cazuri cu abatere de la conștiința creștină.

Cult, de formație juridică, cu cunoștințe teologice mereu în completare, cu bun condei de misionar ortodox, Al. Lascarov-Moldovanu a întreprins o acțiune de evidențiere a idealurilor evanghelice prin înseși preocupările sale de scriitor. A mai făcut-o cu un succes din ce în ce mai evident ca membru activ al Oastei Domnului, *ca vorbitor itinerant invitat și ascultat*, ca însărcinat al Radiodifuziunii Române cu duminica religioasă și civică a săteanului nostru. Volumele sale: *Flori creștine*, *De vorbă cu sătenii*, *Cartea cu pilde* ș.a. sînt menite acestui ideal moralizator general. În scopul propus, demersul creștin al autorului se întretaie cu descrieri biblice, pentru a se ajunge la reliefaarea exemplelor pozitive: Nicodim, mironosițele, apostolii. Prin descrierea amănunțită a personajelor frămîntate se realizează veștejirea tarelor societății creștine de atunci și de astăzi: prostituția, beția, avortul, fătărnica, lipsa de recunoștință, invidia.

Prin unele mărturisiri ale sale, Al. Lascarov-Moldovanu se dovedește un patriot, un luminos iubitor al neamului și al limbii pe care o vorbește. Pentru a fi completă, caracterizarea aceasta trebuie să se întregască numaidecît cu *lupta sa anticomunistă*. I-a intuit de mult aspectul pustiitor în omenirea postbelică, de cînd i-a urmărit evoluția nefastă, combătîndu-i ideologia materialistă și atee. Astăzi putem să apreciem cu mult mai clar cît de profetică i-a fost îngrijorarea și cît de eficace s-a dovedit remediul propus: «Întărînd Biserica, facem cu neputință năvala comunismului. Acolo, în suflete, se dă lupta cea horîtoare. Platformele economice, financiare sau sociale sînt numai înfățișări, — ceea ce rămîne la fund izvor creator nu e decît sufletul omenesc. Sovietismul a înțeles din instinct acest lucru și de aceea s-a năruit prin Biserică, asupra sufletului omenesc. Așa în Spania, așa la noi, așa peste tot locul.

De aceea în slăbirea sau în întărirea Bisericii, putem aprecia fie primăjdia, fie stăvilirea pericolului comunist»¹⁰.

În timpul războiului pentru dezrobirea Basarabiei, condeiu și cuvântul acestui scriitor au fost și mai solicitate. Fiind mobilizat pe loc la cenzura militară, el a selectat mii de răvașe destinate ostașilor de pe front, pentru a le menține moralul, lor și apoi celor de acasă. Volumul se intitulează *Scrisori de război* și are un cuprins variat și impresionant.

Com situația de pe front evolua într-un sens neașteptat, reacția scriitorului s-a dorit o contribuție sporită la stăvilirea pericolului și a puhoiului bolșevic care se apropia înrobitor. În cuprinsul aceleiași an, 1943, el publică două cărți mobilizatoare una după alta : *Sus inimile ! Vorbiri către săteni pentru vremea de acum și Vom învinge ! Indemnuri pentru vremea de acum*. Convingerea pe care scriitorul vrea să o comunice celorlalți se bazează pe menirea istorică a aceleiași credințe strămoșești : «Biserica noastră dreptmăritoare a fost totdeauna Mama cea bună și ocrotitoare a neamului nostru. Mai osebiv în ceasurile cele grele de război, ea ne-a dat puterea de a ne împotrivi căderilor și de a ieși biruitori deasupra necazurilor și-a nevoilor»¹¹.

Predicile și alocuțiunile scriitorului la Radio erau în general destul de scurte, fiind prilejuite de comemorarea marilor praznice creștine : Crăciunul, Boboteaza, Paștele. Ele sînt concepute sub formă de diptic, cînd — după expunerea textului sfînt — urma aplicarea lui în viața de toate zilele. Vocabularul lor era obișnuit, dar esențial ; stilul se folosea de propoziții scurte, cu figuri și exemplificări din mediul inconjurator sătesc¹².

Astăzi avem prilejul să constatăm un element și mai impresionant. Al.Lascarov-Moldovanu nu a fost cleric, dar a propovăduit de nenumărate ori și în bisericile noastre. Așa se și explică tipărirea altor volume de predici : *Chemări la Domnul*. Scurte lămuriri ale evangheliilor de peste an, Craiova, 1941 ; *Apa cea vie*. Fragmente evanghelice, București, 1943 ; *Evanghelia în război*. Prin credință la izbîndă, București, 1944.

Bineînțeles că, în cazul sărbătorilor împărătești, autorul prezintă evenimentele pe zile, ba chiar pe etape cronologice mai îndelungate.

Titlurile predicilor sînt lapidare, lăsînd impresia că s-a procedat doar la prescurtarea celor tradiționale.

Scriitorul nostru nu obișnuiește să aleagă un text preliminar.

În general, structura unei predici bisericesti nu este binară, ca în emisiunile sale de la Radio, ci ternară. Ea cuprinde mai întii un scurt rezumat al textului evanghelic. Se ajunge la reliefaarea unei învățături majore de credință sau de morală. După aceea se fac aplicații creștine de trăire cotidiană a ei.

Introducerile omiliilor tematice, gen pe care autorul îl cultivă în exclusivitate, sînt directe. Uneori rolul acesta îl joacă o exclamație : «iată-l !», «iată că...» sau «din nou...». Alte ori se specifică : «de data aceasta...».

10. Al. Lascarov-Moldovanu, *Schitul cu plopi*, p. 17.

11. Idem, *Sus inimile ! Vorbiri către săteni pentru vremea de acum*, București, 1943, p. 91.

12. Idem, *De vorbă cu sătenii*. Vorbiri la radio, București, f. an, 240 p. ; Idem, *Evanghelia în război*. Prin credință la izbîndă, București, 1944, 222 p.

Înaintînd în expunerea sa, predicatorul întrebuițează de multe ori destrămarea psihologică minuțioasă, ca să obțină explicarea datului scripturistic. În această derulare a repovestirii pericopei citite, semnificația ei e întretesută cu îndemnuri pentru fapta activă imediată : «să ajutăm și noi...», «să mîngiiem...».

Dialogul este minuit cu îndeminare de către vorbitor, îndeosebi acolo unde textul are caracter documentar, și dramatic. Este cazul cu predicile din zilele Crăciunului.

Prezumția creează același efecte impresionabile pe care le urmărește predicatorul : «Stăm și ne minunăm, iubiții mei, de frumusețea acestei povestiri evanghelice.

Dar mai osebit, ne cutremurăm, dragii mei, cugetînd ce s-ar fi ales de neamul acesta omenesc al nostru dacă Dumnezeu nu S-ar fi îndurat și nu S-ar fi întrupat, luînd același chip ca al nostru»¹³.

O dată cu alegoria, familiară vorbirii unui scriitor, el întrebuițează foarte des enumerația. Efectul scontat este și mai mare cînd forma ei negativă este urmată de cea pozitivă și invers. Alteori, la aspectul acesta de antiteză, se adaugă somația formei interrogative. Cităm un fragment relevant : «El știe, dragii mei frați, că începătura purtării crucii, adică primirea învățaturii — și mergerea după El — nu se va săvîrși în veac de veac dacă mai întii nu ne lepădăm de noi înșine.

Dacă nu ne lepădăm mai întii de greșelele și de păcatele noastre.

Dacă nu ne lepădăm de proastele apucături.

Dacă nu ne lepădăm de sudalme, de blesteme și de afurisiri.

Dacă nu ne lepădăm de birfire și de zavistie.

Dacă nu ne lepădăm de ispitirea vecinului și de ponegrirea lui.

Dacă nu ne lepădăm de lăcomie, de stricăciune și de beție.

Dacă nu ne lepădăm de toate fără-de-legile (...).

Au oare, nu din trufie ies ocările ce le aducem fratelui nostru ?

Nu din trufie își trag izvor cearta și lovirea ?

Nu din trufie se iscă pornirea asupra lucrului altuia sau pofta asupra femeii fratelui nostru ?

Nu din trufie ridică omul ciomagul și lovește pe semenul său, care, i se pare lui, că i-a încălcat hotarul pămîntului ?

Nu din trufie stau oamenii neîmpăcați ani și ani de zile din pricina unui fleac de nimic ?

Nu din trufie, oare, sînt pline condicile tuturor judecătorilor din țară de procese, de insulte, calomnii, loviri, — și înjunghieri ?»¹⁴.

O preocupare a propovăduirii acestui scriitor este și ilustrarea predicilor cu exemple și cu fapte contemporane. Vorbînd despre gadarenii de odinioară, care au rugat pe Mîntuitorul să plece din ținutul lor, el apreciază : «De cîte ori și noi, astăzi, nu stăm față la purtări asemănătoare cu aceea a gadarenilor ! Iată un om, care, vai, mai întotdeauna e și creștin, adică al lui Hristos prin botez, și care, cînd vine vorba de Biserică, de creștinătate, de Domnul, de îndată intră în tulburare și grăiește precum gadarenii : «Ia lasă-ne, prietene, cu acestea ! De as-

13. Idem, *Chemări la Domnul*, p. 6

14. *Ibidem*, p. 64.

ta ne arde nouă acum? Avem alte lucruri mai de seamă de făcut, decât să ne pierdem vremea cu de-alde astea...»¹⁵.

Alte ori ilustrația predicatorului este furnizată de faptul patriotic al zilei: «Cuget la Basarabia noastră, martirizată un an de zile, de cei mai crunți tilhari din toți cît pot fi pe lume. N-a căzut ea, în nefasta zi 28 iunie 1940? Nu erau aceștia cei mai înfricoșători tilhari? N-au sărit ei asupra bieților noștri frați cu diavolească sete de a-i răpune — și n-au căzut ai noștri jos, precum călătorul din vechimea evanghelică, rămînînd în țărînă abia vii? Desigur. Pilda din cartea noastră sfîntă a fost întru totul trăită de basarabeanul norod»¹⁶.

Aplicarea analizei omiletice conduse pînă aici urmează, uneori, după cîteva întrebări retorice. În mai multe cazuri, ea insistă asupra temei, dînd explicații în plus. Un rol activizator îl are aplicarea analitică. Astfel se conchide pe marginea slăbănogului de la Capernaum: «Da, iubiții mei, fiecare din noi sîntem slăbănogi în vreun fel oarecare. Unul e mînios, altul plin de trufie, — unul mincinos, altul fură, — unul stricat, altul bețiv, — unul birfitor, altul iubitor de arginți. Fiecare din noi stăm pe-un pat de slăbănogie — și căutăm zadarnic vindecarea la doctorii lumii acesteia.

Pînă ce nu vom face ca slăbănogul din Capernaum, tămăduire nu vom căpăta¹⁷.

Este surprinzător să constăți totuși că Al. Lascarov-Moldovanu întrebuițează foarte puțin exemplificarea livrescă. *Cartea cu pilde* și *Viața creștină în pilde* se pare că au servit mai mult scriitorului decît vorbitorului.

Siguranța concluziei este înlesnită de firescul desfășurării întregii omilii. De aceea acum i se spune ascultătorului direct ceea ce-i rămîne de făcut, după ieșirea din cuprinsul sfîntului locaș. Alteori încheierea predicii recurge la mobilizarea chemării și a îndemnului: «Facă Domnul...» sau «Așa să ne ajute Dumnezeu!».

Literatura și întreaga strădanie a vieții lui Al. Lascarov-Moldovanu au fost ascunse societății românești a celor cinci decenii întunecate. În parte, ele însele au contribuit la această ostracizare, declarîndu-se în mod deschis de intenții creștine. Scopul moral al operei a limitat-o unori de mai înainte, situînd-o între viață și intenție sănătoasă principială.

Chiar dacă scriitorul nu excelează în transfigurarea artistică a unor situații pasionale, el s-a străduit să măsoare faptele oamenilor cu dreptul evanghelic și să ferească pe cei care năzuiesc să depășească limitele unei existențe dogorite de păcat. În acest caz, ar fi fost de așteptat ca spiritualitatea *Filocaliei* ortodoxe să fie mai prezente în astfel de preocupări.

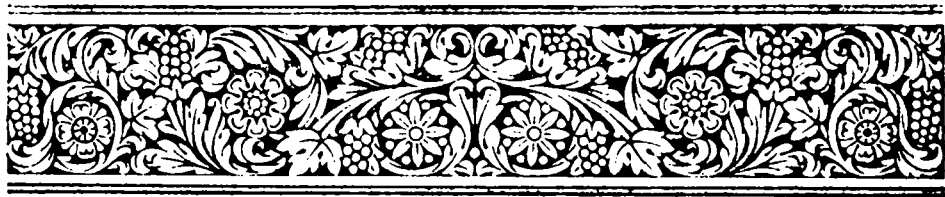
Pe scriitor l-a urmat îndeaproape propovăduitorul, atît la cercurile pastorale ale preoților cît și la șezătorile cu sătenii.

Este timpul ca societatea noastră să beneficieze de aceste valori, purtătoare de înțelepciune, de echilibru și de moralitate.

Pr. asist. GHEORGHE I. DRĂGULIN

15. Al. Lascarov-Moldovanu, *Evanghelia în război*, p. 22.

16. *Ibidem*, p. 35. 17. *Idem*, *Chemări la Domnul*, p. 33.

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI PATRIEI NOASTRE

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI RĂZBOIUL DE REÎNTREGIRE NAȚIONALĂ *

Istoria poporului român este istoria unui popor statornic în una și aceeași vatră de viață, în care și-a urmat propriul său mod de acțiune și manifestare, de dezvoltare a culturii materiale și spirituale. Plămădit ca popor unitar pe o întinsă arie din sud-estul Europei, românii și-au păstrat neîntrerupt, în decursul timpului, comunitatea etnico-lingvistică și cultural-spirituală. Pe scena istoriei pășesc ca un singur neam, complet încreștinat și vorbind o limbă unitară. Vitregiile vremii și unele particularități ale orânduirii feudale — caracterizate în general prin fărâmițare politică —, au făcut ca românii să nu se poată constitui într-un singur stat pe teritoriul locuit de ei, ci în trei unități de sine stătătoare: Țara Românească, Moldova și Transilvania. Această stare de lucruri nu a afectat însă unitatea poporului român, exprimată în continuitatea limbii și a culturii, în similitudinile structurii social-economice și religioase ale întregului teritoriu locuit de ei. Indiferent că trăiau la sud, la est sau la vest de Carpați, românii au păstrat strânse legături; organizarea internă, domnia, dregătoriile, Biserica, justiția și armata erau identice. Aceste realități au alimentat o puternică și constantă conștiință a unității de neam, conștiință care și-a găsit expresia în lupta pe care au purtat-o cu hotărâre de-a lungul veacurilor pentru unitatea, integritatea și independența patriei lor comune.

Avînd aceeași limbă, aceleași năzuințe, aceeași lege strămoșească — credința ortodoxă —, aceleași datini și obiceiuri, neamul românesc —, primul în timp care a umanizat spațiul carpato-danubiano-pontic și singurul care l-a ocupat statornic, a tîns dintotdeauna să înlăture frontierele artificiale care-l obligau să trăiască divizat. Unirea era singurul mod de a consolida naționalitatea românilor, de a le da demnitate, putere și mijloace pentru a împlini misia lor pe pămînt. Punctul de plecare a fost și va fi de-a pururi romanitatea lui dacică de pe toate versantele Carpaților românești și credința ortodoxă în care el s-a născut. Locuitorii meleagurilor carpato-danubiano-pontice erau conștienți și con-

* Comunicare ținută în cadrul simpozionului «Prima conflagrație mondială și războiul reîntregirii României» — Casa Centrală a Armatei, sala de marmură, 5 septembrie 1991.

vinși că sint una și aceeași nație și ca atare nu trebuie să existe gra-nițe între ei. «Sintem un popor de o viță și de un sînge și prin urmare avem nu numai dreptul ci și datoria de a trăi împreună» — afirma cu îndreptățire istoricul A. D. Xenopol.

Încă de la începuturile existenței sale poporul român a fost asistat și secondat în toate acțiunile sale de Biserică, de slujitorii săi. Împle-tindu-și propria lor viață cu viața poporului în mijlocul căruia își îndeplineau misiunea lor mîntuitoare, slujitorii Altarului românesc au în-țeles să fie prezenți în toate încercările poporului român, susținînd și împărțîșind năzuințele lui după o viață demnă și liberă.

Una ca neam, una în dreapta credință ne-am păstrat și ne-am dez-voltat comorile sufletului și ne-am apărat ființa și pămîntul strămo-șesc cu dîrzenie și eroism căci Biserica Ortodoxă Română a fost din-tru început o Biserică națională, adică o Biserică a poporului. Mai mult, în regiunile unde românii au fost în imposibilitate de a-și făuri un stat național și independent, cum s-a întîmplat în Transilvania, lupta pentru apărarea și păstrarea legii strămoșești, adică a credinței ortodoxe, a fost una din formele de acțiune pentru afirmarea ființei și unității sale naționale, a fost suportul de neclintit al dăinuirii și al prezenței noastre pe aceste meleaguri. Înaintea unirii politice și administrative a existat o unire sufletească, și de trăire. Nevoiți să îndure de-a lungul istoriei stăpîniri străine, românii au avut totuși un domeniu în care s-au putut exprima liberi și autonomi, în cel religios, în sensul că și-au păstrat cu demnitate legea strămoșească. Au fost asalturile catolice și calvine, primele înregistrînd chiar și unele succese, dar, așa cum s-a subliniat, prin ortodoxie românii și-au păstrat identitatea națională.

Prin păstrarea legii strămoșești în popor, adică a credinței ortodoxe — clerul român a menținut trează și a dezvoltat conștiința unității na-ționale — permisă fundamentală a dorurilor noastre de unitate și li-bertate.

Orice pagină vom deschide din istoria Bisericii Ortodoxe Române nu putem citi nimic care să mărturisească împotriva sprijinului con-tinuu pe care l-au dat slujitorii ei poporului român în lupta sa pentru împlinirea și realizarea idealurilor sale firești și legitime.

Identificîndu-se cu păstoriții lor — de care nu se deosebeau prea mult nici la vorbă, nici la port și nici ca standard de viață, slujitorii Bisericii Ortodoxe Române au avut legături permanente cu frămîntările credincioșilor și au avut înțelegere față de năzuințele sociale, sprijinind deschis dreptul la o existență liberă și susținînd lupta pentru unitate, dreptate și libertate. Cu toată funcțiunea lor, scria un ziarist străin, preoții împărțășesc același fel de viață și de muncă la fel cu țaranii. Pentru ei ideea patriotică nu este deloc diferită de cea religioasă. In-fluența lor în țară este considerabilă. Preotul mîngîie, învață, pacifică și cînd țara se află în mare pericol, cînd întreaga națiune se ridică să-și apere pămîntul și drepturile, el poate fi găsit în primele rînduri, țînînd Evanghelia într-o mîină și sabia în cealaltă. Le era scump pămîn-tul strămoșesc pe care înfloreau locașurile de închinare și în care să-lăsluiau martirii neamului și ai credinței. Le era scump graiul poporu-lui, atît de limpede și curgător, în care le predicau Evanghelia, în care

le slujeau Sfinta Liturghie, în care se cântau imnele, doinele, vitejiile eroilor și în care erau jeliți cei dragi în drum spre mormînt. Cu timp și fără timp ei predicau păstorilor lor marile adevăruri de credință și mărețele idealuri naționale.

Evocăm aici și acum un moment crucial, unul din cele pe care poporul român le-a trăit în lupta sa pentru păstrarea ființei naționale și pentru unitate. Acum mai bine de șapte decenii și jumătate, brusc și fără pregătire, am putea spune chiar tragic, România era pusă în fața clipei supreme pe care toți românii din toate timpurile și din toate locurile au întrezărit-o și pe care nu îndrăzneau să spera a o vedea sosind generația chemată să o trăiască.

După cum se știe la 15 iulie 1914 a izbucnit prima conflagrație mondială. Ea a avut, în ansamblu, un caracter imperialist, deoarece marile puteri grupate în Antanta și Puterile Centrale urmăreau fiecare să cîștige preponderența, ceea ce presupunea reîmpărțirea sferelor de influență și a coloniilor. Dar pentru națiunile mici participarea la război a avut un caracter cu totul diferit. Ele — este și cazul României —, au luat armele pentru eliberarea de sub dominația străină, pentru constituirea sau reconstituirea în state naționale unitare. Din punctul nostru de vedere declanșarea acestuia a dat noi impulsuri viitorului act al unificării statale — care reprezenta primul obiectiv al românilor de pretutindeni. Cauza reală a intrării României în acest război era sintetizată în proclamația adresată poporului din care cităm: «După vremuri îndelungate de nenorociri și grele încercării, înaintașii noștri au reușit să întemeieze statul român prin Unirea Principatelor, prin războiul independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională. Astăzi ne este dat nouă să înțelegem epoca lor închegînd totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: unirea românilor de pe cele două versante ale Carpaților».

În același sens și spre încurajare și îndemn la acțiune s-a auzit și glasul Bisericii. Adresîndu-se, în primăvara anului 1914, credincioșilor ardeleni și bucovineni prezenți la slujba hramului bătrînei ctitorii mușatine de la Neamțu, patriarhul Nicodim Munteanu, pe atunci episcop de Huși, rostea aceste profetice cuvinte: «De sute de ani veniți la această minăstire ca să vă întăriți în credința creștină ortodoxă și în dragostea de neam. Dar ca să pătrundeți pînă aici, acei din provinciile subjugate, a trebuit să treceți granițele cu multă frică și cu mari greutate. Țineți minte însă un lucru. Nu va trece mult și aceste blestемate hotare care ne frîng trupul nostru național vor cădea și atunci vom alcătui o apă și un pămînt. Duceți vestea aceasta în părțile voastre și vestiți tuturor că se apropie ziua mîntuirii și unirii întregului nostru neam».

Este un fapt îndeobște recunoscut că și la împlinirea mărețului ideal de unitate statală și națională slujitorii Bisericii Ortodoxe Române și-au adus o contribuție majoră. Întreaga lor activitate în această direcție, devotată și stăruitoare, i-a impus atenției generale și constituie o pagină de aur în istoria Ortodoxiei românești. Cu mai mulți ani înainte de momentul pe care-l evocăm, atît dincoace cît și dincolo de Carpați, lupta pentru eliberarea ținuturilor românești aflate atunci sub

stăpînire străină se intensificase. Expresia acestei dorințe vechi de secole în România s-a manifestat mai ales în cadrul Ligii culturale, condusă de Nicolae Iorga, din care făceau parte mulți preoți ortodocși. Cum majoritatea dintre ei erau învățători, ei au fost adevărați apostoli ai luptei pentru unirea tuturor românilor în aceeași patrie. De asemenea, «Asociația transilvană pentru literatura română și cultura poporului român» (ASTRA), înființată încă din anul 1861 de marele mitropolit Andrei Șaguna, între membrii căreia se întîlnesc numeroși ierarhi și clerici ortodocși. Aceștia trebuia să le adăugăm apoi o întreagă serie de publicații, la loc de frunte aflîndu-se «Telegraful Român» — cea mai veche publicație religioasă românească și cu apariție neîntreruptă pînă azi. O serie de colaboratori printre care preoții Vasile Lucaciu, membru marcant al Memorandum-ului — celebrul act de protest al românilor ardeleni împotriva stăpînitorilor vremelnici din vremea dualismului; Ioan Lupaș — apreciat istoric și profesor, și episcopul Roman Ciorogariu de la Oradea. Dar 15 iulie 1914 a găsit România în stare de neutralitate, situație care a durat pînă la 4 august 1916, cînd a semnat tratatul cu Antanta în vederea intrării în război împotriva Puterilor Centrale care prin abuz și forță stăpîneau o parte din trupul țării. În sesiunea sa din vara anului 1916, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a desemnat pe preotul profesor Constantin Nazarie de la Facultatea de Teologie din București să organizeze conferințe cu preoții arătîndu-le rolul pe care urmau să-l aibă în această luptă națională pentru unire. Acțiunea s-a dovedit deosebit de eficientă, 253 de preoți înrolîndu-se în armată, ei urmînd să asigure asistența religioasă și să ridice moralul trupelor. Cu tot eroismul de care a dat dovadă armata română a trebuit însă să se retragă; mai întîi din Transilvania, mai apoi din Oltenia și Moldova. Bucureștiul însuși a căzut sub ocupație, guvernul retrăgîndu-se la Iași. Situația era extrem de grea, trupele germane, austro-ungare și bulgare semănînd teroarea în rîndul populației și pricinuindu-ne pagube de peste 30 miliarde lei aur. Au venit însă strălucitoarele victorii de la Mărășești, Mărăști și Oituz, lupta de eliberare a românilor culminînd cu formarea statului național unitar român. Jertfele slujitorilor Altarului străbun, împreună cu ale tuturor fiilor acestui vitregit neam, stau la baza transformării idealului în realitate. Pe frontul de luptă, în spitale și trenuri sanitare preoți, călugări și călugărițe și-au făcut cu prisosință datoria, cîteva sute dintre ei plătind cu propria viață.

Înfrîngerea Puterilor Centrale a constituit un puternic factor de accelerare a destrămării Imperiului austro-ungar și a pregătirii condițiilor pentru înfăptuirea și desăvîrșirea unității statale a poporului român. Procesul revenirii teritoriilor românești la patria mamă a cunoscut o remarcabilă simultaneitate.

La 27 martie 1918 s-a adoptat la Chișinău o declarație în care se spune: «În numele poporului Basarabiei Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) la hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile ei granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului

ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna, se unește cu mama sa România».

Destrămarea Imperiului habsburgic — care încătușase veacuri de-a rândul pământul străbun al Transilvaniei impunea, de asemenea, cu necesitate revenirea acesteia la patria mamă și prin aceasta desăvîrșirea unității statale a poporului român. Declarația din 12 octombrie 1918 a reprezentanților transilvăneni întruniți la Oradea, declarație citită la 18 octombrie același an și în parlamentul din Budapesta stipula drepturile nestrămutate și inalienabile ale națiunii române la deplina viață națională. Publicarea acestei Declarații a provocat un entuziasm fără margini și a condus la numeroase întruniri și manifestări în favoarea unirii tuturor fiilor neamului românesc într-un organism statal unitar. Cele mai multe dintre acestea au fost organizate și prezidate de slujitorii Sfințelor Altare și ele au avut ca rezultat convocarea Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia. «Istoria ne cheamă la fapte» — citim în convocarea Adunării. Poporul român vrea să trăiască, alături de celelalte națiuni ale lumii, liber și independent. Națiunea română din Transilvania are să-și spună cuvîntul său hotărîtor asupra soartei sale și acest cuvînt va fi respectat de lumea întreagă». Prin azeziunea lor la acțiunile Marelui Sfat din 21 noiembrie și prin circulara din 23 noiembrie adresată clerului episcopal ortodox român din Transilvania și-a adus o neprecupețită contribuție. Printre deputații aleși de națiunea română, în număr de 1.228, s-au numărat cinci episcopi, patru vicari episcopali, 129 de protopopi și 10 delegați ai Consistoriilor eparhiale.

Duminică, 1 Decembrie 1918, dimineața, potrivit programului, clopotele bisericilor românești au sunat pentru slujbă. La sfîrșitul acesteia, episcopul Miron Cristea al Caransebeșului și primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1925—1939) a introdus în textul rugăciunii amvonului cuvinte de mulțumire pentru învrednicirea acelei zile mărețe, iar locțiitorul de mitropolit al Transilvaniei, episcopul Ioan Papp al Ardealului, făcînd otpustul, a adăugat cu glasul vibrînd de emoție și cu ochii scâlțați în lacrimi : «Cel ce a înviat din morți, Hristos, adevăratul Dumnezeu nostru, a înviat și Neamul Românesc și ne-a dat să avem marea zi de azi a Unirii Neamului. Ajută, Doamne, țara noastră, România Mare, să înflorească și să se întărească pentru a preamări în veci numele Tău». Cutremurați de acest moment sublim cei de față au intonat imnul «Deșteaptă-te, române !».

Au urmat lucrările Adunării care, înaintea încheierii mandatului său, a ales pe cei 25 de membri ai Marelui Sfat Național Român, între care și cinci episcopi ortodocși și numeroși clerici. La sfîrșitul lucrărilor episcopul Ioan Papp a luat din nou cuvîntul. El a evidențiat și cu acest prilej rolul și poziția Bisericii noastre Ortodoxe în viața poporului român : «Ne-am prezentat acum, *in corpore*, la această mare sărbătoare națională, ca să dăm probe învederate că de cîte ori se tratează despre soarta neamului românesc clerul și poporul credincios, ca fii adevărați, sînt una în cuget și simțire, sînt una în dorințele și aspirațiile naționale».

Despre măreția și însemnătatea hotăririlor luate la Alba Iulia a vorbit mulțimilor și episcopul dr. Miron Cristea: «Nu putem și nici nu este nevoie să retezăm Carpații, sublinia el, căci ei sînt și trebuie să rămînă și în viitor inima românismului, dar simt că astăzi, prin glasul unanim al mulțimii celei mari vom deschide larg și pentru totdeauna porțile Carpaților, ca să poată pulsa prin arterele lor cea mai caldă viață românească și ca prin aceasta să ni se înfăptuiască acel vis neîmplinit, copil al suferinței, de-al cărui dor au adormit și moșii și părinții». Amintim că episcopul Miron Cristea a făcut parte și din delegația care a prezentat actul unirii regelui Ferdinand la București.

Ratificarea revenirii Transilvaniei 14 decembrie, a Basarabiei — 27 noiembrie și a Bucovinei — 18 decembrie 1918 — la patria mamă a pus capăt nedreptelor întocmiri ale trecutului, epopeea începută acum 75 de ani fiind încoronată de izbîndă.

Desăvîrșirea statului național unitar român, prin *reintegrarea* României în hotarele sale firești, a fost consacrată și pe plan internațional prin tratatele de pace de la Saint-Germain și Versailles — 1919 și Trianon — și Paris — 1920.

Biserica Ortodoxă Română nu martor ci participant activ și hotărît la actele fundamentale ale destinului nostru național și-a împlinit și de această dată datoria. Ea rămîne Biserica națiunii române pentru ale cărei interese majore nu a precupețit nimic și pentru care nici o jertfă nu va fi prea mult. Și aceasta pentru că, fapt verificabil și de netăgăduit, în perimetrul geografic dintre Carpați, Dunăre și Mare națiunea a trăit și s-a dezvoltat prin Biserică, iar Biserica prin națiune.

În încheiere, amintim și faptul că la scurt timp reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române și ai armatei au hotărît ca în fiecare an ziua praznicului Înălțării Domnului să fie rînduită și ca zi de pomenire a eroilor care s-au jertfit în războiul de reîntregire națională, precum și a tuturor aceluia care au luptat pentru înfăptuirea idealului național — unitate, independență și libertate.

Pr. asist. ALEXANDRU M. IONIȚA

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Nicolae Iorga, *Dezvoltarea ideii unității politice a românilor*, București, 1915;
Cesare Alzati, *Terra romana tra Oriente e Occidente, Chiese ed etnie nel tardo 500*, Milano, 1982;

*** *Marea Unire a românilor în izvoarele narative*. Ediție, studiu introductiv și note de Stelian Neagoe, București, 1984;

*** *Probleme fundamentale ale istoriei României*. Manual și crestomație, ediția a II-a, București, 1987;

† Antonie Plămădeală, *Romanitate, continuitate; unitate*, Sibiu, 1988;

Pr. Asist. Alexandru M. Ioniță, *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, 70 de ani de la Iormarca statului național unitar român*, în «B.O.R.» CVI (1988), nr. 11—12, p. 124—137.

Ion Coja, *Transilvania. Invincibile argumentum*, București, 1990.

BINECREDINCIOSUL VOIEVOD ȘTEFAN CEL MARE FĂURITOR DE CULTURĂ ȘI ARTĂ *

S-au împlinit, la 14 aprilie în anul de față curgător în oceanul istoriei, 525 de ani, de la urcarea pe tronul provinciei românești, care se numește de când se cunoaște, Moldova, a strălucitului voievod Ștefan cel Mare, care timp de 47 de ani, deci aproape o jumătate de veac, mai precis între 14 aprilie 1457 și 2 iulie 1504, când și-a încheiat domnia și existența pămîntească, într-o desăvîrșită apoteoză, a condus, cu inegalabilă rivnă, trezvie, conștiință creștină și eroism, țara și poporul său.

Acest important eveniment, din istoria poporului nostru, constituie pentru conștiința creștină și românească, un puternic temel și o categorică îndatorire de a fi comemorat, întrucît această perioadă de timp a însemnat atît de mult, pentru păstrarea ființei etnice unitare a seminției noastre — căci moldovean înseamnă român — pentru continuitatea viețuirii românilor pe același pămînt — patria noastră — în stare de independență și libertate, și pentru producerea unor remarcabile valori materiale și spirituale, de care ne bucurăm, cu aleasă satisfacție, și astăzi.

Dar, însăși conștiința europeană are, sau poate avea și ea, o suficientă și justificată motivație, pentru a evoca, cu sinceritate, acest eveniment, pentru că Moldova celei de a doua jumătăți a veacului al XV-lea, Moldova lui Ștefan cel Mare, își plasează integral existența și, toată gigantica ei luptă, nu numai pentru apărarea hotarelor și neatîrnării ei, dar și pentru salvagardarea Europei întregi, al cărei interes îl suscită Ștefan, în suflitele conducătorilor ei, prin acțiuni exprese, Europă din înrobirea căreia Mehmed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, și armatele sale, își făcuseră un vis de aur.

Stephanus ille Magnus, cum a fost supranumit de Sigismund al Poloniei, *Stephan der Grosse*, *Etienne le Grand* (Petit Larousse illustré, 1982, p. 1309), *Ștefan cel Mare*, cum este consecvent denumit în două limbi de mare circulație, și în limba urmașilor săi, pînă în zilele noastre, alcătuiește un glorios capitol în istoria poporului român, dar și în letopisețele, cronicile, legendele, cîntecurile, folclorul și literatura cultă a acestuia, fiind peste tot pomenit ca : «*Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare, / Seamăn pe lume nu are... !*».

În deplină concordanță cu aceste surse interne ale noastre, se află și o sumedenie de cronicari și referințe străine : poloneze, germane, italiene, maghiare, slave, turcești etc., pe care ar fi prea lung a le menționa, nunc et hinc, și care conțin bogate informații și prețioase aprecieri, despre acest titan al Moldovei.

S-ar părea, la prima vedere, că simpozionul nostru teologic sud-est-european, cu tema sa fundamentală : *Necesitatea mîntuirii și desăvîrșirii creștine*, n-ar avea nici un fel de legătură organică cu eminenta personalitate și strălucita epocă, pe care încercăm să le evocăm împreună, acum la încheierea lucrărilor noastre, în această fericită ambianță,

* Expunere făcută de autor, în limba franceză, în fața participanților la Simpozionul teologic sud-est-european, care a avut loc la Institutul teologic universitar din București, între 30 august — 5 septembrie 1982.

națională și internațională, culturală și teologică, ortodoxă și interconfesională, creștinească și ecumenică.

Ei bine, nimic mai neadevărat, decât aceasta, căci personalitatea lui Ștefan cel Mare nu a dispus numai de ceea ce era necesar, pentru viața sa particulară, sau pentru cea a entității etnice pe care o conducea, dar și de o plenitudine de însușiri, coordonate, puncte cardinale lăuntrice și virtuți creștine, ce ne duc ușor cu gândul către deplinătate, plenitudine și genialitate.

Afirmările cronicarului polon, contemporan al voievodului nostru, Miechowski, om a cărui obiectivitate nu poate fi pusă la îndoială, confirmă întru totul cele afirmate de noi, pînă aici, atunci cînd îl caracterizează astfel: «*Bărbat glorios și victorios care a biruit pe toți regii vecini... Om fericit căruia soarta i-a hărăzit, cu dărnicie, toate darurile. Căci, pe cînd altora le-a dat numai unele însușiri și anume, unora prudență împreună cu sîretenie, altora virtuți eroice și spirit de dreptate, altora biruință asupra dușmanului, numai ție ți le-a hărăzit la un loc pe toate. Tu ești drept, prevăzător, isteț, biruitor contra tuturor dușmanilor. Nu în zadar ești socotit printre eroii secolului nostru*»¹.

Pe de altă parte, însăși epoca sa, cea a doua jumătate a veacului al XV-lea, cum am mai spus-o, dacă o examinăm cu ochi critic comparativ, se împodobește cu o strălucire cu totul particulară, unică, datorită amprentei plene a personalității geniale a voievodului nostru, care-i stă drept neclintită temelie și nesecat izvor de învățăminte și impulsivne, în toate domeniile, întreprinderile și direcțiile.

Domnia lui Ștefan, fiul lui Bogdan al II-lea (1449—1451) și nepotul lui Alexandru cel Bun (1400—1432), nu înseamnă numai cea mai extinsă domnie a evului mediu românesc; nu numai o sporită prosperitate și putere economică, prin dezvoltarea impetuoasă a agriculturii, meșteșugurilor și comerțului; nu numai o statornică realitate geografică și cartografică, ce se va numi mereu «*Moldova lui Ștefan cel Mare*», căci niciodată pămîntul moldav n-a avut granițe mai întinse și mai stabile decât atunci; nu numai puternicul stat care și-a pus la respect vecinii și pe toți dușmanii, în frunte cu Mehmed al II-lea, căruia n-a voit să-i mai plătească tributul convenit de antecesorul său, Petru Aron; nu numai timpul în care faima și prestigiul unui domnitor român atinge culmea apoteozei, atît în apusul creștin european, cît și în depărtările răsăritului mahomedan; ci o epocă, o luminoasă epocă, de intensă trăire superioară, altruistă și spirituală, o epopee eroică, cu mari și nemuritoare înfăptuiri culturale și artistice.

Fără îndoială, că Ștefan n-a avut parte numai de succese răsunătoare, el a avut de îndurat și multe neazuri, suferințe trupești, cum ar fi rana de la picior căpătată la Chilia, privațiuni și renunțări, pierderi dureroase de prieteni, colaboratori și ostași. Dar toate acestea pălesc în fața rezultatelor excepționale dobîndite prin trudă, trezvie, jertfă și luptă.

În cele ce urmează, nu vom intra în detaliile tuturor compartimentelor de manifestare ale domniei lui Ștefan, domnie asupra căreia dis-

1. Citat după C.C. Giurescu și D.C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 2, București, 1976, p. 154.

punem, din fericire, comparativ, de o bogată informație și documentație. În această privință, ne vom declara mulțumiți numai cu generalitățile de pînă aici. În schimb, ne vom ocupa, ceva mai amplu de două aspecte importante ale domniei acestuia, aspecte mai apropiate de noi și de preocupările noastre, de la acest simpozion, dar și acestea prezentate numai în datele lor esențiale, și care sînt : 1. Ștefan cel Mare și credința sa religioasă ; și 2. Ștefan cel Mare, creator de opere cultural-artistice.

1. Ștefan cel Mare și credința sa religioasă

De la început, trebuie să precizăm evidența istorică că, voievodul Ștefan este un om evlavios, cu frică de Dumnezeu, și un credincios practicant al credinței sale ortodoxe, așa cum de bună seamă au căutat să-l crească și educe tatăl său, Bogdan al II-lea, și mai ales mama sa, Doamna Maria-Oltea, cîntată și ea de popor în legendele sale, pentru sfaturile eroice date fiului său, în împrejurări deosebit de critice.

Ne încredințăm, cu prisosință despre aceasta, mai întii, frumoasele *pisanii* ale neobișnuit de numeroaselor sale ctitorii, foarte multe din măiestrit scrisele și împodobitele sale *documente*, interne și externe, și însăși *inscripția de pe lespedeza mormîntului său*, de la minăstirea Putna, *inscripție* alcătuită — cum se știe — de dînsul, atunci cînd, meditănd adînc asupra viețuirii în Dumnezeu, s-a împăcat cu gîndul, că va veni vremea cînd nu va mai fi pe această lume.

În toate acestea se intitulează, cu deplină statornicie, și neîncetat : «*Io Ștefan Voievod din mila lui Dumnezeu, domn țării Moldovei*»². Iar în documentele legate de înzestrarea unor minăstiri cum ar fi, de exemplu, Putna veșnicei sale odihne, și altele, începutul se face așa : «*În numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh, Treime sfîntă de o ființă una și nedespărțită, iată eu, robul Stăpînului meu Iisus Hristos, Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei*»³, ceea ce arată, cît se poate de clar, concepția sa despre cauzalitatea tuturor lucrurilor.

Ne impresionează, la superlativ apoi, robusta lui certitudine în eficacitatea rugăciunilor ce se fac în biserici, atît pentru cei vii, cît și pentru cei adormiți, rugăciuni pe care el însuși le statornicește, cu grijă, cu deplină cunoaștere a rînduielilor tipiconale bisericești ortodoxe și cu nestrămutata sa credință, nădejde și dragoste de Dumnezeu, de ai săi și de ceilalți, decedați sau în viață. Sînt cu totul remarcabile, în această privință, numeroasele documente privitoare la daniile făcute *Putnei*⁴, cele pentru Probota, unde a fost înmormîntată doamna Maria-Oltea, mama sa († noiembrie 1465), minăstire mult atenționată de dînsul din această cauză⁵,

2. Vezi pentru aceasta, cele două volume de documente tipărite de Academia Română, *Documente privind istoria României*, A. Moldova — veacul XIV, XV, vol. I (1384—1475), Buc. 1954; și veac XV, Vol. II (1476—1500), Buc. 1954.

3. *Ibidem*, Vol. I (Doc. 469), p. 395.

4. *Ibidem*, Vol. I (Doc. 420, 433, 460, 461); Vol. II (Doc. 1, 3, 7, 10, 17, 21, 90, 93, 107, 125, 127, 128, 129, 131, 167).

5. *Ibidem*, Vol. I (Doc. 417), Vol. II (Doc. 290, ș.a.).

și cele pentru minăstirea Zografu ⁶, de la Muntele Athos, precum și obligațiile acestora după primirea darurilor, drepturilor sau privilegiilor acordate de generosul domn.

Nedispunînd acum de condițiile necesare, spre a intra în amănunte, vom spicui doar datele esențiale din documentele privitoare doar la cea din urmă, adică la minăstirea Zografu. În primul document, din 10 mai 1466, redactat la Suceava, după titulatura mai cuprinzătoare pe care am reprodus-o mai sus, citim: «...cu voința lui Dumnezeu Atotțiitorul ne-am gîndit cu gîndul bun al domniei-mele și cu ajutorul lui Dumnezeu, ca să fac pentru mîntuirea sufletului meu și de asemena și pentru sănătatea mea trupească, și pentru sufletul părinților mei și ne-am legat și am făgăduit să întărim sfînta minăstire, care este la Sfîntul Munte, numit Zograf, unde este hramul Sf. Mare Mucenic și purtător de biruință Gheorghe ⁷ și am făgăduit să dau, în fiecare an și să trimit cîte o sută de ducați ungurești.

Iar pentru altă milă, pe care o va da Dumnezeu, cunoscătorul de inimi și ochiul ce vede toate, sfîntă minăstire și biserică a lui Dumnezeu, egumenul și preoții și toți frații întru Hristos ce viețuiesc acolo, să ție și să îplinească acest așezămînt, după rînduiala Sf. Biserici, și după dorința noastră, cum vom arăta mai departe: înainte de toate să scrie pe domnia mea la Sfînta Proscomidie, după datina Sfîntilor Părinți și după așezămîntul Sf. Biserici, și să scrie și pe doamna mea lîngă domnia mea și pe copiii noștri, dăruiți de Dumnezeu, Alexandru și Elena și să stea în sf. pomelnic, cum este și scris. Și iarăși pînă cînd va fi mila lui Dumnezeu Atotțiitorul asupra noastră și vom fi în viață, pe lumea aceasta, sf. biserică să ne cînte simbătă seara paraclis și duminica la prînz să se dea băutură. Marțea să ni se cînte sf. liturghie și la prînz să se dea băutură; și să mă pomenească și în fiecare zi la vecernie și la pavecerniță și la miezul nopții și la utrenie și la liturghie și la sf. proscomidie și unde este obiceiul sfîntei și dumnezeieștei Biserici. Aceasta să ni se facă cît vom fi în viață. Iar după trecerea anilor noștri, după trecerea vieții noastre, în primul an să ni se facă și să ni se cînte sfîntul parastas în sobor, și apoi slujbele de a treia zi, și asemena la a noua zi, la a 20-a zi, la a 40-a și la jumătate de an și iarăși la un an. Iar după trecerea unui an, de atunci să ni se cînte în fiecare an într-o zi, în sobor de pomenire, seara parastas și colivă și băutură, iar dimineața sf. liturghie și colivă și iarăși la prînz băutură, spre mîngîierea fraților. Aceasta să rămîie așa cît va dăinui sfînta minăstire. Iar noi, care ne-am scris să fim ctitori și să dăm în fiecare an o sută de ducați ungurești, să-i dăm pînă la moartea noastră. Iar după viața noastră, pe cine va alege milostivul Dumnezeu să fie domn în țara noastră, sau din copiii noștri sau din rudele noastre... să îplinească sfîntul obroc al minăstirii în fiecare an, după așezămîntul nostru».

Cinci ani mai tirziu, la 13 septembrie 1471, dăruieste bolniței aceleiași minăstiri, cîte cinci sute de aspri anual, pentru ca cei bolnavi

6. *Ibidem*, Vol. I (Doc. 414, din 10 mai 1466, p. 343—344) și 453 din 13 septembrie 1471, p. 382).

7. Nu uităm că Sf. Gheorghe «purtătorul de biruință» era patronul Moldovei și că imaginea sa figura pe drapelele țării. Iată deci parțial, motivația daniei.

ce vor beneficia de acest ajutor, «să se roage lui Dumnezeu pentru sufletul părinților noștri, pentru sănătatea noastră și pentru sănătatea copiilor noștri»⁸.

Simțim în aceste extrase, nu numai limba, formularea frazei și vorbirea personală a marelui voievod — căci documentele au fost scrise, cum ne dăm seama, de logofeți, dieci și pisari sub nemijlocita lui dictare — dar și adinca lui concepție teologică, identică cu cea a Bisericii căreia i-a aparținut cu fidelitate, pînă la sfîrșit, și înseși pulsațiile intime și viguroase ale sufletului său creștin, pînă la ultima fibră a ființei sale. Pentru dînsul, veșnicia, care urmează acestei vieți, și pe care n-o poate nimeni contesta, n-a fost o simplă vorbă, ci o imensă realitate responsabilă, pentru care s-a pregătit cu seriozitate, cu sirguintă și fără întreruperi, toată viața sa, viață pe care a închinat-o, astfel, celei dintii. Dovadă sînt aceste cîteva temeuri invocate aici, ca și celelalte, nu puține, ce nu le-am putut trece în revistă.

Într-un document intern, folosește formule de adîncă piozitate față de înaintași, menționînd că face dania, «pentru sufletul și mîntuirea sfînt răsposatului nostru bunic Alexandru Voievod cel Bătrîn și pentru sufletul și mîntuirea sfîntrăsposatului părintelui nostru Bogdan Voievod și pentru sufletul și mîntuirea mamei noastre Maria»⁹ (Urmează cei vii, ca în cele de mai sus).

După cum se vede, incontestabilă piozitate și concordanță deplină între vorbe și fapte.

Ne amintim, tot în această ordine de idei, că, după tradiție, Ștefan a purtat întotdeauna asupra sa un triptic¹⁰, reprezentînd la mijloc pe Mîntuitorul, înconjurat de Maica Domnului și Sfîntul Ioan Botezătorul, ceea ce se numește «grupul deisis», icoană ce se distinge printr-o rafinată tehnică a lucrăturii, prin subtilitate cromatică și ornamentație cu pietre scumpe, păstrîndu-se astăzi, în muzeul minăstirii Putna.

Nu trebuie să uităm, de asemenea, că, după legenda consemnată de cronicarul nostru Ioan Neculce (1673—1745) în scrierea sa *O samă de cuvinte*, Ștefan în grelele zile de după luptele de la Războieni s-a dus pentru sfat la «Daniil Sihastrul», care printre altele l-a îmbărbătat și l-a îndemnat să continue războiul cu turcii, ce părea iremediabil terminat din cauza uriașelor pierderi suferite, lucru ce i-a adus pînă la urmă, iarăși victoria. Chilia sărăcăcioasă a acestui monah se poate vedea pînă astăzi, la Putna, iar gestul voievodului, căci legendele dispun, de cele mai multe ori, de un simbur de adevăr, demonstrează aleasa sa prețuire, în vreme de cumpănă, și nu numai atunci pentru oamenii îmbunătățiți duhovnicește.

Conturul lăuntric al personalității religioase a marelui voievod moldovean se întregește și mai mult cu informațiile ce ni le furnizează pisanile a două biserici, înălțate de el, cu deosebite simțăminte de piozitate.

8. Vol. I, Doc. 463, p. 382.

9. *Ibidem*, Doc. 417 din 9 iulie 1466, pentru minăstirea Probota, p. 347.

10. Maria-Ana Muzicescu, *Muzeul minăstirii Putna*, editura Meridiane, 1967; texte p. 37, 39, imaginea la cap. «Argintărie și icoane», sub nr. 36; C.C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, imaginea p. 160, ș.a.

Prima este de la vestita biserică din Războieni, ridicată 20 de ani mai târziu, adică la 8 noiembrie 1496, exact pe locul luptei unde atîția moldoveni căzuseră «stropșiți» de mulțimea imensă a armatelor lui Mehmed al II-lea, cel care pusese capăt, strălucitului Imperiu ortodox bizantin. Pisania, după ce povestește succint năvala turcilor, ajutați de Laiotă Basarab al Valahiei Mari, țară românească pe care Ștefan, în pofida eforturilor constante depuse, n-a putut s-o determine să rămînă statornic antiotomană, mărturisește cu durere : «*fură biruiți creștinii de către păgîni și căzu acolo mare mulțime de ostași moldoveni... Pentru aceea, continuă pisania, a binevoit Io Ștefan Voievod... și a zidit acest hram în numele arhistratigului Mihail, pentru rugăciunea sa și a doamnei sale Maria și a fiilor săi Alexandru și Bogdan și pentru pomenirea și pentru sufletul tuturor binecredincioșilor creștini care au pierit aici. În anul 7004 (1496) iar al domniei sale anul a 40-lea, curgător, luna noiembrie 8*»¹¹.

Cea de a doua pisanie, de la ultima biserică ridicată de Ștefan, dar terminată de fiul și urmașul său la tron, la Răusenii, ne aduce la cunoștință următoarele : «*În anul 7011 (1503) septembrie 8, Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei, a binevoit și a început să zidească acest hram în numele tăierii capului... slăvitului prooroc, înainte mergătorului și botezătorului Ioan, în acest loc, unde au fost tăiat capul tatălui său Bogdan Voievod. Și pe Ștefan Voievod l-a ajuns moartea. Veșnica lui pomenire. Iară fiul său, Bogdan Voievod a continuat ce fusese început de tatăl său și a terminat acest hram, în anul 7012 (1504) septembrie 18*»¹².

Din prima pisanie, reținem că, osîrdnicul domnitor nu-și împlinește scrupulos îndatoririle religioase de pomenire, numai față de membrii familiei sale, defuncți sau vii, dar și față de mulțimile de ostași viteji, ce și-au dat viața, alături de el, pentru libertatea, neștirbirea gleei străbune și neatîrnarea țării lor, atitudine desăvîrșit creștină.

Totodată Ștefan nu-și atribuie sieși, sau genialei sale tactici și strategii, de mare comandant de oști, numeroasele și strălucitele sale biruinți, ci lui Dumnezeu și Harului Său atoatecuprinzător. Iar atunci cînd vine și cite o înfrîngere, ce-i drept extrem de rar, cum este cazul la Războieni, aceasta o consideră drept pedeapsă a aceleiași Ființe Supreme¹³, pentru păcatele sale, ceea ce denotă, din partea sa, un adînc văzduh spiritual creștin, plin de responsabilitate și căință.

Din cea de a doua pisanie, ne mișcă subtilitatea alegerii hramului bisericii din Răusenii, care stabilește un paralelism teologic atît de concludent, între tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul și cea a tatălui său Bogdan, ceea ce ni-l înfățișează pe voievodul ctitor, nu numai ca bun cunoscător al Sfintei Scripturi, dar și ca bun împlinitor al ei, în viața de toate zilele.

11. C.C. Giurescu, *op. cit.*, vol. 2, p. 185.

12. *Ibidem*, Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, Buc. 1980, p. 353.

13. A.V. Boldur, *Biserica în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în «B.O.R.» LXXXII (1964), nr. 7—8, p. 727.

În urmărirea scopului nostru, să vedem acum, cât se poate de succint, atitudinea ilustrului nostru voievod, din lunga sa domnie față de Biserica Moldovei.

Fără îndoială că, în vremea aceea, în Moldova, ca și în alte țări ale lumii, Biserica era, în afară de Stat, nu numai unica și fundamentală instituție, dar și cea care, pe lângă funcția ei primordială religioasă, o exercita efectiv și pe cea culturală și de educație a maselor largi populare.

Noi românii afirmăm, cu legitimă și sfântă mândrie, pînă astăzi, că Biserica noastră Ortodoxă a crescut acest popor din leagăn, ca o duioasă mamă, căci ea i-a format și cultivat, în spirit de unitate, credința, limba și datina; ea i-a sădit, hrănit și întărit conștiința unității etnice; ea l-a îndemnat să lupte și l-a asistat în acestea, pentru a putea trăi în libertate, independență și pace. Nu mai puțin meritoriu este și faptul că ea i-a făurit un suflet frumos, modest, generos și neînclinat a-și clădi fericirea sa, pe nefericirea altora.

Dindu-și seama de această pregnantă realitate, de această fericită moștenire părintească și bisericească, date fiind și puternicile sale convingeri religioase pe care le-am putut intui, într-o măsură, în cele de pînă aici, Ștefan, după ce-și consolidează domnia, mai ales, și-a dat silința să ridice, prin toate mijloacele de care dispunea la o înflorire, niciodată atinsă pînă la el, acest așezămînt teandric.

La urcarea sa pe tron exista deja — cum se știe — o statornică, cuprinzătoare și încheată organizație bisericească. Biserica Moldovei dispunea de trei scaune chiriarhale: Mitropolia țării cu reședința la Suceava, alături de conducerea de Stat și două episcopii sufragane la Roman și Rădăuți. Mitropolia are doi vestiți titulari, în timpul voievodului nostru: *pe Teoctist* (1453—1477) și *Gheorghe* (1477—1511)¹⁴. Cel dintîi îl unge ca suveran, pe cîmpia «Direptate», de lângă Suceava, la 14 aprilie 1457; iar ultimul îl așază la locul de veșnică odihnă, de la minăstirea Putna, săvîrșindu-i slujba progribaniei. De la Episcopia de Roman, menționată în documente, uneori, cu titlul de «Mitropolia de Jos a Moldovei», în amintirea unui eveniment istoric, cînd țara și Biserica fuseseră divizate în două, sînt binecunoscuți episcopii *Tarasie* și *Vasile*¹⁵. Cel din urmă, este consultat, în scris, de mitropolitul Gherontie al Moscovei, într-o problemă de tipic, actuală atunci, dovadă a competenței sale, atribuindu-i-se și alcătuirea unei scrieri despre deosebiriile dintre ortodoxie și catolicism, deci un om învățat. De la Rădăuți cunoaștem numai pe episcopul *Ioanichie*¹⁶, ierarhul cu numărul trei în Biserica țării. Cu toții sînt des amintiți și, în termeni foarte reverențioși în documentele emanate de la bine orînduita cancelarie domnească a lui Ștefan, mai cu osebițe în actele ce priveau direct scaunele lui sau minăstirile și bisericile din dependența lor canonică. De altfel, se întilnesc, în așa măsură, în aceleași acte cancelaristice, stareții minăstirilor («rugătorul nostru...») și numele a o sumedenie de preoți, încît

14. Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 327—331; C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 179.

15. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 338—340; C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 179.

16. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 340, ș.u.; C.C. Giurescu, *op. cit.*

putem împărtăși justificata convingere că numeros era în acel timp corpul clericilor moldoveni, de toate categoriile și gradele.

Aceste realități documentare ne duc la concluzia certă că, raporturile dintre Biserică și Statul moldav al marelui Ștefan, sînt dintre cele mai bune, mai strînse, mai armonioase și, deci, pilduitoare. Dacă Ștefan găsește o organizare bisericească certă, la ajungerea sa în fruntea destinelor Moldovei, apoi el se va strădui să *întărească*, cum mereu o repetă, toate așezămintele bisericești ale țării sale, începînd de la mitropolie, continuînd cu episcopiile și ajungînd la mînăstiri. Pe unele din acestea din urmă le va investi, chiar cu drepturi și atribuții quasiepiscopale (Probota, Bistrița, Neamț, Putna). Pe toate însă le va înzestra bogat cu : sate, mori, vii, prisăci, tătari, țigani etc., sau cu unele privilegii și imunități fiscale, judiciare, comerciale și juridice (scutiri de vamă, încasări de vamă, care de pește, morun, icre de morun, butii cu vin, roți de ceară, sare, venitul crîșmelor etc.)¹⁷, pentru a-și putea îndeplini misiunea lor religioasă, culturală și socială, în condiții optime, de demnitate, extensiune și eficiență.

Mitropolitul, în special mitropolitul Teoctist, cărturar și om de prestigiu, este al doilea mare demnitar al țării, după domn și primul sfetnic permanent al voievodului, ceea ce-l va pune în situația de a putea angaja țara, în probleme de politică chiar externă (actul din 2 martie 1462, cu Polonia). Prestigiului, strădaniilor sale în slujba țării, raporturilor sale cu capul țării și, poate înrudirii mitropolitului Teoctist, cu familia domnitoare, i se datorește favoarea finală, de a fi înmormîntat, desigur, la dispoziția expresă a lui Ștefan, în propria necropolă a acestuia și a familiei sale, de la mînăstirea Putna.

Un act internațional de excepție, și anume *pacea* încheiată, între Polonia și Lituania, pe de o parte, și Moldova, pe de alta, la 12 iulie 1499, este scris, pe lingă voievod și marii demnitari și de cei trei înalți ierarhi ai Bisericii moldovene, în frunte cu mitropolitul Gheorghie, cu titlul de «arhiepiscop al Sucevei și țării Moldovei», Vasile episcop al Romanului și Iqanichie, episcop al Rădăuților¹⁸.

Unele înscrisuri de *eliberare din robie*, sînt în mod semnificativ, gîndind noi la timpurile neo-testamentare, redactate cu așentimentul («credința») Bisericii, cum este cel al lui «Oană tătărul», din 8 februarie 1470, unde sînt prezenți mitropolitul Teoctist, episcopul Tarasie, de la «Tirgul de Jos» și egumenul Iosaf, de la Putna¹⁹.

Prin urmare, după cum am putut vedea, Ștefan cel Mare depunea generoase și statornice silinți în susținerea materială a Bisericii; iar aceasta, la rîndul ei, departe de a cauza vreo defecțiune, politiciii

17. A.I. Gonța, *Domeniile feudale și privilegiile mînăstirilor moldovenești în timpul lui Ștefan cel Mare*, în «B.O.R.» LXXV (1957), nr. 5, p. 438—455. Se cunosc 92 de acte de donație și întărire de posesiuni ale Bisericii și 153 de sate ce aparțin bisericilor, ceea ce nu putea pune în umbră puterea economică a boierilor.

18. A.V. Boldur, *op. cit.*, p. 723.

19. *Documente privind istoria României, A. Moldova*, vol. I, Doc. 439, pp. 369—370.

interne și externe a domnitorului²⁰, îi întărește și amplifică prestigiul și autoritatea, cu toată plenitudinea forței ei spirituale.

Dar, pe lângă daniile, ajutoarele și înlesnirile acordate Bisericii, Ștefan este un inegalabil ctitor de minăstiri și biserici. Poporul creștin din această parte a țării noastre, foarte adesea, când era vorba de o biserică mai veche și mai remarcabilă, o atribuia, cu ușurință, lui Ștefan. Atît de mare era faima sa în această privință. Cronicarul Grigore Ureche îi atribuie acestuia 44 de biserici clădite de el. După fiecare război victorios cite una. Alți autori, rămîn la aceeași nedezmințită concluzie, chiar dacă admit să se scoată din lista respectivă, două biserici introduse acolo, datorită unor «tradiții locale», mai puțin fondate. În orice caz, cu cele peste 40 de ctitorii ale sale, pe care le și înzestreză, Ștefan rămîne, cu certitudine, cel mai mare ziditor de lăcașuri de închinare ortodoxă al poporului român. Ne-am extinde mult, dacă am spune, chiar și numai cite un sumar cuvînt, despre fiecare biserică în parte.

Vom încheia acest prim capitol al expunerii noastre, închinat credinței creștinești a lui Ștefan cel Mare, cu un document de talie majoră incontestabilă, în care ne vom întîlni cu însăși conștiința acestuia. Este vorba de scrisoarea, pe care Ștefan a adresat-o cirmuitorilor Europei, la 25 ianuarie 1475. Pentru cuprinsul ei, atît de elocvent — mai ales că împărtășim convingerea că a fost formulată și dictată nemijlocit de marele voievod al Moldovei — vom reproduce cea mai mare parte a ei :

Prea luminaților, prea puternicilor și aleșilor Domni a toată creștinătatea, cărora această scrisoare a noastră va fi arătată sau de care ea va fi auzită.

Noi, Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă tuturor, cărora vă scriu și vă doresc tot binele și vă spun Domniilor Voastre că, necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme și este încă pierzătorul întregii creștinătăți și în fiecare zi se gîndește cum ar putea să supue și să nimicească toată creștinătatea. De aceea, facem cunoscut Domniilor Voastre că pe la Boboteaza trecută, mai susnumitul turc a trimis în țara noastră și împotriva noastră o mare oștire, în număr de 120.000 de oameni (urmează înșirarea numelor căpeteniilor oastei, printre care și Laiotă Basarab (1474—1477) al Țării Românești).

Auzind și văzind noi acestea, am luat sabia în mînă și cu ajutorul Domnului, Dumnezeului nostru Atotputernic, am mers împotriva dușmanilor creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut sub ascuțișul săbiei noastre; pentru care lucru, lăudat fie Domnul Dumnezeu nostru! Auzind despre aceasta, păgînul împărat al turcilor, își puse în gînd să-și răzbune și să vie în luna lui mai, cu capul său și cu toată puterea împotriva mea și să supue țara noastră, care este poarta creștinătății, și pe care Dumnezeu a ferit-o pînă acum. Dar, dacă această poartă, care este țara noastră, va fi pierdută, — Dumnezeu să ne ferească de așa ceva — atunci toată creștinătatea va fi în

20. Vezi Leon Simanschi, *Politica internă a lui Ștefan cel Mare*, în «Revista de istorie», nr. 5—6/1982, p. 594.

mare primejdie. De aceea, ne rugăm de Domniile Voastre să ne trimiteți pe căpitanii voștri împotriva dușmanului creștinătății, pînă mai este vreme, fiindcă turcul are acum mulți protivnici și din toate părțile are de lucru cu oameni ce-i stau împotriva, cu sabia în mină. Iar noi, din partea noastră făgăduim, pe credința noastră creștinească și cu jurămîntul domniei noastre, că vom sta în picioare și ne vom lupta pînă la moarte, pentru legea creștinească, noi cu capul nostru. Așa trebuie să faceți și voi, pe mare și pe uscat, după ce, cu ajutorul lui Dumnezeu cel Atotputernic, noi i-am tăiat mina dreaptă. Deci fiți gata fără întîrziere. Dată în Suceava, în ziua de Sfîntul Pavel, luna ianuarie, în 25, anul Domnului 1475. Ștefan Voievod, Domnul Țării Moldovei²¹.

După cum ușor ne putem da seama, scrisoarea de mai sus, incununează tot ce am spus pînă aici, privitor la evlavia și la mobilele sufletești, ale marelui voievod. Adresanții ei sînt conducătorii lumii creștine din Europa, fără nici o diferențiere confesională, conținutul ei, interesele generale ale «creștinătății», iar tăria ei demonstrativă o constituie «credința creștină» și «legea creștină».

Nu cunoaștem un document similar în toată istoria noastră și nici a altor popoare, în care conștiința unui conducător de Stat, să fie așa de luminată și încălzită de o rîvnă, o generozitate și un spirit jertfelnic, atît de vast și necondiționat, pentru cauza creștinătății.

Pentru viteazul nostru voievod, țara sa împlinește rolul de «poartă a creștinătății», care are menirea sacră de a fi pavază, zid și cetate de necuprins a Europei întregi²², iar dacă totuși această poartă va cădea — cum gîndește el cu luciditate, — «atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie». Pentru aceea, se poate spune, cu dreptate, că atunci cînd, la 22 de ani de la înrobirea strălucitului Bizanț, spre care gravita toată creștinătatea de răsărit, imperiul colos al lui Mehmed al II-lea se năpustește ca un uragan, asupra Moldovei, în 1475, unde și cînd, după spusele unei rude a sultanului însuși: «Niciodată armatele turcești n-au suferit un dezastru atît de mare»²³, s-a dat atunci posibilitatea țărilor Europei și, în continuare, prin celelalte lupte ce au urmat, ca la adăpostul marilor bătălii și victoriilor marelui Ștefan, acestea să-și construiască, în tihnă, catedralele, universitățile și celelalte bunuri materiale și spirituale.

În aceste condiții și cu aceste urmări, Moldova lui Ștefan a fost intr-adevăr «poartă a creștinătății», în stăvilirea armatelor otomane, către Europa Centrală. Vrem să știm care au fost rezultatele scrisorii și demersurilor voievodului moldovean, la curțile Europei? Acestea au provocat bucurie — cum era și firesc — căci, în fond, la Vaslui, Ștefan obținuse cea mai mare victorie asupra colosului otoman, victorie valabilă pentru două veacuri: secolele XIV și XV.

I-au parvenit, ce-i drept, unele măgulitoare aprecieri. Așa, papa Sixt al IV-lea (1471—1484), el însuși înfricoșat de turci, scria lui Ștefan: «Faptele tale săvîrșite... cu înțelepciune și vitejie contra turcilor infideli, inamici comuni, au adus atîta celebritate numelui tău, încît ești

21. C. C. Giurescu, op. cit., p. 163.

22. Anale de Istorie, nr. 4/1982, p. 131.

23. C. C. Giurescu, op. cit., p. 162.

*în gura tuturor și ești în unanimitate foarte mult lăudat*²⁴. Venețienii îl vor felicita și ei, cu sinceră convingere. Muntenii și transilvănenii, prin scrisul brașovenilor, îl vor ruga să nu-i uite, apreciindu-i meritele... Dar, acestea sînt tot, absolut tot! Nici măcar regele Cazimir, vecinul de la nord, nu-l va ajuta cu nimic, deși tratatul din 1462 îl obliga la aceasta. Mai mult, acesta, se va înțelege direct cu sultanul, în 1476, prin spatele lui Ștefan... Deci de nicăieri, nici ajutoare militare și nici materiale... În aceste condiții, Ștefan va trebui să înfrunte singur, urgia anului 1476, cînd este luat din trei părți: tătarii din est, turcii lui Mehmed al II-lea din sud, și muntenii, obligați de turci, din sud-est. Pe primii îi va zdrobi și pune pe fugă, iar pe cei din urmă, care-l copleșesc cu numărul, 15 la 1, nu-i va lăsa, cu hărțuiala, pînă nu-i va izgoni din țară, după Războieni, transformîndu-și astfel înfrîngerea în victorie...

O singură apreciere marginală, se mai cere imperios a fi formulată aici. Anume aceea că, Ștefan cel Mare adresîndu-se tuturor căpeteniilor creștine ale Europei, fără discriminare de apartenență confesională sau crez dogmatic, și îndemnîndu-le stăruitor să alcătuiască un front comun de rezistență și apărare a tuturor bunurilor creștinătății, împotriva fanatismului musulman dezlănțuit, se dovedește un incontestabil precursor al mișcării ecumenice, mișcare pe care Biserica Ortodoxă Română a apreciat-o, prin fapte, încă de la fondarea ei din 1925, și care, de mai bine de două decenii, activează cu siguranță, interes și competență, fiind convinsă că aceasta constituie o mare binecuvîntare a secolului nostru.

Ștefan a fost cert, la vremea sa, singura căpetenie cu reală și efectivă conștiință europeană, care, dacă ar fi fost ascultată practic și urmată neîntîrziat ar fi putut alunga pe musulmani din Europa creștină cucerită de ei pînă atunci, și recuceri însuși orașul lui Constantin.

Pentru români, el rămîne, cu certitudine, cel mai mare conducător de țară, din toate cele trei mari provincii românești și din toate punctele de vedere.

2. Ștefan cel Mare creator de opere cultural-artistice

Îndelunga și plenara domnie a marelui voievod, nu reprezintă numai o perioadă de mare afirmare a crezului său personal — credința creștină — numai o epopee de aspră confruntare militaro-politică, ci o adevărată epocă și încă o epocă de înaltă culme, de prodigioase împliniri și de înfloritoare creații cultural-artistice, al căror prim motor a fost tot copleșitoarea sa personalitate, care conduce totul și este prezentă peste tot.

Este de mirare, încă și astăzi, cum această perioadă atît de zbuciumată, cu războaie aproape în fiecare an, să fi putut produce atîtea opere de valoare perenă. Răspunsul nu poate fi găsit decît în multilaterală personalitate a conducătorului nostru, de atunci, în calitățile și talentele binecunoscute și munca poporului nostru, în prosperitatea țării și a finanțelor sale, chibzuit administrate.

24. *Ibidem*, p. 163.

Judecînd după lucrurile și lucrările ajunse pînă la noi, putem afirma că, în epoca lui Ștefan cel Mare, cultura și arta Moldovei se manifestă cu osebire în următoarele compartimente: arhitectură, pictură, artele decorative, manuscrise miniaturate și cronici. Înainte însă de a le lua pe fiecare la rînd și a spune — pe cît posibil — esențialul, găsim potrivit să mai facem o precizare succintă. Cu Țările Române, din această vreme, ca de altfel și mai tîrziu, ne aflăm în domeniul artei bizantine, care formează fondul de bază și izvorul de căpetenie, acea artă de mari rafinamente, adînci sensuri și simbolisme, artă creștină prin definiție, sau după fericita formulare a istoricului român, de talie mondială, Nicolae Iorga, «Byzance après Byzance»²⁵, în sensul că românii, cu creștinismul lor, de origine și factură răsăriteană, continuă să cultive fidel, respectuos și organic, valorile teologice, culturale și artistice bizantine, dar cu propriile lor contribuții, care sînt armonice, de bun simț și nu stridente, față de fondul de bază.

a. **Arhitectura.** — Ștefan ridică un impresionant număr de monumente arhitecturale, civile și bisericesti. În primele intră cetăți noi sau mărirea și modernizarea celor existente, din interiorul țării și mai ales de la granița de răsărit (Roman, Crăciuna, Chilia, Suceava, Neamț, Orhei, Cetatea Albă etc.), palate voievodale și atenansele lor, unele ajunse pînă la noi numai cu subconstrucțiile lor (Suceava, Bacău, Vaslui, Hirău, Putna, Cotnari, Huși etc.), și cele peste 40 de biserici, despre care am amintit, din care 24 au ajuns pînă la noi intacte, adică în ținuta lor inițială, nerestaurate.

Fără a intra în analiza planului și a meșteșugitei construcții a bolților, a cupolelor și a modului lor de sprijin și descărcare, vom spune că, în Moldova de atunci, se săvîrșește o sinteză, unică în lume, între arta bizantină tradițională, unele elemente gotice (contrafortul, ogiva etc.) și elementele locale, cum ar fi decorația arhitecturală exterioară (ocnițe, firide, cornișe dințate, cărămida aparentă, discurile și farfuriile smălțuite policrom și figurate etc.) și mai ales acoperișul, care determină atît de fericit fizionomia bisericii moldovene.

Lumina, ea însăși este bine studiată și gradată pe măsură ce pătrunzi în sfîntul lăcaș al Domnului, ea venind întodeauna de sus, ca și Harul dumnezeiesc, care vine în întîmpinarea silințelor omenești, pe calea mîntuirii. Acestea sînt pe scurt caracteristicile fundamentale ale bisericilor, din această vreme, care împreună alcătuiesc un stil bine distinct ce s-a numit, în mod judicios, «stilul lui Ștefan cel Mare». Credem că unul din elementele locale l-a constituit lucrul lemnului care, de la îndătinata tehnică a acestuia în construirea lăcașurilor bisericesti, a trecut la bisericele de piatră. Acoperișul bisericilor lui Ștefan indică, opinăm noi, cel mai bine, acest lucru.

Capodopera acestui stil și monumentul cel mai reprezentativ este, cu siguranță, biserica «Înălțarea Domnului» din mînăstirea Neamț, cuprinzînd și două încăperi în plus (exonartex-ul și gropnița) clădită de voievodul ctitor în 1497. Faptul că, în 1479, Ștefan a putut dispune, la

25. Cartea cu acest titlu a apărut în 1935. A se vedea și N. Iorga, *La place des Roumains dans l'histoire universelle*, Bucarest, 1980.

cetatea Chilia, de un număr de 800 de meșteri zidari și 17.000 de ajutoare, pentru câteva săptămîni, pledează convingător pentru o puternică școală locală de arhitectură și pentru originea acestei armate de zidari, din lumea satelor și a tîrgurilor moldovene²⁶. Cercetările arheologice întreprinse în ultima vreme întăresc această afirmație.

Ștefan a fost un atît de mare constructor încît pe drept i s-ar putea pune în gură cuvintele : «Am găsit o țară de lemn și v-am lăsat una de piatră».

b. Pictura. — Fără a mai discuta interferențele ultime, căci artă pură nu există nicăieri, vom spune că bogatul program iconografic al bisericilor lui Ștefan cel Mare îl vedem izvorît dintr-o concepție unitară, ordonat și acordat, atît cu contextul ortodox îndătinat, cu întinderile ce trebuie împodobite și cu setea celor ce le privesc, pictura constituind, acum încă, cum s-a spus, «Biblia celor necunosători».

Sînt remarcabile picturile de la Sf. Nicolae din Dorohoi, Sf. Gheorghe din Hirlău, Voroneț (naosul cu Ștefan și familia), Sf. Ilie de lângă Suceava, Dolhești, Bălinești ș.a. Pictura murală tinde deja, în acest timp, să invadeze zidurile exterioare, cum observă cu dreptate unul din marii ei cercetători²⁷.

De o importanță deosebită sînt tablourile votive, în care ctitorul este prezentat Mîntuitorului, de către Maica Domnului sau de sfîntul «patron» al bisericii respective, acesta ținînd în mînă biserica ctitorită, într-o concentrată atitudine de evlavie, dar în splendoarea costumației (Pătrăuți, Voroneț etc.). Printre elementele locale specifice, în afară de reprezentarea unor obiecte uzuale, instrumente sau haine, din mediul înconjurător imediat, trebuie să vedem și reprezentarea turcilor și derișilor lor, împinși de diavoli către iad, în scena judecării din urmă de pe peretele de apus, așa cum a văzut scena Paul de Alep în 1653, la ctitoria lui Ștefan, Sf. Ioan din Vaslui, scenă care nu mai există astăzi²⁸. Este un protest împotriva asupritorilor otomani, care desigur nu scăpa credincioșilor români, doritori de libertate și neatîrnare, cum de altfel, va fi ceva mai tîrziu, și pictarea căderii Constantinopolului din anul 1453, în exteriorul unor biserici moldovenești.

Vorbînd despre icoane, am amintit mai sus, de tripticul lui Ștefan, pe care îl purta cu dînsul în lupte, aflător astăzi la minăstirea Putna. Pe un fond de tradiție bizantină este sesizabilă o interferență venețiană, care nu concordă cu Moldova²⁹. În schimb, la minăstirea *Grigoriu* de la Athos, se află o icoană cu Maica Domnului «hodigitria», dăruită de Maria de Mangop, soția lui Ștefan cel Mare, și o altă icoană a Sf.

26. Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, Editura Academiei Române, București, 1982, p. 241.

27. Prof. I. D. Ștefănescu, *Arta în epoca lui Ștefan cel Mare*, în «Glasul Bisericii», XXX (1971), nr. 5—6, p. 491.

28. *Istoria Bisericii Române*, manual pentru institutele teologice, vol. I, București, 1958, p. 298—299.

29. Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, vol. I, Ed. Academiei, 1959, p. 841; *Muzeele minăstirii Putna* (Text de Maria-Ana Muzicescu), ed. Meridiane, București, 1967, p. 39 și fig. 36.

Gheorghe-bust la mînăstirea Zografu, aceasta din urmă studiată și de Kondakov, care prezintă înrudiri stilistice cu bisericile Moldovei³⁰.

Numeroasele lăcașuri pictate, în timpul și din rînduiala marelui voievod, unitatea de stil și program iconografic, ca și puținele icoane de care mai putem dispune acum, atestă sigur existența unui corp de zugrăvi de biserici și — nu prea restrîns — în Moldova. A ajuns pînă la noi numele ieromonahului *Gavril*, care introduce reprezentarea celor șapte sinoade ecumenice, în pictarea pronaosului și alte scene, portrete expresive, apropiate de cele ale contemporanilor săi, fiind considerat din această cauză, drept «un clasic al picturii românești». Tot aici trebuie menționat portretul, baso-relief — mai puțin cunoscut — al lui Ștefan de la mînăstirea *Vatopedi*, executat în 1496, sub înfățișare de ctitor, adică purtînd chivotul mînăstiri respective.

c. *Artele decorative.* — Vom spune cîte un scurt cuvînt despre sculptura în piatră, broderie și arta metalelor.

În legătură cu *sculptura* în piatră, sînt de amintit, în afară de ancadramentele ferestrelor și ușilor, în stil gotic, foarte numeroasele lespezi funerare care împodobesc mormintele înaintașilor săi, de la biserica Sf. Nicolae Rădăuți («Bogdana»), de la Probota (mama sa) ale soțiilor și fiilor săi, a mitropolitului Teoctist și a sa însăși, de la Putna, toate, inclusiv cea din urmă, executate la dispoziția și cu indicațiile sale. Toate se disting printr-o fină decorație bizantină și orientală, și prin estetice inscripții în jur.

Despre *broderie* putem spune că, la începutul veacului al XV-lea existau ateliere, cu alese rezultate, la marea lavră a Neamțului și poate și la Bistrița, pînă cînd, în ultimele trei decenii ale aceluiași veac, Putna va deveni un mare centru de înfăptuiri a unor adevărate capodopere, în această direcție.

Ni s-au păstrat mai multe *epitrahile* din care, unul pentru mînăstirea Putna (înainte de 1480), pe lîngă 16 scene evanghelice, are jos, portretul expresiv al lui Ștefan și al fiului său Alexandru. Altul, din anul morții Domnitorului (1504), pentru mînăstirea Dobrovăț, pe lîngă scenele aghiografice, are chipul în picioare al lui Ștefan și al doamnei Maria, avînd cîte o cruce în mînă.

Amintim apoi patru *dvere* (1484, 1485, 1500, 1502), pentru mînăstirea Putna și aflătoare acolo, de mare efect artistic, din care ultima are chipul lui Ștefan și al doamnei Maria (marea dveră a răstîgnirii). Remarcabile sînt, ca expresivitate și monumentalitate, de asemenea, trei *epitafe* (scena punerii în mormînt), unul pentru mînăstirea Moldovița (1484), altul pentru Dobrovăț (terminat în 1506) și altul din 1490, pentru Putna.

O piesă rară este *acoperămîntul de mormînt* al Mariei de Mangop (1477), în care o înfățișează pe cea dispărută într-un drapaj și o atitu-

30. V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 839.

dine cu totul ieratică. Această capodoperă a artei românești medievale, este totodată cel mai vechi portret brodat, în mărime naturală, din arta moldovenească³¹.

Se cunosc și două *steaguri* reprezentînd pe Sfîntul Gheorghe, unul sîzînd și altul călare, cu inscripție invocatoare la adresa Sfîntului, ca să-l ocrotească pe «Io Ștefan Voievod»³². Cel din urmă a aparținut minăstirii Zografu de la Athos. Toate au fost executate din porunca lui Ștefan.

Cine a putut lucra aceste minunate comori de evlavie și artă bisericească? Desigur, călugărițele, unele doamne din societatea înaltă respectivă, dar nu mai puțin călugării de la Neamț și Putna, unde, de asemenea, s-au cultivat astfel de îndeletniciri. Nu posedăm broderii laice din vremea lui Ștefan cel Mare.

Referindu-ne la *lucrurile metalelor*, vom spune că au ajuns pînă la noi o serie de obiecte valoroase, din acest timp. Așa sînt: o *cădelniță* de argint (1470), care pare executată în atelierele din Transilvania (Sibiu, Brașov, Bistrița), o *ferecătură*, din 1487, a vestitului *Evangeliar din Humor* (scris în 1473), patru *ripide*, din care două au ajuns în insula Patmos, iar două se află la Putna, și două *panaghiare*, unul pentru minăstirea Neamț, iar altul pentru biserica «Precista» din Bacău, pe lîngă alte obiecte executate, la dispoziția demnitarilor lui Ștefan³³. Se pare că toate, cu excepția cădelniței au fost executate în atelierele minăstirești din Moldova, mai ales Putna, care deține întietatea absolută, pentru că i s-a dat mult, ca înzestrare, de către Ștefan, dar i se va și cere mult de același ctitor.

Un scurt cuvînt despre *muzica bisericească*, pentru că vorbim de Putna. În ultima vreme, o serie de aleși muzicologi români și străini, ca Gh. Ciobanu, Gr. Panțiru, Titus Moiescu, Marin Ionescu, A. E. Penningthon ș.a. și-au concentrat atenția asupra manuscriselor de muzică bisericească, provenite de la puternicul centru cultural al Putnei, ajungîndu-se la concluzii importante. Putna, desigur, ca minăstire domnească de primă importanță³⁴, unde serviciul religios la care putea asista însuși Ștefan, în momentele lui de reculegere și răgaz, trebuia oficiat la nivel deosebit, nu putea să nu joace, și în această direcție, un rol perfect concordant cu celelalte compartimente artistice bisericești, trecute în revistă pînă aici, adică de superioară calitate și splendoare, deci veritabil «Byzance après Byzance», cum bine s-a spus.

În fine, vom spune un succint cuvînt despre *cărțile* ce se scriu cu mina, în minăstirile Moldovei lui Ștefan. Epoca aceasta este des-

31. M. Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 384—385; *Muzeul minăstirii Putna*, p. 11—12.

32. *Manualul de Istoria Bisericii Române*, vol. I, 1957, p. 302.

33. M. Păcurariu, *op. cit.*, pp. 385—386; *Muzeul minăstirii Putna*, pp. 35—38, 39.

34. Gh. Ciobanu, M. Ionescu, și T. Moiescu, *Școala muzicală de la Putna*, Manuscrisul nr. 1—26 / Iași, Ed. Muzicală, București, 1981, pp. 13—14.

chisă de faimosul ieromonah *Gavriil Uric*, de la mînăstirea Neamț, mare creator de școală, de la care ne-a rămas vestitul *Tetraevanghel*, din 1429, aflător astăzi la Biblioteca din Oxford, precum și o serie de alte manuscrise, excepțional caligrafiate și împodobite cu miniaturi, conținînd cărți liturgice și opere ale Sfinților Părinți ai Bisericii de Răsărit. Aceste nobile preocupări se continuă și în epoca de care ne ocupăm atît cu privire la frumusețea scrierii și a împodobirii (miniaturi, frontispicii și inițiale), cît și a conținutului manuscriselor. Numărul copiștilor cunoscuți este foarte mare. Dintre aceștia amintim, pe ieromonahul *Nicodim*, de la Putna, care, în 1467, copia un *Minei* pe luna aprilie, *Minei* aflat astăzi la Moscova și apoi, în 1473, vestitul *Tetraevanghel* pentru mînăstirea Humor, cea mai importantă lucrare a acestei epoci. Acesta este scris pe pergament și cuprinde imaginile celor patru evangheliști, bogate frontispicii și chenare, precum și portretul lui Ștefan cel Mare, în genunchi, oferind această carte Sfintei Fecioare cu Pruncul. Domnitorul este îmbrăcat, în luminoase veșminte policrome, iar fondul este jumătate auriu și jumătate verde deschis.

Cunoaștem apoi, tot de la Putna, pe monahul *Casian*, care copiază un *Minei* și o *Psaltire*, ultima aflată astăzi la Leningrad; pe monahul *Paladie*, de la care posedăm un *Tetraevanghel* și un *Liturghier*; ieromonahul *Spiridon* cu un *Tetraevanghel*; monahul *Paisie* și diacul *Dimitrie* cu diferite *Mineie* ș.a.

Mînăstirea Neamțu își continuă în același timp și ea strădaniile cu finul caligraf *Teodor Mărișescu*, cu trei *Tetraevanghele*, pentru diferite biserici (Precista-Bacău, Moldovița și Zografu), toate trei la muzeul istoric din Moscova; și unul pentru biserica Adormirea Maicii Domnului din Hotin, astăzi la Biblioteca de Stat din München. Mai putem menționa și alte nume de copiști: ieromonahul *Ioanichie de la Neamț*, cu un *Minei*, astăzi la Moscova; *Pahomie* de la *Voroneț*, cu un *Tetraevanghel* din 1490, astăzi la Moscova; monahul *Filip*, cu un *Tetraevanghel* pentru Zografu, astăzi la Viena; preotul *Ignatie din Cotmani*, cu un *Minei*; diacul *Mircea* cu un *Apostol*, în 1463, azi la Hilandar; diacul *Isaia*, cu un *Minei*, în 1492, azi la Lvov și alții.

Mînăstirea Moldovița are pe copistul *Anastasia* cu *Mineiele* sale și alte lucrări.

În mînăstirea Bistrița din Moldova, se scrie cunoscutul *Pomelnic de la Bistrița*, care se începe în 1407 și merge pînă în 1552, dînd domnii Moldovei, numele mitropoliților, boierilor, egumenilor. Este prima formă a istoriografiei noastre naționale.

Pe lingă *cărțile liturgice*, necesare în primul rînd, pentru viața culturală a comunităților creștine, se mai copiază, și încă destul de frecvent, lucrări patristice și post-patristice, în mînăstirile deja menționate, ca: *Sbornice* (cuvîntări ale Sf. Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Efrem Sirul ș.a.). *Leastvița* Sfîntului Ioan Scărarul, *Invățăturile pustnicești ale părintelui Dorotei*; *Sintagma* lui *Matei Vlastaris*, din 1472,

și alte ediții, deci o carte de canoane ale Sinoadelor și Sfinților Părinți. Pe lângă acestea, găsim și cunoscutul roman popular *Varlaam și Iosaf* ș.a.³⁵

Foarte multe din lucrările indicate și altele nepomenite aici s-au scris din porunca lui Ștefan cel Mare, a mitropoliților Teoctist și Gheorghie, a episcopului Ioanichie și a altor ctitori mai mici.

Un fapt, de mare semnificație, este și acela că tot în timpul acestui strălucit voievod și sub dictarea sa (1480—1482) s-a început, prima creație literară a culturii române: *Letopisetul de când cu voia lui Dumnezeu s-a început Țara Moldovei*, operă care va face din cronică, genul major al literaturii române, din epoca feudală. Ea va fi copiată și prelucrată în minăstiri, ajungându-se la cele două variante putnene: *Cronica moldo-germană și Cronica moldo-polonă*, folosite și în «Voskresenskaia Letopis» (*Cronica moldo-rusă*)³⁶.

După cum vedem, o epocă plină extensiv și intensiv de remarcabile realizări culturale și artistice, teologice, bisericești și naționale.

*

La sfârșitul acestei sumare expuneri, exprimăm profundele noastre simțăminte de respectuos omagiu și veșnică recunoștință, sufletului creștin și ființei întregi a celui mai mare voievod al românilor, care a ridicat atâtea lăcașuri de închinăciune și a făurit atâtea valori netrecătoare, de cultură și artă, spre mai binele poporului său și al altor popoare.

Ștefan cel Mare a făcut totul, pentru a crește și unifica forțele creștine, ale poporului său, și a le declanșa, împreună cu cele ale continentului său, împotriva marelui pericol, din acel timp, amenințarea otomată. El ne învață și astăzi, pe noi toți, să ne întărim, mai întâi, puterile noastre creștine personale, și apoi, cu cele ale întregii creștinătăți, să luptăm împreună, contra actualului pericol, cu mult mai mare și amenințător, decât cel al turcilor, distrugerea vieții și a întregii noastre planete, prin energia nucleară. Să ne potrivim pasul cu această imperativă poruncă a ceasului de față, căci: «*Fericii făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema*» (Matei V, 9).

Pr. prof. dr. AL. I. CIUREA

35. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 395—398; Muzeul minăstirii Putna, p. 25—31 și fig. 30—35; Corina Nicolescu, *Miniatura și ornamentul, cârți manuscrise din țările române*, sec. XIV—XVIII, Catalog București, 1964, p. 9—16.

36. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Moștenirea culturală a lui Ștefan cel Mare*, în «Anale de istorie», nr. 3/1982, p. 131; A.V. Boldur, *Biserică în timpul lui Ștefan cel Mare*, în «B.O.R.», LXXXII (1964), nr. 7—8, p. 724; C. Razachevici, *Știri despre Ștefan cel Mare într-o cronică inedită a Moldovei descoperită în Polonia*, în Revista de istorie, nr. 5—6/1982, p. 654—671; George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1969, p. 73 ș.u. Vezi de asemenea, Acad. Română, Institutul de istorie, *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*. Culegere de studii de M. Berza, București, 1964, și *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, Editura Academiei, 1958.

CINSTIREA MOAȘTELOR CUVIOSULUI DUMITRU CEL NOU DIN CATEDRALA PATRIARHIEI ROMÂNE *

«...Mulți sfinți se fac... încă și din români
mulți sunt... dar n-au fost căutați...»

(Mitropolitul Dosoftei al Moldovei,
Viețile sfinților)

Multe dureri și necazuri au pricinuit poporului român evenimentele nedorite ale secolului al XVIII-lea : martirizarea Domnului Constantin Vodă Brâncoveanu și a copiilor săi (15 august 1714)¹, a mitropolitului-cărturar Antim Ivireanu (1716)², suferințe și boli de tot felul ; peste toate i s-a impus neamului românesc și domnia străină (fanariotă) sub dominația otomană : Țara Românească (1716—1821), Țara Moldovei (1711—1821)³.

La jumătatea aceluiași secol, luptele între împărății nu mai conțineau : rușii cu turcii ; turcii cu austriecii și toate pe teritoriul nostru, pe spinarea bietului neam românesc de pretutindeni, care a fost tulburat și prin uniția de la 1700, cu urmări grave pentru viața spirituală a românilor de peste Carpați⁴ și cu detrușchierea Moldovei prin anexarea la Imperiul habsburgic a Bucovinei (1774—1775)⁵.

În vara anului 1774, capitala Țării Românești, București, și locuitorii ei au fost totuși în sărbătoare și în mare bucurie sufletească⁶,

* Prezentul studiu a fost întocmit încă din anul 1987 însă nu a primit «viza» pentru publicare. Se cunoaște faptul că în timpul dictaturii ateist-comuniste s-au făcut numeroase presiuni asupra Patriarhiei Române atât pentru mutarea reședinței patriarhale cât și pentru transferarea raclii cu moaștele Sfântului Dimitru Basarabov la una din mănăstirile apropiate. În anul 1989 sub pretextul că la palatul Parlamentului se desfășurau lucrările M.A.N., racla cu moaștele Cuviosului n-a mai fost expusă, după datină, la locul cunoscut și nici măcar în pridvorul catedralei, cum se practica în ultimii ani, ci a fost transferată la biserica «Sf. Nicolae-Vlădica», unde s-au desfășurat și slujbele solemne. Toate aceste măsuri urmăreau restrângerea și diminuarea pelerinajului la sfințele mănăstiri, dar, din rînduială divină, ele au fost sortite, cum se știe, eșecului.

1. Pr. Nicolae Șerbănescu, *Constantin Brâncoveanu, ctitor de cultură românească*, în «Biserica Ortodoxă Română» (BOR), LXXXII (1964), nr. 9—10, p. 879—899. Idem, *Constantin Vodă Brâncoveanu, domnul Țării Românești (1688—1714), cu prilejul comemorării a 330 de ani de la nașterea sa și a 270 de ani de la moarte, 1654—1714—1984 — 15 august*, în «BOR», CII (1984), nr. 8—10, p. 660—683 ; Moisescu, Gh., *240 de ani de la mucenicia dreptcredinciosului voievod Constantin Brâncoveanu*, în «Ortodoxia», VI (1956), nr. 4, p. 610—624 ; † Gherasim Cristea, *Mănăstirea Hurezi* (album-monografie), Rim. Vilcea, 1983.

2. *250 de ani de la moartea mitropolitului Antim Ivireanu*, «BOR», LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1179 și 5—6, 1966, p. 614—615 ; *Solemnitatea comemorării a 250 de ani*, în «BOR», LXXXIV (1966), nr. 9—10, p. 938—967.

3. C.C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi*, Ed. Albatros, 1971, p. 448—485.

4. Pr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic, vol. II, București, 1981, p. 295—314.

5. *Ibidem*, p. 247—368 și mai ales p. 476.

6. Pr. Gh. Moisescu, în colaborare, *Istoria Bisericii Române*, Editura Institutului Biblic, București, 1957, p. 239—242.

pentru că acum au fost aduse în catedrala mitropolitană moaștele unui fiu al pământului străbun : *Cuviosul Dumitru cel Nou*.

Aducerea la București a moaștelor cuviosului Dumitru cel Nou nu a fost întâmplătoare. Pe lângă chemarea de sus, relicvele sfinte nu trebuiau să fie batjocorite de păgâni. Ele și-au găsit locul aici, în capitala tuturor românilor și unde «soarele pentru toți răsare»⁷. Basarabii aduseseră la Argeș moaștele sfintei Filoftea (sfârșitul sec. XIV) ; Mușatinii transferaseră pe Sf. Ioan cel Nou din Cetatea Albă la Suceava (1400) ; Craioveștii dăruiseră ctitoriei lor, Bistrița-olteană (sec. XV), racla cu moaștele Sf. Grigore Decapolitul, trăitor în secolul al IX-lea ; iar Vasile Lupu, Domnul Moldovei, aduce la Iași moaștele Cuvioasei Parasciva (1641). Moaștele sfinților amintiți, majoritatea au fost aduse de la românii din sudul Dunării⁸. Aceste înfăptuiri de întărire a ființei naționale și a unității de cuget și simțiri prin evlavie ortodoxă a românilor de pretutindeni au fost un fericit preludiu la actul final de la 1 Decembrie 1918, când s-a desăvârșit unitatea politică și Statul național unitar român.

a. Formarea și creștinarea în același timp a poporului român. Este sigur că pătrunderea elementului roman în civilizația dacă s-a făcut simțită mai mult în părțile pontice⁹, ca apoi să se generalizeze în toate provinciile dacice, mai ales după înfringerea oștilor lui Decebal (106)¹⁰. Creștinismul a fost propovăduit de timpuriu, prin predica Sf. Apostol Andrei și a ucenicilor Sf. Apostol Pavel¹¹, încît regiunile pontice și apoi dobrogene au fost sfințite cu martiri, mărturisitori, cuvioși și cuvioase¹².

7. Este spusă marelui scriitor ardelean Ion Slavici, care preia duhul revoluționarilor din Proclamația de la Blaj (1848) : «noi vrem să ne unim cu Țara».

8. Generalizarea cultului lor pentru toți românii de pretutindeni și introducerea numelor lor în toate calendarele Bisericilor Ortodoxe surori s-a desăvârșit în anul 1955, cu îndeplinirea condițiilor cerute pentru canonizare și în urma *Hotărârii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române* din 1950, în «BOR», nr. 3—6/1950, p. 298—299.

9. Vasile Pârvan, *Inceputurile vieții române la gurile Dunării*, București, 1923, passim ; Vasile Vătășianu, Vasile Pârvan : *Idealul uman și valorile vieții*, Ed. Albatros, București, 1983, p. 7—32.

10. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 89—148 ; D. Tudor, *Decebal și Traian*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 45—88.

11. † Adrian Botoșăneanu, *Sf. Apostol Andrei în tradiția Bisericii și în viața creștinilor*, în «BOR», XCVI (1978), nr. 11—12, p. 1325—1333 ; Diac. conf. P. I. David, *Aspecte ale vieții spirituale ale traco-dacilor în timpul marelui rege Burebista*, în «MO», XXXII (1980), nr. 7—9, p. 574—594 ; Idem, *Despre originea geto-dacilor și începutul creștinării lor*, în «MO», XXX (1978), nr. 1—3, p. 154—161 ; D.M. Pippidi, *În jurul izvoarelor literate ale creștinismului daco-roman*, în vol. *Contribuții la istoria veche a României*, ed. III, București, 1967, p. 497—516 ; Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Noi considerații privind pătrunderea creștinismului la traco-geto-daci*, în «ORT» XXVI (1974), nr. 1, p. 164—178 ; Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor*, Ed. Institutului Biblic, București, 1982, *Religia geto-dacilor*, p. 315—338, *creștinismul*, p. 385—416.

12. ***, *De la Dunăre la Mare*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Galați, 1977, passim ; și în special : *Slinți români și apărători ai Legii strămoșești*. Sub directa purtare de grijă a IPS Nestor, arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei, Ed. Institutului biblic, București, 1987, *Studiu introductiv*, p. 5—33.

La venirea migratorilor și apoi a slavilor și bulgarilor din ținuturile nord-pontice, etnogeneza poporului nostru (daco-roman) era încheiată și formarea limbii române stabilită¹³.

Populația valahă creștină avea nenumărate mărturii materiale ale credinței ortodoxe (biserici, minăstiri, locuri sfinte). Este adevărat că năvălirile au spulberat unele cetăți și sate ale strămoșilor noștri, dar populația s-a retras din calea lor și și-a ascuns comorile (tezaurul de la Pietroasa, icoane, monede etc., relicve sfinte). Arheologia și epigrafia de astăzi dezvăluie permanent crezul și preocupările lor¹⁴.

b. **Seminția bulgară s-a oprit în sudul Dunării.** — Bulgarii au fost creștinați de către țarii lor¹⁵. Se reține «botezul în masă», al lui Boris (864) ca, peste puțin timp, urmașii săi să treacă la catolicism¹⁶. Această instabilitate în credință a noilor veniți peste populația valahă-băstinașă din sudul Dunării a făcut să se întărească lupta clerului și credincioșilor români pentru păstrarea dreptei credințe și pentru menținerea ființei naționale. Așa se explică apariția atitor nume de monahi români (Maxențiu, Ioan Casian, Gherman, Dionisie Exiguul),¹⁷ plecați la Constantinopol, Roma, Ierusalim și mai ales spre Sfântul Munte Athos, după anul 963¹⁸.

Focare puternice monastice românești în primul mileniu au fost: Minăstiriștea-Niculitel (sec. IV—VII)¹⁹, Basarabi (sec. IV—IX), Tomis, Callatis, Sf. Gheorghe (Deltă), Barboși (Galați), Garvăn-Isaccea (Tulcea), Păciul lui Soare (Capidava-Ostrov), Durostorum²⁰, Gaura Chindiei — peștera-bisericuță cu cimitir, sec. VI—IX, de lângă Porțile de Fier (Drobeta Turnu-Severin)²¹, Sucidava etc. La Sucidava, s-a descoperit inscripția cu preotul Liconocos²²; probabil din episcopia Daciei de sub jurisdicția Justiniana Prima (sec. VI, Novela 11).

13. George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, Ed. științifică, București, 1969, vol. I, p. 1535; Ion Gheție, Al. Mares, *Originile scrisului în limba română*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1985, p. 95—100, respectiv, p. 79—94.

14. Emilian Popescu, *Inscripțiile grecești și latinești din sec. IV—XIII, descoperite în România*, Editura Academiei, București, 1976, passim; Idem, *Al VIII-lea Congres Internațional de epigrafie greacă și latină, Atena, 3—9 oct. 1982*, în «BOR», C (1982), nr. 11—12, p. 948—951; Ibidem, *Epigrafia greacă, izvor pentru istoria Bizanțului în sec. IV—IX*, în «Glasul Bisericii», XLIII (1984), nr. 1—2, p. 59—86.

15. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 180—191; Asimilarea culturii bizantino-slave, la G. Ivașcu, *op. cit.*, p. 35—42.

16. Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine. Imperiul și civilizația după izvoare*. Trad. Maria Holban, Editura enciclopedică română, București, 1974, p. 288.

17. Pr. prof. Ioan Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Ed. Institutului Biblic, București, 1979, p. 185—280; *Sfinți români...*, p. 208—247.

18. T. M. Popescu, *O mie de ani în istoria Sl. Munte Athos (963—1963)*, în «Ort.», XV (1963), nr. 3—4, p. 590—620; *Sărbătorirea Mileniului și participarea Bisericii Ortodoxe Române...*, în «BOR», LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 599—603.

19. *Sfinți români...*, *Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos*, p. 172—177.

20. *Ibidem*, p. 178—182.

21. Diac. P. I. David, *Mărturiile unor locașuri de cult la Porțile de Fier*, în «MO» XXV (1973), nr. 3—4, p. 250—253.

22. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 165—167; Dumitru Tudor, *Sucidava*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1974, p. 130—146 (respectiv, p. 136).

c. **Cuviosul Dumitru, originar din sudul Dunării.** — În acest sfârșit de mileniu, trăia Cuviosul Dumitru în sihăstria de la Basarabi (Murfatlar — Constanța)²³. După distrugerea complexului monastic (sec. X—XI), călugării și-au continuat viața de pustnici în alte locuri cunoscute și sfințite de ei. Să nu uităm că datorită oscilării în credință, prozelitismului catolic și începuturilor «eresurilor bogomile»²⁴, împăratul bizantin Vasile al II-lea (numit Bulgarohtonul, 976—1028) desființează statul bulgar (1018). În documentele vremii se menționează o «Episcopie a vlahilor cu scaunul la Vreanotia...». Pe o carte din biserica Sf. Clement din Ohrida — tot în acest timp — semnează: «Ioan preot al prea sfintei episcopii a vlahilor...»²⁵. În valea Timocului, în valea Lomului, în munții Rodope, Dalmația, Macedonia existau și există nenumărate sate vechi românești²⁶.

Aici, în peșteră, între stîncile Lomului, a adormit întru Domnul cuviosul Dumitru. Și peste 200 de ani, cinstirea sa, faptele sale, viața sa sfântă erau binecunoscute. În perioada fraților Asănești — valahi și latini —, cum îi numește papa Inocențiu al III-lea, se instaurează o perioadă de liniște²⁷. În același timp, se refac bisericile și mănăstirile, se amenajează locuri speciale pentru relicve sfinte, protejîndu-le în sicrie. Această acțiune are ca scop întărirea ortodoxiei românești și a spiritului național, pentru că latinii, prin Cruciada a IV-a (1204), au prădat Constantinopolul, iar prozelitismul catolic s-a întetit. Acum se face și deosebirea între moaștele *Sfîntului Dimitrie Izvoritorul de Mir* (sec. III), ridicate din Tesalonic de către cruciași și duse în Italia²⁸, și moaștele *Cuviosului Dumitru cel Nou*, cinstite de populația românească din sudul Dunării. Cuviosului, după rînduială, i se alcătuieste un *acatist* și rugăciuni speciale de mijlocire către Mîntuitorul Hristos: «Cel ce ești floare duhovnicească neveștejită a Patriei noastre...» (*Paraclis*, cînt. VI, *Condac*)²⁹. Din alte imne reiese clar conștiința unității naționale și credința

23. Alex. M. Stănculescu, *Contribuții la descifrarea inscripțiilor de la Murfatlar*, în «BOR», XCV (1977), nr. 9—12, p. 1024—1034.

24. Dumitru Vasilescu, *Bogomilismul*, în «S.T.» XV (1963), nr. 7—8, p. 444—460; B. A. Alexandru, *O interesantă luptare asupra istoriei catarilor*, în «BOR», LXXXII (1964), nr. 9—10, p. 964—973 și la Pr. prof. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Ed. Institutului Biblic, București, 1981, p. 75.

25. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, București, 1925, vol. I, p. 25—115; Pr. prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 177—180, 188—197 (p. 192).

26. N. Iorga, *Istoria românilor din Peninsula Balcanică*, București, 1919, passim; *Vizita Patriarhului Justinian în Bulgaria...*, în «BOR», LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 425—479.

27. N. Iorga, *Istoria vieții bizantine...*, p. 328—339.

28. Moaștele Sf. Dimitrie-Izvoritorul de mir au fost readuse în Grecia și depuse în biserica Sf. Dimitrie din Tesalonic, alături de moaștele Sf. Grigorie Palma și Sf. Simion al Tesalonicului (Diac. P.I. David, *Moaște și relicve răsăritene în Apus revenite în pămîntul lăgăduit lor*, în «Ort.», XXXVI (1985), nr. 2, p. 372—373).

29. În continuare: «și rugător neîncetat către făcătorul de bine, ia aminte la nevrednicele noastre cereri și sirguiește ca un bun Părinte, spre ajutorul nostru, care cu nădejde năzuim către Dumnezeu, prin tine. Deci, ca unul care ai îndrăznire către Domnul, roagă-te să se mîntuiască sufletele noastre», după *Paraclis către Prea Cuviosul Părintele nostru Dimitrie cel Nou, care se cîntă la toată trebuința și nevoia*, ediția Ierom. Teofil Ionescu, în volumul: *Sfîntul Dimitrie cel Nou*. *Acatistul, viața, minunea săvîrșită cu ocazia furării lui de către bulgari în timpul ocupației*, București, 1926, p. 18.

în Dacia Felix : «Bucură-te, Luminătorul cel strălucit al Daciei...» (*Canon VI, Icos*)³⁰.

Inviaza mongolă (1241), ca și alungarea latinilor din Constantinopol (1261), restabilesc influența bizantină în sudul Dunării, iar cinstirea moaștelor Cuviosului Dumitru a devenit foarte cunoscută și la românii din nordul Dunării. Voievodul Țării Românești — probabil Basarab I — a voit să aducă moaștele Cuviosului în biserica «Domnească», dar Sfântul n-a voit să treacă Dunărea, mîngiind sufletele valahilor din sudul Dunării. În zadar s-a încercat să urnească racla Cuviosului cu «junci tineri la jug și car nou». Domnitorul valah a trimis daruri și s-a ridicat o biserică nouă în cinstea Cuviosului în localitatea unde a fost găsit. De atunci, *satul s-a numit Basarabov*, după obștea în care Sfântul a viețuit, — *biserițele-paraclise de la Basarabi* — și după familia Basarabilor de pe tronul Țării Românești. Odată cu pătrunderea turcilor în Europa (1337), și în același timp scăderea influenței bizantine, domniile Munteniei, ca și cei ai Moldovei, înzestreați cu tot ceea ce trebuie sfintele locașuri și minăstiri din toată creștinătatea răsăriteană de sub ocupație otomană. Desființându-se Patriarhia de Tîrnovo (1393) și patriarhul Eftimie fiind exilat, Mircea cel Bătrîn, domnul Țării Românești și al «Drîstorului stăpînitor» răscumpără relicve sfinte, zidește biserici, și devenind astfel ocrotitor al creștinilor din Balcani³¹. Turcii însă pun stăpînire pe Dobrogea și pe sudul Dunării (1417)³², iar după căderea Constantinopolului sub musulmani (1453), creștinii sînt persecutați și odoarele lor sfinte, inclusiv moaștele, căutate pretutindeni de către otomani pentru a fi pingărite sau vîndute.

Racla cu moaște a cuviosului Dumitru este purtată, în dese cazuri — în timp de secetă — prin multe localități ale românilor din Dobrogea și sudul Dunării. La Cernavodă, două surori, Aspra și Ecaterina, au fost tîmăduite³³.

În timpul lui Mihai Viteazul oștile române eliberează din nou sudul Dunării (1595)³⁴. Moaștele cuviosului Dumitru cel Nou sînt cinstite și cultul său pătrunde la creștinii sirbi, albanezi și greci³⁵.

30. *Slujba Preacuviosului Părinte Dimitrie cel Nou* a fost introdusă în Mineiul pe octombrie de către mitropolitul Meletie. Din 1955 s-a definitivat slujba și prăznuirea în ziua de 27 octombrie. Punerea pe muzică psaltică a slujbei Privegherii (Vecernie-Litie-Utrenie) Cuviosului se datorește Prof. Chiril Popescu.

31. Arhim. Gamaliil Vaida, Nicolae Stoicescu, *Minăstirea Cozia...*, Editura Institutului Biblic, București, 1987, passim.

32. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 281—286.

33. Gherasim Timuș, *Dicționar aghiografic*, București, 1898, p. 209; Arhim. Chesarie Gheorghescu, *Sfîntul Dimitrie cel Nou*, în vol. *Sfinți români...*, p. 272—280; *Sinaxarul din 27 octombrie*.

34. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 367—382; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 432—434; Diac. P. I. David, *O candelă permanentă în Sanctuarul neamului: Mihai—Vodă Viteazul*, în «Iadrumătoru' pastoral al Arhiepiscopiei Bucureștilor». București 1981, p. 212—221.

35. Însăși *Slujba Cuviosului Dumitru cel Nou*, tipărită în 1779, este alcătuită de Mitropolitul Filaret al Mirelor, bun cunoscător al limbii române și al istoriei românilor din sudul Dunării, fost ucenic al mitropolitului Partenie al Tîrnovei.

După moartea voievodului Matei Basarab (1632—1654) — ctitor de sfinte locașuri din Țara Românească³⁶, ultimul căpitan al Domnului unirii, Mihai Viteazul, a urmat Constantin-Șerban Basarab (1654—1688), în timpul căruia se ridică biserica «Sfinții Împărați Constantin și Elena» (1654—1658) din București, devenită catedrală mitropolitană, prin mutarea Scaunului mitropolitan de la Tirgoviște la București (8 iunie 1668)³⁷.

d. Pentru totdeauna în capitala Țării Românești. În timpul războiului ruso-turc (1769—1774), osmanliii au vrut să ridice moaștele cuviosului și să le trimită la Istanbul. Generalul Petru Salticov, ajutat de ostașii români și de populația băștinașă, înfringe trupele turcești și le ia prețioasa comoară (1773). Încheindu-se pacea (Kuciuc Kainargi) și trecînd Dunărea cu moaștele cuviosului Dumitru cel Nou, ajungînd în București, racla este depusă în catedrala mitropolitană «Sfinții Împărați Constantin și Elena» (iulie 1774). Argintarul Dimitrie Ment bivel sluger, originar din sudul Dunării și cunoscător al locurilor Cuviosului, istorisește viața Sfîntului domnitorului Mihai Șuțu și roagă pe mitropolitul Grigorie (1760—1786) să rețină moaștele cuviosului să nu fie duse în Rusia. Țarina Ecaterina a II-a și mitropolitul Platon al Moscovei, înțelegînd situația, poruncesc generalului rus să lase moaștele cuviosului celor în drept, românilor³⁸. De fapt, primirea și așezarea moaștelor în catedrala mitropolitană fusese pregătită. Mitropolitul Grigore vizitate în două rînduri Kievul și Petersburgul (1770 și 1772)³⁹, pentru tratative împotriva asupririi musulmane, pentru ajutorare și restituirea relicvelor sfinte.

De la data de 13 iulie 1774, moaștele Cuviosului au devenit comoara spirituală a Țării Românești și a Capitalei, Cuviosul Dumitru cel Nou fiind socotit patronul cetății Bucureștilor⁴⁰, și al catedralei alături de Sfinții Împărați Constantin și Elena⁴¹.

Slujitorii bisericești din sudul Dunării, însoțind moaștele cuviosului, au alcătuit toate cele de cuviință (Acatist, paraclis, mijlociri), încît

36. Cel mai important ctitor de locașuri sfinte și împăciuitor cu Vasile Lupu al Moldovei. Pe larg, † Veniamin Nicolae, *Ctitoriile lui Matei Basarab*, Ed. Sport-Turism, București, 1982, 244 p. + ilustrații; Cornelia Pillat, *Pictura murală din epoca lui Matei Basarab*, Ed. Meridiane, București, 1980, passim.

37. Pr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. II, p. 126. În ziua hramului Sf. Împărați Constantin și Elena, 21 mai 1668, a fost hirotonit întru arhiepiscop și instalat mitropolitul Teodosie. Acesta, la iposifiere, a rostit *Mărturisirea de credință* (Crezul) în *limba română*, ceea ce a constituit o contribuție deosebită în procesul de afirmare a limbii române și în cult.

38. Totuși, rușii au ridicat din moaște mîna dreaptă a Cuviosului și au depus-o la Lavra Pecerska din Kiev.

39. Pr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol II, p. 656.

40. «Iar acum orașul acesta cel dreptmăritor cu darurile tale îl veselești; tămăduiri întru neputințe dăruindu-ne și de ispitele vrăjmașului pe noi cei ce cu credință năzuim sub acoperămîntul tău izbăvindu-ne. Roagă-te, Domnului Dumnezeu, să ne dăruiască nouă iertare de păcate și mare milă...» (în *Minei...*, La litie, *Stihira* 1, gls. 1).

41. Nici Sfîntul Constantin și mama sa, Elena, nu sînt străini de neamul daco-romanilor (Diac. P. I. David, *Coincidențe și relații...* în «BOR» XCIII (1975), nr. 3—4, și mai ales *Confluențe daco-britane*, în «Magazin istoric», nr. 3/1978).

cultul Sfintului s-a desfășurat opt sute de ani, fără întreruperi, din timpul Asăneștilor (1187) și pînă în prezent.

Prin așezarea moaștelor în catedrala mitropolitană s-a săvîrșit un act de dreptate și de prestigiu ierarhic și în același timp s-a adăugat în candelabru unității spirituale a românilor ortodocși încă o puternică lumină. Sfintele moaște erau o necesitate spirituală și totodată o incununare a strădaniilor domnitorilor români și mitropoliților Țării de a ține aprinsă permanent flacăra unității neamului românesc de pretutindeni prin credința ortodoxă, prin limbă, obiceiuri și datini. Înzestrarea catedralei mitropolitane a Țării Românești cu moaștele cuviosului Dumitru cel Nou a însemnat și întărirea autorității spirituale și ridicarea prestigiului Bisericii și al neamului românesc⁴².

În același an, 1774, este trimis de către Poarta otomană pe tronul Țării Românești Alexandru Ipsilanti (1774—1782)⁴³. Deși străin de neam, Domnul, sub influența și autoritatea mitropolitului Grigorie, tipărește o *Condică de legi*, reorganizează școlile (în special *Academia Domnească* și cea de la Sfintul Sava)⁴⁴, unde se aflau și străini, profesori și ucenici; ia ființă *Eforia Școalelor*, condusă de mitropolit și ajutat de episcopii de Rimnic și de Buzău⁴⁵. Se organizează școli (Craiova și Buzău) și se inițiază cicluri elementare cu burse și internate pentru elevi. De asemenea, la Mitropolie se inițiază «practica preoțească» și «instruirea» cîntăreților pentru psaltichie⁴⁶.

În perioada păstoririi sale, mitropolitul Grigorie tipărește peste 30 de cărți de cult și altele cu conținut variat⁴⁷. Este vrednic de reținut:

42. C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor. Din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 350.

43. Alex. Ipsilanti a domnit și în Moldova. Din familia sa s-au ridicat pe tronul Principatelor mulți voievozi pînă la domniile pămîtene de după revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821). Alexandru Ipsilanti își alcătuiește «blazonul» familiei în care a introdus și sfinți protectori (la Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977 p. 75 și Planșa XXIII, 1, p. 253).

44. George Potra, *Din Bucureștii de altădată*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 369. Autorul scoate în evidență și alte fapte din aceeași epocă «diferite răsmerițe cu moscalii» (p. 27); înfrumusețarea Dealului Mitropoliei și reconstruirea bisericii «Sf. Ecaterina» (p. 76—77); amenajarea grădinii Cișmigiu — (p. 253); Pacea de la Kuciuc Kainargi (p. 199); diferite nenorociri (p. 175—218) etc.

45. Gh. Moisescu, *op. cit.*, p. 241—242; Pr. Prof. Micea Păcurariu, *op. cit.*, vol. II, p. 401—408. Pe lângă ajutoarele obișnuite date Bisericilor Ortodoxe surori și popoarelor lor, Mitropolia din București reorganizează și susține Școala românească din Arbănași (lângă Tirnovo), cu vechi tradiții din epoca Asăneștilor, (Pr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. II, p. 649). N-ar fi exclus ca aci să fi învățat tainele buchiilor ierarhii de Tirnovo. Școala s-a menținut pînă tirziu, fiind cea mai veche școală românească din sudul Dunării. pînă după al doilea război mondial...

46. Tradiția aceasta a fost desăvîrșită mai ales de Macarie-protopsaltul și ucenicii săi pînă astăzi (Diac. P. I. David, *Rolul Mîndstirii Antim din București în Revoluția din 1821*, în «Glasul Bisericii», XLI, (1982), nr. 11—12, p. 857—874).

47. Pr. N. Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în «BOR», LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 793—807; Mihai Manolache, *Biserica din Țara Românească în timpul domnitorului Alexandru Ipsilanti (1774—1808)*, în «BOR», LXXXIV (1966), nr. 7—8, p. 818—835; Ierom. Lucian Florea, *Activitatea culturală a mitropolitului Grigorie al II-lea*, în «ST», XV (1963), nr. 3—4, p. 220—231.

Învățătura Bisericii foarte folositoare obștii preoților și a tot creștinescul norod (1774)⁴⁸; *Capetele de poruncă ale lui Antim Ivireanul* (1775)⁴⁹, și mai ales *Slujba Cuviosului Dimitrie Basarabov*, de unde se cunoaște și viața Sfintului⁵⁰.

Cu aducerea moaștelor cuviosului Dumitru cel Nou de la ai săi, în capitală, prestigiul Țării s-a mărit, iar demnitatea ierarhică a căpătat noi trepte. Însuși *Avramie, Patriarhul Ierusalimului*, vine în Țara Românească și se închină la moaștele cuviosului. *Sofronie II*, patriarhul Constantinopolului, oferă la 10 octombrie 1776, rangul de «locțiitor al Cezareii Capadociei» mitropolitului Țării Românești, ridicându-l în treapta sinodală a Constantinopolului, de la locul 70 la locul al 2-lea, după patriarhul ecumenic⁵¹.

e. **Multe fapte și lucruri bune** s-au înfăptuit odată cu așezarea moaștelor cuviosului în catedrala mitropolitană. În 1787, racla a fost împodobită cu argint și scene din Acatist, refăcută de către episcopul Ghenadie al II-lea al Argeșului (1875—1893) și reinnoită de patriarhul Miron⁵².

48. Un mic catehism de o deosebită importanță misionar-pastorală și de mare folos sufletesc credincioșilor ortodocși mai îmbunătățiți. Lucrarea este folositoare și astăzi.

49. Este o *pravilă-testament* a martirului-mitropolit Antim Ivireanu, care se respectă și astăzi în așezămîntul-ctitorie al marelui ierarh. În ea, printre altele, se găsesc reguli de bunăcuviință, îndemn pentru ajutorarea celor ce învață, protejarea fetelor și înzestrarea la cununie, porunca de a învăța și a avea cărți, osîrdia de a fi custode și a-ți alcătui o bibliotecă. De fapt, la minăstirea Antim s-a organizat *Iniția bibliotecă publică* din București. Exemplul marelui cărturar a trecut la toți ierarhii eparhioți. Un ucenic de la Antim, *Dionisie Romano* (episcop de Buzău și Huși), tipograf și editor este «Părintele Bibliotecii Academiei Române» († *Antonie Plămădeală, Episcopii Buzăului*, în vol. *Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților*, sub îngrijirea dr. Antonie Plămădeală, Buzău, 1983, voi. II, p. 101—128). Pe larg, cu amănunte, Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanu. Opere*, Editura Minerva, București, 1972, p. 325—346.

50. Pînă acum *Slujba Cuviosului...* se găsea în manuscrise (numeroase variante). Dascălul încercat, mitropolitul Grigorie al Țării Românești, cercetează, selectează și se informează asupra vieții, originii și minunilor săvîrșite de Sfînt și tipărește, separat, slujba, ca apoi să fie trecută în *Mineiul* pe octombrie și din nou verificată cu prilejul generalizării cultului Cuviosului Dumitru cel Nou și tipărită în edițiile noi ale *Mineiului* pe octombrie. Am folosit ediția a IV-a a *Mineiului* pe octombrie, tipărit cu binecuvîntarea patriarhului Justinian, București, 1970, p. 355—366 și extras.

51. C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor...*, p. 103—104; G. Potra, *op. cit.*, p. 76—77; Pr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. II, p. 405 ș.a.; Gh. Soare, *Titlul de «locțiitor al Cezareii Capadociei», purtat de mitropolitul Ungrovlahiei*, în «ST», XII (1960), nr. 5—6, p. 369—380.

52. *Dimensiunile raclei*: 168×0,54 cm.

Materiialul din care este făcută: lemn chiparos îmbrăcat în argint, susținută de patru piciorușe tot din argint.

Ornamentația: zece scene din viața Cuviosului sau icoane — realizate în relief. La capul Sfîntului, pe Raclă, este ferecată în argint icoana: Încoronarea Maicii Domnului de către Sf. Treime. Originea acestei icoane trebuie căutată în arta apuseană. Influența icoanei se află în scenele vechi sculptate în lemn, încă din vremea Asăneștilor, asupra cărora cruciații au făcut presiuni (Cruciața a IV-a, 1204).

Dacă la cap de raclă se află Sf. Fecioară, pe scena iconografică de la picioare se află Arhanghelul Gavriil.

Scene iconografice din viața Cuviosului: 1. Pe partea stîngă a raclei: a) Sfîntul Dumitru ca păstor de vite; b) Călugărîrea Sfîntului; c) Adormirea Sfîntului;

La racla cuviosului a depus steagul revoluției Tudor Vladimirescu, împreună cu episcopul Ilarion al Argeșului (1821). Aici au jurat, înainte de Proclamație, revoluționarii pașoptiști în frunte cu Nicolae Bălcescu și preotul Radu Șapcă, dind foc «Regulamentului organic» și declarând independența totală a Țărilor Române⁵³.

Aici s-a recules Alexandru Ioan Cuza, în semn de pecetluire în eternitate a Unirii Principatelor (24 ianuarie 1859), fiind de față și divanurile Munteniei și Moldovei⁵⁴.

În 1877, ostașii români au luptat din nou pe pământul unde și-a desăvârșit viața cuviosul Dumitru cel Nou, întorcându-se victorioși nu numai pentru ei, ci și pentru toate popoarele din Balcani⁵⁵. Chipurile multor sfinți și martiri ai neamului românesc și al Cuviosului se aflau pe drapelele Independenței și în inimile dorobanților și călărășilor⁵⁶.

Odată cu declanșarea primului război mondial, profitînd de situația grea în care se afla poporul român, bulgarii au cerut ocupanților ridicarea odoarelor sfinte și a moaștelor Cuviosului, pe motiv că «nu ar fi român». Ierarhii, clericii și credincioșii au fost mîhniți de această cutezanță. Mitropolitul vremii, Conon, a făcut demersuri pentru rămînerea moaștelor la București. Preotul și scriitorul Grigore Pișculescu (*Gala Galaction*), încă din 1917, fiind solicitat să alcătuiască un documentar, cercetînd arhivele și documentele — unele dispărute chiar în timpul

d) Nicolae Dudescu (?); 2. Pe partea dreaptă a raclei: a) *Allarea* sfintului Dumitru Basarabov în apa Lomului; b) *Aducerea* Sfintului — în car tras de boi, scenă din vremea lui Negru Vodă (Basarab I); c) *Surorile Aspra și Ecaterina*; d) Mitropolitul Tîrnovului *Nichifor*, împreună cu clerul spre închinăciune și monahul (diac) Lavrentie.

Capacul raclei, ca și corpul, este ferecat tot din argint și pe el, în relief, chipul Cuviosului în schimă. Inscricția spune: «Sicriul acesta care ține în sine moaștele sfintului Dimitrie cel Nou Basarab aduse și așezate în catedrala Sfintei Mitropolii de către Fericitul Mitropolit Grigorie cel Mare parte de construcție a episcopului Ghenadie al II-lea Argeșanul în anii 1874, început și terminat în 1879, iar acum (adus) cu prilejul refacerii interioare a catedralei, a înzestrării ei cu calorifere, mobilier nou și pictura s-a așezat și sicriul acestor sfinte moaște, precum se vede prin osîrdia... domnind în pace M. S. Regele Carol I și păstorind Sfînta noastră Biserică întîiul Patriarh al țării, D. D. Doct. Miron Cristea, sept. 1933». «Lucratul — Teodoru Philipov Russ» (Nr. inventar 1105, Fișa 37).

53. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 488—550.

54. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1967, passim, Pr. N. Șerbănescu, *150 de ani de la nașterea domnitorului Alexandru Ioan Cuza*, în «BOR», LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 351—407; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. III, p. 113—128.

55. «Nădejdea în providența dumnezeiască, care întotdeauna a ocrotit neamul românesc, viețuitor acum în Dacia de aproape 2000 de ani, ne aduce puteri incurajatoare. Războiul din 1877 ne-a adus independența...» (Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, p. 28) și pe bulgari i-au scăpat de robia turcească (*Ibidem*, p. 31).

56. Inochentie Moisiu, fost vicar al Mitropoliei Bucureștilor, ajuns episcop de Roman, a istorisit că în timpul Războiului pentru independență, un colonel bătrîn și-a trimis feciorii pe front, lăsînd pomelnicul cu numele lor (șapte) la racla Sfîntului. Toți s-au întors din sudul Dunării fiind convinși că *Sfîntul i-a scăpat din mîinile vrăjmașului și din pîrjolul bătăliilor* (La Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, p. 57).

Ierom. Teofil Ionescu este același cu IPS Teofil de la Paris, ajuns arhiepiscop al Românilor ortodocși pentru Europa Centrală și Apuseană. I.P.S. Sa a trecut către Domnul la 9 mai 1975, în «BOR», XCIII (1975), nr. 5—6, p. 592—600.

războiului⁵⁷, a prezentat un *Memoriu* superiorilor eclesiastici și autorităților civile ale vremii, dovedind *originea românească a cuviosului...* Sfântul Dumitru nu era cunoscut bulgarilor și nici nu se găsea trecut în vreun sinaxar bulgăresc. Pr. Grigore Pișculescu subliniază printre altele: «În vremurile foarte vechi și acoperite de legendă, când se presupune că a locuit acest cuvios, viața religioasă din Peninsula Balcanică era indistinctă și, din punct de vedere național cu totul nediferențiată... Sirbi, bulgari, ruși, români, greci, veacuri întregi, începînd din secolul al X-lea au trecut spre aceste minăstiri și au întins în tot sud-estul Europei viața călugărească cenobitică și obștească, după modelul marilor lavre din Muntele Athos. Cine mai poate să mai spună astăzi de ce neam a fost un sfânt, deasupra vieții și sarcofagului căruia pietatea închinătorilor și depărtarea veacurilor au făcut să înflorească atîtea flori de hagiologie?...

Cînd moaștele au fost găsite pe malul Lomului, — continuă *Memoriul* — «*principele valah s-a interesat cel dintîi de descoperirea făcută. A trimis daruri, bani și meșteri care au zidit în satul Basarabov o biserică în numele Sfîntului Dumitru. Aceasta înseamnă că Domnul Munteniei putea să-și ia, și-și lua numele și dreptul de patron asupra Bisericii care adăpostea acum sfintele moaște...* Luarea acestor rămășițe sfînte din țara noastră ar fi o deposedare a celor săraci, umili și buni care alcătuiseră stratul cel sănătos al poporului român...».

«Generalul Salticoff ridicînd sf. moaște din dreapta Dunării și transportîndu-le la București, le-a dat tocmai celor ce moralmente și canoniceste aveau asupra lor dreptul de ctitorat (patronaj)» (1 iunie 1917)⁵⁸.

f. Gîndurile cele viclene nu s-au potolit. La indemnul generalului bulgar Tantilov, aliat al nemților, în noaptea de 17 februarie 1918, un

57. Arhim. Scriban, martor al evenimentelor, a publicat (în «Cronica bisericească internă» a revistei «Biserica Ortodoxă Română», unde era redactor), știri în legătură cu războiul, dar mai ales cu încercările ocupanților de a ne «despuia de patrimoniu», în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 13 (511), oct. 1923, p. 994—996, și despre Sf. Grigorie Decapoliul, p. 1497.

Arhim. Iosif Savelnic auzind de intențiile bulgarilor și cunoscînd «îndărătnicia» lor a vrut să îngroape racla în «pivnițele Mitropoliei...», (Idem, în *Prelată. la Ierom. Teofil Ionescu, op. cit.*, p. 4).

Nu numai relicvele sfînte le căutau, ci și manuscrise din Biblioteca Academiei și toate documentele «chirilice, mediobulgare, manuscrise, cărți, hrisoave» alcătuite de monahi, pisari și cărturari români de-a lungul veacurilor «...începînd de pe timpul cînd nu putea visa nimeni despre ceva bulgăresc» (*Ibidem*, p. 42) și ei, încercau să le sustragă... (C.C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor...*, p. 176).

58. În vremea respectivă, Gala Galaction era «predicatorul catedralei și docțiitor de administrator al Casei Bisericii», gustînd amărăciunea ocupației și mîngîind pe cei oprimați rămași în Capitala îndoliată. *Memoriul* Părintelui Grigore-Gala a fost publicat de către Arhim. Scriban în revista «Biserica Ortodoxă Română», nr. 13/1923, și apoi retipărit de către Ierom. Teofil Ionescu, în *op. cit.*, Anexa nr. 1: *Memoriul acesta a fost prezentat la 1 iunie 1917...*, p. 34—37.

În afara celor de mai sus, *memoriul* arată cu indignare că într-adevăr «chestiunea naționalității Sf. Dimitrie este mai presus de orice încercare științifică... Astăzi moaștele Sf. Dimitrie odihnesc adîncenerate în catedrala mitropolitană din București și sînt zilnic cercetate de cete de închinători de toate naționalitățile ortodoxe. Aceste moaște sînt scumpe populațiunii din Muntenia, și îndeosebi poporului de jos, a cărui credință în puterea lor binefăcătoare e foarte vie...» (p. 35—36). A se vedea și Gala Galaction, *Jurnal*, vol. II, București, 1977, p. 3.

grup de ostași bulgari a spart ușa catedralei mitropolitane, a ridicat racla cu moaște, a așezat-o într-un automobil german și au pornit spre Giurgiu. Toată noaptea au mers și s-au schimbat câteva mașini, dar toate s-au defectat...⁵⁹. Au luat o căruță din localitatea Călugăreni, pentru a face să le dispară urma... Moaștele au fost găsite în comuna Băneasa (Vlașca), au fost duse la Giurgiu⁶⁰, de unde o gardă specială s-a întors cu racla a doua zi, la catedrala mitropolitană...⁶¹.

La readucerea moaștelor cuviosului în București, «de la bariera Belului — scria un cronicar-martor ocular —, publicul imens ieșind intru întâmpinare și mitropolitul, arhieriei, preoți, călugări au primit marele convoi de care s-au îngrozit și nemții. S-au făcut rugăciuni publice ina-

59. Toate aceste dovezi sint enumerate în plîngerea mitropolitului Conon către autoritățile ocupante: *Mijlocirea Mitropolitului Conon către Maresalul Mackensen*. Nr. 163 din 4—17 februarie 1918. *Anexa nr. 2* (ia Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, p. 37—38).

Grupul de hoți a spart geamurile și ușa, a luat vase sfinte și odoare în afara raclei cu moaștele Cuviosului. Aceasta a fost «o nemaipomenită și nocturnă jefuire a catedralei Sfintei noastre Mitropolii, s-a comis cel mai odios fapt... prădînd biserica, au lovit atît în interesul Bisericii noastre Ortodoxe, cit și în credința și interesele poporului român... Deci, continuă intervenția, Excelența Voastră, cu mare durere sufletească aducîndu-le acestea la Înalta-Vă cunoștință și în credința că biserica și religiunea ortodoxă sint protejate prin toate tratatele de la Haga etc... Noi Vă rugăm stăruitor, să binevoiți a ordona să se ia cele mai urgente măsuri și să se oprească pe drum călătoria sfintelor moaște, oriunde vor fi, urmărindu-se toți ostașii vinovați, binevoind a dispune reînnapoierea sicriului cu sfintele moaște și tot avutul lor, ca să stea nestrămutate în catedrala Sfintei Mitropolii a Țării, Sf. Dimitrie iind însuși patronul capitalei București» (subl. n.). p. 38.

60. Surprins de această cutezanță a aliaților bulgari și de actele de vandalism, maresalul Mackensen ordonă generalului german Zach urmărirea hoților și cercetarea cazului. Generalul Zach trimite garda personală în frunte cu aghiotantul Rhefeld și lingă localitatea *Daia*, grupul de ostași nemți prinde și dezarmează soldații bulgari, coboară racla din căruța care înlocuise mașina și moaștele sînt trimise la Giurgiu. Cu o gardă bine înarmată, generalul Zach le trimite la București, însoțite de *Scrisoarea—proces-verbal*, către prefectul Moldoveanu.

Deși de altă confesiune, Zach își manifestă respectul pentru relicvele sfinte ale românilor, consemnînd: «După părerea mea, evenimentul merită să fie însemnat mai tîrziu în istoria religioasă a României...» (subl. n.). La Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, *Anexa nr. 3*. Comandatura județului Vlașca XI. Comandantul județului General Zach... p. 38—39.

Cuviosul Dumitru cel Nou, «Luminătorul cel strălucit al *Valahiei*» — cum se spune în Paraclis — «le-a zăpăcit mințile jefuitorilor de au ocolit jurul Capitalei pînă la ziuă, iar cînd au aflat drumul adevărat, de trei ori li s-a stricat automobilul, pînă cînd au fost nevoiți să-l pună într-o căruță...» (*Ibidem*, p. 33), «...privind dureros fapta... observăm că Dumnezeu orbindu-le ochii și mintea, spre a nu vedea lucrurile adevărate și drumurile rătăcirii lor, nu le-a ajutat ca să-și săvîrșască complet sacrilegiul încercat, ci s-au incurcat, putînd fi prinși... Dreptatea dumnezeiască priveghează și atît popoarele, cit și indivizii culpabili, ajung să culeagă ceea ce au semănat...» (*Ibidem*, p. 41).

61. Odată cu vestea găsirii sfintelor moaște și confirmarea că vor fi așezate la locul lor, Ministerul de interne prin *Adresa nr. 3823/1918 către mitropolitul Conon*, anexează și o copie a scrisorii generalului Zach. Documentul, care avea «să se păstreze în arhiva acelei Mitropolii», asigură pe mitropolitul primat: «Totodată Vă încunoștințăm că, în numele populațiunii greco-ortodoxe din România, am adus mulțumiri, atît domnului general Zach, cit și d-lui locotenent Rhefeld, pentru această faptă de o deosebită importanță» (Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, *Anexa nr. 4*, p. 39—40). *Minunea săvîrșită de Sfintul Dimitrie cu prilejul jurării Sale de către bulgari, în timpul stăpînirii silnice nemțești din 1918* (*Ibidem*, p. 28—33).

intea bisericii pentru mulțumire către Dumnezeu că nu ne-a lipsit de acest prețios odor, după care *Sfântul Dumitru a fost așezat la locul său* (în catedrala mitropolitană, în lacrimile de mulțumire ale credincioșilor) ⁶².

Mitropolitul Conon a ținut o cuvintare de mîhnire contra jefuitoilor... Apoi a mulțumit autorităților printr-o *Scrisoare*, din 21 februarie 1918 ⁶³, ținînd să remarce: «Cu această ocazie, Noi comunicăm Exelenței Voastre că jefuirea catedralei noastre s-a încercat îndată după cîteva zile de la săvîrșirea pomenirii a 500 de ani a marelui Voievod român «Mircea cel Bătrîn», vechiul și îndelung timp stăpînitorul Dobrogei românești, dimpreună cu întinsele țărmuri ale Mării Negre, de pe cînd încă nu se știa nimic despre existența unei Bulgarii». Se vede de aci conștiința națională și cultivarea de către Biserica strămoșească a celor mai adînci sentimente patriotice ⁶⁴.

Despre furt, venerabilul mitropolit scrie: «Fapta lor uricioasă s-a terminat prin divulgarea și compromiterea tendințelor lor nedrepte și necinstite; deoarece astfel au fost expuși la vederea și critica lumii întregi, pentru înjosirea nemaipomenită în care au căzut cîțiva ostași ai lor, cu jefuirea catedralei Mitropoliei Țării Românești, uitînd că, la școalele acesteia toate generațiile bulgărești de la 1860 încoace s-au adăpat, căpătîndu-și cultura necesară și pregătindu-se pentru conducerea eventuală a țării lor; iar acum, în loc de recunoștința datorată, ostașii lor au încercat de a răsplăti cu rău vechilor și prietenșilor lor binefăcători...» (subl. n.) ⁶⁵.

Sînt și alte dureri și necazuri exprimate de către Mitropolit autorităților de atunci ⁶⁶.

62. Arhim. Scriban, *Cronica internă*, în rev. cit. Același neobosit cronicar și martor al tristelor evenimente consemna la 30 decembrie 1925: «Părintele Teofil face acum o faptă foarte bună, tipărind din nou cartea despre *Sfîntul scump bucu-reștenilor și pârtaș încă și mai viu la soarta noastră prin necazurile venite asupra acestui oraș și care n-au cruțat nici sfintele moaște...» (Prelață, p. 5).*

63. Anexa nr. 5, *Mulțumirea mitropolitului Conon către marelui Mackensen*, la Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, p. 40—42.

64. În numele ierarhilor, clerului și credincioșilor ortodocși români, căpetenia spirituală a cetății București, Conon, mitropolitul Țării Românești, informa pe mareșal: «...Toată ziua de duminică, populația capitalei foarte surprinsă de vestea rea ce se răspîndise ca fulgerul, sute și mii au peregrinat la Sf. Mitropolie cu în-tristare generală.

Noi, de asemenea, zguduți din toate părțile de durere, unită cu lacrimile poporului credincios, într-o tortură continuă, am petrecut ziua de duminică, ziua de luni și a treia zi, marți în care timp a fost neîncetat mare pelerinaj la catedrală, în curte și pe tot dealul și întrările la Sf. Mitropolie, după cum s-a văzut de toată lumea...» (*Ibidem*, p. 40).

65. În aceeași scrisoare se arată și alte aspecte legate de gîndurile văjmașe. Ca de exemplu: «...Iar astăzi, după cum se vede din publicațiile cunoscute, această tinărie bulgarie manifestă veleități nedrepte de a ni se lua acest pămînt strămoșesc» (*Ibidem*, p. 41). Dacă nu s-a îndeplinit atunci apocaliptica dorință, s-a cedat în 39—40 Cvadrilaterul, iar astăzi «apologetii infernului din sud» revendică drepturi asupra întregii Dobroge. Nu se potolesc nici prietenii dinspre Beograd, fiind de acord cu cele «dorite» la Budapesta (60 de ani de la lăutirea statului național unitar român), în «BOR», CXVI (1978), nr. 11—12, p. 1205—1209, 1250—1324.

66. Profetic, *Mesajul de mulțumire către Mackensen* precizează: «Dreptatea dumnezeiască priveghează și atît popoarele, cit și indivizii culpabili, ajung să cu-leagă ceea ce au semănat. Dobrogea este și trebuie veșnic să rămînă absolut ro-

Așa cum s-a văzut, mitropolitul Grigore (II) Dascălul a tipărit *Slujba Cuviosului* pentru a se arăta rolul său în viața spirituală a românilor și mijlocirea sa către Tronul Dumnezeirii ⁶⁷.

După ridicarea la demnitatea de patriarh a mitropolitului primat Miron Cristea (1925) ⁶⁸, Cuviosul Dumitru cel Nou a devenit și ocrotitorul Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române ⁶⁹.

mânească, după toate documentele și datele istorice vechi și noi bine cunoscute... începînd de pe timpurile cînd nu putea visa nimeni despre ceva bulgăresc...» (Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, p. 41—42).

67. Astfel, din *Slujbă* face parte și «Praclis către Preacuviosul Părintele nostru Dimitrie cel Nou», care se cîntă la toată trebuința și nevoia. Iată ce arată *Cîntarea a VI-a*:

I. «Imputernicire de la Dumnezeu luînd, *Sfinte Dimitrie*, mulțimea vrăjmașilor demoni o gonești, tămăduind de asupririle lor pe toți, care alergă la sicriul moaștelor tale cu credință».

II. «*Precum s-a izbăvit din moarte și din slăbănogire, episcopul Ioanikie, lîngă racla moaștelor tale sfinte, așa și noi, cei ce sîntem slăbănogiți de neputințele cele sufletești și trupești, vindecă-ne, Cuvioase, prin rugăciunile tale cele către Dumnezeu*» (Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, p. 17).

Durerile războiului (1769—1774), ca și bolile pricinuite de lipsuri și mizerie, au fost introduse în *Paraclis*. Astfel, *Cîntarca a VII-a* spune: «Cînd a binevoit Dumnezeu să te dăruiești nouă, sfinte, ca să risipești noianul nevoilor, atunci *Încă războiului s-a potolit și boala ciumei a încetal*; iar noi toți folositor te-am dobîndit, spre lauda Dumnezeului părinților noștri...» (*Ibidem*, p. 20).

Așa cum am mai arătat, anii de atunci au fost ani de groază, boli, inundații, secetă, năvăliri de neamuri (Pe larg: C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor...*, p. 103, G. Potra, *op. cit.*, p. 175—218).

68. Odată cu ridicarea scaunului mitropolitului primat la rangul de tron patriarhal, Întîiul patriarh, Dr. Miron Cristea, poruncește predicatorului catedralei, Ierom. Teofil Ionescu, «să alcătuiască, să stringă și să tipărească o carte despre *Viața, minunile și rolul sfințelor moaște ale Sf. Dumitru cel Nou* (și ale altor sfinți români) în viața neamului nostru. Așa se explică introducerea unui studiu (predică): *Despre nesticăciunea trupurilor sfinților* (Întru lauda *Sfîntului Preacuvios Părinte, Dimitrie cel Nou...*, de Arhim. Evghenie Humulescu). După o argumentare pe baza textelor Sf. Scripturi a cinstirii sfințelor moaște, autorul se referă la moaștele Sf. Dumitru cel Nou, spunînd: «Dreptul ca finicul va înflori... răsădit fiind în Casa Domnului» (Ps. 72, 6)... Și lăsînd la o parte orice gîndire de felul acesta, vă rog, duceți-vă de priviți moaștele Sfîntului Preacuviosului Părintelui nostru Dimitrie cel Nou din București, căci veți avea înaintea ochilor o probă mai vorbitoare decît orice aș grăi eu despre adevărul acesta; că chiar în sicriele lor, osemintele dreptilor, potrivit cuvintelor profetului Isaia (LVIII, 11—12), se înțăresc și înfloresc... Trupurile unor sfinți se aseamănă acelor arbori care în timpul iernii cresc și stau verzi, văzînd cu ochii, după cum zice prorocul David: «Păzește Doamne, oasele lor» (Ps. 34, 20), așa încît și după moarte, Dumnezeu arată întru dinșii o putere duhovnicească de viață, pe care o resimțim toți cîți am avut fericirea a înconjura sicriele lor și ei nu sînt decît pîrga nesticăciunii generale, încă înainte de înviere... Intocmai ca un vas, în care păstrîndu-se mai multă vreme o mireasmă binemiroasă, se întipărește... în lutul său același plăcut miros, așa și cu trupul unui drept în care a viețuit neclintit darul și puterea Răscumpărătorului se resimte și se pătrunde de acest miros nesticăcios al dumnezeiescului dar, pe care, dacă ne apropiem cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste îl simțim în moaștele tuturor sfinților, ca și în ale Prea Cuviosului Părintelui nostru Dumitru cel nou...» (*op. cit.*, p. 41—51).

69. Patriarhul Nicodim (1939—1948), fiind un călugăr îmbunătățit ca cel ce se închinase moaștelor din Marea Lavră-Pecerska a Kievului — și unde studiasă, a continuat cele bune săvîrșite de înaintași (Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 414—415).

g. Generalizarea cultului Cuviosului Dumitru cel Nou. Patriarhul Justinian (1948—1977)⁷⁰, din îndemn ceresc, din credință curată și din dragoste nepătată față de Cuviosul Dumitru cel Nou propune Sfântului Sinod (în 1950) generalizarea cultului sfinților, martirilor și cuviosilor din neamul nostru, inclusiv a Sfântului Dumitru Basarabov, la toți românii ortodocși și pentru toți creștinii de pretutindeni⁷¹. Festivitățile acestui mare act de dreptate dumnezeiască și omenească s-au desfășurat în toamna anului 1955⁷². Cinstirea moaștelor Cuviosului Dumitru cel Nou a intrat și mai adânc în evlavia credincioșilor noștri⁷³.

La un an după generalizarea cultului, venerabilul patriarh Chiril al Bulgariei, exprimându-și dragostea pentru poporul român, spunea (1955): «Fericită este Sfânta Biserică Ortodoxă Română, căci poartă în-tr-însa cu tărie duhul sfințeniei, cinsteste adinc sînțenia, că din sinul

70. Pentru menținerea unității neamului românesc și a Patriei cinstire, patriarhul Providenței, Justinian, înfăptuiește reîntregirea bisericească — 21 octombrie 1948 —, vindicând, astfel, o rană dureroasă provocată cu 200 de ani în urmă (Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, voi III, p. 477—478).

71. De mult suspinau credincioșii noștri după o canonizare a sfinților lor înaintași (Pr. prof. D. Stăniloae, *Epilog*, în vol. *Slinți români...*, p. 674—677; Istori-sire despre viața altor sfinți aleși și plăcuți lui Dumnezeu ale căror sfinte moaște se află în pământul de Dumnezeu (pământ) al României (La Ierom. Teofil Ionescu *op. cit.*, p. 58—74; Pr. Prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 478—479), dar nu venise pl-nirea vremii (Gal. IV, 4) și iată, acum «binecuvântați pe Domnul, toate slugile Sale» (Ps. 103, 21—22). *Sesiunea ordinară a Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din anul 1950*, în «BOR», LXXVIII (1950), nr. 3—6, p. 298—299.

72. *Marile festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române*, în «BOR», LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 991—996.

73. *Generalizarea cultului Sfântului Dimitrie Basarabov*, de Pr. N. Șerbănescu, în *rev. cit.*, p. 1203—1221. «Astăzi, prin dumnezeiasca slujbă la care am luat parte cu toții — arăta Patriarhul Justinian, în ziua de 27 octombrie 1955 — după Sf. Liturghie solemnă — dobîndește împlinire hotărîrea Sfântului Sinod de a se cinsti de acum înainte în toată Biserica Ortodoxă Română Preacuviosul Părintele nostru Dimitrie cel Nou... ale cărui sfinte moaște făcătoare de minuni și izvoritoare de mîngîieri odihnesc de aproape 200 de ani în catedrala Patriarhiei Române, revărsînd lumină și binecuvîntare peste toți binecredincioșii creștini, care se roagă cu credință...» (p. 1205).

Dintre numeroasele fapte peste înțelegerea minții noastre se rețin: Refuzul Sfântului ca moaștele sale să fie aduse la Biserica «Domnească» din Țara Românească; descoperirea unui prunc aruncat într-o fîntină lângă Ruse, unde moaștele s-au oprit; furtul din moaște al celor două surori din Cernavodă și punerea la loc a părții ridicată; pedeapsa diaconului Lavrenție — însoțitorul mitropolitului de Tîrnovo — care rupînd din moaște a rămas mut. Evlaviosul mitropolit Nichifor s-a rugat cu lacrimi Cuviosului să-l ierte și să-l tămăduiască pe nelegiuitul diacon și Sfîntul a împlinit rugăciunea sinceră și stăruitoare a smeritului ierarh; dorința Sfîntului de a rămîne în București (13 iulie 1774), și pătoreala bolilor ce se abătuseră peste bietul popor român și a necazurilor din acea vreme; ocrotirea celor șapte feciori de pe frontul Independenței (1877), pe locurile unde s-a născut și a crescut cuviosul Dumitru cel Nou; vindecarea unei paralitice (Dudești-Cioplea) etc. (*Pomenirea Cuviosului Dumitru cel Nou...*, la Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, p. 53—57).

Dar mai ales se reține din faptele sale cele mai presus de înțelegere, orbirea jefuitoarelor catedralei mitropolitane și a celor ce au furat moaștele Cuviosului, în februarie 1918 (*Minunea săvîrșită de Sfîntul Dumitru*, cu prilejul furării sale de către bulgari, în timpul stăpînirii silnice nemțești din 1918, la Ierom. Teofil Ionescu, *op. cit.*, p. 28—32. *Din suferințele Bisericii noastre în teritoriul vîmelnic ocupat*, de Gh. Vasilescu, în «BOR», XCIV (1978), nr. 11—12, p. 1291—1301).

ei au ieșit sfinți aleși ai lui Dumnezeu, mărturisitori și mucenici. Fericită este Biserica Ortodoxă Română că are comori scumpe, — sfinte moaște ale unor bineplăcuți lui Dumnezeu, — pe care le păstrează cu multă evlavie și cu mare dragoste. Iată, și în această Casă a Domnului, în catedrala Sf. Patriarhii, se păstrează, cu cea mai adâncă cinstire, sfintele moaște ale Sf. Dumitru Basarabov, lauda acestui de Dumnezeu oraș păzit de scaun, apărătorul lui și al tuturor celor ce cu credință caută ajutorul Sfântului... Sintem fericiți că am luat parte, cu rugăciune și cu dragoste, la marea sărbătoare duhovnicească a Sf. Biserici Române, prilejuită și de *canonizarea sfinților răsăriți din neamul românesc* 74.

Prin generalizarea cultului Cuviosului Dumitru cel Nou — și a celorlalți sfinți 75 —, prin participarea delegaților Bisericilor Ortodoxe surori și a altor frați creștini de alte confesiuni, s-a recunoscut de către toți, forța ortodoxiei românești, s-a apreciat spiritualitatea deosebită a neamului nostru și s-a remarcat prestigiul internațional al României de azi 76.

h. Timpurile actuale, timpuri de relații și dialog, de ecumenicitate sinceră — locală și mondială — au determinat pe mulți reprezentanți de alte credințe și ai altor confesiuni creștine să-și adune gândurile și să înalțe rugăciuni către Dumnezeu în fața raclei Cuviosului Dumitru cel Nou din catedrala Patriarhiei Române cu diferite prilejuri. Tot

74. «...Atît Sf. Mucenic Dimitrie cel din Tesalonic — ținea să precizeze pururea pomenitul înlistător al BOR — care era de *neam înrudit cu noi*, cît și Sf. Dimitrie cel Nou din Basarabov, care se *trăgeu din valahii răspîndiți odinioară pe întinsul Peninsulei Balcanice*, sînt dovezi grăitoare ale evlaviei și credinței curate ce s-a sălășluit din străvechi timpuri în sufletele străbunilor noștri» (*Festivitățile de la catedrala patriarhală pentru prăznuirea Sf. M. Dimitrie și a Cuviosului Dimitrie Basarabov*, în «BOR», LXXIV (1956), p. 948, *Prea Cuviosul Dumitrie cel Nou-Basarabov*, de Diac. P.I. David, în «Mitropolia Olteniei», XX (1968) nr. 9—10, p. 802—806).

75. *Generalizarea cultului...*, p. 1212.

Cu același prilej al generalizării cultului cuviosului Dumitru cel Nou, mitropolitul Grigorie al Leningradului, reprezentantul patriarhului Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, ținea să asigure ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii noastre: «Noi știm și cunoaștem legăturile vechi de prietenie sinceră între Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Ortodoxă Română prin apropierea orașului Kiev, unde sînt moaștele atîtor sfinți (și unde se intenționa să fie transportat și Cuviosul Dumitru de către generalul Saltkov, n.n.), la care mulți români merg să se închine și de unde au ieșit bărbați învățați ai Bisericii Ortodoxe Române, dintre care unii au strălucit prin cultura lor și în ogorul Bisericii Ortodoxe Ruse... Fie ca rugăciunile pe care le-am înălțat azi și în tot timpul cît am petrecut aci să fie simbolul unirii, al dragostei și înfrățirii tuturor Bisericilor cu Biserica Ecumenică, Mamă pentru veșnicie...» (*Ibidem*, p. 1211).

Mitropolitul Sofronie al Tirnovei (fostul scaun patriarhal din capitala fraților Asănești), își exprima admirația pentru evlavia poporului nostru din centrul mitropolitan al Olteniei, Craiova — fostă reședință și a Asăneștilor în vremea cărora s-au descoperit moaștele cuviosului Dumitru cel Nou. «...Noi nu am uitat și nu vom uita niciodată că aceste legături duhovnicești sînt vechi și aceasta ne-a făcut să ne adunăm în țara voastră...» (*Ibidem*, p. 1199).

76. *Declarații și intervenții la radio* (București), în «BOR» LXXIII (1955) nr. 11—12, p. 1216—1221.

acum, prin vizitele făcute la locurile unde s-a născut Cuviosul⁷⁷, unde și-a desăvârșit viața, cunoaștem aproape totul despre originea și faptele sale⁷⁸.

Așadar, se poate concluce :

1) *Cuviosul Dumitru cel Nou* s-a născut la sfârșitul mileniului I din părinți români din sudul Dunării și a trăit în minăstire — în complexul monastic de la Basarabi — distrusă în secolul X—XI, redescoperită în vremea noastră, 1952—1955 și aproape refăcută astăzi pentru circuitul turistic. De aici vine și numele *Cuviosului, de «Basarabov»*.

2) După distrugerea complexului, *monahii s-au retras, organizând ei înșiși schituri și sihăstria prin peșteri*⁷⁹, așa cum a făcut și Cuviosul

77. *Prea Fericitul Patriarh TEOCTIST* vizitînd, cu ani în urmă, locurile strămoșilor noștri din sudul Dunării, și unde s-a născut și a viețuit cuviosul Dumitru cel Nou, spunea: «Iubiți creștini, Sf. Dimitrie Basarabov este pentru orice creștin pildă de trăire în duhul Evangheliei lui Hristos. Am avut prilejul să merg împreună cu Prea Fericitul Patriarh Justinian în Bulgaria și cu această ocazie am poșosit și la peștera unde s-a nevoit Sf. Dimitrie Basarabov. Peștera lui se află aproape de noi, la 20 de km. spre răsărit de Rusciuk, în satul Basarabov, pe valea rîului Lom. În aceste locuri a trăit Sf. Dimitrie Basarabov. A mers pe albia rîului Lom, care la secetă seacă și în peștera unei stînci tari și înalte și-a dus traiul pe acest pămînt.

Ca să ajungi la peșteră, trebuie să urci de jos, din malul rîului, mai multe trepte făcute din piatră de credincioșii satului. Acolo dai de bisericuță făcută de el în stîncă, mult mai mică decît cea existentă azi pe acest loc. În acea bisericuță, el s-a rugat lui Dumnezeu pentru lume și pentru cei care-i cereau ajutorul.

În această bisericuță am intrat toți cei care-l însoțeam pe Prea Fericitul Patriarh Justinian și ne-am închinat și am aprins luminări...» (*Cuvînt de pîrintească povăuire* — rostit la privegherea din seara zilei de 26 octombrie 1956, în «BOR», LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 958).

78. Astăzi, locurile de acces pe valea Lomului sînt amenajate și de la Ruse sînt oferite nenumerate mijloace de turism și agrement pentru a admira natura înconjurătoare, dar mai ales sălaşul și peștera unde a viețuit și a trecut la Domnul cuviosul Dumitru cel nou.

79. Pr. Prof. Liviu Stan, *Societățile religioase în Biserica Veche*, în «ST», VIII (1956), nr. 1—2, p. 133—134; Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Momente și aspecte esențiale ale influenței Sf. Munte asupra vieții religioase în Țările Române*, în «Ort.», V (1953), nr. 2, p. 279—294; † Tit Sîmedrea, *Viața mînăstirească în Țara Românească înainte de anul 1370*, în «BOR», LXXX (1962), nr. 7—9, p. 673—687; Ierom. Ilie Cleopa, *Viața religioasă din unele mînăstiri ale Bisericii Ortodoxe Române*, în «ST», V (1953), nr. 5—6, p. 407—428; Ierom. Veniamin Micle, *Despre monahismul ortodox anterior secolului al XIV-lea*, în «GB», XXXVII (1978), nr. 3—4, p. 300—317; Ierom. Epifanie Norocel, *Sf. Eftimie, ultimul patriarh de Tîrnovo și legăturile lui cu Țara Românească*, în «BOR», LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 552—573; Pr. D. Bălașa, *Sf. Ignatie Teoforul și Sf. Nicodim de la Tismana*, în «MO», XXIII (1971), nr. 9—10, p. 634—651; Const. Bradea, *Cronicile grecești și situația Bisericii Românești în prima jumătate a sec. al VIII-lea*, în «BOR», LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 574—583; I. Barnea, *Creștinismul în Scythia Minor după inscripții*, în «ST», VI (1954), nr. 4—2, p. 65—112; Idem, *Monumente de artă creștină descoperite pe teritoriul țării noastre (Dobrogea)*, într-o serie de articole, studii și cercetări în legătură cu bisericuțele de la Basarabi, în «ST», X (1958), nr. 5—6, p. 287—310; Idem, XV (1960), nr. 3—4, p. 201—231; Idem, XVIII (1965), nr. 3—4, p. 133—181; P. Diaconu, *Urme vechi creștine descoperite în sud-vestul Dobrogei*, în «BOR», LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 546—557.

Informații mai recente pentru înțelegerea momentului Sudul Dunării—Atos (sec. IX—XIII): *Inceputurile monahismului în Biserica Ortodoxă Română*, la Pr.

Dumitru cel Nou pe valea râului Lom, în sudul Dunării, unde a și trecut către Domnul, iar locului, unde s-au găsit moaștele i s-a zis «Bașarabov».

3) *În timpul domniei fraților. Asănești*, au fost descoperite moaștele Cuviosului⁸⁰, înălțându-se acolo un modest locaș de cult pe care, apoi, domnul Țării Românești — unul dintre Basarabi — îl reface și trimite bisericii o nouă raclă pentru așezarea în ea a moaștelor, *satul* numindu-se de atunci, *Basarabov*, probabil și după numele Domnului Țării Românești.

4) *În vremea războiului ruso-turc. (1769—1774)*, Sudul Dunării fiind pîrjolit și locuitorii fugiți în munți, generalul Salticov, pentru a salva moaștele, la insistențele mitropolitului Țării, le ridică de aici și le lasă în București, fiind depuse cu cinste, în catedrala Mitropoliei.

5) *Încercările de ridicare a relicvelor sfinte (1918)*, de a le trece Dunărea în Bulgaria, au stîrnit indignarea și revolta credincioșilor din *București*, atașați sufletește de cultul lor. Așa a dorit Cuviosul, să fie așezat aici, așa îl știu credincioșii ortodocși de pretutindeni și tot aici este locașul său pentru eternitate, așa cum a dovedit-o istoria de-a lungul secolelor.

6) *Generalizarea cultului Cuviosului Dumitru cel Nou și fixarea prăznuirii pentru totdeauna la 27 octombrie*, s-a făcut în 1955, în prezența reprezentanților tuturor Bisericilor Ortodoxe surori, cum este trecut astăzi în toate calendarele Bisericilor Ortodoxe.

7) *Cuviosul Dumitru cel Nou constituie factorul spiritual al evlaviei ortodoxe a românilor de pretutindeni* de aproape un mileniu și este ocrotitorul Cetății Bucuriei (București) de 250 de ani «Apărător al său nebiruit și neînfrînt, ca cel ce prin tine din nevoi s-a mîntuit, te pune înainte orașul tău, Dimitrie...»⁸¹.

Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 284—294; Eugenia Zaharia, *Continuitatea daco-romană, Principalele etape de istoria românilor în mileniul I și regiunea subcarpatică de sud-est a României*, în «Spiritualitate și istorie...», vol. I, p. 19—29; Dan Gh. Tudor, *Continuitatea autohtonilor în regiunile de sud ale Moldovei*, în sec. IV—XI, în *Ibidem*, p. 104—113; Ierom. Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească*, sec. IV—XX, Ed. Institutului Biblic, București, 1982, p. 7—17, 41—58 și mai ales lucrarea de doctorat de mare valoare: *Organizarea mîndștirilor românești în comparație cu cele bizantine (pînă la 1600)*, de Pr. Iconom Vasile V. Munteanu, în «ST», XXXV (1984), nr. 1—2 și 3—4 *passim*.

De asemenea, vol. *Sfinții români...* din «sudul Dunării»: sec. III, p. 133—140; sec. III—IV, p. 141—207; sec. IV—VI, p. 208—247; sec. VIII—XI, p. 248—271 și sec. XII—XIII, p. 258—285.

80. Mulți au confundat nașterea și viețuirea Sf. Dumitru cel Nou cu descoperirea moaștelor sale (Lucru repetat și la Arhim. Chesarie Gheorghescu, *Sfinții Dimitrie cel Nou*, p. 272—280). Pentru alte precizări: *Fontes historice dacoromanae, Izvoarele istoriei României. II*, Editura Academiei, București, 1970, *passim*; N. Iorga, *Istoria vieții bizantine...* p. 346, *Frații Asan*, p. 446—451, *Valahia Mare din sudul Dunării*, p. 460; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 188—197; Același, în colaborare cu Pr. Prof. Alex I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale*, în «BOR», LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 355—381.

81. A se vedea: *Canoanele Utreniei, Cîntarea a VII-a. Condac. Am folosit Mineiul pe Octombrie*, Editura Institutului Biblic..., Ediția a IV-a, București, 1970.

8) *Cuviosul Dumitru cel Nou* este cinstit și prin imprimarea chipului său în stema Mitropoliei Munteniei⁸².

9) *Chipul Sfântului Dimitrie* a atras atenția edililor Capitalei, București, fiind imprimat în blazoane, pe diferite obiecte (bronz, fier, ceramică) și pe candelabrele de odinioară, pentru iluminatul public⁸³.

10) Alături de Sf. Împărați Constantin și Elena, hramul Catedralei Patriarhiei Române, Cuviosul Dumitru cel Nou este cinstit și ca ocrotitor spiritual al Bucureștilor: «...avînd racla cinstitelor tale moaște, izbăvește-ne de cei ce ne tulbură...»⁸⁴.

11) Moaștele, ca și racla, constituie obiecte de patrimoniu cultural național și sînt ocrotite de Lege⁸⁵.

Diac. prof. P. I. DAVID

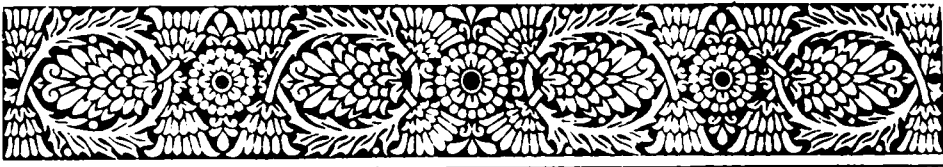
82. Sf. Dumitru apare ocrotitor al românilor și reînnoit protector al cetății Bucureștilor mai ales în timpul Domnului Alexandru Ioan Cuza, 1864, chipul său fiind introdus în stema Principatelor Unite, la C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor...*, p. 350; G. Potra, *op. cit.*, p. 76—77; Dan Cernovodeanu, *op. cit.*, planșa LXII, p. 331.

83. Se vede și astăzi pe cei patru stîlpi de lângă clopotnița catedralei Patriarhiei, precizăm, însă, că este chipul Sl. Dimitrie Izvoritorul de Mir, nicidecum cuviosul Dumitru cel Nou.

84. *Icosul al 3-lea*: «Avînd noi racla cinstitelor tale moaște, Cuvioase Părinte, ca la un izvor de daruri toți cu credință alergăm, pentru care izbăvește-ne, Sfinte, de cei ce ne tulbură pe noi...» (în *Acatistier*, Editura Institutului Biblic..., Ediția a doua, București, 1982, p. 205).

85. Legea 63/1974. Numărul inv. 1105 (fișa 37) al *Raclei cu moaștele sfîntului Dumitru cel Nou*, din catedrala Patriarhiei Române, sub jurisdicția Arhiepiscopiei Bucureștilor.

• DOCUMENTARE •

UNDE TREBUIE SITUATĂ BETSAIDA IULIAS ?

Localitatea cel mai frecvent menționată în Sfintele Evanghelii, după Ierusalim și Capernaum, este Betsaida, «cetatea lui Andrei și a lui Petru» și, de asemenea, a lui Filip (Ioan 1, 44; 12, 21). Localitățile: Horazin, la nord, Tabgha, la vest, și Betsaida, la est, sînt virfurile a ceea ce s-a numit «triunghiul evanghelic», adică teritoriul în care s-a desfășurat cea mai mare parte a activității galileene a Mîntuitorului (cf. Matei 11, 21); Capernaumul, devenit «patria» Domnului, se află la mijlocul bazei acestui triunghi.

La Betsaida a fost vindecat un orb — singura vindecare «în etape» de care ne vorbesc Sfintele Evanghelii (Marcu 8, 22—26). Lîngă Betsaida a avut loc minunea săturării celor 5000 de bărbați (Luca 9, 10—17; Ioan 6, 1—13). Și deoarece Filip și Andrei erau din Betsaida, lor li s-a adresat Mîntuitorul cu acest prilej, întrebîndu-i de unde s-ar putea cumpăra pîine pentru mulțime (Ioan 6, 5—9). Cei doi apostoli, care purtau nume grecești, vor fi știut, probabil, limba greacă și de aceea se vor fi adresat tocmai lor acei greci care voiau să-L vadă pe Iisus (Ioan 12, 20—22).

Unii au presupus că și familia lui Zevedeu, tatăl apostolilor Iacov și Ioan, ar fi fost originară tot din Betsaida. Faptul nu poate fi însă dovedit. Ceea ce este sigur, e că în timpul activității Domnului, Petru și Andrei, deși originari din Betsaida, locuiau în Capernaum. În «casa lui Petru» din Capernaum a intrat Mîntuitorul într-o sîmbătă, după ce ieșise din sinagogă, și a vindecat pe soacra apostolului (Matei 8, 14—16 și loc. par.); săpăturile arheologilor italieni au scos la lumină această «casă a lui Petru», peste care, la începutul secolului al IV-lea, s-a zidit o biserică octogonală.

Cu toată importanța ei ca teren de desfășurare a activității Mîntuitorului Hristos, Betsaida este astăzi foarte puțin cunoscută și numai rareori vizitată de pelerinii care vin în Țara Sfîntă, deși accesul în aceste locuri nu ridică nici o problemă. Motivul acestei ignorări a importantei așezări evanghelice îl constituie nehotărîrea savanților în ce privește situarea ei exactă. Iată de ce am și socotit necesară abordarea acestei probleme în studiul de față.

Se știe că în epoca bizantină, deși ținutul era greu accesibil, pelerinii includeau între obiectivele lor, ca ceva, de la sine înțeles, și Betsaida. Astfel, de pildă, aflăm despre benedictinul Willibald, care avea să devină episcop în Bavaria, că a vizitat și Betsaida în cursul pelerinajului său din anul 725: «Și de acolo (adică din Capernaum) — zice relatarea — ei s-au dus la Betsaida, de unde erau Petru

și Andrei. O biserică se înalță acum pe locul unde a fost casa lor¹. Biserica de care e vorba în acest text va fi fost construită pe locul casei apostolului Filip, care, după o relatare atribuită sirianului Simon de Bassora, a servit drept prim locaș de cult pentru comunitatea creștină din Betsaida².

În epoca modernă, s-au propus două identificări pentru localitatea Betsaida din Sfânta Evanghelie. După cea dintii, Betsaida trebuie căutată în satul beduin Massadiye, situat pe țărmul lacului Ghenizaret, imediat la est de locul vărsării Iordanului în acest lac. E o poziție ideală pentru o așezare de pescari, ori denumirea aramaică Betsaida înseamnă tocmai «casa (locul) pescuitului» (*bet šayda*) sau «casa pescarului» (*bet šayyada*). Menționăm, totuși că, după o altă etimologie, denumirea localității ar însemna «casa (locul) vinătorii».

A doua identificare, cu mai puțini susținători, este cea cu ruinele de la Et-Tell (sau Al-Tell). Împotriva acestei identificări se invocă atât faptul că Et-Tell se află la mai mult de 2 km de țărmul lacului, cât și lipsa unor dovezi materiale care să ateste că această așezare ar fi fost locuită în epoca romană.

Ambele locuri se află la est de vărsarea Iordanului în lacul Ghenizaret. A existat însă și o altă Betsaida, spre vest de Iordan? Așa ar părea să rezulte din Marcu 6, 45, unde se spune că, aflându-se la est de vărsarea Iordanului, Iisus «a silit pe ucenici să intre în corabie și să meargă înaintea Lui, de cealaltă parte (adică spre vest), la Betsaida, pînă ce El va slobozi mulțimea». Unii au și socotit că această a doua Betsaida ar trebui localizată la Ain al-Tabgha, ea fiind aceea «Betsaida Galileii» de care e vorba în Ioan 12, 21, căci Galileea nu s-ar fi extins și la est de Iordan. De fapt, nu avem nici o dovadă că ar fi existat o altă Betsaida decât cea de la est de Iordan. În Marcu 6, 45 este vorba, probabil, de o suburbie, de pe țărmul opus, a Betsaidei.

În ce privește, deci, situația Betsaidei evanghelice, avem de ales între Massadiye și Et-Tell. Înainte însă de a aborda această problemă, să vedem ce alte informații mai avem despre Betsaida.

Date extrabiblice despre Betsaida. Din repetatele referiri pe care le aflăm în opera lui Iosif Flaviu, se știe că Betsaida se afla pe teritoriul tetrarhiei lui Filip (4 î.H. — 33/34 d.H.), fiul lui Irod cel Mare. Filip a și ridicat așezarea la rangul de oraș, adăugându-i și denumirea «Iulias», după numele fiicei lui Octavian August. Iată ce zice Iosif Flaviu în această privință: «El (Filip) a ridicat și satul (κώμη) Betsaida, care era așezat lângă lacul Ghenizaret, la rangul de cetate (πόλις), atât pentru numărul mare de locuitori, cât și datorită unei alte calități (καὶ τῆ ἄλλῃ δυνάμει), și l-a numit Iulias, după numele fiicei lui Cezar (August)»³. Această «altă calitate» ar fi putut fi situarea așezării aproape de lac, ceea ce i-a permis lui Filip să aibă un port pe teritoriul său, așa cum fratele său Antipa avea un port la Tiberias, orașul pe care-l construise pe țărmul vestic al lacului. S-ar putea ca Iulias să fi fost portul Betsaidei. Localizarea așezării la est de Iordan, aproape de vărsarea acestui fluviu în lacul Ghenizaretului rezultă în modul cel mai clar din

1. «Et inde (Capharnaüm) pergebant in Bethsaidam : inde erant Petrus et Andreas. Ibi est nunc ecclesia, ubi prius erat domus illorum» (D. Baldi, *Enchiridion*, Jerusalem, 1935, nr. 382 ; J. Wilkinson, *Jerusalem Pilgrims*, Jerusalem, 1977, p. 128.

2. Cf. F. M. Abel, *Géographie de la Palestine*, t. II, Paris, 1938, p. 195 ; R. A. Lipsius, *Die Apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden*, E. p. 20, Budge, *Book of the Bec*.

3. Iosif Flaviu, *Antichități iudaice*, XVIII, 2, 1 (28) ; cf. *Războiul iudaic* II, 9, 1 (168).

afirmațiile repetate și cum nu se poate mai clare ale lui Iosif Flaviu⁴. De asemenea, Pliniu cel Bătrîn menționează localitatea Iulias pe țărmul estic al lacului Ghenizaret⁵. De la Iosif Flaviu mai știm că Filip și-a construit la Iulias și mormintul, în care avea să fie așezat după o domnie pașnică de 40 de ani⁶.

În ce privește data refondării Betsaidei de către Filip, ea trebuie situată la începutul domniei sale, căci în anul 2 î.H., August a exilat-o pe fiica sa Iulia în insula Pandateria⁷ și e sigur că după această dată Filip n-ar mai fi dat cetății numele fiicei dizgrațiate a Cezarului⁸.

Din modul relatării lui Iosif Flaviu⁹ s-ar părea că Filip n-a făcut altceva decât să schimbe numele localității din Betsaida în Iulias și că așezarea era în continuare numai un $\kappa\acute{o}\mu\eta$ (sat). În alt loc însă, Iosif Flaviu, distinge clar Iulias ca o $\pi\acute{o}\lambda\iota\varsigma$ (cetate), în raport cu satele din jur¹⁰.

La avantajul situației aproape de lac, Betsaida adăuga pe acela al proximității de Via Maris, una dintre cele mai importante căi de comunicație ale antichității, care trecea puțin mai spre nord. Venind dinspre Capernaum, Via Maris (cf. Matei 4, 15) traversa direct dealul (spre răsărit de actualul kibuț 'Almagor), trecea peste Iordan la ieșirea dintr-o rîpă lungă și îngustă, apoi ocolea o colină la nord de Betsaida și se continua spre Cezareea lui Filip (Banias) și Damasc.

În ce privește istoria ulterioară a așezării, se știe numai că împăratul Nero a atribuit-o lui Irod Agrippa al II-lea¹¹. Ea este menționată, de asemenea, de Pliniu cel Bătrîn¹², de Ptolemeu¹³ și de geograful din Ravenna¹⁴.

În sursele rabinice, Betsaida apare sub denumirea de Saydan¹⁵. După tratatul Shekalim (VI, 2) din Talmudul ierusalimitean, se poate deduce că Saydan era situat aproape de vărsarea Iordanului în lac. Inseși cele două etimologii ale denumirii așezării: «casa vînătoarei» și «casa pescuitului», oglindesc reputația pe care o avea regiunea Betsaidei de a fi bogată în vînat și în pește. Această reputație apare confirmată în două texte rabinice. Astfel în tratatul Shekalim (VI, 2) din Talmudul ierusalimitean găsim această afirmație a lui Rabbi Simon ben Gamaliel: «Într-o zi, cînd mă aflam din întimplare la Saydan, mi se oferî un vas cu trei sute de specii de peștișori». Iar după Midrașul la Kohelet (Eclesiast) II, 8, Rabbi Iehoșua aprovizionă masa împăratului cu fazani de la Saydan.

4. A se vedea, pe lângă textul citat, mai ales: *Războiul iudaic* III, 10, 7 (515); *Vita* 72 (399); *Antichități iudaice* XX, 8, 4 (159) și *Războiul iudaic* II, 3, 2 (252).

5. *Istoria naturală* V, 17/71.

6. *Antichități iudaice* XVIII, 4, 6 (106, 108).

7. Velleius, II, 100, 3; Dio Cassius, LV, 10, 4; cf. Suetonius, *Augustus* 65; Tacitus, *Annales* I, 53.

8. Eusebiu, *Chron.*, ed. Schoene, II, p. 146—149, plasează, în mod eronat, fondarea cetății în timpul împăratului Tiberiu (14—37 d.H.).

9. *Antichități iudaice* XVIII, 2, 1 (28).

10. *Ibidem*, XX, 8, 4 (159).

11. *Ibidem* și *Războiul iudaic* II, 13, 2 (252).

12. Pliniu cel Bătrîn, *Istoria naturală*, V, 15/71.

13. Ptolemeu, V, 16, 4.

14. *Geograph. Ravennas*, ed. Pinder et Parthey, p. 85.

15. Savantul evreu S. Klein confirmă dispariția prefixului «beth» și adăugarea unui «n» final ca un fenomen comun. Se poate afirma cu certitudine că «Betsaida» și «Saidan» sînt denumirile uneia și aceleiași localități, analogiile fiind frecvente în denumirile de localități din Galileea (*Monatschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*, LIX, 1915, p. 168).

Noi argumente pentru situarea Betsaidei la Et-Tell. Arătam mai înainte că dintre cele două principale identificări topografice, propuse pentru Betsaida, Et-Tell are mai puțini susținători.

Intr-un studiu publicat în 1981, Bargil Pixner, benedictin de la o mănăstire din Țara Sfântă, vine însă cu argumente noi și interesante în sprijinul acestei identificări¹⁶. El este absolut convins că Betsaida menționată în Sfintele Evanghelii și căutată de cercetători de atîta vreme se află pe și în jurul colinei Et-Tell. Dată fiind importanța localizării acestei așezări pentru cercetarea biblică, dar și pentru evlavia pelerinilor în Țara Sfântă, vom reda în continuare argumentele autorului amintit. Menționăm că aceste argumente se bazează pe cercetări care au putut fi efectuate numai după 1967, cînd a devenit accesibilă cercetătorilor regiunea din nord-estul lacului Ghenizaret.

1. Topografii ezitau să identifice Et-Tell cu Betsaida din cauza absenței de pe colina respectivă a ceramicii de epocă. Acest argument negativ s-a dovedit însă a fi nefondat. Între 1948 și 1967, armata siriană a săpat aici tranșee și buncăre, ajungînd și la straturile inferioare ale colinei. Fragmentele de ceramică adunate de autorul menționat și de unii prieteni ai săi au fost prezentate, spre examinare, experților care lucrau la săpăturile arheologice de la Capernaum. Aceștia, printre care și cunoscutul S. Loffreda, au constatat că respectivele fragmente de ceramică aparțin perioadelor greacă, romană, bizantină și arabă. La poalele colinei, a fost descoperită o bucată lată de zid de același tip cu cele din Gamala. În orice caz, aceste urme materiale confirmă nu numai că Et-Tell era locuit în epoca Mîntuitorului, ci și că aici se afla o așezare importantă.

2. Împotriva situării Betsaidei la Et-Tell s-a invocat și distanța (de aproximativ 2 km) care desparte această colină de țărmul lacului. Or, este bine cunoscută tradiția rîurilor de a-și lărgi delta, prin depuneri de nămol, care extind uscatul și îndepărtează gurile de vărsare. E ceea ce, desigur, s-a întîmplat și în acel loc. În cei aproape 2000 de ani care au trecut din vremea apostolilor, Iordanul a împins treptat spre sud țărmul nordic al Lacului Ghenizaret. Desigur că în epoca Noului Testament țărmul era mult mai la nord, cam pe acolo pe unde trece astăzi șoseaua. Deoarece la Et-Tell nu s-au găsit pînă în prezent ruine importante, se poate presupune că fostul sat Betsaida era situat chiar pe deal, în timp ce Iulias, portul construit de Filip, se găsea nu departe de acolo, pe rîul Iordan, și că a dispărut de atunci, sub aluviunile aduse de acest rîu. Compoziția aluvionară a terenului este demonstrată cu prisosință de faptul că inginerii israelieni, care încearcă să construiască un pod mai solid peste Iordan, pentru a înlocui cele două poduri provizorii actuale, n-au putut găsi teren solid pentru amplasarea capetelor de pod.

3. Et-Tell corespunde exact informațiilor vechi după care Iordanul trece foarte aproape de Betsaida-Iulias¹⁷, ceea ce nu este cazul cu Massadiye. Această din urmă așezare este situată de fapt la est de un torent — al doilea ca importanță care se varsă în lacul Ghenizaret —, anume Meșuşim (în arabă: Nahar Et-Zahi). Presupunînd că ar fi existat în secolul I, Massadiye putea fi o simplă așezare cu colibe de pescari, dar nicidecum un oras.

16. În revista «Nouvelles chrétiennes d'Israel», vol. XVIII (1981), nr. 4.

17. Iosif Flaviu, *Războiul iudaic* III, 10, 7 (515), scrie că Iordanul «curge prin fața orașului Iulias (μετὰ πόλιν Ἰουλιάδα) și apoi trece prin mijlocul lacului Ghenizaret»; cf. Talmudul ierusalimitean, tratatul Shekalim VI, 2. Arculius (la anul 670 d.H.), descriînd izvoarele și cursul Iordanului, zice că acest rîu curge prin fața «unui oraș numit Iulias» și apoi pătrunde în lacul Ghenizaret (Geyer, 268).

4. Pînă într-o epocă recentă, Et-Tell era principalul campament al tribului Tellawiye. Unii autori cred că numele acestui trib poate fi derivat de la vechea denumire a aşezării: Tell-Julieh.

5. Dar argumentul cel mai convingător împotriva localizării Betsaidei-Iulias la Massadiye poate fi dedus din relatarea pe care o face Iosif Flaviu cu privire la bătălia de la Iulias, care corespunde perfect zonei de la Et-Tell. Această bătălie a avut loc la sfîrşitul toamnei anului 66 d.H. între forţele revoltaţilor iudei conduse de Iosif Flaviu însuşi şi armata lui Sylla, comandantul trupelor lui Irod Agrippa al II-lea.

Iată ce spune Iosif Flaviu (*Vita*, 71—73 : 398—407) :

«În acea vreme, trupe — atît de cavalerie cît şi de infanterie — trimise de rege (adică de Irod Agrippa al II-lea) sosiră împreună cu comandantul lor Sylla, care era căpitan al gărzii regelui. Acest Sylla îşi aşeză tabăra la o distanţă de cinci stadii (aprox. 1 km) de Iulias şi puse străji pe cele două drumuri, cel care ducea la Seleucia şi cel care ducea la fortăreaţa Gamala. Socotea astfel că îi va împiedica pe locuitori să primească alimente din Galileea».

«Îndată ce aflai aceasta — zice mai departe Iosif Flaviu —, am trimis 2000 de oameni înarmaţi, comandaţi de Ieremia. Ei constituiră o stavilă, aproape de Iordan, la o distanţă de un stadiu de Iulias. Dar nu făcură altceva decît să angajeze pe inamic în hărţuieli, pînă ce eu, luînd cu mine 3000 de oameni, le-am venit în ajutor. Dar a doua zi, pregătind o ambuscadă într-o anume rîpă (gr. *faragga*), nu departe de oamenii ce se aflau pe stavilă, am atîtat trupele regale ca să se descopere, îndemnînd pe soldaţii mei să le întoarcă spatele (prefăcîndu-se că se retrag) pînă cînd îl vor fi atras pe Sylla departe de tabăra sa şi îl vor fi determinat să se descopere».

«Şi așa s-a şi întîmplat. Căci Sylla, crezînd că oamenii noştri într-adevăr fugeau, se avîntă în urmărirea lor. Soldaţii care se ascuseseră în rîpă îi atacară însă pe la spate (pe oamenii lui Sylla), aruncîndu-i într-o mare neorînduială. În momentul acela, m-am întors brusc cu forţele mele, înfruntînd duşmanul, căzînd asupra oamenilor regelui şi punîndu-i pe fugă».

«Aş fi putut face lucruri mari în ziua aceea dacă n-aş fi avut oarecare nenoroc. Căci calul meu, pe care călăream în bătălie, căzu într-o hirtoapă şi mă azvîrlî la pămînt. Mă răni la încheietura mîinii şi fui transportat într-un sat numit Chefarnome (Capernaum). Soldaţii mei, aflînd ce mi se întîmplase, s-au temut să nu fi fost rănit mai grav decît eram de fapt. Din această pricină, ei nu-si mai continuă urmărirea, ci se întoarseră (în tabăra lor) foarte neliniştiţi în privinţa mea. Deci eu am trimis după medici şi, în aceea zi, în timp ce ei mă îngrijeau, am continuat să am febră. La recomandarea medicilor, am fost transportat în seara aceea la Tariheea (Magdala, n.n.).

«Atunci cînd Sylla şi ai săi aflară ce mi se întîmplase, îşi recăpătară curajul. Presupunînd că în noaptea aceea paza din jurul taberei noastre va fi slăbită, ei au profitat de întuneric pentru a plasa călăreţii în ambuscadă dincolo de Iordan şi, în zori, au început lupta. Oamenii noştri primiră provocarea şi ieşiră în cîmp. Deodată călăreţii ieşiră din ascunzătoarea lor, semănără dezordinea (printre oamenii noştri) şi îi puseră pe fugă. Şase dintre soldaţii noştri au fost ucişi. Cu toate acestea, ei (oamenii lui Sylla) nu-şi putură desăvîrşi victoria. Căci, aflînd că oameni înarmaţi se îmbarcaseră la Tariheea pentru Iulias, ei s-au temut (pentru tabăra lor) şi s-au retras».

Analiza referatului lui Iosif, Gamala, fortăreață ce domina valea : Daliot și Seleucia, pe malul răsăritean al lacului Semochitis (Hulêh)¹⁸, erau singurele cetăți de la est de Iordan aflate încă în stare de răzvrătire împotriva lui Agripa al II-lea, care continua să-i sprijine pe aliații săi romani. Agripa spera că, asediind Gamala, îi va obliga pe locuitorii ei să se supună romanilor. Dar numai în 10 noiembrie a anului 67 d.H., la capătul unui asediu de 7 luni, cele trei legiuni conduse de Vespasian reușiră să sfărîme rezistența Gamalei, după una din cele mai crîncene bătălii din cursul războiului iudaic (din anii 66—70)¹⁹. Vreo 4000 de iudei au căzut în fața legiunilor romane; alți 5000 s-au sinucis, aruncîndu-se în prăpastia care mărginea fortăreața. Paralela cu ceea ce se va întîmpla peste cîțiva ani (74 d.H.) la Masada este evidentă. De aceea Gamala a și fost numită «Masada nordului».

Chiar de la începutul asediului Gamalei, regele Agripa își trimise comandantul armatei, pe Sylla, să taie căile de aprovizionare, dinspre Galileea, ale fortăreței. Pentru a realiza aceasta, Sylla și-a așezat tabăra pe o terasă circulară la aproximativ 5 stadii (cca 1 km) la nord de Iulias. De acolo el putea supraveghea circulația pe Via Maris în direcția Capernaum²⁰, putea trimite patrule pe drumul ce ducea spre nord, spre Seleucia, ca și pe cel care, pornind din acel loc, urca pe flancul de miazănoapte al văii Daliot spre Gamala.

Iosif Flaviu își avea cartierul general la Tariheea (Magdala), la vest de actualul kibut Ghinossar. Urmărind să reducă presiunea asupra aliaților săi asediați la Gamala, Iosif le trimise în ajutor pe comandantul său Ieremia. Acesta își stabilii tabăra la distanța de un stadiu (184 m) de Iulias, pe țărmul răsăritean al Iordanului. Tabăra lui Ieremia, care cuprindea 2000 de oameni, a putut fi situată la intrarea în Wadi Qila'i (aceasta corespunde foarte bine rîpei — *laragga* — pe care o descrie Iosif). Cele patru puncte: rîpa (*laragga*), tabăra, Iordanul și Iulias se aflau, probabil, pe o linie est-vest, și apropiate unul de altul. Astfel, din relatarea lui Iosif Flaviu reiese că Massadiye nu poate fi locul de amplasare al vechii Iulias, deoarece acolo nu există nici rîpă, nici vale, în cimpia care înconjoară satul beduin abandonat.

Dar să revenim la bătălia propriu-zisă. Iosif sosește cu 3000 de soldați. În cursul nopții, el plasează o importantă unitate în ambuscadă în rîpă, nu departe

18. *Războiul iudaic* IV, 1, 1: «Seleucia este situată lângă lacul Semochitis (Huleh)», în Golanul (Gaulanitis) de Sus.

19. Jerome Murphy-O'Connor, *The Holy Land. An Archaeological Guide from Earliest Times to 1700*, Second Edition, Revised and Expanded, Oxford, 1986, p. 212.

20. Este aproape sigur că, în epoca Mîntuitorului, Via Maris, cum e numit în general vechiul drum ce lega Egiptul de Damasc, trecea mai degrabă prin acest loc decît pe podul «Fiicelor lui Iacov» (numit astfel probabil din epoca cruciadelor, după denumirea unei mînăstiri din împrejurimi). Ar fi fost o nechibzuință din partea lui Sylla să patrulaze în acest loc dacă ar fi existat o altă trecere mai la nord, pe drumul de aprovizionare ce ducea la Seleucia. Descoperirea unei borne romane la Capernaum confirmă că drumul imperial trecea într-adevăr prin acest loc. Pe o latură a drumului, chiar la est de Capernaum, se afla importantul monument funerar descoperit și descris de arheologii franciscani (cf. Stanislas Loffreda, *Une visite à Capernaum. Jérusalem*, 1980, p. 23). Sfîntul Evanghelist Matei situează principala activitate a Mîntuitorului în Galileea, de-a lungul acestei Via Maris, în ținutul lui Zebulon și al lui Neftali (Matei 4, 14—16); pe acest drum — probabil aproape de țărmul Iordanului — se afla postul de vamă al lui Levi, viitorul apostol Matei (Marcu 2, 13—17). Un drum de o asemenea importanță trebuia să aibă un pod peste Iordan aproape de Betsaida Iulias. Sinagoga de la En-Dikke, descoperită de Watzinger, se află chiar la est de fostul pod roman.

de tabăra sa. Wadi Qila'i este locul ideal pentru această ambuscadă, căci este bine ascuns de ochii celor din tabăra lui Sylla. A doua zi dimineața, Iosif își începe manevrele strategice²¹ pentru a atrage forțele lui Sylla în afara taberei lor. Oamenii lui Sylla înaintază în direcția lui Iosif, care simulează o retragere înspre propria-i tabără. Apoi, brusc, se ivesc din ripă, unde erau ascunși, oamenii lui Iosif, care atacă trupele lui Sylla din flanc, aruncându-le într-o totală derută. În acest moment, Iosif își întoarce soldații și șarjează dușmanul. Din nefericire însă, calul său se poticnește în terenul mlăștinos de pe malul râului. Aruncat la pământ, Iosif își scrîntește încheietura mîinii. Soldații săi, văzindu-și comandantul rănit, lipsiți de curaj încetează urmărirea inamicului. Iosif este transportat la Capernaum, unde medicii îi acordă primele îngrijiri și îl trimit apoi la Tariheea.

Sylla își reorganizează forțele și se pregătește pentru ofensivă. La adăpostul nopții, el pune la cale o ambuscadă, plasînd călăreții de cealaltă parte a Iordanului, iar în zori își aruncă grosul trupelor asupra lui Ieremia. Soldații lui Ieremia ies din tabără și se pregătesc pentru luptă în valea Iordanului. Pe neașteptate însă, călăreții lui Sylla se năpustesc în vale și atacă trupele lui Ieremia din flanc. Dar, odată mai mult, soarta bătăliei rămîne nedecisă, căci Sylla este forțat să-și retragă trupele. El tocmai a aflat că un important contingent de revoltați, trimiși de Iosif din Tariheea, a debarcat la Iulias (Acest ultim detaliu întărește ipoteza că Iulias trebuia să aibă un port, care a dispărut — așa cum s-a arătat mai sus — sub aluviunile deltei Iordanului).

Autoritățile israeliene au creat un minunat parc între râul Iordan și Et-Tell, această colină unde — sîntem siguri — se afla vechea Betsaida. Locul a devenit astfel cu atît mai atrăgător pentru vizitatori. Pentru pelerinii creștini însă, atracția locului o constituie amintirea trecerii pe acolo a Mîntuitorului Hristos și faptelor minunate pe care El le-a săvîrșit. Pe locul aproximativ al vindecării orbului din Betsaida — cea vindecare «în etape» de care am amintit (Marcu 8, 22—26) — se găsește o piatră pe care sînt săpați doi ochi, simbol al minunii săvîrșite. Inscripția ebraică «Nețer Ișai» (mlădița lui Iesei), preluată din Isaia 11, 1, este un simbol iudeo-creștin frecvent în Golan. Crucea cu curcubeu reprezintă legămintele succesive încheiate între Dumnezeu și oameni.

† LUCIAN

Arhiepiscopul Tomisului

RINDUIELI CANONICE ȘI ACTE NORMATIVE PRIVIND EXERCITAREA PUTERII EXECUTIVE ÎN PAROHIE *

Parohia, cea mai mică unitate administrativă bisericească, dar și cea mai importantă, reprezintă acea comunitate bisericească a creștinilor, clerici și mireni, de religie creștină ortodoxă, așezați pe un anumit teritoriu, sub conducerea unui preot paroh.

Pentru a-și îndeplini misiunea sau scopul în lume, autoritatea bisericească se folosește de anumite mijloace. Totalitatea mijloacelor pe care le deține și le întrebuințează Biserica poartă denumirea de putere bisericească. Mijloacele folosite de autoritatea bisericească, la rîndul lor, sînt de mai multe feluri, și anume: mijloace prin care se săvîrșește lucrarea învățătoarească, mijloace prin care se

21. La sfîrșitul anotimpului secetos, Iordanul, care se împarte aici în mai multe brațe, putea fi ușor trecut prin vad, chiar și de către infanteriști.

* Lucrare de seminar întocmită și susținută în cadrul Cursurilor de doctorat în teologie, la specialitatea Drept bisericesc, sub îndrumarea P. C. Arhid. Prof. Dr Ioan N. Floca, care a dat și avizul pentru publicare.

săvârşeşte lucrarea sfinţitoare şi mijloace prin care se săvârşeşte lucrarea jurisdicţională.

Conform cu aceste mijloace, în Biserică se poate vorbi de o putere învăţătoarească care reprezintă totalitatea mijloacelor de care se foloseşte Biserica în scopul propovăduirii neîntrerupte a adevărului revelat, de o putere sfinţitoare, care reprezintă totalitatea mijloacelor de care se foloseşte Biserica pentru sfinţirea credincioşilor administrându-le Harul sfinţilor prin Sfintele Taine, şi de o putere jurisdicţională care reprezintă totalitatea mijloacelor pe care le deţine şi le întrebunţează autoritatea bisericească pentru călăuzirea spre mântuire a credincioşilor. Puterea jurisdicţională, la rândul ei, are trei ramuri, şi anume: legislativă, judecătorească şi executivă.

Puterea legislativă constă în lucrarea de legiferare, aprobare şi publicare a legilor după care se conduce Biserica, puterea judecătorească constă din acte de ordine prin care se iau măsuri proprii în caz de nesupunere prin aplicarea hotărârilor judecătoreşti, iar puterea executivă constă în mijloace prin care se aduc la îndeplinire prevederile legilor bisericeşti.

Lucrarea de faţă îşi propune să se ocupe de exercitarea puterii executive la nivel de parohie. Puterea executivă pentru a putea fi aplicată realităţilor bisericeşti este deţinută şi exercitată de anumite persoane sau organe. În parohie, organele executive sînt împărţite în două categorii, şi anume: individuale şi colective sau colective. Din prima categorie fac parte preotul paroh, ca organ executiv al Adunării parohiale şi al Consiliului parohial, episcopul ca organ executiv al Adunării parohiale, Consiliului parohial şi parohului, iar d.n cea de-a doua categorie Consiliul parohial ca organ executiv al Adunării parohiale şi Comitetul parohial ca organ executiv al Adunării parohiale şi Consiliului parohial.

Parohul, ca împuternicit al episcopului, este conducătorul sufletesc al credincioşilor din parohie iar în orînduirea administrativă este conducătorul administraţiei parohiale şi organ executiv al Adunării parohiale şi Consiliului parohial.

Ca organ executiv, parohul, în afară de obligaţiile harismatice, didactice şi jurisdicţionale, va aduce la îndeplinire dispoziţiile organelor superioare şi se va îngriji de aducerea la îndeplinire a hotărârilor Adunării parohiale şi ale Consiliului parohial. Ca organ administrativ se va îngriji de întreaga avere bisericească, întocmind şi ţinînd la zi inventarul averii parohiale.

Normele canonice prevăd de altfel că prezbiterul trebuie să pomenească pe chiriarhul său (episcop, mitropolit sau patriarh) la slujbele dumnezeieşti (Canonul 13, I—II Constantinopol), pedeapsa pentru nesupunere fiind afurisirea care nu va înceta pînă la întoarcerea respectivului prezbiter la episcopul lui legal. Tot în acest sens vorbesc şi canoanele 31 şi 39 Apostolic care prevăd ca prezbiterul ce dispreţuieşte pe episcopul său, să se afurisească.

Sfîntul Vasile cel Mare vîind să pună capăt abuzurilor legate de intrarea în cler, din dorinţa de a curăţi Biserica de persoane nevrednice, prevede în canonul 89 ca prezbiterul să-i supravegheze pe cei ce slujesc împreună cu el, lăsînd ca sarcină peste timp, deci preotului paroh, de a supraveghea sever pe clericii care slujesc cu el la un altar.

În Canonul 15 Apostolic se interzice prezbiterului să-şi părăsească parohia şi să treacă în alta, fără voia episcopului eparhial.

Episcopul este administratorul averii parohiale şi delegat al Consiliului parohial şi parohului. El are următoarele atribuţiuni: de a administra averea mişcătoare şi nemişcătoare a bisericii, sub controlul parohului, de a ţine un registru de venituri şi cheltuieli, iar unde veniturile sînt mai mari, de a înfiinţa un oficiu de casă, de a prezenta la sffrşitul anului o dare de seamă asupra veniturilor şi cheltuielilor bisericeşti, de a face încasări şi plăţi cu aprobarea parohului şi de a se îngriji ca toate edificiile bisericeşti să fie bine întreţinute.

Sfintele canoane mărturisesc că acest organ administrativ exista şi în vremea sinoadelor ecumenice. Astfel, Sinodul IV ecumenic în canonul 26 dispune ca la toate bisericile să se numească un econom, iar canonul 25 al aceluiaşi sinod precum şi canonul 17 al Sinodului VII ecumenic stabileşte ca pe vremea cît o episcopie este văduvită, averea acesteia să fie chivernisită de econom. Prin analogie, acelaşi procedeu trebuie aplicat şi într-o parohie, unde episcopul e chemat să administreze averea bisericească cît timp respectiva parohie este vacantă. În

aceiași sens vorbește și canonul 10 al lui Teofil al Alexandriei care dispune ca fiecare biserică să aibă econom pentru chivernisirea averii bisericești.

Ar mai trebui menționat că legiuirile noastre bisericești arată că episcopul este răspunzător cu întreaga sa avere pentru buna administrare și gestionare a averii parohiale încredințate.

Consiliul parohial este organul administrativ și executiv al Adunării parohiale. Membrii lui de drept sînt: preotul paroh ca președinte, preoții, diaconii și primul cîntăreț al bisericii parohiale. Membrii aleși ai Consiliului parohial și doi supleanți au mandat pe o perioadă de 4 ani. Ei sînt onorifici și pot fi realeși. Ca organ colegial executiv, Consiliul parohial va aduce la îndeplinire toate hotărîrile Adunării parohiale, iar ca organ administrativ va întocmi bugetul parohial, va fixa cuantumul maxim al taxelor benevole de cult în favoarea parohiei, va administra averea parohială, îngrijind de buna întreținere a edificiilor bisericești, va propune Adunării parohiale zidirea de biserici și case parohiale, va înzestra biserica cu bunurile necesare, va verifica epitropia de cel puțin două ori pe an iar la sfîrșitul anului va întocmi un raport general de mersul treburilor parohiale.

Comitetul parohial este organul executiv al Adunării parohiale și Consiliului parohial. Acest organ colegial are un număr îndoit de membri față de Consiliul parohial, putînd fi aleși atît bărbați cît și femei, sau chiar numai femei. Constituit pe lîngă Consiliul parohial, Comitetul parohial se va îngriji de înzestrarea și înfrumusețarea bisericilor, de formarea și susținerea corului, de ajutorarea săracilor, orfanilor și văduvelor, de cercetarea bolnavilor și de alte misiuni caritative și de asistență socială ale parohiei.

De asemenea, aceste comitete au datoria de a-l ajuta pe preot la catehizare și la înființarea cercurilor misionare pentru întărirea credinței în sinul credincioșilor.

Acte normative privind exercitarea puterii executive la nivel de parohie. După prezentarea într-un cadru larg a organelor executive din parohie, ne propunem să facem o analiză detaliată a actelor normative ce privesc lucrările de investiții la nivel de parohie, bineștiind că oricare preot paroh, ca organ executiv al Adunării și Consiliului parohial, intră în contact cu ele de la numirea în această funcție.

De mijloacele puterii învățătoarești, preotul paroh se folosește de obicei duminica și în sărbători, de cele ale puterii sfințitoare la momente ocazionale, pe cînd mijloacele puterii jurisdicționale le folosește mereu, pentru acestea neexistînd nici sărbători și nici momente deosebite. Acestea aduc, la rîndul lor, bogate roade în viața credincioșilor și mari satisfacții pentru păstorul sufletesc.

Sperăm ca lucrarea să reprezinte un ghid de orientare pentru toate parohiile angajate în lucrări de investiții.

a) *Acte normative și norme tehnice privind renovarea unei biserici.* Pentru întocmirea unei documentații de renovare a unei biserici, dator este preotul paroh a convoca în ședință membrii Consiliului parohial care să discute această chestiune. Consiliul parohial fiind în principiu de acord cu renovarea bisericii, se va întocmi procesul-verbal în acest sens, urmînd a se propune Adunării parohiale aprobarea respectivă.

La prima ședință a Adunării parohiale, preotul paroh pune în discuție propunerea Consiliului parohial, Adunarea parohială avînd calitatea de a o aproba ori respinge. Aprobînd Adunarea parohială propunerile Consiliului parohial, se va încheia și de această dată procesul-verbal cu hotărîrea luată. La aceste două procese-verbale, preotul paroh va mai întocmi un memoriu justificativ în care va aduce argumente cu privire la necesitatea renovării respectivului lăcaș de cult. De asemenea la memoriul justificativ se pot atașa fotografiile din care să reiasă starea de uzură și de degradare a bisericii.

Avînd aceste documente, printr-o adresă la o instituție de specialitate, se va cere executarea proiectului de reparații sau a devizului. Devizul va avea ca piese scrise: centralizator valoric, memoriu tehnic, antemăsurătoare, deviz estimativ și extras de materiale, iar ca piese desenate un plan de situație, relevele bisericii, fațada principală și fațada laterală.

Procesele-verbale, memoriul justificativ cu fotografiile respective și proiectul-deviz, vor fi adunate într-un dosar în 5 exemplare iar preotul paroh va înainta

centrului eparhial, prin protopopiat, o cerere de aprobare a documentației de renovare a bisericii respective.

Dacă valoarea devizului nu depășește suma de 100.000 lei, Consiliul eparhial prin serviciul tehnic, conform dispozițiilor decretului 144/1958 aprobă lucrările de reparații, eliberând în acest scop, prin protopopiat o fișă de verificare tehnică și o dovadă pentru executarea lucrării.

Dacă valoarea devizului depășește suma sus menționată, Serviciul tehnic al Eparhiei va înainta documentația Prefecturii județene, care, după ce o va supune discuției în ședința executivă, va aproba autorizația de renovare.

Mai menționăm că dacă biserica respectivă este inclusă pe lista monumentelor istorice, parohia, prin preotul paroh, are obligația de a cere Direcției generale a monumentelor istorice sau muzeelor județene avizul favorabil pentru executarea de lucrări, precum și asistență de specialitate în timpul lucrărilor, pentru conservarea elementelor de arhitectură și pictură în forma lor inițială.

b) *Acte normative și norme tehnice privind demolările.* Alături de construcții și renovări, organele executive ale parohiei se lovesc și de lucrări de demolări, în special a caselor parohiale vechi și a anexelor gospodărești.

Demolările au un regim juridic specific, ce trebuie respectat intrucit edificiile ce urmează a fi demolate sînt ale parohiei, fiind trecute în inventarul acestora la capitolul mijloacelor fixe. În acest scop, pentru respectarea legii, parohiile ce vor înfrîni astfel de situații, vor cere autorizații de demolare.

Un dosar privind acțiunea de demolare este format din următoarele piese: procesul-verbal al Adunării parohiale, memoriul justificativ semnat de preotul paroh de unde să reiasă necesitatea demolării clădirii respective, la care se pot atașa fotografiile care să arate starea reală a edificiului propus pentru demolare.

Existînd aceste documente, parohia se va adresa printr-o comandă unei instituții de specialitate pentru executarea unui proiect de demolare. Proiectul acesta va cuprinde o parte scrisă formată din: centralizator valoric, memoriu tehnic, antemăsurătoare și deviz estimativ, și o parte desenată formată din plan de situație, releveu (plan parter) și fatadă secțiune. Devizul împreună cu documentele sus menționate vor fi trimise în cinci exemplare Centrului eparhial, prin protoierie, spre avizare.

Centrul eparhial, prin serviciul tehnic eliberează în acest sens o fișă de verificare în care propune primăriei județene aprobarea demolării respective și o dovadă de aprobare a lucrărilor de demolare, în care se va specifica și valoarea de inventar a clădirii. Apoi, Centrul eparhial va înainta în adresă documentația prefecturii județene, la secția arhitectură, sistematizare, serviciul tehnic-investiții iar Prefectura va elibera în acest sens autorizația cuvenită.

La lucrările de demolări, se va întocmi un proces-verbal în care vor fi consemnate materialele recuperabile precum și un alt proces-verbal în care vor fi menționate veniturile obținute din vânzarea anumitor materiale provenite din demolări.

c) *Acte normative și norme tehnice privind construirea unei case parohiale.* Casa parohială este locul de muncă al preotului și al familiei sale, unde el este chemat să lucreze cu timp și fără timp, de la numirea într-o parohie, trebuind să se îngrijească de ea la fel ca și de biserică. Intrucit în foarte multe parohii se construiesc case parohiale noi, sau sînt în curs de construire, vom arăta ce trebuie să cuprindă o documentație tehnică în acest sens. Un dosar privind acțiunea de construire a unei case parohiale va cuprinde următoarele piese: procesul-verbal al Consiliului parohial care va propune Adunării parohiale construirea casei parohiale, procesul-verbal al Adunării parohiale care aprobă propunerea Consiliului parohial, memoriul justificativ alcătuit de preotul paroh din care să rezulte necesitatea construirii unei case parohiale și extras de coală funciară pentru a se dovedi că terenul pe care urmează a se construi este proprietatea parohiei respective.

Dosarul cu aceste piese va fi înaintat primăriei locale care va elibera în acest sens un aviz de principiu pentru construcția respectivă. După obținerea avizului de principiu, parohia va cere unei instituții de specialitate executarea proiectului de construcție a casei parohiale sau a devizului. Acest proiect va avea o parte scrisă compusă din memoriul tehnic, extras de materiale, antemăsurătoare și deviz construcție și o parte desenată compusă din plan de situație și planul casei parohiale.

Proiectul împreună cu documentele amintite vor fi înaintate de către preotul paroh Centrului eparhial, prin protoierie, care le va trimite cu referat favorabil prefecturii județene spre autorizare. Comisia de sistematizare județeană pe baza avizului primit de la Centrul eparhial, va face un raport biroului permanent al Prefecturii județene, iar Prefectura va elibera autorizația de construire a casei parohiale respective. Documentația tehnică ce a servit la eliberarea autorizației va fi stampilată de prefectură filă cu filă și se eliberează într-un singur exemplar împreună cu autorizația, spre a servi la executarea lucrării pe șantier. Ținându-se cont de faptul că majoritatea parohiilor care construiesc case parohiale optează pentru tipuri de proiecte P + 1 (parter + etaj) se recomandă organelor executive de la parohii ca în noile construcții pe lângă spațiile rezervate locuinței preotului paroh să existe spații adecvate pentru: birou parohial, sală de ședință, arhiva, biblioteca parohială și sală repetiții cor.

d) *Acte normative și norme tehnice privind construirea unei biserici noi.* Biserica este casa lui Dumnezeu, este locul cel mai curat și cel mai sfânt din parohie, unde creștinii, duminică și în sărbători, își pleacă frunțile și genunchiul în Sfânta Liturghie și în rugăciuni spre a cere ajutor Celui prealalt.

Așezată pe o colină, ori în mijlocul obștii creștine, biserica reprezintă oglinda satului, în popor existând proverbul «dacă vrei să știi ce oameni sînt într-un sat, uită-te cum arată biserica lor».

Pentru un preot, a construi o biserică, înseamnă a-și da examenul vieții în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Ca om, preotul va pune în zidurile unei biserici transpirația frunții sale, bătăturile din palme și nopțile nedormite, iar ca slujitor în ogrul Domnului, ales la această demnitate din pînțele maicii lui, va confirma încrederea divină ce i-a fost acordată. Pentru credincioși, a construi un nou locaș de cult înseamnă jertfă bine primită înaintea lui Dumnezeu, dar și un prilej de întărire a credinței în fața forțelor răului.

Un dosar privind acțiunea de construire a unei biserici noi va fi format din următoarele piese: procesul-verbal cu Consiliul parohial în care se va propune construirea unei biserici noi, procesul-verbal cu Adunarea parohială care va aproba propunerile Consiliului parohial, memoriu justificativ detaliat alcătuit de preotul paroh cu argumente reale privind necesitatea construirii bisericii noi și cu angajamentul-credincioșilor că au posibilități materiale de a finanța lucrarea, extras C.F. cu terenul destinat construcției și un plan de situație unde să fie prins amplasamentul viitoarei biserici.

Avînd aceste piese la dosar, parohia va înainta Centrului eparhial documentația, prin protoierie, cerînd un aviz de principiu pentru construirea bisericii noi. După obținerea lui, va înainta documentația cu avizul respectiv Prefecturii județene pentru obținerea unui aviz de amplasament. Prefectura va discuta dosarul în biroul executiv și va elibera parohiei solicitate un aviz de amplasament. După primirea acestui aviz parohia poate solicita unei instituții specializate în proiectare, întocmirea proiectului sau a devizului.

În acest sens, va încheia un contract, în care va specifica detaliile tehnice și modul de plată cu executantul. Devizul va cuprinde o parte scrisă formată din: centralizator valoric, memoriu tehnic, antemăsurătoare și deviz estimativ și o parte desenată formată din: plan de situație, releveu (plan parter) secțiune fațadă și secțiune laterală.

Proiectul va fi atașat actelor și avizelor susmenționate și în 5 exemplare va fi înaintat secției de sistematizare a Prefecturii județene spre analiză și aprobare. Secția de sistematizare, după verificările de specialitate va face un raport Prefecturii pentru aprobarea proiectului. În ședința biroului executiv, Prefectura va analiza acest raport, îl va aproba și va elibera titularului, adică parohiei, pe baza actelor de la dosar, autorizația de construcție.

Autorizația împreună cu 1 exemplar din documentația tehnică stampilată filă cu filă va fi eliberată în folosul parohiei pentru executarea lucrării. După obținerea autorizației de construcție, parohia va angaja un executant cu care va întocmi un contract de antrepriză, pe baza căruia se va face un deviz estimativ de execuție, iar apoi se poate trece la executarea lucrării respective.

e) *Acte normative și norme tehnice privind executarea picturii bisericești.* Lucrările de pictură bisericească se vor da în executare numai pe bază de con-

curs, pe temeiul unui deviz întocmit de un pictor autorizat și aprobat de Patriarhie. În caietul de sarcini al devizului va fi trecută suprafața ce urmează să fie pictată, precum și modul de execuție: în tempera, în ulei ori în frescă. Dacă lucrarea nu depășește 800 mp atunci concursul va fi fără premii, iar de la 800 mp în sus lucrarea va fi angajată prin concurs cu premii în raport cu categoria parohiei și calificativul pictorului autorizat.

Devizul, întocmit în trei exemplare, împreună cu procesul-verbal de acceptare al Consiliului parohial și caietul de sarcini, se înaintează, prin Centrul eparhial, Comisiei de pictură bisericească, pentru verificare. La deviz se mai atașează un plan releveu și o secțiune laterală din schița bisericii. După verificarea documentației de către Comisia de pictură, precum și după aprobarea Eparhiei, parohia va proceda la ținerea concursului, care va fi public, pe baza a cel puțin 3 oferte din partea pictorilor.

Concursul se va ține la sediul parohiei, cu delegați din partea Eparhiei și parohiei respective, rezultatul concursului înaintându-se prin Eparhie, Comisiei de pictură bisericească pentru verificare și avizare.

Comisia de pictură bisericească, după verificarea dosarului va emite un aviz favorabil de angajare a lucrării de pictură, aviz care va fi trimis parohiei prin Eparhie, pentru încheierea contractului cu pictorul executant și pentru începerea lucrărilor respective.

Față de Comisia de pictură bisericească, oficiul parohial, în timpul executării lucrării, are următoarele obligații: de a trimite o copie certificată a contractului încheiat cu pictorul executant, de a comunica în scris data începerii și data terminării lucrărilor de pictură și de a trimite o copie certificată a procesului-verbal de recepție provizorie și de recepție definitivă.

Lucrările de recepție, atât cele provizorii cât și cea definitivă se vor face de delegatul sau delegații Eparhiei și un pictor autorizat imputernicit de eparhia respectivă, cu sau fără participarea delegatului Comisiei de pictură bisericească.

Recepția definitivă va fi cerută în scris de către oficiul parohial, la ea fiind prezent și pictorul executant. Preotul paroh va pregăti în acest sens următoarele acte: aprobarea devizului, aprobarea adjudecării lucrărilor, contractul încheiat între parohie și pictor, aprobarea fondului premial, procesul-verbal de recepție provizorie precum și statele de plată a pictorului. Parohia va achita pictorului plățile pe durata executării picturii, cu excepția ultimei suprafețe de 100 m² care va fi achitată la recepția definitivă, împreună cu fondul premial acordat de comisia de recepție definitivă.

Avîndu-se în vedere importanța majoră ce o are pictura bisericească în Biserica Ortodoxă, la reușita acestei lucrări, un rol major revine preotului paroh care va trebui să vegheze la executarea fiecărei scene, atât pentru respectarea erminiei, cât și pentru realizarea impresiei artistice, știindu-se că pictura bisericească este o Biblie vie și o operă de artă.

f) *Alte lucrări de investiții la nivel de parohie.* În afară de lucrările mari de investiții de care am vorbit pînă acum, organele executive ale parohiei vor efectua și alte lucrări cum sînt, de exemplu: lucrări de electrificare, lucrări de bransament a apei potabile, lucrări de instalare a unui post telefonic, lucrări de reparații curente, adăugiri, construcții anexe etc.

Documentațiile tehnice ale acestora vor cuprinde: o adresă din partea parohiei către instituția respectivă în care se va cere executarea lucrării și se va specifica modul de plată, un deviz general estimativ făcut de către executant, precum și avizele de principiu și autorizația, unde este cazul, a executării lucrării, eliberată de către forul competent.

Pentru toate lucrările de investiții, organele executive ale parohiei sînt obligate să respecte statutele și regulamentele bisericești în vigoare precum și legile statului.

Concluzii

Din cele prezentate, desprindem importanța mijloacelor executive pe care le deține și le întrebuițează autoritatea bisericească pentru mîntuirea credincioșilor.

Predica cu fapta, adică exercitarea puterii executive în parohie aduce multă roadă, pentru că ea pretinde întregii obști creștine o implicare directă și activă la toate realitățile obiective din parohie.

La hirotonie, păstorul sufletesc își ia un angajament paulin de «a fi bun chivernisitor al casei și îngrijitor de Biserica lui Dumnezeu». Angajamentul este

înălțător și ferice de păstorul care-l va împlini. Un singur pericol îl pîndește, despre el pomenind tot Sf. Apostol Pavel în Epistola către Timotei „ca «prezbiterul să nu fie doritor de ciștig urît, ci cumpătat și neubitor de bani».

Executînd împreună cu credincioșii construirea unei biserici noi, a unei case parohiale noi, renovarea unei biserici monument istoric, precum și alte lucrări de investiții, păstorul cinstit observă că nimic nu-i unește mai mult pe credincioși decît munca susținută. Nici unul nu-l va părăsi, ba mai mult, aceste lucrări o să-i reîntoarcă pe mulți la credința strămoșească. Zidirea de edificii bisericesti este un prilej de verificare a credinței credincioșilor. Ei își vor pune la temelia bisericii truda lor, dragostea lor, jertfa lor, unii vor veni cu sume chiar foarte mari care te obligă pe tine, ca păstor, să te apleci în fața credinței lor.

Nimic nu este mai frumos într-o parohie decît cuvîntul «a construi». Construind vom face din parohii puternice unități administrativ-bisericesti, iar dacă parohiile vor fi puternice, și Biserica noastră va fi la fel de puternică.

Pr. Drd. VASILE AUGUSTIN

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. *Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române*, în «Legiuirile B.O.R. sub patriarhul Justinian», București 1948—1953.
2. Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox*, legislație și administrație bisericească, București 1990, vol. I.
3. Dr. Nicodim Milaș, *Canioanele Bisericii Ortodoxe Române însoțite de comentarii*, voi. I-I, I/II, II/I, II/II, Arad 1930—1936.
4. *Norme privitoare la pictura bisericească*, în «Legiuirile B.O.R.», București 1948—1953, p. 429—450.
5. *Decretul 144/1958*.
6. *Documentație tehnică* privind renovarea unei biserici.
7. *Documentație tehnică* privind demolarea unei case parohiale.
8. *Documentație tehnică* privind construirea de casă parohială.
9. *Documentație tehnică* privind construirea unei biserici.
10. *Documentație tehnică* privind pictura bisericească.

PICTURA LUI ANTON SERAFIM DE LA BISERICA SF. VASILE DIN CAPITALA ȘI SEMNIFICAȚIA SA ARTISTICĂ

Cu mai bine de un secol în urmă, în anul 1882, zugravul Anton Serafim picta biserica Sf. Vasile din Capitală, situată pe Podul Mogoșoai, la capătul său dinspre Piața Victoriei. Întunecată de fumul luminărilor și de vreme, pictura era ascunsă privirilor credincioșilor, care, distingeau niște vagi siluete de sfinți, care-și pierduseră de mult expresia și farmecul coloristic.

Adusă la lumină prin spălare și restaurată, ea ne apare azi în toată splendoarea, cu un plus de frumusețe pe care i l-a conferit curgerea timpului. Aducerea sa la lumină ne revelează nu numai valoarea sa artistică, de factură neoclastică, de care ne vom ocupa mai departe dar și semnificația sa în evoluția picturii noastre bisericesti. Căci, deși nu s-a scurs decît un secol de la data executării sale, momentul acesta reprezintă un jalon însemnat, plin de consecințe pentru orientarea artei noastre religioase. El ne oferă prilejul de a analiza influența exercitată de noua direcție inaugurată de cei patru pictori, pe drumul nou al artei neoclasice, Lecca, Mișu Pop, Tattarescu și Grigorescu.

Intr-adevăr, în anul 1852, brașoveanul Lecca, mai tîrziu profesor la Sf. Sava, termină de pictat biserica Curtea Veche din Capitală, împreună cu un alt reputat zugrav ardelean, Mișu Pop. Opera de la Curtea Veche ca și aceea de mai apoi de la bisericile Sf. Ecaterina, Sf. Gheorghe Nou și Răzvan Vodă se încadra într-o nouă direcție artistică, anume stilul neoclastic, opus tradiției de pînă atunci, dominată de fresca bizantină.

În același an 1852, Gh. Tattarescu se întoarce în țară după studiile de la Roma și își inaugurează, prin pictarea bisericilor de la Măgurele și Zlătari (1853) activitatea de zugrav care avea să culmineze cu pictarea catedralei din Iași, în 1884.

Cunoscînd sau nu opera celor doi înaintași, el imprimă noi orientări mai multă pregnanță, mai mult prestigiu și, prin activitatea sa îndelungată, încetățe-

nește noul stil, cu caracteristicile sale deosebite, în așa măsură încât unii cercetători i l-au atribuit în exclusivitate, trecînd sub tăcere contribuția celorlalți. Cele 56 de biserici pe care le pictează singur sau cu colaborarea altora fac să triumfe, pentru o lungă perioadă, noua concepție.

În 1853, Grigorescu, influențat de Chladek, maestrul lui, care era catolic și purtător al zestreii Apusului, se atașa și el noului curent. Făcea aceasta prin opera sa de la Băicoi. Acești doi ani, 1852 și 1853, în care cei patru mari zugravi amintiți mai sus, neconcertați, fără existența unui manifest comun, fără să reprezinte o asociație cu un program unitar, se întîlnesc spontan pe același drum, reprezentînd, astfel, un moment crucial în istoria artei noastre religioase din secolul al XIX-lea. Pictura lui Serafim de la biserica Sf. Vasile este un fruct al noii orientări.

Să ne explicăm: S-a afirmat de cercetători¹ că opera lui Tattarescu reprezintă o inovație revoluționară față de trecut prin:

a) părăsirea procedurii tradiționale al frescei și înlocuirea lui cu uleiul. Toate contractele pentru pictarea celor 56 de biserici, opera lui Tattarescu, cuprind această clauză. Așa de pildă, contractul pentru pictarea bisericii Mitropoliei «din lași glăsuia în termeni expliciți că «se va lucra cu ulei curat, de cîneapă, fiert alcea de însuși dl. Tattarescu».

b) Abandonarea stilului de origine bizantină prevăzut de cahoanele erminiilor, caracterizat prin hieratism, schematism pînă la abstracțiune, cu vădit geometrism², cu evidentă tendință de concentrare a emoției pentru a reda caracterul personajelor biblice, și înlocuirea lui cu o altă viziune stilistică de origine apuseană, avînd alte atribute, noi față de trecut, o doză mai mare de realism, o vădită tendință de reproducerea omului în viață, cu trăsăturile sale reale.

Unul dintre comentatorii cei mai reputați ai operei sale³ afirmă de pildă că «el dă formă definitivă tendinței inovatoare, creînd un stil și formînd o școală, importanța sa din acest punct de vedere se așează în primul plan», iar un altul⁴ susține că «dacă pentru celelalte genuri el continuă stilul academic la modă, pentru arta religioasă, el îi dă o orientare nouă».

c) O nouă distribuire a personajelor pe pereții bisericilor pictate. În locul scenelor bogate în personaje, care în pictura de origine bizantină, spuneam noi într-o lucrare anterioară⁵, se înalțăuiesc într-o narațiune biblică, încărcată de sens apostolic, în opera lui Tattarescu, pictura interioarelor se reduce și se concentrează asupra unui număr redus de scene și personaje, care se detașează pe pereții bisericilor sub forma de mari tablouri bine delimitate. Așa-zisele registre se reduc cel mult la două.

d) Portretul votiv care în trecut, de pildă la Hurez, opera lui Constantinos și a colaboratorilor săi, era conceput ca un grup familial în care de cele mai multe ori domnul era însoțit de soție și copii, se reduce de astă dată, concentrîndu-se asupra unei singure persoane, tratată realist cu o accentuată preocupare psihologică, ca în cazul ctitorilor de la bisericile Sf. Spiridon și Coltea.

Opera lui Gh. Tattarescu a suscitât un adevărat entuziasm, o adesiune masivă, din partea clerului și a credincioșilor⁶, ridicîndu-i-se osanale pînă și în lite-

1. Gh. Oprescu, *Pictura română în secolul al XIX-lea*, București, 1943, p. 49; Teodora Voinescu, G. Tattarescu. București, 1940, p. 56; Al. Marcu, *Tattarescu*, în *Apollo*, Ramuri, Craiova, p. 15; Emil Virtosu, *Pictorul Gh. Tattarescu și Italia*, București, 1939, în *Apollo*, Ramuri, Craiova, p. 15 ș.u.; Wertheimer-Ghica, *Gh. Tattarescu, un pictor român în veacul său*, București, 1958, p.122, 181, 208; Adina Nanu, *Gh. Tattarescu*, București, 1964, p. 14.

2. Philip Schweinfurth, *Die byzantinische Form, ihr Wesen und ihr Wirkung*, Berlin, 1943, p. 46; Gerwase Mawew, *Byzantinische Estetics*, London, 1963, p. 3; Heinrich Nischel, *Byzantinische Kunst*, Leipzig, 1964, p. 122; Talbot Rice, *Byzantin Art*, London, 1962, p. 117; Idem, *I. bizantini*, Ed. Saggiatore, Roma, 1963, p. 157; André Grabar, *L'art du moyen âge en Europe orientale*, Ed. Albin Michel, 1968, p. 6, 108, 1118.

3. Teodora Voinescu, *op. cit.*

4. Emil Virtosu, *op. cit.*

5. I. L., Georgescu și Roman Stanciu, *Gh. Tattarescu și N. Grigorescu în arta bisricească română*, «Biserica «Ortodoxă Română», XCIII (1975), p. 717.

6. Astfel mitropolitul Nifon îl sprijină pentru obținerea comenzilor privind zugrăvirea bisericilor Zlătari (1853) și Cetățuia Rimnicu-Vilcea și tot el face apel la Tattarescu pentru pictarea propriului său cavou de la mînăstirea Cernica.

ratură⁷. Ar fi de ajuns să invocăm aici succesiunea rapidă în timp a pictării celor 56 de biserici, începând cu anul 1853 și pînă la 1890.

Dar, și aceasta este demn de subliniat, n-au întîrziat să apară și critici vehemente. Un cercetător de talia lui Gh. Oprescu⁸ afirma, pe drept cuvînt că «putem deplînge dispariția scenelor naive, pline de personaje, de un arhaism care ne duce în plin ev mediu și mai departe în Orient... care să vorbească totdeauna credinciosului, totdeauna înflorite în culori vii și dulci, potrivite pentru aspectul mat și zgrumtuos al peretelui și care înveselesc inima». Un alt cercetător⁹ deplîngînd și el abandonarea frescei bizantine, venerabilă prin vechimea sa seculară, socotește, referindu-se mai ales la perioada de culme a artei tătăresciene, că personajele din opera lui Tattarescu reprezintă, toate tipuri de sfinți stereotipe care nu mai variază de la o biserică la alta, nici măcar prin culoarea veșmintelor...

Operă de împrumut, fără filiațiune cu trecutul istoric, opera lui Tattarescu apărea, pentru cei atașați tradiției noastre, nesinceră, lipsită de originalitate, convențională, abundînd în pașișe seriale ale unei iconografii renescentiste, el nefiind decît un epigon al acesteia, fruct al școlii clasicizante, convențională și manieristă, datorită maestrilor săi de Roma, Carta și Silvagni¹⁰.

După cum am arătat cu alt prilej¹¹, și după cum a subliniat cu drept cuvînt și Gh. Oprescu¹², stilul neoclasic nu este numai fructul concepției și activității lui Tattarescu, ci este datorat unui complex de factori politici și sociali, Lecca, Mișu Pop și Tattarescu, nefiind decît niște vîlăstare ale unui trunchi bogat, noua mentalitate de factură occidentală care se instaurează în principate, datorită declinului puterii otomane și orientării generale a Principatelor Române, după pacea de la Adrianopol, către Occident.

Dominația noii mentalități, asupra căreia sîntem îndatorați să insistăm, se va extinde nu numai în veacul al XIX-lea, dar își va întinde bratele și dincolo, în veacul următor, pînă cînd se va produce un reviriment în favoarea frescei, datorat și el unor influențe de mari proporții de o natură diferită, socială și personală, apariției în pictura religioasă a unor pictori laici de prestigiu, cu independență de cugetare, cu personalitate artistică, care nu se mai lasă intimidată de curentul tătărescian¹³.

Adevărul istoric, privitor la cauzele introducerii stilului neoclasic ca și a afirmării unei opere de o asemenea durată ca aceea a lui Tattarescu, trebuie căutat în modificarea profundă săvîrșită în Principate de noua orientare politică-socială către occident. Veacul al XIX-lea, veac plin de frămîntări, marele veac al revoluțiilor, al unirii și al neatîrnării, marchează o radicală schimbare de direcție. Răsăritului turcesc și grecesc i se substituie occidentul în cultura spirituală dominată pînă atunci de cultura grecească adusă și împămîntenită de domnitorii fanarioți¹⁴. Printr-un fenomen paradoxal, fanarioții contribuie și la introducerea

Episcopul Calinic, reputat ierarh îi comandă zugrăvirea bisericii episcopale Rîmnicu-Vilcea și un număr de icoane. A se vedea Teodora Voinescu, *op. cit.* p. 117.

7. În albumul literar român din 1857 i se dedică un poem ditirambic după zugrăvirea bisericii Cetățuia din Rîmnicu-Vilcea și îl aseamănă cu Michelangelo. În aceeași termeni îi scrie staretul mînăstirii Bistrița, Roman Erei, Teodora Voinescu, *op. cit.*, p. 30.

8. Gh. Oprescu, *op. cit.*, p. 113.

9. Teodora Voinescu, *op. cit.*, p. 36.

10. Al. Marcu, *op. cit.*, p. 17.

11. I. L. Georgescu și Roman Stanciu, *op. cit.*, p. 720.

12. Gh. Oprescu, *op. cit.*, p. 112. Referindu-se la Lecca, autorul afirmă infirmînd teza acelor care-l făceau răspunzător exclusiv pe Tattarescu, de noua orientare, că noua direcție i se datorește și acestuia. «Lui (vorbind de Lecca) și lui Tattarescu, care-și face apariția cînd Lecca era în plin succes se datorește înlocuirea vechii tehnici și vechiului stil al picturii bisericești cu cele aduse deja din occident»...

13. A se vedea între altele, I. L. Georgescu și Roman Ialomîțeanu, *Zugrăvi care au pregătît apariția picturii laice și maeștri ai picturii laice, zugrăvi de biserici*, în «B.O.R.» XCVII (1979), p. 1141.

14. Pompiliu Eliade, *Histoire de l'esprit publique en Roumanie au dix-neuvième siècle*, Paris, 1915, p. 222 ș.u.; Idem, *De l'influence irançaise sur l'esprit public en Roumanie. Les origines*, Bruxelles, 1875; N. Iorga, *Contribuții la istoria învățămîntului în țară și străinătate*, București, Gobl, 1906; Idem, *Istoria lite-*

culturii apusene și mai ales franceze în Principate. Grecul aducea adeseori în bagaje nu numai pe Platon și pe Aristotel, dar și pe Corneille și Molière.

În jurul anului 1800 erau numeroși români din Principate, mai ales moldoveni, abonați la ziare și reviste franceze ca: Gazette de Vienne, Journal encyclopédique, Journal de Francfort, Spectateur du nord, Journal littéraire, Mercure de France etc. Sub Kiseleff, documentele cenzurii ne oferă lista cărților pe care le primeau boierii moldoveni — și este de presupus că lucrurile se petreceau în condiții asemănătoare și în Muntenia.

La 13 aprilie 1833, de pildă, la librăria Boguz din Iași, baloturile conțineau operele lui Montaigne, Voltaire, Montesquieu, Buffon, Victor Hugo etc. Kiseleff se înțelegea cu pămîntenii de pe ambele maluri ale Milcovului în limba franceză. Baronul Boi de Comte, diplomat francez în principate, afirma în raportul său din 14 mai 1831: «Tonul societății este aici deplin francez ca și la București. Obiceiurile și limba noastră coboară pînă în clasele inferioare... nu există un alt oraș în lume, dincolo de frontierele Franței și Belgiei, unde să se găsească folosirea limbii noastre atît de răspîndită ca la Iași și București»¹⁵. Se deschid pensioane cu limba de predare franceză. Vasile Alecsandri și Mihai Kogălniceanu, ca să nu luăm decît un exemplu, își fac studiile la acestea¹⁶. Tineri români sînt trimiși bursieri la școlile din Paris și Roma¹⁷.

La Roma studiază între 1808 și 1812 Gheorghe Asachi; prin anii 1834—1842 principele Al. Ghica trimite ca bursier pe Toma Constantin. La Roma merg în anii 1834—1842, cu bursă domnească și Al. Asachi, Constantin Crețulescu, Gh. Lemeny și Gh. Panaitescu. Ei sînt și cei dintîi elevi români ai Academiei San Luca, la care mai tirziu va studia Tattarescu. Doar cu un an înainte de Tattarescu, în 1844 vine aici tot ca bursier Gh. Năstășianu. După Tattarescu mai vin aici Sava Henția și bănățeanul Nicolae Popescu¹⁸. În ultimii ani de studii ai lui Tattarescu, Academia San Luca este invadată de naturalismul Renașterii italiene, care se împletește progresiv cu realismul francez reprezentat îndeosebi prin Courbe¹⁹.

Rădăcinile stilului neoclasic se regăsesc de altfel și mai devreme decît în opera lui Lecca și Mișu Pop. Este vorba de opera lui Altini²⁰, care va fi urmată de aceea a lui Lecca și Mișu Pop. Român macedonean, Altini face studii la Viena. După întoarcerea sa în Moldova, pictează un număr însemnat de biserici la Iași, ca biserica Banu (1802), biserica Patruzeci de sfinți, biserica Sf. Spiridon, precum și la Roma unde zugrăvește biserica episcopală în anul 1805. Toate acestea, deci, cu mult înainte de Lecca și Mișu Pop. Gheorghe Asachi, animatorul cultural din Moldova, putea să spună, impresionat și el de noul stil că «au reformat ceva în zugrăvia stilului bisericesc în Moldova»²¹.

Cîteva cuvinte reclamă și biografia celor doi ardeleni, precursori ai lui Tattarescu în Muntenia, Lecca și Mișu Pop.

Figura lui Lecca, născut în anul 1810 la Brașov, de îndepărtată origine italiană, ne apare plină de complexitate. Om de cultură, cu studii la Buda, la Viena și la Roma, mai tirziu profesor la Craiova și la Sf. Sava din București, frămîntat

raturii române în veacul al XIX-lea, de la 1821 înainte, Ed. Minerva, București; I. Heliade Rădulescu, *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine et sur les événements de 1848*, Paris, 1851; Regnault Helias, *Histoire politique et sociale des principautés danubiennes*, Paris, 1851. V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800 la 1864*, București, 1842.

15. Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p. 419.

16. Remus Niculescu, *Contemporaines de Daumier, écrivains roumains et caricaturistes français de 1835 à 1860*. «Revue roumaine de l'histoire de l'art», 1970, nr. 1, p. 41; A se mai vedea G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, București, 1941; Jacques Lassaigne, *Les français et la Roumanie*, București, 1937 și în special Focillon, *L'art en Roumanie*, p. 151.

17. G. Ionescu Gion, *Istoria Bucureștilor*, Ed. Socec, București, 1899, p. 518 crede că însuși domnitorul Brâncoveanu trimite la Veneția tineri să învețe pictura; Pompiliu Eliade, *op. cit.*, II, p. 221; Teodora Voinescu, *op. cit.*, p. 27.

18. Gh. Oprescu, *op. cit.*, p. 57, 100.

19. Lyonello Venturi, *Pictori moderni*, Ed. Meridiane, București, 1968, p. 148.

20. Remus Niculescu, Eustațiu Altini, «Studii și cercetări de istoria artei», 1965, I, p. 3 sq; Idem, *Contribuții la istoria începuturilor picturii române*, «Studii și cercetări de istoria artei», 1954, nr. 1—2, p. 90—93.

21. Gh. Asachi, *Zugrăvia în Moldova*, în Albina românească, 1847, p. 303—304.

de demonul creației este traducător, scriitor și popularizator, la Buda, la Viena și apoi la Craiova și București, un neastîmpărat simpatizant al mișcării revoluționare din 1848. Opera sa, cea mai durabilă desigur, este aceea de zugrav de biserică, mai ales de la data revelatoare cînd îl întâlnește pe Mișu Pop. Se știe azi că Lecca a pictat singur biserica Madona Dudu din Craiova, admirată de contemporani pentru nouitatea sa, și biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, înainte de anul 1852, cînd pictează cu Mișu Pop biserica Curtea Veche din Capitală, care avea să stîrneasă adeziunea privitorilor la noul stil²², stilul neoclasic de care ne ocupăm.

Și Mișu Pop (1827—1892), născut într-un mediu influențat de occident, în regiunea Făgărașului, partenerul fecund al lui Lecca, face studii la Academia Sfînta Ana din Viena între anii 1845 și 1847, unde cum era firesc radia stilul Romei în pictura bisericească.

Lui i se datorește pictarea bisericilor din Satu Lung, Cernat, Toderița, Rîșnov, Țîntari, Arpătac din regiunea Brașovului²³.

Colaborării dintre Lecca și Mișu Pop i se datorește, după întîlnirea lor, un alt lung șir de lucrări în afara celei de la Curtea Veche, printre care menționăm Schitul Frăsinei, unde sînt chemați de episcopul Calinic, biserica din Tirgu-Jiu (1855), Radu Vodă (1863), Sf. Nicolae din Cîmpulung (1864).

Maniera de lucru a celor doi fecunzi tovarăși, care îmbrățișează stilul neoclasic de origine apuseană, ca și învățătura lor artistică ne este revelată de G. Oprescu²⁴. «Cunoaștem, spune G. Oprescu, metoda de lucru a firmei Lecca — Popp. Cel din urmă, prietenul și tovarășul lui Lecca, asociatul său în acea întreprindere aproape comercială de zugrăvire de biserici, arăta cunoșcătorilor cu candoare un stoc întreg de gravuri, după opere din toate timpurile, de la italienii secolului al XVI-lea pînă la Biblia lui G. Doré. Le copiau aidoma sau le transformau, luînd personajele dintr-o scenă și punîndu-le într-o alta. Culoarea singură era a lor. În realitate poate nici ea, căci venea de-a dreptul de la micii maeștri italieni sau vienezi, pe care îi admiraseră în tinerete și care le rămăseseră ca un model din nefericire destul de ușor de imitat».

După cum am arătat cu alt prilej²⁵ și după cum a subliniat și Victor Brătulescu²⁶, despre pătrunderea artei occidentale la noi și a realismului ce se încetățenise acolo, avem dovezi încă din zorii veacului al XIX-lea. Este vorba de unele scene din naosul bisericii Sf. Nicolae din mînăstirea Cernica, precum «Iisus certînd valurile» și de cele două icoane semnate de Gr. Frujinescu, una reprezentînd pe Maica Domnului, cealaltă pe Iisus Hristos, purtînd data de 1802 din biserica Sf. Gheorghe a aceleiași mînăstiri²⁷. Tot la Cernica monahii Irinarh și David lucrează în același stil realist occidental (icoanele Sf. Dumitru și Sf. Gheorghe, opera lui David)²⁸.

22. Ocupîndu-se de pictura de la Curtea Veche, periodicul «Vestitorul românesc», din luna martie 1852, aprecia valoarea inovatoare a acestuia în acești termeni: «Și mai cu deosebire pictura ce s-au lucrat de dl. pictor C. Lecca, profesorul de desen, a făcut să fie admirată de toți privitorii, chiar de acei ce au gust pretențios, încît după hotărîrea comună, asemenea frumuseți mai că n-are nici o biserică din capitala noastră». Lui Lecca, în afară de cercetările lui Oprescu condensate în opera sa *Pictura românească în secolul al XIX-lea* (p. 107 — ș.u.), Barbu Teodorescu i-a consacrat o monografie publicată de Academia română din fondul Elena Simu.

23. Opera vastă a lui Mișu Pop a fost explorată de Virgil Vătășianu, *Opera pictorială Mișu Pop*, în «Țara Bîrsei», numărul iulie-august, 1932, și de Corneliu Comănescu, *Pictorul Mișu Pop*, în «Țara Bîrsei», 1932, numărul pe martie-aprilie.

24. Gh. Oprescu, *op. cit.*, p. 110

25. I. L. Georgescu și Roman Stanciu, *Mînăstirea Cernica*, București, Ed. Meridiane, 1968, p. 16 ș.u.

26. Victor Brătulescu, *Zugravi de biserici din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea*, în «Glasul Bisericii», 1959, p. 269.

27. I. L. Georgescu și Roman Stanciu, *op. cit.*, p. 22.

28. Victor Brătulescu, *op. cit.*, p. 274. Acest autor subliniază și el eroarea de a se atribui numai lui Tattarescu introducerea stilului neoclasic, de origine apuseană, la noi: «S-a susținut și se stăruie în această direcție că pictorii G. Tattarescu și N. Grigorescu sînt cei care au introdus stilul apusean în pictura

Gloria lui Tattarescu ca pictor bisericesc a durat și continuă să aibă admiratori pînă aproape de zilele noastre. În anul 1959, un autor putea să spună, la atîția ani de la dispariția sa, referindu-se la pictura lui Tattarescu de la biserica Sf. Ilie—Rahova: «Numai pictura acestui mare pictor de ar avea-o biserică Sf. Ilie, care a fost ultima din cele zece biserici pictate de el în București și tot ar fi interesantă ca monument istoric. Splendoarea picturii a fost scoasă la iveală prin spălarea ei în 1954»²⁹.

După cum am arătat, biserica Sf. Vasile de pe Podul Mogoșoaiei, situată la capătul Căii Victoriei către Piața Victoriei și Șoseaua Kiseleff, este și ea un vlăstar al stilului neoclasic și mai precis al influenței exercitate de prestigiul lui Tattarescu. Zugrăvirea sa are loc în anul 1882, cu doi ani înainte ca Tattarescu, în culmea gloriei, să picteze catedrala Mitropoliei din Iași (1884).

După datele ce posedăm, Anton Serafim, autorul acestei opere este nu numai un zugrav de biserici, dar, ca și fratele său mai în vîrstă Vasile Serafim — a cărui operă dominantă a fost zugrăvirea de icoane și un iconar³⁰.

Din păcate nu cunoaștem în afară de pictura bisericii Sf. Vasile, de care ne ocupăm și de aceea a bisericii Sf. Nicolae «Tabacu», și alte biserici pictate de el. Ni se relatează că la biserica Sf. Ilie Rahova, tablourile exterioare, Sf. Treime, Sfintul prooroc Ilie și Ochiul lui Dumnezeu au fost re pictate; după ce opera anterioară a lui Tattarescu fusese avariata, tot de către Anton Serafim în anul 1902. Dar avem dovezi și despre activitatea sa de iconar. Astfel, la biserica Stoinoaia, ținînd de satul Petrăchioaia, zidită în 1815 de stolnicul Petrache Arion și soția sa Marghioala, aflăm două icoane semnate de Anton Serafim în anul 1882³¹.

Din datele publicate pînă acum de G. Nedelcu³², rezultă că Anton Serafim — fratele mai mic al lui Vasile Serafim —, a decedat în vîrstă de 73 de ani, de «plemonie», la 21 martie 1911, conform actului de deces nr. 1929/911 din Condica de înmormîntări a bisericii Sf. Ilie-Rahova, București, fiind înmormîntat la Cimitirul Bellu (figura 74, mormintele 9—10).

Familia lui Anton Serafim este originară din Varna, venită de îndelungată vreme acolo din insula Tines, unde se refugiase din Italia. Se pare chiar că, deși se trăgea din Varna, în realitate originea familiei este italiană. Nu se cunosc date privitoare la tatăl său, în schimb se știe că mama sa Vasilichia Serafim, moare în vîrstă de 80 de ani la data de 15 mai 1899³³.

În afară de Anton Serafim, au fost alți șase frați.

Ceea ce trebuie subliniat cu deosebire este că familia Serafim din care făcea parte Anton poseda înclinații artistice. Fratele lui Anton, Vasile Serafim, mort la 13 aprilie 1879, este nu numai un reputat iconar, căci din inventarul succesiunii sale rezultă că la data morții existau în casa sa nu mai puțin de 63 de icoane pe lemn, dar și un pictor peisagist (peisaj cu munții Balcani) și un pictor de subiecte patriotice. Icoanele sale numeroase, pe care le semna, sînt răspîndite în țară³⁴. Un fiu al acestuia, Nicolae Serafim, este și el pictor, profesor de desen la Pitești³⁵.

Un nepot al lui V. Serafim (fratele lui Anton), Dimitrie Serafim, este elev al lui Aman, Tattarescu și Stăncescu, apoi student la Școala de belle arte din Paris. El expune la Salonul de la Paris, obținînd o mențiune pentru tabloul «Adevărul și

bisericească, ceea ce este greșit. Acest stil a pătruns cu mult înainte ca și ideile revoluției din 1789 către sfîrșitul secolului al XVIII-lea».

29. P. Al. Constantinescu, *Biserica Sf. Ilie-Rahova*, București, în «Glasul Bisericii», 1959, nr. 3—4, p. 287.

30. *Ibidem*.

31. Victor Brătulescu, *Zugravi din București*, în «Glasul Bisericii», 1958, nr. 10, p. 968.

32. G. Nedelcu, *Vasile Serafim, pictor din secolul al XIX-lea*, SCIA, 1969, nr. 2, p. 330.

33. *Ibidem*. Autorul indică și documentul respectiv, actul nr. 404, din anul 1879, registrul stării civile al culorii de roșu pe anul 1879, vol. 3—5, fila 4, Arhivele statului, oraș București, inventar nr. 698.

34. *Ibidem*, p. 322 ș.u. enumeră un mare număr și locurile unde se află.

35. A se vedea și Barbu Brezianu, *Rudimentele învățămîntului artistic la zugravii de subțire din Moldova și Țara Românească*, în «Studii și cercetări de istoria artei», 1962, nr. 1, p. 81.

minciuna» (azi în Muzeul de artă al României) și ajunge apoi profesor la Școala de belle arte din București³⁶.

Despre educația artistică a lui Anton Serafim, pictorul de la Sf. Vasile de care ne ocupăm, știrile sînt contradictorii. Astfel în timp ce se afirmă că el a fost îndrumat în meserie de fratele său mai mare, Vasile Serafim³⁷, lucru ce pare verosimil, după o altă opinie el ar fi fost tovarăș de atelier și prieten de aproape cu Grigorescu³⁸. Dacă ne gîndim că el s-a născut în anul 1838, întrucît la data morții (1911) avea 73 de ani, și dacă ținem seama de faptul că Grigorescu a venit pe lume în același an, 1838³⁹, nu este imposibil ca ei să fi fost împreună tovarăș de atelier la Chladeck. Mai verosimil pare însă ca el să fi luat lecții de la fratele său mai mare, afară numai dacă cine știe ce divergente de familie să-l fi îndrumat aiurea.

Oricum ar fi, la data la care pictează biserica Sf. Vasile, (1882) Anton Serafim avea vîrsta de 44 de ani, adică în plină maturitate.

Ca și la bisericile pictate de Tattarescu pictura bisericii Sf. Vasile este realizată într-un număr de panouri decorative de mari dimensiuni.

Iconografia respectă prescripțiile erminiilor⁴⁰. Regăsim la biserica Sf. Vasile pe un singur registru, pictat în ulei — vechea pictură, anterioară anului 1882 fusese în frescă, după cum o dovedește spațiul unei icoane din dreapta tîmplei — suita unor scene și unor personaje în mărime naturală, consacrate de tradiție, cărora li se adaugă datorită unor preferințe personale ale cititorilor, scena întîlnită a femeii cu dinarul precum și Sf. Smaranda. O enumerare a lor și a locului unde au fost situate nu este lipsită de interes. Începînd cu peretele din dreapta pronaosului: Dinarul văduvei, Sf. Smaranda, Sf. Ecaterina, Arhanghelul Mihail și bogatul nemilostiv. În naos: Dreptul Judecător, Sf. Fecioară Maria și Sf. Ion Botezătorul (în josul scenei se află și semnătura lui D. Serafim, 1882), Nașterea Domnului. În altar: Maica Domnului însoțită de arhanghelii Mihail și Gavril, proorocii David și Solomon, pe peretele din dreapta Sf. Vasile și Sf. Gheorghe, pe cel din stînga Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Ștefan. Pe peretele din stînga naosului: Sfinții Împărați Constantin și Elena, Sf. Dimitrie și Sf. Mina, Sfintul Alexandru, Sfînta Filofteia, Sfînta Paraschiva. Pe amvon cinci sfinți Apostoli. Pe turlă: Iisus Pantocrator, cei cinci apostoli, Liturgia îngerească. Pe arcadele naosului cei patru evangheliști, iar în colțurile acestora patru prooroci.

Pictura lui Anton Serafim este, după cum am mai afirmat, influențată în principal de Tattarescu și dacă ținem seama de adeziunea publicului românesc din acea epocă, în oarecare măsură justificată.

Anton Serafim a marcat însă în pictura sa de aici cu un aport personal.

Solemnitatea rece a personajelor lui Tattarescu a cedat în oarecare măsură în favoarea unei mai degajate mobilități. Scena femeii cu dinarul este o operă de compoziție liberă, cu vioiciune și antren. Figurile personajelor sînt mai adîncite din punct de vedere psihologic. Domnește în întreaga operă de la Sf. Vasile mai

36. Elena Mateescu, *Dimitrie Serafim (1862—1931)*, în «Studii și cercetări de istoria artei», 1966, nr. 1, p. 124.

37. *Ibidem*.

38. G. Oprescu, *op. cit.*, p. 159, nota 2.

39. *Ibidem*.

40. Asupra erminiilor a se vedea: V. Grecu, *Carte de pictură bisericească bizantină*, Cernăuți, 1936; Idem, *Versiunile românești ale erminiilor de pictură bizantină*, Cernăuți, 1924; Idem, *Manualul de pictură bizantină al lui Dionisie din Furna*, Cernăuți, 1931; Idem, *O ediție critică a cărții de pictură bisericească bizantină*, Cernăuți, 1935; Idem, *Contribuții la studiul izvoarelor manualelor de pictură bizantină*, în «Inchinare lui N. Iorga», Cluj, 1931, p. 192—195; *Iconografia, arta de a zugrăvi tîmplele și icoane bisericești*, manuscris, cu o precuvîntare, descris și adnotat de Ghenadie al Rimnicului, București, 1892; *Erminia picturii bizantine*, ediție îngrijită de C. Săndulescu, Verna, Ed. Mitropoliei Banatului, 1979; *Carte de pictură*, Ed. Meridiane, 1979; Charles Diehl, *Manual d'art byzantin*, Paris, 1926, p. 855; Ene Branîște, *Programul iconografic al bisericii ortodoxe (îndrumări pentru zugravii de biserică)*, Ed. Institutului biblic, București, 1975; Vasile Drăguț, *Cuvînt înainte la Carte de pictură*, Ed. Meridiane, 1979, București; Victor Ieronim Stoichiță, *Studiu introductiv la Carte de pictură*, Ed. Meridiane, 1979.

multă libertate, mai nestînjenită viață. Mai puțină maiestate și mai multă umanitate⁴¹.

Ea reprezintă un moment însemnat în evoluția artei noastre bisericești.

Pictura lui D. Serafim manifestă o vădită înclinare către colorism, o aspirație către frumos, către esteticism.

Paleta pictorului este bogată. Armoniile coloristice ale «femeii cu dinarul» de pe peretele din dreapta și îndeosebi verdele fraged al mantiei, galbenul turlei, reprezintă elemente cromatice cuceritoare. Ca să realizeze atmosfera de elevație pioasă, zugravul îmbăiază totul într-o boare de galbenuri prețioase. Este nota dominantă a întregului.

După Anton Serafim, evoluția spre o mai afirmată personalitate a pictorilor se va accentua. Luchian, Tonitza, St. Dimitrescu, Artachino, Stoenescu, Ghiță Popescu, St. Constantinescu, G. Vinătoru, N. Stoica ș.a. o vor duce mai departe, pe căi diferite, într-o înflorire bogată de stiluri personale, care vor face gloria artei noastre bisericești contemporane.

Înainte de a încheia aceste considerații, o scurtă privire asupra istoricului bisericii Sf. Vasile va completa imaginea.

Biserica datează din anul 1847. Moștenitorii căminarului Toma Baltă au înălțat-o în vechea mahala Sf. Vasile din culoarea de galben, pe locul unde mai înainte ființase o bisericuță umilă de gard, pe măsura posibilităților materiale ale locuitorilor acestui colț bucureștean, îndepărtat, periferic față de centrul vieții capitalei din veacurile al XVIII-lea și al XIX-lea din josul Podului Mogoșoaiei.

Documentele păstrate în arhiva bisericii ne arată că terenurile virane de aici aparțineau minăstirii Mărțuța din București, al cărei metoc a fost probabil o perioadă de timp nedeterminată⁴².

Correspondențe cronologice: 1860 Grigorescu termină pictura de la Agapia; 1861 Grigorescu pleacă la Paris; 1863 are loc salonul refuzaților; 1867 moare Rousseau la Barbizon; 1873 Grigorescu participă la expoziția amicilor belle-artistelor; 1875 moare Corot; 1877 moare Courbet; 1879 Ion Andreescu pleacă în Franța; 1881 Andreescu expune la Salonul din Paris tabloul «Barbizon sous la neige»; iunie 1882, Andreescu expune la biserica Stravropoleos; 3 noiembrie 1882 Andreescu moare; 1882 Anton Serafim pictează biserica Sf. Vasile; 1884 Tattarescu pictează catedrala Mitropoliei din Iași.

Prof. I. L. GEORGESCU

AJUTOARELE ACORDATE DE ALEXANDRU IPSILANTI, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, SCHITULUI PEȘTERA DE LA MOECIU

Biserica Ortodoxă din Transilvania s-a bucurat totdeauna de sprijinul material al domnilor din Țara Românească și Moldova¹. Printre beneficiarii acestor ajutoare se numără și schitul numit Peștera de la Moeciu, în apropiere de Bran.

41. Aceasta va apare privitorului cu mai multă pregnanță dacă o comparăm, spre pildă, cu pictura personală a lui Tattarescu de la biserica «Albă» și cu aceea a lui Gh. Ioanid de la biserica Buzești. Ioanid a fost colaboratorul direct al lui Tattarescu. Contractul pentru pictura bisericii Sf. Ilie din Craiova este grăitor. Textul prevedea: «Mă angajez a executa toate picturile murale și iconăria timplică sub direcția D-lui Gh. Tattarescu, artist pictor. Eu, Gh. Ioanid mă angajez a lua oameni speciali pentru zugrăvitul arhitecturii... Dl. Tattarescu va veni cit mai des pentru a cerceta și a se convinge că eu lucrez tot așa de bine și de conștiincios ca și când D-lui era zilnic la mine. Nu voi cruța nimic pentru a-l multumi și mă voi sili a lucra după școala și principiile d-lui Tattarescu, executând picturile după planul și desaturile hotărâte de D-sa. Icoanele din timplică le voi lucra în atelierul D-lui Tattarescu din București».

42. Pisania bisericii glăsuiește în litere chirilice: «Această sfință și dumnezeiască biserică unde se prăznuiește hramul ierarhului Vasile cel Mare episcopul Capadochiei s-au zidit din nou cu cea mai mare parte a cheltuielilor răposatului căminar Toma, după legatul său în locul altei biserici, în zilele mării sale Prea Înălțatului domn George Dimitrie Bibescu «păstor fiind prea sfințitul mitropolitul Neofit al doilea. Anul de la mîntuirea lumii 1847, septembrie».

1. Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI—XVIII*, Sibiu, 1968, p. 3.

Este vorba de un mic așezământ care datează, credem, de la începutul secolului al XVIII-lea. În urbariul satului Sercăița din Țara Făgărașului la 1758, se arată că iobagul Barb Barbatei fugise din sat în urmă cu 34 de ani și era călugăr lângă Bran. Singurul așezământ monahal din acele locuri era schitul Peștera², căruia îi putem aproxima astfel începuturile existenței.

Spicuitorul condicilor domnești, care a fost V. A. Urechia, a găsit hrisovul lui Alexandru Ipsilanti din 2 iulie 1797, pe care l-a rezumat într-unul din volumele corpusului său de documente. Prin acest act, domnul Țării Românești întărea dania pe care o acordase mai înainte, la 5 noiembrie 1780, schitului Peștera din Transilvania, constând în 100 de taleri de la Vistierie, care urmau a fi ridicati, în toți anii, de ziua Sfântului Ioan Botezătorul, hramul bisericii schitului³. Prin intermediul acestui rezumat de citeva rînduri, un fapt de istorie românească și creștinească, pe care nu-l considerăm deloc minor, a putut intra, deși numai tangențial, în sfera științei istorice⁴.

Originea acestui ajutor material este însă mai veche. Într-una din condicile domnești se păstrează, în transcriere, hrisovul lui Alexandru Ipsilanti din iunie 1777, prin care domnul acordă suma de 100 de taleri anual «schitului ce să numește Peștera ot Moeciu supt tinut(ul) Ardealului». Nu este vorba așadar, cum s-a afirmat, de un schit, aflat «în hotarul satului Peștera»⁵, situat în aceleași locuri⁶, ci de un așezământ care se găsea «la loc pustiu, peșteră în munte», localitatea imediat învecinată fiind Moeciu. Călugării de acolo, în număr de șase, după cum se arată în document, erau «veniți din streinătate», ceea ce nu înseamnă că erau originari din altă țară, ci doar că nu erau localnici, fapt dovedit și de cazul iobagului fugit din Sercăița. Se menționează că cei 100 de taleri erau destinați pentru îmbrăcămintea și hrana călugărilor, ca și pentru nevoile bisericii schitului⁷.

O întărire a acestei danii a avut loc la 5 noiembrie 1780⁸. Documentul respectiv nu s-a păstrat, dar este amintit și se face referire la el în cel de al doilea hrisov de întărire dat la 2 iulie 1797, în cea de a doua domnie a lui Alexandru Ipsilanti. Acesta este documentul rezumat de V. A. Urechia. Socotim că putem pune în adevărata sa lumină această verigă a legăturilor dintre Țara Românească și Transilvania publicind *in extenso* cele două documente înfățișate mai sus.

1777 iunie, f.z., București.

Hrisov al lui Alexandru Ipsilanti, domnul Țării Românești,

prin care acordă schitului Peștera de la Moeciu o milă de 100 de taleri pe an

Hrisovu(l) schitului ce să numește Peștera ot Moeciu pentru mila ce are a lua.

Sfântului și dmnezeescului schit ce să numește Peștera ot Moeciu, supt tinut(ul) Ardealului, unde să cinstește și să prăznuiește hramu(l) Sfântului Ioan Botezător(ul), la care sfint schit lăcuescu șase părinți călugări, ca să aibă milă de la domnia mea a lua în toti ani(i) cite tl. una sută cu pecetluit de la Visteria domnii mele, pentru că acești părinți călugări fiind veniți din streinătate și aflîndu-să acolo la loc pustiu, peșteră în munte, și depărtați dă norod, neputînd a avea ajutoriu nici dă la creștini, nici dă la munca lor, fiind la loc cu neîndămină de hrană și de chiverniseală, și fiind lipsiti atita ei dă hrană și îmbrăcămintea lor, cît și sfinta biserică dă cele trebuincioase, ceară, undălemn și tămie, m-am milosivit domnia mea și le-am orînduit acești bani ca să-i ia de la Vistierie pe tot

2. Ștefan Meteș, *Măndstitile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 66.

3. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. VII, București, 1894, p. 323.

4. Ștefan Meteș, *op. cit.*, p. 66; Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 154.

5. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 154.

6. Candid C. Mușlea, Fondul «Bran», in *Arhivele Statului, 125 ani de activitate, 1831—1956*, București, 1957, p. 387. Vezi și C. Constantinescu-Mircești, *Păstoriul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara românească în secolele XVIII—XIX*, București, 1976, p. 96 (harta nr. 1).

7. Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, nr. 3, f. 227v—228.

8. *Ibidem*, nr. 34, fg. 88 v.

anu(l) cu pecetluit, la zioa Sfîntului Ioan Botezătoriu(l), cînd este hramul biserici(i), pentru cojoace, abale, cizme, griu pentru hrana lor, și undălemn, ceară i tămie la sfînta biserică, ca cu această milă să-și fie viața și să se roage în toată vremea milostivului Dumnezeu pentru ertarea păcatelor noastre i pentru cei din urma noastră frați domni, și pentru liniștea și bunăstarea aceștii pravoslavnici țări creștinești. Rugăm dar și pe alți frați carii în urma noastră îi vor învrednici Dumnezeu a îi domni țării aceștii să binevoiască a întări această milă la acești părinți călugări carii să roagă pururea lui Dumnezeu pentru domni și pentru țară, ca și ale domniilor sale în urmă să fie ținute de alții în seamă. Și am întărit hrisovul acesta cu însuși credința domnii mele, lo Alecsandru Ioan Ipsilant vvd. și cu credința prea iubitilor domnii mele fii Costandin vvd. și Dumitrașco vvd. și cu tot sfat(ul) cinstiților și credincioșilor boieților celor mari ai Divanului domnii mele, pan Nicolae Dudescu vel ban, pan Dumitrache Ghică vel spăt(ar), pan Nicolae Brincovean(u) vel dvornic de Țara de Sus, pan Badea Știrbei vel vornic de Țara de Jos, pan Ștefan Brișcovean(u)* vel log(ofă)t de Țara de Sus, pan Dumitrașco Racoviță vel log(ofă)t de Țara de Jos, pan Ianache Văcărescu vel vist(tier), pan Costache Ralet vel post(elnic), pan Rad(u) Slătinean(u) vel clucer, pan Scarlat Manul vel comis, pan Dimitriie Varlaam vel pah(arnic), pan Ioan (loc alb) vel stolnic, pan Dumitrache Racoviță vel sluger, pan Ștefan vel pitar și ispravnic, pan Ștefan Prișcovean(u) vel log(ofă)t de Țara de Sus i pan Costache Racoviță vel log(ofă)t. Și s-au scris hrisovul acesta într-u al treilea anu al domnii mele, aci în orașu(l) scaunului domnii mele, București, la anu(l) de la zidirea lumii leat 7235, iar dă la nașterea Domnului și Mîntuitorului nostru Is. Hs. leat 1777 iun(ie), de Costand(in) log(ofă)t(ul) Divanului.

Arh. St. Buc. colecția Manuscrise, nr. 3, f. 227v—228. Copie.

* recte Prișcoveanu

1797 iulie 2, (București).

Hrisov al lui Alexandru Ipsilanti, domnul Țării Românești,
prin care întărește mila acordată schitului Peștera de la Moeciu

Zeml. Vlahiscoie *, Sfîntul și dumnezeescului schit ce să numește Peștera ot Moeciu, supt ținutul Ardealului, unde să cinstește și să prăznuiește hramul Sfîntului Ioan Botezătoru(l), ca să aibă milă de la domnia mea a lua în toți ani(i) cite tl. una sută cu pecet(luit) de la Vistieria domnii mele la zioa hramului **, pentru că la numitul schitu fiind veniți din străinătate părinți(i) călugări și aflîndu-să acolo loc pustiiu, peștera în munte și depărtati de norod, au avut această milă de la domnia mea și dintru întîia domnie, prin hrisovul domnii mele ce-l văzurăm, cu leat 1780 noemv(rie) 5. Drept aceia și acum, într-u a două domnie, milostivindu-ne, innoim mila aceasta ca să ia de la Vistierie, cu pecetluit, pe tot anul acești tl. una sută, la zioa Sfîntului Ioan Botezătorul, cînd este hramul biserici(i), pentru cojoace, abale, cizme, griu de hrana lor și undălemn, ceară, tămie la sfînta biserică, ca cu această milă să-și fie viața. I saam rech gospodstvo mi***.

1797 iuli(e) 2.

Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, nr. 34, f. 88 v. Copie Ed.: rezumat la V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. VII, București, 1894, p. 323.

* Țara Românească (în sensul de «domn al Țării Românești»),

** Se repetă în text: «la zioa hramului».

*** «Și singur am spus domnia mea».

TUDOR MATEESCU

MUNTELE SFÎNT AL DACILOR Sarmizegetusa

Pentru numele capitalei puternicului stat geto-dac din perioada sa de glorie, secolul I î.e.n. — I e.n., numită și *Sarmizegetusa Regia sau Sarmizegethusa to basileion*, aflată la o altitudine de circa 1250 m. în muntele Codeanu din lanțul Munților Orăștie, la Strabon (*Geographia*, VII, 3, 5, C. 298), *Kogaiionon*, muntele sacru al dacilor, pînă în prezent nu avem încă o etimologie admisă unanim.

I. I. Russu afirma că toponimul *Sarmizegetusa* «prezintă specifice aspecte fonetice și morfologice autentic indo-europene de tip arhaic, dovadă că el are rădă-

cini adînc înfipte în graiul celor ce l-au dat, în tradițiile de viață și în sistemul lor de construcție a așezărilor civile și militare»¹.

În secolul trecut, W. Tomaschek considera toponimul *Sarmizegetusa* alcătuit din trei lexeme: *Zarmys* (= palat), *zeget* sau *jabat* — *jigat* (= mișcător) și *-usa*, *-asa* (= strălucitor), deci: palat ce-și revarsă lumina asupra mișcătoarelor, și adăuga: «Je serai heureux d'entendre une explication meilleure»².

Vasile Pârvan afirma că *Sarmizegetusa* «a trebuit să aibă o origine istorică politică și deci o denumire în legătură cu fondatorul, un vechi rege dacic, al cărui nume va fi fost *Zarmos* sau *Sarmos*» și, în subsidiar, adăuga: «Dacă nu cumva avem aici de fapt chiar numele zeului getic *Zalmos* (*Zalmoxis*, *Zalmosis*)»³.

După N. Densușianu, *Sarmizegetusa* însemna «cetatea cu turnuri»⁴.

Un studiu special i-a consacrat toponimului *Sarmizegetusa* I. I. Russu într-un articol din 1936⁵. Articolul i-a fost însă criticat și respins de C. Daicovicu⁶, G. Ștefan⁷ și G. Pascu⁸. I. I. Russu a revenit asupra studiului său în 1944 cu date și completări, căutînd să răspundă și criticilor ce i s-au adus.

Mai întîi, I. I. Russu a atras atenția că «Cercetarea trebuie începută de la problema așezării capitalei dacice, căutînd a stabili ce e de înțeles, sau mai bine zis ce poate să se înțeleagă prin localitatea al cărei nume urmează să fie explicat, întrucît e neîndoielnic că există o strînsă legătură între valoarea semantică a numelui și caracterul topografic și arhitectonic al vreunei localități care a avut rolul de reședință a regilor daci»⁹, toate cetățile dacice fiind așezate «pe înălțimi amenajate prin lucrări în viriul unui munte sau al unei proeminențe dominînd terenul dimprejur», cum afirma istoricul roman Florus: «*Daci montibus inhaerent* (II, 28, 18)»¹⁰. Observația este cit se poate de justă și de ea trebuie să se țină seama obligatoriu în analiza etimologică ce se face.

În analiza etimologică a toponimului urmărit, o greutate o constituie variația formelor grafice înfîlînite în textele literare, cu Z sau cu S, ca la Ptolemaeus (Geograf. III, 8, 4), *Ζαρμιζεγέθουσα το βασιλειον* și var. *Ζαρμιζεγέθουσα*, *Ζαρμιζέθουσα*, dar și *Σαρμιζεγέθουσα*, *Σαρμιζεγέθουσα*, *Σαρμιζέγεγεγέθουσα* sau *Σαρμιζογέθουσα* I, II, 4), *Sarmategate* (Tab. Peut.), *Sarmazege* (Geogr. Rav.) etc.¹¹.

I. I. Russu consideră că «forma corectă și originală daco-getică a numelui era *Zermizegetusa*»¹², alcătuit din două teme nominale (două elemente radicale) cu două (respectiv trei) elemente sufixale: *Zer-mi-zeg-e-tu-sa*, fiind o compoziție nominală de tip arhaic indo-european, în care, potrivit uzului comun, al doilea element e determinat de primul, ca în *Germisara* (caldă + apă). Astfel, «elementul al doilea fiind principalul în compoziție, cu el trebuie începută explicarea etimologică a numelui, căci (după sistemul toponimic traco-dacic) *Zeg-e-tu-sa* exprimă noțiunea de «localitate așezare» («sat», resp. «cetate»), în funcție de felul construcției (materialul și tehnica arhitectonică) și de natura generală a localității respective (civilă sau militară)»¹³. Ca urmare, afirmă I. I. Russu, orice z tracic și dacic din cuvintele indo-europene are la bază un *g(h)*. Elementul *-zeg-e(-t-)* vine, prin urmare, din faza

1. I. I. Russu, *Sarmizegetusa, capitala daco-geților*, în «Revista istorică română», vol. XIV, fasc. III, 1944, extras, București, 1945, p. 395.

2. W. Tomaschek. *Les restes de la langue dace*, Louvain, 1833, p. 20.

3. Vasile Pârvan. *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 264.

4. G. Giuglea, N. Densușianu, în «*Dacoromania*», Cluj, 1927—1928, p. 893. Pericle Papahagi căuta să explice *Sarmizegetusa* cu ajutorul limbii albaneze» în «*Țara noastră*», XI, 1932, nr. 97 august 8. A se vedea și Nicolae Drăganu, *România în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*, București, 1933, p. 250. 270.

5. I. I. Russu, în «Anuarul Institutului de Studii Clasice al Universității din Cluj», voi. II, 1933—1935, Cluj, 1936, p. 169—175.

6. C. Daicovicu, *Observații cu privire la noua etimologie a Sarmizegetusci*, în «Anuarul Institutului de Studii Clasice al Universității din Cluj», vol. II (1933—1935), Cluj, 1936, p. 176—180.

7. În «Revista istorică română», IX, 1939, p. 391.

8. În «Revista critică», Iași, XIII, 1939, p. 60.

9. *Ibidem*, p. 383.

10. Vasile Pârvan, *op. cit.*, p. 263—264; I. I. Russu, *op. cit.*, la nota 5, p. 383; Dimiter Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, p. 176.

11. I. I. Russu, *op. cit.*, la nota 5, p. 390.

12. *Ibidem*.

indo-europeană * geg(h), care este de fapt rădăcina nominală cunoscută din limbile germanice și baltice *, geg(h)-, gog(h)- cu sensul de «ramură, par, stîlp, tufiș». În dacicul -Zeg-e-tu-, rădăcina e prelungită cu determinativul -e-t- cu sensul aproximativ de «prevăzută cu -» sau «făcut cu (din) ceva», deci caracter adjectival, tema -zeg-e-t- fiind inițial o formație adjectivală denominativă. Al doilea termen morfologic în tema *zegetu-sa* e sufixul local frecvent în toponime traco-dacice, ca; *Arisa, Pimasa, Cendreisa, Geupasa* etc. Ceva mai complicată, consideră I. I. Russu, e încercarea de a determina rostul și apartenența etimologică a primului element alcătuitor, *Zermi-*, care este considerată tot o formație nominală (adjectiv sau substantiv). Dar și aici aspiranta sonoră traco-dacică rezultă dintr-un indo-european * g(h), care presupune un radical de forma *g(h)er- și elementul sufixal -m-. Elementul *Zermi-*gher-mi-* ar exprima tocmai acest lucru: vîrf de munte, pe culmi stîlcoase, radicalul *gher- avînd sensul de «stîncă, piatră, înălțime, pantă de munte». Totuși, adaugă I. I. Russu, explicarea etimologică a primului element radical din *Sarmizegetusa* nu e concludentă în aceeași măsură ca a celui de-al doilea și s-ar putea ca cercetările arheologice și lingvistice mai aprofundate să aducă în viitor mai multă lumină¹⁴. În concluzie, I. I. Russu afirmă că «fără a avea pretenția de a formula o «traducere» românească literară, numele daco-gețic *Zermizegetusa* (*Sarmizegetusa*) avea însemnarea de «cetate (localitate?) de palisade (construită pe înălțime (sau stîncă))». Forma primitivă a numelui era deci *Zermi-zege-t-*, indo-europeanul *gher-mo geg(h)e-t-, compoziție de tip străvechi indo-european»¹⁵.

C. Daicoviciu a respins de la început etimologia propusă de I. I. Russu în grafia *Zermizegetusa*, arătînd: «Numele localității ne apare constant și, după părerea mea, corect în zecile și zecile de inscripții oficiale și private din Dacia (și Illyricum), adică în patria acestui nume, numai cu S inițial, ca *Sarmiz-* (o singură dată *Sarmis-*, în 7742)»¹⁶. Partea a doua a numelui (-zege-sege), derivată de I. I. Russu din indo-europeanul *dheigh-, arată C. Daicoviciu, a dat, cum se știe în limba tracă *δίχοσ, δίχα*, și nu *zege*; în ce privește partea a treia, -tusa, considerată de I. I. Russu ca provenind din două sufixe: -tu și -sa, Daicoviciu susține că este greu de acceptat prezența amîndurora într-un singur nume și admite mai curînd că ea nu este sufix, «ci face parte dintr-un element component al numelui: -Zeget(u), Zegeth(u), tocmai fiindcă apare și cu dentala aspirată, pe cînd suf. -t(a) sînt toate neaspirate». Consideră, în concluzie, că problema respectivă «va mai trebui reluată și studiată amănunțit, înainte de a putea afirma ceva definitiv»¹⁷.

În 1986 am reluat analiza etimologică a toponimului *Sarmizegetusa* cu «interpretări noi»¹⁸, asupra cărora am revenit cu completări în «Limba română» (2/1990, pp. 114--118) și în articolul de față. Am arătat că toponimul respectiv este un nume propriu compus din trei elemente lexicale: *Sarmi-zege(i)-tusa*. Primul element lexical îl întîlnim în cele două limbi înrudite cu geto-daca, în lituaniană: *sirmas, sarma*, și în letonă: *sarma, serma* (= Reif. Rauhrost, Rauhreif)¹⁹; s. Reif = 'brumă, chiciură'; reif, adj. = 'copt'; adj. rauh = 'aspru' s. Frost = 'ger'. În sumeriană, limbă înrudită cu indo-europeana primitivă, se întîlnește în orașul Umma, de lângă orașul Ur, capitala Sumerului, vechiul tînut din sudul Mesopotamiei, zeul solar local cu numele *Sara* și numele *Sara-me-a*²⁰. La evrei, limba semită fiind înrudită cu indo-europeana primitivă, întîlnim personajul cunoscut *Sara* (= însoțita, frumoasa). La hitiți, popor indo-european care a migrat în Asia Mică, cum se consideră, din ținuturile carpato-istro-pontice înainte de mileniul al II-lea î.e.n. și și-a întemeiat în Anatolia imperiul pe la 1900 î.e.n., regele Suppilluliuma

14. *Ibidem*, p. 391—394.

15. *Ibidem*, p. 394; Idem, *Limba traco-dacilor*, București, 1967, p. 167; *Sarmizegetusa* «cetatea de palisadă pe stîncă» (?).

16. C. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 176.

17. *Ibidem*, p. 179—180.

18. Ion Ionescu, *Etimologia toponimului «Sarmizegetusa». Interpretări noi*, în «Noi Tracii», an. XV, nr. 138, mai, 1986, p. 7—12; Idem, *Sarmizegetusa*, în «Noi Tracii», an. XIX, nr. 188, iunie 1990, p. 16—20.

19. Alois Walde-Julius Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, Berlin — Leipzig, 1930, I. Band, p. 409.

20. Henri Limet, *L'anthroponymie sumérienne dans les documents de la 3e dynastie d'Ur*, Paris, 1968, p. 118—119; A. Deimel, *Sumerisches Lexikon*, Roma, 1928.

I (1388—1347)²¹, cel mai mare rege hitit, purta diadema solară și apare frecvent pe reliefurile de piatră, protejat de soarele *Sarma*, din capul panteonului hitit²². Tinărul zeu solar se numea la hitiți, *Sarma* și soția sa era zeița *Meuzulla*, iar ei aveau un zeu lunar numit *Appu*, zeul arcaș, zeul porților, numit *Appul-una*, *Aplu(n)* la etrusci, fratele zeului solar *Sarma*. În Grecia, înrudit cu *Appul-una*, avem pe *Apollon*, zeul de la *Delos* și *Delphy*, iar în Dacia păstrăm toponimul *Apullon*²³ cetatea tribului geto-dac *Apulli*, etimologic poate «arcașii».

La *Sarmizegetusa* este de presupus existența unui centru religios de timpuriu, cere a constituit unul din factorii activi ai întemeierii centrului politic, economic, militar, administrativ și religios al uniunilor geto-dacice, considerat de geto-daci «incinta sacră», «Muntele sfânt», acel *Kogaionon*. Pe terasa a XI-a de la *Sarmizegetusa*, în imediata apropiere a *sanctuarului mare rotund* se află *soarele de piatră*, compus din 10 lespezi dispuse în formă de raze în jurul unui disc central, cu diametrul total de aproape 7 m și cu o grosime de 30 cm, așezat pe o temelie de blocuri calcaroase²⁴. Este o dovadă clară că aici se adora soarele și, raportându-ne la indo-europenii hitiți, el va fi purtat și la geto-daci tot numele *Sarma*, care este de fapt primul element lexical al toponimului *Sarmizegetusa*.

Presupunem că aici, la *Sarmizegetusa*, își va fi desfășurat activitatea sa de reformator și unificator al religiei geto-dacilor regele *Zalmoxis*, ajuns apoi să fie cinstit ca zeul principal al geto-dacilor.

Al doilea element lexical, — *zege* —, îl întâlnim în sumeriană sub forma *sig* (= favorabil)²⁵ și în indo-europeană: *segh-*, *seghi-*, *seghu-*, *seguh-* (einem im Kampf überwältigen; Kraft, voll — a învinge, a birui în luptă, putere, forță, plin (de)²⁶. Cuvântul se păstrează în germană: *Sieg* (= izbândă, biruință, cu 's rostit z) și în gotă: *Sigis*, de unde antroponimul *Sigismund*. În geto-dacă, alternanța s-z este un fenomen cunoscut, întâlnit și în grafia *Z Ζαρμ:σεγεβοισα* la Ptolemaeus (*Geogr.* III, 8, 4; VIII, II, 4).

Al treilea element lexical, *-tusa*, îl avem în indo-europeană *tusa-h* (Zipfel, Troddel — virf, mot, colt, țugui)²⁷. Elementul lexical *-tuss* îl întâlnim și în numele capitalei de pe înălțime a hitiților: *Hattusas*²⁸, și el completează triada unității lexicale a toponimului *Sarmizegetusa*, în cadrul său geografic la care se referea I. I. Russu, cu sensul de: *cetatea de pe înălțimea sau vârful de munte al soarelui atotputernic (biruitor, învingător)* (se înțelege, asupra nopții, întunericii și asupra morții). În soarele neamurilor — *Sarma* — credeau traco-geții «nemuritori» (Herodot, IV, 94).

După analiza noastră etimologică, toponimul *Sarmizegetusa* avea în limba înaintașilor geto-daci semnificația: *Virful de munte al soarelui biruitor (învingător, atotputernic)*, adică *incinta sacră* sau *Muntele sfânt*, acel *Kogaionon* la Strabon²⁹. Toponimul ne transmite astfel un document de limbă geto-dacă, poate cel mai cuprinzător din câte păstrăm pînă astăzi.

21. G. Contenau, *La civilisation des Hittites et des Hurrites du Mitanni*, Paris, 1948, p. 191; V. Zamarovsky, *Din tainele Imperiului hitit*, Editura Junimea, Iași, 1980, cu o postfață de Arion Vraciu; Dr. Gabriel Iliescu, *Spatiul carpato-istropontic, leagănul originar al hitiților*, în «Noi Tracii», an. XIV, nr. 132, noiembrie, 1985, p. 14—22.

22. G. Contenau, *op. cit.*, p. 120.

23. Dr. Gabriel Iliescu, *op. cit.*

24. C. Daicoviciu și H. Daicoviciu, *Sarmizegetusa*, București, 1962, p. 34; H. Daicoviciu, *Dacii*, ed. a 2-a, 1972, p. 277—279; Ioan Rodean, *Enigmele pietrelor de la Sarmizegetusa*, București, 1984, p. 14.

25. Henri Limet, *op. cit.*, p. 293.

26. Alois Walde, Julius Pokorny, *op. cit.*, p. 888; *Ibidem*, II. Band, 1927, p. 481, 482.

27. *Ibidem*, I. Band, p. 707.

28. G. Contenau, *op. cit.*; V. Zamarovsky, *op. cit.*

29. De văzut: Sorin Olteanu, *Κατα* și *Κωγαίονον*, în «Traco-Dacica», X, 1—2, 1989, p. 215—217; Dan Slușanschi, *Κατα* și *Κωγαίονον*. *Analiză filologică și lingvistică*, în aceeași revistă, p. 219—224. Autorii citați explică cele două cuvinte geto-dacice: *Κατα* = *sacrum* și *Κωγαίονον* = *consecratum*, adică incintă sacră sau «muntele sfânt». Noi arătăm că acest «munte sfânt» este *Sarmizegetusa* (= *Virful de munte al soarelui biruitor (nemuritor)*).

Ion Horațiu Crișan afirmă «că descoperirile arheologice ne arată existența la geto-daci a unui zeu al soarelui, fără să-i cunoaștem numele a cărui cinstire începe încă în epoca bronzului și va continua pînă cel puțin în secolul II—III e.n.»³⁰.

Raportîndu-se la hitiții indo-europeni, ca și la sumerieni, la numele ce-l dădeau zeului-soare, putem afirma că și zeul-soare adorat de geto-daci se numea *Sarma*, nume pe care-l păstrează toponimul *Sarmizegetusa*. Forma *Sarmi* o considerăm o formă flexionară în genitiv.

Ne este de înțeles acum prezența permanentă a motivului solar în arta românească pe toată aria daco-română, ca și cultul solar, care este «o dominantă mitică proprie spiritualității pre-, proto- și române»³¹.

Cultul solar va fi avut un rol determinant și pentru creștinarea geto-dacilor, care credeau în nemurirea sufletului (τέται ἀθανάτιζοντες, Herodot, IV, 93, 94), cult legat de adorarea soarelui nemuritor, biruitor al întinericului și al morții. Iisus Hristos, cel propovăduit lor în limba latină populară, era numit «Soarele dreptății», «Răsăritul cel de sus», în care geto-dacii au crezut de la început, ca în propriul lor zeu, întrupat și coborît între ei, căruia I s-au închinat și l-au întîmpinat cu *Lerui Doamne, Lerui, ler* («Alleluia Doamne aleluia aler ler»), și care l-a înlocuit pe *Zalmoxis*.

Pr. ION IONESCU

30. Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, 1936, p. 405. În 1926, Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor a descoperit în nordul comunei Baia de Fier din jud. Gorj, în peștera Pircălabu, schița a două personaje pictate parietal ca adoratori ai soarelui. «Peștera Pircălabu ar fi locul unde acest cult al soarelui trebuie să fi fost practicat de locuitori». Pentru prima dată avem aici identificată o peșteră, un adevărat templu închinat adorării soarelui din epoca bronzului pe teritoriul României (Marin Cîrciumaru, *Mărturiile ale artei rupestre preistorice în România*, București, 1987, p. 66—67; I. Ionescu, *Peșterile rupestre, cele mai vechi monumente religioase de pe teritoriul României*, în «Noi Tracii», an. XVIII, nr. 176, iunie, 1989, p. 16; Marin Cîrciumaru și Mircea Nedopaca, *Gravurile rupestre din peștera Cizmei*, în *Thraco-Dacica*, IX, 1—2, 1988, pp. 181—196).

31. Romulus Vulcănescu, *Mitologia română*, București, 1985, p. 367—378; Vezi, de asemenea, Ion Mușlea, Ov. Birlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarul lui B. P. Hașdeu*, în București 1970, p. 117—119; Paul Petrescu, *Imagini ale soarelui în arta populară*, în «Studii și cercetări de istoria artei», an. X, 1963, nr. 1, p. 112; Ion Ionescu, *Tezaurul traco-getic de la Craiova*, în «Noi Tracii», an. XIV, nr. 126, mai, 1985, p. 7—15; Maria Comșa, *Signes solaires sur les bols gétiques imités d'après les coupes déliennes*, în «Thraco-Dacica», tom. IX, 1988, nr. 1—2, p. 83—100; Nicoleta Coatu, *Aspecte ale cultului solar în cultura populară românească*, în «Revista de etnografie și folclor», 35, 1, 199, p. 19—31.

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

Preotul Niculae Șerbănescu, Mihai Vitcazul, «Domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei» — 390 de ani de la martirica sa moarte	99
--	----

INDRUMĂRI PASTORALE

Protos. Olivian Bindiu, <i>Trăirea preoțească</i>	141
Pr. Dr. Asist. Gheorghe I. Drăgulin, <i>Alexandru Lascarov-Moldoveanu — un viabil scriitor creștin și propovăduitor ortodox</i>	150

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI AL PATRIEI NOASTRE

Pr. Asist. Alexandru M. Ionitã, <i>Biserica Ortodoxă Română și războiul de reîntregire națională</i>	158
Pr. Prof. Dr. Al. I. Ciurea, <i>Bincredinciosul voievod Ștefan cel Mare tãuritor de cultură și artă</i>	164
Diac. Petru I. David, <i>Cinstirea moaștelor Cuviosului Dumitru cel Nou, din catedrala Patriarhiei Române</i>	181

DOCUMENTARE

† Lucian Florea, <i>Arhiepiscopul Tomisului, Unde trebuie situată Betsaida Iulius?</i>	199
Pr. Drd. Augustin Vasile, <i>Rînduiele canonice și acte normative privind exercitarea puterii executive în parohie</i>	205
Prof. I. L. Georgescu, <i>Pictura lui Anton Seralim de la biserica Sf. Vasile din Capitală și semnificația sa artistică</i>	211
Tudor Mateescu, <i>Ajutoarele acordate de Alexandru Ipsilanti, domnul Țării Românești, schitului Peștera, de la Moeciu</i>	218
Pr. Ion Ionescu, <i>Muntele sfânt al dacilor, Sarmizegetusa</i>	220

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX — 10—12 OCTOMBRIE—DECEMBRIE 1991

CUPRINSUL

PASTORALE, SCRISORI IRENICE

<i>Orala Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului — 1991</i>	3
<i>Cartea irenică adresată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, întâistătorilor Bisericilor creștine, cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului — 1991</i>	7

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Disciparea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la funeraliile patriarhului ecumenic Dimitrie I</i>	8
<i>Disciparea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la întronizarea noului patriarh ecumenic, Sanctitatea Sa Bartolomeu I</i>	13
<i>Întreținerea de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a bisericii din satul Victoria, județ Botoșani</i>	16
<i>Prezidenți în Biserica Ortodoxă Română: P.S. Teofan Sinaitul, episcop vicar patriarhal; P.S. Irineu Slătineanul, arhiepiscop-vicar al Episcopiei Râmnicului</i>	26
<i>Un necunoscut de-a pururi pomenit de Biserica strămoșească (Diac. Petre David)</i>	34
<i>Opiniile ortodoxe despre «Innoirea cultului», (Pr. prof. Nicolae Necula)</i>	44
<i>Opiniile eroilor români în Grecia (Casiian Gălățeanul, arhiepiscop-vicar)</i>	46
<i>Opinia la Patriarhia Română a unui reprezentant al organizației «Das Diakonische Werk» (Pr. prof. dr. Viorel Ionuț)</i>	48
<i>Discipări ale delegațiilor români la întruniri ecumenice peste hotare: Al VI-lea Congres al teologilor bibliști ortodocși († Damaschin Severineanul, episcop-vicar); Lucrările prezidiului Conferinței Bisericilor Europene († Antonie, mitropolitul Ardealului); A cincea întâlnire ecumenică C.B.E.—C.C.E.E. († Antonie, mitropolitul Ardealului); Al treilea Colocviu de studiu al Conferinței Bisericilor Europene, «Aspecte practice ale misiunii» (Pr. prof. Dumitru Popescu)</i>	49
<i>Opiniile irenice</i>	55
<i>Opiniile irenice asupra vieții Bisericilor Ortodoxe surori</i>	59

ACTIVITĂȚI

<i>Opiniile irenice asupra activității lui Ioan Caraza, Inimile vii ale eroilor-martiri</i>	61
---	----

151

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX, Nr. 10—12, OCTOMBRIE—DECEMBRIE 1991
BUCUREȘTI

nezeu este cu noi. *Cu noi este Dumnezeu* înseamnă scoaterea omului din întunericul necunoștinței la lumina Soarelui dreptății, ieșirea lui din anonimat, din înstrăinare, din însingurarea în care s-a aflat din cauza căderii în păcatul cel dintîi prin voia sa liberă (Facere 3, 16—24) și întoarcerea lui în iubirea brațelor părintești ale Tatălui ceresc. *Cu noi este Dumnezeu* înseamnă de asemenea arătarea milostivirii dumnezeiești față de zidirea Sa, și îndeosebi față de om, coroana creației, omul din toate timpurile și de pe toată întinderea pămîntului. Acesta a înălțat mereu glas către Dumnezeu, împreună cu David: «Mîinile Tale m-au făcut și m-au zidit, înțelepțește-mă și voi învăța poruncile Tale» (Psalm 118, 73).

Nașterea Domnului este, așadar, ziua în care Dumnezeu răspunde omului, care, ajuns în adîncul fărădelegii și al disperării, striga din tot sufletul: «Pînă cînd, Doamne, mă vei uita pînă în sfîrșit? Pînă cînd vei întoarce fața Ta de la mine?» (Psalm 12, 1—2). Aceasta este ziua împlinirii făgăduinței de izbăvire făcută lui Adam și Evei în rai (Facere 3, 15), ziua «plinirii vremii» (Galateni 4, 4), ziua marelui Dar făcut de Dumnezeu oamenilor prin trimiterea în lume a însuși Fiului Său.

Creatorul cerului și al pămîntului, al celor văzute și nevăzute, pleacă cerurile și se coboară între oameni. Se face întru totul asemenea nouă, afară de păcat. El ia chip de rob (Filipeni 2, 7) și împărtășește condiția făpturii Sale. Se naște în ieslea din peștera Betleemului ca cel mai lipsit și mai smerit dintre pămînteni. El ia asupra Sa durerile noastre și se împovărează cu suferințele noastre (Isaia 53, 4), ca eliberîndu-ne din robia păcatului și a morții să reactualizeze în noi chemarea cea dintru început: dobîndirea chipului și asemănării cu Dumnezeu (Facere 1, 26). Sfîntul Atanasie cel Mare, «părintele Ortodoxiei», tălmăcind acest adevăr scrie că Fiul lui Dumnezeu «S-a făcut om ca pe om să-l facă dumnezeu după har». Crăciunul este ziua luminii lui Hristos, «Soarele dreptății», care alungă întunericul, deznădejdea, disperarea și tristețea și umple sufletele credincioase de nădejde și de bucurie.

Ca și acum aproape două mii de ani, Hristos bate și astăzi la ușa Betleemului sufletelor noastre căutînd lăcaș unde să se nască, așteptînd cu iubire și răbdare să-I deschidem ca să ne aducă pacea, bucuria și binecuvîntarea Sa dumnezeiască. Iar darurile pe care ni le împărțim astăzi unii altora, dar mai ales copiilor, sînt un modest și smerit răspuns la Darul pe care Dumnezeu ni l-a făcut nouă în Hristos. Luminile care împodobesc sfintele noastre lăcașuri și pomul de Crăciun exprimă, în mod tainic, «lumina cunoștinței» adusă în lume de Hristos, «Răsăritul răsăriturilor», iar glasurile plătînde ale tinerilor colindători închipuie pe îngerul care a vestit odinioară lumii: «*Cu noi este Dumnezeu*».

Iubiți frați și surori întru Hristos Domnul.

Ca popor creștin încă de la plămădirea noastră ca neam în istorie, am izbutit să ne păstrăm identitatea națională și am supraviețuit vitregiilor care s-au abătut asupra noastră pentru că am rămas statornici, la bucurii și la necazuri, în credința și mărturisirea că *Dumnezeu este cu noi*. În colindele noastre străbune expresii ale unor adevăruri de credință creștină, strămoșii noștri îl zugrăvesc pe Pruncul Iisus, în

icoane sau colinde, în graiul lor limpede ca pe unul dintre noii născuți «mititel și înfășățel». Fecioara Maria și dreptul Iosif, îmbrăcați în straie românești, îl înfașă spre a-l feri de vîntul și gerul iernii. Cei trei păstori îi aduc daruri, iar «Bădița Traian» și Ștefan Vodă cu boierii, participă împreună cu noi la bucuria nașterii Fiului lui Dumnezeu în Betleemul binecuvîntat.

Nereușita încercărilor sistematice, din cei 45 de ani de întuneric ateu, de a stinge credința creștină a dovedit că Dumnezeu nu poate fi smuls și alungat din sufletul românilor. Lipsiți de cunoștințe religioase în școală și oprți să mergă la biserică, tinerii au dovedit totuși, că la români, credința în Dumnezeu este transmisă de la părinți la copii, de la altar la credincioși, ca o comoară și moștenire de mare preț. Au dovedit-o aceasta, mai ales, în decembrie 1989, cînd au înfruntat moartea avînd drept arme crucea și mărturisirea: «Cu noi este Dumnezeu». Sîngele lor nevinovat de martiri, ce a udat și a sfințit încă o dată glia noastră străbună, s-a adăugat jerfetei miilor de prunci, victime ale miniei lui Irod la nașterea lui Hristos. Slăvindu-i pe acești primi martiri prunci, să ne aducem aminte deci și să cinstim vrednicia eroilor noștri martiri, tineri și vîrstnici, răpuși pentru dragostea lui Dumnezeu și a semenilor. Ne-a fost dat, astfel, să înțelegem mai adînc cuvîntul Sf. Apostol Pavel care spune: «Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul sau strîmtorarea, sau prigoana, sau foamea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia...? Căci sînt incredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpîniile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adîncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru» (Romani 8, 35, 38—39).

Dreptmăritori creștini,

Ziua de astăzi este pentru noi zi de comuniune sfîntă cu Dumnezeu, cu semenii, cu firea înconjurătoare. «Cerul și pămîntul în cîntec răsună, îngerii și oamenii cîntă împreună», glăsuiește un colind strămoșesc. Cei vii și cei adormiți în Domnul se întîlnesc astăzi în comuniunea rugăciunii liturgice. Suflarea toată și toată făptura tresaltă astăzi mărturisind cu putere multă: «Cu noi este Dumnezeu».

Viața plăpîndă, abia înfiripată, strigă din pîntece către Dumnezeu, zicînd: «Din pîntecele maicii mele Tu ești acoperitorul meu; întru Tine este lauda mea pururea» (Psalm 70, 7). În casele creștinilor, copiii așteaptă cu nerăbdare daruri, «ascultă cu folos ce se spune de Hristos» și pornesc apoi, din casă în casă, făcînd și pe alții părtași la bucuria lor. Dar să nu uităm, iubiți părinți, frați și surori, că în orfelinate, copiii lipsiți de căldura și afecțiunea părinților așteaptă, de asemenea, cu nerăbdare și emoție, sărbătoarea Crăciunului. După spusa psalmistului și aceștia se adresează cu nădejde lui Dumnezeu, mîngîierea lor, și mărturisesc zicînd: «Ajutorul meu fii, să nu mă lași, Dumnezeule, Mîntuitorul meu. Tatăl meu și mama mea m-au părăsit, dar Domnul m-a luat» (Psalm 26, 15—16). Încă din primele clipe ale existenței lor, pruncii sînt ai lui Dumnezeu. Este foarte mare păcat pentru mama care primejduiește viața pruncului dată de Dumnezeu. În numele Domnu-

lui vă îndemn pe voi, mame române, să le apărați viața, să-i creșteți și să-i îngrijiți după pilda Maicii Domnului.

Pe patul durerii, în spitale sau cămine de bătrâni, bolnavii, părăsiții și suferinzii sau cei din închisori mărturisesc astăzi cu mai multă putere : «Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu» (Psalm 17, 1). În fiecare din ei strălucește chipul lui Iisus. Tuturor să le fim scăpare, izbăvire și mîngîiere. Ei sînt cei cu care Mîntuitorul Hristos se identifică spunînd : «Adevărat zic vouă, întrucît ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut» (Matei 25, 40). Împreună cu credincioșii și credincioasele din parohie îndreptați-vă, iubiți părinți, către acești frați mai mici ai lui Hristos și mîngîiați-i după bunăvoința și dragostea fiecăruia.

Iubiți fii și fiice duhovnicești,

Sărbătoarea de astăzi ne cheamă pe toți să ne apropiem de Dumnezeu care a venit la noi pentru a fi pururea cu noi și noi cu El. Drumul nostru spre Dumnezeu sau al lui Dumnezeu către noi, trece, însă, totdeauna, prin aproapele nostru. De aceea, datori sîntem să arătăm prin fapte bucuria pe care, prin colinde, o vestim semenilor noștri. Să ne uităm în jur și, după putință, să ne împărțim bucuria, iubirea, speranța și puținul nostru cu cei mai lipsiți decît noi. Să aducem în viața fraților noștri sinistrați din Banat și Moldova o rază de bucurie și speranță. În aceste clipe de sfîntă comuniune, să nu-i uităm pe frații și surorile noastre din Basarabia și Bucovina de Nord spre a le închina un gînd de iubire și nădejde. Să facem să dispară astăzi orice lacrimă de durere din ochii oamenilor și să nu rămînă nici un orfan, bolnav, bătrîn sau neputincios nevizitat și necercetat.

Să ne iubim unii pe alții, fără deosebire de neam sau de graiul în care ne mărturisim credința. În fața lui Dumnezeu cu toții sîntem fiii Lui. Cu toții să simțim Darul mîntuitor al lui Dumnezeu în Iisus Hristos, pentru că numai împreună putem mărturisi : «*Cu noi este Dumnezeu*». Să-L rugăm să nu-și întoarcă fața de la noi, de la omenirea care se află în suferință, de la creația Sa încercată de cutremure, cataclisme și inundații. Să ne rugăm împreună cu Sfîntul Vasile cel Mare : «*Binecuvintează, Doamne, cununa anului bunătății Tale. Fă să înceteze dezbinarea dintre Biserici... Pe noi pe toți ne primește întru împărăția Ta, fii ai luminii și fii ai zilei arătîndu-ne. Pacea și dragostea Ta dăruiește-ni-le nouă*».

Încredințîndu-mă rugăciunilor tuturor fiilor, fiicelor și vrednicilor slujitori ai sfintelor altare, vă doresc pacea stătătoare de la Betleem, cu prilejul acestor Sfinte Sărbători, ale Nașterii Domnului, ale Anului Nou și Bobotezei, bucurîndu-vă în Domnul și rămîn, al vostru părinte iubitor și către Hristos Dumnezeu fierbinte rugător.

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Scrisoarea irenică

a .Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST
către Întîistătătorii Bisericii creștine, cu prilejul
sărbătorilor Nașterii Domnului și Anului Nou 1992

Sanctitatea Voastră,

Cu inimile pline de bucurie, acum, la sărbătoarea Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, mărturisim cu toții, precum Evanghelistul: «Cuvîntul trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi» (Ioan 1, 14).

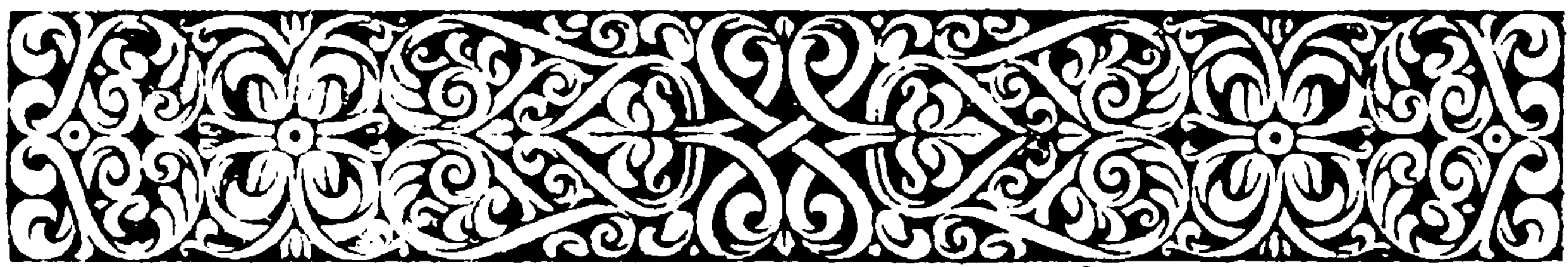
Prin nesfîrșita milostivire și nespusa iubire a lui Dumnezeu pentru făptura Sa, retrăim marea taină a descoperirii Sale pe pămînt, cînd Fiul Său Cel Unul născut, «chip de rob luînd», S-a făcut asemenea nouă (Filip. 2, 7), ca pe omul cel stricăcios să-l îmbrace întru nestricăciune, iar pe cel muritor să-l îmbrace întru nemurire (I Cor. 15, 53).

În lumea frămîntată de astăzi, supusă atîtor încercări și vitregii, vestea cea bună adusă de îngeri păstorilor, și prin aceștia întregii suflări umane, că «ni s-a născut Mîntuitor» (Luca 2, 11), își păstrează peste veacuri puterea sa dătătoare de tainică nădejde.

Mărind pe Dumnezeu pentru bucuria nemărginită ce ne-a dăruit prin arătarea Sa în trup întru care primim mărturia unei viețuiri binecuvîntate pe acest pămînt și nădejdea mîntuirii veșnice, Vă îmbrățișăm frățeste și înălțăm rugăciune fierbinte către Domnul Cel întrupat să reverse din belșug binecuvîntarea Sa peste Sfînta Voastră Biserică și să dăruiască credincioșilor ei un An Nou 1992 cu pace și împliniri duhovnicești nenumărate.

† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

♦ VIATA ♦ BISERICESCA ♦

PARTICIPAREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST LA FUNERALIILE PATRIARHULUI ECUMENIC DIMITRIE I

Miercuri, 2 octombrie 1991, a trecut la cele veşnice, în spitalul american «Amiralul Bristol» din Istanbul, în vîrstă de 77 ani, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrie I.

Sfîntul Sinod al ierarhilor rezidenţi în Istanbul s-a întrunit de urgenţă la reşedinţa patriarhală, sub preşedinţia I.P.S. Mitropolit Bartolomeu al Calcedonului, care a făcut un elogiu al celui dispărut, după care s-a oficiat o slujbă pentru odihna sufletului fostului patriarh ecumenic. Sfîntul Sinod a luat, de asemenea, hotărîrile adecvate în legătură cu organizarea funeraliilor. S-a stabilit ca slujba înmormîntării să aibă loc în ziua de 8 octombrie 1991, iar înmormîntarea în aceeaşi zi, în incinta mînăstirii «Izvorul Tămăduirii»-Balukli, unde sînt înmormîntaţi şi alţi patriarhi ecumenici.

Sicriul cu corpul neînsufletit al patriarhului Dimitrie I a fost depus în catedrala patriarhală «Sf. Gheorghe», unde s-au făcut în permanenţă slujbe pentru pomenirea decedatului şi pentru odihna sufletului său.

Ca semn al preţuirii deosebite faţă de personalitatea fostului patriarh ecumenic, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a hotărît să participe personal la funeraliile patriarhului ecumenic, în fruntea unei delegaţii a Bisericii noastre, din care au făcut parte : I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei, şi Pr. asist. Constantin Coman de la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Delegaţia a sosit la Istanbul în după-amiaza zilei de 7 octombrie 1991.

Marti, 8 octombrie 1991, în cursul dimineţii s-a săvîrşit Sfînta Liturghie în catedrala «Sfîntul Gheorghe», de către membrii Sfîntului Sinod, sub protia I.P.S. Mitropolit Bartolomeu al Calcedonului.

Slujba înmormîntării a început la ora 12,00 şi a fost oficiată de un impresionant sobor de arhierei şi slujitori, în frunte cu I.P.S. Mitropolit Bartolomeu al Calcedonului, în prezenţa unei mari mulţimi de credincioşi care umpleau pînă la refuz nu numai catedrala, ci şi curtea şi împrejurimile reşedinţei patriarhale.

Cuvîntarea oficială, pentru elogiarea personalității fostului patriarh ecumenic Dimitrie I, a fost rostită de mitropolitul Meliton al Filadelfiei.

La funeralii au participat reprezentanți ai autorității de stat turcești și a orașului Istanbul.

Au participat, de asemenea : primul ministru al Greciei, Constantin Mitsotakis, precum și reprezentanți ai autorităților de stat din Serbia, Bulgaria, Statele Unite ale Americii, și din partea Consiliului Europei.

Au fost de față patriarhii : Partenie al Alexandriei, Ignatie al Antiohiei, Pavel al Serbiei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare, I.P.S. Serafim al Atenei, reprezentanți ai patriarhului Ierusalimului și ai patriarhului-catolicos al Georgiei, precum și mitropoliții Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia și din Finlanda.

De asemenea, luni, 7 octombrie 1991, patriarhul Alexei al II-lea al Moscovei și al întregii Rusii, în fruntea unei numeroase delegații, a făcut o vizită la Constantinopol, a oficiat o slujbă de pomenire la catafalcul patriarhului Dimitrie, întorcîndu-se în aceeași zi la Moscova.

Au participat reprezentanți ai altor Biserici creștine : din partea Vaticanului, Cardinalul Edward Cassidy, președintele Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștinilor : Dr. George Carey, arhiepiscop de Canterbury și primatul Angliei ; episcopul Engelhardt, din partea Bisericii Evanghelice din Germania ; episcopul Jan Glazemaker, din partea Bisericii Vechi-Catolice. Au fost de față secretarii generali ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Conferinței Bisericilor Europene, Emilio Castro și, respectiv, Jean Fischer.

Erau, de asemenea, prezenți conducătorii eparhiilor ortodoxe de sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice din diverse părți ale globului.

Au mai fost prezenți alți reprezentanți ai lumii ortodoxe, ai altor confesiuni creștine, ai altor comunități religioase, reprezentanți ai presei și televiziunii, precum și membri ai familiei defunctului.

După terminarea slujbei, sicriul cu corpul neînsuflețit al patriarhului Dimitrie a fost purtat pe umeri de către preoți îmbrăcați în odăjdii și dus la mînăstirea «Izvorul Tămăduirii», unde a fost depus în biserica principală a mînăstirii. Aici s-a făcut o ultimă slujbă de pomenire, după care a fost purtat din nou de către preoți la mormîntul pregătit, lângă mormintele ceorlalți patriarhi ecumenici, unde a fost înmormîntat după rînduiala creștinească.

După înmormîntare a avut loc îndătinata agapă creștinească în amintirea defunctului, la sfîrșitul căreia mitropolitul Bartolomeu al Calcedonului a rostit o scurtă cuvîntare, în cadrul căreia a mulțumit tuturor oficialităților prezente pentru dovada de simpatie și prețuire față de Patriarhia Ecumenică și față de personalitatea fostului patriarh ecumenic.

Patriarhul ecumenic Dimitrie I s-a născut la Constantinopol, în anul 1914, din părinții Panait și Irina Papadopoulos. Pregătirea teologică și-a dobîndit-o la Facultatea de teologie de la Halki, unde obține licența în teologie în 1937. Este hirotonit diacon, apoi preot. Între 1945

și 1949 a fost parohul Comunității ortodoxe din Teheran, predînd aici, pentru o vreme, în cadrul Universității, limba greacă veche.

La 15 februarie 1972 este ales mitropolit de Imbros și, în același an, la 16 iulie 1972, după trecerea la cele veșnice a patriarhului Ate-nagora I, I.P.S. Dimitrie a fost ales arhiepiscop al Constantinopolului și patriarh ecumenic.

În timpul celor peste nouăsprezece ani cit a ocupat tronul patriarhal ecumenic, patriarhul Dimitrie s-a remarcat prin înțelepciune, prin smerenie, prin dragoste și respect față de ceilalți oameni, și mai ales prin devotament în slujirea jertfelnică a Bisericii, în spiritul tradiției multi-seculare a acesteia. S-a străduit mai ales pentru afirmarea și întărirea unității și colaborării interortodoxe, primind la Constantinopol vizita tuturor întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, cu care a discutat probleme privind întreaga Ortodoxie. A inițiat și s-au ținut la Chambésy, în Elveția, cele trei Conferințe presinodale pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod Ortodox; de asemenea, a fost vizitat de alți conducători de Biserici creștine, între care papa Ioan-Paul al II-lea, cu care a convenit asupra creării Comisiei mixte pentru dialogul teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. A fost vizitat, de asemenea, și de ultimii doi conducători ai Bisericii Anglicane.

Din anul 1987 a întreprins, în fruntea unor delegații ale Patriarhiei Ecumenice, o serie de vizite la Bisericile Ortodoxe sau neortodoxe, precum și la marile centre monahale: Muntele Athos, mînăstirea «Sfîntul Ioan» din insula Patmos, ș.a., toate aceste vizite avînd drept scop întărirea legăturilor Patriarhiei Ecumenice cu celelalte Biserici și centre ortodoxe, precum și pentru a servi marea cauză a apropierii dintre Bisericile și confesiunile creștine.

Este demn de menționat faptul că a fost primul patriarh ecumenic care a vizitat Biserica Ortodoxă Rusă, după o perioadă de patru sute de ani, și de asemenea primul patriarh ecumenic care a vizitat S.U.A. (1990).

Patriarhul Dimitrie I a vizitat Biserica Ortodoxă Română între 16—21 septembrie 1987, bucurîndu-se, prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, de o fastuoasă primire pe tot parcursul vizitei.

În timpul cît a fost prezent la Istanbul, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, împreună cu delegația însoțitoare, a participat la întreg programul funeraliilor, semnînd în cartea de condoleanțe, aflată în reședința patriarhală. Prea Fericirea Sa a asistat la Sfînta Liturghie oficiată în ziua înmormîntării, precum și la slujba înmormîntării, conducînd apoi, pe ultimul drum — alături de celelalte delegații prezente — pe cel ce a fost al 269-lea patriarh ecumenic.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a înmînat I.P.S. Mitropolit Bartolomeu un mesaj scris, în care este omagiată personalitatea patriarhului ecumenic Dimitrie I, cu următorul conținut:

Încetarea din viață a Sanctității Sale Dimitrie I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, reprezintă o mare pierdere pentru Ortodoxie.

Mare personalitate a Bisericii, Patriarhul Dimitrie a reușit să păstreze și să impună în viața și activitatea Sa întințetatea vieții spirituale asupra oricărei alte activități: administrativă, didactică sau diplomatică. Nici rangul, nici înalta responsabilitate de patriarh ecumenic, nu au modificat sau diminuat vocația sa fundamentală: aceea a unui monah smerit, iubitor al sfințeniei. Această smerenie sfântă îl făcea apropiat, blînd, înțelept și echilibrat.

În al doilea rînd, patriarhul ecumenic Dimitrie a fost un promotor foarte activ al comuniunii și al frăției interortodoxe, în special prin conferințele panortodoxe pe care el le-a convocat și prin vizitele frățești făcute Bisericilor Ortodoxe surori.

Poporul român ortodox, ierarhii, profesorii de teologie, preoții, călugării și călugărițele, ca și toți credincioșii, păstrează în inimile lor o frumoasă amintire despre vizita făcută de către patriarhul Dimitrie în România, în anul 1987.

Concomitent cu intensificarea comuniunii ortodoxe, patriarhul Dimitrie a activat, în aceeași măsură, pentru apropierea dintre Biserica Ortodoxă și vechile Biserici orientale. Între altele, el a contribuit foarte mult la începerea dialogurilor internaționale dintre Biserica Ortodoxă și alte Biserici sau confesiuni creștine: dialogul cu Biserica Romano-Catolică, cu Biserica Veche-Catolică, cu Biserica Anglicană, cu Federația Bisericilor protestante și cu Alianța reformată.

Sensibil la problemele cu care lumea de astăzi este confruntată, patriarhul Dimitrie s-a dovedit un om al păcii în fața violenței și un apărător al integrității creației în fața actualei crize ecologice.

Pentru toate acestea, aducem un omagiu frățesc memoriei sale și, împreună cu întreaga Biserică Ortodoxă Română, rugăm pe preabunul Dumnezeu să odihnească cu dreptii și cu sfinții sufletul slujitorului Său. Ne rugăm, de asemenea, preabunului Dumnezeu să lumineze pe membrii Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice să aleagă un nou întințetător, care să poată continua lucrarea sfîntă a patriarhului Dimitrie, a cărui amintire să fie veșnică».

† TEOCTIST

Patriarhul României

În timpul șederii sale la Constantinopol, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a avut o serie întreagă de întințetări și contacte, cu întințetătorii Bisericilor Ortodoxe, cu conducătorii delegațiilor diferitelor Biserici creștine neortodoxe, cu conducătorii unor organisme creștine

internaționale, cu diferite personalități ale lumii ortodoxe și creștine în general. Astfel, în seara zilei de luni, 7 octombrie 1991, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit, la cererea acestora, pe reprezentanții Vaticanului : Cardinalul Edward Cassidy, episcopul Pierre Duprey și nunțul papal din Istanbul. În cadrul acestei întâlniri s-a discutat în special asupra hotărîrii Bisericii Ortodoxe Române de a nu participa la Sinodul episcopilor catolici din Europa. S-a stăruit din partea delegației Vaticanului pentru participarea Bisericii Ortodoxe Române, prin reprezentanți, la lucrările susnumitului sinod. Din partea română s-au arătat, pe larg și explicit, motivele care au determinat Sfîntul Sinod să nu dea curs invitației Vaticanului, motive ce provin în special din consecvența Vaticanului de a respecta hotărîrile comune ale comisiilor de dialog dintre Bisericile Ortodoxe și Biserica Romano-Catolică, manifestată în încurajarea Bisericii catolice de rit oriental. S-a adus la cunoștință reprezentanților Vaticanului că episcopatul Bisericii catolice de rit oriental din România, încurajat de Vatican, provoacă vrajbă și neînțelegere între credincioși, prin ocuparea cu forța a bisericilor și prin alte numeroase acțiuni de prozelitism. La acestea s-au adăugat declarațiile papei făcute cu prilejul vizitei la Vatican a episcopilor catolici din România : falsificarea istoriei creștinismului ortodox român ; slăvirea momentului unirii cu Roma, calificîndu-l «moment fericit și binecuvîntat».

S-a vorbit, de asemenea, despre necesitatea continuării dialogului pe baze noi : adevăr istoric, sinceritate, respectarea hotărîrilor dialogurilor și întrunirilor ecumenice.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a întîlnit, în întrevederi separate, cu conducătorii Bisericilor grecești din Germania și Franța, cu I.P.S. Mitropolit Augustin din Germania și, respectiv, I.P.S. Mitropolit Jeremia din Franța, cu care a discutat probleme privind situația parohiilor ortodoxe române din Germania, precum și a acelor din Franța, în vederea realizării unei reale apropieri între toți românii.

În discuțiile cu întîistătorii Bisericilor Ortodoxe, aceștia au confirmat primirea scrisorilor în care se explica protestul Patriarhiei Române față de Vatican. *Prea Fericitul Patriarh Ignatie* al Antiohiei, de exemplu, a afirmat că sprijină întru totul poziția Bisericii Ortodoxe Române. Aceeași atitudine au avut-o și ceilalți reprezentanți din lumea greacă.

În sfîrșit, tot cu această ocazie *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* s-a întreținut cu arhiepiscopul dr. George Carey, primatul Angliei, cu secretarul general al C.E.B., Emilio Castro, cu secretarul general al C.B.E., Jean Fischer etc.

I.P.S. Mitropolit Bartolomeu, președintele interimar al Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, a adresat, în mod special, mulțumiri *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru participare și împărtășirea tristeții Patriarhiei Ecumenice, prilejuite de trecerea la cele veșnice a întîistătorului său, patriarhul Dimitrie I.

PARTICIPAREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST LA ÎNTRONIZAREA NOULUI PATRIARH ECUMENIC, SANCTITATEA SA BARTOLOMEU I

În urma trecerii la cele veșnice a patriarhului ecumenic Dimitrie I, Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice s-a întrunit pentru a alege, potrivit rînduielilor canonice, pe noul patriarh ecumenic. Procedura alegerii s-a desfășurat în ziua de 22 octombrie 1991, printr-o întrunire a membrilor Sfîntului Sinod în sala sinodală a reședinței patriarhale. În cadrul întrunirii s-au stabilit, prin vot secret, numele a trei ierarhi dintre care urma să fie ales patriarhul ecumenic. Cei trei ierarhi propuși prin vot secret au fost: II.PP.SS. Mitropoliți Bartolomeu al Calcedonului, Calinic de Listra și Constantin al Derkosului. În baza acestor propuneri s-au întocmit buletinele de vot, după care ierarhii sinodali s-au deplasat în catedrala «Sf. Gheorghe» — deja plină de preoți și credincioși —, unde a avut loc o scurtă slujbă religioasă, după care arhidiaconul Apostolos, subsecretar al Sfîntului Sinod, a citit, pentru informarea asistenței, hotărîrea luată de Sfîntul Sinod în ședința ce avusese loc puțin mai devreme. După aceasta, ierarhii sinodali au depus buletinele de vot într-o urnă pregătită în acest scop și încredințată apoi unui comitet, desemnat pentru operația de triere a buletinelor. La desfacerea și citirea buletinelor s-a constatat că, în unanimitate, votanții și-au îndreptat atenția asupra persoanei I.P.S. Mitropolit Bartolomeu al Calcedonului.

După anunțarea rezultatului votării, credincioșii prezenți în biserică l-au aclamat pe noul ales exclamînd «Axios!», iar corul catedralei a cîntat imnul patriarhal.

Imediat după proclamare, I.P.S. Bartolomeu a rostit o scurtă cuvîntare, în care a adus slavă și mulțumire preabunului Dumnezeu pentru darul cel mare ce s-a revărsat asupra sa și a dat asigurări că întreaga sa lucrare ca patriarh, adică «gîndurile, hotărîrile și faptele, vor purta pecetea dragostei», pentru că «la acest sfîrșit de mileniu, în ciuda unor realizări tehnice aproape incredibile, mai ales dragostea este aceea care lipsește în relațiile dintre oameni».

Noul patriarh ecumenic a fost felicitat apoi, atît în catedrală cît și în sala Tronului, de către membrii Sfîntului Sinod, de către ostenitorii de la serviciile din administrația patriarhală și de către credincioși.

În aceeași zi, noul patriarh ecumenic a mers la mînaștirea «Izvorul Tămăduirii»—Balukli, unde a făcut o rugăciune de pomenire la mormîntul înaintașului său, patriarhul ecumenic Dimitrie I, ca și la mormîntul mitropolitului Meliton al Calcedonului, care i-a fost un adevărat părinte spiritual și căruia i-a urmat în scaunul acestei eparhii istorice.

Potrivit hotărîrii Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, întronizarea noului patriarh ecumenic a avut loc în cadrul unei festivități solemne, în ziua de 2 noiembrie 1991, în prezența unui mare număr de oaspeți veniți din lumea întreagă și a unui mare număr de credincioși ortodocși din Istanbul și de peste hotare.

Solemnitatea întronizării s-a desfășurat în catedrala patriarhală «Sf. Gheorghe», unde s-a oficiat mai întâi un Te-Deum, după care, potrivit ceremonialului ortodox tradițional, Sanctității Sale Bartolomeu I i-au fost înmîinate însemnele patriarhale. I.P.S. Mitropolit Meliton de Fildelfia a dat citire Grammatei Sfîntului Sinod, după care a invitat pe noul patriarh să urce în tronul patriarhal. Primind cîrja patriarhală, Sanctitatea Sa Bartolomeu a binecuvîntat asistența, în timp ce mulțimea îl aclama, iar corul cînta imnul patriarhal.

În numele Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice a luat cuvîntul mitropolitul Evanghelos de Perga, după care patriarhul ecumenic a rostit cuvîntarea oficială cu prilejul întronizării, în care au fost trasate liniile directoare ale programului viitoarei activități, inspirată din bogata sa experiență în viața bisericească.

Se reține din această cuvîntare programatică dorința fermă a noului patriarh de a continua activitatea înaintașilor, prin promovarea și cultivarea bunelor relații cu toate Bisericile Ortodoxe surori și cu celelalte Biserici creștine, în spiritul dragostei și ecumenismului, și în general promovarea tuturor valorilor umane, acordarea unei atenții sporite tineretului care «reprezintă nu numai viitorul, ci și dinamica prezentului, iar fără prezent nu există viitor».

De asemenea, au fost menționate :

— Redeschiderea Facultății de teologie din Halchi, închisă în anul 1971 ;

— Editarea unei publicații teologice a Patriarhiei Ecumenice ;

— Promovarea vieții liturgice ;

— Întărirea disciplinei în viața monahală din Sfîntul Munte Athos și în acest sens recomandă expres cultivarea a două virtuți monahale de bază : smerenie și supunere față de Sfînta Biserică-Mamă, în frica de Dumnezeu și împlinirea cu credință a voturilor monahale».

După terminarea cuvîntării, în aclamațiile mulțimii de credincioși, Sanctitatea Sa Patriarhul Bartolomeu I a binecuvîntat mulțimea, îndreptîndu-se spre reședința patriarhală, unde a primit apoi felicitările ierarhilor Sfîntului Sinod și ale personalităților oficiale prezente la festivitate.

Au fost prezenți reprezentanți ai autorităților de stat turcești, centrale și locale, primul ministru grec, Constantin Mitsotakis, însoțit de mai mulți miniștri, parlamentari, diplomați etc. Au fost de față reprezentanți ai președintelui George Bush și ai Comunității Europene.

Din partea Bisericilor Ortodoxe surori au fost de față : Sanctitatea Sa Patriarhul Partenie al Alexandriei, Sanctitatea Sa Maxim al Bulgariei, I.P.S. Mitropolit Dorotei de Praga și al întregii Cehoslovacii, I.P.S. Arhiepiscop al Careliei și al întregii Finlande. Au participat și reprezentanți ai celorlalte Biserici Ortodoxe, reprezentanți ai Vaticanului, ai Bisericii Anglicane, ai Bisericii Evanghelice din Germania, ai Consiliului Național al Bisericilor din S.U.A., ai Vechilor Biserici Orientale, ai Bisericii Vechi-Catolice, ca și din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ai Conferinței Bisericilor Europene, ai Federației Luterane Mondiale etc.

De asemenea, au participat cei mai mulți dintre ierarhii ortodocși greci dependenți de Patriarhia Ecumenică, precum și reprezentanți ai comunităților religioase din Istanbul.

La festivitățile de întronizare a Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a fost însoțit de către I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Tîrgoviștei și Muscelului.

În drum spre Istanbul, delegația Bisericii noastre a făcut o escală la **Sofia**, unde a fost întâmpinată de Sanctitatea Sa Maxim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare, de reprezentanți ai Ambasadei Române la Sofia, de p.c. Al. Șchiopu, parohul bisericii ortodoxe române din Sofia.

Cu acest prilej, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a purtat discuții cu Prea Fericitul Maxim, privitor la buna desfășurare a activității pastorale de la biserica română din Sofia și biserica bulgară din București. În acest sens, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a recomandat părintelui Alexandru Șchiopu să desfășoare o activitate susținută de catehizare a copiilor românilor ortodocși de la Sofia și din împrejurimi.

Delegația română a plecat, împreună cu delegația bulgară, spre Constantinopol, unde au fost cazate la hotelul Sheraton. Apoi a luat parte la toate momentele din timpul festivităților de întronizare a noului patriarh ecumenic.

La momentul stabilit de protocol, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezentat felicitări Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I, dorindu-i ca activitatea sa să fie benefică atât pentru Patriarhia Ecumenică și pentru lumea ortodoxă, cât și pentru raporturile dintre toate Bisericile și organizațiile creștine din lume.

În timpul șederii la Istanbul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a avut o serie de întâlniri cu diferite personalități bisericești, cu care a discutat probleme interesând viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române.

Astfel, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a purtat convorbiri cu Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I, cu ministrul de externe al Greciei și cu starețul mînăstirii Lavra din Sfîntul Munte, în legătură cu înlesnirea stabilirii monahilor români la Muntele Athos.

În discuțiile cu reprezentantul ortodocșilor din Albania, preotul aromân Cosma, s-a pus problema școlarizării unor tineri aromâni cu vocație pentru preoție, în vederea pregătirii lor în școlile noastre de teologie.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a discutat, de asemenea, cu ierarhi greci din S.U.A., în legătură cu acordarea unor burse pentru teologi români care vor să-și continue pregătirea teologică superioară în facultăți de teologie din S.U.A.

În convorbirile cu ceilalți reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe s-a convenit asupra amînării datei întrunirii panortodoxe cu tema «Diaspora ortodoxă», pentru mai buna studiere și, mai ales, în vederea găsirii unor soluții mai potrivite pentru această problemă.

Au avut loc, de asemenea, o serie întreagă de alte întrevederi și discuții cu alte delegații și cu alți reprezentanți prezenți la Istanbul, în legătură cu diverse probleme ortodoxe sau ale vieții creștine contemporane.

În tot timpul prezenței la Istanbul, delegația Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, personal, s-a bucurat de o apreciere deosebită și a fost înconjurată permanent cu multă căldură, și cu sentimente de simpatie și prețuire.

SFINȚIREA DE CĂTRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST A BISERICII DIN SATUL VICTORIA, JUDEȚUL BOTOȘANI

În ziua de 13 octombrie 1991 a avut loc sfințirea noii biserici cu hramul «Nașterea Maicii Domnului» din satul Victoria, județul Botoșani. Lucrările de construire a acestei biserici au început în urmă cu câțiva ani din inițiativa Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și s-au desfășurat în continuare, pînă la terminare, sub permanenta purtare de grijă a Prea Fericirii Sale. Pictura bisericii a fost executată în frescă de către un grup de pictori sub îndrumarea maestrului Ioan Preotu din Iași, iar picturile exterioare, în mozaic, au fost executate de către pictorul Gh. Răducanu din București. Icoanele de pe catapeteasmă au fost pictate de către prea cuviosul arhimandrit Bartolomeu Florea de la mînăstirea Sihăstria. Catapeteasma și întregul mobilier din biserică a fost sculptat în lemn de stejar de către vestiții meșteri din Grumăzeștii Neamțului. Noul sfînt locaș a fost înzestrat, de asemenea, cu clopote noi, vase liturgice, veșmintele și cărțile de slujbă necesare, iar în curtea bisericii s-a construit o casă de prăznuire, potrivit datinilor moldovene.

Sfințirea bisericii s-a făcut în cadrul unei slujbe solemne de către însuși *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, înconjurat de către I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, de I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților, de alți membri ai Sfîntului Sinod și de un impresionant sobor de slujitori, în prezența unui mare număr de credincioși din satul Victoria, din satele vecine ca și din orașul Botoșani.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a acordat «Crucea patriarhală» unui grup de șase preoți mireni și călugări între care și P.C. Prot. Petru Buburuz de la Chișinău și P.C. Pr. Octavian Poduț, parohul bisericii.

Despre semnificația și însemnătatea zilei respective a vorbit I.P.S. Mitropolit Daniel explicînd principalele momente ale slujbei de sfințire a bisericii.

Mărturisind marea bucurie ce-i umple inima pentru această binecuvîntată zi din viața sa, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, fiu al acestor meleaguri, a rostit următoarea cuvîntare :

Iubiți credincioși,

Am venit astăzi să sfințim biserica nouă, înălțată cu multă osteneală în cinstea «Nașterii Maicii Domnului». Puțini dintre dumneavoastră știți ce a însemnat zidirea unei biserici sub dictatură, cîte greutăți se puneau în calea ridicării ei. Dar Dumnezeu, care toate le săvîrșește prin Duhul Sfînt, a ajutat și iată, biserica aceasta este acum sfințită prin rugăciunile roșite și prin așezarea Sf. Moaște. Duhul Sfînt S-a pogorît de sus de la Părintele luminilor și a sfințit, de asemenea, tot ce se află în biserică ; icoanele, catapeteasma, obiectele liturgice și s-a revărsat și în sufletele tuturor celor prezenți în spațiul acesta în care vă aflați.

Sfintirea este un moment unic în viața unei biserici. Este unic și pentru satul acesta foarte tânăr, dar cu credincioși inimoși, care, înfruntând orice pericol, au făcut, cu decenii în urmă, pe acest loc o bisericuță din chirpici, la adăpostul porumbului și a unor pomi. Însăși natura a împiedicat vederea celor ce căutau să oprească lucrarea. Acea bisericuță din chirpici, la adăpostul porumbului și a unor pomi. Însăși natura a împiedicat vederea celor ce căutau să oprească lucrarea. Acea bisericuță de atunci, asemenea unei semințe, a rodit. Pe același loc privim noul lăcaș de închinare, vrednic de arta și de cultura noastră strămoșească. Zidirea oricărui edificiu este legată, mai întâi, de o idee, în care să crezi cu toată convingerea. Este de la sine înțeles că izvorul ideii de biserică nu poate fi decît Dumnezeu. Sînt bucuroși și dau slavă lui Dumnezeu că pe plaiurile acestea pe care le-am călcat din copilăria mea și aici unde au trăit frații mei și unde sînt nepoții și strănepoții mei, astăzi Duhul Sfînt ne-a adunat aici în rugăciune, a sfințit acest lăcaș spre pomenirea noastră, a ctitorilor și a neamului nostru.

Iubiții mei, ați venit să vă rugați împreună cu noi, slujitorii altarului. Folositi clipele acestea pentru rugăciune. Imprimați fiecare în mintea Dvs. ceea ce auziți și ceea ce vedeți astăzi. Adevărata credință a neamului nu este cea de la stadioane, ci este cea pe care ne-au lăsat-o St. Părinți și a fost trăită de moșii și strămoșii noștri. Să vă siliți să o cunoașteți cit mai bine, fie că sînteți mame, părinți, fie că vă aflați la vîrsta tineretii. Cu toți avem o mare datorie față de tineret, care s-a jertfit pentru libertatea și demnitatea noastră și care este dornic de curîntul lui Dumnezeu. Am mare nădejde în toți credincioșii Bisericii noastre, dar, mai ales, în cel din ținutul Botoșanilor, care păstrează tradiția, credința și datinile noastre românești.

Am venit stăpînit de această nădejde și cu responsabilitatea mea în Biserica Ortodoxă Română. Aici, însă, sînt și un fel de gazdă a I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților, Prea Sfînțiților Episcopi Epifanie al Buzăului și Eftimie al Romanului și Hușilor, P.S. Calinic Botoșăneanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor și P.S. Casian Gălățeanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos.

Inalt Prea Sfînțiți și Prea Sfînțiți Părinți,
Iubiti frați și surori în Domnul,

O zi ca aceasta se caută și se așteaptă mult în viață și poate fi dăruită numai de Dumnezeu la distanțe mari de timp și spațiu. Dumnezeu a voit să o trăim astăzi, în ajunul sărbătorii Sf. Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, ocrotitoarea Moldovei, ale cărei Sf. Moaște se găsesc la Iași. A rînduit Dumnezeu, de asemenea, așa cum ați auzit aici, să terminăm în acest an lucrările de la această biserică. Orice operă artistică, spre a fi îndeplinită, cere să se depună eforturi. Cu atît mai mult acest lucru este valabil pentru un lăcaș sfînt pentru o nouă biserică, în care se vor închina nu numai cei care sînt acum de față sau cei care vor trece pe aici și vor fi atrași de frumusețea bisericii, ci și

cei care vor fi după noi și care vor pomeni pe cei ce au ajutat și au muncit la lucrare, ca și pe cei ce au participat astăzi la sfântirea bisericii.

Am ascultat cu atenție cuvîntul I.P.S. Mitropolit Daniel despre însemnătatea bisericii noi în viața creștină. Trebuie să reținem că o biserică nu este numai un monument de cultură, un monument istoric, un monument de artă, ci o biserică este mai mult decît toate acestea, este lăcașul lui Dumnezeu. Și dacă o biserică este lăcașul lui Dumnezeu, ea trebuie să întrecă orice frumusețe de pe pămînt. Chiar și atunci cînd o biserică este mai mică, modestă din punct de vedere artistic, datorită scopului ei sfînt, aceasta depășește toate edificiile, toate palatele, toate clădirile considerate a fi foarte frumoase. De aceea, și biserica nouă, sfîntită acum este poartă către cer, este lăcașul lui Dumnezeu, este imaginea ființei noastre. Și noi, cei botezați în legea sfîntă ortodoxă, sîntem fiecare o biserică vie și păstrăm frumusețea bisericii pe care o avem în față prin faptele noastre bune, prin virtuțile noastre, prin vocația noastră creștină, zidiți de Dumnezeu, cu trup și cu suflet și înzestrați cu darul libertății.

Iubiții mei, oriunde s-ar afla pe fața pămîntului, omul cuprinde în el o întreagă lume; tot ce există mai scump și mai frumos, toate bunurile pămîntești și însăși creația sînt făcute pentru el. Prin suflet, prin iubire, adevăr și rațiune, omul este chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Dacă noi sîntem chipul și asemănarea lui Dumnezeu înseamnă că trebuie să ne străduim să devenim biserici vii. Ca purtători de trup și supuși ispitelor trupesti în această viață nu trebuie să batjocorim trupul cu păcate, nu trebuie să prihănim tinerețea, nu trebuie să ne zdruncinăm sănătatea prin abuzuri. Sîntem datori să închinăm lui Dumnezeu: tinerețea, puterea, înțelepciunea, frumusețea și toate darurile primite de la El. Spun acestea, pentru că, în vremea de azi, din Europa primim foarte multe lucruri bune, dar întîmpinăm și pericolul unor adevărate plăgi pierzătoare de suflet, care degradează ființa umană, care degradează pe tineri și mai ales, pe tinere. Ar fi foarte dureros pentru fiii neamului nostru să se întîmple așa ceva, să se îndepărteze de credință și să nesocotească legea morală.

Spre bucuria noastră, între noi, printre credincioși se află mulți tineri și tinere, copilași, mai ales, care sînt viitorul și floarea neamului nostru românesc. Văd printre noi mame înțelepte, mame sfinte, care nu s-au jucat cu tinerețea, nu s-au jucat cu viața, ci au apărat-o cu demnitate și jertfe. Aceste mame au dat satului, familiei, țării, fii și fiice, atîția copii, cîți a rînduit Dumnezeu. Cu frică de Dumnezeu, ele

nu le-au intrerupt în nici un fel existența, viața, nașterea. Impiedicarea rătăcirii, hărăzite de Cel de Sus să vină pe lume, este un păcat greu și pentru mamele tinere și pentru cele vîrstnice. Toate viitoarele mame edică tinerele noastre să-și pună nădejdea în Maica Domnului spre a fi urmașele mamelor Sfinților Părinți sau să urmeze pilda celor din vremea lui Ștefan cel Mare. Ce dureros este pentru un neam cînd unele fructe ale Bisericii au stîrpit viața încă din măruntaie, sau au provocat pierderea copilului. Este un mare păcat, iubite surori în Domnul, și trebuie să vă păziți ca de foc de lucrul acesta. Este de asemenea un mare păcat, pentru tinere, pentru tineri. Tinerețea este tot ceea ce are mai frumos omul. Este cea mai aleasă și mai însemnată parte din viață dată lui de Dumnezeu. Nu putem trece cu vederea valoarea înțelepciunii bătrîneții păstrătoare a datinilor și pilduitoare în virtuți și credințe pentru tineret. Inchinarea ei lui Dumnezeu încoronează viața. Fiind dată de El, nimeni nu are, deci, dreptul să hotărască asupra ei decît vrerea și înțelepciunea dumnezeiască.

Este o mare încurajare pentru noi, pentru Sfîntul Sinod, pentru mine personal, pentru preoți, că dvs., după atîtea necazuri, după atîtea suferințe, pe care le aveți și astăzi, vă aflați strîns legați de Biserică. Aici putem căuta și găsi spațiul duhovnicesc, sfîntitor, liniștea sufletească și prezența Sfinților, pentru că în biserică se află însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Aceasta are mare însemnătate. Intrăm în Europa, în rîndul atîtor neamuri cărora să le împărtășim valorile Bisericii noastre strămoșești, virtuțile părintești și statornicia în dreapta credință. În Europa, așadar, trebuie să ne prezentăm cu aceste frumuseți spirituale, dătătoare de puteri pentru o lume și o Europă ce-și caută noi făgașe de dezvoltare. O bisericuță ca aceasta, bisericile și mînăstirile noastre, mai ales cele din Bucovina sînt unice în lume. În Occident găsim confort, este adevărat, dar nu peste tot; găsim un nivel de viață mult mai ridicat decît la noi, dar aceasta se datorează și faptului că noi, desi am fost întotdeauna un popor mic, am fost un popor așezat geografic în calea tuturor răutăților; am fost, apoi, un popor care, din această cauză, a suferit mult în istorie, am putea spune că nici un alt popor n-a suferit atît de mult cît a suferit poporul nostru. Cele mai mari imperii ale Europei nu s-au luptat la ele acasă, nici în Rusia, nici în Austro-Ungaria, nici în Turcia, ci, așa cum ne arată istoria, au făcut

război aici pe pământul românesc, aici s-au întâlnit și s-au luptat în-
totdeauna. Te și întrebi, pe bună dreptate, când au avut timp voievozii
noștri să zidească atâtea biserici și mănăstiri, când unii dintre ei nu
rezistau mai mult de trei sau patru ani ! Dar nici unul n-a plecat din
scaun fără să fi ridicat o biserică sau o mănăstire, și nu vom uita nici-
odată chipurile domnitorilor : Ștefan cel Mare și Sfânt, Mihai Viteazul,
Constantin Brîncoveanu, Matei Basarab, Vasile Lupu, cu domnii mai
lungi, dar și cu împliniri istorice, care au împodobit plaiurile românești
cu atâtea biserici și mănăstiri.

Cum știți, pe vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Țara Moldovei
era poarta Europei. Cu mare grijă, cu mare responsabilitate se adresa
voievodul prinților Apusului și papei de la Roma, să-l ajute să stă-
vilească puhoiul necredinței, să apere această poartă a creștinătății, că
de va cădea Moldova, va fi invadată și Europa. Dar, ajutorul promis
n-a venit și poporul acesta de luptători, de ostași, de eroi, a ținut aici
singur piept invaziilor, atît sub Ștefan cel Mare, cît și sub voievozii
de după el. Astăzi, avem aici, cu noi, pe părintele protoiereu Petre
Buburuz de la Chișinău, nu fără înțeles, pentru că ne cheamă conștiin-
ța neamului, podul de flori de peste Prut, ne cheamă sîngele eroilor
căzuți pentru reîntregirea țării, ne cheamă credința, care ne leagă unii
de alții pe toți românii de pretutindeni.

Ce frumos și ce clipe de neuitat trăiesc eu, atunci cînd mă aflu în
mijlocul credincioșilor pe toată aria românească. Cît curaj îmi dați as-
tăzi, venind în număr așa de mare pentru a ne bucura și a lăcrima
împreună. Ca fiu al acestor plaiuri și al acestor oameni, vă mulțumesc
tuturor, în amintirea părinților mei, a fraților mei, a neamului meu.
Mamele noastre, iubiți consăteni, le știți foarte bine ; au fost niște sfin-
te, au fost virtuți întruchipate. Ele au păstrat și au purtat darurile lui
Dumnezeu în sufletele și în trupurile lor, ca într-un vas sfințit. Ele
aduceau pe lume atîția copii cît dădea Dumnezeu, așa cum am fost și
noi, zece frați la părinți. Nu știu dacă colegii mei de școală or fi ajuns
de la Tocileni pînă aici, spre a-i îmbrățișa pe cei din viață, pentru că
alții au trecut pragul spre cealaltă viață. Ce mame eroine am avut noi !
Atunci, în vremurile acelea aspre, în 1915 și în anii următori, ele au
crescut copiii, s-au jertfit pentru ei, căci părinții noștri, cum știți, erau
plecați la concentrare și apoi la război.

Mă poartă gândul spre acești ani nu întâmplător, ci ca să le urmăresc pilda, iubiiții mei, ca să le știți și ca să le spuneți și copiilor Dvs. Numai așa noi vom putea păstra unitatea noastră. Cu credința puternică în Dumnezeu, cu credința părinților, a mamelor noastre, biruim greutățile, nu cu ceea ce recomandă evanghelizatorii pe stadioane, care cheamă peste tot tineretul la rătăcirii. De aceea, mamele trebuie să fie mame cu adevărat, părinții trebuie să fie părinți cu adevărat, iar noi Biserica trebuie să fim cu adevărat Biserică, popor și cler. Mă bucur că sînt aici și părinții de la bisericile din apropiere, de la bisericile din oraș, din alte părți, călugări și monahii.

Străbatem vremuri grele. Dar cînd a fost poporul român lipsit de suferință în istorie! După cum soarele a biruit ceața și norii din ziua de astăzi, așa și noi, în viață, biruim întunericul păcatului cu credința și iubirea. Din alte părți ale lumii ni se pot da bani, ni se pot da fel de fel de mijloace de trai, dar nu care cumva ele să fie prețul sufletului nostru. Să nu ne pierdem sufletul, căci acesta ar fi cel mai mare păcat pentru acest popor de martiri, pentru acest popor de sfinți sau cum spunea I.P.S. Mitropolit Daniel în cuvîntul său, pentru acest popor de voievozi. Sfîntul Sinod a hotărît ca anul acesta să canonizăm pe Constantin Brîncoveanu, pe Ștefan cel Mare, pe Daniil Sihastru și alți mărturisitori. Cîți sihaștri sfinți, neștiuți de noi au trăit aici, vecini cu noi, la mînaștirea Cozancea, la Coșula, la schitul Vorona, unde mi-am început eu viața bisericească! Toți au fost sfinți, toți au fost purtători de Dumnezeu, oameni din neamul nostru, din neamul moldovenilor, ca părintele Iacob Ioan de la Dorohoi, care este și pictat în biserică aceasta.

Ați venit astăzi așa de mulți la biserică nu întâmplător, ci ca să-mi faceți mie bucurie și ca să faceți cinste locurilor acestora, cunoscute prin evlavia credincioșilor, ca să vadă I.P.S. Mitropolit Daniel și Prea Sfințiii de la Buzău, de la Roman, de la Galați, tăria în credință a moldovenilor din ținutul acesta, de la Botoșani, cu atîtea frumuseți, de unde au răsărit atîția luceferi ai culturii noastre naționale. De aceea, iubiiții mei, m-am bucurat foarte mult că am putut să fiu aici în această duminică, în această zi frumoasă din viața mea, pentru a mulțumi împreună Bunului Dumnezeu că ne-a ajutat să terminăm această bisericuță.

Ce ar trebui să gîndim și să facem noi de acum înainte? Cu sfințirea acestei biserici am ajuns, împreună cu preoții și credincioșii care au ostenit aici, la un orizont duhovnicesc. Mai departe, trebuie să împodobim sfîntul lăcaș în duminici și sărbători mai cu seamă cu sufletele și prezența noastră. Și nu numai biserica aceasta, ci toate bisericile. Să identificăm ființa noastră cu sfîntul altar, cu credința în Dumnezeu, care ne dă valoare nouă ca oameni, așa cum frumusețea dumnezeiască dă valoare acestui edificiu consacrat slujirii lui Dumnezeu, făcînd din el lăcașul lui Dumnezeu, chivotul unde se păstrează Sfintele Taine, de la care pornesc izvoarele credinței noastre și ale mîntuirii noastre. Să nu uitați îndemnul acesta pe care vi l-am împărtășit astăzi. Să țineți la Biserică, să țineți la credința strămoșească, să nu vă lăsați atrași în greșeli de o grupare religioasă sau de alta, să nu vă lăcomiți la un pumn de linte sau la un ban în plus în schimbul credinței. Pe om nu-l face banul, nu-l face averea; pe om îl face credința, caracterul, virtutea și aceasta începe de la tinerețe, din copilărie chiar.

Ajungînd să vorbim despre cerința religiei în școală, vă spun că am făcut intervenții stăruitoare pe lîngă forurile de Stat și, slavă Domnului, s-a aprobat. Ați venit astăzi cu copiii la biserică, pentru ca să afle și ei și dvs. că predarea religiei în școală este garantată de Stat, nu benevolă. Învățarea normelor de credință din pruncie este chezașia temeliei formării tînărului. Stăm tari în convingerea că avînd la cîrma corăbiei vieții pe Mîntuitorul Iisus Hristos, avînd Biserica Lui, putem străbate valurile acestei vieți. Biserica este îndreptată spre răsărit, după cum vedeți, ca o corabie împotriva valurilor. Ea este îndreptată spre răsărit, către soarele dreptății, deoarece creștinul călătorește neîncetat pe valurile vieții, avînd la cîrma corăbiei pe Mîntuitorul Hristos. Veți vedea pictată în biserici scena din Sfînta Evanghelie cu potolirea furtunii pe Marea Galileii de către Mîntuitorul Hristos. Toți Apostolii erau acolo, în corabie, dar n-au putut să facă nimic împotriva furtunii fără puterea Mîntuitorului Hristos (Luca 8, 22—25). Și noi sîntem astăzi aici atîția arhieriei, dar fără Mîntuitorul Hristos n-am fi putut să facem nimic; El a fost în mijlocul nostru, a slujit cu noi. El ne-a împărtășit pe noi prin Duhul Sfînt și de la El vă dăruim Sf. Împărtășanie, cu care ne sfințim trupurile și sufletele. Cu această chezașie că îl avem pe Mîntuitorul Hristos împreună cu noi vom putea străbate greutățile de astăzi și greutățile de mîine. Nu știm ce ne așteaptă, dar cită vreme Mîntuitorul Hristos este cu noi, El este în sufletele noastre, ale tineri-

lor, ale copilașilor, sîntem încredințați că El ne ajută, că El potolește valurile vieții, potolește valurile lumii acesteia atît de zbuciumate.

De aceea, credința este necesară; credința și rugăciunea trebuie să fie hrana noastră cea de toate zilele și aceasta copiii trebuie să o învețe la școală. Mă adresez prea cucernicilor preoți ca să fie prezenți în școală. Nici unui preot nu-i este îngăduit să lipsească de la școală, ci să meargă și să predea copiilor religia. Aceia dintre credincioși care au lucrat în învățămînt, care au fost dascăli, care au jost învățători, profesori, sînt chemați să ajute Biserica, astfel ca nici o școală să nu rămînă fără profesor de religie, nici un copilaș să nu rămînă în afara cuvîntului Sfintei Evanghelii, căci răspundem cu toții în fața lui Dumnezeu. Dumneavoastră, mamele, bunicii, bunicele, deprindeți copiii cu rugăciunea, cu iubirea icoanelor. Fără să-l vadă copilul pe părintele său rugîndu-se, fără să vadă în familie grija față de sfintele icoane de pe perețele dinspre răsărit, fără să vadă evlavia părinților, este foarte greu să se deprindă cu credința numai la școală. Copilul învață multe de la părinți. Părinții mei, Dumnezeu să-i ierte, că tot repet și voi' repeta mereu lucrul acesta, așa cum dvs. știți se rugau seara și se rugau dimineața, se rugau înainte de masă și se rugau după masă, încît rugăciunea era cheagul, era miezul vieții familiei noastre. Eu fac apel călduros la toți ca să ne ajute și să nu lăsăm tinerii și copiii în afara religiei, să facem în așa fel ca Mîntuitorul Hristos să fie cu noi cu toți. Am toată nădejdea, iubiții mei, în dvs., în mame, în părinți, în preoții slujitori, ca noi să nu ne fi ostenit în zadar, stăruind pentru introducerea religiei în școală, pentru că de acolo trebuie să pornească curățenia sufletului neamului nostru românesc.

Vă mulțumesc foarte mult pentru prezența și pentru încrederea ce mi-ați dat că noi acolo, la Sfîntul Sinod, lucrăm în numele dvs. și pentru dvs., pentru Biserica noastră și pentru neamul nostru. Vă mulțumesc, de asemenea, că ne ajutați întotdeauna și vă rugați pentru noi, pentru că avem atîta nevoie de unitate în credință, de unitate națională! Așa cum biserica aceasta este una, tot așa noi în Biserică trebuie să fim Una. După cum știți, sprijinul material pe care ni-l acordă Statul este prea neîndestulător față de nevoile și problemele noastre. De aceea, nădejdea noastră sînteți tot Dvs. credincioșii, preoții, tot Dvs. sînteți cei care trebuie să ajutați cu puținul pe care-l aveți. Noi am restaurat mînăstirile din Bucovina, Neamț, Iași și din alte părți, palatul lui Ștefan cel Mare de la Putna, cu bănișorul pe care dvs. l-ați dat la biserică

pe lumînărică, pe calendar. Căutați să cumpărați și de acum înainte tot de la biserică lumînări, calendare, cărți de rugăciuni, pentru că ceea ce dați dvs. aceasta este sursa materială a Bisericii noastre, astăzi și în viitor. Vă mulțumesc din nou pentru bucuria ce mi-ați făcut astăzi de a arăta membrilor Sfântului Sinod credința botoșănenilor. Vă îmbrățișez pe fiecare dintre dvs., pe copilași, în primul rînd, și vă rog să transmiteți toată dragostea și prețuirea mea tuturor credincioșilor din aceste părți.

Ați văzut pictura cît este de frumoasă, ați văzut și catapeteasma, care este la fel de frumoasă. Nu pot să numesc acum pe toți arhitecții și inginerii de la Botoșani care ne-au ajutat aici, dar în fruntea lor, la pictura bisericii, îi știți cu toții, mai întîi este pictorul Preotu Ioan, apoi dl. Buzuroiu, un alt pictor al nostru, care a pictat și la biserica «Pacea», la Botoșani și alți pictori din București, între care dl. Răducanu, un pictor de renume european, care a făcut aici icoanele în mozaic și de asemenea, părintele Vartolomeu de la mînăstirea Sihăstria, care a pictat icoanele de la catapeteasmă și l-a ajutat pe sculptorul Antal, de la Tg.-Neamț, un mare artist, care a murit între timp, dar a rămas opera lui. Acum, I.P.S. Mitropolit Daniel mi-a prilejuit bucuria de a-l ridica pe P. Cuv. Vartolomeu la rangul de arhimandrit. El a lucrat la această biserică și, iată, Dumnezeu a rînduit ca tot aici să-i fie citită slujba de hirotésie pentru ridicarea la rangul de arhimandrit.

Ca să rămînă drept recunoștință din partea mea celor care au ajutat mult la lucrările de aici, cu binecuvîntarea I.P.S. Mitropolit Daniel, acordăm «Crucea patriarhală», părintelui protopop al județului Botoșani. Îl cunoașteți. Este părintele care astăzi a fost rînduit să fie protos la slujba de sfințire. De asemenea, acordăm «Crucea patriarhală» Pr. Cons. Dumitru Isopescu, Pr. Arhim. Mitrofan, Pr. Grigore Diaconu, fost protopop, care a depus mare stăruință în executarea lucrărilor; părintelui protopop Petre Buburuz din Basarabia, pentru că a venit la sfințirea de astăzi, drept amintire din partea noastră, a tuturor, ca să o ducă peste Prut, să meargă cu crucea înainte la Chișinău, și să mergem, apoi și noi după Cruce. În sfîrșit, acordăm «Crucea patriarhală» și părintelui paroh, care este foarte tînăr, ca să o aibă și dînsul, la tineretea sa, ca îndemn la o slujire vrednică și pe viitor.

Să ne ajute Dumnezeu ca rugăciunile Dvs., rugăciunile noastre, rugăciunile copilașilor care sînt împreună cu noi să fie astăzi bine pri-

me înaintea lui Dumnezeu. Să-i dăm slavă Lui, Sfintei noastre Biserici, țării și poporului nostru.

Harul Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos să fie cu noi cu toți! Amin!».

Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a fost ascultată cu toată cuviința și evlavie de către toți cei de față.

Amintim că la vremea potrivită, în cadrul slujbei de sfințire s-a dat citire următorului Act de sfințire, care va rămîne, în timp, mărturie scrisă a celor ce s-au săvîrșit în această zi în viața amintitului sat moldovean:

«Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu plinirea Sfîntului Duh, ziditu-s-a din temelie această sfîntă biserică, cu hramul «Nașterea Maicii Domnului», din satul Victoria, județul Botoșani, pe locul altei biserici mai vechi, din inițiativa, cu cheltuiala și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, fiu al acestor plaiuri, spre slava lui Dumnezeu și pomenirea ctitorului, a neamului său și a altor binefăcători, clerici și credincioși din satul Victoria și din alte părți.

Lucrările de zidire s-au făcut între anii 1988—1990 și s-a împodobit cu pictură în fresco, prin osteneala unui grup de pictori, sub îndrumarea maestrului Ioan Preotu.

Icoanele catapetesmei au fost pictate de P. Cuv. Arhim. Florea Vartolomeu, de la mînăstirea Sihăstria, iar cele în mozaic din exterior de către profesorul Gheorghe Răducanu din București. Catapeteasma și strănile s-au sculptat de Hantăr Gh. din Grumăzești Neamțului.

Sfințitu-s-a această biserică în anul mîntuirii 1991, luna octombrie, ziua 13, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST al Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit DANIEL al Moldovei și Bucovinei, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop PIMEN al Sucevei și Rădăuților, Prea Sfințitul Episcop EPIFANIE al Buzăului, Prea Sfințitul Episcop EFTIMIE al Romanului și Hușilor, Prea Sfințitul CALINIC BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, Prea Sfințitul CASIAN GĂLĂȚEANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos și un sobor de preoți și diaconi.

Scrie, Doamne, în cartea vieții veșnice pe ctitorii, binefăcătorii, meșterii și ostenitorii acestui sfînt lăcaș!».

Solemnitatea sfințirii bisericii din satul Victoria, s-a înscris ca un moment de aleasă manifestare sufletească în viața religioasă a credincioșilor ortodocși români din zona Botoșanilor.

NOI IERARHI ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ : P.S. TEOFAN SINAITUL, EPISCOP-VICAR PATRIARHAL

În urma alegerilor pentru ocuparea scaunului de arhiepiscop al recent înființatei Arhiepiscopii a Tîrgoviștei, prin desemnarea P.S. Vasile Tîrgovișteanul ca titular al acestei eparhii, a devenit vacant unul din posturile de episcop-vicar patriarhal. Avînd în vedere nevoile destul de mari care reclamau urgentarea ocupării acestui post, în aceeași ședință a Sfîntului Sinod, din 3—4 septembrie 1991, care a consfințit alegerea de către Colegiul electoral bisericesc a Prea Sfințitului Episcop Vasile Costin în vrednicia de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a cerut Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să procedeze la alegerea unui nou episcop-vicar patriarhal, recomandînd în acest sens pe P. Cuv. Protosinghel Teofan (Dumitru) Savu.

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină a Sfîntului Sinod, luînd în considerare propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și procedînd la examinarea canonică a persoanei recomandate, a constatat că P. Cuv. Protosinghel Teofan Savu întrunește condițiile prevăzute de canoanele Sfintei Biserici și de legiuirile în vigoare în legătură cu persoanele ce urmează a fi promovate în ierarhia superioară a Bisericii și, în consecință, recomandă plenului Sfîntului Sinod alegerea sa în vrednicia de episcop-vicar patriarhal.

Apreciind temeinicia pregătirii teologice, ținuta monahală demnă, ca și experiența și orientarea în problemele bisericești, interne și externe, a candidatului propus, Sfîntul Sinod, în conformitate cu prevederile art. 104 și 129 din Statutul Bisericii Ortodoxe Române, a ales, în unanimitate, pe P. Cuv. Protos. Teofan Savu în postul de episcop-vicar patriarhal, în cadrul Administrației Patriarhale, urmînd a purta titlatura «Sinaitul».

În urma îndeplinirii formalităților și a emiterii decretului de recunoaștere a P. Cuv. Teofan Savu în postul de episcop-vicar patriarhal, în ziua de 15 septembrie 1991 a avut loc, în biserica «Sfîntul Spiridon-Nou» din Capitală, hirotonia în treapta arhieriei a P. Cuv. Teofan Savu.

Sfînta Liturghie solemnă a fost oficiată de un ales sobor de slujitori, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei; I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Tîrgoviștei, P.S. Episcop Epifanie al Buzăului, P.S. Roman Ialomîțeanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; P.S. Casian Gălățeanul, arhieru-vicar al Episcopiei Dunării de Jos.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, noul hirotonit, Prea Sfințitul Teofan Sinaitul, a rostit o temeinică și bogată cuvîntare, în care s-a referit la responsabilitățile legate de demnitatea arhierescă, privite atît din punct de vedere general, cît și al îndeplinirii lor în zilele noastre.

«Numai în lumina smereniei dumnezeiești, care constituie singura forță ce poate converti lumea, misiunea unui episcop capătă putere efectivă în aducerea la credință a celor înstrăinați de ea, în conducerea

P. S. TEOFAN SINAITUL,
EPISCOP-VICAR PATRIARHAL

credincioșilor pe calea mântuirii, spre slava lui Dumnezeu», a spus Prea Sfinția Sa.

Exprimându-și recunoștința pentru încrederea acordată, atât față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cât și față de ceilalți membri ai Sfântului Sinod, Prea Sfințitul Teofan Sinaitul a invocat, în încheiere, ajutorul lui Dumnezeu care să-i trimită «înțelepciune, râvnă sporită, putere de ascultare și duh de comuniune cu ceilalți membri ai Sfântului Sinod, pentru a fi un vîslaș de nădejde în corabia Bisericii străbune»... «Rog pe Domnul Dumnezeu să mă învrednicească să păstrez pînă la sfîrșitul vieții curată și neprihănită dumnezeiasca treaptă a Arhieriei».

Adresîndu-se atât noului hirotonit, viitor colaborator în conducerea treburilor Bisericii Ortodoxe Române, cât și credincioșilor prezenți în sfînta biserică, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit următoarea cuvîntare :

Noul meu colaborator de la Sfînta Patriarhie, Prea Sfințitul Teofan, a mărturisit, în gînduri limpezi și adînc simțite, adîncimea și lărgimea chemării arhieresti, dar și a chemării credincioșilor, a Bisericii întregi față de societatea zilelor noastre.

Prea Sfințite, înainte de toate, Dumnezeu ți-a hărăzit din minăstire să porți numele de Teofan, un nume scump Ortodoxiei, căci Teofania sau Epifania, deopotrivă, înseamnă descoperire dumnezeiască, descoperire a tainelor dumnezeiești. Însuși acest nume dat Prea Sfinției Tale din cel de-al doilea botez, de la călugărie, arată că ai fost chemat de Dumnezeu ca să fii vestitorul vocii Lui celei sfinte în mijlocul preoților și credincioșilor noștri, iar actul sfînt al hirotoniei în arhierie a avut loc în această duminică, îndată după Înălțarea Sfintei Cruci, de asemenea o zi cu sens deosebit de scump în viața creștină, cunoscînd că taina crucii înseamnă pentru noi nu numai suferință, răbdare și multă înțelegere, dar și biruință și înviere.

Misiunea arhierescă este plină de răbdare, cere multă îngăduință cere asceză și ca ființă umană, dar și ca personalitate, pentru că «cine caută să-și păstreze viața, o pierde» (Matei 10, 39), ne spune Mîntuitorul Hristos, iar Sfînta Cruce ne arată în ce chip se pierde și în ce chip se dobîndește viața.

Biserica, de la Mîntuitorul Hristos și pînă astăzi, actualizează taina aceasta a crucii, iubirii mei, o actualizează neîncetat prin misiunea noastră, prin misiunea Bisericii în lume, prin Taina Sfintei Împărtășani prin Taina succesiunii apostolice. Sfînta Cruce este izvorul vieții noastre, a Bisericii noastre strămoșești, a credinței noastre, mai ales a credinței ortodoxe, pentru că este altarul de jertfă a Fiului lui Dumnezeu din care ne împărtășim noi, din veci și pînă-n veci.

Vădăjduim, aşadar, la suferinţele mîntuitoare ale crucii, pentru că ~~purtăm~~ fiecare, la locul său, în această lume plină de necazuri şi de ~~suferinţe~~. O cruce a suferinţei, o cruce a răbdării, dar şi o cruce a nădejzii. Fie să ne aflăm slujitori la Sfîntul Altar, fie că sîntem credincioşi sau ~~slujitori~~ în sfintele mînăstiri, fiecare purtăm semnul sfintei cruci şi, ~~odată~~ cu darurile ei, purtăm durerile, purtăm suferinţele, dar şi nădejdea în triumful învierii.

Ne aşteaptă în viaţă — şi te aşteaptă în viaţa de arhieru al Bisericii lui Hristos, Prea Sfinţite Teofan — mai multă suferinţă decît bucurie, după pilda vieţii Mîntuitorului, căci bucuria vieţii a fost doar atunci cînd a biruit moartea şi a înfruntat porţile iadului. Biserica luptă neîncetat cu aceste forţe ale întunericului, ale iadului, oriunde pe suprafaţa pămîntului, şi aduce cuvîntul ei de bucurie tuturor acelor care se află în suferinţă şi nedreptate, pentru că Dumnezeu nostru, Dumnezeu îndurării şi al iubirii de oameni, la vremea cuvenită. Se arată în Sfînta Teofanie şi Işi întoarce faţa Sa spre noi şi ne mîngîie, aşa cum ne-a mîngîiat la revoluţia din decembrie 1989.

Acesta este mesajul Sfintei Cruci pentru arhiera pe care o purtăm noi în Biserică, iar nădejdea şi bucuria vin de acolo, că la hirotonia ~~noii~~ arhieru îşi pleacă fruntea şi inima la stînga Mîntuitorului Iisus Hristos, aşa cum la Cina cea de Taină Sfîntul Apostol şi Evanghelist Ioan este înfăţişat în vechile fresce athonite sau în cele din Orient, plecîndu-se adînc şi cu evlavie la pieptul Mîntuitorului Hristos, ca să mărturisească cît de mult îl iubea pe Mîntuitorul Hristos, dar în acelaşi timp să arate şi cît de mult ţinea Mîntuitorul Hristos la Sfîntul Apostol şi Evanghelist Ioan. Cei care aţi văzut hirotonia întru arhieru săvîrşită astăzi, aţi putut afla că cel hirotonit, stînd în genunchi, îşi pleacă fruntea şi şi-o uneşte cu Sfînta Masă, la stînga Mîntuitorului Hristos, cum Mîntuitorul Hristos priveşte spre noi, adică la pieptul Mîntuitorului Hristos.

Astăzi, noi arhierii slujitori am fost vase ale Duhului Sfînt, căci Taina Hirotoniei ai primit-o Prea Sfinţia Ta de la Sfînta Masă, de la Mîntuitorul Hristos, plecîndu-ţi fruntea pe pieptul Mîntuitorului Hristos. Pe El să-L ai drept încredinţare a bucuriei şi a nădejzii lucrării arhieresti. Pe El să-L iei model, nu atît pe noi, ci pe Mîntuitorul Iisus Hristos, cum ai spus foarte bine, în cuvîntul Prea Sfinţiei Tale, că ai venit la arhierie ca să slujeşti, tot aşa cum şi noi, împreună cu credincioşii, cu smerenie adîncă vrem să slujim mai mult, vrem să credem şi mai mult în puterea lui Dumnezeu, vrem să facem eforturi şi mai mari ca să ni se deschidă ochii minţii spre adevărurile dumneze-

iești, ca să știm încotro ne îndreptăm pașii, spre a-L vedea și a-L auzi pe Mîntuitorul Hristos. Noi avem nevoie de această împreună-lucrare în Biserică, de această comuniune, cum o numesc Sfinții Părinți, între Biserica de la Sfîntul Altar și Biserica dinăuntrul bisericii, adică credincioșii cu care ne unim prin rugăciunile noastre; noi cu rugăciunile din Sfîntul Altar și credincioșii cu rugăciunile și cîntările lor din sfînta biserică.

Am trăit astăzi, iubiți credincioși, un moment dumnezeiesc, o descoperire dumnezeiască, aceea de a vedea cu ochii noștri și de a auzi cu urechile noastre tainele cele dumnezeiești.

În ceea ce mă privește, personal aș vrea în încheiere să vă mărturisesc bucuria pe care am simțit-o astăzi văzînd împlinită această lucrare, la care s-a adăugat și prezența înalților ierarhi ai Bisericii noastre, în frunte cu I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, și desigur a credincioșilor, a Dvs. a tuturor.

Știu desigur cît de mult v-ați frămîntat Dvs. credincioșii și cît de mult a suferit patriarhul Iustin de vie memorie, cînd altarul acestei catedrale s-a prăbușit în noaptea de Sfintele Paști, și cît de mult ați dorit și v-ați rugat ca această biserică, ce închide între zidurile ei multe evenimente din viața Bisericii noastre, să fie astăzi locaș de arătare dumnezeiască, locaș de teofanie, unde să se audă și să se vadă voia lui Dumnezeu.

Am toată nădejdea, iubiții mei, și să avem încredere că Dumnezeu nu uită nici o rugăciune, nu trece cu vederea nici o suferință, a nimă nui, din această viață, căci El răsplătește tuturor așa cum ne-a răsplătit și nouă astăzi bucuria de a săvîrși prima hirotonie de arhiereu în București, din perioada aceasta grea, a Prea Sfințitului Teofan, un slujitor al Bisericii cu frumoase studii teologice, dar, mai presus de aceasta, cu viață duhovnicească înaltă. Schitul Crasna de lângă Vălenii de Munte, din județul Prahova, necunoscut de mulți dintre Dvs., străjuit de un mănunchi de monahi, printre care și Prea Sfințitul Teofan, a înflorit, și iată, astăzi a dat roade pentru Sfînta noastră Biserică. Este semn că Dumnezeu ne iubește, este semn că noi sîntem mai apropiați de Dumnezeu, că știm să alegem voia lui Dumnezeu, să cunoaștem glasul lui Dumnezeu, — nu cel de pe stadioane și din alte părți, unde predicatori veniți de aiurea «predică» Evanghelia unui popor care este creat din nașterea sa —, căci «glasul Domnului peste ape multe se revărsă», așa cum spune psalmistul (Ps. 28, 3), adică acele ape ale vieții care sînt bisericile, mînăstirile, sfintele noastre altare străbune.

Să ne ajute Bunul Dumnezeu, iubiții mei, să ne bucurăm cu toții de roadele credinței și ale faptelor noastre bune. Am toată nădejda

ca am alături de mine un colaborator vrednic, după cerințele de astăzi ale clerului nostru, ale credincioșilor, ale tineretului și ale copiilor noștri, dornici să-L aibă în sufletul lor pe Mîntuitorul.

Prea Sfințitul Episcop Vasile Tîrgovișteanul, atît de cunoscut în București, acum arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, va merge duminică viitoare să-și ia în primire noua eparhie. Îl așteaptă acolo îndatoriri mari, dar nădăjduim că experiența de aici și cultura I.P.S. Sale îl vor ajuta să ridice acel centru de cărturărie românească și de credință grămoșească, Tîrgoviștea, la cinstea care i se cuvine.

Să dăm slavă lui Dumnezeu și să-l îmbrățișăm cu toată dragostea pe Prea Sfințitul Teofan, dorindu-i ca Bunul Dumnezeu să-i fie pururea în ajutor în toată activitatea și să-l ajute să aibă întotdeauna fruntea senină și inima deschisă, spre bucuria credincioșilor noștri. Amin!».

În încheiere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, ca și ceilalți membri ai Sfîntului Sinod, au adresat din nou felicitări noului membru al Sfîntului Sinod, odată cu urările de rigoare.

În zilele următoare a avut loc stabilirea atribuțiilor Prea Sfințitului Episcop-vicar patriarhal Teofan Sinaitul, concretizate într-o decizie patriarhală, în baza căreia, între îndatoririle de muncă administrativă, îi revine și aceea de supraveghetor și îndrumător al sectorului Editurii și Tipografiei Institutului Biblic și de Misiune.

Adresînd Prea Sfințitului Teofan Sinaitul sincere și smerite felicitări din partea tuturor ostenitorilor Editurii Patriarhiei Române, ne exprimăm încredințarea că alegerea P.S. Sale între membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române va fi binecuvîntată de Prea Bunul Dumnezeu cu semnificative și bogate roade atît în domeniul spiritual-duhovnicesc, cît și în celelalte domenii în care P.S. Sa își va desfășura activitatea.

Intru mulți ani, Prea Sfințite Părinte !

*

Prea Sfințitul Episcop Teofan s-a născut la 19 octombrie 1959, în comuna Corbi, județul Argeș, într-o familie numeroasă, profund atașată credinței străbune. Pregătirea teologică și-a făcut-o la Seminarul teologic din Craiova (1974—1979) și la Institutul teologic universitar din București, obținînd titlul de licențiat în teologie (1984) cu teza «Voturile monahale în perspectiva desăvîrșirii morale».

După terminarea Institutului teologic se închinoviază la Schitul Crasna, județul Prahova, unde în anul următor, 1985, este tuns în monahism, apoi este hirotonit diacon și ieromonah.

În anul 1986, beneficiînd de o bursă de studii, se înscrie la cursurile Institutului «St. Serge» din Paris, unde în anul 1990 obține titlul de «doctor în teologie» în urma prezentării tezei: *La divino-humanité du Christ et la déification de l'homme selon Saint Maxime le Confesseur.*

După revenirea în țară a funcționat, pînă la alegerea ca episcop vicar patriarhal, ca secretar al Cabinetului patriarhal, și în același timp, secretar al Consiliului Național Bisericesc.

P.S. IRINEU SLĂTINEANUL

Arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului

Devenit vacant prin alegerea Prea Sfințitului Calinic Argatu în fruntea Episcopiei Argeșului (27 septembrie, 1990), postul de arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului a fost ocupat, prin grija Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la propunerea P.S. Episcop Gherasim, de către un tânăr și erudit vlăstar vilcean, P.C. Dr. Irineu Popa, slujitor la mînăstirea Frăsinei, jud. Vâlcea.

Apreciind pregătirea teologică și ținuta monahală a P. Cuv. Irineu Popa, precum și calitățile sale de slujitor bisericesc, ca și experiența sa ecumenică, dobîndită mai ales în timpul studiilor în străinătate, Prea Sfințitul Episcop Gherasim al Râmnicului l-a recomandat cu căldură pentru ocuparea demnității de arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului.

Sinodul Permanent al Bisericii Ortodoxe Române (în ședința din 3 sept. 1991), analizînd propunerea P.S. Episcop Gherasim, și-a însușit această propunere, apreciînd că P. Cuv. Irineu Popa întrunește calitățile cerute de sfintele canoane ale Bisericii Ortodoxe și de prevederile legiurilor în vigoare în Biserica Ortodoxă Română, pentru promovarea în treapta arhieriei și l-a recomandat, spre cele de urmare, Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la rîndul său, în ședința din 3 septembrie 1991, luînd în considerare propunerea Sinodului Permanent și recomandarea P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, și constatînd, în urma examinării canonice făcută de Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, că propunerea este conformă cu prevederile statutare a aprobat, în unanimitate, «alegerea P. Cuv. Dr. Irineu Popa în postu vacant de arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului și ridicarea P. Cuv. Sale la rangul de arhiereu, urmînd ca, în prealabil, să fie hirotosit protosinghel și arhimandrit. Noul titular al demnității de arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului va purta titulatura de «Slătineanul».

După aprobarea de către Sfîntul Sinod a numirii în postul de arhiereu vicar al Episcopiei Râmnicului, P. Cuv. Dr. Irineu Popa a rostit în fața membrilor Sfîntului Sinod o scurtă cuvîntare în care și-a exprimat profundă recunoștință, atît față de P.S. Episcop Gherasim cît și față de toți membrii Sfîntului Sinod care, prin votul lor, i-au acordat încrederea pentru ridicarea la treapta arhieriei și a dat încredințări că se va strădui să răspundă încrederii acordate și chemării în rîndul ierarhiei superioare Bisericii Ortodoxe Române.

După îndeplinirea prevederilor statutare și după emiterea Decretului de recunoaștere din partea Statului, conducerea Episcopiei Râmnicului a stabilit ca hirotonia în arhiereu a P. Cuv. Irineu Popa să fie săvîrșită în ziua de 6 octombrie 1991.

Sfînta Liturghie solemnă, în cadrul căreia a avut loc hirotonia, s-a săvîrșit în catedrala episcopală din Râmnicu-Vâlcea de către un ales sobor de slujitori, membri ai Sfîntului Sinod, în frunte cu I.P.S. Mitropolita Nestor al Olteniei și P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, consilieri

Episcopiei, slujitori ai catedralei, reprezentanți ai preoțimii vîlcene din cîntul monahal și din cel mirean etc.

Au fost de față numeroși invitați din țară și din străinătate. Dintre aceștia din urmă menționăm, în special, pe cunoscutul prof. dr. Olivier Clement de la Paris.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii a luat cuvîntul I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei care, felicitîndu-l pe noul arhieru a spus, printre altele : «Prea Sfinția Voastră, avem o sarcină scumpă și sfîntă și sîntem siguri că prin lucrarea lui Dumnezeu, prin conlucrarea cu Prea Sfințitul Chiriarh, cu toți preoții și dreptmăritorii creștini din eparhie sarcina Prea Sfinției Voastre va merge din succes în succes. Faceți parte, de acum înainte din Ierarhia Bisericii Ortodoxe Române, Biserică de două ori milenară, de tradiție apostolică prin Sfîntul Andrei cel întîi chemat, care după tradiție a predicat și în ținuturile noastre. Fie ca puterea călăuzitoare a Sf. Duh să vă însoțească în tot ceea ce veți înfăptui».

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Gherasim al Rîmnicului, după ce a scos în evidență calitățile spirituale și de trăire ale noului său arhieru-vicar a spus : «Prea Sfințite Părinte Irineu — «secerișul este mult, — după cuvîntul Sfintei Scripturi — dar lucrătorii sînt puțini» (Matei 9, 37) de aceea sfînteți chemat să lucrați în eparhia Rîmnicului, eparhie în care ați văzut lumina zilei, în care v-ați format duhovnicește, în care v-ați desăvîrșit studiile teologice, într-un cuvînt sînteți legat de aceste plaiuri cu toată ființa Prea Sfinției Voastre.

Ați fost rînduit de către Sfîntul Sinod să vă începeți lucrarea arhierescă într-o eparhie cu preoți și monahi care ostenesc cu sîrg la viața spirituală a poporului și își gospodăresc bine bisericile. Toți vă așteptăm spre un mai bun spor duhovnicesc și înfrumusețare a eparhiei !».

În cuvîntul de răspuns Prea Sfințitul Arhieru-vicar Irineu Slătineanul, mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh, Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, pentru încrederea acordată a spus : «Am să mă străduiesc, pe cît voi putea, să ascult pe toți și pe fiecare în parte, căci fiecare are ceva de spus și, mai mult, poate fi un răspuns la o frămîntare interioară. Am să ascult în primul rînd pe Prea Sfințitul Episcop Gherasim, care este părintele meu duhovnicesc, am să fiu ascultător învățăturilor Prea Sfinției Voastre, avînd în vedere pe de o parte, tinerețea mea, iar pe de altă parte, experiența Prea Sfinției Voastre.

Mulțumesc Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor al Olteniei, care a binevoit să vină astăzi aici să se roage în Duh, pentru ca să primesc binecuvîntarea și harul arhieriei, mulțumesc Prea Sfințiilor Ierarhi, membri ai Sfîntului Sinod, care s-au ostenit să vină și să ia parte la această Sfîntă slujbă, mulțumesc cucernicilor părinți, stareți, arhimandriți ce au binevoit să participe la această dumnezeiască Liturghie. Mulțumesc delegației franceze care și-a luat osteneala de a veni în țara noastră și de a participa, astăzi, la această Sfîntă Liturghie.

Mulțumesc încă o dată tuturor și rog pe Bunul Dumnezeu să reverse harul Său peste noi, ca să putem pleca de aici plini de trăire duhovnicească și de învățătură sfîntă, iar Sfînta Liturghie să fie o reîntoarcere

la Biserica-Mamă, căci numai așa vom scăpa de săgețile aprinse ale dușmanilor acestor vremi, ale suferințelor noastre pămîntești, Amin».

Solemna ceremonie de la catedrala episcopală din Rîmnicu-Vâlcea prilejuită de hirotonia P.S. Dr. Irineu Slătineanul, s-a încheiat într-o atmosferă de aleasă înălțare duhovnicească, cei prezenți felicitîndu-l pentru noua sa calitate și făcîndu-i urările de rigoare.

Episcopia Rîmnicului a oferit apoi o recepție în cinstea noului arhieru-vicar al Episcopiei.

Prea Sfințitul Arhieru-vicar Irineu Popa «Slătineanul» s-a născut la 16 noiembrie 1957, în com. Perișani, jud. Vâlcea, într-o familie cu șase copii. Pregătirea teologică și-a făcut-o la Seminarul teologic din Craiova (1975—1980) și la Institutul teologic universitar din București (1981—1985), după satisfacerea serviciului militar.

În anul 1985 este admis la Cursurile de doctorat, secția istorică, specialitatea Patrologie, la Institutul teologic universitar din București. În anul 1987, avînd recomandarea Episcopiei Rîmnicului, beneficiază de o bursă de studii la Facultatea de litere și literatură clasică din Grenoble, Franța, după care studiază la Institutul «Saint Serge» din Paris unde obține și titlul de doctor în Teologie, după susținerea tezei de doctorat cu subiectul: «*La personne et la communion des personnes dans la théologie de Saint Basile le Grand*», teză apreciată cu calificativul «summa cum laude».

Vocația pentru viața monahală a manifestat-o foarte de timpuriu, închinîndu-se la mînăstirea Frăsinei, încă din timpul anilor de seminar.

În anul 1985, a fost hirotonit diacon, iar în 1986 preot, în cinul monahal, pe seama mînăstirii Frăsinei, distingîndu-se printr-o aleasă trăire monahală, fapt care a și atras asupra P. Sale aprecierea P.S. Episcop Gherasim și a celorlalți membri ai Sfîntului Sinod.

EROUL NECUNOSCUȚ DE-A-PURURI POMENIT DE BISERICA STRĂMOȘEASCĂ

(Readucerea în București a osemintelor Eroului necunoscut)

Fiecare civilizație își are monumentele sale, «minunile» sale. Fiecare popor a «înălțat» sau a lăsat loc pentru pomenirea titanilor ridicați din mijlocul său. Printre cele șapte minuni ale lumii antice, trei sînt în cinstea celor căzuți pentru eternitate: Mausoleul din Halikarna, Grădinile suspendate ale Babilonului (probabil Edenul strămoșilor noștri) și Piramidele din Egipt; iar cei Șapte înțelepți ai lumii vechi sînt pomeniți de toate popoarele civilizate și au intrat în enciclopediile lumii.

În cel mai mare imperiu al lumii, cu capitala eternă, Roma, distincția supremă și «canonizarea» unui erou era virtutea militară, iar diadema o constituia zeificarea și ridicarea unui obelisc. Practica, răsădită în Egipt și în Mesopotamie, era nici nouă și nici locală. Vechii sumerieni, babiloneni, incași, egipteni, asirieni, hitiți etc., trăiesc de-a pururi prin monumentele lor, închinarea eroilor.

Nici părinții noștri, dacii, n-au fost mai prejos. Sanctuarele de Sarmizegetusa Regia, mormintele și mausoleele principale și mai ales cele două monumente triumfale, adevărat certificat de naștere prin botezul sîngelui al poporului român, sînt unicate. În genunchi trebuie privite și cu adîncă metanie trebuie tilcuite: *Monumentul triumfal*

Adamclisi și *Columna* lui Traian din cetatea eternă. Monumentul la Adamclisi (Dobrogea) reprezintă întâia jertfă comună a dacilor și romanilor. Cei aproape 3.000 de ostași romani însemnați pe pomelnic pe conștiința lor peste 10.000 de daci sau rudenii ale lor, care, la un timp, au făcut mănoase pajiștile pontice și ale întregii Dacii. Al doilea monument, întâia iconografie în piatră a preocupărilor și vitejiei strămoșilor, este *Columna* din Forul lui Traian. Ea a fost ridicată ca o dovadă a realității, a jertfei și eroismului strămoșilor noștri și, în același timp, certificat de naștere a poporului român. Și pentru a fi luminată până la judecata de apoi, această candelă, din «Cortul sfânt» al vitejilor daci, a fost, în chip simbolic poleită cu sângele din grumazul lui Decebal, sfîrtecat de propria sabie. Regele-erou și eroul-rege, a fost suprema jertfă și ultimul strateg al dacilor ca «cei mai viteji și mai dreپți dintre traci...», cum îi descrie părintele istoriei, Herodot. De fapt, dacii «trimiteau» lui Zalmoxe pe cel mai bun fiu, sacrificat prin aruncarea în sulite. După părerea noastră, acest obicei stă la originea cinstirii «eroului necunoscut».

Dar locurile pontice, ca de altfel și toate înălțimile sfinte (Kogălniceanu) ale împărăției dace, au fost binecuvîntate și «tîrnosite» de către Sfîntul Andrei, apostolul semințiilor trace și cel ce a renăscut, prin Evanghelie, pe daci, în vremea cînd domnea pacea între Roma și Sarmia, între Domițian și Duras-Durpaneus. Așadar, picătura de sânge de erou necunoscut sau necunoscut face parte din etnogeneza noastră de români și de creștini. Și se știe că fiecare locaș-biserică ortodoxă are, în prestonul ei, moaște de martiri și pomelnic de ctitori, iar pe sfințita Masă se află Antimisul ce conține relicve sfinte. Tertulian, în *Apologeticum* (sec. III), lasă un testament cutremurător despre eroul-martir și martirul erou, testament împlinit cu sfințenie de poporul nostru și de întreaga Biserică Ortodoxă: «din sângele martirilor se nasc noi creștini...». Cuvîntul Scripturii, «din pămînt ai fost zidit și în pămînt vei merge» (Facere III, 19), a întărit practica funerară a dacoromanilor. Schimnicii dacilor, primind creștinismul, au înțeles interpretarea corectă a grijii pentru cei trecuți dincolo. Nenumărate altare votive, «stele» funerare, mausolee, morminte mixte (ale adeptilor altor credințe sau credincioși creștini), izolate sau suprapuse, cimitire întregi deschid Cartea pomenirii mortilor din neam în neam și un cult special pentru tinerii răpuși de moarte pentru apărarea gliei străbune. Nu-l surprind pe locuitorul acestor meleaguri atîtea cruci, deoarece altarul de jertfă pentru pămînt aici se află. Este adevărat, străinii rămîn nedumeriți de aceste documente și au de ce, pentru că ei abia acum află că aici am existat, de cînd ne știm, și cu viii și cu morții noștri. Și astăzi, în cimitirele ortodoxe ale românilor, la căpătîiul unui erou sau tînar răpit de moarte, pe lingă cruce, se plantează un brad sau se înfige un pom împodobit cu multe bunătăți drept mulțumire din partea celor vii pentru sacrificiul adus de cei plecați dintre ei. În locurile de odihnă ale satelor noastre, credincioșii ortodocși au împodobit mormintele eroilor, socotindu-i căpetenii și fericiți în corturile dreptilor. Și numai Biserica Ortodoxă are o asemenea grijă pentru că ea singură este Biserica neamului. La noi

se găsesc și alte cimitire de «eroi», străini, căzuți la datorie, dar nu pentru credința și neamul românesc. La fiecare slujbă, preotul ortodox s-a rugat și se roagă, mai ales la Sfânta Liturghie, în perspectiva sfințirii darurilor : «pentru toți ostașii români căzuți pe toate cîmpurile de luptă pentru apărarea Patriei și reîntregirea neamului...».

Pînă acum și pînă la sfîrșitul lumii, creștinii români, din diferite colțuri ale lumii simt, aproape de încheierea vieții pămîntești, greul lutului și chemarea din adîncuri a strămoșilor cerînd să fie înmormîntați în țară, «să se odihnească cu ai lor și lîngă ai lor...», după cuvîntul patriarhului (Facere XXXVII, 35).

Nu spre laudă, ci spre cinste ; nu spre mîndrie, ci spre vădire, trebuie spus că, în fiecare cimitir ortodox și românesc, în același timp și cu aceeași semnificație se amenajează din veac în veac, un loc al *Eroului* necunoscut : *Abel* al neamului nostru. Și dacă din uitare sau din nebăgare de seamă n-ar fi pomenit, «sîngele său ar striga către frații săi» (Facere IV, 10) și atunci vai nouă ! Mormintele și cimitirele sînt mărturia cea mai autentică a continuității, aici și dincolo, a neamului românesc. Migratorii și barbarii, de-a lungul veacurilor, au distrus locuințele, au ars bisericile, schiturile și mînăstirile noastre, au șters cu pîrjol crucile din locurile de odihnă, ne-au trecut prin sabie copiii și au luat robi tinerii și fetele noastre, dar aurul cel veșnic, cu mirajul său din adîncuri, a chemat sufletele urmașilor și din nou s-a refăcut casa — și a sufletului și a trupului. Este fascinantă nu această imagine, ci mai ales vocația veșniciei care se cultivă aici. Cine nu știe că fiecare neam își pomenește, în felul său, înaintașii, iar la romani primele știri asupra civilizației noastre le-au dat și le dau mormintele și locașurile de închinare. Întîile cronici ale existenței noastre sînt din pomelnice (diptice) și din hrisoave și care se păstrează în muzee și biblioteci, dar sînt invocate în slujbe și în evlavia poporului nostru. Toate fac parte din ființa noastră atît de frămîntată.

Am amintit mai sus de eroul-rege Decebal. Capul său a ajuns la Roma ca și civilizația romană, din care am renăscut, să-l cinstească, iar trupul său a rămas aici în glie unde toți pămîntenii români merg. Exemplul l-au urmat toți voievozii și domnii români : Mircea cel Mare «trăiește» în Cozia sa ; Alexandru cel Bun în Bistrița Mușatinilor Ștefan cel Mare în Sanctuarul Putnei, iar capul Domnului primei Uniri (1600), Mihai Viteazul, «stă la Mînăstirea Dealu», unde a fost este și va fi cinstit de către toate provinciile românești, pe cînd trupul său odihnește în întreg Ardealul radiind de la Turda.

Și în secolele următoare de după «restituirea» Daciei, românii au simțit chemarea pămîntului, fie ca domni, fie ca oșteni. Astfel, Ioan de Hunedoara rămîne în Ardeal, Dimitrie Cantemir († 1723) deși își făcuse gropniță la Moscova, este adus în țară, la Sf. Trei Ierarhi (1935) moaștele Domnului-martir Constantin Vodă Brâncoveanu († 1714) sînt recuperate și aduse în București (Sf. Gheorghe-Nou) ; osemintel tînărului-donn Tudor din Vladimiri († 1821) sînt încă ascunse în vre fîntînă sau pe lîngă proscomidiarul vreunei bisericii sau mînăstiri !... osemintele lui Cuza († 1873) își găsesc odihna, pînă la înfricoșatu

judet, la Ruginoasa ; osemintele eroilor Independenței († 1877) sînt pretutindeni, iar ceata «trîmbițașilor» lui Peneș Curcanul din cimitirul Vaslui îndeamnă pe oricine la priveghi și închinăciune... Toate aceste moaște și oseminte s-au transformat în fluier fermecat, s-au trezit din somnul cel de moarte la dangătul clopotelor sfinte deranjate de zăngănitul săbiilor vrăjmașului. Atunci s-au aprins luminile, pururi fiitoare, de apărare a candelabrului credinței ortodoxe și a neamului românesc în vremea războiului întîi mondial, iar pentru noi al reîntregirii neamului și apărarea dreptei credințe (1916—1918).

După visul împlinit al neamului prin *România Mare*, prima grijă a Bisericii, prin reprezentantul ei mitropolitul-primat Miron Cristea, a fost aceea de a reface cultul *Eroului necunoscut* din fiecare cimitir ortodox și al întregului neam. S-au refăcut monumentele, s-au reparat locașurile distruse și s-au reamenajat locurile de veci profanate de năvălitorii-barbari. S-a ridicat, după copia Columnei și trofeului lui Traian de la Adamclisi, *Mausoleul Eroilor Patriei de la Mărășești*, sfințit după toată rînduiala. Toți ierarhii și clerul ortodox, împreună cu credincioșii lor, după tradiție, chibzuiau pentru o *candelă* comună din care să pîlpiie flacăra veșnică a pomenirii și să fie închinată celor pe care nu are cine să-i pomenească, adică *Eroul necunoscut*.

Întreaga ființă a românilor ortodocși era frămîntată de această cugetare adîncă și vrednică de luat în seamă : *Mormîntul eroului necunoscut*, la care să se plece frunțile generațiilor viitoare. Prin ierarhii destoinici, pururea veghetori la turma încredințată lor de către Păstorul și Arhiereul cel mare, stăpînirea de atunci — de altă credință — a plecat urechea inimii la rugămîntea slujitorilor Ortodoxiei străbune și dorința oștirii române, pentru a ridica un asemenea monument.

Mitropolitul-primat, Miron Cristea, Pimen, mitropolitul Moldovei, Nicolae, mitropolitul Ardealului, Justinian, episcopul Armatei și toți ierarhii ortodocși au hotărît să presare țărîna, de pe mormîntul eroilor din toate colțurile pămîntului nostru, pentru a ocroti și a încălzi, a hrăni și a pomeni pînă la obșteasca înviere osemintele celui ce s-a jertfit pentru ființa și credința neamului și care reprezenta peste 800.000 de bravi ostași români căzuți pe frontul dreptății. Dar cum să-l alegă pe acela (sau aceia) ce poartă în rămășițele sale un neam întreg ? În acest școp, în ziua aniversării căderii Bastiliei, 14 iulie, a anului 1923, s-a plecat în pelerinaj la Mausoleul de la Mărășești. S-a făcut slujba pomenirii, după datină, s-au împărțit și ofrande. Între invitați erau și elevi seminarști și elevi militari orfani. «Sortul» a căzut pe orfanul de război, *Amilcar Săndulescu*, șeful clasei I de la Liceul militar «D. A. Sturza» din Craiova. Din cele zece sicrie de eroi necunoscuți din principalele regiuni ale României descătușate, Amilcar — băiețelul de 12 ani —, după ce s-a închinat, a ales *Sicriul patru*... Trimisul nevino-văției a îngenunchat și — mărturisea... «în acel moment — cînd am pus mîna pe sicriu, un mare fior mi-a străbătut sufletul și mi-au venit pe buze cuvintele : *Acesta este tatăl meu*... și m-am rugat : Doamne, Dumnezeul meu, ai în pază pe toți eroii neamului, și pe tatăl meu...». Dintre eroii necunoscuți «s-a reținut unul, care a fost ales de mine, ca

să fie părinte celor cărora le-a murit tatăl, sau să fie frate celor cărora le-a murit fratele». Osemintele au fost unse cu Sfânt Mir și stropite cu vin.

Erau de față oficialitățile timpului și generalul Mărdărescu, ministru de război.

A doua zi, după o noapte de priveghere a soldaților de gardă, a preoților slujitori și mulțime de credincioși din toată țara, sicriul cu Eroul necunoscut, în sunet funebru de fanfară, a fost așezat într-un vagon special cu destinația București. S-a oprit în principalele localități, unde preoții au săvârșit panihida și unde mulțimea de credincioși, așternea nenumărate jerbe și buchete de flori în mii de culori.

Ajunși în București, credincioșii Capitalei, în frunte cu ierarhii și clerul lor, au întâmpinat cu mare evlavie *Relicva națională*. Sicriul a fost depus în biserica mînăstirii Mihai Vodă, ctitoria Domnului *primei uniri*, unde s-a privegheat toată noaptea...

În ziua de 17 iulie, praznicul Sf. Mare Mucenițe Marina, în popor, sora Sfântului Ilie, după săvârșirea Sfintei Liturghii, sicriul a fost ridicat pe umeri de către ofițeri ai armatei române, camarazi cu Eroul necunoscut, și s-a pornit în pelerinaj prin centrul Capitalei pînă în Parcul Libertății. Aici, un sobor de ierarhi și preoți au săvârșit slujba paras-tasului. Răspunsurile au fost date de către cel mai bun cor bărbătesc al Bucureștilor de la acea vreme, formația elevilor Seminarului central.

Mitropolitul-primat, Miron Cristea, a omagiat evenimentul și a ținut un cutremurător necrolog al Eroului necunoscut care, de fapt, reprezintă și simbolizează tot neamul românesc.

Majestatea Sa Ferdinand — încoronat rege al României la Alba Iulia, la 15 octombrie 1922 — a reliefat faptele de glorie ale românilor și s-a aplecat cu sfiiciune asupra sicriului, l-a sărutat și a depus o coroană de flori. Același gest l-au făcut și reprezentanții statelor prietene ale României reîntregite. Au mai luat cuvîntul veterani ai războiului din 1877 și au adus alese omagii, de profundă recunoștință, istoricul Nicolae Iorga, arheologul Vasile Pârvan și mai ales Nicolae Titulescu și el orfan de tată și ajutat de Biserică să ajungă ceea ce a ajuns.

În același timp, s-a hotărît ridicarea unei *catedrale ortodoxe a neamului* care să fie străjuită de eroul necunoscut. S-a zidit doar un modest sanctuar, care, apoi, a fost demolat pentru ridicarea unui obelisc în memoria «eroilor» socialismului?! Nădăjduim că se vor împlini jurămintele făcute atunci pentru construirea locașului atît de așteptat.

Odată cu ridicarea modestului altar al Eroului necunoscut în București, în toată țara s-a petrecut o adevărată reînviere a cultului eroilor creștini și a aceloră înainte de creștinare, ai neamului tracodac, dacoroman, valah și românesc. S-au prezentat proiecte pentru Adamclisi, s-au ridicat noi monumente în toate provinciile țării, inclusiv *Coloana infinită* a lui Brîncuși care este un obol adus eroilor români din 1918. A fost proiectat monumentul Ecaterinei Teodoroiu, iar în fiecare sat s-a ridicat cîte o troiță în cinstea pomenirii eroilor. Imnul special de cinstire a rămas pentru eternitate: Presărați pe-a lor morminte..., iar Biserica

străbună a rînduit *pomenirea cea mare*, în fiecare an, cu praznic și milostenie, la *Inălțarea Domnului*.

În perioada păgînului Diktat de la Viena (1940—1944), ungurii — în frunte cu «popii» lor, papistași, greco-uniți și eretici de toate nuanțele — au ars bisericile ortodoxe, au martirizat preoții ortodocși români, au profanat mormintele și au distrus monumentele ridicate în cinstea eroilor neamului nostru.

După cel de al doilea război mondial, cînd țara a fost ciuntită și s-a impus un regim ateu sub presiunea cizmei bolșevice, s-a interzis și cultul Eroului necunoscut. Numai Biserica Ortodoxă a menținut și *ziua și tradiția și pomenirea Eroului necunoscut* ca făcînd parte din evlavia ei, din îndatorirea ei, din misiunea sa, față de cei care au apărat și «slava credinței».

În anii de tristă amintire ai comunismului s-a construit un mausoleu al «eroilor socialismului», exact acolo unde se făcea pelerinaj și se vărsa o lacrimă pentru cei plecați dintre noi, întru nădejdea reînvierii, la mormîntul Eroului necunoscut. Patriarhul Justinian deja inițiasse canonizarea sfinților români (1950—1955), printre care și Eroul necunoscut. Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române auzind despre sacrilegiul distrugerii mormîntului «Eroului necunoscut» a protestat, dar hotărîrea celor fără de țară a rămas neclintită. Pe ascuns, noaptea, a fost distrus locașul veșniciei, a fost ridicat sicriul cu osemintele eroului (1957). Se pusese la cale o mîrșăvie, anume, sicriul trebuia aruncat într-un cimitir comun! În urma protestului Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și a convingerii generalului Emil Bodnăraș de către patriarhul Justinian, s-a convenit transportarea, cu onoruri militare locale, la Mausoleul Eroilor Neamului din Mărășești, unde episcopul locului a săvîrșit o slujbă de pomenire. De atunci și pînă la Revoluția din Decembrie 1989, preoții ortodocși, discret, și-au făcut datoria și nu s-a stins niciodată candela ortodoxă a Eroului necunoscut. Mii și sute de mii de tineri din generațiile de «educație» atee n-au uitat creșterea în spiritul ortodox de acasă și au adus pămînt sfînt și flori proaspete de pe toate meleagurile gliei străbune și le-au depus în Mausoleul de la Mărășești și mai ales la Mormîntul Eroului necunoscut.

După Revoluția de descătușare morală și refacere a granițelor firești ale spiritualității ortodoxe-românești, întîiul gînd pios s-a îndreptat către Eroul necunoscut și el neprihănit ca și mulțimea martirilor-eroi ai Revoluției: tineri, elevi, studenți, muncitori, ostași... Cu toată diversitatea și antagonismele politice, la stăruința Ministerului Apărării Naționale, a Asociației Veteranilor de Război, a Parlamentului, a Guvernului și Președintelui Țării și în special a intervenției permanente a ierarhilor, clerului și credincioșilor ortodocși s-a hotărît readucerea în capitală a sicriului Eroului necunoscut. S-a recomandat toamna anului 1991.

Și cum în luna octombrie sînt multe pomeniri de cuvioși mucenici și sfinți militari, ca de exemplu: Cuvioasa Paraschiva, ocrotitoarea Moldovei și a toată România și Balcanilor (14 octombrie); Mărturisitorii

Visarion și Sofronie și Mucenicul Oprea (21 octombrie) și în special: Sf. Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de mir (26 octombrie) și Cuviosul Dumitru cel Nou din Basarabi (27 octombrie), s-a fixat data venirii în capitală a Eroului necunoscut la 26 octombrie.

Astfel, la 25 octombrie, la Mărășești s-a săvârșit parastasul pentru eroii neamului românesc de către delegații Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române; I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, P. S. Eftimie al Romanului și Hușilor, P. S. Epifanie al Buzăului ș.a. Erau de față ministrul Apărării Naționale, generali și ofițeri superiori, membrii ai Guvernului și ai Parlamentului.

Cortegiul militar și numeroși credincioși au însoțit prețiosul sicriu. Credincioșii ortodocși de pretutindeni îngenuncheau și se închinau ținând în mâini făclii ale pomenirii. Protoiereii și preoții localităților: Rîmnicu-Sărat, Mizil și Buzău au săvârșit panihida întru cinstirea Eroului necunoscut.

Vineri seara, 25 octombrie, timp de priveghere, sicriul Eroului necunoscut a fost întâmpinat cu adîncă evlavie de populația orașului Ploiești și depus în biserica Sf. Ioan, privegherea fiind săvârșită de P. S. Roman, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de P. C. Leon Arion, protoiereul localității și mulți preoți.

După tradiție, slujitorii și garda de ostași au privegheat, la lumina luminărilor, și au citit stîlpii și catismele toată noaptea. A doua zi, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul a rostit dezlegarea arhierescă și cortegiul s-a pornit spre București.

Pe întreaga distanță, preoți, călugări și călugărițe de la mînăstirile din zonă (Ghighiu, Snagov, Căldărușani, Țigănești), credincioși ortodocși au întâmpinat pe *Eroul necunoscut* cu dangăte de clopot și cu imne religioase și presărînd flori pe sicriu și pe cale.

La intrarea în București, convoiul de blindate ale Ministerului Apărării Naționale a fost înconjurat de populația Capitalei. Mii de credincioși, cu luminări și flori în mâini, rosteau în cuget: Doamne, ajută! își făceau semnul crucii pentru acest moment, pentru libertatea adusă de Dumnezeu și pentru minunea reîntoarcerii în București a Eroului necunoscut.

La trecerea pe sub *Arcul de triumf*, unde sînt sculptate chipuri ale camarazilor Eroului necunoscut, s-a oficiat o scurtă panihidă de un sobor de slujitori ortodocși avînd ca protos pe Preasfințitul Serafim, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului. De aici, Preasfinția Sa, cu Sf. Cruce și ripide, a condus cortegiul pînă la locul de veșnică odihnă în Parcul Libertății. Era ora 11,30. Nenumărați credincioși așteptau otpustul Sf. Liturghii în catedrala patriarhală. Alte mii de credincioși așteptau cu răbdare și evlavie să ajungă la sărutarea Sfintelor Moaște ale Cuviosului Dumitru cel Nou.

În ciuda vremii cu ploaie, vînt și zloată, românii cei adevărați erau înflăcărați de praznic și mulțumiți de revenirea osemintelor Eroului necunoscut în Sanctuarul capitalei. Acum se adeverea și pentru îndoielnici că, «Dumnezeu este cu noi!» și «dacă n-am avea, Doamne, pe sfinții Tăi rugători, în zadar ne-am osteni...»! În această zi, 26 octombrie, s-a

săvârșit din viață Sf. Mare Mucenic Dimitrie, ale cărui sfinte moaște au fost cinstite de dacoromani. Nu putea fi altă zi mai bună, hărăzită de Pronie, pentru aducerea osemintelor, decît sîmbăta, zi de pomenire pentru morți, și în ziua prăznuirii «Îzvorîtorului de mir». Cum lucrează Providența !...

Și a venit ceasul ! Trîmbița bucuriei trezea întreaga suflare ce se inchina la dangătul clopotelor. S-a deschis marea poartă a inimilor noastre. Era ora 12,00. Garda militară, în costumație de epocă (1877, 1918), dădea onorul pentru cel mai înălțător moment : intrarea în «pămîntul făgăduinței» a fiului înlăturat și desțelenit... Imnul eroilor răsună pretutindeni. Veterani de război, colegi cu «necunoscutul», care abia mai vedeau, dar memoria Mărășeștilor îi renăscuse, priveau cu tremurați... Tineri și bătrîni, eroi în viață ai Revoluției din decembrie, retrăiau evenimentul și simțeau puterea Eroului necunoscut. Toată suflarea românească «își curăța simțirile pentru a vedea pe Dumnezeu». Eroul necunoscut... Posturile de radio și TV, locale și străine, se întreceau în a transmite emoționante prezentări și comentarii asupra momentului fascinant pentru orice suflet de român și inedit pentru multe popoare și civilizații, vecine cu noi sau de mai departe...

Sicriul acoperit de Tricolor, cu prețioasele oseminte, a fost așezat pe un soclu în fața scărilor de lîngă monumentul Eroului necunoscut. O colivă frumos ornată cu cruce și chipul Sf. Mare Mucenic Dimitrie, un coș cu ofrande și flori erau așezate lîngă sicriu.

S-a așternut o liniște adîncă, ostașii gărzii s-au retras, fanfara a amuțit. S-au aprins, după datină, lumînări. S-a oprit și ploaia. Norii negri s-au retras, iar razele Soarelui mîngîiau mai ales sicriul precinstit și se înseninau frunțile tuturor... Ce minune !

A început slujba parastasului săvârșită de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române*, înconjurat de II.PP.SS. Daniel, mitropolitul Moldovei și Sucevei, Nestor, mitropolitul Olteniei, Nicolae, mitropolitul Banatului, alți membri ai Sfîntului Sinod, preoți și diaconi de la catedrala patriarhală. Răspunsurile la parastas au fost date de către ansamblul armatei. După otpust, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a rostit un înălțător cuvînt de omagiere a oștirii române și de pomenire a eroilor neamului, spunînd :

«După decenii de grea încercare și de atentate la ființa națională și la spiritualitatea străbună, cu profundă emoție, redescoperim astăzi izvoarele dăinuirii noastre în istorie, prin întoarcerea acasă, din exilul umilirii, a Ostașului necunoscut.

Evenimentul de astăzi este un act de dreptate istorică dar și de profundă trăire românească și creștinească. El este pentru noi, cei de astăzi, și va fi și pentru cei ce vor veni după noi, un îndreptar de credință în Dumnezeu, de nădejde în ajutorul Lui și de iubire jertfelnică față de semeni. El ne amintește că existența noastră, a celor de astăzi, este clădită pe jertfa milioaneilor de înaintași, cunoscuți și necunoscuți, care și-au dat viața pe altarul apărării credinței și al gliei străbune pentru reînvierea neamului. Ei vor trăi de-a pururi în fața veșnicului Dumnezeu și în conștiința vie a oamenilor, din generație în generație.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, răstignit și înviat, Domnul istoriei și Impăratul veacurilor, a spus despre jertfa din iubire pentru alții că «mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi» (Ioan XV, 13). Iar în eroul necunoscut sînt simbolizate jertfele nenumărate, știute și neștiute, ale poporului român pentru apărarea patriei, a credinței strămoșești și a integrității sale teritoriale și spirituale, de-a lungul secolelor.

Poporul român a biruit totdeauna prin jertfă. Cu credința puternică în Dumnezeu și în dreptatea care vine de la El, poporul nostru a transformat crucea istoriei sale în urcuș către înviere și scară către dăinuire veșnică. Și din ceruri, din ceata sfinților martiri, eroii noștri ne veghează neîncetat și îndreaptă rugăciuni către Atotputernicul Dumnezeu ca, idealurile pentru care au murit ei să rămînă pururea aprinse în sufletele noastre.

Prezența Ostașului necunoscut în inima capitalei va fi un continuu izvor spiritual de iubire jertfelnică pentru țară, de bărbăție și speranță, care vor sta ca temelie la clădirea vieții tineretului nostru și a generațiilor viitoare.

De astăzi înainte, acest loc redevine un loc de pelerinaj și de reînviere a simțirii românești care respinge ura, intoleranța și violența. Redescoperirea Mîntuitorului Hristos și a credinței străbune în adîncurile existenței noastre ca element constitutiv al ființei naționale, după pilda înaintașilor și a eroilor neamului, ne va ajuta la vindecarea rănilor trecutului. Iar flacăra iubirii jertfelnice pentru credință și neam să ne facă mai buni, mai iertători, mai pregătiți pentru a asculta și pe alții și mai iubitori față de semenii noștri.

«Revarsă, Doamne, Dumnezeul nostru, harul Tău ca poporul român să odrăslească, neîncetat, eroi ai credinței, ai virtuților și ai păcii iubirii Tale». «Veșnica lor pomenire!».

După intonarea Imnului eroilor, a vorbit cu mare emoție un general veteran de război, participant la războiul pentru reîntregirea neamului și martor al ceremoniei din 1923... S-a intonat: *Presărați pe-a lor morminte...*

Lîngă mausoleu, a luat cuvîntul *Domnul Ion Iliescu, președintele României*, omagiind evenimentul și invocînd faptele de glorie ale Eroului necunoscut, ale tuturor eroilor, inclusiv ale eroilor din decembrie 1989.

Din nou, fanfara militară și corul Armatei s-au reunit și au intonat împreună (instrumente și voce) (*Imnul eroilor și Imnul Ostașului necunoscut*). În acest moment, posturile de radio și de TV au prezentat și comentat evenimentul, subliniind conștiința noastră națională, conștiința propriei valori care tresare astăzi mai vie ca oricînd. Dumnezeu, care este bun și milos, a dat dreptate și biruință celui drept.

Prin mila divină și voință națională, Ostașul necunoscut își recapătă locul de odihnă și pomenire veșnică ce i-a fost hărăzit acum 66 de ani. Mormîntul Ostașului necunoscut semnifică sacrificiul suprem a tuturor acelor care au căzut eroic pentru țară.

Nu am fi vrednici de tot ceea ce s-a făcut pentru noi dacă nu am primi pe eroii noștri cu smerenie, cinstire și flori culese în acest pă

mînt. Frații noștri ce zac aici, și cu al căror sînge s-au întărit libertățile noastre, nu au murit, ei sînt vii și au reînviat a doua oară pe români, întemeindu-i în drepturile lor. Ei, cu adevărat, se pot numi martiri și numele lor este sacru inimilor noastre.

Eroica și glorioasa armată română s-a luptat și a cîștigat libertatea și independența Patriei și națiunii sale prin victoriile repurtate pe cîmpurile de bătălie. De multe ori biruiți, de multe ori supuși, dar niciodată abătuți pînă la pămînt: să nu uităm că avem să mulțumim, celor ce s-au aflat sau se află sub stindardul Tricolor român.

Calcă, popor român, neînsăimîntat pe drumul pe care, cu braț voinesc și cu duh românesc, armata română l-a deschis, fără sfială întinde-ți pasul spre descoperirea brazdei strămoșești; aici frica n-are loc, sfiala zace moartă, culcată la pămînt, Pronia lucrează și noi toți cu bucurie te urmăm!

Aduceți-vă aminte de străbunii noștri care nu s-au dat cu dușmanii, ci s-au luptat ca români pentru pămîntul și neamul nostru, ca să ni le lase nouă dimpreună cu limba română. Rămîneți credincioși neamului și limbii voastre. Glorie veșnică eroilor neamului.

Domnul Valeriu Dăescu, redactorul emisiunii «Cuvînt și suflet» din cadrul Radioteleviziunii Române și Diac. Prof. Petru David au punctat tot timpul ceremoniei clipele de înaltă evlavie și simțire creștină și românească.

A urmat partea a doua a ceremoniei. Sicriul cu relicvele naționale a fost ridicat de la locul pomenirii și așezat în Cripta veșniciei. Aici, soborul de slujitori, după datina străbună, au stropit încăperea cu aghiazmă, vin și untdelemn, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a cădit gropnița sfîntă în armonia imnului «Sfinte Dumnezeu!» — funebru! Într-o ordine perfectă s-au depus coroanele omagiale și aniversare, din partea Președinției, Guvernului, Ministerului Apărării Naționale, Patriarhiei, Partidelor politice, Veteranilor de război etc.

«Făcînd tînguire deasupra gropii, Aliluia», înalți ierarhi au adus pămînt din cimitirele ortodoxe din țară. Săculețe tricolore cu conținut din glia sfîntă străluceau pe lîngă relicvele naționale. Un gest de sfîntă unitate și frăție veșnică a făcut Dl. Grigore Vieru care a depus pămînt din «Sfînta» Basarabie. N-au lipsit nici bucovinenii de nord și nici macedo-românii, fișeloții, aromânii, megleno-românii, românii unguri etc. Ei au fost, rămîn și vor fi în cugetul tuturor românilor!

Făcîndu-se cuvenitul otpust al ceremonialului, s-a semnat de către oficialități în *Cartea de aur* a zilei și a Eroului necunoscut. Din partea Ortodoxiei străbune a depus mărturie, prin semnătură proprie, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

A urmat și închinarea și sărutarea mormîntului de către participanți.

Ceremonialul a luat sfîrșit la ora 14,00.

Mulțime de credincioși prezenți aici au luat drumul spre Dealul Mitropoliei, spre a se închina la moaștele Sfîntului Dumitru cel Nou care erau așezate, după rînduială, în fața catedralei patriarhale.

Așa s-a încheiat sfânta zi de 26 octombrie, Anul Domnului 1991, în Capitala României, București, urmînd să se facă Veșnică pomenire Eroului necunoscut la Înălțarea Domnului și la ziua reînnoirii, 26 octombrie, prăznuirea Sfîntului Dimitrie Izvoritorul de mir.

Glorie veșnică Eroilor Patriei !

Diac. PETRU DAVID

SEMINARUL ORTODOX DESPRE «ÎNNOIREA CULTULUI»

În zilele de 21—27 octombrie 1991, la București și-a desfășurat lucrările seminarul ortodox despre *Innoirea cultului*. Această importantă întrunire ortodoxă a fost inițiată și organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Subunitatea «Reînnoire și viață comunitară», al cărei director este P.C. Pr. Prof. Dr. Ion Bria.

La acest seminar au participat personalități din lumea ortodoxă, ierarhi, preoți, profesori de teologie și specialiști în domeniul liturgicii și al muzicii bisericești, reprezentînd majoritatea Bisericilor Ortodoxe, printre care amintim : I.P.S. Mitropolit Emilianos-Timiadis ; I.P.S. Mitropolit Dometian de Vidin (Bulgaria) ; I.P.S. Mitropolit Timotheos de Corfu (Grecia) ; P.C. Pr. Johannes Pfeiffer (Germania) ; Prof. Ioannis Funtulis de la Tesalonic (Grecia) ; Prof. Dimitri Stefanović de la Belgrad (Iugoslavia) ; Pr. Euthymios Duis din Corfu (Grecia) ; Pr. Pierre Rosniansky (Elveția) ; Prof. Irina Ivanova de la Petersburg (URSS) ; Ana-Maria Methven (Anglia) ; Shanti Verghese (India). Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat : P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula de la Facultatea de Teologie din București ; P.C. Pr. Prof. Liviu Streza, de la Facultatea de Teologie din Sibiu ; P.C. Pr. Asist. Vasile Răducă de la Facultatea de Teologie din București. De la Consiliul Ecumenic au participat, alături de P.C. Pr. Prof. Ion Bria, Pastor Terry Macarthur, Irene Bouman — translatoare, Valeri Medri — secretară.

Lucrările Seminarului s-au desfășurat la Facultatea de Teologie din București.

Deschiderea oficială a lucrărilor seminarului a avut loc printr-un serviciu divin ecumenic oficiat în biserica Sfînta Ecaterina, paraclisul Facultății de Teologie. La deschidere a fost prezent și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de PP.SS. Episcopi-vicari patriarhali Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul.

Seminarul a fost o continuare a activității privind înnoirea comunităților parohiale pe care Consiliul Ecumenic al Bisericilor a inițiat-o cu mai bine de cinci ani în urmă prin Subunitatea «Reînnoire și viață comunitară». Socotind că în Biserica Ortodoxă cultul este mijlocul de exprimare a spiritualității și reînnoirii vieții pastorale în parohie și ținînd seama de faptul că astăzi Bisericile Ortodoxe se confruntă cu probleme și cerințe spirituale noi, seminarul și-a propus să cerceteze situațiile concrete din aceste Biserici în vederea găsirii căilor celor mai bune pentru rezolvarea lor. Principalele direcții ale cercetării au fost axate

pe teme: cultul și sensul misiunii și unității; cultul și nevoile și crizele spirituale specifice vremii noastre; reînnoirea în diferite domenii ale cultului: muzică, rugăciune, rituri, participare comunitară, slujbe pentru diferite ocazii etc.

În cadrul lucrărilor seminarului despre înnoirea cultului, toți participanții au prezentat referate, scrise sau orale, pe marginea temei centrale, urmate de discuții, comentarii, propuneri și sugestii. Pe seama lor s-a putut întocmi un material sintetic în care s-au cuprins toate problemele de actualitate legate de cult, care așteaptă o rezolvare urgentă pentru o lucrare rodnică în viața pastorală. Seminarul a dezbătut sensul înnoirii înțelegând prin aceasta și păstrarea vie a tradiției și transmiterea ei. El a analizat sarcinile actuale cărora trebuie să le facă față cultul și în special deplina participare a poporului credincios la actul săvârșirii și împărtășirii din Sfânta Euharistie. El a identificat căile posibile pentru reînnoire în sensul formării și educării poporului în domeniul cultului, al promovării limbilor liturgice vorbite de popor, al reprogramării textelor biblice în lecturile liturgice, calitatea muzicii, care au scopul de a comunica și a omagia mesajul divin al Sfintei Scripturi ș.a.

Seminarul a formulat și câteva recomandări practice și în mod special propunerea de a încuraja bisericile locale să dezvolte educația liturgică a credincioșilor. Înnoirea trebuie să meargă mână în mână cu redescoperirea sensului comunității și a unității tuturor.

Joi, 24 octombrie 1991, participanții la seminar au fost primiți de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist care și-a exprimat, cu acest prilej, bucuria pentru o astfel de întrunire și pentru tema deosebit de importantă pe care o dezvoltă. Prea Fericirea Sa a evidențiat însemnătatea fundamentală a cultului pentru viața duhovnicească a credincioșilor, bogăția de învățăminte teologice pe care o exprimă și frumusețea lui evhologică și muzicală.

Sîmbătă, 26 octombrie 1991, membrii participanți la seminarul pentru înnoirea cultului au asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în biserica Sf. Dumitru — Colentina cu prilejul acestei sărbători.

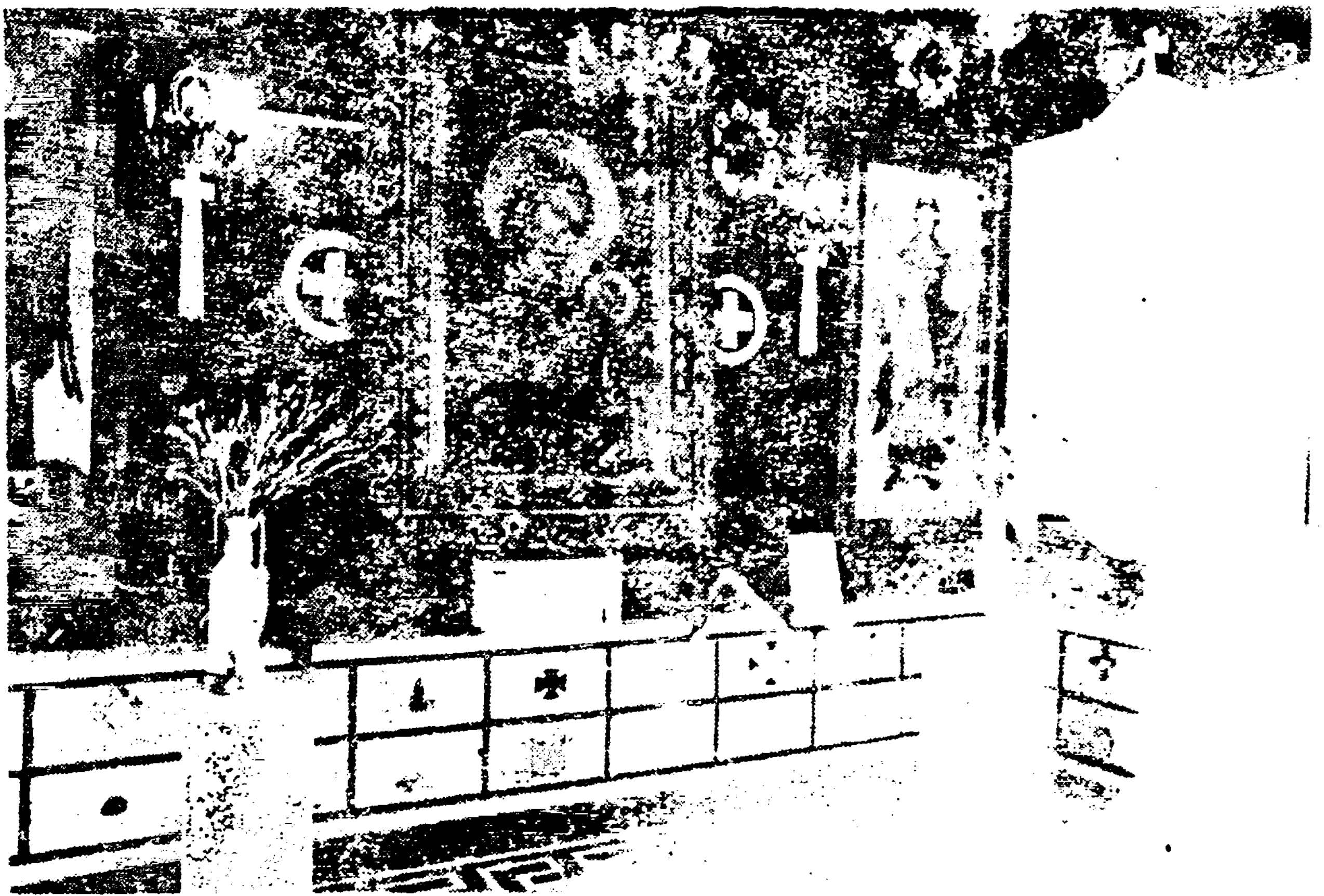
Duminică, 27 octombrie 1991, dimineața, membrii participanți la acest seminar au asistat la liturghia arhierescă săvârșită în catedrala patriarhală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de un numeros sobor de preoți și diaconi, în cinstea Sfîntului Dumitru Basarabov, ale cărui sfinte moaște se află în acest locaș. După-amiază, participanții la seminar au făcut o excursie la mînăstirea Sinaia.

Organizat și desfășurat în condiții optime, seminarul a constituit un prilej de împreună-reflecție asupra problemelor de cult care frămîntă ortodoxia în vremea noastră și o cale de a întări tot mai mult unitatea panortodoxă.

Pr. prof. NICOLAE NECULA

CINSTIREA EROILOR ROMÂNI ÎN GRECIA-

Cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în zilele de 19—21 decembrie 1991, Prea Sfințitul Casian Gălățeanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos, s-a aflat în Grecia, la invitația comunității românești din Atena și a autorităților bisericești din acest oraș, pentru a participa la manifestările creștinești care au avut loc aici, întru cinstirea eroilor români care și-au jertfit viața pentru eliberarea poporului român de sub dictatura comunistă.

Peretele din paraclisul «Maica Domnului — Eliberatoarea» din Atena, unde a fost așezată placa comemorativă în cinstea României

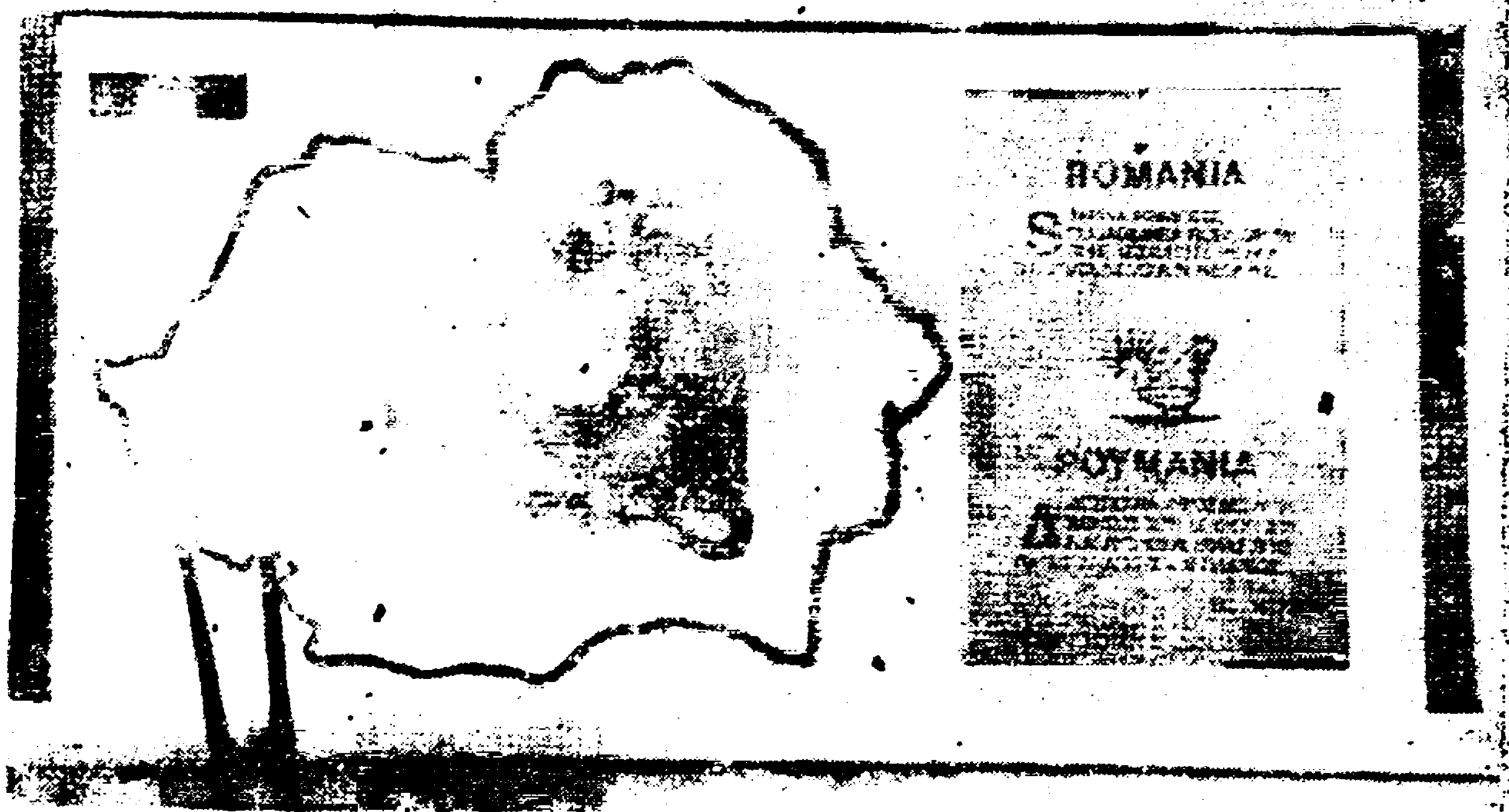
În cadrul acestor manifestări, sîmbătă 21 decembrie 1991, s-a oficiat un parastas pentru eroii și martirii români, în biserica «Maica Domnului Eliberatoarea» din Mitropolia Kifissia.

Au participat, pe lîngă oficialități, români din Atena, greci, reprezentanți ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei, în frunte cu I.P.S. Mitropolit Dorotei, care a oficiat parastasul.

Din sobor a făcut parte și P.S. Arhiereu-vicar Casian Gălățeanul.

La sfîrșitul ceremoniei Prea Sfințitul Arhiereu Casian a transmis mesajul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, scoțînd în evidență preocuparea Sfintei noastre Biserici în slujirea neamului și în întărirea raporturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, între care și cu Biserica Greciei.

În cadrul ceremoniei a vorbit și I.P.S. Mitropolit Dorotei, care a dat o înaltă cinstire vitejilor martiri români căzuți pentru credință, libertate și neam, pe care și Biserica Greciei îi așază în evlavie alături de eroii autohtoni. A urmat apoi un alt emoționant act de devoțiune față de credință, istoria și viitorul în libertate și demnitate al poporului român în patria noastră. În capela închinată Maicii Domnului, Eliberatoarea popoarelor din toate nevoile, s-a așezat o placă de marmură avind în centru o piatră din cetatea Turnu, din vremea lui Mircea cel Bătrîn, încadrată de hotarele dintotdeauna ale patriei noastre, pusă simbolic și profetic sub oblăduirea Maicii Domnului «Eliberatoarea».

Placa de marmură, cu conturul României Mari, așezată în paraclisul «Maica Domnului — Eliberatoarea» din Atena

Pe imaginea pe care o publicăm alăturat, inițiatorii acestui emoționant act au consemnat următoarea dedicație : «Românii din Elada și grecii care s-au născut în România și n-au uitat-o, au închinat această piatră din țară protecției Maicii Domnului «Eliberatoarea», în paraclisul unei biserici din Atena. Astfel, nădăjduim ca țara noastră dragă să se izbăvească de răul care-o macină...».

Acest semn simbolic s-a adăugat mulțimii de mărturii, de genul acesta, aduse de la majoritatea sanctuarelor din lumea creștină răsăriteană și apuseană și expuse în lăcașul amintit.

Evenimentul a constituit o emoționantă retemeluire a bunelor raporturi între greci și români, uniți în Balcani prin aceeași credință și aceleași idealuri de libertate și pace.

În seara aceleiași zile, la Ambasada României s-a organizat o recepție tradițională de Crăciun, în cadrul căreia P.S. Arhiepiscopul Casian a evocat

evenimentele din decembrie 1989 și a transmis tuturor celor prezenți binecuvântările Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. La această festivitate au participat și reprezentanți ai Sfântului Sinod al Bisericii Greciei, care, în numele Prea Fericitului Arhiepiscop Serafim au reafirmat sentimentele de profundă prețuire față de Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, față de Sfântul Sinod și față de clerul și credincioșii ortodocși români.

În timpul prezenței sale la Atena, P.S. Arhiereu Casian a făcut o vizită protocolară la Secretariatul Sfântului Sinod al Bisericii Greciei, unde a prezentat un mesaj din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și o scrisoare de confirmare a ultimului transport de ajutoare trimise în țara noastră, prin grija și binecuvântarea Prea Fericitului Serafim.

În numele Prea Fericitului Arhiepiscop Serafim, absent din localitate la acea dată, s-a transmis dorința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei de a multiplica raporturile cu Biserica Ortodoxă Română.

Manifestările care au avut loc la Atena, la împlinirea a doi ani de la revoluția din decembrie 1989, pentru cinstirea eroilor români căzuți în această revoluție, se înscriu în contextul mai larg al tradiționalelor raporturi de prietenie și bună vecinătate dintre România și Grecia, dintre poporul român și poporul grec.

VIZITA LA PATRIARHIA ROMÂNĂ A UNUI REPRESENTANT AL ORGANIZAȚIEI «DAS DIAKONISCHE WERK»

Dl. Werner Schuster, referent pentru programe ecumenice speciale de ajutorare din cadrul organizației Das Diakonische Werk a Bisericii Evanghelice din Germania, a făcut o vizită în țara noastră între 15—28 noiembrie 1991. Domnia sa a fost de curînd numit în această funcție și s-a aflat la prima sa vizită în România. În zilele de 16 și 17 noiembrie 1991, însoțit de Pr. prof. Viorel Ioniță de la Facultatea de teologie din București, oaspetele german a făcut o vizită Patriarhiei Române.

Sîmbătă 16 noiembrie 1991 a fost vizitată Facultatea de teologie ortodoxă din București, unde oaspetele a fost primit de către P.C. Pr. prof. Dumitru Popescu, decanul Facultății. În continuare au fost vizitate: centrul ecumenic în construcție, sediul serviciului Relații externe al Patriarhiei Române, unde Dl. Schuster a fost întîmpinat de Prea Sfințitul Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, apoi catedrala patriarhală, unde oaspetele a asistat la slujba Te-Deum-ului, oficiat în cinstea aniversării a 5 ani de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Teoctist ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Duminică, 17 noiembrie 1991, Domnul Schuster a vizitat spitalul Christiana și apoi terenul pe care se construiește un complex de sănătate de către această organizație medical-creștină. Seara au fost vizitate mînăstirile Cernica și Pasărea.

Oaspetele german s-a arătat foarte impresionat de cele văzute și auzite în Biserica Ortodoxă Română de astăzi și s-a angajat să sprijine în continuare mijlocirea de ajutoare către această Biserică din partea organizației pe care o reprezintă.

Față de stilul de pînă acum — cînd se mijloceau medicamente sau ajutoare pentru situații personale sau speciale, organizația Das Diakonische Werk intenționează, prin Dl. Werner Schuster, instituționalizarea acestor ajutoare sub forma deschiderii unor farmacii cu anumit stand de medicamente sub patronajul și în beneficiul Patriarhiei Române, subvenționarea unor programe de lungă durată, cum este cazul spitalului Christiana și altele. Pentru Institutul de sănătate Christiana de lângă Pipera, la solicitarea expresă a acestei asociații, Dl. Schuster s-a angajat să asigure procurarea întregului material de instalații de apă și sanitare.

De la București, Dl. Werner Schuster și-a continuat vizita sa de lucru în Transilvania.

Pr. prof. dr. VIOREL IONIȚA

AL VI-LEA CONGRES AL TEOLOGILOR BIBLIȘTI ORTODOCȘI

Cu binecuvîntarea *Prea Fericitului Patriarh Teoctist*, P.S. Episcop-vicar Damaschin Severineanu, Pr. Prof. Vasile Mihoc, de la Facultatea de teologie din Sibiu și Pr. Asist. Constantin Coman, au participat la cel de-al VI-lea Congres al teologilor bibliști ortodocși, care a avut loc între 27 septembrie — 3 octombrie 1991, la Nicosia, în Cipru.

Congresul a fost organizat de Facultatea de teologie din Tesalonica, președintele comitetului de organizare fiind Prof. Ioannis Karavidopoulos ; a fost găzduit de Biserica Ciprului și s-a aflat sub patronajul *Prea Fericitului Arhiepiscop Hrisostom* al Ciprului. Au participat peste patruzeci de teologi bibliști din majoritatea țărilor ortodoxe : Bulgaria, Cipru, Grecia, Iugoslavia, România și Uniunea Sovietică.

Tema congresului a fost «Apocalipsa Sfîntului Ioan. Probleme filologice, istorice, ermeneutice și teologice». S-au prezentat peste treizeci de referate și comunicări, cuprinzînd întreaga gamă de probleme enunțate în temă, de la cele de strictă specialitate pînă la analiza interpretărilor popular-simpliste ale Apocalipsei. Actualitatea temei este indiscutabilă, dat fiind faptul că Apocalipsa revine în centrul atenției în timpuri tulburi, cum sînt și cele pe care le trăim astăzi.

S-a insistat asupra responsabilității pe care o au teologii care se ocupă cu studiul biblic, pentru a stopa interpretări simpliste și nefondate ale Apocalipsei și a scoate la lumină și a populariza exegeza teologică dintotdeauna a Bisericii, care să ferească de rătăcirii pe credincioșii mai puțin avizați.

Iată programul congresului :

Vineri, 27 septembrie

Între orele 9,00—10,00 — ședința de deschidere a lucrărilor congresului la care au luat cuvîntul : Prof. I. Karavidopoulos, președintele comitetului organizatoric al Congresului, Prof. Gh. Galitis, președintele Societății grecești de studii biblice și *Prea Fericitul Arhiepiscop Hrisostom*, care a declarat deschiderea lucrărilor Congresului.

Prima ședință de lucru a fost prezidată de Dl. Dr. Andreas Mitsidis, inspector general al teologilor din Cipru.

Au fost prezentate trei referate :

— *Spiritul și mărturia profeților în Apocalipsa lui Ioan* (Prof. Savva Aguridis — Atena) ;

— *Alfa și omega* (Prof. Gh. Galitis — Atena) ;

— *L'Épouse de L'Agneau. La feminité de l'Église par rapport au Seigneur selon L'Apocalypse* (Pr. Prof. Vasile Mihoc — Sibiu, România).

În ședința de după-amiază, prezidată de Prof. Pétros Vasiliadis de la Tesalonic s-au prezentat următoarele referate și comunicări :

— *Folosirea metodei istorice ca metodă prin excelență a erminiei Apocalipsei în timpul stăpînirii turcești* (Prof. St. Arghirios — Strasbourg — Franța) ;

— *Ideea apocaliptică la poporul bulgar în timpul deceniilor dintre cele două războaie mondiale* (Prof. Ivan Dimitrof — Sofia — Bulgaria) ;

— *Die Apocalypse des Hl. Johannes in den werken der Russischen Orthodoxen exegeten und theologen* (Pr. Prof. January Ivliev — Leningrad) ;

— *Influențele Apocalipsei lui Ioan asupra Apocalipsei apocrife a lui Ioan* (Dr. Hristos Oiconomou).

Sîmbătă, 28 septembrie

La ședința de dimineață, prezidată de P.S. Damaschin Coravu, s-au prezentat următoarele referate și comunicări :

— *Literatura apocaliptică și Apocalipsa lui Ioan* (Prof. D. Kaimakis — Tesalonic)

— *Interpretarea pe scurt a câtorva mărturii vechi testamentare în textul Apocalipsei lui Ioan* (Prof. K. Vlahos — Atena) ;

— *Scholi critice la termenul «Amin» din expresiile paralele «Dumnezeul lui Amin» de la Isaia (65, 16) și «(Iisus) Amin» din Apocalipsă (3, 14)* (Prof. St. Kalantzakis — Tesalonic) ;

— *Promisiune și împlinire în Apocalipsa lui Ioan* (Prof. I. Katavidopoulos — Tesalonic) ;

— *Erminia primelor opt secole referitor la femeia din Apocalipsă, cap. 12* (Prof. S. Sakkas — Tesalonic) ;

— *Apocalipsa 13, 18 : date și presupuneri pentru erminia sa* (Ev. Amiridou — Tesalonic) ;

— *Femeia și fiara din Apocalipsă* (Dr. Eva Adamtziloglou — Tesalonic) ;

— *Numele «nicolaiți» în Apocalipsă (2, 14—15)* (Lector Pavlos Koutlemanis — Tesalonic) ;

— *Toate le fac noi* (Sofia Andreadou).

În ședința de după masă, prezidată de Prof. G. Galitis, s-au prezentat următoarele referate și comunicări :

— *Viziunea numerică a Apocalipsei* (Prof. G. Gratseas — Atena) ;

— *Limba Apocalipsei lui Ioan* (Lector L. Filis — Atena) ;

— *Biserica din Laodiceea la sfîrșitul secolului I d.Hr. după Apocalipsă* (P.S. Damaschin Coravu — România) ;

— *Importante formulări retorice în limba simplă a Apocalipsei* (Dr. K. Nicolacopoulos) ;

— *Cartea Apocalipsei și școala din Tübingen* (K. Mplezos) ;

— *Chiasmus in the Book of Revelation* (Pr. Prof. John Brek — New York).

În aceeași seară Prea Fericitul Arhiepiscop Hrisostom al Ciprului a oferit, în parcul de lângă palatul Arhiepiscopiei din Nicosia, o recepție în onoarea partici-

antilor la congres, la care au fost invitați numeroși reprezentanți ai vieții culturale, bisericești și politice ale Ciprului.

Duminică, 29 septembrie

Intre orele 8,00—10,00 s-a participat la Sfinta Liturghie săvârșită la metocul «Buna Vestire» a mînăstirii Kikkou din Nicosia, la care a slujit un grec, un rus și un român (Pr. Prof. Vasile Mihoc).

La ședința de dimineață, prezidată de Prof. S. Aguridis, s-au prezentat următoarele referate și comunicări :

- *Liturghie și Apocalipsă* (Prof. P. Vasiliadis — Tesalonic);
 - *Elemente de poezie corală în Apocalipsă* (Pr. Ioannis Skiadaresi — Tesalonic);
- În ședința de după-amiază, condusă de Dr. Andreas Papavasiliou, s-au prezentat

următoarele referate și comunicări :

- *Profeții și apocalipse contemporane inspirate de erminii și interpretări greșite ale cărții Apocalipsei* (Prof. I. Galanis — Tesalonic);
- *Locul și misiunea îngerilor după Apocalipsa lui Ioan* (Dr. Mirco Tomasevici — Iugoslavia);
- *Sensul slavei lui Dumnezeu în Apocalipsa lui Ioan* (Dr. G. Papatzanakis);
- *Politica Apocalipsei și mitul politic al apocalipticii contemporane* (Prof. Petros — Tesalonic);
- *Conducerea către oponenți. Scholiu sociologic la Apocalipsă* (D. Passakos).

De asemenea au mai fost prezentate cîteva referate care n-au figurat în programul Congresului.

În ședința de închidere s-a discutat asupra posibilității organizării celui de-al VII-lea Congres în România; în acest scop profesorii bibliști din România vor lua legătura cu cei de la Facultatea de teologie din Atena. La aceeași ședință P.S. Episcop Damaschin a exprimat mulțumiri din partea tuturor participanților străini față de comitetul organizatoric al Congresului și mai ales față de gazde pentru condițiile excelente oferite, care au contribuit la succesul deplin al lucrărilor congresului.

După congres a urmat un program de pelerinaj și vizite timp de trei zile la principalele locuri sfinte ale Ciprului, participanții la congres avînd posibilitatea să calce pe urmele Sfinților Apostoli Pavel și Barnaba.

Astfel, luni, 30 septembrie 1991, s-a vizitat sediul Mitropoliei de Morfou de la Evrihou, fiind întîmpinați de I.P.S. Mitropolit Hrisant de Morfou. Apoi s-a vizitat bogata mînăstire Kikkou, P.S. Damaschin săvîrșind un trisaghion la mormîntul arhiepiscopului Macarie al Ciprului. În continuare s-a vizitat mînăstirea Sfîntului Neofit, după care s-a ajuns la Paphos, unde I.P.S. Mitropolit Hrisostom a oferit cina, la hotelul Laura.

A doua zi, marți, 1 octombrie, s-a vizitat centrul mitropolitan din Paphos, și monumentele antice de la Kourion. Apoi, s-a mers la Lemesos, unde am fost întîmpinați de I.P.S. Mitropolit Hrisant de Lemesos, care a oferit prînzul la hotel Apollonia, după care s-a vizitat mînăstirea Stavrovunion și în continuare s-a ajuns la Nicosia.

În cea de a treia zi, miercuri, 2 octombrie, s-a vizitat la Nicosia muzeul arheologic, pușcăria unde au fost spînzurați eroi ciprioți care luptau pentru independența Ciprului de sub dominația englezilor, Fundația Arhiepiscopul Macarios cu muzeul și biblioteca sa, iar în continuare

a avut loc o primire la Prea Fericitul Arhiepiscop Hrisostom al Ciprului. După amiază s-a vizitat minăstirea de maici Sfântul Irachid.

Cu acestea a luat sfârșit programul Congresului.

În plus, delegații români au vizitat, miercuri 25 septembrie, minăstirea Sfântul Pantelimon, iar joi 3 octombrie au fost primiți de Prea Fericitul Arhiepiscop Hrisostom, căruia i s-a înminat de către P.S. Damaschin un mesaj din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

† DAMASCHIN SEVERINEANUL

LUCRĂRILE PREZIDIULUI CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

Între 24—27 octombrie 1991 au avut loc, în orașul Durham din Anglia, lucrările Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene. La aceste lucrări Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, membru în Prezidiul C.B.E.

Pe ordinea de zi a lucrărilor au figurat mai multe probleme dintr-un număr care mai importante au fost următoarele :

1. Darea de seamă a președintelui Prezidiului, S.S. Patriarhul Alexei II al Moscovei.

2. Darea de seamă a secretarului general, Jean Fischer.

Ambii au prezentat activitatea Conferinței, deplasările, colocviile care s-au organizat în cursul anului ș.a.

3. Pregătirea celei de-a 5-a întâlniri a Conferinței Bisericilor Europene, care ar urma să aibă loc la Santiago de Compostela în Spania. S-a fixat punctele de vedere ale Conferinței cu privire la problema : «*Misiune și evanghelizare în Europa de azi*», care a fost, de altfel, tema întrunirii. S-a insistat asupra combaterii prozelitismului, asupra întrebuirii de metode pastorale comune tuturor, ca și asupra necesității renunțării la «*cuceriri*» de teritorii în Răsărit, care se întrevăd în intențiile Vaticanului. S-a anunțat că vor fi invitați și doi uniți din România, episcopul Guțu din Cluj și Prof. Liviu Pandrea tot din Cluj. S-a insistat asupra participării I.P.S. Mitropolit Antonie, pentru a expune punctul de vedere ortodox în legătură cu problema în cauză. Conferința de la Durham a ascultat expunerea I.P.S. Antonie cu privire la modul cum se prezintă această problemă acum în România. Membrii Prezidiului au dat asigurări privind cooperarea tuturor membrilor Conferinței Bisericilor Europene pentru a lămuri, la Santiago de Compostela, pe aceia dintre romano-catolici care vor fi prezenți și vor fi preocupați de această problemă.

4. S-a discutat apoi, pe larg, stadiul pregătirilor celei de-a 10-a Adunări Generale a Conferinței, care va avea loc la Praga de la 1—11 septembrie 1992. S-a cerut ca Bisericile membre să-și alcătuiască și să trimită lista delegaților la această Adunare.

Următoarea întâlnire, atât a Prezidiului cât și a Comitetului Consultativ al C.B.E. va avea loc între 12—19 februarie 1992, la Geneva.

† ANTONIE,
Mitropolitul Ardealului

A CINCEA ÎNTILNIRE ECUMENICĂ A C.B.E.—C.C.E.E.

Între 12—18 noiembrie 1991, la Santiago de Compostela, Spania, a avut loc cea de a V-a întâlnire europeană dintre Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Conferințelor Episcopilor din Europa.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, membru al Prezidiului C.B.E.

Tema întâlnirii a fost : «Evanghelizarea în Europa de azi».

S-au prezentat rapoarte din partea catolicilor, reprezentați de patru cardinali și alți reprezentanți ai Bisericii Romano-Catolice din Europa, precum și de către reprezentanți ai C.B.E.

I.P.S. Mitropolit Antonie, a prezentat problema raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Catolică Orientală de rit bizantin în România, atrăgând atenția părții catolice asupra fenomenelor de prozelitism și de violențe fizice și verbale, care contravin raportului de frățețate și dialogului dintre cele două Biserici.

S-a apelat la principiile și sugestiile stabilite la Ariccia, lângă Roma, în 1991, convenite atât de partea catolică cât și de partea ortodoxă, arătându-se că ortodocșii sînt de acord cu aceste principii și așteaptă punerea lor în aplicare.

În acest sens I.P.S. Mitropolit Antonie a avut și discuții particulare cu episcopul catolic de rit oriental George Guțiu de la Cluj, cât și cu prof. Liviu Pandrea de la Seminarul teologic unit din Cluj, insistîndu-se în discuții asupra aceluiași principii și sugestii, explicîndu-le că principiul «restitutio in integrum» este respins nu numai de ortodocși, ci și de către Roma, așa cum se poate vedea în documentul de la Ariccia.

† ANTONIE,
Mitropolitul Ardealului

AL TREILEA COLOCVIU DE STUDIU AL CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE «ASPECTE PRACTICE ALE MISIUNII»

Conferința Bisericilor Europene a organizat în Creta, între 8 și 14 octombrie 1991, al treilea colocviu de studiu asupra misiunii. Primele două colocvii au fost organizate de Pr. Prof. D. Popescu, ca director de studii la C.B.E., iar cel de-al treilea de către succesorul său Herman Goltz. Pr. Prof. D. Popescu a fost invitat să participe la acest al treilea colocviu atât pentru a asigura unitatea între colocviile asupra misiunii organizate de C.B.E., cât și pentru a-și aduce contribuția și experiența și în cadrul acestui colocviu din seria misiunii.

Lucrările colocviului s-au desfășurat în patru secții în care s-au abordat probleme și aspecte ale misiunii : cult și misiune ; misiune prin educație ; educație pentru misiune ; mărturie comună. Fiecare secție a prezentat un raport care a fost adoptat în ședințe plenare și care urmează să fie trimise Bisericilor membre ale C.B.E.-ului, însoțite de o scrisoare deschisă către toți creștinii din Europa.

Aceste rapoarte sînt importante deoarece caută să identifice cauzele care stau în fața misiunii Bisericilor creștine într-o lume secularizată și prezintă numeroase recomandări care pot fi de folos pentru viața și misiunea creștină într-o lume în plină mutație. Pentru a ilustra în mod concludent aceste afirmații, prezentăm în continuare două extrase din scrisoarea deschisă adresată creștinilor din Europa, ca și Bisericilor, referitoare la problema prozelitismului :

«Am fost confrunțați, în discuțiile noastre, de anumite probleme care s-au ivit în noul context european. Este vorba de activitățile misionare și de evanghelizare desfășurate de societăți misionare independente sau de asociații de evanghelizare care nu țin seama de sensibilitatea oamenilor și Bisericilor și practică prozelitismul. Credem că este un pericol să se conceapă misiunea fie ca o tentativă de reevanghelizare a Europei, fie de restaurare a unei «Europe creștine» înțeleasă în mod triumfalist. Avem nevoie de o nouă propovăduire a Evangheliei în Europa. Dar pentru aceasta, misiunea necesită forme radicale noi bazate pe cooperarea strînsă cu Bisericile locale. Nu se poate face evanghelizare peste capul Bisericilor locale. Misiunea Bisericilor într-o Europă secularizată este datoria comună a tuturor Bisericilor... În fața dificultăților create de anumite întreprinderi misionare antiecumenice (uniatismul), care nu țin seama de sensibilitatea Bisericilor existente mai ales în Europa centrală și de est, este necesar și imperativ ca Bisericile istorice să se angajeze într-o mărturisire comună... Constatînd că lucrarea de reconciliere a popoarelor în conflict face parte integrantă din mărturia noastră comună, recomandăm ca în țările în care nu există consilii creștine ale Bisericilor, acestea să caute să creeze la nivel local sau național astfel de consilii pentru a promova un dialog constant și a menține o comunicare între Bisericile membre datorită schimbărilor politice rapide și conflictelor etnice».

Acest colocviu, care a pus un accent particular pe aspectele practice ale misiunii, a fost organizat de Conferința Bisericilor Europene în cooperare cu Comisia pentru misiune și evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Lucrările acestui colocviu au fost sprijinite de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, de Federația Luterană, de Alianța Evanghelică Europeană, de Forumul european al Comitetului romano-catolic pentru laici, ca și de alte organizații creștine. La întrunire au fost prezenți 70 de participanți din 27 de țări, din Europa și alte continente.

În concluzie, considerăm că recomandările celui de-al treilea colocviu asupra «misiunii Bisericilor într-o Europă secularizată», au o importanță deosebită și pentru misiunea Bisericii noastre, într-o țară în plină mutație. De aceea, ne permitem să propunem să fie aduse la cunoștința preoțimii noastre și a instituțiilor de învățămînt teologic pentru a fi discutate fie în cadrul conferințelor preoțești, fie cu organizațiile studentești creștine ortodoxe interesate de misiune. Recomandările în cauză conțin sugestii noi, izvorîte din experiența altor Biserici, care pot fi folositoare pentru reînnoirea misiunii noastre în fidelitate față de tradiția răsăriteană, dar și pentru atitudinea lor fermă împotriva prozelitismului de orice natură ar fi el (*Pr. prof. D. Popescu*

C R O N I C Ă

Joi, 3 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Henk van Apeldoorn, coordonatorul programului de ajutorare pentru România din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Pr. Dimitrie Tătulescu, coordonator, la București, al Biroului de activități filantropice pentru România din partea Episcopiei ortodoxe române din S.U.A., ca reprezentant al P.S. Episcop Natanael și pe domnul Charles Ajalat, cancelar al Arhidiecezei creștine ortodoxe anti-chiene a Americii de Nord, membru al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, președinte și director executiv al Societății creștine-ortodoxe, de ajutorare, organizație panortodoxă din S.U.A. dedicată manifestării compasiunii ortodoxe față de nevoile lumii întregi.

Sîmbătă, 6 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba tîrnosirii bisericii din parohia Blejoi, protoieria Ploiești cu hramul «Nașterea Maicii Domnului» și «Cuvioasa Parascheva».

Marti, 8 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la funeraliile Sanctității Sale, Dimitrie I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului.

Duminică, 13 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat, împreună cu I. P. S. Mitropolit Daniel și alți ierarhi, slujba tîrnosirii noii biserici din satul Victoria, parohia Tocileni, județul Botoșani.

Luni, 14 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat, împreună cu alți ierarhi ai Bisericii noastre, la invitația I.P.S. Mitropolit Daniel, Sfînta Liturghie la catedrala mitropolitană din Iași cu ocazia sărbătorii Sfintei Cuvioase Parascheva.

Marti, 15 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la deschiderea cursurilor Facultății de Teologie din cadrul Universității din Iași.

Miercuri, 16 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la deschiderea cursurilor Seminarului teologic de la mînăstirea Neamț.

— În aceeași zi, *Prea Fericirea Sa* a participat la deschiderea cursurilor noului an școlar la Seminarul monahal din mînăstirea Agapia.

Joi, 17 octombrie 1991 — La invitația I.P.S. Antim al Dunării de Jos, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a vizitat centrul eparhial gălățean, după care, însoțit de P.S. Arhiereu Casian, a participat la deschiderea noului an școlar la Seminarul Sf. Andrei.

Sîmbătă, 19 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de preoți și credincioși ortodocși din Ptolemaida, Mitropolia Florinei, satul Epivata, Grecia, locuitori ai satului în care s-a născut Sfînta Cuvioasă Maică Parascheva.

Luni, 21 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Joseph Voyame, raportor special al Organizației Națiunilor Unite pentru drepturile omului, aflat într-o vizită de lucru în România.

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat lucrările Comisiei de pictură bisericească, prilej cu care a fost prezentat noul episcop-vicar patriarhal, Prea Sfințitul Teofan Sinaitul și noul președinte al Comisiei de pictură bisericească, Prea Sfințitul Episcop vicar patriarhal, Nifon Ploieșteanul.

— Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a participat la Institutul teologic din București, la deschiderea lucrărilor Seminarului ortodox cu tema: «Înnoirea cultului», organizat de Comisia «Unitate și înnoire», a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

— *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit, de asemenea, tot în aceeași zi, pe P.C. Pr. prof. A. M. Allchin, din Anglia, director al Centrului de spiritualitate creștină de la Universitatea din Oxford.

Marti, 22 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Înalt Prea Sfințitul Timoteos, mitropolit de Korfu (Grecia), însoțit de arhimandritul Euthimios Duis și de P.C. Pr. Nikiforides.

Miercuri, 23 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Domițian de Vidin (Bulgaria), care a transmis salutări frățești din partea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare.

Vineri, 25 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Prea Cuviosul Pr. Johannes Pfeiffer, viețuitor la mănăstirea ortodoxă Sfânta Treime din Badenworder-Buchagen, Germania.

Simbătă, 26 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist însoțit de alți membri ai Sfântului Sinod, a participat la festivitățile de la București (Parcul Carol), prilejuate de readucerea și reînhumarea osemintelor Eroului necunoscut, oficiind slujba de pomenire și rostind un pios cuvânt de mângâiere a eroilor neamului.

Marti, 29 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Institutul teologic din București, la adunarea festivă ocazionată de împlinirea a 30 de ani de la reîntrirea Bisericii Ortodoxe Române în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor (New Delhi, 1961).

Miercuri, 30 octombrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe domnul Ștefan Naumov, ambasadorul Bulgariei la București, împreună cu P.C. Pr. Petăr Totev, coordonatorul comunității ortodoxe bulgare din București.

Simbătă, 2 noiembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, a participat la festivitățile de întronizare a noului patriarh ecumenic și arhiepiscop de Constantinopol, Sanctitatea Sa Bartholomeu I.

Luni, 11 noiembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la lucrările celei de a doua conferințe pasto-

al-misionare a preoților cu tema «Misiunea social-caritativă a Bisericii», la protoieria a III-a din Capitală.

Marti, 12 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe capelanul bisericii anglicane din București, C. Pr. David de Verne.

Miercuri, 13 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la lucrările celei de a doua conferințe pastoral-misionare a preoților, avînd ca temă «Misiunea social-caritativă a Bisericii» la protoieria Călărași.

— *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a vizitat, în aceeași zi mînaștirea Radu Negru, fiind însoțit de P. Cuv. Protosinghel Galaction, arhiepiscopul mînaștirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Vineri, 15 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Domnul Șeuleanu Dragoș, de la Centrul de Studii Europene pentru probleme etnice, din cadrul Academiei Române.

Sîmbătă, 16 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Werner Schuster, șeful Operei diaconice a Bisericii Evanghelice din Stuttgart (Germania).

Miercuri, 20 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Ion Ungureanu, ministrul Culturii și Căminelor din Republica Moldova.

Luni, 25 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe reprezentanții Uniunii elene din România: dl. S. Fotopoulos și dl. Gh. Vitanidis, președintele și, respectiv, primvicepreședintele Uniunii.

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe episcopul Chilstrom W. Herbert, din partea Bisericii Evanghelice Luterane din S.U.A., împreună cu soția și cu dr. William J. Rusch, asistentul episcopului.

Marti, 26 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Panajotia Caracasis, prim consilier al Ambasadei Greciei la București, în vizită de prezentare.

Miercuri, 27 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Dumitru Vintilă, directorul Conservatorului din Atena.

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la dineul oferit de dl. Teodor Stolojan prim-ministru al Guvernului român, în onoarea premierului grec Constantin Mitsotakis, aflat în vizită în țara noastră.

Joi, 28 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Constantin Mitsotakis, prim-ministru al Republicii Elene și a participat, în aceeași zi, la recepția oferită în onoarea acestora de către ambasadorul Greciei la București.

Sîmbătă, 30 noiembrie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la recepția oferită de președinția României cu ocazia prilejului Zilei Naționale a României.

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la manifestarea organizată, la Ateneul Român, de către Asociația «Frăția ortodoxă română».

Duminică, 1 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a asistat la Sfânta Liturghie în catedrala patriarhală, după care a oficiat Te-Deum-ul cu prilejul Zilei Naționale a României.

Luni, 2 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. Acad. Vladimir Trebici, pe dl. George Munteanu, scriitor și pe dl. Radu Economu, din partea Societății pentru cultura poporului român din Bucovina.

Vineri, 6 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. Valeriu Saitan din S.U.A., președintele Asociației românilor din S.U.A., care se ocupă de dirijarea ajutoarelor către România.

Miercuri, 11 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de vizitatori, membri ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei.

Duminică, 15 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica Sfântul Elefterie din Capitală, înconjurat de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și de P.S. Episcop Damaschin Severineanul, vicarul Arhiepiscopiei Craiovei. Această slujbă s-a înscris ca un moment festiv în cadrul manifestărilor organizate de Centrul creștin al tineretului și Asociație studenților creștini ortodocși — în cinstea sărbătorilor Nașterii Domnului.

Luni, 16 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la gala U.N.I.C.E.F.: «Copii, vine Moș Crăciun», organizată de Comitetul Național Român pentru U.N.I.C.E.F. împreună cu Radio-Televiziunea Română, la Sala Palatului, gală dedicată obiceiurilor tradiționale de Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului și întâmpinării Anului Nou.

Simbătă, 21 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. Piro Vito, ambasadorul Albaniei la București.

Duminică, 22 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie la catedrala patriarhală, iar la ora 12 slujba de pomenire a eroilor căzuți în Revoluția din 22 decembrie 1989, la Cimitirul eroilor martiri din București, împreună cu ceilalți conducători de culte din țara noastră.

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Ion Țurcanu, secretar al Parlamentului din Republica Moldova.

Luni, 23 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la concertul de colinde susținut de corala catedralei patriarhale, la biserica Sfântul Spiridon Nou din București.

Marti, 24 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat, împreună cu P.S. Episcop Nifon, vicar patriarha Leagănul de copii nr. 1 «Sf. Ecaterina», din București, participând la serbarea «Întâmpinarea lui Moș Crăciun», cu care ocazie a împărțit daruri copiilor.

Miercuri, 25 decembrie 1991 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist înconjurat de PP.SS. Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitu a oficiat Sfânta Liturghie la catedrala patriarhală și a rostit un cuvânt de învățătură.

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

BISERICA ORTODOXĂ SIRBĂ

Încetarea din viață a fostului patriarh Gherman. — Marți, 28 august 1991, a încetat din viață, în clinica Academiei militare de medicină din Belgrad, după o suferință de peste doi ani de zile, în vîrstă de 92 ani, fostul patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe, Gherman.

Patriarhul Gherman s-a născut în anul 1899, în localitatea Bania Josanici, lângă mînăstirea Studenița, în inima Serbiei, într-o familie de preot. În mirenie a purtat numele de Hranislav Cioric. A crescut într-o atmosferă duhovnicească și, după ce a absolvit liceul la Krusevaț, a urmat teologia la Sremski Karlovitz, a studiat dreptul la Paris și a fost diplomat al facultății de teologie din Belgrad. Căsătorit și hirotonit în 1924, a fost preot de enorie și a condus buletinul *Pregled* al eparhiei Jicica. Apoi a devenit referent al Sinodului arhieresc, a organizat biblioteca patriarhală și, ca redactor responsabil, a condus, pînă în anul 1951, revista *Glasnic*, buletinul oficial al Bisericii Ortodoxe Sîrbe. Rămînînd văduv, a intrat în monahism, fiind ridicat apoi la treapta de episcop-vicar al patriarhului Vichentie. În anul 1956 este numit episcop al eparhiei Jucica, unde păstorește pînă în anul 1958. La 14 septembrie 1958 este ales patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe, ca succesor al patriarhilor Gavriil († 1950) și Vichentie († 1958), ilustrînd scaunul patriarhal timp de 33 ani.

La 30 august 1991 trupul patriarhului Gherman a fost depus în catedrala patriarhală din Belgrad, unde sicriul a fost acoperit cu o mantie verde, lângă care a fost așezată cîrja, iar deasupra camilafca albă patriarhală. Credincioși ai Bisericii Ortodoxe Sîrbe din toată țara și din străinătate, inclusiv membri ai Consiliului eparhial al Eparhiei sîrbe din California (America), și-au adus prinosul lor de prețuire, recunoștință și evlavie pentru cel ce a fost patriarhul Gherman.

Dumnezeiasca Liturghie s-a slujit vineri, 30 august 1991, de către Sanctitatea Sa Pavel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sîrbe, împreună cu 13 episcopi, iar slujba prohodirii s-a făcut în prezența și cu participarea tuturor arhierelor Bisericii Ortodoxe Sîrbe, a sute de preoți și diaconi, și a mii de credincioși.

Patriarhul Pavel, în cuvîntul său, a evidențiat cei 67 de ani de slujire a răposatului în ogorul Domnului, ca diacon, preot, episcop și patriarh. A enumerat marile realizări în folosul Bisericii, printre care construcția catedralei-monument a Sfîntului Sava pe istoricul loc Vraçar, începută încă în timpul mitropolitului Mihail (1895), restaurarea palatului reședință a vechii Patriarhii de Pec; s-a preocupat de prestigiul Facultății de teologie din Belgrad. A fost primul, între personalitățile lumii ortodoxe, care a făcut parte dintre președinții Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ales pentru o perioadă de șapte ani, de către Adunarea generală de la Uppsala, în 1968.

Ministrul Cultelor, Dragan Dragoilovici, a omagiat activitatea patriarhului Gherman, evidențiind strădaniile sale pentru organizarea sărbătoririi a 600 de ani de la lupta de la Kosovo, ca și organizarea

sesiunii științifice, consacrată împlinirii a 800 de ani de la nașterea Sfântului Sava.

După săvârșirea prohodului și înconjurarea catedralei, procesiunea, în frunte cu Sanctitatea Sa Patriarhul Pavel, arhieriei, preoți, monahi, monahii, au străbătut străzile : Țarul Petru și Cneazul Mihail și Terezia, și au ajuns la biserica «Sfântul Apostol Marcu», unde era amenajată cripta în care a fost înmormântat Prea Fericitul Gherman, cel de-al 43-lea patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

Luînd cunoștință despre încetarea din viață a venerabilului patriarh ortodox sîrb, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a trimis Sanctității Sale Pavel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sîrbe, următoarea telegramă :

Prea Fericirea Voastră,

Aflînd cu adîncă durere vestea încetării din viață a prea iubitului părinte duhovnicesc al clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Sîrbe și al nostru întru Domnul, scump frate și împreună liturghisitor G h e r m a n , Patriarhul Serbiei, Vă rog să primiți compasiunea ierarhilor, credincioșilor și clerului Bisericii Ortodoxe Române.

Sîntem alături de Prea Fericirea Voastră și ne unim în rugăciuni cu bunul Dumnezeu să-l odihnească în pace, iar Prea Fericirii Voastre să Vă aducă în suflet mîngîiere și nădejde în lucrarea Duhului Sfînt, care ne călăuzește și pe toate le împlinește.

Veșnică și luminoasă să-i fie pomenirea !

Al vostru frate în Hristos,

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

*

În timpul patriarhatului Prea Fericitul Gherman, relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Sîrbă au cunoscut o perioadă de înflorire, patriarhul Gherman vizitînd Biserica noastră în anul 1962, iar o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, condusă de patriarhul Iustin, a vizitat Biserica Ortodoxă Sîrbă în anul 1981. De asemenea, au avut loc vizite reciproce la diverse alte nivele, acordarea reciprocă de burse de studiu, toate aceste manifestări înscriindu-se pe linia legăturilor tradiționale firești dintre cele două Biserici. Așa cum reiese și din telegrama trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist Sanctității Sale Pavel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sîrbe, ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, împărtășesc durerea Bisericii Ortodoxe Sîrbe surori și dau o înaltă prețuire vieții și activității celui ce a condus destinele Bisericii Ortodoxe Sîrbe timp de mai bine de trei decenii (Pr. dr. Paul Mihail).

A T I T U D I N I

INIMILE VII ALE EROILOR-MARTIRI

Printre cei care, în zilele de pomenire a eroilor-martiri la noul cimitir de la Belu, își plîngeau pe cei pierduți, putea fi văzută și o mamă tinăra la mormîntul unicului său fiu. Durerea ei era atît de mare încît lacrimile nu-i erau de ajuns. Îmbrățișînd crucea mormîntului, ea «vorbea» cu el, spunîndu-i cuvinte de mîngîiere sau de reproș pentru speranțe care nu mai sînt. Din acest dialog al ei în care ea răspundea și pentru el, lumea care se îngămădise în jurul mormîntului a aflat cutremurîndu-se că era și văduvă.

Fiul ei făcea parte dintre acei colindători pentru libertate, dintre acele suflete pline de dorința de dreptate și de putere de jertfă care sfidau armele. La vîrsta lui el și-a sacrificat nu numai viața, ci și nunta, de care mama lui pomenea că o aștepta. Dorința de dreptate și de adevăr i-a făcut pe toți tinerii ca el să se asemene în «nunta» lor cu ciobănelul «Mioriței», care rugase pe una din mioare să se îndure de mama sa cînd îi va spune ce s-a întîmplat cu el : «Tu, mioara mea / Să te-nduri de ea / și să-i spui curat / Că m-am însurat / C-o fată de crai / Pe-o gură de rai / Că la nunta mea a căzut o stea».

Fiul cu care vorbea mama văduvă la mormînt nu a înviat, pentru că jertfa lui, ca și aceea a tuturor eroilor-martiri, are înaintea lui Dumnezeu o menire mult mai mare, aceea de a trezi inimile oamenilor «din somnul cel de moarte». Eminescu nu cunoștea încă prețul jertfei prin moarte cînd spunea : «Nu-nvie morții, E-n zadar, copile !». Morții sînt semnul că pe pămînt e încă răutate și ucidere, că jertfele sînt singura putere de a întoarce inimile celor pierduți la Dumnezeu.

După cum Hristos a semănat în lume învierea pe calea suferinței, tot astfel, pentru a trezi pe oameni la libertate și la adevăr, jertfa eroilor a fost singura cale. Crucea a fost calea prin care Hristos a omorît moartea, fiind simbolizat ca «șarpele cel de aramă» care, prin suferință, a atras și a cîștigat inimile oamenilor pentru înviere.

Pe cît era de reală pentru mama îndurerată jertfa fiului ei, tot pe atît de vie este puterea acestei jertfe de a trezi inimile oamenilor, osîndînd întunericul și setea de a ucide. Două lumi au stat la revo-

luție față în față, iar între ele s-a dovedit reală o prăpastie de netrecut : lumea celor drepti și asupriți și lumea celor asupritori și ucigași. Deosebirea dintre dialogul mamei cu fiul ei din mormînt și cel dintre comandourile morții în plină acțiune, după cum reiese din stenogramele crimei, este într-adevăr o prăpastie de netrecut. Mama văduvă își simțea fiul viu chiar și în mormînt, dar cei care ucideau vorbeau din tancuri ca din niște morminte ambulante care semănau moartea și care nu vor învia niciodată după ce vor muri. Dar ei sînt morți care mor pentru totdeauna pentru că sînt morți și cînd sînt vii. Cei careucid ies din firea care are în ea viață pentru comuniune și intră în sfera celor nefirești, fără viață, în sfera întunericului care îi unește și îi mîină la acțiune după cum arată stenogramele : «Cărăm de aici în continuare pachetele la locul final, cunoașteți, să mai trimită de la celelalte sectoare. 551 pentru 560 : Am două colete, unde să le trimit ? — Aduceți la 700 — Mai repede și cu toată fermitatea lichidați tot urgent, să nu ne repetăm. — Comunicați la Agatu să trimită să mai ia niște colete de aici de la seră. — 550 : Te-am rugat să aduci aici coletele respective să le terminăm...».

Întunericul fără nume lucra cu limbaj cifrat potrivit «indicațiilor» exprimate într-o teleconferință de presă în care perechea prezidențială a fost fără echivoc : ea : «Așa vom acționa !» ; «Timișoara să fie arată avem orașe destule !» ; el : «Spor la muncă, tovarăși !» ; «Armata să-și facă datoria !».

Cînd tot poporul aștepta ușurare și eliberare văzînd cu bucurie și plin de nădejde schimbările radicale ce aveau loc rînd pe rînd în toate țările vecine comuniste, tocmai aceste schimbări erau socotite de către dictatorii despoți drept : «deosebit de grave».

Cele două soiuri de oameni au dovedit prăpastia dintre ele și la Nașterea lui Hristos : «Îngerii cîntau / Toți se bucurau / Dar Irod era / Că se tulbura / De nașterea Sa». Această prăpastie reiese și din cuvintele Mîntuitorului către ucenicii Săi, înaintea Patimilor Sale «Adevărat, adevărat zic vouă că voi veți plînge și vă veți tîngui, iar lumea se va bucura...» (Ioan 16, 20). Psalmii lui David ne vorbesc necontenit despre nenorocirea celor buni și despre bucuria celor răi și asupritori. Nu este vorba, deci, despre tensiunea dintre bogați și săraci cum crede marxismul, ci dintre cei răi și cei buni. Prăpastia dintre cele două feluri de oameni, dar și încordarea dintre ele din cauza asupririi celor răi, ne-o arată și Mîntuitorul cînd vorbește despre atitudinea Tatălui ceresc față de ele : «Fiți desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru cel ceresc este desăvîrșit... Ca să fiți fiii Tatălui vostru cel din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei drepti și peste cei nedrepti» (Matei 5, 45).

În ceea ce privește existența seminței celei rele în lume, ca operă a celui rău, Stăpînul nu a îngăduit servitorilor Săi să smulgă neghina din grîu, zicînd : «nu cumva o dată cu neghinele să smulgeți și grîul. Lăsați-le să crească împreună pînă la seceriș» (Matei 13, 29—30), pentru a mîntui din sămînța cea rea pe aceia care sînt doar «pierduți», iar nu «vrăjmașii mîinii Sale» (Psalm 16, 13).

Cît de greu este prețel eliberării o pot spune numai mamele celor morți. Ele știu că nu există pe pămînt libertate fără cimitire. Ușor era să se scape de jugul robiei cînd cei crescuți la sînul lor erau alături de ele. Pentru mamele celor ce cad sînt gata oricînd și oricît să ducă jugul nedreptății și să li se ia viața fiilor lor. Ei știu însă că nedreptatea va lua viața lor prin cei ce ucid, săvîrșind lucruri fără întoarcere. Libertatea pe care ei nu au putut îndura strîmbătatea, a lăsat în inimile mamei jugul greu al durerii.

Dilema este de netrecut. Dreptatea și pacea nu se pot împăca pe pămînt: «Cînd fiara ostentă-n Cain tace / E sîngele lui Abel care țigă», a exprimat atît de nimerit această dilemă poetul Al. Vlahuță. Cînd s-a rupt omul de Dumnezeu, de Izvorul vieții și al bunătății, fiind să se întoarcă în pămînt, deoarece nu mai era bun, nu grija de moarte îi stăpînea pe oameni, ci teama de a nu fi omorîți de către mința cea rea. Căci primul om din lume care a murit, nu a murit de o parte bună, ci a fost omorît. Și astfel, încă de pe atunci, cînd încă nu existau clase sociale ca să existe asuprire pe pămînt, cînd nu exista nici comunismul, ca să se ajungă la dictatură, s-au văzut limpede în sufletul omului urmările lipsei lui Dumnezeu prin împărțirea oamenilor în două soiuri, neamuri sau «semințe», după cum reiese și din cuvintele Mîntuitorului: «Se va cere de la neamul acesta tot sîngele porocilor care s-a vărsat de la facerea lumii, de la sîngele lui Abel... Adevărul vă spun se va cere de la neamul acesta» (Luca 11, 50—51).

Aceste soiuri de oameni între care este o prăpastie, mai mare ca între cer și pămînt, au fost date în vileag de către Dumnezeu prin Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, căci ele s-au manifestat și în sînul poporului ales, Israil. La ieșirea acestuia din Egipt, asupritorii erau faraon și slugile sale, dar în vremea Mîntuitorului ele s-au manifestat în cadrul aceluiași popor: unul care l-a urmat Lui, iar altul care l-a urmat pînă la moarte și de atunci a fost și osîndit.

Singura cale de tămăduire a răului, a seminței celei rele din sufletul omului este Mîntuitorul Hristos. În El s-a împlinit profeția prin care se dezleagă dilemele vieții omului pe pămînt: «Mila și adevărul se vor întîmpina, dreptatea și pacea se vor săruta, adevărul din pămînt va răsări și dreptatea din ceruri va privi» (Ps. 84, 11—12).

Dreptii asupriți și omorîți de răutatea oamenilor sînt ca «grîul» care Dumnezeu «îl strînge în hambarele Sale». Cei răi sînt «pleavă» care va fi «arsă cu foc nestins» (Matei 3, 12). Adevărul învierii morților care-l va descoperi Dumnezeu va zădărnici «munca» celor care ucid. Atunci Dumnezeu va aduce mîngîiere celor care duc crucea durerii pentru cei căzuți și pe care nici un fel de libertate nu-i poate mîngîia. cea mai mare bucurie va fi atunci a mamei, după cum durerea pentru cei omorîți este în primul rînd a lor. Sfînta Scriptură le pomenește pe ele mai întîi atunci cînd este vorba de învieri din morți: «Prin creștință unele femei au primit înviați pe morții lor» (Evrei 11, 35).

Bucuria mamei care dialoga cu fiul ei la mormînt va fi la învierea morților, ca și bucuria văduvei din Nain, după cum ne arată una din scenele mai zguduitoare scene din Evanghelie: «Cînd S-a apropiat Iisus

de poarta cetății (Nain), iată scoteau un mort, singurul copil al mamei sale și ea era văduvă și mulțime mare din cetate era cu ea (dar car nu o putea ajuta cu altceva, decît cu prezența ei). Și văzînd-o Domn i s-a făcut milă de ea și i-a zis: Nu plînge! Și apropiindu-se S-a atin de sicriu, iar cei care-l duceau s-au oprit. Și a zis: Tinere, îți zi scoală-te! Și s-a ridicat mortul și a început să vorbească și l-a da mamei lui» (Luca 7, 12—16).

Cei care au fost martori la această minune a Mîntuitorului încă n știau că viața lui Iisus este o minune mai mare decît învierea morților. Viața lui Iisus, cel care săvîrșea astfel de minuni, era fără moarte, o via careia omorîrea i-a servit numai ca prilej de dovedire că este fără moarte. Textul din Sfînta Evanghelie privitor la învierea fiului văduv din Nain ar putea fi scris pe crucea tînărului erou-martir, pentru întărire nădejzii mamei sale pînă la bucuria și mîngîierea învierii pe care a făg duit-o Dumnezeu în Hristos...

Femeile plîng pe morți, mai mult decît bărbații, deoarece ucider înseamnă luarea vieții celor pe care ele i-au adus la viață. Pentru bărbați însă mai grea decît moartea este lupta cu răul din lume. Astfel răul care s-a făcut acelei mame văduve, n-a fost desigur dorit de fi ei care o iubea, dar nici el n-a știut că setea de libertate și de adev este mai tare ca moartea. De pe vremea cînd în el încă nu era copt cu vîntul pentru dialog, cînd între el și mama lui numai plînsul sau surîs erau căile de comunicare, exista între ei acea iubire fără de cuvînt, iubire negrăită, o comuniune cerească prin care devenim «mădulare un altora» (Romani 12, 5), încît nimeni nu se naște sau moare pentru Dar Dumnezeu rabdă nedreptatea față de cei uciși pentru a zgud inimile celor răi, făgăduind totodată mîngîierea celor care duc cruc durerii și a morții: «Și va șterge Domnul de la ochii lor toată lacrim și toată neputința» (Apoc. 7, 17). Tot pentru întoarcerea celor răi spus în Sfînta Scriptură că «cel din urmă vrăjmaș al omului, care fi nimic, va fi moartea» (I Cor. 15, 26).

Dar dacă nici jertfa celor căzuți nu schimbă inimile îndrepta spre rău, atunci pentru cei răi nu rămîne decît blestemul pămîntului. Astfel, nu Dumnezeu l-a blestemat pe Cain care a ucis, ci doar i spus: «Ce ai făcut? Glasul sîngelui fratelui tău strigă din pămî către Mine! Și acum ești blestemat de pămîntul care și-a deschis gu sa ca să primească sîngele fratelui tău din mîna ta. Cînd vei lucra p mîntul, acesta nu-și va mai da roadele sale ție; zbuciumat și fugar v fi tu pe pămînt» (Facere 4, 10, 12). Printre îndemnurile date poporul ales pentru a intra în pămîntul făgăduinței era și acela de a se fe de fărădelegile pe care le săvîrșiseră păgînii: «Că s-a întinaț pămînt și am privit la nelegiuirile lor și a lepădat pămîntul pe cei ce trăi pe el...». «Ca nu cumva să vă lepede și pe voi pămîntul cînd îl v întina, cum a aruncat el de la sine pe popoarele care au fost înain de voi» (Levitic 18, 25, 28).

Printre urmările blestemului pământului din cauza fărădelegilor sînt seceta și foametea. Despre o astfel de foamete se spune în Sfînta Scriptură : «În zilele lui David a fost foamete în țară trei ani la rînd. Și a întreat David pe Domnul și Domnul i-a zis : Aceasta e din pricina lui Saul și a casei lui setoase de sînge pentru că el a ucis pe ghibeoniți» (II Regi 21, 1). Numai după dreptatea pe care a făcut-o David celor asupriți s-a spus : «Și după aceea s-a milostivit Domnul asupra țării» (II Regi 21, 14). Oare deșerturile de pe pămînt nu pot fi înțelese ca locuri în care s-au comis cele mai mari vărsări de sînge pe pămînt și unde nimeni nu a făcut dreptate ca să șteargă blestemul ?

Astfel, dreptatea pe care o facem în numele celor căzuți și pomenirea eroilor-martiri ale căror inimi sînt vii și lucrează pentru dreptatea lui Dumnezeu, este o lucrare pentru împăcarea cu pămîntul pe care stăm. Atunci și inimile vii ale eroilor martiri se vor putea odihni în pace pentru jertfa lor, mai luminoasă decît libertatea noastră.

Diac. IOAN CARAZA

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR (1961—1991)

I

La 20 noiembrie 1991 se împlinesc 30 de ani de la intrarea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu ocazia celei de a treia Adunări generale de la New-Delhi. Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB) luase ființă la Adunarea generală de la Amsterdam, în august 1948, într-un context politic critic creat de al doilea război mondial. Într-adevăr, separarea în blocuri economice și militare a Europei și a lumii a adâncit crizele și diviziunile istorice existente, de care, în parte, și Bisericile erau responsabile. O Biserică împărțită nu poate să vindece o lume divizată. Pornind de la acest principiu, Consiliul Ecumenic a chemat Bisericile separate din motive istorice să constituie o mișcare de restaurare a unității lor văzute, ca astfel să slujească împreună o umanitate suferindă și divizată. Biserica Ortodoxă Română intră în Consiliul Ecumenic cu înțelegerea că nu există incompatibilitate între participarea ei la comuniunea panortodoxă și prezența ei într-o comunitate ecumenică pluriconfesională.

În prezent Consiliul Ecumenic cuprinde 317 Biserici membre din 145 țări, reprezentând milioane de credincioși de toate confesiunile, tradițiile și culturile. Toate Bisericile protestante și ortodoxe sînt membre ale Consiliului. Din cauza doctrinei despre autoritatea episcopului de Roma, Biserica Romano-Catolică nu este membru al Consiliului, deși participă la activitatea unor comisii. Consiliul Ecumenic al Bisericilor este descris ca un «instrument privilegiat» al mișcării ecumenice, care de fapt este mai largă și cuprinde alte platforme și structuri care urmăresc același scop: unitatea creștinilor.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu este o «supra-Biserică», dar nici un simplu forum de dezbateri teologice sau o organizație de asistență intrabisericească. Bisericile din Consiliu formează o «comunitate

«conciliară» care acceptă și mărturisesc împreună un crez, numit «bază» : «Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comuniune de Biserici care mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și mîntuitor, după Scripturi și de aceea caută să îplinească împreună chemarea lor spre cinstirea unui singur Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt». Cel dintîi scop al Consiliului este de a «chema Bisericile la unitate văzută într-o credință și într-o comuniune euharistică exprimată în cult și viață comună în Hristos și de a înainta spre unitate, ca astfel lumea să creadă».

Consiliul lucrează pentru refacerea unității văzute a creștinilor pe mai multe planuri. Mai întîi, planul doctrinar, confesional, deoarece Bisericile au moștenit o situație de separare și de diviziune în materie de formulare și de interpretare a tradiției apostolice. Din cauza acestor diferențe și divergențe confesionale, Bisericile nu sînt în măsură să practice comuniunea euharistică reciprocă. Consiliul Ecumenic a făcut în ultimii ani o analiză a acestor doctrine comune și doctrine divergente existente. Rezultatul acestui studiu analitic este documentul despre *Botez, Euharistie și Preoție*, document care marchează o etapă importantă pe calea spre unitatea văzută.

Un alt plan este cel misionar, diaconal, social, care se referă la modul în care Bisericile transmit împreună Evanghelia lui Iisus Hristos, prin opera de evanghelizare și misiune, ca și la modul în care ele asistă și slujesc națiunile și popoarele, lumea în general, în efortul lor de a transforma societatea din punct de vedere economic și politic. Prin programele sale speciale, Consiliul Ecumenic sprijină Bisericile membre în rezolvarea multor probleme critice, naționale și internaționale, de exemplu : rasismul, violarea drepturilor omului, violența, refugiații, minoritățile, victimele nedreptății economice și ecologice, sinistrații etc. Consiliul se pronunță pentru rezolvarea pașnică a conflictelor, pentru demilitarizare, pentru pace și progres.

Consiliul Ecumenic este convins că solidaritatea Bisericilor în toate aceste probleme umanitare este un alt nume al unității văzute. El a fost deseori criticat că pune un accent exclusiv pe dimensiunea «orizontală» a unității. În problemele politice controversate, CEB are o atitudine pastorală care ține seamă, atît de interesele Bisericilor membre, respectiv de protejarea vieții și misiunii creștinilor ce se află într-o situație dificilă, cît și de exigențele dreptății și drepturilor umane, ca și de limitele impuse de statutul său internațional.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor a fost definit ca o «călătorie comună spirituală spre unitatea văzută», ca un «pelerinaj ecumenic». Pe plan spiritual, CEB încurajează Bisericile să practice, în fiecare loc și în toate locurile, unitatea deja existentă între creștini, prin rugăciuni comune, manifestări cultice, reuniuni cu caracter spiritual, pelerinaje. Există un «ecumenism spiritual» care scoate în evidență cît de mult sînt uniți creștinii, chiar fără să știe, prin puterea Duhului Sfînt și mai ales prin acea comuniune a sfinților.

Prin urmare, Consiliul Ecumenic încurajează Bisericile să practice acest ecumenism integral și coerent, cu înțelegerea că el este un simbol al ceea ce Bisericile ar urma să fie în viitor : o comunitate ecumenică a lumii, în serviciul ei, pentru ca astfel toți să fie una în Hristos. De-

sigur, Consiliul Ecumenic nu se substituie Bisericii, singurele în drept să stabilească modalitățile și condițiile unirii. Ortodocșii au o contribuție distinctă la teologia Consiliului Ecumenic, mai ales prin accentuarea tezei că unitatea de credință stă la baza unirii Bisericilor.

Unitatea văzută se practică și se realizează nu numai la nivel global, ci și pe plan local. În acest proces un rol important au structurile locale de dialog și cooperare. În România se fac pregătiri pentru înființarea unui Consiliu ecumenic național, cu participarea Bisericilor membre în CEB și a altor Biserici. Proiectul înființării unei Societăți Biblice în România a fost deja acceptat. Patru Biserici din România sînt membre în Consiliul Ecumenic : Biserica Ortodoxă Română, Biserica Evanghelică C.A., Biserica Reformată, Biserica Evanghelică S.P. Ele sînt reprezentate în Comitetul Central al CEB prin trei membri : I.P.S. Mitropolit Daniel, P.S. Episcop Nifon, vicar patriarhal și Episcopul Kalman Ciha din Cluj. Consiliul Ecumenic al Bisericilor are sediul la Geneva, Elveția. Ultima Adunare generală a CEB a avut loc la Canberra, Australia, între 6—20 februarie 1991, cu tema : «Vino, Duhule Sfinte, înnoiește toată făptura!».

II

Este prea devreme, poate, să se facă o evaluare obiectivă și definitivă a experienței ecumenice din România în ultimele trei decenii. Totuși, dat fiind faptul că timpul de tranziție în care ne aflăm acum este și un timp de evaluare (iar a evalua înseamnă nu numai a trage concluzii, ci și a defini și a formula întrebări), să reținem cîteva caracteristici constante ale acestei perioade. O analiză globală a relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic în perioada 1961—1991, ar fi aceasta :

1. Intrarea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor constituie un act oficial al Bisericii, reprezentată prin autoritatea ei colegială, Sfîntul Sinod. În scrisoarea adresată de patriarhul Justinian D-lui W. A. Viesser't Hooft, secretarul general al Consiliului, la 15 septembrie 1961, se spune :

«Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa plenară din 31 august 1961, a hotărît intrarea Bisericii Ortodoxe Române ca membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ne-a dat împuternicirea să facem demersurile convenite în acest scop.

Pe temeiul acestei hotărîri, solicităm forurilor de conducere ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor primirea Bisericii Ortodoxe Române ca membră în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, declarînd că sîntem de acord cu Statutul care stă la baza de funcționare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și exprimîndu-ne totodată convingerea că activitatea acestuia înalt for ecumenic va sluji marea cauză a apropierii și pînă la urmă a unirii tuturor Bisericilor și confesiunilor creștine, pentru a da mai multă viață propovăduirii și trăirii Evangheliei lui Hristos și pentru a da și din partea noastră mai multă forță creștină marilor idealuri ale omnității de azi».

Faptul acesta este important, deoarece, pe de o parte, arată că autoritatea bisericească poartă răspunderea relațiilor cu Consiliul Ecumenic

(odată cu intrarea în Consiliu s-a înființat Serviciul Relații externe), iar pe de altă parte, arată libertatea pe care Biserica a avut-o în domeniul relațiilor externe. Se cunoaște rezoluția cu privire la «Ortodoxia și mișcarea ecumenică» a conferinței interortodoxe de la Moscova (iulie 1948), cu câteva luni înainte de cea dintâi Adunare generală a Consiliului ecumenic ce s-a ținut la Amsterdam, 22 august — 4 septembrie 1948. Rezoluția a fost semnată și de patriarhul Justinian. De fapt, dezbaterile asupra acestei probleme fuseseră dominate de expunerea polemică: *Mișcarea ecumenică și Biserica Ortodoxă Rusă*, prezentată de protoiereul Grigorie Razumovsky. Acesta cerea celor prezenți, în numele Bisericii Ortodoxe Ruse, să refuze să participe la mișcarea ecumenică.

Conferința a avut totuși ocazia să asculte o expunere asupra temei *Ortodoxia și mișcarea ecumenică*, pregătită de Pr. prof. Ioan Coman, de la Institutul teologic din București, expunere de o valoare teologică și de o tonalitate pozitivă excepțională. În studiul său, Prof. Ioan Coman enunță principiile ortodoxe ale ecumenismului și sugerează un plan de pregătire a Ortodoxiei pentru a juca un rol mai important în mișcarea ecumenică. Este pentru prima oară când se afirmă într-o conferință interortodoxă că problema centrală a ecumenismului este eclesiologia, că unirea dintre Bisericile Ortodoxe și cele Vechi-Orientale (necalcedoniene) este posibilă și urgentă, că ansamblul Bisericilor Ortodoxe are dreptul și datoria să convoace fără întârziere un sinod ecumenic. Toate aceste perspective și ipoteze de lucru vor avea o influență considerabilă asupra activității ecumenice a Bisericii Ortodoxe Române din anii '60.

Valoarea acestei angajări la nivel oficial a Bisericii a fost subliniată și de faptul că toți secretarii generali ai Consiliului au vizitat România unde au avut discuții cu conducătorii Bisericii: Visser't Hooft în 1962, Eugen Carson Blake în 1971, Philip Potter în 1975, Emilio Castro în 1985.

În anumite momente, relațiile dintre București și Geneva n-au fost deloc ușoare. Voci străine de Biserică au presat delegații români să amenințe Consiliul cu retragerea Bisericii lor din Consiliu. Biserica nu le-a urmat cuvântul. Consiliul Ecumenic este recunoscător pentru rezistența patriarhilor și membrilor Sfântului Sinod la aceste presiuni antiecumenice, exercitate din afara ei.

2. Teologia și practica misionară din perioada 1961—1991 au fost consecvente în linii generale cu perspectiva dată de cei doi patriarhi, Justinian și Iustin. A existat deci un deplin consens în ce privește elementele componente esențiale ale ecumenismului, cu toate că fiecare l-a marcat cu un accent specific. Pe de o parte, un accent pastoral, contextual, pragmatic, istoric, care corespundea de fapt cu spiritul patriarhului Justinian. Pentru acesta, mișcarea ecumenică este, înainte de orice, un proces de deschidere și de reșezare a Bisericilor față către față, de colaborare practică și actuală între Biserici separate de istorie. Factorul istoric în ecumenism este deci foarte important, deoarece istoria a așezat creștini în starea de separare. Pentru patriarhul Justinian, ecumenismul trebuie să ducă la un mod de viață deschis care să favorizeze relații autentice de dreptate și de pace între toți. Acest ecumenism dina-

mic, extins, trebuie să însuflețească și să hrănească solidaritatea între oameni, între culturi, între popoare.

Pe de altă parte, un accent de ordin eclesiologic, canonic, de unde și o atitudine ecumenică mai exigentă și restrictivă. Patriarhul Iustin a cerut să fie fixate condițiile formale ale practicii ecumenice, printre care cea mai importantă este respectarea libertății și eclesiologiei proprii fiecărei Biserici locale. Pentru el, experiențele ecumenice actuale nu pot fi validate fără discernământ, fără aplicarea unor criterii ce sînt proprii doctrinei despre Biserică. Patriarhul Iustin a insistat mult asupra contextului eclesiologic în care se poartă dialogul ecumenic, dînd prioritate unității panortodoxe față de unitatea ecumenică. De altfel, el a făcut o distincție clară, de ordin conceptual, între unitatea panortodoxă, unitatea ecumenică și slujirea lumii contemporane; de asemenea, el a observat corect că există anumite contradicții sistematice între eclesiologie și ecumenism, nu numai în conversațiile interconfesionale, ci și în cele panortodoxe. Aceste elemente trebuie ținute într-o unitate organică, chiar formală. Căci nu se poate împerechea o eclesiologie exclusivă, radicală, cu un ecumenism inclusiv, liberal.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rămas fidel acestor principii și perspective. Un element nou pe care l-a subliniat Prea Fericirea Sa este insistența de a păstra o logică și o consecvență între dialogul teologic internațional și practica ecumenică locală. De unde, denunțarea directă a prozelitismului, ca în cazul ierarhiei Bisericii Romano-catolice de rîndul oriental din România. Această formă de prozelitism este anacronică și vine în contradicție cu ceea ce s-a realizat în comun între cele două Biserici, care se numesc surori.

3. A existat, apoi un deplin consens cu privire la înțelegerea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a rolului său central, în sînul mișcării ecumenice contemporane, mișcare cu caracter ireversibil. Consiliul ecumenic nu epuizează și nu confiscă eforturile ecumenice, dar el constituie astăzi forma cea mai organizată și credibilă a acestora. El nu tutelează Bisericile Ortodoxe locale cînd acestea se angajează separat în dialogurile bilaterale teologice, dar el constituie o platformă solidă în care Bisericile se pot recunoaște reciproc în slujirea lor comună față de lumea contemporană.

Formulînd condițiile unui dialog cu Biserica Romano-Catolică, Biserica Ortodoxă Română a cerut acesteia să renunțe la pretenția de a fi «centru al năzuințelor ecumenice contemporane». Mai mult, ea a recomandat Bisericii Romano-Catolice să se asocieze Consiliului ecumenic conceput ca «adunarea tuturor Bisericilor creștine», în sînul căruia e posibil un dialog în vederea unei colaborări imediate pe terenul creștinismului practic: «Considerăm că spiritul vremii noastre impune tuturor Bisericilor, deci și celei Romano-Catolice, să treacă de la atitudinea prozelitistă și exclusivistă față de ceilalți creștini, la o atitudine cu adevărat ecumenistă. Conducătorii Bisericii Romano-Catolice să adopte un vocabular ecumenist de fond, nu numai de formă, renunțînd la chemarea celorlalți creștini la «unicul staul» și la «plenitudinea adevărului». Prin aceasta, Biserica Romano-Catolică «va demonstra că nu se mai conside-

centru al năzuințelor ecumeniste contemporane și că privește Biserica Ortodoxă ca soră egală în demnitate și valoare eclesiologică».

Biserica Ortodoxă Română a făcut un efort intenționat de a transfera marile principii ale unității creștine, formulate în dialogul mondial, pe plan local. Aici merită să fie menționate *conferințele teologice interconfesionale*, în cadrul cărora s-au întâlnit teologi de diverse confesiuni să discute probleme comune naționale, europene, ecumenice.

Evaluarea celor trei decenii ar fi incompletă dacă nu s-ar menționa tensiunile care s-au ivit între Biserica Ortodoxă Română (inclusiv celelalte Biserici membre) și Consiliul Ecumenic, mai ales în a doua parte a anilor '80. Într-adevăr, deja la începutul acestui deceniu, situația din România începe să apară pe agenda Consiliului printre «chestiunile publice», asupra cărora Consiliul trebuie să se pronunțe oficial. În defavoarea României se menționa violarea drepturilor umane în toate aspectele, mai ales drepturile minorităților naționale. În fața acestei situații Biserica n-avea libertatea să critice deschis deficiențele sistemului dictatorial. Consiliul cunoștea bine situația din România deoarece toți secretarii generali vizitaseră țara. El s-a orientat întotdeauna în funcție de aprecierea și poziția Bisericii Ortodoxe Române.

Din partea Bisericii s-au dat mai multe explicații: Datorită unei legislații restrictive și antireligioase, există limite și restricții reale, în exercitarea misiunii Bisericii. Obligată să se retragă în cadrul strict «religios», Biserica nu a putut să dezvolte o acțiune socială și a lăsat netratate multe probleme controversate ale societății.

Biserica a reușit să stabilească cu Statul un *modus vivendi*, în cadrul căruia s-au obținut un minimum de drepturi și posibilități. Instituțiile de bază, centrale, regionale și locale au fost menținute, cu toate că preservarea lor a fost foarte costisitoare, uneori.

Biserica a avut dreptul să se afilieze unei asociații mondiale de Biserici și creștini. Consiliul Ecumenic are însă numai un drept moral asupra Bisericilor membre, nu și unul juridic. S-a spus că o intervenție din afară, din partea opiniei publice internaționale, ar pune în joc relațiile cu statul și chiar dreptul Bisericii de a funcționa. E sigur că aici s-a exagerat.

Cînd s-a pus în aplicare planul de sistematizare prin distrugerea satelor, cînd s-au distrus cam 20 de biserici istorice în București, cînd s-a aflat că și sediul Patriarhiei este amenințat cu evacuarea, atunci s-a înțeles că regimul politic din România este iresponsabil. Biserica n-a putut să spună nici un cuvînt ferm împotriva acestei politici, doar informații și interpretări incomplete.

Comitetul Central al C.E.B. care s-a ținut la Hanovra (10—20 august 1988) adoptă o *Recomandare în legătură cu România*, în care se cere secretarului general Emilio Castro, să ia toate măsurile necesare pentru a avea informații complete și comentarii directe de la Bisericile membre din România și pe baza acestora, să raporteze la viitoarea întâlnire a Comitetului Central. Recomandarea s-a adoptat urmînd propunerea I.P.S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei care a spus că Bisericile din Consiliu pot să se angajeze să discute situația din România numai pe baza datelor furnizate de Bisericile respective. În fața Comitetului Central, care

s-a ținut la Moscova (16—27 iulie 1989), secretarul general al Consiliului, Dr. Emilio Castro, a prezentat un *Raport despre România*. Secretarul general citează din răspunsurile primite de la cele patru Biserici membre (la 8 mai 1989) în care se spune că foarte puține sate au fost afectate de planul de sistematizare rurală (care prevedea demolarea a 7000 de sate și înlocuirea lor cu complexe agro-industriale) și că nu există discriminare împotriva minorităților etnice, afirmând că Bisericile au libertate pentru misiune și mărturie. Comitetul executiv (Zagorsk, 13—14 iulie 1989) ascultase raportul unei delegații a Consiliului Ecumenic și a Conferinței Bisericilor Europene care vizitase România de la 8 la 11 iulie 1989. «Ei au fost impresionați de vitalitatea Bisericilor din România și de întărirea relațiilor ecumenice dintre acestea. Conducătorii Bisericilor din România simt că au încredere în organismele ecumenice de care aparțin. Ei sînt pe deplin conștienți de responsabilitățile lor pastorale și spirituale. CEB și CBE trebuie să fie sensibile în acțiunile lor cu intenția de a ajuta Bisericile din România să folosească la maximum posibilitățile lor pentru misiune și mărturie în țară fără să pună în pericol «spațiul» pe care-l au».

La Moscova, unii dintre membrii Comitetului Central au insistat să se adopte o *declarație*, sau o moțiune separată de raportul secretarului general. P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul a cerut ca înțelepciunea și spiritul ecumenic să domine în luarea unei decizii care să ducă la pace și reconciliere, și nu la conflict și tensiune. În cele din urmă, raportul secretarului general a fost acceptat.

Între timp, situația s-a agravat (deja în martie 1989, Comisia pentru drepturi umane a Națiunilor Unite a numit un «raportor» special pentru România). Mulți au criticat faptul că la Moscova nu s-a vorbit clar despre violarea drepturilor umane în România, de aceea Consiliul este în situația să-și piardă credibilitatea. S-a răspuns că o declarație publică e o cale printre altele, iar în unele situații, o declarație de protest, de dezacord, nu este folositoare Bisericii afectate. Consiliul își impune limite, iar cînd viața creștinului e în pericol, păstrează tăcere, fără să renunțe la compasiunea pentru cei ce se află în situații de oprimare.

La Comitetul Central care s-a ținut la Geneva (23—30 martie 1990) problema a fost reluată. S-au format două grupe: unii care susțineau că la Moscova Comitetul a făcut o judecată responsabilă despre situația din România; alții care spuneau că nu sînt de acord cu acțiunea Consiliului, aceasta fiind inadecvată și incompletă. Consiliul trebuia să vorbească atunci și trebuie să recunoască acum că nu a vorbit la timp. Emilio Castro a întrebat dacă «noi încercăm să apărăm România sau să ne justificăm pe noi înșine». P.S. Episcop Daniel a spus, cu această ocazie, că pocăința este o chestiune spirituală, nu politică. Secretarul general, ca și moderatorul, au recunoscut lipsa de curaj care s-a văzut la Moscova.

Comitetul Central recunoaște că, la Moscova, avînd în vedere circumstanțele din acel timp, n-a putut fi mai direct în critica regimului anterior din România și n-a putut vorbi mai deschis împotriva violării drepturilor omului acolo, deoarece a crezut că, făcînd aceasta, viețile și libertățile poporului inocent ar fi fost expuse și mai mult la risc. Comi-

atul «regretă judecata eronată în eșecul de a vorbi în mod adecvat despre situația (din România) la adunarea sa din Moscova în iulie 1989». Cu toate acestea, secretarul general a continuat să explice că, Consiliul Ecumenic a avut totdeauna o poziție responsabilă tocmai pentru că a cunoscut situația din România și pentru că a dorit să nu o agraveze cu noi restricții și conflicte, ca rezultat negativ al unei intervenții din afară.

Emilio Castro a spus că, în legătură cu România, Consiliul a aplicat o metodologie, un *modus operandi*, care a corespuns cu un moment dat. Sper că poporul român va fi în stare să recunoască acest fapt, anume că solidaritatea ecumenică cu poporul n-a fost absentă în timpul acestor lungi perioade de dictatură la acea națiune. Consiliul este acuzat că a practicat «diplomația tăcerii» în anii de dictatură a lui Ceaușescu. Secretarul general a spus că, într-adevăr, Consiliul nu s-a exprimat în mod direct, pentru că, așa cum au cerut Bisericele române, trebuia să fie protejată viața și activitatea Bisericilor. Făcând aceasta, Consiliul n-a susținut și încurajat regimul respectiv, ci a plătit prețul ca să ajute dezvoltarea situației drepturilor umane în România.

Care a fost contribuția teologiei române la reflecția ecumenică din acest timp?

Probabil că cea mai importantă contribuție a fost insistența asupra legăturii ce există între învățătura despre Dumnezeu — Sfânta Treime — cea despre Biserică, între teologie și ecesiologie. Pentru că în ecesiologia comuniunii Biserică are un fundament și un model trinitar, fiind manifestarea în istorie a comuniunii dintre persoanele Sfintei Treimi. Biserică nu este un simplu grup eclesial, o asociație voluntară de creștini, «trupul lui Hristos» (I Cor. 12, 27), «comuniunea Duhului Sfânt» (II Cor. 13, 13). Biserică nu există deci prin hazard sau accident istoric, ci are scopul iconomiei lui Dumnezeu, care voințe să recunoască pe toți în trupul Fiului Său cel întrupat și înviat. Biserică aparține proiectului lui Dumnezeu de a recapitula în Hristos, proiect început la întrupare, realizat în istorie la Cincizecime și care va fi desăvârșit la a doua venire a Domnului Hristos. Și după cum nu se poate separa ființa lui Dumnezeu de revelația și întruparea Sa, tot așa nu se poate separa ființa Bisericii de istoria ei, partea nevăzută de cea văzută, proiectul ei istoric și cel eshatologic.

Teologia ortodoxă română a promovat în dialogul ecumenic o metodologie teologică particulară, potrivit căreia *lex orandi* determină *lex credendi* și invers. Adică, în locul unei teologii speculative, Ortodoxia a preferat o teologie doxologică, folosind un limbaj liturgic și pastoral. În timp ce teologia latină scolastică a practicat polemica, ceea ce a dus la spiritul de controversă, iar teologia bizantină modernă a preferat definițiile generale, ceea ce a dus la dogmatism teologic, teologia ortodoxă nouă a recurs la forma doxologică și interpretarea spirituală a dogmelor de credință. Toate aspectele și elementele vieții bisericești sînt legate între ele: doctrină, spiritualitate, liturghie, etică, opțiuni sociale și politice. Teologia observă cum se reflectă Revelația divină în viața spirituală, misionară și pastorală a Bisericii, de aceea terminologia ei face parte din cultura și din limbajul poporului credincios.

Teologia română a făcut o legătură directă între liturghie și acțiune socială a Bisericii. Liturghia înseamnă o acțiune publică, un serviciu comun care prin natura sa se răsfrânge dincolo de locașul de cult. Prin caracterul ei euharistic și comunitar, liturghia sugerează o ordine socială și economică dominată de spiritul de solidaritate și de actul de împărțire. Împărțirea tuturor dintr-o singură pâine euharistică și dintr-un singur potir poate inspira un model de economie în care pâinea nu se posedă în mod individualist și nu se consumă în mod egoist. În plus, cei nedrepti nu se pot apropia de potir, căci cel care mănâncă pâinea cu nevrădnicie, mănâncă propria sa condamnare (I Cor. 11, 27, 30). De altfel, Părinții Bisericii fac o aspră critică socială bogăției injuste. Prin urmare, Biserica nu se poate complăce cu nedreptatea și nici nu poate trișa de sărăcia.

În ce privește unitatea lumii, teologia ortodoxă a preferat o interpretare dinamică și realistă a acesteia, pe temeiul învățaturii patristice despre «eclesialitatea» creației și a omului în Duhul Sfânt.

Pe de o parte, nu se poate spune că lumea devine de la sine Bisericească. Lumea trebuie să fie «judecată», adică liberată și înnoită, prin recunoașterea caracterului ei relativ în actul Botezului. Lumea care refuză comuniunea cu Dumnezeu, stă în afara alianței cu El, de aceea Biserica se roagă pentru lume. Pe de altă parte, nu se poate spune în mod absolut că lumea și Biserica se află într-un raport de ostilitate și de confruntare. Aceasta ar însemna a nega nu numai întruparea Fiului lui Dumnezeu ci și pogorîrea Duhului Sfânt pe lume. Lumea nu este numai o arie a păcatului, ci și o ocazie de a descoperi pe Dumnezeu, deci ea are un element de har. De fapt, omul în general face această experiență dublă a lumii: pe de o parte, simte necesitatea de a fi liber de lume, pe de altă, descoperă în istorie o mare șansă de a se realiza. Problema este de a identifica prezența lui Dumnezeu în lume, cum conduce El lumea și cum lucrează lumea din punct de vedere religios și politic. Sau mai precis, cum se leagă evenimentele istoriei umane de evenimentele istoriei mîntuirii realizată de Mîntuitorul Iisus Hristos.

Prin urmare, pe baza alianței pe care o are cu Dumnezeu «Biserica slujitoare» nu își asumă un sistem politic ca sistem creștin. Alteritatea Bisericii în lume devine un principiu pe baza căruia Biserica nu poate legitima sau sacraliza sistemele politice ca atare. Dar lumea și istoria oferă creștinilor noi și noi posibilități și ocazii de a descoperi pe Dumnezeu și de a sluji oamenilor.

În fine, participarea socială a creștinilor nu înseamnă deloc o luptă pentru putere. Căci una este puterea lui Dumnezeu, care se arată în cruce și în suferință și alta puterea lumii care caută să domine cu forță.

Teologia ortodoxă română a beneficiat însă și ea de prezența în dezbaterile ecumenice. Astfel, în contextul ecumenic, ea a fost în situația de a reformula limbajul ei tradițional și de a descoperi unele aspecte ale mărturisirii ei de credință care au fost neglijate sau chiar pierdute în decursul istoriei. De pildă, fundamentul euharistic al Bisericii și preoției, sensul misionar al liturghiei, legătura dintre aceste și etica socială, Biserica istorică văzută mai ales ca o «comunitate slujitoare», scopul ecumenic al comuniunii euharistice etc.

Trebuie să recunoaștem că, în ultimii ani, entuziasmul ecumenic în anii '60 n-a înregistrat o dezvoltare spectaculară în România. De ce?

Biserica Ortodoxă Română a fost, mai ales între anii 1975—1985, prea solicitată de mari proiecte și nevoi urgente locale, unele, în curs de realizare: înființarea unor noi centre eparhiale: Alba Iulia în 1975, Constanța-Tomis în 1985, Curtea de Argeș în 1985; celebrarea unor importante aniversări: centenarul Facultății de Teologie din București (1881—1981), centenarul autocefaliei bisericești (1885—1985); construirea Institutului teologic și a Centrului ecumenic de la București.

De asemenea, școala teologică și instituțiile responsabile de cercetare și cultura teologică au fost angajate în traducerea și publicarea colecției «Părinți și scriitori bisericești», colecție de vaste proporții; în pregătirea și tipărirea unor serii de manuale și tratate pentru învățământul teologic. O comisie de specialiști s-a aplecat îndelung asupra textului *Bibliei lui Șerban Cantacuzino*, care a fost publicată în 1988, cu ocazia sărbătoririi aniversării tricentenarului apariției primei *Bibliei* în limba română literară, în 1688. Cele mai multe studii sînt acum localizate asupra istoriei Bisericii Ortodoxe Române, asupra Patericului românesc, a spiritualității filocalice. Se publică în continuare o bogată literatură catehetică și liturgică: mărturisiri de credință, catehisme, cărți de rugăciune, cărți de cult, calendare și îndrumătoare bisericești. Din această cauză, formularea unei perspective care să antreneze Biserica într-o nouă etapă a relațiilor sale ecumenice n-a mai fost o prioritate. Desigur, acest efort masiv pentru instruirea catehetică a credincioșilor și de formare teologică a preoților în contextul actual va genera, în mod sigur, o mai bună înțelegere a ecumenismului, o viziune ecumenică mai coerentă.

Apoi, odată cu începerea dialogurilor bilaterale teologice, fie la nivel național, fie la nivel panortodox, s-au ivit mai multe neclarități: Care este calitatea specifică a dialogului bilateral teologic, care este autoritatea «convergențelor» teologice rezultate din dialogul ecumenic, care este raportul dintre cele două moduri de dialog; sînt acestea paralele sau complementare? La început s-au exprimat păreri foarte divergente despre acest capitol. Chiar în textele și declarațiile oarecum oficiale ale autorităților bisericești, pozițiile au fost variate. În discuțiile ulterioare, opiniile au apărut mult mai nuanțate, aducîndu-se și numeroase precizări.

De pildă, despre dialogul ce se duce în cadrul Consiliului ecumenic s-a spus că acesta are posibilități și calități reale, dar și limite reale. Aceste limite sînt impuse chiar de mandatul Consiliului, care nu are facultatea de a negocia unirea între Bisericile membre. Dimpoverivă, fiecare Biserică are autoritatea de a proclama și exercita unitatea cu altă Biserică, scopul dialogului teologic bilateral fiind tocmai să pregătească această unire. Consiliul ecumenic vrea doar să antreneze Bisericile membre într-o experiență ecumenică autentică, în care ele să se simtă că formează o «comunitate conciliară», ca apoi ele însele să se recunoască reciproc printr-un act formal, canonic, nemijlocit.

Astfel, documentul *Botez, Euharistie, Preoție* nu este o declarație de unire între Biserici, ci enunță convergențe posibile în credință; de aceea, receptarea lui poate să faciliteze «recunoașterea reciprocă», act canonic în care sînt angajate direct autoritățile competente ale Bisericilor.

În fine, în anii '80 apare o nouă generație de ierarhi și teologi care au adoptat o atitudine oarecum defetistă și de rezervă, scoțînd în evidență disonanța dintre ecumenism și Ortodoxie.

Critica ecumenismului în general, a Consiliului Ecumenic al Bisericilor în special, a curentelor teologice apărute în afară de Ortodoxie devine acum inegală și dispartă, mergînd de la examinarea riguroasă și obiectivă a acestora, pînă la afirmații subiective și păreri care au dezorientat. Unii au făcut un mare serviciu dialogului ecumenic arătînd caracterul unilateral al unor programe sau studii, identificînd capcanele unor poziții radicale, cerînd să fie dezisă ambiguitatea în conversațiile și textele ecumenice; alții, frustrați de metoda de lucru proprie Consiliului, adesea inconfortabilă pentru ortodocși, n-au vrut să intre în dezbaterile problemelor ecumenice, privind de departe și cu o oarecare desconsiderare acest efort. Contextualizarea teologiei, metodă de lucru adoptată și de teologia română, este contestată altora.

A circulat ideea că rezultatele mișcării ecumenice nu trebuie să treacă în experiența actuală a credincioșilor. Aceștia trebuie să fie feriți de ideile ecumeniste. S-a spus și s-a scris. Desigur, este necesar să se exprime cît mai multe voci în acest domeniu și chiar trebuie să fie încurajată critica competentă din diverse perspective. Ecumenismul nu este rezervat unor teologi specialiști sau unor instituții bisericesti specializate.

III

În această perioadă de înnoire globală, spirituală și socială, de ce este nevoie să fie înregistrată «memoria» ecumenică a ultimelor trei decenii? De ce trebuie să fie dat un nou suflu ecumenismului în România de azi, acest «pămînt nou» în care Dumnezeu a făcut pași uriași?

Pentru că există o reciprocitate între misiunea și slujirea Bisericilor locale și unitatea ecumenică a tuturor Bisericilor, între identitatea specifică a unei Biserici și universalitatea identică a lui Hristos în fiecare Biserică și în toate deopotrivă. Pentru că ideea ecumenică, în continuă emigrare și expusă la orice deviație și interpretare redusă, trebuie să-și găsească adevărata ei finalitate, misionară, pastorală și umană, adică să întărească conștiința eclesială a celor ce se află în «sînul Bisericii», să ofere o bază legitimă relațiilor cu celelalte Biserici creștine, să antreneze toate Bisericile dintr-un loc în efortul comun pentru înnoirea comunității umane.

Pentru că Biserica Ortodoxă Română trebuie să dezvolte continuu relațiile cu celelalte Biserici și comunități creștine din țară. Se știe că prozelitismul se practică mai ales într-o situație «ne-ecumenică», în care Bisericile nu se cunosc și recunosc reciproc. Prozelitismul grupuri-

lor conservatoare fundamentaliste este exacerbat de faptul că Biserica nu le recunoaște nici o calitate eclesială, ceea ce înseamnă pentru ele o denigrare. Pentru că nu sînt recunoscute ca Biserici, ele preferă să rămînă în stare de dezbinare și să creeze noi stări de dezbinare.

Aici trebuie să fie dezisă opinia potrivit căreia Consiliul Ecumenic al Bisericilor ar fi o federație protestantă care ar susține acțiuni sau campanii prozelitiste. De asemenea, nu trebuie să fie criticate Bisericile protestante în bloc, ca fiind «antiortodoxe», întorcînd misiunea în prozelitism. Consiliului Ecumenic nu i se pot adresa aceleași critici ce se formulează contra mișcărilor și organizațiilor conservatoare prozelitiste. Dimpotrivă, Consiliul Ecumenic a combătut prozelitismul și a recomandat mărturia comună în orice loc ca parte din procesul de recunoaștere reciprocă. Iar Biserica Ortodoxă Română a urmărit de la început cu mare interes această dezbatere privind influența nefastă a prozelitismului asupra vieții ecumenice locale.

Cu alte cuvinte, Biserica Ortodoxă Română nu-și edifică unitatea și integritatea ei distrugînd unitatea și integritatea altei Biserici. Dar ea trebuie să meargă dincolo de această recunoaștere pasivă sau indiferentă a altor Biserici. Principiul ecumenic trebuie să opereze activ în atitudinea ei față de celelalte Biserici. Atunci cînd, venind la Ortodoxie, credincioși botezați valid într-o Biserică soră sînt «rebotezați»... ; atunci cînd se refuză unui cuplu mixt cununia în Biserica Ortodoxă, unul dintre soți fiind membru al altei Biserici surori; atunci cînd pînă la urmă amintirea istoriei și logica unor canoane desuete, o Biserică soră nu este numită Biserică soră, acest principiu este trecut cu vederea. Or, Biserica are facultatea și libertatea de a revizui istoria acceptării și neacceptării eterodocșilor, mai ales canoanele privind recunoașterea și nerecunoașterea Tainelor săvîrșite în afară de Biserica Ortodoxă, cînd ea constată că aceste canoane nu mai sînt folosite potrivit principiului «ecumenic» cu care au fost enunțate.

În definitiv, cum tratăm noi, ortodocșii, pe cei ce sînt în afară de Biserica noastră? Ce reflex au ortodocșii față de «neortodocși»?

Aceasta este o problemă eclesiologică prin definiție, deoarece Ortodoxia, articulînd în mod explicit natura ei de Biserică cea una, sfîntă, universală și apostolică, va delimita implicit caracterul eclesial al celorlalte Biserici creștine. În această privință se folosesc formule foarte variate, ca de pildă aceasta: «adevărata Biserică este cea ortodoxă, cînd celelalte Biserici sînt pe cale de naștere», sau Bisericile neortodoxe sînt «Biserici nedepline» (Prof. D. Stăniloae, «Studii teologice», nr. 5—6/1984, p. 422). În răspunsul Bisericii Ortodoxe Române documentul despre *Botez, Euharistie, Preoție*, se folosește expresia: «Biserici, confesiuni și denominațiuni creștine», fără calificarea lor eclesială sau sacramentală. Unii neagă chiar preoția generală a creștinilor care nu aparțin canonic Bisericii Ortodoxe, găsind că aceasta este o poziție dogmatică ortodoxă infailibilă.

Pentru toate aceste motive, Ortodoxia românească, reluînd tot ce e autentic în experiența celor 30 de ani, este chemată să facă o selecție a temelor ecumenice ce merită să fie în continuare explorate, fie se-

parat, fie în comun, și să stabilească o anumită ordine în opiniile ce s-au exprimat mai ales în ultimii ani cu privire la mișcarea ecumenică, la dialogul bilateral teologic, la dialogul multilateral ecumenic. Având analize coerente și concepte comune de lucru, ea poate apoi trece la nivelul unor sinteze sistematice care pot să antreneze ecumenismul local, dar și cel universal, într-o nouă etapă. Se știe că *Ortodoxia și mișcarea ecumenică* reprezintă un subiect controversat pe agenda viitorului Mare Sinod ortodox. Or, Consiliul Ecumenic al Bisericilor și de fapt toate Bisericile Ortodoxe așteaptă din partea Bisericii Ortodoxe Române o contribuție substanțială și pozitivă la această dezbateră. Ea are deci o misiune ecumenică.

Această misiune ecumenică începe și se practică pe plan local. Aici ea este chemată să facă un efort nou de a da spiritualității ortodoxe, mai ales rugăciunii liturgice pentru «unirea tuturor», popularitatea și eficacitatea ei. Ortodoxia, îndeosebi spiritualitatea ei liturgică, dispune de mari calități ecumenice ce trebuie să fie puse la îndemâna tuturor. Desigur, ecumenismul are o definiție teologică ce nu lasă loc la improvizații, la scheme de unire inacceptabile și irealizabile. Dar, această definiție trebuie să fie mărturisită și realizată într-o spiritualitate care face posibilă atragerea tuturor în marea taină a universalității Domnului Hristos. În misterul acestei universalități locale, care este bucuria și privilegiul celor ce stau în «sînul Bisericii», trebuie să fie atrași și antrenați toți creștinii dintr-un loc.

Una dintre sarcinile concrete ale teologiei este deci aceea de a reda Ortodoxiei caracterul ei popular în sensul nobil al termenului, eficacitatea ei spirituală, calitatea ei de «aluat». Se simte o mare trebuință de comentarii și interpretări care să ajute mai bine tradiția ortodoxă să devină «fermentul» unității în fiecare loc și care să nu agraveze ignoranța sau perplexitatea celor ce nu cunosc sau cunosc puțin Ortodoxia. Aceasta înseamnă în fond popularizarea însăși a teologiei ortodoxe, pentru a face astfel din fiecare credincios un catehet. Căci după cum Sfânta Liturghie nu este o slujbă clericală, tot așa teologia nu este o misiune academică, ci mărturia întregului popor credincios.

Noua perspectivă ecumenică de care vorbim trebuie să fie susținută de mai mulți factori: de facultățile și seminariile teologice, atât în programul de formare a preoților cât și în cercetarea academică, de preoți în practica lor pastorală și misionară; de tot poporul credincios în împlinirea vocației lui în situația de azi.

Trebuie să recunoaștem că, în trecut, un anumit curent teologic a fost axat pe prezervarea intactă a Ortodoxiei tradiționale, de unde exces de dogmatism, pe memorizarea istoriei creștinismului bizantin, de unde lipsă de perspectivă ecumenică, pe exagerarea aspectului confesionalist al Ortodoxiei în raport cu alte confesiuni. Unii teologi s-au angajat într-un program de combatere a pozițiilor neortodoxe ca și când teologia ortodoxă s-ar fi turnat și mulat în stereotipuri din care nu poate să iasă.

Această teologie n-a fost scutită nici de constrângeri metodologice și ideologice, de unde o teologie de poziție, moralizatoare, defensivă,

scopul de a veghea ca toată gândirea să fie la linia oficială. Ea are trăsături caracteristice : dogmatism în materie de doctrină, prudență exagerată față de tezele ecumenice, argumentul simfoniei în raportul între Stat și Biserică, retorica naționalismului, amestec de teologie și politică în tratarea multor subiecte de etică socială, istoria Bisericii ca singur criteriu de dezvoltare și înnoire a tradiției.

O mare excepție în această perioadă și, în același timp, o mare forță a fost curentul creat și antrenat de Părintele Profesor Stăniloae. El a reușit să depășească prin viziunea sa, tot ceea ce s-a scris conform agenda și poziția oficială a autorităților, ținând cont de nevoile existențiale ale tuturor. Părintele Stăniloae a adus în prim plan misterul existenței divine și umane, a explorat valoarea teologică a experienței religioase, spirituale și umane. A vorbit de transfigurarea lumii, de afirmarea realității istorice, dar n-a admis absolutizarea acțiunii socio-economice. Prezența lui este puternică nu numai prin profunzimea gândimului său, ci și prin aceea că a dat titluri de marcă operelor sale : *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, *Spiritualitate și comuniune în liturghia ortodoxă*.

Datorită curentului Stăniloae care s-a dezvoltat oarecum independent de curentul oficial, teologia n-a pierdut contactul cu gândirea ecumenică, a redescoperit tradiția patristică, a asociat cultul și spiritualitatea, a pus Biserica în centrul istoriei naționale. În curentul Stăniloae s-au format două sau trei generații de teologi, unii dintre ei capabili să revizuiască teologia de servituțile din trecut.

Care este sarcina de viitor a teologiei ecumenice din România ? Trebuie să se dea o atenție deosebită de a consolida acest curent, de a cultiva această gândire bogată, de a face din ea teologia prin excelență a ecumenismului. Această teologie trebuie să fie punctul de vedere indispensabil pentru gândirea românească de azi și de mâine. Căci există tendințe care pot trage înapoi concepția actuală despre rolul teologiei, acela de a dezvolta o gândire rațională și obiectivă pe temeiul revelației divine, capabilă să ofere criterii de referință critică asupra lumii și perspective de universalitate. Teologia românească are șansa să posede acum un material teologic de valoare excepțională datorită Părintelui Stăniloae. Cineva trebuie să extragă din acest material marile direcții ale teologiei de mâine. Important este să nu se piardă acest moment și să se caute alte puncte de plecare. Această teologie excelează prin aceea că este deschisă pentru orice domeniul de cunoaștere umană, cea pozitivă și cea etică, prin aceea că ține împreună calitatea ecumenică cu cea locală, românească, lucru decisiv pentru formarea preoților și teologilor viitori.

Lucrarea pastorală cu caracter ecumenic depinde în primul rând, de preoți, de autenticitatea vieții lor duhovnicești și sociale. O Biserică puternică este puternică atâta vreme cât se sprijină pe preoți de parohie și pe cetățenii lucrului pastoral, adică zidirii trupului lui Hristos (Ef. 4, 16). Trebuie să se caute și să se stabilească noi raporturi între preot și credincios, între preot și cei din afară. Este vorba nu numai de etica preotului, ci și de capacitatea sa de a sta față față cu parohia, ci de însăși înțelegerea și rolul pe care o reprezintă preoția ca atare.

Cea mai importantă schimbare trebuie să se producă în atitudine preotului față de vocația sa personală și de misiunea obiectivă la care a fost trimis prin hirotonie. Presupunem că preoții români au fost neliniștiți de starea în care i-a găsit revoluția din decembrie 1989 și că de atunci au semnalat restricțiile și contradicțiile cu care au fost confrunțați în perioada 1948—1989. Astfel ei au înțeles că efortul de convertire a societății începe cu propria lor convertire. Este vorba de fidelitatea faptică a preotului față de preoția sa. Slăbiciunea și neascultarea preotului ca persoană nu trebuie să fie confundate cu necredința și infidelitatea preotului ca preot.

Preotul este nu numai celebrant al unui cult, încît activitatea lui nu este restrînsă la un locaș liturgic și la un calendar liturgic. El este și învățător și păstor, predicator și misionar, ecumenic, adică pentru toți, avînd datoria să fie prezent oriunde este nevoie de dragoste, de iertare, de dreptate și de solidaritate. Preotul are menirea de a sfîșia relațiile dintre oameni, legăturile lor, comunicațiile lor. El mijlocește o anumită înțelegere și comunicare spirituală între oameni. Pentru aceasta este nevoie, mai ales în regiunile în care trăiesc împreună credincioși de diverse confesiuni, de un dialog pe față în care să se realizeze convergența și comuniunea obștei. Preotul stimulează acest dialog ca unul care se ocupă cu existențe individuale, cu persoane reale și nu cu entități sau instituții. El nu e o instanță care se impune cu autoritatea puterii, ci un slujitor care face totul pentru personalizarea raporturilor sale cu credincioșii. În mediul parohial, aceștia nu sînt «străini» sau «laici», ci colaboratori și coresponsabili.

Preotul trebuie să fie atent mai ales la vocabularul pe care îl folosește atunci cînd descrie istoria, doctrina și cultul confesiunilor creștine cu care vine în contact zilnic sau sporadic. Pe de o parte, factorul confesional este încă puternic, de aceea trebuie să fie respectată identitatea și libertatea fiecărei confesiuni. Fiecare Biserică creștină are propria ei metodă pastorală și misionară, potrivit doctrinei și tradiției sale, care trebuie să fie respectată. Din cauza aceasta concelebrarea și împărtășirea euharistică reciprocă rămîn încă imposibile.

Pe de altă parte, în contextul ecumenic actual, Bisericile găsesc argumente comune pentru a vorbi și a lucra împreună imediat, în acele probleme în care o acțiune creștină solidară se impune. Unitatea văzută a Bisericilor este încurajată și promovată prin mărturia comună a creștinilor, prin solidaritatea și colaborarea lor. Există deci multe posibilități și împrejurări; pentru «binele comun», cînd o mărturie comună și solidară cu credincioșii celorlalte Biserici și confesiuni, este posibilă, necesară și utilă. Mărturia comună nu se amîină, ci se practică imediat.

Ecumenismul este o problemă care necesită reflecția și acțiunea tuturor, nu numai a teologilor și a preoților. Secularismul și ateismul au diminuat rolul credinței în unitatea comunității umane. Există un public numeros care a pierdut perspectiva și limbajul creștin. Din această cauză, nu numai Bisericile s-au situat într-o stare de separare și relațiile dintre oameni au fost contrafăcute.

Cum sînt pregătiți și educați mirenii pentru o misiune ecumenică

Înainte de orice, mirenii trebuie să cunoască bine nu numai istoria creștinismului la români, ci și mecanismul și viața internă a Bisericii. Ce zic mirenii despre Biserica Ortodoxă Română, ce acces au ei la misiunea acesteia? Biserica trebuie să fie sensibilă la modul în care spune că ea e o Biserică națională, pentru a nu crea impresia că ea ar urmări votul credincioșilor, și nu convertirea lor. Într-adevăr, există încă o solidă afinitate etnică, istorică, culturală și morală între poporul român și Biserica Ortodoxă. Oricine poate să constate persistența fizică, văzută, a unei entități sociale care se poate numi *popor ortodox*, a cărui identitate este dată de valorile creștine tradiționale. Acest *popor ortodox* care are un profund simț național și social, este poporul lui Dumnezeu în România. Nici teologic, nici practic, Biserica nu este «națională» în sens absolut, căci se luptă mereu ca prezența și misiunea ei să devină un fapt în societate.

Mai trebuie să fie spus mirenilor că Biserica Ortodoxă nu este o Biserică confesională, numai pentru ortodocși, ci o Biserică pentru toți, indiferent de cultura și neamul lor. Ea se constituie ca un trup unit și coerent, deschis tuturor categoriilor sociale. Se știe că grupurile evangheliste sînt foarte active în rîndul anumitor categorii de oameni și femei, cei săraci, cei descurajați, cei robiți, deposedați, cei separați, cărora Biserica Ortodoxă adesea nu le dă atenție sau nu-i caută. Preoții ortodocși trebuie să dea o prioritate absolută pastorației în rîndul acestor oameni și femei, care sînt în majoritatea lor «neortodocși».

Parte din educația ecumenică a credincioșilor este participarea lor la rugăciunea pentru «unirea tuturor», împreună cu creștini ce aparțin altor Biserici. Bisericile membre ale Consiliului sînt deci chemate să se roage unele pentru altele. Încă din sesiunea sa din decembrie 1969, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat un text de îndrumări cu privire la *săptămîna de rugăciune pentru unitatea creștină*. Tot atunci decide ca această săptămîna să se respecte, în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, între 18 și 25 ianuarie. Textul aprobat a fost trimis tuturor centrelor eparhiale spre a fi folosit de preoți în slujbele din această săptămîna. Nimeni n-a dat curs acestei inițiative.

Rolul «ecumenic» al mirenilor constă și în aceea că ei contribuie la introducerea creștinismului în cultura națională și europeană.

În fine, mișcarea ecumenică în România depinde de angajamentul școlilor de teologie, al teologilor, care, prin funcția și vocația lor, sînt mențiți să inspire magisteriul bisericesc. Absența și indiferența teologilor pot duce la eșecul ecumenismului, care ține de viața internă a Bisericii și nu de relațiile ei externe. De altfel, în dezbaterea actuală despre convertirea societății române, în profunzimea și totalitatea ei, în efortul de a promova principiile creștine și convingerile umaniste universale în etica și spiritualitatea de azi, teologia are un rol capital. Insuficiența

reflecției teologice, alienarea facultăților de teologie de problemele existențiale și socio-economice, poate să aibă repercusiuni grave asupra educației creștinilor, dar mai ales asupra orientării Bisericii și formării preoților într-o societate fragilă și agitată ca cea românească.

IV

La aniversarea celor trei decenii de la intrarea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic, se poate spune că, în ciuda faptului că solidaritatea internațională are limite, totuși «solidaritatea ecumenică cu poporul român n-a fost absentă în timpul dictaturii». La acest popas aniversar, acest adevăr trebuie să fie recunoscut în mod deschis de Biserica Ortodoxă Română. De asemenea, putem spune că după un bilanț bogat de cooperare între anii 1961—1975, Biserica s-a luptat cu toate armele ei și în toate situațiile să rămână prezentă și activă în mișcarea ecumenică, acumulând o experiență ce trebuie să fie scrutată de aproape. Moștenirea ecumenică a Ortodoxiei române este deci bogată și prețioasă.

În ce fel relațiile dintre Consiliul Ecumenic și Patriarhia Română vor evolua de acum încolo? Continuitate sau discontinuitate? Diferența enormă între anul 1961 și anul 1991, gravitatea și amploarea problemelor netratate în trecut, temele urgente actuale, confruntarea cu practica prozelitismului, nevoia de a stabili platforme ecumenice, toate acestea arată că este nevoie de o transformare de fond în toate domeniile vieții bisericești, mai ales în educația ecumenică a teologilor, a preoților și a credincioșilor.

Din perspectivă ecumenică, România este un pământ nou în care trebuie să se cultive semințele unității, toleranței, împăcării, păcii. Purtătoare de forță spirituală și de speranță, Biserica poartă, în parte, responsabilitate pentru viitorul acestei țări. Ea dispune de toate instituțiile și mijloacele, de tot timpul ca să facă o cultură nouă. Numai că este nevoie de aluat, «aluatul» Duhului Sfânt, care să fermenteze realitatea complexă din România.

În fine, nimeni nu poate să facă judecăți definitive asupra perioadei trecute. Alte schimbări pot interveni care vor crea noi confuzii și constrângeri sociale. Există deziluzii și frustrări cu răspunsurile date și cu măsurile luate de autorități pînă acum. Dar istoria și dezvoltarea ei nu se opresc aici. Biserica nu poate să fie dependentă exclusiv de evaluarea istoriei trecute. Biserica trebuie să continue lucrarea ei. Timpul viitor va ridica ipoteca pe care unii o pun azi pe umerii ei. Biserica are nevoie de încrederea tuturor ca astfel să se concentreze pe misiunea ei actuală. Ea are nevoie de libertate ca să spună poporului că transformarea a avut loc și că este deci posibilă o zi nouă, o realitate nouă, într-un pământ nou!

Pr. prof. ION BRIA

ANTIM IVIREANUL MITROPOLITUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

— 275 de ani de la moartea sa martirică —
1716—1991

Acum spre cumpăna dintre lunile Răpciune și Brumărel din acest iugător leat 1991, se împlinesc 275 de ani de cînd, cam în aceeași vreme din anul 1716, pe calea ce-l purta spre locul de surghiun de la mănăstirea Sfînta Ecaterina de pe muntele, cel de Dumnezeu umblat, al Sinaiului, vestitul mitropolit al Ungrovlahiei, Antim Ivireanul, în chip năpraznic, ca un adevărat martir al lui Hristos, a fost ucis de păstorii otomani ce, din poruncă, îl însoțeau într-acolo.

De netăgăduit, acest întîistătător al Bisericii muntene este unul dintre ierarhii cei mai de seamă ai Țării Românești, care, prin darurile sale deosebite, prin bogata sa activitate desfășurată în ogorul vechii noastre culturi, prin cunoscutele sale *didahii*, pline «de suflu moral pentru societatea și timpul lui» și prin «strălucirea» pe care a știut să o dea scaunului vlădicesc pe care a păstorit, s-a înălțat și se înalță și mult deasupra șezătorilor ce l-au premers și l-au urmat pe acesta. Prin astfel de fapte, el a înscris una dintre cele mai luminoase pagini în istoria Bisericii și chiar a neamului românesc. De aceea, este o dădă datorie de pietate și de recunoștință să fie adus cît mai des în mintirea noastră, a tuturor, altfel zis ca figura lui, aflată acum în umbra dreptilor, să fie coborîtă și printre noi cei de azi, iar el să fie privit în perspectiva timpului trecut și să fie prețuit de către noi toți cu folosul cu care se apropie și se privesc oamenii de seamă a căror față și lucrare s-a contopit pentru totdeauna cu destinele neamului al Bisericii Ortodoxe Române».

Pentru aceasta, cu prilejul comemorării de față, în cele ce urmează va încerca să se înfățișeze, sumar numai, unele aspecte din legăturile ei cu pămîntul patriei noastre.

Mitropolitul Antim Ivireanul era de fel din Iviria — numele clasic Georgiei —, de unde apelativul *Ivireanul*, pe care, se pare, însuși el l-a dat. Despre prima parte a vieții sale se știu prea puține lucruri. Pe temeiul indicațiilor privind «sărindarul» familiei sale, pe care chiar le-a înscris în cel de al treisprezecelea capitol din «*Așezămîntul Institutii Mănăstirii a Tuturor Sfinților*», ctitoria sa din București, se cotește că părinții lui s-au chemat *Ioan* și *Maria* — trecuți în primele două locuri din sărindar —, iar el, ca mirean, încredințează florentinul *Anton* — *Maria del Chiaro*, unul dintre secretarii lui Vodă Brîncoveanu care l-a cunoscut personal la Curtea acestuia — s-a numit *Andrei*. Tot acesta din urmă în *Istoria sa asupra Țării Românești*, apărută la Veneția în anul 1718, inserează știrea că eroul nostru din fragedă tinerețe a căzut *rob* — de bună seamă la turcii —, care, cum se știe, în cele vremi deseori au «călcat» și Georgia, patria lui. Nu se cunoaște timp a stat în robie, dar se bănuiește că în timpul ei, purtat fiind în mai multe locuri a putut învăța o seamă de limbi — greaca mai întâi —, ceea ce mai apoi i-a fost de mare folos.

Răscumpărat din robie. — pare-se și cu sprijinul renumitului patriarh ierusalimitean *Dositei* (1669—1707), așa cum ar reieși dintr-o corespondență a acestuia cu catolicosul Georgiei, căruia îi solicita un tîlmăcitor din limba gruzină în cea grecească, de curînd repusă în circulație —, tînărul Andrei, se afirmă iarăși, a trăit, în continuare, pe lîngă Patriarhia Ecumenică din Constantinopol. Aici desigur, prin feluritele sale talente de caligraf, sculptor și lucrător în broderie, a uimit pe cei ce l-au cunoscut și, totodată, și-a agonisit și ceva stare materială, așa, precum se știe, în 1712, el însuși va aminti lui Vodă Brîncoveanu în magistrala apărare, ce atunci i-a prezentat, scriindu-i: «Eu nici în țară, n-am venit de voia mea, *nici de vreo sărăcie sau lipsă...*».

Dar nu numai cursul primei părți a vieții lui Andrei-Antim este greu de stabilit, ci și împrejurările și momentul în care el, pentru întia oară, a pășit pe pămîntul romînesc.

De la început, semnalăm că încă de acum aproape un veac de către unii s-a afirmat că el a venit la noi mai întii în Moldova, — «va fi rătăcit... poate și prin Moldova», zic ei —, iar mai aproape de zilele noastre de către alții se încearcă a se vedea în ierarhul nostru acel *Andrei*, ucenicul iscusitului tipograf moldovean și muntea *Mitrofan ieromonahul*, viitor episcop de Huși (1683—1686) și apoi de Buzău (1691—1702), care este amintit într-o notiță de la sfîrșitul volumului al doilea din «*Viata și petriacerea svinților*», apărut la Iași în anul 1682, prin care notiță autorul volumului «Smeritul Dosithei mitropolitul Sucevei și tiparnicii ieromonahul Mitrofan făcătorul tiparelor ca ucenicii săi Pavel și Ursul, *Andrei*», rugau pe cititori «să-i ierte de ce ar fi greșit», imprimînd această carte. Dar știri care să confirme astfel de presupuneri nu s-au aflat încă.

Dacă totuși în ele s-ar găsi cît de cît un simbure de adevăr, atunci Antim Ivireanul a venit printre români înainte de domnia Brîncoveanului, poate după anul 1680, cînd prin stăruința patriarhului *Dositei* al Ierusalimului s-a înființat tipografia grecească de la mînăstirea Cetățuia din Iași, la care, cumva, se va fi simțit nevoie și de îndemînatăca lui mînă de lucru.

Cum însă, cel mai apropiat dintre ucenicii lui Antim, *Mihai Iștvanovici tipograf*, care, de bună seamă, va fi cunoscut destul de bine acest moment din viață dascălului său, în prefața *Molitfelnicului cu Liturghie* imprimat la Rîmnic în anul 1706, pe care el, «*Mihai Iștvanovici tipograf*» a semnat-o, după ce vorbește despre iubirea și aprecierea pe care Vodă Brîncoveanu le-a nutrit, față de ierarhul nostru, precizează că tot acesta, «cercetîndu-i ascuțit-ai minte» și «aflîndu-l vrednic și iscusit nu într-o deslegări de visuri (ca acel egyptenesc Farao pe Iosif)..., ci într-o vederoasă și apucătoare de mînă lucruri...», l-a adus în Țara Românească, la București, de bună seamă, spre a-i fi de folos la înflorirea mișcării culturale, ce se începuse aici, — mai cu seamă cea tipograficească.

Întru aceasta nu va fi lipsit poate nici îndemnul patriarhilor *Dositei* al Ierusalimului și *Dionisie Seroglanul* al Țarigradului, prietenii Brîncoveanului, care, mai mult ca sigur, îl vor fi cunoscut pe tînărul,

plin de talente, Andrei și care în toamna anului 1688 se aflau în capitala țării.

Se poate presupune că acest lucru, aducerea lui Andrei—Antim la București, Constantin Vodă Brîncoveanu să nu-l fi săvîrșit decît după 9 noiembrie 1678, cînd a fost înscăunat ca domn. În acest caz, tînărul georgian Andrei a putut sosi în capitala munteană între această dată, 9 noiembrie 1688, și luna lui octombrie din anul 1691, cînd el, acum ca «*Antim ieromonahul*», tipărind în grecește în tipografia din București a Mitropoliei cartea : «*Învățăturile împăratului Vasile Macedon (667—886) către fiul său Leon Filosoful (886—916)*», în mod sigur se afla deja în acest «vestit oraș al Țării Românești». Aici a învățat sau și-a desăvîrșit, numai, cunoașterea limbii românești, între altele și-a perfecționat îndemînarea în tipograficeasca artă, lucrînd în tiparnița Mitropoliei, condusă atunci de fostul episcop de Huși, Mitrofan, pomenit și mai sus, mai mult ca sigur a intrat în monahism, numindu-se Antim, și foarte probabil, avînd ca «naș de călugărie» pe un *ieromonah Macarie* din slujba Mitropoliei, pe care, alături de mitropolitul *Teodosie*, cel ce-l va fi socotit și hirotonit în toate cele trei trepte ale preoției, l-a introdus în Sărindarul său, și mai apoi de la 10 iunie același an, 1691 înainte, — plecînd Mitrofan ca episcop la Buzău —, a ajuns la cîrma aci amintitei tipografii bucureștene.

În București «*smeritul între ieromonahi Antim cel din Ivir*» a rămas efectiv pînă prin anul 1694, cînd, din ce motive nu se știe sigur, a fost strămutat la *mînăstirea Snagov* din apropierea capitalei țării, unde, cu ajutorul lui Brîncoveanu, desigur, curînd a înființat o tipografie și a ajuns stareț al acestui străvechi lăcaș de cuvioșie. Tipografia aceasta, care, pe cît se cunoaște acum, a dat la lumină prima sa carte în anul 1696, a funcționat aici numai pînă prin anul 1701, imprimînd, așa cum se știe azi, 15 cărți în limbile română, greacă, slavă și arabă, cu cuprins felurit.

Aceasta pentru că după plecarea lui Antim la Snagov, tipografia din București și-a redus simțitor activitatea și de aceea poate Vodă Brîncoveanu tot prin acest an, 1701, îi va fi cerut să poarte grijă și de aceasta. Chiar în anul 1701, el se întîlnește lucrînd din nou și aici. Într-o atare situație, — stareț la Snagov și tipograf la București —, Antim a rămas pînă în martie 1705 și, în acest răstimp, a dat la lumină în capitala țării 15 cărți.

La începutul primăverii din anul 1705, episcopul *Ilarion al Rîmniceului* (1693—1705) a fost scos din scaun și în locul lui, în ziua de 16 martie același an, a fost ales vrednicul stareț snagovean, *Antim Ivir* — *tipograful*. A doua zi, 17 martie, la praznicul sfîntului Alexie cel Mare, al lui Dumnezeu, el a fost hirotonit arhieru — episcop de mitropolia de la Rîmnicul Marelui Teodosie (1668—1672 ; 1679—1708), ocrotitorul său de totdeauna, și mai apoi a plecat spre eparhie. În orașul Rîmnicul Vîlcea, — reședința ei, — tot cu voievodal sprijin, desigur, Antim a înființat degrabă o tipografie, utilizînd întru aceasta mare parte din materialele, sculele tipograficești și litera celei de la mînăstirea Snagov, așa cum, mai ales, se vede din compararea acesteia din urmă, adică a literei, ce s-a folosit la imprimarea cărților date la lumină și de una și de alta din cele două

tiparnițe. Ea este asemănătoare. În cei aproape trei ani, cât a rămas la cîrma episcopiei oltene, Antim a tipărit zece cărți, dintre care unele foarte voluminoase și în condiții tehnice din cele mai bune.

Nici la Rîmnic însă n-a zăbovit prea mult neobositul nostru ierarh, căci la 27 ianuarie 1708, murind mitropolitul țării, Teodosie, lăsa prin diată doleanța ca el să-i urmeze în scaun. În ziua următoare, 28 ianuarie 1708, Constantin Vodă Brîncoveanu, dimpreună cu patriarhii de Alexandria și Ierusalim, *Gherasim* (1688—1710) și *Irisant Notara* (1707—1731), aflați atunci la București, cu arhierii și boierii țării, au hotărît să-i respecte dorința, dispunînd ca «acel pomenit episcop rîmnicean, el să fie arhieriu și vlădică, iar nu altul». Pe acesta, pe episcopul Antim, precizează logofătul *Radu Greceanu* în *Cronica* sa, Brîncoveanu «l-au chemat acolo în casa vlădicească și i-au dat cîrja». După aceasta au trimis pe «Gligorașco Ciohodariul» la Țarigrad ca să ceară ecumenicului *Chiprian* (1707—1709) ecdosis pentru întărirea alegerii lui Antim și *metathesis* pentru strămutarea lui din scaunul episcopal de la Rîmnic la cel al Mitropoliei din București. La 19 februarie 1708, trimisul aducea celor în drept recunoașterea patriarhului constantinopolitan pentru toate cele săvîrșite cu trei săptămîni mai devreme în capitala țării cu privire la alegerea lui Antim ca mitropolit, așa cum i se solicitase. Apoi, peste două zile, la 21 februarie 1708 — în Duminica Ortodoxiei — exarhul patriarhal *Climent al Adrianopolei*, așa cum se hotărîse de ecumenicul Chiprian, i-a făcut *metathesis*, adică strămutarea în noua sarcină eclesiastică, și tot în aceeași zi de 21 februarie, cu un fast deosebit, Antim a fost înscăunat mitropolit al Ungrovlahiei, Liturghia solemnă sprijinindu-se de patriarhul Gherasim al Alexandriei.

Întors de la Liturghie informează iarăși contemporanul Radu Greceanu *Cronicarul*, Vodă Brîncoveanu a trimis pe marele postelnic Ștefan Cantacuzino la Mitropolie ca să aducă la Curte, «cu carîta cea frumoasă domnească», pe noul confirmat mitropolit al Ungrovlahiei, Antim, ceea ce s-a făcut degrabă. Cei doi — Vodă Brîncoveanu și acum Vlădica Antim —, «s-au împreunat» aici în sala divanului din palatul domnesc și îndată voievodul «i-a sărutat mîna» și i-a făcut «frumoasă orăție de păstoriia ce i s-au dat».

La rîndu-i, Antim a răspuns printr-o simțită cuvîntare, — ce se păstrează —, «izvorită din căldura elocinței sale, plină de poezie și de patos, înălțătoare și elocventă, cum niciodată nu se rostise alta în românește pînă la el...». Parafrazînd versetul 19 din capitoul al patrulea al Evangheliei de la Sfîntul Matei: «Veniți după Mine și vă voi face pe voi pescari de oameni», noul vlădică al țării, în smerenia care l-a însoțit în toată viața, afirma că nu «meritele sale l-au ridicat la treapta arhierescă ci bunătatea lui Dumnezeu ». «Acesta», accentua el, «m-au trimis... să vă fiu păstor sufletesc rugător către Dumnezeu pentru spășenia dumneavoastră și a cinstitelor dumneavoastră case... și să vă fiu de mîngîiare la scîrbele robiei cei vavilonești, a lumii aceștia... și dimpreună cu dumneavoastră să pătinesc la toate cîte va aduce ceasul și vremea, pentru care lucru am datorii să priveghiez cu osîrdie și fără de leane, zioa și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul și spășenia tuturor de obște, învățîndu-Vă și îndreptîndu-Vă cu friica lui Dumnezeu».

pre «alea cea dreaptă...». De bună seamă că prin acestea făcea «aluzii directe la stăpînirea turcească», apăsătoare pe atunci asupra țării noastre și la «nevoile poporului, ce decurgeau din această stare nenorocită».

După rostirea cuvîntărilor, istorisește din nou Cronica amintită, «șazînd puțin la voroavă au poruncit Măria sa de au mers toți boiarii în casă și bînd vutcă și sinharisindu-l, au mers toți boierii dă i-au sărutat mîna și așa iar mai sus pomenitul vel postelnic au mers cu sfinția sa dă l-au dus iar la Sfînta Mitropolie», unde, tot cu ales fast, i s-a făcut și canoniceasca întronizare.

Astfel Vlădica Antim a luat în mîini cîrma Bisericii din Țara Românească.

Cu toate că, așa cum reiese din multe din mărturiile documentare ale vremii, mitropolitul Antim a realizat însemnate lucruri în folosul înaltei instituții bisericești, la conducerea căreia s-a aflat aproape nouă ani, totuși și ca prim ierarh al țării, el s-a menținut prins în mrejele meșteșugului tipograficesc — pe care-l iubea atît de mult —, căci chiar cînd a funcționat într-o atît de fruntașă sarcină eclesiastică, el s-a îngrijit cu sîrg de imprimarea de cărți și, totodată, a îndemnat și pe alții să facă același lucru.

Mai mult, desigur de degrabă după întronizare, prin grija sa și din nou nu fără ajutorul Brîncoveanului cel iubitor de cultură, a luat ființă o nouă *tipografie*, la *Tîrgoviște*, fostul sediu mitropolitan, unde el, întîistătătorul Bisericii muntenești va mai fi zăbovit cînd și cînd. Pe cît se cunoaște, această tiparniță și-a început lucrul în anul 1709 și a activat aici pînă în anul 1715, cînd a fost mutată la București, contopindu-se cu cea a Mitropoliei de acolo. De sub teascurile ei au văzut lumina zilei 20 de cărți cu cuprins felurit — mai cu seamă cărți de slujbă bisericească și cele mai multe în limba română.

Și tot ca întîistătător al Bisericii din Țara Românească, Antim Ivireanul s-a îngrijit, în chip deosebit și de hrana sufletească a păstoritorilor săi, cărora, între altele, de pe amvoanele bisericilor mitropolitane și de la București și de la Tîrgoviște, le-a rostit neîntrecutele sale *didahii*, prin care uneori biciuia și unele obiceiuri și năravuri ale vremii și din care, iarăși, o parte a ajuns pînă în zilele noastre.

Din timpul păstoriei sale, încă amintim că în anul 1712 Constantin Vodă Brîncoveanu, în urma unor învinuiri — care, mai apoi s-au dovedit neîntemeiate, a cerut vlădicăi Antim să se retragă din scaunul mitropolitan al Ungrovlahiei, ca unul care ar fi «hiclenit» împotriva lui. Prin două strălucite și adînc cugetate apărări, prezentate voievodului la 13 ianuarie și 3 februarie 1712, el a reușit să alunge din sufletul evlaviosului domnitor orice bănuială. Aceste două apărări, care s-au păstrat laolaltă cu didahiile sale, înfățișează și duioase momente din zbuciumata viață a ierarhului nostru, cel atît de mult înzestrat și neobosit. În urma lor, Vodă Brîncoveanu s-a liniștit, iar el, Antim, a condus în continuare, cu același zel și pricepere Mitropolia ce i se încredinșase prin glasul unit al tuturor.

tiparnițe. Ea este asemănătoare. În cei aproape trei ani, cât a rămas la cîrma episcopiei oltene, Antim a tipărit zece cărți, dintre care unele foarte voluminoase și în condiții tehnice din cele mai bune.

Nici la Rîmnic însă n-a zăbovit prea mult neobositul nostru ierarh, căci la 27 ianuarie 1708, murind mitropolitul țării, Teodosie, lăsa prin diată doleanța ca el să-i urmeze în scaun. În ziua următoare, 28 ianuarie 1708, Constantin Vodă Brîncoveanu, dimpreună cu patriarhii de Alexandria și Ierusalim, *Gherasim* (1688—1710) și *Hrisant Notara* (1707—1731), aflați atunci la București, cu arhierii și boierii țării, au hotărît să-i respecte dorința, dispunînd ca «acel pomenit episcop rîmnicean, el să fie arhieriu și vlădică, iar nu altul». Pe acesta, pe episcopul Antim, precizează logofătul *Radu Greceanu* în *Cronica* sa, Brîncoveanu «l-au chemat acolo în casa vlădicească și i-au dat cîrja». După aceasta au trimis pe «Gligorașco Ciohodariul» la Țarigrad ca să ceară ecumenicului *Chiprian* (1707—1709) ecdosis pentru întărirea alegerii lui Antim și *metathesis* pentru strămutarea lui din scaunul episcopal de la Rîmnic la cel al Mitropoliei din București. La 19 februarie 1708, trimisul aducea celor în drept recunoașterea patriarhului constantinopolitan pentru toate cele săvîrșite cu trei săptămîni mai devreme în capitala țării cu privire la alegerea lui Antim ca mitropolit, așa cum i se solicitase. Apoi, peste două zile, la 21 februarie 1708 — în Duminica Ortodoxiei — exarhul patriarhal *Climent al Adrianoplei*, așa cum se hotărîse de ecumenicul *Chiprian*, i-a făcut *metathesis*, adică strămutarea în noua sarcină ecleziastică, și tot în aceeași zi de 21 februarie, cu un fast deosebit, Antim a fost înscăunat mitropolit al Ungrovlahiei, Liturghia solemnă sprijinindu-se de patriarhul *Gherasim* al Alexandriei.

Intors de la Liturghie informează iarăși contemporanul *Radu Greceanu* *Cronicarul*, Vodă Brîncoveanu a trimis pe marele postelnic *Ștefan Cantacuzino* la Mitropolie ca să aducă la Curte, «cu carîta cea frumoasă domnească», pe noul confirmat mitropolit al Ungrovlahiei, Antim, ceea ce s-a făcut degrabă. Cei doi — Vodă Brîncoveanu și acum Vlădica Antim —, «s-au împreunat» aici în sala divanului din palatul domnesc și îndată voievodul «i-a sărutat mîna» și i-a făcut «frumoasă orăție de păstoriia ce i s-au dat».

La rîndu-i, Antim a răspuns printr-o simțită cuvîntare, — ce se păstrează —, «izvorită din căldura elocinței sale, plină de poezie și de patos, înălțătoare și elocventă, cum niciodată nu se rostise alta în românește pînă la el...». Parafrazînd versetul 19 din capitoul al patrulea al Evangheliei de la Sfîntul Matei: «Veniți după Mine și vă voi face pe voi pescari de oameni», noul vlădică al țării, în smerenia care l-a însoțit în toată viața, afirma că nu «meritele sale l-au ridicat la treapta arhierescă ci bunătatea lui Dumnezeu ». «Acesta», accentua el, «m-au trimis... să vă fiu păstor sufletesc rugător către Dumnezeu pentru spășenia dumneavoastră și a cinstitelor dumneavoastră case... și să vă fiu de mîngîiare la scîrbele robiei cei vavilonești, a lumii aceștia... și dimpreună cu dumneavoastră să pătinesc la toate cîte va aduce ceasul și vremea, pentru care lucru am datorii să priveghiez cu osîrdie și fără de leane, zioa și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul și spășenia tuturor de obște, învățîndu-Vă și îndreptîndu-Vă cu friica lui Dumnezeu».

pre calea cea dreaptă...». De bună seamă că prin acestea făcea «aluzii directe la stăpînirea turcească», apăsătoare pe atunci asupra țării noastre și la «nevoile poporului, ce decurgeau din această stare nenorocită».

După rostirea cuvîntărilor, istorisește din nou Cronica amintită, «șazînd puțin la voroavă au poruncit Măriia sa de au mers toți boierii în casă și bînd vutcă și sinharisindu-l, au mers toți boierii dă i-au sărutat mîna și așa iar mai sus pomenitul vel postelnic au mers cu sfinția sa dă l-au dus iar la Sfînta Mitropolie», unde, tot cu ales fast, i s-a făcut și canonicasca întronizare.

Astfel Vlădica Antim a luat în mîini cîrma Bisericii din Țara Românească.

Cu toate că, așa cum reiese din multe din mărturiile documentare ale vremii, mitropolitul Antim a realizat însemnate lucruri în folosul înaltei instituții bisericești, la conducerea căreia s-a aflat aproape nouă ani, totuși și ca prim ierarh al țării, el s-a menținut prins în mrejele meșteșugului tipograficesc — pe care-l iubea atît de mult —, căci chiar cînd a funcționat într-o atît de fruntașă sarcină eclesiastică, el s-a îngrijit cu sîrg de imprimarea de cărți și, totodată, a îndemnat și pe alții să facă același lucru.

Mai mult, desigur de degrabă după întronizare, prin grija sa și din nou nu fără ajutorul Brîncoveanului cel iubitor de cultură, a luat ființă o nouă *tipografie*, la *Tîrgoviște*, fostul sediu mitropolitan, unde el, întîistătătorul Bisericii muntenești va mai fi zăbovit cînd și cînd. Pe cît se cunoaște, această tiparniță și-a început lucrul în anul 1709 și a activat aici pînă în anul 1715, cînd a fost mutată la București, contopindu-se cu cea a Mitropoliei de acolo. De sub-teascurile ei au văzut lumina zilei 20 de cărți cu cuprins felurit — mai cu seamă cărți de slujbă bisericească și cele mai multe în limba română.

Și tot ca întîistătător al Bisericii din Țara Românească, Antim Ivireanul s-a îngrijit, în chip deosebit și de hrana sufletească a păstoritilor săi, căroră, între altele, de pe amvoanele bisericilor mitropolitane și de la București și de la Tîrgoviște, le-a rostit neîntrecutele sale *didahii*, prin care uneori biciuia și unele obiceiuri și năravuri ale vremii și din care, iarăși, o parte a ajuns pînă în zilele noastre.

Din timpul păstoriei sale, încă amintim că în anul 1712 Constantin Vodă Brîncoveanu, în urma unor învinuiri — care, mai apoi s-au dovedit neîntemeiate, a cerut vlădicăi Antim să se retragă din scaunul mitropolitan al Ungrovlahiei, ca unul care ar fi «hiclenit» împotriva lui. Prin două strălucite și adînc cugetate apărări, prezentate voievodului la 13 ianuarie și 3 februarie 1712, el a reușit să alunge din sufletul evlaviosului domnitor orice bănuială. Aceste două apărări, care s-au păstrat laolaltă cu didahiile sale, înfățișează și duiioase momente din zbuciumata viață a ierarhului nostru, cel atît de mult înzestrat și neobosit. În urma lor, Vodă Brîncoveanu s-a liniștit, iar el, Antim, a condus în continuare, cu același zel și pricepere Mitropolia ce i se încredințase prin glasul unit al tuturor.

După moartea tragică și martirică a lui Constantin Vodă Brîncoveanu, vlădica Antim a rămas la cîrma Bisericii Țării Românești și în timpul domniei lui Ștefan Vodă Cantacuzino (1714—1715).

Așa cum se știe, în urma mazilirii, în august 1715, și a acestui voievod muntean, Poarta a numit domn în Țara Românească pe *Nicolae Mavrocordat* (1715—1716, 1719—1730), cu care și aici la București, în acest an 1715, s-a pus început perioadei zisă «fanariotă» din istoria noastră, pe care tot el, o instaurase în Moldova încă din anul 1711. Înscăunarea lui Vodă Mavrocordat, însă, a adus zile grele pentru mitropolitul Antim, căci el era «partizantul» unei politici alături de creștini. Chiar în vara ce a urmat — aceea a anului 1716 — s-a iscat un război între otomani și austrieci. După începerea ostilităților, două detașamente din armata acestora din urmă, pe la pasul Vîlcean și pe la Cîineni, pe valea Oltului, au pătruns la sud de Carpați și degrabă s-a zvonit că ele se îndreaptă spre București. Aflînd vestea, Nicolae Vodă Mavrocordat, în noaptea de 17/18 august 1716, în fugă, a părăsit capitala, plecînd spre Giurgiu. Pe lîngă propria-i familie și cîțiva apropiați, el a luat cu sine și pe mitropolitul Antim. Ajunși chiar în acea noapte la satul Daia de lîngă Călugărenii Vlăscei, acesta din urmă, Antim, într-o discuție avută cu Domnul, i-a spus că nu-l mai poate însoți, deoarece în asemenea clipe grele și-a lăsat turma fără păstor — ceea ce nu-i era îngăduit — și, părăsindu-l, a doua zi, 18 august 1716 s-a întors la București, «preluînd conducerea țării, împreună cu un sfat de boieri, așa cum, în general, se obișnuia în asemenea neprielnice împrejurări. S-a ales chiar și un nou domn în persoana marelui vornic *Pătrașcu Brezoianu*, care, spune o cronică a vremii, «n-a fost de față la alegere (și) nici n-a știut de acest lucru nimic».

Zvonurile privind prezența cătanelor în capitală persistînd, Vodă Nicolae Mavrocordat — și fără mitropolitul Antim — și-a continuat drumul spre Giurgiu, ajungînd aici în zorii aceleiași zile de 18 august 1716, lucru care a surprins și a speriat pe turcii aflați acolo.

Între timp, primindu-se din București știri mai bune, Voievodul, însoțit de o seamă de turci, în primele zile ale lunii septembrie din anul 1716 s-a întors acasă. Ajuns aici, mai întîi a pus de s-a tăiat în bucăți vel vornicul Brezoianu, cel ce, fără să știe, fusese ales domn. Și alți boieri au plătit tot atît de crud o pretinsă încercare de răzvrătire împotriva lui Vodă Mavrocordat.

După aceasta domnitorul a început să urmărească și pe acei pe care îi socotea a-i fi fost și a-i fi potrivnici. Printre aceștia a inclus și pe mitropolitul Antim Ivireanul, care, la întoarcerea sa în capitală din drumul spre Giurgiu — așa cum s-a arătat mai sus —, prin ceea ce ar fi săvîrșit, în lipsa lui, merita să fie socotit, credea el, neprieten al său și de o părtășie cu dușmanii ce trebuiau pedepsiți. Chemat la curte, el a fost prins de turci, care, după ce l-au bătut și chinuit, l-au închis în beciul palatului domnesc, sub strașnică pază. Voievodul, informează contemporanul Del Chiaro, i-a solicitat demisia. Că și-a dat-o sau nu, nu se știe precis. Și într-un caz și în altul însă, un asemenea act ecleziastic, în acea vreme la noi, trebuia să fie aprobat de Patriarhia ecu-

enică din Constantinopol. De aceea Vodă Mavrocordat s-a adresat în acest scop ecumenicului *Ieremia III* (1716—1726), solicitându-i caterisirea. Acesta a răspuns degrabă voievodalei scrisori, cu aprobare pentru cererea ce i se făcuse. Gramata patriarhală, sosită la București pe la 15—16 septembrie 1716 (st.n.), pune în sarcina vlădicăi Antim închinute învinuiri una mai grea decît alta, îl depunea din treaptă, îl excludea chiar din monahism și-i reda numele purtat mai înainte, ca mirean, adică *Andrei*, așa cum informează din nou același Del Chiaro.

În afară de toate acestea, nefericitul ierarh se condamnă și la surghiun pe viață, cu obligația de a și-l petrece la mînăstirea «Sfînta Ecaterina» de pe Muntele Sinai.

Primindu-se la București această gramată patriarhală, numaidecît s-a trecut la punerea în aplicare a celor cuprinse într-însa. Mai întîi mitropolitul Antim a fost dezbrăcat de toate însemnele vlădicești și călugărești și apoi, spune iarăși Del Chiaro — infirmînd deci o mărturie veche pe la anul 1737, plină de «confuzii» în cuprinsul său, după care ierarhul nostru ar fi fost dus și ucis la Snagov, unde, desigur, pe dată ar fi fost și înmormîntat și după aceea, cred iarăși unii, se poate să fi fost dus la mitropolie —, a fost urcat într-un car și noaptea a fost pornit, sub paza unor ostași turci spre locul de surghiun. Aceștia au trecut Dunărea și s-au îndreptat spre Galipoli. Pe drum însă, precizează un sursă contemporan, *Mitrofan Grigoraș* sosindu-le porunca sultanului de «osîndire la moarte» a lui Antim-Andrei, aceștia l-au strangulat și i-au aruncat trupul neînsuflețit în apele rîului Marița ori al unui afluent al lui, socotit de unii a fi Tungia. S-a săvîrșit această mîrșavă faptă în ultimele zile ale lunii septembrie din anul 1716 sau în primele ale celei următoare, octombrie 1716, în mod sigur însă după 22 septembrie/ octombrie 1716, căci în această zi nefericitul vlădică, aflat încă în viață, desigur, semna niște note pentru o seamă de datorii ce însuși el avea la acea dată, la feluriți creditori.

Într-un atît de tragic fel și-a încheiat pămînteasca-i viață acest talentat și vestit mitropolit al Țării Românești, a cărui păstorie — cum se vede — a căzut în zilele de lumină ale voievodului iubitor și protector de cultură — și el martir al neamului — Constantin Vodă Brîncoveanu.

În București mitropolitul Antim a ridicat mînăstirea, care-i poartă și azi numele, — cu hramul «Toți Sfinții» —, și în care, chiar de la început, a înființat o tipografie — cu cîte o secție în limbile greacă și română, unde, cînd el era încă în viață — în luna lui august din anul 1716 — a văzut lumina zilei în limba greacă prima ei tipăritură; *istoria sacră sau iudaică*, facere a lui Alexandru Mavrocordat Exapostolul.

De asemenea, dimpreună cu voievodul său Constantin Brîncoveanu, mitropolitul Antim a trimis cîte o tiparniță, cu litera respectivă, la *Constantinopol*, în *Ivria*, țara sa de baștină, și la *Alep*, în *Siria*, aceasta din urmă prin patriarhul antiohian *Atanasie IV Dabbas*. Ambele au imprimat cărți în limbile gruzină și, respectiv, arabă, și în unele dintre acestea, la începutul ființării lor, mai ales, s-a făcut amintire despre «Țara Românească» și despre darnicul ei Voievod, Constantin Brîncoveanu. Și

tot din îndemnul lui, al lui Brîncoveanu, de bună seamă, ceva mai înainte, în anul 1699, viitorul mitropolit Antim a consimțit să se trimită în Ardeal, la Bălgrad (= Alba Iulia), cel mai iscusit dintre ucenicii lui, *ipodiaconul Mihai Istvanovici tipograful «cel din Țara Românească»*, care, — îmbunătățindu-i inventarul —, a reactivat mai vechea tiparniță bălgrădeană și a imprimat două cărți de curată doctrină ortodoxă : un *Chiriadromion* și o *Bucoavnă*, de care, în acel timp de criză eclesiastică se simțea mare nevoie peste munți. Deosebit de aceasta, ca episcop de Rîmnic și întîistătător al Bisericii din Țara Românească, Antim a hirotonit preoți pentru ortodocșii ardeleni, a hărăzit acestora în dar mai ales cărți date la lumină de el însuși, — dintre care unele se mai întîlnesc și azi prin multe biserici transilvănene —, în mod gratuit a oferit burse unor elevi brașoveni, «la școlile coordonate de el în Muntenia», a trimis ortodocșilor din Brașov chiar «o tipografie clandestină», oare, pentru aceștia, «în condițiile luptei pentru rezistența credinței străbune», era atunci «atît de necesară» ș.a. ; faptele, din destul, probează grija pe care el a purtat-o și românilor de la nord de Carpați : și aceasta fiind una din legăturile sale cu pămîntul românesc.

Cu toate că după îngrozitorul și cel atît de nemeritat sfîrșit, mitropolitul Antim o oarecare vreme a părut a fi «acoperit de valul uitării», așa cum se exprima un altul dintre contemporanii săi, cronicarul Mitrofan Grigoraș, totuși el nicicînd n-a dispărut din memoria românilor pentru a căror libertate luptase și pierise într-un mod atît de înfiorător. Căci evlavia credincioșilor care, desigur, aflaseră de apăsătoarea pedeapsă ce i se dăduse și de către sultan, precum și de nedreptele învinuiri ce i se aduseseră și care neconținut au văzut în moartea lui tragică o adevărată mucenicie, nu a încetat o clipă a-i cinsti memoria pentru viața lui îmbunătățită și pentru meritele ce își cîștigase pe tărîm bisericesc și cultural. Iar numele său, — căruia întotdeauna i s-a alăturat titlul ierarhic ce a avut în stepena arhierescă a Bisericii din Țara Românească, cel de mitropolit —, pe cît însumi am putut constata, cercetînd pe cele păstrate —, nicicînd n-a lipsit din pomelnicele Mitropoliei Ungrovlahiei și nici din altele.

O anumită perioadă de timp parcă, totuși, numele lui a fost mai rar pomenit, dar de pe la mijlocul secolului trecut și pînă astăzi, însă, în chip cu totul deosebit, precum în general se cunoaște — și în mod din ce în ce mai crescînd —, el a reintrat în atenția românilor de pretutîndeni, fiind cu regularitate menționat în studii, istorii ale vechii literaturi române, ale artei și ale Bisericii Române, ale tiparului românesc, în cursuri, în manuale, în monografii speciale ș.a. În plus, i s-a retipărit unele din lucrări, mai cu seamă cele originale, iar după descoperirea, cu peste o sută de ani în urmă, a manuscrisului cu *Didahiile* sale, acestea au fost imprimate de mai multe ori și în legătură cu el s-au alcătuit temeinice studii, al căror cuprins le privește din felurite puncte de vedere.

Grija urmașilor săi n-a trecut cu vederea nici ctitoria sa din București — mînăstirea Antim de azi —, care, deși în anul 1717 c

consimțămîntul ecumenicului Ieremia III, fusese sechestrată de către noul mitropolit muntean, grecul *Mitrofan de Nissa* (1716—1719), la mai puțin de un secol de la martirajul fondatorului ei a fost încredințată Episcopiei de Argeș, înființată în 1793, ca să-i fie metoh în capitala țării. Pe cît i-a stat în putință, aceasta a ocrotit-o multumitor. Pe la jumătatea deceniului doi din acest curgător veac, însă, se pare că începuse a avea nevoie de o restaurare mai substanțială, fapt ce a atras atenția primatului de atunci al României, mitropolitul *Conon Arămescu Donici* (1912—1919). Acest prelat, care în activitatea sa s-a dovedit a fi înclinat și către cercetările istorice, calculînd vremea scursă de la martirajul ctitorului acestui lăcaș de cuviosie, a constatat că în anul 1916, de la el, se împlineau două sute de ani.

În primăvara aceluia an a și plănuit să se înceapă reparația de care ctitoria antimiană avea nevoie. De reparație însă a gîndit să lege și sorocul comemorării celor două veacuri scurse de la moartea mitropolitului, pe care-l dorea sărbătorit cu un cît mai deosebit fast.

Hotărît pentru așa ceva, primatul Conon în ședința plenară a Sfîntului nostru Sinod din 23 mai 1916, în cuvîntul de deschidere după ce a înfățișat starea în care se găsea atunci mînăstirea Antim, în continuare a adăugat și următoarele: «Biserica Antim e făcută de mitropolitul Antim, care e un martir. Sînt 200 de ani de la moartea lui. Cred că se cuvine să facem o pomenire acestui mare mitropolit, de la care avem nu numai această biserică de aici mare, frumoasă, monumentală, dar avem și atîtea alte lucrări și scrieri însemnate. Cred că Administrația Casei Bisericii ne va înlesni mijloacele ca să comemorăm, după cum se cuvine, pomenirea acestui mare și distins mitropolit martir al Bisericii noastre».

Mai cu seamă cea de a doua parte a propunerii, comemorarea tragice morți a mitropolitului Antim la 200 de ani de la petrecerea ei, a fost însușită și de alți membri ai Sfîntului Sinod. S-a decis chiar ca ea să se facă în luna octombrie din acel an, 1916, în timpul sesiunii sinodale de toamnă. Totodată s-a hotărît ca din sînul său, Sfîntul Sinod să aleagă o comisie care să se ocupe de «lucrările pregătitoare» și în același timp să se întocmească «o monografie detaliată cu biografia, scrierile și alte lucrări însemnate ale vrednicului de pomenire mitropolit Antim» și să i se slujească un parastas «în biserica lui» din București.

Pe loc s-a și ales comisia sinodală, avînd în frunte chiar pe însuși primatul Conon și ca membri pe arhierii Vartolomeu Băcăuanul și Antim Botoșăneanu. Discuțiile privind o asemenea problemă s-au reluat la 25 mai 1916 și acum la sugestia primatului și a mitropolitului *Pimen al Moldovei* († 1934), s-a admis ca la propusa comisie pregătitoare, aleasă de Sfîntul Sinod, să se solicite și participarea — prin vreunul «dintre prea onorații și distinșii lor membri» — a Ministerului de Culte și a Academiei Române. Acest lucru s-a și făcut degrabă. Solicitările au acceptat pofțirea ce li se făcuse și destul de grabnic au delegat ca membri în aci amintita comisie sinodală, Ministerul de Culte pe *Petre Gîrboviceanu*, administratorul Casei Bisericii, iar Academia Română pe

membrii săi titulari, istoricii *Dimitrie Onciul* și *Nicolae Iorga*, profesori la Universitatea din București. Săvârșindu-se acestea, s-a și programat o ședință de lucru a comisiei pentru ziua de 22 iunie 1916, la Sfânta Mitropolie.

Cum se știe însă, zilele acelei veri pentru români erau «zile fierbinți». Primul război mondial declanșat în anul 1914, «bătea» și pentru noi «la ușă». În noaptea de Sîntămărie Mare 15 august 1916, România intra în luptă pentru împlinirea idealului său național: «Unirea cea mare a românilor» pe care poporul nostru o «visa» și o «cînta» de veacuri.

Într-o asemenea împrejurare, proiectata comemorare a mitropolitului Antim Ivireanul n-a mai putut avea loc atunci.

În afară de cele aci relatate, în cele două ședințe ale Sfîntului Sinod din primăvara anului 1916, «timid» s-ar putea zice, s-a pus și problema «canonizării» mitropolitului Antim, «pentru viața lui sfîntă și pentru că el este un martir al Bisericii noastre românești». Mai întîi, în ședința din 23 mai, a adus vorba despre așa ceva episcopul *Teodosie al Romanului* (1912—1923), care, însă, după ce găsisse că ideea comemorării a două sute de ani de la moartea lui Antim Ivireanul «este foarte bună», și după ce, iarăși, grăise că «acest mare mitropolit martir ar trebui să fie declarat sfînt», pînă la urmă, parcă surprins de ceea ce afirmase, a conchis «că în Biserica noastră nu e obiceiul acesta».

Mai deschis însă, o asemenea problemă a pus, în ședința Sfîntului Sinod din 25 mai 1916, episcopul *Calist al Argeșului* (1912—1917), care, fără rezervă, a propus ca mitropolitul Antim Ivireanul să fie înscris în *ceata sfinților*, «pentru viața lui cea sfîntă și pentru că el este un martir al Bisericii noastre românești».

În legătură cu propunerea sa, în acea ședință au mai luat cuvîntul primatul Conon Arămescu Donici, Pimen, mitropolitul Moldovei și episcopii Sofronie al Rîmnicului și Teodosie al Romanului.

Cu puțin mai înainte de aceasta însă, și în scrisul istoric românesc, privind o atare problemă, începuseră deja să se insereze gîndurile exprimate de către unii dintre bărbații noștri de cultură de pe atunci; probă, desigur, că amintirea lui, a lui Antim, în sufletele românilor dăinuise și încă dăinuia. Dintre aceștia, pomenim aici numai pe istoricul *Nicolae Dobrescu*, profesor de Istoria Bisericii Române la Facultatea de Teologie a Universității din București († 1914), care, încă din anul 1910, scrisese, printre altele: «... dacă Biserica Română va canoiza, va pune între sfinți, vreodată pe unii dintre martirii neamului nostru, să nu se uite că locul de frunte s-ar cuveni lui Antim Ivireanul» și pe ziaristul și scriitorul teleormănean, *D. Constantinescu*, alias *D. Teleor*, care într-un foileton din anul 1915 exprima o dorință asemănătoare.

Din prudență, atunci, în 1916, însă, Sfîntul nostru Sinod, pare-se că și în spiritul discuțiilor din ședința din 25 mai același an, semnalată mai sus, a lăsat viitorului rezolvarea unei astfel de probleme.

Și poate că în acel an, încărcat cu atîtea greutăți pentru țara noastră, un asemenea act nici nu s-ar fi putut săvîrși, nu numai din

pricina grabei cu care ar fi trebuit să se lucreze și a vitregiilor acelor zile, dar și din punct de vedere canonic, căci de deasupra martirului mitropolit Antim încă nu se ridicase caterisirea cu care, cu două sute de ani mai devreme, fusese «fulgerat» de ecumenicul Ieremia III, căci în cursul vremii nimeni nu se gândise și la așa ceva.

De-abia prin anul 1964, când de către toți cei în drept — și din partea Statului și din partea Bisericii — s-a hotărât ca în anul 1966 să se comemoreze, în chip solemn, scurgerea unui pătrar de mileniu de la tragica moarte a mitropolitului Antim Ivireanul, din îndemnul patriarhului *Justinian* (1948—1977) s-a inițiat o acțiune pentru anularea pedepsei aplicate Vlădicăi Antim în 1716. Mai întâi, s-a pășit la cercetarea împrejurărilor în care el a fost caterisit și în același timp și dacă, între timp, această nemeritată depunere din treaptă în răstimpul lung de 250 de ani, i-a fost cumva, în vreun fel, ridicată. Cercetările întreprinse au dovedit că pînă la acea dată — anul 1964 —, mitropolitul Antim Ivireanul nu fusese încă scos de sub o așa de strașnică pedeapsă.

După aceasta, timp de mai bine de un an s-a purtat între Biserica noastră și Patriarhia Ecumenică o susținută corespondență, cu privire la ridicarea caterisirii. Rezultatul acesteia a fost reabilitarea vrednicului ierarh ungrovlah, făcută de Sinodul Marii Biserici a lui Hristos din Constantinopol, în ședința sa din 8 martie 1966. Două zile mai apoi, la 10 martie 1966, patriarhul ecumenic Atenagora (1949—1972) vestea acest lucru la București, scriind printre altele, și următoarele: «Ca urmare a scrisorii noastre frățești cu nr. 710 (corect 821) din 2 decembrie anul trecut, către mult iubita și preadorita Voastră Prea Fericire și a telegramei noastre din 8 martie a.c., cu multă bucurie aducem la cunoștința Voastră, prin prezenta, că luînd în considerație toate cele arătate de iubita Voastră Prea Fericire, în scrisoarea din 5 ianuarie acestui an, cu privire la slujirea și activitatea bisericească plină de rezultate de tot felul din Biserica Ungrovlahiei a mitropolitului Antim care a slujit de la anul 1708 pînă la 1716, cum și hotărîrea Prea Sfintei Biserici surori a României, ca, în luna septembrie, care vine, să sărbătorească cu mare cinstire două sute cincizeci de ani de la moartea lui și dezbatînd în Sfîntul Sinod toate acestea, am găsit cu cale să ridicăm caterisirea lui, făcută odinioară de către Marea Biserică a lui Hristos de la noi în vederea restabilirii pomenirii lui în Biserică.

Exprimîndu-Vă marea noastră bucurie cu privire la faptul acesta și bucurîndu-ne împreună de sărbătoarea comemorării unui mare ierarh al Prea Sfintei Biserici a României, cu ocazia împlinirii a două sute cincizeci de ani de la moartea lui, Vă asigurăm că ne vom găsi cu bucurie și cu încredință, la această sărbătorire, alături de mult dorita și venerabila Voastră Prea Fericire, așa cum, de altfel, aceasta se întîmplă continuu».

Astfel, după trecerea de două veacuri și jumătate, din inițiativa patriarhului *Justinian* al României, îndepărtatul său înaintaș pe scaunul vlădicesc al Ungrovlahiei, mitropolitul Antim Ivireanul, a fost absolvit, post mortem, de pedeapsa ce, în grabă și cu destulă ușurință, i se dăduse în anul 1716. Satisfăcut de această reabilitare canonică, făcută de unuia dintre cei mai vrednici ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române,

patriarhul nostru Justinian, la 28 aprilie 1966, întorcînd răspunsul ecumenicului Atenagora, îi scria și următoarele: «Am luat act cu nespuse plăcere de vestea pe care ne-o împărtășiți că Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ecumenice, în frunte cu Venerabila Voastră Sanctitate, ținînd seama de motivele aduse de Biserica Ortodoxă Română în sprijinul cererii sale de a se ridica caterisirea aplicată de Sinodul Patriarhiei Ecumenice în anul 1716 mitropolitului Antim al Ungrovlahiei, a găsit cu cale să ridice această pedeapsă în vederea restabilirii pomenirii lui în Biserică.

Adînc mișcat de actul reparatoriu făcut de Marea Biserică a lui Hristos unuia din cei mai de seamă ierarhi care au ilustrat scaunul mitropolitan al Ungrovlahiei, Vă mulțumesc cu adîncă recunoștință în numele nostru personal, al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și al turmei noastre binecredincioase, care nu a uitat nici o clipă, în decursul istoriei, de a înconjura amintirea marelui mitropolit Antim cu cel mai adînc respect și cu cea mai mare evlavie.

Prin această hotărîre a Patriarhiei Ecumenice, luată în ședința sinodală din 8 martie 1966, ați contribuit cu plină înțelepciune la ștergerea nedreptății ce i s-a făcut și ați adus un important aport la strălucirea sărbătoririi acestui distins ierarh al Bisericii Ortodoxe Române, în vederea festivităților ce vor avea loc în toamnă, la împlinirea a două sute cincizeci de ani de la moartea lui tragică».

Aceste ultime scrisori, schimbate între cei doi patriarhi, au fost aduse înaintea Sfîntului nostru Sinod, care, în ședința sa din 6 iunie 1966, a luat act cu satisfacție de repararea morală ce s-a făcut memoriei marelui mitropolit Antim și, totodată, în numele întregii noastre Biserici Ortodoxe Române și el, ca for suprem de conducere al acesteia, ținînd seama și de faptul că în conștiința lor, clerul și credincioșii ei, nicicînd nu l-au socotit vrednic de pedeapsa ce i se dăduse în august 1716, îl reabilitează canonic, socotindu-l vrednic de toate onorurile convenite unui ierarh ortodox, cum a fost și el.

În acest fel, marele mitropolit martir al Bisericii Ortodoxe Române, Antim Ivireanul a fost reintegrat, post mortem, în toate drepturile canonice pierdute prin grăbita sa condamnare de acum două sute șaptezeci și cinci de ani.

În toamna aceluiași an, 1966, așa cum se proiectase cu ocazia împlinirii atunci a două sute cincizeci de ani de la moartea-i mucenicească, eroiul nostru într-adevăr a fost comemorat la nivel național, prilej cu care de-a lungul și de-a latul țării multe instituții de cultură l-au sărbătorit și în numeroase periodice i s-au închinat documentate studii.

Înainte de aceasta, însă, mitropolitul Antim a mai fost aniversat o dată în anul 1956, cînd se îplineau două sute patruzeci de ani de la decesul său tragic, împrejurare cu care Buletinul Oficial al Patriarhiei Române, adică revista «Biserica Ortodoxă Română», i-a dedicat numerele 8—9 din acel an —, a doua oară în anul 1975, cînd, socotindu-se că s-au scurs trei sute douăzeci și cinci de ani de la nașterea lui, el iarăși a fost cinstit sărbătorește de către suflarea românească și a treia oară acum, în acest curgător an, 1991, cînd se împlinesc, repetăm, două sute șaptezeci și cinci de ani de la sfîrșitul său tragic.

Restrîngîndu-ne numai la cadrul Bisericii noastre, vom semnala că, de către ea s-a cinstit și acest ultim popas comemorativ. În ziua de sîmbătă 28 septembrie 1991, fiind de față Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României, după Sfînta Liturghie, în biserica mînăstirii Antim, ctitoria eroului nostru, s-a săvîrșit o slujbă de pomenire, citindu-se rugăciunile de dezlegare de însuși Prea Fericirea Sa. După aceasta, în palatul Sfîntului Sinod în care, în hol și într-una din cele două săli de ședințe, prin grija Secretariatului de Stat pentru Culte, se organizase o expoziție retrospectivă cu piese privind pe mitropolitul Antim și activitatea sa, culturală mai ales, s-a desfășurat un simpozion cu tematica: «Mitropolitul Antim Ivireanul». A vorbit mai întîi Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și în continuare s-au prezentat următoarele studii referitoare la aniversat: 1. Preotul prof. univ. dr. Niculae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul și legăturile lui cu pămîntul românesc*; 2. Prof. univ. Eugen Negrici, *Inițiatorul elocvenței sacre*; 3. Prof. univ. dr. Virgil Cîndea, *Antim Ivireanul și ecumenismul*; 4. Dr. Gabriel Stempel, *Așezămîntul mînăstirii Antim întocmit de Mitropolitul Antim Ivireanul*; 5. Dr. Cristian Moiescu, *Mitropolitul Ivireanul — ctitor și arhitect al mînăstirii «Tuturor Sfînților» din București* și 6. Virgil Teodorescu, *Artă miniaturistică a mitropolitului Antim Ivireanul*.

La sfîrșit cei prezenți, oameni de carte și clerici, mai ales, au vizitat expoziția, lămuririle necesare dîndu-li-se de tînărul istoric de la Secretariatul de Stat pentru Culte, Florinel Șerbănescu.

Odată cu cele mai sus înfățișate, precizăm că acum se pune din nou problema canonizării mitropolitului Antim Ivireanul. Semnalăm, mai întîi, că în lucrarea «*Sfînți români și apărători ai legii strămoșești*», dată la lumină de Patriarhia Română în anul 1987, în partea intitulată: «*Binecredincioși voievozi și sfinți ierarhi*» români, îndată după inserarea martirajului domnitorului Constantin Brîncoveanu (p. 620—639), s-a trecut: «*Pătimirea mitropolitului Antim Ivireanul*» (p. 640—662), care, cum se știe, a avut loc numai la puțin peste doi ani de la martirajul aceluia sau cînd «nu se așezase mormîntul Brîncoveanului și a trebuit să fie săpat în altul pentru sfetnicul și prietenul său apropiat — marele cărturar mitropolitul Antim Ivireanul — cum s-a și scris undeva cu prilejul comemorării de față.

În afară de aceasta, Comisia specială din cadrul Sfîntului Sinod, care pregătește actele pentru canonizarea unui nou lot de sfinți din neamul nostru, îl are printre aceștia și pe el, mitropolitul martir Antim Ivireanul.

Acesta a fost mitropolitul Antim Ivireanul al Țării Românești, care, precum s-a arătat, dorința lui de a vedea neamul nostru liber și stăpîn pe propria-i soartă, de care era animat, a plătit-o chiar cu prețul vieții sale. Aici la noi, în noua-i patrie, trudă cărturărească a desfășurat ca puținii alții, fapt pentru care cu mai mult de un veac în urmă scriitorul și arheologul Alexandru Odobescu († 1895) plin de admirație, vorbea despre el în felul următor: «De cîte ori va voi cineva să deschidă cartea

suvenirilor literare ale nației române, numele lui Antim tipograful se va prezenta cu onoare printre cele dintii. Istoria propășirii noastre naționale îl va aminti în veci cu laude și-i va acorda în tot timpul glorioasele prerogative ce se dau aceluia care știe a se pune în capul luminării unui popor.

Pe lângă aceasta, la Rîmnic, Tîrgoviște și București, și pe ori și undă a trecut, el s-a arătat un iscusit păstor sufletesc, cunoscător al nevoilor clericilor și credincioșilor săi, un ajutor și susținător al Ortodoxiei de pretutindeni, un apărător hotărît al drepturilor Bisericii sale, un om plin de talente, un cald cuvîntător și un grabnic împlinitor al lipsurilor celor nevoiași. Toate acestea fac, precum pe drept s-a zis, ca el să se găsească prezent cu «sufletul întreg» aici între noi, la Snagov, la Rîmnic, la Tîrgoviște, în «renumitul oraș al Ungrovlahiei» București, «în tot pămîntul românesc și în orice se simte sau dăinuie duhul și amintirea lui, în tot ceea ce a putut rămîne de la el : în cărți, în predici, în ctitorii, în opere de artă, în fapte bune» și, pe deasupra, acum la comemorarea a două sute șaptezeci și cinci de ani de la martirajul său, din nou «în amintirea și în admirația noastră evlavioasă și fără de sfîrșit».

Preotul NICULAE ȘERBĂNESCU

Lucrări consultate :

1. Antim Ivircanul, *Predici*, ediție critică, studiu introductiv și glosar de Gabriel Ștrempel, București, 1962.

2. Antim Ivireanul, *Opere*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, 1972.

3. Nicolae Dobrescu, *Viața și faptele lui Antim Ivireanul, mitropolitul Ungrovlahiei*, București, 1910.

4. Preotul Nicolae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul*, în «Mitropolia Olteniei», XVIII (1966), nr. 9—10, p. 771—811.

5. Revista «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8—9 (240 de ani de la moartea de mucenic a lui Antim Ivireanul).

MIRON COSTIN CRONICARUL

— Trei sute de ani de la moartea sa —
(1691 — decembrie — 1991)

«... nasc și în Moldova oameni

Acum trei sute de ani, pe la jumătatea lui decembrie 1691, căde ucis prin decapitare din porunca domnitorului moldovean Constantin Cantemir, ca urmare a rivalităților politice și de familie dintre ei, Miron Costin Cronicarul.

Cu sentimentul admirației și prețuirii deosebite față de marele cărturar, socotit «mintea cea mai luminată» din Moldova veacului XVII-lea, ne propunem să prezentăm, în rîndurile de mai jos, într-o sinteză evocativ-omagială, date, fapte și idei reprezentative din zbuciumată sa viață, din rodnică și valoroasă sa activitate cărturărească, — trăsături ce dau măsura deplinei sale personalități și îl înscriu, cu fermitate, în locul de frunte binemeritat în panteonul culturii și spiritualității noastre românești.

Mai întâi se impun cu necesitate câteva date biografice. Cărturarul s-a născut, probabil, în anul 1633, ca fiu al hatmanului Iancu Costin și al Saftei, nepoata lui Miron Barnovski, domnul Moldovei. De teama turcilor, ca urmare a atitudinii sale filopolone, Iancu Costin împreună cu familia sa se refugiază în Polonia. Pentru serviciile aduse Poloniei în luptele acesteia cu otomanii, regele Vladislav IV acordă «marelui hatman» al Moldovei și familiei sale, cetățenia și titlul de nobili poloni precum și arenda unei moșii din preajma craiului Bar, unde se stabiliseră. Intrat în rîndul nobilimii polone, copilul Miron avea să se bucure de acest privilegiu pe toată durata exilului său în Polonia.

Miron Costin a făcut strălucite studii de profil umanist, mai întâi la colegiul iezuit din Bar, le-a continuat apoi la Camenița și poate și la Lwow. A studiat literatura și istoria antică, literatura și istoria polonă, geografia, logica, teologia, reușind să-și însușească bine limbile latină, polonă, rusă, la care se vor adăuga mai târziu turca și maghiara.

Cînd, în 1650, moare tatăl său, moșia de lângă Bar, pe care acesta o primise în arendă de la regele polon, trece în seama lui Miron Costin.

Filopolon convins nu numai din impulsuri sentimentale, ci mai ales din rațiuni politice, Miron Costin va căuta de-a lungul vieții sale să stabilească strînse relații politice și culturale cu mediul polon, «preocupare întreținută mai ales de ideea unei alianțe politice antiotomane» între Moldova, patria sa de naștere și Polonia, patria sa de refugiu. În virtutea acestui crez, tînărul moldovean participă în 1651, ca ofițer în oastea polonă la lupta de la Berestezko contra cazacilor și tătarilor aflați în slujba otomanilor, luptă cu cîștig de cauză pentru poloni.

Către sfîrșitul domniei lui Vasile Lupu, prin 1652—1653, Miron Costin se întoarce în Moldova. Acum se căsătorește cu Ileana Movilă, din neamul voievozilor Movilești. La moșiile primite ca zestre din partea soției, Miron Costin va adăuga alte moșii prin cumpărare, ajungînd astfel mare boier. Urcă pe rînd toate demnitățile de stat: sluger în 1657, paharnic în 1659, pîrcălab de Hotin în 1660, mare comis în 1684, mare vornic al Țării de Sus în 1667 și al Țării de Jos în 1669, iar în 1675 obține cea mai înaltă dregătorie, aceea de logofăt, un fel de prim-ministru domnesc. Miron Costin este trimis în diferite misiuni diplomatice; primește la Iași soli străini; poartă corespondență cu regele Ian Sobieski și cu nobili și demnitari poloni. Ia parte la diferite campanii militare care-i dau posibilitatea să cunoască oameni și locuri diferite, de deosebit interes pentru preocupările sale istorice, mai cu seamă cînd asemenea campanii se desfășoară de-a lungul și de-a latul întinsului pămînt românesc. Împotriva voii și intereselor sale politice, Miron Costin participă împreună cu Duca Vodă, domnul Moldovei, alături de turci, la asediul acestora asupra Vienei, în 1683. După înfrîngerea suferită de otomani din partea creștinilor conduși de Ian Sobieski sub zidurile Vienei, raporturile amicale dintre Sobieski și Miron Costin reușesc să se mențină pe aceeași linie, deși cronicarul moldovean participase la ostilități în tabăra turcească. Evenimentele politico-militare din Moldova de după înfrîngerea turcilor sub zidurile Vienei — intrarea în țară a unor oști polono-cazace în spri-

jinul lui Ștefan Petriceicu, pretendent la tronul lui Duca Vodă — fac ca Miron Costin și alți boieri moldoveni să fie duși ca ostatici în Polonia. Lui Miron Costin i se dă ca loc de surghiun castelul regal din Dașov, situație în care, totuși, are posibilitatea de manifestare liberă a spiritului, gândului și sentimentelor proprii. Aici scrie el în 1684, drept omagiu pentru regele Sobieski, un poem în versuri polone despre țările române. Captivitatea ține pînă în noiembrie 1685, cînd Miron Costin revine în Moldova, unde acum domnea Constantin Cantemir, rival al familiei Costinilor. Motivînd un complot domnesc din partea fraților Velicico și Miron Costin, Constantin Cantemir Voievodul poruncește uciderea «complotiștilor», mai întii a lui Velicico și apoi a lui Miron, prin decapitare. Mișelia se întîmplă pe la jumătatea lui decembrie 1691, cînd cărturarul — după cum am spus deja — i se taie capul de un vâtaf de aprozi. Cu cîtva timp înainte de decapitare, Miron Costin încercase o mare durere: îi murise soția. Uciderea mișească a celui care trecuse drept «capul cel mai luminat, mintea cea mai cuprinzătoare pe care a avut-o Moldova pînă atunci», l-a făcut pe Nicolae Iorga s-o asemene cu o «rugăciune» de mîntuire, spunînd patetic că «în momentul căderii capului, lui Miron Costin nu-i mai trebuia nici o rugăciune fiindcă își mîntuise sufletul cu opera pe care o lăsase neamului său».

Cărturar de formație renașcentist-umanistă, Miron Costin s-a manifestat ca un scriitor complex: istoric, ideolog, polemist, moralist și poet, redactîndu-și opera în două limbi, română și polonă.

Cu intenția de a pune în evidență idei și gânduri ce frămîntau mintea și inima marelui cărturar, vom trece sumar în revistă principalele sale scrieri.

a. **Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace, de unde ieste părăsit de Ureche Vornicul de Țara de Giosu** — este, cum ușor se poate observa din titlu, o continuare a cronicii lui Grigore Ureche. Inițial, Miron Costin — aflăm din «predoslovia» acestei scrieri — avușese intenția de a scrie istoria Moldovei de la origine pînă în vremea lui, de a scrie «Letopisețul cel mare», pe care de fapt îl și începuse: «*Fost-au gîndul meu, iubite cetitoriule, să fac letopisețul țării noastre Moldovei din discălecatul ei cel dintîi, care au fost de Traian împăratul*». Împrejurări neprielnice l-au împiedicat să continue «urzeala» începută. A socotit, totuși, de datoria sa să ducă mai departe, «*lucrurile și cursul țării de unde au părăsit a scrie Ureche Vornicul*».

Scriind istoria țării sale, Miron Costin face din acest fapt o problemă de conștiință care implică în mod firesc obiectivitatea istorică: «*...nemica nu strică credinta (...) celora ce scriu letopisețe ca fățaria...*».

În ceea ce privește scopul cu care scrie istoria țării sale, Cronicarul nu-l înțelege a fi numai o carte de istorie din care cititorul să afle cunoștințe despre țara și poporul său, sau despre alte popoare, ci el îi dă în același timp o finalitate etică, moralizatoare: «*Letopisețele — zice Costin — nu sînt numai să le cetească omul, să știe ce au fost în vremi trecute, ci mai mult să hie de învățătură ce ieste bine și ce ieste rău, și de ce să se jerească și ce va urma hiecine*». El interpretează evenimentele istorice prin prismă creștină: totul în lume este știut și rîn-

duit de Dumnezeu ; orice putere, orice mărire se frînge în fața atotputerniciei divine.

Vremile pe care ni le înfățișează Miron Costin, în peste douăzeci de capitole, reprezintă în istoria Moldovei «panta de decădere, epoca de agonie a ultimelor rămășițe de autonomie. Rareori se petrece în istorie într-un timp așa de scurt — 1595—1661 — și pe un petec de pămînt așa de mic mai multă învălmășală de evenimente, de oameni, de popoare, ca în Moldova lui Miron Costin». Perioada în care se desfășoară evenimentele este o perioadă foarte zbuciumată. Din douăzeci și două de domnii cîte se perindă în acest răstimp — cea mai lungă, de aproape douăzeci de ani, fiind a lui Vasile Lupu —, nici una nu se încheie în liniște : Miron Barnovski este decapitat la Constantinopol ; Vasile Lupu este închis în feroasa temniță a celor «șapte turnuri» ; Antonie Vodă Ruset este dus în fiare la Adrianopol și supus la chinuri. Iar, pe deasupra, turci, poloni, tătari, cazaci se vîntură prin Moldova, lăsînd în urmă pîrjol, jaf și lacrimi.

Pentru înfățișarea acestei epoci de furtună, zbucium și durere, pe care cronicarul o caracterizează patetic prin cuvintele : «*cumplite vremi (...) de griji și suspine (...), cumpănă mare pămîntului nostru și nouă*», el apelează fie la tradiția orală — amintirile boierilor bătrîni, în primul rînd ale tatălui său, ale fraților Toma și Iordache Cantacuzino — fie la izvoare polone scrise, ca de pildă, cronica lui Paul Piasecki. Pentru ultimii opt ani (1653—1661), Miron Costin transpune în scris amintirile sale, de unde și caracterul de memorii al acestei părți din *Letopiseț*. Ca tehnică de lucru, cronicarul procedează ca un istoric adevărat, care stăpînește izvoarele : analizează faptele, le cumpănește, le trece prin filtrul sensibilității și judecății sale critice, dîndu-le expresie personală.

În afară de importanța istorică, *Letopisețul* lui Miron Costin are și o deosebită valoare literară. Narațiunea este înviorată de amănunte anecdotice care pun în lumină anumite trăsături caracteristice ale personajelor. Cronicarul se vedește un neîntrecut portretist. Voievodul Gheorghe Ștefan, de pildă, este înfățișat ca «*un om deplin, capu în-îreg, hire adîncă, cît poți dzice că nasc și în Moldova oameni*». Pe Matei Basarab, domnul Țării Românești, îl vede ca un «*omu fericit preste toate domniile aceii țări, nemîndru, blîndu, dreptu om de taxă, harnicu la războaie, așea neînfrîntu și nespăimîntat, că poți să-l asameni cu mari oșteni ai lumii*». Barnovski Vodă «*iera la hirea sa foarte trufaș și la portul hainelor mîndru, iară la inimă foarte dreptu, blîndu și nelacom. Minăstiri și biserici cîte au făcut în așea scurtă vreme, nice un domn nu-au făcut (...); om cu frica de Dumnezeu, de care mărturisea Toma Cornicul, fiind postelnic al doilea la dînsul, că în multe nopți l-au zărit prin miezul nopții îngenunchiat înaintea icoanei cu mare osîrdie*».

În *Letopiseț* întîlnim și descrieri de natură. Tabloul invaziei lăcustelor este o veritabilă pagină antologică ; autorul vedește un deosebit talent descriptiv. Cînd se afla în Polonia, spune povestitorul, a văzut într-o zi «*cum să ridică deoparte de ceriu un nor sau o negură*». Erau stoluri de lăcuste, care «*unde cădea la mas, ca albinele de gros dzăcea*», iar unde se așezau «*nice frundze, nice pai, ori de iarbă, ori de sămănă-*

*ură nu rămînea». Invazia lăcustelor este apreciată de unii specialiști literari drept «cea mai frumoasă pagină de descriere din literatura noastră veche». Letopisețul lui Miron Costin a servit ca izvor de inspirație unor scriitori de mai târziu, ca de pildă, lui Mihail Sadoveanu în romanele sale *Neamul Șoimăreștilor* și *Nunta Domniței Ruxandra*.*

b. **Cronica Țării Moldovei și Munteniei** — redactată în limba polonă, este o scriere «la cerere»: i-o solicitase lui Miron Costin solu polon Ian Gninski, cunoscut și prieten al său, care, în drum spre Constantinopol, se oprise la Iași și-l vizitase.

Scrisă într-o limbă «destul de corectă», lucrarea aceasta — cunoscută și sub numele de *Cronica polonă* — este una din operele cu care Miron Costin aparține și literaturii poloneze.

Scrierea cuprinde nouăsprezece capitole; primele cinci au un caracter istoric, iar celelalte un caracter lingvistic, etnografic și geografic. În primele cinci capitole, autorul înfățișează istoria poporului român de la origine pînă la al doilea descălecat, avînd ca temă centrală și scop de demonstrat latinitatea neamului românesc. În sprijinul acestui țel el folosește în general, cunoștințele în materie, proprii vremii sale exprimînd pe lîngă fapte, idei și argumente reale, convingătoare și pertinente, și unele idei și opinii eronate, sau chiar naivități, pentru noi cei de astăzi. Așa, de pildă, Miron Costin minimalizează rolul dacilor autohtoni — pe care îi consideră de aceeași rasă cu tătarii (!) și îi dă drept strămoși ai sașilor (!) din Transilvania — în «plămada etnosului românesc», care, după el, se trage exclusiv din romani. Prin astfel de opinii, el anticipează ideile puriste ale Școlii ardelenice.

Dar, în ciuda unor astfel de inexactități și opinii personale, din punct de vedere istoric, scrierea aceasta este «o caldă pledoarie pentru întregul neam românesc, pentru originea lui etnică nobilă, pentru unitatea lui». În această unitate etnică românească, Miron Costin include cel dintîi, și pe românii sud-dunăreni, pe care îi numește «cuțovlahi».

Un întreg capitol din această lucrare este consacrat originii latine a limbii române ca element fundamental al neamului său. În legătură cu latinitatea limbii române, el vorbește despre alfabetul folosit în această limbă, despre obîrșia lui și dă o listă de etimologii — 57 substantive, 30 verbe —, «unelē nu tocmai ușoare, dar toate exacte». Nu ignoră nici faptul că limba română cuprinde și o «parte mai mică» de «împrumuturi din toate limbile vecine».

Alte capitole vorbesc despre religia românilor, despre ținuturile, rîurile și orașele din cele două țări românești.

Exceptînd scurtele însemnări ale lui Nicolae Olahul, cartea aceasta este «prima scriere de informare a străinătății despre țările române». Prin ea, Miron Costin «aduce dintr-odată orizonturile istoriografiei românești la nivelul istoriografiei umaniste din străinătate».

c. **Istoria în versuri polone despre Țara Moldovei și Munteniei** — este a doua carte scrisă în limba polonă de Miron Costin și este apreciată de istoricii literari polonezi drept «un produs de seamă în literatura polonă a veacului al XVII-lea». Cartea aceasta mai este cunoscută și sub titlul de *Poema polonă*. Intenția autorului de a scrie această

istorie în versuri polone a fost de a face un fel de «preistorie» românească la cronicile polone, «pline de știri despre români, dar lipsite de informație în legătură cu partea cea mai veche a istoriei lor».

Ideea de a sădi în conștiința străinătății o părere bună despre poporul român și «a convinge» — în felul acesta — pe străini «asupra drepturilor lui la existență liberă sub soare», a făcut din acest poem «prima scriere de propagandă» din literatura română uzînd de mijloace publicistice moderne în locul vechilor cronici medievale slavone.

Cuprinsul acestei lucrări este structurat pe trei capitole : 1) *Despre neamul moldovenesc ; despre prima lui discălecare de către Traian*. 2) *De risipirea coloniilor lui Traian de către tătari și de locuințele romanilor în munți* ; 3) *Despre a doua discălecare a Moldovei și a Munteniei după alungarea tătarilor*. La temelia ei stă, în general, cam același material istoric, orînduit cam în același plan ca și în *Cronica Țării Moldovei și Munteniei*, cu aceleași elemente și date pertinente, dar și cu aceleași greșeli și lipsuri.

Poema polonă în versuri nu mai aduce nimic nou în problema originii latine a neamului românesc. Dimpotrivă : fiind vorba de o scriere în versuri, cronicarul a înlăturat «amănuntele de erudiții greoaie» ; în schimb, au fost introduse elemente descriptive și a fost amplificat «materialul legendar». Aceasta, pentru că «scopul» lui Miron Costin «n-a fost să facă din *Poema polonă* o operă de erudiție, ci una poetică, ușoară și plăcută, care să cîștige sufletul destinatarului» — regele Ian Sobieski — «pentru frumusețea pămîntului moldovenesc și pentru nobila origine a poporului român».

d. *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* — Scrisă către sfîrșitul vieții lui Miron Costin, această operă este considerată «prima scriere românească de polemică științifică». Ea este în același timp o «superbă indignare patriotică» a marelui cărturar față de ideile și părerile eronate, uneori chiar «jignitoare», ale unor istorici străini sau «pretinși istorici autohtoni, ignoranți cu privire la originea, vechimea și istoria poporului român. Cartea este menită să spulbere legenda — «basna» și «ocara» — lui Simion Dascălul, interpolatorul *Cronicii* lui Ureche, care spunea că neamul românesc s-ar trage din «tîlharii trimiși de la Roma cu ajutorul craiului Laslău». Scopul lucrării este, deci, polemic și apologetic.

«Predoslovia» acestei scrieri este o zbuciumată confesiune a marelui cronicar, izvorîată din puternicul său patriotism, din înalta sa conștiință și răspundere profesională — «eu voi da seama de ale mele cîte scriu» — față de datoria și sarcina ce își asumă. Ea cuprinde intențiile, planul amănunțit de lucru și scopul ce-și propune : «*Inceputul țărilor acestora și neamului moldovenesc și muntenesc și cîte sînt în părțile ungurești cu acest nume români și pînă astăzi : de unde sînt și de ce seminție, de cînd și cum au discălecat aceste părți de pămînt, — a scrie multă vreme la cumpănă au stătut sufletul nostru. Să înceapă osteneala aceasta după atîtea veci de la discălecatul țărilor cel dintîi de Traian, împăratul Rimului, cu cîteva sute de ani peste mie trecute, să sparie*

gîndul ! A lăsa iarăși nescris cu mare ocară cufundat neamul acestuia de o seamă de scriitori, ieste inimii mele durere.

Biruit-au gîndul să mă apuc de această trudă, să scot lumii la vedere felul neamului : din ce izvor și seminție sînt locuitorii țării noastre Moldovei și Țării Muntenesti și românii din țările ungurești cum s-au pomenit mai sus, că toți de un neam și odată discălecați sînt de unde sînt strămoșii lor pre aceste locuri, sub ce nume au fost întii la discălecatul lor și de cînd s-au osebit și au luat numele cesta de acum : moldovean și muntean ; în ce parte de lume este Moldova, hotarele ei pînă unde au fost întii, ci limbă țin pîn' acum, cine au locuit mai nainte de noi pe acest pămînt și sub ce nume —scot la știrea tuturor, cari vor vrea să știe neamul țărilor acestora».

Pentru scrierea acestei opere, autorul ne indică el însuși «izvoarele» ; sînt scriitori din vechime și scriitori din epoca sa : Dion, Eutropius ; maghiarul Boufinius, polonezii Dlugos, Crommer, Piasecki Bielski, sasul Toppeltin din Mediaș. Pe cronicarii poloni este de presupus că i-a folosit direct în original, pe ceilalți indirect, prin intermediul lui Toppeltin, care scrisese o carte cu titlul *Origenes et occasus Transsylvanorum*, tradusă și prelucrată, de altfel, și de cronicar, sub titlul *De istoria crăiiei ungurești*. În afară de informațiile scoase din cronicarii poloni și din sasul Toppeltin, Miron Costin a pus la contribuție cunoștințe din cultura sa clasică (Ovidiu, Tit Liviu), dobîndită în colegiile umaniste din Polonia.

Primele trei capitole ale scrierii au un caracter preliminar. În cele dintii, lămurește în ce parte a pămîntului se află Italia din care a venit împăratul Traian cu coloniștii romani ; într-al doilea expune pe scurt istoria romană și scoate în relief mărimea și puterea împărăției romane ; în al treilea vorbește despre daci, care au stăpînit meleagurile noastre pînă în vremea cuceririi Daciei de către romani.

Cu capitolul IV cronicarul intră în miezul problemei ce vrea să lămurească, vorbind despre împăratul Traian, cucerirea și colonizarea Daciei. În capitolul V vorbește despre «cetățile (romane) ce se află aicea la noi în țară», despre podul de pe Dunăre al lui Traian, despre turnul lui Sever, despre columna lui Traian de la Roma, ca dovezi ale originii romane a poporului său. În capitolul VI se dau cîteva date despre limba română, insistîndu-se asupra numelui de *român*. Ultimul capitol, al VII-lea, neterminat, arată pe scurt «cît au trăit aceste locuri cu oameni după discălecatul lui Traian». Cu toate confuziile și greșelile «ce nu sînt atît ale lui, cît mai ales ale timpului în care a scris» (și care se întîlnesc și în alte scrieri), *De neamul moldovenilor* vădește o muncă de erudit, prin care cronicarul caută să dovedească nobilele adevăruri despre poporul din care face parte și pe care îl iubește : originea latino-romană, unitatea și continuitatea neamului și a limbii române. Idei ce vor fi reluate de fiul său Nicolae Costin, de Dimitrie

Cantemir, în Moldova, și de stolnicul Constantin Cantacuzino, în Țara Românească.

Scrierea aceasta se impune și prin valoarea ei literară. Scriitorul știe să înfrângă tiparele obișnuite ale limbii, pentru ca să «adapteze ritmul frazei la frământarea sufletească»; știe să sublinieze fiecare nuanță a cugetării, așezînd înainte, pe primul plan, motivele cumpănirii, lăsînd la sfîrșit ideea principală («*multă vreme la cumpănă au stătut cugetul nostru...*», ...«*se sparie gîndul*»..., «*ieste inimii durere*»), pînă ce izbucnește deodată, descătusată, hotărîrea: «*biruit-au gîndul*».

Ceea ce constituie «farmecul literar» al acestei scrieri este «strălucirea stilului în care se străvede pe de o parte sinceritatea adîncă și convingerea nezdruincată în adevărul pe care îl expune, iar pe de altă parte duiosia sentimentului național, care vibrează la fiecare pagină aproape, aici încălzindu-se de măreția originii romane («*caută, dară, acum, cetitoriule, ca într-o oglindă să te privești de unde iești, lepădînd de la tine toate celelalte basme, cîte unii au însămnat de tine, de neștiință rătăciți; alții de zavistie, care din lume între neamuri n-au lipsit niciodată*»); dincoace revărsîndu-se într-o simpatie comunicativă, ca de pildă, cînd vorbește despre Grigore Ureche, înaintașul său în ale istoriei («*Laud osîrdia răposatului Ureche Vornicul, care au făcut de dragostea țării letopisețul său (...) că numai lui de această țară, i-au fost milă să nu rămîie întru întunericul neștiinței*»).

d. **Cu Viața lumii**, o mică scriere în versuri, Miron Costin se include și el printre inițiatorii liricii românești. Mai mult chiar, prin acest opuscul el este considerat «primul cărturar care încearcă la noi poema filosofică». Înainte de aceste versuri, marelui cronicar i se tipăriseră la sfîrșitul *Psaltirii în versuri* a mitropolitului Dosoftei optsprezece stihuri originale sub titlul *Compunerea lui Miron, prea cinstitul mare vornic de Țara de Gios*, în care vorbește despre mîndria originii latine a neamului românesc, pe care o exemplifică cu podul lui Traian peste Dunăre, cu turnul lui Sever de la Severin.

Poemul *Viața lumii* are ca temă versetul din *Eclesiast I, 2*: «Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciune», — concluzie la care ajunge totdeauna sufletul omenesc după ce coboară de pe culmea maturității către amurgul vieții și simte apropiindu-se «marea noapte care ne învăluie». El se deschide printr-un fel de prefață, în care — lucru interesant! — se vorbește despre *stih, măsură, ritm, hiat*, — ceea ce i-a făcut pe specialiști să vadă aici «primul tratat de versificație în literatura română», «cele dintîi noțiuni de prozodie și teorie literară românească».

După scurta prefață, într-o invocare, cronicarul-poet vorbește despre fragilitatea vieții omenești, despre nestatornicia lucrurilor omenești: «*Nu-i nemica să stea în veci, toate trec în lume, / Toate-s înșelătoare, toate-s niște spume... / Norocul la un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul, / Anii nu pot aduce ce aduce ceasul*». / Gloria este

deșartă, fala și mărirea sînt trecătoare — toate sînt sub semnul nimeniciei, toate sînt pieritoare. În spiritul învățaturii și moralei creștine este îndemnul la fapta bună, care singură cucerește sufletului un loc de fericire în lumea viitoare și un loc de cinste în viața pămîntească: *«Ia aminte, dar, oame, cine iești pe lume, / Ce spumă plutitoare, rămîi fără nume; / Una ieste fapta ce-ți rămîne bună: / În cer cu fericirea te lățește, în veci te mărește».* /

Cu toate defectele de construcție — «ritm greoi și pe alocurea defectuos», «idei ce se repetă în chip obositor» — întîlnim, ici-colo, în poem cîteva imagini cu adevărat frumoase: *«lumini de aur soarele luna»*, *«fum de umbră sînt visuri și păreri»*, *«culege cu sacul vieții omenеști»* (e vorba de moarte), *«ca spuma plutitoare»* (este omul) — toate dovedind că Miron Costin avea, indiscutabil, și o pronunțată înclinare spre poezie.

*

Din succințele referiri privind viața și activitatea cărturărească lui Miron Costin, cuprinse în aceste rînduri omagiale, am vrea să reținem, în final, următoarele permanențe:

Prin vasta sa cultură umanist-reînascentistă, prin măreția personalității sale, Miron Costin ocupă un loc proeminent, statuar, în șirul cărturarilor noștri din epoca literaturii române vechi.

El este singurul cronicar român, în accepția proprie a acestui cuvînt, care scrie într-o limbă străină — polona — pentru a dezvălui «originea glorioasă» a neamului românesc, trecutul zbuciumat și nădejile de mai bine ale acestuia, în depășirea «cumplitelor vremi» de care este plină istoria sa.

Pretutindeni în opera lui Miron Costin se vede largul său orizont de cultură, însușită prin studii serioase în anii săi de tinerețe, orizont concretizat și probat prin «bogăția de informații» privitoare la țara sa și la țările învecinate, prin «reminiscențele literaturii clasice», prin «citate și corespondența lui în latină», prin cunoștințele geografice pe care nu o dată le utilizează în scrierile sale, prin «căldura, pasiunea și claritatea» cu care pune, discută și susține problema originii romano-latine a poporului și a limbii române, problemă unde el depășește stadiul de cronicar obișnuit și se manifestă ca un istoric în înțelesul adevărat al cuvîntului.

Nimeni pînă la Miron Costin nu a fost — și din punctul de vedere al culturii și ca experiență sufletească — mai bine pregătit să pătrundă problema măreției și unității neamului românesc.

El este primul scriitor român care manifestă deosebită preocupare și subliniază rolul deosebit al scrisului și al cărții ca factor preponderent în viața omului. Pentru el scrisul este «oglindea minții, iscusită», iar «cetitul cărților» este «cea mai frumoasă și de folos zăbavă a omului». Un adevărat elogiu aduce Miron Costin nobilei îndeletniciri a cititului cărților în «predoslovia» la *De neamul moldovenilor*: *«Puternicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitoriule — zice el, să-ți dăruiască după aceste*

cumplite vremi anilor noștri, cîndva și mai slobode veacuri, pentru care, pe lîngă alte trebi, să aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu iese alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decîtu cetitul cărților». Urare ce se lipește de inimă și îndemn cu valoare permanentă.

Prof. ADRIAN POPESCU

1. Miron Costin, *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, E.S.P.L.A., 1958.

2. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi* (ediție nouă), Editura Minerva, București, 1980.

3. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* (ediție nouă), Editura Minerva, București, 1981.

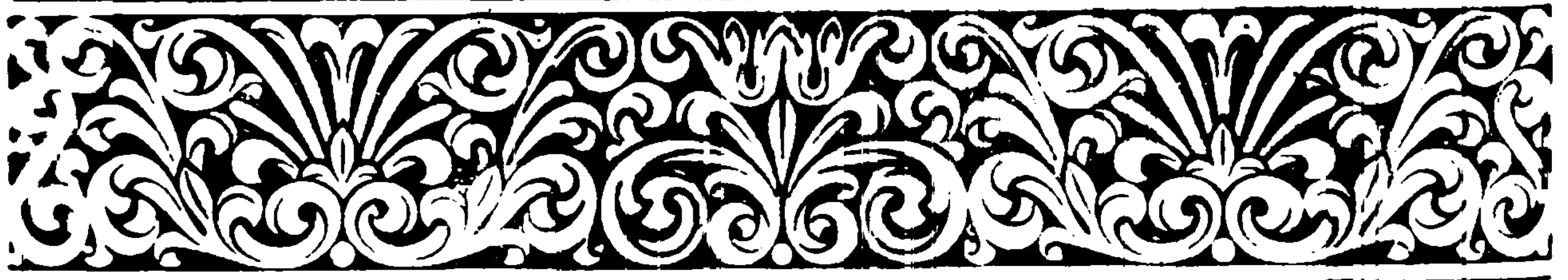
4. George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, vol. I, Editura științifică, București, 1969.

5. Al. Piru, *Literatura română veche*, ediția a II-a, Editura pentru literatură, 1962.

6. I. Rotaru, *Literatura română veche*, Editura didactică și pedagogică, București, 1981.

7. *Cartea cronicilor*, texte antologate și comentate de Elvira Sorohan, Editura Junimea, Iași, 1986.

• I N D R U M Ă R I • P Ă S T O R Ă L E •

CULTUL LITURGIC FAȚĂ DE NEVOILE ȘI CRIZELE SPIRITUALE ALE TIMPULUI NOSTRU *

Dacă la prima conferință, panortodoxă de la Rhodos (1961) problemele legate de cult și anume: ortodoxia și Biblia; uniformizarea tipicului și a textelor liturgice; participarea mai largă a elementului mirean la viața cultică a Bisericii; studierea mijloacelor pentru sprijinirea și întărirea vieții liturgice în Ortodoxie și a artei tradiționale ortodoxe, făceau parte din agenda de lucru a viitorului sfânt și mare sinod al Bisericii ortodoxe, la prima Conferință prosinodală din 1976, problemele menționate rămâneau în afara preocupărilor acestui viitor for al Ortodoxiei.

Pe lista celor 10 teme, problemele legate de cult nu mai figurau. Cu toate acestea ele au continuat să preocupe Bisericele Ortodoxe, care au luat în discuție acomodarea sau revizuirea cultului ori reforma lui pentru a corespunde cerințelor lumii contemporane. Se discuta mai ales problema scurtării unora dintre slujbele cultului divin public ortodox. Sînt cunoscute cele două tendințe: una conservatoare și alta reformatoare, care însă nu au dus pînă astăzi la o hotărîre a Bisericii Ortodoxe privitoare la reforma cultului. Sînt, însă, demne de luat în seamă dezbaterile și temele studiate de Subunitatea pentru înnoire și viață comunitară în care cultul este privit ca mediu în care se desfășoară viața parohială și spirituală ortodoxă. În viața pastorală și misionară ortodoxă, parohia nu se poate concepe fără viața cultică deoarece cultul este izvorul din care se hrănește viața parohiei și mediul cel mai prielnic pentru o adevărată viață și activitate pastorală. În ultima vreme se vorbește din ce în ce mai mult despre caracterul misionar-pastoral al cultului și mai ales al Sfintei Liturghii care nu se termină odată cu Liturghia euharistică din Biserică, ci se continuă și în viața extraliturgică sau extrabisericească.

* Referat prezentat în cadrul Seminarului ortodox privind înnoirea în cult ținut la București între 21—27 octombrie 1991.

De aceea putem vorbi azi de o strânsă legătură dintre nevoile și crizele spirituale din vremea noastră, ca probleme ale parohiei, și cultul divin.

În cele ce urmează ne vom referi la aspecte concrete care privesc Biserica Ortodoxă Română.

De la început am vrea să menționăm că în Biserica Ortodoxă Română problema acomodării cultului la cerințele lumii contemporane a creat stări de criză, credincioșii și slujitorii Bisericii noastre fiind foarte atașați de cultul divin și de formele sale, care de altfel, în deceniile de comunism totalitar, au constituit principalul mijloc de a păstra credința strămoșească și a-i ține pe credincioși legați de Biserică. De aceea credincioșii și clerul ortodox român nu se plîng și nu s-au plîns nici odată de lungimea slujbelor, ci au participat la ele cu toată dragostea, constituind un popor al rugăciunii. Totdeauna bisericile au fost pline de credincioși, care găseau în participarea la slujbă, pe lângă satisfacerea unor nevoi sufletești, și o formă de protest împotriva ideologiei atee impuse cu forța. De altfel, în toată istoria lui, poporul român a găsit în locașul de cult și în slujbele divine săvîrșite în el, adăpost și mîngiere păstrînd, odată cu credința, și unitatea națională. La aceasta a contribuit foarte mult săvîrșirea cultului în limba vorbită a poporului și circulația cărților bisericești în limba vie a neamului nostru. Din secolele XVII—XVIII Biserica noastră folosește în cult numai limba română.

Cu toate acestea nici credincioșii ortodocși români nu au rămas străini de influențele secularizante ale timpului nostru care au provocat adevărate crize spirituale, datorate, pe de o parte, educației ateiste care s-a exercitat mai ales asupra tineretului, în cei peste 45 de ani de comunism, precum și prozelitismului sectar, destul de virulent, iar, pe de altă parte imposibilității de a desfășura o viață pastorală și misionară corespunzătoare. De aceea chiar dacă nu mai vorbim astăzi de problema adaptării sau scurtării cultului, totuși de o înnoire liturgică și de o adaptare a formelor cultului la cerințele actuale ale credincioșilor putem vorbi mereu.

Care ar fi aceste probleme sau nevoi cărora trebuie să le răspundă astăzi cultul ?

1. Mai întii, o reînviore a întregii vieți liturgice care să satisfacă nevoia de apropiere de Dumnezeu. Cultul divin trebuie să fie mediul în care credincioșii să-l găsească și să-l simtă pe Dumnezeu. De aceea slujbele divine trebuie săvîrșite cu toată responsabilitatea și trăirea interioară pentru a crea punți de legătură între oameni și Dumnezeu. Biserica Ortodoxă trebuie să rămînă o Biserică a rugăciunii și a sfințirii credincioșilor.

2. Intensificarea catehezei mistagogice de explicare și de interpretare a cultului divin public, evidențiindu-se sensurile și simbolismul teologic și doctrinar al cultului. Trebuie să mărturisim că, datorită lipsei de catehizare, credincioșii, și în special tineretul, nu sînt inițiați

în cunoașterea tezaurului doctrinar pe care îl cuprinde cultul. El trebuie să rămână o școală a învățaturii creștine, un bogat și neprețuit tezaur de doctrină, o cateheză vie la îndemîna oricui și pe înțelesul tuturor. Mai ales Sfînta Liturghie trebuie să devină obiectul principal al catehezei și cadrul firesc de desfășurare a acesteia, așa cum a fost dintotdeauna, în atmosfera cultului, încadrată de rugăciunea rostită sau cîntată.

3. Redarea locului central și fundamental Sfintei Liturghii în viața religioasă și spirituală a credincioșilor. Ea trebuie să rămână temelia și centrul cultului divin public și cel dintîi mijloc de sfințire și de mîntuire a credincioșilor. Acest lucru este necesar pentru că practicarea excesivă a acatistelor lasă să se înrădăcineze în mintea credincioșilor simpli, convingerea că apelul la mijlocirea sfinților este mai important decît participarea la Sfînta Liturghie.

4. Reactivarea practicii împărtășirii dese, dar cu pregătirea necesară și cu spovedania și dezlegarea de păcate, dată de duhovnic. S-a ajuns astăzi la situația dramatică și nefirească în care preotul sau diaconul cheamă pe credincioși «Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste apropiați-vă», dar nu se mai apropie nimeni de sfînta împărtășanie. Este o situație anormală care trebuie curmată pentru că altfel Sfînta Liturghie este incomplet săvîrșită. Prin aceasta se minimizează sau se desființează scopul principal al Sfintei Liturghii care este mai întîi sfințirea și transformarea darurilor de pîine și de vin în Trupul și Sîngele Mîntuitorului, apoi împărtășirea credincioșilor cu acestea. Împărtășirea fiind deci un act implicit Sfintei Liturghii, înseamnă că nu se poate concepe săvîrșirea ei fără împărtășirea credincioșilor.

5. Nevoia de a reda Sfintei Liturghii sensul ei eclesiologic sau comunitar, adică acel caracter de rugăciune colectivă a bisericii sau a obștii, adică a totalității credincioșilor.

6. Nevoia de a reda cultului, și, în special Sfintei Liturghii, caracterul și funcția misionară.

Viața cultică trebuie să fie cadrul de manifestare a operei de caritate și asistență socială (ofrandă, colectă, agapă).

7. Reînnoirea și promovarea participării active a credincioșilor la săvîrșirea cultului și în special a Sfintei Liturghii.

8. Dezvoltarea și cultivarea conștiinței de *enoriaș* a credincioșilor, adică de membri vii, activi ai Bisericii rugătoare prin executarea răspunsurilor liturgice, împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului, cîntarea în comun la sfintele slujbe, prin desfășurarea operei caritativ-misionare.

În ceea ce privește muzica bisericească, noi folosim cîntarea bizantină psaltică, adaptată la specificul românesc, cu cele opt glasuri. Ea este cîntată în toate bisericile în același fel, cu excepția părților de nord și vest ale țării, unde ea este puțin diferită. Problema pe care noi o avem în această privință este aceea a pregătirii cîntăreților

bisericești. De mulți ani nu am putut forma specialiști și profesioniști care să se dedice executării și promovării cîntării în biserică. De aceea este nevoie să reorganizăm școlile speciale de cîntăreți bisericești.

9. Combaterea tuturor formelor de inovații liturgice care au la bază superstiția, incultura și fanatismul sau bigotismul religios.

10. La acestea am putea adăuga și unele probleme legate de structura cultului în sine : o mai bogată și variată redistribuire a pericopelor evanghelice din duminici și sărbători pentru a nu repeta aceleași lecturi biblice și pentru a găsi teme noi de predică apelînd și la Vechiul Testament ; redescoperirea tezaurului doctrinar și poetic al rugăciunilor Sfintei Liturghii prin citirea lor cu voce tare.

Iată doar cîteva dintre problemele de actualitate resimțite în Biserica noastră și în care poate opera înnoirea liturgică. Practicată cu tact, cu înțelepciune dar și cu fermitate, lucrarea de înnoire a vieții liturgice poate rezolva o seamă de probleme de care Biserica se resimte astăzi, făcînd din cult mediul unei adevărate trăiri creștinești și loc de împărtășire de lucrările și darurile Sfîntului Duh.

Pr. prof. dr. NICOLAE NECULA

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI PĂTRII HOĂSTRĂ

CANONIZAREA UNOR SFINȚI ROMĂNI

Permanențe ale istoriei spirituale românești. Șirul sfinților prin care poporul român și-a întărit în istorie credința și misiunea sa creștină este lung și impresionant.

Sfinții daco-romani s-au impus în conștiința credincioșilor încă din primele secole creștine. La puțin timp după ce Sfântul Apostol Andrei cel «întii chemat» a propovăduit Evanghelia în cetățile și satele daco-romane dintre Dunăre și Mare, respectiv în Scythia Minor (Dacia Pontică, Dobrogea românească de azi), creștinii au început să fie oprimați în cele mai diferite moduri. Începînd din secolul al III-lea mărturiile istorice, literare, arheologice și aghiografice ne dau știri importante despre sfinții daco-romani proveniți din cele mai diferite categorii sociale. Ei au fost oșteni, țărani, patricieni, meșteșugari, demnitari, funcționari administrativi, diaconi, preoți, ierarhi.

Consemnarea sfinților martiri începe la strămoșii noștri în secolul al III-lea, cînd mucenicii ostași Pasirate, Valentin, Isihie, Nicandru și Marcian din trupele romane staționate la Durostor au mărturisit împreună cu Iuliu veteranul că sînt creștini. Toți au fost uciși ca urmare a valurilor de prigoane anticreștine inițiate pe timpul împăraților Dioclețian (284—305) și Maximian (286—305).

La cumpăna secolelor III—IV, ceata sfinților daco-romani se înmulțește. În rîndul lor se numără Sfântul Montanus preotul și soția sa Maxima; Sfântul martir Irineu, episcop de Sirmium, ucis de Probus, guvernatorul provinciei Pannonia Inferior; Sfântul mucenic Dasius, ucis la Axiopolis (Cernavodă), împreună cu mărturisitorii Chiril și Quindeus; Sfinții martiri Epictet și Astion, uciși în anul 290 în cetatea Halmyris (satul de azi Dunavățul de Jos din județul Tulcea, pe brațul Sfântul Gheorghe al Dunării), fapt consemnat într-un amplu și impresionant act martiric, care ni s-a transmis integral și a fost publicat în numeroase ediții în diverse culturi europene; Sfântul Bretanion (Vetranion), strălucit episcop al Tomisului, prăznuit în calendarul ortodox în ziua de 25 ianuarie, adversar dirz al împăratului Adrian Flavius (364—378); Sfântul Teotim I Filosoful, episcopul Tomisului (între 392—403), prăz-

nuit în calendar la 20 aprilie, misionar, autor de omilii și de sentințe morale, apropiat prieten al Sfântului Ioan Gură de Aur și autorizat interpret al vastei opere a marelui teolog alexandrin Origen; Sfinții martiri Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos, înmormîntați în cripta basilicii de la Niculițel (județul Tulcea); sfântul mucenic Emilian de la Durostor, ucis pe timpul persecuțiilor dezlănțuite de împăratul Iulian Apostatul (361—363); Sfântul mucenic Donat Diaconul de la Singidunum; Sfântul mucenic Romul preotul de la Sirmium; Sfântul mucenic Silvan diaconul, ucis la 21 august 304; Sfântul mucenic Venust; Sfântul mucenic Hermes; Sfântul mucenic Lup de la Novac, Sfântul mucenic Sava de la Buzău (Sava Gotul); Sfinții mucenici Ermil diaconul și Stratonice temnicerul, uciși la 13 ianuarie 303 lângă Singidunum și amintiți în numeroase scrieri ale literaturii aghiografice omiletice ale întregii creștinătăți; Sfinții mucenici Claudiu, Castor, Sempronian, Nicostrat și Simplicius, meșteri pietrari, care și-au dat viața pentru credința lor întru Hristos pe timpul împăratului Dioclețian.

În secolele IV—VI istoria bisericească a poporului nostru consemnează la loc de frunte viața și activitatea a doi sfinți pe care îi preamărește întreaga lume creștină, atât pentru demnitatea trăirii lor spirituale, cât și pentru amploarea și frumusețea operei teologice pe care ne-au lăsat-o; Sfântul Niceta, episcop de Remesiana (340—420) în Dacia Mediterranea și Sfântul Ioan Casian (360—435). Fapt semnificativ: operele lor, multiplicat, răspîndite și aprofundate în secolele care vor urma, pînă în zilele noastre, au influențat în mod deosebit teologia, filosofia și literatura europeană. Ei se numără printre cei mai importanți autori patristici din întreaga istorie a Bisericii. La fel de important pentru evoluția teologiei ortodoxe este Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul (470—545), un reprezentant strălucit al cugetării patristice daco-romane și totodată unul dintre cei mai cunoscuți autori din istoria dogmaticii creștine și a filosofiei universale.

Istoria secolului al XIV-lea consemnează apoi viața Sfintei Teofana Basarab, fiica domnului Țării Românești, Basarab cel Mare, Întemeietorul (1310—1352), și sora viitorului voievod Nicolae Alexandru Basarab (1352—1364).

În tinerețe Sfînta Teofana s-a numit Teodora. Ca fiică a voievodului Țării Românești, domnița Teodora a ajuns soția țarului bulgar Ivan Alexandru. Spre bătrînețe, intrînd în mînăstirea de maici din Vidin, într-o zonă sud-dunăreană compact românească, Teodora a primit numele de Teofana. Sub numele de Sfînta cuvioasă Teofana, preamărită pentru virtutea creștină și viața ascetică, ea a intrat în calendarul ortodox bulgar, venerată fiind de întreaga creștinătate balcanică.

Din secolele al XIV-lea și al XV-lea vin apoi în istoria Bisericii Ortodoxe Române cuviosul Nicodim cel Sfințit de la Tismana, reprezentant de frunte al vechii noastre culturi, român (valah) de la sudul Dunării; cuviosul Vasile de la Moldovița; cuviosul Vasile de la Bisericiani, mare dascăl al rugăciunii și al isihiei; cuviosul Simeon Sihastrul de la Pîngărați, ale cărui moaște erau cinstite în mod deosebit de domnitorul Ștefan cel Mare și Sfînt al Moldovei.

Lor le-au urmat în secolul al XVI-lea cuviosul Amfilohie Sihas cinstit încă din viață ca sfânt și prăznuit de părinții monahi de la năstirile Moldovița și Pîngărați în ziua de 8 septembrie; cuviosul fail de la Agapia, venerat de toți credincioșii Moldovei, în frunte mitropolitul Dosoftei și înfățișat în picturile unor biserici moldoven

Cu secolele XVI—XVII prezența unor sfinți români în viața creștinilor ortodocși cunoaște noi și importante mărturii. În această perioadă au trăit Sfântul ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, fost mitropolit al Timișoarei, venerat în mod deosebit atât de români, cât și de credincioșii de pe cuprinsul Bisericii Ortodoxe Sîrbe; Sfântul ierarh Iosif de la Rîșca, episcopul Hușilor; Sfântul ierarh și mărturisitor Ilie Ioan mitropolitul Transilvaniei; cuviosul Chiriac de la Tazlău, contemporan cu mitropoliții Varlaam și Dosoftei ai Moldovei; Sfântul mučenic Iosif Valahul, originar din Oltenia, luat prizonier de turci și ucis la Constantinopole în ziua de 12 mai 1662, pentru că a refuzat să se dezică de credința sa ortodoxă, preamărit mai întii în cuprinsul Bisericii Ortodoxe grecești și portretizat în literatură de Ioan Cariofil; Sfântul Sava Brancovici Mărturisitorul, mitropolitul Ardealului, martirizat pentru sfințenia vieții sale și darurile de păstor sufletesc al românilor de către principele maghiar Mihai Apaffi și de slugile lui sîngeroase.

Secolele al XVII-lea și al XVIII-lea au impus, mai departe, în istoria noastră spirituală alți sfinți a căror amintire s-a păstrat neșteapănă. Cuvioasa stareță Mavra de sub Panaghia Ceahlăului; cuviosul ierosolimitan monah Vasile, starețul de la schitul Poiana Măruului, din care a fost o mare și cunoscută vatră de spiritualitate ortodoxă, motiv pentru care N. Iorga l-a numit, pe bună dreptate, «un mare predicator al culturii noastre». Sfântul mucenic Oprea Nicolae, țăran din Săliște, închis și prigonit în temnița Kufstein din Tirol pentru dîrzenia cu care s-a opus trecerii la credincioșilor ardeleni la Uniație; cuviosul Sofronie de la Cioara, conducătorul spiritual al răsculaților români contra armatei imperiale habsburgice care, sub comanda generalului Nikolaus Adolf baron von Sotgiel-Buckow, un prigonitor sadic, setos de sînge și un adevărat diavol chip omenesc, a ars și a dărîmat în 1761, în Transilvania, peste 200 mînăstiri și schituri ortodoxe. Sfântul ieromonah Visarion Mărturisitorul, angajat și el în lupta contra crimelor imperiale habsburgice săvîrșite în numele Uniației; mulți alți binecredincioși și sfinți din toate ținuturile românești, care au rămas pentru totdeauna în amintirea poporului nostru ca modele de viață spirituală desăvîrșită.

Evlavia credincioșilor ortodocși și tradiția vie a trăirii religioase au continuat să se recunoască în continuare, în secolele XVIII—XX, pînă în zilele noastre, noi sfinți români. Ei sînt: preacuviosul Gheorghe Arhimandritul (Gheorghe Ardeleanu), stareț la mînăstirea Curtea de Argeș și la mînăstirea Cernica; cuviosul Irinarh de la Horaița, viețuitor în ultimii ani ai vieții pe muntele Tabor în Țara Sfîntă, unde a fost venerat ca sfânt și de creștini și de mahomedani; Sfântul ierarh Calinic Cernicanul, pe care domnitorul Alexandru Ioan Cuza îl considera «adevăratul și sfîntul cel mai drag al lui Dumnezeu și ca el altul nu mai este în toată lumea»; c

viosul ieroschimonah Antipa Atonitul venerat de toate neamurile lumii ortodoxe.

Pe bună dreptate credincioșii ortodocși de pretutindeni vorbesc de Țara Sfântă România. Sfinții pe care de aproape două milenii poporul român i-a dat fără încetare aparțin creștinătății și istoriei spirituale a lumii întregi.

SFINȚII CARE VOR FI CANONIZAȚI

Sfinții intrați în evlavia poporului român și a ortodocșilor de pretutindeni, dar care pînă în prezent nu au fost canonizați, sînt din diferite epoci istorice și din variate medii sociale și spirituale.

Primul asupra căruia Comisia specială pentru canonizarea sfinților români s-a oprit cu cea mai mare atenție este sfântul cuvios Gherman din Dobrogea, care urmează a fi trecut în calendar la 20 februarie. Asupra sa I.P.S. dr. Antonie Plămădeală, arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, a întocmit un amplu și erudit studiu cu propuneri de canonizare. Tot I.P.S. Antonie a întocmit și sinaxarul.

Viața și faptele sfântului cuvios Gherman au constituit dealtfel pentru I.P.S. mitropolit Antonie obiectul unei sistematice preocupări istorice și teologice. Rezultatul acestei preocupări a fost, între altele, comunicarea științifică intitulată *Sfântul Gherman din Dacia Pontică — un străromân ignorat*, prezentată de I.P.S. Antonie în ziua de 31 august 1989 la al VI-lea Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene de la Sofia. Ulterior studiul a fost publicat (parțial) în *Telegraful român* (Sibiu, nr. 35—36 și 37—38 din 15 septembrie și 1 oct. 1989), precum și (integral) în revista *Mitropolia Ardealului*.

Sfântul Gherman a fost prieten și îndrumător al sfântului Ioan Casian, care prin vasta sa operă *Conlationes XXIV*, difuzată de-a lungul secolelor în sute de ediții în toată Europa, a devenit «cel mai mare dascăl ascet al lumii creștine». Amintirea sfântului Gherman s-a păstrat în literatura bisericească grecească, unde este numit consecvent *sfînt*. Viitoarea sa canonizare de către Biserica Ortodoxă Română este un act necesar.

În actuala listă prioritară pentru canonizarea sfinților români a fost inclus și sfântul Ghelasie de la Rîmeți. Sfântul arhiepiscop Ghelasie a trăit în secolul al XIV-lea și a fost păstor al românilor ortodocși din Ardeal. Credincioșii din satele de pe lângă sfînta mînăstire Rîmeți (județul Alba), i-au păstrat și venerat memoria. Monahii mînăstirii (iar din 1955, maicile) păstrează părți din «moaștele» acestui episcop considerat de localnici *sfînt*, cinstit de evlavia populară, îndeosebi pentru darurile sale de vindecător de boli.

Fapt semnificativ: străvechea tradiție populară a venerării sfîntului Ghelasie a primit o revelatoare confirmare în zilele noastre. Cu ocazia unor lucrări de renovare s-a descoperit în vechea biserică a mînăstirii, pe al doilea strat al picturii, o inscripție care consemnează numele «arhiepiscopului Ghelasie», al zugravului Mihul de la Crișul Alb, precum și anul 1376. Arhiepiscopul Ghelasie este, pînă în prezent, cel

mai vechi ierarh ortodox român atestat în teritoriile intracarpatic. Venerarea sa de către credincioșii care i-au păstrat memoria este în egală măsură impresionantă și revelatoare pentru importanța sfintei tradiții în viața poporului nostru.

În aceeași listă prioritară pentru canonizări a fost inclus și sfântul ierarh **Leontie de la Rădăuți**. În viața monahală acest sfânt s-a numit Lavrentie. Ca monah și îndrumător sufletesc el s-a bucurat de faimă de sfânt încă din timpul vieții. Pentru acest motiv domnitorul Moldova Alexandru cel Bun (1400—1432), împreună cu mitropolitul țării și cu toți clerul, l-au ales episcop de Rădăuți. Episcopul Lavrentie al Rădăuților a păstorit cu mare vrednicie eparhia sa. La o vîrstă înaintată el a dorit să se retragă din scaunul episcopal și să se reîntoarcă la sihăstria sa de pe valea Putnei. Cu puțin înainte de moarte a fost tuns schimonah primind numele de Leontie. La schitul fondat de el în Codrii Vicovului și ai Putnei l-a avut ca ucenic și pe cuviosul Daniil Sihastrul. Venerarea încă din timpul vieții sale în toată Moldova și în special în satele de pe lângă Rădăuți și Suceava, sfântul Leontie s-a făcut vestit pentru minunile sale în toată lumea ortodoxă.

Cuviosul Daniil Sihastrul, a cărui pomenire în calendar urmează să fie la 18 decembrie, este, desigur, unul dintre cei mai cunoscuți sfinți români, atât datorită calității sale de duhovnic și sfetnic al domnitorului Ștefan cel Mare și Sfînt, cît și datorită traiului său de ascet. Născut la începutul secolului al XV-lea ca fiu al unor țărani din nordul Moldovei, sfântul cuvios Daniil Sihastrul este rezultatul mediului sătesc și mînăstiresc în care a trăit. Faptul că, în calitate de duhovnic și sfetnic al voievodului Ștefan cel Mare și Sfînt, cuviosul Daniil a influențat istoria neamului românesc, istoria europeană și istoria lumii creștine arată limpede cît de mare a fost forța spirituală exercitată de el, ca și de mediul țărănesc din care a ieșit.

Ștefan cel Mare și Sfînt. Așteptată de sute de ani, canonizarea drept credinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfînt al Moldovei, cu pomenirea în calendar la 2 iulie, se află acum în ultima fază a pregătirii. Sfîntul Sinod îndeplinește astfel o veche dorință a poporului nostru. În conștiința istorică și în tradiția religioasă a românilor domnitorul Moldovei a fost totdeauna Ștefan cel Mare și Sfînt. La 2 iulie 1504 cînd a încetat din viață, trecînd astfel în viața veșnică a credinței creștine, care l-a însuflețit în toate actele sale, Ștefan cel Mare și Sfînt a devenit unul din cele mai luminoase simboluri ale istoriei noastre și ale întregii Ortodoxii. Ștefan cel Mare și Sfînt a încorporat în istoria poporului român credința neșrămutată în triumful și puterea binelui strîns legate de dragostea față de Dumnezeu și de conștiința misiunii neamului nostru în lume și în istorie.

Propunerea pentru canonizarea sfîntului cuvios Ioan de la Prislop a fost înaintată Comisiei speciale de către Episcopia ortodoxă română a Aradului. Sfîntul cuvios Ioan a trăit la finele secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea. El era fiu de țărani din satul Silvașu de Sus, din Transilvania. Închinoviat în obștea călugărilor de la sfînta mînăstire Prislop (sau a Silvașului, cum i se mai spune), aflată între

brașele Hunedoara și Hațeg, în apropierea fostei cetăți Sarmizegetusa, statornicie a sfântului Nicodim de la Tismana, care s-a retras aici spre sfârșitul vieții, cuviosul Ioan s-a făcut vestit printr-o viață aleasă, împletită cu munca și cu faptele bune. După un număr de ani el s-a retras pe malul prăpăstios al râului Slivuț, într-o chilie de piatră pe care și-a săpat-o singur și care se păstrează pînă astăzi sub numele de «casa sfântului». Ca sihastru plin de înțelepciune și bunătate, el a exercitat asupra satelor hunedorene și, în general, asupra satelor românești din sudul Transilvaniei o mare autoritate spirituală. Credincioșii l-au cinstit ca sfânt încă din timpul vieții. Sfântul cuvios Ioan a devenit, pentru monahii de la mînăstirea Prislop, un model al vieții creștine. Această mînăstire a jucat, de altfel, un rol de excepție în istoria Bisericii Ortodoxe Române și a culturii noastre în Transilvania. În această ordine de idei e demn de subliniat faptul că mitropolitul Ioan de Alba Iulia (1585—1605), care a păstorit în zilele de glorie ale lui Mihai Viteazul, a fost mai înainte egumen la sfînta mînăstire Prislop.

În lista prioritară pentru canonizarea unor sfinți români a fost inclusă și cuvioasa Teodora de la sihăstria Sihlei din Munții Neamțului. Cuvioasa Teodora s-a născut în satul Vînători, din județul Neamț, în jurul anului 1650. Era una din cele două fiice ale marelui boier Joldea Armașu de la Cetatea Neamțului, unde era depozitat tezaurul Țării Moldovei. Joldea Armașu a fost însă și paznic de temniță și supravegheător aspru al execuției unor sentințe capitale, fapt care a devenit o preocupare stăruitoare pentru sensibilă Teodora. Intrată în monahism la mînăstirea de maici Vărzărești, din Munții Buzăului, ea s-a dovedit a fi o călugăriță de profundă vocație. Rîvnind la asceză, ea a ajuns pustnică în pădurile Sihlei din ținutul natal. Acolo a trăit în singurătate, rugăciune și post, influențînd însă, cu faptele, cu sfatul și cu modelul vieții ei de anahoretă, obștile monahale de la numeroasele mînăstiri din Munții Moldovei. Autoritatea ei spirituală a fost excepțională. Evlavia credincioșilor care au cinstit-o a fost pe măsura acestei autorități. Întru pomenirea strădaniilor ei s-a zidit în 1725 schitul Sihla, apoi în 1730 biserica cu hramul Schimbarea la Față, iar în 1763 biserica sfântului Ioan Botezătorul, care durează pînă în zilele noastre. Trupul cuvioasei Teodora a fost cinstit după moarte de către credincioși ca sfînte moaște.

În perioada Regulamentului Organic moaștele cuvioasei Teodora au fost rîvnite de oștile și autoritățile rusești și strămutate la marea lavră Pecerska din Kiev. Racla cu moaștele ei se află acum acolo și poartă inscripția *Cuvioasa Teodora din Carpați*. Numeroase generații și milioane de credincioși au cinstit-o pe cuvioasa Teodora de la Sihla ca pe o adevărată sfîntă.

Viitoarea decizie a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de canonizare a sfîntei cuvioase Teodora de la Sihla consacră, încă o dată, în mod solemn, ceea ce tradiția sfîntă a românilor de pretutindeni și a celorlalte popoare ortodoxe a consacrat de aproape trei secole.

Sfîntul martir Constantin Vodă Brâncoveanu. Tot pe aceeași listă prioritară au fost incluși sfinții martiri Constantin Vodă Brâncoveanu

cu cei patru fii ai săi — Constantin, Ștefan, Radu, Matei —, precu sfetnicul domnesc Enache Văcărescu, uciși la Constantinopol în de 15 august 1714, pentru tăria cu care au rămas statornici în creștină. Canonizarea Brâncovenilor a fost cerută și ea de mult timp către poporul român dreptcredincios. În decizia Sfântului Sinod de a sacra solemn profunda credință a românilor de pretutindeni că Brâvenii sunt sfinți martiri ai Ortodoxiei și ai neamului nostru, un rol de l-au avut împrejurările în care s-a produs abjecta crimă săvârșită Constantinopol. Strălucitul om de cultură, înțeleptul domnitor și erimentatul diplomat Constantin Brâncoveanu a fost ispitit de mai n Imperiului otoman cu păstrarea domniei, a averii și a vieții, schimbul trecerii la mahomedanism. În istoria românilor au existat d nitori și boieri care s-au dezis de credința lor creștină și s-au tu. Mircea Turcitu al Țării Românești (1577—1583) și Iliș Turcitu al M dovei (1546—1551) au fost blestemați și de contemporani și de urmași cauza purtării lor de renegați. Pentru Brâncoveni și pentru bătrî boier vel vistiernicul Enache Văcărescu infinit mai cumplită decît moar de sabia călăului era însă moartea sufletească.

Ei au murit senini și răbdători, fără orgoliu, fără să se laude sacrificiul lor, fără să se despartă de Hristos și de Biserica Ortodoxă neamului lor. Moartea lor ne apare însă nouă, celor de azi, cu atît r cutremurătoare, cu cît se știe că la 15 august, cînd au fost uciși, vovodul împlinea 60 de ani, iar în calendarul românilor ortodocși se înscrie praznicul împărătesc al Sfintei Fecioare Maria (Adormirea Maicii Doului), ziua onomastică a doamnei Marica.

Scoși din închisoare, purtați în lanțuri pe străzile orașului, în văz mulțimii, într-un convoi deschis de cel mai mic dintre copii — Matei, virstă de 11-12 ani — și încheiat de bătrînul voievod, martirii au f executăți într-o ceremonie publică fastuoasă, la care au asistat sultan Ahmed al III-lea, marele vizir Gin Ali și ambasadorii tuturor maril puteri europene — Franța, Anglia, Imperiul habsburgic, invitați speciali la spectacol. Mirșăvia și cinismul criminal al occidentalilor, care au priv la execuție ca la un fapt exotic, a fost atunci, ca de atîtea ori în istor raporturilor lor cu românii, la înălțimea cruzimii asiatice.

Istoria a păstrat pentru viitorime în consemnarea florentinului Antonio Maria del Chiaro cuvintele lui Brâncoveanu adresate copiilor săi înaintea morții : «Fiii mei, fiți curajoși (...), să salvăm sufletele noastre și să ne spălăm păcatele cu sîngele nostru». Istoricul francez M. Mignon în «Histoire de l'Empire Ottoman» (vol. IV, Paris, 1733, pag. 202), consemnează și el faptul că voievodul român ca și fiii săi «au rămas constanți în credința lor și au apărut la locul supliciului cu o nobilă tărie». *Cronica Bălăcenilor* din Țara Românească, boieri care au fost adversari aprigi ai voievodului, confirmă și ea ultimele cuvinte ale lui Brâncoveanu. Cronica spune că voievodul s-a adresat astfel copiilor : «Fiii mei ! Fiii mei ! (...) Să nu pierdem încai sufletele. Stați tari, bărbătește, dragii mei, și nu băgați seamă la moarte ! Priviți la Hristos Mîntuitorul nostru ! (...) Acuma dară, o dulcii mei fii, cu sîngele nostru să spălăm păcatele noastre !».

Ca o culme a cruzimii, copiii au fost uciși înaintea tatălui. Infricoșat, cel mai nevîrstnic dintre ei — Mateiaș — s-a simțit tentat, o clipă, să se supună. Bătrînul său tată i s-a adresat : «din sîngele nostru n-a mai fost rămas nici un omeni care să-și piardă credința. Dacă este cu puțință, mai bine să mori decât să trăiești o mie de ori, decît să-ți pierzi credința strămoșească pentru a trăi cîtiva ani mai mulți pe pămînt». Ca renăscut, Mateiaș s-a adresat călăului roșu spunînd aceste cuvinte ce nu vor putea fi șterse niciodată din memoria românilor : «Vreau să mor creștin ; lovește !».

Trupul fără cap al martirului Brâncoveanu a fost cules în taină de un creștin din Constantinopol și îngropat în insula Halchi, în biserica mîntuirii Maicii Domnului. De acolo doamna văduvă Mașica l-a adus, tot în taină, și l-a îngropat în naosul bisericii Sfîntul Gheorghe-Nou din București. Începînd din perioada interbelică, cînd a fost descoperit datarea unei inscripții, mormîntul domnului martir Constantin Brâncoveanu este loc de pelerinaj pentru credincioșii din București, din țară și din toată lumea Ortodoxiei.

A fost propus, de asemenea, pentru canonizare **Sfîntul Ierarh Martir Antim Ivireanul**, mitropolitul Țării Românești (între 1708—1716), georgian de origine, strălucit om de cultură, reprezentant de frunte al literaturii, artei și spiritualității noastre în epoca brâncovenească și al solidarității popoarelor ortodoxe, ucis pentru dîrzenia cu care s-a opus asupririi străine și uneltelor ei fanariote.

Alte două propuneri de canonizare au fost făcute în legătură cu **Preotul Mărturisitor Ioan din Galeș și Preotul Mărturisitor Moise Măcinic din Sibiel** (ambii au trăit la mijlocul secolului al XVIII-lea), mari apămîntători ai credinței ortodoxe a românilor din Transilvania, arestați de autoritățile habsburgice, batjocoriți, tirîți zeci de ani prin închisorile din Austria, fără ca prigoana să-i abată de la credința lor ortodoxă. Între alții, din rândurile de preoți și credincioși — bărbați, femei și copii — mai ales din satele Săliște, Poiana, Jina, Tilișca, Deal, Cărpiniș, Cuzdrioara, și din multe alte sate ale Ardealului, bătuți, alungați din case, maltratați, însemnați, uciși în execuții publice sau decedați în urma suferințelor îndurate pentru că s-au opus Uniatismului, preoții mărturisitori Ioan din Galeș și Moise Măcinic din Sibiel sînt bine cunoscuți. În credința poporului nostru ei au căpătat aureola nepieritoare de mărturisitori și sfinți martiri.

Cuviosul Antonie de la Iezerul-Vîlcea, propus spre canonizare, a trăit la finele secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea și s-a făcut cunoscut printre sihaștrii români cu viață sfîntă. În toate satele din nordul Olteniei, precum și peste Carpați, în numeroase locuri din Transilvania el este numit pînă azi *Sfîntul Antonie Sihastrul*. El a trăit la schitul Iezerul, apoi în muntele cu același nume, într-o peșteră mică, în stîncă în fața căreia a clădit un paraclis săpat cu mîinile în piatră. După moartea sa, peștera Sfîntului Antonie a devenit locul unui pelerinaj intens practicat pînă în zilele noastre.

Lista prioritară actuală pentru canonizare se încheie cu **Sfîntul Cuvios Ioan Iacob de la Neamțu (Hozevitul)**, născut la 23 iulie 1913 în satul Crăiniceni din județul Botoșani, închinoviat la 20 de ani, în ziua

de 15 august 1933, în sfânta minăstire Neamțu, pe timpul cînd stareț era Nicodim, viitorul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, ajuns bibliotecar și profesor de strălucită vocație la Școala monahală de aici, apoi egumen al schitului românesc «Sfîntul Ioan Botezătorul» de pe valea râului Iordan în Palestina și schimnic în condiții de o extremă severitate într-o peșteră-schit de pe lîngă râul Hozeva, unde a rămas timp de opt ani, pînă la moartea sa, întîmplată la 5 august 1960. Faima sa de sfînt a fost mare între toți monahii și credincioșii creștini din Palestina. Fapta semnificativă : pentru sfințenia vieții și înțelepciunea sa, el a fost și este venerat și de musulmani. Credincioșii din România, Grecia și monahii de la Muntele Athos au contribuit și ei, în variate moduri, la cinstirea Sfîntului Ioan Iacob. Patriarhul Benedict al Ierusalimului a inițiat cinstirea moaștelor cuviosului Ioan Iacob. Un portret al cuviosului a fost pictat în catedrala «Sfîntul Gheorghe» din Hama (Siria). Părintele Gherasim, imnograful de la Patriarhia Ecumenică, lucrează la alcătuirea slujbei Sfîntului Ioan Iacob de la Neamțu. Sfîntul Sinod al Bisericii noastre împlinește cererea de canonizare a sfîntului cuvios Ioan Iacob, formulată mai întîi în alte Biserici surori.

Actualele canonizări, asupra cărora Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, ca și ceilalți ierarhi din Sfîntul Sinod al Bisericii noastre, veghează cu cea mai mare grijă, sînt departe de a epuiza șirul dreptcredincioșilor pe care memoria colectivă și practica religioasă a poporului român i-a consacrat sfinți. Printre ei se numără, ca și în cazul sfinților canonizați, eroi ai creștinătății din diferite epoci istorice, de diferite categorii sociale, din diferite locuri. Bincredinciosul voievod Neagoe Basarab, Sfîntul ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș, Sfîntul ierarh Iosif cel Milostiv, mitropolitul Moldovei ; filosoful, economistul și omul politic Mircea Vulcănescu, săvîrșit din viață în temnița de la Aiud, pe timpul dictaturii comuniste, și mulți alții, sînt considerați sfinți de largi categorii de credincioși. Rămîne ca în viitor asupra cultului lor să se pronunțe, în continuare, teologii și ierarhii noștri, tocmai pentru ca practica evlaviei populare să fie consacrată în mod solemn, în deplină concordanță cu tradiția sfîntă a Bisericii Ortodoxe și cu cele mai riguroase învățături dogmatice.

O SĂRBĂTOARE A ROMÂNILOR ȘI A ÎNTREGII ORTODOXII

Prin naștere, sfinții aparțin unei familii, unui sat sau unui oraș, unui popor. Prin viața și faptele lor, dar îndeosebi prin consecințele trăirii și operei lor spirituale în timp și spațiu, ei aparțin întregii Ortodoxii și istoriei universale. Sfîntul Ioan Casian era daco-roman, născut într-un sat de lîngă Histria, dar urmările vieții și vastei sale opere de scriitor teologic au străbătut secolele și întreaga lume creștină pînă în zilele noastre. El aparține deci literaturii universale și întregii creștinătăți. Sfîntul Grigore Decapolitul s-a născut la Irinopolis, oraș din Decapolea Isauriei în Asia Mică, între 780—790. Moaștele sale au fost păstrate la Constantinopol pînă în 1453, cînd capitala Bizanțului a căzut sub dominație otomană. De la Constantinopol, marele ban Barbu Craioveanu le-a luat și le-a adus în 1498 în celebra sa ctitorie Bistrița, din județul Vîlcea, unde de

altfel s-a și călugărit, luînd numele de Pahomie. De atunci și pînă azi Sfîntul Grigore Decapolitul e venerat ca ocrotitor al Olteniei. Ștefan cel Mare și Sfînt a fost domnitorul Țării Moldovei, dar în scrisoarea circulară pe care voievodul a trimis-o, la 25 ianuarie 1475, către toți monarhii creștini din Europa, el spune că se luptă pentru întreaga creștinătate. Ștefan cel Mare și Sfînt afirmă textual: «Iar noi, din partea noastră, făgăduim, pe credința noastră creștinească și pe jurămîntul domniei noastre, că vom sta în picioare și ne vom lupta pînă la moarte pentru legea creștinească, noi cu capul nostru». Ștefan cel Mare și Sfînt și-a respectat cuvîntul. Ofensiva islamului în Europa a fost stăvilită în două zone: în Spania și în Țările Române. Cîteva secole mai tirziu, în Transilvania, ortodoxia românilor afirmată prin martirii și sfinții ei mărturisitori a contribuit la respingerea fermă a singeroasei invazii catolice și la o nouă afirmare a destinului nostru istoric. Sfînta Teodora de la Sihla este româncă din Moldova, dar credincioșii ortodocși care îi venerază moaștele la Kiev vin din toate colțurile lumii. Constantin Brâncoveanu a fost român, dar trupul său descăpăținat a fost cules cu înfiorată evlavie și păstrat în taină de greci pînă la reînhumarea lui la București. Sfînta Parascheva «de la Iași» s-a născut în Epivat, în sudul Dunării, dar moaștele ei au fost păstrate ca odoare de mare preț la Tîrnovo, apoi la Vidin, pe timpul cînd acolo era stăpîn Mircea cel Bătrîn, domnitorul Țării Românești, apoi la Belgrad, unde au rămas mai bine de 120 de ani, apoi la Constantinopol și, în cele din urmă, la Iași, unde domnitorul Vasile Lupu le-a adus în 1641 «pentru sfințirea țării și binecuvîntarea ei», cum se spune în actul patriarhal care le-a însoțit. Exemplele ar putea fi înmulțite. Din ele și din altele asemănătoare apare clar faptul că un sfînt, de orice neam ar fi el, în orice pămînt s-ar fi născut și oriunde ar fi trăit, este, mai presus de toate, un vlăstar al Ortodoxiei. Sfinții români s-au bucurat și se bucură de o profundă venerație în toată lumea ortodoxă. Unitatea Bisericii Ortodoxe de pretutindeni este unitatea în Hristos. Prin venerarea sfinților români, credincioșii ortodocși din lumea întreagă identifică mărturiile vii datorită cărora tradiția Bisericii noastre strămoșești este recunoscută ca o sursă de sfințenie, de curaj și de tărie apostolică. Recunoașterea reciprocă a sfinților a fost de-a lungul istoriei diverselor popoare un semn de sobornicitate și de plenitudine. Comuniunea sfinților de pretutindeni este semnul universalității Bisericii. Unitatea Bisericii locale și universale decurge și din comuniunea sfinților. Evlavia creștinilor din cele mai diferite neamuri este, de secole, o mărturie nepieritoare că sfinții români sînt creatori de comuniune, de solidaritate și împăcare, acolo unde egoismul și idealurile pervertite ridică frontiere între oameni, otrăvind sau însîngerînd relațiile lor. Cu mijloace exclusiv spirituale, prin marea demnitate a trăirii lor morale și religioase, sfinții români au apărut legitimitatea apostolică a Bisericii noastre, identitatea etnică, limba, cultura și valorile supreme ale poporului român. În perspectivă eshatologică, sfinții români au vestit fără abatere instaurarea Împărăției lui Dumnezeu și încoronarea operei răscumpărătoare a lui Hristos, care se manifestă la finele istoriei în plinătatea mării ei. În ordinea eshatologică, lumea întreagă va începe o nouă existență avînd

ca scop nu sfârșitul, ci eternitatea. Pentru aceste motive și pentru multe altele, solidaritatea creștinilor ortodocși a marcat profund și definitiv istoria spirituală a lumii.

Canonizarea solemnă a sfinților amintiți va fi una din marile sărbători ale românilor de pretutindeni, ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți. Împreună cu canonizările care acum se află în pregătire, canonizările mai vechi, săvârșite în alte momente din istoria Bisericii Ortodoxe Române, constituie o dovadă vie, generatoare de neistovită forță spirituală, a participării nemijlocite a poporului nostru la viața în Hristos, la îndumnezeirea umanului (theosis) și îndeosebi la aspirația continuă a lumii întregi spre Dumnezeu cel transcendent și necuprins.

ROMÂNIA — ȚARĂ SFÎNTĂ

De mii de ani locurile binecuvântate de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră sînt asociate în conștiința neamurilor, a credincioșilor și a numeroși învățați de cele mai diferite orientări cu faima de locuri sfinte. «*Pedevma*» («ceea ce se învață», «ceea ce este cultivat», dar și «locul unde se învață», locul în care se realizează ceva») românească produce o spiritualitate aparte, considerată sacră din cele mai vechi timpuri.

Pentru grecii antici, ținuturile de la nord de Dunărea de Jos (Banatul, Oltenia, Muntenia și Moldova de azi) erau Țara hiperboreenilor. Așa afirmă poetul Pindar (520—442 î.d.Hr.), istoricul și geograful Strabon (64 î.d.Hr. — 25 d.Hr.), părintele bisericesc Clement Alexandrinul (cca. 150 — cca. 216) și alții. Clement Alexandrinul subliniază în mod deosebit faptul că zeul geto-dacic Zalmoxis era hiperboreean.

Prozatorul și geograful Pausanias (sec. II d.Hr.) amintește de un imn din provincia Phocis în care se arată că oracolul din Delphi a fost înființat de hiperboreeni. După alți autori antici, hiperboreeanul Abaris a răspîndit în Grecia cultul lui Apollo. Tot hiperboreenii au fondat și templul lui Apollo din insula Delos. Apollo, fiul lui Zeus, înconjurat de cele nouă muze — Clio (istoria), Euterpe (muzica), Thalia (comedia), Melpomene (tragedia), Terpsichere (dansul), Erato (elegia), Polymnia (poezia lirică), Urania (astronomia), Calliope (elocința și poezia eroică) — a fost zeul lumii (Apollo Phoebus), identificat uneori cu Soarele și una din cele mai iubite divinități grecești. Faptul că grecii îl considerau pe Apollo hiperboreeanul un zeu venit în lumea lor din ținuturile binecuvântate de la Carpați și Dunăre spune, desigur, ceva profund, ceva semnificativ, despre renumele spirituală a strămoșilor noștri. Țara strămoșilor noștri, țara zeilor și a hiperboreenilor, țara lui Zalmoxis și a lui Apollo, țara dacilor, era considerată de Diodor din Sicilia (80—29 î.d.Hr.) o Terra Mirabilis. Geograful Pomponius Mela (mijlocul secolului I d.Hr.), autorul tratatului *De Chorografia*, spunea și el despre Țara hiperboreenilor că este «Terra augusta aprica, per se fertilis. Cultores justissimi, et diutius quam ulli mortalium, et beatius vivunt» (Este un pămînt sacru, luminos, fertil prin el însuși. Locuitorii lui sînt foarte dreți și trăiesc mai mult și mai fericiți decît oricare alți muritori).

Tot scriitorii antici ne spun că Terra Mirabilis a strămoșilor noștri de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră a cunoscut domnia zeului Kronos

(Saturn). Despre Kronos hiperboreeanul au scris Hesiod (secolul VII î.d.Hr.), poetul Ovidiu (43 î.d.Hr. — 18 d.Hr.), Macrobius (câtre anul 400 d.Hr.) și alții. Autorii antici sînt de acord că ținutul unde a domnit Kronos (Saturn) se găsea la nordul Dunării (Histros). În acest sens Mnaseos din Patrae a scris în sec. III î.d.Hr. că «geții îl adoră pe Kronos (Saturn), pe care îl numesc Zalmoxis. Același lucru e afirmat de Diogenes Laertios (sec. III d.Hr.): «Zalmoxis este adorat de geți fiind socotit drept Saturn».

Mai mult pentru strămoșii noștri daci decît pentru alte popoare, țara de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră era Terra Mirabilis. Sfințenia Daciei (romanii îi vor spune Dacia Felix) avea un corelat în marea demnitate morală și spirituală a geto-dacilor. Nu pot fi reproduse aici zecile de mărturii antice care vorbesc despre demnitatea spirituală a strămoșilor noștri. Vom exemplifica însă aceste afirmații cu un citat, semnificativ, desigur, pe care împăratul de vastă cultură păgînă Iulian Apostatul l-a luat din opera împăratului Traian, intrat de mult și definitiv în memoria poporului român: «Primind imperiul acesta lincezînd și slăbit din toate părțile lui de tirania care-l măcina de multă vreme înăuntru și de dese invazii ale geților din afară, am fost singurul care am îndrăznit să atac aceste popoare care locuiesc dincolo de Dunăre. Am subjugat chiar pe acești geți, cea mai războinică națiune dintre toate neamurile ce au existat vreodată, nu numai prin virtuțile corpurilor lor, dar și prin acele învățături ale lui Zalmoxis (care este la ei în cea mai mare venerație), săpate adînc în inima lor».

În lumea acestor geți au predicat învățătura creștină sfîntul apostol Andrei și ucenicii săi. Creștinarea și romanizarea s-au susținut reciproc, în primul rînd pentru că învățătura Mîntuitorului nostru Iisus Hristos a fost propovăduită strămoșilor noștri în limba latină. Fondul spiritual al geților, credințele lor au favorizat însă în variate moduri receptarea învățaturii creștine. Evlavia, ardoarea, fermitatea și înțelepciunea pe care românii le-au pus totdeauna în afirmarea credinței lor creștine ortodoxe vin dintr-un fond spiritual ancestral. Unele practici religioase străvechi (retragerea în singurătate și peșteri practicate de preoții geto-daci) s-au întrepătruns cu practicile monahale creștine. În puține locuri din lume au existat atîtea sihăstrie, schituri și mînăstiri cîte au fost și sînt în ținuturile românești. Istoria monahismului românesc este de o amploare și bogăție spirituală excepțională. Și astăzi monahismul românesc este de o amploare și vigoare impresionantă pentru toți aceia care au ajuns să-l cunoască. Miile de călugări și călugărițe care trăiesc în schiturile și mînăstirile din România de azi dau tărie și demnitate Bisericii noastre strămoșești.

E cunoscut și faptul că pentru lungi perioade de timp Țările Române au fost protectoare ale popoarelor ortodoxe din Balcani și din întregul răsărit supus de otomani. Atmosfera spirituală care a susținut acest misionarism românesc are un corelat în numărul mare de martiri și de sfinți pe care românii i-au dat în cursul istoriei lor. De aceea, pentru mulți străini pămîntul românesc este, ca și pentru cei din antichitate, o Țară Sfîntă destinată, înainte de toate, unei mari misiuni spirituale în istorie și în lume.

Convingerea aceasta a fost exprimată în decursul timpului de numeroase personalități din perspectiva unor variate sisteme de argumentare. În secolul nostru ea a fost exprimată, între alții, de filosoful german Hermann Keyserling (1880—1946), fondatorul «Școlii de înțelepciune de la Darmstadt», care a dezvoltat o metafizică a sensului. Pe baza călătoriilor sale în Orient și Occident el a preconizat o «renaștere» a Europei prin apelul stăruitor la valorile spirituale ale Răsăritului, îndeosebi ale Ortodoxiei. Pentru noi este semnificativ faptul că în opera sa *Spectrul Europa* (1928), Keyserling considera România o mare putere spirituală, în primul rând datorită Ortodoxiei sale. Desigur, despre misiunea spirituală a Ortodoxiei românești au scris în acest secol mai ales cugetătorii care au ilustrat cultura noastră. Printre ei se numără Nichifor Crainic, Pr. prof. D. Stăniloae (în lucrarea fundamentală *Ortodoxie și românism*, 1939), Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, V. Băncilă (teoretician al unității indestructibile dintre etnic și religios), Vintilă Horia și mulți alții. Despre Dacia ca Țară Sfântă — Terra Mirabilis — în concepțiile religioase, filosofice și istorice antice a scris pagini de o înaltă demnitate intelectuală logicianul și filosoful Anton Dumitriu. Pe bună dreptate numeroși cugetători, educatori, scriitori, moralisti și artiști occidentali consideră că renașterea spirituală a propriilor lor popoare într-o lume secularizată, asaltată de violență, de imense forțe distructive, nu va putea fi realizată fără apelul sistematic, tot mai stăruitor, la valorile spirituale ale Ortodoxiei. Interesul și admirația profundă pe care cei mai buni fii ai Occidentului le nutresc față de valorile nepieritoare ale Ortodoxiei sînt un semn al timpului nostru.

Numărul mare de sfinți pe care neamul nostru dreptcredincios i-a zămislit în decursul secolelor și pe care azi îi preamăresc credincioși din toată creștinătatea este, și el, o mărturie, despre România ca Țară Sfântă și putere spirituală, ca și despre misiunea poporului nostru în lumea de azi și de mâine.

Idealul adevăratului creștin este sfințenia. În drumul spre perfecționare continuă, fiecare comunitate de credincioși, locală, văzută și solidară, este înconjurată de comunitatea nevăzută a sfinților. Sfinții formează Biserica cerească a tuturor celor ce sînt împreună cu Hristos. Biserica pămînteană a celor vii este în comuniune reală și permanentă cu Biserica cerească, cu sfinții care au cetatea în ceruri. În credința poporului nostru sfinții ocrotesc neamul românesc, țara aceasta și lumea întreagă. De aceea pe sfinți nu-i vom venera niciodată îndeajuns. Și tot de aceea în calendarul nostru prima duminică de după «duminica Tuturor Sfinților» este ziua Sfinților români.

Evenimentul istoric al actualelor canonizări de sfinți români ne amintește de toate acestea și îndeosebi de permanența marilor valori spirituale care ne semnifică în timp și în lume.

NOTĂ

În ședința sa din 21 noiembrie 1991 Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe a stabilit o listă prioritară pentru canonizarea unor sfinți români. Comisiei Speciale pentru Canonizarea Sfinților i s-a încredințat misiunea de a întocmi documentarea, sinaxarele, slujbele, acatistele și tomosurile necesare. Se continuă astfel o activitate

susținută și sistematică inițiată și vegheată de Prea Fericitul Patriarh Teoctist încă de la începutul arhipăstoririi sale, precum și eforturile asemănătoare depuse de marii săi înaintași — patriarhii de fericită amintire Miron (1925—1939), Nicodim (1939—1948), Justinian (1948—1977) și Iustin (1977—1986). În același timp, canonizarea solemnă ce se pregătește (Comisia Specială lucrează sub ascultarea I.P.S. Sale dr. Nestor Vornicescu, arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei) ridică pe o nouă treaptă cinstirea acelor eroi ai drepte credințe adormiți întru Domnul, pe care memoria colectivă, tradiția bisericească și practica religioasă a românilor de pretutindeni, precum și a celorlalte popoare ortodoxe a consacrat-o din cele mai vechi timpuri.

Prin canonizare în aghiologia creștină și în dreptul canonic ortodox se înțelege actul solemn prin care Biserica recunoaște, declară și așază pe eroii credinței adormiți întru Domnul în rîndul sfinților pentru a-i venera pe temeiul învățaturii ei dogmatice. Trebuie subliniat, însă, în mod deosebit, faptul că înaintea canonizării oficiale și solemne, inițiativa pentru așezarea eroilor credinței creștine în rîndul sfinților a avut-o totdeauna poporul dreptcredincios. În cadrul Bisericii, îndeosebi în etapele mai vechi ale istoriei sale, ierarhia și, în general, conducătorii spirituali n-au avut niciodată inițiativa canonizării. Poporul i-a identificat pe adevărații sfinți. Poporul a înțeles faptul că sfințenia ca normă și ideal al vieții creștine, ca jertfă interioară și consacrare personală, ca participare la trupul îndumnezeit al lui Hristos, ca libertate fără de patimi și act profetic și eshatologic, a fost realizată de unii dreptcredincioși. Biserica n-a impus niciodată cultul unui sfînt. Ea l-a constatat, însă, și l-a însușit, l-a explicat și l-a legalizat, definindu-l mai precis. De aceea nu există în istoria și practica Bisericii Ortodoxe nici un caz în care vreun sinod să fi încercat a institui și impune cultul vreunui sfînt neimpus în prealabil în conștiința generală prin evlavie profundă și statornică a poporului dreptcredincios. Evlavie populară a dus la venerarea sfinților și la crearea unui cult general neoficial. E adevărat însă că poporul dreptcredincios a făcut totdeauna aceasta cu știința, asentimentul și colaborarea preoților și episcopilor. Autoritatea ierarhică a dat venerației populare o directivă conformă cu învățătura Bisericii noastre, cu exigențele ei morale și dogmatice.

Dimensiunea reală a cultului sfinților în Ortodoxie poate fi înțeleasă mai bine dacă se ține cont și de faptul că venerarea eroilor creștini ai unui neam sau altul este generală în practica tuturor popoarelor ortodoxe. Venerarea este un act de solidaritate ortodoxă în timp și în lume, dar îndeosebi în perspectivă eshatologică.

Prof. dr. MIHAIL DIACONESCU

ORTODOCȘI ROMÂNI, VICTIME ALE ÎNCHISORILOR COMUNISTE *

Dumnezeu, Cel ce lucrează în istorie, a făcut ca aceasta să-și schimbe cursul începînd cu decembrie 1989. Noile pagini ce vor trebui umplute cu fapte, includ în ele și aportul Bisericii Ortodoxe Române la rezistența ei împotriva comunismului. După descătușarea atît de mult așteptată Biserica noastră a fost privită și tratată cu dușmănie subestimîndu-i-se sau ignorîndu-i-se capacitatea de jertfă din acele timpuri de grea încercare pentru toți credincioșii țării. Așa se face că unele minorități confesionale (între care și greco-catolicii) ajung să spună că ei sînt singurii care au suferit sub comunism. Această atitudine față de Biserica noastră poate fi înțeleasă într-un context istoric larg. Prin poziția sa supusă tuturor schimbărilor politice ale timpurilor trecute, Ortodoxia românească a fost pe rînd teren de încercare a aventurilor prozelitiste calvine, catolice iar în ultima vreme și sectare de

* Lucrare de seminar principală alcătuită în cadrul Cursurilor de doctorat în Teologie la catedra «Istoria Bisericii Române», sub îndrumarea D-lui prof. dr. Emilian Popescu, care a dat și avizul pentru publicare.

toate tipurile. Dar afirmarea demnității noastre bisericesti s-a făcut și se face prin cei care au slujit-o mergînd pînă la sacrificiu.

Lucrarea de față își propune să prezinte pe unii dintre aceștia urmînd ca, pe măsura îmbogățirii informațiilor să fie completată cu date noi. Trebuie precizat de la început greutatea documentării pentru o astfel de lucrare, fiind doar la puțin timp după greaua perioadă trăită. S-au folosit informații personale ca și puținele surse scrise. Informațiile le-am căpătat direct sau indirect, de la preoți și laici. Relatările privesc mai mult pe preoți și teologi urmînd ca despre alții să se vorbească cu alt prilej. Actele care dovedesc «vinovăția» lor mai mult sau mai puțin clară nu pot constitui un izvor de informație deoarece poartă amprenta subiectivității tendențioase specifice epocii comuniste. Pentru o înțelegere cît mai exactă a celor relatate trebuie făcută constatarea că pînă-n 1959 preoții au fost ridicați și închiși pe motiv politic, deși, apare curios faptul că a te pronunța asupra unei politici, permisă «înainte de război», poate constitui o vinovăție. Însă faptul că în închisoare se aplicau măsuri drastice pentru ca ei să se lepede de credință, vorbește de la sine despre adevăratul scop al închiderii lor. Mai mult, după 1959, în contextul urmărit de subminare totală a Bisericii au fost ridicați preoți și teologi, sub diferite acuzații truate, motivul adevărat fiind însă reprezentativitatea lor pentru viața duhovnicească a Bisericii. Și după 1964, în forme mascate, preoți și credincioși au avut de suferit pentru zelul lor în susținerea activității Bisericii. A fi amendat pentru un adaos de 2 m făcut la construcția bisericii, intimidat pentru curajul predicii, judecat pentru demnitate preoțească dar sub acoperirea unor acuzații politico-economice, sînt forme de persecuție.

Lucrarea în sine urmărește expunerea suferințelor îndurate de unii oameni pentru «greșeala» de a fi fost preoți sau teologi într-o vreme cînd se începea și urmărea ateizarea poporului român. Desigur implicații pot fi multe, analiza motivațiilor includerii lor și a comportamentului de după eliberare pot fi diverse. Propunîndu-ne să prezentăm suferințele lor vom sublinia la momentul potrivit că acestea i-au întărit și mai mult în trăirea preoțească afișată și astăzi cu fermitate. O astfel de lucrare se începe din recunoștință pentru ei, dar nu poți ști niciodată cînd o termini.

Dacă mistica implică bucuria cunoștinței lor și durerea păcatului cu care cel virtuos se luptă pînă la moarte, atunci este firesc să începem șirul relatărilor cu Nichifor Crainic cel ce a fost profesor de mistică la Facultatea de Teologie din București.

Meritul acestui însuflețitor de conștiințe este de a fi propovăduit disprețul pentru compromis și de a fi stîrnit în tineret un mare entuziasm pentru idealurile morale și religioase care păreau uitate în România mai ales în urma celui de-al doilea război mondial¹.

Profesor universitar, poet, ziarist de anvergură, filosof de profunzime și creștin înaripat, el face parte din categoria celor care au suferit cel mai mult. Cei care au suferit cu el l-au numit «aristocratul

1. Nichifor Crainic, *Poezii alese 1914—1944*, editura «Roza Vinturilor», București, 1990.

spiritului» și-n amintirea lor el stăruie și acum: mic la statură, zgribulit de frig, încovoiat de poverile sălbăticilor comuniste, infometat pînă la inaniție, lumina bezna celulei și escalada zidurile închisorii prin creația sa². Pe numele său adevărat Ion Dobre, el s-a născut la 22 decembrie 1889 în satul Bulbucata, jud. Vlașca. Autor a numeroase cărți ce poartă amprenta Ortodoxiei, el a contribuit la afirmarea gândirismului în literatura română. Patriot ardent și anticomunist intransigent după 23 august 1944 s-a refugiat în Transilvania fiind ascuns vreme de aproape 4 ani de către preotul Sămărghițan din Maramureș. Asigurarea comuniștilor că vor ierta pe cei care se vor preda, precum și dorința de a nu face rău familiei preotului, l-au determinat să părăsească ascunzătoarea. A fost încarcerat la închisoarea Văcărești dîndu-i-se 25 ani muncă silnică pentru naționalism și antibolșevism asimilate unor false crime de război. În urma contestației făcute, pedeapsa a fost anulată. După ce Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul justiției de atunci, a căzut în dizgrație, procesul lui Crainic a continuat fiind transferat de la Văcărești la Aiud, fără sentință judecătorească, pentru o perioadă de 15 ani. La 26 aprilie 1962 a fost eliberat reluîndu-și în libertate firul vieții chinuite și activitatea de scriitor. În noaptea de 20—21 august 1972, descătușat de suferințele îndurate, a murit într-o sală a Palatului Mogoșoaia, fiind înmormîntat în cimitirul Sfînta Vineri din București. Despre el s-ar putea scrie multe, analizîndu-l din diverse puncte de vedere. De remarcat este însă faptul că și în perioada suferinței și-a păstrat din preocupările literare și a emanat permanent în jurul persoanei sale atmosfera de bunăvoință și evlavie adîncă. Cei cu care a stat în celulă mărturisesc acestea. Astfel preotul Toma Victor care a stat cu el în celulă 3 luni, a învățat un cîntec «Nădejdea mea...», pe care Crainic îl știa de la preotul Sămărghițean. Foarte atașat de el a fost și studentul teolog Berzescu Tănase care ispășea o sentință la Aiud. Preotul Toma a fost îndemnat de Crainic să-și facă doctoratul la el după eliberare, apreciîndu-i calitățile intelectuale³. Discreditat de catolici și uniți, Crainic n-a încetat nici un moment în închisoare să afirme ortodoxia sa. Momentul epiclezei săvîrșită uneori în taină îl prezenta pe Crainic celorlalți deținuți în toată adîncimea sa mistică, transfigurîndu-l. În această stare el repeta pentru sine în contopire cu taina: «Și-acum, Doamne, se transformă pîinea și vinul în Trupul și Sîngele Tău»⁴. Ca om suporta foarte greu închisoarea cu regimul ei de viață, alimentar și cu tortura psihică umilitoare. Foamea pînă la epuizare era argumentul prin care torționarii căutau să-l forțeze să-L nege pe Dumnezeu în schimbul unui polonic de terci oferit disprețuitor. În rest era comunicativ și glumeț în relațiile cu ceilalți, cînd ieșeau la lucru împreună. În acest sens susținea el că prin discuțiile purtate cu ceilalți preoți culți închiși nu face altceva, decît să-i pregătească pentru doctorat chiar

2. Informația este de la Dl. Nae Tudorică, avocat și jurisconsult la Episcopia Romanului și Hușilor care a stat în preajma lui la Aiud.

3. Conform propriei mărturisiri.

4. Conform mărturiei preotului Mitoiu Dumitru.

în acele condiții⁵. Astfel se nășteau discuții diverse în puținele clipe libere despre Origen, filosofia creștină, momente de istorie bisericească, deși Crainic nu reținea cu prea mare ușurință anii. Promotor și creator de cultură fiind, își poate imagina oricine cât de chinuitoare era pentru el și pentru Radu Gyr să fie plimbați din loc în loc prin diverse închisori arătându-li-se din când în când libertatea și atmosfera de la Academie pentru a-i determina să cedeze⁶. La acestea se adăugau și canările gardienilor care nu puteau înțelege evlavia pentru Dumnezeu și faptul că nu-i ajuta cu nimic (după părerea lor). Nichifor Crainic a rămas și în închisoare un mare poet. Poeziile din această perioadă, purtând marca suferinței erau sorbite de cei din jur care le memorau sau le scriau pe bucăți de săpun, tăblia patului, bucăți de glaspapir, grupînd cât se poate de discret uneori cîteva strofe pe suprafețe mici de săpun, scriindu-le cu așchii rupte din tocurele geamurilor sau ten-cuială de var⁷. Între alte poezii create acum este și tulburătorul «Cîntec al potirului» — «Hrănește-mă carne de Sfînt Dumnezeu». El a putut crea toate acestea nu numai datorită talentului său ori suferinței stimulatoare ci și faptului că era înconjurat de intelectuali cu care, chiar în acele condiții de detenție, se putea menține activ stindardul cugetării care se mișca liberă în toate domeniile și cu predilecție în teologie. Toate acestea în condiții de precauție maximă pentru a nu fi surprinși și bănuți de complot, într-un semiîntineric permanent oferit de obloanele de scîndură care nu lăsau să se vadă decît o fișie de cer de unde nu reușea să ajungă niciodată aerul proaspăt. Atmosfera apăsătoare era accentuată de bolile care inevitabil afectau un fizic chinuit inuman, după cum însuși mărturisea⁸. Cine ar putea înțelege pe cei care între 1948—1950 au dat dispoziții ca un om de valoarea lui să fie «reeducat» de către indivizi ca Sile Constantinescu care-și ucisese părinții și apoi îi arsese într-un beci cu clorură de var. Sau cine ar putea uita că tot acolo un om ca el primea «turtoiul» făcut de vestitul «Berilă» care ucisese într-o noapte 8 oameni sau de Blazian care-și omorîse logodnica, apoi o făcuse bucăți în pachetele date pe apa Dîmboviței⁹.

Incredibile, dar adevărate! De aceea avea dreptate cel care a spus că prin tot ce a suportat și a creat, Crainic «a slujit teologia românească, Biserica neamului, cu talent, cu rîvnă și devoțiune inegalate, cu însuflețire de misionar și neînfricare de profet. El s-a afirmat pe multiple planuri ajungînd în galeria oamenilor de primă mîină în poezie, în filosofia culturii dar a fost în primul rînd al Teologiei și al Bisericii. N-a slujit ca preot dar întreaga lui operă a fost ca o liturghie de valoare eternă oficiată în marele templu al spiritualității românești, ofrandă

5. *Ibidem*, el însuși era considerat «doctorand» al lui Nichifor Crainic alături de părintele Galerju.

6. Mărturia preotului Năstase Toader din Roman.

7. *Ibidem*, se foloseau de asemenea scobitori din fire de paie rupte de la mătură.

8. Nichifor Crainic, *Șoim peste prăpastie*, București, 1990, p. 60.

9. Mărturia d-lui Nae Tudorică.

neprihănită pentru slava Sfintei noastre Teologii și a Sfintei noastre Biserici»¹⁰.

Dintre profesorii de teologie de la Facultatea din București, demn de amintit este și I. V. Georgescu. A fost profesor de Vechiul Testament la facultatea mai sus menționată după ce făcuse studii la Atena și își susținuse teza de doctorat cu titlul: «Demonologia în Vechiul Testament». Avea o memorie remarcabilă și o fire prietenoasă. A fost foarte bun prieten cu Gala Galaction care i-a ajutat mult familia în perioada cît a fost închis. În 1945—46 a fost prins de ruși și exilat în zona polară la Vorkuta-Vladivostok pentru o perioadă de aproximativ 10 ani. Motivul exilului a fost descoperirea de către nemți a unor cifruri în ebraică venind dinspre evreii ruși comuniști. Descifrarea acestor cifruri de către I. V. Georgescu a dus la arestarea lui cînd rușii au intrat în țară și la exilul atît de îndepărtat. În 1957 a venit din exil fixîndu-i-se domiciliu obligatoriu pentru o perioadă de 2 ani. A suportat apoi condamnarea și încercarea de exterminare prin trimiterea lui în lagărul de la Periprava sub acuzația de complot împotriva bisericilor. După eliberarea sa în 1962 a fost angajat traducător și corector la redacția Institutului Biblic al Bisericii Ortodoxe Române murind la 62 ani. Pînă în ultima clipă a dorit să poată edita cursul său de ebraică și exegeza Vechiului Testament pe care-l predase la Facultatea de Teologie. A suportat tratamentul inuman din lagăr cu greu deoarece era bolnav de inimă și istovirea trupului în închisoare l-a marcat pentru toată viața. Cu toate acestea, în lagăr, de multe ori ținea conferințe impresionînd pe toți prin capacitatea sa. Cei care l-au cunoscut atunci nu uită nici azi prelegerea sa despre Azazel și demonologia vechi-testamentară cu contribuție proprie deosebit de interesantă și clară încît a rămas pînă azi în memoria celor care l-au audiat¹¹.

Profesorul Teodor M. Popescu a fost adus la Aiud în același lot cu părintele Stăniloae. A suportat toate greutățile de acolo tăcut, resemnat, afirmînd cu multă stăpînire de sine că toți trebuie să suporte cu demnitate încercările venite de la Dumnezeu¹².

Așa a suportat «reeducarea» la Aiud între 1959—1964. Motivul închiderii sale a fost acela că făcuse parte din grupul de istorici care s-au ocupat de tragedia de la Katyn din Polonia, cînd din ordinul lui Stalin au murit atîția ofițeri polonezi (4000). A mai contribuit la condamnare și atitudinea sa fermă exprimată în lucrări precum «Anticreștinismul comunist», «De la Nero la Stalin», ș.a. În perioada detenției a suportat suferințele alături de unii dintre foștii săi studenți înregistrînd ca o mîngîiere fermiatea lor și trăinicia cunoștințelor dobîndite și întrebîndu-i cu umor: «cît mi-ați fost studenți, v-am notat eu, dar la Aiud cine a făcut așa ceva?»¹³. Despre părintele Dumitru Stăniloae ca și despre părintele V. Anania, chipuri atît de cunoscute, intenționăm a vorbi cu alt prilej, nu fără a aminti însă că opera dogmatică a primu-

10. N. Crainic, *Poezii alese...*, p. 94.

11. Mărturia preotului Mitoiu Dumitru.

12. *Ibidem*.

13. *Ibidem*.

lui și cea literară a celuilalt poartă pecetea singelui pe cultură, care oferă profunzime, greutate și substanță.

N-ar fi lipsit de interes să amintim aici în treacăt pe filosoful Ioan Petrovici încarcerat pentru o perioadă de 12 ani la o vîrstă de peste 60 ani. Era un om prietenos, de profundă rugăciune, cu intense preocupări metafizice. De multe ori era auzit spunînd: «Doamne, eu nu știu să vorbesc precum Crainic despre Tine. Dar Te-am știut de mic din glasul mamei și taina vieții»¹⁴.

Alături de aceste ilustre figuri (personalități) s-au adăugat altele care, deși nu s-au consacrat prin activitate didactică în vreo știință anume, trebuie scoase din anonimatul mai mult sau mai puțin apăsător care îi înconjoară. Dintre ei începem șirul cu arhimandritul Grigorie Băbuș care între 1959—64 a ispășit la Aiud o condamnare pentru uneltire contra regimului comunist. Fost stareț la m-rea Cheia, în momentul arestării era slujitor la catedrala patriarhală. De aici a fost luat și, după o anchetă de 2 luni la Uranus, a cunoscut pe rînd închisorile Jilva, Aiud, Gradina. În ele, alături de unii intelectuali care cunoșteau engleza, și-a lărgit și el cunoștințele în acest domeniu învățînd prin memorare ori scriind cuvinte și reguli gramaticale pe tăblia patului și talpa papucului, cu bucăți de var (tencuială)¹⁵.

Preotul Dumitru Mitoiu, născut la 16 oct. 1916, a urmat seminarul la Curtea de Argeș și facultatea de teologie la București. A fost arestat la 14—15 mai 1948 la domiciliul său din Băcești-Vaslui, dus la Roman și în 1949 judecat la Suceava, dîndu-i-se sentința de crimă împotriva statului comunist, cu 10 ani închisoare la care se mai adaugau cîteva în urma recursurilor făcute. Din 1954 a fost luat de la Suceava și dus la Aiud pînă în 1958 de unde, în luna aprilie a fost trimis cu domiciliu obligatoriu în satul Schei, raionul Însurăței, regiunea Galați. Aici i s-au adăugat la sentință încă patru ani, fiind mutat la altă închisoare unde a stat pînă la 12 septembrie 1962 cînd a fost eliberat. Deși este preot într-un tîrgușor uitat între dealuri, acest om constituie o plăcere pentru interlocutor care nu simte timpul trecînd atunci cînd stă de vorbă cu el. Scăpat de dictatura lui Carol II în timpul căruia fusese trimis la Craiova purtînd în buzunar condamnarea la moarte fără să știe de ea, a fost preluat de cealaltă dictatură care i-a răpit aproape 16 ani de viață încarcerată în mai multe locuri.

Nu este stăpînit de spiritul de vendetă și cu greu am reușit să-l fac să vorbească despre sine. Și are multe de spus! Are deja un teanc de articole, unele publicate, în care cu mult talent, hrănit de o frumoasă cultură, expune parțial din suferințele sale. În prima zi a închisorii la Aiud, fără nici un motiv, a cunoscut argumentul bîtei. În urma loviturilor inumane primite, o întrebare s-a născut și-i persistă și azi în minte cînd își întrebă în amintiri pe prietenul Zubkov cu care a suferit: «De unde luase bîta? Cred că tot din Aiud și nu i-o dăduseră nimeni adusă din export. Și cine o mînuia cu atîta abilitate și sadism decît românul nostru Marcu, Maier, Căldăraru, Avram și cîți și cîți

14. *Ibidem*.

15. Conform propriei mărturii.

re loveau cu instinctul ancestralității... Aici, dragă prietene, cred că a întâlnit Satan cu toți ortacii lui și aici au jucat infernala horă a răii și a dușmăniei. Ce rău le făcusem noi semenilor noștri cu care poate ascendent sau descendent eram veri sau rude mai apropiate ori mai îndepărtate»¹⁶. Cu aceste gânduri s-a frământat atunci și se frământă și acum. Într-o altă scenă relatată de el aflăm ce oameni mai erau în suferința închisorii atunci, unii eroi de pe front :

— «Scoală», mă, banditule și treci la plimbare.

— Nu pot.

— De ce nu poți ?

— Nu am picior.

La înjurătura grosolană care-i ceră să spună unde și l-a lăsat, răspunsul venea dureros :

— La Odesa ca semn de dragoste și jertfă pentru tine».

Și acest om nu era un caz singular la închisorile din acea perioadă, fiind sentimentele noastre patriotice și naționale trebuiau să tacă în fața intereselor și planurilor sovietice. Cu fiecare tortură ce i se aplica avea senzația și dorința unui sfârșit dar și a unui început ce nu mai putea fi pedepsit. În perioada cât a stat la Aiud a trăit, între altele, și experiența beciului, într-un ajun de 23 August. Un grup de 24 de deținuți au fost duși în celule de 2/2 unde era apă de 60 cm, îmbrăcați foarte sumar. În întunericul acela sumbru n-au putut desluși, decât când au intrat, petele mari de sânge de pe pereți.

Îngrămădiți ca niște vite, se simțeau fără a se vedea, în această stare stînd 144 ore. Pentru a putea rezista psihic, alimentau trecerea timpului cu discuții teologice, literare și istorice. Fără a putea înregistra șirul zilelor singura lor odihnă era șederea pe rînd pe genunchiul becinului îndoit ca un fel de scaun. La expirarea pedepsei lumina de afară i-a orbit pentru mai bine de jumătate de oră. Picioarele erau umflate groaznic, pielea era albă ca varul, iar de la mijloc în sus de culoare portocalie. Mai bine de două săptămîni n-au putut ieși din celulă tîrîndu-se pentru a putea comunica cu alții prin sistemul morse sau al pîlniei. Iar astăzi, după propria mărturie, i se pare că s-a «născut din suferință și s-a înveșmîntat în straie de sărbătoare pline de sânge și lacrimi»¹⁷.

În casa preotului Toma Victor, care are peste 81 ani, găsești pe masă totdeauna deschis un Ceaslov în chirilică, cu paginile uzate, de cea multă citire. A fost preot militar la garnizoana Sinaia între 1939-1941 la Divizia I munte. Își făcuse studiile teologice la seminarul din Roma iar facultatea la Cernăuți, unde a urmat și la un centru studențesc de sculptură. Cele învățate aici i-au fost de mare ajutor mai târziu. Un om foarte dotat și foarte evlavios, răspîndind în jurul său o atmosferă de evlavie străbună care izvorăște parcă din ochii săi blînzi, anteriorizați și din barba patriarhală. A fost combatant pe front, ca preot militar, ajungînd cu divizia sa pînă la Novosibirsk, la poalele Caucazului. Aici a văzut pentru prima dată efectele ateismului rusesc

16. Conform articolului său în manuscris, *Recunoștință*.

17. *Idem*, articolul «*Dragă Tase*».

în muzeul antireligios existent în acest oraș. În acest muzeu erau expuse spre profanare diverse obiecte de cult, veșminte preoțești și arhieriești transformate în costume de balerine sau de teatru, parodieri ale actorilor de cult și a tot ce era sfânt pentru sufletul unui creștin¹⁸.

Cînd a ajuns la Aiud în 1947 a văzut reeditarea modelului rusesc în sensul că atunci a fost desființată capela închisorii iar din veșmintele preoțești existente s-au făcut haine pentru cîinii din casele demnitarilor comuniști locali. Pentru activitatea sa ca preot militar a fost decorat cu «Coroana României» cu panglică de virtute militară iar la Sevastopol cu «Steaua României» în rang de mare ofițer și panglică de virtute militară. A fost arestat în iunie 1946 pînă-n iulie 1953 cînd a fost eliberat. A stat la Jilava 3 luni, la Văcărești 6 luni iar restul la Aiud. Cazul acestui preot este interesant deoarece a fost arestat cu veșminte (epitrahil) și cutiuța cu Sf. Taine pe care le-a avut tot timpul cu el în închisoare¹⁹. Colonelul Mareș, cunoscut pentru ticăloșia lui, avea o teamă superstițioasă față de cutia cu Sf. Taine și mereu își avertiza însoțitorii «De aia să nu vă atingeți». Prin rînduiala lui Dumnezeu, în toată perioada detenției, părintele a fost percheziționat în celulă numai de acest personaj care-și arăta mereu teama față de cutiuță. Astfel Sf. Taine au scăpat neprofanate. Mai mult decît atît, era solicitat uneori chiar de un gardian, moș Gîlea, pentru a împărtași pe unii muribunzi. Astfel părintele a făcut misiune chiar și în închisoare. Și asta în condițiile în care, bolnav fiind, auzea mereu de la doctorul Ranga : «Ce, ai venit aici să trăiești ?». La arestare i-a fost luată toată biblioteca, cu un mare număr de volume, risipite de comuniștii țigani. Setea lui de informație nu și-o putea satisface în închisoare nici măcar cu ziarele comuniste. În schimb a avut la el o carte cu operele Sf. Atanasie cel Mare, pe care a desfăcut-o în fascicule care circulau în taină de la unii la alții. A cunoscut tratamentul de la celula neagră pentru faptul că schimbase cîteva cuvinte, în 1948, cu Ghiță Pop, fostul ministru de culte. Celula nu avea lumină, nici aer suficient fiind concepută pentru exterminare.

La 22 februarie 1949 a cunoscut tratamentul din celula albă la zarcă. Prin expunere la frig se urmărea uciderea. După o zi și o noapte chinuitoare, în zori așteptînd terciul fierbinte care să-i dezghețe sîngele a avut deziluzia să audă la ușă într-o discuție dintre doi gardieni, că hrana îi este refuzată deoarece «acela e pedepsit să moară». N-a murit, dar trei zile a stat pe o pătură după ieșirea din celulă, pentru a-și reveni.

Preotul Năstase Teodor a absolvit seminarul din Roman în 1931. Pentru că s-a împotrivit rușilor a fost trimis în octombrie 1944 în lagăr, de unde a fost eliberat pe motiv de boală, la 5 mai 1945. Între

18. De la el am primit în dar o cutiuță pentru păstrat Sf. Taine, ce poartă urme vizibile ale împunsăturilor de baionetă rusești. Este uimitor cîtă ură sălbatică au putut avea față de un obiect atît de mic pe care era gravată răstignirea Mîntuitorului.

19. Mai are și astăzi Sf. Împărtașanie uscată de atunci (circa 50 ani) și am rămas impresionat văzîndu-i culoarea albă-gălbuie și perfectă stare în care se păstrează.

anii 1948—1964 a cunoscut pe rînd închisorile de la Iași, Ghencea, Jilava și Aiud unde a fost adus în aprilie 1959 la camera 56, îngrămădit între cei peste 280 deținuți. Sentința : uneltire dușmănoasă contra regimului comunist. La Aiud a prins perioada reeducării și a presiunilor de tot felul pentru a-și lepăda credința²⁰. A fost și este un om dîrz deși astăzi nu mai poate umbla datorită reumatismului cronic contractat între zidurile închisorii. A fost ridicat de fapt pentru că intenționa să construiască o biserică și pentru activitatea de la căminul cultural unde strecura idei teologice evidente. El a relatat despre faptul că mulți cîntăreți bisericești ajunseseră acum locotenenți, ceea ce, în unele situații, le mai ușura tratamentul. De asemenea, în timpul cît a stat la Aiud a susținut o acțiune de învățare a Noului Testament pe de rost, ca și a poeziilor lui Nichifor Crainic.

Desigur că numărul celor prigonți este atît de mare încît cu greu ar putea fi cuprinși, cu toate datele necesare în vreo lucrare. De aceea la cei deja enumerați adăugăm mai succint numele altora, răposați sau care mai trăiesc încă. Preotul Gh. Nițu, profesor de latină și greacă la seminarul din Roman, vorbitor al limbilor germană și franceză. Arestat în 1949, a murit în 1954 la Ghencea de boală deoarece deținutul doctor care trebuia să-i dea medicamentele le oferea altora pentru pîine. A murit în ajunul Anului Nou și toată slujba înmormîntării, din memorie, s-a făcut în celulă, lîngă trup, de un frate preot, înainte de a fi dus la cimitirul închisorii.

Preotul Toma Gherasimescu a cunoscut Aiudul între 1959—1964. A fost profesor la seminarul monahal de la Cernica și la seminarul Sf. Gheorghe din Roman, fiind un om foarte bine pregătit. Pe lîngă activitatea lui misionară prin broșurile numeroase editate, se pare că a încercat și alcătuirea unui dicționar biblic²¹.

Preotul Ilie Imbrescu deosebit de cult, iubit de bucureșteni și stimat de personalități culturale ale timpului (miniștri). A suportat tratamentul în închisoare cuviincios, liniștit și plin de demnitate. A murit la Aiud în 1948 cu intestinele perforate din cauza mazării măcinate care li se oferea la masă.

Preotul Zosim Oancea a ispășit o condamnare de 15 ani la Aiud și în lagărul de la Periprava. Un preot foarte pregătit și un model în ceea ce privește ținuta preoțească. În închisoare ținea adesea prelegeri de exegeză biblică fiind corectat uneori de I. V. Georgescu. A fost operat de peritonită cu o coadă de lingură ascuțită de doctorul deținut Tache. A doua zi a fost dus la infirmierie și prin minune a scăpat cu viață (trăiește).

Preotul Nichifor Nicanor de la Întorsătura Buzăului, tipul tribunalului însuflețit de patriotism. Avea o memorie deosebit de bună știind toate rugăciunile deniilor pe de rost. Închis la Aiud.

20. Frecvent se puteau auzi dialoguri ca acesta, conform propriei mărturii :

— Crezi în Dumnezeu ? Ești sufletist pentru aceasta ?

— Da d-le colonel și așa cum dvs. doriți lumea după ideile lui Marx, tot astfel eu o doresc după învățătura lui Hristos».

21. Aflat, se pare, la monahul Calinic Pascaru de la M-rea Cetățuia-Iași.

Preotul Argint D. de la biserica «Cuțitul de Argint» din București. Era un preot de aleasă ținută. A fost condamnat cu 5 ani pentru că tipărit la tipografia Institutului Biblic manifeste contra comuniștilor.

Arhidiaconul Tuță Nica de la patriarhie, condamnat cu aceeași sentință, pentru aceleași motive, cîțiva ani după ieșirea din închisoare a fost hirotonit preot în București.

Preotul Tănase Nicolae condamnat 15 ani a suferit fizic poate cel mai mult căci fiind reumatic într-o fază avansată era permanent după pe targă de ceilalți deținuți, în cei 15 ani.

Preotul Pîslaru Nicolae — Roman, foarte bine pregătit din punct de vedere intelectual și bun pictor de biserici. În 1951 a făcut învierea la mina Căvnic într-o atmosferă de neuitat.

Preotul Crișan C. din Bacău, mort acum. I-a uimit pe toți intelectualii prin pregătirea sa, mai ales după o prelegere despre timp și spațiu ținută în timpul reeducării. A scris o carte în trei volume (I vol. Zbateri) sub pseudonimul Toma Spătaru.

Preotul Sandu Tudor, mort la Aiud. Fost stareț la schitul Rarău unde și-a luat, ca ieroschimonah, numele Daniil. A tipărit acatistul Sfîntului Dimitrie Basarabov, al Sfîntului Ioan Valahul și al Sfîntului Ioan Hrisostom.

Preotul Dumitru Bejan, licențiat în filosofie și istorie. A fost 7 ani în Siberia, apoi în închisorile comuniste de la noi, trecînd cu demnitate prin ele. Trăiește și azi în București.

Arhimandritul Moraru Dosoftei — mort la Slatina. A fost mare eclesiarh la Roman și preot la patriarhie.

Preotul Adrian Cărăușu — Moinești, astăzi mort. A suferit 17 ani, timp în care prietena sa, o fostă colegă la Facultatea de Teologie din Suceava, l-a susținut moral și material pînă a ieșit din închisoare și s-au căsătorit. Un bun compozitor, compunea melodii religioase în închisoare.

Preot Mihai Pușcalău — Comănești, arestat în 1950—57, pentru că interzicea în parohia sa petreceri de nuntă sîmbăta seara. Astăzi mort.

Preotul Iovan Ioan de la mînăstirea Vladimirești, închis la Aiud pentru că atingea în predicile sale regimul comunist.

Preot Birnovescu Dumitru din Bîrlad — trăiește; Preot Marinescu-Haimanale, jud. Prahova; Preot Ilie Cazacu; Monah Adrian Făgețeanu — azi la M-rea Antim; Monah Arsenie Papacioc — azi la M-rea Techirghiol; ierodiaconul Dancu Cristofor a suferit la Aiud. Azi în vîrstă de 76 ani la spitalul Christiana; Arhimandrit Braga Roman, astăzi în S.U.A. a trecut prin grozăviile reeducării de la Pitești; Arhimandrit Vasile Vasilache, azi în S.U.A.; Haralambie Vasilache mort la Gherla; Protosinghel Pimen Bărbieru a făcut 16 ani la Aiud și Baia Sprie, mort la mînăstirea Pasărea; Arhimandrit Felix Dubneac — pictor foarte bun, azi în S.U.A.; Pr. Dumitru Popovici — din Frumușani; Pr. Stoicescu Constantin — Roman — 12 ani; Pr. Grebenea Nicolae — 16 ani — Bacău, împărțit înainte de moarte de Pr. Toma Victor; Pr. Juncu Ion — Roman — 6 ani; Pr. Cenușă Vasile — Roman 1952—53 la Bacău, Ghencea, Iași, canal; Pr. Vasilescu Filip — Oniceni, Neamț; Pr. Bițian Alexandru — Buzău; Pr. Moraru

menie — Roman; Pr. Manolache J. — Buzău; Pr. Constantin Mihai — Roman; Preot Hîncu — Poenari — Roman; Monahul Justin Pîrvu — azi la M-rea Bistrița, Neamț; Pr. Pale V. de la Sfîna din Vale, doctor în teologie la Strasburg²²; Arhiepiscopul Petre Pogonat, fost decan al baroului avocaților din Iași, călugărit la M-rea Neamț, unde este și înmormîntat; Pr. Dobzeu Mihail — Huși; Pr. Istrate Leon — Oțetoaia, com. Lunca Banului, jud. Vaslui; Pr. Sabadoc Petru — Dănești, Vaslui; Pr. Bălăuțescu Petru — Piatra Neamț; Pr. Sandu Grigore — Bîrlad, Vaslui; Pr. Stoica Octavian — Tutova, Vaslui; Pr. Grigore Bogza — Porcești; Pr. Stancu Dumitru de la Cuibul cu Barză, apoi la biserica «Manu Cavaful».

Lista slujitorilor bisericești ortodocși care au trecut prin închisorile comuniste este mult mai mare și ea ar putea continua²³. La aceștia s-ar putea adăuga mulțimea anonimilor ridicați dintre păstoriții lor, cu sentințe grave care aveau în realitate motivația în activitatea lor preoțească. Mulți au murit în închisoare sau după aceea, alții au emigrat, dar unii trăiesc și astăzi bucurîndu-se triști de schimbările survenite tocmai la apusul vieții lor. Alături de ei au suferit și mulți studenți în teologie care în închisoarea din Pitești erau obligați să officieze în săptămîna Patimilor sau de Paști parodiind demonic textul Sfintei Liturghii și rugăciunile către Maica Domnului sau Mîntuitorul Hristos. Studentul teolog forțat să joace rolul preotului era dezbrăcat în pielea goală și acoperit cu un cearșaf mînjit cu murdării²⁴. În ceea ce privește pedepsele acestea erau variate, aplicate cu sadism mai mic sau mai mare în diferite închisori. Piteștiul și Gherla erau cele mai groaznice în acest sens.

Ca regulă generală deținuții erau mutați des dintr-o închisoare în altă și dintr-o celulă în alta. Unul dintre ei făcea această observație că «nici cu închisoarea nu aveai voie să te înfrățești». Vorbitorul nu le era permis decît foarte rar și pentru puțin timp.

Prin diverse mijloace și expresii se urmărea umilirea și degradarea acestor oameni și lepădarea de credință atît în ședințe cît și prin presiuni individuale. Perchezițiile inopinate la celulă, ducerea cu haina în cap la anchetă și încarcerarea, bătaia, erau metode de terorizare fizică și psihică. Camera albă, camera neagră și zarca erau locurile în care mulți și-au pierdut viața pe moment sau după ce au trecut prin ele. La Periprava ca și la «Canal» s-au aplicat metode de exterminare prin care au fost uciși mii de oameni. A tăia stuf iarna, în apă pînă la brîu iar la ieșirea de acolo a te ține 2—3 ore pe tîpșan în bătaia vîntului tăios de iarnă, nu urmărea decît uciderea.

Normele de muncă erau mult mărite iar neîndeplinirea lor atrăgea sistarea porției de mîncare. Se muncea zi-noapte într-o atmosferă de iad cerîndu-se deținuților ca noaptea să muncească pentru normă iar ziua, obligatoriu, să presteze muncă patriotică. Alarmerile dese la diferite ore din noapte și percheziții care durau apoi toată noaptea contribuiau progresiv la distrugerea fizică. De altfel la «Canal» compe-

22. Mărturia d-lui Nae Tudorică.

23. Vezi «Telegraful Român», 15—16/1991. p. 1, 3.

24. Virgil Iêrunca, *Fenomenul Pitești*, edit. «Humanitas», București, 1990, p. 38—40.

tența unui gardian era probată prin numărul de morți pe care l-a avut în schimbul respectiv. Cu cât cineva fusese mai bine situat social și intelectual în viața civilă, cu atât era mai umilit acum. Pentru aceste acțiuni brigadierii supraveghetori erau aleși dintre cei mai mari criminali de la Poarta-Albă. Poate n-ar trebui uitate numele gardienilor Mîndru — care din instinct bătea pînă la moarte, Maier, Mareș, Marcu, Radu, Alexa, Voicu, Codreanu ș.a.

Tot așa n-ar trebui uitate nume de gardieni care făcîndu-și simțind datoria, aduceau o rază de mîngîiere celor chinuți. Dintre ei colonel Ivan, doctorița Ecaterina, gardienii Sîrghie, Leuștean, Filip, apar din nou în mărturiile celor ce i-au cunoscut. De altfel această enumerare a lor nu poate să ajute cu ceva deoarece în general aveau nume fictive.

Teroarea foamei și umilirea prin ea nu le pot uita cei ce le-au cunoscut. Hrana fiind totdeauna insuficientă, deținuții erau nevoiți să curețe coji de cartofi din gunoaie și să strîngă orice fărămitură de pîine. Terciul și fasolea erau singurele acceptabile. Dar pe lîngă acestea li se servea supă din ceapă deshidratată sau zeamă rezultată pur și simplu din iarba cosită și aruncată în cazan. Au fost perioade cînd datorită acestei ape verzi mureau oameni cu zecile într-o singură noapte. Li se oferea minimul de existență iar în zile de post intenționat se dădea carne. Tratamentul acesta era constant și se înăsprea cînd cineva fugi în străinătate vociferau în sprijinul lor. De aceea erau mai bucuroși să nu se mai vorbească de ei pentru a nu li se mai pune lanțuri și a nu mai fi trecuți prin furcile caudine cu gardieni ciomăgari din dinți în doi metri.

Și totuși în aceste condiții cei închiși și-au păstrat demnitatea și credința vie. La toți cei cu care discuți astăzi se observă clar spirit de jertfă și de unitate a familiei trecute prin atîtea încercări. Flacăra credinței și a preocupărilor intelectuale nu s-a stins acolo. Se făceau rugăciuni și slujbe, cu prudență maximă, dar cu atât mai înălțătoare. Noțiuni culturale din toate domeniile circulau între ei ca o mîngîiere și încercare de a ucide timpul. Au fost situații cînd chiar gardierii ascultau astfel de conferințe iar unul (Ștefan Boloch — la Aiud) ruga pe preotul Mitoiu să continue cuvîntarea despre filosofia anti-creștină și trecerea spre creștinism, deoarece era student la filosofie la Cluj și avea interesul. Solidaritatea în suferință unită cu credința în Dumnezeu i-a ajutat mult să treacă peste toate aceste momente.

Este imposibil de descris totul. Astăzi cînd vorbești cu acești oameni, inevitabil, cutremurat fiind, te miri cînd vezi că mai au puterea să rîdă. Dacă cei vii pot fi reabilitați, bucurîndu-se de corectarea nedreptăților ce li s-au făcut, celor morți nu li se mai pot spune decît cuvintele lui Dante :

«Mi-e drag să dorm, dar mai drag mi-e să fiu de piatră
Atîta vreme cît minciuna și neomenia domnește,
Ca să nu mă deștepți, trecătorule, vorbește încet».

Ei, cei care au suferit, vii sau morți, sînt dovada că Biserica Ortodoxă Română a fost și este a neamului, implicată în toate durerile lui în modul cel mai firesc.

Pr. drd. NICOLAE HURJUI

BIBLIOGRAFIE :

— Ca bibliografie am folosit mărturiile directe ale celor care au trăit momentele sau ale altora care i-au cunoscut, precum și ale rudelor lor, mărturii culese prin vizite particulare chiar dacă unii n-au putut oferi decât informații sumare datorită vârstei uitării sau unor sentimente neexplicabile mie. Mulțumesc în acest sens tuturor !

De asemenea, am folosit cele câteva lucrări apărute după Revoluție în care, tangențial sau direct, sînt tratate condițiile detenției, tipurile de oameni, mijloacele reeducării și diferitele torturi psihice.

1. Crainic, Nichifor, *Poezii alese 1914—1944*, editura Roza Vinturilor, București, 1990.

2. Idem, *Șoim peste prăpastie*, editura Roza Vinturilor, București, 1990.

3. Goma, Paul, *Gherla*, editura Humanitas, București, 1990.

4. Ierunca, Virgil, *Penomenul Pitești*, editura Humanitas, București, 1990.

5. Noica, Constantin, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, editura Humanitas, București, 1990.

6. «Telegraful Român», nr. 15—16/1991.

Am mai folosit de asemenea manuscrise ale unor foști deținuți care așteaptă publicarea sau diverse referiri fugitive în ziare locale.

ȘTIRI NOI DESPRE AJUTOARELE ACORDATE DE STATUL ROMÂN BISERICII SF. NICOLAE DIN TULCEA (1867)

Printre monumentele care împodobesc orașul Tulcea, la loc de cinste se află biserica Sf. Nicolae, catedrala orașului, realizare, încă din timpul stăpînirii otomane, a comunității românești din această localitate. Lăcașul, început în 1862, a fost ridicat de roșu în 1865, lucrările fiind sistate un timp, din lipsa de fonduri¹. În iunie 1867, așa cum se spune într-un raport al delegatului României la Tulcea, în drum spre Sulina², domnitorul Carol al României s-a oprit și la Tulcea³, unde autoritățile otomane, în frunte cu guvernatorul (*mutesarrîf*-ul) Resim Pașa⁴, l-au primit cu toate onorurile⁵. Cu acest prilej, fruntașii româ-

1. Brutus Cotovu, *Catedrala din Tulcea*, în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», XIV (1913), p. 182. (Este vorba de reluarea și dezvoltarea unui articol mai vechi, apărut în ziarul local «Colnicul Hora», în 1903). Vezi și G. V. Niculescu, *Protopopia județului Tulcea*, București, 1906, p. 28. Despre cheltuielile efectuate de românii din Tulcea pentru ridicarea acestui lăcaș și greutatea materiale pe care le-au întâmpinat în această acțiune, vezi Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, *Două documente dobrogene inedite*, în «Comunicări și referate de bibliologie», Constanța, 1984, p. 434—439.

2. Așa se spune în raportul din 9 august 1867 al delegatului României la Tulcea. (Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 75). Vezi și Dimitrie A. Sturdza, «Insemnătatea lucrărilor Comisiunii Europene de la Gurile Dunărei, 1856 la 1912, în «Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice», seria II, tom. XXXV (1912—1913), p. 204, unde se descrie amănunțit itinerariul domnitorului. Există însă și afirmația după care vizita la Tulcea ar fi avut loc cu prilejul călătoriei domnitorului la Constantinopol, pentru obținerea investiturii (Brutus Cotovu, *op. cit.*, p. 182; G. V. Niculescu, *op. cit.*, p. 28—29).

3. Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 75. Vezi și Brutus Cotovu, *op. cit.*, p. 183; G. V. Niculescu, *op. cit.*, p. 28—29.

4. Este vorba de Ahmed Resim Pașa, om cu vederi înaintate, cu studii la Paris, favorabil populației creștine (Brutus Cotovu, *op. cit.*, p. 183).

5. *Ibidem*, p. 183; G. V. Niculescu, *op. cit.*, p. 29.

nilor din oraș l-au rugat să viziteze biserica în construcție, de care domnitorul a rămas plăcut impresionat, oferind, la rugămintea acestora⁶, 100 de galbeni pentru continuarea lucrărilor și mai multe vase de preț pentru înzestrarea lăcașului⁷. Ar rezulta de aici că domnitorul avea asupra sa banii și obiectele respective, ceea ce, desigur nu poate corespunde realității. Acestea, așa cum vom vedea, au fost trimise mai târziu de la București și nu de către domnitor în persoană ci de către instituții guvernamentale ale țării.

În raportul menționat al reprezentantului României la Tulcea, se arătau, mai întâi, greutatea materiale pe care le avuseseră de întâmpinarea românilor de acolo cu ridicarea bisericii, «cu arhitect chear de la noi» și se stăruia pentru ajutorarea lor în vederea terminării lăcașului. Această rugămintea voia s-o adreseze în scris și mitropolitul Dîrstorului, sub jurisdicția căruia se aflau românii din Dobrogea⁸, și care atunci era Dionisie, avînd și titlul de arhiepiscop al Tulcei⁹.

La 13 noiembrie 1867, Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor de la București trimite în acest scop, prin Ministerul Treburilor Străine, suma de 100 de galbeni, reprezentînd 3200 de lei¹⁰. Faptul a produs o mare bucurie printre românii din Tulcea «patrioți herbinți», cum îi caracterizează delegatul României¹¹. Curînd după aceea, la 30 noiembrie, sînt trimise, pentru înzestrarea bisericii¹², mai multe obiecte de preț și anume, un potir, un disc, o steluță, o linguriță și o copie (sau «chepie») ¹³ din argint de China¹⁴, obiecte care, la începutul

6. Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 75. (Vezi anexa 1).

7. Brutus Cotovu, *op. cit.*, p. 183. G. V. Niculescu, *op. cit.*, p. 29.

8. Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 75.

9. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes de la Dobroudja sous la domination ottomane*, în «Balkan Studies». XIII, Thessaloniki, 1972, nr. 2, p. 289—290; G. Ilioniu, *Culte în Dobrogea*, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928, p. 602.

10. Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 78—79.

11. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei (1830—1877)*, volum întocmit de..., București, 1975, p. 269.

12. Asemenea odoare nu puteau fi confecționate și nici măcar procurate în Dobrogea, cele mai simple obiecte necesare cultului ortodox fiind aduse de la stînga Dunării. Vezi Tudor Mateescu, *Obiecte bisericesti aduse în Dobrogea de la stînga Dunării înainte de 1877*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIV (1976), nr. 9—12, p. 1039—1041.

13. Cuvîntul, care apare în ambele variante, ar putea deriva din grecescul «kypellon», pocal fără picior. La 1802, printre odoarele mînăstirii Tîrgșor, aflate în biserică, figura și o «copie dă fier». Vezi George Potra, Nicolae Simache, *Contribuții la istoricul orașelor Ploiești și Tîrgșor (1632—1857)*, «Ploiești» f.a., p. 473. În catastihul din 10 martie 1830 al aceluiași așezămint apare, tot printre odoare, o «copie dă fier i oțel». (*Ibidem*, p. 543). La fel, la schitul Stănișoara, în catagrafia averii acestuia, întocmită la 3 ianuarie 1860, sînt trecute, tot la odoare, după potire, discuri și lingurițe, două «copii de fier, una la schit și alta la metoh». (Grigore Urîtescu, *Mănăstirea Stănișoara*, București, 1943, p. 82). De asemenea, în catagrafia din 16 mai 1823 a mînăstirii Gorgota din județul Dîmbovița, se arată că în altar se afla, pe lîngă alte odoare, și o «copie de argint». (Petre Drăguțoiu, *O catagrafie inedită a mînăstirii Gorgota*, în «Valachica», IX, Tîrgoviște, 1977 p. 369). Este vorba fără îndoială de un vas de cult, folosit în bisericile ortodoxe.

14. Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 80; Arh. St. Buc., fond Secretariatul Statului, dosar CCCLI/7, f. 10. (Vezi anexa 2).

ecolului nostru, se găseau încă în păstrarea acelu lăcaș¹⁵. Chitanța de primire a banilor și a odoarelor a fost semnată de eforii bisericii Sf. Nicolae și de mitropolitul Dristrei¹⁶. La 1 ianuarie 1868, fruntașii românilor din Tulcea trimiteau mai multe scrisori de mulțumire domnitorului pentru aceste daruri¹⁷. Domnitorul Carol a intervenit apoi la Constantinopol pentru obținerea firmanului în vederea dotării bisericii cu trei turle¹⁸, firman pentru care a depus stăruințe și guvernatorul Ahmed Resim Pașa¹⁹. Pentru toate acestea, domnitorul Carol figurează ca ctitor-fondator al bisericii Sf. Nicolae²⁰.

În final, s-a ridicat un lăcaș impunător, care este pînă în zilele noastre catedrala orașului Tulcea. Nifon Bălășescu, care s-a ocupat timp de mai mulți ani, începînd din 1870, de organizarea învățămîntului românesc în Dobrogea, o considera «cea mai frumoasă din toate bisericile, nu numai din Tulcea, dar din toată Dobrogea și Bulgaria, ar face față chiar și în București»²¹. Înălțarea acestui lăcaș reprezintă unul din numeroasele episoade ale relațiilor românilor din Dobrogea cu patria mamă. Pentru mai buna ilustrare a celor înfățișate mai sus, redăm în anexă, *in extenso*, două dintre documentele care au stat la baza acestei lucrări.

TUDOR MATEESCU

ANEXE

1. 1867 august 9, Tulcea, Raport al delegatului României la Tulcea către Ministerul de Externe despre rugămîntea românilor din acel oraș de a fi ajutați să termine lucrările bisericii începute și despre situația populației românești din acele locuri*.

6280. Délegué des Principautés Unies de Moldavie et de Valachie à Toulcha et Soulina.

No. 218. Tultcha, 9 aug. 1867.

Ministerul de Externe. Registru general No. 4802. Intrat la 14 aug. 1867.

Excelență,

Cu prilejul trecerii p-acii a prea doritului și prea scumpului nostru domnitor, la 6/7 iunie, către Sulina și cu înfățișarea noastră către mărirea sa, s-a lipit pe lingă noi și comună română d-aci și a satelor du pîn prejur a provinciei aceștia, prin reprezentanții d-lor, preoții și episcopii chear a sîntei biserici d-aci, și a căruia sîntului lăcaș de doi ani încoace doriră a-l ridica în chipul precum să ridică la noi, cu arhitect chear de la noi, începînd de la temelie, ajunseră pîn la jumătate și statură din neavere; mă puseră mijlocitor a ruga pă mărirea sa spre a-i ajuta cu ce să va îndura, d-or isprăvi-o cum or putea. Față era atunci și e(xcelența) sa domnul Brătianu, carele explica mai bine către mărirea sa smeritele rugămînti (ale) acestor creștini, și mi-a dat nădejde bună, și întîrziindu-să le aduc aminte.

Herbinte rog pă excelenția voastră să binevoiți cum îți ști mai bine a li aduce aminte, fiind foarte călduroase rugămînti, iar români(i) răspîndiți pîn locurile acestea din împrejurări trecute și cari pîn acum să încruscez cu părțile noastre de vreme ce sînt tot români, să mîndresc săracii cu noi, știindu-se și ei de o nație cu noi.

15. Brutus Cotovu, *op. cit.*, p. 183; G. V. Niculescu, *op. cit.*, p. 29.

16. Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 93, 95.

17. *Ibidem*, f. 94.

18. G. V. Niculescu, *op. cit.*, p. 28.

19. Brutus Cotovu, *op. cit.*, p. 183.

20. *Ibidem*, G. V. Niculescu, *op. cit.*, p. 29.

21. Nifon Bălășescu, *Românii din Turcia*, în «Biserica și școala», I, Arad, 1877, p. 375.

* Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 75. Orig.

Ne-am înțeles atunci cu toții să nu pierdem influența aceasta pentru speranțele viitoare, și a lor și a noastre, de vreme ce sîntem de un neam.

La întrebarea ce mi se făcu atunci că cîți vor fi, zisei că poate vor fi pînă la două mii români. Iar acum, mai bine cercetînd, trec peste zece mii români cu care de pînă sate pînă la Hirșova, și că toți laolaltă (sînt) supt mitropolitul din Dristor și carele vara lăcuesțe aci în Tulcea, și pentru că sîrmanii români d-aci pînă dat înherbîntîndu-se cu lipiciul către noi, nu mai pot de bucurie răsfațîndu-se și mîndrindu-se și ei cu domnitoriul nostru, ca cum ar lua parte și ei dintr-a noastră înălțare, și încă mi-au propus că vor înscri numele mării sale pe piatra sîntului prestol ca titor, spre vecinica sa pomenire, și alte mai multe bune cuvîntări glăsuesc pînă toate locurile, și s-a răspîndit vorbirea că li s-ar fi trimis însemnată somă et(c).

Iar din simbathia dintîi a mării sale și a d(omnului) Brătianu, românii d-aci să țin de sigur și pînă noi de îndatorați și bine ar hi a preclodi pînă ce nu intră între ei alți vorbitori de rău și a-i stîrni din ideea lor p-acești blajini patrioți și a le zice că săracii români dincoace rămăseră cu buzele unflate și altele asemenea, de la fel de fel de clefetitori, ce sînt răspîndiți în părțile acestea, și ce e mai rău de către națiunile răspîndite p-aci de alte legi.

Iar dacă mai face trebuință ca și românii d-aci a se mai ruga prin deosebit înscris, vă rog excelenția să ne înștiințați.

În vremea aceia, sfinția sa mitropolitul Silistriei nu s-au aflat aci, iar acum îi cerea inima a scri și preaosfinția sa drept mării sale (însă grecește), dacă nu-l opream eu, cu cuvînt că mai la urmă om vedea.

Iertăți-mă excelență că vă dau această supărare, dar cum oi să fac fără de excelenția voastră, odată că s-a-ceput pricina aceasta față cu mărirea sa.

Binevoiti, excelenția, a-mi primi cele mai profunde omagii a prea plecatului și prea supusului al excelenței voastre.

Umil serv și delegat,

ss. Cons. Stoianovich

Excelenții sale domnului ministru (al) afacerilor streine al Principatelor Unite Române — în București.

2, 1867 noiembrie 30, București. Ordin al Ministerului Afacerilor Străine către delegatul României la Tulcea, prin care îl anunță că se trimit mai multe odoare pentru biserica Sf. Nicolae din acel oraș*.

România.

Ministerul Trebilor Streine și de Stat, No. 7069.

București, 30(noiem)embrie 1867

Domnule delegat,

Spre complinirea notei mele no. 6280 din 13 noiembrie curent, am onoarea a vă trimite, odată cu aceasta, un pachet conținînd obiecte dăruite bisericeii cu hramul S(fin)țului Nicolae din Tulcea, pentru serviciul ei, și anume, un potir pe care sînt sculptate armele țării și numele mării sale principelui domnitor, un disc, o stea, o linguriță și o chepie de argînt de China, obiecte pe care vă rog să binevoiti a le preda la destinațiunea lor, sub luare de dovadă de primire, pe care o veți înainta ministerului.

Primiți, domnule delegat, asigurarea osebitei mele considerațiuni.

Ministru,

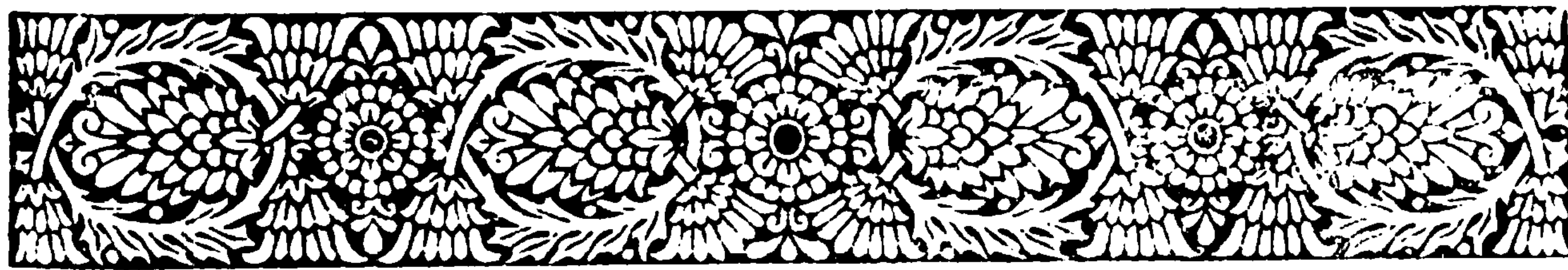
ss. Ștefan Golescu

Șeful Diviziunii

ss. M. Mitilieu

Domnului delegat al României la Tulcea.

*Arh., St. Buc., fond Secretariatul Statului, dosar CCCLI/7, f. 10. Orig.

• D O C U M E N T A R E •

VALENȚELE EDUCATIVE ALE RELIGIEI

Realizarea educației religioase a copiilor și tinerilor în diferite state ale lumii

Încă de la apariția lor, religiile și-au propus modelarea ființei umane, pregătirea copiilor și tinerilor pentru a se integra în viața comunităților religioase, pentru a deveni buni cetățeni ai formațiunilor socio-politice sau statale. În anumite perioade istorice, bisericile au fost singurele sau principalele instituții care s-au ocupat de elaborarea concepției generale privind educarea copiilor și tinerilor și de implementarea acesteia în practică. Totodată, această concepție a constituit principalul ghid de orientare a acțiunii de formare a copiilor desfășurată de familie și de ceilalți factori educativi ai societății. Toate bisericile creștine istorice s-au preocupat de elaborarea teologiei morale, a moralei religioase și de perfecționarea activității de catehizare. Tot pe această linie, bisericile și clericii au acumulat o însemnată experiență teoretică și practică, care poate deveni o sursă importantă și bogată de învățăminte și de inspirație pentru societățile care se confruntă cu grave fenomene de imoralitate sau în care anumite concepții și norme morale laice nu reușesc să asigure rolul moralei de creare a premiselor spirituale necesare funcționării optime a colectivităților umane sau a societății. Chiar și atunci când morala laică își îndeplinește corespunzător menirea în societate, morala religioasă și demersul educativ al bisericilor contribuie la prevenirea producerii faptelor imorale, la întărirea moralității societății.

În perioada renașcentistă și după începerea procesului general de secularizare a societății, au intervenit o serie de schimbări în rolul educativ al religiei. Alături de biserici au apărut instituții laice care au început să se preocupe de educarea și formarea copiilor și tineretului, trecându-se astfel de la monopolul bisericii în acest domeniu de activitate la existența mai multor instituții educative. Concepția care a stat la baza organizării și funcționării instituțiilor laice, programele școlare și cunoștințele predate elevilor s-au eliberat treptat de influența biseri-

cilor. Acest proces a fost accelerat de Revoluția Franceză din 1789 care a inițiat principiul separării statului și a sistemului de educație și învățămînt de biserică. Așa, spre exemplu, după acel eveniment, statul francez nu a mai permis ca profesorii din învățămîntul de stat să fie numiți și controlați de Biserică și a scos din programa școlară o serie de discipline religioase. Acest proces, s-a extins treptat, și în alte state occidentale. În timpul Renașterii, teologii și unii intelectuali laici au purtat ample dezbateri referitoare la conceptul de morală laică, la posibilitatea sau imposibilitatea ca aceasta să îndeplinească funcția de modelare morală a societății. Din păcate, atît pe un plan mai general, dar și pe cel al educației copiilor și tinerilor, din partea unor Biserici s-au manifestat tendințe și pretenții monopoliste, clericaliste, iar din partea unor state și a unor intelectuali laici tendințe și pretenții antibisericești și chiar antireligioase. Această confruntare teologică, teoretică și politică a adus daune atît Bisericilor, cît și statelor și forțelor laice. Dar cel mai mult au avut de suferit copiii, tinerii și societatea în general din cauza scăderii randamentului procesului educativ și formativ, a anomaliilor intervenite în domeniul vieții morale.

În fostele țări socialiste, îndepărtarea elevilor și a sistemului educativ de valorile și modalitățile educației religioase s-a făcut nu numai prin intermediul secularismului, ci și pe calea încercării de a impune ideologia ateistă.

În multe din aceste țări, inclusiv în România, după decembrie 1989, s-a pus și se pune problema reconsiderării valențelor educative și formative ale religiei, valorificarea rolului pe care îl pot îndeplini Bisericile și clericii în formarea și educarea copiilor și tinerilor. În acest sens, atît în presa religioasă, cît și în cea laică s-au purtat ample dezbateri și s-au formulat cele mai diferite puncte de vedere. În timp ce unii clerici au propus restaurarea tale quale a funcției educative clasice, tradiționale a Bisericii în învățămîntul de stat, o serie de intelectuali laici au cerut interzicerea implicării Bisericilor în procesul de învățămînt. Discuțiile nu au încetat, s-au mutat din organele de conducere ale cultelor și din organismele de stat în cancelarii, în sălile de clasă, în unitățile bisericesti de bază și în familii. Unii spun că prevederile Constituției României referitoare la viața religioasă sînt democratice și conforme cu imperativul asigurării libertății de conștiință, alții, dimpotrivă, susțin că aceste prevederi sînt neocomuniste și nedemocratice. Argumentele celor care critică Constituția se caracterizează uneori prin subiectivism și amatorism, prin ridicarea la nivelul de model optim a experienței românești de pînă în 1948 și mai ales prin absolutizarea experienței medievale. Cei care susțin că prevederile Constituției românești referitoare la ora de religie în școală sînt corespunzătoare, sînt foarte siguri de temeinicia punctului lor de vedere și nu se străduiesc să și-l susțină printr-o argumentație de specialitate.

David B. Barret, realizînd în 1982 un studiu comparativ al constituțiilor și al altor acte normative din 224 de state, consideră că după criteriul raportării acestora la religie și Biserici s-ar împărți în trei cate-

propii : 30 de țări atee, 92 laice și 102 religioase (din care 25 catolice și 5 islamice) ¹.

Apreciem că pentru a face o evaluare obiectivă asupra prevederilor Constituției noastre referitoare la învățământul religios, pentru a susține amănunțit un punct de vedere sau al altuia este necesar să cunoaștem modul în care Bisericile din alte state ale lumii se implică în procesul de educare și formare a copiilor și tinerilor.

A. ROLUL SOCIAL AL RELIGIEI ȘI IMPORTANȚA EDUCAȚIEI RELIGIOASE

Teologii, dar și specialiștii în domeniul educației, trebuie să prezinte valențele educative ale religiei pentru societate, îndeosebi pentru copii și tineri

În primul rând, sînt necesare o serie de studii, elaborate de pe pozițiile științelor istorice și educaționale contemporane, referitoare la rolul educativ și formativ pe care l-au îndeplinit Bisericile creștine pînă la separarea învățământului public de Biserică. Istoricii vest-europeni sînt destul de avansați în cercetarea acestei probleme ; s-ar impune ca în țara noastră să fie traduse unele din lucrările fundamentale ale acestora și să se realizeze lucrări de sinteză care să pună la dispoziția publicului român rezultatele acestor investigații.

Cunoașterea de către copii și tineri a Bibliei, a principalelor noțiuni de teologie morală, a moralei religioase, a altor cunoștințe despre religie este importantă din următoarele motive :

a) De regulă, *marile religii au sacralizat și au legitimat acele concepții și practici umane care au permis realizarea stabilității, funcționalității și progresului societății umane*. Teologii au justificat și au legitimat biblic și au transformat în valori religioase aceste practici și concepții umane. De asemenea, tot ei au fost preocupați de justificarea teologică a necesității combaterii și anihilării concepțiilor și practicilor umane care aveau o funcție anomică în societate și care erau sursa unor puternice disfuncționalități ale corpului social.

În unele societăți, Bisericile și clericii au fost singurii agenți sociali care au fost preocupați de elaborarea și implementarea acestei concepții despre societate. Acesta este și unul din factorii care explică rolul deosebit de important pe care l-a jucat religia în societățile respective.

Studiind rolul creștinismului în societate, renumitul istoric I. Delumeau scria : «Se poate spune că creștinătatea a existat ca sistem politico-religios, cu un ansamblu de structuri proprii, la baza cărora se găsea parohia, care a fost și circumscripție ecleziastică și administrativă... Creștinismul a fost un sistem de încadrare constantă a vieții cotidiene prin intermediul rugăciunilor, al actelor rituale, un ritm de celebrări care însoțea omul de la un capăt la altul al zilei și de la începutul pînă la sfîrșitul vieții» ².

1. David B. Barrett, *World Christian Encyclopaedia*, Oxford, University Press, 1982.

2. Jean Delumeau, *Le christianisme : va-t-il mourir ?*, Paris, Hachette, 1977, p. 20.

Max Weber, studiind funcția religiei în perioada Reformei, arată că teologia a îndeplinit rolul de fundament al societății și nu cel de structură, cum afirmă Marx³. Teologia susținea că buna gestiune de afaceri pentru credincios un semn al grației sale, iar bogăția pe care o acumula era o binecuvîntare divină. De aceea credinciosul era îndemnat să lucreze serios, muncitor, să se preocupe să cîștige și să economisească. Pornind de la o concepție asemănătoare, O. Gélienier subliniază că așa se explica avîntul economic al națiunilor protestante și stagnarea națiunilor cu tradiție catolică⁴.

În ultima perioadă, într-o serie de zone ale lumii, a scăzut influența religiei asupra societății. Astfel D. Hervieu-Léger, conferențiară la Școala de Înalte Studii Sociale din Paris și profesoară la Institutul Catolic din Paris, studiind creștinismul în unele țări occidentale, afirmă: «Creștinismul, care a fost matricea socială, politică și culturală a occidentalului este, tot mai mult, împins la marginea vieții sociale, chiar în aria geografică în care s-a dezvoltat puterea sa civilizatoare; el este problema privată a unor indivizi tot mai reduși ca număr; el nu mai modelează în profunzime comportamentele și conștiințele... Într-o societate în care structura religioasă constituia una din dimensiunile fundamentale ale polisului, pastorul avea locul său: el era o autoritate religioasă, alături de autoritățile civile și militare... Împingerea religiei în sfera privată, care depinde ea însăși tot mai mult de viața economică și politică, exclude Biserica din locurile în care se decide efectiv destinul oamenilor și au dus la reducerea importanței sociale a intervenției sale și la marginalizarea activității pastorale»⁵. După părerea autoarei, această situație impune regîndirea valorilor, funcțiilor și mijloacelor de acțiune ale religiei, recîștigarea de către aceasta a unui rol important în societate. Pentru aceasta «creștinismul ar trebui... să reînnoiască alianța sa cu modernitatea; să lucreze pentru reconstrucția discursului creștin prin intermediul remodelării discursului rațiunii... deci să se depășească confruntarea inegală dintre așa-zisa iraționalitate a religiei și raționalitatea modernă»⁶.

Istoricul J. Delumeau consideră că religia creștină poate depăși diferite culturile pe care le întîmpină. El afirmă: «Eu mă consider autorizat să spun creștinilor că prezentul este mai puțin sumbru decît și-l imaginează unii, că viitorul rămîne deschis și că noi avem tendința de a amplificăm dimensiunile creștinării de altădată și ale descreștinării de astăzi... Unele societăți creștine au fost adeseori în trecut o desconsiderare a creștinismului. Creștinii trebuie să aibă curajul lucidității și să-și propună să înfrunțească de ce unii din contemporanii noștri încearcă față de Biserică un sentiment de respingere și de ură»⁷. Este necesară reanalizarea modelului de creștinare a societăților și mai ales critica tuturor concepțiilor

3. Max Weber, *L'éthique protestante et l'esprit du capitalisme*, Paris, Plon, 1964.

4. Octave Gélienier, *Morale de l'entreprise et destin de la nation*, Paris, Plon, 1965, p. 133—140.

5. Danièle Hervieu-Léger, *Vers un nouveau christianisme?* Paris, Editions du Cerf, 1987, p. 7, 80—81.

6. *Ibidem*, p. 359—360.

7. J. Delumeau, *op. cit.*, p. 9.

și practicilor care contravin spiritului și misiunii nobile și divine ale creștinismului.

Mai mult, unii autori sînt de părere că după 1975 se manifestă o tendință de accentuare a crizei secularismului și de începere a unui proces de recreștinare sau, respectiv, de reislamizare a unor societăți. În acest sens Gilles Kepel notează : «Un nou discours religios prinde formă, nu pentru a se adapta la valorile seculare, ci pentru a restitui fundamentul sacru al organizării societății — schimbînd-o dacă va fi necesar. Acest discours, prin multiplele sale expresii, pledează pentru ideea depășirii unei modernități care a dat greș, ale cărei eșecuri și impasuri se explică prin îndepărtarea de Dumnezeu. Nu mai este vorba de un *aggiornamento*, ci de o «a doua evanghelizare a Europei»... «Acest fenomen a cîștigat în ultimii 15 ani o dimensiune universală : el se produce în civilizații care diferă prin originea lor culturală, cît și prin nivelul lor de dezvoltare. Dar peste tot el apare ca o reacție la o «criză» a societății, despre care autorii acestui fenomen afirmă că i-au identificat cauzele profunde dincolo de simptomele economice, politice sau culturale prin intermediul cărora se manifestă această criză»^{7 bis}.

b) *Bisericile au fost preocupate de pregătirea credincioșilor, pentru integrarea în societate, pentru adaptarea lor la cerințele societății. Această funcție a fost îndeplinită prin elaborarea unor concepții și învățături teologice, a unor practici cultice. În acest sens sînt deosebit de semnificative conceptele de dragoste și ajutorare între creștini, de ascultare față de autorități și rînduiala socială, de îndeplinire a datoriei față de familie și societate etc.*

c) *Bisericile au fost preocupate de formarea și educarea copiilor și tinerilor, de dotarea lor cu cunoștințele și deprinderile sociale necesare formării și dezvoltării personalității umane, transformării lor în membri apreciați ai Bisericilor și în cetățeni harnici și cinstiți ai comunităților socio-umane în care trăiau.*

Referindu-se la rolul religiei în școală, Guizot afirma : «Este necesar ca această instituție să fie eficientă și utilă din punct de vedere social, să fie profund religioasă... Trebuie ca educația populară să fie realizată în cadrul unei atmosfere religioase, iar impresiile și obișnuințele religioase să pătrundă în acest mediu din toate părțile. Aceasta înseamnă că, în școlile primare, influența religioasă trebuie să fie o prezență obișnuită⁸.

Tot el sublinia că «Statul și Biserica sînt, în domeniul instrucției populare, singurele puteri eficiente. Aceasta nu este o afirmație bazată pe considerente morale, ci este un fapt istoric demonstrat»⁹.

Studierea experienței istorice a Bisericilor creștine în domeniul educației ar permite potențarea demersului formativ contemporan, consti-

^{7bis}. Gilles Kepel, *La revanche de Dieu. Chrétiens, juifs et musulmans à la conquête du monde*, Paris, Editions du Seuil, 1991, p. 14.

⁸. François Guizot, *Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps*, Paris, 1860, tome III, p. 71.

⁹. Emile Poulat, *Liberté, laïcité*, Editions du Cerf, Editions Cujas, Paris, 1988, p. 249.

tuirea unor «bănci de date» cu învățăminte din care să se inspire însușiile educaționale actuale.

d) *Bisericile au dispus întotdeauna de mijloace și modalități specifice, existente numai în proprietatea lor, pentru a justifica și a impune anumite concepții și comportamente umane.*

Religia posedă mesaje, proiecte și mecanisme de stimulare și compensație care au un randament foarte ridicat în activitatea de educare a copiilor și tineretului. Puritatea lor morală, gradul sporit de sensibilitate afectivă și imaginația constituie o materie primă ideală pentru cursul religios de formare a caracterelor. Bisericile dispun de niște proceduri educative specifice, unele chiar unice, care pot fi folosite cu randament numai de către ele. Concepții și practici ca bunătatea și puterea lui Dumnezeu, păcatul, pocăința, mântuirea, faptele bune, raiul și iadul etc. au avut o influență formativă deosebită asupra majorității credincioșilor, dar mai ales în cazul unora au îndeplinit funcții morale de o însemnătate deosebită pe care nu ar fi reușit să le suplinească nici o instituție laică.

Ne-am referit numai la câțiva din factorii care pledează pentru ideea necesității folosirii și în viitor a valențelor educative ale religiei.

2. Din aceste motive statul a acordat întotdeauna o importanță deosebită funcției educative a Bisericilor

Pînă la Revoluția Franceză din 1789, societatea a încredințat Bisericilor o parte însemnată a funcției de educare a tineretului și ulterior majoritatea statelor au apreciat și au încurajat misiunea educativă a religiei. Este greșit să se considere că numai statele confessionale au o atitudine favorabilă față de funcția educativă a religiei. Și statele care se declară neutre din punct de vedere confesional și echidistante față de diferite denominațiuni religioase, dar favorabile religiei și Bisericilor, recunosc importanța educației religioase a copiilor și tineretului. Mai mult, în asemenea state se creează premisele necesare participării tuturor cultelor la activitatea de educare a tineretului, instituirea unor atmosfere favorabile competiției, care duc la ridicarea parametrilor calitativi și cantitativi ai acestei activități. Statul, pentru a răspunde comandamentelor formulate față de el de societate, are nevoie de cetățeni cinstiți, de o viață morală corespunzătoare și de un tineret bine educat. Din aceste motive, statul este interesat să încurajeze dezvoltarea atribuțiilor educative și morale ale Bisericilor.

Într-un fel își îndeplinește statul menirea sa dacă are o populație numeroasă creștină, credincioasă și legată de biserică, altfel în condițiile unui ridicat absentism și indiferentism religios și total diferit de majoritatea cetățenilor săi sînt musulmani.

În această privință doi clerici romano-catolici francezi notează : «Din principiu statul nu intervine la nivelul convingerilor personale ale cetățenilor, totuși el nu este indiferent față de acestea, deoarece nu se poate guverna un popor de musulmani la fel ca o țară cu populație majoritar creștină : statul se interesează de valorile etice» ¹⁰.

10. Jean Mousse, Jerome Regnier, *Citoyens et chrétiens dans la vie publique*, Paris, Cerf, 1988, p. 72.

Desigur, această problemă, datorită ideologiei ateiste, nu a fost gândită la fel și de către statele comuniste. Considerăm că această excepție istorică nu ar trebui să constituie pentru unii clerici din România un argument forte pentru a susține că în mod fatal orice tip de stat ar fi antireligios.

Statele contemporane sînt preocupate de cultivarea înțelegerii și respectului între oameni, de soluționarea cu mijloace pașnice și democratice a stărilor conflictuale, de promovarea spiritului de toleranță între toți cetățenii, indiferent de orientările lor filozofice, religioase, politice și ideologice. Anual, guvernele statelor membre ale ONU, Bisericile din aceste țări, organizațiile neguvernamentale pentru apărarea drepturilor omului sînt solicitate de Comisia pentru drepturile omului să dea rapoarte referitoare la asigurarea libertății religioase, la măsurile care se întreprind pentru cultivarea spiritului de toleranță și de nediscriminare din motive religioase și de convingere.

Din aceste motive statele sînt interesate ca Bisericile să se antreneze în activitatea de educare a credincioșilor, a copiilor și tineretului în special, în spiritul realizării acestor obiective.

Majoritatea clericilor și a intelectualilor laici subliniază că agenții vieții religioase (AVR) pot contribui la cultivarea spiritului de toleranță și de nediscriminare din motive religioase. Se apreciază că Bisericile pot sprijini crearea unei atmosfere necesare asigurării libertății de gândire, de conștiință și de religie. Majoritatea statelor, ONU, comunitatea internațională consideră că realizarea acestui obiectiv se poate efectua și prin intermediul sistemului educativ, al educației religioase (ER).

În acest sens la Seminarul privind drepturile și libertățile religioase, organizat de ONU, în 1984, la Geneva, s-a făcut următoarea recomandare: «Spiritul de toleranță ar trebui să domnească... în activitatea de educație realizată în școli, în toate instituțiile de învățămînt, de la grădiniță pînă la universitate»¹¹. UNESCO a adoptat un document prin care recomandă ca «întregul sistem educativ să contribuie la cultivarea, la elevi, a atitudinii de acceptare a altor religii și a toleranței față de acestea»¹².

Există autori care consideră că Bisericile nu-și pot educa credincioșii, inclusiv copiii și tinerii în spiritul toleranței reciproce. Astfel R. Fossaert afirmă: «Toleranța nu este prezentă în natura Bisericilor. Uneori se întîmplă că statul vrea să tolereze sau să protejeze comunitățile eretice, față de care Bisericile dominante duc o vigilență politică de izolare. Erezia circumscrisă, dacă se manifestă discret și pasiv, este tolerabilă. Dar această toleranță impusă nu echivalează cu pacea religioasă: ea necesită o vigilență continuă din partea statului, deoarece diferențele religioase sînt întotdeauna supradeterminate de alte conflicte sociale. Istoria și actualitatea sînt pline de «războaie religioase»¹³.

11. *Seminaire sur la promotion de la compréhension, de la tolérance et du respect dans les domaines se rapportant à la liberté de religion ou de conviction*. Nation Unies, New York, 1984, p. 29.

12. UNESCO, *Quelques suggestions pour un enseignement sur les droits de l'homme*, Paris, 1969, p. 18.

13. Robert Fossaert, *La société. Les structures idéologiques*, Paris, Editions du Seuil, 1983, p. 154—155.

După părerea lui A. Manaranche : «Credința duce la intoleranță mai ales atunci când clericii constituie un corpus de sine stătător»¹⁴. Tot în această privință, A. V. A. Ribeiro afirmă că «intoleranța poate fi, în anumite cazuri, rezultatul unei politici deliberate a guvernelor... dar și efectul unor interpretări dogmatice care ațită la neînțelegere sau la ură între diferitele comunități religioase sau care favorizează discriminările în cadrul aceluiași comunități»¹⁵.

Data fiind importanța funcției educative a religiei, o serie de state au trecut la garantarea dreptului la ER, la crearea condițiilor necesare realizării acesteia de către toți AVR în învățământul public, în biserici în familie și în societate.

B. ACTELE NORMATIVE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DESPRE EDUCAȚIA RELIGIOASĂ A COPIILOR ȘI TINERILOR

1. În majoritatea statelor, în actele normative se afirmă dreptul cultelor de a realiza ER a elevilor

E. Poulat apreciază că forma concretă de reglementare a acestui drept este în strînsă corelație cu modelele de raportare juridică a statelor la viața religioasă, care, după părerea lui, se împart în patru categorii : 1) jurisdicționalismul : pornește de la concepția necesității intervenției statului în viața religioasă, în organizarea și controlul cultelor. Este prezent îndeosebi în aria austro-germană, a fost favorizat de luteranism și de epoca luminilor ; 2) ultraliberalismul : statul renunță la orice drept de reglementare în domeniul vieții religioase ; nu solicită nici o declarație din partea cultelor și nu este nevoie de autorizarea acestora ; acest model a fost adoptat în Țările de Jos, SUA, Noua Zeelandă etc. 3) Confesionalismul : invocă o ordine superioară competenței civile a statului în domeniul vieții religioase, se acordă un statut public și privilegii unei singure sau mai multor Biserici, care sînt declarate Biserici naționale de stat sau ale statului ; 4) Secularismul : aici intră : a) ateismul, care reprezintă antipodul confesionalismului ; elaborează un proiect despre lume și societate ostile religiilor și b) laicismul care își propune o atitudine neutră față de diferite concepții despre lume și față de confesiuni¹⁶. Nu considerăm că stabilirea pe cale juridică a setului de drepturi religioase înseamnă anihilarea libertății religioase. În acest sens Hobbes spune că restrîngerea libertății este o condiție a libertății, care trece astfel prin acceptarea ei de către stat¹⁷.

E. O. Benito, autoare a unui raport adoptat de o subcomisie ONU, a studiat modul de reglementare juridică a ER în învățământul public din 28 de state (Germania, Chile, Columbia, Danemarca, Ecuador, Spa-

14. André Manaranche, *Attitudes chrétiens en Politique*, Paris, Editions du Seuil, 1978, p. 61.

15. Angelo Vidal D'almeida Ribeiro, *Application de la déclaration sur l'élimination de toutes les formes d'intolérance et de discrimination fondées sur la religion ou la conviction*, Nations Unies, E/CN/1991, 56, p. 45.

16. E. Poulat, *op. cit.*, p. 151—152.

17. *Ibidem*, p. 231.

ia, Finlanda, Gana, Guatemala, Honduras, Irak, Israel, Italia, Jamaica, Jordania, Pakistan, Țările de Jos, Peru, Portugalia, Qatar, Ucraina, Marea Britanie, Ruanda, Elveția, Tailanda, Trinidad-Tobago, Turcia și Venezuela). A constatat că în aceste țări legea garantează dreptul copiilor la ER. În unele țări legea prevede că exercitarea dreptului la ER a copiilor nu trebuie să ducă la discriminarea lor din motive religioase¹⁸. Actele normative din cele 28 de state prevăd că «fiecare copil se bucură de dreptul de a primi o ER sau de convingere conform voinței părinților sau tutorilor legali și că nu pot fi constrinși a primi o educație contrară voinței părinților sau tutorilor» (Germania, Chile, Danemarca, Spania, Finlanda, Gana, Guatemala, Honduras, Irak, Israel, Italia, Jamaica, Țările de Jos, Peru, Portugalia, Qatar, Marea Britanie, Ruanda, Elveția, Trinidad-Tobago). În plus, actele normative din unele state (Gana, Guatemala, Israel, Jamaica, Peru și Venezuela) prevăd că elevii sînt protejați împotriva oricărei forme de discriminare din motive de religie sau de convingere. E. O. Benito afirmă că numai într-un număr redus de state membre ale ONU este asigurat, prin lege, dreptul la ER. Este de relevat că modul actual de reglementare a acestui drept religios s-a conturat după Revoluția Franceză din 1789. Astfel cu prilejul dezbaterii legii învățămîntului în 1879 în Camera Deputaților din Franța, deputatul Falloux a propus ca «religia să nu fie impusă nimănui, dar ea să fie învățată de toți»¹⁹.

Analiza comparativă a actelor normative menționate permite distingerea următoarelor tipuri de formulare a dreptului la realizarea ER :

1) Se prevede că elevii au dreptul la ER : Constituția Spaniei (1978) : «Puterile publice garantează părinților dreptul de a dispune ca fiii lor să primească o ER și morală în acord cu propriile lor convingeri» (art. 27) ;

2) Dreptul la ER este enunțat într-o manieră foarte generală : Constituția Cantonului elvețian Jura (1977) : «Școlile publice respectă libertatea de gîndire, de conștiință și de religie» (art. 34).

3) Se garantează numai Bisericilor naționale dreptul de a realiza ER în școlile publice, fapt pentru care copiii de alte confesiuni sînt scutiți de aceste ore. Astfel guvernul etiopian într-o notă către o comisie a ONU specifică că deși instrucția religioasă realizată în învățămîntul public se bazează pe învățătura Bisericii naționale, părinții au dreptul să hotărască în legătură cu prezența copiilor lor la aceste ore²⁰.

4) Dreptul Bisericilor de a realiza ER a fost recunoscut și de o serie de documente internaționale. În acest sens Pactul internațional referitor la drepturile civile și politice (1976) stipulează că «Statele semnatare ale Pactului se angajează să respecte libertatea părinților și, după caz, a tutorilor legali de a asigura ER și morală a copiilor lor, conform propriilor convingeri» (art. 18). De asemenea, Declarația privind elimi-

18. Elizabeth Odio Benito, *Elimination de toutes les formes d'intolérance et discrimination fondées sur la religion ou le conviction*, Nations Unies, New York, 1989, p. 33—34.

19. L. Poulat, *op. cit.*, pag. 241.

20. Francesco Capotorti, *Etude des droits des personnes appartenant aux minorités ethniques, religieuses et linguistiques*, Nations Unies, New York, 1991, p. 77.

narea tuturor formelor de discriminare din motive de religie sau de convingere (adoptată de ONU în 1981) susține că libertatea religioasă presupune : «libertatea de a învăța o religie sau o convingere în locurile corespunzătoare acestei activități» (art. 6).

Trebuie menționat faptul că în concepția acestei declarații elevii au dreptul de a primi sau o ER sau una de convingere. Cu prilejul elaborării acestui document, delegatul SUA a afirmat : «În Declarație a fost inclus cuvîntul convingere deoarece se corelează mai bine cu libertatea de gîndire și de conștiință, care include și materialismul, ateismul, agnosticismul... În privat sau în public, indiferent că este religioasă sau nu, conștiința fiecărei persoane este sursa demnității sale»²¹.

Justețea acestui mod de reglementare a fost recunoscută chiar și de către unele Biserici. Astfel, Conciliul Vatican II a afirmat că «educația este înainte de toate un drept al copilului. El angajează mai întîi răspunderea familiei și apoi a societății civile și a Bisericii. Biserica nu contestă responsabilitățile puterilor publice în acest domeniu de activitate»²².

5) Sînt state în care se interzice realizarea ER în învățămîntul public. Constituția Mexicului (1917) : «principiul după care se va inspira instrucția școlară va fi absolut străin de orice doctrină religioasă și bazîndu-se pe rezultatele progresului, va lupta împotriva ignoranței și a efectelor sale, împotriva servituților, a fanatismului și a prejudecăților» (art. 3). De asemenea, nu se admite ER în învățămîntul public din Franța, Noua Zeelandă, Australia, SUA etc.

Un studiu recent al Comisiei pentru drepturile omului privind modul de asigurare a drepturilor religioase (inclusiv a celui de a învăța o religie) în 39 de state membre ale ONU, făcea constatarea că «Guvernele din cele mai multe țări afirmă că ele garantează o protecție egală atît credincioșilor care aparțin confesiunilor majoritare, cît și celor care fac parte din confesiunile minoritare, precum și celor care nu cred. În țările în care există o religie oficială se pare că se manifestă în proporții diferite o atitudine mai puțin tolerantă față de alte confesiuni religioase»²³.

2. Actele normative fac referiri la conținutul, mijloacele și condițiile în care se realizează educația religioasă

Unii legiuitori au propus o formulă care să nu ducă la o contradicție între ER și caracterul general al învățămîntului. În unele acte normative se menționează că învățămîntul de stat este neutru din punct de vedere religios : Constituția Belgiei (1831, cu amendamente pînă în 1988) : «Autoritățile organizează un învățămînt care este neutru ca orientare. Neutralitatea implică mai ales respectul concepțiilor filosofice, ideologice sau religioase ale părinților și ale elevilor» (art. 17).

21. Apud E. Poulat, *op. cit.*, p. 90.

22. J. Mousse, J. Regnier, *op. cit.*, p. 65.

23. A.V.A. Ribeiro, *op. cit.*, p. 129.

24. *Ibidem*, p. 45.

Uneori se declară o anumită orientare religioasă a școlilor publice : «Legea școlară din Cantonul elvețian Fribourg» (1985) : «Școala se fondează pe concepția creștină privind persoana...» (art. 2)

În unele țări sistemul de învățământ are un caracter laic : «Legea libertății religioase din Rusia» (1990) : «Sistemul educației și instrucției de stat are un caracter laic și nu are scopul de a forma o anumită atitudine față de religie» (art. 9).

Constituția Franței (1958) : «Statul are sarcina de a organiza învățământul public de toate gradele, care este gratuit și laic» (preambul) ; Legea Savary din Franța (1984) : «Învățământul superior este laic și independent de orice influență politică, economică, religioasă sau ideologică, el tinde spre obiectivitatea cunoașterii și respectă diversitatea opiniilor» (art. 3).

Sînt state în care, deși se admite prezența orei de religie în programele școlare, prin lege se stipulează că activitatea de cercetare științifică este în afara oricărei influențe religioase. Constituția Ungariei : «Dreptul de a lua decizii în privința adevărurilor științifice, de a stabili valoarea științifică a cercetărilor îl au în exclusivitate numai cercetătorii și oamenii de știință» (art. 70/G).

Majoritatea actelor normative fac precizări în legătură cu condițiile în care se realizează ER :

1) Se specifică că participarea elevilor la ora de religie este facultativă, părinții avînd dreptul de a hotărî participarea copiilor la aceste ore. «Legea instrucției publice din Cantonul elvețian Geneva» (1940) — «Învățământul religios realizat în localurile școlare este facultativ» (art. 18—1).

Declarația ONU din 1981 : «Fiecare copil se bucură de dreptul de a avea acces, în ce privește religia și convingerile, la o educație conformă cu voința părinților săi, sau, cînd este cazul, cu a tutorilor săi legali...» (art. 5).

2) Se precizează că elevii nu pot fi obligați să participe la ER : Constituția Germaniei (1949) — «Nici un elev nu poate fi obligat, împotriva voinței sale, să asiste la orele de religie» (art. 7).

Constituția Elveției (1874) : «Nimeni nu poate fi constrîns să ia parte la... instrucția religioasă» (art. 49) ; Declarația ONU din 1981 : «Copiii... nu pot fi constrîși să primească învățături referitoare la o religie sau o convingere împotriva voinței părinților sau a tutorilor legali» (art. 5).

3) Se prescriu formalitățile pe care trebuie să le realizeze părinții sau copiii pentru a nu participa la ER : «Legea învățământului religios din Austria» : «Elevii care încă nu au împlinit 14 ani pot fi retrași de la învățământul religios de către părinți, printr-o declarație scrisă, la începutul anului școlar. Elevii care au peste 14 ani pot face singuri declarația de renunțare la învățământul religios» (art. 1) ; «Legea școlară din Cantonul elvețian Fribourg (1985) : «Fără a indica motivele, părinții pot cere în scris scutirea copiilor lor de cursurile învățământului religios sau ale celui biblic» (art. 27). Asemenea reglementări există și în Suedia și Grecia.

4) Se subliniază că elevii trebuie să urmeze fie orele de ER, fie cele de morală neconfesională : Constituția Belgiei : «Școlile organizate de autoritățile publice oferă, pînă la sfîrșitul ciclului școlar obligatoriu, opțiunea între învățămîntul unei religii recunoscute și cel al morii neconfesionale. Toți elevii supuși unui program școlar obligatoriu au dreptul, pe baza hotărîrii părinților, la o educație morală sau religioasă» (art. 17).

5) Se reliefează că forma sub care se realizează ER este cea de studiu al religiei și nu de cult : Constituția Germaniei : «Religia este obiect de studiu în învățămîntul public, cu excepția școlilor confessionale» (art. 7).

6) Se fac mențiuni referitoare la persoanele care predau orele de ER și la conținutul programelor acestei discipline școlare : Constituția Cantonului elvețian Neuchâtel (1941) : «Învățămîntul religios se practică... prin grija Bisericilor recunoscute...» (art. 7). Constituția Germaniei : «învățămîntul religios este asigurat în conformitate cu principiile confesiunilor creștine» (art. 7).

3. Posibile implicații negative ale educației religioase și condițiile în care se limitează această activitate

ER poate avea efecte negative atunci cînd își propune realizarea următoarelor obiective : prozelitismul ; lansarea unor atacuri la adresa altor culte ; ațîțarea la ură, învrăjbire și intoleranță religioasă. ER nu își atinge scopul urmărit dacă se limitează numai la prezentarea tradițiilor specifice ale unui cult, la sublinierea elementelor care îl separă de alte culte.

Actele normative studiate nu au prevederi speciale referitoare la situațiile în care se limitează ER, dar toate subliniază că orice drept și libertate religioasă se limitează în următoarele condiții : defăimare și insultă a unor religii și credințe, a adeptilor și a clericilor acestora ; tulburare a păcii religioase ; propagarea fanatismului confesional sau sectar ; jignirea sentimentelor religioase ale celorlalte confesiuni ; cînd activitate religioasă contravine sănătății copiilor, moralei publice ; cînd elevii sînt îndemnați să nu-și îndeplinească obligațiile școlare etc.

4. Organele de stat urmăresc modul de desfășurare a educației religioase

Ele studiază efectele pe care le au cunoștințele predate la aceste ore asupra procesului de formare și instruire a elevilor. Constituția Germaniei : «Statul are dreptul de supraveghere asupra învățămîntului religios» (art. 7). Legea cultelor din Polonia : «Ministerul Educației Naționale stabilește, prin intermediul decretelor, regulile și modalitățile de introducere a instrucției religioase în programele și orele școlare» (art. 20) ; Constituția Austriei : «Federația reglementează problemele referitoare la relațiile dintre școală și biserică și la instruirea religioasă în școală» (art. 14).

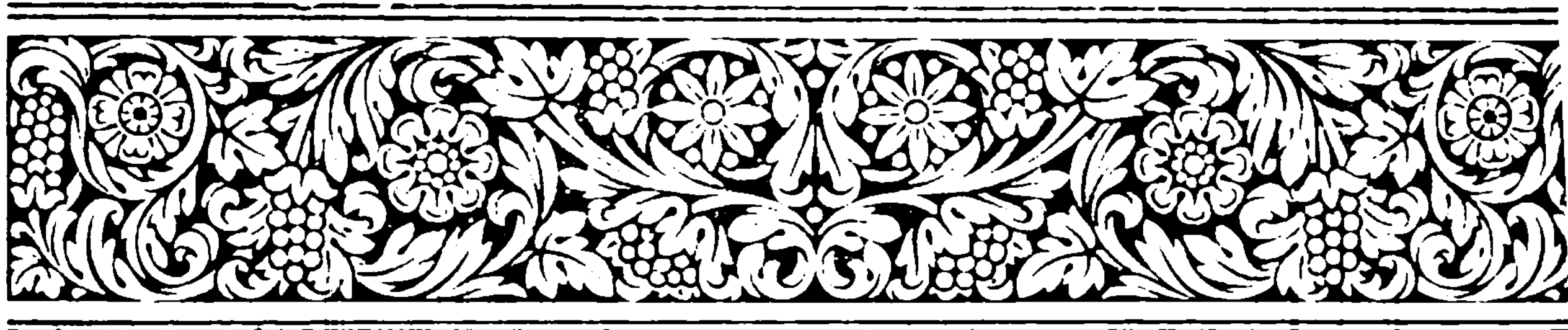
În concluzie, se poate spune că majoritatea partidelor și orientărilor politice, cei mai mulți specialiști în studierea fenomenului religios,

cu excepția unei bune părți a celor de orientare comunistă și ateistă, sînt de acord cu faptul că religia s-a caracterizat, atît în trecut, cît și astăzi, prin importante valențe formative și educative, îndeosebi pentru copii și tineri. Se susține că implicarea AVR în procesul de educare a copiilor și tinerilor este cu atît mai necesară cu cît, într-o serie de societăți, forțele educative și morala laică nu au reușit să-și îndeplinească în mod corespunzător funcția regulatoare în cadrul societății.

În condițiile scăderii randamentului unor sisteme educative laice, majoritatea istoricilor și a specialiștilor în educație pledează pentru ideea reanalizării și revalorizării istoriei învățămîntului și educației, inclusiv a bogatei și complexe experiențe multisekulare a Bisericilor creștine în domeniul formării și educării copiilor și tinerilor.

Din aceste motive, majoritatea statelor au înscris în setul de drepturi religioase acordat AVR, dreptul de realizare a ER a copiilor și tinerilor. Modul concret de prescriere și garantare a acestui drept diferă de la o zonă geo-politică la alta și de la un stat la altul, fiind determinat în primul rînd de trei factori esențiali : 1) rolul jucat de Bisericile creștine în societățile în cauză ; 2) elaborarea sistemului politic pe baza principiului separării Bisericii de Stat sau a neseperării Bisericii de Stat ; 3) gradul asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Astfel, majoritatea statelor care s-au modernizat, care au luat măsuri pentru asigurarea libertății de gîndire, de expresie și de conștiință, au trecut la regîndirea rolului Bisericilor în sistemul public de învățămînt și de educație, respectiv s-au statuat prin lege următoarele principii : 1) AVR au dreptul să realizeze ER în învățămîntul public ; 2) părinții și tutorii legali hotărăsc dacă copiii lor participă sau nu la orele de ER ; 3) Bisericile și cei care susțin orele de ER nu au dreptul să hotărăscă asupra conținutului disciplinelor laice, atribuție care este de competența exclusivă a oamenilor de știință.

ILIE FONTA

• P A R T E A O F I C I A L Ă •

LUCRĂRILE ADUNĂRII NAȚIONALE BISERICEȘTI SESIUNEA ANUALĂ A ANULUI 1990

Sumarul ședinței de lucru din 23 ianuarie 1991

În conformitate cu prevederile art. 22 și 30 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 59 din Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Română, pe temeiul convocării nr. 65/1991, membrii clerici și mireni, delegați ai celor 17 eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române în Adunarea Națională Bisericească pentru perioada 1990—1993, s-au întrunit în ședință de lucru ordinară, la 23 ianuarie 1991, pentru încheierea sesiunii pe anul 1990, în sala de ședințe a reședinței patriarhale din București.

Lucrările s-au desfășurat după cum urmează :

— La orele 8,30 s-a oficiat Te-Deum în catedrala patriarhală de către P. S. Episcop-vicar patriarhal *Vasile Tîrgovișteanul*, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, a membrilor Sfântului Sinod, a membrilor clerici și mireni, delegați în Adunarea Națională Bisericească, consilieri patriarhali și credincioși aflați în catedrala patriarhală.

După Te-Deum, membrii Adunării Naționale Bisericești au trecut în sala de ședințe a reședinței patriarhale.

La ora 9,00 o delegație de membri ai Adunării Naționale Bisericești invită pe Prea Fericitul Patriarh TEOCTIST pentru a prezida ședința Adunării Naționale Bisericești. Însoțit de II.PP.SS. Mitropoliți, Prea Fericitul Patriarh TEOCTIST intră în sala de ședințe.

Ocupînd scaunul prezidențial Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, invită pe secretarii aleși ai Adunării Naționale Bisericești să ia loc în biroul secretariatului : P.C.Pr. *Ștefan Liviu*, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Clujului, secretar general, dl. avocat *Ioan Moraru* — Arhiepiscopia Sibiului și dl. prof. *Gheorghe Ionescu* — Episcopia Buzăului, secretari.

La invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, P.C.Pr. *Stefan Liviu*, secretarul general al Adunării Naționale Bisericești face apelul nominal.

La apelul nominal se constată absența I.P.S. Arhiepiscop *Antim* al Dunării de Jos și a P.S. Episcop *Vasile* al Oradiei, pentru motive de sănătate, și a P.S. Episcop Vicar *Serafim Făgărășanul*, aflat în misiune peste hotare.

De asemenea, absentează I.P.S. Arhiepiscop *Victorin* al Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America și Canada și I.P.S. Arhiepiscop *Adrian* al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa centrală și occidentală, aflați la centrele eparhiale respective.

Dintre membrii mireni absentează :

1. Dl. Dr. *Paul Blidari* — Arhiepiscopia Bucureștilor.
2. Dl. Prof. *Gheorghe Anghel* — Episcopia Alba Iuliei.
3. Dl. Avocat *Vasile Ghiță* — Episcopia Argeșului.
4. Dl. Avocat *Vasile Bută* — Episcopia Aradului.
5. Dl. Economist *Spiridon Zavadovschi* — Episcopia Maramureșului.
6. Dl. Avocat *Aurel Vușcan* — Episcopia Oradiei.

La apelul nominal au depus mandate la Secretariat în vederea validării următorii membri noi, delegați în Adunare :

1. P.C. Pr. *Ioan Antistescu* — Arhiepiscopia Iașilor.
2. Dl. Prof. Dr. docent *Constantin Negoită* — Arhiepiscopia Iașilor.
3. Dl. Prof. Dr. *Dumitru Rădăuceanu* — deputat — Arhiepiscopia Iașilor.
4. P.C. Pr. *Mandache Ciobotar* — Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.
5. Dl. Prof. Univ. Dr. *Iordache Mihail* — Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.
6. Dl. Ing. *Rădășanu Laurențiu* — Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.
7. Dl. Prof. Univ. Dr. *Teodor Maghiar* — Episcopia Oradiei.

În cuvîntul de deschidere Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST se referă la contextul actual în care Biserica Ortodoxă Română și-a desfășurat activitatea în anul 1990 și la contextul intern și extern în care țara noastră se află după revoluția din decembrie 1989, precum și la amenințările la adresa păcii în diferite părți ale lumii.

Precizează apoi că Biserica Ortodoxă Română, reintrînd în făgașul activității sale normale, ca Biserică liberă și autonomă, prin strădaniile comune ale credincioșilor și clericilor, sub călăuzirea chiriarhilor lor, a răspuns cerințelor vieții religioase, iar organele centrale bisericești, reînnoite în acest an, au luat hotărîri care au promovat lucrarea înnoitoare din sînul Bisericii noastre.

În rîndul realizărilor din anul 1990, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST amintește : alegerea de noi organe deliberative și executive în toate unitățile Bisericii Ortodoxe Române, reînființarea de eparhii (Arhiepiscopia Tomisului, Arhiepiscopia Tîrgoviștei, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Episcopia Argeșului, Episcopia Maramureșului ; alegerile, hirotoniile de arhieriei-vicari, episcopi-vicari ; alegerile și insta-

lările de ierarhi titulari la unele eparhii ; reînființarea a două institutiv teologice universitare, la Iași și la Cluj-Napoca ; reînființarea unor minării teologice la Galați, Roman și Rm. Vlcea, precum și reactiva a cinci dintre școlile de cîntăreți bisericești.

De asemenea, Prea Fericirea Sa a relevat lucrarea pe tărîm p toral-misionar de care a fost preocupată întreaga Biserică Ortodc Română, catehizarea copiilor, introducerea educației moral-religio în școlile de stat, în învățămîntul primar și gimnazial, accesul și p zența preoților în spitale, penitenciare, azile de bătrîni, orfeline case de copii etc., precum și lucrarea filantropică și caritativă în c clerul și credincioșii sînt angajați atît la parohii cît și în asociațiile organizațiile cu caracter caritativ care au luat ființă în țara noastră multe dintre ele cu binecuvîntarea sau sub oblăduirea Bisericii, lucr care a avut în vedere atît cerințele credincioșilor din țară cît și ale mînilor ortodocși din diaspora sau din vecinătățile noastre, cum sînt din Republica Moldova.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a subliniat că această lucrare este prezentată în dările de seamă ale sectoarelor Administrației Patriarhale care au fost în dezbateră Consiliului Național Bisericesc în zilele de 21 și 22 ianuarie, iar acum se află pe agenda Adunării Naționale Bisericești, pentru luare la cunoștință, examinare și aprobarea hotărîrilor care se vor găsi de cuviință.

În final aduce mulțumiri tuturor membrilor Sfîntului Sinod Adunării Naționale Bisericești pentru prezență la ședința de lucru.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe secretarul general al Adunării să dea citire componenței comisiilor permanente de lucru ale Adunării Naționale Bisericești, după care conducătorii sectoarelor Administrației Patriarhale sînt invitați să prezinte la secretariatul general lucrările spre a fi repartizate comisiilor permanente pentru studiere și întocmirea referatelor în cadrul acestora, în care scop Prea Fericirea Sa suspendă ședința pînă la ora 11,00.

La ora 11,00 Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST redeschide ședința plenului Adunării Naționale Bisericești, invitînd raportorii comisiilor permanente, potrivit ordinei de zi, să prezinte referatele și propunerile comisiilor, după cum urmează :

1. P.C. Pr. *Vasile Chițu*, raportorul *Comisiei pentru validare și petițiuni*, prezintă referatul privind examinarea mandatelor membrilor Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, a membrilor Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților și a unui membru al Adunării Episcopiei Oradiei, delegați în Adunarea Națională Bisericească, cu propunerea d a se aproba validarea mandatelor membrilor respectivi, întrucît împotriva acestora nu s-au produs contestații, iar mandatele nu prezintă vicii de formă și de fond.

La propunerea pentru votare, făcută de Prea Fericitul Părinte Președinte și avându-se în vedere motivările arătate, Plenul Adunării Naționale Bisericești hotărăște :

Aprobă validarea mandatelor noilor membri delegați în Adunarea Națională Bisericească pe perioada 1990—1993, după cum urmează :

Pentru Arhiepiscopia Iașilor, P.C. Pr. Ioan Antistescu, protoiereu de Tg. Neamț, Dl. Prof. Univ. Dr. Doc. Constantin Negoită, Dl. Prof. Univ. Dr. Dumitru Rădăuceanu, pentru Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, P.C. Pr. Mandache Ciobotar, protoiereu de Suceava, Dl. Prof. Univ. Dr. Iordache Mihail, Dl. ing. Rădășanu Laurențiu, pentru Episcopia Oradiei, Dl. Prof. univ. Dr. Teodor Maghiar, rectorul Universității din Oradea.

2. În continuare, raportorul *Comisiei organizatoare* P.C. Pr. Vasile I. Vasile, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Tomisului, prezintă referatul privind propunerea Sinodului Permanent pentru schimbarea titulaturii Episcopiei Maramureșului, în «Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului» și modificarea corespunzătoare a art. 5, par. III, al. 13, din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Prin referatul întocmit Comisia organizatoare își însușește acordul Sinodului Permanent în această problemă și supune plenului Adunării propunerea de a se aproba schimbarea titulaturii Episcopiei Maramureșului în «*Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului*» și modificarea corespunzătoare a art. 5, par. III, al. 13 din Statut.

În urma discuțiilor care au avut loc și a lămuririlor date, la propunerea Comisiei organizatorice, Adunarea Națională Bisericească hotărăște :

— Aprobă schimbarea titulaturii Episcopiei Maramureșului în «Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului», urmînd ca art. 5, par. III, al. 13 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române să aibă următorul conținut : Art. 5, par. III, al. 13 : «Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului».

Avînd în vedere discuțiile largi care s-au purtat în legătură cu rapoartele primelor două comisii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist propune ca, în continuare, să se prezinte referatele celorlalte patru comisii, urmînd ca discuțiile să aibă loc în final, propunere care a fost însușită de plenul Adunării.

3. În continuare, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, P.C. Pr. Ștefan Liviu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Clujului, prezintă referatul *Comisiei bisericești* asupra :

a) Dării de seamă a Sectorului I al Administrației Patriarhale — Cancelaria Sfîntului Sinod, condus de P.C. Pr. *Constantin Părvu*, vicar

administrativ, în care este înfățișată activitatea organelor centrale bisericești, evenimentele deosebite din viața Bisericii în anul 1990 (alegerea organelor bisericești, deliberative și executive, reînființarea de noi eparhii, alegerea de noi ierarhi), activitatea misionară-pastorală și caritativă, viața monahală, grija pentru locașurile de cult, grija pentru înnoirea învățămîntului teologic (înființarea de noi institute teologice, seminarii teologice și monahale, școli de cîntăreți bisericești, tipărirea de manuale și cursuri de teologie), activitatea Cabinetului patriarhal și a serviciilor de la Centrul patriarhal.

b) Referat asupra dării de seamă a sectorului III al Administrației Patriarhale, sectorul Relații externe bisericești, condus de P.C. Pr. *Alexandru Tudor*, care privește: Relațiile cu Bisericele Ortodoxe; relațiile cu Biserica Romano-Catolică; relațiile cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor; relațiile cu Conferința Bisericilor Europene; activități ale teologilor ortodocși români în diferite organizații creștine.

c) Referat asupra dării de seamă privind Comunitățile ortodoxe române de peste hotare și schimbul de burse de studii cu străinătatea, condus de P.C. Pr. *Gheorghe Bogdan*.

Este înfățișată configurația actuală a diasporei ortodoxe române, activitatea cultică, religioasă și culturală care se desfășoară în cadrul acestor comunități.

Este prezentată lucrarea Bisericii Ortodoxe Române pentru menținerea relațiilor juridic-jurisdicționale și spiritual-canonice cu diaspora ortodoxă română; apoi schimbul de burse cu Bisericele Ortodoxe, cu celelalte Biserici, cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor și diferite universități din străinătate.

d) Referat asupra dării de seamă a Sectorului de presă și comunicații, precum și cu privire la introducerea educației moral-religioase în școlile din învățămîntul de stat, la nivel primar și gimnazial, condus de P.C. Pr. *Ioan Sauca*, consilier patriarhal.

4. Raportorul *Comisiei culturale*, P.C. Pr. *Alexandru Hotăran*, prezintă următoarele rapoarte spre analiză și aprobare:

— Darea de seamă a sectorului Editură și tipografie al Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, pe anul 1990, condus de P.C. consilier patriarhal Pr. *Sabin Verzan*.

— Contul de execuție bugetară și bilanțul pe anul 1989 al Sectorului Institutului biblic, Editură și tipografie;

— Rapoartele informative ale Editurii Institutului Biblic și tipografia Institutului Biblic pe anul 1990, pe baza contului de execuție;

— Contul de execuție bugetară și bilanțul pe anul 1989 al Sectorului Institutului Biblic ateliere, condus de P.C. Pr. *Constantin Bădescu*, consilier patriarhal.

— Raportul informativ al Sectorului Institutului Biblic ateliere pe anul 1990.

5. Raportorul *Comisiei economico-financiare*, P.C. Prot. *Grigore Petrache*, prezintă rapoartele privind:

— Contul de execuție bugetară și bilanțul pe anul 1989 al Sectorului economic al Administrației Patriarhale, condus de P.C. Pr. Con-

Antin Popescu, consilier patriarhal, și de contabilul șef *Mircea Ionescu* ;

— Raportul informativ al Sectorului economic al Administrației Patriarhale pe anul 1990 ;

— Contul de execuție bugetară pe anul 1989 al Casei de pensii și ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române ;

— Raportul informativ al Casei de pensii și ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române, pe anul 1990, condusă de P.C. Pr. director *Miron Mihut*.

6. Raportorul *Comisiei bugetare*, P.C. Pr. *Tiberiu Dan*, prezintă raportul privind :

— Proiectul bugetului de venituri și cheltuieli al Administrației Patriarhale și instituțiile anexe pe anul 1990 ;

— Proiectul bugetului de venituri și cheltuieli al Casei de pensii și ajutoare din cadrul Bisericii Ortodoxe Române pe anul 1990 ;

— Referatul Consiliului Național Bisericesc cu următoarele probleme și propuneri, cu motivațiile convenite privind :

a) *Salarizarea personalului bisericesc (clerici și mireni) din fondurile statului, precum și plata alocației pentru copii ;*

b) *Plata compeșăției lunare și indexarea salariilor să se facă din fondurile statului ;*

c) *Monopolul asupra unor produse cu utilizare strict bisericească, cum sînt :*

— bunurile sacre (obiectele de cult) ;

— bunurile comune cu destinație bisericească (lumînări, icoane) ;

— tipărituri cu caracter religios.

d) *Exponerarea de la plata impozitului pe circulația mărfurilor și pe veniturile rezultate din acțiunile economice bisericești ;*

e) *Restituirea sesiilor parohiale, a imobilelor proprietatea Bisericii, ca și a terenurilor mînăstirilor, școlilor de învățămînt, instituțiilor filantropice, a unităților bisericești la diferite nivele.*

Încheindu-se prezentarea rapoartelor comisiilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST supune aceste rapoarte discuției și analizei de către plenul Adunării.

Au luat cuvîntul mai mulți membri ai Adunării Naționale Bisericești, care s-au referit, în intervențiile lor, la o serie de probleme prezentate în rapoarte, apreciind activitatea desfășurată în sectoarele centrale ale Patriarhiei Române și făcînd o serie de propuneri și sugestii privind rezolvarea unora dintre problemele mai dificile în vederea bunei desfășurări a activității bisericești, atît la nivel central, cît și în unitățile bisericești locale.

În încheierea discuțiilor pe marginea rapoartelor prezentate a luat cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, care a mulțumit tuturor celor care au făcut propuneri și sugestii cu privire la activitatea desfășurată în cadrul sectoarelor Administrației Patriarhale în cursul anului 1990, precum și cu privire la activitatea de viitor a acestora. Apreciază modul academic în care s-au desfășurat lucrările și luările de cuvînt, ca într-un adevărat parlament bisericesc.

Prea Fericirea Sa arată că tot ceea ce s-a propus este de reținut de luat în studiu, întrucît privește viața și activitatea Bisericii.

Răspunzînd unora dintre propunerile și sugestiile avansate de vorbitori, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a făcut următoarele precizări :

— Prezentarea dărilor de seamă ale sectoarelor Administrații Patriarhale, în plenul Adunării Naționale Bisericești, este o obligație statutară și regulamentară, dar se va studia modul în care membrii Adunării să poată avea acces sau să fie informați cu cîtva timp înainte despre conținutul acestora.

Dările de seamă, în întregime, nu vor putea fi trimise membrilor Adunării, întrucît întocmirea acestora, la unele sectoare și în special la Cancelaria Sfîntului Sinod, este în funcție și de datele care se primesc de la centrele eparhiale, proces care este mai de durată. Se va studia posibilitatea trimiterii unor rapoarte informative mai sintetice.

Nici publicarea dărilor de seamă nu este posibilă, întrucît acestea însumează sute de pagini, deoarece lucrarea Bisericii astăzi s-a amplificat foarte mult față de trecut.

A da un răspuns pe loc unor propuneri, ca acelea referitoare la înființarea institutelor teologice la Oradea sau Arad, nu este posibil deoarece trebuie studiate în prealabil cerințele eparhiilor respective numărul de parohii vacante, posibilitățile de recrutare a corpului didactic, resursele financiare pentru susținerea acestor instituții etc.

Cu acest prilej Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a adus la cunoștința plenului Adunării Naționale Bisericești că s-a stabilit de comun acord între factorii competenți ca educația moral-religioasă în școli să se predea cîte o oră pe săptămîină, începînd cu trimestrul II al anului școlar 1990/1991, la fiecare clasă în ciclul primar și gimnazial.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a invitat pe P.S. Episcop-vicar patriarhal *Vasile Tîrgovișteanul* să facă o prezentare în legătură cu ajutoarele primite pe adresa Patriarhiei Române și în legătură cu modul în care au fost repartizate și distribuite în capitală și în toată țara aceste ajutoare.

După aceasta, revenind la discuțiile asupra rapoartelor, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST concluzionează că propunerile care s-au făcut în plenul Adunării vor fi înmănușiate și analizate pentru a se găsi modul de soluționare și a se înlătura ceea ce a devenit rutină.

Data fiind implicația Bisericii noastre în contextul mondial care îngrijorează nu numai țările angajate direct în unele focare de tensiune, cum este cel din Golf, ci și toate țările dornice de pace, în rîndul cărora se află și țara noastră, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST propune adoptarea de către Adunarea Națională Bisericească a unui mesaj de pace care să fie dat publicității prin televiziune și presă.

Ca urmare, după citirea mesajului de către P.S. Episcop-vicar patriarhal *Nifon Ploieșteanul*, la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh, Adunarea Națională Bisericească hotărăște :

— Aprobă mesajul prezentat pentru a fi dat publicității.

În final, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST supune ple-
lui Adunării Naționale Bisericești propunerea de a lua act de modul
care dățile de seamă ale sectoarelor Administrației Patriarhale au
înțeles activitatea desfășurată în cursul anului 1990 și a-și exprima
ordul cu hotărârile care s-au luat.

Ca urmare, Adunarea Națională Bisericească hotărăște :

— *Ia act de activitatea Bisericii Ortodoxe Române în cursul
anului 1990, înfățișată în dățile de seamă ale sectoarelor Admi-
nistrației Patriarhale și își exprimă acordul cu referatele întocmite
de comisiile permanente ale Adunării Naționale Bisericești.*

— *Aprobă propunerile comisiilor permanente ale Adunării
Naționale Bisericești, consemnate în rapoartele acestora.*

Epuizându-se examinarea lucrărilor înscrise în ordinea de zi, Prea
Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST declară închisă sesiunea ordinară
de lucru a Adunării Naționale Bisericești pe anul 1990.

Prea Fericirea Sa invită pe membrii, comisiei pentru verificarea
procesului-verbal al Adunării, formată din : P.C. Pr. prof. Constantin
Galeriu, P.C. Pr. Consilier Dumitru Păunescu, dl. Academician Caius
Cărbob, dl. Dr. Paul Blidaru și dl. avocat Mihai Sălcuțan, să verifice
procesul-verbal al secretariatului Adunării.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

Precept care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Președintele Adunării Naționale Bisericești TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Secretar,

Protos. TEOFAN SAVU

LUCRĂRILE SFÎNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Sumarul ședinței de lucru din 24, 25 și 26 ianuarie 1991

Pe temeiul prevederilor art. 12 din Statutul pentru organizarea și
funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, la convocarea Prea Fericit-
ului Părinte Patriarh TEOCTIST, a avut loc, în zilele de 24, 25 și
26 ianuarie 1991, ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Orto-
doxe Române *pentru închiderea sesiunii sinodale pe anul 1990.*

Martți, 24 ianuarie 1991, ora 17,00, Prea Fericitul Părinte Patriarh
TEOCTIST intră în sala sinodală însoțit de II.PP.SS. Mitropoliți.

Se rostește rugăciunea «Împărate ceresc».

Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P.S. Episcop Nifon
Ploieșteanul, vicar patriarhal, secretarul Sfântului Sinod, să dea citire
apelului nominal.

Constatându-se prezența majorității membrilor Sfântului Sinod,
Prea Fericitul Părinte Președinte declară deschisă ședința, anunțând că
sesiunea Sfântului Sinod pe anul 1990 se află în prorogare.

În cuvîntul de deschidere, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST arată că ordinea de zi fiind foarte bogată, a găsit cu cale să folosească și această după-amiază liberă a zilei de 24 ianuarie 1991, după ce s-au încheiat lucrările Colegiului electoral bisericesc, pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, spre a examina, cel puțin în cadrul comisiilor sinodale, lucrările ce li se vor repartiza, potrivit competenței acestora.

De aceea, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST dispune repartizarea lucrărilor pe comisii, dosarele respective fiind înmînate raportorilor.

Intrucît pe ordinea de zi se află și *Memoriul Comitetului de conducere a Uniunii artiștilor plastici bisericești (U.A.P.B.)*, înregistrat sub nr. 11953/1990, prin care solicită soluționarea problemei actualizării prețurilor la pictura bisericească, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST supune plenului Sfîntului Sinod propunerea de a se discuta această problemă chiar în plen, înainte de suspendarea ședinței, pentru a lămuri unele aspecte în legătură cu doleanțele pictorilor și a ușura în felul acesta sarcina Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, care are pe agenda sa examinarea problemei respective.

Sfîntul Sinod își exprimă acordul cu propunerea Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST. Ca urmare, au început discuțiile asupra problemelor cuprinse în memoriul respectiv, discuții la care au participat mai mulți membri ai Sfîntului Sinod.

Avînd în vedere consensul la care s-a ajuns cu privire la majorarea prețurilor la lucrările de pictură bisericească, pe categorii, raport cu liberalizarea prețurilor, cu indexarea salariilor și cu posibilitățile economice ale parohiilor, care urmează să suporte ca beneficiarii aceste prețuri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Memoriul Uniunii artiștilor plastici bisericești se trimite Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri spre studiere și propuneri, ținînd seamă de discuțiile care au avut loc în plenul Sfîntului Sinod.*

Prea Fericitul Părinte Președinte suspendă ședința în vederea studierii dosarelor și întocmirii referatelor în cadrul comisiilor sinodale, urmînd ca lucrările să se reia în ziua de 25 ianuarie, dimineața, după ora 10,00, cînd se vor încheia de examinat referatele în cadrul comisiilor.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat...».

*

Vineri, 25 ianuarie 1991, ora 12,00, se redeschide ședința sinodală sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST.

Se rostește rugăciunea «Împărate ceresc...».

Intrîndu-se în ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P.S. Episcop-vicar patriarhal *Nifon Ploieșteanul*, raportor al *Comisiei afacerilor externe bisericești*, să dea citire referatelor Comisiei asupra problemelor repartizate, și anume :

Relații cu Bisericile Ortodoxe surori

Temei nr. 10094/1990 — Participarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *Daniel al Moldovei și Bucovinei*, Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *Antonie al Ardealului*, P.C. Pr. prof. *Ioan Bria* și a P.C. Pr. *Mircea Basarab* la întrunirea Comisiei panortodoxe presinodale a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, Chambésy, Elveția, 10—17 noiembrie 1990.

Examinînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că tema înscrisă pe ordinea de zi a Comisiei pregătitoare a celei de-a IV-a Conferințe panortodoxe presinodale a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe a fost problema diasporei.

La întrunire au participat reprezentanți ai tuturor Bisericilor Ortodoxe canonice din lume. În cadrul lucrărilor s-a elaborat un document de lucru cu privire la problema diasporei, în care reprezentanții greci au încercat să impună tezele Constantinopolului, potrivit cărora Patriarhia Ecumenică ar urma, treptat, să-și asume jurisdicția asupra întregii diaspore ortodoxe. Dezbaterile pe marginea acestui document nu au dus la un acord total. Delegații Bisericii noastre au avut o contribuție de seamă, ceea ce a salvat întrunirea de la un eșec previzibil. Este menționată propunerea I.P.S. Mitropolit *Antonie* ca problema diasporei să rămână încă deschisă pentru dezbateri, iar în prezent să se păstreze statu-quo-ul pe care-l recunosc Bisericile Ortodoxe și care a fost impus de viață, propunere care a fost acceptată și de partea greacă.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act cu mulțumiri de darea de seamă a II.PP.SS. Mitropoliți Daniel al Moldovei și Bucovinei, și Antonie al Ardealului pentru modul cum au reprezentat Biserica Ortodoxă Română la întrunirea de la Chambésy ;*

— *Să se solicite Centrului ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy textul scurt ce urma să fie redactat de I.P.S. Mitropolit Damaschin al Elveției, cu privire la dezbateri problema diasporei, de la întrunirea din 13—18 noiembrie 1990, precum și documentul întocmit de I.P.S. Mitropolit Ioan de Pergam, care nu a fost aprobat de întrunirea de la Chambésy, și să fie prezentate Comisiei canonice spre studiere ;*

— *Să se întrunească o Comisie alcătuită din : P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, Pr. prof. Ion Bria, Pr. prof. Dumitru Popescu și Arhiadiac. prof. Ioan Floca, în vederea pregătirii temei-nice a unui nou referat cu privire la diaspora ortodoxă, care să reprezinte punctul sau poziția Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea din anul viitor.*

Temei nr. 10490/1990 — Participarea I.P.S. Mitropolit *Antonie al Ardealului* și a P.C. Pr. prof. *Dumitru Radu*, prorectorul Institutului teologic din București, la consfătuirea Comisiei panortodoxe pentru

pregătirea dialogului cu Biserica Romano-Catolică, Constantinop 10—12 decembrie 1990.

Examinînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe biserice reține că la susmenționata întrunire s-a abordat cea mai gravă problemă cu care se confruntă astăzi multe din Bisericile Ortodoxe din țările Europei centrale și răsăritene, și anume «uniatismul și prozetismul», și legat de aceasta, problema atitudinii pe care Biserica Ortodoxă trebuie să o ia față de dialogul cu Biserica Romei.

Participanții la întrunirea de la Constantinopol au căzut de acord că dialogul dintre Bisericile Ortodoxe și Biserica Romano-Catolică nu numai că trebuie continuat, ci trebuie să devină un mecanism eficient de depășire a problemelor ce se înregistrează între cele două Biserici ca urmare a revitalizării uniației.

Declarația comună de la Freising prin care uniatismul, ca metodă este respins, trebuie să constituie punctul de plecare și baza deliberatoare asupra problemei, în cadrul dialogului teologic.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act cu mulțumiri de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și a P.C. Pr. prof. Dumitru Radu la întrunirea de la Constantinopol ;*

— *O comisie alcătuită din : P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărașanul, PP.CC. Pr. prof. Dumitru Radu, Mircea Păcurariu și Ioan Floca, să întocmească pînă la 25 februarie 1991 materialul documentar privind problema uniților, care va fi pus la dispoziția I.P.S. Mitropolit Antonie în vederea folosirii lui la întrunirea subcomisiei de dialog teologic ortodoxo-romano-catolic din acest an.*

Temei nr. 5054/1990 — Participarea I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și a P.C. Diac. Ion Chivu, asistent la Institutul teologic din București, la festivitățile de aniversare a 1100 ani de la zidirea catedralei «Sfîntul și Dreptul Lazăr», Larnaca — Cipru, 16—21 octombrie 1990.

Cu prilejul acestor festivități delegații români au prezentat, în cadrul simpozionului duhovnicesc consacrat Sfîntului și Dreptului Lazăr, mesajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist ocazionat de acest eveniment.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act cu mulțumiri de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei la festivitățile de aniversare a 1100 ani de la zidirea catedralei «Sfîntul și Dreptul Lazăr» în orașul Larnaca — Cipru.*

Relații cu Biserica Anglicană

Temei nr. 7554/1990 — Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea Comisiei internaționale pentru dialogul teologic ortodoxo-anglican, Ontario — Canada, 10—17 septembrie 1990.

Examinînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, în calitate de membru în sus-menționata Comisie.

În cadrul lucrărilor acestei comisii s-a dezbătut «doctrina despre Dumnezeu Treimic» și că aceste lucrări s-au desfășurat într-un spirit de frățietate și respect reciproc, fiind animate de dorința adîncă și de înțelegere mutuală de a ajunge la un acord real.

În urma discuțiilor purtate, și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *În act de participarea P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, la întrunirea Comisiei pentru dialogul teologic ortodoxo-anglican ;*

— *Aprobă în continuare participarea delegaților Bisericii Ortodoxe Române la dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană, cu observarea strictă a învățăturii de credință ortodoxă, în lumina hotărîrilor celei de a III-a Conferințe Presinodale, privind problema hirotonirii femeilor, care constituie un punct de divergență în plus.*

Relații cu Bisericile Protestante

Temei nr. 4147/1990 — Cea de a doua întrunire a Comisiei mixte de dialog ortodoxo-reformat, 2—5 octombrie 1990, Minsk, URSS.

Analizînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești constată că la cea de a doua întrunire a Comisiei mixte de dialog ortodoxo-reformat de la Minsk, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P.C. Diac. prof. *Aurel Jivi* de la Institutul teologic din Sibiu și de Pr. asist. *Constantin Coman* de la Institutul teologic din București.

Tema dezbătută a fost «*Doctrina despre Sfînta Treime*», începută deja la prima întrunire a Comisiei mixte de dialog ortodoxo-reformat din 1988, Leuenberg, Elveția.

Discuțiile au avut ca punct de pornire un document de lucru elaborat de Rev. Dr. G. Dragas și Prof. Dr. Torrance.

Delegația Bisericii noastre a prezentat un comentariu cu privire la doctrina biblică și patristică despre Sfînta Treime. În final, Comisia mixtă de la Minsk a adoptat ca document comun cu privire la doctrina Sfintei Treimi, documentul de lucru elaborat de susmenționații profesori.

Reținem, de asemenea, ca rezultat important obținut în cadrul către ambele părți, precum și acceptarea doctrinei patristice trinitare în formularea ei niceo-constantinopolitană, fără adaosul filioque de către ambele părți, precum și acceptarea doctrinei patristice trinitare de către partea reformată, care o consideră că este întru totul conformă cu Sfînta Scriptură.

Temei nr. 10139/1990 — Sinodul Bisericii Evanghelice, 4—9 noiembrie 1990, Lübek-Travemünde, Germania.

Tot în cadrul relațiilor cu Bisericile protestante, menționăm participarea P.C. Pr. Prof. *Constantin Galeriu*, vicar administrativ al Sf. tei Arhiepiscopii a Bucureștilor și a P.C. Diac. *Ion Caraza*, asistent Institutul teologic din București la Sinodul Bisericii Evanghelice din Germania.

Cu acest prilej, delegații Bisericii noastre au prezentat mesajul salut al Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, adresat Dlui I *Jürgen Schmude*, președintele Sinodului Bisericii Evanghelice din Germania, prin care se subliniază importanța momentului istoric în care națiunea germană a devenit una, prin binecuvîntarea Proniei și împreună lucrarea oamenilor înțelepți, care s-au făcut slujitorii voii lui Dumnezeu, și totodată se exprimă și bucuria creștină de a fi prezenta la comemorarea acestui eveniment, care va constitui și un impuls pentru Biserici în strădania lor spre unitate.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *La act de participarea delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române la cea de A doua întrunire a Comisiei mixte de dialog ortodox-reformat, precum și la Sinodul Bisericii Evanghelice din Germania*

— *Aprobă participarea, în continuare, a delegațiilor Bisericii noastre la Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Reformată.*

Relații cu organizațiile creștine internaționale

Relații cu Conferința Bisericilor Europene

a. *Temei nr. 10204/1990* — Întrunirea Comitetului financiar al C.B.E., Geneva, Elveția, 21—23 octombrie 1990.

Analizînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că la susmenționata întrunire, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului, în calitate de membru în Comitetul Financiar.

La această întrunire s-au dezbătut probleme de ordin financiar, ca de exemplu, bugetele pe anul 1989 și 1990 și s-a întocmit bugetul financiar pe anul 1991.

Data fiind situația specială a României pe plan financiar, cotizația Bisericii Ortodoxe Române a rămas în continuare la același quantum.

b. *Temei nr. 7026/1990* — Întrunirea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, Moscova — URSS, 31 oct.-2 nov. 1990.

La susmenționata întrunire, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului, care este unul dintre președinții acestei organizații creștine internaționale.

Analizînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că pe ordinea de zi a susmenționatei întruniri au fost dezbătute problemele în legătură cu pregătirea celei de a X-a Adunări generale a C.B.E., care va avea loc la Praga, Cehoslovacia, 1992. A fost abordată

și problema celei de a V-a întruniri dintre C.B.E. și Conferința Consiliilor Episcopale Europene, care va avea loc între 13—18 noiembrie 1991 la Santiago de Compostella, Spania.

În cadrul întrunirii, I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului a prezentat anumite aspecte cu privire la realizările din cadrul Bisericii Ortodoxe Române de după Revoluția din decembrie 1989 în domeniul învățămîntului teologic, presei, construcției de biserici și mînăstiri etc.

c. *Temei nr. 6629/1990* — Întrunirea reprezentanților Bisericilor din România și ai celor din Ungaria, membre în C.E.B. și C.B.E., Novi Sad, Iugoslavia, 5—6 noiembrie 1990.

Analizînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că, la susmenționata întrunire, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de o delegație alcătuită din: I.P.S. Mitropolit *Nicolae* al Banatului, P.S. Episcop *Nifon Ploieșteanul*, vicar patriarhal, P.C. Pr. Prof. *Dumitru Abrudan*, prorectorul Institutului teologic din Sibiu și P.C. Pr. Prof. *Alexandru Moraru*, rectorul Institutului teologic din Cluj.

În urma discuțiilor între reprezentanții Bisericilor din cele două țări, a fost formulată o «declarație», prin care se arată că Bisericile au datoria urgentă de a acționa în favoarea credincioșilor lor și de a susține eforturile menite să restabilească o societate dreaptă și umană, bazată pe adevăr și libertate.

Întrunirea a fost apreciată de către ambele părți ca fiind pozitivă și dătătoare de speranță pentru calea de viitor pe care, atît poporul român, cît și cel maghiar și-au propus să o parcurgă.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act cu mulțumiri de dările de seamă privind participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la diferite întruniri organizate de C.B.E., de la ultima sesiune a Sfîntului Sinod.*

— *Să fie desemnați din timp membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, care vor participa la Adunarea generală a C.B.E. de la Praga, 1992.*

— *Serviciul Relații externe bisericești să comunice oficial, din vreme, componența delegației Bisericii Ortodoxe Române pentru Adunarea generală C.B.E. din 1992 și necesitățile de asistență financiară din partea Conferinței, astfel ca ele să poată fi incluse în bugetul Adunării generale.*

Activități ecumenice internaționale pe plan intern

a. *Temei nr. 58/1991* — Participarea I.P.S. Mitropolit *Nicolae* al Banatului la întrunirea ecumenică de «împăcare națională și confesională» în centrul și estul Europei, Timișoara, 15—16 decembrie 1990.

Analizîndu-se darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că la susmenționata întrunire au participat reprezentanți ai majorității Cultelor creștine din țara noastră, precum și ai Cultului mozaic.

Biserica noastră a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Nicolae Banatului. Au mai participat delegați ai Bisericii din : Ungaria, Cehoslovacia, Austria, URSS, precum și delegați ai Consiliului Ecumenic Bisericilor, Conferinței Bisericilor Europene și Alianței Bisericilor Reformate.

În cadrul dezbaterilor, atenția delegaților s-a îndreptat spre găsirea metodelor de ameliorare a relațiilor dintre naționalitățile și confesiunile creștine în țările Europei centrale și de est.

Totodată, s-a evocat și împlinirea unui an de la începutul revoluției române la Timișoara.

În cursul discuțiilor, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a evidențiat atât dificultățile ce mai persistă în țara noastră în ce privește buna înțelegere dintre naționalități și confesiuni, cât și rezultatele pozitive obținute și eforturile ce se depun în continuare, inclusiv inițiativa creării unui Consiliu Ecumenic al Bisericilor din România.

b. *Temei nr. 10834/1990* — Vizita de lucru în România a unor reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, 15—26 octombrie 1990.

Analizând darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că în perioada 15—26 octombrie 1990, un grup de reprezentanți din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, format din : Myra Blyth, secretar pentru Europa în cadrul C.E.B., Dl. Henk Van Apeldoorn, consultant C.E.B., Dl. Laszlo Lehel, secretar general C.E.B. din Ungaria, Dna Johanne Verveerden de la C.E.B., Olanda, Dl. Belea Covac din partea C.E.B., Ungaria și Dl. Lonnie Chafin, delegat al Consiliului Național al Bisericilor din New-York, au efectuat o vizită de lucru în România în vederea stabilirii unor programe de ajutor pentru Biserică și țara noastră.

Programul vizitei a cuprins două părți : mai întâi întâlnirea cu reprezentanți ai Bisericilor Creștine din România, membre în C.E.B. și C.B.E., care a avut loc la institutele teologice, ortodox și protestante din Sibiu, unde s-a hotărât în unanimitate concretizarea bunelor relații existente între Bisericile istorice din țara noastră, prin înființarea unui Consiliu Ecumenic al Bisericilor din România precum și înființarea Societății Biblice Unite din România, care se va afilia Societăților Biblice Unite, apoi partea a doua a programului a constituit-o vizita de lucru în cadrul Arhiepiscopiei Tomisului, unde au luat contact cu o serie de personalități laice și au vizitat o serie de obiective sociale.

c. *Temei nr. 4458/1990* — Contacte ale unor delegați ai Societăților Biblice Unite cu conducerea Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 12—16 noiembrie 1990.

Între 12—26 noiembrie 1990, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române a avut ca oaspeți pe dl. Hans Florin, secretar european al S.B.U., și pe dl. Emanuel Jimbachian, coordonator al Comitetului de traducători al S.B.U. Cu prilejul acestei vizite au fost abordate problemele colaborării dintre Institutul Biblic și S.B.U., în perioada următorilor cinci ani. S-a convenit totodată ca Societățile Biblice Unite să suporte costul unei mașini de tipar offset în două

culori, pentru tipografia Institutului Biblic. Oaspeții au fost primiți cu acest prilej de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit *Nicolae* al Banatului la întrunirea de la Timișoara, precum și de cele două dări de seamă privind vizita de lucru a unor reprezentanți ai C.E.B. și S.B.U. în România ;

— Să se continue și în viitor activitatea ecumenică a Bisericii noastre pe plan intern.

Participări ale teologilor ortodocși români la diferite întruniri intercreștine peste hotare

Temei nr. 7417/1990 — Colocviul anual al Societății elvețiene de teologie, Berna — Elveția, 16—17 noiembrie 1990.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, cu care prilej I.P.S. Sa a făcut o prezentare a situației Bisericii noastre înainte și după revoluție. A solicitat, de asemenea, sprijinul pentru facultățile de teologie din țara noastră, nou înființate, la Iași și Cluj.

Temei nr. 160/1990 — A IV-a Întrunire internațională pentru pace, «Uomini i Religioni», Bari — Italia, 25—29 septembrie 1990.

La susmenționata întrunire, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Arhiepiscop Adrian al Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române pentru Europa centrală și occidentală, și de P.C. Pr. Mihai Drigă de la parohia ortodoxă română din Bari.

Dezbaterile s-au axat pe problema păcii în lumea contemporană și au subliniat corelația directă dintre pace și unitatea omului, și pacea și unitatea Bisericilor. Cu acest prilej, I.P.S. Arhiepiscop Adrian a prezentat și aspecte cu privire la situația de după revoluție în România.

Temei nr. 10200/1990 — Simpozionul ecumenic «Europa și Bisericile, Misiunea procesului conciliar după Basel», Mülheim — Germania, 19—21 octombrie 1990.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de o delegație compusă din : Prea Sfințitul *Casian Gălățeanul*, arhieru-vicar al Episcopiei Dunării de Jos, P.C. Pr. *Alexandru Tudor*, consilier patriarhal, Arhid. prof. *Constantin Voicu*, rectorul Institutului teologic din Sibiu, și Diac. *Aurel Jivi*, profesor la același Institut.

La această întrunire au fost discutate sarcinile din cadrul procesului conciliar pentru perioada următoare adunării ecumenice ținută la Basel în 1989, subliniindu-se totodată că ceea ce s-a hotărât la Basel trebuie continuat prin transpunere practică în viața Bisericilor, a parohiilor și a creștinilor.

Temei nr. 11976/1990 — Întrunirea anuală a Comitetului de redacție al revistei «Oekumenische Rundschau», Frankfurt/Mein — Germania, 30 noiembrie 1990.

P.C. Pr. *Viorel Ionită*, profesor la Institutul teologic din București, a participat la această întrunire, în calitate de membru al Colegiului redacțional al susnumitei reviste. În cadrul discuțiilor s-a abordat te-

matica teologică ce urmează a fi dezbătută în anul 1991 în revista «Oekumenische Rundschau».

Temei nr. 10194/1990 — Întrunirea Comitetului pregătitor al Conferinței capelanilor universitari din Europa, Antwerpen — Belgia 10—12 noiembrie 1990.

Din partea Bisericii noastre a participat P.C. Pr. asist. *Vasile Gordon*, spiritual la Institutul teologic din București, în calitate de membru al acestui comitet.

În cadrul întrunirii s-a făcut evaluarea precedentei conferințe a capelanilor universitari de la Logumkloster și s-a fixat și tema viitoarei conferințe, care va avea loc tot la Antwerpen, în iunie 1991.

Temei nr. 10575/1990 — Conferința mixtă *Syndesmos-Emsc*, Rakovica — Iugoslavia, 1—8 decembrie 1990.

Din partea Bisericii noastre a participat dl Duță Florea, doctorand la Institutul teologic din București. Tema Conferinței a fost «Mărturisirea creștină într-o societate pluralistă». Cu acest prilej, atât reprezentanții *Syndesmos*-ului, cât și ai *Emsc*, și-au exprimat dorința de a strânge legăturile cu organizațiile ortodoxe de tineret din România.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act cu mulțumiri de dările de seamă privind participările reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la diferite întruniri intercreștine peste hotare, de la ultima sesiune a Sfântului Sinod.

Vizite ale unor reprezentanți bisericești de peste hotare

Temei nr. 11063/1990 — Vizita grupului de la Misiunea de ajutorare socială din Viena — Austria, 25—31 octombrie 1990.

Analizînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că, la invitația Patriarhiei Române, un grup de 11 persoane din cadrul misiunii de ajutorare din Viena — Austria, condus de d-na Silvia Hoffman, au efectuat, între 25—31 octombrie 1990, o vizită în țara noastră. Vizita s-a desfășurat la mînaștiri și biserici din București și împrejurimi, precum și din județele Neamț și Suceava.

Punctul culminant al vizitei l-a constituit primirea oaspeților la Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, prilej cu care vizitatorii au exprimat mulțumiri pentru sprijinul acordat de Patriarhia Română la buna reușită a acestei vizite.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de darea de seamă privind vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de reprezentanți din cadrul Misiunii de ajutorare socială din Viena — Austria.

Temei nr. 195/1991 — Situația parohiilor ortodoxe române din diaspora românească.

Referatul consemnează mai întîi faptul că, începînd cu data de 1 aprilie 1990, s-a reluat salarizarea, în valută, a personalului de la parohiile ortodoxe române de peste hotare. De asemenea, se arată că, tot

prin grija Patriarhiei Române, s-au trimis parohiilor din străinătate cărți și obiecte de cult, obiecte de colportaj, catapetesme, străni, calendare, abonamente etc., pentru care s-au cheltuit peste 3 milioane lei.

Rezultă, de asemenea, că s-au stabilit mai multe contacte cu preoți și credincioși din cadrul emigrației ortodoxe românești care nu se află sub jurisdicția Patriarhiei Române, dar și-au exprimat dorința de a re-lua legăturile cu Biserica-mamă.

Se menționează grija pe care Biserica noastră o poartă și față de frații români de peste Prut, prin trimiterea de cărți și obiecte de cult și prin acordarea de burse unor tineri care studiază la școlile noastre teologice.

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *la act de referatul Sectorului «Comunități externe bisericești» privind unele aspecte și probleme din cadrul emigrației ortodoxe românești ;*

— *Să se continue contactele cu emigrația ortodoxă română, care nu se află sub jurisdicția Patriarhiei Române, pentru a se încerca găsirea unor căi de realizare a unității bisericești din diaspora.*

Temei nr. 197/1991 — Dare de seamă privind sprijinul acordat de Patriarhia Română bisericilor ortodoxe din Basarabia și Bucovina.

S-a luat act de faptul că Patriarhia Română, în anul 1990, a cheltuit circa 600.000 lei pentru ajutoare față de parohiile ortodoxe române din Basarabia și Bucovina de nord, constând în cărți și obiecte de cult, obiecte de colportaj, abonamente, reviste, Biblii etc., care sînt necesare pentru o bună desfășurare a activității în parohiile respective. De asemenea, prin grija Patriarhiei Române și a unor parohii, s-au asigurat burse de studii pentru 105 studenți și 33 elevi basarabeni, pentru pregătirea lor teologică, în vederea hirotonirii. De precizat că Arhiepiscopia Iașilor a asigurat burse pentru 90 de studenți și 31 elevi.

În urma discuțiilor purtate, și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *la act de darea de seamă privind sprijinul acordat de Patriarhia Română parohiilor ortodoxe române din Basarabia și Bucovina de nord ;*

— *Să se continue și să se amplifice acest sprijin, cu rugămintea de participare din partea tuturor eparhiilor.*

Temei nr. 12129/1990 — Participarea I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și a P.S. Casian Gălățeanul, arhieru-vicar al Episcopiei Dunării de Jos, însoțiți de un sobor de preoți, la festivitățile organizate la Chișinău, cu ocazia inaugurării monumentului «Lupoaica — Romulus și Remus», la 1 decembrie 1990.

S-a specificat că pentru executarea acestui monument Patriarhia Română a contribuit cu suma de 100.000 lei.

Cu prilejul participării la acest eveniment, I.P.S. Mitropolit Nestor a ținut un cuvânt, în cadrul căruia a remarcat importanța acestui moment, precum și semnificația zilei de 1 Decembrie pentru români.

De asemenea, I.P.S. Sa a susținut comunicarea intitulată «Din istoria străveche a literaturii noastre în limba latină, secolele IV—VI în cadrul colocviului științific al istoricilor.

La propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act cu mulțumiri de participarea I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și a P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul la inaugurarea monumentului «Lupoaica — Romulus și Remus», care a avut loc la Chișinău, la data de 1 Decembrie 1990.*

Temei nr. 7/1991 — Darea de seamă a I.P.S. Arhiepiscop Adrian privind unele reacții ale Bisericii romano-catolice din Franța în legătură cu Biserica Catolică de rit oriental (Greco-catolică) din România.

În darea de seamă respectivă I.P.S. Arhiepiscop Adrian prezintă atitudinea cardinalului Jean Marie Lustiger al Parisului față de problema Bisericii catolice de rit oriental (greco-catolică) din România.

Din cele relatate de I.P.S. Arhiepiscop Adrian rezultă că, atât în cadrul unor discuții cu Prea Fericitul Patriarh Ignatie al IV-lea al Antiohiei cât și într-o emisiune televizată, cardinalul Lustiger a apreciat că situația greco-catolicilor din România este destul de critică.

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se trimită cardinalului Lustiger diverse materiale care reflectă poziția Patriarhiei Române în legătură cu Biserica Catolică de rit oriental din România.*

În continuare, P.F. Părinte Președinte, invită pe P.S. Episcop Calinic al Argeșului să prezinte referatele Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, asupra următoarelor probleme :

Temei nr. 164/1991 — Procesul-verbal al Colegiului electoral bisericesc din 24 ian. 1991, pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

Din examinarea dosarului se constată că în urma reînființării Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților și a îndeplinirii procedurii legale pentru alegerea organelor deliberative și executive parohiale și eparhiale din această eparhie, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a convocat Colegiul electoral bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților la 24 ianuarie 1991.

După săvârșirea slujbei Te-Deum-ului în catedrala patriarhală, Colegiul electoral bisericesc, întrunit în sala de ședințe a reședinței patriarhale din București, sub președinția I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a procedat la alegere potrivit normelor statutare.

Examinând dosarul respectiv, Comisia canonică-juridică și pentru disciplină informează Sfântul Sinod că alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, săvârșită de Colegiul electoral bisericesc în ziua de 24 ianuarie 1991, în persoana

P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul (Zainea), s-a făcut cu respectarea prevederilor art. 130 din Statut.

După despuierea scrutinului s-a constatat că P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a obținut 62 de voturi din totalul de 109 membri alegători, P.S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Tîrgovișteanul 31 voturi, I.P.S. Arhiepiscop Adrian, 1 vot, P.S. Episcop Calinic al Argeșului 1 vot, P.S. Episcop Justinian al Maramureșului 1 vot, P.S. Episcop Emilian Birdaș 3 voturi, P.S. Arhiereu-vicar Gherasim Vrînceanul 1 vot, P.C. Diac. Asist. Ioan Caraza 4 voturi, P.C. Arhim. Grigore Băbuș 1 vot, P. Cuv. Ierod. Asist. Teodosie Macedon Petrescu 1 vot.

Ca urmare, fiind informat de rezultatul cercetării și examinării canonice a alegerii,

Pe temeiul prevederilor art. 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act că alegerea P.S. Episcop-vicar PIMEN SUCEVEANUL (ZAINEA) în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților s-a făcut cu respectarea prevederilor art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române ;*

— *Validează și aprobă alegerea făcută de Colegiul electoral bisericesc în ziua de 24 ianuarie 1991, în persoana P.S. Episcop-vicar PIMEN SUCEVEANUL (ZAINEA), ca arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, urmînd a se face comunicare autorităților de stat competente.*

Temei nr. 695/1991 — Procesul-Verbal al Sinodului Permanent din 25 ianuarie 1991, cu recomandarea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei pentru alegerea P.C. Protosinghel Calinic Dumitriu, starețul mînăstirii Rîșca în postul devenit vacant de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor.

Din motivările prezentate de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei rezultă că este necesară ocuparea postului de episcop-vicar, devenit vacant prin alegerea P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul ca arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, avînd în vedere multiplele cerințe de ordin misionar, pastoral și administrativ din cadrul Arhiepiscopiei Iașilor și obligațiile pe care I.P.S. Sa le are la nivel de Sinod și în afară, pe tărîm ecumenic, pentru care propune alegerea P.C. Protos. Calinic Dumitriu, ca episcop-vicar.

Sinodul Permanent și-a însușit recomandarea I.P.S. Mitropolit Daniel, care relatează despre P.C. Protos. Calinic Dumitriu, așa cum se consemnează și în curriculum vitae, de la dosar, că este licențiat în teologie la Institutul teologic universitar din Sibiu, în anul 1989, că are 11 ani de viață mînăstirească în diferite ascultări la mînăstirea Putna, unde a dovedit calități gospodărești, motiv pentru care a fost promovat ca stareț al mînăstirii Rîșca, unde a întreprins o seamă de lucrări și a sporit obștea monahală în scurt timp de la numirea sa ca stareț.

Pentru aceste motive Sinodul Permanent l-a propus pentru alegerea ca episcop-vicar.

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, procedind la examinarea canonică, a constatat că P.C. Protosinghel *Calinic Dumitriu* întrunește condițiile prevăzute în art. 129 din Statut și condițiile canonic fiind bine pregătit pentru ridicarea la treapta arhieriei și îl propune pentru alegere ca episcop-vicar.

I.P.S. Mitropolit *Daniel* și I.P.S. Arhiepiscop *Pimen* fac o portretizare a candidatului propus.

Ca urmare, ținând seamă de recomandarea I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei și de propunerea Sinodului Permanent;

În urma supunerii la vot, potrivit căruia P. Cuv. Protos. *Calinic Dumitriu* a întrunit unanimitatea;

În înțelegere cu chiriarhul locului și la propunerea comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, privind titulatura ce urmează a i s-a atribui, Sfântul Sinod hotărăște:

Aprobă alegerea P. Cuv. Protosinghel Calinic (Constantin Dumitriu, în postul vacant de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor și înălțarea la treapta arhieriei, urmînd a purta titulatura de «Botoșăneanul».

Temei nr. 460/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor în legătură cu schimbarea întinderii teritoriale între Arhiepiscopia Bucureștilor, Arhiepiscopia Tîrgoviștei și Episcopia Argeșului.

Din examinarea dosarului cauzei reiese că după reînființarea Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, prin hotărîrea nr. 1887 din 17 mai 1990, o seamă de protopopiate din Arhiepiscopia Tîrgoviștei au cerut să rămîină în continuare, în jurisdicția Arhiepiscopiei Bucureștilor (protopopiatul Cîmpina și Vălenii de Munte din județul Prahova). Pe de altă parte protopopiatul Cîmpulung, din Episcopia Argeșului, a cerut să aparțină jurisdicției Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, iar protopopiatul Videle (județul Dîmbovița) să aparțină Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Sinodul Permanent din 19 nov. 1990 a hotărît să se procedeze la organizarea Arhiepiscopiei Tîrgoviștei ținîndu-se seama și de dorințele protopopiatelor respective, fiind consultați în acest sens și protopopii respectivi.

Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, în ședința din 10 ianuarie 1991, la care au participat și protopopii protopopiatelor în cauză, a hotărît ca Arhiepiscopia Tîrgoviștei să cuprindă jurisdicțional Protopopiatul Cîmpulung din jud. Argeș și Protopopiatele Tîrgoviște Titu și Găiești din jud. Dîmbovița, urmînd ca protopopiatele din județul Prahova să aparțină jurisdicției Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, examinînd această problemă a găsit întemeiată hotărîrea Sinodului Permanent din 19 noiembrie 1990, privind necesitatea organizării Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, ținîndu-se seama de dorința protopopiatelor, precum și de hotărîrea Adunării eparhiale, din 10 ianuarie 1991, a Arhiepiscopiei Bucureștilor prin care s-au delimitat întinderile teritoriale ale Arhiepiscopiei Bucureștilor, Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și Episcopiei Argeșului.

În cadrul discuțiilor purtate s-a invocat faptul că situația apartenenței jurisdicționale a protopopiatului Videle nu este clarificată.

Avînd în vedere hotărîrea Sinodului Permanent din 19 noiembrie 1990, hotărîrea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor din 10 ianuarie 1991, privind organizarea Arhiepiscopiei Tîrgoviștei,

Pe temeiul prevederilor art. 7, al. 3 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române ;

Ținînd seama și de necesitatea clarificării situației jurisdicționale a protopopiatului Videle, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Arhiepiscopia Bucureștilor își păstrează aceeași întindere teritorială, cu excepția protoierii Tîrgoviște, Titu și Găiești — jud. Dîmbovița și protoieria Cîmpulung, jud. Argeș ;*

— *Arhiepiscopia Tîrgoviștei va cuprinde protopopiatele Tîrgoviște, Titu, Găiești din jud. Dîmbovița și protopopiatul Cîmpulung din jud. Argeș.*

— *Situația jurisdicțională a protopopiatului Videle se va hotărî de comun acord între Arhiepiscopia Bucureștilor și Episcopia Argeșului.*

Temei nr. 11824/1990 — Hotărîrea Sinodului Permanent din 19 noiembrie 1990, în legătură cu adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 9600/1990, privind schimbarea întinderilor teritoriale între Arhiepiscopia Iașilor și Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.

Din documentația aflată la dosar rezultă că în urma reînființării Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților prin hotărîrea nr. 3412/17 mai 1990 a Adunării Naționale Bisericești, s-a ivit necesitatea organizării administrativ-teritoriale a acesteia.

Consiliul eparhial al Arhiepiscopiei Iașilor, întrunit la 7 noiembrie 1990, cu participarea tuturor protopopilor din eparhie, a luat în discuție problema organizării Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților și a stabilit ca protopopiatele din jud. Suceava să aparțină jurisdicțional de Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, iar protopopiatele din jud. Botoșani, Iași și Neamț (cu excepția protopopiatului Roman), să aparțină jurisdicției Arhiepiscopiei Iașilor.

Sinodul Permanent al Bisericii Ortodoxe Române în ședința din 19 noiembrie 1990, a aprobat această nouă delimitare teritorială dintre eparhii, urmînd a fi supusă ratificării Sfîntului Sinod.

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, examinînd această problemă și găsind că hotărîrea Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Iașilor, a respectat dorința exprimată de protopopii eparhiei și că este întemeiată,

Ca urmare, pe temeiul prevederilor art. 7, alin. 3 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă schimbarea întinderilor teritoriale între Arhiepiscopia Iașilor și Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, potrivit că-*

rora Arhiepiscopia Iașilor va avea în jurisdicție protopopiatele din județele Iași, Botoșani și Neamț, cu excepția protopopiatului Roman, iar Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților va avea în jurisdicție protopopiatele din județul Suceava.

Temei nr. 426/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Clujului nr. 105/1991 cu propunerile pentru stabilirea atribuțiilor P.S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul.

Examinînd decizia nr. 105/1991, a I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului, Comisia canonică-juridică și pentru disciplină a constatat că aceasta cuprinde, în primul rînd atribuțiile de principiu ale PP.S. Episcopi-vicari de la arhiepiscopii și ale PP.SS. Arhieriei-vicari de la episcopii, care au fost aprobate de Sfîntul Sinod prin hotărîrea nr. 1681/1979.

Decizia cuprinde, de asemenea, și o seamă de atribuții corespunzătoare cerințelor locale ale Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului.

Ca urmare, pe temeiul prevederilor art. 104 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărîște :

Aprobă Decizia nr. 105/1991 a I.P.S. Arhiepiscop Teofil privind atribuțiile P.S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului.

Temei nr. 7796/1990 — Adresa Episcopiei Aradului nr. 2247/1990 cu propunerile pentru stabilirea atribuțiilor P.S. Emilian Birdaș-Arădeanul.

Examinînd Decizia nr. 2247/1990 a P.S. Episcop Timotei al Aradului, Comisia canonică-juridică și pentru disciplină a constatat că aceasta cuprinde, în primul rînd, atribuțiile de principiu ale PP.SS. Episcopi-vicari de la arhiepiscopii și ale PP.SS. Arhieriei-vicari de la episcopii care au fost aprobate de Sfîntul Sinod prin hotărîrea nr. 1681/1969.

Decizia cuprinde, de asemenea, și unele atribuții corespunzătoare cerințelor locale ale Episcopiei Aradului.

Ca urmare, pe temeiul prevederilor art. 104 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărîște :

— Aprobă Decizia nr. 2247/1990 a P.S. Episcop Timotei al Aradului, privind atribuțiile P.S. Arhieriu-vicar Emilian Arădeanul, în cadrul Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.

*

În continuarea lucrărilor Sfîntului Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST invită pe P.S. Arhieriu-vicar Ioachim Vasluianu, raportorul Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînștiri, să prezinte referatele asupra problemelor repartizate spre studiu acestei comisii :

Temei nr. 640/1991 — Memoriul Uniunii artiștilor plastici bisericești, cu propuneri de majorare a prețurilor pentru lucrările de pictură bisericească.

Urmare discuțiilor purtate în plenul Sfântului Sinod, în ziua de 24 Ianuarie 1991, referitor la această problemă și potrivit hotărîrii respective, Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, a analizat memoriul respectiv și răspunsurile date de centrele eparhiale în problema majorării prețurilor la diferitele categorii de lucrări de pictură bisericească.

Luînd în considerare faptul că în discuțiile purtate anterior Sfîntul Sinod a apreciat că este necesar să se majoreze prețurile la pictura bisericească, motivate de liberalizarea prețurilor și de scumpirea materialelor ;

Că discuțiile respective au relevat și necesitatea revizuirii normelor de pictură bisericească elaborate pînă în prezent.

Avînd în vedere că de fapt parohiile sînt beneficiarii care urmează să suporte noile prețuri, iar Sfîntul Sinod nu poate proceda la o majorare mai mare fără să consulte preoțimea ;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri și în urma amplelor discuții purtate, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca prețurile actuale pentru lucrările de pictură bisericească, stabilite în Permanența Consiliului național bisericesc din 16 decembrie 1982, să fie majorate cu 100% începînd cu data de 1 ianuarie 1991.*

— *În ceea ce privește concursul cu premii pentru adjudecarea lucrărilor de pictură, se aprobă ca aprecierea să se facă numai după proba pe care concurenții o vor face la perete în biserică respectivă, probă care va fi plătită concurenților la metru pătrat, la prețurile stabilite categoriei respective prin prezenta hotărîre.*

— *Noile prețuri aprobate să fie comunicate Centrelor eparhiale, Comisiei de pictură bisericească și Uniunii artiștilor plastici bisericești, pentru aplicare.*

În vederea elaborării unor norme legale pentru pictura bisericească sub forma unui Regulament sau Decizii, Sfîntul Sinod instituie o comisie formată din : P.S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Tîrgovișteanul, P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul, P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula, P.C. Arhim. Sofian Boghiu — pictor bisericesc și P.C. Pr. Constantin Popescu — consilier patriarhal de sector, care vor elabora proiectul respectiv spre a fi supus examinării și aprobării Sfîntului Sinod.

Temei nr. 66/1991 — Referatul P.C. Pr. Constantin Pîrveu, vicar-administrativ, privind data serbării Sfintelor Paști și schema calendarului bisericesc pe anul 1992.

În urma examinării referatului respectiv și a discuțiilor purtate, propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act că în anul bisect 1992 Sfintele Paști se va sărbători duminică, 26 aprilie.*

— *Datele cuprinse în referatul întocmit de P.C. Pr. Constantin Părvu, ca și textul calendarului pentru anul 1992, vor fi trimise tuturor centrelor eparhiale în timp util.*

Temei nr. 681/1990 — Referat privind pastorală Sfîntului Sinod legătură cu colecta pentru Fondul Central Misionar din Duminica Ortodoxiei pe anul 1991.

Din referat rezultă că prin grija Sectorului II al Administrației Patriarhale s-a întocmit proiectul pastoralei Sfîntului Sinod privind colecta pentru Fondul Central Misionar pe anul 1991.

Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri i-a adus unele corecturi și îmbunătățiri, iar textul se supune Sfîntului Sinod, făcîndu-i-se lectura și aducîndu-i-se îmbunătățirile și completări necesare.

În urma examinării proiectului pastoralei și a îmbunătățirilor aduse în plen, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă textul pastoralei Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind colecta pentru Fondul Central Misionar din Duminica Ortodoxiei pe anul 1991, în forma definitivată de Sfîntul Sinod.*

— *Sectorul II al Administrației Patriarhale este îndatorat cîmăsurile de tipărire și trimitere a acestei pastorale către toate eparhiile din cuprinsul Patriarhiei Române, împreună cu instrucțiunile stabilite de Sfîntul Sinod în această privință în anii precedenți.*

Instrucțiunile adresate preoților vor cuprinde explicații cu privire la utilizarea Fondului Central Misionar și pentru comunitățile ortodoxe române de peste hotare.

Temei nr. 603/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind contribuția unităților bisericești din Patriarhia Română la Fondul Solidarității Creștine pe anul 1991.

Din referatul respectiv rezultă că Fondul Solidarității Creștine a fost constituit prin hotărîrea Sfîntului Sinod din 3—4 ianuarie 1990, iar prin hotărîrea sinodală nr. 3047/1990 s-a stabilit că acesta constă în calculul a 0,50% din bugetul de venituri al fiecărei unități bisericești. Totodată, s-a stabilit și destinația acestuia pentru ajutorarea bisericilor noi în construcție, pentru restaurarea mînăstirilor, monumentelor istorice și pentru bisericile cu șantiere de pictură, iar prin hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 7765/1990, destinația lui s-a extins și pentru sprijinirea unor acțiuni caritative ale Bisericii.

Apreciind utilitatea acestui fond care s-a realizat în cursul anului 1990 și necesitatea lui în continuare, potrivit destinației care i s-a dat, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se va continua și în anul 1991 înscrierea în planurile financiare ale unităților bisericești a sumei calculată la 0,50% din bugetul de venituri ale acestora pentru Fondul solidarității creștine, care va fi virată în Contul Administrației Patriarhale.*

— *Centrele eparhiale vor urmări virarea sumelor prevăzute în contul indicat în cursul trimestrului I al anului 1991.*

— *Fondul solidarității creștine va fi administrat de Consiliul Național Bisericesc, potrivit scopului fixat prin hotărârile Sfântului Sinod nr. 3047 și 7765/1990.*

Temei nr. 603/1991 — Solicitarea Asociației «Frăția Ortodoxă Română» de a funcționa cu binecuvîntarea Sfântului Sinod.

Din studierea dosarului se constată că «Frăția ortodoxă română» înaintează totodată și Statutul ei de funcționare.

Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînistiri constată că Asociația «Frăția Ortodoxă Română» a avut acordul Patriarhiei Române pentru înființare, cu scopul de a sprijini activitatea Bisericii Ortodoxe Române de înnoire a vieții religioase și morale din țara noastră, și a fost recunoscută ca persoană juridică, cu sediul în str. Sfînta Ecaterina nr. 2, București, sectorul 4, la data de 10 decembrie 1990, prin Hotărîrea judecătorească nr. 2333/P.V./1990, emisă de Judecătoria Sectorului I București.

Totodată, studiind statutul asociației, Comisia a constatat că are un caracter misionar și umanitar și nu contravine canoanelor și rînduie-lilor bisericești, propunînd aprobarea lui.

Avînd în vedere constatările Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînistiri și în urma discuțiilor purtate, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de înființarea Asociației Frăția ortodoxă română și îi acordă binecuvîntarea pentru a se organiza și funcționa potrivit scopului ei.*

Totodată, aprobă și Statutul Asociației «Frăția Ortodoxă Română», urmînd ca aceasta să prezinte anual o dare de seamă Sfîntului Sinod asupra activității desfășurate și a rezultatelor obținute pe plan misionar și filantropic.

Temei nr. 248/1991 — Itinerariile pastorale ale membrilor Sfîntului Sinod.

Din studierea dosarului, Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînistiri reține faptul că potrivit art. 90, lit. «h» din Statut, toți membrii Sfîntului Sinod au prezentat «itinerariile pastorale» în care, după caz, este înfățișată activitatea în cursul anului 1990, ca episcop eparhiot, episcop vicar sau arhieru-vicar, din care rezultă că și-au

îndeplinit, cu realizări deosebite, înalta misiune sfințitoare, învățarească și de conducere îndrumând și supraveghind părintește viața religioasă a clerului și credincioșilor, anul 1990 fiind un an de multe solicitări pe toate planurile.

În urma analizării «itinerariului pastoral» al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a «itinerariilor pastorale» ale celorlalți ierarhi ai Bisericii noastre, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *În act de activitatea pastorală desfășurată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist ca și de activitatea celorlalți membri ai Sfîntului Sinod, în cursul anului 1990, pentru promovarea vieții religioase în cadrul eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române.*

— *Să se continue și în anul 1991 cu eforturi sporite activitatea pastorală, punîndu-se accent deosebit pe lucrarea misionară social-umanitară.*

Temei nr. 452/1991 — Dările de seamă ale centrelor eparhiale privind activitatea misionară pe anul 1990 și dările de seamă a PP. SS. Episcopi-vicari și arhieriei-vicari, privind activitatea de teren pastoral-misionară, desfășurată în anul 1990.

Analizînd dările de seamă ale centrelor eparhiale privind activitatea misionară a acestora, precum și «Dările de seamă» privind activitatea de teren a PP. SS. Episcopi-vicari și arhieriei-vicari în anul 1990 Sfîntul Sinod apreciază că aceasta s-a desfășurat în cadrul canonic și statutar al Bisericii Ortodoxe Române și că toate eparhiile au luat măsurile necesare pentru reorientarea activității pastorale și misionare potrivit contextului actual.

Avîndu-se în vedere diversitatea și multitudinea problemelor cu care se confruntă activitatea pastorală și misionară în eparhii : catehizare, învățămînt religios în școală, asistență religioasă în spitale, orfelinate, penitenciare, unități militare etc., prozelitismul accentuat etc., și ținîndu-se seama de necesitatea reorientării activității misionare și pastorale a clerului, precum și de nevoia implicării unităților bisericesti în aceste probleme la nivel de eparhie, protoierie, parohie, mînăstire și schit etc. ;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *În act de activitatea misionară a centrelor eparhiale și activitatea pastoral-misionară pe teren a PP. SS. Episcopi-vicari și arhieriei-vicari desfășurată în cursul anului 1990, în concordanță cu cerințele actuale ale Bisericii și credincioșilor, determinată de înnoirile profunde ale societății românești — în toate dimensiunile ei.*

— *Să se reactiveze Comisia misionară a Sfîntului Sinod care să-și desfășoare activitatea în subcomisii prin cooptarea de colabo-*

ratori dintre cadrele didactice și clericii cu experiență pastorală, avînd ca preocupare :

a) Activitatea misionară și pastorală a clerului și credincioșilor ;

b) Măsuri pentru prevenirea prozelitismului de orice natură ;

c) Activitatea de catehizare și de educație moral-religioasă în școală ;

d) Coordonarea și îndrumarea activităților cu caracter religios, social-caritativ, filantropic, umanitar etc. ;

e) Antrenarea asociațiilor și societăților cu caracter religios în promovarea activității misionare a Bisericii.

— Să se continue activitatea misionară a centrelor eparhiale și activitatea pastoral-misionară de teren a PP. ȘS. Episcopi-vicari și arhieriei-vicari potrivit dispozițiilor anterioare ale Sfîntului Sinod și în concordanță cu realitățile misionare și pastorale din fiecare eparhie.

Temei nr. 632/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 443/1991 cuprinzînd propunerea Consiliului eparhial pentru reînființarea mînăstirii «Sf. Trei Ierarhi» și a mînăstirii Golia din municipiul Iași.

Ținînd seama că există condițiile necesare pentru organizarea acestor așezăminte monahale și pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale,

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă reînființarea mînăstirii «Trei Ierarhi» din municipiul Iași, cu destinația pentru monahi, precum și reînființarea mînăstirii «Înălțarea Domnului» — Golia, din municipiul Iași, cu destinația pentru monahi, care vor funcționa după rînduielile tradiționale ortodoxe.

Temei nr. 12321, 12324/1990 — Propunerea Arhiepiscopiei Craiovei pentru reînființarea mînăstirilor : Sf. Antonie — Vodița, Sf. Ana — Orșova și Strehaia, jud. Mehedinți, precum și mînăstirii Bucovăț, jud. Dolj.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri și pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă reînființarea mînăstirii «Sf. Antonie» — Vodița, jud. Mehedinți, cu destinația pentru călugări ;

— Aprobă reînființarea mînăstirii Strehaia, jud. Mehedinți, cu destinația pentru călugări ;

— Aprobă reînființarea mînăstirii Sf. Ana — Orșova, jud. Mehedinți, cu destinația pentru călugărițe ;

— *Aprobă reînființarea mănăstirii Bucovăț, jud. Dolj, cu destinația pentru călugări.*

Temei nr. 460/1991 — Adresa Episcopiei Argeșului nr. 252/1991, privind reînființarea mănăstirilor Cotmeana, Bascovele și Glavacioc jud. Argeș și înființarea mănăstirii «Nașterea Maicii Domnului» jud. Teleorman.

Avînd în vedere hotărîrea Consiliului eparhial în această privință și cunoscînd că sînt asigurate condițiile necesare pentru aceste așezăminte monahale,

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri și pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea mănăstirii Cotmeana, jud. Argeș, cu destinația pentru călugărițe ;*

— *Aprobă reînființarea mănăstirii Bascovele, jud. Argeș, cu destinația pentru călugărițe ;*

— *Aprobă reînființarea mănăstirii Glavacioc, jud. Argeș, cu destinația pentru călugări ;*

— *Aprobă înființarea mănăstirii «Nașterea Maicii Domnului» din comuna Nanov, jud. Teleorman, cu destinația pentru călugărițe, care va funcționa după rînduielile tradiționale ortodoxe.*

Temei nr. 543/1991 — Adresa Episcopiei Rîmnicului pentru reînființarea mănăstirilor Sărăcinești și Mamu, jud. Vîlcea.

Considerînd întemeiată propunerea Consiliului eparhial și preocuparea Episcopiei Rîmnicului pentru restaurarea acestor așezăminte.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea mănăstirii Sărăcinești și a mănăstirii Mamu, județul Vîlcea, cu destinația pentru călugărițe, care vor funcționa după orînduielile tradiționale ortodoxe.*

Temei nr. 12330/1990 — Dare de seamă privind desfășurarea lucrărilor celei de-a treia Conferințe naționale a preoților din Biserica Ortodoxă Română (23—24 octombrie 1990).

În cadrul discuțiilor care au avut loc, membrii Sfîntului Sinod au arătat că proiectul de statut al Conferinței trebuie îmbunătățit și amendat, ținînd seama de poziția Conferinței în cadrul Bisericii. S-a obiectat faptul că, dorindu-se a fi o structură în cadrul Bisericii, Conferința nu trebuie să aibă un statut, ci un regulament, deoarece statut are numai Biserica. Dacă se dorește a fi «Asociație», atunci poate avea un statut. De asemenea, Sfîntul Sinod a sugerat ca acest organism al clerului să aibă fie un singur statut, fie un singur regulament, care să-i reglementeze întreaga activitate, organizare și funcționare.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *la act de darea de seamă asupra desfășurării lucrărilor celei de-a treia Conferințe naționale a preoților din Biserica Ortodoxă Română (23—24 octombrie 1990) ;*

— *Se instituie o comisie sinodală, formată din : P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal ; P.S. Episcop-vicar Damaschin Severineanul al Arhiepiscopiei Craiovei și P.S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Vrînceanul al Episcopiei Buzăului, care, împreună cu comitetul de pregătire a celei de-a IV-a Conferințe, format din reprezentanți ai fiecărei eparhii, să studieze proiectul de statut al Conferinței preoților, în scopul definitivării lui, ținînd seama de recomandările Sfîntului Sinod făcute în prezenta ședință sinodală ;*

— *«Documentul» celei de-a treia Conferințe naționale a clerului se va trimite tuturor membrilor Sfîntului Sinod pentru eventuale propuneri, care vor fi înaintate Cancelariei Sfîntului Sinod în cel mai scurt timp posibil, pentru ca preoții să poată lua cunoștință de ele înainte de 7—8 mai 1990, cînd este programată cea de-a patra conferință.*

În continuare, Sfîntul Sinod a luat în examinare o seamă de probleme cu aspect economico-financiar, de interes vital pentru Biserică, probleme care au figurat și pe agenda Consiliului Național Bisericesc din ziua de 22 ianuarie 1991, și ale Adunării Naționale Bisericești din ziua de 23 ianuarie 1991, și care au fost îndrumate la Sfîntul Sinod Plenar, după cum urmează :

Temei nr. 692/1991 — Salarizarea integrală a personalului bisericesc din fondurile de stat și a plății alocației pentru copii ;

Temei nr. 691/1991 — Plata compensațiilor lunare și a indexării salariilor personalului bisericesc din fondurile de stat ;

Temei nr. 682/1991 — Producerea și valorificarea numai de către Biserică a unor obiecte cu utilizare strict bisericească cum sînt : bunurile sacre (obiectele de cult), bunuri comune cu destinație bisericească (lumînări, icoane etc.), tipărituri cu caracter religios etc.

Temei nr. 184/1991 — Exonerarea de la plata impozitului pe circulația mărfurilor și pe veniturile rezultate din acțiunile economice bisericești ;

Temei nr. 683/1991 — Scutirea de impozit a locașurilor de cult ;

Temei nr. 12630/1991 — Restituirea sesiilor parohiale, a imobilelor proprietate a Bisericii, ca și a terenurilor mînăstirilor, ale școlilor de învățămînt, ale instituțiilor filantropice, ale unităților bisericești la diferite niveluri.

Avînd în vedere discuțiile purtate în Consiliul Național Bisericesc și în Adunarea Națională Bisericească, și apreciindu-se că sînt necesare intervenții la cel mai înalt nivel pentru ca organismele guvernamentale de

resort să ia în studiu soluționarea acestor probleme, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se va interveni la Președinția României pentru a dispune să ia în studiu posibilitatea soluționării de către organismele guvernamentale a problemelor bisericesti cu aspect economico-financiar, menționate mai sus.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P. Episcop-vicar patriarhal *Vasile Tîrgovișteanul*, raportorul *Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc*, să prezinte referențele asupra problemelor repartizate acestei comisii spre cercetare :

Temei nr. 11493/1990 — Adresa Episcopiei Orădiei nr. 2883/1990 privind reînființarea Institutului teologic universitar din Oradea.

Comisia sinodală a învățămîntului, examinînd dosarul respectiv reține faptul că Institutul propus pentru reînființare este continuatorul Academiei teologice ortodoxe din Oradea, care a funcționat în perioada 1923—1948, precum și necesitatea reînființării sale, din motive de ordin pastoral, misionar, național și geografic, Episcopia Orădiei putînd asigura spațiul de funcționare, prin bunăvoința universității locale, precum și celelalte condiții necesare.

Propunerea Episcopiei Orădiei de reînființare a Institutului teologic a fost avizată favorabil și de către Comisia specială a învățămîntului din cadrul Patriarhiei Române.

În discuțiile purtate în plenul Sfîntului Sinod, s-au apreciat motivele și aspectele pozitive ale reînființării acestui Institut, dar s-au relevat și o seamă de temeri cu privire la condițiile de asigurare a bazei materiale necesare funcționării lui, temeri cu privire la asigurarea corpului didactic necesar, dar mai ales cu privire la spațiu, fonduri și posibilitățile de organizare.

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act de dorința Episcopiei Orădiei, privind înființarea Institutului teologic universitar din Oradea, propus a funcționa în cadrul Universității locale ;*

— *Episcopia Orădiei va întreprinde toate demersurile necesare pentru asigurarea spațiului necesar organizării și funcționării noului Institut, pentru asigurarea bazei materiale, a corpului didactic și administrativ, după care se va adresa Sfîntului Sinod, înaintînd întreaga documentație, cu propuneri concrete și precise, pentru aprobare.*

Temei nr. 560/1991 — Adresa Episcopiei Aradului nr. 14-C-4/1991, privind reînființarea Institutului teologic universitar din Arad.

Din adresa respectivă rezultă că în perioada 1812—1948 a funcționat la Arad un Institut pedagogic-teologic, în care și-au desfășurat activitatea personalități de seamă ale culturii noastre teologice.

Comisia specială pentru înnoirea învățămîntului teologic și-a exprimat acordul cu solicitarea Episcopiei Aradului.

În cadrul discuțiilor purtate, membrii Sfîntului Sinod ca și în cazul propunerii de înființare a Institutului teologic universitar din Oradea,

s-au exprimat unele temeri privind resursele financiare pentru asigurarea funcționării noului Institut, cât și în ceea ce privește posibilitatea de a-și asigura cadrele didactice, precum și continuitatea funcționării lui care să nu se ajunge la desființare, fie din lipsă de candidați, fie în lipsa resurselor materiale sau a spațiului necesar.

Ca urmare a discuțiilor care s-au purtat și a propunerilor care s-au făcut, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act de dorința Episcopiei Aradului privind reînființarea Institutului teologic ortodox din Arad ;*

— *Episcopia Aradului va întreprinde toate demersurile necesare pentru asigurarea spațiului necesar organizării și funcționării noului Institut, pentru asigurarea bazei materiale, a corpului didactic și administrativ, după care se va adresa Sfântului Sinod înaintînd întreaga documentație cu propuneri concrete și precise, pentru aprobare.*

În legătură cu activitatea institutelor teologice și cu asigurarea condițiilor materiale de funcționare a acestora, plenul Sfântului Sinod a adus în discuție *problema burselor și a taxelor de întreținere* pentru candidații recomandați de eparhii la cursurile de la licență de la Institutele teologice universitare și în seminariile teologice.

În urma amplelor discuții care s-au purtat cu privire la burse și taxele de întreținere pentru elevii seminariști și studenții teologi, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se reactualizează hotărîrea Sfântului Sinod nr. 6537/24—25 iulie 1990, care precizează «Pentru acordarea burselor în instituțiile de învățămînt teologic, se vor aplica normele prevăzute în Hotărîrea Guvernului României nr. 440/26 aprilie 1990, în legătură cu criteriile și cuantumul acestora (Monitorul Oficial, Anul II, nr. 60, 5 mai 1990). Bursele se vor acorda în limita posibilităților financiare ale eparhiilor» ;*

— *În anul universitar 1990—1991 taxele de întreținere în instituțiile de învățămînt teologic se vor suporta de eparhii numai pentru candidații cărora le-a acordat binecuvîntare în limita numărului de locuri fixat eparhiei respective ;*

— *Comisia specială pentru înnoirea învățămîntului teologic sub președinția I.P.S. Mitropolit DANIEL al Moldovei și Bucovinei va studia condițiile de acordare a burselor și de plată a taxelor de întreținere pentru anul universitar 1991—1992 și va face propuneri Sfântului Sinod.*

Temei nr. 631/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 442/1991, cuprinzînd propunerea de înființare a Seminarului teologic din Dorohoi prin transferarea Seminarului teologic de la mînăstirea Neamț, la Dorohoi.

Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc examinînd problema respectivă, relevă faptul că prin reînființarea Seminarului teologic din Dorohoi, se creează condiții noi pentru impunerea activității misionare și pastorale din acea zonă afectată de protestantismul sectar. Totodată, se va da posibilitatea ca localului Seminar teologic din mînăstirea Neamț să i se dea fie o destinație pentru activități ecumenice, precum și pentru pregătirea personalului monastic.

Ca urmare, pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» art. 116 Statut și art. 51 din Regulamentul organelor centrale bisericești, prezintă și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea Seminarului teologic din Dorohoi, începînd cu anul de învățămînt 1991—1992, pe baza Regulamentului pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt teologic din Biserica Ortodoxă Română, urmînd ca elevii aparținînd Arhiepiscopiei Iașilor și Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților să fie școlarizați la acest seminar, iar elevii aparținînd Episcopiei Râmnicului și Hușilor să fie școlarizați la Seminarul teologic «Gheorghe» din municipiul Roman.*

— *Arhiepiscopia Iașilor se va îngriji de recrutarea personalului didactic și administrativ necesar și pentru asigurarea fondurilor necesare bunei funcționări a acestui seminar.*

Temei nr. 136/1991 — Referatul Cancelăriei Sf. Sinod în legătură cu organizarea, în anul 1991, a seriei a 76-a a Cursurilor teologice pastorale și misionare de definitivare și promovare a clerului și organizarea seriei a 2-a a Cursurilor metodologice și didactice pentru predarea educației moral-religioase în învățămîntul primar și gimnazial.

Comisia specială pentru înnoirea învățămîntului teologic, convocată de P. F. Patriarh TEOCTIST la 22 ianuarie 1991, studiînd dosarul propus ca în anul 1991 Cursurile teologice pastorale și misionare de definitivare și promovare să fie unificate cu Cursurile metodologice și didactice, pe o durată de două săptămîni (26 aug.—7 sept. 1991), cu programă specială, urmînd a se desfășura în mai multe centre cu serii de cîte 100 cursanți, finalizate cu examen, media rezultată fiind luată în calculul mediei pentru numiri și transferări, alături de media la studii și de media de la activitatea culturală și pastoral-gospodărească.

Propunerile au fost însușite de Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, fiind urmate de ample discuții la care au participat majoritatea membrilor Sfîntului Sinod.

Ca urmare, țînînd seama de propunerile care s-au făcut, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *În anul 1991 Cursurile teologice pastoral-misionare pentru definitivare și promovare se vor unifica cu cele metodologice și didactice pentru predarea educației moral-religioase sub denumirea de Cursuri pastorale și de educație religioasă, în cadrele prevăzute.*

de art. 8 și 14 din Regulamentul pentru numirea și transferarea clericului, în perioada 26 august — 7 septembrie 1991.

— Cursurile se vor organiza în serii de câte 100 cursanți la fiecare din cele patru institute teologice universitare din București, Iași, Sibiu și Cluj, precum și la seminariile teologice din Craiova și din Caransebeș, la care vor fi programați cursanți din eparhiile apropiate acestor centre.

— Programa analitică a cursurilor va cuprinde aprofundarea sub toate aspectele a următoarelor teme :

a) Educația moral-religioasă a tineretului (metodologie și didactică);

b) Misiunea social-caritativă a Bisericii;

c) Pastorația familiei creștine.

— În cadrul cursurilor, fiecare cursant va susține o lecție practică și vor răspunde la seminarii, obținând notare cu note de la 1—10.

— Cursurile se vor încheia cu examen constând din :

a) Două lucrări scrise din cele trei teme care s-au predat la cursuri;

b) O notă la seminarizare.

— Media de absolvire a cursurilor se va constitui din notările celor două probe scrise și din notarea probei practice susținută în timpul cursurilor, iar rezultatul va fi împărțit la trei.

— Media examenului va fi luată în calculul mediei pentru numiri și transferări, alături de media la studii și de media de la activitatea culturală și pastoral-gospodărească.

Temei nr. 123/1991 — Adresa Institutului teologic universitar din București nr. 8/1991, privind durata cursurilor de licență.

Comisia specială pentru înnoirea învățămîntului teologic, întrunită la 22 ianuarie 1991, sub președinția I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, a luat în studiu propunerea Institutului teologic universitar din București ca durata cursurilor de licență pentru studenții aflați în anul universitar 1990—1991, în anii de studii II, III și IV, să fie de patru ani și nu de cinci ani, așa cum s-a stabilit anterior, deoarece aceștia au intrat în seminar avînd 10 clase, apoi au făcut 5 ani de seminar, după care au satisfăcut și stagiul militar, ajungînd astfel la o vîrstă destul de mare cînd termină Institutul.

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă ca pentru studenții Institutelor teologice universitare care sînt în prezent în anii II, III și IV de studiu, durata cursurilor de licență să fie de patru ani.

— *Aprobă ca pentru studenții înscriși în anul I de liceu începînd cu anul universitar 1990—1991, și în continuare, durata cursurilor de licență să fie de cinci ani, așa cum s-a stabilit prin hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 5902/1990.*

Temei nr. 12261/1990 — Adresa Institutului teologic universitar din București nr. 2904/1990, privind transformarea Conferinței de teologie fundamentală și istoria religiilor în Catedră.

După ce au fost prezentate argumentele ce îndreptățesc această schimbare, pe temeiul art. 10, lit. «u» din Statut, art. 51, lit. «b» din Regulamentul organelor centrale și art. 112 din Regulamentul pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt teologic din Biserica Ortodoxă Română, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă transformarea Conferinței de teologie fundamentală și istoria religiilor în Catedră și înscrierea acesteia în planul de învățămînt al institutelor teologice universitare din București, Iași, Sibiu și Cluj-Napoca și al celorlalte institute care eventual se vor organiza.*

— *Aprobă titularizarea d-lui conferențiar Rus Remus în postu de profesor la Catedra de Teologie fundamentală și Istoria religiilor de la Institutul teologic universitar din București.*

Temei nr. 11822/1990 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod cu propunerile comisiei speciale pentru înnoirea învățămîntului teologic seminarial privind : a) redistribuirea orelor de istorie universală și istoria românilor ; b) reintroducerea disciplinei Istoria religiilor și întocmirea programei analitice ; c) revizuirea programei analitice la Pedagogie ; d) Propuneri pentru revizuirea programei de admitere în seminariile teologice, data examenului de admitere și disciplinele de examen ; e) Propuneri privind disciplinele pentru examenul de bacalaureat.

După ample discuții, în cadrul cărora s-au adus și alte precizări care au îmbunătățit propunerile inițiale făcute de directorii seminariilor teologice, la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște următoarele :

1. În legătură cu programa analitică la Pedagogie, care se predă în clasa a XIII-a

— *Aprobă structurarea programei analitice la Pedagogie pe cicluri corespunzătoare celor trei trimestre :*

— *Istoria Pedagogiei (trimestrul I) ;*

— *Metodica predării religiei (trimestrul II) ;*

— *Aplicarea practică a predării religiei (trimestrul III), lecțiile practice urmînd a se desfășura la diferite școli.*

— *Colectivul de cadre didactice de la seminariile teologice care predau această disciplină va elabora programa analitică adec-*

vată acestor cicluri sub îndrumarea ierarhului designat anterior de Sfântul Sinod, pînă la 28 februarie 1991.

2. În legătură cu introducerea Istoriei religiilor

— Aprobă reintroducerea Istoriei religiilor ca disciplină de studiu la seminariile teologice începînd cu trimestrul II din anul de învățămînt 1990—1991, cu două ore de predare la clasa a XIII-a, folosindu-se programa analitică utilizată în anul de învățămînt 1989—1990.

— Aprobă redistribuirea orelor de Istorie, prevăzute la punctul 19 din Planul de învățămînt comunicat cu adresa Cancelariei Sf. Sinod nr. 6537/1990, astfel :

a) Istoria universală (1 oră — clasa a IX-a ; 1 oră — clasa a X-a ; 1 oră — clasa a XI-a) ;

b) Istoria românilor (1 oră — clasa a XI-a ; 2 ore — clasa a XII-a) ;

c) Istoria religiilor (2 ore clasa a XIII-a).

3. În legătură cu examenul de bacalaureat

— Aprobă ca disciplinele teologice să fie cele stabilite anterior de Sfântul Sinod prin hotărîrea nr. 2640/1990, iar disciplinele laice să fie cele pe care le va stabili Ministerul Învățămîntului potrivit profilului pentru seminariile noastre.

Fiecare seminar va întocmi tematici selective, din programele disciplinelor predate în timpul cursurilor, pe baza cărora să se facă examinarea scrisă sau orală la bacalaureat și le va înainta Cancelariei Sf. Sinod pînă la 15 februarie 1991, pentru a fi examinate și definitivare de Comisia specială a învățămîntului.

— Serviciul de învățămînt din cadrul Cancelariei Sf. Sinod va lua legătura cu Ministerul Învățămîntului și Științei în vederea cunoașterii disciplinelor laice pentru bacalaureat, spre a fi înștiințate Seminariile teologice în timp util.

4. În legătură cu admiterea în seminariile și institutele teologice din Patriarhia Română

— Aprobă ca examenul de admitere în clasa a IX-a la seminariile teologice să aibă loc în aceeași perioadă de timp cu admiterea în clasa a IX-a la liceele de stat ;

— Aprobă ca tematicile pentru probele de Limba și literatura română și Istoria românilor la admiterea în seminarii, să fie alcătuite numai după manualele de clasa a VIII-a, ca în învățămîntul de stat, în care scop, consiliile profesionale ale seminariilor vor face

urgent propuneri de tematică adecvate pe care le vor înainta Celariei Sf. Sinod pînă la 15 februarie 1991, spre a fi supuse Comisiei speciale pentru învățămîntul teologic și apoi aprobării.

— Aprobă ca, în continuare, proba de Muzică să fie eliminatorie și să fie notată cu «admis» sau «respins».

— Aprobă ca pentru probele scrise subiectele să se extragă din urnă, în care scop se vor întocmi atîtea subiecte cîte sînt tematica de admitere aprobată, care vor fi ștampilate atît cu sigiliul seminariilor, cît și cu sigiliul eparhiei respective și introduse în urnă.

— Aprobă ca la examenul de admitere în seminariile teologice, Comisiile să fie prezidate de Chiriarhul locului sau de delegatul acestuia dintre profesorii universitari de teologie.

— Aprobă menținerea în continuare a examenului de prelecie, preliminar examenului de admitere în institutele teologice universitare pentru candidații absolvenți de liceu băieți și fete, forma stabilită de Sfîntul Sinod prin hotărîrea nr. 2640/1990.

— Pentru admiterea la institutele teologice universitare anul I (1991), vor fi menținute probele de examen stabilite prin hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 2640/1990.

— Aprobă ca și la institutele teologice universitare, subiectele pentru probele scrise să se extragă din urnă, în care scop se vor întocmi atîtea subiecte cîte teme cuprinde tematica de admitere aprobată și care vor fi ștampilate cu sigiliul Institutului și introduse în urnă.

— Aprobă menținerea hotărîrii Sfîntului Sinod nr. 6537/1990 potrivit căreia la seminariile teologice, «începînd cu anul 1991 recrutarea candidaților să se facă dintre absolvenții clasei a VIII-a care să nu depășească 16 ani împliniți la data examenului de admitere».

Ședința din ziua de 25 ianuarie 1991 se ridică la ora 20,30.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat...»

*

Sîmbătă, 26 ianuarie 1991, ora 10,00, la reluarea lucrărilor în plenul Sfîntului Sinod, Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P.S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Tîrgovișteanul să prezinte, în continuare, referatele asupra problemelor cercetate de Comisie.

Temei nr. 138/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind stabilirea temelor pentru întrunirile preoțești semestriale pe anul 1991.

După citirea referatului, în acord cu propunerile care s-au făcut, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca în cadrul primei întruniri preoțești, din luna iunie 1991, să se trateze tema «Educația moral-religioasă a tineretului».*

— *Aprobă ca în cadrul celei de-a doua întruniri preoțești, din luna noiembrie 1991, să se trateze tema: «Misiunea social-caritativă a Bisericii».*

— *Planul și bibliografia fiecărei teme se vor întocmi prin grija centrelor eparhiale, așa cum s-a procedat și în anul 1990.*

Temei nr. 694/1990 — Prezentarea unor aspecte noi în predarea educației moral-religioase în învățământul de stat primar și gimnazial.

În cadrul ședinței sinodale s-a dat citire comunicatului recent, încheiat între Ministerul Învățământului și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte, cuprinzând o serie de măsuri luate în urma analizării, în cadrul Consfătuirii cu reprezentanții Cultelor, în ziua de 25 ian. 1991, a modului în care s-a organizat și desfășurat educația moral-religioasă a copiilor în învățământul primar și gimnazial în trimestrul I al anului școlar 1990—1991.

În urma discuțiilor care au avut loc, în cadrul cărora s-au adus și alte precizări, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de comunicatul Ministerului Învățământului și Științei și Secretariatului de Stat pentru Culte și de măsurile stabilite pentru buna organizare și desfășurare a predării educației moral-religioase în învățământul de stat primar și gimnazial, începînd cu trimestrul II al anului școlar 1990—1991.*

— *Comunicatul va fi difuzat centrelor eparhiale și instituțiilor de învățămînt teologic din Patriarhia Română, pentru punerea în aplicare a măsurilor stabilite de comun acord cu inspectoratele școlare teritoriale.*

— *În vederea elaborării, pînă la finele lunii februarie 1991, a programei analitice unice a Bisericii Ortodoxe Române pentru predarea educației moral-religioase în învățămîntul primar și gimnazial, se instituie o comisie de specialitate coordonată de P.C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal. Proiectul programei va fi supus Comisiei speciale pentru educația moral-religioasă și apoi Sfîntului*

Sinod, pentru examinare și aprobare, aceasta urmînd a constitui baza pentru elaborarea de manuale unice la această disciplină de studiu.

— *Centrele eparhiale vor studia și vor lua măsurile necesare pentru o mai atentă implicare în întîlnirile dintre reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române și cei ai Ministerului Învățămîntului și Științei (la nivel central și teritorial), în problema educației moral-religioase în învățămîntul primar și gimnazial.*

În încheierea acestei probleme, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist face apel la membrii Sfîntului Sinod, ca eparhiile să se implice în organizarea întîlnirilor prevăzute de comunicatul respectiv, între reprezentanții Ministerului Învățămîntului și Științei și cei ai eparhiilor respective, și să analizeze în mod serios toate aspectele legate de predarea educației moral-religioase în școlile de stat la cursul primar și gimnazial.

Încheindu-se dezbaterile în legătură cu problemele înscrise pe ordinea de zi a Sfîntului Sinod, se aduce în discuție finală pentru definitivare, textul *Pastoralei Sfîntului Sinod la Duminica Ortodoxiei din anul 1991*. Ca urmare, se hotărăște ca textul final definitivat în plenum Sfîntului Sinod să fie trimis la Editură pentru tipărirea prin grija Sectorului II al Administrației Patriarhale.

Epuizîndu-se examinarea tuturor problemelor care au fost aduse în dezbaterile Sfîntului Sinod în zilele de 24, 25 și 26 ianuarie 1991, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist aduce mulțumiri membrilor Sfîntului Sinod pentru atmosfera academică și frățească de lucru în care toți membrii Sfîntului Sinod au participat și au contribuit la soluționarea lor, probleme care, în mod formal au încheiat agenda sesiunii de lucru a Sfîntului Sinod pe anul 1990.

Ca urmare, Prea Fericitul Părinte Patriarh declară închise lucrările Sfîntului Sinod și sesiunea sinodală pe anul 1990.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat...»

Drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Președintele Sfîntului Sinod,

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Secretarul Sfîntului Sinod

† EPISCOP NIFON PLOIEȘTEANU

Vicar Patriarhal

SESIUNEA SFÎNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PE ANUL 1991

Sumarul ședinței de lucru din 9—10 mai 1991

Potrivit convocării Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, pe temeiul prevederilor articolului 12 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, a avut loc, la reședința patriarhală, ședința de lucru a Sfântului Sinod, în zilele de 9 și 10 mai 1991.

Înainte de deschiderea ședinței, cu asentimentul unanim al tuturor membrilor Sfântului Sinod, ținând seama că în zilele de 7 și 8 mai 1991 au avut loc, în București, lucrările Conferinței naționale a preoților, au fost primiți în sala sinodală preotul *Nicolae Tănase*, președintele Conferinței respective și preotul *Adrian Neculce*, unul din organizatorii ei, la cererea acestora, pentru a prezenta un scurt bilanț asupra celor patru întruniri preoțești de pînă acum, a obiectivelor și perspectivelor Conferinței. Ambii preoți au dat asigurări, în numele întregii preoțimi, în ceea ce privește ascultarea față de Sfântul Sinod și respectul față de autoritatea bisericească superioară, precum și dorința ca lucrările Conferinței naționale a clerului să se desfășoare în duh sobornicesc, arătînd că în zilele ce urmează, vor depune o dare de seamă amănunțită pentru Sfântul Sinod, în legătură cu problemele prezentate. În final, cei doi preoți au adresat rugămîntea ca Sfântul Sinod să examineze și să hotărască în legătură cu modul în care se va putea instituționaliza acest organism clerical.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, în cuvîntul său de răspuns, a relevat că prezența înalților ierarhi ai Bisericii noastre la lucrările Conferinței naționale a clerului este semnul părtășiei ierarhiei bisericești la strădaniile preoțimii de a contribui la promovarea lucrării Bisericii noastre în toate sectoarele de activitate.

Prea Fericirea Sa a precizat că Biserica este un singur trup în care fiecare mădular are funcțiile sale distincte, și că fiecare slujește în mod deosebit aceluiași scop. De aceea în unitatea Trupului lui Hristos, care este Biserica, trebuie nuanțate atît responsabilitatea, cît și coresponsabilitatea fiecăruia, membrii Sfântului Sinod fiind încredințați că preoțimea nu se îndoiește de responsabilitatea ierarhiei.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST precizează că actuala ședință este prima ședință a sesiunii anului 1991 și propune intrarea în ordinea de zi.

Se intonează «Hristos a înviat!».

Apoi, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST invită pe P.S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul, secretarul Sfântului Sinod, să dea citire apelului nominal.

Constatîndu-se prezența majorității membrilor Sfântului Sinod, Prea Fericitul Părinte Președinte declară ședința deschisă și invită pe Prea Sfințitul *Nifon Ploieșteanul*, secretarul Sfântului Sinod, să dea citire componenței comisiilor sinodale, în forma în care au fost stabilite la ședința de lucru din 24 ianuarie 1991.

Avînd în vedere că P.S. Episcop vicar Calinic Botoșăneanul Arhiepiscopiei Iașilor nu a fost inclus în nici una din comisiile sinodale, fiind ales ierarh după data stabilirii comisiilor, Prea Fericirea propune Sfîntului Sinod să ia o hotărîre în această privință. urmare, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă ca P.S. Episcop vicar Calinic Botoșăneanul să fie inclus în Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, în calitate de membru.

Potrivit acestei hotărîri, componența comisiilor sinodale pentru sesiunea anului 1991 este următoarea :

I. Comisia afacerilor externe bisericesti

I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului	Președinte
I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților	Membru
I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului	Membru
P.S. Episcop Timotei al Aradului	Membru
P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal	Raportor

II. Comisia canonică-juridică și pentru disciplină

I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei	Președinte
I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului	Membru
P.S. Episcop Gherasim al Rîmnicului	Membru
P.S. Episcop Epifanie al Buzăului	Membru
P.S. Episcop Calinic al Argeșului	Raportor
P.S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului	Membru
P.S. Episcop-vicar Calinic Botoșăneanul	Membru
P.S. Episcop Emilian Birdaș	Membru

III. Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri

I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului	Președinte
I.P.S. Arhiepiscop Antim al Dunării de Jos	Membru
P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor	Membru
P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei	Raportor
P.S. Episcop Vasile al Oradiei	Membru
P.S. Episcop-vicar Roman Ialomîțeanul	Membru
P.S. Arhiereu-vicar Gherasim Vrînceanul	Membru
P.S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluiianul	Membru

IV. Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc

I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei	Președinte
P.S. Episcop Vasile Trîgovișteanul, vicar patriarhal	Raportor
P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul	Membru
P.S. Episcop-vicar Damaschin Severineanul	Membru
P.S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul	Membru
P.S. Arhiereu-vicar Casian Gălățeanul	Membru
P.S. Arhiereu-vicar Ioan Crișanul	Membru

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh propune membrilor Sfântului Sinod să fie de acord cu ordinea de zi stabilită. În urma discuțiilor, ordinea de zi a fost completată cu unele propuneri și apoi a fost aprobată. Prea Fericitul Părinte Președinte a dispus repartizarea lucrărilor pe comisii, potrivit specificului fiecăreia, după care ședința se suspendă pentru studierea problemelor repartizate și pentru întocmirea referatelor în cauză.

Ședința se redeschide la ora 17,00, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, care invită pe P.S. Episcop *Andrei* al Alba Iuliei, raportorul *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri* să prezinte referatele întocmite de comisie privind problemele repartizate spre cercetare :

Temei nr. 2817/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 2287/1991 privind reînființarea a șapte mănăstiri și transformarea a opt schituri în mănăstiri.

Din examinarea documentației respective se constată că în prezent fiecare din așezămintele monahale înscrise în adresa Arhiepiscopiei Iașilor dispune de posibilitățile de funcționare potrivit destinației propuse de Consiliul eparhial.

Ținând seama că, prin reînființarea unora dintre aceste așezăminte ca mănăstiri și ridicarea unor schituri la rang de mănăstire, se repară nedreptatea la care au fost supuse în trecut, prin aplicarea Decretului 410/1959 ;

Pe temeiul prevederilor art. 8 și 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea următoarelor mănăstiri din Arhiepiscopia Iașilor :*

1. *Mănăstirea Galata din Iași, pentru călugărițe ;*
2. *Mănăstirea Hadîmbu, jud. Iași, pentru călugări ;*
3. *Mănăstirea Dobrovăț, jud. Iași, pentru călugărițe ;*
4. *Mănăstirea Birnova, jud. Iași, pentru călugări ;*
5. *Mănăstirea Coșula, jud. Botoșani, pentru călugări ;*
6. *Mănăstirea «Eroii Neamului», jud. Botoșani, pentru călugărițe ;*
7. *Mănăstirea Sf. Nicolae Popăuți, jud. Botoșani, pentru călugări.*

— *Aprobă transformarea următoarelor schituri în mănăstiri :*

1. *Schitul Hlincea, jud. Iași, în mănăstire de călugări ;*
2. *Schitul Lacuri, jud. Iași, în mănăstire pentru călugări ;*
3. *Schitul Sihăstria Voronei, jud. Botoșani, în mănăstire pentru călugări ;*
4. *Schitul Almaș, jud. Neamț, în mănăstire de călugări ;*
5. *Schitul Bisericiani, jud. Neamț, în mănăstire de călugări ;*
6. *Schitul Nechit, jud. Neamț, în mănăstire de călugări ;*

7. Schitul *Pîngărați*, jud. Neamț, în mînăstire de călugări;
8. Schitul *Tarcău*, jud. Neamț, în mînăstire de călugări.

Temei nr. 1980/1991 — Adresa Episcopiei Buzăului nr. 641/19 și 1718/1991, privind reînființarea mînăstirii Rogoz, jud. Vrancea, așezămînt pentru călugărițe și transformarea în mînăstiri a schituri Trotușani, Brazi, Recea și Cîrnu.

Cercetînd documentația respectivă, Comisia pentru doctrină, via religioasă și pentru mînăstiri a constatat că există condiții pentru organizarea acestor așezăminte monahale ca mînăstiri, așa cum s-a prop de către Episcopia Buzăului.

Ca urmare, pe temeiul prevederilor art. 8 și 10 din Regulament pentru organizarea vieții monahale, Sfîntul Sinod hotărăște :

- *Aprobă reînființarea mînăstirii Rogoz, jud. Vrancea, pentru călugărițe.*
- *Aprobă transformarea următoarelor schituri în mînăstiri:*
 1. Schitul *Trotușanu*, jud. Vrancea, în mînăstire de călugărițe;
 2. Schitul *Brazi*, jud. Vrancea, în mînăstire de călugărițe
 3. Schitul *Recea*, jud. Vrancea, în mînăstire de călugărițe
 4. Schitul *Cîrnu*, jud. Buzău, în mînăstire de călugări.

Temei nr. 2827/1991 — Adresele Episcopiei Romanului și Hușilor nr. 986, 1127/1991, privind reînființarea mînăstirii Grăjdeni, jud. Vaslui ca așezămînt pentru călugărițe și transformarea Schitului Savu, jud. Bacău, în mînăstire de călugări.

Analizînd adresele respective ale Episcopiei Romanului și Hușilor din care rezultă condițiile și posibilitățile ca așezămintele monahale respective să funcționeze ca mînăstiri, potrivit destinației fixate de Consiliul eparhial ;

Pe temeiul prevederilor art. 8 și 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Sfîntul Sinod, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și mînăstiri, hotărăște :

- *Aprobă reînființarea mînăstirii Grăjdeni, jud. Vaslui, ca așezămînt pentru călugărițe.*
- *Aprobă transformarea schitului Savu, jud. Bacău, în mînăstire pentru călugări.*

Temei nr. 3808/1991 — Adresa Episcopiei Dunării de Jos nr. 891/1991, privind reînființarea mînăstirii Adam, jud. Galați, ca așezămînt pentru călugări și transformarea schitului Buciumeni în mînăstire de călugărițe.

Din adresa Episcopiei Dunării de Jos reiese că există condiții de reluare a activității mînăstirii Adam, ca așezămînt pentru călugări, precum și pentru transformarea schitului Buciumeni în mînăstire de călugărițe.

Avînd în vedere prevederile art. 8 și 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și acordul Consiliului eparhial ;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea mănăstirii Adam, jud. Galați, ca așezământ pentru călugări.*

— *Aprobă transformarea Schitului Buciumeni, jud. Galați, în mânăstire de călugărițe.*

Temei nr. 3934/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Clujului nr. 1039/1991 privind reînființarea mănăstirii Sf. Troiță-Feleac, jud. Cluj, pentru călugări și Înălțarea Sf. Cruci, din Căsiel-Strîmbu, jud. Cluj, pentru călugărițe ; înființarea mănăstirii Nușeni, jud. Bistrița-Năsăud, pentru călugări și transformarea mănăstirii Nicula, jud. Cluj, din mânăstire de călugări în mânăstire de călugărițe.

Constatînd, din studierea documentației prezentate, dorința numeroșilor credincioși din acea eparhie pentru reînființarea și înființarea mânăstirilor menționate ;

Ținînd seama că Permanența Consiliului eparhial și-a exprimat acordul în acest sens, avînd drept obiectiv revitalizarea vieții monahale în cuprinsul Arhiepiscopiei Clujului, vitregită de-a lungul vremurilor de posibilitatea de întemeiere a mai multor centre monahale, precum și de a se contracara activitatea prozelitistă a sectelor și a altor culte ;

Apreciînd că nu sînt condițiile necesare spre a se proceda la transformarea mănăstirii Nicula din așezământul monahal pentru călugări în așezământ pentru călugărițe, acțiune ce necesită o analiză atentă și riguroasă ;

Pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod a hotărît :

— *Aprobă reînființarea mânăstirilor Sf. Troiță din Feleac, jud. Cluj, pentru călugări și Înălțarea Sf. Cruci din Căsiel-Strîmbu, jud. Cluj, pentru călugărițe.*

— *Aprobă înființarea mănăstirii din localitatea Nușeni, jud. Bistrița-Năsăud, pentru călugări, potrivit rînduielilor tradiționale ortodoxe.*

— *Amină soluționarea cererii de transformare a mănăstirii Nicula, județul Cluj, din mânăstire de călugări în mânăstire de călugărițe.*

Temei nr. 3971/1991 — Adresa nr. 802/1991 a Episcopiei Rîmniceului și Argeșului, privind transformarea schiturilor Văleni, com. Sălătruc și Robaia, com. Mușătești, jud. Argeș, în mănăstiri de călugări și transformarea schiturilor Slănic, com. Aninoasa și schitul Trivale-Pitești, în mânăstire de călugărițe.

Din documentația prezentată rezultă că schiturile respective sînt organizate și funcționează, dar este necesară transformarea lor în mănăstiri, pentru a le spori rolul în lucrarea pastoral-misionară a eparhiei, în care scop există acordul Consiliului eparhial.

În cadrul discuțiilor s-a precizat că schitul Slănic din com. Aninoasa, aparține de Protopopiatul Cîmpulung care acum se află în jurisdicția Arhiepiscopiei Tîrgoviștei și deci nu mai aparține Episcopiei Argeșului.

Ca urmare, avînd în vedere precizarea făcută și pe temeiul prevederilor art. 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă transformarea schiturilor Văleni, com., Sălătruc Robaia, com. Mușătești, jud. Argeș, în mînăstiri de călugări.*

— *Aprobă transformarea schitului Trivale, municipiul Pitești în mînăstire de călugări.*

Temei nr. 3191/1991 — Referat privind unele aspecte locale actuale ale relațiilor cu Biserica catolică orientală de rit bizantin.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, se dă citire referatului documentar întocmit de Cancelaria Sfîntului Sinod, pe baza datelor recente comunicate de eparhiile ortodoxe din Transilvania și Banat, din care Sfîntul Sinod ia cunoștință despre :

— numărul de parohii și preoți care au aparținut Bisericii Ortodoxe și au trecut la Biserica catolică orientală de rit bizantin (15 preoți și 5 parohii) ;

— numărul locașurilor de cult cedate Bisericii catolice orientale de rit bizantin pînă în prezent de către Biserica Ortodoxă : (3 în Arhiepiscopia Timișoarei) ;

— numărul parohiilor în care se slujește alternativ, ortodox și greco-catolic (9 parohii) ;

— numărul aproximativ al unităților de cult greco-catolice amenajate, care funcționează în prezent și date despre preoții care le deservesc ;

— situația celor 4 școli teologice catolice orientale de rit bizantin și numărul studenților care le frecventează (4 institute și circa 400 studenți : Cluj, Blaj, Oradea, Baia Mare) ;

— numărul de locașuri de cult ocupate cu forța de către greco-catolici (15).

Cu privire la starea de spirit din parohii, rezultă că există parohii în care situațiile litigioase provocate de greco-catolici îmbracă diferite aspecte, ca : ocupări abuzive de biserici și case parohiale, blocări de biserici, alungări de preoți ortodocși, acționarea în judecată a parohiilor ortodoxe, provocarea de incidente și împiedicarea ofierii serviciilor religioase etc.

De asemenea, referatul înfățișează metodele prozelitiste pe care le folosesc pentru atragerea tinerilor ortodocși la școlile teologice greco-catolice, presiunile pe care le exercită asupra preoților și credincioșilor ortodocși, amenințările, denigrările în convorbiri și în presă la adresa Bisericii Ortodoxe, influențarea factorilor responsabili din rîndul autorităților în favoarea greco-catolicilor, crearea unei stări de spirit anti-ortodoxă etc.

Referatul prezintă și cuvîntul papei Ioan Paul al II-lea, adresat episcopatului catolic de rit latin și de rit bizantin din România, cu prilejul primirii, la 23 martie 1991, în vizită «ad limina apostolorum», cuvînt care constituie un adevărat program de refacere a structurilor greco-catolice și de expansiune catolică, deoarece, potrivit tezei lansată de papa: «Evanghelizarea în România a avut origine latină». De asemenea, papa cheamă la unire (uniație) atrăgînd atenția că în anul 1998 Biserica din România va celebra împreună cu Biserica Universală a 300-a aniversare» de la sinodul din 7 octombrie 1698 de la Alba Iulia.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, luînd cuvîntul, precizează că referatul prezentat nu este decît o sinteză, care nu semnalează detalii cu privire la presiunile și violențele provocate de greco-catolici în unele localități din Episcopia Maramureșului și Sătmarului și din Episcopia Alba Iulia.

De asemenea, Prea Fericirea Sa subliniază că încurajarea Vaticanului este evidentă, și nu se vede nici un fel de urmare a dialogului ortodox-romano-catolic iar în contactele pe plan local nu se manifestă înțelegere. Cu toate acestea, credincioșii ortodocși dau dovadă de înțelepciune și răbdare, fără să răspundă la provocări și violențe.

Au urmat apoi ample discuții la care au participat majoritatea membrilor Sfîntului Sinod punînd în lumină și alte aspecte legate de această problemă.

În urma acestor discuții, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște:

Să se exprime, față de autoritățile în drept, solicitarea Bisericii Ortodoxe Române, ca la recensămîntul care se va face să se prevadă, în mod obligatoriu, și înscrierea apartenenței religioase (confesionale) a fiecărui cetățean al țării.

— *Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind aspectele locale actuale ale relațiilor cu Biserica catolică orientală de rit bizantin să fie trimis tuturor eparhiilor pentru informare. La rîndul lor eparhiile să informeze atît Cancelaria Sf. Sinod, cît și celelalte eparhii despre aspectele actuale locale ale relațiilor dintre credincioșii ortodocși și credincioșii catolici orientali de rit bizantin.*

— *Cuvîntarea Papei Ioan Paul al II-lea, rostită la primirea în vizită «ad limina apostolorum» a episcopilor catolici latini și catolici orientali de rit bizantin, să fie publicată, cu comentariile lămuritoare cuvenite, exprimîndu-se poziția Bisericii Ortodoxe Române față de punctele de vedere exprimate în cuvîntare și față de dialogul teologic dintre Ortodoxie și Biserica Romano-Catolică.*

— *Se va solicita Secretariatului de Stat pentru Culte ca, potrivit prevederilor legale în vigoare, aplicabile deopotrivă tuturor cultelor religioase, să verifice respectarea legalității în ceea*

ce privește cererile de înființare a noilor unități de cult și condițiilor pe care trebuie să le întrunească slujitorii acestor unități pentru care se solicită recunoașterea în funcție.

Temei nr. 3973/1991 — Referat informativ privind situația Casei de pensii și ajutoare a salariaților din Biserica Ortodoxă Română, însoțit de planul de măsuri pentru echilibrarea veniturilor și cheltuielilor.

Comisia constată că planul de măsuri elaborat de Casa de pensii și prezentat Sfântului Sinod sub nr. 4397/1991, este judicios întocmit pentru a conduce la echilibrarea veniturilor cu cheltuielile legale ce revin.

Ca urmare, pe baza celor prezentate și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de situația economico-financiară a Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române, la data de 1 mai 1991.*

— *Aprobă majorările legale ale cheltuielilor Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române, precum și modificările respective în planul financiar aprobat pentru anul 1991.*

— *Aprobă planul de măsuri întocmit de Casa de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române, prezentat Sfântului Sinod sub nr. 4397/1991, care va fi prelucrat și aplicat de către toate unitățile din Biserica Ortodoxă Română, chemîndu-se, cînd se socotește necesar, la instructaje și întruniri economico-financiare specialiștii Casei de pensii pentru îndrumări administrativ-juridice și financiar-contabile eficiente în materie.*

— *Casa de pensii va analiza toate aspectele și modalitățile privind continuarea activității sale, potrivit scopului pentru care a fost înființată. Concomitent va studia căile, posibilitățile și condițiile ca personalul bisericesc să beneficieze de pensie de la stat.*

Temei nr. 3594/1991 — Referatul sectorului II al Administrației Patriarhale privind situația Fondului central misionar și a Fondului solidarității creștine.

Din studierea referatului, Comisia constată că realizările pe anul 1991, atît la Fondul central misionar, cît și la Fondul solidarității creștine pe anul 1991, sînt foarte scăzute față de anul 1990, pentru că 47 din cele 118 protoierii n-au trimis încă fondurile realizate din colecta pentru F.C.M. și pentru Fondul solidarității creștine.

Avînd în vedere că este necesar să se asigure plățile și obligațiile foarte importante care revin acestor două fonduri, spre a se putea realiza acțiunile preconizate de Biserică ;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri și în urma discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se va solicita centrelor eparhiale să ia cuvenitele măsuri ca toate protoierile din fiecare eparhie să trimită, de urgență, Administrației Patriarhale sumele realizate din colecta pentru Fondul central misionar și sumele datorate pentru Fondul solidarității creștine, deoarece aceste sume au destinație specială și nici o eparhie sau protopopiat nu are dreptul să le blocheze, cunoscând că, în caz contrar, nu se vor realiza acțiunile preconizate de Sfântul Sinod în acest an, din lipsă de fonduri.*

— *Cheltuielile pentru deplasări, protocol, acțiuni interne și externe de la Fondul central misionar, să se facă în raport cu realizările acestei colecte.*

— *Cotele de salarii pentru eparhiile din Ardeal se vor plăti în continuare, chiar dacă aceasta va presupune reduceri de la alte îndatoriri ale Fondului central misionar, spre a se evita rămânerea preoților fără salarii.*

Temei nr. 3772 1991 — Nota telefonică a Arhiepiscopiei Iașilor privind reglementarea drepturilor de autor ale Patriarhiei Române în caz de copyright (multiplicare) pentru vânzare a înregistrărilor de muzică bisericească și a filmărilor la mănăstiri și locașuri de cult.

La solicitarea Comisiei se dă citire referatului întocmit de oficiul juridic al Administrației Patriarhale în această problemă, din care se desprinde că în Dreptul civil român, instituția juridică a dreptului de autor este reglementată de Decretul nr. 321/27 iunie 1956, care în art. 14, lit. «J» prevede că : fotocopierea și reproducerea în orice mod a unei opere de artă plastică, sînt permise fără consimțămîntul autorului și fără plata vreunei remunerații, dacă aceasta nu se valorifică.

Ținînd seama că în realitate, fotografiile artistice, înregistrările muzicale sau video, precum și filmările realizate de persoane neautorizate, cu aparatură tehnică de performanță în biserici sau mănăstiri se fac cu scop comercial, eludînd legea, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Pentru a proteja operele de artă bisericească plastică, muzicală etc., și pentru a nu se aduce prejudicii materiale patrimoniului cultural-național și religios, centrele eparhiale vor aduce la cunoștința unităților lor bisericești că pentru înregistrările de muzică religioasă, filmările în biserici și mănăstiri, realizate în scopuri comerciale, este necesar în prealabil acordul (autorizația) emisă de centrul eparhial respectiv, care — eventual — va putea stabili și dreptul de autor.*

În continuare, la invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, P.S. Episcop Calinic al Argeșului, raportorul Comisiei ca-

nonică-juridică și pentru disciplină, prezintă referatele asupra următoarelor probleme :

Temei nr. 3868/1991 — Adresa I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei nr. 2858/1991, pentru aprobarea atribuțiilor P.S. Episcop-vicar Calinic Botoșăneanul.

Examinînd Decizia nr. 47/1991, a I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, Comisia constată că aceasta cuprinde în primul rînd atribuțiile de principiu ale PP.SS. Episcopi-vicari de la Arhiepiscopii ale PP.SS. Arhieriei-vicari de la Episcopii, care au fost aprobate de Sfîntul Sinod prin hotărîrea nr. 1681/18 martie 1969, precum și atribuții specifice activității în cadrul Arhiepiscopiei Iașilor.

Ca urmare, pe temeiul prevederilor art. 104 din Statut și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă Decizia nr. 47/1991 a I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, cuprinzînd atribuțiile P.S. Episcop-vicar Calinic Botoșăneanul în cadrul Arhiepiscopiei Iașilor.*

Temei nr. 3554/1991 — Referatul Sectorului II al Administrației Patriarhale în legătură cu Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei de pictură bisericească.

Din studierea dosarului reiese că o comisie specială de ierarhi, profesori și pictori bisericești au elaborat proiectul de regulament respectiv și l-au definitivat împreună cu reprezentanți ai Uniunii artiștilor plastici bisericești, fiind împărțit în cinci capitole (187 articole).

Ca urmare, după discuțiile purtate și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Amîna luarea unei hotărîri finale cu privire la Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei de pictură bisericească, ce va fi trimis, spre studiere tuturor Centrelor eparhiale, Comisiei de pictură bisericească, Uniunii artiștilor plastici bisericești și Conferinței naționale a clerului, care vor înainta la Patriarhia Română propunerile ce se vor centraliza la Cancelaria Sf. Sinod și vor fi trimise Comisiei de elaborare a Regulamentului.*

— *Comisia specială stabilită prin hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 640/24—25 ianuarie 1991, va analiza propunerile primite, va îmbunătăți proiectul de regulament și-l va înainta Sfîntului Sinod pentru examinare, definitivare și aprobare în proxima ședință sinodală.*

Ședința se încheie la ora 21,00.

Se rostește rugăciunea «Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime...».

Vineri, 10 mai 1991, la ora 10,00, lucrările Sfîntului Sinod se reiau sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST.

Se rostește rugăciunea «Hristos a înviat».

La invitarea Prea Fericitului Părinte Președinte, P.S. Episcop *Calinic* al Argeșului continuă prezentarea referatelor Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, privind :

Temei nr. 2402/1991 — Referat privind necesitatea reluării lucrărilor Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români.

Din examinarea referatului se constată că Sfântul Sinod a instituit o Comisie specială alcătuită din membri ai Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină și ai Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, sub președinția I.P.S. Mitropolit *Nestor* al Olteniei, pentru a studia problemele legate de cinstirea și canonizarea sfinților români, reluînd în acest sens preocupările din trecut, pe care Sfântul Sinod le-a manifestat în această problemă.

Urmare lucrărilor desfășurate de această comisie sinodală, prin hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 5336/1989 s-au luat următoarele măsuri :

I. — Au fost înscriși în calendarele tuturor eparhiilor, în sinaxarele și cărțile de cult sfinții cu moaște în țara noastră al căror cult s-a generalizat și s-a proclamat solemn în anul 1955.

II. — S-a hotărît ca sfinții români, canonizați în anul 1955, cu cinstire locală în diferite eparhii de la noi, să fie înscriși în calendarele tuturor centrelor eparhiale, în vederea generalizării cultului lor.

III. — S-a luat măsura înscrierii în calendarul Bisericii Ortodoxe Române a sfinților care au viețuit, au propovăduit sau au suferit martiriul în spațiul carpato-danubiano-pontic, sau a celor care s-au născut în alte părți ale lumii, dar au predicat și au fost martirizați în părțile noastre, fiind cinstiți ca sfinți de alte Biserici și fiind înscriși în sinaxarele, martirologiile, minologiile sau calendarele acestora.

IV. — S-a luat măsura studierii și cercetării vieții și lucrării unor personalități ale spiritualității ortodoxe românești, cinstite pe plan local ca sfinți, în legătură cu care, Biserica noastră n-a luat pînă în prezent o hotărîre formală de canonizare.

V. — S-a luat hotărîrea înscrierii în calendarul Bisericii Ortodoxe Române, în duminica a II-a după Rusalii, a «Duminicii sfinților români».

Discuțiile purtate, la care au luat cuvîntul majoritatea membrilor Sfîntului Sinod, au evidențiat :

— necesitatea reluării lucrărilor de către Comisia pentru canonizarea sfinților români ;

— propunerea ca sfinții români și slujbele lor să fie grupate într-un «minei» al sfinților români ;

— propunerea ca lucrările de cercetare și documentare asupra sfinților români să se efectueze pe mitropolii ;

— pentru a pregăti opinia publică, să se publice rezultatele cercetărilor Comisiei pentru canonizarea sfinților români.

Avînd în vedere că lucrările Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români s-au întrerupt din cauza evenimentelor din luna decembrie 1989, care s-au reflectat și pe plan bisericesc ;

Apreciindu-se ca necesară reluarea activității acestei comisii și pentru a se da curs doleanțelor exprimate de credincioși cu privire la cinstirea unor sfinți români și la canonizarea acestora ;

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Comisia sinodală pentru canonizarea sfinților români, înstituită de Sfântul Sinod își va relua lucrările sub președinția I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei.*

— *Pentru eficiență și operativitate, lucrările de studiere și cercetare se vor putea desfășura pe centre mitropolitane, cooptându-se cadre didactice și specialiști, Comisiei sinodale revenindu-i în datorire să coordoneze toate lucrările.*

— *Pregătirea opiniei publice și informarea credincioșilor vor face prin presă și mijloace de comunicare în masă despre rezultatul cercetărilor.*

În legătură cu problemele care privesc cultul sfinților, a fost adu în discuție și cultul eroilor care s-au jertfit pentru credință, țară și neam și cinstirea martirilor pentru libertatea patriei, care s-au jertfit în timpul revoluției din decembrie 1989.

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Centrele eparhiale vor cerceta, se vor documenta și vor întocmi tabele pe care le vor înainta Cancelariei Sf. Sinod, cuprinzând date despre ierarhii, preoții și credincioșii din eparhii și parohii care au pățimit și au murit în închisori în timpul dictaturii comuniste și despre eroii care au fost martirizați în timpul revoluției din luna decembrie 1989.*

Temei nr. 1691/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind anteproiectul Legii clerului militar și a asistenței religioase în armata română și Regulamentul de organizare și funcționare a clerului militar

Discuțiile purtate au scos în evidență drepturile ostașilor ortodocși de a primi asistență și educație religioasă și s-au referit la autonomia Bisericii privind programul de educație și asistență religioasă, la organizarea acestei activități într-o episcopie și la relațiile acesteia cu Sfântul Sinod.

S-a apreciat necesar ca membrii Sfântului Sinod să trimită Cancelariei Sf. Sinod sugestii în legătură cu cele două proiecte de acte normative privind activitatea clerului în armată, spre a fi coroborate și supuse discuțiilor în vederea definitivării lor.

Ca urmare, după discuțiile purtate și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Este de acord, în principiu, cu proiectele celor două acte normative : Legea clerului militar și a asistenței religioase în armata română și Regulamentul de organizare și funcționare a clerului militar.*

— *Membrii Sfântului Sinod sînt rugați să comunice la Cancelaria Sf. Sinod, cît mai curînd posibil, opiniile cu privire la aceste proiecte de acte normative privind clerul militar.*

— O comisie de ierarhi, alcătuită din I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P.S. Episcop-vicar-patriarhal Nifon Ploieșteanul și P.S. Episcop-vicar-patriarhal Vasile Tîrgovișteanul, va analiza opiniile primite și va definitiva proiectele celor două acte normative, pentru a le supune Sfîntului Sinod și a le trimite Ministerului Apărării Naționale.

Temei nr.: 3227/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Timișoarei nr. 871/1991, prin care se solicită precizări referitoare la hotărîrea Sinodului Permanent nr. 12.034/1990 privind extinderea prevederilor art. 17 din Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului și selecționarea clericilor în orașele reședințe eparhiale, în municipii și orașele mari.

Comisia, studiind adresa Arhiepiscopiei Timișoarei și găsind că este necesar să se facă precizări în legătură cu aplicarea unitară în eparhii, cu privire la extinderea prevederilor art. 17 din Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului, în cazurile de selecționare a preoților pentru municipii și orașele mari, a prezentat Sfîntului Sinod precizările ce urmează a fi examinate și aprobate.

Ca urmare, în urma examinării precizărilor pentru aplicarea hotărîrii Sinodului Permanent nr. 12.034/1990, Sfîntul Sinod hotărăște următoarele :

— *Prevederile art. 17 din Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului, referitoare la examenul de selecționare pentru clericii candidați la transferare în Capitală se vor aplica în mod unitar de către toate Centrele eparhiale și în cazurile de transferare a preoților în orașele reședințe eparhiale, în municipii și orașele mari.*

— *La examenul de selecționare pentru transferare în orașele reședințe eparhiale, în municipii și orașele mari, se pot prezenta preoții și diaconii cu calificativul «foarte bine» și «exceptional» (8, 51—10,00), rezultat din media la studii, media de la definitivat sau promovare (ultimele cursuri absolvite) și media administrativă pe ultimii 5 ani, toate adunate și împărțite la 3, vechimea în preoție de minimum 10 ani, fără impedimente canonice și fără sancțiuni disciplinare în ultimii 5 ani.*

— *Examenul de selecționare va consta din :*

a. *Un memoriu asupra activității pastorale, misionare și gospodărești, desfășurată în ultimii cinci ani, certificat de protoiereu și văzut de chiriarhul locului, care apoi va fi prezentat oral și în fața Comisiei și notat de aceasta.*

b. *O probă scrisă, cu subiect dat de Comisie, din domeniul Teologiei pastorale și al Teologiei dogmatice și Îndrumărilor misionare, care să facă dovada cunoștințelor candidatului în problemele actuale de pastorație, precum și a capacității sale.*

c. O probă orală de predică, rostită fie în fața Comisiei în sine sau fie în biserică, la un serviciu religios (15 minute).

d. O probă orală de cateheză, predată copiilor (30 minute).

e. O probă de slujire în biserică.

— Comisia de examinare se va stabili de chiriarhul locului dintre profesorii universitari de teologie, dintre doctorii în teologie sau absolvenții cursurilor de doctorat cu examen de admisibilitate sau preoți cu pregătire teologică superioară, avînd activitate pastoral-misionară și administrativă foarte bună sau excepțională.

Comisia va fi prezidată de chiriarh sau de delegatul său.

— Tematicile pentru examenele de selecționare vor fi întocmite pentru fiecare serie în parte cu concursul cadrelor didactice universitare, vor fi aprobate de chiriarhul locului și afișate la sediul Centrului eparhial și în protoierii, cu cel puțin o lună înainte de data examenului.

— Subiectele pentru probele fiecărui examen se vor extrage din urnă unde vor exista cu 10 subiecte în plus peste numărul candidaților.

— Candidații care vor obține media generală la examen minimum 8,51, calculată din notările de la probele a, b, c, d și e vor fi declarați admiși, iar dintre cei admiși care au candidat la o parohia respectivă va fi numit candidatul cu media cea mai mare.

În caz de paritate de medie se trage la sorți.

Dacă nici un candidat nu a obținut media generală de 8,51 la concurs, se va repeta concursul.

La fiecare probă, fiecare examinator, inclusiv președintele comisiei, acordă cîte o notă din care se face media la fiecare probă, fără rotunjiri. Mediile de la probele : a, b, c, d și e se adună și se împart la cinci, obținîndu-se astfel media de selecționare.

La medii egale au prioritate fiii eparhiei respective.

— Rezultatul examenului este valabil numai pentru seria pentru care a fost înscris candidatul.

— Sînt exceptați de la examenul de selecționare doctorii în teologie.

— Pentru examenul de selecționare prevăzut de art. 17 din Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului nu se vor organiza cursuri pregătitoare.

— Numirile după examenul de selecționare se vor face prin Consiliul eparhial.

— Absolvenții de seminarii și preoții care au numai studii seminariale nu vor putea candida și nu vor putea fi numiți la parohii din mediul urban.

— Acolo unde sînt situații misionare urgente, apreciate ca fiind cu totul excepționale — clauză misionară — chiriarhul va putea numi sau transfera, din oficiu, un preot în postul vacant, cu condiția ca acesta să întrunească toate condițiile pentru înscriere la examenul de selecționare.

— Hotărîrea de mai sus are caracter unitar și obligatoriu în toate eparhiile din cuprinsul Patriarhiei Române, începînd cu data de 1 iunie 1991.

— La elaborarea unui nou Regulament pentru numirea și transferarea clerului se va ține seamă de prezenta hotărîre.

Temei nr. 3228/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Timișoarei nr. 955/1991, prin care solicită precizări în legătură cu aplicarea unitară pe întreaga Patriarhie a prevederilor hotărîrilor Sfîntului Sinod și Sinodului Permanent nr. 136, 1501/1991, privind stabilirea mediei de concurs pentru ocuparea unei parohii și modificarea corespunzătoare a art. 12—16 din Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului.

Studiind dosarul, comisia constată că hotărîrile sinodale nr. 136 și 1501/1991, stabilesc, prin adăugire la prevederile art. 12—16 din Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului că, la cazurile de transferare se ia în calcul și media la studii (după caz, diploma de seminar, licență în teologie), pe lîngă media la definitivare sau promovare și pe lîngă media administrativă rezultată din notările activității pe ultimii 5 ani.

Apreciîndu-se că cererea Arhiepiscopiei de a se aduce precizări de interpretare a hotărîrii Sfîntului Sinod nr. 136/1991 și a Hotărîrii Sinodului Permanent nr. 1501/1991, referitoare la calculul mediei generale în cazurile de transferare ;

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărîște :

— Aprobă să se mențină și să se aplice în continuare hotărîrea nr. 136/1991 a Sfîntului Sinod și nr. 1501/1991 a Sinodului Permanent, luate cu prilejul organizării Cursurilor pastorale și de educație religioasă din anul 1991, prin care s-a stabilit că «Media examenului cu care se vor încheia aceste cursuri va fi luată în calculul mediei pentru numiri și transferări, alături de media la studii și de media de la activitatea culturală și pastoral-gospodărească».

— Totodată, Sfîntul Sinod aprobă următoarele precizări referitoare la calculul mediei în cazurile de transferare, prevăzut în art. 12—16 din Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului :

a. Media generală de candidare la transferare a preoților diaconilor rezultă din ultima medie la același nivel de studii (licențat, admisibilitate, licență în teologie sau diploma de seminar) adunată cu media notărilor administrative pe ultimii cinci ani și media examenului de definitivare sau la examenul de promovare (ultimul absolvit) și împărțite la trei.

b. La studii și calificative egale, vor avea prioritate la transferare preoții care au absolvit și examenul de promovare, preoții care au mai solicitat transfer în ultimii cinci ani și preoții eparhiei care intră în concurență cu candidați din alte eparhii.

c. Transferarea se poate face numai după 5 ani și după susținerea examenului de definitivare sau a examenului de promovare.

— Aprobă ca prezentele precizări să fie aplicate în mod unitar și obligatoriu în toate eparhiile din cuprinsul Patriarhiei române începând cu data de 1 iunie 1991.

— Aprobă ca la elaborarea noului Regulament pentru organizarea și transferarea clerului să se țină seama de aceste hotărâri.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P. S. Episcop-vicar patriarhal, Vasile Tîrgovișteanul, să prezinte referatele Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc asupra următoarelor probleme :

Temei nr. 3383/1991 — Probleme privind învățămîntul teologic superior și învățămîntul seminarial în anii 1990—1991 și 1991—1992.

A. ÎNVĂȚĂMÎNTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR

În urma unor ample discuții, avînd în vedere și propunerile Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod adoptă următoarele hotărîri :

1. În legătură cu Protocolul privind includerea învățămîntului teologic în universități

Ținînd seama că Protocolul, în forma în care a fost definitiv reglementează includerea instituțiilor de învățămînt superior teologic (teologie propriu-zisă, teologie-litere, teologie-asistență socială) în universități, păstrînd totodată specificul bisericesc al acestora,

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— aprobă textul Protocolului privind includerea instituțiilor de învățămînt superior teologic în cadrul universităților de stat în forma în care a fost prezentat Sfîntului Sinod ;

— Protocolul va fi trimis Ministerului Învățămîntului și Științei și Secretariatului de Stat pentru Culte spre semnare și parafare în vederea punerii în aplicare începînd cu anul universitar 1991—1992.

2. În legătură cu cifra de școlarizare pentru admiterea în anul I (1991—1992) la Teologie propriu-zisă, Teologie-litere și Teologie-asistență socială

Luând cunoștință de cifrele de școlarizare propuse de centrele eparhiale din Patriarhia Română și apreciind că ele corespund nevoilor eparhiilor și cerințelor de cadre pentru predarea educației moral-religioase în școlile de stat,

În urma examinării acestora în Comisia specială pentru învățămîntul teologic și la propunerea Comisiei sinodale a învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă cifra de școlarizare pentru admitere în anul 1991—1992 la Facultățile de teologie propriu-zisă, teologie-litere și teologie-asistență socială, așa cum a fost prezentată, potrivit datelor primite de la eparhii.*

3. În legătură cu planurile de învățămînt pentru toate facultățile de profil din învățămîntul superior teologic

Răspunzîndu-se adresei Ministerului Învățămîntului și Științei nr. 34551/1991, prin care s-au solicitat planurile de învățămînt și întocmirea statelor de funcții ;

Ținîndu-se seama de nevoile pastorale crescînde în contextul misionar-pastoral românesc actual, precum și de contribuția pe care trebuie să o aducă teologia Bisericii noastre în cadrul universităților de stat ;

La propunerea Comisiei pentru învățămîntul teologic și a Comisiei sinodale pentru pregătirea personalului bisericesc, care au apreciat necesitatea reformulării denumirii unor discipline teologice, precum și redistribuirea lor pe catedre, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă planurile de învățămînt pentru anul universitar 1991—1992 la Facultatea de teologie propriu-zisă, Facultatea de teologie-litere și Facultatea de teologie-asistență socială.*

— *Aprobă reformularea denumirii unora dintre catedrele și disciplinele din planul de învățămînt al instituțiilor de învățămînt superior teologic, care se vor înscrie în planurile de învățămînt, după cum urmează :*

— *Teologia dogmatică și ecumenism în «Teologie fundamentală și dogmatică» ;*

— *Teologia morală și ascetică în «Teologie morală, ascetică și etică socială» ;*

— *Îndrumări misionare în «Îndrumări misionare și ecumenism» ;*

— *Liturgică, Pastorală și Artă creștină în «Liturgică și Teologia spiritualității ortodoxe» ;*

— În locul Conferinței «*Ermineutică și Teologie biblică*»
ființă catedra «*Arta creștină eclesială (istorie și interpretare)*»
— *Filosofie, pedagogie și Psihologie pastorală în «Filosofie și pedagogie creștină»* ;

— *Teologia fundamentală și Istoria religiilor în «Istoria filosofiei religiilor»* ;

— În loc de «*Istoria și Teologia spiritualității ortodoxe*»
ființă «*Teologia pastorală și psihologia religioasă*».

Celelalte catedre, conferințe, lectorate își vor păstra formula actuală.

— Aprobă ca la Facultatea de teologie-litere și la cea de teologie-asistență socială să se predea următoarele discipline teologice considerate de bază și indispensabile pentru pregătirea adecvată viitorilor profesori care vor preda Educația moral-religioasă a cadrelor pentru asistența socială și religioasă : *Studiul Vechiului Testament ; Studiul Noului Testament ; Istoria Bisericii Române ; Teologia fundamentală și dogmatică ; Teologia morală, ascetică și etica socială ; Catehetică și metodică predării Educației morale religioase ; Muzică bisericească.*

— Aprobă ca disciplinele teologice comune celor trei specializări să aibă programă analitică unică și cursuri comune.

4. În legătură cu statele de funcții înlocuite pe baza planurilor de învățământ, precum și cu organizarea anului universitar 1991—1992 în instituțiile de învățământ superior teologic la toate profilurile

În urma examinării aspectelor legate de această problemă de către Comisia specială pentru învățământul teologic care a stabilit lista posturilor didactice vacante ce urmează a fi publicate pentru ocupare prin concurs, și la propunerea Comisiei sinodale a învățământului teologic pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod a hotărât :

— *La act cu aprobare de statele de funcții și personal care s-au elaborat de către Institute pentru anul universitar 1991—1992*

— *Aprobă publicarea listelor cuprinzând posturile didactice specialitate teologică vacante, pentru ocupare prin concurs, specificarea termenelor și condițiilor de candidare.*

5. Cu privire la schimbul de burse pentru studii și pregătirea doctoratului în teologie

Avînd în vedere necesitatea unei pregătiri mai bune, mai interesante și mai rapide a noilor cadre pentru învățământul teologic de toate gradele din Patriarhia Română, precum și pentru unele activități de ordin social ale Bisericii ;

La propunerea Comisiei speciale pentru învățămîntul teologic și a Comisiei sinodale pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Organizarea Serviciului privind schimbul de burse de studii cu străinătatea revine în sarcina Comisiei speciale pentru învățămîntul teologic și Serviciului de studii și învățămînt al Cancelariei Sf. Sinod.

— Comisia specială pentru învățămîntul teologic se va îngriji de recrutarea, selecționarea, trimiterea la studii și urmărirea pregătirii candidaților, potrivit nevoilor generale și prioritare ale Bisericii, învățămîntului teologic și centrelor eparhiale.

— Membrii Comisiei speciale a învățămîntului teologic își vor da concursul la obținerea de burse de studii în diferite centre universitare din străinătate, prin relații oficiale și personale.

— În același scop, Comisiei speciale pentru învățămîntul teologic îi revine sarcina de a studia și propune reorganizarea mai eficientă a pregătirii candidaților la doctorat în teologie ținînd seama și de exigențele din învățămîntul universitar de stat, în care facultățile noastre au fost incluse.

B — ÎNVĂȚĂMÎNTUL TEOLOGIC SEMINARIAL

Sfîntul Sinod a luat în examinare propunerile Comisiei speciale pentru învățămîntul teologic privind organizarea și desfășurarea examenului de bacalaureat pentru absolvenții seminariilor teologice din cuprinsul Patriarhiei Române în sesiunea iulie 1991, cu referire specială la componența comisiei de examinare pe discipline teologice de profil, precum și desemnarea președintelui acesteia.

Avînd în vedere că această comisie va examina candidații de la toate seminariile teologice, cu excepția Seminarului teologic din Cluj, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Comisia examenului de bacalaureat din sesiunea iulie 1991, ce se va desfășura la Seminarul teologic din București, va avea în componența ei cadre didactice cu titlu și pregătire corespunzătoare, care să reprezinte, pe cît posibil, toate seminariile.

— Aprobă ca desemnarea președintelui Comisiei de diplomă să se facă de comun acord între Patriarhia Română și Ministerul Învățămîntului și Științei, la timpul potrivit, dintre cadrele universitare teologice, care întrunesc condițiile potrivit normelor Ministerului Învățămîntului și Științei, fiind licențiați și într-un alt domeniu decît cel teologic.

— Componența Comisiei pentru examenul de bacalaureat se va comunica organelor competente ale Ministerului Învățămîntului

și Științei, pentru acord, iar la timpul convenit către Seminarul teologic din București, unde va avea loc centrul de bacalaureat.

Temei nr. 3209/1991 — Adresa Institutului teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu nr. 587/1991, cu propunerea ca examenele de licență să se susțină în continuare potrivit hotărârii Sfântului Sinod nr. 11841/1988.

Ținând seama că această propunere a fost însușită de către Comisia specială pentru învățământul teologic, și de către Comisia sinodală pentru învățământul teologic, și că recunoscând ratele tuturor institutelor teologice universitare din Patriarhia Română și-au dat acordul în această problemă :

Pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» și art. 116 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfântul Sinod hotărăște :

— Începînd cu sesiunea iunie 1991, examenul pentru obținerea titlului de licențiat în teologie se va desfășura în conformitate cu hotărârea Sfântului Sinod nr. 11841/1988, care prevede următoarele : «Examenul pentru obținerea titlului de licențiat în teologie se desfășoară în plenul Comisiei, prezidat de chiriarhii candidaților respectivi, și constă din :

- a) Susținerea orală a proiectului de teză de licență ;
- b) Examinarea orală din Studiul și exegeza Noului Testament (Secția exegetică) ;
- c) Examinarea orală din Istoria Bisericii Române și Istoria bisericească universală (Secția istorică) ;
- d) Examinarea orală din Teologia dogmatică și îndrumări neomisionare (Secția sistematică) ;
- e) Examinarea orală din Practica liturgică, Drept bisericesc și Administrație (Secția practică) ;
- f) Probă orală de predică și probă orală de Cateheză pe baza unui plan scris (Secția practică) ;
- g) Teza de licență întocmită și susținută de candidat va fi însoțită de un rezumat (4—5 pagini — coală dactilografată), care se va arăta și contribuția personală a candidatului în legătură cu subiectul tratat».

— Totodată, Sfântul Sinod, în actuala ședință a mai hotărât :

— întreaga materie la fiecare disciplină prevăzută va constitui subiect de examen, însă materialul va fi grupat pe teme majore de sinteză. Temele vor fi înscrise pe bilete, iar candidatul va trage la sorți, unul din biletele respective ;

— profesorii examinatori vor fi cei care au predat disciplinele respective. În caz de forță majoră, în absența profesorului de specialitate, poate fi delegat alt profesor de la secția respectivă.

Temei nr. 3776/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind stabilirea programelor cursurilor pastorale și de educație religioasă (26 aug. — 7 sept. 1991).

La propunerea Comisiei sinodale a învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc care și-a însușit formularea temelor respective, Sfîntul Sinod hotărăște susținerea următoarelor teme, fiecare cu subtemele respective :

— *Tema I, «Educația moral-religioasă a tineretului» ;*

— *Tema II, «Misiunea social-caritativă a Bisericii» ;*

— *Tema III, «Pastorația familiei creștine».*

— *Sfîntul Sinod hotărăște, de asemenea, ca subtemele respective să fie elaborate în prelegeri de către cadrele didactice cărora li s-au încredințat, pînă la 15 iunie 1991, și înaintate Cancelariei Sf. Sinod pentru multiplicare și trimiterea la centrele de cursuri.*

— *După susținerea în cadrul cursurilor și a eventualelor îmbunătățiri ce li se vor aduce prin grija Comisiei speciale pentru învățămîntul teologic, prelegerile vor fi publicate în broșură aparte pentru uzul clerului, școlilor de învățămînt teologic și al organizațiilor creștine ortodoxe.*

Temei nr. 3210/1991 — Adresa Institutului teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu, privind reorganizarea cursurilor de îndrumare misionară.

Avîndu-se în vedere că aceste propuneri presupun modificarea prevederilor în vigoare din Statut și din Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului (art. 8—16 și art. 22—24) ;

Ținînd seama că pentru aceste modificări este necesar ca propunerile făcute să fie comunicate tuturor eparhiilor și institutelor teologice universitare pentru studiere și formulare de sugestii, care să constituie bază de lucru pentru Sfîntul Sinod ;

Luînd în considerare că rezultatele acestor cursuri constituie condiții de transferare a clerului în parohii, fiind necesar un studiu amănunțit al propunerilor și corelarea acestora cu prevederile statutare și regulamentare ;

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc Sfîntul Sinod hotărăște :

— *În anul 1991 cursurile pastorale și de educație moral-religioasă, se vor desfășura așa cum s-a stabilit prin hotărîrile Sfîntului Sinod nr. 136 și 1501/1991.*

— *Propunerile Institutului teologic universitar din Sibiu pentru reorganizarea cursurilor de îndrumare misionară, vor fi trimise tuturor eparhiilor și instituțiilor de învățămînt teologic pentru sugestii și propuneri.*

— *Se recomandă tuturor școlilor de învățămînt teologic din țară ca în viitor să se dea prioritate temelor de educație pastoral-misionară privity interdisciplinar.*

Temei nr. 3363/1991 — Adresa Episcopiei Argeșului nr. 800 1991, privind înființarea Seminarului teologic din orașul Turnu Măgurele.

Ținînd seama de necesitatea înființării unui seminar liceal eparhial în vederea sporirii numărului de preoți și de cadre care să predea cunoștințele religio-morale în școlile din cuprinsul eparhiei, cît și pentru a descongiona Seminarul teologic din București, supra-aglomerat, unde eparhia își școlarizează candidații ;

Pe temeiul prevederilor art. 10 și 116 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 51 din Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Română ;

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Seminarului liceal eparhial în municipiul Turnu Măgurele, începînd cu anul școlar 1991—1992, urmînd a-și desfășura activitatea pe baza Regulamentului pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt teologic din Biserica Ortodoxă Română.*

— *Episcopia Argeșului se va îngriji de încadrarea personalului didactic și administrativ necesar, de recrutarea elevilor și de asigurarea fondurilor necesare pentru buna funcționare a acestei instituții de învățămînt teologic.*

Temei nr. 3775/1991 — Adresa Episcopiei Alba Iuliei nr. 967 1991, privind înființarea Seminarului teologic ortodox în municipiul Alba Iulia.

Constatînd că prin înființarea acestui Seminar teologic s-ar realiza un echilibru în privința pregătirii personalului de cult propriu față de proliferarea deosebită în Ardeal a școlilor teologice ale altor culte ;

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Seminarului teologic ortodox în municipiul Alba Iulia, începînd cu anul de învățămînt 1991—1992, urmînd să-și desfășoare activitatea pe baza Regulamentului pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt ortodox din Biserica Ortodoxă Română.*

— *Episcopia Alba Iuliei se va îngriji de recrutarea personalului didactic și administrativ necesar și pentru asigurarea spațiului și fondurilor necesare bunei funcționări a acestui seminar teologic.*

Temei nr. 3814/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților privind înființarea Seminarului teologic în municipiul Suceava.

Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc reține că, prin înființarea Seminarului teologic ortodox «Mitropolitul Dosoftei» în municipiul Suceava, începînd cu anul de învățămînt 1991—1992, ar putea fi școlarizați atît candidații Arhiepiscopiei cît și candidați din Basarabia, Bucovina și Ucraina subcarpatică.

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Seminarului teologic ortodox în municipiul Suceava, începînd cu anul de învățămînt 1991—1992, urmînd a-și desfășura activitatea pe baza Regulamentului pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt ortodox din Biserica Ortodoxă Română.*

— *Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților se va îngriji de recrutarea personalului didactic și administrativ necesar pentru amenajarea spațiului de funcționare și pentru asigurarea fondurilor necesare bunei funcționări a acestui seminar teologic.*

Temei nr. 3796/1991 — Adresa Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului privind înființarea Seminarului teologic ortodox în municipiul Baia Mare.

Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc constatînd că această școală teologică, alături de centrul eparhial, ar constitui un nucleu de întărire a credinței ortodoxe și de preîntîmpinare a activităților prozelitiste care se manifestă intens în această zonă ;

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Se aprobă înființarea Seminarului teologic ortodox din municipiul Baia Mare, începînd cu anul de învățămînt 1991—1992, urmînd a-și desfășura activitatea, pe baza Regulamentului pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt ortodox din Biserica Ortodoxă Română.*

— *Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului se va îngriji de recrutarea personalului didactic și administrativ necesar și pentru asigurarea spațiului de școlarizare și a fondurilor necesare bunei funcționări a acestui seminar teologic.*

Temei nr. 3949 1991 — Adresa Episcopiei Alba Iulia nr. 1004/1991, privind înființarea Școlii monahale pentru călugărițe la mînăstirea Rîmeți, jud. Alba.

În urma discuțiilor care au avut loc și, ținînd seama de propunerile Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului didactic, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Școala monahală din cadrul mînăstirii Rîmeți își va continua activitatea numai cu aprobarea chiriarhului locului, absolventele acesteia neavînd dreptul să se înscrie direct la Seminarul teologic monahal, fără examen de admitere.*

— *Certificatul de absolvire a unei astfel de școli monahale reprezintă doar echivalentul unei recomandări pentru prezentarea la examenul de admitere în seminariile monahale.*

Temei nr. 3695/1991 — Adresa nr. 3230/1991 a Arhiepiscopiei Iașilor privind numirea rectorului Institutului teologic universitar din Iași devenit vacant prin alegerea P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, ca arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților :

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă încredințarea mandatului de rector al Institutului teologic universitar din Iași, P. C. Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, suplinitorul Catedrei de Istoria bisericească universală de la acest Institut, începînd cu data de 1 aprilie 1991.*

Temei nr. 2896/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului nr. 1046/1991 prin care se propune ca viitorii absolvenți ai școlilor normale de învățători și educatoare, să fie pregătiți pentru a preda educația moral-religioasă la clasele I—IV din școlile primare.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Fiecare eparhie va analiza cît mai urgent posibil organizarea la centrul eparhial a unor cursuri speciale cu personal adecvat, care dorește să predea educația moral-religioasă în școală la clasele I—IV și se va îngriji să poată oferi cursanților material didactic corespunzător. În vederea abilitării acestui personal în școală, centrele eparhiale se vor pune de acord cu inspectoratele școlare respective.*

Temei nr. 3773/1991 — Referat informativ privind desfășurarea în eparhii a activității de predare a educației moral-religioase în școală consfătuirile organelor bisericești cu inspectoratele școlare.

Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc cercetînd referatul nr. 3773/1991 al Biroului de presă și comunicații al Patriarhiei Române, privind desfășurarea în eparhii a activității de predare a educației moral-religioase, în școală și despre consfătuirile organelor bisericești cu reprezentanți ai inspectoratelor școlare, a constatat că, în majoritatea eparhiilor, educația moral-religioasă a fost primită cu viu interes de către cadrele didactice și elevi, existînd totuși și unele neajunsuri constînd din : lipsa acută de cadre, în special în mediul urban, lipsa de manuale și materiale didactice, tendința în unele școli de a scoate din planul de învățămînt orele de educație moral-religioasă.

În urma discuțiilor purtate cu privire la cele constatate și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Să se intervină la Ministerul Învățămîntului și Științei pentru ca ora de educație moral-religioasă să fie inclusă în planul de învățămînt și să fie tratată în mod egal cu celelalte discipline de studiu ;*

— Să se urgenteze elaborarea manualelor pentru predarea educației moral-religioase ;

— În vederea acoperirii necesarului de cadre pentru predarea educației moral-religioase, eparhiile vor organiza cursuri de pregătire și perfecționare a cadrelor laice care vor preda aceste ore și se vor pune de acord cu inspectoratele școlare privind abilitarea lor în școală.

— Centrele eparhiale se vor îngriji să ofere gratuit bibliotecii fiecărei școli unde studiază elevi ortodocși, un exemplar din Mica Biblie și Sfânta Scriptură, ediția Sfântului Sinod, care vor purta mențiunea că sînt darul eparhiei respective pentru școala din localitate, precum și ștampila parohiei de pe raza căreia se află școala.

Temei nr. 3774/1991 — Referat privind elaborarea programei analitice pentru predarea educației moral-religioase în învățămîntul primar și gimnazial.

Urmare discuțiilor și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă proiectul de programă analitică pentru predarea educației moral-religioase în învățămîntul primar și gimnazial (cl. I—VIII) în forma definitivată de comisia specială pentru educația moral-religioasă.

— Această programă analitică va servi ca bază la elaborarea manualelor pentru fiecare clasă în parte și care vor avea caracter unic și obligatoriu pentru Patriarhia Română.

— Comisia specială pentru educația moral-religioasă va selecta, prin concurs, pe autorii acestora, pe baza propunerilor venite de la eparhii.

— Se va acorda prioritate elaborării și tipăririi manualelor de educație moral-religioasă în așa fel ca la începutul anului de învățămînt 1991—1992, acestea să poată fi difuzate în întreaga rețea a învățămîntului primar și gimnazial, coordonarea acestei activități revenind Comisiei speciale și Biroului de presă al Patriarhiei Române.

Temei nr. 3605/1991 — Adresa Seminarului teologic Craiova nr. 261/1991, cu propunerile de tematică pentru disciplinele examenului de admitere în școlile de cîntăreți bisericești.

Ținînd seamă că proiectul tematicii elaborată de Seminarul teologic din Craiova a fost completat și îmbunătățit de cadrele didactice de la Seminarul teologic din București și definitivat de către Comisia specială a învățămîntului teologic ;

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă tematica pentru admiterea în școlile de cîntări bisericești în forma definitivată de Comisia specială pentru învățămîntul teologic.*

— *Tematica respectivă se va transmite tuturor școlilor de cîntări bisericești, pentru afișare și punere la dispoziția candidaților.*

În continuare, Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, raportorul Comisiei afacerilor externe bisericești, să prezinte referatele asupra problemelor repartizate acestei comisii :

Relații cu Bisericile Ortodoxe Orientale

Temei nr. 656/1991 — Prezentarea celei de a III-a întruniri Comisiei mixte de dialog între Biserica Ortodoxă și Bisericile Ortodoxe Orientale, Chambésy, Elveția, 23—28 septembrie 1990.

Din examinarea documentelor reiese consensul teologic la care s-a ajuns pînă în prezent între cele două familii de Biserici și, totodată, se cere ca fiecare să-și exprime individual poziția cu privire la oportunitatea ridicării reciproce a anatemei.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *În act și își exprimă cu satisfacție acordul cu privire la rezultatul la care s-a ajuns în cadrul dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Ortodoxe Orientale și așteaptă cu încredere următorii pași care să ducă la deplina comuniune dintre cele două familii de Biserici ;*

— *Hotărîrea Sfîntului Sinod va fi comunicată Secretariatului de la Centrul Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, cu propunerea ca anunțarea ridicării anatemei să se facă public de către ambele familii de Biserici, într-un mod solemn.*

Relații cu Biserica Romano-Catolică

Temei nr. 943/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului la întrunirea subcomisiei a III-a din cadrul Comisiei mixte internaționale pentru dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, Roma (Italia), 2—9 martie 1991.

La lucrările acestei subcomisii problema uniaticismului a fost abordată în perspectiva continuării dialogului dintre cele două Biserici, în cadrul lucrărilor elaborîndu-se un document final, în care se reliefează aspectele esențiale ce definesc raporturile dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, în legătură cu Bisericile catolice de rit bizantin.

Rezultatele lucrărilor celor trei subcomisii din cadrul Comisiei mixte de dialog vor fi prezentate la reuniunea plenară a Comisiei internaționale de dialog de la Ariccia — Roma, 11—12 iunie 1991.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act cu apreciere de participarea I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului la întrunirea celei de a III-a subcomisii din cadrul Comisiei mixte internaționale pentru dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, privind problema uniaticismului ;

— La întrunirea de la Ariccia, din iunie 1991, I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului urmează să prezinte punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe Române, în sensul continuării dialogului pe coordonatele stabilite de subcomisia prezidată de I.P.S. Sa ;

— Se vor lua măsuri pentru editarea broșurii privind problema uniației în România, cu traducere în engleză și franceză.

Relații cu Biserica Anglicană

Temei nr. 2555/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, și a P.C. Pr. *Silviu Pufulete*, parohul Comunității ortodoxe române din Londra, la festivitățile de întronizare a noului arhiepiscop de Canterbury, *Georg Leonar Carey*, Canterbury — Anglia, 19 aprilie 1991.

Cu acest prilej, I.P.S. *Daniel* a transmis noului arhiepiscop o scrisoare de felicitare din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al României, precum și ediția jubliară a *Bibliei de la București, 1688—1988*.

În convorbirea avută cu delegația Bisericii Ortodoxe Române, noul arhiepiscop a scos în evidență dorința de a intensifica relațiile cu Biserica noastră, fapt ce se va concretiza și printr-o vizită pe care o delegație a Bisericii Anglicane o va face în vara acestui an Bisericii Ortodoxe Române.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act, cu mulțumiri, de participarea I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, — ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române —, la festivitățile de întronizare a celui de al 103-lea arhiepiscop de Canterbury, *Grația sa George Leonard Carey* ;

— Ia act, cu aprobare, de vizita în România a delegației Bisericii Angliei, în frunte cu Excelența sa *David Hope*, episcop de Londra, în vara acestui an.

Relații cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor

Temei nr. 296/1991 — Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, condusă de I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, la cea de-a VII-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Canberra — Australia, 7—20 februarie 1991.

Tema generală a întrunirii de la Canberra s-a referit la cea de a III-a persoană a Sfintei Treimi, Sfântul Duh, și a fost prezentată sub forma invocării : «Vino, Duhule Sfinte, reînnoiește întreaga creație».

Participarea ortodocșilor la Canberra s-a făcut simțită pe tot parcursul dezbaterilor și s-a ilustrat prin învățăturile ortodoxe, care au fost consemnate în rapoartele finale ale secțiilor.

I.P.S. Mitropolit Daniel a făcut o apreciată expunere despre legătura dintre unitate și comuniune, ca două noțiuni identice și nu separate.

În privința reprezentării Bisericii Ortodoxe Române, în cadrul organismelor de conducere ale C.E.B., comisia consemnează alegerea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei ca membru în Comitetul Executiv și Comitetul Central al C.E.B., precum și în Comitetul Permanent al comisiei «Credință și constituție». De asemenea, P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, a fost ales membru în Comitetul Central al C.E.B., precum și în Comitetul de selecționare a candidaților pentru postul de secretar general, care urmează a fi ales în septembrie 1992.

Temei nr. 1841/1991 — Participarea P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, la întrunirea grupului regional european Cicarw al C.E.B. și C.B.E., de la Hérimoncourt (Franța), 10—18 aprilie 1991.

Comisia a reținut că, în cadrul lucrărilor, s-au dezbătut probleme financiare și în special probleme în legătură cu sprijinirea anumitor proiecte pentru anul viitor, între care și cele pentru continuarea lucrărilor la Centrul ecumenic și Institutul teologic din București.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act cu mulțumiri de darea de seamă privind participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române, condusă de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, la cea de a VII-a Adunare generală a C.E.B. de la Canberra (Australia), precum și cea privitoare la participarea P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul la Întrunirea grupului regional european CICARWS de la Hérimoncourt (Franța).

Relații cu Conferința Bisericilor Europene

Temei nr. 1627/1991 — Participarea P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul al Arhiepiscopiei Sibiului, la Întrunirea C.B.E. — C.C.E.E. Bossey — Geneva (Elveția), 6—10 martie 1991.

Analizînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că întrunirea a avut ca obiectiv examinarea activităților celor două organisme în ultimul an și pregătirea unei întâlniri europene pe tema «Misiune și evanghelizare» în Europa, care va avea loc în toamnă în Spania.

Comisia a mai reținut de asemenea că P.S. Serafim Făgărășanul a făcut o prezentare detaliată a situației ecumenice din Biserica Ortodoxă Română.

Temei nr. 2057/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și a P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, la Întrunirea mixtă a Prezidiului și Comitetului Consultativ al C.B.E. Liebfrauenburg (Franța), 22—29 aprilie 1991.

Analizînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că, potrivit ordinii de zi, la această întrunire s-a dezbătut raportul de activitate a secretarului general al C.B.E., dl. Jean Fischer, în care se atrage atenția asupra crizei relațiilor ecumenice, și se cere promovarea dialogului și împăcării ce trebuie să se afle în centrul aten-

ției tuturor Bisericilor. S-au dezbătut, de asemenea, probleme legate de cea de a X-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene, care va avea loc la Praga, în septembrie 1992. S-a cerut să se acorde sprijinul convocării unei conferințe mixte a șefilor Bisericilor din Orientul Mijlociu și din Europa, și s-a accentuat că noua situație europeană deschide posibilitatea și necesitatea unei mai strânse cooperări între C.B.E. și C.C.E.E.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act de participările I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, precum și a P.S. Serafim Făgărășanul, episcop-vicar, la întrunirile organizate de Conferința Bisericilor Europene, și aprobă în continuare participarea delegațiilor Bisericii noastre la acțiunile acestui organism internațional ;*

— *Se va alcătui delegația Bisericii Ortodoxe Române, din opt persoane, care urmează să participe la Adunarea generală C.B.E., avându-se în vedere criteriile recomandate : ierarhi, clerici, profesori, tineri, femei.*

Participări ale teologilor ortodocși români la diferite întruniri intercreștine peste hotare

Temei nr. 1507/1991 — Masa rotundă cu tema «De la tăcere la cuvânt...», Praga (Cehoslovacia), 19 ianuarie 1991 ; Manifestarea ecumenică «Săptămîna pentru unitatea creștină», Saint Germain en Loxe (Franța), 24 ianuarie 1991, și Sesiunea Syndesmos-ului, Paris (Franța), 3 februarie 1991.

Analizînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că, la întrunirile susmenționate, Biserica noastră a fost reprezentată de P.S. Serafim Făgărășanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului.

Cu ocazia vizitei la Institutul ortodox «Sf. Serghie» din Paris, P.S. Serafim a participat și la o întrunire organizată de Syndesmos. Cu acest prilej, s-a făcut o propunere ca în 1992 să se organizeze în România o întrunire a Syndesmos-ului.

Temei nr. 777/1991 — Conferința capelanilor militari din Europa și America de Nord, Luebeck (Germania), 3—7 februarie 1991.

La această conferință, Biserica noastră a fost reprezentată de P.C. Pr. Aurel Jivi, profesor la Institutul teologic «Andrei Șaguna» din Sibiu, tema întrunirii fiind : «Preoția în armată în vremuri de tranziție». Reprezentantul român a vorbit despre aspectele ecumenice ale slujirii bisericești în armată.

Temei nr. 1843/1991 — Reuniunea Comisiei internaționale de istorie eclesiastică comparată (CIHEC), Paris (Franța), 23 martie 1991.

La această reuniune Biserica noastră a fost reprezentată de dl. Profesor Emilian Popescu de la Institutul teologic din București, în calitate de membru al biroului acestei comisii. S-a dezbătut problema Congresului de la Roma, din martie 1993, care va avea ca temă «Creștinism în mediul rural, de la origini pînă astăzi».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericesti, Sfântul Sinod hotărăște :

— *la act cu mulțumiri de dările de seamă privind participările reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la diferite întruniri intercreștine peste hotare de la ultima sesiune a Sfântului Sinod*

— *la în considerare posibilitatea găzduirii unei întruniri Syndesmos-ului la Institutul teologic din București, în 1992.*

Sectorul Comunități externe

Temei nr. 1892/1991. — Obiect : Scrisoarea I.P.S. Meliton al Filadelfiei privind stabilirea monahilor români la Muntele Athos.

Luând cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist subliniază eforturile pe care Patriarhia Română le-a făcut de-a lungul anilor, pentru întreținerea și dotarea schiturilor românești de la Sfântul Munte Athos, precum și prin trimiterea de monahi români, care să-și desfășoare activitatea în spiritul tradiției ortodoxe athonite. În ultimul timp s-a observat, însă, o atitudine ostilă, vizînd excluderea din Sfântul Munte Athos a monahilor români, ruși, sîrbi și bulgari, care s-au stabilit acolo în ultimii mii ani și nu au obținut încă aprobarea Patriarhiei Ecumenice.

În urma discuțiilor purtate în legătură cu această temă, s-a luat următoarea hotărîre :

— *Sfîntul Sinod a luat cunoștință cu multă îngrijorare despre situația la care s-a ajuns și își exprimă protestul față de atitudine discriminatorie față de stabilirea monahilor de alte-naționalități la Muntele Athos, situație contrară bunelor relații dintre Biserica Ortodoxă, și contrară tradițiilor existente - de veacuri în Sfîntul Munte Athos. Dacă această atitudine continuă, Biserica noastră vede nevoită să ceară includerea acestei probleme pe ordinea de zi a viitoarei Conferințe panortodoxe presinodale ;*

— *Se va comunica această hotărîre Patriarhiilor : Rusă, Bulgară și Sîrbă, precum și celorlalte Biserici surori.*

Temei nr. 3083/1991 — Aspecte noi privind Episcopia Ortodoxă Catolică din Franța.

Sectorul Comunități externe și burse supune spre analiză Sfîntului Sinod situația creată în cadrul Episcopiei Ortodoxe Catolice din Franța prin cererea expresă a P.S. Episcop Germain, în care solicită să i se accepte ieșirea de sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române (exeat) în cazul în care nu i se acceptă :

— Statutul său canonic de Biserică autonomă și capacitatea de a prezenta acest titlu și conținutul său oricărei Biserici sau oricărei persoane care ar solicita-o ;

— Alegerea și sfințirea a doi episcopi noi, un episcop vicar și un episcop eparhial, pentru a răspunde nevoilor creșterii într-un spațiu atât de important a responsabilităților pentru capacitatea și forțele unui singur episcop.

Scrisoarea trimisă de P.S. Episcop Germain Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist nu a fost nici discutată și nici cunoscută de membrii Consiliului episcopal, așa cum reiese din diferite scrisori sosite, după aceea, la Patriarhia Română, ceea ce a provocat discuții în rîndul preoților și credincioșilor, care au luat atitudini diverse.

După această scrisoare, P.S. Germain, dîndu-și, probabil, seama că a fost prea categoric, sau îndemnat de alte persoane, mai trimite o scrisoare în care încearcă să dea explicații privind poziția luată de P.S. Sa, și o alta, în care cere să i se accepte o vizită la Patriarhia Română, între 16—22 iunie, propunînd chiar și un program, pentru a avea convorbiri cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române.

Luînd cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST face o trecere în revistă a eforturilor pe care Biserica Ortodoxă Română le-a făcut în cei peste 18 ani de cînd P.S. Germain este sub jurisdicția noastră, încercîndu-se încadrarea P.S. Sale și a Episcopiei pe care o conduce în rînduiala canonică ortodoxă, încercări care au rămas fără rezultate pozitive. Prea Fericirea Sa subliniază faptul că trebuie să se facă o distincție între persoana P.S. Episcop Germain și preoții și credincioșii Eparhiei, întrucît sînt unii preoți și credincioși foarte buni care doresc, cu adevărat, să se integreze în viața și rînduiala ortodoxă. Pentru comportarea P.S. Sale nu înseamnă că trebuie să sufere și aceștia. Pentru abaterile și comportarea P.S. Sale sînt destule mărturii, în cazul în care s-ar dori să fie judecat aparte.

I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului opinează că este bine să i se accepte ieșirea de sub jurisdicția Patriarhiei Române numai P.S. Episcop Germain, urmînd ca pentru preoții și credincioșii care doresc să rămînă sub jurisdicția noastră, să se găsească pe parcurs unele modalități.

I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei este de părere că P.S. Germain poate fi chemat într-o Comisie de judecată, întrucît nu-și respectă jurămîntul de la hirotonie.

I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului consideră că Patriarhia Română a făcut destul pînă acum pentru îndreptarea P.S. Sale, dar totul a fost în zadar. În consecință consideră că nu se mai poate tolera poziția și lipsa de înțelegere ale P.S. Germain, și propune retragerea oblăduirii canonice atît P.S. Sale cît și Episcopiei ortodoxe catolice din Franța, cu regretul de a nu fi reușit să se integreze în Comuniunea Ortodoxiei universale.

Ținînd seama de prezentarea făcută de Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, de opiniile exprimate de Înalt Prea Sfinții Mitropoliți Daniel al Moldovei și Bucovinei, Antonie al Ardealului și Nicolae al Banatului, precum și de propunerile Comisiei afacerilor externe bisericești ;

Avînd în vedere cererea expresă și în scris a P.S. Episcop Germain de a i se accepta ieșirea de sub jurisdicția Patriarhiei Române, sau a i se recunoaște statutul de Biserică autonomă, precum și de a i hirotoni imediat doi episcopi și de a i se recunoaște jurisdicția asupra întregului Occident ;

Luînd în considerație și faptul că de mai mulți ani Patriarhia Română a depus străduințe pentru a-l determina pe P.S. Episcop Germain și dioceza pe care o conduce de a respecta rînduiala de credință de cult, de viață bisericească și rînduiala canonică ortodoxă, străduiri care au rămas fără rezultate pozitive ;

Ținînd seama și de refuzul Bisericilor Ortodoxe din Franța și altă țări de a-l accepta în cadrul comuniunii ortodoxe, precum și de a recunoaște ortodoxia P.S. Sale ;

Sfîntul Sinod hotărăște :

— Retragerea oblăduirii canonice P.S. Germain și Episcopiei ortodoxă catolică din Franța, cu regretul de a nu fi reușit să fie integrați în Comuniunea Ortodoxiei universale. Înainte de aplicarea hotărîrii, se delegă I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei pentru a se consulta cu Comitetul interepiscopal și cu Consiliul eparhial Episcopiei ortodoxe catolice din Franța, privind situația deosebit de dificilă a relațiilor P.S. Sale atît cu Patriarhia Română, cît și cu Comitetul Interepiscopal din Paris ;

— Prezenta hotărîre va fi adusă la cunoștință P.S. Episcop Germain, forurilor de conducere ale Episcopiei ortodoxe catolice din Franța, Comitetului interepiscopal din Franța, precum și Bisericilor Ortodoxe surori ;

— Se va trimite o telegramă Prea Sfințitului Episcop Germain în care se va preciza că nu mai este cazul să vină în vizită la Patriarhia Română între 16—22 iunie 1991, așa cum a solicitat, întrucît se va deplasa la Paris I.P.S. Mitropolit Daniel și P.S. Episcop-vicar Serafin Făgărășanul.

Temei nr. 3721/1991 — Vizite și acțiuni ale ierarhilor și clerului Bisericii Ortodoxe Române în Republica Moldova.

În ultima vreme, ierarhi și preoți ai Bisericii Ortodoxe Române au vizitat Basarabia și Bucovina de nord, cu diferite prilejuri, făcînd, cu aceste ocazii, donații fraților de peste Prut, donații constînd în : cărți și obiecte bisericești, cărți de literatură, Biblii, etc. Astfel, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul au participat la diverse simpozioane și momente festive bisericești și culturale din viața fraților basarabeni și bucovineni.

Cu aceste ocazii ierarhii noștri au ținut cuvântări, au sfințit troițe, au pus pietre de temelie pentru începerea construirii de biserici, au vizitat școli teologice etc.

În urma discuțiilor purtate, în cadrul cărora I.P.S. Mitropolit Antonie, I.P.S. Mitropolit Nestor și P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul au descris în detaliu momentele emoționante ale acestor vizite, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act, — cu mulțumiri aduse I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul —, de grija arătată față de clerul și credincioșii din cuprinsul Republicii Moldova, cu îndrumarea de a se continua acțiunile de întrajutorare.

Temei nr. 3770/1991 — Referat informativ privind activitatea în cadrul Vicariatului ortodox român din Ungaria.

În permanenta grijă pe care Episcopia Oradiei și Episcopia Aradului o poartă față de parohiile din cadrul Vicariatului ortodox român din Ungaria, P.S. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul și P.S. Episcop Timotei al Aradului au vizitat în cursul lunilor martie și aprilie parohiile din Gyula, Pusta, Otlaca, Bichișcioaba și Bătania.

În urma discuțiilor purtate, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act cu mulțumiri, de vizitele efectuate de P.S. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul și P.S. Episcop Timotei al Aradului în cadrul Vicariatului ortodox român din Ungaria, și se recomandă continuarea contactelor și vizitelor la parohiile respectivului Vicariat.*

Epuizându-se discutarea problemelor aduse în examinarea Sfântului Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist adresează mulțumiri II.PP.SS. și PP.SS. Ierarhi pentru participarea la ședință și pentru contribuția adusă la soluționarea problemelor discutate.

Se anunță apoi prorogarea sesiunii Sfântului Sinod.

Se rostește rugăciunea.

Ședința de lucru se ridică la ora 22,00.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Președintele Sfântului Sinod

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Secretarul Sfântului Sinod
† NIFON PLOIEȘTEANUL
 EPISCOP VICAR PATRIARHAL

SESIUNEA SFÎNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PE ANUL 1991

Sumarul şedinţei de lucru din 25—26 iulie 1991

Potrivit convocării Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, pe temeiul prevederilor articolului 12 din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române, a avut loc, la reşedinţa patriarhală din Bucureşti, şedinţa de lucru a Sfântului Sinod, în zilele de 25—26 iulie 1991.

În ziua de 25 iulie 1991, la ora 9,00 s-a oficiat, în catedrala patriarhală, slujba Te-Deum-ului pentru deschiderea şedinţei sinodale, cu participarea membrilor Sfântului Sinod.

La ora 9,30 membrii Sfântului Sinod iau loc în sala sinodală, unde Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST intră însoţit de II.PP.SS Mitropoliţi.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, luînd cuvîntul, arată că şedinţa Sfântului Sinod a fost determinată de necesitatea soluţionării unor probleme care sînt înscrise în ordinea de zi şi, în mod special, unor probleme care privesc învăţămîntul teologic şi problema educaţiei moral-religioase în şcolile din învăţămîntul de stat.

După această scurtă motivare, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, invită pe P.S. Episcop-vicar patriarhal, Nifon Ploieşteanu, secretarul Sfântului Sinod, să dea citire apelului nominal.

Constatîndu-se prezenţa statutară a membrilor Sfântului Sinod, Prea Fericitul Părinte Preşedinte declară şedinţa deschisă, invitînd pe P.S. Episcop-vicar patriarhal, Nifon Ploieşteanul, să dea citire componenţei comisiilor sinodale, componentă stabilită la şedinţa sinodală precedentă.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Preşedinte* dispune citire ordinii de zi şi, după adoptarea ei, repartizarea lucrărilor pe comisii şi suspendarea şedinţei, în vederea studierii lucrărilor şi a întocmirii referatelor necesare prezentării problemelor.

La ora 13,00 se redeschide şedinţa sinodală sub preşedinţia Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, care invită pe P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, raportorul *Comisiei pentru doctrină, viaţă religioasă şi pentru mînăstiri*, să dea citire referatelor asupra problemelor repartizate :

Temei nr. 5847/1991 — Dările de seamă ale unor centre eparhiale privind activitatea misionară şi dările de seamă ale unor PP. SS Episcopi-vicari şi arhieriei-vicari privind activitatea de teren pastoral misionară, desfăşurată în semestrul I din anul 1991.

Din studierea dărilor de seamă Comisia reţine grija chiriarhilor şi a celorlalţi membri ai Sfântului Sinod pentru continuarea şi lărgirea activităţii misionare sub toate aspectele.

În urma discuţiilor purtate şi la propunerea Comisiei pentru doctrină, viaţă religioasă şi pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăşte :

-- *la act de dările de seamă misionare prezentate Sfîntului Sinod ;*

— Să reînnoiește măsura ca eparhiile, PP. SS. Episcopi-vicari și arhieriei-vicari să prezinte Sfântului Sinod dările de seamă semestriale asupra activității misionare ;

— Să se acorde atenție deosebită activității de predare a educației moral-religioase în școli, cu precizarea că această activitate a clerului constituie o obligație pastoral-misionară a fiecărui preot ;

— În dările de seamă, eparhiile să illustreze fenomenul prozelitist de orice natură, cu date concrete ;

— Eparhiile să studieze și să ia măsuri privind întrajutorarea între parohii ;

— Preoții parohi să fie atenționați pentru ca, împreună cu organele parohiale să găsească soluții și modalități pentru evidențierea și realizarea veniturilor care să asigure execuția bugetară ;

— Se face apel către clerul Bisericii Ortodoxe Române pentru a depune stăruință să se realizeze prevederile Fondului central misionar și ale Fondului solidarității creștine, din care să se acopere toate cerințele pentru susținerea activităților bisericesti, în special ale celor cu caracter misionar-caritativ.

Temei nr. 5238/1991 — Adresa de răspuns a Secretariatului de Stat pentru Culte nr. 4786/1991, și adresa nr. 818/1991, primită din partea Guvernului, privind includerea rubricii «apartenența religioasă» în formularul pentru recensământul populației, care va avea loc în luna ianuarie 1992.

Ținând seama că adresele respective relevă faptul că, în prezent, pe formularele de recenzare a persoanelor, care au intrat la tipar, se regăsește și rubrica «Religia»,

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act că la recensământul populației, care va avea loc în luna ianuarie 1992, se va efectua și recenzarea sub aspect confesional, prin includerea în formulare privind persoana a rubricii «Religia» ;

— Centrele eparhiale sînt îndatorate a lua măsurile necesare pentru informarea clerului, în vederea lămuririi credincioșilor din parohii, cu privire la declarația privind apartenența confesională, pe care trebuie s-o înscrie în fișa de recensământ ;

Pe cît posibil, preoții vor fi îndrumați să-și ofere serviciile pentru a face parte din comisiile de recensământ.

Temei nr. 6180/1991 — Scrisoarea P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășeanul din 17 iulie 1991, cu propuneri privind activitatea pastoral-misionară.

• La propunerea Prea Fericitului Părinte Președinte se dă cit scrisorii, din care se rețin următoarele sugestii :

Crearea de noi eparhii în Biserica Ortodoxă Română, dacă e posibil în fiecare județ, în raport cu numărul credincioșilor ortodocși și cu cerințele misionare ale Bisericii, avînd o administrație simplă dîndu-se episcopului posibilitatea să fie păstor și misionar.

Să se dea prioritate județelor Covasna și Harghita, cu multe probleme misionare, înființîndu-se o episcopie nouă pentru aceste două județe.

În urma amplelor discuții care au avut loc și a precizărilor care s-au făcut, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Se rețin și se apreciază ca binevenite propunerile făcute de P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, pentru intensificarea activității misionare.*

— *Ierarhii din zona transilvană vor studia, în cadrul unui sinod mitropolitan, problema organizării unei episcopii pentru județele Harghita și Covasna, sub toate aspectele pe care le implică o nouă eparhie în condițiile din zonă, inclusiv stipularea sarcinilor care revin acesteia pentru a putea fi o eparhie viabilă.*

— *Sfîntul Sinod adresează chiriarhilor care nu au episcopi vicari sau arhieriei-vicari, rugămîntea de a reflecta în vederea recomandării de candidați pentru alegerea de către Sfîntul Sinod.*

Temei nr. 5835/1991 — Procesul-verbal al Consfătuirii pe probleme economico-financiare a delegaților eparhiilor din Patriarhia Română, privind salarizarea personalului bisericesc.

Din studierea documentației respective rezultă că, urmare hotărîrii Sinodului Permanent din data de 11 iunie 1991, a avut loc, la data de 18 iunie 1991, Consfătuirea delegaților eparhiilor din Patriarhia Română, cu probleme economico-financiare, pentru a examina problemele legate de salarizarea personalului bisericesc.

În cadrul discuțiilor purtate s-a relevat faptul că încadrările la salarizare a personalului bisericesc au fost făcute cu respectarea prevederilor legale în vigoare, dar s-a relevat faptul că aceste salarizări nu vor putea fi realizate din lipsă de fonduri, datorită crizei financiare.

S-a precizat, de asemenea, că din lipsă de fonduri, eparhiile se vor vedea silit să aplice personalului salariul minim prevăzut în statutul de funcții sau chiar salariul minim pe țară.

În urma analizării propunerilor care s-au făcut și a discuțiilor care au avut loc, plenul Sfîntului Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca personalul clerical din Biserica Ortodoxă Română să fie salarizat prin asimilare cu corpul didactic din învățămîntul de stat, potrivit studiilor și gradelor didactice. La fel vor fi salarizate cadrele didactice și personalul din învățămîntul seminarial și din școlile de cîntăreți bisericești.*

— Corpul didactic din instituțiile de învățămînt teologic superior și personalul auxiliar, va fi salarizat ca și personalul similar din instituțiile de învățămînt superior de stat.

— Aprobă ca personalul clerical de conducere din Administrația Patriarhală, ca organ central și Casa de pensii și ajutorare a Bisericii Ortodoxe Române, să fie salarizat prin asimilare cu corpul didactic din învățămîntul superior de stat.

— Personalul pentru activitatea de specialitate: administrație, secretariat, activități economice etc., din Administrația Patriarhală, ca organ central și Casa de pensii și ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române, să fie salarizați corespunzător funcțiilor similare din instituțiile de stat.

— Aprobă ca personalul clerical de conducere, de administrație, de secretariat, economic, întreținere, reparații etc., precum și cel din activitățile economice de la centrele eparhiale să fie salarizat ca personalul similar din unitățile de stat.

— Plata salariilor personalului bisericesc se va face în funcție de posibilitățile financiare ale fiecărei unități. În lipsă de fonduri, cu caracter temporar, se va achita salariul minim prevăzut în statul de funcții, iar în mod excepțional, salariul minim pe țară, aprobat pentru programul normal de lucru, conform legii.

— Aprobă următoarele propuneri pentru realizarea surselor suplimentare de venituri:

— Exploatarea terenurilor agricole actuale și a celor ce vor fi atribuite parohiilor și mănăstirilor prin aplicarea Legii fondului funciar, studierea modului în care producția de pe aceste terenuri ar putea fi folosită, cel puțin în parte și pentru salariile personalului bisericesc (genul salarizării în natură).

— Reducerea cheltuielilor de producție în cadrul activităților economice ale unităților anexe, prin folosirea judicioasă a materiilor prime și a materialelor, economisirea energiei, înlocuirea materialelor scumpe sau deficitare, valorificarea integrală a deșeurilor etc.

— Creșterea productivității muncii prin utilizarea integrală și eficientă a timpului de lucru, organizarea judicioasă a producției și a muncii.

— Asimilarea în fabricație a unor produse noi și variate pentru nevoile cultului.

— Actualizarea permanentă a prețurilor produselor, în raport de costurile reale și cu posibilitățile de distribuire a acestora.

— Realizarea integrală a Fondului central misionar și a Fondului solidarității creștine, pentru a putea subvenționa parohiile cu situație financiară precară.

— Realizarea unei contribuții procentuale potrivit bugetelor de la fiecare unitate bisericească, pentru realizarea unui fond aparte, destinat acoperirii cheltuielilor generale bisericești, inclusiv pentru subvenționarea parohiilor cu posibilități materiale reduse.

— Evidențierea corectă și totală a veniturilor realizate de unitățile parohiale de la pangar, prin distribuirea lumînărilor și a colportajului (într-o gamă mult mai variată).

— Obligativitatea procurării de lumînări numai din producția Bisericii.

— Organizarea contribuției benevole a credincioșilor în cadrul parohiilor, potrivit Statutului și legiurilor noastre bisericești, așa cum fac și celelalte culte din țară.

— Aprobă următoarele precizări pe linia aplicării Legii salarizării în cadrul Bisericii Ortodoxe Române :

— Activitățile administrative, didactice sau de altă natură, îndeplinite de teologi în cadrul administrației bisericești, pînă la hirotonie, se consideră vechime în cler.

— Trecerea preoților într-o treaptă superioară de vechime la salarizare, se face în raport de vechimea în funcție.

— Coriștii bisericești pot fi remunerați cu o indemnizație lunară în funcție de posibilitățile și la aprecierea unităților bisericești.

— Cuantumul indemnizațiilor de conducere se stabilește de conducătorul Centrului eparhial.

— Aprobă ca o delegație sinodală a Bisericii Ortodoxe Române să se prezinte la Președinție, Guvern și Camerele legislative pentru a înfățișa situația financiară precară a Bisericii Ortodoxe Române și a soliciți salarizarea personalului bisericesc, care predă educația moral-religioasă în școlile de stat și a întregului personal bisericesc din fondurile de stat.

În ședința din după-amiaza aceleiași zile, lucrările au continuat cu prezentarea, de către P.S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Tîrgovișteanul, a rapoartelor Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc :

Temei nr. 5531/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu Convenția privind abilitatea viitorilor învățători de a preda Educația moral-religioasă în școlile de stat la clasele I—IV, încheiată între Ministerul Învățămîntului și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte.

Din studierea referatului se constată că respectiva Convenție prevede introducerea disciplinei «Educația moral-religioasă» în școlile normale de învățatori, câte două ore pe săptămână, prevăzute în orar și în planul de învățămînt, începînd cu anul școlar 1991—1992.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă planul de învățămînt întocmit de Serviciul de învățămînt al Cancelariei Sf. Sinod, pentru predarea Educației moral-religioase la clasele IX—XIII în școlile normale, pe clase și număr de ore, după cum urmează :*

Clasa a IX-a :

— *Istoria biblică a Vechiului Testament (o oră săptămînal) ;*

— *Istoria biblică a Noului Testament (o oră săptămînal) ;*

Clasa a X-a :

— *Studiul Sfintei Scripturi (o oră săptămînal) ;*

— *Catehism (o oră săptămînal) ;*

Clasa a XI-a :

— *Catehism (o oră săptămînal) ;*

— *Teme principale de Istoria bisericească universală și de Istoria Bisericii Române (o oră săptămînal) ;*

Clasa a XII-a :

— *Dogmatica ortodoxă (o oră săptămînal) ;*

— *Istoria religiilor (o oră săptămînal) ;*

Clasa a XIII-a :

— *Dogmatica ortodoxă (o oră săptămînal) ;*

— *Morala creștină (o oră săptămînal) ;*

— *Aprobă proiectul de programă analitică pentru predarea educației moral-religioase în clasele IX—XIII școlile normale.*

— *Aprobă instituirea unui colectiv de lucru din profesori de specialitate, pentru întocmirea programei analitice speciale pentru cursuri intensive la clasele X—XIII, care să țină seama de programa analitică aprobată pentru clasele IX—XIII.*

— *Predarea obiectului de studiu Educație moral-religioasă să se facă în cadrul orarului obișnuit al școlilor normale în zilele în care se țin cursuri în afara zilelor de sîmbătă.*

— *Pentru anul de învățămînt 1991—1992, cadrele didactice de teologie să se folosească în predarea Educației moral-religioase de Mica Biblie și manualele pentru seminariile teologice care au fost reeditate și aduse la zi.*

Temei nr. 5080/1991 — Adresa Episcopiei ortodoxe române a Maramureșului și Sătmarului, cu propunerea de înființare a Facultății de

teologie — ortodoxă-litere, în cadrul Universității din Baia Mare, începînd cu anul universitar 1991—1992.

În urma discuțiilor, pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» și art. 116 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Facultății de teologie-litere în cadrul Universității din Baia Mare, începînd cu anul universitar 1991—1992 ;*

— *Facultatea de teologie-litere din cadrul Universității de la Baia Mare se va organiza și va funcționa în condițiile prevăzute de Protocolul privind includerea învățămîntului superior teologic în cadrul universităților de stat, cu studenții Episcopiei ortodoxe române a Maramureșului și Sătmarului, care actualmente sînt înscriși la cursurile de zi și fără frecvență la Institutul teologic universitar din Cluj-Napoca.*

— *Episcopia ortodoxă română a Maramureșului și Sătmarului va transmite Cancelariei Sf. Sinod acordul Universității din Baia Mare și pe cel al Prefecturii locale, pentru a se putea interveni la Ministerul Învățămîntului și Științei și la Secretariatul de Stat pentru Culte, în vederea obținerii aprobărilor necesare.*

— *Eparhiile în cadrul cărora s-au înființat noi Facultăți de teologie, sînt îndrumate să recomande candidați pentru doctorat în teologie la instituțiile de învățămînt superior teologic, precum și pentru trimiterea la specializare în străinătate, cu burse de studii în vederea pregătirii de viitoare cadre didactice.*

Temei nr. 6183/1991 — Referatul Biroului de presă și comunicații privind unele probleme referitoare la predarea Educației moral-religioase în învățămîntul de stat.

Din examinarea referatului, Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc a reținut faptul că la Cancelaria Sf. Sinod s-au primit numeroase memorii și proteste referitoare la prevederile Proiectului Constituției României, în care se stipulează că «...în școlile de stat, învățămîntul religios este facultativ». De asemenea, se constată că între memoriile amintite se află și cel al Asociației «Frăția ortodoxă română» în care se propune întocmirea de liste cu semnături ale credincioșilor din fiecare parohie care doresc ca Educația moral-religioasă în școlile de stat să fie socotită disciplină de studiu egală cu celelalte discipline de învățămînt, înscrisă în planul de învățămînt și în orar.

În urma analizării memoriilor respective de către Comisia specială pentru educația moral-religioasă, și ca urmare a discuțiilor și propunerilor care s-au făcut, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *În act de problemele ridicate în referatul Biroului de presă și comunicații ;*

— Aprobă propunerea făcută de Asociația «Frăția ortodoxă română», ca în fiecare parohie să se întocmească liste cu semnăturile originale ale credincioșilor cu drept de vot care solicită ca în școlile de stat învățămîntul religios să fie garantat prin lege și să fie disciplină de studiu egală cu celelalte discipline de bază, urmînd ca listele respective să fie centralizate de eparhii și să fie trimise la Patriarhia Română pentru a fi depuse la președintele țării și la forurile legislative. Biroul de presă și comunicații se va îngriji de centralizarea listelor cu semnăturile credincioșilor cu drept de vot, care se vor primi de la eparhii.

Temei nr. 460/1991 — Referat privind unele probleme ale învățămîntului superior teologic din Biserica Ortodoxă Română.

Discuțiile care au avut loc au scos în evidență faptul că prin includerea instituțiilor de învățămînt teologic în cadrul universităților de stat începînd cu anul de învățămînt 1991—1992, pe baza Protocolului încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei, Patriarhia Română și Secretariatul de Stat pentru Culte se creează noi raporturi ale acestora, pe de o parte cu universitățile respective, iar pe de altă parte cu Biserica și cu eparhiile tutelare ;

Ținînd seama că Protocolul amintit reglementează aceste relații la modul general, fără a intra în detalii ;

Luînd în considerare faptul că Protocolul prevede ca fiecare facultate de teologie să încheie un acord cu centrul universitar respectiv, care să reglementeze raporturile dintre părți și că în virtutea autonomiei universitare facultățile de teologie își vor elabora propriul lor regulament, în conformitate cu Statutul Bisericii Ortodoxe Române și cu Regulamentul Universității de Stat, respective ;

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște următoarele :

— *Protocolul încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei, Patriarhia Română și Secretariatul de Stat pentru Culte să fie luat ca bază pentru încheierea unui acord de către fiecare facultate de teologie cu universitatea în care va fi inclusă, acord care va fi apoi sancționat de eparhia tutelară a unității de învățămînt superior teologic.*

— *În vederea elaborării noului regulament al facultăților de teologie se aprobă următoarea procedură :*

În faza întîi se va convoca o comisie alcătuită din rectorii actualelor institute teologice universitare din București, Iași, Sibiu și Cluj și un reprezentant al Serviciului de învățămînt din cadrul Cancelariei Sf. Sinod care, sub președinția I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, se va întruni la mînăstirea Neamț, în zilele de 8—9 august 1991, pentru elaborarea tezelor pe baza

căroră va fi elaborat noul regulament al facultăților de teologie pentru toate profilurile, luându-se ca orientare actualul regulament, Statutul Bisericii Ortodoxe Române, pentru păstrarea specificului bisericesc, precum și reglementările universitare în vigoare.

În faza a doua, tezele noului proiect de regulament al facultăților de teologie vor fi comunicate tuturor facultăților de teologie în vederea studierii și formulării observațiilor, sugestiilor și propunerilor de către consiliile profesionale care vor fi apoi înaintate Cancelariei Sf. Sinod pentru centralizare.

La întocmirea propunerilor consiliile profesionale se vor consulta și cu specialiștii din centrul universitar respectiv.

În faza a treia, propunerile facultăților de teologie vor fi examinate și definitivate de către Comisia specială pentru învățămîntul teologic, și reprezentanții fiecărei facultăți de teologie, urmînd ca, în forma definitivă, proiectul regulamentului facultăților de teologie să fie supus examinării Sfîntului Sinod.

Temei nr. 6148/1991 — Adresele Universității din Pitești, Institutului teologic universitar din București și Institutului teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu, cu propunerea ca media minimă de admitere în facultățile de teologie-litere și teologie-asistență socială să fie 5 (cinci).

Sfîntul Sinod, luînd în examinare problema respectivă și avînd în vedere prevederile Protocolului încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei, Patriarhia Română și Secretariatul de Stat pentru Culte privind includerea instituțiilor de învățămînt teologic superior în universități, în care s-a prevăzut ca media minimă de admitere în facultățile de teologie pastorală, teologie-litere și teologie-asistență socială să fie 6 (șase).

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, hotărăște :

— Se menține în vigoare hotărîrea Sfîntului Sinod, ca media minimă de admitere să fie 6 (șase), pentru a se evita orice discriminare între cele trei specializări ale facultății de teologie.

— Pentru completarea locurilor vacante se va da posibilitatea susținerii unor noi sesiuni de examen de admitere, în luna septembrie 1991, acolo unde este cazul. În acest sens, Cancelaria Sf. Sinod va mijloci un acord între Patriarhia Română și Ministerul Învățămîntului și Științei.

— În viitor, Comisia de învățămînt a Sfîntului Sinod va studia posibilitatea uniformizării mediei 5 (cinci) ca medie limită pentru admiterea și promovarea în instituțiile de învățămînt teologic.

— *Se va studia posibilitatea stabilirii unui mod de notare similar cu cel din învățământul de stat, pentru a se evita baremul sau sistemele de notare contradictorii și inegale.*

După încheierea discuțiilor în legătură cu această problemă, ședința se încheie la ora 20,30.

Vineri, 26 iulie 1991, la reluarea lucrărilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST invită pe P.S. Episcop Calinic al Argeșului, raportorul *Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină* să dea citire referatelor asupra problemelor cercetate de membrii acestei comisii :

Temei nr. 6010/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu necesitatea modificării Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă trimiterea textului Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române tuturor centrelor eparhiale, în vederea formulării de propuneri, observații și sugestii, vizînd revizuirea acestuia în consultare cu reprezentanții clerului eparhiei.*

— *Aprobă ca propunerile eparhiilor, definitivate după consultarea cu reprezentanții clerului eparhiei, să fie dezbătute în cadrul sinoadelor mitropolitane, urmînd ca la Cancelaria Sf. Sinod să fie transmise, într-o formulare comună, observațiile, propunerile și sugestiile eparhiilor din fiecare mitropolie.*

— *Propunerile celor cinci mitropolii din cuprinsul Patriarhiei Române, cuprinzînd de fapt propunerile tuturor centrelor eparhiale, să fie apoi transmise Cancelariei Sf. Sinod pînă la 15 septembrie 1991, urmînd a fi supuse examinării Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină și Comisiei de specialiști, anume desemnată, în vederea definitivării și aprobării de către Sfîntul Sinod.*

Temei nr. 6009/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind necesitatea unor propuneri din partea Bisericii în legătură cu îmbunătățirea Proiectului Constituției României.

Plenul Sfîntului Sinod, apreciînd necesitatea și urgența cu care trebuie întocmite aceste propuneri de îmbunătățire a articolelor din proiectul Constituției României, care se referă la cultele religioase și activitatea lor, hotărăște să se parcurgă articol cu articol, prevederile respective.

Ca urmare, Sfântul Sinod aprobă următoarele propuneri de modificări și îmbunătățiri la proiectul Constituției României, el exprimând punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe Române :

1. LA TITLUL II, CAPITOLUL II, ARTICOLUL 29, ALINEATUL 1

Text publicat

1. Libertatea gândirii, a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrins să adopte ori să adere la o credință religioasă, contrară convingerilor sale.

Text propus

1. Libertatea gândirii, a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrins să adopte ori să adere la o credință religioasă contrare convingerilor sale. Prozelitismul religios este interzis.

Notă: Se solicită această adăugare, întrucât, în prezent, prozelitismul religios este un mijloc de învrăjbită confesională și dezagregare a unității și a ritualității poporului român.

2. LA TITLUL II, CAPITOLUL II, ARTICOLUL 29, ÎNTRE ALINEATUL 4 ȘI ALINEATUL 5 SĂ SE ADAUGE UN ALINEAT NOU, AVÎND NUMEROTAREA 5, CU URMĂTORUL CONȚINUT :

Text publicat

Nu există.

Text propus

5. Biserica Ortodoxă Română este Biserica națională, având continuitate istorică identică cu a poporului român și fiind Biserica mării majorități românilor.

Notă: Actualul alineat 5 din textul publicat, va primi numărul 6 și își va păstra conținutul integral.

3. LA TITLUL II, CAPITOLUL II, ARTICOLUL 32, ALINEATUL 7

Text publicat

7. Statul asigură libertatea învățămîntului religios potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățămîntul religios este facultativ.

Text propus

7. Statul asigură libertatea învățămîntului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățămîntul religios este garantat prin lege și se bucură de drepturi egale cu celelalte obiecte de studiu.

4. LA TITLUL II, CAPITOLUL II, ARTICOLUL 37, SE PROPUNE MODIFICAREA ALINEATULUI 2

Text publicat

2. Salariații au dreptul la protecția socială a muncii. Măsurile de protecție

Text propus

2. Salariații au dreptul la protecția socială a muncii. Măsurile de protecție

privesc securitatea și igiena muncii, femeile și tinerii, salariul minim, repaosul săptăminal, concediul de odihnă, presta-rea muncii în condiții grele precum și alte situații specifice.

privesc securitatea și igiena muncii, femeile și tinerii, salariul minim, repaosul săptăminal, concediul de odihnă, presta-rea muncii în condiții grele precum și alte situații specifice. La repaosul săptăminal se adaugă zilele de 25 și 26 decembrie (Crăciunul) ziua a doua de Paști, ziua Înălțării Domnului (ziua Eroilor) și ziua a doua de Rusalii, ca sărbători religioase, tradiționale, ale românilor.

5. LA TITLUL II, CAPITOLUL II, ARTICOLUL 45, ALINEATUL 2

Text publicat

2. Condițiile de încheiere, de desfiacere și de nulitate a căsătoriei, se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă este facultativă și ea poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

Text propus

2. Condițiile de încheiere, de desfiacere și de nulitate a căsătoriei, se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

6. LA TITLUL III, CAPITOLUL I, ARTICOLUL 58, ALINEATUL 1

Text publicat

1. Camera Deputaților și Senatul sînt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale.

Text propus

1. Camera Deputaților și Senatul sînt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale. Patriarhul, Mitropolii și Arhiepiscopii Bisericii Ortodoxe Române sau reprezentanții acestora, indicați nominal, precum și conducătorii celorlalte culte legal recunoscute în România, sînt senatori de drept.

Notă: Constituția României din anul 1923, în articolul 72 din Secțiunea II, Capitolul I, Titlul III, prevede senatorii de drept între care și ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, care se adăugau senatorilor aleși. De asemenea, în Tezele pentru elaborarea Proiectului de Constituție a României din 1991, la Titlul III, Capitolul I, alineatul 4, care reglementează componența Senatului, în varianta 2 se prevăd și reprezentanții Cultelor.

7. Pentru determinarea caracterului sacru al jurămîntului cerut persoanelor cărora le sînt încredințate funcții publice, militarilor, membrilor Camerei Deputaților, membrilor Senatului, membrilor Guvernului, Președintelui țării, precum și în Justiție, se propune ca acesta să fie depus pe Sfînta Cruce și pe Sfînta Evanghelie, după caz, în care scop se propun amendamente la următoarele prevederi ale textului publicat al proiectului Constituției României.

a) LA TITLUL II, CAPITOLUL III, ARTICOLUL 49, ALINEATUL 2

Text publicat

Cetățenii cărora le sint încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege.

Text propus

Cetățenii cărora le sint încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune, pe Sfânta Cruce și pe Sfânta Evanghelie, jurământul cerut de lege. justiiții martorii vor depune jurământul pe Sfânta Cruce.

b) LA TITLUL III, CAPITOLUL II, ARTICOLUL 81, ALINEATUL 2

Text publicat

2. Candidatul a cărui alegere a fost validată, depune în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună, următorul jurământ: «Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea materială și spirituală a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea și integritatea teritorială a României. Așa să-mi ajute Dumnezeu!».

Text propus

2. Candidatul a cărui alegere a fost validată, depune în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună și în prezența Patriarhului, următorul jurământ, Pe Sfânta Cruce și pe Sfânta Evanghelie: «Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea materială și spirituală a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea și integritatea teritorială a României. Așa să-mi ajute Dumnezeu».

Notă: S-a propus depunerea jurământului în prezența Patriarhului deoarece s-a solicitat ca Biserica Ortodoxă Română să fie recunoscută ca Biserică națională precum și pentru motivul că textul Constituției încheie jurământul cu formula «Așa să-mi ajute Dumnezeu», ceea ce reprezintă recunoașterea și mărturisirea de *jure* și de *facto* a credinței religioase.

c) LA TITLUL III, CAPITOLUL III, ARTICOLUL 102, ALINEATUL 1

Text publicat

1. Primul ministru, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului vor depune individual, în fața Președintelui României, jurământul prevăzut la articolul 81.

Text propus

1. Primul ministru, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului vor depune individual, în fața Președintelui României și în prezența reprezentantului Bisericii Ortodoxe, jurământul prevăzut la articolul 81.

— Sfântul Sinod adresează Prea Fericitului Părinte Patriarhul TE OCTIST rugămintea ca modificările aprobate de Sfântul Sinod să fie înaintate Adunării Constituante.

Temei nr. 5074/1991 — Referatul Cancelariei Sfântului Sinod în legătură cu lucrările Comisiei speciale sinodale pentru îmbunătățirea an

teproiectului «Legii clerului militar și a asistenței religioase în armata română» și a «Regulamentului de organizare și funcționare a clerului militar».

Ținând seama că textele celor două acte normative, în forma îmbunătățită de Comisia mixtă, au fost acceptate de Comisia canonică-juridică și pentru disciplină în ședința de lucru din 23 aprilie 1991, care le-a propus Sfântului Sinod pentru acceptare ;

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Este de acord cu anteproiectele celor două acte normative ; Legea clerului militar și a asistenței religioase în armata română și Regulamentul de organizare și funcționare a clerului militar în forma îmbunătățită prezentată de Comisia mixtă.*

— *Cele două anteproiecte de acte normative să fie transmise Ministerului Apărării Naționale, în vederea înaintării la Parlamentul României, spre aprobare.*

Temei nr. 5141/1991 — Referatul Cancelariei Sfântului Sinod în legătură cu procesul-verbal al Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români.

Apreciind munca desfășurată de Comisia sinodală specială pentru canonizarea sfinților români, condusă, cu competența și responsabilitatea cuvenite, de către I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și a contribuției celorlalți ierarhi și membri ai Comisiei, a specialiștilor și colaboratorilor ;

Ținând seamă că această lucrare trebuie continuată și ierarhizată pe priorități ;

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act, cu mulțumiri, de lucrările desfășurate de către Comisia specială sinodală pentru canonizarea sfinților români.*

— *Comisia specială sinodală pentru canonizarea sfinților români își va continua lucrările cu sprijinul specialiștilor și colaboratorilor, toate materialele elaborate depunându-se la Cancelaria Sfântului Sinod.*

Temei nr. 4180/1991 — Referatul Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină privind Darea de seamă cu propunerile celei de-a IV-a Conferințe naționale a clerului din Biserica Ortodoxă Română.

În cadrul discuțiilor purtate s-a relevat faptul că, în general Conferința națională a clerului a evoluat pozitiv, de la prima ei reuniune și pînă la ultima, cea de-a IV-a. •

De asemenea, s-a relevat faptul că Sfântul Sinod a dat clerului binecuvîntarea pentru a se organiza, iar membri ai Sfântului Sinod au participat la conferințele clerului.

Avînd în vedere amplele discuții care s-au purtat și la care au participat toți ierarhii prezenți ;

Ținându-se seama și de dorința exprimată de reprezentanții Conferinței preoților, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act de dorința exprimată de reprezentanții Conferinței preoților, în memoriul din 26 iulie 1991, de a se amâna luarea unei hotărâri definitive, cu privire la rezoluțiile conferinței, în vederea unui dialog, când se va găsi de cuviință, pe baza documentului de convergență întocmit de Comisia sinodală, urmînd a consulta mai întîi preoții din eparhii pe baza acestui document întocmit în ședința sinodală.*

— *În procesul-verbal al Sfîntului Sinod se va consemna ceea ce a făcut Comisia canonică în vederea pregătirii dialogului cu reprezentanții Conferinței.*

Temei nr. 6276/1991 — Propunerea I.P.S. Mitropolit Daniel Moldovei și Bucovinei de a se acorda P. Cuv. Protosinghel Macarie Ciolan, consilier economic al Arhiepiscopiei Iașilor, rangul de arhimandrit.

Din documentația aflată la dosar rezultă că P. Cuv. Protosinghel Macarie Ciolan este licențiat în teologie, născut la 6 iunie 1951, și a vîrsta de 40 de ani. A intrat în monahism la 4 decembrie 1977, la mînăstirea Secu și a fost hirotonit ieromonah în 1982, cînd i s-a acordat rangul de protosinghel. A activat ca slujitor la catedrala mitropolitană din Iași, stareț la mînăstirea Secu, iar din 1 ianuarie 1991 este consilier economic la Arhiepiscopia Iașilor.

Avînd în vedere pregătirea teologică, ținuta sa de slujitor bisericesc și activitatea deosebită administrativ-gospodărească ;

Ținînd seama de prounerea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei Bucovinei ;

Pe temeiul prevederilor art. 82, alin. 4 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Acordă P. Cuv. Protosinghel Macarie Ciolan, slujitor catedrala mitropolitană din Iași și consilier administrativ-economic la Arhiepiscopia Iașilor, rangul de arhimandrit.*

Temei nr. 4897/1991 — Propunerea P.S. Episcop Calinic al Argeșului pentru a se acorda P. Cuv. Protosinghel Ciprian Cornel Otoroschi starețul mînăstirii Trivale din Pitești, rangul de arhimandrit.

Din adresa respectivă și datele biografice, rezultă că P. Cuv. Protosinghel Ciprian Cornel Otoroschi, născut la 29 octombrie 1948, la Baia Mare, județul Maramureș, are vîrsta de 43 ani și este licențiat al Institutului teologic universitar din Sibiu.

A intrat în monahism în 1979, cu metanie la mînăstirea Sinaia, iar în 1980 a fost hirotonit ieromonah la mînăstirea Hodoș-Bodrog.

În 1982 s-a transferat la mînăstirea Cozia și apoi la Schitul Trivale din Pitești, unde se află și în prezent. În 1948 a primit distincția de protosinghel.

Avînd în vedere recomandarea P.S. Episcop Calinic al Argeşului şi luînd în considerare lucrarea şi conduita morală, precum şi ţinuta monahală demnă, de care a dat dovadă în ascultările încredinţate.

Pe temeiul prevederilor art. 82, alin. 4 din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfîntul Sinod hotărăşte :

— *Acordă P. Cuv. Protos. Ciprian Cornel Otoroschi, stareţul mînăstirii Trivale — Piteşti, judeţul Argeş, rangul de arhimandrit.*

Temei nr. 6117/1991 — Popunerea P.S. Episcop Timotei al Aradului de a se acorda P. Cuv. Protos. Nistor Iovan, stareţul mînăstirii «Intrarea Maicii Domnului în Biserică» — Hodoş-Bodrog, judeţul Arad, rangul de arhimandrit.

Din actele aflate la dosar şi din recomandarea făcută, rezultă că P. Cuv. Protos. Nistor Iovan, născut la 15 noiembrie 1946, în comuna Ionăşeşti, judeţul Arad, are vîrsta de 45 ani şi este licenţiat al Institutului teologic universitar din Sibiu, în 1973.

La 26 octombrie acelaşi an a fost închinoviat la mînăstirea Hodoş-Bodrog, iar în 1976 a fost hirotonit preot. Tunderea în monahism a fost săvîrşită la 17 iulie 1977, în 1978 fiind distins cu rangul de protosinghel.

În cei 18 ani de viaţă mînăstirească a îndeplinit diferite ascultări, între care aceea de muzeograf şi exarh al mînăstirilor din eparhia Aradului.

Avînd în vedere recomandarea P.S. Episcop Timotei al Aradului şi luînd în considerare lucrarea şi conduita morală, ţinuta monahală demnă, stăruinţa şi priceperea de care a dat dovadă în ascultările încredinţate,

Pe temeiul prevederilor art. 82, alin. 4 din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfîntul Sinod hotărăşte :

— *Acordă P. Cuv. Protosinghel Nistor Iovan, stareţul mînăstirii Hodoş-Bodrog judeţul Arad, rangul de arhimandrit.*

Temei nr. 6285/1991 — Adresa Secretariatului de Stat pentru Culte, nr. 5251/16 iulie 1991, prin care supune atenţiei Sfîntului Sinod posibilitatea înfiinţării unei eparhii misionare în judeţele Covasna şi Harghita.

În motivarea înfiinţării acestei eparhii se arată că la Secretariatul de Stat pentru Culte s-au primit «numeroase semnalări cu caracter etnic şi confesional, privitoare la situaţia populaţiei româneşti din judeţele Covasna şi Harghita (împuţinarea factorului demografic românesc, maghiarizarea factorului etnic românesc, scăderea numărului de credincioşi ortodocşi, afectarea gravă şi neîngrijirea unor biserici ortodoxe din lipsă de fonduri şi mijloace materiale, imposibilitatea de a finaliza reconstrucţia noului sediu protopopesc din Sfîntul Gheorghe (Covasna), existenţa mai multor posturi vacante de preoţi etc.».

Avînd în vedere că în adresă se precizează că această situaţie a fost discutată cu populaţia românească, preoţi ortodocşi, ierarhi şi autorităţi de stat locale şi judeţene ;

Că Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a îndrumat această problemă pe ordinea de zi a Sfântului Sinod, iar Sfântul Sinod a hotărât ca ierarhii din zonă să analizeze această problemă sub toate aspectele în cadrul unui sinod mitropolitan și să facă propunerile convenite, Sfântul Sinod hotărăște :

— Secretariatul de Stat pentru Culte va fi informat despre hotărârea Sfântului Sinod, potrivit căreia ierarhii din zonă vor analiza propunerea în cadrul unui sinod mitropolitan.

— Secretariatul de Stat pentru Culte să fie rugat să studieze posibilitatea salarizării integrale a personalului acestei eparhii, a preoților și cîntăreților, din fondurile de stat.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Președinte* invită pe P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, raportorul *Comisiei afacerilor externe bisericești*, să prezinte referatele asupra problemelor repartizate Comisiei spre cercetare :

RELAȚII CU BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

Temei nr. 2601/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului la lucrările Comitetului de coordonare a Comisiei mixte internaționale pentru dialogul teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, Arricia-Roma (Italia), 10—15 iunie 1991.

Examinînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că obiectivul principal al susmenționatei întruniri a fost sintetizarea celor trei documente elaborate la întrunirile anterioare, sub titlul general «Uniatismul, metodă de unire din trecut și căutarea actuală a deplinei comuniuni».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act cu apreciere de participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului la lucrările Comitetului mixt de coordonare a Dialogului ortodoxo-catolic, Arricia-Roma, 11—15 iunie 1991 ;

— Aprobă participarea în continuare a Bisericii Ortodoxe Române la dialogul teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, considerînd dialogul teologic mijlocul cel mai indicat pentru a aborda divergențele apărute între Biserici, în vederea restabilirii comuniunii depline ;

— Poziția delegației Bisericii Ortodoxe Române să fie totdeauna în consens cu toate celelalte delegații ale Bisericilor Ortodoxe în privința continuării sau întreruperii dialogului teologic, ca semn al unității Ortodoxiei ecumenice și în conformitate cu hotărârile celei de a III-a Conferințe presinodale ;

— Documentul va fi publicat în diferitele ziare ale eparhiilor ortodoxe române și revistele centrale ;

— Se va expedia documentul în fotocopie tuturor ierarhilor Bisericii noastre ;

— În toate revistele și presa bisericească a Bisericii Ortodoxe Române să se acorde atenție creștinismului nostru, răsăritean, din primul mileniu, prin publicarea de studii adecvate ;

— Protestul Prea Fericitului Părinte Patriarh și Scrisoarea Patriarhiei Române trimisă Bisericii Ortodoxe în legătură cu evenimentul de la Blaj, se anexează la procesul-verbal al prezentei ședințe sinodale.

RELAȚII CU BISERICA ANGLICANĂ

Temei nr. 1630/1991 — Vizita unei delegații a Bisericii Angliei condusă de Excelența Sa David Hope, episcopul Londrei.

Obiectivul vizitei l-a constituit întărirea relațiilor între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Angliei. Cu acest prilej oaspeții au vizitat mai multe mănăstiri și biserici din cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor, Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, și din Episcopia Dunării de Jos, și au fost primiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

La Institutul teologic din București au avut o întâlnire cu profesorii de teologie.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— În act de vizita delegației Bisericii Angliei, condusă de episcopul David Hope.

RELAȚII CU BISERICILE PROTESTANTE

Temei nr. 1964/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, la cea de a VI-a sesiune a Comisiei comune de dialog luterano-ortodox, Moscova (URSS), 30 mai—8 iunie 1991.

Din darea de seamă se reține că tema celei de a VI-a întruniri de dialog internațional ortodoxo-luteran de la Moscova a fost : «Autoritatea în Biserică și autoritatea Bisericii».

La lucrări au participat, cu excepția Patriarhiei Ierusalimului și a Patriarhiei Sîrbe, toate celelalte Biserici Ortodoxe.

Delegații prezenți au adoptat un comunicat din care reiese că tema, în esența ei, va trebui reluată în cadrul viitoarelor întruniri. S-a stabilit ca următoarea întrunire de dialog ortodoxo-luteran, din 1993, să dezbată tema «Hotărârile soteriologice ale sinoadelor locale și ale celor șapte sinoade ecumenice în viața Bisericii».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— În act cu mulțumiri de participarea delegaților Bisericii Ortodoxe Române la cea de a VI-a sesiune a Comisiei comune de dialog luterano-ortodox ;

— Să se dea publicității comunicatul elaborat la sesiunea de dialog susmenționată ;

— Se aprobă participarea în continuare a delegaților Bisericii Ortodoxe Române la Comisia comună de dialog luterano-ortodox, cu respectarea strictă a învățaturii de credință ortodoxă.

Temei nr. 2381/1991 — A VI-a întrunire de dialog dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (E.K.D), 11—20 iunie 1991, Curtea de Argeș.

Lucrările celei de a VI-a întruniri de dialog dintre Biserica Ortodoxă Română și E.K.D. s-au desfășurat între 11—20 iunie 1991, Curtea de Argeș, fiind prezidate de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, din partea română, și de dl. Episcop Heinz Joachim Held, din partea Bisericii Evanghelice din Germania.

Tema generală a fost : «*Botezul ca încorporare în Noul Legământ și vocația la lupta duhovnicească în urmarea lui Hristos (sinergia).*»

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act cu mulțumiri de participarea delegaților Bisericii Ortodoxe Române la cea de a VI-a întrunire de dialog B.O.R.—E.K.D. de la Curtea de Argeș ;

— Exprimă alese mulțumiri Episcopiei Argeșului, prin grija căreia au fost găzduite lucrările acestei întruniri ;

— Să se dea publicității comunicatul elaborat la întrunirea de dialog sus-menționată ;

— Se aprobă în continuare participarea delegaților B.O.R. la întrunirile de dialog B.O.R.—E.K.D., cu respectarea strictă a învățăturii de credință ortodoxă.

Temei nr. 3878/1991 — Participarea P.S. Episcop Timotei al Aradului la festivitățile prilejuite de cea de a doua conferință mondială a Bisericilor Reformate, Debrețin (Ungaria), 20—30 iunie 1991.

Programul festivităților prilejuite de cea de a doua conferință mondială a Bisericilor Reformate a constat în : conferințe teologice, concerte, expoziții, vizite și recepții.

Delegatul Bisericii noastre, P.S. Episcop Timotei, a transmis mesajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, prin care și exprimă dorința de intensificare a relațiilor dintre țările și popoarele noastre, ca o contribuție adusă de Biserici la pacea și progresul lumii.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act cu mulțumiri de participarea P.S. Episcop Timotei la întrunirea de la Debrețin.

RELAȚII CU ORGANIZAȚIILE CREȘTINE INTERNAȚIONALE : RELAȚII CU CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR

Temei nr. 4644/1991 — Întrunirea Comitetului Executiv și a Grupului consultativ al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Geneva (Elveția), 2—11 iulie 1991.

Din darea de seamă se reține că la susmenționata întrunire Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, care a fost ales membru în acest for la cea de a VII-a Adunare generală de la Canberra (Australia).

Tematica întrunirii a fost : «*Restructurarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor și problema reducerii numărului de programe.*»

Temei nr. 4544/1991 — Întrunirea Comitetului pentru selectarea candidaților în vederea alegerii noului secretar general al C.E.B., Geneva (Elveția), 11—12 iulie 1991.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, în calitate de membru al susnumitului comitet.

În cadrul lucrărilor s-a discutat problema procedurii alegerii noului secretar general, responsabilitățile ce-i revin, precum și criteriile pentru stabilirea calităților unui candidat la funcția respectivă.

Temei nr. 2607/1991 — Întîlnirea de lucru a Comitetului permanent al comisiei «Credință și constituție» din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Roma (Italia), 19—26 iunie 1991.

La această întrunire Biserica noastră a fost reprezentată de P.C. Pr. Mihai Tița, inspector la sectorul Relații externe bisericești.

Întîlnirea a avut ca scop stabilirea modalităților de organizare și desfășurare a viitoarei conferințe mondiale a comisiei «Credință și constituție», care va avea loc în luna august 1993 și totodată s-au discutat, cu acest prilej, și noile orientări ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Întrunirea de la Roma este de mare importanță în ceea ce privește cristalizarea direcțiilor viitoare ale activității Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Reprezentantul român a prezentat mai multe sugestii în privința temei, subtemelor și a modului de pregătire a conferinței mondiale. S-a stabilit cu acest prilej și numărul participanților la această întrunire. Din cadrul Bisericii noastre a fost desemnat, în calitate de membru al Comitetului permanent, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod a hotărît :

— Ia act de participarea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, a P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, precum și a P.C. Pr. Mihai Tița, la întrunirile organizate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, și aprobă, în continuare, participarea delegaților Bisericii noastre la acțiunile acestui organism internațional.

PARTICIPĂRI ALE TEOLOGILOR ORTODOCȘI ROMÂNI LA DIFERITE ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE PESTE HOTARE

Temei nr. 1682/1991 — Participarea P.C. Pr. prof. Alexandru Stan, de la Facultatea de teologie din București, la întrunirea secției europene a Conferinței mondiale a religiilor pentru pace, Moedling (Austria), 9—12 mai 1991.

Analizînd darea de seamă, se reține că tema întrunirii a fost : «Către parteneriat în Europa și în lume. Au religiile vreun rol?».

În cadrul dezbaterilor s-au prezentat modalitățile de implicare ale Conferinței în aplanarea conflictelor internaționale. S-a subliniat, de asemenea, necesitatea intensificării educației pentru pace, prin mijloace specifice Bisericilor, întrucît cei ce poartă războaiele sînt credincioși ai unor religii. S-a ajuns la constatarea că, întrucît creștinismul a fost în Europa o forță unificatoare, religiile pot fi factorii principali de pace.

Temei nr. 3856/1991 — Participarea P.C. Pr. Mihai Tița la Conferința internațională a capelanilor universitari, Luebeck (Germania), 3—7 iunie 1991.

În cadrul discuțiilor, participanții și-au împărtășit din experiențelor în domeniul asistenței pastorale în cadrul forțelor armate unde funcționează.

Delegatul român a expus preocupările Bisericii noastre și ale Ministerului Apărării Naționale în ceea ce privește organizarea și funcționarea clerului militar în România.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de dările de seamă privind participările reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la diferite întruniri intercreștine peste hotarele de la ultima sesiune a Sfântului Sinod.

Temei nr. 6135/1991 — Sărbătorirea comună a Sfințelor Paști de către toți creștinii, în aceeași duminică.

Examinînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că, deși problema sărbătoririi în comun a Sfințelor Paști de către toți creștinii, în aceeași duminică, este o problemă vitală pentru întreaga creștinătate, totuși, întrucît credincioșii nu sînt suficient pregătiți și nici informați pentru a accepta o schimbare în ceea ce privește stabilirea datei Paștilor, și ca nu cumva să se ajungă prin aceasta la noi dezbinări, divergențe sau chiar schisme, conform și hotărîrilor celei de a doua Conferințe panortodoxe presinodale din septembrie 1982, să se amîne această problemă pentru un moment mai favorabil.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se continue eforturile pentru ca această problemă să fie rediscutată pe plan panortodox, și găsirea unor soluții care să poată fi acceptate de către toate Bisericile creștine ;*

— *Să se păstreze regulile pascale stabilite la Sinodul I de la Niceea.*

SECTORUL COMUNITĂȚII EXTERNE BISERICEȘTI

Temei nr. 6141/1991 — Adresa I.P.S. Arhiepiscop Victorin nr. 186/1991 privind hotărîrea Adunării generale a Congresului Arhiepiscopiei, pentru ca în titulatura acesteia să nu se mai folosească denumirea de «Misionară».

Cu scrisoarea nr. 186/1991, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române în America și Canada, aduce la cunoștință că în cadrul Adunării generale a Congresului acelei eparhii care a avut loc în acest an, la data de 6 iulie, s-a hotărît în unanimitate ca din titulatura Arhiepiscopiei să fie eliminată denumirea de «Misionară».

Unul din motive este acela că Arhiepiscopia respectivă, făcînd parte din Conferința episcopilor ortodocși canonici din America, este de dorit «să aibă aceeași situație eparhială în cadrul autonomiei administrative ca toate celelalte eparhii ortodoxe în legătură canonică și spirituală cu Patriarhiile Ortodoxe de Răsărit».

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Este de acord cu eliminarea cuvântului «Misionară» din titulatura Arhiepiscopiei respective.*

Temei nr. 6164/1991 — Darea de seamă a I.P.S. Mitropolit Daniel privind convorbirile purtate, la Paris, cu I.P.S. Arhiepiscop Adrian și Comitetul interepiscopal din Franța.

I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei s-a deplasat la Paris, la sfârșitul lunii iunie 1991, unde a purtat discuții cu I.P.S. Arhiepiscop Adrian în legătură cu întoarcerea I.P.S. Sale în țară, precum și la Comitetul ortodox interepiscopal cu privire la activitatea P.S. Episcop Germain.

I.P.S. Mitropolit Daniel menționează că, în urma discuțiilor purtate, I.P.S. Arhiepiscop Adrian a promis că va reveni în țară la momentul când va fi numit un alt ierarh pentru a lua în primire inventarul și gestiunea Arhiepiscopiei.

În cadrul discuțiilor avute la Comitetul ortodox interepiscopal, referitor la situația de criză în care se află raporturile P.S. Episcop Germain cu Bisericile (eparhiile) ortodoxe din Franța, s-a propus instituirea unei comisii de dialog, formată din opt persoane : patru din partea Comitetului ortodox interepiscopal, și alți patru din partea Episcopiei ortodoxe catolice din Franța.

Această Comisie va analiza obstacolele care există astăzi în calea refacerii comuniunii dintre Episcopia în cauză și Comitetul interepiscopal, precum și soluțiile ce ar trebui aplicate în vederea depășirii situației de criză.

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Este de acord cu instituirea unei Comisii de dialog formată din opt persoane : patru din partea Comitetului ortodox interepiscopal și patru din partea Episcopiei ortodoxe catolice din Franța, care va analiza divergențele existente între cele două părți, precizând apoi soluțiile ce vor trebui aplicate în vederea depășirii situației de criză.*

— *Se va face comunicare Comitetului ortodox interepiscopal, I.P.S. Arhiepiscop Ieremia și P.S. Episcop Germain.*

Temei nr. 6144/1991 — Vizita P.S. Episcop Timotei al Aradului la unele din parohiile ortodoxe române din Ungaria.

Cu prilejul participării la festivitățile legate de cea de a doua Conferință mondială a Bisericilor Reformate din Ungaria (Debretin, 20—30 iulie 1991), Prea Sfințitul Episcop Timotei al Aradului a vizitat și parohiile ortodoxe din Gyula și Săcal.

În discuțiile purtate cu credincioșii din parohiile respective s-a reținut dorința acestora de a avea în continuare preoți suplitori sau permanenți din țară, care ar constitui un sprijin și un imbold și pentru ceilalți preoți ortodocși români din Ungaria, contribuind la oficierea cu

regularitate a slujbelor în parohii și la educarea religioasă a tineretului, fie în școli, fie în biserică.

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act cu mulțumiri de raportul prezentat de P.S. Episcopul Timotei al Aradului ;*

— *Se vor continua acțiunile de sprijinire a Vicariatului de la Gyula prin Patriarhia Română, Episcopia Aradului și Episcopia Oradiei, prin trimiterea de preoți, materiale de colportaj etc.*

Temei nr. 6391/1991 — Scrisoarea din 17 iulie 1991 a Prea Sfințitului Episcop Nathanail al Episcopiei ortodoxe române de la Vatra (S.U.A.).

La Patriarhia Română s-a primit scrisoarea din 17 iulie 1991 a Prea Sfințitului Episcop Nathanail al Episcopiei ortodoxe române de la Vatra (S.U.A.), care cuprinde, în prima parte, un proiect de ajutorare cu pluguri și cultivate mici, pentru a fi împrumutate, prin episcopii și parohii, țăranilor agricultori, spre a-și lucra pământul.

În partea a doua a scrisorii P.S. Episcop Nathanail trimite rezoluția preoților și credincioșilor din respectiva Eparhie, care propune recunoașterea formală a autocefaliei Bisericii Ortodoxe din America de către Biserica Ortodoxă Română, recunoașterea Episcopiei române din America drept parte integrantă a Bisericii Ortodoxe din America (O.C.A.), precum și recunoașterea succesiunii canonice a fostului arhiepiscop Valerian Trifa după cea a episcopului Policarp Morușca.

Având în vedere ajutoarele trimise în România de către Episcopia ortodoxă română de la Vatra după decembrie 1989, precum și doleanțele exprimate prin rezoluția adoptată de cel de al 59-lea Congres al Eparhiei respective, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act cu mulțumire de ajutoarele acordate țării și Bisericii-Mame, după decembrie 1989, precum și pentru proiectul de ajutorare a țăranilor cu pluguri și cultivate mici, prin episcopii și preoții parohi, urmînd ca faptul acesta să fie discutat și analizat cu reprezentantul Episcopiei de la Vatra, P.C. Pr. Dumitru Tătulescu ;*

— *Să se răspundă că problema recunoașterii autocefaliei Bisericii Ortodoxe din America este de competența tuturor Bisericilor Ortodoxe și a Conferinței pregătitoare a Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericilor Ortodoxe ;*

— *În privința situației canonice a episcopilor ortodocși români de la Vatra, să se răspundă că Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române recunoaște Episcopia ortodoxă română de la Vatra ca eparhie canonică, precum și validitatea succesiunii ierarhilor*

acelei eparhii asemenea celor din cadrul Arhiepiscopiei ortodoxe române din America și Canada ;

— P.S. Episcop Nathanail să fie invitat pentru a face o vizită Bisericii Ortodoxe Române ;

— Aceste hotărâri se vor comunica și I.P.S. Arhiepiscop Victorin, care va fi, de asemenea, invitat pentru ziua de 14 octombrie 1991, hramul catedralei din Iași.

DIVERSE :

Probleme externe

— Informarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST cu privire la convorbirea recentă avută cu ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova.

Prea Fericirea Sa relatează că ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova, domnul Ion Ungureanu, a adresat un mesaj către Biserica Ortodoxă Română privind :

— Necesitatea unei hotărâri pentru canonizarea lui Ștefan cel Mare ;

— Inițierea unui dialog cu Patriarhia Moscovei pentru sprijinul parohiilor de etnie română din Basarabia și Transnistria amenințate de prozelitismul catolic și sectar ;

— Necesitatea de ajutoare cu fond de carte teologică pentru catedrala și parohiile din Chișinău ;

— Ajutoare pentru pictarea bisericilor ;

— Acordarea de ajutoare pentru seminariști și teologi ;

— Trimiterea unei scrisori către Patriarhia Moscovei pentru a permite seminariștilor și teologilor români din Basarabia să studieze la seminariile și facultățile de teologie din România, pentru a putea preîntîmpina prozelitismul sectar.

Sfântul Sinod hotărăște să se studieze toate problemele semnalate și să se facă propunerile și demersurile necesare.

Probleme interne

1. *Scrisoarea «Asociației Christiana»*, care solicită ca eparhiile să recomande personal monahal pentru a se pregăti în cadrul școlii postliceale de asistente medicale din cadrul acestei asociații.

— Sfântul Sinod hotărăște să se comunice tuturor eparhiilor dorința Asociației Christiana.

2. *Temei nr. 6187/1991* — Adresa Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților nr. 1281/1991, cu propunerea de înființare a Școlii de cîntăreți bisericești pe lângă Seminarul teologic din Suceava, începînd cu anul de învățămînt 1991/1992.

3. *Temei nr. 6284/1991* — Adresa Episcopiei Dunării de Jos nr. 2404/1991, cu propunerea de reînființare a Școlii de cîntăreți bisericești pe lângă Seminarul teologic «Sfântul Andrei» din Galați, începînd cu anul de învățămînt 1991/1992.

Ținînd seama că prin hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 2762/1990 s-a aprobat «reactivarea școlilor de cîntăreți bisericești, începînd cu anul școlar 1990/1991 acestea urmează a funcționa potrivit Regulamentului pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt teologic, împreună sau separat de seminariile teologice, după posibilitățile eparhiilor».

Avînd în vedere că cele două eparhii dispun de spațiile necesare pentru organizarea acestor școli de cîntăreți bisericești, iar profesorii celor două seminarii teologice pot fi utilizați pentru predarea disciplinelor teologice, pentru disciplinele de cultură generală putîndu-se apelela la inspectoratele școlare teritoriale ;

Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Școlilor de cîntăreți bisericești-pe lîngă Seminarul teologic din Suceava și pe lîngă Seminarul teologic «Sfîntul Andrei» din Galați, începînd cu anul de învățămînt 1991/1992, urmînd ca acestea să-și desfășoare activitatea potrivit Regulamentului pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt teologic din Patriarhia Română ;*

— *Să se intervină la Secretariatul de Stat pentru Culte în vederea emiterii autorizațiilor pentru organizarea și funcționarea acestor școli de cîntăreți bisericești ;*

— *Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și Episcopia Dunării de Jos să fie îndatorate a lua măsurile necesare pentru organizarea examenului de admitere în perioada 1—15 septembrie 1991 (art. 11 din Regulamentul învățămîntului teologic), care se va desfășura pe baza programei analitice aprobată prin hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 3605/1991.*

Epuizîndu-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST aduce mulțumiri membrilor Sfîntului Sinod pentru prezența și contribuția adusă la soluționarea acestora, cu rugămîntea de a veghea ca hotărîrile luate să fie puse în aplicare.

Prea Fericirea Sa declară prorogată sesiunea Sfîntului Sinod pe anul 1991.

Ședința se încheie la ora 20,00.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

Drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Președintele Sfîntului Sinod

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Secretarul Sfîntului Sinod

† Episcop NIFON PLOIEȘTEANUL

Vicar Patriarhal

SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
Sumarul ședinței de lucru din 3—4 septembrie 1991

Potrivit convocării Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, marți 3 septembrie 1991, a avut loc ședința Sfântului Sinod, la reședința patriarhală.

Ședința se deschide la ora 17,00, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

Se rostește rugăciunea «Împărate ceresc».

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST invită pe P.S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul să dea citire apelului nominal.

Constatându-se prezența statutară, Prea Fericitul Părinte Președinte declară ședința deschisă, arătând că întrunirea sinodală este motivată de necesitatea examinării canonice a alegerii titlarului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Țîrgoviștei, făcută de Colegiul electoral bisericesc în ședința din dimineața acestei zile, precum și a examinării altor probleme de competența acestui for bisericesc.

În continuare, se dă citire componentei comisiilor sinodale, stabilită, de altfel, la ședința sinodală precedentă, cu care membrii Sf. Sinod sînt de acord.

Înainte de a se proceda la repartizarea lucrărilor pe comisii, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST propune plenului Sfântului Sinod examinarea, cu prioritate, a două din problemele înscrise pe ordinea de zi a actualei ședințe a Sfântului Sinod și anume: încheierea Cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă, precum și situația Casei de pensii și ajutoare a B.O.R.

Sfântul Sinod este de acord cu discutarea acestor probleme și în consecință este prezentat :

Temei nr. 7284/1991 — privind Cursurile pastorale și de educație moral-religioasă.

Luînd cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST semnalează necesitatea ca plenul Sfântului Sinod să stabilească măsurile necesare privind *organizarea examenelor finale cu care se va încheia seria a 76-a a Cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă*, care sînt organizate în cele șapte centre seminariale și universitare teologice pentru perioada 26 august—6 septembrie 1991, la București, Iași, Sibiu, Cluj, Craiova, Caransebeș și Buzău.

În urma discuțiilor ce au avut loc, Sfântul Sinod a stabilit data examenului, modalitatea de examinare ca și de notare, precum și comisiile de examinare pentru fiecare din centrele unde se vor desfășura examenele.

Cancelaria Sfântului Sinod și decanatele Facultăților de teologie se vor îngriji de anunțarea cadrelor didactice programate pentru fiecare centru de cursuri.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST propune ca tot în plenul Sfântului Sinod să se examineze și problemele Casei de pensii și ajutoare a Bisericii noastre.

Ca urmare, cu asentimentul membrilor Sfântului Sinod și la invitarea Prea Fericitului Părinte Președinte, P.C. Pr. Miron Mihuț prezintă :

Temei nr. 7285 1991 — referitor la situația Casei de pensii și ajutorare a personalului Bisericii Ortodoxe Române, la data de 1 septembrie 1991 și în perspectivă.

Din expunerea informativă făcută, rezultă că cheltuielile Casei de pensii s-au majorat datorită indexării pensiilor, iar încasările au scăzut și scad în continuare, lună de lună, creîndu-se deficite și micșorîndu-se soldul acesteia, care în 3—4 luni de zile se va epuiza, iar Casa de pensii va fi nevoită să-și înceteze activitatea.

Au urmat discuții, în cadrul cărora au luat cuvîntul majoritatea membrilor Sfântului Sinod, desprinzîndu-se din acestea îngrijorarea generală și concluzia că situația Casei de pensii a Bisericii Ortodoxe Române este mai mult decît gravă, singura soluție fiind aceea a unui ajutor substanțial din partea Statului, sau a preluării Casei de către Stat.

Avînd în vedere prezentarea făcută și discuțiile purtate, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Centrele eparhiale vor lua, de urgență, măsura de a trimite Casei de pensii și ajutoare a salariatilor Bisericii Ortodoxe Române ștatele de funcții și încadrările la salarizare, potrivit prevederilor legale pentru întregul personal bisericesc al eparhiilor.*

— *Pe baza datelor existente și a celor care se vor primi de la eparhii, Casa de pensii va calcula debitele eparhiilor în vederea achitării lor.*

— *Centrele eparhiale să analizeze, cu atenție deosebită, atît cazurile de pensionări, cît și cazurile de desființare a posturilor vacante, pentru care se plătesc dotații în scopul protejării fondurilor Casei de pensii.*

— *Conducerea Casei de pensii va lua legătura cu organele de stat de resort, va prezenta situația Casei solicitînd sprijin și îndrumări și va informa autoritatea superioară bisericească despre rezultatele acestor contacte.*

După discutarea în plenul Sfântului Sinod a acestor probleme, Prea Fericitul Părinte Patriarh dispune repartizarea lucrărilor la comisiile sinodale pentru studiere și întocmirea referatelor.

Ședința se suspendă pînă a doua zi, 4 septembrie 1991.

Miercuri, 4 septembrie 1991, ședința se deschide la ora 9,30 sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

Se rostește rugăciunea «Împărate ceresc».

Prea Fericitul Părinte Președinte, invită pe P.S. Episcop Calinic al Argeșului, raportorul *Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină*, să prezinte referatele asupra problemelor ce au fost repartizate comisiei pentru cercetare :

Temei nr. 6591/1991 — Procesul-verbal al Colegiului electoral bisericesc din 3 septembrie 1991, pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tîrgoviștei.

Din examinarea procesului-verbal rezultă că lucrările Colegiului electoral bisericesc s-au desfășurat sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, ca mitropolit al Munteniei și Dobrogei, în conformitate cu prevederile art. 130 din Statut.

Potrivit rezultatului votării, Prea Fericitul Părinte Patriarh a proclamat alegerea P.S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Țîrgovișteanul în scaunul de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Țîrgoviștei. În cuvîntul rostit cu acest prilej, Prea Fericirea Sa a subliniat pregătirea teologică a noului ales, lucrarea sa în cadrul Episcopiei Oradiei, ca vicar administrativ, și apoi ca vicar patriarhal la Administrația Patriarhală.

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, examinînd procesul-verbal al Colegiului electoral bisericesc din 3 septembrie 1991, constată că alegerea P.S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Țîrgovișteanul s-a făcut cu respectarea prevederilor art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, neexistînd impedimente care să contravină acestor prevederi.

Ca urmare, informînd Sfîntul Sinod despre rezultatul cercetării și examinării canonice a alegerii,

Pe temeiul prevederilor art. 131 din Statut și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *la act că alegerea P.S. Episcop Vasile Țîrgovișteanul, vicar-patriarhal, în scaunul vacant de arhiepiscop al Țîrgoviștei, s-a făcut cu respectarea prevederilor art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.*

— *Validează și aprobă alegerea făcută de Colegiul electoral bisericesc în ziua de 3 septembrie 1991, în persoana P.S. Episcop Vasile (Coștin) Țîrgovișteanul, vicar patriarhal, ca arhiepiscop al Arhiepiscopiei Țîrgoviștei, urmînd a se face comunicarea autorităților de stat competente.*

Temei nr. 7286/1991 — Procesul-verbal al Sinodului Permanent din 3 septembrie 1991, cu propunerea de alegere a P. Cuv. Ieromonah Dr. Irineu (Ioan) Popa în postul vacant de arhieru-vicar al Episcopiei Rîmnicului.

Din examinarea actelor aflate la dosar, precum și din recomandarea P.S. Episcop Gherasim al Rîmnicului, rezultă că P.C. Ierom. Irineu (Ioan) Popa este născut la 16 nov. 1957, în com. Perișani, jud. Vîlcea, avînd vîrsta de 34 de ani. Este absolvent al Seminarului teologic din Craiova, în anul 1980 și licențiat al Institutului teologic universitar din București, în anul 1985. La recomandarea Episcopiei Rîmnicului, a fost trimis cu o bursă de studii la Institutul «Saint Serge» din Paris, unde în 1991 obține titlul de doctor în teologie, cu calificativul «summa cum laude».

În ceea ce privește vocația pentru viața monahală, încă din timpul studiilor seminariale s-a închinoviat la mînăstirea Frăsinei, jud. Vîlcea, fiind tuns în monahism în anul 1984.

În urma examinării canonice, făcută de Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, constatîndu-se că recomandarea P.S. Episcop

Gherasim s-a făcut în conformitate cu prevederile art. 104 din Stat și că cel recomandat dovedește pregătire teologică deosebită, ținută monahală demnă, ca și experiență și orientare în problemele bisericesti.

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă alegerea P. Cuv. Ierom. Dr. Irineu (Ioan) Popa în postul vacant de arhieru-vicar al Episcopiei Rîmnicului și ridicarea P. Cuv. Sale la rangul de arhieru, urmînd ca, în prealabil, fie hirotosit protosinghel și arhimandrit.*

— *Aprobă ca noul ales să poarte titulatura de «Slătineanul Temei nr. 7286/1991 — Recomandarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST pentru alegerea P. Cuv. Protos. Teofan Savu în postul de episcop-vicar patriarhal.*

Din examinarea actelor aflate la dosar, precum și din recomandarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, rezultă că P. Cuv. Protos. Teofan Savu este născut la 19 octombrie 1959 în com. Corbi, jud. Argeș, avînd vîrsta de 32 de ani. Este absolvent al Seminarului teologic din Craiova în anul 1979 și licențiat al Institutului teologic universitar din București în anul 1984. La recomandarea Arhiepiscopiei Bucureștilor a fost trimis cu o bursă de studii la Institutul «Saint Serge» din Paris unde în 1990 obține titlul de doctor în teologie, cu calificativul «summa cum laude».

În ceea ce privește vocația pentru viața monahală, încă din timpul studiilor teologice s-a închinoviat la mînăstirea Crasna, jud. Prahova fiind tuns în monahism în anul 1985.

În urma examinării canonice, făcută de Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, constatîndu-se că recomandarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST s-a făcut în conformitate cu prevederile art. 32 din Statut și că cel recomandat dovedește pregătire teologică deosebită, ținută monahală demnă, precum și experiență și orientare în problemele bisericesti ;

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă alegerea P. Cuv. Protos. Dr. Teofan (Dumitru) Savu în postul de episcop-vicar patriarhal și ridicarea P. Cuv. Sale la rangul de arhieru.*

— *Aprobă ca noul ales să poarte titulatura de «Sinaitul».*

În continuare, cei doi candidați, ridicați la treapta arhieriei, sînt introduși în sala sinodală, unde Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST le aduce la cunoștință rezultatul votării și alegerii de către Sfîntul Sinod.

Atît P. C. Protosinghel Dr. Teofan (Dumitru) Savu cît și P. Cuv. Ierom. Dr. Irineu (Ioan) Popa, rostesc cîte un scurt cuvînt prin care își exprimă mulțumirea față de membrii Sfîntului Sinod care, prin votul lor, le-au acordat încrederea pentru ridicarea la treapta arhieriei și recunoștința profundă pentru cei care i-au recomandat pentru a le fi

colaboratori direcți, făgăduind că vor depune strădanii deosebite pentru a răspunde încrederii acordate și chemării care li s-a făcut în rîndul ierarhiei superioare bisericești.

După felicitările primite, la invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST cei doi candidați aleși iau loc în sala sinodală.

Temei nr. 7509/1991 — Referatul Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, privind raporturile Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Ortodoxă din Republica Moldova.

Prin referatul respectiv, comisia arată că în legătură cu comunicatul Adunării Naționale Bisericești din 3 septembrie 1991, privind proclamarea independenței Republicii Moldova, urmează ca, în mod firesc, să aibă loc schimbări și în situația canonică a Bisericii Ortodoxe din această republică, propunînd ca o comisie de ierarhi ai Bisericii noastre să facă o vizită Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova.

În cadrul amplelor discuții au luat de mai multe ori cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților, P.S. Episcop Epifanie al Buzăului, P.S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului, precum și PP.SS. Episcopi și Arhieriei-vicari Roman Ialomițeanul, Gherasim Vrînceanul, Casian Gălățeanul.

Din discuțiile purtate a reieșit necesitatea întocmirii unei scrisori adresată Bisericii Ortodoxe, Bisericii Vechi Orientale, Bisericii Anglicane, unor Biserici Evanghelice și Luterane cu care Biserica noastră întreține relații, Secretariatului pentru unitatea creștinilor de la Vatican și organizațiilor creștine mondiale, pentru ca acestea să facă demersuri, în numele principiilor Evangheliei, a libertății popoarelor și al drepturilor omului, să intervină pe lîngă președinții, guvernele și parlamentele țărilor respective pentru a recunoaște independența Republicii Moldova.

De asemenea, s-a reținut necesitatea ca eparhiile limitrofe Republicii Moldova să țină legătura cît mai apropiat cu ierarhia, clericii și credincioșii ortodocși din Republica Moldova pentru a le cunoaște dorințele, așteptînd totodată reacția la comunicatul adresat de Adunarea Națională Bisericească:

În urma amplelor discuții care au avut loc și a propunerilor care s-au făcut, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă trimiterea unei scrisori către Bisericile Ortodoxe, către celelalte Biserici creștine și către organizațiile creștine mondiale, cu rugămîntea de a interveni pe lîngă președinții, guvernele și parlamentele țărilor respective pentru recunoașterea independenței Republicii Moldova.*

— *Ierarhii din eparhiile limitrofe, vor continua să păstreze și să promoveze relații cu ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova, pentru a cunoaște starea de spirit și dorințele de perspectivă ale Bisericii din Republica Moldova, spre a putea veni în întîmpinarea lor.*

În continuare, la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, raportorul *Comisiei învățămîntului, pentru pregătirea personalului bisericesc* prezintă referatele privind :

Temei nr. 7086/1991 — Adresa Institutului teologic universitar din București nr. 1625/1991, privind completarea planului de învățămînt la Facultățile de teologie-litere și Facultățile de teologie-asistență socială.

Comisia sinodală a învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, examinînd adresa Facultății de teologie din București nr. 1625/1991, în legătură cu completarea planului de învățămînt pentru partea teologică la Facultățile de teologie, teologie-litere și teologie-asistență socială în forma propusă de Facultatea de teologie din București, constată că această propunere a fost avizată și de Sinodul mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.

Constatănd că prin planurile de învățămînt propuse în forma îmbunătățită se respectă principiul stabilit anterior de Sfîntul Sinod ca «disciplinele teologice comune celor trei specializări să aibă programă analitică comună și cursuri comune» ;

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă planurile de învățămînt la Facultățile de teologie, Facultățile de teologie-litere și Facultățile de teologie-asistență socială în forma îmbunătățită, prin introducerea disciplinei Istoria bisericească universală și majorarea numărului de ore la disciplinele teologice.*

— *Aprobă ca programele analitice și numărul de ore la disciplinele teologice comune specializărilor Teologie-litere și Teologie-asistență socială să fie aceleași ca și pentru disciplinele respective din planul unitar de învățămînt al Facultăților de teologie pastorală.*

Temei nr. 7090/1991 — Procesul-verbal al Comisiei de elaborare a programei analitice pentru cursurile intensive de predare a Educației moral-religioase la clasele X—XIII, în școlile normale de învățători.

În urma discuțiilor, la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă programele analitice pentru cursurile intensive de Educație moral-religioasă, la clasele X—XIII în Școlile normale din rețeaua Ministerului Învățămîntului și Științei, pentru anul de învățămînt 1991—1992.*

— *Aprobă ca programa analitică pentru cursurile intensive la clasele X—XIII și programa analitică la clasele IX—XIII pentru Educația moral-religioasă, în forma aprobată de Sfîntul Sinod, să fie transmisă Secretariatului de Stat pentru Culte spre a fi înain-*

tate Ministerului Învățămîntului și Științei pentru punere în aplicare în anul de învățămînt 1991—1992.

Temei nr. 7284/1991 — Referat privind predarea Educației moral-religioase și a Istoriei religiilor în învățămîntul de stat.

Din examinarea referatului rezultă că Ministerul Învățămîntului și Științei a publicat în «Tribuna învățămîntului» nr. 31—33/1991, planurile de învățămînt pentru învățămîntul primar, gimnazial și liceal pentru anul școlar 1991—1992 în care se prevăd următoarele :

A. ÎN LEGĂTURĂ CU EDUCAȚIA MORAL-RELIGIOASĂ

1. Nu se prevede predarea acesteia la clasele I—IV, nici opțional și nici facultativ. În schimb, se prevede ca obiect de studiu «Educația civică la cl. a III-a, o oră pe săptămîină iar la clasa a IV-a 1/2 oră pe săptămîină.

2. În învățămîntul gimnazial la clasele V—VIII, s-a introdus, cu caracter opțional și facultativ, prin planul de învățămînt, predarea Educației moral-religioase, 1 oră pe săptămîină.

B. ÎN LEGĂTURĂ CU ISTORIA RELIGIILOR

1. În învățămîntul liceal (clasele IX—XII), profil umanist și real, la disciplinele opționale figurează și Istoria religiilor 1—2 ore pe săptămîină, în funcție de profilul liceului.

2. Această disciplină nu figurează însă în planul de învățămînt al școlilor normale.

C. ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA EDUCAȚIEI MORAL-RELIGIOASE ÎN ȘCOLILE NORMALE DE ÎNVĂȚĂTORI ȘI EDUCATOARE

1. Se prevede introducerea Educației moral-religioase opțional și facultativ, cîte două ore săptămînal în fiecare an de studii la clasele IX—XIII.

— Se ia act de prevederile Ministerului Învățămîntului și Științei referitoare la modul de predare a Istoriei religiilor în învățămîntul liceal și a modului de predare opțional și facultativ a Educației moral-religioase în Școlile normale de învățători la clasele IX—XIII.

Temei nr. 7283/1991 — Adresa Ligii tineretului ortodox român nr. 203/1991, cu regulamentul pentru organizarea și funcționarea Școlii de muzică bisericească.

Din examinarea adresei respective reiese că Liga își propune înființarea unei școli de muzică bisericească, de nivel post-liceal, cu durata studiilor de trei ani, plus un an de specializare, cu o secție de muzică psaltică și una de canto, corpul didactic fiind selecționat și salarizat de Ligă, Biserica avînd posibilitatea de a controla activitatea acestei școli din punct de vedere didactic.

În urma acestor considerații, a discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Se va comunica Ligii tineretului ortodox român precizarea că școală de muzică psaltică se va putea organiza numai cu apro-

barea Sfântului Sinod, la recomandarea chiriarhului locului, care apreciază oportunitatea ei.

— Pentru a se studia oportunitatea organizării unei astfel de școli de muzică, trebuie expuse motivele care justifică necesitatea ei, alcătuirea planului de învățămînt; trebuie întocmite programe analitice pentru fiecare din disciplinele prevăzute în planul de învățămînt, ștutul de funcții și personal, proiectul de buget care să-i asigure funcționalitatea, un proiect de regulament privind organizarea și funcționarea acestei școli, în acord cu Statutul Bisericii și cu Regulamentul instituțiilor de învățămînt teologic, asigurarea spațiului necesar.

— Întrucît Biserica nu dispune în prezent de mijloace pentru organizarea unei noi școli de muzică psaltică, pe lângă cele existente, Liga tineretului ortodox român să fie îndrumată a studia posibilitățile în care poate contribui în cadrul școlilor bisericesti deja existente, la formarea celor care vor să se dedice cîntării la strună și cîntării corale în Biserică.

— Totodată, Sfîntul Sinod recomandă o mai strînsă și mai apropiată colaborare între cele două organizații de tineret, Liga tineretului ortodox român și Asociația studenților teologi ortodocși români, atît spre folosul ambelor, cît și al Bisericii.

Temei nr. 7290 1991 — Adresa Mitropoliei Moldovei și Bucovinei nr. 6205 1991, cu propunerea de înnoire a planului de învățămînt pentru Seminarul teologic monahal Agapia — Neamț, pentru anul școlar 1991/1992.

Din motivele invocate, Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc reține următoarele :

a) În planul de învățămînt al Seminarilor monahale, pentru pregătirea teologică, nu se justifică disciplinele : Administrația parohială, Omiletica și Catehetica, și Pastorală.

b) Pentru pregătirea practică a personalului monahal este necesar să se scoată disciplinele de mai sus și să fie înlocuite cu noțiuni de : pictură, sculptură, arte decorative bisericesti.

c) S-ar putea astfel da din nou viață atelierelor de obiecte bisericesti din mînăstiri și, în perspectivă, a înființării unei Academii de arte bisericesti în învățămîntul superior teologic.

d) Reducerea numărului de ore la Tipic, Liturgică, Muzică psaltică și liniară, cunoștințe pe care monahii le deprind în mod practic, participînd zilnic la sfintele slujbe.

e) În planul de învățămînt al Seminarului monahal să fie introdusă partea a IV-a — Pregătire practică și artistică —, aceasta constînd în predarea disciplinelor practice : Pictura bisericască, Sculptura bisericască, Artele decorative bisericesti (broderia și țesătura de covoare, legătoria de cărți etc.), care vor fi predate de maiștri dintre monahi și monahii.

În urma discuțiilor purtate, a explicațiilor date de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înnoirea planului de învățămînt la Seminarul teologic monahal Agapia — Neamț în forma propusă.*

— *În baza înțelegerii între Ministerul Învățămîntului și Științei, Secretariatul de Stat pentru Culte și Patriarhia Română, predarea disciplinelor laice se va face numai de către cadre didactice ortodoxe.*

— *Programele analitice de la disciplinele laice vor fi elaborate în consultare cu profesorii de teologie.*

— *După primul trimestru se va prezenta Comisiei speciale pentru învățămîntul teologic o dare de seamă și propuneri pentru o programă analitică unitară, care să fie elaborată pe bază de experiment.*

În legătură cu activitatea desfășurată de instituțiile de învățămînt teologic, Comisia învățămîntului propune să se ia în studiu următoarele probleme :

a) *Scrisul teologic.* I.P.S. Mitropolit Daniel face remarcă următoare, că, după revoluție, scrisul teologic manifestă o scădere tocmai acum cînd este mai multă nevoie. De aceea, împreună cu membrii Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, a întocmit o listă de teme majore actuale care privesc Biserica Ortodoxă Română, în legătură cu care cadrele didactice să poată elabora studii, articole, cercetări teologice, destinate presei bisericești și presei în general.

Sfîntul Sinod, luînd cunoștință de temele propuse, hotărăște :

— Este de acord cu lista temelor propuse de Comisia învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, urmînd ca, în legătură cu acestea, cadrele didactice de la instituțiile de învățămînt teologic să elaboreze studii, articole, cercetări etc., lista rămînd deschisă. Lista se va trimite tuturor instituțiilor de învățămînt teologic în scopul propus.

b) *Reexaminarea și modificarea dispozițiilor regulamentare referitoare la media de admitere în seminariile și institutele teologice și punerea de acord cu prevederile în cauză din învățămîntul de stat.*

Apreciindu-se necesitatea punerii de acord a practicii din învățămîntul teologic cu practica și prevederile legale din învățămîntul de stat, la notarea limită minimă pentru examenul de admitere și de promovare la examenele anuale, trimestriale etc. (în învățămîntul seminarial și universitar teologic notată cu 6,00, iar în învățămîntul de stat, notată cu 5,00) ;

La propunerea Comisiei pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca începînd cu anul de învățămînt 1991/1992 media de admitere în seminariile teologice și Facultățile de teologie, teologie-litere și teologie-asistență socială, precum și notările de promovare la examenele trimestriale, colocvii și examenele anuale etc., să fie nota 5,00 și nu nota 6,00 ca pînă acum.*

— *Toate prevederile regulamentare din învățămîntul teologic seminarial și universitar existente pînă acum, care prevedeau ca limită de promovare la examene nota 6,00, se modifică, începînd cu anul de învățămînt 1991/1992, ca urmare a prezentei hotărîri.*

Prea Fericitul Părinte Președinte suspendă ședința la ora 14,00, anunțînd reluarea lucrărilor după pauza pentru masa de prînz.

La ora 17,00 Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST redeschide ședința sinodală și invită pe P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, raportorul *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri*, să prezinte referatele asupra următoarelor probleme :

Temei nr. 7281/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului cu propunerea de a se interveni la Parlamentul României cu un amendament la Legea Fondului Funciar, privind dreptul de proprietate pentru terenuri agricole, al parohiilor din orașele agro-industriale.

Din referatul asupra problemei, Sfîntul Sinod ia cunoștință că Patriarhia Română a intervenit deja în acest sens, cu scrisoarea nr. 3195/1991, prin care s-au solicitat terenuri agricole pentru parohiile din mediul urban care au avut în proprietate terenuri înainte de 1948, pentru parohiile limitrofe mediului urban, pentru centrele eparhiale și pentru seminariile și institutele teologice.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Se va interveni din nou la Parlamentul României, în sensul dorinței exprimate de Arhiepiscopia Sibiului și al celor solicitate prin adresa Cancelariei Sfîntului Sinod nr. 3195/1991.*

Temei nr. 7237/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Craiovei nr. 3386/1991, privind transformarea a cinci schituri în mînăstiri.

Adresa respectivă relevă faptul că propunerea respectivă exprimă dorința credincioșilor din Arhiepiscopia Craiovei și propunerea Centru-lui eparhial pentru revigorarea vieții bisericești și punerea în valoare a patrimoniului spiritual și național bisericesc.

Avînd în vedere recomandarea chiriarhului locului, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei ;

Pe temeiul prevederilor art. 8 și 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod aprobă următoarele :

— Transformarea schitului «Sf. Antonie cel Mare» — Cîrcea, județul Dolj, în mînăstire de călugărițe.

— Transformarea schitului Crasna, județul Dolj, în mînăstire de călugări.

— Transformarea schitului Strîmba, județul Gorj, în mînăstire de călugărițe.

— Transformarea schitului Tîrgul Logrești, județul Gorj, în mînăstire de călugărițe.

— Transformarea schitului Topolnița, județul Mehedinți, în mînăstire de călugări.

Temei nr. 7274/1991 — Adresele Episcopiei Romanului și Hușilor nr. 3202 și 3647/1991, cu propunerile de reînființare a mînăstirilor Ciolpani și «Sf. Nicolae» — Parincea, județul Bacău.

Din cercetarea adreselor Episcopiei Romanului și Hușilor, privind reînființarea mînăstirii Ciolpani și a mînăstirii «Sf. Nicolae» — Parincea, județul Bacău, reiese că acestea au fost desființate prin efectul Decretului nr. 410/1989.

În prezent, starea bisericilor și a chiliilor este bună, putîndu-se asigura condițiile de reluare a activității ca mînăstiri.

Ținîndu-se seama că Episcopia Romanului și Hușilor a solicitat Sfîntului Sinod aprobarea pentru reînființarea acestor două mînăstiri ;

În temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri propune, iar Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă reînființarea mînăstirii Ciolpani, județul Bacău pentru călugărițe.

— Aprobă reînființarea mînăstirii «Sf. Nicolae» — Parincea, județul Bacău, pentru călugărițe.

Temei nr. 7314/1991 — Adresa Asociației pentru cinstirea memoriei eroilor din România.

În urma examinării problemelor ridicate și a discuțiilor care au avut loc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— În toate parohiile din Biserica Ortodoxă Română, în zilele de 16—22 decembrie 1991, preoții vor săvîrși în biserici, în cimitire și la locurile unde au căzut eroi în revoluția din decembrie 1989, slujbele cuvenite de pomenire și se vor trage clopotele. Slujbe de pomenire se vor face și în alte zile, la cererea credincioșilor.

Temei nr. 7942/1991 — Informarea verbală făcută de P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, privind activitatea Asociației «Oastea Domnului».

În calitate de îndrumător al acestei asociații, potrivit încredințării ce i s-a acordat de către Sfântul Sinod, P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul prezintă starea de spirit din sînul Asociației «Oastea Domnului», aspectele centrifuge care au apărut în rîndurile acesteia în diferite localități din țară, faptul că unii membri ai asociației se lasă influențați de societățile de evanghelizare din afară și de evanghelizatorii itineranți. Se relevă faptul că ostașii obiectează că nu toți preoții și ierarhii îi tratează cu înțelegere și nu adoptă toți o atitudine unitară față de ei. P.S. Serafim arată că în ultima vreme, din lipsă de timp, n-a mai putut răspunde tuturor scrisorilor și solicitărilor «ostașilor».

În urma amplelor discuții care au avut loc, a propunerilor care s-au făcut și a concluziilor la care s-a ajuns, Sfântul Sinod hotărăște următoarele :

— Fiecare ierarh este rugat să se implice mai profund în cunoașterea și examinarea tuturor problemelor și aspectelor vieții bisericești care se referă la activitatea Asociației «Oastea Domnului», să numească un responsabil în cadrul eparhiei cu această problemă care, din încredințarea chiriarhului, va păstra legătura cu P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, îndrumătorul Asociației.

— Fiecare eparhie va trimite semestrial, sau oricînd socotește de cuviință, dări de seamă la Cancelaria Sfîntului Sinod, cu propunerile pe care le consideră necesare în legătură cu activitatea Asociației «Oastea Domnului», purtînd de grijă să fie informat și P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul despre aspectele mai importante și de necesitățile care se ivesc. Eparhiile vor putea convoca, la Centrul eparhial, preoții în ale căror parohii activează «Oastea Domnului», pentru cunoașterea și îndrumarea activității acesteia.

— P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul este rugat să-și asume toate răspunderile pentru împlinirea încredințărilor de îndrumător al Asociației «Oastea Domnului», să intre în legătură cu toate grupările de ostași din țară, pentru a determina posibilitatea pregătirii unui congres al «Oastei Domnului», ca o manifestare a Ortodoxiei. Totodată, ajutat de P.C. Pr. prof. Vasile Mihoc, să prezinte o dare de seamă cît mai completă, pe care să o supună Sfîntului Sinod, în vederea luării hotărîrii cuvenite.

Temei nr. 7943/1991 — Problema dreptului de monopol al Bisericii asupra producerii și distribuirii obiectelor și cărților de cult, precum și a publicațiilor bisericești cu conținut teologic.

Avînd în vedere importanța vitală pentru asigurarea bazei materiale a organizării vieții bisericești, a activității misionare și social-caritative a Bisericii, prin realizarea surselor de venit din producerea

și distribuirea obiectelor și cărților de cult, a lumînărilor, tămîii, icoanelor, clopotelor, sfeșnicelor, mobilierului bisericesc etc., Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se va interveni la Guvernul României pentru adoptarea unei legi de către Adunarea Constituantă, care să atribuie Bisericii în exclusivitate dreptul de a produce și distribui obiectele și cărțile de cult, cartea teologică, lumînările, tămîia, mobilierul bisericesc etc.*

DIVERSE

Epuizându-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST propune ca Sfântul Sinod să ia în discuție și unele probleme de interes deosebit pentru Biserică, a căror examinare și soluționare necesită măsuri imediate.

a) *Scrisoarea P.C. Pr. prof. Ion Bria*, de la Geneva, prin care supune spre cunoștință împlinirea a 30 de ani de la reîntrirea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, și sugerează găsirea unei modalități de evaluare a acestui eveniment.

Apreciind ca binevenită informarea respectivă, care se ia în discuție, Sfântul Sinod hotărăște :

— Momentul împlinirii a 30 de ani de la intrarea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, va fi subliniat prin organizarea unor simpozioane în cadrul facultăților de teologie (la București, 29 octombrie 1991, iar la celelalte facultăți, data simpozioanelor se va fixa în acord cu chiariarhii), în cadrul cărora se va analiza și evalua activitatea și lucrarea Bisericii Ortodoxe Române în cadrul C.E.B., în cursul celor 30 de ani.

— O comisie formată din P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal ; P.C. Pr. prof. Dumitru Popescu, rectorul Institutului teologic universitar din București ; și P.C. Pr. Mihai Tița, inspector bisericesc, se va îngriji de organizarea simpozionului de la București.

b) *Problema organizării Congresului facultăților de teologie ortodoxă în anul 1992.*

Din discuțiile purtate reiese că, la ultimul Congres care a avut loc în S.U.A., organizarea Congresului facultăților de teologie ortodoxă, propus a avea loc în anul 1992, revenea facultăților de teologie ale Bisericii Ortodoxe Române.

S-a remarcat că timpul relativ scurt, dificultățile de spațiu, cele financiare și contextul actual, nu permit organizarea și desfășurarea la București, în 1992, a Congresului facultăților de teologie ortodoxă.

Ca urmare, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Facultățile de teologie ale Bisericii Ortodoxe Române vor studia în comun, sub toate aspectele, problema organizării viitoru-*

lui Congres al facultăților de teologie ortodoxă, pentru a se putea da răspunsul convenit în cel mai scurt timp posibil.

c) Problema ilustrării în revistele bisericești a activității externe a Bisericii Ortodoxe Române.

Membrii Sfântului Sinod relevă faptul că, în ultima perioadă de timp, revistele bisericești, centrale și mitropolitane, nu mai publică aspecte legate de activitatea externă a Bisericii, respectiv dările de seamă ale participanților și delegaților noștri la întruniri ecumenice, simpozioane, conferințe, congrese teologice, etc., lipsind astfel clerul și pe cititori de cunoașterea unor aspecte importante ale vieții noastre bisericești.

Ca urmare, Sfântul Sinod hotărăște :

— Recomandă ca editurile bisericești să se îngrijească de publicarea în revistele centrale și mitropolitane a dărilor de seamă și a cronicilor care relevă participarea delegaților Bisericii Ortodoxe Române la întrunirile ecumenice, conferințe, simpozioane, congrese etc., care relevă poziția Bisericii noastre în problemele aduse în discuție la aceste întruniri, pentru a fi cunoscute de clerici și credincioși.

Totodată, Sfântul Sinod reamintește tuturor delegaților Bisericii noastre la manifestările externe, îndatorirea de a prezenta dări de seamă pentru Sfântul Sinod și presa bisericească.

Epuizându-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi și a celor aduse în discuție la punctul «Diverse», Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST exprimă mulțumiri membrilor Sfântului Sinod pentru participarea la această ședință și pentru contribuția adusă la soluționarea problemelor aflate pe ordinea de zi.

Ședința se încheie la ora 20,30.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST declară prorogată sesiunea sinodală.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat...».

Drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Președintele Sfântului Sinod

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Secretarul Sfântului Sinod
† NIFON PLOIEȘTEANUL

Episcop-vicar patriarhal

SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
Sumarul ședinței de lucru din 17—18 decembrie 1991

La ora 9,00 se oficiază Te-Deum în catedrala patriarhală, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST și a membrilor Sfântului Sinod.

După oficierea Te-Deum-ului, membrii Sfântului Sinod iau loc în sala sinodală.

La ora 10,00 Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST intră în sala sinodală, însoțit de II.PP.SS. Mitropoliți.

Luînd cuvîntul în deschiderea lucrărilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST explică membrilor Sfântului Sinod că din cauza timpului nefavorabil, ședința care era convocată pentru 12 decembrie 1991, a fost amînată pentru ziua de 17 decembrie, cu gîndul de a lăsa timpul convenit și pentru întoarcerea la eparhii pentru a comemora pe eroii căzuți în revoluția din decembrie 1989, de la care se împlinesc doi ani.

Prea Fericirea Sa face o evocare a zilelor fierbinți ale revoluției din decembrie, a jertfei eroilor martiri pentru libertatea și demnitatea Patriei și pentru înlăturarea dictaturii ateiste și comuniste, propunînd un moment de rîculegere în memoria lor.

Sfîntul Sinod, păstrează un moment de rîculegere și se rostește «Dumnezeu să-i ierte».

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST reînnoiește hotărîrea Sfîntului Sinod ca, în zilele de la 16—22 decembrie, să se officieze slujbe de pomenire a eroilor revoluției, în toate bisericile, la locurile unde s-au jertfit, la cimitirele eroilor și la cererea credincioșilor, la orice cimitir unde sînt înmormîntați, trăgîndu-se clopotele.

Prea Fericitul Părinte Președinte informează pe membrii Sfîntului Sinod că ședința a fost determinată, în mod special, de necesitatea discutării problemei salarizării personalului bisericesc și de o seamă de probleme de învățămînt teologic, a căror soluționare se impunea de urgență.

Se dă citire apelului nominal și, constatîndu-se prezența statutară, Prea Fericitul Părinte Patriarh declară deschise lucrările Sfîntului Sinod. Se aduce, apoi, la cunoștința membrilor Sfîntului Sinod, ordinea de zi.

Ținînd seamă că din ordinea de zi au fost selectate o seamă de probleme pentru a fi discutate direct în plenul Sfîntului Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist propune ca întreaga ordine de zi, care s-a adoptat, să fie examinată direct în plen, urmînd ca numai unde va fi cazul să fie consultată comisia sinodală respectivă, care se va pronunța prin președintele acesteia, făcîndu-se în felul acesta și o economie de timp.

Ca urmare, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă, ca problemele înscrise în ordinea de zi să fie examinate direct în plenul Sfîntului Sinod, urmînd ca, unde va fi cazul, să se consulte în mod special comisia sinodală respectivă.*

Se procedează la examinarea în plenul Sfântului Sinod a problemelor înscrise pe ordinea de zi, după cum urmează :

Temei nr. 9603/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind stabilirea cifrei de școlarizare pentru seminariile teologice liceale, în anul școlar 1992—1993.

Din referatul respectiv reiese că «Protocolul privind admiterea în seminariile teologice liceale», încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte, la litera «c» se prevede că «Planul de școlarizare pentru clasa a IX-a la seminariile teologice liceale se stabilește de fiecare cult religios, pe baza necesităților proprii și se comunică Secretariatului de Stat pentru Culte, pînă la data de 15 ianuarie, urmînd a fi integrat în planul de școlarizare».

În urma examinării propunerilor făcute de către fiecare eparhie, plenul Sfântului Sinod aprobă planul de școlarizare, potrivit cifrelor transmise de eparhii.

— Planul de școlarizare pentru clasa a IX-a la seminariile teologice liceale din Patriarhia Română pe anul școlar 1992—1993, va fi comunicat Secretariatului de Stat pentru Culte, pînă la data de 15 ianuarie 1992, urmînd a fi integrat de Ministerul Învățămîntului și Științei în Planul de școlarizare.

Temei nr. 8611/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind ratificarea hotărîrii Sinodului Permanent nr. 8611/1991, prin care s-a aprobat cifra de școlarizare la Facultățile de teologie-pastorală, teologie-litere și teologie-asistență socială pe anul 1992—1993.

Sfîntul Sinod plenar, constatînd că fiecare eparhie, în înțelegere cu facultățile respective, a comunicat la Cancelaria Sf. Sinod cifra de școlarizare, pe facultăți, potrivit cerințelor ;

Că cifrele comunicate au fost centralizate pe eparhii, pe centre universitare și pe facultăți, cursuri de zi și fără frecvență, și au fost însușite de Comisia specială pentru învățămîntul teologic și aprobate de Sinodul Permanent în 20 nov. 1991 ;

Avînd în vedere că cifra de școlarizare s-a stabilit în acord cu prevederile Protocolului privind includerea instituțiilor de învățămînt teologic superior în universități și că ea corespunde cerințelor eparhiilor,

Că Sinodul Permanent prin hotărîrea nr. 8611/1991 a aprobat cifrele comunicate de eparhii ;

Că, de asemenea, a hotărît ca examenul de preselecție și examenul de admitere în anul 1992, să se desfășoare în aceleași condiții și la aceleași discipline ca în anul 1991 ;

Ținînd seama că cele hotărîte de Sinodul Permanent au fost comunicate deja Ministerului Învățămîntului și Științei, centrelor eparhiale și facultăților respective ;

Avînd în vedere că unele eparhii au solicitat aprobarea înființării unor noi facultăți de teologie pastorală, cu secții de teologie-litere și teologie-asistență socială la Craiova, Constanța, Galați, Baia-Mare și Arad și că astfel se vor produce unele mutații în repartizarea cifrei de școlarizare pe centre universitare și chiar la unele eparhii :

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfîntul Sinod plenar hotărăște :

— *Ratifică hotărîrea Sinodului Permanent nr. 8611/20 noiembrie 1991, prin care s-a stabilit cifra de școlarizare pentru anul*

universitar 1992—1993 la Facultățile de teologie pastorală, teologie-litere și teologie-asistență socială și aprobă ca mutațiile ce se vor face în repartizarea cifrei de școlarizare pe facultăți, centre universitare și eparhii, ca urmare a înființării de noi facultăți de teologie cu profil, să se comunice Ministerului Învățămîntului și Științei, Centrelor eparhiale și instituțiilor de învățămînt teologic pentru cele de urmare.

— Este de acord ca examenul de preselecție și examenul de admitere în anul 1992 să se desfășoare în aceleași condiții și la aceleași discipline ca în anul 1991.

Temei nr. 8723/1991 — Ratificarea hotărîrii Sinodului Permanent nr. 8723/1991, în legătură cu Protocolul încheiat între Secretariatul de Stat pentru Culte și Ministerul Învățămîntului și Științei, privind admiterea în seminariile teologice liceale.

Sfîntul Sinod a luat act că prin protocoalele încheiate s-a aprobat, la admiterea în seminariile teologice liceale, un examen preliminar eliminatoriu, care va consta din următoarele probe :

1. Vizita medicală (eliminatorie). Candidații respinși nu se vor mai putea prezenta la probele următoare.

2. Verificarea dicției și aptitudinilor muzicale (probă orală).

3. Cunoștințe generale de religie (probă scrisă).

De asemenea, Sfîntul Sinod a luat cunoștință că Sinodul Permanent a mai hotărît următoarele :

— Candidații care nu vor obține nota minimă 8 (opt) la fiecare din cele două probe, vor fi declarați respinși și vor fi îndrumați să-și ridice imediat actele și să se înscrie la alte școli pentru admitere.

— Candidații declarați admiși la probele religioase eliminatorii se vor prezenta, în continuare, la probele laice fixate de Ministerul Învățămîntului și Științei, media minimă de admitere fiind nota 5, candidații fiind declarați admiși, în ordinea mediilor și în limita locurilor fixate de fiecare eparhie.

— Sinodul Permanent aprobă metodologia pentru examenul preliminar, eliminatoriu, elaborată de către Comisia specială pentru învățămîntul teologic în ședința din 24 oct. 1991.

— Tematicile pentru probele religioase eliminatorii, pentru verificarea dicției și aptitudinilor muzicale și pentru cunoștințele generale de religie, vor fi aceleași din anul 1991.

— Tematicile pentru probele laice (Limba și literatura română și Matematică), vor fi fixate de Ministerul Învățămîntului și Științei.

— Protocolul privind admiterea în seminariile teologice liceale, aplicabil începînd cu anul școlar 1992—1993 și tematicile probelor eliminatorii vor fi trimise tuturor centrelor eparhiale și tuturor seminariilor teologice liceale pentru aducerea la cunoștința celor interesați prin afișare sau publicare. Protocolul respectiv face parte integrantă din procesul-verbal al ședinței sinodale.

Avînd în vedere că întreaga hotărîre a Sinodului Permanent a fost adusă la cunoștința tuturor centrelor eparhiale și tuturor semi-

nariilor teologice din Patriarhia Română pentru punerea în aplicare ;
Ținând seama că acest protocol a fost studiat în prealabil de Comisia specială pentru învățămîntul teologic și că asupra prevederilor acestuia au căzut de acord toți reprezentanții Cultelor religioase din țară ;

În urma discuțiilor care au avut loc, plenul Sfîntului Sinod hotărăște :

- *Ratifică hotărîrea Sinodului Permanent nr. 8723/1991.*
- *Aprobă Protocolul privind admiterea în seminariile teologice liceale, încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei (nr. 10906/19 nov. 1991) și Secretariatul de Stat pentru Culte (nr. 8388/1991).*
- *Aprobă disciplinele pentru examenul preliminar eliminatoriu, precum și metodologia elaborată de Comisia specială pentru învățămîntul teologic, în ședința din 24 oct. 1991, pentru desfășurarea examenului, în vederea admiterii în seminariile teologice liceale, care să fie puse în aplicare începînd cu anul școlar 1992—1993.*

În după-amiaza aceleiași zile, la ora 16, au continuat lucrările Sfîntului Sinod, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. La ședință participă ca invitat, dl. prof. univ. Gheorghe Vlăduțescu, secretar de Stat pentru Culte, însoțit de dl. Ion Nicola, director pentru problemele financiare din cadrul Secretariatului de Stat pentru Culte.

Sînt prezentate următoarele probleme :

Temei nr. 9914/1991 — Problema salarizării personalului bisericesc din fondurile de stat.

Prea Fericitul Părinte Președinte recapitulează multiplele intervenții scrise și repetate, făcute la Președinție, Primul Ministru, Guvernul României, Senat, Camera Deputaților, Ministerul Finanțelor și Secretariatul de Stat pentru Culte, în vederea salarizării integrale a personalului bisericesc din fondurile de stat.

În continuare, problema este prezentată de dl. director Ion Nicola iar la discuții iau parte toți ierarhii prezenți, care înfățișează situația economică precară în care se află, atît parohiile cît și centrele eparhiale.

În cadrul amplelor discuții purtate s-au avut în vedere punctele și principiile stabilite de comun acord la Patriarhia Română cu reprezentanții unor ministere, potrivit cărora, pînă la soluționarea problemei salarizării integrale a personalului Bisericii Ortodoxe Române de la bugetul de stat, întregul personal să poată primi o contribuție majorată față de contribuția actuală.

În urma discuțiilor purtate, plenul Sfîntului Sinod hotărăște :

- *Se va interveni la Secretariatul de Stat pentru Culte pentru întocmirea unui proiect de hotărîre a Guvernului României privind salarizarea clerului și a tuturor categoriilor de personal ale Cultelor de la bugetul de stat.*

În continuarea lucrărilor, Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P.S. Episcop — vicar patriarhal, Nifon Ploieșteanul, să prezinte referatele asupra următoarelor probleme :

Temei nr. 9684/1991 — Înființarea Facultății de teologie-litere și teologie-asistență socială în cadrul Universității din Baia Mare.

Avînd în vedere că Sfîntul Sinod, în ședința sa din 25 iulie 1991, a aprobat înființarea Facultății de teologie-litere în cadrul Universității din Baia Mare, începînd cu anul universitar 1991—1992, iar acum se solicită extinderea și pentru teologie-asistență socială ;

Ținînd seama de faptul că Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului a reînnoit Convenția încheiată cu Universitatea din Baia Mare, pentru înființarea Facultății de teologie cu secțiile teologie-litere și teologie-asistență socială, în cadrul Universității băimărene, începînd cu anul universitar 1992—1993, avînd asigurat spațiul necesar de școlarizare și cadrele didactice pentru viitoarea Facultate de teologie.

Luînd în considerare că înființarea Facultății de teologie în cadrul Universității din Baia Mare este foarte necesară în actuala conjunctură socială, confesională și națională din această parte a țării ;

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă înființarea Facultății de teologie cu secțiile teologie-litere și teologie-asistență socială în cadrul Universității din Baia Mare, începînd cu anul universitar 1992—1993, urmînd a se face demersurile necesare la Ministerul Învățămîntului și Științei și la Secretariatul de Stat pentru Culte în vederea obținerii acordului necesar.

Temei nr. 9009/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Tomisului nr. 9009/1991, privind înființarea Facultății de teologie-litere în cadrul Universității «Ovidiu» din Constanța, începînd cu anul universitar 1992—1993.

Luînd în considerare că înființarea Facultății de teologie-litere în cadrul Universității constănțene este dorința opiniei publice culturale din Dobrogea, iar prefectura județului Constanța sprijină această inițiativă și o consideră benefică pentru promovarea educației creștine la un înalt nivel ;

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă înființarea Facultății de teologie-litere în cadrul Universității «Ovidiu» din Constanța, începînd cu anul de învățămînt 1992—1993, urmînd a se face demersurile necesare pentru obținerea acordului Ministerului Învățămîntului și Științei și Secretariatului de Stat pentru Culte.

Temei nr. 9768/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Craiovei nr. 4703/1991, privind înființarea Facultății de teologie în cadrul Universității din Craiova, începînd cu anul universitar 1992—1993.

Luînd în considerare că înființarea Facultății de teologie din Craiova figurează și în Protocolul încheiat între Ministerul Învățămînt-

tului și Științei, Secretariatului de Stat pentru Culte și Patriarhia Română (pct. 2, ali. 2), din mai 1991.

În urma discuțiilor purtate și a explicațiilor date de I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Facultății de teologie pastorală în cadrul Universității din Craiova, începînd cu anul de învățămînt 1992—1993.*

— *La această facultate vor fi școlarizați studenții Arhiepiscopiei Craiovei și Episcopiei Rîmnicului.*

— *Îndatorează Arhiepiscopia Craiovei să înainteze Cancelariei Sf. Sinod Convenția încheiată cu Universitatea din Craiova în acest scop, împreună cu planul de învățămînt și propuneri de cadre didactice pentru disciplinele teologice, pentru a se face demersurile necesare în vederea obținerii acordului Ministerului Învățămîntului și Științei și Secretariatului de Stat pentru Culte.*

Temei nr. 9530/1991 — Includerea Institutului teologic universitar din Cluj-Napoca, în Universitatea Cluj.

Cu adresa nr.8202 din 27 nov. 1991, a Universității Babeș Bolyai din Cluj-Napoca, se aduce la cunoștință că Senatul Universității, în ședința din 25 nov. 1991, luînd în discuție memoriul Institutului teologic universitar din Cluj, a acceptat cu unanimitate de voturi ca, începînd cu 1 ianuarie 1992, Facultatea de teologie cu secțiile : teologie-pastorală, teologie-litere și teologie-asistență socială, să facă parte din structura Universității clujene, cu deschiderea finanțării de la buget.

Avînd în vedere că și celelalte facultăți de teologie ortodoxă din România, sînt deja integrate în universitățile de stat, în baza Protocolului încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei, Secretariatul de Stat pentru Culte și Patriarhia Română, din luna mai 1991 ;

Luînd în considerație că prezența studenților teologi ortodocși în mijlocul colegilor lor din Universitatea clujeană este benefică pentru toți și poate contribui la întărirea unității noastre spirituale în Transilvania ;

În urma lămuririlor date de P.S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul și a discuțiilor purtate, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă includerea Facultății de teologie din Cluj-Napoca cu secțiile : teologie-pastorală, teologie-litere și teologie-asistență socială în cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, cu data de 1 ianuarie 1992, făcîndu-se demersurile necesare către Ministerul Învățămîntului și Științei și la Secretariatul de Stat pentru Culte, pentru cele de urmare.*

Temei nr. 8468/1991 — Ratificarea hotărîrii Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei privind înființarea Seminarului teologic liceal din Pitești, începînd cu anul 1991—1992.

În referatul Cancelariei Sf. Sinod se arată că sinoadele mitropolitane ale Mitropoliei Munteniei și Dobrogei și Mitropoliei Olteniei, in

ședința comună de lucru din 23 octombrie 1991, au luat în examinare adresa Episcopiei Argeșului nr. 2390/1991, cu propunerea de înființare a Seminarului teologic liceal din Pitești.

Luînd în considerație motivele cuprinse în raport, pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» din Statut și art. 51, lit. «a» din Regulamentul organelor centrale, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ratifică hotărîrea sînoadelor mitropolitane ale Mitropoliei Munteniei și Dobrogei și Mitropoliei Olteniei din 21 oct. 1991, privind înființarea Seminarului teologic liceal din Pitești, începînd cu anul de învățămînt 1992—1993.*

— *Aprobă ca organizarea procesului de învățămînt în Seminarul teologic liceal de la Pitești să urmeze prevederile Regulamentului învățămîntului teologic și dispozițiunile în vigoare, privind organizarea și funcționarea seminariilor teologice.*

— *Aprobă utilizarea aceluiași plan de învățămînt și acelorași programe analitice care se folosesc în celelalte seminarii teologice.*

Temei nr. 9817/1991 — Adresa Episcopiei Alba Iuliei nr. 3362/1991, prin care se solicită aprobarea ca Seminarul teologic liceal din Alba Iulia să poarte denumirea «Mitropolitul Simion Ștefan».

Avînd în vedere că noul seminar teologic funcționează la Alba Iulia, unde a păstorit mitropolitul Simion Ștefan, care a dat la lumină Noul Testament în 1648, pentru prima oară în limba română ;

Ținînd seama că prin acordarea numelui ilustrului mitropolit se conferă un plus de prestigiu Seminarului teologic din Alba Iulia, localitate cu o configurație confesională specifică, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca Seminarul teologic liceal din Alba Iulia să poarte denumirea «Mitropolitul Simion Ștefan».*

Temei nr. 10059/1991 — Adresa Episcopiei Dunării de Jos pentru aprobarea înființării Facultății de teologie-litere, în cadrul Universității din Galați, începînd cu anul 1992—1993.

Universitatea «Dunărea de Jos» cu adresa nr. 8859/14.X.1991 și-a comunicat acordul în această privință, iar Permanența Consiliului eparhial, prin procesul verbal nr. 3765/1991, solicită aprobarea înființării acestei facultăți.

Avînd în vedere Protocolul încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei, Patriarhia Română și Secretariatul de Stat pentru

Culte, privind includerea instituțiilor de învățămînt teologic în Universități, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Facultății de teologie-litere în cadrul Universității «Dunărea de Jos» din Galați, începînd cu anul universitar 1992—1993, urmînd a se face demersurile cuvenite către Ministerul Învățămîntului și Științei și către Secretariatul de Stat pentru Culte, pentru acord.*

Temei nr. 10220/1991 — Adresa Episcopiei Aradului nr. 3958/1991, privind aprobarea înființării Facultății de teologie-litere începînd cu anul 1992—1993, în cadrul Facultății de teologie-pastorală din Arad.

Prin adresa respectivă se precizează că se solicită aprobarea ca în cadrul Facultății de teologie pastorală, înființată deja în anul 1991, să ia ființă și o secție de teologie-litere, începînd cu anul 1992 — 1993. Se precizează că există, în acest scop, acordul Universității din Arad.

Ca urmare, după explicațiile date de P.S. Episcop Timotei al Aradului și în baza Protocolului încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei, Patriarhia Română și Secretariatul de Stat pentru Culte, privind includerea instituțiilor de învățămînt teologic în universități, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea secției de teologie-litere, pe lîngă Facultatea de teologie din Arad, începînd cu anul 1992—1993, urmînd a funcționa în cadrul Universității din Arad.*

— *Se va interveni la Secretariatul de Stat pentru Culte și la Ministerul Învățămîntului și Științei pentru acord.*

După examinarea problemelor legate de învățămîntul teologic, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, anunță încheierea ședinței și reluarea lucrărilor în ziua de 18 decembrie, ora 10,00.

Miercuri, 18 decembrie 1991, la reluarea lucrărilor, la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, Sfîntul Sinod a hotărît ca lucrările să se desfășoare, în continuare, în plen și nu pe comisii.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST invită pe P.S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul, secretarul Sfîntului Sinod, să prezinte referatele asupra problemelor de *doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri* :

Temei nr. 9163/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Tomisului nr. 2719/1991, privind transformarea schitului Saon din jud. Tulcea, în mînăstire.

Avînd în vedere solicitarea personalului monahal din acest schit, recomandarea chiriarhului locului, I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului, precum și solicitarea Consiliului eparhial ;

Ținînd seama de tradiția monahală de pe aceste vechi meleaguri și de faptul că există un număr suficient de viețuitoare care să asigure funcționarea în condiții optime a așezămîntului ca mînăstire ;

Pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă transformarea schitului Saon, com. Niculițel, jud. Tulcea, în mînăstire pentru călugărițe.*

Temei nr. 9693/1991 — Adresa Episcopiei Aradului nr. 1665/1991, privind reînființarea mînăstirii Crișan, prot. Brad, jud. Hunedoara.

Avînd în vedere recomandarea P.S. Episcop Timotei al Aradului, precum și solicitarea Consiliului eparhial pentru reînființarea și rezidirea acestei mînăstiri ;

Ținînd seama de vechimea acestui așezămînt ortodox și de importanța lui confesională în zona Munților Zarand ;

În baza prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea mînăstirii de călugări Crișan, din protopopiatul Brad, jud. Hunedoara, cu hramul «Nașterea Prea Sfintei-Născătoare de Dumnezeu».*

Temei nr. 9589/1991 — Adresa Episcopiei Buzăului nr. 4583/1991, privind transformarea mînăstirii de călugărițe Poiana Mărului din jud. Vrancea, în mînăstire de călugări.

Avînd în vedere recomandarea P.S. Episcop Epifanie al Buzăului și solicitarea Consiliului eparhial ;

Ținînd seama de faptul că acest așezămînt monahal a funcționat la început ca mînăstire de călugări ;

Pe temeiul prevederilor art. 8 din regulamentul pentru organizarea vieții monahale, conform cărora «Transformarea unei mînăstiri de călugări în mînăstire de călugărițe sau a unei mînăstiri de călugărițe în mînăstire de călugări se aprobă de Sfîntul Sinod, la propunerea chiriarhului locului», Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă transformarea mînăstirii de călugărițe Poiana Mărului, jud. Vrancea, în mînăstire de călugări.*

Temei nr. 9814/1991 — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor nr. 11224/1991, cu propunerea de transformare în mînăstire de călugări a metocului Cheia și a paraclisului Plumbuita, de reînființare a mînăstirilor Balaciu, jud. Ialomița și Comana, jud. Giurgiu și de înființare a mînăstirii Radu Negru, com. Modelu, jud. Călărași.

Ținînd seama de vechimea acestor așezăminte și de importanța lor pentru viața monahală ;

În baza prevederilor art. 8 și 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă transformarea metocului Cheia, jud. Prahova și a paraclisului Plumbuita din București, în mînăstiri de călugări.*

— *Aprobă reînființarea mînăstirilor de călugări : Balaciu, jud. Ialomița și Comana, jud. Giurgiu.*

— *Aprobă înființarea mînăstirii de călugări Radu Negru, com. Modelu, jud. Călărași.*

Temei nr. 8612/1991 — Dările de seamă ale centrelor eparhiale privind ajutorarea familiilor din zonele calamitate din Moldova, în urma inundațiilor din vara anului 1991.

Din referatul informativ reiese că la apelul Patriarhiei Române și al centrelor eparhiale s-a organizat colectarea și trimiterea de ajutoare constînd în : sume de bani, alimente, circa 700 tone, îmbrăcăminte, materiale de construcție etc., care au fost dirijate și repartizate către sinistrați prin grija celor două centre eparhiale : Arhiepiscopia Sucevei și Episcopia Romanului și Hușilor.

Discuțiile purtate în plenul Sfîntului Sinod au relevat spiritul de solidaritate al credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și al tuturor doritorilor de bine față de cei aflați în suferință în urma calamităților din țară din vara anului 1991. De asemenea, s-a considerat oportun ca rezultatele acestor acțiuni umanitare să fie centralizate și date publicității pentru a cunoaște lucrarea caritativă a Bisericii.

Ca urmare, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act de sumele colectate prin unitățile bisericesti din țară, precum și de ajutoarele în alimente, îmbrăcăminte, materiale de construcție etc., destinate ajutorării sinistraților din zonele calamitate de inundațiile din Moldova în vara anului 1991.*

— *Exprimă mulțumiri Patriarhiei Române și Centrelor eparhiale care au organizat strîngerea fondurilor și ajutoarelor, precum și distribuirea lor către sinistrați prin Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și Episcopia Romanului și Hușilor.*

— *Rezultatele acestor acțiuni umanitare inițiate de Biserică se vor centraliza pentru proxima ședință sinodală și se vor da publicității prin Radio, Televiziune, presă etc., pentru a se cunoaște spiritul de solidaritate al credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și de într-ajutorare a celor aflați în suferință din cauza calamităților din vara anului 1991. În acest scop, problema se va readuce pe ordinea de zi a Sfântului Sinod din luna ianuarie 1992.*

Temei nr. 8999/1991 — Răspunsul Bisericii Ortodoxe Române la scrisoarea conducătorilor de Biserici maghiare din România, privind organizarea unei întruniri ecumenice pe țară, cu participarea tuturor cultelor recunoscute, pentru înțelegere religioasă și națională și pentru slujirea democratizării societății noastre.

Sinodul Permanent, analizând toate aspectele pe care le ridică scrisoarea și moțiunea conducătorilor Bisericilor maghiare din România, în ședința sa din 20 nov. 1991, a hotărât trimiterea unei scrisori de răspuns Secretariatului permanent al acestor Biserici, în care să se exprime acordul privind organizarea unei consfătuiri ecumenice de către un comitet organizatoric interconfesional, lucrările acestuia înscriindu-se în spiritul declarației comune de la Novi-Sad și al întâlnirilor de la Timișoara, urmînd a se desfășura sub auspiciile Bisericilor membre ale Conferinței Bisericilor Europene din țara noastră și să aibă ca temă «Atitudinea și eforturile Bisericilor în ameliorarea dintre etnii», precum și problema organizării Cînsiliului Ecumenic al Bisericilor din România.

La 25 noiembrie 1991, s-a trimis răspuns în sensul celor hotărîte mai sus.

Ca urmare, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act și își însușește hotărîrea Sinodului Permanent din 20 noiembrie 1991, privind răspunsul dat conducătorilor de Biserici maghiare din România.*

Temei nr. 10048/1991 — Adresa Episcopiei Romanului și Hușilor nr. 4590/1991, pentru acordarea rangului de arhimandrit unor protosingheli, care activează în cadrul eparhiei respective.

Urmare discuțiilor ce au avut loc, ținînd seama de recomandarea P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, pe temeiul prevederilor

art. 82 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă rangul de arhimandrit următorilor trei protosingheli :*

1. *P.C. Protosinghel Ioasaf Popa, profesor la Seminarul teologic din Roman.*

2. *P.C. Protosinghel Epifanie Bulancea, exarh al mănăstirilor și preot slujitor la Măgura Ocnei, jud. Bacău.*

3. *P.C. Protosinghel Emilian Panaite, starețul mănăstirii Runc.*

În continuare se trece la examinarea problemelor canonice și de disciplină bisericească.

Temei nr. 9404/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind metodologia completării formularului de recensământ la rubrica nr. 17 «religia».

Din referatul respectiv reiese că, potrivit hotărârii Guvernului României nr. 1079/8 oct. 1991, în perioada 7—14 ian. 1992, se va efectua, pe întreg teritoriul României recensământul populației. Se precizează că la acest recensământ se va efectua și recenzarea populației sub aspect confesional, aceasta reglementându-se prin includerea în formularul de recensământ la rubrica 17 «Religia».

Discuțiile purtate în plenul Sfântului Sinod, au relevat necesitatea ca preoții să cunoască metodologia recenzării populației sub aspect confesional, pentru ca ei, la rîndul lor, să îndrume pe credincioși asupra modului în care trebuie să-și declare apartenența confesională creștină ortodoxă.

Ca urmare, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se vor trimite tuturor eparhiilor formularul de recensământ și normele publicate în Manualul personalului de recensământ, la pag. 49, pentru completarea punctului 17 «Religia», astfel ca preoții să fie în măsură să îndrume pe credincioșii creștini ortodocși asupra modului în care trebuie să-și declare apartenența religioasă.*

Temei nr. 9771/1991 — Adresa Redacției revistei «Vestitorul Ortodoxiei Românești» nr. 9749/1991, privind efectuarea de abonamente.

Prin adresa respectivă se solicită ca Sfântul Sinod să ia unele măsuri pentru abonarea unităților bisericești la acest periodic al Patriarhiei Române, pentru vânzarea lui la magazinele de obiecte bisericești ale centrelor eparhiale, la pangarele catedralelor, ale marilor biserici din orașe și mănăstiri.

P.S. Episcop-vicar Damaschin Severineanul prezintă situația dificilă în care se află publicația «Vestitorul Ortodoxiei Românești».

În urma discuțiilor care s-au purtat, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Adresează tuturor ierarhilor rugămintea de a da atenția cuvenită solicitării redacției publicației «Vestitorul Ortodoxiei românești», pentru a o recomanda preoților, protoieriilor, instituțiilor de învățămînt teologic, mînăstirilor etc., pentru efectuarea de abonamente și sprijin în vederea difuzării ei.*

Temei nr. 9908/1991 — Scrisoarea de informare privind apelul preoților ortodocși români din Eparhia Cernăuților (Ucraina) prin care solicită aprobarea Patriarhiei Moscovei pentru constituirea unui vicariat român.

Domnul Vlad Cubreacov, șeful Departamentului Culte din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor din Republica Moldova, înaintează Patriarhiei Române cererea preoților români din Eparhia Cernăuților, Republica Ucraina, prin care solicită binecuvîntarea Bisericii Ortodoxe Române în vederea constituirii unui vicariat român pentru bisericile ortodoxe românești (moldovenești) din Ucraina, unde locuiesc circa 500.000 de români.

În sprijinul cererii lor preoții din Eparhia Cernăuțului aduc ca argument faptul că preoții ortodocși ucraineni din România au în Satu Mare vicariatul lor, aflat sub jurisdicția directă a Patriarhiei Române.

Din documentația existentă la dosar rezultă că preoții din Eparhia Cernăuților au mai înaintat această cerere : Sanctității Sale Patriarhului Alexei al II-lea al Moscovei și al întregii Rusii, în copii, Prea Fericitului Filaret, mitropolitul Kievului și al întregii Ucraine și Domnului Emilio Castro, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

La conducerea vicariatului urmează să fie desemnat unul dintre cei mai vrednici preoți, ales prin vot.

Discuțiile purtate în plenul Sfântului Sinod au relevat faptul că Biserica Ortodoxă Română este de acord cu reciprocitatea de vicariate și binecuvîntează această acțiune a preoților ortodocși români din Eparhia Cernăuților-Ucraina.

Ca urmare Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se va confirma primirea scrisorii cu precizarea că Sfântul Sinod ia act și binecuvîntează această inițiativă de reciprocitate a unui Vicariat ortodox român pentru preoții și credincioșii ortodocși români din Eparhia Cernăuților — Ucraina, pentru organizarea căruia nu există impedimente canonice.*

Se va scrie atît preoților semnatori ai scrisorii cît și Ministerului Culturii și Cultelor din Republica Moldova, care a trimis scrisoarea preoților:

RELAȚII CU BISERICILE ORTODOXE SURORI

Temei nr. 8017/1991 — Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, a I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, și a P.C. Pr. Constantin Coman, asistent la Facultatea de teologie din București, la funeraliile patriarhului ecumenic Dimitrie I, Constantinopol, 8 octombrie — 1991.

Detalii în legătură cu această participare au fost prezentate de însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST. Prea Fericirea Sa a înmînat I.P.S. Bartholomeu un omagiu scris, în amintirea fostului patriarh ecumenic Dimitrie I. A prezentat detaliat întîlnirile avute la Constantinopol cu diferiți întîistătători și delegați ai Bisericilor Ortodoxe, cu alte personalități religioase, insistînd asupra întîlnirii cu delegația Vaticanului alcătuită din : Card. E. Cassidy, președintele Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștinilor, episcopul Pierre Duprey, secretarul Consiliului sus-numit, și nunțiul papal de la Istanbul. Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a prezentat motivele pentru care Biserica noastră nu participă la Sinodul episcopilor catolici de la Roma (29 noiembrie — 14 decembrie 1991); nerespectarea de către Vatican a hotărîrilor comune ale comisiilor de dialog teologic ortodox-catolic și încurajarea Bisericii catolice de rit oriental din România de a provoca vrajbă și neînțelegeri între credincioși, de asemenea și declarațiile Papei Ioan Paul II, care califică unirea de la 1700 a unei părți a românilor transilvăneni cu Roma drept «moment fericit și binecuvîntat».

A doua problemă discutată a fost cea a necesității continuării dialogului, însă pe baze noi : adevăr istoric, sinceritate, respectarea hotărîrilor dialogurilor.

Prea Fericitul Patriarh TEOCTIST s-a referit apoi la întîlnirile avute cu I.P.S. Augustin, mitropolitul grec din Germania, și cu I.P.S. Jeremia, mitropolitul grec din Franța. Cu primul a discutat situația parohiilor ortodoxe românești din Germania, iar cu I.P.S. Jeremia s-a discutat situația parohiilor românești din Franța și poziția episcopului Germain în raport cu Comitetul ortodox interepiscopal.

Prea Fericirea Sa a menționat faptul că i-a fost confirmată primirea scrisorii pe care a adresat-o în legătură cu înrăutățirea raporturilor dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică datorită uniatismului. Toți ierarhii ortodocși și-au exprimat deplinul acord cu poziția Bisericii noastre privind viitorul dialogului cu Biserica Catolică și cu apelul Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST din 28 iunie 1991.

Temei nr. 8677/1991 — Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST și a I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Tîrgoviștei, la festivitățile prilejuite de întronizarea noului patriarh ecumenic, Sanctitatea Sa Bartholomeu I, Constantinopol, 2 noiembrie 1991.

Și această participare a fost prezentată de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.

Festivitățile de întronizare au avut loc sîmbătă, 2 noiembrie 1991 la catedrala patriarhală «Sf. Gheorghe» din Fanar-Constantinopol. Au fost prezenți cinci întîistătători de Biserici Ortodoxe, ai Bisericilor Ortodoxe Orientale, ai Bisericii Romano-Catolice (Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștinilor), ai Bisericii Anglicane și ai Bisericii Evanghelice din Germania, și reprezentanți ai autorităților de stat din Grecia, S.U.A. și Turcia. În cuvîntarea de întronizare, noul patriarh ecumenic a exprimat dorința de o continua activitatea înaintașilor săi prin promovarea și cultivarea bunelor raporturi cu toate Bisericile Ortodoxe și cu celelalte Biserici creștine.

Și de această dată Prea Fericitul Patriarh TEOCTIST al Bisericii Ortodoxe Române s-a întîlnit cu personalități bisericești și politice prezente la festivitate. S-a discutat și problema amînării datei întrunirii panortodoxe cu tema : «Diaspora ortodoxă».

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST s-a referit și la întîlnirea pe care a avut-o la Sofia, în cadrul unei escale făcută acolo, cu Sanctitatea Sa Maxim, Patriarhul Bulgariei, și cu P.C. Pr. Alexandru Șchiopu, parohul comunității române de la Sofia.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act cu apreciere de participările Prea Fericitului Patriarh TEOCTIST și a delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române atît la funeraliile patriarhului ecumenic Dimitrie I, Constantinopol, 8 octombrie 1991, cît și la festivitățile prilejuite de întronizarea noului*

patriarh ecumenic, Sanctitatea Sa Bartholomeu I, Constantinopol, 2 nov. 1991.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, raportorul Comisiei afacerilor externe bisericești, să prezinte referatele asupra următoarelor probleme :

*Teologia ortodoxă română peste hotare ; Participări
ale ierarhilor și teologilor ortodocși români
la diferite întruniri creștine internaționale*

a) *Temei nr. 3729/1991* — Participarea P.S. Episcop Damaschin Severineanul, vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, a P.C. Pr. Vasile Mihoc, profesor la Facultatea de teologie din Sibiu, și a P.C. Pr. Constantin Coman, asistent la Facultatea de teologie din București, la a VI-a întrunire a teologilor ortodocși bibliști, Nicosia-Cipru, 26, septembrie — 3 octombrie 1991.

Analizându-se darea de seamă, se reține că tema Congresului a fost «Apocalipsa Sf. Ioan. Probleme filologice, istorice, ermeneutice și teologice». Delegații noștri au susținut următoarele referate :

1. Biserica din Laodiceea la sfârșitul sec. I d.Hr. după Apocalipsă (P.S. Episcop Vicar Damaschin Severineanul).

2. Mireasa Mielului. Femeinitatea Bisericii în raport cu Domnul conform Apocalipsei (Pr. prof. Vasile Mihoc).

P.S. Episcop Damaschin a prezentat Comisiei afacerilor externe bisericești dorința exprimată de participanții la întrunire ca cea de-a VII-lea întrunire a teologilor ortodocși bibliști să se țină în România, în 1993. Delegația Bisericii noastre a fost primită, de asemenea, de Prea Fericitul Hrisostom, Arhiepiscopul Ciprului, căruia i-a fost înmănat un mesaj din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST.

b) *Temei nr. 3660/1991* — Participarea P. Cuv. Filoteia Cosma și a P. Cuv. Maria Bălan, călugărițe la mănăstirea Agapia, la al VH-lea Congres internațional, Anglia, 5—10 septembrie 1991.

Tema Congresului a fost : «Tradiție și schimbare în noua Europă : încercare de înnoire în viața religioasă». Din partea Bisericii noastre s-a prezentat referatul : «Monahismul ortodox astăzi».

c) *Temei nr. 158/1991* — A 21a întâlnire anuală a călugărilor și călugărițelor, Arhiepiscopia Iașilor, 9—19 iulie 1991.

Întrunirea a avut tema : «Dorința de reînnoire permanentă, rod al Duhului Sfânt», care a fost dezbătută în patru subteme : a) Pocăința, b) Reconcilierea, c) Bucuria pascală și d) Diferite modalități de înnoire.

Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au susținut următoarele referate : «Împăcarea cu frații» (P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul-Sibiu); «Conținutul liturgic al pocăinței» (Pr. Teofil Moldovan-Madrid); «Bucurie pascală, izvor de bucurie în viața consacrată, după tradiția ortodoxă» (Cuv. Eustochia Ciucanu — mînăstirea Agapia); «Împăcarea cu natura» (Cuv. Maria Bălan — mînăstirea Agapia).

Participanții la întrunire au fost primiți de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act de dările de seamă privind participările reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la diferite întruniri intercreștine peste hotare de la ultima sesiune a Sfîntului Sinod ;*

— *Să se studieze posibilitatea finanțării celui de al VII-lea Congres al teologilor ortodocși bibliști, propus a avea loc în România în 1993, de către Societățile Biblice Unite, conform promisiunii făcute de către delegații susnumitei Societăți cu ocazia întrunirii de la Sibiu, 3 decembrie 1991.*

DIVERSE

Temei nr. 1629/1991 — Desemnarea membrilor delegației Bisericii Ortodoxe Române pentru a X-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene, cu tema : «Dumnezeu unește — O nouă creație în Hristos», care va avea loc la Praga, 1—11 septembrie 1992.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act de referatul sectorului Relații externe bisericești privind desemnarea membrilor delegației Bisericii Ortodoxe Române pentru a X-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene, Praga, 1—11 septembrie 1992.*

PROBLEME PRIVIND COMUNITĂȚILE ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE

Temei nr. 9801/1991 : Cererea Preotului Diaconu Adrian de la parohia Blejoi, Arhiepiscopia Bucureștilor de a i se aproba numirea sa ca paroh al comunității ortodoxe române «Sfîntul Ioan Botezătorul» din Geneva-Elveția.

— Se aprobă numirea preotului Adrian Diaconu la parohia «Sfântul Ioan Botezătorul» de la Geneva, cu obligația de a pomeni la sfintele slujbe pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist».

Epuizându-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST informează pe membrii Sfântului Sinod că sesiunea de lucru a organelor centrale bisericești cu care se va încheia activitatea pe anul 1991 este programată a avea loc în cursul lunii ianuarie 1992.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST exprimă mulțumiri membrilor Sfântului Sinod pentru contribuția adusă la soluționarea problemelor înscrise pe ordinea de zi și le adresează bune urări de sfintele sărbători ale Nașterii Domnului și Anului Nou.

Prea Fericitul Sa declară prorogată sesiunea sinodală.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

Ședința se ridică la ora 20.

Drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Președintele Sfântului Sinod

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Secretarul Sfântului Sinod,
† EPISCOP NIFON PLOIEȘTEANUL
Vicar Patriarhal

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

Pr. prof. Ioan Bria, <i>Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961—1991)</i>	66
Pr. Nicolae Șerbănescu, <i>Antim Ivireanu, mitropolitul Țării Românești, 275 ani de la moartea sa martirică</i>	83
Prof. Adrian Popescu, <i>Miron Costin Cronicarul, Trei sute de ani de la moartea sa (1691—1991)</i>	96

INDRUMĂRI PASTORALE

Pr. prof. dr. Nicolae Nețula, <i>Cultul liturgic față de nevoile și crizele spirituale ale timpului nostru</i>	106
--	-----

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI PATRIEI NOASTRE

Prof. dr. Mihail Diaconescu, <i>Canonizarea unor sfinți români</i>	110
Pr. drd. Nicolae Hurjui, <i>Ortodocși români, victime ale închisorilor comuniste</i>	123
Tudor Mateescu, <i>Știri noi despre ajutoarele acordate de statul român bisericii Sf. Nicolae din Tulcea (1867)</i>	135

DOCUMENTARE

Ilie Fonta, <i>Valențe educative ale religiei. Realizarea educației religioase a copiilor și tinerilor în diferite state ale lumii</i>	139
--	-----

PARTEA OFICIALĂ

<i>Lucrările Adunării Naționale Bisericești. Sumarul ședinței anuale pe anul 1990</i>	152
<i>Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: Sumarele ședințelor de lucru din anul 1991</i>	159